သုတေသနသရုပ်ပြ
အဘိဓါန်

အသျှင်ဩဘာသာဘိဝံသ

စံပြု မြန်မာ အဘိဓာန်ကို ရေးခဲ့သူ

ပြုစု၍

ဦးမိုးလတ်

၅၁–၅၇ ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနအတွင်းဝန်ဟောင်း

ကြီးကြပ်ပုံနှိပ်သည်။

၁၃၁၇။ ၁၉၅၅။

ပ၅၃

REGISTERED

ပညာနန္ဒပုံနှိပ်တိုက်။

၈၅၊ (က) အင်းယားမြိုင်လမ်း၊ တက္ကသိုလ်ရိပ်သာ၊ ရန်ကုန်မြို့။

၁၉၄၈၄

သုတေသနသရုပ်ပြ အဘိဓါန်

အသျှင်ဩဘာသာဘိဝံသ

စံပြ မြန်မာ အဘိဓာန်ကို ရေးခဲ့သူ

ပြုစု၍

ဦးဖိုးလတ်

ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနအတွင်းဝန်ဟောင်း

ကြီးကြပ်ပုံနှိပ်သည်။

၁၃၁၇။ ၁၉၅၅။

ပညာနန္ဒပုံနှိပ်တိုက်။

၈၅၊ က၊ အင်းယားမြိုင်လမ်း၊ တက္ကသိုလ်ရိပ်သာ၊ ရန်ကုန်မြို့။

အမှား-အမှန် ပြင်ဆင်ချက်များ

စာမျက်နှာ ၄ အကျော်ဘိဏီမျိုး ၅ ပါး၏ သရုပ်အမှတ် ၃ ပါး အဓိပ္ပါယ်၌ ''ဆင် ကိုးထောင်၊ ရထား ကိုးသိန်း၊ မြင်း ကိုးကုဋေ၊ခြေသည်သူရဲ ကုဋေကိုးရာ၊ သွီးကညာ ကုဋေကိုးသောင်း၊ မိန်းမ ကုဋေကိုးသန်း၊''ဟု ပြင်ဖတ်ပါ။

စာမျက်နှာ ၇၆ ဥစ္စာသယန မဟာသယနမျိုး အပြား ၂၀ ၏ သရုပ်၌ ၁၅-၇ ပါးကို ဆက်ယူပါ။ (၁၄) ဟတ္ထတ္ထရကာ—ကောင်းမြတ်သော ဆင်ကုန်းနှီး။ (၁၅) အဿတ္ထရကာ-ကောင်းမြတ်သော မြင်းကုန်းနှီး။ (၁၆) ရထတ္ထရကာ—ရထား၌ခင်းသော နူးညံ့အိစက်သည့်ခင်းနှီး။ (၁၇) အဇိနပ္ပဝေဏိ—ညောင်စောင်းပမာဏ ချုပ်လုပ်ထားသည့် သစ်နက်ရေအခင်းကြီး။ (၁၈) ဂဒလိမိဂ ပဝရပစ္စတ္ထရကာ—ဝံပိုင့်ရေဖြင့်ပြုထားသည့် မြတ်သောခင်းနှီး။ (၁၉) သဥတ္တရစ္ဆဒ—နီသောမိုတာန်မျက်နှာကြက်အောက်ရှိ သားမွေးခင်းနှီး။ (၂၀) ဥဘတော လောဟိတကူပဓာန—ခြေအုံး,ခေါင်းအုံး နှစ်ဖက် တပ်ထားသည့် အခင်းတမျိုး။

မှတ်ချက်။ ။၎င်း ဖေါ်ပြပြီးမှတပါး စာဖတ်သူတို့ မှန်းဆ၍သိနိုင်လောက်သည့် မှားယွင်းမှုကလေးများလည်း ကျန်ရှိပေသေးရာ ၎င်းတို့ကိုကား အမှားအမှန် ပြင်ဆင်ဖေါ်ပြခြင်းမပြုတော့ဘဲ ပညာသျှင်များ လျော်ကန်အောင်သာ ဝေဘန်ဖတ်ရှုကြပါကုန်။

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

သိဒ္ဓိ ရဋ္ဌ

သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်ကြီး အတွက်

အမှာစာ

လူမျိုး တမျိုး၏ အသက်ဝိညာဉ်

မည်သည့်လူမျိုးမဆို စာပေကိုသာ ဥူးစားပေးရမြဲဖြစ်၍ ဆိုင်ရာစာပေက တိုးတက်မှုရှိခဲ့သော် ထိုစာပေက မျက်စိဖွင့်ပေးလိုက်သော လူမျိုးလည်း တိုးတက်ပြီးလျှင် စာပေတိုးတက်မှုမရှိက ထိုစာပေနှင့် ဆက်စပ်နေရသော လူမျိုးသည်လည်း စာပေမှ လုံလောက်သောအကူအညီကို မရသဖြင့် မကြာမီ တိမ်ကော ပပျောက်သွားနိုင်ပါသည်၊ ဤအချက်ကိုပင် ရည်ရွယ်၍ ဒင်ချ်လူမျိုးတို့၏ စကားပုံ၌ ''လူမျိုးတမျိုး၏ အသက်သညီ စာပေဖြစ်၏၊ စာပေမရှိလျှင် လူမျိုးလည်း မရှိနိုင်တော့ပေ'' ဟု ပြောစမှတ်ရှိခဲ့၏။

သို့ဖြစ်ရာ ကမ္ဘာ့အဆင့်အတန်း မှီသည်ဟုဆိုရသော တိုင်းပြည်အသီးသီးရှိ လူမျိုးတိုင်းပင် မိမိတို့ရောက်ရှိနေသော အဆင့်အတန်းမှ မလျောကျရန်နှင့် ထို့ထက်မြင့်သော အဆင့်အတန်းသို့ ပိုမိုတက်ရောက်နိုင်ရန် မိမိတို့လိုက်စား သုံးစွဲလျက်ရှိသော တိုင်းရင်းစာပေကိုသာလျှင်

(၁) ထိန်းသိမ်းမှု (၃) ဖြန့်ချိမှု
(၂) ပြုပြင်ပြောင်းလွဲမှု (၄) စာပေစိတ်သွင်းပေးမှု

စသည်ဖြင့် အသက်ဆက် အမွှမ်းတင် ကမ္ဘာတွင် မျက်နှာလှအောင် ဉာဏ်ရှိသမျှ ကြိုးပမ်းနေကြသည်ကို တွေ့နိုင်ပါလိမ့်မည်။

ကမ္ဘာ့ အဆင့်အတန်း မမှီသေးသဖြင့် ကမ္ဘာ့ အဆင့်အတန်းမှီရန် ရည်သန်စိတ်ညွတ် အောင်ပန်းဆွတ်လိုသော တိုင်းပြည် များ၌လည်း အလားတူပင် မိမိတို့၏တိုးတက်ရေးအတွက် စာပေဘက်ကိုသာဖိ၍ အသားပေးမြှင့်တင်ကြရပြန်၏၊ ထို့ကြောင့် ကမ္ဘာပေါ်၌ ဒေသအလျောက် သုံးစွဲလေ့လာနေကြသော ဘာသာစာပေ အသီးသီးကိုပင် ဆိုင်ရာလူမျိုးတိုင်း၏ အသက်ဝိညာဉ်ဖြစ်သည်ဟု မှတ်သားထိုက်ပေ၏။

စန်းပွင့်နေသောစာပေ

ဤအရာ၌ ထင်ရှားအောင် ပုံဆောင်ပြရလျှင် အင်္ဂလန်သည်ပင် လုံလောက်သော အထောက်အထား တခုဖြစ်တော့၏၊ အင်္ဂလန်သည် ပထဝီဝင်အရပြောရလျှင် စာဖွဲ့ရလောက်သော ကျွန်းကြီးတကျွန်းမဟုတ်ပါ၊ အမှန်မှာ သေးငယ်သော ကျွန်းကလေး တကျွန်းမျှသာဖြစ်၍ ထိုကျွန်း၏ ထွက်ကုန်မှာလည်း ကျောက်မီးသွေးနှင့် သံမဏိမျှသာဖြစ်၏။

သို့သော် ထိုကျွန်းလေး၌ ပေါက်ဖွားသော အင်္ဂလိပ်လူမျိုးတို့သည်ကား သေးသိမ်တိမ်မြုပ်သူများ မဟုတ်ကြပေ၊ အများသိကြသည့်အတိုင်း တခါက ကမ္ဘာကြီးကို ကောဇာဇမင်းတမျှ ကြီးစိုးခဲ့ဘူးသည့်အပြင် ယခုလည်း ကမ္ဘာ့ထိပ်တန်း၌ပင် ရှိနေပါသေးသည်။

> ''စင်စစ် ကျောက်မီးသွေးနှင့် သံမဏိလောက်မျှသာ ထွက်သော ကျွန်းလေးမှနေ၍ ကမ္ဘာကြီးကို ဤကဲ့သို့ ကြီးစိုး မင်းမူနိုင်ခဲ့ခြင်းမှာ အဘယ့်ကြောင့်နည်း''၊

အခြားကြောင့် မဟုတ်ပေ အဖြေမှန်မှာ အင်္ဂလိပ်စာပေ၏ ပတ်ဝန်းကျင် လုံလောက်မှုပင်ဖြစ်၏။ မှန်ပါသည်။အင်္ဂလိပ်လူမျိုးတို့သည် သူတို့၏စာပေကို အသက်တမျှ မြတ်နိုးကြသည့်အလျောက် ကမ္ဘာ၌ ခေတ်စားလျက်ရှိသော ဘာသာရပ်များကို ၎င်းတို့စာပေဖြင့် ဘာသာပြန်ဆိုခြင်း၊ သူတို့၏စာပေကို အခါအလျောက် ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု ပေးခြင်း အောက်ခြေစည်းမျဉ်း လုံလောက်စေခြင်းစသည့် စာပေစန်းပွင့်ရေးကိုလည်း အမြဲဘစေ စိတ်ဝင်စားလျက် ရှိနေကြရကား နောက်ဆုံး၌ အင်္ဂလိပ်စာပေသည် ကမ္ဘာပေါ်၌ စန်းအပွင့်ဆုံး ဘာသာတရပ်အနေဖြင့် လူမျိုးတိုင်းအပေါ်မှာပင် ဩဇာသက်ရောက်သကဲ့သို့ ရှိခဲ့လေသည်။

ထို့ကြောင့် ''မည်သည့်ဘာသာ မည်သည့်စာပေပင် ဖြစ်စေ ပတ်ဝန်းကျင် အခြေခံလိုလောက်လျှင် စာပေစန်းပွင့်၏၊ စာပေစန်းပွင့်က လူမျိုးလည်းစန်းပွင့်ရမည်'' ဟူသော ဤညွှန်ကြားချက်ကို ဆောင်ပုဒ်တခုအနေဖြင့် လက်ခံထားပါဟု တိုက်တွန်းရန်မှာ ဤအရာ၌ တာဝန်ရှိလာပါသည်။

အောက်ခြေမခိုင်သေးသောစာပေ

မြန်မာစာပေအဖို့ ပြောရမူ နှစ်ပေါင်းတထောင်ကျော်ပင် ကိုယ်ပိုင်ရာဇဝင်တည်ထောင်လျက်၊ စာပေမြတ်နိုးသူ မြန်မာဘုရင်တို့၏ ချီးမြှောက်အားပေးချက်အရ ပြုစုပြင်ဆင် အမွှမ်းတင်ထားခဲ့သော စာပေဖြစ်၍ တိုးတက်ရန် အလားအလာဖြင့် အညွှန့်တလူလူရှိခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ထို့ထက်ပို၍ ဂုဏ်ယူဘွယ်ဖြစ်သည်မှာ ယဉ်ကျေးမှု သုခုမစာပေအတွက် အဆင့်အတန်း မနိမ့်သော ပျို့ လင်္ကာအစောင်စောင်နှင့် ချေါင်း ကဗျာစသည်တို့ ရှိနေခြင်းပင်ဖြစ်ပေ၏။

သို့သော် ဤကဲ့သို့ ယဉ်ကျေးမှု သုခုမစာပေအတွက် အထက်တန်းမှ ဂုဏ်ယူနိုင်လောက်အောင် ထိပ်တန်းက အညွှန့်တလူလူရှိနေသည်ဟု ဆိုရသော်လည်း စာပေအရှည် ခိုင်ခံ့တည်မြဲအောင် ထိန်းသိမ်းထားနိုင်သော 'မြန်မာသဒ္ဒါ မြန်မာအဘိဓာန်' စသည်တို့ ယခုအထိ အပြည့်အစုံမရှိသေးသဖြင့် ကျွန်ုပ်တို့၏ အမိဘာသာ ဖြစ်သော မြန်မာစာပေသည်ကား အောက်ခြေမခိုင်သေးဘဲသာ ရှိခဲ့ရလေသည်။

ပွဲဦးထွက် မြန်မာအဘိဓာန်

ရှေးရာဇဝင်ခေတ်ကလည်း ဤနည်းအတိုင်း စခမ်းသွားခဲ့ရာ နောက်အခါ၌ စာပေကိုမြတ်နိုးရမှန်းမသိသော လက်အောက်ကျွန်ဘဝနှင့်ပင် နှစ်ပေါင်းများစွာ မြန်မာစာပါ ကံမကောင်းဘဲ ရှိနေရသည့်အခိုက် ဝယ် စာပေ ပ ပျောက်ရေးအထိ ခြိမ်းခြောက်သကဲ့သို့ရှိနေသော ဒုတိယ ကမ္ဘာစစ်ကြီးကလည်း တဖန်ဖြစ်ပွားလာပြန်သဖြင့် မြန်မာလူမျိုးတို့၏ အသက်ဖြစ်သော မြန်မာစာပေသည်ကား ရေနစ်ရာဝါးကူနှစ်သည့် အခြေသို့ဆိုက်ကာ မရေမရာဖြစ်၍ ပိုမိုအဆင့်အတန်း နိမ့်ခဲ့ရပြန်လေသည်။

သို့ရာတွင် ကံကောင်းစပြုလာသော မြန်မာပြည်သည် ယခုအချိန်၌ ရာဇဝင်ကြွေးဆပ်၍ လွတ်လပ်သောလူမျိုးတမျိုးပင် ဖြစ်နေခဲ့ပါပြီ။ သို့ဖြစ်ရာ ရာဇဝင်ကြွေးဆပ်၍ လွတ်လပ်သောလူမျိုးကြီး ဖြစ်လာသည့်အလျောက် စာပေကြွေးဆပ်၍ လွတ်လပ်သောစာပေအဖြစ် ထူထောင်ဘို့ရန်လည်း တာဝန်ရှိလာပြန်ပေသည်၊ အကယ်တိ ရာဇဝင်ကြွေးသာဆပ်၍ စာပေကြွေးမဆပ်နိုင်ပါက ရှေးကပင် အောက်ခြေမခိုင်ခဲ့သော မြန်မာစာပေသည် ပို၍ယိုင်လဲကာ အဆင့်အတန်း နိမ့်ကျသွားသော်လည်း နိမ့်ကျသွားနိုင်သည်၊ သို့မဟုတ် လုံးဝပပျောက်သွားသော်လည်း ပပျောက်သွားနိုင်လေသည်။

သို့ဖြစ်၍ ရန်ကုန်မြို့ သရက်တောတိုက် နှစ်ကျိပ်ရှစ်ဆူကျောင်း ကျမ်းပြုဂဏဝါစက သာသနဝံ့ကျက်သရေဆောင် အရှင်ဩဘာသာဘိဝံသသည် အောက်ခြေယိုင်လျက်ရှိသော မြန်မာစာပေအတွက် ထောက်တည်ရာဖြစ်စေမည်ဟူသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ရှေးဦးစွာ ''စံပြမြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်းကြီး'' တစောင် တည်ထွင် ရေးသားခဲ့ပြီ ဖြစ်ရာ ဤကဲ့သို့ မြန်မာအဘိဓာန်မျိုး မပေါ်ပေါက်ဘူးသေးသဖြင့် ထိုအဘိဓာန်သည်ပင် လွတ်လပ်သောမြန်မာပြည်အဘို့ သားစဉ်မြေးဆက် ပန္နက်ရိုက် မော်ကွန်းတင်ထားထိုက်သော ပွဲဦးထွက် မြန်မာအဘိဓာန်ကြီး ဖြစ်ခဲ့လေသည်။

နေ နှင့် လ အဘိဓာန်

မြန်မာပြည် စာပေလောက၌ မရှိဘူးသေးသော အဘိဓာန်ကြီးကို ရှေးဦးပထမ ဓါးမဦးချအနေဖြင့် တောရိုင်းခြုံဖုတ်ဘို့ကို ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းပြီး ရေးသားရသဖြင့် ထိုမြန်မာအဘိဓာန်ကြီး ထွက်ပေါ်လာပြီဟု ကြွေးကျော်လိုက်သည်နှင့်တပြိုင်နက် စာပေလောက၏ အင်္ဂါစုံမှုကို လိုလားသူတိုင်းပင် ပထမဆုံး နေမင်းကြီးကို တွေ့မြင်ရသော ကန္တာဥူးသားတို့ကဲ့သို့ ထူးခြားသောဝမ်းမြောက်မှု အမြိန်အရသာတို့ကို ခံစားကြရလေသည်။ သက်သေခံကား ထိုအချိန်က မြန်မာသတင်းစာကြီးများ၏အားပေးချီးကျူးရေးသားကြပုံတို့ကိုကြည့်ရသဖြင့် ထင်ရှားလှတော့၏။

သို့ဖြစ်၍ ပထမဦး ၊ထွက်ပေါ်ပြီးဖြစ်သော အရှင်ဩဘာသာဘိဝံသ

၏ မြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်းကြီးသည် ဤအမှာစာရေးဆရာ၏ အမြင်အားဖြင့် မြန်မာစာပေလောက၏ နေမင်းကြီးသဖွယ်ဖြစ်သည်ဟု ပြောလိုပါသည်၊ ပြောလည်းပြောထိုက်သည်ဟု ထင်ပါသည်။

ရှေးခေတ် ကမ္ဘာ့ဦးသားတို့သည် နေမင်းကြီးကိုမြင်ရ၍ ရွှင်ပြဝမ်းမြောက်ကြသော်လည်း ညဥ့်ရေးညဥ့်တာအတွက် ရွှေလမင်းကြီးပေါ်ထွက်လာမှုကို တဖန်လိုလားကြပြီးသကဲ့သို့ စာပေလောက၌ ကျက်စားလျက်ရှိကြသော မြန်မာပြည်သူပြည်သားတို့သည်လည်း နေမင်းကြီးနှင့်အလားတူသော အဘိဓာန်ကြီးကိုတွေ့ရ၍ ဝမ်းမြောက်ကြရစေကာမူ၊ ရွှေလမင်းကြီးနှင့်တူသော နောက်ထပ်အဘိဓာန်တမျိုး ပေါ်ထွက်လာမှုကိုလည်း မျှော်တလင့်လင့် ရှိနေကြပြန်၏။

သို့ တောင့်တမျှော်လင့်နေခိုက် စာပေဘက်၌ သုတရှာမှီးကြသူ သုတေသနပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ လျှောက်ထားစုံစမ်း မေးမြန်းမှု လာရောက်ဆွေးနွေးမှု စသည်တို့ကို အခြေခံထားပြီးလျှင် ဒုတိယအဘိဓာန်ဟု ခေါ်ရသော ဤသုတေသနအဘိဓာန်ကြီးကို တဖန်ဆက်လက်ရေးသားခဲ့ပြန်ရာ ပထမဦးထွက်ပေါ်သော မြန်မာအဘိဓာန်ကြီးက နေမင်းကြီးသဖွယ်ဖြစ်၍ ဒုတိယထပ်ဆင့် ပေါ်ထွက်လာသော ဤ''သုတေသနသရုပ်ပြအဘိဓာန်ကြီး''မှာ ရွှေလမင်းကြီးသဖွယ်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလျှင်လည်း မမှားနိုင်တော့ပါ။

စာပေအင်္ဂါစုံလင်တော့မည်

မြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်းပြုဆရာ အရှင်ဥာဏဿာဘိဝံသသည် ပထမအဘိဓာန်ကြီးစီစဉ်ရာမှ လက်တွေ့ရရှိခဲ့သော တိုးတက်မှုစာပေ သုတတို့အပြင် ဆဋ္ဌသံဂါယနာတွင် ပါဠိဝိသောဓကအဖြစ်ဖြင့်ရင်း ပိဋကတော်မြန်မာပြန် ပဋိဝိသောဓကပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်ဖြင့်ရင်း ပိဋကဘာသာပြန်များကို ကိုယ်တိုင်ပါဝင်၍ တည်းဖြတ်သုတ်သင်ရာမှ ဆည်းပူးရရှိခဲ့သော မြန်မာဝေါဟာရ သရုပ်ပြ ပြဿနာရှင်းပြနည်းတို့ကိုရင်း၊ လောကီကျမ်းစာအမျိုးမျိုးတို့မှ သရုပ်ပြ ဝေါဟာရစုတို့ကိုရင်း၊ အသီးသီးသွတ်သွင်းပါဝင်စေကာ မြန်မာစာ၏ ကျက်သရေဆောင်ဆိုရမည့် ဤ''သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်ကြီး''ကို တခမ်းတနားရေးသားထား

ပြီးဖြစ်ရကား ထို သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်ကြီးက လောကရေး၌ ကျက်စားသူ ဂုဏ်ရှိ ဂုဏ်မဲ့ လူတန်းစားအမျိုးမျိုးကိုင်း၊ လောကုတ္တရာရေး၌ ကျက်စားသူ ဥာဏ်ရှိ ဥာဏ်မဲ့ ပုဂ္ဂိုလ်တန်းစားအမျိုးမျိုးကိုင်း၊ သူတို့၏ ပင်ကိုယ်နေသဘာဝနှင့် ပဏ္ဍာရဆီလျော်အောင် မည်ကဲ့သို့ အကူအညီပေးလိမ့်မည်ဟူသော အချက်ကိုလည်း အားလုံး-တွေ့ရှိ ခံယူကြရတော့မည် ဖြစ်ပါသည်။

ဤနည်းအားဖြင့်ပင် ရှေးဟောင်းရာဇဝင်ခေတ်မှစ၍ အဘိဓာန်ကင်းမဲ့သဖြင့် အင်္ဂါမစုံခဲ့သော မြန်မာစာပေသည်လည်း ဤခေတ်သစ်ရာဇဝင် ပြန်လည်ထူထောင်စ အချိန်မှာပင် အရှင်ဩဘာသာဘိဝံသ၏ မြန်မာအဘိဓာန်ကြီးနှင့် တက္ကသိုလ်မြန်မာအဘိဓာန်ကြီးတို့ ပေါ်ပေါက်လာကြကာ အင်္ဂါစုံလင်တော့မည်ဖြစ်၍ တမျိုးအားဖြင့် ဂုဏ်ယူဘွယ်ဖြစ်ပါပေ၏။

စာပေလောက၏ ဂုဏ်ပြုရေး

ယင်းကဲ့သို့ထူးခြားစွာ ပေါ်ပေါက်လာသော ဤ သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်ကြီးကို မြန်မာစာပေလောကသားတို့၏ လေးစားမှုကိုခံရ၍ ထင်ရှားသည့် စာပြုတဦးဖြစ်သူ အငြိမ်းစားယဉ်ကျေးမှုဌာန အတွင်းဝန်ဟောင်း ဦးဖိုးလတ်ကိုယ်တိုင် နှစ်သက်မြတ်နိုးစွာ တည်းဖြတ်ကြီးကြပ်၍ သူပိုင်စာပုံနှိပ်စက်၌ ကျမ်းစာအုပ်အဖြစ် ရုပ်လုံးဖော်ပြလိုက်ပြီးဖြစ်ရကား ပုဂ္ဂိုလ်ဟန်းစားအမျိုးမျိုး လက်ခံနိုင်သော ထို သုတေသနသရုပ်ပြအဘိဓာန်ကြီးကို စာကြည့်ပိဋကတိုက်များ၌ ဇာတိုက်သည့်ပြင် ထိုထိုစာသင်စာပြ ဆရာ ဆရာမများနှင့် ရဟန်းရှင်ပင် စာပေဝင်လောကကြီး တခုလုံးကလည်း ဤသုတေသန သရုပ်ပြအဘိဓာန်ကြီးအတွက် အထက်အာကာသမှ ပေါ်ထွက်လာလော ရွှေလမင်းကြီးအလား လေးစားနှစ်သက်စွာ ဂုဏ်ပြုပေးကြလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်တိုက်တွန်းရပေသတည်း။

အရှင်စန္ဒဇောတိက

ဆင္ဃသံဂါယနာ

ပိဋက မြန်မာပြန် ပဋိဝိသောဓက

ဓမ္မာစရိယဆရာတော်။ မလိုင်မြို့။

နမတ္ထု အနန္တဉာဏဿ သရူပါ-ဘိဓာန ဝိဒူနော
ဇိနဿ မယှ ဇယံ ဒေတု

သုတေသန
သရုပ်ပြ အဘိဓာန်ကျမ်း၏
နိဒါန်းဥဒ္ဒိ ကထာ

ဤ– သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန် ကျမ်းတွင် ပါဝင်သော **သု**တေသန သရုပ် စကားရပ်တို့ကား အများအားဖြင့်

ရသေ့ ရဟန်းနှင့် သီလရှင်များ။
ယောဂီနှင့် ကမ္မဋ္ဌာန်းဆရာများ။
ကျောင်းဆရာနှင့် ဆရာမများ။
ဝန်ကြီးမင်းနှင့် လွှတ်တော်အမတ်များ။
တရားသူကြီးနှင့် ရှေ့နေများ။
ကုန်သည် လယ်သမားနှင့် ပွဲစားများ။
စာရေး စာချီနှင့် ကျောင်းသားကြီးများ။
ဆေးဆရာနှင့် ဗေဒင် နက္ခတ်သမားများ။
စစ်ဗိုလ် စစ်သားနှင့် တပ်ကြပ် တပ်မှူးများ။
ဘာသာခြားနှင့် တိုင်းတပါးသားများ။
မုဆိုး တံငါနှင့် ဒုစရိုက်သမားများ။

စသည့် သုတေသီ ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ မိမိတို့ ဆိုင်ရာ သိလို မှတ်လို ဆောင်ထားလိုမှုအတွက် စုံစမ်းမေးမြန်း လျှောက်ထား ရှာဒွီးကြသော သုတေသန အစုစုနှင့် ကျမ်းဆရာကိုယ်တိုင် သုတေသနပြုလုပ် ထားရှိခဲ့ပူးသော ရေးဟောင်းဗဟုသုတ အရပ်ရပ်တို့ကိုပါ ပေါင်းစပ်သိမ်းရုံးကာ ဖေါ်ပြလိုက်ခြင်းဖြစ်ရာ၊ ထိုသုတေသနအဖုံဖုံတို့၏ ရှင်းလင်းပြည့်စုံ တိကျသည့်

အသေးစိတ်ရှင်းဖြေ သရုပ်ပြ ဘလေးများကား ပြတိုက်ကြီးသဖွယ် ဖြစ်ပေါ်၍ လာပေလိမ့်မည်။

၎င်းသို့ ဖြစ်ပေါ်လာရာ၌လည်း မြန်မာပါဠိ အဘိဓာန်ကျမ်းပြုဆရာ အရှင် ဩဘာသာဘိဝံသ ထံ လျှောက်ပန်မေးမြန်း စုံစမ်း ရှာဖွေသည့် သုတေသနပြဿနာ အထင်ထပ်တို့နှင့်တကွ ကျမ်းဆရာကိုယ်တိုင် ရှာ မှီး စုဆောင်းခဲ့သော သုတေသန အရပ်ရပ်တို့တွင်၊

၁။ အဘိဓမ္မာ နှင့် ဆိုင်သော သုတေသနများ။

၂။ ဝိနည်းပိဋကနှင့် ပတ်သက်သော အမေးများ။

၃။ သုတ္တန်ဒေသနာတော်သို့ သက်ဝင်သော ပုစ္ဆာများ။

၄။ ရာဇဝင်၊ မဟာဝင်၊ ဗေဒင်နက္ခတ်၊ဓမ္မသတ်နှင့်၊ အင်္ဂရိတ် မှော်ကဝေ၊ စစ်မြေစစ်တက်၊ဆေးဘက်ဆိုင်ရာ၊ ပြဿနာများ။

၅။ မနုဿဗေဒ၊ ရုက္ခဗေဒ၊ တိရစ္ဆာနဗေဒ၊ ဘောဂဗေဒ၊ ဓာတုဗေဒ၊ ဝါဏိဇ္ဇဗေဒ၊

စသည်မျိုးစုံ အဖုံဖုံတို့ ပါဝင်ရောမွှမ်းကာ နေကြပြန်ကုန်၏။

ထိုသည့် သုတေသနမှုအရပ်ရပ် သိမှတ်စရာ အဖြာဖြာတို့ကို စာ အုပ်ပြုလုပ် ထုတ်ဝေရာ၌လည်း၊ သဘောတရားနှင့် အရာဝတ္ထုတခု တည်းကိုသာ မူထား၍ ရှာမှီးစုဆောင်းကြသော "လုံးချင်းစကား" သုတေသနရပ်များကို ၎င်းကျမ်းစာ၌ ပါဝင်ထည့်သွင်းမှု မပြုတော့ဘဲ ချန်လှပ်ကာ၊ သဘောတရားနှင့် အရာဝတ္ထု ၂ ခုမှစ၍ ရာထောင်အထိ ပါဝင်ယှဉ်တွဲလျက်ခေါ်ဝေါ်ပြောကြားကြသော "သရုပ ဝေါဟာရ" ခေါ် အပေါင်းစကားအဘိဓာန်ပုဒ်များကိုသာ စိစစ်ထုတ်ပြပြီးလျှင်

၁။ ဘုရားဟောဖော်၊ ပါဠိတော်စုံ၊ ပိဋက ၃ ပုံနှင့်တကွ၊အဋ္ဌ ကထာ၊ ဋီကာ၊ သာသနာဝင်၊ ထိုထိုဂန္ထန်၊ ကျမ်းဂန်အမျိုးမျိုး တို့မှသော်၎င်း။

၂။ ဆေးကျမ်း ဗေဒင်၊ မဟာဝင်နှင့်၊ ရာဇဝင် နက္ခတ်၊ ဓမ္မ သတ်ကျမ်း၊ ဆန်း အလင်္ကာ၊ ကဗျာ ဂီတ၊ စသည့်မျိုးစုံ၊ လောကီသျှတြ အဖုံဖုံတို့မှသော်၎င်း။

၃။ လောကနီတိ၊ ဓမ္မနီတိ ရာဇနီတိ၊ စာဏကျနီတိ၊ မဟာ

ရဟာနီတိ၊ ပြည်သူ့နီတိ၊ ရာဇဝသတိ၊ သာမုန္ဒြိကာ၊ဟိတောပဒေသ၊စသည်မျိုးစုံ၊နီတိကျမ်းအဖုံဖုံနှင့်တကွ၊ အမရကောသ၊ ကပ္ပခုမ စသည့် အဘိဓာန်ကျမ်းကြီးတို့မှ သော်ရင်း။

၄။ ဇုန္ဒာစရိယ၊ ကဝေသာရ၊စသည့်အကျော်၊ မှော်ပညာကျမ်း၊ အင်္ဂရတ်ကျမ်းကြီးတို့မှ သော်ရင်း။

၅။ စစ်ချီစစ်တက်၊ စစ်ကွက်ဆင်နှာ၊ ဗျူဟာသေနင်္ဂကျမ်းကြီးတို့မှ သော်ရင်း။

၆။ ဆရာ့ထံပါး၊ဆည်းကပ်တွားစဉ်၊မိန့်ကြားဆုမ္မ၊သွန်သင်ပေးကြသည့်၊ အာစရိယဝါဒ၊ မှတ်စုမှတ်ရာ၊ ပဒေသာတို့မှ သော်ရင်း။

သုတေသနပြုလုပ် ယူထုတ်ဖွေရှာ၍ မဇ္ဈိမပဋိပဒါခေါ် မကျဉ်းမကျယ် အလယ်အလတ်မျှဖြင့် ပညာဗဟု ရှာမှီးစုသည့် သောတုဇနတို့ သိမှတ်ရလွယ်ရုံသာ ရေးသားစီစဉ် စက်တင်ပုံနှိပ်သွားမည်ဖြစ်ပါကြောင်း။

ယင်းသို့လျှင် သုတေသီတို့၏ သုတေသနအစားစား၊ အမေး အဖြေ အများအပြားတို့အပြင် ကျမ်းဆရာ ကိုယ်တိုင် သုတေသန ပြုလုပ်ထားသည့် သရုပ်ပြစကားတို့မှာ ဗဟုသုတအဖြစ် စုံလင်၍ သာမန် စာဖတ် ပရိသတ်နှင့်တကွ စာပေပညာလိုက်စားကြသည့် သုတေသနသမားတိုင်း သိထား ရှိထား အိဘ်ဆောင် ထားကာ လေ့လာဖတ်ကြားရန် သင့်သော်လည်း၊ ထို သုတေသန စာဖတ် ပရိသတ်တွင်သာ မက၊ တပည့်အခေါင်းတို့၏ စုံစမ်းမေးမြန်းမှု၊သုတေသနပြဿနာ အများအပြားတို့ကို ပြန်လည်ဖြေကြား၍ မအားအောင် သင်ကြားပြသ လျက် ရှိနေကြရသော ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော် အာစရိယဂိုဏ်းဝင် သံဃာတော် အရှင်မြတ်တို့နှင့် တကွ ကျောင်းဆရာ ဆရာမများ အတွက်လည်း ထူးခြားနှစ်လို ပိုမို စိတ်ဝင်စားဘွယ်ရာ တပည့်များအားဖြေကြား၍၊ သို့မဟုတ် သင်ကြားပြသ၍ အလွယ်ကူဆုံးသော ကျမ်းကောင်း တစောင် ဖြစ်ပေလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ကာ၊ ရန်ကုန်မြို့ ပြည်ထောင်စုယဉ်ကျေးမှု ဌာနအတွင်းဝန်မင်းဟောင်း ဦးဖိုးလတ်နှင့်တကွ ဖျာပုံမြို့ မြန်မာစာပေ ကြီးပွါးရေးအသင်းကြီး၏ အတွင်းရေးမှူးများဖြစ်ကြသော အမိန့်တော်ရမင်း ဦးစိန်၊ အစိုးရ တန်းမြင့်ကျောင်း ရာဇဝင်နှင့် မြန်မာစာပြ ဆရာကြီး

ဦးဖိုးငွေတို့အပြင်၊ နိုင်ငံတော်ရှိ အမြို့မြို့ အရွာရွာမှ ဆရာ၊ ဆရာမများ စသည့် များစွာသော စာပေမြတ်နိုးသူ ရဟန်း ရှင် လူတို့၏ စာအုပ် ထုတ်ဝေပါရန် တောင်းပန်တိုက်တွန်းမှုများအရ **“သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်”** ဟူသော အမည်ဖြင့် မြန်မာ အဘိဓာန် သဖွယ် ရှာယူ လွယ်ကူစေရန် အက္ခရာစဉ်ကာ စာပေဗဟုသုတ မြတ်နိုး သူတို့ကို အဦး အဖျားထား၍ ဆရာ ဆရာမများနှင့်တကွ တက္ကသိုလ်ဝင်ကျောင်းသား ကြီးတို့ပါ လက်သုံးထားရန် ရည်ရွယ်လျက် အတွင်းဝန်မင်း ဦးဖိုးလတ်နှင့် မင်းကတော်ကြီး ဒေါ်လှရွှေတို့အား ပဌမအကြိမ် ရိုက်နှိပ် ထုတ်ဝေခွင့် ပြုလိုက်ပါကြောင်း။

စာရှုသူတို့အား အထူးပန်ကြားလိုသည်မှာ ဤကျမ်းစာအုပ်ကို စက် တင်ပုံနှိပ်နေစဉ် ဆင္ဃသံဂါယနာတင် ကိစ္စနှင့် အခြားအရေးကြီးသော သာသနာရေးကိစ္စတို့အတွက် အဖက်ဖက်တွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်နေရမှု တို့ကြောင့် စာဖေါ်င်အချို့၌ စာနေစာသား မှားယွင်းချွတ်ချော် မ လျော်သော အစီအစဉ်တို့ကို သေချာစေ့ငုကြည့်ရှုပြင်ဆင်ကာ သုတေ သီတို့ စိတ်ကြိုက်ကျအောင် အသေးစိတ်ပြုလုပ်ပြင်ဆင် မပေးနိုင်သည်ကို ဝမ်းနည်းစွာဖြင့် ခွင့်ပန်တောင်းပါကြောင်း။

စာပေမြတ်နိုးသူ ပညာရှိအပေါင်းတို့သည် ချွတ်ချော်တိမ်းပါးမှားယွင်း သောအချက်များကိုတွေ့မြင်ပါက အပြစ်မတင် ဖြူစင် ကောင်းမြတ်သော စိတ်ထားနှင့် ဖြည့်စွက်ပြင်ဆင်အမှန်ပြု၍ကြည့်ရှုနိုင်ကြပါစေကုန်သတည်း။

ကျွန်ုပ်သည် ဤကျမ်းစာဖြင့် ဆရာသမားတို့၏ ကျေးဇူးဂုဏ်မြတ်ကို ရိုသေစွာ ပေးဆပ်ကန်တော့လျက် မိတ်ဆွေ အပေါင်းတို့အားလည်း သတိရစွာဖြင့် နှုတ်ခွန်းဆက်သ လိုက်ပါကြောင်း။

ဖျာပုံမြို့ မြန်မာစာပေကြီးပွါးရေး အသင်းကြီး၏ ပဌမ ဥက္ကဋ္ဌ
ဆင္ဃသံဂီတိ ဝိစာယက နှင့် ဝိသောဓက ပဋိဝိသောဓက
မြန်မာပါဠိ အဘိဓာန်ကျမ်းပြု ဆရာတော်
အရှင် ဩဘာသာဘိဝံသ။
နှစ်ကျိပ်ရှစ်ဆူကျောင်း၊ သရက်တောတိုက်၊ ရန်ကုန်မြို့။

သုတ္တသန

သရုပ်ပြအဘိဓာန်

(အ)

အံ့ဘွယ်တော်များ ၁၀ပါး။ ။ဘုရားရှင်၏ကြည်ညိုအံ့ချီးဘွယ်ရာ ဂုဏ်တော် ကျေးဇူးတော် ၁၀ ပါး၊

(၁) သက်နိုင်တော်၏ ဖွတ်ဆိုးလျော်နယ်ရမှု, နွမ်းရိမှု,မရှိခြင်း။ (၂) ဆံတော် လက် ၂ သစ် သာ အမြဲ တည် နေ ခြင်း။ (၃) ပရိက္ခရာ ဆောင်ရာ၌ ကိုယ်တော်နှင့် လက်လေးသစ်မျှ ကွာခြင်း၊ (၄) သပိတ်တော်ဆေးလျှင် လက်တော်စင်ခြင်း၊ လက်တော်ဆေးလျှင် သပိတ်တော်စင်ခြင်း။ (၅) ရောင်ခြည်တော် ၆ ပါးကိုလွှတ်လျှင် အချပ်ဆယ်မျက်နှာသို့ နှံ့ခြင်း။ (၆) ကိုယ်တော်၏ ပုံတူကို အသိန်းအသန်း ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း။ (၇) ခေတ် ၃ ပါးတို့၌ အမိုက်အလင်းကို ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း။ (၈) မုန်ညင်းစေ့ခန့် ကြွတ်တွင်းသို့ ဝင်နိုင်ခြင်း။ (၉) ကိုယ်ကို အထက်ကောင်းကင်မှလဝန်းပေါ်သကဲ့သို့ မြင်စေနိုင်ခြင်း။ (၁၀) အင်္ဂါရှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံသောအသံတော်ဖြင့်ဟောတော်မူသော တရားကို ပရိသတ်အားလုံးအားကြားနိုင်စေခြင်း။ (၁၁) အာသယာနုသယ ဉာဏ်တော်ရှိခြင်း။ (၁၂) ကျွတ်မည့်သူကို သိသည့် မဟာကရုဏာသမာပတ္တိ ဉာဏ်တော်ရှိခြင်း။ (၁၃) ဘယ်ချိန်ဘယ်ခါ ကျွတ်မည်စသည်ဖြင့် သိနိုင်သော ဣန္ဒြိယပရောပရိယတ္တိ ဉာဏ်ရှိခြင်း၊ (၁၄) သဒ္ဓါရေ (၁၅) ဝိကာရ (၁၆) လက္ခဏာ (၁၇) နိဗ္ဗာန် (၁၈) ပညတ်တို့၌ သိသောဉာဏ်ကို ထည့်၍ ၁၀-ပါးဟူ၏။ ။၎င်းကိုပင် "ရောင်ခြည်ခြောက်သွယ်၊ ဘဝင်ကယ်၊ အံ့ဘွယ်ဆဲ့ရှစ်ဖြာ" ဟု ကဝိလက္ခဏာသတ်ပုံ၌ စပ်သည်။

အံ့ဘွယ် ၈ ဖြာ သာသနာ။ ။သာသနာတော်၏ အံ့ချီးဘွယ်ရာ အကြောင်းတရားရှစ်ပါး။ ၊မဟာသမုဒ္ဒရာ၏ အံ့ဘွယ်ရှစ်ဖြာပမာ သာသနာတော်၏ အံ့ဘွယ်ရှစ်ရပ် ဟူလို။ (၁) သာသနာ့ကျင့်စဉ်၌ သီလ, သမာဓိ,ပညာ, ဟူသော အစဉ်အတိုင်း ရုတင်တေရသ၊ ဗောဓိပက္ခိယ ၃၇ ပါး၊မဂ်တရား,ဖိုလ်တရား တိုင်အောင် နက်ရှိုင်း၍သွားခြင်း။ (၂) တပည့်သား သာဝကတို့သည်အသက်ဟူသော အကြောင်းကြောင့်သော်လည်း၊သိက္ခာပုဒ်ပညတ်တော် စည်းကမ်းကို ကျူးလွန် ကျော်လွှား၍ မတက်ခြင်း။ (၃) အလဇ္ဇီ ဒုဿီလ အပုပ်အသိုး ရဟန်းဆိုးတို့ကို ရဟန်းကောင်းတို့က မပေါင်းသင်း မကြည်ညိုဘဲ၊ ထိုထိုဒကာ ဒကာမတို့က ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချ၍ သာသနာဘောင်မှ ထုတ်ပယ် စွန့်ပစ်ကြခြင်း၊ (၄) အမျိုးလေးပါးတို့ သာသနာတော်တွင်းသို့ဝင်ရောက်လာလျှင် အချင်းချင်း လူမျိုးတန်းစားမခွဲခြားဘဲ၊သာကီဝင်နွယ်ဖွားဘုရားသားတော်ဟူသော အမည်တခုတည်းဖြင့်သာတည်ရှိစေခြင်း။ (၅) မရေတွက်နိုင်သော တပည့်သာဝက အပေါင်းတို့၏ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံ ခိုအောင်း ကြခြင်းကြောင့်လည်း နိဗ္ဗာနဓါတ် နိဗ္ဗာန်ရပ်၏ ပြည့်လျှံယုတ်လျော့မှု မရှိခြင်း။ (၆) ဆင်းရဲဒုက္ခ ကိလေသဘေးမှ ကင်းဝေးရာမှန် သန္တိသုခ ဝိမုတ္တိရသ ကိစ္စတခုသာရှိခြင်း၊ (၇) ဗောဇ္ဈင်၇ ပါး,မဂ္ဂင်ရှစ်ပါး,လောကုတ္တရာ တရားဆယ်ပါး, ဗောဓိပက္ခိယ တရား ၃၇ ပါး ဟူသော ရတနာများစွာတို့ဖြင့် ပြည့်နှက်နေခြင်း၊ (၈) ဥပါသကာ ဥပါသိကာ အရိယာ ရဟန္တာ ဟူသော ပုဂ္ဂိုလ်ထူး ပုဂ္ဂိုလ်မြတ်ကြီးတို့၏ ကျင့်ကြံကျက်စားတည်နေရာဖြစ်ခြင်း၊

အံ့ဘွယ် ၈–ဖြာ၊ သမုဒ္ဒရာ၊ ။အံ့ဩဘွယ်ရာ အင်္ဂါရှစ်ဖြာရှိသော မဟာပင်လယ်ကြီး။ (၁) ကမ်းစပ်မှစ၍ အစဉ်အတိုင်း နိမ့်လျော့နက်ရှိုင်းသွားခြင်း၊ (၂) ရေသည် ကမ်းကို မကျော်လွန်ဘဲ တည်နေခြင်း။ (၃) အကောင်ပုပ် အမှိုက်သရိုက်တို့ကို ပင်လယ်ထဲ၌ မထားဘဲ ကမ်းကုန်းအရပ်သို့ တင်ပို့ခြင်း။ (၄) မြစ်ကြီးငါးသွယ် မြစ်ငယ်ငါးရာတို့မှ စီးဝင်လာသော ရေဟူသမျှတို့၏ မူလအမည် ပျောက်စေပြီး မဟာသမုဒ္ဒရာရေ ဟူသော အမည်တခုကိုသာ ရစေခြင်း။ (၅)

မြစ်ကြီးမြစ်ငယ် အင်းအိုင်ချောင်းမြောင်း ကောင်းကင်ဝလာ ရှစ်မျက်နှာမှ အခါမလပ်မည်မျှပင် မြစ်ရေမိုးရေတို့စီးဝင်လာသော်လည်း မဟာသမုဒ္ဒရာ၏ ပြည့်လျှံ ယုတ်လျော့မှု မရှိခြင်း။ (၆) ရေချို ရေဖန် ရေငံ ရေခါးဟူ၍ ရသာထွေပြားသည့် ရေများမည်မျှပင် စီးဝင် လာစေ ဆားငံရေဟူသော တခုတည်းသော အရသာကိုသာ ထားရှိခြင်း။ (၇) လောကီရတနာ ၇ ပါး, ၁၀ ပါး တို့၏ တည်ရာ ဖြစ်ခြင်း။ (၈) ယူဇနာ များစွာ ခန္ဓာရှိသော ငါးကြီးဘို့နှင့်တကွ ရေဘီလူး နဂါး အသူရာနတ်ကြီးများ စသည်တို့၏ ကျက်စားရာဖြစ်ခြင်း။

အက္ခရာ ၄၁ လုံး။ ။ပါဠိဘာသာမှ ဆင်းသက်သည့် မြန်မာတို့ ရေးသား သတ်မှတ်အပ်သော အက္ခရာအရေအတွက် ၄၁ လုံး ရှိသည် ဟူ၏။

	အ	အာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ဧ	ဩ	
က	ခ	ဂ	ဃ	င	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ	တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ	ယ	ရ	လ	ဝ	သ
				ဟ	ဠ	အံ			

အက္ခရာ ၂ ပါး။ ။အက္ခရာထိး,အက္ခရာမ,ဟူလို၊ကဝိကဏ္ဍပါသကျမ်း၌ က္က,က္ခ,ဂ္ဂ,ဂ္ဃ, စ္စ,စ္ဆ,ဇ္ဇ,ဇ္ဈ,၊ ဋ္ဋ,ဋ္ဌ,ဍ္ဍ,ဍ္ဎ,၊ တ္တ,တ္ထ,ဒ္ဒ,ဒ္ဓ, ပ္ပ,ပ္ဖ,ဗ္ဗ,ဗ္ဘ, ဟူသောဝဂ်ငါးပါးတို့ဘွင် ပဌမက္ခရာနှင့် တတိယက္ခရာတို့ကို အထိး,ပုလ္လိင်။ ဒုတိယက္ခရာနှင့် စတုတ္ထက္ခရာတို့ကို အမ,ဣတ္ထိလိင် ဟု ခေါ်ပုံ၊ အချင်းချင်း ထပ်ရာ၌ အထိးအထိးချင်း ထပ်ကောင်းပုံ အမနှင့်ထပ်ရာဝယ် အထိးက အပေါ်ကနေပုံ၊ အမချင်းချင်းကား မထပ်ကောင်းပုံ, အထိး၏ အထက်ကလည်း အမ မနေကောင်းပုံတို့ကိုဖေါ်ပြ၏။

အက္ခရာကြီး ၄ လုံး။ ။အင်း အိုင် မန္တာန်တို့၌ အသုံးပြုသော မြန်မာ အက္ခရာကြီး လေးလုံး။ ''ကကြီး, ဃကြီး, ဏကြီး, ဠကြီး,''

အက္ခောဘိဏီမျိုး ၅ ပါး။ ။အက္ခောဘိဏီတပ် ဖွဲ့ပုံ အမျိုးမျိုး ရှိ၏။ ထိုအနက် ငါးပါးတို့ကိုသာ ဖေါ်ပြပေအံ့။

(၁) သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ ဒုဋ္ဌဂါမဏိ မင်းကြီးလက်ထက် ကျေးလူမျိုးတို့ စစ်တိုက်ရာ ချီတက်သော အဇ္ဈောဘိုဏီတပ်မှာ မဟာဝင်ဋီကာ အရ၊ တိုက်ဆင် တကုဋေ၊ ရထား ဆယ်ကုဋေ၊ မြင်းပေါင်း ကုဋေတရာ၊ လေးပစ်၊ လေးဆွဲ သူရဲ ကုဋေနှစ်ရာ၊ စစ်သည်လူ ကုဋေ တသောင်း လေးထောင်၊ စုစုပေါင်း တသောင်း လေးထောင် သုံးရာ တဆယ့် တကုဋေ ရှိ၏။

(၂) မဟော်သဓာတို့ စစ်ချီတက်စဉ်၌၊ အကျွောဘိုဏီတပ် တတင် ဟူသည်မှာ၊ ဝါးအလုံးခြောက်ဆယ်တစည်းကိုချထားရာစစ်အင်္ဂါလေးပါး တို့ နင်းသွား၍ မြုမှုန်ဖြစ်လျှင် တဖန် ဝါးအလုံးခြောက်ဆယ် တစည်းကို ချပြန်၏။ ဤသို့နင်းသွားခြင်းဖြင့် ဝါးအလုံးခြောက်ဆယ်စည်း ပေါင်း ခြောက်ဆယ် ဖုတ် မြုမှုန့် ဖြစ်အောင် များပြားသော စစ်အင်္ဂါ လေးပါး အရေအတွက်ကိုဆို၏။

(၃) ပုဂံမင်းဆက် ၅၀-မြောက် သက္ကရာဇ် ၅၉၆- ခုနှစ်တွင် နန်း တက်သော ဓမ္မရာဇာဘွဲ့ခံ ကျစွာမင်းကြီးလက်ထက် လောကီသဒ္ဒကရိုဋ် သဒ္ဒါကျမ်းများနှင့် သဗ္ဗညုဘုရားဟော ပါဠိဇာတ် ပါဠိတော် ၎င်းအဋ္ဌ ကထာ သုတ္တန်ဝိနည်း အဘိဓမ္မာ ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာများမှ လာရှိသည့် ပြယုဂ် အဓိပ္ပါယ်များကိုပါ ထုတ်ဆောင် ညှိနှိုင်းပြီးလျှင် ရေး သား စီရင်တော်မူခဲ့သော သဒ္ဒနီတိကျမ်းဆရာ အရှင်အဂ္ဂဝံသ ထေရ်မြတ် သည်။

နဝ နာဂ သဟဿာနိ၊ နာဂေ နာဂေ သတံ ရထာ၊
ရထေ ရထေ သတံ အဿာ၊ အဿေ အဿေ သတံနရာ၊
နရေ နရေ သတံကညာ၊ ဧကေကိဿံ သတိတ္ထိယော၊
သော အက္ခောဘိနီနာမ၊ ပုဗ္ဗာစရိယေဟိ ဘာသိတာ။

ဟု ၎င်းသဒ္ဒနီတိကျမ်း၌အကြွောဘိုဏီယူပုံကိုပြဆိုသည်။ အဓိပ္ပါယ်မှာ၊ ဆင်တစ်ထောင်၊ ရထားတစ်သိန်း၊ မြင်းတစ်ကုဋေ၊ ခြေသည်သူရဲ ကုဋေတရာ၊ သမီးကညာကုဋေတစ်သောင်း၊ မိန်းမကုဋေတစ်သန်း။ ဤ အရေအတွက်ကို အကြွောဘိဏီဟု ရှေးဆရာတို့ မိန့်ဆိုကုန်၏။

(၄) အမရကောသ အဘိဓာန်ဋီကာတို့၌ကား॥ ॥ဆင်-၂၁၀၇၀॥ ရထား-၂၁၀၇၀॥ မြင်း-၆၅၆၁၀॥ ခြေသည် - ၁၀၉၃၅၀॥ ပေါင်း ၂၁၀၇၀၀ သည် အက္ခောဘိဏီ သေနာဗျူဟ မည်၏ဟု ဆို၏॥

(၅) မကြာမီခေတ်၌ကား॥ ဆုတ်ကပ်ဖြစ်၍ လူတို့အသက်တို ဦးရေ နည်းပါးသောကြောင့် အက္ခောဘိဏီ တပ်ဖွဲ့ရာ အရေအတွက်အလွန် နည်းပါးလေသည်॥ ၎င်းပြင် ဆင်နည်းပါးသောကြောင့် စစ်အင်္ဂါလေး ပါး ပြည့်စုံအောင်ပင် တပ်မစည်းကြပ်နိုင်ချေ॥

အကာလခေါ်၊ လည်သူမှာ၊ ၆ ဖြာအပြစ်ရ॥ ॥အချိန်မဟုတ်မိုး ချုပ်ညဥ့်နက် လှည့်ပတ် သွားလာသူများအား အပြစ်ခြောက်ပါးရနိုင် ကြောင်းကို သိင်္ဂါလသုတ်၌ ဘုရားဟောတော်မူသည်॥ (၁) မိမိကိုယ် ကို မစောင့်ရှောက် မလုံခြုံ ဖြစ်စေ၏॥ (၂) မိမိသားမယားများကို မ စောင့်ရှောက်, မလုံခြုံ ဖြစ်စေ၏॥ (၃) ပစ္စည်းဥစ္စာများ မလုံခြုံ, စောင့်ရှောက်မဲ့ ဖြစ်စေ၏॥ (၄) မကောင်း ရာ၌ သူတပါး တို့၏ မသင်္ကာမှုခံရ၏॥ (၅) မဟုတ်မမှန် စွပ်စွဲခံရတတ်၏॥ (၆) ဆင်းရဲ ဒုက္ခအပေါင်းကို ခေါင်းဆောင် ခေါ်ယူရာ ကျ၏॥

အကျင့်တရားမျိုး ၃ ပါး॥ ॥လောကသား တို့၏ ကောင်း မကောင်း ကိုယ်ကျင့် တရား သုံးပါးဟူ၏॥

(၁) ကာမသုခလ္လိကာ နုယောဂ–လောကီ စည်းစိမ် ကာမဂုဏ် အမျိုးမျိုးတို့ကို ခံစားပျော်ပါးနေမှု॥ လက်ျာအချောင်သမားတို့ ကျင့်စဉ်॥ (၂) အတ္တကိလမထာ နုယောဂ – ကိုယ်ခန္ဓာ ဆင်းရဲပင်ပန်းကြောင်း အကျိုးမဲ့ဒုက္ခခံမှု॥လက်ဝဲလမ်း ကျင့်ဘည်॥ (၃) မဇ္ဈိမပဋိပဒါ–အထက်ပါ ကျင့်စဉ် နှစ်ပါးတို့သို့ မလိုက်॥ အလယ် အလတ် ကောင်းမြတ်သော အရိယာတို့ကျင့်စဉ် လမ်းမှန်॥

အကျိုးမဲ့ အလှူမျိုး ၅ ပါး॥ ॥အကျိုးမရှိ, မပေးလှူကောင်း သော, အလှူမျိုး ငါးပါးဟူ၏၊ ၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်အကျယ် ကို "မပေး လှူကောင်းသော ဒါနမျိုး ၅ ပါး" မှာကြည့်ပါ॥

အကျော်မျိုး ၄ ပါး။ ။အချို့ ကျမ်းစာတို့၌ "အနံ့မျိုးလေးပါး" ဟုလည်း ပညတ် တင်ကြသည်။ (၁) အကျော်။ (၂) ပရုပ်။ (၃) ဇလပ် (၄) စန္ဒကူး။

အကျွမ်းမဝင်ရာသည် ၆ ပါးတနည်း။ ။ဤ၌ လွယ်ကူစွာကျက်မှတ်နိုင်ရန် စာဏကျပ္ပြုမှ ထုတ်ဖြေလိုက်သည်။ (၁) ငြသေ့, သစ်, ကျား၊ သားရဲများတည့်၊ (၂) ချိုအားရှိလာ၊ သတ္တဝါနှင့်၊ (၃) ရေသာနက်တောင်း၊ မြစ်နှင့်ချောင်းတည့်၊ (၄) အပေါင်းမိန်းမ၊ ဟူသမျှနှင့် (၅) ရာဇထွတ်တင်၊ ရှင်ဘုရင်ဟု၊ (၆) လက်တွင်ကိုင်လာ၊လက်နက်ပါသား၊ ခြောက်ဖြာအပြား၊ ဤသူများတည့်။

အကျွမ်းမဝင်ရာသည် ၇ ပါး တနည်း။ ။သုဗောဓာ လင်္ကာရ ကျမ်းမှယူဖြေသည်။ (၁) ဣတ္ထိ–မိန်းမ။ (၂) ဒုဋ္ဌနာ–သူယုတ်။ (၃) ဝိသ–အဆိပ်။ (၄) သိင်္ဂီ–ဦးချိုရှိသတ္တဝါ၊ (၅) ရောဂ–ကူးစက် တတ်သောသူနာ။ (၆) နဒီ–မြစ်, ချောင်း, အိုင်။ (၇) ရာဇကုလ–မင်းမျိုး ဟူ၏။

အကြောင်း တရားကြီး ၄ ပါး။ ။လောက ၃ ပါးအား အမြဲအစဉ် ပြုပြင်စီမံနေသော အကြောင်းတရားကြီး လေးပါး။ (၁) ကံ–သတ္တဝါတို့၏ ကောင်းသောအလုပ်နှင့် မကောင်းသောအလုပ်။ (၂) စိတ်–သတ္တဝါတို့၏ ကောင်းသော စိတ်နှင့် မကောင်းသောစိတ်၊ (၃) ဥတု-အပူ အအေး, ဆောင်း နွေ မိုးသီး (၄) အာဟာရ – စားသောက်ဘွယ်နှင့် နှစ်သက် တင်းတိမ်မှုများ။

အခါမဲ့ငြား၊ လည်ကြုံးမှား၊ ၆ ပါးအပြစ်ရ။ ။၎င်းအဖြေကို "အကာလခါ၊ လည်သူမှာ၊ ၆–ဖြာအပြစ်ရ" ဟူသော အမေး၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

အခြင်းအရာ ၂၀။ ။ယင်းဝေါဟာရသည် ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တရားကို အကြောင်း အကျိုး ဝေဘန်သောအားဖြင့် ထင်ရှား ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

(၁) အဝိဇ္ဇာ၊ သင်္ခါရ၊ တဏှာ၊ ဥပါဒါန်၊ ဘဝ၊ ဟူသော ရှေးအတိတ်အကြောင်း တရားငါးပါးခကြောင့်၊

အစပ် (၁)

(၂) ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ သဠာယတန၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာ။ ဟူသော ယခုဘဝပစ္စုပ္ပန် အကျိုးတရား ငါးပါး ဖြစ်လာသည်။

အစပ် (၂)

(၃) တဏှာ၊ ဥပါဒါန်၊ ဘဝ၊ အဝိဇ္ဇာ၊ သင်္ခါရ။ ဟူသော ယခုဘဝ မျက်မှောက် အကြောင်းတရားငါးပါးကြောင့်၊

အစပ် (၃)

(၄) ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ သဠာယတန၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာ၊ ဟူသော နောက်ဘဝ အနာဂတ် အကျိုးငါးပါး ဖြစ်ရဦးမည်။

မှတ်ချက်။ ။ဤသို့လျှင် အတိတ်အကြောင်းနှင့် ပစ္စုပ္ပန်အကျိုး တစပ်၊ ပစ္စုပ္ပန်အကျိုးနှင့် ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်းတစပ်။ ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်း နှင့် အနာဂတ်အကျိုးတစပ်၊ ပေါင်းအစပ်သုံးပါးဖြစ်သတည်း။

အဂတိတရား ၄ ပါး။ ။တရားစီရင်ရာ ဘဏ္ဍာဝေဘန်ရာစသည် တို့၌ မလားအပ်သည်သို့ လားခြင်း ၄ ပါး ဟုဆိုလိုသည် (ခုဒ္ဒဝိဘင်း ပါဠိတော်မှ)။ (၁) ဆန္ဒာဂတိ–ချစ်သဖြင့် မလားအပ်သည်သို့ လားခြင်း။ (၂) ဘယာဂတိ–ကြောက်သဖြင့် မလားအပ်သည်သို့ လားခြင်း (၃) ဒေါသာဂတိ-မုန်းသဖြင့် မလားအပ်သည်သို့ လားခြင်း (၄) မောဟာဂတိ–တွေဝေမိန်းမောသဖြင့် အမှန်ကို မသိဘဲ မလားအပ်သည်သို့ လားခြင်း။

အဂမနိယ ဝတ္ထု ၂၀။ ။ယောက်ျားတို့ မသွားလာ မမှီဝဲ အပ်သော မိန်းမမျိုး ၂၀ ဟူလို။ အဖြေကို " အုပ်ထိန်းခြင်း ၂၀ " မှာ ရှုပါ။

အဂ္ဂသာဝက ၄ ပါး။ ။အမြတ်ဆုံးသော သာဝက- လေးပါး။ ဗုဒ္ဓဘုရားများ၏ လက်ဝဲတော်ရံနှင့် လက်ျာတော်ရံများ။ (ဓမ္မပဒ ဋီကာမှ။)

(၁) ရှင်သာရိပုတ္တရာ။ (၂) ရှင်မဟာမောဂ္ဂလာန်။ (၃) ဥပ္ပလဝဏ်ဘိက္ခုနီ။ (၄) ခေမာ ဘိက္ခုနီ။

အင် မင် လေမျိုး ၁၁ ပါး။ ။အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းနှင့် သက်ဆိုင်သော လေစု။ ၎င်းအဖြေ ''လေမျိုး ၈၀ (၆)''ပိုဒ်၌ ရှုပါလေ၊

အင် မင် ဝိကာရ လေမျိုး ၁၃ ပါး။ ။အင်္ဂါကြီးငယ်ကို ဖေါက်ပြန်စေတတ်သော လေများ။ ၎င်းအခဖြ ''လေမျိုး ၈၀ (ဆ)'' ပိုဒ်၌ ရှုပါလေ။

အင်္ဂုတ္တရနိကာယ် ၁၁ ကျမ်း။ ။၎င်းအခဲဖြ''နိကာယ် ၅ ရပ်'' ဆဲ ပိုဒ်၌ ကြည့်ပါ။

အဃောသ အက္ခရာ ၁၁ လုံး။ ။ဂါထာ မန္တာန် စသည်တို့၌ ညင်းညင်းသာသာ ရွတ်ဖတ်ရသော သက္ကဋကျမ်းလာ အက္ခရာများ။ က, ခ, စ, ဆ, ဋ, ဌ, တ, ထ, ပ, ဖ, သ, (သဒ္ဒါနည်း) က, ဂ, စ, ဇ, ဋ, ဍ, တ, ဒ, ပ, ဗ, သ,(ဗျာကရုဏ်မုဒ္ဒိနည်း)။

အင်းကန်းခြင်း ၇ ပါး။ ။အင်းကွက်ထဲ၌ အင်းဆန် သွင်းသော အခါ အောက်ပါ အပြစ် ၇ ပါးကြောင့် အကျိုးခံစားခွင့် တန်ခိုးအာနိသင် မရှိ။ အင်းသည် သူကန်း သဘွယ် ဖြစ်သွားသည် ဟူ၏။ (၁) နက္ခတ် မမှန်ခြင်း။ (၂) အင်းဆန် ဂဏန်း အက္ခရာမမှန်ခြင်း။ (၃) အင်းသွား အလှည့် မမှန်ခြင်း။ (၄) အက္ခရာ ဂဏန်း မညီ မတန်းခြင်း။ (၅) ကိုယ်ဝန်ဆောင် မသန့်ရှင်း သူတို့ ကိုင်ခြင်း။ (၆) အင်းချသူ၏ ကိုယ်လက် မသန့် ညစ်ပတ်ခြင်း။ (၇) ဂါထာ ဗန္ဓ မမှန်ခြင်း။

အင်းကျိုးခြင်း ၇ ပါး။ ။အင်းချစဉ် အပြစ် ၇ ပါး ကြောင့် အင်းကျိုးပျက် သွားသည် ဟူ၏။(၁) လူ နေရာရွှေ့ခြင်း၊ ဇာရိယာပုတ် ပြောင်းလဲခြင်း။ (၂)စကားပြောခြင်း၊ တေးသီ လေချွန်ခြင်း။(၃) လူး လည်း၍ စီရင်ခြင်း။ (၄) စီရင်မပြီးမီ ထ၍ သွားခြင်း။ (၅) အင်းအုံ ပြတ်ခြင်း။ (၆) စတုရန်း၄ မျက်နှာ မျဉ်းမသားမီ၊ အတွင်း မျဉ်းများကို သားခြင်း။ (၇) အင်းပေါင် ရွှေ့ခြင်း။

အင်း ချသူ အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။၎င်းအင်္ဂါ ၈ ပါးနှင့် ပြည့်စုံမှသာလျှင် ထူးမြတ် လွန်ကဲသော အကျိုးကျေးဇူး ဂုဏ်ထူး လာဘ်မြတ်တို့ကို ပေး

ခွမ်းနိုင်သည် ဟူ၏။ (၁) မိမိ စီရင်သော အင်းကို ယုံကြည် လေးမြတ်ခြင်း (၂) ကေ ာင်းသော အလိုဆန္ဒ ဝိရိယ ရှိရခြင်း (၃) ကောင်းမှန်သော အသိဉာဏ် ရှိရခြင်း (၄) အစီအရင်ကို အရိပ်ဖြင့် မကွယ်ရခြင်း (၅) တစုံတခုသော ဒွါရကို မပိတ်ရခြင်း (၆) စကားမပြောရ အခြားသို့ လှည့်မကြည့်ရခြင်း (၇) မပြီးခင် ခေဘ္ဘခဏမျှ ထ၍ မသွားရခြင်း (၈) မိမိစီရင်နေသော အင်းမှ တပါးသို့ အာရုံများကိုမအောက်မေ့ မတွေးတောရခြင်း။

အင်း ပေါက်ခြင်း ၇ ပါး။ ။ပေါက်ထွက်နေသော အင်းကား တန်ခိုးမရှိ ဟူ၏။ (၁) အင်းပေါင်ချင်း မထိစပ်ခြင်း။ (၂) အင်းပေါင်အင် ကွက်ကိုမျဉ်းဖေါက်ထွက်နေခြင်း။ (၃) အင်းချမမှန်ခြင်း။ (၄) အင်းပေါင်နှင့် အင်းဆန် ထိစပ်နေခြင်း။ (၅) ဂဏန်းထောင့် မကိုက်ခြင်း။ (၆) အက္ခရာ မပြီသ မမှန်ခြင်း။ (၇) အင်းကွက်ချ မညီခြင်း။

မှတ်ချက်။ ။အင်းကွက်ကို ဝက်ခေါင်းထိုးလျှင် ကိုက်နေရမည်ဟူ၏။

အင်း 'နဝ' ဗိုတည်၊ အဝပြည်၊ ၉ မည်အင်းတို့ အဘယ်နည်း။ သဘင်ဝန်ဦးသော် မေး၍ တောင်ဖီလာ ဆရာတော်ဖြေ မှတ်တန်းကဗျာနှင့် အင်းဝမြို့ ဓါတ်ပေါင်းမဉ္ဇူဘုရား ကျောက်စာတော်တို့မှ ထုတ်ယူ ဖြေကြားလိုက်သည်။ ထိုမြို့ကို သက္ကရာဇ် ၇၂၆-ခုနှစ်တွင် သတိုးမင်းဖျားက အောက်ပါ အင်းများကို ဖြည့်၍ တည်ထောင်သည် ဟူ၏။ (အင်းနဝ, အင်းဝ, ယခုသော် အဝ) ခေါ်ကြသည်။

(၁) ရွှေကြာပင်အင်း။ (၂) ဇနီအင်း။ (၃) ညောင်စောက်အင်း။ (၄) ဝက်ချေးအင်း။ (၅) အုန္နအင်း။ (၆) အင်းမအင်း။ (၇) လင်းဘိအင်း။ (၈) ဘေးမဲ့အင်း။ (၉) ဝမ်းဘဲအင်း။

အငြိမ့်မျိုး ၆ ပါး။ ။ငြိမ့်ညောင်းသာယာသော မြန်မာ့ ပန်တျာမျိုး ၆ ပါး။ (၁) စောင်း (၂) ငြင်း (၃) မိကျောင်း (၄) အောင်းဘလေး (၅) ပတ္တလား (၆) တရော။ (ရာဇဝင်ကြီး။) မဃဒေဝလင်္ကာ၌။

““စောင်း, ငြင်း, မိကျောင်း,၊ အောင်း, ပတ္တလား,၊ တရော, အား
ဖြင့်၊ ခြောက်ပါးငြိမ့်မျိုး၊ နာဘွယ်ပျိုးသား’’ ဟုစပ်ဆိုသည်။

အစပ် ၃ ပါး။ ။အဘိဓမ္မာ ပဋ္ဌာနသမုပ္ပါဒ် ဝေါဟာရဖြစ်သည်၊ အဖြေကို ““အခြင်းအရာ ၂၀’’ ၌ ကြည့်ပါလေ။

အစပ် ၆ ပါး။ ။ရှေးကဖေါ်ပြခဲ့လေ့ ရှိသော လေးလုံးတပိုဒ် ကဗျာလင်္ကာစပ်နည်းများ။ (၁) သတ်စေ့နှက်သုံးချက်ညီခေါ် သုံးပိုဒ်တွင် ကာရန်သတ်ပုံသုံးချက်ညီအောင်စပ်နည်း။ ဥပမာ။ ပြည်သာနိဗ္ဗာန်၊ ရှိသင့်တန်ဟု၊ ကေန်တိတိ။ ။သုံးဘော်လှူ့ထံ၊ တည်ပွဲခံအံ့၊ ကြံသားခပင်း။ ။(၂) ချိန်ခွင်လျှာခေါ် သုံးပိုဒ်တွင် အလယ်ပိုဒ်၏ကာရန် သတ်ပုံနှင့် ဖေးပိုဒ်တို့၏ ကာရန်သတ်ပုံများ ကွဲလွဲသောစပ်နည်း။ ဥပမာ။ ကျေးဇူးနက်တိမ်၊ သူ့အားချိန်၍၊ မွေ့သိမ်ညွှံနု။ ။(၃) ဦးတိုက်ခေါ် နှစ်ပိုဒ်တွင် ရှေ့ပိုဒ်အဆုံးနှင့် နောက်ပိုဒ်အစတို့ကို ကာရန်သတ်ပုံ ညီထား၍ စပ်နည်း။ ဥပမာ။ စောထိးမုနိန္ဒ၊ မိန္ဒခွဲသောတိုင်း။ ။(၄) ဘီလူးရယ်ခေါ် နှစ်ပိုဒ်တွင် ရှေ့ပိုဒ် စတုတ္ထအက္ခရာနှင့် နောက်ပိုဒ်တတိယ သို့မဟုတ် ဒုတိယအက္ခရာတို့ကိုဖြစ်စေ၊ ရှေ့ပိုဒ်တတိယအက္ခရာနှင့် နောက်ပိုဒ် ဒုတိယအက္ခရာတို့ကိုဖြစ်စေ ကာရန်သတ်ပုံညီထား၍ စပ်နည်း။ ဥပမာ။ မာရ်နှိပ်ဆုံးရပ်၊ ရွှေပြည်နပ်ရှင့်။ ။များလှတွက်ကိန်း၊ သုံးသိန်းငါးသောင်း။ ။ညီပြာမွတ်သည်၊ဖက်ဆွတ်လေလော။ ။(၅) ထိပ်ချင်းခတ်ခေါ် နှစ်ပိုဒ်တွင် ရှေ့ပိုဒ်တသတ်, နသတ်, ဏသတ် ကာရန်တို့ကို၊ နောက်ပိုဒ် ပသတ်, မသတ်, နိဂ္ဂဟိတ် ကာရန်တို့ဖြင့် ဟပ်၍ စပ်နည်း။ ဥပမာ၊ ။သဏ္ဍာသူရိန်၊ စည်းစိမ်သခင်။ ။(၆) ထိပ်ချင်းချွတ်ခေါ် နှစ်ပိုဒ်တွင် ရှေ့ပိုဒ် ပသတ်, မသတ်, နိဂ္ဂဟိတ်ကာရန်တို့ကို နောက်ပိုဒ် တသတ်, နသတ်, ဏသတ်ကာရန်တို့ဖြင့် ဟပ်၍စပ်နည်း။ ဥပမာ။ လေးဆဲ့ကိုးလုပ်၊ မယုတ်အင်ပြည့်။ **မှတ်ချက်။** ယင်းအစပ် ခြောက်ပါး အခေါ်အဝေါ်နှင့် ကာရန်သတ်ပုံ လွဲစပ်နည်းတို့ကို နောက် ဆရာကြီးတို့ပယ်ချသည်။

အစိန္တေယျ ၄ ပါး။ ။မကြံစည် မယုံမှား အပ်သော တရားလေးပါး။ ဇိနဝိသယ အစိန္တေယျ ကမ္မဝိပါက အစိန္တေယျ ဈာနဝိသယ လောကစိန္တာ တည်း။

ဘာဂီဟောတိ- ဤလေးပါးတို့ကို ကြီးစည်သော သူအား ရှုံးသွတ်ခြင်း ဖေါက်ပြန်ခြင်း အဖို့ရှိ၏ ဟူလို။ (အင်္ဂုတ္တရ စတုက္က) (၁) ဗုဒ္ဓဝိသယော အစိန္တေယျော-ဘုရား၏ အရာကို မကြံစည်အပ်၊ (၂) ဈာနဝိသယော အစိန္တေယျော-ဈာန် တန်ခိုး၏ အရာကို မကြံစည်အပ်။ (၃) ကမ္မဝိပါကော အစိန္တေယျော- ကံ၏ အကျိုးကို မကြံစည်အပ်။ (၄) လောကသဏ္ဌာဟနော အစိန္တေယျော-လော ကဓါတ် တည်ခြင်းကို မကြံ စည်အပ်။

အစေးမျိုး ၅ ပါး။ ။ဘာယဆေးကျမ်း ဝေါဟာရ၊

(၁) ပြည်ညောင်စေး။ (၂) သဖန်းစေး။ (၃) ဗောဓိညောင်စေး။ (၄) ညောင်ကျပ်စေး၊ (၅) ညောင်ချဉ်စေး။

အစွန်း ၃ ပါး၊ ကင်းလွတ်ပြား၊ သားငါးစားရန်အပ်။ ရဟန်းတော်များသည် အစွန်းသုံးပါးမှလွတ်သော သားငါးတို့ကို စားသောက်ကောင်းသည်ဟု ဘုရားရှင်ခွင့်ပြုတော်မူ၏။ အစွန်း၃ ပါးကား။ (၁) ဒိဋ္ဌ— မိမိအတွက် ရည်ရွယ်၍ သတ်ဖြတ် နေသည်ကို ကိုယ်တိုင် မြင်ရခြင်း။ (၂) သုတ — မိမိအတွက်ကြက်ဝက်စသည်တို့ကို သတ်ဖြတ် နေကြောင်းဖြင့် ကြားသိရခြင်း၊ (၃) ပရိသင်္ကိတ — ထိုသားငါးအတွက် သက်ာမကင်းရှိနေခြင်းမျိုး။

အဆင်းတန်းဆာ၊ဆင်ရာအပြား၊ ၁၄ ပါး၊ကျမ်းများ မည်သို့မိန့် သနည်း။ စိန္တကျော်သူ ဦးသြရေး သြဝါဒထုံး ဖွဲ့၍ ဤသို့မိန့်၏။ တဆဲ့ လေးဖြာ၊ ဆင်းတန်ဆာကား (၁) ရာဇာ ဘုန်းရှိ၊ ပြည်လုံး မိကို၊ နီတိကျမ်းလျှင်၊ တန်းဆာဆင်၏၊ (၂) ဂုဏ်အင်အထူး၊ကျေးဇူး ရှိသူ၊ ထိုထိုလူကို၊ မပြုဒေါသ၊မာန်မထော၊ နှိမ့်ချခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာဆင်၏။ (၃) ရုပ်သွင်ပျိုထွား၊ မိန်းမအားမူ၊တည်ငြားစောင့်ရှောက်၊ ယွင်းမဖေါက်ဘဲ၊ ရှက်ကြောက်ခြင်းလျှင်၊ တန်ဆာဆင်၏။ (၄) လင်နှင့်မယား၊ သူတို့အားမူ၊ မုန်းထားမလို၊ ချစ်ကြည်ညို၍ လူမိုလ်တကာ၊ ရှိသေရာသည်၊ သစ္စာခိုင်ကျည်၊ တည်ကြည်ခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာဆင်၏။ (၅) ဝန်းကျင်သာကျယ်၊ အိမ်မှာဝယ်ကား၊ သူငယ် သာလျှင်၊ တန်းဆာ ဆင်၏၊ (၆) ကျယ်မြင်နှံ့သိ၊ ပညာရှိမူ၊ ကဝိပျူငှါ၊ ဆန်းဂါထာနှင့်

ဘဗျာသံချို၊ ဖွဲ့ဆိုခြင်းလျှင်၊ တန်ဆာဆင်၏။ (၇) နှုတ်မဂ်လာ၊ စကား မှာကား၊ အသာအချို၊ သုနာလိုအောင်၊ မိန့်ဆိုခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာ ဆင်၏။ (၈) သန့်စင်ကြည်ဖြူ၊ ကိုယ်ကို မူကား၊ ဆန်မြူခြမ်းမျှ၊ ဒေါသ မသင့်၊ အကျင့်သီတင်း၊ ကောင်းခြင်းသည်လျှင် တန်းဆာ ဆင်၏။ (၉) ယှဉ်အင်လွန်သူ၊ မိန်းမမူကား၊ မူပါဆိပ်ငြိမ်၊ မွေ့သိမ်ခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာဆင်၏၊ (၁၀) ပျော်ရွှင်စလို၊ နှလုံးကိုမူ၊ ကုသိုလ် ကောင်းမှု၊ မကောင်းမှုဟု၊ နှစ်ခုရောရာ၊ အာသာ စုံမက်၊ နှစ်သက် မူးမော်၊ မွေ့လျော်ခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာဆင်၏။ (၁၁) ဂုဏ်အင်မချို့၊ ရဟန်းတို့မူ၊ နောင်ဘို့ ရှယ်ရည်း၊ သည်းညည်းခံချုပ်၊ ကြည်ဘွယ် လုပ်သား၊ သာရုပ္ပလှုင်၊ တန်းဆာဆင်၏။ (၁၂) အားအင်ထက်မြန်၊ စွမ်းသန် သသူ၊ ထိုထိုလူကို၊ မယူရန်တုံ့၊ မလှုံ့ရန်ကြွင်း၊ သည်းခံခြင်းနှင့်၊ မပျင်း ကြိုးကုဘ်၊ အားစုဘ်စုဘ်တိ၊ တုဘ်ပ ခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာ ဆင်၏။ (၁၃) လူဘွင်အိမ်ရာ၊ ထောင်သူမှာကား၊ ဥစ္စာရွှေငွေ၊ ဆန်ရေ စပါး၊ ကျွဲနွားကျွန်ကျေး၊ သားမြေးကုံလုံ၊ ပြည့်စုံခြင်းလျှင်၊ တန်းဆာ ဆင်၏၊ (၁၄) ကျယ်မြင်ပညာ၊ သူကောင်းမှာကား၊ ပါယ်ရှားကြောက် ချက်၊ ရမက်ဆွံ့ရှား၊ စကားမယွင်း၊ မှန်ခြင်းသည်လျှင်၊ တန်းဆာ ဆင်သည်....လူတွင်နိမ့်မြင့် သို့မှတ်ငဲ့။

အဆင်းလှရာ၊ ကြောင်း ၃ ဖြာ၊ လောင်းလျာအသို ကျင့်သ နည်း။ ။အလောင်းတော်မြတ်တေမိယဇာတ်၌ကျင့်ပုံကား။ ။(၁) အတီတံ နာနုသောစာမိ–လွန်ပြီးအမှု ဒုစရိုက်စုကိုလည်း မတွေးတော မစိုးရိမ်။ (၂) နာနုသောစာမိ နာဂတံ–နောင်ဖြါ စားဝတ်နေရေးကို လည်း မတွေးဆ မပူပန်။ (၃) ပစ္စုပ္ပန္နေန ယာပေမိ–မျက်မှောက်ကျ ပန်းဖြင့်သာ မကောင်းမှု ရှောင်လွှဲကာ၊ ချမ်းသာစွာ ရောင့်ရဲ ခဲ့၏။ တေန ဝဏ္ဏော ပသီဒတိ–ဒါကြောင့် ငါ့ရုပ်ဆင်းဝါ လွန်စွာကြည်လင်လှ ပ၏။

အဆောင်ရ မိဖုရား ၄ ပါး။ ။မြန်မာ ဘုရင် များ၏ မိဖုရား မျိုး ချစ်ပါးထည်းတွင် အဆောင်ပိုင်ရသော မိဖုရား များမှာ (၁) မြောက်

ဆောင်တော် မိဖုရား၊ (၂) တောင်ဆောင်တော် မိဖုရား။ (၃) မြောက်ရွှေရေးဆောင် မိဖုရား။ (၄) တောင်ရွှေရေးဆောင် မိဖုရား။

အဇ္ဈာသယ ၆ ပါး။ ။မွန်မြတ်လွန်ကဲသော အလိုတော် ၆ပါး။ (၁) နေက္ခမဇ္ဈာသယ–တောထွက်လိုခြင်း၊ (၂)ပဝိဝေကဇ္ဈာသယ– အဘော် မရှိ တကိုယ်တော်တည်းသာ ဆိတ်ငြိမ် ရာ၌ နေလိုခြင်း၊ (၃) အလောဘဇ္ဈာသယ–လောဘ မရှိခြင်းကို လိုခြင်း။ (၄) အဒေါသဇ္ဈာသယ–ဒေါသ မရှိခြင်းကို လိုခြင်း။ (၅) အမောဟဇ္ဈာသယ– မောဟ မရှိခြင်းကို လိုခြင်း၊ (၆) နိဿရဏဇ္ဈာသယ– ဘုံသုံးပါးမှ လွတ်ကင်းလိုခြင်း။

အဇ္ဈဏ္ဏ လေမျိုး ၁၂ ပါး။ ။ဝမ်းကို ဒုက္ခပေးတတ်သော လေများ၊ ၎င်းအဖြေ ''လေမျိုး ၈၀ (ခ)''ပိုဒ်၌ ရှုပါလေ။

အဋ္ဌလီ ၅ သွယ်၊ သိမှတ်ဘွယ်၊ ကျမ်းဝယ်မည်သို့ ရှိသနည်း။ ဝိနည်းပိဋကတော် ပရိဝါကျမ်းမြတ်၌ ဤသို့လာ၏။ (၁) ဖျင်,ပုဆိုး, တပက်, ပုဝါကို လက်ကန်တော့ တင်ခြင်း။ (၂) လက်အုပ်ချီမိုးခြင်း, ရှိခိုးခြင်း။ (၃) လတ်ဖဝါး နှစ်ဖက်တို့ဖြင့် ကြီးမြတ်သူ၏ ခြေကိုကိုင် တွယ်ခြင်း။ (၄) ချစ်ခင်သော မေတ္တာ ရှေ့သွားရှိခြင်း၊ (၅) ရိုသေ လေးမြတ်သော စိတ်ထားရှိခြင်း။

အဋ္ဌကထာကြီး ၈ ကျမ်း။ ။နာမည်ကျော်ဟိုးသော ရှေးဟောင်း အဋ္ဌကထာကြီး ၈ ကျမ်းဟူ၏။ သီဟိုဠ်ဘာသာနှင့်ရှိသည်။ (၁) မဟာ အဋ္ဌကထာ။ (၂) မူလ အဋ္ဌကထာ၊ (၃) မဟာပစ္စရိ အဋ္ဌကထာ။ (၄) ဝုဋ္ဌ အဋ္ဌကထာ။ (၅) ကုရုန္ဒီ အဋ္ဌကထာ (၆) အန္ဓက အဋ္ဌ ကထာ။ (၇) သင်္ခေပ အဋ္ဌကထာ။ (၈) အရိယအဋ္ဌကထာ။

အဋ္ဌဇယ မင်္ဂလာ ၈ ပါး။ ။အချို့ ဆရာတို့က ''အောင်ခြင်း ရှစ်ပါး''ကိုပင် အဋ္ဌဇယ မင်္ဂလာ ရှစ်ပါးဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ အဖြေ ''အောင်ခြင်း ၈ ပါး၌ ကြည့်ပါ။

အဋ္ဌာရသ သိပ္ပ။ ။တဆဲ့ရှစ်ရင်သော အတတ် ပညာမျိုးဟူလို၊ ယောက်ျားတို့အတတ် (၁၈)ရပ်လည်း ဟူ၏ ၎င်း (၁၈) ရပ်သော

အတတ်တို့ကို သက္ကဋ္ဌကျမ်း၌တမျိုး၊ မိလိန္ဒပဉ္စာပါဠိတော်၌တဖုံ လောကနိတိ ကျမ်းကတဖြာ၊ ဤသို့အနည်းနည်း လာရှိကြရာ ကျွန်ုပ်တို့အဖို့လည်း သုတ ကာမီ များအဘွက် အသီးသီး ဆက်လက်ဖေါ်ပြဖို့ ဝတ္တရား ရှိလေသည်။ အဋ္ဌာရသ သိပ္ပ၊ အဋ္ဌာရသ ဝိဇ္ဇာ ဟူ၍ ပါဠိသုံးနိုင်ကြ၏။ (၁)ကပ္ပ–တခုသော ဗေဒင်၏ အခက်အလက် သာခါကျမ်း၏အထူးထူးသော အပိုင်း၌ ဆိုအပ်သော မန္တာန်နည်းအားဖြင့် သိအပ်သော သာခါတပါး၌၊ တည်သော မန္တာန်တို့အားသုံးစွဲပုံအစီအရင်ကိုပြသော ''ဗောဓာယန'' စသော ရသေ့တို့ စီရင်အပ်သော ကျမ်းအတတ်။ ။(၂) ဗျာကရဏ–ပါဏိနိ စသော သဒ္ဒါကျမ်းအတတ်၊(၃)ဇောတိသတ္ထ–ဂြိုဟ် နက္ခတ်တို့၏ အသွားအလာ သရုပ်သဏ္ဍာန်နှင့်တကွ အကောင်း အဆိုးကို ပြဆိုသော ကျမ်းအတတ်။ (၄) သိက္ခာ–သရ,ဗျည်း,ဌာန်,ကရိဏ်း, ပယတ်တို့ကို ပြဆိုသော ပါဏိနိ သိက္ခာနာရဒသိက္ခာ စသော ကျမ်း အတတ်။ ။(၅) နိရုတ္တိ–ဝဏ္ဏာဂမစသော လက္ခဏာငါးပါးတို့ဖြင့် ပကတိ ပစ္စယတ္တ နိဗ္ဗစနတ္ထ တို့ကို ပြဆိုသော ဗျာကရဏ ပရိသိဋ္ဌဟုဆိုထိုက်သော ယာသက ရသေ့ စီရင်သောကျမ်းအတတ်။ (၆) ဆန္ဒော–ပိစိတိဇဂတိ စသော ဆန်းတို့ကို ပြဆိုသော ပိင်္ဂလ စသော ကျမ်းအတတ်။ (၇) သာမ–သာမ ခေါ်ဗေဒင်ကျမ်းအတတ်။ (၈) ယဇု–ယဇု ခေါ် ဗေဒင်ကျမ်းအတတ်။ (၉) ဣရု-ဣရု ခေါ် ဗေဒင်ကျမ်းအတတ်။ (၁၀) အာထဗ္ဗဏ–အာတဗ္ဗဏ ခေါ် ဗေဒင်ကျမ်းအတတ်။ (၁၁) မိမံသာ–ကံ၏ အကြောင်းအရာတို့ကို စီစစ်၍ ဆုံးဖြတ်သော ဇေမိနိရသေ့ စီရင်သော ပုဗ္ဗမိမံသာဟု ထင်ရှားသောကျမ်း၊ ဗြဟ္မာ၏ အကြောင်း အရာကို စီစစ်၍ဆုံးဖြတ်သော 'ဗေဒန္တ'ဟု ထင်ရှားသော ကျမ်းစုအတတ်။ (၁၂) ဉာယ–ဂေါတမ စသော ရသေ့တို့ စီရင်အပ်သော တက်ကျမ်း အမျိုးမျိုး အတတ်။ (၁၃) ဓမ္မသတ္ထ–အမျိုးလေးပါးတို့၏ အကျင့် တရားစသည်ကိုပြဆိုသော မနု စသော ရသေ့ မင်းတိုင်ပင် အမတ်ပညာရှိတို့စီရင်အပ်သော ဖြတ်ထုံးဥပဒေ ကျမ်းအတတ်။ (၁၄) ပုရာဏ–ရှေးဟောင်း အကြောင်း အရာတို့ကို ဆိုသော ပုရာဏ်ကျမ်းစာအတတ်။

(၁၅) အာယုဗေဒ-ဗုရုဗေဒင်၏ ဥပဒေဖြစ်သော ဆေးပညာကျမ်းအတတ်။ (၁၆) ဓနုဗ္ဗေဒ—လေး, ခါး, လှံစသော လက်နက်တို့ကို ပစ်လွှင့်ထိုးခုတ်ခြင်းတို့ကို မန္တန်နှင့်တကွပြသော ယဇုဗေဒင်၏ ဥပဒေ ဖြစ်သော ကျမ်းအတတ်၊ (၁၇) ဂန္ဓဗ္ဗဗေဒ — သီ,ဆို,တီး,မှုတ်ခြင်း အမျိုးမျိုးတို့ကို ပြသော သာမဗေဒင်၏ ဥပဒေ ဖြစ်သော သင်္ဂီတ ကျမ်းအတတ်။ (၁၈) အတ္ထသတ္ထ—ဥစ္စာစည်းစိမ်ရကြောင်း လိမ္မာယဉ် ကျေးကြောင်း ဖြစ်သော နီတိကျမ်းအတတ်။ (သက္ကဋ မိသဏ္ဍာပုရာဏ်)

အဋ္ဌာရသသိပ္ပမျိုး။ ။(၁)သုတိ-ဗေဒင် ၄ ပုံကျမ်း အတတ်။ ဤဗေဒင်လေးပုံဟော ''ဆရုတိ'' ဟူသောသက္ကဋ သဒ္ဒ မှ ''သုတိ'' ဖြစ်လာ၏။ (၂) သမုတိ- ဓမ္မသတ်ကျမ်းအတတ်။ ''ဆမရိတိ'' ဟူ သောသက္ကဋဘာသာမှဖြစ်လာသည်၊ (၃) သင်္ချာ- သတ္တဝါ၏ နိစ္စ, အတ္တ, ထာဝရ, ပကတိ, ဟုခေါ်ဝေါ်သော သဘောတရားတို့ကို ပြ သည့် ကပိလရသေ့၏ သင်္ချာအတတ်(၄) ယောဂ-သတ္တဝါတို့ ဝိညာဉ် နှင့် ထာဝရမြဟ္မာကြီး၏ ဝိညာဉ်ပေါင်းဆုံမိကာ မမြဲမသေတည်နေနိုင် ရန် နည်းလမ်း ပြသော ပါတဉ္စလီရသေ့၏ ယောဂ ကျမ်း အတတ်၊ (၅) နီတိ- လူတို့ လိုက်နာ ကျင့်ဆောင်ကြရန် သောကဝတ်တို့ကို ညွှန်ပြသော နီတိ ကျမ်းစု အတတ် (၆) ဝိသေသိကာ—သတ္တဝါ, လောကတို့သည် နိစ္စထာဝရရှိနေပုံနှင့် မမြင်နိုင်အောင်သေးငယ်သော အနုမြူခက်မှုန်တို့၏ ပေါင်းဆုံမိသော ကြောင့် သတ္တဝါ, လောက,ဖြစ် ပေါ်လာကြပုံတို့ကို ပြဆိုသောကဏာဒရသေ့တည်ထွင်ခဲ့သည့် ဝိသေသိ ကအတတ်(၇)ဂန္ဓဗ္ဗ- ဝါ,ဂီ,နစ်အတတ်။ (၈) ဂဏိတာ- ဂဏန်း သင်္ချာ, အက္ခရာ သင်္ချာအတတ် (၉) ဓနု-လေးပစ်အတတ် (၁၀) ပုရာဏ—ရှေးစကားဟောင်းပုရာဏ်ကျမ်းအတတ် (၁၁)ဇောတိသတ္ထ— နက္ခတ်ကျမ်း အတတ် (၁၂)ဣတိဟာသ—ရှေးပညာရှိတို့ ဖွဲ့ဆို စီကုံး ထားကြသည့် ဟိန္ဒူ တို့အလေးမြတ်ပြုသော မဟာဘာရတ စသည့် ကျမ်းစာအတတ်၊ (၁၃) တိကိစ္ဆာ—ဆေးကုအတတ်။(၁၄) မာယာ— လှည့်ပတ်ဖြားယောင်းမှုအတတ်, မျက်လှည့်အတတ်၊ (၁၅) ဆန္ဒတိ— ဆန်းကျမ်းအတတ်၊ (၁၆) ကေတုဘ—အလင်္ကာကျမ်းအတတ်၊ (၁၇)

သဒ္ဒါ—ကာတန္တြစသော သဒ္ဒါကျမ်းအတတ်၊ (၁၈) မန္တ—ဂါထာ မန္တာန် မန်းမှုတ်မှုအတတ်။ (ပေါရာဏဒီပနီ)

တနည်း။ ၊(၁)သုတိ—အကြားအမြင်အတတ်။(ဗေဒင်အတတ်) (၂)သမ္မုတိ-ဓမ္မသတ်ဥပဒေအတတ်။(၃)သင်္ချာ—ဂဏန်းသင်္ချာအတတ် (သတ္တဗေဒအတတ်)(၄)ယောဂါ-တံစဉ်း,ဓူး,ဆောက်အတတ်(ရုပ်နှင့် ဗိဇ အတတ်)၊(၅)နီတိ—နီတိကျမ်း အတတ်။(၆) ဝိသေသကာ—ယာ ယီ ယတြာစသော ဗျာကရိုဏ်းကျမ်းအတတ်၊ (ကလာဝိစည်းအတတ်) (၇) ဂန္ဓဗ္ဗာ—စောင်း ငြင်းစသော ကဗျာလင်္ကာအတတ်။ (၈) ဂဏိကာ—သက်ဆစ်ချိုး ရေတွက်ခြင်း အတတ်၊ (ဂဲအောမက်ထရီ အတတ်) (၉) ဓနုဗေဒ—ဓူးလေး လင်းလေး အတတ်။ (၁၀) ပုရာဏာ- ရှေး ဟောင်း နောက်ဖြစ် စကားအတတ်။(၁၁)တိကိစ္ဆာ—ဆေးပေးဆေးကု အတတ်။(၁၂)ဇုတိဟာသာ—ရယ်ရွှင်မှုအတတ်။(ပုံဝတ္ထုပြောအတတ်) (၁၃)ဇောတိ—ဟူးရာ နက္ခတ်အတတ်။ (၁၄)မာယာ—လှည့်ပတ်တတ် သော အတတ်။(မျက်လှည့်အတတ်)၊(၁၅)ဆန္ဒ—ဆန်းကျမ်း အတတ်။ (၁၆)ကေတု- သံတမန် အတတ်။ (စကားပြောကောင်း ကဗျာလင်္ကာ အတတ်)။ (၁၇)မန္တ—မန္တာန်အတတ်,ဂါထာရွတ်အတတ်။ (၁၈) သဒ္ဒါ—သဒ္ဒါကျမ်းအတတ်။ဗျာကရုဏ်းအတတ်။ (လောကနီတိ)

အတ္တဒိဋ္ဌိ၊ မရှိခြင်းရာ ၁၂ ဖြာ၊ကျမ်းလာ မည်သို့နည်း။ ။၎င်း အဖြေ ''သုညတ တရား ၁၂ ပါး ''ပုစ္ဆာ၌ ကြည့်ပါ။

အတ္တမျိုး ၂ ပါး။ ။သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ၏ အနတ္တဝါဒကို မိစ္ဆာဝါဒီ တက္ကီပုဂ္ဂိုလ်တို့ ကြံဆပြောဆိုကြသော ပညတ်မျှဖြစ်သည့် အတ္တ ၂ မျိုး။ (၁) ဇီဝ အတ္တ—ခန္ဓာအိမ်ပျက်သော်လည်း မပျက်စီးဘဲ အမြဲတည် နေသော ငါကောင်ခေါ် ဝိညာဏ်, လိပ်ပြာ, အသက်,။ အာရဗီလို ''ရူဟ်'' အင်္ဂလိပ်လို'' ဆိုလ်'' ဟိန္ဒီလို ''အာတမာ''ခေါ်သော အရာများ၊ (၂) ပရမ အတ္တ—ထာဝရဘုရားသခင် ကိုးကွယ်သူတို့က 'လောကကို ဖန်ဆင်းတတ်သူ'ဟု ထင်မှတ်ပြောဆိုအပ်သော အရာ သည် ပရမတ္တခေါ် ပရမအတ္တ,မည်၏၊ ၎င်းကိုပင် ဟိန္ဒီဘာသာ၌ ဤဿ ရ,ပရမေဿရ,ပရမေယှ ဟူ၍၎င်း ပါရှင်ဘာသာ၌ ခုဒါ,ဂ်ုဒါ ဟူ၍၎င်း၊

အာရမိဘာသာ၌ အလ္လာဟ်,ဟူ၍၎င်း၊ အင်္ဂလိပ်ဘာသာ၌ ဂေါ့ဒ်ဟူ၍ ၎င်း၊ မြန်မာဘာသာ၌ ထာဝရဘုရား ဟူ၍၎င်း၊ ခေါ်ဆိုကြကုန်၏။

အဋ္ဌ ပဋိသမ္ဘိဒါမျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''ပဋိသမ္ဘိဒါ ၄ ပါး''၌ ကြည့်ပါ။

ပဉ္စပြုပြန်အစွန်းတရားမျိုး ၂ ပါး။ ။၎င်းအဖြေကို ''အစွန်း ၃ ပါး''၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

အတိုင်ပင်ခံ၊ နည်း ၃ တန်၊ ထုတ်ပြန်ပေါ်ပြပါ။ ။၎င်းအဖြေ ''တိုင်ပင်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ထင်ရှားအံ့။

အတိုင်းအတာဝေါဟာရ ၁၂ မျိုးလက်ာ၊ ။လက်သစ် တောင် တာ ယူဇနာ တိုင်အောင်သော မြန်မာတို့၏ အတိုင်းအတာနည်းလင်္ကာ ဟူလို။ (၁)၁၀ ဆံခြည်-တနှမ်း။(၂)၆ နှမ်း-တမုယော။ (၃)၄ မုယော-တလက်သစ်။(၄)၈ လက်သစ်-တမိုက်။(၅)၃ မိုက်-တတောင် (၆)၄ တောင်-တလံ။ (၇)၇ တောင်-တတာ။(၈) ၂၀ တာ-တ ဥသဘ၊ (၉) ၂၀ ဥသဘ-တကောသ။ (၁၀)၄ ကောသ-တဂါဝုတ်။(၁၁)၄ ဂါဝုတ်-တယူဇနာ။ (၁၂)တာ (၁၀၀၀) တထောင် တတိုင်။ (မှတ်ချက်) မြန်မာ ၁၀ တိုင်ကို ခရီးတသောင်းဟု ခေါ် သည်မှာ တာပေါင်း(၁၀၀၀၀)တသောင်းရှိသောကြောင့်ဖြစ်၏။

အတွင်း၃၇မင်း။ ။ပါဠိထေယျဝဂ် အဘိဓာနာဒိယသုတ် ပါဠိ တော်၌ပါရှိသော ၃၇ မင်းနတ်များ။ (၁) ဇုန္ဒနတ်၊(၂) သောမနတ်။ (၃) ဝရုဏနတ်။(၄) ဘာရဒွါဇနတ်။(၅) ပဇာပတိနတ်။(၆) စန္ဒန နတ်၊(၇)ကာမသေဋ္ဌနတ်၊(၈) ကိန္နုဃဏ္ဍုနတ်၊(၉) နိဃဏ္ဍုနတ်၊ (၁၀) ပနာဒယက္ခသေနာပတိနတ်။(၁၁) ဩပမညယက္ခသေနာပတိ နတ်။(၁၂) ဒေဝသုတယက္ခသေနာပတိနတ်။(၁၃) စိတ္တသေနယက္ခ သေနာပတိနတ်။(၁၄) နဠောရာဇယက္ခသေနာပတိနတ်။(၁၅) ဇနေ သဘယက္ခသေနာပတိနတ်။(၁၆) သာတာဂိရိယက္ခ သေနာပတိနတ်။ (၁၇) ဟေမဝတယက္ခသေနာပတိနတ်၊(၁၈) ပုဏ္ဏကယက္ခ သေနာ ပတိနတ်။(၁၉) ကရတိယယက္ခသေနာပတိနတ်၊(၂၀) သီဝကယက္ခ သေနာပတိနတ်။(၂၁) မုစလိန္ဒယက္ခသေနာပတိနတ်။(၂၂) ဝေသာ

မိတ္တဲ ယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၂၃) ယုဂန္ဓရယက္ခ သေနာပတိနတ်။ (၂၄) ဂေါပါလယက္ခသေနာပတိနတ်၊ (၂၅) သုပ္ပရောဓယက္ခ သေနာပတိနတ်။ (၂၆) ဟိရိယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၂၇) နေတ္တိယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၂၈) မန္တိယယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၂၉) ပဉ္စာလစဏ္ဍယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၃၀) အာဠဝကယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၃၁) ပဇ္ဇုန္နယက္ခ သေနာပတိနတ်။ (၃၂) သုမနယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၃၃) သုမုခယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၃၄) ဒဓိမုခယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၃၅) မဏိယက္ခသေနာပတိနတ်။ (၃၆) မာဏိစရယက္ခသေနာပတိနတ်၊ (၃၇) ဒီဃယက္ခသေနာပတိနတ်၊ (၃၈) သေရိသကယက္ခသေနာပတိနတ်၊

အတွင်းတာရာ ၉ လုံး။ ။၎င်းအဖြေမှုကျယ်ကို ''တာရာကြီး ၉ လုံး''၌ ရှုပါ။

အတွင်းဝန်များ၊ ရာထူးထား၊ ၈ ပါးအင်္ဂါညီ။ ။ဤအင်္ဂါရှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံမှသာ အတွင်းဝန်ရာထူးကို ခံယူ ထမ်းရွက်စေရမည် ဟူ၏။ (ရာဇနီတိမှ) (၁) ဇာန္တိယ သံဝရ—ဇာခြွေ သိက္ခာရှိမှု။ (၂) မနုည—စိတ်နှလုံး ကောင်းမှု။ (၃) ဘာသန္တရ ဆေက—ဘာသာခြား စကားတတ်မှု။ (၄) ဓမ္မစာရီ—သူကောင်းတရား ကျင့်သုံးသူဖြစ်ခြင်း။ (၅) နာနာသိပ္ပီ—အတတ်မျိုးစုံ တတ်သူဖြစ်ခြင်း။ (၆) ကုလ ဓမ္မိက—မျိုးစောင့်တရားရှိသူဖြစ်ခြင်း (၇) ဂရုက—အရှင့်အား ကြောက်ချစ် ရိုသေခြင်း။ (၈) ဝိညာတ—အရိပ်အကဲ၌ လိမ္မာကျွမ်းကျင်ခြင်း။

အဒါနဝတ္ထု ၁၀ ပါး။ ။၎င်းအဖြေကို ''အပယ်လားကြောင်း အလှူမျိုး ၁၀ ပါး''၌ရှုပါ။ (မိလိန္ဒပဉှာ၌လာ၏။)

အဒိန္နာဒါန် အင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။ခိုးမှု ကံမြောက် အင်္ဂါ ငါးပါး။ (၁) ပရသန္တက—သူတပါး ဥစ္စာ ဖြစ်ခြင်း။ (၂) တထာသညာ—သူတပါး ဥစ္စာဟု မှတ်ထင်ခြင်း။ (၃) ထေယျစိတ္တ—ခိုးလိုသော စိတ်ရှိခြင်း။ (၄) ဥပက္ကမ-ခိုးရန် လုံ့လပြုခြင်း။ (၅) တေနဟာရ- ထိုလုံ့လဖြင့် ခိုးခြင်း။

အဒိန္နာဒါန်၊ ပြစ်မျိုးကံ၊ ထိပြန် ၁၂ ပါး။ ။သူ့ဥစ္စာကို ခိုးဝှက်ဘိုက်ခိုက် လုယက်ယူသူတို့ ရရှိခံစားမှုအပြစ်မျိုး ဆဲ့နှစ်ပါး၊ (ခုဒ္ဒကပါဌ

အဋ္ဌကထာမှ) (၁) မြတ်သော ဥစ္စာမျိုး မရရှိခြင်း။ (၂) ယုတ်ညံ့သည့် ဥစ္စာမျိုးကိုသာ ရရှိနိုင်ခြင်း။ (၃) ပစ္စည်းဥစ္စာ နည်းပါးခြင်း၊ (၄) အလွန် ဆင်းရဲ မွဲတေခြင်း။ (၅) မရသေးသော ဥစ္စာကို မရနိုင်ခြင်း။ (၆) ရရှိပြီး စည်းစိမ်များ ဆုတ်ယုတ်ပျက်စီးခြင်း၊ (၇) လိုရာဥစ္စာကို မရနိုင်ခြင်း။ (၈) ရန်သူမျိုး ငါးပါးနှင့်သာ ဆက်ဆံ တွေ့ကြုံရခြင်း၊ (၉) သူတပါးနှင့် ဆက် ဆံသော ဥစ္စာမျိုးကိုသာရခြင်း။ (၁၀) မရှိစကားကိုသာ ကြားရခြင်း။ (၁၁) ချမ်းသာစွာ မနေရခြင်း။ (၁၂) လောကုတ္တရာဥစ္စာကိုမရနိုင်ခြင်း။

အစမ္ပဝတ္တု ၁၀ ပါး။ ။ဒုတိယ သံဂါယနာ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း ၏ မူလအကြောင်း ဆယ်ပါးဟူ၏။ ဝဇ္ဇီ တိုင်းသား ရဟန်းအချို့၏ မှားသောအယူများသာဖြစ်၍ မအပ်သောအရာဝတ္ထု ဆယ်ပါးဟုမှတ်လေ။ (၁) အကပ်ခံပြီး သားချို၌ သိုမှီး၍ထားသေ ဆားကို နောက်နေ့ အခါ ဆွမ်းနှင့်ရော၍ သုံးဆောင်ခြင်းငှါ အပ်၏။ သန္နိဓိ မဖြစ်ဟု ယူခြင်း။ (၂) နေရိပ် လက်နှစ်သစ်မွှန်းလွဲသည့်တိုင်အောင် ဆွမ်းစားကောင်း၏၊ ဝိကာ လဘောဇန မဖြစ်ဟုယူခြင်း။ (၃) ရွာဘပါးသို့ သွားလိုသော ရဟန်း သည် ပဝါရိတ်သင့်လျက် အတိရိက်ဝိနည်းကံမပြုဘဲ ဆွမ်းစားခြင်းငှါ အပ်၏ဟုယူခြင်း။ (၄) တသိမ်ထည်း၌နေလျက် ၂ စု ၃ စုသောရဟန်း တို့ ဥပုသ် ပဝါရဏာစသော ကံပြုခြင်းငှါ အပ်၏။ ဝဂ် မဖြစ်ဟုယူခြင်း။ (၅) မလာသေးသော ရဟန်းတို့၏ အလိုဆန္ဒကို လာသောအခါမှ ယူ အံ့ဟု မလာမီက သံဃကံပြုခြင်းငှါ အပ်၏ဟု ယူခြင်း။ (၆) ဆရာ ဥပဇ္ဈာယ်တို့၏ အလေ့အကျင့်ဟူသမျှသည် အပ်၏ဟု ယူခြင်း။ (၇) နို့ရည် အဖြစ်လွန်၍ နို့ဓမ်းအဖြစ်သို့ မရောက်သေးသော နို့ကို ပဝါရိတ်သင့် သော ရဟန်းသည် အတိရိက် ဝိနည်းကံမပြုဘဲ သုံးဆောင်အပ်၏ဟု ယူ ခြင်း။ (၈) မရင့်သေးသော သေနကို သောက်ခြင်းငှါ အပ်၏ဟု ယူခြင်း။ (၉) အမြိတ်အဆာမရှိသော နိသီဒိုင်သည် အပ်၏ဟု ယူခြင်း။ (၁၀) သင်္ဃာကိုရည်၍ လှူသော ရွှေငွေသည် အပ်၏ဟုယူခြင်း။

အစမ္ပိက ဒါနမျိုး ၉ ပါး။ ။တရားနှင့်မလျော်သော အလှူမျိုး ၉ ပါး။ (ဝိနည်းပရိဝါ အဋ္ဌကထာ) ယင်းအလှူမျိုးကို မပေးလှူကောင်း။ (က) သံဃ ပရိဏတခါ၊ ဤသံဃာသို့လှူရန် ညွတ်ပြီးသော ဝတ္ထု

ပစ္စည်းကို (၁) အခြားသံဃာအားရင်း၊ (၂) စေတီအားရင်း၊ (၃) ပုဂ္ဂိုလ်အားရင်း၊ ပေးလှူလိုက်ခြင်း။ (ခ) စေတိယ ပရိဏတခေါ်၊ ဤစေတီကို လှူရန် ညွတ်ပြီးသော ဝတ္ထုပစ္စည်းကို (၁) အခြားစေတီအားရင်း၊ (၂) သံဃာအားရင်း၊ (၃) ပုဂ္ဂိုလ်အားရင်း၊ ပေးလှူလိုက်ခြင်း။ (ဂ) ပုဂ္ဂလ ပရိဏတခေါ်၊ ဤပုဂ္ဂိုလ်သို့ ပေးလှူရန် ညွတ်ပြီးသော ဝတ္ထုပစ္စည်းကို (၁) အခြားပုဂ္ဂိုလ်အားရင်း၊ (၂) သံဃာအားရင်း၊ (၃) စေတီအားရင်း ပေးလှူလိုက်ခြင်း။

အဓိကရဏ်းမျိုး ၄ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များနှင့် သက်ဆိုင်သော ကိစ္စကြီး ၄ ပါးဟူလို။ (စူဠဝါပါဠိတော်မှ) (၁) ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း— တစုံတခုသော အမှုကိစ္စကို တဦးသောရဟန်းဘက်က ဓမ္မ (တရားလမ်းမှန်ဟုဆိုလိုသည်၊) တဘက်သောရဟန်းက အဓမ္မ (မတရားဟုဆိုလိုသည်။) ဤသို့လျှင် အချင်းချင်း ဝိနယ,အဝိနယ၊ ဘာသိတ,အဘာသိတ၊ အာစိဏ္ဏ,အနာစိဏ္ဏ၊ ပညတ္တ,အပညတ္တ၊ အာပတ္တိ,အနာပတ္တိ၊ ဂရုက,လဟုက၊ သာဝသေသ,အနာဝသေသ၊ ဒုဋ္ဌုလ္လ,အဒုဋ္ဌုလ္လ ဟု ဝိဝါဒဝတ္ထု ၁၈ ပါးဖြင့် အငြင်းအခုံ ဖြစ်ကြသည်ကို "ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း"ခေါ်ဆိုသည်။ (၂) အနုဝါဒါဓိကရဏ်း-အနုဝါဒဝတ္ထု ၇ ပါးတို့တွင် တပါးပါးသော အာပတ်ဖြင့် ရဟန်းအချင်းချင်း စွပ်စွဲ စောဒနာမှုကိုပင် "အနုဝါဒါဓိကရဏ်း"ဟု ခေါ်ဆိုသည်။ (အာပတ် ၇ ပုံကို အနုဝါဒဝတ္ထု ၇ ပါးဟုမှတ်) (၃) အာပတ္တာဓိကရဏ်း- ရဟန်းတို့၏ အာပတ် ၇ ပါးတို့တွင် တပါးပါးသော အာပတ်သင့်မှု သင့်ခြင်းကိုပင် "အာပတ္တာဓိကရဏ်း" ဟုခေါ်သည်။ (၄) ကိစ္စာဓိကရဏ်း—အပလောကနကံ,ဉတ္တိကံ, ဉတ္တိဒုတိယကံ, ဉတ္တိစတုတ္ထကံ, ဤလေးပါးသောကမ္မကိစ္စကိုပင် "ကိစ္စာဓိကရဏ်း"ခေါ်သည်ဟုအကျဉ်းမှတ်လေ။

အဓိစိတ္တ သိက္ခာမျိုး ၂ ပါး။ ။လူတို့ ကုသိုလ်ကမ္မပထတရား ဆယ်ပါးထက် လွန်မြတ်သော ဈာန်,မဂ်,ဖိုလ်,တရားနှင့် နီးကပ်သော ယှဉ်၍ဖြစ်သော အကျင့်ဓာတ် ၂ ပါးဟူလို။ (ပိဋကအားဖြင့် သုတ္တန်ပိဋကကိုရ၏။) (၁) ဥပစာရ သမာဓိသိက္ခာ—ဝိပဿနာဉာဏ်၏ ဖြစ်ပေါ်ကြောင်း "ကာမာဝစရသမာဓိ"ခေါ် တည်ကြည်သော စိတ်

သဘော။သို့မဟုတ် အပ္ပနာ၏ရှေ့အဘို့၌ဖြစ်သောကောဂ္ဂတာစေတသိက်။ (၂) အပ္ပနာ သမာဓိသိက္ခာ—ရူပါဝစရဈာန် ဒုတိယဈာန် တတိယဈာန် စတုတ္ထဈာန် ပဉ္စမဈာန်တို့၌ရှိသော ကောဂ္ဂတာ ခေါ်သမာဓိတို့သည် အပ္ပနာသမာဓိ တို့ပင်တည်း။

အဓိဒေဝ ဉာဏဒဿန တရား ၈ ပါး။ ၊နတ်ပြဟ္မာတို့၏တန်ခိုးကို လွှမ်းမိုး၍ သိစွမ်းနိုင်သော ဘုရားရှင်၏ ဉာဏ်တော်ရှစ်ပါး။ (၁) နတ်တို့၏ အရောင်အဝါကို သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၂) နတ်တို့၏အဆင်းကို မြင်စွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၃) နတ်တို့နှင့် အတူ နှီးနှော ပြောဆိုနိုင်ခြင်း။ (၄) ဖြစ်လာသော နတ်တို့၏ အမျိုး,အမည်,ဘုံဌာနကို သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၅) ဖြစ်လာကြသော နတ်တို့၏ ဘဝရှေးကံ အကြောင်းရင်းကို သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၆) နတ်တို့၏ အစာ အဟာရ,စံစားခံစားမှု ကိစ္စအဝဝတို့ကို သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၇) နတ်တို့၏ ဘုံဌာနအလိုက် မည်၍မည်မျှ တည်နေနိုင်ကြောင်း သက်တန်းအစားစားကို ပိုင်းခြား၍ သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၈) မိမိသည် ဤနတ်တို့နှင့် ရှေးဘဝက အတူတကွ နေထိုင်ခဲ့ဘူးသည် မနေခဲ့ဘူးသည်တို့ကို သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။

အဓိပညာ သိက္ခာမျိုး ၃ ပါး။ သစ္စာလေးပါးကို ပိုင်းခြားကေန်သိမြင်နိုင်ရန် ဆင်ခြင်ဉာဏ်တရား ၃ ပါး။ (ပိဋကအားဖြင့် အဘိဓမ္မာပိဋကကိုရ၏။) (၁) အနိစ္စလက္ခဏာ—မမြဲသော သဘောမှန်ကို မမြဲဟု ကေန်သိသောဉာဏ်။ (၂) ဒုက္ခလက္ခဏာ—ဆင်းရဲသော သဘောမှန်ကို ဆင်းရဲဟု ကေန်သိသောဉာဏ်။ (၃) အနတ္တလက္ခဏာ—မိမိ, မိမိဥစ္စာမဟုတ် မအုပ်စိုးနိုင် မပိုင်ဆိုသော သဘောမှန်ကို အစိုးမရဟု ကေန်သိသောဉာဏ်။ တနည်းတုံ သစ္စာလေးပါး မြတ်တရားတို့ကို ပိုင်းခြားကေန်အမှန်သိမြင်နိုင်သော မဂ်ပညာ ဖိုလ်ပညာပင်တည်း။

အဓိပတေယျ တရားမျိုး ၃ ပါး။ ။ကမ္ဘာ့သားတို့ လိုက်နာရမည့် တရားသုံးပါး။ ၎င်းအဖြေကို ''ရိုသေရခြင်းမျိုး ၃ ပါး'' ၌ပြမည်။ (သိင်္ဂီတိသုတ်အဋ္ဌကထာမှ)။

အဓိမာနလေမျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းအဖြေကို လေမျိုး၈၀(ဇ)ပိုဒ်၌ ရှုပါလေ။

၁၉၄၈၄

အဓိသီလ သိက္ခာမျိုး ၄ ပါး။ ။လူတို့ ကျင့်သုံး ဆောက်တည် လေ့ရှိသော ငါးပါး,ရှစ်ပါး,ဆယ်ပါးသီလထက် ပိုမိုလွန်ကဲ များပြား မွန်မြတ်သော သီလလေးပါး။ (ပိဋကအားဖြင့် ဝိနယပိဋကကို ရ၏။) (၁) ပါတိမောက္ခ သံဝရသီလ—၂၂၇ ပါးသော ဝိနယသီလခေါ် သိက္ခာပုဒ်တော်များကို စောင့်ထိန်း လုံခြုံစေခြင်း။ (၂) ဣန္ဒြိယသံဝရသီလ—ဣန္ဒြေခြောက်ပါး တံခါးပေါက်ကို စောင့်ရှောက် လုံခြုံစေခြင်း။ (၃) အာဇီဝ ပါရိသုဒ္ဓိသီလ-အသက်မွေးဝမ်းကြောင်း၏ စင်ကြယ်ရာ စင်ကြယ်ကြောင်းဖြစ်သော ကုလဒူသန ၆ ပါး,အနေသန ၂၁ ပါးတို့မှ ဝေးစွာကြဉ်ရှောင် စောင့်ထိန်းခြင်း။ (၄) ပစ္စယ သန္နိဿိတ သီလ—တရားသဖြင့် ရထားသော ဆွမ်း,သင်္ကန်း,ကျောင်း,ဆေး, ၎င်းပစ္စည်းလေးပါးကို သုံးဆောင်မှီဝဲသောအခါ ပစ္စဝေက္ခဏာ ဆင်ခြင်ခြင်း။

အဓွန့် ၃ ပါး။ ။ပဋိစ္စ သမုပ္ပါဒ်သာ သံသရာခရီး လမ်းရှည်ကြီး ၃ ပါး။ ။(၁) အတိတ်အဓွန့်—အဝိဇ္ဇာ,သင်္ခါရ ၂ပါး။(၂)အနာဂတ် အဓွန့်—ဇာတိ,ဇရာ,မရဏ ၃ ပါး။(၃) ပစ္စုပ္ပန်အဓွန့်—သဠာယတန, ဖဿ, ဝေဒနာ,တဏှာ,ဥပါဒါန်,ဘဝ ၆ ပါး။

အန္တရာယ်ကြီး ၅ ပါး။ ။မျက်မှောက်ဘဝ၌ ဈာန်,မဂ်,ဖိုလ် ကို တားမြစ် ပိတ်ပင်တတ်သော အရာကြီး ၅ ပါး။ (မူလပဏ္ဏာသ အဋ္ဌကထာ)။(၁)ကမ္မန္တရာယ်-ပဉ္စာနန္တရိယကံနှင့် ဘိက္ခုနီမ၌ ကျူးလွန်မှု။ (၂) ကိလေသန္တရာယ်-ကိလေသာ ဆယ်ပါးတွင် ပါဝင်သော နိယတ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။ (၃) ဝိပါကန္တရာယ်-အဟိတ်,ဒွိဟိတ်ပဋိသန္ဓေ ဝိပါက်စိတ်။ (၄) အရိယူပဝါဒန္တရာယ်-အရိယာ ပုဂ္ဂိုလ်မှန်း သိသိ- မသိသိ ပြစ်မှားလိုစိတ်ဖြင့် ကဲ့ရဲ့စွပ်စွဲခြင်း (တောင်းပန်လျှင် ပြေပျောက်၏။)။(၅) အာဏာဝီတိက္ကမန္တရာယ်- လွန်ကျူးလိုသော စေတနာဖြင့် သင့်ရောက်သော အာပတ်။

အနန္တကြီး ၄ ပါး။ ။အဆုံး အပိုင်း အခြား မရှိသော အရာလေးပါး။(အဋ္ဌသာလိနီ)။ (၁) အာကာသအနန္တ (၂) စက္ကဝါဠအနန္တ။ (၃) သတ္တဝါ အနန္တ။ (၄) ဉာဏ်တော် အနန္တ။ ''ကောင်းကင်,စက္ကဝါဠ

သတ္တဝါ,ဉာဏ,၊လေးနန္တတွင် ဆုံးဆမရှိ၊ ဉာဏ်တော်ရှိသည့် မုနိထွတ်တင်’’(မဃ်ဒေဝ လင်္ကာသစ်။)

အနန္တ ကွာဝေးခြင်းကြီး ၄ ပါး။ ။၎င်းအဖြေကို ‘‘ဆက်စပ်လို့ မရနိုင်အောင် ဝေးသော အရာကြီး ၄ ပါး’’ဟူသော စကားရပ်၌ ကြည့်ပါ။ (အင်္ဂုတ္တရ စတုက)။

အနန္တဂုဏ်ရှင် ၅ ပါး။ ။ပညာရှိ သူတော်ကောင်းတို့ ပညတ်ထားရှိခဲ့သော အနန္တကျေးဇူးဂုဏ်ရှင် ငါးပါး။ ။(၁) ဗုဒ္ဓ,ဘုရားရှင်ကိုယ်တော်မြတ်။ (၂)ဓမ္မ,ဘုရားရှင်၏ တရားတော်များနှင့် အခြားယဉ်ကျေးမှု တရားစု ဟူသမျှ။(၃)သံဃ,ရဟန်းတော်များ။(၄)မာတာပိတု မွေးသမိခင် မွေးသဖခင်။ မိခင်ဖခင်နှင့် အလားတူ ကျေးဇူးပြုသူ။ (၅) အာစရိယ, အတတ်ပညာပေးသူ,ဆိုဆုံးမသူ,ဆရာ။

အနန္တရိယ ကံ ၅ ပါး။ ။ပဥ္စာနန္တရိယ ကံလည်းဟူ။ (၁) မာတုဃာတက—အမိရင်းကိုသတ်သူ၊ (၂) ပိတုဃာတက—အဖရင်းကိုသတ်သူ။ (၃)အရဟန္တဃာတက—ရဟန္တာကို သတ်သူ။ (၄) လောဟိတုပ္ပါဒက—ဘုရားအား သွေးစိမ်းတည်အောင် ပြုသူ။ (၅) သံဃဘေဒက သံဃာတော်တို့အား ဂိုဏ်းအသင်း ခွဲသူ။ ထိုငါးယောက်ကား ကုသိုလ်ကောင်းမှု မည်မျှပင် ပြုပြု သေသည့်၏ အခြားမဲ့၌ အဝီစိငရဲ စသည်သို့ မုချ သွားရောက် ခံစားရမည် ဟူ၍မှတ်။ (ခုဒ္ဒကပိဘင်း ပါဠိတော်နှင့် အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်မှ)။

အနရိယ ဝေါဟာရမျိုး ၈ ပါး။ ။အရိယာ မဟုတ်သူတို့၏ စကားမျိုးရှစ်ပါး (ခုဒ္ဒကဝဏ္ဏ ပိဘင်းပါဠိတော်နှင့် ပါစိတ်အဋ္ဌကထာ) (၁) အ ဒိဋ္ဌေ ဒိဋ္ဌ ဝါဒိတာ—မမြင်ကို အမြင်လုပ်၍ ပြောခြင်း။ (၂) အ သုတေ သုတ ဝါဒိတာ—မကြားကို အကြားလုပ်၍ ပြောခြင်း။ (၃) အ မုတေ မုတ ဝါဒိတာ—မထိကို အထိလုပ်၍ ပြောခြင်း။(၄) အ ဝိညာတေ ဝိညာတ ဝါဒိတာ—မသိကို အသိလုပ်၍ ပြောခြင်း။(၅) ဒိဋ္ဌေ အဒိဋ္ဌ ဝါဒိတာ—အမြင်ကို မမြင်လုပ်ပြောခြင်း။(၆) သုတေ အ သုတ ဝါဒိတာ—အကြားကို မကြားလုပ်ပြောခြင်း။ (၇) မုတေ အ မုတ ဝါဒိ

တာ—အထိကို မထိ လုပ်ပြောခြင်း။ (၈) ဝိညာဏေ အ ဝိညာတ ဝါဒိ တာ—အသိကို မသိလုပ်ပြောခြင်း။

အနာအမျိုး ၉၆ ပါး။ ။(ဒသင်္ဂုတ္တိုရ်နှင့် မဟာနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော်များမှ ထုတ်ပြသည်)။ (၁) စက္ခုရောဂေါ – မျက်စိ၌ ဖြစ်သော အနာ။(၂) သောတရောဂေါ – နားတွင်း၌ ဖြစ်သော အနာ။ (၃) ဃာနရောဂေါ-နှာခေါင်းတွင်း၌ဖြစ်သောအနာ။(၄)ဇိဝှါရောဂေါ-လျှာ၌ ဖြစ်သောအနာ (၅)ကာယရောဂေါ-ကိုယ်၌ဖြစ်သော အနာ။(၆) သီသရောဂေါ-ဦးကျောင်း၌ ဖြစ်သောအနာ။(၇) ကဏ္ဏရောဂေါ—နားရွက်၌ ဖြစ်သော အနာ။(၈) မုခရောဂေါ— ခံတွင်း၌ ဖြစ်သော အနာ။ (၉) ဒန္တရောဂေါ-သွား၌ ဖြစ်သောအနာ၊ (၁၀)ကာသော—ချောင်းဆိုးနာ။(၁၁) သာသော—ကြို့ထိုးနာ (၁၂) ပိနာသော—နှာခေါင်းအပ၌ ဖြစ်သောအနာ။(၁၃) ဍာဟော—တကိုယ်လုံး ပူစေတတ်သောအနာ။(၁၄) ဇရော-ဖျားသော အနာ။ (၁၅) ကုစ္ဆိရောဂေါ-ဝမ်း၌ ဖြစ်သောအနာ။(၁၆) မုစ္ဆာ-တွေဝေမေ့မောစေတတ်သောအနာ။ (၁၇) ပက္ခန္ဒိကာ—သွေးကိုသွန်အန်တတ်သော ဝမ်းလေနာ။ (၁၈) သူလာ–ထိုးကျင်စေတတ်သော ဝမ်းလေနာ (၁၉) ဝိသုစိကာ—ကြီးစွာ ဝမ်းလျှောကျသော အနာ, ကာလနာ။ (၂၀) ကုဋ္ဌံ—နူနာ၊ (၂၁) ဂဏ္ဍော—အိုင်းနာ,မြင်း၃ စသော အနာ။ (၂၂) ကိလာသော—ညှင်း, တင်းထိပ်နာ။ (၂၃) သောသော—အဆုတ်နာ ,ကုတ်ဟီးနာ, ပန်းနာ။ (၂၄)အပ္ပမာရော-ဝက်ရူး,ကြက်ရူး,နတ်,ဘီလူး ဖမ်းစားသော အနာမျိုး။(၂၅)ဒဒ္ဒု–ပွေးနာ။ (၂၆)ကဏ္ဍု–ဲပဲကြီး ဲပဲစိုနာ။ (၂၇) ကစ္ဆု—ဲပဲငယ် ဲပဲခြောက်နာ၊(၂၈)နခသာ-ခြေသည်း လက်သည်းတို့ဖြင့် ခြစ်မိရာ အရပ်က ဖြစ်ပေါ်သောအနာ။(၂၉)ဝိတစ္ဆိကာ—ခြေဖဝါးလက်ဖဝါး ပြင်တို့၌ အမျှင်အမျှင် ကွဲအက်သောအနာ။ (၃၀) လောဟိတပိတ္တံ—သွေးသည်းခြေနာ။သို့မဟုတ် နီသော သည်းခြေနာ၊ (၃၁)မဓုမေဟော—ဆီးချိုနာ။(၃၂) အံသာ-အရိယိုနာ။(၃၃) ပိဠကာ—ထွတ်မြင်းနာ, ဖေါ ရောင်နာ။ (၃၄) ဘဂန္ဒလာ—ဂယင်ဂျိနာ,ဘင်နာ,ဘဂန္ဒိုလ်နာ။ ဤ ပါဠိတော်မြတ်၌ မျက်စိနာအစ ဘဂန္ဒိုလ်နာ အဆုံးရှိသော ၃၄ ပါးတို့

တွင် ''နခသာ,အပမာရော''ငင်းအနာ ၂ ပါးမှာ သည်းခြေ,သလိပ်, လေ,တို့ကြောင့် မဖြစ်မူ၍ အကြွင်း ၃၂ ပါးသော အနာတို့ သည်သာ သည်းခြေ,သလိပ်,လေ,တို့ကြောင့် ဖြစ်ကုန်ရကားသည်းခြေနာ၃၂ပါး။ သလိပ်နာ ၃၂ ပါး၊ လေနာ ၃၂ ပါး။ပေါင်း အနာမျိုး (၉၆)ပါး ဖြစ်သတည်း။(၃၅)ပိတ္တ သမုဋ္ဌာနာ-သည်းခြေကြောင့် ဖြစ်ကုန်သောအနာမျိုး။(၃၆)သေမှ သမုဋ္ဌာနာ- သလိပ်ကြောင့် ဖြစ်ကုန်သော အနာမျိုး။ (၃၇)ဝါတသမုဋ္ဌာနာ-လေကြောင့်ဖြစ်ကုန်သောအနာမျိုး။(၃၈)သန္နိပါတာ-သည်းခြေ,သလိပ်,လေ, ၃ ပါးတို့ပေါင်းစုဖြစ်သော အနာမျိုး။ (၃၉)ဥတု ပရိဏာမဇာ-ဥတုဖေါက်ပြန်၍ဖြစ်သော အနာမျိုး။ (၄၀) ဝိသမ ပရိဟာရဇာ-ကိုယ်ခန္ဓာကို မညီမညွတ် ကျန်းမာရေးနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက် ဆောင်ရွက်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သော အနာ။ (၄၁) ဩပက္ကမိကာ-ထိုးခုတ် ဖြတ်သတ်ခြင်းစသော သူတပါးတို့လုလ္လကြောင့် ဖြစ်သောအနာ။ (၄၂)ကမ္မ ဝိပါကဇာ-ကံကြောင့်ဖြစ်သောအနာ, ဝဋ်နာမျိုး။ (၄၃) သီတံ-ချမ်းအေးခြင်း။(၄၄)ဥဏှံ ပူလောင်ခြင်း၊ (၄၅)ဇိဃစ္ဆာ-ဆာလောင်ခြင်း၊ (၄၆)ပိပါသာ-မွတ်သိပ်ခြင်း။ (၄၇) ဥစ္စာရော-ကျင်ကြီးစွန့်လိုခြင်း။ (၄၈) ပဿာဝေါ-ကျင်ငယ်စွန့်လိုခြင်း။ ယင်းတို့ကိုလည်း ဒသအင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်၌ အနာဟုပင် ဆက်သက် ဖေါ်ပြ ပေသေး၏။

အနာမျိုး ၉၈ ပါး တနည်း။ ။မဟာသေနေန,ဟူသောပုဒ်ကို တေမိဇာတ်အဋ္ဌကထာ၌''မဟာသေနေနာတိ ပဉ္စဝီသတိဘာယ ဒွတ္တိံသ ကမ္မကရဏာ အဋ္ဌနဝုတိ ရောဂပ္ပမုခါဒိဝသေန ပုထုသေနေန'' ဟု ဖွင့်ဆိုထားချက်အရ ဖြစ်၏။ အထက်ပါ ၉၆ ပါးတွင် ''နခသာ - ခြေသည်းလက်သည်းချစ်မိသောအနာ, အ ပမာရော-ဝက်ရူး ကြက်ရူးနာ'ငင်း ၂ ပါး ထည့်သွင်းကာ ၉၈ ပါးဟု ရေတွက်ရာ၏။

အနာဂတ် အခွန့်တရား ၃ ပါး။ ။ငင်းအဖြေကို''အခွန့်၃ပါး'' ဟူသော ပြဿနာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

အနာဂါမ်မျိုး ၅ ပါး။ ။အနာဂါမ်ဘဝမှ အထက် မဂ်, ဖိုလ်

ကျအောင် ကျင့်၍ ပရိနိဗ္ဗာန် ပြုကြကုန်သော အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်အပြား ၅ ပါး။ (၁) အန္တရာယ ပရိနိဗ္ဗာယီ–အသက် အပိုင်းအခြား အလယ်၌ သာလျှင် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသော အနာဂါမ်။ (၂) ဥပဟစ္စ ပရိနိဗ္ဗာယီ–အသက်အပိုင်းအခြား အလယ်ကိုလွန်၍ ပရိနိဗ္ဗာန် ပြုသော အနာဂါမ်။ (၃) အသင်္ခါရ ပရိနိဗ္ဗာယီ–ချမ်းသာစွာ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသော အနာဂါမ်။ (၄) သသင်္ခါရ ပရိနိဗ္ဗာယီ–ပင်ပန်းဆင်းရဲစွာ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသော အနာဂါမ်။ (၅) ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ–အထက်အထက်သော ဘုံစဉ်၌ တပ်သောအယဉ်ဖြင့် အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ရောက်သောအနာဂါမ်။

အနာဂါမိ၏အင်္ဂါလက္ခဏာ ၆ ပါး။ ။အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဤ အင်္ဂါခြောက်ပါးနှင့် ပြည့်စုံ၏ဟု အင်္ဂုတ္တိုရ်ဆက္ကနိပါတ်၌ဆိုသည်။ (၁) မဆုတ်နစ်သော သဒ္ဓါရှိခြင်း၊ (၂) မကောင်းမှုတို့၌ လွန်စွာရှက်ခြင်း။ (၃) ဒုစရိုက်မှုတို့၌ လွန်စွာကြောက်ခြင်း၊ (၄) လွန်ကဲသော ဝီရိယရှိခြင်း။ (၅) သတိတရား လွန်စွာကောင်းခြင်း။ (၆) ပညာအဆင်အခြင် လွန်စွာရှိခြင်း၊

အနာရောဂါ ကင်းပျောက်ရာ ၁၀ ဖြာ တရား အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းအဖြေ ''ရောဂါ ပျောက်ငြိမ်းကြောင်းတရား ၁၀ ပါး''၌ ဆိုအံ့။

အနာရောဂါရခြင်း၏ အကြောင်းရင်း ၈ ပါး။ ။(ယေဘုယျနည်း)။ (၁) ဝါတ သမုဋ္ဌာန–လေကြောင့်။ (၂) ပိတ္တ သမုဋ္ဌာန–သည်းခြေကြောင့်။ (၃) သေမှ သမုဋ္ဌာန–သလိပ်ကြောင့်။ (၄) သန္နိပါတိက–အထက်ပါအကြောင်းတို့ စုပေါင်းမိသောကြောင့်။ (၅) ဥတု ဝိပရိဏာမ–ဥတုဖောက်ပြန်သောကြောင့်။ (၆) ဝိသမ ပရိဟာရ–အစာအဟာရ မညီညွတ်မှုကြောင့်။ (၇) ဩပက္ကမိက သူအပါးတို့ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်မှုကြောင့် (၈) ကမ္မဝိပါက–ကံကြောင့်။

အနာဝရဏီယ ဂုဏ်တော် ၄ ပါး။ ။ဘုရားရှင်အား သူတပါးတို့ မဖျက်ဆီး မပိတ်ပင်နိုင်သော ဂုဏ်တော် ၄ ပါး။ (၁) ဘုရားရှင်အား ရည်မှတ်၍ စီရင်အပ်သောလာဘ်။ (၂) တလံမျှသော ဗျာမပဘာခေါ် ရောင်ခြည်တော်။ (၃) သဗ္ဗညုတ ဉာဏ်တော်။ (၄) ဘုရားရှင်၏ အသက်ေတာ်။

အနုဂ္ဂဟမျိုး ၂ ပါး။ ။သာသနာကို ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့ ကူညီမှုမျိုး ၂ ပါး။(၁)ပစ္စယာနုဂ္ဂဟ-ပစ္စည်းအမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့မှု။(၂) ဓမ္မာနုဂ္ဂဟ-မိမိကိုယ်တိုင် တရားစာပေ သင်ကြားပို့ချ ကျင့်ကြံအားထုတ်မှု။

အနုစာပေ၊ ရေးသားလေ၊ ၄ ထွေ မြန်မာ့နည်း။ ။၎င်းအဖြေကို ''မြန်မာစာပေ၊ရေးသားလေ၊ ၅ ထွေနိသျည်း''ဟူသော သုတေသန စကားရပ်၌ ကြည့်ပါ။

အနုတ္တရိယ တရား ၆ ပါး။ ။လွန်မင်းမြင့်မြတ်သော တရား ၆ ပါး။ (အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော် ဆက္က) (၁) ဒဿနာ နုတ္တရိယ-မြင်ရခြင်း တကာတို့တွင် ရတနာသုံးပါးကို မြင်ရခြင်းသည် အမြတ်ဆုံး။(၂) သဝနာ နုတ္တရိယ-ကြားရခြင်းတကာတို့တွင် ရတနာသုံးပါးနှင့် စပ်သောအသံကို ကြားရခြင်းသည် အမြတ်ဆုံး။(၃) လာဘာ နုတ္တရိယ-ရခြင်းတကာတို့တွင် ရတနာသုံးပါးကိုရခြင်းသည် အမြတ်ဆုံး။(၄) ပါရိစရိယာ နုတ္တရိယ-လုပ်ကျွေးခြင်းတကာတို့တွင် ရတနာသုံးပါး ကို လုပ်ကျွေးရခြင်းသည် အမြတ်ဆုံး။ (၅) အနုဿတာ နုတ္တရိယ-အောက်မေ့ခြင်း တကာတို့တွင် ရတနာသုံးပါးကို အောက်မေ့ရခြင်းသည် အမြတ်ဆုံး။(၆)သိက္ခာ နုတ္တရိယ-အကျင့်တကာတို့တွင် ရတနာသုံးပါးဂုဏ်တရားကို ကျင့်ရခြင်းသည် အမြတ်ဆုံး။

အနုပဿနာတရား ၃ ပါး။ ။လက္ခဏာရေးသုံးပါးကို အခါခါ ရှုတတ်သော တရားသုံးပါး။ (ဥပရိမပဏ္ဏာသဋ္ဌကာ) (၁) အနိစ္စာ နုပဿနာ-အနိစ္စသဘော ထင်ရှားအောင် အခါခါ ရှုဆင်ခြင်ခြင်း။ (၂) ဒုက္ခာ နုပဿနာ-ဒုက္ခသဘောထင်ရှားအောင် အခါခါ ရှုဆင်ခြင်ခြင်း။ (၃) အနတ္တာ နုပဿနာ-အနတ္တသဘော ထင်ရှားအောင် အခါခါ ရှုဆင်ခြင်ခြင်း။

အနုပဿနာတရား ၄ ပါး။ ။''သတိပဋ္ဌာန်တရား ၄ ပါး'' မှာ ဆိုမည်။

အနုဝါဒ ဝတ္ထု ၇ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ အာပတ် ၇ ပုံဖြင့် ငြိုးဆိုစွပ်စွဲမှုကို ခေါ်သည်။အာပတ် ၇ ပုံကြည့်။

အနုဝိဇ္ဇက ကျင့်ဝတ် (၆၄) ပါး။ ။ဝိနည်းမိုရ် နာယခေါ် အနုဝိဇ္ဇက ရဟန်းတော်များ လိုက်နာကျင့်သုံးရမည့် နည်းဥပဒေ(၆၄) ပါး။ (၁) တရားလို စောဒက တရားခံ စုဒိတကတို့၏ ဥပဇ္ဈာယ်ကိုမမေးရ။ (၂)ဆရာကို မမေးရ။ (၃)သဒ္ဓိဝိဟာရိက တပည့်ကို မမေးရ။ (၄) အန္တေဝါသိက တပည့်ကို မမေးရ။ (၅)ဥပဇ္ဈာယ်တူ တပည့်ကို မမေးရ။ (၆)ဆရာတူ တပည့်ကို မမေးရ။ (၇)ဇာတ်ကို မမေးရ။ (၈)အမည်ကို မမေးရ။ (၉)အနွယ်ကို မမေးရ။ (၁၀)အာဂုံကို မမေးရ။ (၁၁) အမျိုးကို မမေရ။ (ခတ္တိယ၊ ဗြဟ္မဏ၊ စသော ဇာတ်တွင်လည်း၊ ကာသိက မင်းမျိုး၊ ကောသလမင်းမျိုး စသော အမျိုးကို မမေးရဟု ဆိုလို၏။) (၁၂)ဖွားရာအရပ်ကို မမေးရ။

မှတ်ချက်။ ။ဤ ၁၂ ရပ်သော မေးခွန်းကို မေးခဲ့သော်၊ ချစ်ခြင်းသော်သည်းဖြစ်ရာ၏။ သို့မဟုတ် မုန်းခြင်းသော်လည်းဖြစ်ရာ၏။ ချစ်ခြင်း မုန်းခြင်း ဖြစ်ခဲ့သော် ဆန္ဒာဂတိ ဒေါသာဂတိ မောဟာဂတိ ဘယာဂတိသို့လိုက်ခဲ့ရာသောကြောင့် ၁၂ရပ်သော မေးခွန်းကိုမမေးရဟု ဆိုလို၏။ဤ ၁၂ ပါးသော ကျင့်ဝတ်ကား ရှောင်ကြဉ်ရမည့် ကျင့်ဝတ်တည်း။

လိုက်နာရမည့် ကျင့်ဝတ်ကား ၅၂ ပါး ရှိသတည်း။(၁)ပုဂ္ဂိုလ်ကို အလေးမပြုဘဲ သံဃာကိုသာ အလေးပြုရမည်။ (၂)အာမိသကို အလေးမပြုဘဲ သူတော်ကောင်းတို့၏ တရားကိုသာ အလေးပြုရမည်။ (၃) ပရိသတ် အလိုအကြိုက်သို့ မလိုက်ဘဲ မိမိ အလို အကြိုက် သို့သာ လိုက်ရမည်။ (၄)မသင့်လျော်သော အခါ၌ မမေးမြန်းဘဲ သင့်လျော်သောအခါ၌သာ မေးမြန်းရမည်။ (၅)မဟုတ် မမှန်သော စကားဖြင့် မမေးမြန်းဘဲ ဟုတ်မှန်သော စကားဖြင့်သာ မေးမြန်းရမည်။ (၆) ကြမ်းထမ်းသော စကားဖြင့် မမေးမြန်းဘဲ နူးညံ့သိမ်မွေ့သော စကားဖြင့်သာ မေးမြန်းရမည်။ (၇)အကျိုးနှင့် မစပ်သော စကားဖြင့် မမေးမြန်းဘဲ အကျိုးနှင့်စပ်သော စကားဖြင့်သာ မေးမြန်းရမည်။ (၈)ဒေါသစိတ်ဖြင့် မမေးမြန်းဘဲ မေတ္တာစိတ်ဖြင့်သာမေးမြန်းရမည်။ (၉)နား၏အနီး၌ ကပ်၍မပြောဆိုရ။ (၁၀) ကောက်ကျစ်သော အမှုကို မရှုငဲ့ရ။ (၁၁) မျက်စပစ်၍ မပြရ။ (၁၂) မျက်မှောင်ကြုတ်၍ မပြရ။ (၁၃) ခေါင်းငြိမ့်၍ မပြရ။ (၁၄)

လက်၏ဖေါက်ပြန်ခြင်းကို မပြုရ။ (၁၅)လက်ဆုပ်ကို မပြုရ။ (၁၆)နေရာ၌ လိမ္မာရမည်။ (၁၇)ထိုင်ခြင်း၌ လိမ္မာရမည်။ (၁၈) လေးတောင်ပမာဏ မျှကိုသာ ကြည့်ရှုရမည်။ (၁၉) အနက် အဆုံး အဖြတ်ကိုသာ နှိုင်း ချိန် စုံ စမ်း ၍ နေရမည်။ (၂၀) မိမိ နေရာ ၌သာ ထိုင် ရမည်။ (၂၁) နေရာအရပ်မှ ထမသွားရ။ (၂၂)အဆုန်းအဖြတ်ကို မလျော့စေရ။ (၂၃) အာပတ်ကို ပြသောအားဖြင့် လမ်းလွဲလမ်းမှားကို မမှိဝဲရ။ (၂၄) လက်ရုံးကို မြှောက်၍ မပြောဆိုရ။ (၂၅) အဆဲတလျှင် မပြောဆိုရ။ (၂၆) ကြမ်းကြမ်း ထမ်းထမ်း မပြောဆိုရ။ (၂၇) မကောင်းသဖြင့် ဆိုအပ်သော စကားများကို သည်းခံရမည်။ (၂၈) အစည်း အပွါးကို လိုလားသည်ဖြစ်၍ မေတ္တာစိတ်ကို ဖြစ်စေရမည်။ (၂၉) အစည်းအပွါးကို ရှာမှီးသည်ဖြစ်၍ ကရုဏာစိတ်ကို ဖြစ်စေရမည်။ (၃၀)အပိုင်းအခြားရှိသော စကားကို ပြောဆိုသည် ဖြစ်၍ အကျိုးမဲ့ အနက်မဲ့ စကားကို မပြောဆိုရ။ (၃၁) မကောင်းသော စကားကို မပြောဆိုဘဲ ရန်နှင့်မစပ်သော စကားကိုသာ ပြောဆိုရမည်။ (၃၂) ဤအမှုကို ဆုန်းဖြတ်နိုင်အံ့လော မဆုန်းဖြတ်နိုင်အံ့လောဟု မိမိကိုယ်ကိုနှိုင်းချိန် စုံစမ်းရမည်။ (၃၃) ဤသဗ္ဗပရိသတ်ကို သိစေနိုင်လိမ့်မည်လော, မသိစေနိုင်လိမ့်မည်လောဟု တပါးသော ပရိသတ် ပုဂ္ဂိုလ်ကို နှိုင်းချိန်စုံစမ်းရမည်။ (၃၄)ဓမ္မစောဒကလော,အဓမ္မစောဒကလောဟု စောဒကကို နှိုင်းချိန်စုံစမ်းရမည်။ (၃၅) ဓမ္မစုဒိတကလော,အဓမ္မစုဒိတကလောဟု စုဒိတကကို နှိုင်းချိန် စုံစမ်းရမည်။ (၃၆) အဓမ္မစောဒက၏ အတိုင်းအရှည်ကို နှိုင်းချိန်စုံစမ်းရမည်။ (၃၇) အဓမ္မစုဒိတက၏ အတိုင်းအရှည်ကို နှိုင်းချိန်စုံစမ်းရမည်။ (၃၈) ဓမ္မစောဒက၏ အတိုင်းအရှည်ကို နှိုင်းချိန်စုံစမ်းရမည်။ (၃၉) ဓမ္မစုဒိတက၏ အတိုင်းအရှည်ကို နှိုင်းချိန် စုံစမ်းရမည်။ (၄၀) စောဒက စုဒိတကတို့၏ အစစ်ခံ ထွက်ဆိုထားသော စကား အချက်အလက် တို့ကို မယုတ်လျော့စေဘဲ နံပါတ်စဉ်ထိုး၍ ရေးမှတ် ထားရမည်။ (၄၁) စောဒကစုဒိတကတို့၏ အစစ်မခံ မထွက်ဆိုသော စကား အချက် အလက်ဝတ္ထုများကို ထင်စွာ မပြုရ။ (၄၂) ထွက်ဆို အစစ်ခံသော အားဖြင့် သက်ရောက်လာသော ပုဒ်ဗျည်းအက္ခရာ စကားအစဉ်တို့ကို ကောင်း

ဍွာ နှိုင်းချိန်စုံစမ်းပြီး၍ ဝန်ခံချက် ပဋိညာဉ်အတိုင်းဆုန်းဖြတ်ရမည်။(၄၃) ခေတ္တဝေသည်ဖြစ်၍ နုံ့နှေးသော စောဒက, စုဒိတကကို ရှင်လန်းအောင် သှုံ့ဆော်ပေးရမည်။(၄၄) ကြောက်ရွံ့သော စောဒက- စုဒိတကကို သက်သာခွင့်ရစေရမည်။(၄၅) ကြမ်းထမ်းသော စောဒက စုဒိတကကို တားမြစ်ကန့်ကွက်ရမည်။ (၄၆) မစင်ကြယ်သော အာပတ်ကို ထင်စွာ ပြရမည်။(၄၇) ဖြောင့်မတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကို နူးညံ့ ပျော့ပျောင်းသော စကားဖြင့်ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုရမည်။ (၄၈) ဆန္ဒာဂတိသို့ မလိုက်ရ။ (၄၉) ဒေါသာဂတိသို့ မလိုက်ရ။(၅၀) မောဟာဂတိသို့ မလိုက်ရ။ (၅၁) ဘယာဂတိသို့ မလိုက်ရ။(၅၂) ပုဂ္ဂိုလ်ကို အလေးမပြုဘဲ ဓမ္မကိုသာ အလေးပြုသည် ဖြစ်၍ ပုဂ္ဂလဘိုဋ္ဌ လျစ်လျူ ရှုရမည်။ ဤကား။ သိုက်နာရမှုည့်ကျင့်ဝတ် (၅၂)ပါးတည်း။ ပေါင်း ၆၄ ပါးဖြစ်၏။

အနုဿတိ ၁၀ ပါး။ ။အဖန်ဖန် အောက်မေ့အပ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းတရား ဆယ်ပါးဟူ၏။ (အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်-ပ) (၁) ဗုဒ္ဓါနုဿတိ -ဘုရား၏ ဂုဏ်တော် ကျေးဇူးတော်များကို အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် မပြတ်အောက်မေ့ခြင်း။(၂) ဓမ္မာနုဿတိ—တရား၏ ဂုဏ်တော်ကို—၎င်း။(၃)သံဃာနုဿတိ—သံဃဂုဏ်တော်ကို—၎င်း။(၄) သီလာနုဿတိ—မိမိစောင့်ထိန်းသော သီလဂုဏ်ကို—၎င်း။(၅)စာဂါနုဿတိ—လှူဒါန်းခြင်း ဒါနဂုဏ်ကို—၎င်း။(၆) ဒေဝတာ နုဿတိ—နတ်တို့ကို သက်သေပုံထား၍ နတ်အဖြစ်သို့ရောက်အောင် ပို့ဆောင်နိုင်သော သဒ္ဓါစသော မိမိ၏ ကုသိုလ်တရားကို—၎င်း။(၇) ဥပသမာ နုဿတိ—ကိလေသာမှ ကင်းငြိမ်းခြင်း ဥပသမဂုဏ်ကို—၎င်း။(၈) မရဏာ နုဿတိ—သေခြင်းတရားကို-၎င်း။(၉)ကာယဂတာ သတိ—ဆံပင်စသော ဒွတ္တိံသကာယကို သို့မဟုတ် ပထဝီဓာတ် ကာယ နှစ်ဆယ်စသော ဒွေစတ္တာလီသကာယကို—၎င်း။(၁၀)အာနာပါနာသတိ—ထွက်သက် ဝင်သက်ကို—၎င်း။

အနုသယ ၇ ပါး။ ။အကြောင်းတစုံတခုနှင့် ပေါင်းဆုံမိက အဆင်သင့်ဖြစ်ပေါ်နိုင်ရန် သတ္တဝါတို့သန္တာန်၌ ကိန်းဝပ်နေသော တရား ၇ ပါး။ (၁) ကာမရာဂါ နုသယ—ကာမဂုဏ်၌ တပ်နှစ်သက်သော "လောဘ"။ (၂) ဘဝရာဂါ နုသယ—ဘဝ၌ တပ်နှစ်သက်သော

"လောဘ"(၃) ပဋိဃာ နုသယ–ပြစ်မှား ကြမ်းကြုတ်သော"ဒေါသ" (၄) မာနာ နုသယ–မောက်ကြွား ထောင်လွှားခြင်း"မာန" (၅) ဒိဋ္ဌာ နုသယ–မှားသော အယူဝါဒကိုယူခြင်း"ဒိဋ္ဌိ" (၆) ဝိစိကိစ္ဆာ နုသယ–ရတနာသုံးပါး စသည်၌ သို့လောသို့လော တွေးတောခြင်း"ဝိစိကိစ္ဆာ"(၇) အဝိဇ္ဇာ နုသယ–မသိမလိမ္မာ တွေဝေမိုက်မဲခြင်း"မောဟ"။

အနူမျိုးပြား၊ ၁၈ ပါး၊ ခေါ်ပြောအဘယ်နည်း။ ။၎င်းအဖြေ "နူနာမျိုး ၁၈ ပါး"၌ ကြည့်ပါ။

အနေသန တရား ၂၁ ပါး။ ။ရဟန်းသာမဏေတို့နှင့် မအပ်စပ်မရှာမှီးကောင်းသော ပစ္စည်းရှာနည်း ၂၁ ပါး။(ခုဒ္ဒသက်ဏီမူလဋီကာ) (၁)လူများကိုဆေးကုပေး၍ပစ္စည်းရှာခြင်း။ (၂)လူတို့၏ခရီးရှည်စေတမန် လုပ်ခြင်း။ (၃)လူတို့၏ အနီးအနား အစေအခိုင်းခံခြင်း။ (၄)အနာကို ဒါးခွဲပေးခြင်း။ (၅) ဆေးလိမ်းပေးခြင်း။ (၆)ပျို့အန်ဆေးပေးခြင်း။ (၇)ဝမ်းနှုတ်ဆေး ပေးခြင်း။ (၈)နှာ ပေးခြင်း။(၉) မျက်စဉ်း ပေးခြင်း။ (၁၀)ဝါး ပေးခြင်း။(၁၁)သစ်ရွက် သက်ငယ် ဓနိ ပေးခြင်း။(၁၂)ပန်း ပေးခြင်း။ (၁၃)စားဘွယ်သစ်သီး ပေးခြင်း။ (၁၄)ရေချိုးဆပ်ပြာ ပေးခြင်း။(၁၅)ဒန်ပူ ပေးခြင်း။(၁၆)မျက်နှာသစ်ရေ ပေးခြင်း ။(၁၇)မျက်နှာချေမှုန့် ပေါင်ဒါ ပေးခြင်း။(၁၈)မြေညက် ပေးခြင်း။(၁၉)မိမိကိုယ်ကို အောက်ချ၍ ကျုပ်,ကျွန်တော် စသော ဝေါဟာရတို့ဖြင့် ပြောခြင်း။ (၂၀) လိမ်လည် ဝါကြွား၍ ပြောကြားခြင်း။ (၂၁) ကလေးထိန်းများကဲ့သို့ လူတို့၏ ကလေးများကို ချီပွေ့ချော့မြူခြင်း။

အနောဝိသ မေတ္တာ ၅ ပါး။ ။လူ,နတ်,ကျား,မ, မခွဲခြားဘဲ သတ္တဝါအားလုံး အနေနှင့် ပို့သသော မေတ္တာမျိုး။(၁) သဗ္ဗေသတ္တာ–သတ္တဝါ အားလုံး။(၂) သဗ္ဗေ ပါဏာ–သက်ရှိအားလုံး။ (၃)သဗ္ဗေဘူတာ-ဖြစ်နေသူ အားလုံး။ (၄)သဗ္ဗေ ပုဂ္ဂလာ–ပုဂ္ဂိုလ်အားလုံး။ (၅) သဗ္ဗေ အတ္တဘာဝ ပရိယာပန္နာ-အတ္တဘော၌ အကျုံးဝင်သူအားလုံး။

အနှောင်အဘွဲ့ကြီး ၁၀ ပါး၊ ။နိကာ္ခမ ပါရမီ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ကြီးများ။(၁)မာတု-အမိ။ (၂) ပိတု-အဖ။(၃) ဘရိယ-မယား။ (၄)

ပုတ္တ-သားသမီး။ (၅) ဉာတိသင်္ဂဟအဆွေ အမျိုး။ (၆) မိတ္တသဟာယ အပေါင်းအဖော်။ (၇) ဘောဂဓန-ဥစ္စာရွှေငွေ။ (၈) လာဘသက္ကာရ-လာဘ်အပူဇော်။။ (၉) ဣဿရိယ-အစိုးရခြင်း။ (၁၀) ပဉ္စကာမဂုဏ-ငါးပါး ကာမဂုဏ်။

အပွန္နာဇော ၂၆ ပါး။ ။ဟုတ်မှန် ကောင်းမြတ်ဆုံးသော အကြံအစည်၌ မဆုတ်မနစ်တည်ကြည်မှုစိတ်စောခြင်းမျိုး ၂၆ ပါးဟူ၏။ (က) မဟဂ္ဂုတ် ကုသိုလ် ဇော ၉ ပါး။ (ခ) မဟဂ္ဂုတ် ကြိယာ ဇော ၉ ပါး။ (ဂ) လောကုတ္တရာ ဇော ၈ ပါး။ ပေါင်း ၂၆ ပါး။

အပ္ပမညာ တရား ၄ ပါး။ ။အစဉ်မပြတ်ထားရှိ သင့်မြင့် ကျင့်သုံးအပ်သော တရားလေးပါး။ (၁) မေတ္တာ-သတ္တဝါများအား ကိုယ်နှင့်မခြား ချစ်ခင်ခြင်း သဘော။ (၂) ကရုဏာ-ဆင်းရဲဒုက္ခ ရောက်ကြသူတို့အား သနားကြင်နာခြင်းသဘော။ (၃) မုဒိတာ- ချမ်းသာသူ တို့ကိုကြားသိတွေ့မြင်ရ၍ဝမ်းသာခြင်း သဘော။ (၄) ဥပေက္ခာ-မိမိကယ်ဆယ်မှု မပြုနိုင်သောပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါတို့အပေါ်၌ ကြားနေမှုသဘော။ (သောကပယ်မှုဟူ၏။)

အပရိဟာနိယ တရား ၇ ပါး။ ။စည်းစိမ်ချမ်းသာ မဆုတ်ယုတ်တိုးတက်ပွါးများကြောင်း တရားခုနစ်ပါးဟူလို။ (သတ္တက်ဂုဏ်ပုဗ္ဗရပါဠိတော်နှင့် ပရိနိဗ္ဗာနသုတ်အဋ္ဌကထာတို့မှ) (၁) သတ္ထု ဂါရဝတာ-ဘုရား၌ ရိုသေခြင်း။ (၂) ဓမ္မ ဂါရဝတာ-တရားတော်၌ ရိုသေခြင်း။ (၃) သံဃ ဂါရဝတာ-သံဃာတော်၌ ရိုသေခြင်း။ (၄) သိက္ခာ ဂါရဝတာ-ကိုယ်ကျင့်သိက္ခာ၌ ရိုသေခြင်း, ကျင့်သုံးခြင်း။ (၅) သမာဓိ ဂါရဝတာ-တည်ကြည်ခြင်း, သမာဓိကို ရိုသေခြင်း။ (၆) ကလျာဏ မိတ္တတာ-ကောင်းသော မိတ်ဆွေရှိခြင်း။ (၇) သော ဝစဿတာ-ပညာရှိ သူတော်ကောင်းတို့ ဆိုဆုံးမသော စကားကို နာယူလွယ်နိုင်ခြင်း။

အပရိဟာနိယတရား ၇ ပါးအခြားခုနစ်နည်း။ ။ဝဇ္ဇီမင်းတို့အား တိုင်းပြည်တိုးပွါးရေးအတွက် ၇ ပါးတနည်းကို ဟောတော်မူ၍, ရဟန်းတော်တို့အား ၇ ပါး ငါးနည်း၊ ၆ ပါး တနည်း ဟောတော်မူလေသည်။ ၎င်းအကျယ် စိတ်ဝင်စားဘွယ်တို့ကိုမဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်၌ကြည့်ပါကုန်။

ထိုသုတ်၌ ဖေါ်ပြသော လူတို့အတွက်နှင့် ရဟန်းတို့အတွက်နှစ်နည်း ကိုအောက်တွင် ဖေါ်ပြပါအံ့။

အပရိဟာနိယတရား ၇ပါးတနည်း။ ။ဝေသာလီပြည်၊ဝဇ္ဇီမင်း တို့ကိုအကြောင်းပြု၍ ဘုရားဟောတော်မူသည်။ ။(၁) ညီညွတ်စွာ မပြတ် စည်းဝေး တိုင်ပင်ခြင်း (၂) အစည်းအဝေးသို့ တစုတရုံးတည်းအညီ တက်ရောက်၍ မင်းတို့ပြုဘွယ်ကိစ္စကိုအညီပြုကုန်လျက် တစုတရုံးတည်းညီ ညွတ်စွာ ထပြန်ကြခြင်း (၃) ရှေးရှေး ဝဇ္ဇီမင်းတို့၏ ပညတ်ချက်ဥပဒေတို့ကို အစဉ်လိုက်နာခြင်း, မဖျက်ဆီးခြင်း, အသစ် မပညတ်ခြင်း (၄) အသက် ကြီးကုန်သော ဝဇ္ဇီမင်းတို့ကို ရိုသေလေးမြတ်စွာ ပူဇော်ခြင်း, ၎င်းတို့၏ ဆိုဆုံးမချက်ကိုနာယူခြင်း (၅) ဝဇ္ဇီအမျိုးသမီးကြီးငယ်တို့ကို၊ နိုင်ထက်က လူ ဆွဲယူ၍အိမ်ထောင်မပြုခြင်း (၆) မြို့တွင်းမြို့ပြင်၌ ဝဇ္ဇီတို့အရိုအသေပြု ပူဇော်ကြကုန်သော နတ်ကွန်းစေတီတို့ကို ရှေးထုံးနည်းအတိုင်း ဗလိနတ် စာပေးခြင်း (၇) ဝဇ္ဇီတိုင်းသို့ မလာကုန်သေးသော ရဟန္တာတို့ ကြွ လာစေခြင်းငှာ, ကြွလာပြီးသော ရဟန္တာတို့ ချမ်းသာစွာ နေခြင်းငှာ ရဟန္တာတို့အားတရားနှင့် လျော်စွာ စောင့်ရှောက်ပြုစု လုံခြုံစေခြင်း။

အပရိဟာနိယတရား- ၇ပါးတနည်း။ ။မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်၌ ရဟန်းတို့အား ၅ နည်းဟောကြားတော်မူသည် အနက်တနည်း။ (၁) ညီညွတ်စွာ မပြတ်စည်းဝေးခြင်း, တိုင်ပင်ဆွေးနွေးခြင် (၂) အစည်းအ ဝေးသို့ အညီအညွတ် စုရုံးတက်ရောက်၍ သံဃာ၏ ပြုဘွယ်ကိစ္စတို့ကို အညီအညွတ်ပြုကုန်လျက် ညီညာစွာထပြန်ကြခြင်း (၃) ပညတ်ပြီးဓမ္မ ဝိနယတို့ကို အစဉ်လိုက်နာကျင့်သုံးခြင်း, မပယ်ဖျက်ခြင်း, အသစ်မပြုပြင် ခြင်း(၄)ထေရ်ဝါကြီးသော ရတ္တညူ သီလဝန္တ ဗဟုသုတဓရ ရဟန်း ကြီးတို့အား ရိုသေလေးမြတ်ခြင်း, ပူဇော်ခြင်း, ၎င်းတို့၏ ဆိုဆုံးမချက် တို့ကို နာယူခြင်း (၅) မိမိသန္တာန်၌ ဖြစ်သော လောဘ တဏှာ အလိုဆိုးသို့ မလိုက်မပါနေခြင်း (၆) ရွာနီး, မင်္ဂ, ဖိုလ်ကို ရလွယ်ကြောင်း ဖြစ်သော တောရကျောင်းတို့၌ ငဲ့သောစိတ်ရှိခြင်း (၇) မိမိတို့ကျောင်း အရာမ်သို့ မလာရောက်ဘူးသေးသော သုပေသလ သီတင်းသုံးဖော်

ရဟန်းတော်တို့ လာရောက်စေခြင်း၄၊ လာရောက်ပြီးသော သီတင်းသုံးဖော်တို့ ချမ်းသာစွာ နေခြင်း၄၊ စောင့်ရှောက်ဝတ်ပြုခြင်း။

အပါယမုခတရား ၆ ပါး။ ။စည်းစိမ်ဥစ္စာ ဆုတ်ယုတ်ပျက်ပြားအပါယ်လားကြောင်းတရား ၆ ပါးဟူ၏။ (၁) အခါမဲ့လှည့်လည်ခြင်း (၂) ပွဲသဘင်ကြူးခြင်း (၃) လောင်းကစားကြူးခြင်း(၄)သူမိုက်တို့နှင့်ပေါင်းဖော်ခြင်း (၅) ပျင်းရိခြင်း (၆) ယစ်မျိုးသောက်ကြူးခြင်း။

အပါယ်လေးပါး။ ။ပျက်စီး၍ ကျအပ်သော ချမ်းသာကင်းရာ အရပ် ၄-ပါးဟူ၏။ ။(၁)နိရယ–ငရဲ၊ (၂) တိရစ္ဆာန–တိရစ္ဆာန်၊ (၃) ပေတ–ပြိတ္တာ၊ (၄) အသုရကာယ–အသူရကာယ်။

အပါယ်လားကြောင်း အလှူမျိုး ၁၀ ပါး။ ။အဒါနဝတ္ထုခေါ်မပေးလှူ ကောင်းသော အလှူဆယ်ပါး။ ပေးလှူသော် အပါယ်ကျတတ်၏။ (မိလိန္ဒ) (၁) သမဇ္ဇဒါန–ဟာချေအလှူ၊ အငြိမ့် ဇာတ်ပွဲ။ (၂) မဇ္ဇဒါန–ခါသေရည်အရက်အလှူ။ (၃) ဣတ္ထိဒါန–မိန်းမအလှူ။ (၄) ဥသဘဒါန–နွားလား, မြင်းလားအလှူ၊ (၅) စိတ္တကမ္မဒါန–ကာမဂုဏ်ကိုဆွပေးသောပန်းချီဆေးရေးအလှူ။ (၆) သတ္ထဒါန–လက်နက် ခဲယမ်း မီးကျောက်အလှူ (၇)ဝိသဒါန–အဆိပ် အလှူ (သတ္တဝါတို့ ပျက်စီးစေရန်)။ (၈)သင်္ခလိကဒါန–လက်ထိပ်, သံခြေကျင်း, နှောင်ကြိုး အလှူ။(၉) ကုက္ကုဋ္ဋသူကရဒါန–ကြက်,ဝက်, သားကောင် အလှူ။(၁၀) တုလာကူဋ,မာနကူဋ ဒါန–ချိန်စဉ်းလဲ့,တင်းစဉ်းလဲ့အလှူ။

အပူဇော်ခံထိုက်သူ ၁၁ ယောက်။ ။၎င်းအဖြေကို“ပူဇော်ထိုက်သူ ၁၁ ယောက်”၌ ရှုပါ။

အပျင်းထူသူတို့ ဆင်ချေ ၆ ပါး။ ။လူပျင်းတို့၏ အပြစ် ၆ ပါးလည်းဟူ၏။ သိင်္ဂါလောဝါဒသုတ်၌ ဟောကြားတော်မူသည်။ ၎င်းသူတို့ကား မကြိုးပွါး။ (၁) ချမ်းလွန်းလှသေးသည်၊ (၂) ပူလွန်းလှသေးသည်၊ (၃) မိုးချုပ်ခဲနေပါပြီ၊ (၄) စောလှပါသေးသည်၊ (၅) ဆာလောင်နေသည်၊ (၆) ဝမ်းပြည့်နေသေးသည်။

အမျိုးစဉ်မျိုး ၃ ပါး, ၄ ပါး, ၇ ပါး, ၉ ပါး,။ ။ကညာခေါ် အမျိုးစဉ်တို့ကို ဓမ္မသတ် စာစောင်များနှင့် အဘိဓာန် ကျမ်းများမှ ထုတ်

နှုတ်၍ ဖြေပါအံ့။ ။ဝယ ဘေဒအားဖြင့် ၄ ပါးဟူသော်ကား။ ။(၁) ဂေါရီ-ရှစ်နှစ်ရွယ် အပျိုစဉ်၊ (၂) ကုမာရီ—ဆယ်နှစ်ရွယ် အပျိုစဉ်၊ (၃) ကညာ—ဆဲ့နှစ်နှစ်ရွယ် အပျိုစဉ်၊ (၄) မဟလ္လိကာ— ထို့ထက် လွန်သော အပျိုစဉ်။ ။တနည်း အမျိုးဝိသ ဘေဒအားဖြင့် ၉ ပါးကား ။ ။(၁) ဒါရိကာ—၇ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၂) ဂေါရီ—၈ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၃) ကညာ—၁၀ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၄) ကုမာရီ—၁၂ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၅) သွေးစုန်း—၁၃ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၆) မျက်မည်း—၁၅ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၇) မျက်ဝန်း—၂၀ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၈) မျက်ညွတ်—၂၅ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၉) မျောင်းတူး—၄၀ နှစ်အထက်အပျိုစဉ်။ ။တနည်း မနုစိတ္တရာခမ္ဘသတ် ကျမ်းလာ အပျိုစဉ် ၇ ပါးကား။ ။(၁) ဂေါရီ—ရှစ်နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၂) ကလျာဏီ—၁၀ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၃) ကုမာရီ-၁၂ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၄) သွေးစုန်း-၁၃ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၅) မျက်မည်း-၁၅ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၆) မျက်ဝန်း—၂၀ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၇) မျောင်းတူး-၃၀ နှစ်အထက် အပျိုစဉ်။ ။တနည်း အဘိဓာန်ဋီကာကျမ်းလာ အပျိုစဉ် ၃ ပါးကား ။ ။(၁) ဂေါရီ—၈ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၂) ကညာ—၁၀ နှစ်အပျိုစဉ်၊ (၃) ကုမာရီ—၁၂ နှစ်အပျိုစဉ်။ ထို့အပြင် အပျိုစဉ် ၂၁ ရပ် ၂၈ ရပ် ရှိသေးကြောင်းနှင့် ဘော်ပြထားလေသည်။

အပြင် ၃၇ မင်းနတ်များ။ ။(၁) သိကြားနတ်။ (၂) မဟာဂီရိနတ်။ (၃) နှမတော် တောင်ကြီးရှင်နတ်၊ (၄) ရွှေနပေနတ်။ (၅) သုံးပန်လှနတ်။ (၆) တောင်ငူရှင်မင်းခေါင်နတ်။ (၇) မင်းတရားနတ်။ (၈) သံတော်ခံနတ်။ (၉) ရွှေနော်ရထာနတ်။ (၁၀) အောင်စွာမကြီးနတ်။ (၁၁) ငါးစီးရှင်နတ်။ (၁၂) အောင်ပင်လယ် ဆင်ဖြူရှင်နတ်။ (၁၃) တောင်မကြီးနတ်။ (၁၄) မြောက်မင်းရှင်ဖြူနတ်။ (၁၅) ရှင်တော်နတ်။ (၁၆) ညောင်ချင်းနတ်။ (၁၇) တပင်ရွှေထီးနတ်။ (၁၈) မင်းရဲအောင်ထင်နတ်။ (၁၉) ရွှေစစ်သင်နတ်၊ (၂၀) မယ်တော်ရွှေစကားနတ်။ (၂၁) မောင်ဘိုးတူနတ်၊ (၂၂ ယွန်းဘုရင်နတ်။ (၂၃) မောင်မင်းဖြူနတ်။ (၂၄) မန္တလေး ဘိုးတော်နတ်၊ (၂၅) ရွှေဖျဉ်းကြီးနတ်။ (၂၆) ရွှေဖျဉ်းငယ်နတ်။ (၂၇) ဒါန်းမောင်

ရှင်နတ်။ (၂၀) ထီးဖြူဆောင်းနတ်။ (၂၉) ထီးဖြူဆောင်းမယ်တော်နတ်၊ (၃၀) ပရိမ္မရှင်မင်းခေါင်နတ်၊ (၃၁) မင်းစည်သူနတ်။ (၃၂) မင်းကျော်စွာနတ်။ (၃၃) မြောက်ဖက် ရှင်မနတ်။ (၃၄) အနော်ရထာ မိဖုရားနတ်။ (၃၅) ရှင်ကုန်းနတ်။ (၃၆) ရှင်ကူနတ်။ (၃၇) ရှင်နဲမိနတ်။

အပြင်တာရာလုံးရေမှာ၊သချော ၂၀။ ။၎င်းအဖြေကို ''တာရာ, ၂၀ လုံး,'' ဟူသော ပြသနာရပ်၌ ရှုပါလေ။

အပြစ်မျိုး ၂ ပါး။ ။မကောင်းမှု ပြုလုပ် ကျူးလွန်သူအတွက် ခံစားရခြင်း အပြစ်နှစ်ပါး။ ။(၁) ဒိဋ္ဌ ဓမ္မိက ဝဇ္ဇ-ယခုဘဝမျက်မှောက်၌ပင် ချုပ်နှောင်ထောင်ချ ရိုက်နှက်ခုတ်ထစ် သတ်ပစ်ခြင်းစသော အပြစ်ဒါဏ် အမျိုးမျိုး။ ။(၂) သမ္ပရာယိက ဝဇ္ဇ-သေပြီးနောက် ရောက်ရာဘဝ၌ ဆင်းရဲဒုက္ခ အမျိုးမျိုး ခံစားရခြင်း။

အပြစ် ၆ ပါး၊ ကင်းစင်ခြား၊ လှထွား မျှိုသူဇာ။ ။အလှမယ်ရွေးချယ်ရာ၌ အောက်ပါ အလှလက္ခဏာ ခြောက်ပါးကို စိစစ်ရသည် ဟူ၏။ (၁) နာတိ ဒီဃာ-မရှည်လွန်းသူ။ (၂) နာတိ ကိသာ- မပိန်လွန်းသူ။ (၃) နာတိသုက္ကာ-မဖြူလွန်းသူ။ (၄) နာတိ ကဏှာ - မမည်းလွန်းသူ။ (၅) နာတိ ဒိဿာ- မရှည်လွန်းသူ။ (၆) နာတိရဿာ-မပုလွန်းသူ။

အပြောင်မယား ၆ ပါး။ ။ဓမ္မသတ်ပေါင်းချုပ် (ပ) ပုဒ်မ ၁၆-၁၀-အမွေခံသား ခြောက်ပါးအရမှ ယူဖြေသည်၊ ။(၁) မယားပါ ကျွန်မကို သိမ်းသော အပြောင်။ (၂) လင်ပါကျွန်မကို သိမ်းသော အပြောင်။ (၃) နှစ်ပါးစုံဝယ်သော ကျွန်မကို သိမ်းသော အပြောင်။ (၄) မယားမိဘက ပေးသောကျွန်မကို သိမ်းသော အပြောင်။ (၅) လင့်မိဘက ပေးသောကျွန်မကို သိမ်းသော အပြောင်။ (၆) ငွေ ကြေးမစပ် အလွတ်မိန်းမကိုသိမ်းသော အပြောင်။ **မှတ်ချက်။** ။(အမွေသင်္ခေပ-ပုဒ်မ-၂၂၀။ ။မနုကျယ် ဒသမတွဲ ပုဒ်မ ၄၂ တို့၌လည်း ဆိုကုန်၏။

အဖျော် ၈ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ အချိန်မရွေး သောက်စားနိုင်ရန် ဝိနည်းတော်က ခွင့်ပြုထားသော အဖျော်ရှစ်ပါး (ဝိနည်းမဟာဝါဘသဇ္ဇမှ) (၁) အမ္ဗ ပါဏံ-သရက်သီး အဖျော် (၂)ဇမ္ဗု ပါဏံ-

သပြေသီး အဖျော် (၃) စောစ ပါဏံ–တောငှက်ပျောသီး အဖျော်(၄) မောစ ပါဏံ–အိမ်ငှက်ပျောသီးအဖျော် (၅) မဓု ပါဏံ–သစ်မည်စည်ခေါ် မယ်ဇယ်အဖျော် (၆) မုဒ္ဒိက ပါဏံ– မုဒရက်ခေါ် စပျစ်သီး အဖျော်(၇)သာလုက ပါဏံ–ကြာစွယ် အဖျော်(၈)ဖါရုသက ပါဏံ–ဖက်သက်တရော်သီး အဖျော်။

အဖြေ ၄ ပါး။ ။သူ့အမေးကို ဖြေကြားခြင်း နည်းမျိုး ၄ ပါးဟူ၏။ ။(၁)ဧကံသ ဗျာကရဏ–မေးသလောက်ကိုသာ အတိအကျ ဖြေကြားခြင်းမျိုး။ (၂) ဝိဘဇ္ဇ ဗျာကရဏ–အကျဉ်းမေးရာကို အကျယ်ဝေဘန်၍ ဖြေကြားခြင်းမျိုး။ (၃) ပဋိပုစ္ဆာ ဗျာကရဏ–သူ့အားတဖန်ပြန်မေး၍ဖြေကြားခြင်းမျိုး။ (၄) ဌပနီယ ဗျာကရဏ–မေးသည်ကိုထား၍ အခြားသော ပုံဆောင် ဖြေကြားခြင်းမျိုး။ ၎င်းကိုပင် ''ပဋိက္ခေပ ဗျာကရဏ''ဟူ၍လည်း ခေါ်သေး၏။

အဘဗ္ဗပုဂ္ဂိုလ် တကျိပ်တယောက်။ ။ရဟန်း မခံထိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ်။ သို့မဟုတ် ဈာန်,မဂ်,ဖိုလ်ကို မရထိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ် တကျိပ်တယောက်ကို ခေါ်ဆိုသည်။(၁) ပဏ္ဍက–ပဏ္ဍုတ်၊(၂)ထေယျသံဝါသက– သျှင်ရဟန်းအသွင်ကိုခိုးယူ၍ သျှင်ရဟန်းစစ်တို့နှင့်ပေါင်းသင်းနေထိုင်သူ၊(၃)တိတ္ထိပက္ကန္တက–တိတ္ထိတို့ထံသို့ ရဟန်းဘောင်မှပယ်ခွါသွားသူ၊(၄) တိရစ္ဆာန–တိရစ္ဆာန်။ (၅) မာတုဃာတက–အမိကိုသတ်သူ၊ (၆) ပိတုဃာတက–အဖကိုသတ်သူ၊ (၇) အရဟန္တဃာတက–ရဟန္တာကိုသတ်သူ၊ (၈) လောဟိတုပ္ပါဒက–ဘုရားအားသွေးစိမ်းတည်အောင်ပြုသူ၊ (၉) သံဃဘေဒက–သံဃာကိုဂိုဏ်းခွဲသူ၊(၁၁) ဘိက္ခုနီဒူသက–ရဟန်းမိန်းမကိုဖျက်ဆီးသူ၊ (၁၁) ဥဘတောဗျဉ္ဇနက–နှစ်လိင်ရှိသူ၊

အဘိဇ္ဈာ အင်္ဂါ ၂ ပါး။ ။၎င်း အမှုကံမြောက်နိုင်ရန် အင်္ဂါ ၂ ပါး။ ။(၁)ပရ ဘဏ္ဍံ–သူများ၏ စည်းစိမ်ဥစ္စာ။ (၂) အတ္တ ပရိဏာမနံ–ငါရသော် တော်လေစွဟု မိမိသို့ ညွတ်စိတ်ဖြစ်ခြင်း။

အဘိညာဉ် ၆ ပါး။ ။အလွန်အကျူး အထူးသိတတ်သော ဉာဏ်အမြင် ၆ ပါး။ ။(၁) ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်–နတ်မျက်စိတို့ကဲ့သို့ အ

ထူးမြင်တတ်သော ဉာဏ်၊ (၂) ဒိဗ္ဗသောတ အဘိညာဉ်-နတ်နားကဲ့သို့ အထူးကြားတတ်သော ဉာဏ်။ (၃) ပရစိတ္တ ဝိဇာနန အဘိညာဉ်–သူတပါး၏ စိတ်ကို သိတတ်သောဉာဏ်။ (၄) ဣဒ္ဓိဝိဓ အဘိညာဉ်–အထူးထူးသော တန်ခိုးကိုပြစွမ်းနိုင်သောဉာဏ်။ (၅) ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ အဘိညာဉ်–ရှေးဘဝ၌ ဖြစ်,ပျက်,ဘူးသည်တို့ကို အစဉ် အောက်မေ့နိုင်သောဉာဏ်။ (၆) အာသဝက္ခယ အဘိညာဉ်–ကိလေသာ အာသဝေါ ကုန်ခန်းစေတတ်သော အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်။ မှတ်ချက်။ ။ရှေး ငါးပါးကို လောကီအဘိညာဉ်ဟု မှတ်လေ။ သာသနာပ အခါမျိုး၌သော်လည်း သမထတရားကို အားထုတ်က ၎င်းငါးပါးကို ရနိုင်သည်။

အဘိဏှ ပစ္စဝေက္ခဏာတရား ၅ ပါး။ ။ရဟန်း, ရှင်, လူတို့ မပြတ်တစေ ဆင်ခြင်နေရမည့် တရား ၅ ပါး (၁) ဇရာဓမ္မ–အိုခြင်း သဘောကို မလွန်ဆန်နိုင်မှု၊ (၂) ဗျာဓိ ဓမ္မ–နာမကျန်းမှုကို မလွန်ဆန်နိုင်မှု၊ (၃) မရဏ ဓမ္မ–သေရခြင်းသဘောကို မလွန်ဆန်နိုင်မှု၊ (၄) နာနာဘာဝ ဝိနာဘာဝ–ချစ်သူနှင့် သေကွဲရှင်ကွဲ သဘောမှ မလွန်ဆန်နိုင်မှု(၅) ကမ္မ ဒါယာဒါ–ကိုယ့်လုပ်မှုသာလျှင် ကိုယ်၏ခံစားခွင့် အမွေ အနှစ်,မှိခိုရာ, ဆွေညာမျိုးစစ် ဖြစ်ခြင်း။

အဘိဓမ္မာ ၇ ကျမ်း။ ။အဘိဓမ္မာ ပိဋကဝင်ကျမ်း ၇ ပါး။ (၁) ဓမ္မသင်္ဂဏီကျမ်း။ (၂) ဝိဘင်း ကျမ်း။ (၃) ဓါတု ကထာ ကျမ်း။ (၄) ပုဂ္ဂလ ပညတ် ကျမ်း။ (၅) ကထာဝတ္ထု ကျမ်း။ (၆) ယမိုက်ကျမ်း။ (၇) ပဋ္ဌာန်း ကျမ်း။

အဘိနန္ဒန တရား ၅ ပါး။ ။သမုဒယသဘောဖြင့် မက်မောနှစ်သက်ခြင်း ဝတ္ထုငါးပါးကိုခေါ်သည်။ ၎င်းအဖြေ ''ကာမဂုဏ် ၅ ပါး'' ဟူသော ပုဒ်၌ရှုပါ။

အဘိနိဝေသ တရား ၂ ပါး။ ။လောကုတ္တရာတရားကို အားထုတ်ရာ စခန်း၌ နှလုံးသွင်းရာ တရား ၂ ပါးဟူ၏။ ။(၁) သမထ တရား။ (၂) ဝိပဿနာတရား။

အဖြိုက်မျိုး ၄ ပါး။ ။လည်ချေး သို့မဟုတ် ''ဝုလ်ဖရမ်'' ခေါ် သံလိုက် ဆွဲ၍ မရသော ကျောက်သံမျိုး ၄ ပါး ဟူ၏။ ရသမဉ္ဇရီ သကင္

ဆေးကျမ်းမှ ယူဖြေသည်၊ (၁) ပိန္နာလာ–မည်သောအဖြိုက်- မီး၌ ဖုတ်လတ်သော် အခက်အကေ် ဝေဖြာလျက် ခိုင်မာစွာ ထွက်လာ၏။ (၂) ဒဒုရမည်သောအဖြိုက်–ဖား‌အော်မည်သံကဲ့သို့ ရှိ၏ (၃) အဝဇရာ မည်သောအဖြိုက်–မီး၌ချသော် ဖေါက်ပြန်သော ရုပ်အဆင်းရှိ၏။ တစုံတခုနှင့် မယှဉ်အပ်တွဲရ။ အနာရောဂါရှိသူတို့ကိုတိုက်သော် သေဘေးမှ ကင်းဝေး စေ၏။ (၄) နာဂမည်သော အဖြိုက်– မြွေဆိပ် မြွေမြုပ် ကဲ့သို့ ရှိ၏။

အမတ်ကြီးတိုဂုဏ်အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် ''မှူးမတ်တို့ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၈ ပါး''၌ရှုပါ။

အမတ်မျိုး ၁၄ ပါး။ ။မင်း၏မှူးမတ်မျိုးပေါင်း ၁၄ ပါးဟူ၏။ အဘိဓာန်မှ ယူပြသည်။ထိုထက်အများလည်း ရှိတန်ရာ၏။(၁) မန္တိနီ–မင်းဘိုင်ပင်အမတ်။ (၂) သေနာနီ–စစ်သူကြီး ဗိုလ်မှူးအမတ်။ (၃) အက္ခဒဿ–တရားဝန်ကြီး အမတ်။ (၄) ဒေါဝါရိကော– တံခါးမှူးအမတ်။(၅) အကနိဋ္ဌော–ကိုယ်ရံတော် ဗိုလ်မှူးအမတ်။(၆) မလ္လကော လက်ပန်းသည် လက်ဝှေ့တော်သား အမတ်၊ (၇) သေဝကော–မင်းခစား အဆေ င်တော်မြဲ အမတ်။(၈) ဂေဟရညီကော–ရွှေတိုက်စိုး ငွေတိုက်တော်မှူး(စံကိုင်ပွဲစားအမတ်)။ (၉) အဓိကတော–ကာလန် ခေါ် တရွာတည်းကို ကြီးကဲသော အမတ်။ (၁၀) ဝေါပေါ –သံပျင် ခေါ်သို့မဟုတ် မြို့သူကြီးခေါ်ရွာအများကို ကြီးကဲသောအမတ်။(၁၁)စရော–သူလျှိုစုံထောက် အမတ်၊(၁၂) ဒူတော–တမန်တော် အမတ်၊(သံအမတ်)(၁၃) ဂဏာကော–ဂဏန်း ဟူးရားတတ် အမတ်၊ စာရင်းစစ်မင်းကြီး။(၁၄) လေခကော–စာရေးကြီး အမတ်။

အမတေမျိုး ၉ပါး။ ။၎င်းအဖြေ''အမြုတေမျိုး၉ပါး''၌ရှုလေ။

အမေး ၅ ထွေ။ ။မေးပုံမေးနည်း ပုစ္ဆာမျိုး ၅ ပါး။ အဋ္ဌသာလိနီ၌ ယူဖြေသည်။ ။ ၁)အဒိဋ္ဌ ဇောဒနာ ပုစ္ဆာ–မသိမမြင်သောအနက်အဓိပ္ပါယ်ကို သိမြင်ချင်၍ မေးခြင်းမျိုး။ (၂) ဒိဋ္ဌ သံသန္ဒနာ ပုစ္ဆာ-သိမြင်ပြီးသော အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မိမိနှင့်အယူအဆ တူ မတူ နှိုင်းယှဉ်လို၍ မေးမြန်းခြင်းမျိုး။ (၃) ဝိမတိစ္ဆေဒန ပုစ္ဆာ– အယူအဆ သံသယရှိနေ

သည်ကို ရှင်းပြတ်စေလို၍ မေးမြန်းခြင်းမျိုး။ (၄) အနုမတိ ပုစ္ဆာ—မိမိနှင့် သဘောတူဖြစ်ရန် မိမိအလိုသို့ လိုက်ပါစေလိုသောကြောင့် မေးမြန်းခြင်းမျိုး။ (၅) ကထေတု ကမျတာပုစ္ဆာ—မိမိပင်လျှင် ဖြေကြားပြောဆိုလိုသောကြောင့် မေးမြန်းခြင်းမျိုး။

အမိုက်အပြား အင် ၄ ပါး။ ၂ နည်း။ ။လူမိုက်တို့၏ စံချိန်ပြသောအမိုက်မှောင်၏အင်္ဂါလေးရပ်(မဟာနိဒ္ဒေသမှ)(က)သန်းကောင်, တိမ်ပုပ်၊ တောအုပ်, ဥမင်မိုက် ၄ အင်။ ဤ ၄ ပါးကား ဦးပုညဝတ္ထုလာတည်း။ (ခ) သန်းကောင်, လကွယ်၊ တောအုပ်လယ်၌၊ ရှစ်နယ်ပတ်ကုံး၊ အပြည့်ဖုံးသည့်၊ မိုးလုံးတိမ်တိုက်၊ လျှပ်မကြိုက်သား၊ အမိုက်အပြား၊ ဤလေးပါးထက်၊ နင်ကားရာထောင်၊ မကမှောင်၏။ ။ လယ်တီဆရာတော်။

အမျက်ကြီးငြား၊ ၁၄ ပါး၊ မျိုးစားပုဂ္ဂိုလ် အဘယ်နည်း။ ။ မျက်မာန်ဒေါသ ဟူးဟူးထလွယ်သော ပုဂ္ဂိုလ်များဟူ၏၊၊ ၎င်းအဖြေကို ဩဝါဒထူးပျို့မှ ယူသည်။ ။ ၁) အမျက်ကြီးရာ၊ဆဲလေးဖြာကား၊ ချမ်းသာရိပ်ငြိမ်၊ နန်းစည်းစိမ်နှင့်၊ ရန်နှိမ်ကိုးပါး၊ မိုးကြိုးသွားကြောင့်၊ သိကြားအမျက်၊ဟူးဟူးထွက်၏။ (၂၊ အောက်ထက်ဆန်စုံ၊ တောင်သံဟုန်ကြောင့်၊ ဂဠုန်အမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။ (၃) စက်ယန္တရား၊ ခိုးလျှံများကြောင့်၊ နဂါးအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏၊၊ (၄) ရန်ဘက်ဖျောက်လေ့၊ ဟောက်တတ်လေ့ကြောင့်၊ မြွေသို့ အမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။(၅)လက်နက်ဆင်မြင်း၊ ဗိုလ်သင်းပင် ကြောင့်၊ မင်းတို့အမျက်၊ဟူးဟူးထွက်၏။(၆) အောက်ထက်ကျွန်ကျေး၊ ရွှေငွေကြေးကြောင့်၊ သူဌေးအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။ (၇) မောင်းသက်ခတ်တီး၊ အားအင်ကြီး၍၊ ထိုးကပ္ပနား၊ဆင်းရဲသားတို့ မာန်အားအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။ (၈) မခက်ခဲတွန်၊ အမှုပွန်၍၊ ကျေးကျွန်အမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏၊ (၉) ဥာဏ်စက်နှံ့ဝန်း၊ ကျမ်း နှံပွန်း၍၊ ရဟန်းအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။(၁၀၊ ရမ္မက်ကြီးမား၊ လောဘအားကြောင့်၊ မင်းသားအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။ (၁၁) မ,ခက်ဒေါသ၊ ဆင်းရူပကြောင့်၊ မိန်းမအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။ (၁၂) ဘုန်းလက်ရုံးအား၊ ကောင်းမြောက်မြား၍၊ယောကျ်ားအမျက်၊ဟူးဟူးထွက်၏း(၁၃)

လိုက်ဖက်ဆေးဝါး၊ မန္တန်ရားကြောင့်၊ သမားအမျက်၊ ဟူးဟူးထွက်၏။ (၁၄) လေ့ကျက်နှံပြား၊ ဗေဒင်အားကြောင့်၊ ပုဏ္ဏားအမျက်၊ ဟူးဟူး ထွက်၏။ စဉ်ဆက်မှတ်သား၊ ၁၄ ပါးသည်၊ တရားမရ၊ မျက်ဒေါသ။

အမျက်ထွက်ကြောင်း တရား ၉ ပါး။ ၁၀ ပါး။ ။၎င်းအဖြေ ""ရန်ညိုးဖွဲ့ကြောင်းတရား ၁၀ ပါး"" ၌ ကြည့်ပါ။

အမျက်ပွါးများ၊ပြစ်တရား၊ ၅ ပါးကျမ်း၌ဆို။ ။အမျက်ရန်ငြိုး ထားသူတို့၏ အပြစ်ငါးပါး။ ပဋ္ဌာဂုဏ္ဏဝရ အင်္ဂုတ္တရ အဋ္ဌကထာ မှ ယူဖြေသည် (၁) သူများစွာ၏ မချစ်အပ်ခြင်း၊ (၂) ကိုယ်၏ စိတ်နှလုံး မကြည်ရှင်ခြင်း၊(၃) ဘေးရန် ပွါးများခြင်း။(၄) တွေဝေ သဖြင့် သေရခြင်း၊(၅) သေလျှင် အပါယ်လားရခြင်း။

အမျိုးကြီး ၄ ပါး။ ။ကိုယ်ကျင့်တရား အလုပ်အကိုင်များဖြင့် ကွဲ ပြားသော အမျိုးလေးပါး (သာရတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ) (၁) ခတ္တိယ- လယ်မြေတို့ကို အစိုးရသော မင်းမျိုး၊လယ်ပိုင်ရှင် သူဌေးမျိုး။(၂)ဗြာဟ္မဏ –ကိုယ်ကျင့်သီလရှိသော ရသေ့ရဟန်း ပုဏ္ဏားမျိုး (၃) ဝေဿ- ကုန် သည် သူကြွယ်မျိုး (၄) သုဒ္ဒ–သူဆင်းရဲမျိုး။

အမြိတ္တစုက်ရက် ၆ မျိုး။ ။အမှုလုပ်ငန်းတို့ကို အောင်မြင်စေတတ် သည့် ရက်မွန်ရက်မြတ် ၆ ပါးဟူ၏။ (၁) လဆန်း,လဆုတ် ၈ ရက်နေ့၌ တနင်္ဂနွေကျမှု (၂) လဆန်း, လဆုတ် ၃ ရက်နေ့၌ တနင်္လာကျမှု (၃) လဆန်း, လဆုတ် ၇ ရက်နေ့၌ အင်္ဂါ ကျမှု (၄) လဆန်း,လဆုတ် ၂ ရက် နေ့၌ ဗုဒ္ဓဟူးကျမှု (၅) လဆန်း,လဆုတ် ၄ ရက်နေ့၌ ကြာသပတေးကျမှု (၆) လဆန်း,လဆုတ် ၁ ရက်နေ့၌ သောကြာကျမှု အမြိတ္တ စုက်ရက်ဖြစ်၏။

ကျက်မှတ်ရန်လင်္ကာ။ ။ဂဠုန် အဌ၊ ဗျာ္ဃ တြိန်း၊ တွက်ကိန်းမ ရွှေ့ ခြင်္သေ့-သတ္တ၊ ဆင်မှာ ၂ ရက် ၊ ၄ ရက်မှာတုံ၊ ကြွက်မင်း ကြုံမှ။ ဆိုတုံမခြား တရက်ကားပူး၊ ရန်ညွှန်နူးတည့်၊ အထူးရေနတ် ၅ ရက် မှတ်သည်၊ ဖြို့ဟတ်ဗေဒင် ကျမ်းလာတည်း။

အမြုတေမျိုး ၉ ပါး။ ။ကြည်းနေ ကိုးကုဋေ ရေနေ ဆယ်ကုဋေ သတ္တဝါအချို့တို့မှဖြစ်သော ""အမြုတေ""ခေါ် ပုလဲခတ် ၉ ပါးဟူ လို။ (၁) ရဇတ မုတ္တာ–ငွေအဆင်းကဲ့သို့ ဖြူဖွေးသော အရောင်ရှိလျက်

စားကောင်းသောက်ဘွယ် ထမင်းအဖျော်တို့ကို ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး။ (၂) သုဝဏ္ဏ မုတ္တာ—ရွှေနီအဆင်းကဲ့သို့ နီရွှေသောအရောင်ရှိလျက် နှစ်သက်ဘွယ်သော ကိုယ်အဆင်းသဏ္ဌာန်ကို ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး။ (၃) ဂံသ မုတ္တာ—ကြေးနီ မရမ်းစေ့ကဲ့သို့ အနီပုတ် အရောင်ရှိလျက် ကြောက်လန့်ဘွယ်သောအသံကို ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေ ဓာတ်တမျိုး။ (၄)လောဟိတ မုတ္တာ—ကတောက်ပွင့် အောင်မဲညိုပွင့်ကဲ့သို့ အဆင်းရောင်ရှိလျက် အခြေအရံပရိသတ်ကို ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေ ဓာတ်တမျိုး။ (၅) နီလ မုတ္တာ—ညိုမောင်းသော အဆင်းရောင်ရှိလျက် အဝတ်ပုဆိုးကို ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး။ (၆) ပီတ မုတ္တာ—မြသား မြရည် အဆင်းကဲ့သို့ စိမ်းသောအရောင်ရှိလျက် ဥယျာဉ်သစ်သီး သစ်ပွင့်တို့ကို ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး၊ (၇) ကာဠ မုတ္တာ—မင်ရည် မင်သွေးအဆင်းကဲ့သို့ နက်သောအရောင်ရှိလျက် ရှိန်းဆာယာ သူတပါးတို့မမြင်အောင် ကွယ်ဝှက်စေတတ်သော အမှုဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး။ (၈) ပဘာဿရ မုတ္တာ—အရောင်ခြောက်သွယ်တို့တည်ရှိလျက် ထူးသော နာနာရုပ်တို့ကို ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း ကွယ်ပြောက်စေနိုင်ခြင်း ဘီလူး,သစ်,ကျား,မြွေ,နဂါးစသော အဆိပ်မျိုးသင့်သောဘေး,မီးဘေး, ရေဘေး,များကို ဖယ်ရှားပပျောက်စေနိုင်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး။ (၉) ဝိယောဇန မုတ္တာ—နဝရတ် ၉ ပါးကဲ့သို့ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် တခဲနက် ဝင်းဝင်းပြောင်ပြောင် ဆီမီးရောင်ထွန်းပလျက် ကောင် ကင်ပျံနိုင်ခြင်း,မြေလျှိုးနိုင်ခြင်း, လူတို့ ချစ်ကြည်မြတ်နိုးခြင်း,ရန်သူအပေါင်းကို နိုင်ခြင်း,သေနတ် သစ်ချွန် ဓါး လှံ လက်နက် မဘူးမရှနိုင်ခြင်း,အားခွန်ကြီးခြင်း စသော တထောင်သော အကျိုးကျေးဇူးကို ပြုပေးတတ်သော အမြုတေဓာတ်တမျိုး။

မှတ်ချက်။ ။နဂါး ဂဠုန် ဆဒ္ဒန်ဆင်မျိုးသိန္ဓဝမြင်း ဝေလာဟကမြင်း အာကာသဘိန္နမြင်း ဝလာသဝမြင်း သုဝဏ္ဏသာမမြင်း ဥသတ္တဝါရှစ်မျိုးတို့ကား မိမိတို့ ကမ္မဇိဒ္ဓိတန်ခိုးဖြင့် မြေလျှိုး မိုးပျံ အထူးထူး သောသဏ္ဌာန်ကို ဖန်ဆင်းနိုင်၏။ ၎င်းတို့က ဖြစ်သော အမြုတေ ဓာတ်များကို

ရင်းတို့သေလျှင် နတ်ဘီလူး ဂုမ္ဘဏ်တို့ကထုတ်ယူ၍ ဝေဿဝဏ္ဏ နတ်မင်းကြီးထံ ပို့ဆက်ရကုန်၏ လူတို့ မသုံးဆောင်ရကုန်၊ ။သို့ဖြစ်၍ လောကဉ္ သူများထက် ထူးကဲလွန်ချွန်သော အစွမ်းသတ္တိ တန်ခိုးသိဒ္ဓိ ရှိကြသော လူ,ဆင်,မြင်း,ခွေး,ဝက်, ကြက်,ငှက်,ငါး,ကြောင်, စသော သတ္တဝါတို့၏ ဦးခေါင်း၌ များသောအားဖြင့် "အမြုတေ" ခေါ် ပုလဲခဲတတ် တမျိုး ရှိတတ်သည်ဖြစ် ၍ သိဒ္ဓိလိုလားသော အမျိုးသားတို့သည် သတိရှေ့ထား၍ စူးစမ်းရှာမှီးကြရာသည်။

အမြိုက်တရားမျိုး ၄ ပါး၊ ဘုရားဟောတော်မူ။ ။သစ္စာ၄ပါးတရားကိုပင် အမြိုက်တရား ၄ ပါးဟု သိမှတ်ရာ၏။

အမြိုက်တရားမျိုး ၅ ပါး။ ၊အမရိတ,ခေါ် သေနိုင်ခဲသောဆေးငါးပါးဟူ၏။ ။(၁) နွားနို့၊ (၂) နို့ခဲ၊ (၃) ထောပတ်၊ (၄) ပျားရည်၊ (၅) သကြား။

အမွေ ခံထိုက်သော သား ၆ ပါး။ ၊ဤသည်တို့ကား အင္ဂုသခေ်ပကျမ်း ပုဒ်မ ၁၅၀။ဓမ္မသတ်ပေါင်းချုပ်ကျမ်း ပဌမတွဲ ပုဒ်မ ၁၆–၁၀။ မနုကျယ် ဒသမတွဲတို့၌ လာကုန်သည်။ ။(၁) ဩရသ–ရင်၌ဖြစ်သောသား၊(၂) ခေတ္တဇ–ကျွန်မနှင့်သင့်နေရာ မွေးသောသား၊(၃) ဟေဠိမ–အပြောင်မယားသား၊(၄)ပုဗ္ဗက–မယားပါ လင်ပါ အထက်သား၊(၅) ကိတ္တိမ–အမွေခံသားအဖြစ်ဖြင့် အထင်အရှား မွေးစားသောသား။(၆) အပတိဋ္ဌ–ကောက်၍ မွေးသောသား (ဆရာ ဇီဝကတို့လိုသားမျိုး)

အမွေ မခံထိုက်သော သား (၆) ပါး။ ။ဤသား ၆ ယောက်တို့ကား အမွေမခံထိုက်ဟု အင္ဂုသခေ်ပကျမ် ပုဒ်မ ၁၅၀ ဓမ္မသတ်ပေါင်းချုပ် ပဌမတွဲ ပုဒ်မ ၁၇,၁၀၊ မနုကျယ် ဒသမတွဲ ပုဒ်မ ၇၁ တို့၌ ဆိုကုန်၏။ ။(၁) ဒိန္နကသား - သူတပါးကပေး၍ရသော သားမျိုး။ (၂)သဟောဍ္ဍသား–ဝယ်၍ ရသော သားမျိုး။(၃)ပုနာနုဗ္ဗဝ သား–မိမိမယား သူတပါးနှင့် ပျော်ပါး၍ သို့မဟုတ် ညားး၍ရသော သားမျိုး။ (၄) ကိဋ္ဌိတ သား–ကစားမြူးတူးရာ ရသော သားမျိုး (၅) သွန္နတ္တ သား–မိဘစကားနားမထောင် ခွေးနှင့်တူသောသား။ (မိဘကို ရန်သူ

ကဲ့သို့ ကျင့်သောသားမျိုး ဟူလို) (၆) ဆာတဘဏ္ဍ သား–ထမင်းငတ်သည့်အခါ မိခိုလာသည့်သားမျိုး။

အမွှေးမျိုး ၄ ပါး။ ။ဘာသဆေးခေါ် အပေါင်းစကား။ ၎င်းဆေးကို သွေး,သေ,ချူဝ်သောအနာ ချွေးခြောက်ခန်းသောအနာ မူးဝေသောအနာ မုတ္တကိတ်နာ ရေငတ်နာတို့အတွက် သုံးသည်။ (၁) သစ်ကြံပိုးခေါက်၊ (၂) ဖါလာစေ့၊ (၃) ကရဝေးရွက်၊ (၄)ကံ့ကော်ဝတ်ဆံ။

အယုတ်တရား ၂ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့အား ယုတ်ညံ့ရှိုင်းစိုင်း ရျာန်မဂ်ဖိုလ်သို့ ကျော်ခိုင်းစေသော တရား ၂ ပါး။ ။(၁) အတ္တ ကိလမထာနုယောဂ–မိမိကိုယ်ကို ဆင်းရဲအမျိုးမျိုးတို့နှင့် ယှဉ်စေ၍ ကျင့်သော အကျင့်ယုတ်တရား ဟူသမျှ။ (၂) ကာမ သုခလ္လိကာ နုယောဂ-မိမိကိုယ်ကို ကာမဂုဏ်ချမ်းသာ အမျိုးမျိုးတို့နှင့် ယှဉ်တွဲကျင့်ကြံ၍ နေခြင်းမျိုး။

အယာဉ် ၂ ပါး။ ။နေမင်း၏သွားလမ်း လာလမ်း ၂ ပါးကို ဆိုသည်။ အကျယ် ''ယာဉ် ၂ ပါး''မှာ ကြည့်ပါ။

အယွယ် ၃ ပါး။ ။လူသတ္တဝါတို့အတွက် အရေးကြီးသော ဝယကာလ ၃ပါးဟူ၏၊ ။(၁)ပဌမ အယွယ်အသက်၂၅ နှစ်အတွင်း ဥစ္စာရကြောင်း နည်းကောင်းပညာများကို ရှာမှီးရန် အယွယ်။ (၂) ဒုတိယ အယွယ်-အသက် ၅၇ နှစ်ထိ ပစ္စည်းဥစ္စာ ရှာဖွေဆည်းပူးရန် အယွယ်။ (၃) တတိယ အယွယ်-အသက် ၅၅ ကျော်ကစ၍ ဘဝသံသရာရေးအတွက်ကိုယ်ကျိုးသက်သက် ပြုကျင့်အားထုတ်ရန် အယွယ်။

အယွယ် ၁၀ ပါး။ ။ဤသည်ဘို့ဒ္ဓယေဘုယျအခေါ်များရာသို့လိုက်၍ ယူရသည်၊ အပွက,ခေါ် အနည်းငယ်အားဖြင့်ကား ဤပြအံ့လက္ခဏာနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ပုဂ္ဂိုလ်များလည်း ရှိသေး၏။ (၁) မန္ဒအယွယ်–၁၀ နှစ်အတွင်း ပညာနုံ့နွေးသောအယွယ်။(၂) ခိဍ္ဍအယွယ်–၂၀ အတွင်း စိတ်ပုံ့လွင့်သောအယွယ်၊ (၃) ပဏ္ဏအယွယ်–၃၀ အတွင်း အဆင်းလှသောအယွယ်။ (၄) ဗလအယွယ်-၄၀ အတွင်း အားကောင်းသောအယွယ်။ (၅) ပညာအယွယ်–၅၀ အတွင်း ပညာဉာဏ်ကောင်းသောအယွယ်။ (၆) ဟာယနအယွယ်–၆၀ အတွင်း အားအင် ဆုတ်ယုတ်သောအယွယ် (၇) ပဘာရအယွယ်–၇၀ အတွင်း လေးလံထိုင်းမှိုင်း

သောအယွယ်၊ (၈) ကုဋိလအယွယ်–၈၀ အတွင်း ကိုင်းညွတ်သောအယွယ်။ (၉)မုဠ္ဟအယွယ်–၉၀ အကျင်း တွေဝေမေ့မောသောအယွယ်။ (၁၀) အနုဋ္ဌာသေယျအယွယ်–၁၀၀ အတွင်း မထသော အိပ်ခြင်းဖြင့် နေတတ်သောအယွယ်ဟူလို။

အရက်မျိုး ၅ ပါး။ ။လူမပြုသော်လည်း အလိုအလျောက်ဖြစ်နေတတ်သော မေရယခေါ် အရက်မျိုးငါးပါး။ (၁) ပုပ္ဖါသဝ–သစ်ပွင့်ရည်မှ ဖြစ်သောအရက်။ (၂) ဖလာသဝ–သစ်သီးရည်မှဖြစ်သော အရက်။ (၃) မဓွာသဝ–မုဒရက်ရည်မှဖြစ်သောအရက်။ (၄)ဂုဠာသဝ–ကြံရည်မှ ဖြစ်သောအရက်။ ( ) သမ္ဘာရသံယုတ္တ–အရက်ဖြစ်ကြောင်း ဝဿုပေါင်းတို့ စုပေါင်း၍ဖြစ်သောအရက်၊

အရက်သောက်ခြင်း အပြစ် ၆ ပါး။ ။ဤ၌ မျက်မှောက်လောက ပြစ် ၆ ပါးကို ဖြေဆိုလိုက်သည် သံသရာပြစ်လည်း ကြီးလေးလှ၏။ ဥစ္စာယုတ်ခြင်း၊ ငြင်းခုံများစွာ၊ ယောဂါထူပြော၊ကျော်စောမဲ့တုံ၊မလုံအင်္ဂါ၊ပညာနည်းရှား၊ဤ ၆ ပါးအား၊ သောက်စား သေစာအပြစ်တည်း။

အရပ် ၈ ပါးနှင့် ကျိုး,ပြစ်,တရား။ ။ဗေဒင်ကျမ်းလာ အရပ်ရှစ်ပါးဟူလို။လေးကြိမ်ရေး လိုက်စားသူတို့အဖို့ မိမိမွေးနံ အရပ်ကစ၍ လက်ျာရစ်ချလေ။ ။(၁) ပရိဝါရ။(၂) အာယု။(၃)နဂရ။(၄)ဘုမိ။ (၅) ဂဟပတိ။ (၆)တေဇ။ (၇) ဠာန(၈) သိရီ၊

မိမိနံက၊ လက်ျာပြ၊ ကြေရှစ်မျက်နှာ။ ပရိဝါရ၊နေကြမြဲတွင်၊အာယုလျှင်၊ နံပင်စိုက်သင့်ပါ။ နဂရ ရွာပြည်၊ တည်ထောင်လေဘိ၊ ဘုမိညစ်ကြေး၊စွန့်ပစ်သွေး၊ ထားရေးသမိုင်းသာ။ ဂဟပတိ၊ ထားဘိ ကိုကြ။ တေဇ ရပ်မွန်၊ ထီးတန်ခွန်၊ ကျောင်း,ကန်တည်ဘို့ရာ။ဌာန၌ကား၊ ကျွနွားမြင်းဆင်၊ ထားသျှင်သင့်မြတ်။ သိရီရပ်၊ထားအပ်လယ်မြေရာ။

အရပ် ၁၀ မျက်နှာ။ ။မဇ္ဈောပို့ရာ၌ ပါသော အရပ်မျက်နှာဆယ်ပါး။ ။(က) အရှေ့, အနောက်, တောင်, မြောက်။ ၄ ပါး။ (ခ) အရှေ့ တောင်ထောင့်၊ အနောက် တောင်ထောင့်၊ အရှေ့မြောက်ထောင့်,အနောက်မြောက်ထောင့်။ ၄ ပါး။ (ဂ) အထက်အရပ်, အောက်အရပ်၊ ၂ ပါး။ပေါင်း ၁၀ ပါး။

အရပ်ပြစ် ၈ ပါး။ ။အင်္ဂုဗ္ဗဏ္ဏ, ခေါ် မင်္ဂ မိုလ် နိဗ္ဗာန် သာသနိကခမ္မတို့နှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်၍ ခဏခကောင်းမဟုတ်သော ၁ ရပ်၏ အပြစ်ရှစ်ပါး။ ။၎င်းအဖြေ ''ရပ်ပြစ် ၈ ပါး''၌ ရှုပါ။ ၂ နည်းပြထား၏။

အရပ်မျက်နှာ၊ ဆဒိသာ၊ ၆ ဖြာအဘယ်နည်း။ ။ဆဒိသာပါလ ပရိတ်ခတော်လာ အရပ်မျက်နှာ ခြောက်ပါး ကိုဆို၏။ ။(၁) ပုရတ္ထိမ–အရှေ့အရပ်၊ (၂) ဒက္ခိဏ–တောင်အရပ်၊ (၃) ပစ္ဆိမ–အနောက်အရပ်၊ (၄) ဥတ္တရ–မြောက်အရပ်၊ (၅) ဥဒ္ဓံ–အထက်ကောင်းကင်အရပ်၊ (၆) အဓော–မြေအောက်အရပ်။

အရသာ ၆ ပါး၊ ၇ ပါး၊ ၉ ပါး ၃ နည်း။ ။ဤအခဖြေ၌ ၆ပါး ကား အဘိဓာန်ကျမ်းလာတည်း။ ။(၁) ကသာဝေါ–အဖန်။ (၂) တိတ္တော–အခါး။ (၃) မဓုရော–အချို။ (၄) လဝဏော–အငန်။ (၅) အမ္ဗိလော–အချဉ်။ (၆) ကဋုကော–အစပ်။ ။**မှတ်ချက်။** **ဆေးကျမ်း**များ၌ အဆိမ့်ဟူသော အရသာထည့်၍ ၇ ပါးလာသည်။ ။တနည်း ပူသောအရသာ, အေးသောအရသာ, ထည့်၍ ၉ ပါးလာသည်။ ။ရသသင်္ဂဟ ကျမ်းအလို အဖန်ကို အဆိမ့်၌ ထည့်သွင်း၍ ၆ ပါးပင် ယူလေသည်။ ။ဒဗ္ဗဂုဏ်ခဆေးကျမ်း ဘေသဇ္ဇမဉ္ဇူသာ ဆေးကျမ်းစသည်တို့၌မူ ဆိမ့်,ဖန်,နှစ်ပါးရသာပြားသောကြောင့် ပေါင်းရန် မနှစ်သက်ကြကုန်၊စင်စစ် အဆိမ့်နှင့် အချို နှစ်ပါးသာ အစွမ်းသတ္တိ အကျိုးဂုဏ် မထူးခြားသည်ဖြစ်၍ ပေါင်းရမည်ဆိုကုန်၏။ သင့်မြတ်လှ၏။ မာဂဓ သက္ကဋ အဘိဓာန်နှင့် ထိုထိုပိဋကတော်တို့၏ ဘာသာအကျော် ဆရာတော်တို့ ကိုယ်တိုင်လည်း သာဓု,သဒ္ဒါ မဓုရသဒ္ဒါတို့ကို ချို,ဆိမ့်, သောအရသာ မြိန်မြတ်ခသာအရသာဟု ပြန်ဆို မှာထားတော်မူခဲ့လေပြီ။ ထိုကြောင့် အဆိမ့်၏ ပါဠိကို ရသသင်္ဂဟ ဆရာ့အလို (ကသာဝ–ကသာယ) ဒဗ္ဗဂုဏ်စသော လောကီကျမ်း ပိဋကကျမ်းတို့အလို(သာဓု- မဓုရ) ဟု သိ၍ သိကုံး သုံးနှုန်းကြရာ၏။

အရိယာ ၈ ယောက်။ ။ဤ၌ အများသိဖြစ်သော အရိယာဇာတ်အစစ် ဖြစ်သည့် မဂ္ဂဋ္ဌာန် ၄ ယောက် +ဖလဋ္ဌာန် ၄ ယောက် ကို ဆိုသည်။ သရုပ် ၎င်းတို့မှာကြည့်လေ။

အရိယာအင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''သောတာပန် အင်္ဂါ ၄ ပါး''ဟူသော ပုဒ်၌ကြည့်ပါ။

အရိယာမျိုး ၄ ပါး။ ။မြင့်မြတ် ဖြူစင်သော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးလေးပါး။ (၁) အာစာရ အရိယာ–မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်သော လူ,ရဟန်း, တိရစ္ဆာန်။ (၂) ဒဿန အရိယာ–ဇာရိယာပိုထ် ၄ ပါး၌ ကြည်ညိုဘွယ်ရှိသော လူ,ရဟန်း,တိရစ္ဆာန်။ (၃) လိင် အရိယာ–ရဟန်းတော်မြတ်များနှင့် ဝတ်ရုံခြင်း အသွင်အပြင်တူသောပုဂ္ဂိုလ်။ (၄) ပဋိဝေဓ အရိယာ–မဂ်တရား ဖိုလ်တရားရပြီးသော ဘုရားစသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ် ရှစ်ယောက်။

အရိယာအပြား ၁၄၆ ပါး,တနည်း ၁၉၄ ပါး။ ။ဤ၌ အရိယာရှစ်ပါး ဘုရားပစ္စေကဗုဒ္ဓါတို့ကိုမှုတည်၍ မြောက်ပွါးသည်။ ၎င်းပွါးနည်းကို နေတ္တိ အဋ္ဌကထာ,ပုဂ္ဂလပညတ်အဋ္ဌကထာ,ဝိသုဒ္ဓိမဂ်နှင့် ၎င်းမဟာဋီကာတို့၌ ရှုပါလေတော့။ အဖြေမှာကျယ်ဝန်းလွန်းသဖြင့် ဤ၌မပြနိုင်ပေ။

အရိယာ ဥစ္စာ ၇ ပါး။ ။သတ္တ အရိယဓနာနိ ဟု ဘုရားဟောတော်မူသည်။ ။(၁) သဒ္ဓါ ဓနံ–ရတနာသုံးပါး ဂုဏ်တရားနှင့် ကံကံ၏အကျိုးများကို ယုံစားခြင်း။ ။(၂) သီလ ဓနံ – သီလတည်းဟူသော ဥစ္စာ။(၃) ဟိရီ ဓနံ–မကောင်းမှု၌ ရှက်ခြင်း ဥစ္စာ။ (၄) ဩတ္တပ္ပ ဓနံ–မကောင်းမှု၌ ကြောက်ခြင်း ဥစ္စာ။ (၅) သုတ ဓနံ–အကြားအမြင်များခြင်းဥစ္စာ။ (၆) စာဂ ဓနံ–ပေးစွန့် လှူဒါန်းခြင်းဥစ္စာ။ (၇)ပညာ ဓနံ– မဂ် ဖိုလ် ပညာ ဥစ္စာ။

အရိယာဥပုသ်မျိုး ၆ ပါး။ ၎င်းအဖြေ ''ဥပုသ်မျိုး ၆ ပါး''၌ ရှုပါလေ။

အရိယာဖြစ်ကြောင်း တရား ၄ ပါး။ ။၎င်းပုစ္ဆာ၏ အဖြေ ''သောတာပန်ဖြစ်ကြောင်း အင်္ဂါ ၄ ပါး''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ရှုပါလေ။

အရိယာဝံသ တရား ၄ ပါး။ အရိယာနွယ်ဝင် သူတော်စင်တို့ လိုက်နာပြုကျင့်ရမည့် တရားလေးပါး ဟူလို၊(သင်္ဂီတိသုတ်နှင့် အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ စတုက္က) (၁) စီဝရ သန္တောသ–အဝတ်သင်္ကန်း၌ ရောင့်ရဲ

လွယ်ရခြင်း။ (၂) ဝိဏ္ဏပါတ သန္တောသ—ဆွမ်း ခဲဘွယ်ဘောဇဉ် ချိုချဉ်ရသာ၌ ရောင့်ရဲလွယ်ရခြင်း၊ (၃) သေနာသန သန္တောသ—ကျောင်း အိပ်ရာနေရာ၌ ရောင့်ရဲလွယ်ရခြင်း။ (၄) ဘာဝနာ ရမ္မတာ—ဘာဝနာ ကမ္မဋ္ဌာန်း စီးဖြန်းပွါးများခြင်း၌ မွေ့လျော်ရခြင်း။

အရိယာဝါသတရား ၁၀ ပါး။ ။သောတာပန်စသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် အောက်ပါတရားဆယ်ပါးနှင့် အမြဲနေ၏ဟု ဒသုတ္တရ သုတ်၌လာသည်၊ ။(၁) ပဉ္စင်္ဂ ဝိပ္ပဟီန—နီဝရဏတရား ငါးပါးတို့ကို ပယ်ပြီးခြင်း။ (၂) ဆဠင်္ဂ သမန္နာဂတ—အာရုံ ၆ ပါးအတွေ့၌ သာ, မသာ, မရှိခြင်း၊ (၃) ဧကာရက္ခ—ကံသုံးပါး မကျူးလွန်မှု၌ သတိနှင့် အမြဲနေ၏။ (၄) စတုရာ ပဿေန—ပညာဖြင့်သာ မှီဝဲ, သည်းခံ, ကြဉ်ရှောင်, ပယ်ဖျောက်ခြင်း, ကိစ္စ ၄ ပါးတို့၌ အမြဲဆင်ခြင်၍ပြုခြင်း။ (၅) ပနုဏ္ဏ ပစ္စေက သစ္စ—ငါ့ဥာဏ်မြင်နှင့် ငါ့အယူသာ မှန်၏ဟူသော ဒိဋ္ဌိသစ္စာကို ပယ်ခြင်း။ (၆) သမဝယ သဋ္ဌေသန—အကျင့်ကို ရှာမှီးခြင်းမှ ငြိမ်းပြီးဖြစ်၍ ချမ်းသာစွာနေခြင်း။ (၇) အနာဝိလ သင်္ကပ္ပ—သင်္ကပ္ပသုံးပါးကို ပယ်၍နေခြင်း။ (၈) ပဿဒ္ဓ ကာယသင်္ခါရ—စတုတ္ထဈာန်ကိုဝင်စား၍နေခြင်း။ (၉) သုဝိမုတ္တစိတ္တ—ရာဂ, ဒေါသ, မောဟ, တို့မှ စိတ်လွတ်၍ နေခြင်း။ (၁၀) သု ဝိမုတ္တပညာ—ရာဂ, ဒေါသ, မောဟ, တို့ကို ပယ်ပြီး, ဖြတ်ပြီး, တဖန်မဖြစ် မပေါ်မှုသဘောကို သိ၍နေခြင်း။

အရိယာ ဝေါဟာရမျိုး ၄ ပါး။ ။သံဂီတိသုတ်၌ လာရှိသည် ကား ဝစီဒုစရိုက်လေးပါးမှ လုံးဝကြဉ်ရှောင်၍ ပြောဆိုခြင်းပင် ဟူ၏။

အရိယာ သံဃာတော်မြတ် ၈ ပါး။ ။သံဃာ တော်မြတ် သော အရိယာရှစ်ယောက်ကိုပင်အရိယာ သံဃာတော်ရှစ်ပါးဟု ခေါ်ဆိုအပ်၏။

အရိယသာဝတို့၏ ဂုဏ်ကျေးဇူးတော် ၃၀။ ။အရိယာတို့၏ တည့်တို၌ မွန်မြတ်သော ဂုဏ်ကျေးဇူးတော် ၃၀ တို့နှင့် ပြည့်စုံ၏ဟူလို။ (၁) ကောင်းစွ ပြေပြစ်နူးညံ့သိမ်မွေ့သော မေတ္တာစိတ်ရှိခြင်း။ (၂) ဖျက်ဆီးအပ် ဖျောက်အပ် နှိမ်အပ်သော မာနရှိခြင်း (၃) မတုန်မလှုပ် အမြဲထိုးထွင်း၍ယုံကြည်ခြင်း သဒ္ဓါတရားရှိခြင်း၊ (၄) ရွှင်မြူးသောစိတ် ကို ပြည့်စုံစွာဆုံးမခြင်းရှိ၍ ငြိမ်သက်ချမ်းမြေ့သော သမာပတ်ကိုရခြင်း။

(၅) မြတ်သောသီလရှိသည်ဖြစ်၍ ကောင်းသောအနံ့ဖြင့် ထုံမွှမ်းခြင်း၊ (၆) နတ်လူတို့ချစ်မြတ်နိုးတတ်ခြင်း၊ (၇) နှစ်သက်အပ်သောသူ ဟူ၍ အာသဝကုန်ပြီးသော သူမြတ်တို့ တောင့်တအပ်ခြင်း၊ (၈) နတ်လူတို့ရှိသေအပ် ရှိခိုးအပ်ခြင်း၊ (၉) ပညာရှိတို့ချီးမွမ်းအပ်ခြင်း၊ (၁၀) လူ့ပြည် နတ်ပြည်၌ လူအပေါင်းနှင့်မရောနှောခြင်း၊ (၁၁) အနည်းငယ်သော အပြစ်၌လည်း ဘေးဟုရှုခြင်း၊ (၁၂) သမ္ပတ္တိနှင့်ပြည့်စုံသော သူတို့အား မဂ်ဖိုလ်အကျိုးကိုပြီးစေတတ်ခြင်း၊ (၁၃) အလိုရှိတောင့်တသော် များမြတ်သောပစ္စည်းကို ရနိုင်ခြင်း၊ (၁၄) မြဲသောကျောင်း အိမ်ရာနေရာမရှိခြင်း၊ (၁၅) ဈာန်၌ယှဉ်၍ မြတ်သောနေလေ့ရှိခြင်း၊ (၁၆) ထွေးရှက်သော ကိလေသာကွန်ရက်ကိုဖျက်ဆီးခြင်း၊ (၁၇) မြတ်သောတရားကိုနှုံးလွှမ်းခြင်း၊ (၁၈) လာလတ္တံ့သောဂတိကိုတားမြစ်ခြင်း၊ (၁၉) အပ္ပနာသို့ ရောက်သောတရားရှိခြင်း၊ (၂၀) နှိမ့်ချစွာနေခြင်း၊ (၂၁) အပြစ်မရှိသော အသုံးအဆောင် ရှိခြင်း၊ (၂၂) ဂတိတရားမှလွတ်ခြင်း၊ (၂၃) ယုံမှားသက်ာမှ ကူးမြောက်ခြင်း၊ (၂၄) ဝိမုတ္တိဈာန်ကိုအလိုရှိခြင်း။ (၂၅) မြင်အပ်သောတရားရှိခြင်း၊ (၂၆) မတုန်မလှုပ်မြဲသည်ဖြစ်၍ ဘေးကိုတားမြစ်စေသော သူတို့၏ မှီခိုရာသို့ရောက်ခြင်း၊ (၂၇) ကောင်းစွာပြတ်အပ်သော အနုသယရှိခြင်း၊ (၂၈) အာသဝေါကုန်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်း၊ (၂၉) ငြိမ်သက်ချမ်းမြေ့သော သမာပတ်၌ များစွာနေလေ့ရှိခြင်း၊ (၃၀) ရဟန်းကျေးဇူးဂုဏ်နှင့် အလုံးစုံပြည့်စုံခြင်း။

အရုဏ်တက်ခြင်းမျိုး ၄ ပါး။ ။ဤ၌ ပြလတံ့သော အရုဏ်အပြားနှင့် စကားရပ်တို့ကား၊ ပြည် ရွှေဆံတော်သမိုင်းကို ရေးသားသူ ဦးဝိသုဒ္ဓ၏ ဝါဒဖြစ်၏။ ကျွန်ုပ်တို့လည်းနှစ်သက်သည်။

သေတ ရဏာဉ္ဇ ပဌမံ ဒုတိယံ ဂဒြဘ မုခ ဝဏ္ဏံ
တတိယံ လောဟိတဥ္စ စတုတ္ထံ နန္ဒိယ ဝဏ္ဏံ

ပဌမံ–ပဌမအရုဏ်သည်။ သေတ ရဏာဉ္ဇ–ဖြူသောအဆင်းရှိ၏။ ဒုတိယံ–ဒုတိယအရုဏ်သည်၊ ဂဒြဘ မုခ ဝဏ္ဏံ–မြည်းမျက်နှာ အဆင်းရှိ၏။ တတိယံ–တတိယအရုဏ်သည်၊ လောဟိတဥ္စ–နီသော အဆင်းရှိ၏။

စတုတ္ထံ–စတုတ္ထ အရက်သည်။ နန္ဒိယ ဝဏ္ဏံ–ဇလပ်ပွင့် အဆင်းရှိ၏။ ဇာတိ–ဤသို့။ အရဏော–အရက်သည်။စတုပ္ပဒေ ဓာ–လေးပါးအပြားရှိ၏။

မှတ်ချက်။ ။ဆွမ်းစားခြင်း ဆွမ်းကပ်ခြင်းကိုမူကား ပဌမအရက်သည် အလွန်နုသေးသည်ဖြစ်၍ မအပ်။ ဒုတိယအရက်သည် မိုက်မှောင်သေးသည်ဖြစ်၍ မလျော်။တတိယအရက်မှ ဆွမ်းကပ်ခြင်း ဆွမ်းစားခြင်းကိုပြုအပ်၏။ စတုတ္ထအရက်ကား ပြောဘွယ်မရှိ လင်းလွန်းပြီ။

အရုဏ်တက်ရာ၊ ၁၂ ဖြာ၊ ဘယ်နာရီမှာ ဘယ်လနည်း။ ။၁၂ လ၌ အရုဏ် တက်သော အချိန် နာရီ မိနစ် များကို အောက်ပါလင်္ကာ အတိုင်း ရှေးပညာရှိ ကဝိဆရာများ စိစဥ်သတ်မှတ်ထားကြ၏။ဤ၌ စနေနံ ကို သုညယူ။

လင်္ကာသွား	လအမည်	နာရီ	မိနစ်
ကူး,ပြန်,နှင်းထွေး	တာကူး	၅	၀၀
ဆုန်,လေး,ပေါ်နေ	ကဆုန်	၄	၅၀
ယုန်,ဝေ,ဝေထပ်	နယုန်	၄	၄၀
ဆို,လပ်, စာတော်	ဝါဆို	၄	၃၀
ခေါင်,လှော်,လှူထု	ဝါခေါင်	၄	၄၀
လင်း,လှု, မတွေး	တော်သလင်း	၄	၅၀
ကျွတ်,မေး, နှင်တို့	သတင်းကျွတ်	၅	၀၀
မုန်း,ဘို့,အော်နေ	တန်ဆောင်မုန်း	၅	၁၀
တော်,မြေ,ကျော်ငွေး	နတ္တော်	၅	၂၀
ပြာ,ပေး,ဆန်တောင်း	ပြာသို	၅	၃၀
တွဲ,ပေါင်း,ခေါ်နော်	တပို့တွဲ	၅	၂၀
ပေါင်း,ပျော်,အထွက်	တပေါင်း	၅	၁၀

အရုဏ်တက်၊ မပျက်တွက်လို့ရေ။ နာရီပိုင်း၊ လတိုင်းယှူပါလေ၊ကဝိ များ ထားခဲ့ဥပဒေ။

အရူပ ၄ ဘုံ။ ။ရုပ်ကားမရှိ နာမ်သာရှိသော ဗြဟ္မာကြီးတို့၏ နေရာ ဘုံ ၄ မျိုး။ ။(၁) အာကာသာနဉ္စာယတန ဘုံ– ကပ္ပါ နှစ်

သောင်း အသက်ရှည်သော ဗြဟ္မာကြီးတို့၏နေရာဘုံ၊ (၂) ဝိညာဏဉ္စာယတနဘုံ–ကပ္ပါလေးသောင်း အသက်ရှည်သော ဗြဟ္မာကြီးတို့၏ နေရာဘုံ။ (၃) အာကိဉ္စညာယတနဘုံ–ကပ္ပါ ခြောက်သောင်း အသက်ရှည်သော ဗြဟ္မာကြီးတို့၏ နေရာဘုံ။ (၄) နေဝသညာ နာသညာ ယတနဘုံ–ကပ္ပါရှစ်သောင်း အသက်ရှည်သော ဗြဟ္မာကြီးတို့၏ နေရာဘုံ။

မှတ်ချက်၊ ။ဤ ၄ ခုမြောက် ဘုံကိုပင် ဘဝဂ်ဟုခေါ်သည်။

အရူးမျိုး ၈ ပါး။ ။အရူးများစွာကို မျိုးခွဲလိုက်လျှင် ဤရှစ်ပါးသာ ရ၏။ (ဓမ္မသတ်)။ ။(၁) ရာဂုမ္မတ္တက- တဏှာရာဂ ရမ္မက်ဖြင့် ရူးသောအရူးမျိုး။ (၂) ကောဓုမ္မတ္တက–အမျက် ဒေါသ လွန်သဖြင့် ရူးသော အရူးမျိုး။ (၃) ဒိဋ္ဌုမ္မတ္တက–အယူဖေါက်ပြန် ကြီးစည်လွန်သဖြင့် ရူးသော အရူးမျိုး။ (၄) မောဟုမ္မတ္တက- မိုက်မဲ တွေဝေ သဖြင့် ရူးသော အရူးမျိုး၊ (၅) ယက္ခုမ္မတ္တက–ဘီလူး, သရဲ, စုန်း, နတ် ဖမ်းပူး သဖြင့် ရူးသော အရူးမျိုး။ (၆) ပိတ္တုမ္မတ္တက-သည်းခြေပျက်၍ ရူးသောအရူးမျိုး။ (၇) သုရုမ္မတ္တက–သေရည်သောက်လွန်းသဖြင့် ရူးသောအရူးမျိုး။ (၈) ဗျသနုမ္မတ္တက-စည်းစိမ်ဥစ္စာ ပျက်သပြင့် ရူးသော အရူးမျိုး။

အရိုအသေ မပြုတတ်သူမျိုး တကျိပ်နှစ်ပါး။ ။၎င်းအဖြေ ''ရိုသေထိုက်သူအား မရိုသေသူ ၁၂ ဦး''၌ ပြမည်။

အရှင်ဝတ် ၅ ပါး။ ။အရှင်က ကျေးကျွန်လုပ်သား သူရင်းငှါး ကူလီတို့ကိုပြုစုရမည့်ဝတ်ငါးပါး။ ။(၁) အစားအသောက်တို့ကိုဝ ဖြိုးစွာကျွေးမွေး ပေးကမ်းရခြင်း (၂) လုပ်ခင်း ဆောင်တာတို့ကို စီရင်နည်းပေး၍ စေခိုင်းရခြင်း (၃) နာ မကျန်းဖြစ်သည့်အခါ ဆေးကုပေးရခြင်း (၄) စားကောင်း သောက်ကောင်းကို စားသောက်ရသော အခါဝေငှမျှတ၍ ပေးရခြင်း (၅) အချိန်အခါနှင့် စေခိုင်းရခြင်း အချိန်စေ့လျှင် လွှတ်ရခြင်း။

အလင်္ကာ ပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ကြောင်း အင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။အလင်္ကာပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းငါးပါး မှတ်သိလွယ်စေရန် လယ်တီဆရာတော်ဖြတ်ထုံးကဗျာဖြင့်ပြအံ့။ (၁) ဘုန်းကံကြီးမား။ (၂) ခြွေရံများ၍။ (၃) ပါးရှားသဒ္ဒါ၊ (၄) သက်ဝါကြီးမင်း။ (၅) စာခေါင်ချင်းဟု။ ၊ငါးခင်း

အညီ။ အလင်္ကာ။ တိုက်ကျိုးအိမ်တွင်း။ မီးထွန်းလင်း၍။ အတင်းဝင်လျှိုး။ မြွှေအောင်ခိုးသည့်။ သူခိုးအလား။ ဘုရားရှေ့စက် ။ပေအောင်ဖျက်သည်။ ။ရှင်ပျက်အလင်္ကာ ပိုက်ကြီးတည်း။

အလောင်းအစား၊ ထူသူများ၊ ၆ ပါးအပြစ်ရ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကစားသမားတို့အပြစ် ၆ ပါး'' ၌ကြည့်ပါ။

အလောင်းစည်သူ၊တည်တော်မူ၊၉ ဆူ မုဋ္ဌေမြတ်။ ။၎င်း၏သရုပ်များကို ''မုဋ္ဌေ ၉ ဆူ''ဟူသော သုတေသန ရပ်၌ ရှုပါ။

အလိုလိုက်ရာသည် ၁၃ ပါး။ ။ကိုယ်ကျိုး တိုးတက်ရေးအတွက် သူ့အလိုသို့ လိုက်၍ ကျင့်ရခြင်းမျိုး ၁၃ ပါးဟူ၏။စာဏကျမှ။ ။(၁) အဆွေခင်ပွန်းကို နှလုံး ဖြောင့်မတ်သဖြင့်၎င်း။(၂) ရန်သူကို ဥပါယ်တမျည်ဖြင့်၎င်း။(၃) အလိုရမ္မက် ကြီးသူကို ဥစ္စာပေးသဖြင့်၎င်း။(၄) အစိုးရသူကို သူ့အမှုကိစ္စ ဆောင်ရွက်ပေးသ ဖြင့်၎င်း။(၅) ရသေ့ရဟန်းတို့ကို ရိုသေသဖြင့်၎င်း။(၆) သတို့သမီးကို ချစ်ခြင်းဖြင့်၎င်း။ (၇) လက်အောက် ငယ်သားကို မျှတမှု ဂုဏ်ကျေးဇူးဖြင့် ၎င်း။(၈) ဒေါသ မျက်မာန် ကြီးသူကို ချီးမွမ်းခြင်းဖြင့်၎င်း။(၉)ဆရာကို ရှိခိုးရိုသေခြင်းဖြင့်၎င်း။ (၁၀) သူမိုက်ကို လိုက်လျောသောစကားဖြင့်၎င်း။(၁၁) ပညာရှိကို အတတ်ပညာ ပေးခြင်းဖြင့်၎င်း။ (၁၂) အစားကြူးသူကို အရသာ ပေးခြင်းဖြင့်၎င်း။(၁၃) အလုံးစုံသောသူကို အကျင့်သီလဖြင့်၎င်း အလိုသို့ လိုက်ရာ၏။

အလှ လင်္ကာ၊ အင် ၆ ဖြာ၊ ကညာ တိုင်းမယ်မျိုး။ ။မိန်းမပျိုတို့တွင် အလှမယ်ရွေးချယ်ရာ၌ အလှလင်္ကာ အင်္ဂါ ခြောက်ပါးကို ဆိုသည်။ ၎င်းအဖြေ ''အပြစ် ၆ ပါး၊ ကင်းစင်ငြား၊ လှထွားပျိုသူဇာ'' ဟူသောပုစ္ဆာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

အလှသူဇာ၊ ရွေးချယ်ရာ၊ ၈ ဖြာအင်္ဂါတိုး။ ။၎င်းအဖြေကို ''လှမျိုးသူဇာ။ မြတ်ကညာ၊ ၈ ဖြာအင်္ဂါပြည့်'' ဟူသော ပြဿနာ၌ ကြည့်ပါလေ။

အလျှုခံမော်၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကျော်၊ ၈ ဖော် သူမြတ်များ။ ၊၎င်း၏အဖြေကို ''ဒက္ခိဏေယျပုဂ္ဂိုလ် ၈ ယောက်''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ဆိုပါအံ့။

အရှုခံ တကျိပ်လေးပါး။ ။ဒါနဥ္စကို ခံယူထိုက်သူ ၁၄ ပါး ဟူ၏၊ ဒက္ခိဏာဝိဘင်္ဂသုတ် ဥပရိပဏ္ဏာသ စတုတ္ထဝဂ်(၁) တိရစ္ဆာန် သတ္တဝါများ (၂) လူဒုဿီလ ခေါ် တံငါ, မုဆိုးစသော ဒုစရိုက်မှု ပြုလုပ်သူများ။(၃)လူသီလဝန္တ ခေါ် သာသနာပအခါမျိုး၌ ၅ ပါးသီလ မြဲသူများ။(၄)ရသေ့ပုရဗိုဇ် ခေါ်သာသနာပ အခါ ဈာန် အဘိညာဉ်ရ ပုဂ္ဂိုလ်များ(၅-၈)မဂ္ဂဋ္ဌာန်ခေါ် ဖိုလ်သို့ ချက်မှောက်ပြုရန် မဂ်၌ ကျင့်ဆဲ ပုဂ္ဂိုလ် ၄ယောက်။(၉-၁၂) ဖလဋ္ဌာန် ခေါ် ဖိုလ်လေးပါး၌ တည်နေ သောပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်၊ (၁၃)ပစ္စေကဗုဒ္ဓါခေါ် ဘုရားမပွင့်မီကာလ ၌ပွင့်သော ဘုရားငယ်။ (၁၄) မြတ်စွာဘုရားသခင်။

မှတ်ချက်။ ။သမ္မုတိသံဃာခေါ် ပုထုဇဉ်သီလဝန္တ သံဃာတော် များမှာ မဂ္ဂဋ္ဌာန် ခေါ် အရိယာပဏ္ဏသို့ ပါဝင်ကြသည်ဖြစ်၍ ၎င်းတို့ကို အသီးအခြားမဆိုအပ်ကုန်။သမ္မုတိသံဃာတော်ကို မဆိုနှင့်ဦး၊သရဏဂုံ တည်သည့် ရှင်သာမဏေကလေးပင် ဖြစ်ပါသေး ထိုအရိယာပဏ္ဏ၌ပင် ရေတွက် ထည့်ယူအပ်သည်သာ၊ မဂ်ဖိုလ်တို့သို့ ရောက်သည်ဖြစ်စေ မ ရောက်သည်ဖြစ်စေ မဂ်ဖိုလ်သို့ရောက်ရန် သီလ သမာဓိ ပညာဟူသော သိက္ခာသုံးပါး၌ ကျင့်ဆဲ တည်ဆဲ ရှိကုန်သောကြောင့် ဟူလို။

အရှုပေးရာ၊ ရေးကြီး ၈ွာ၊ ၃ ဖြာ အင်္ဂါ အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းအဖြေ''ဒါနပြုကြ၊ ကျိုးမဟ၊၃-၀အင်္ဂါလာ''ပုစ္ဆာ၌ရှုပါ။

အလွတ်တာရာ၊ လုံးရေမှာ၊သချာ ၉၄။ ။၎င်းအဖြေကို ''တာ ရာ ၉၄ လုံး''ဟူသော ပြဿနာရပ်၌ ရှုပါလေ။

အလွှာ ၄ ၃။ ။အဘိဓမ္မာ ပဋ္ဌာန်းသမုပ္ပါဒ် ဝေါဟာရ။ ။၎င်းကို ''အခြင်းအရာ ၂၀''မှာ ကြည့်လေ။

အ,ဝဂ်အက္ခရာ၊ ၈ လုံးလာ၊ သဒ္ဒါ ကျမ်း၌ရှိ။ ။ဝဂ်အက္ခရာ တို့ကဲ့သို့ အစုလိုက် မဘုတ်ဘဲ တလုံးချင်း နေသော အက္ခရာ ရှစ်လုံးကို ဆိုသည်(ယ,ရ,လ,ဝ,သ,ဟ,ဠ,အံ)။

အဝန္တိယ ပုဂ္ဂိုလ် ၂၅ ယောက်။ ။ရဟန်းတော်များ ရှိမခိုး ကောင်းသောပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ဆဲ့ငါးပါး ဟူ၏။ အကျယ် ပရိဝါပါဠိတော်၌ ရှုလေ။ ။(၁) အန္တရဃရံ ပဝိဋ္ဌော အဝန္ဒိယော-မြို့တွင်းရွာတွင်း ဝင်

အညီ။ အလင်္ကာ။ တိုက်ကျိုအိမ်တွင်း။ မီးထွန်းလင်း၍။ အတင်းဝင်လျှို။ မြှူအောင်ခိုးသည့်။ သူခိုးအလား။ ဘုရားရှေ့စက် ။ပေအောင်ဖျက်သည်။ ။ရှင်ပျက်အလင်္ကာ ပိုက်ကြီးတည်း။

အလောင်းအစား၊ ထူသူများ၊ ၆ ပါးအပြစ်ရ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကစားသမားတို့အပြစ် ၆ ပါး'' ၌ကြည့်ပါ။

အလောင်းစည်သူ၊တည်တော်မူ၊၉ ဆူ မုဋ္ဌောမြတ်။ ။၎င်း၏ သရုပ်များကို ''မုဋ္ဌော ၉ ဆူ''ဟူသော သုတေသန ရပ်၌ ရှုပါ။

အလိုလိုက်ရသည် ၁၃ ပါး။ ။ကိုယ်ကျိုး တိုးတက်ရေးအတွက် သူ့အလိုသို့ လိုက်၍ ကျင့်ရခြင်းမျိုး ၁၃ ပါးဟူ၏။ စာဏကျမ်း။ ။(၁) အဆွေခင်ပွန်းကို နှလုံး ဖြောင့်မတ်သဖြင့်၎င်း။(၂) ရန်သူကို ဥပါယ် တမျည်ဖြင့်၎င်း။(၃) အလိုရမ္မက် ကြီးသူကို ဥစ္စာပေးသဖြင့်၎င်း။(၄) အစိုးရသူကို သူ့အမှုကိစ္စ ဆောင်ရွက်ပေးသဖြင့်၎င်း။(၅) ရသေ့ရဟန်းတို့ကို ရိုသေသဖြင့်၎င်း။(၆) သတို့သမီးကို ချစ်ခြင်းဖြင့်၎င်း။ (၇) လက်အောက်ငယ်သားကို မျှတမှု ဂုဏ်ကျေးဇူးဖြင့် ၎င်း။(၈) ဒေါသ မျက်မာန် ကြီးသူကို ချီးမွမ်းခြင်းဖြင့်၎င်း။(၉)ဆရာကို ရှိခိုးရိုသေခြင်းဖြင့်၎င်း။ (၁၀) သူမိုက်ကို လိုက်လျောသောစကားဖြင့်၎င်း။(၁၁) ပညာရှိကို အတတ်ပညာ ပေးခြင်းဖြင့်၎င်း။ (၁၂) အစားကြူးသူကို အရသာ ပေးခြင်းဖြင့်၎င်း။(၁၃) အလုံးစုံသောသူကို အကျင့်သီလဖြင့်၎င်း အလိုသို့ လိုက်ရာ၏။

အလှ လက္ခဏာ၊ အင် ၆ ဖြာ၊ ကညာ တိုင်းမယ်မျိုး။ ။မိန်းမ ရှိတို့တွင် အလှမယ်ရွေးချယ်ရာ၌ အလှလက္ခဏာ အင်္ဂါ ခြောက်ပါးကို ဆိုသည်။ ၎င်းအဖြေ ''အပြစ် ၆ ပါး၊ ကင်းစင်ငြား၊ လှထွားပျို့သူဇာ'' ဟူသောပုစ္ဆာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

အလှသူဇာ၊ ရွေးချယ်ရာ၊ ဂ ဖြာအင်္ဂါတိုး။ ။၎င်းအဖြေကို ''လှမျိုးသူဇာ။ မြတ်ကညာ၊ ဂ ဖြာအင်္ဂါပြည့်'' ဟူသော ပြဿနာ၌ ကြည့်ပါလေ။

အလျှခံမောင်၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကျော်၊ ဂ ဖော် သူမြတ်များ။ ၊၎င်း၏အဖြေကို ''ဒက္ခိဏေယျပုဂ္ဂိုလ် ဂ ယောက်''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ဆိုပါအံ့။

အလျှံ တကျိပ်လေးပါး။ ။ဒါနကို ခံယူထိုက်သူ ၁၄ ပါးဟူ၏။ ဒက္ခိဏာဝိဘင်္ဂသုတ် ဥပရိမပဏ္ဏာသ စတုတ္ထဝဂ်(၁) တိရစ္ဆာန်သတ္တဝါများ (၂) လူဒုဿီလ ခေါ် တံငါ, မုဆိုးစသော ဒုစရိုက်မှု ပြုလုပ်သူများ။(၃)လူသီလဝန္တ ခေါ် သာသနာပအခါမျိုး၌ ၅ ပါးသီလ မြဲသူများ။(၄)ရသေ့ပုရဗိုဇ် ခေါ်သာသနာပ အခါ ဈာန် အဘိညာဉ်ရ ပုဂ္ဂိုလ်များ(၅-၈)မဂ္ဂဋ္ဌာန်ခေါ် ဖိုလ်သို့ ချက်မှောက်ပြုရန် မဂ်၌ ကျင့်ဆဲ ပုဂ္ဂိုလ် ၄ယောက်။(၉–၁၂) ဖလဋ္ဌာန် ခေါ် ဖိုလ်လေးပါး၌ တည်နေသောပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်၊ (၁၃)ပစ္စေကဗုဒ္ဓါခေါ် ဘုရားမပွင့်မီကာလ၌ပွင့်သော ဘုရားငယ်။ (၁၄) မြတ်စွာဘုရားသခင်။

မှတ်ချက်။ ။သမ္မုတိသံဃာခေါ် ပုထုဇဉ်သီလဝန္တ သံဃာတော်များမှာ မဂ္ဂဋ္ဌာန် ခေါ် အရိယာပက္ခသို့ ပါဝင်ကြသည်ဖြစ်၍ ၎င်းတို့ကို အသီးအခြားမဆိုအပ်ကုန်။သမ္မုတိသံဃာတော်ကို မဆိုနှင့်ဦး၊သရဏဂုံ တည်သည့် ရှင်သာမဏေကလေးပင် ဖြစ်ဘိသေး ထိုအရိယာပက္ခ၌ပင် ခရေတွက် ထည့်ယူအပ်သည်သာ၊ မဂ်ဖိုလ်တို့သို့ ရောက်သည်ဖြစ်စေ မရောက်သည်ဖြစ်စေ မဂ်ဖိုလ်သို့ရောက်ရန် သီလ သမာဓိ ပညာဟူသော သိက္ခာသုံးပါး၌ ကျင့်ဆဲ တည်ဆဲ ရှိကုန်သောကြောင့် ဟူလို။

အလျှံပေးရာ၊ ရေးကြီး ၄ွာ၊ ၃ ဖြာ အင်္ဂါ အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းအဖြေ''ဒါနပြုကြ၊ ကျိုးမဟာ၊၃-ဝအင်္ဂါလာ''ပုစ္ဆာ၌ရှုပါ။

အလွတ်တာရာ၊ လုံးရေမှာ၊သချှာ ၉၄။ ။၎င်းအဖြေကို ''တာရာ ၉၄ လုံး''ဟူသော ပြဿနာရပ်၌ ရှုပါလေ။

အလွှာ ၄ ခု။ ။အဘိဓမ္မာ ပဋ္ဌာနသမုဒ္ဒါန် ဝေါဟာရ။ ။၎င်းကို ''အခြင်းအရာ ၂၀''မှာ ကြည့်လေ။

အ,ဝဂ်အက္ခရာ၊ ၈ လုံးလာ၊ သဒ္ဒါ ကျမ်း၌ရှိ။ ။ဝဂ်အက္ခရာတို့ကဲ့သို့ အစုလိုက် မဘုတ်ဘဲ တလုံးချင်း နေသော အက္ခရာ ရှစ်လုံးကို ဆိုသည်(ယ,ရ,လ,ဝ,သ,ဟ,ဠ,အံ)။

အဝန္တိယ ပုဂ္ဂိုလ် ၂၅ ယောက်။ ။ရဟန်းတော်များ ရှိမခိုးကောင်းသောပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ဆဲ့ငါးပါး ဟူ၏။ အကျယ် ပရိဝါပါဠိတော်၌ ရှုလေ။ ။(၁) အနုပသမ္ပန္နော အဝန္ဒိယော-မြို့တွင်းရွာတွင်း ဝင်

သွားနေသော ရဟန်းကြီး။ (၂) ရုက္ခဂတော-ခရီးလမ်းသွားနေသော ၎င်း။ (၃) ဩတမသိတော—မှောင်ကြီးမဲမဲထဲ၌ နေသော၎င်း။ (၄) အသမန္နာဟာရဂ္ဂေ၊- စိတ်ဝင်စားစွာ အလုပ်လုပ်နေသော၎င်း။ (၅) သုတ္တေ၊—အိပ်ပျော်နေသော၎င်း။ (၆) ယာဂုပါနေ-ယာဂုသောက်နေသော၎င်း။ (၇) ဘတ္တဂ္ဂေ—ဆွမ်းစားကျောင်း၌ ဆွမ်းပြင်စီမံနေသော၎င်း။ (၈) ဧကာဝတ္တော-ရန်သူကိုကျား, ရန်သူဖက်၌ ပါသော၎င်း။ (၉) အညာ ဝိဟိတော—တခုခု ကြံစည်စိတ်ကူးနေသော၎င်း။(၁၀)နဂ္ဂေါ—အဝတ်မဆီး ပလာကိုယ်ထီးနေသော၎င်း။ (၁၁) ခါဒန္တေ၊—ခဲဘွယ် ၁၂ပါး။ ခဲစားခနေသော၎င်း။ (၁၂) ဘုဉ္ဇန္တေ၊—ဘောဇဉ် ၅ ပါး စားနေသော၎င်း။ (၁၃) ဥစ္စာရံ ကရောန္တေ၊—ကျင်ကြီး စွန့်နေသော၎င်း။ (၁၄) ပဿာဝံ ကရောန္တေ၊—ကျင်ငယ် စွန့်နေသော၎င်း။ (၁၅) ဥက္ခိတ္တကော—သံဃာမှကြဉ်ထားသော၎င်း။ (၁၆)ပစ္ဆာ ဥပသမ္ပန္နော-မိမိအောက် ငယ်သော ရဟန်း။ (၁၇) အနုပသမ္ပန္နော—ရဟန်းမဟုတ်သူ ဟူသမျှ။(၁၈)အဓမ္မဝါဒီ အယူချွတ်လွဲနေသော ရဟန်းကြီး။(၁၉)မာတုဂါမော-မိန်းမမှန်သမျှ။(၂၀)ပဏ္ဍကော—ပဏ္ဍုက် ရဟန်း။ (၂၁) ပါရိဝါသိကော—ပရိဝတ် (သံဃာဒိသိသ်အာပတ်ဖြေ)နေသော ရဟန်းကြီး။ (၂၂)မူလာယ ပဋိကဿနာ ရဟော—သံဃာဒိသိသ် အာပတ်ဖြေဆဲ၌ ၎င်းအာပတ်ထပ်သင့်၍ မူရင်းမှပြန်ကျင့်နေသော ရဟန်း။(၂၃) မာနတ္တာ ရဟော-သံဃာဒိသိသ် အာပတ်ဖြေပြီးသဖြင့် သံဃာ မြတ်နိုး ထိုက်သော ရဟန်း။(၂၄) မာနတ္တာ စာရိကော-သံဃာဒိသိသ် အာပတ် ဖြေပြီးသဖြင့် သံဃာမြတ်နိုးရန် ကျင့်နေသော ရဟန်း။ (၂၅) အဗ္ဘာနာ ရဟော အဝန္ဒိယော-သံဃာမြတ်နိုးအောင် ကျင့်ပြီး၍ သံဃာ့ဘောင်သို့ ပြန်သွင်းထိုက်သော ရဟန်း။

အဝိဇ္ဇာ တရားမျိုး ၂ ပါး။ ။အမြင်မှန်ကို ပိတ်ဖုံး ဆည်းတားတတ်သော တရား ၂ ပါး။ ။(၁) အပ္ပဋိပတ္တိ အဝိဇ္ဇာ-ရုပ်,နာမ်, ဘဝ, ဒုက္ခသစ္စာ သဘောကို ဆင်းရဲခြင်းဟူ၍၎င်း။ ထိုရုပ်, နာမ်,ဘဝတို့၌ လိုချင်နှစ်သက် တောင့်တမှု တဏှာ- သမုဒယ သစ္စာကိုပင် ဆင်းရဲကြောင်း ဆင်းရဲစ ဟူ၎င်း အမှန်အတိုင်း မသိမှု။(၂) မိစ္ဆာ ပဋိ

ပဋ္ဌိ အဝိဇ္ဇာ–လူနတ် ပြဟ္မာ နာမ်, ရုပ်,ဘဝ တို့ကိုပင် ချမ်းသာတွေ့ အမွန်အမြတ်တွေ့ဟူ၍ရင်း၊ထိုအရာစုတို့ကို လိုချင် နှစ်သက်မှုကိုပင် ချမ်းသာကြောင်း ကောင်းစားကြောင်း အမှု ဟူ၍ရင်း ထင်မှတ်နေခြင်းနှင့် ဒုက္ခသစ္စာ သမုဒယသစ္စာတို့ကို ပြောင်းပြန် ဖောက်ထိုး သိနေမှု။

အဝိဇဟိတ ဌာနကြီး ၄ ပါး၊ ။ခပ်သိမ်းသော ဘုရားရှင်ဟူသမျှတို့ မစွန့်လွှတ်ဘဲ သုံးဆောင်တော်မူသော နေရာတော်မြတ်ကြီး လေးပါးဟူလို၊ (၁) မဟာဗောဓိပင်မင်း၏ အရှေ့ဖက် အခက်တော်အောက်၌ အလုံးစုံသော ပါရမီတော်အဟုန်တို့ကြောင့် ပေါ်ပေါက်လာရသော ဝဇိရာသန ရတနာဗောဓိ ပလ္လင်တော်နေရာဌာန။ (၂) ဣသိပတန မိဂဒါဝုန်တောဝယ်ဓမ္မစကြာတရားဦးကိုဟောကြားတော်မူသော နေရာဌာန။ (၃) ကောသလတိုင်း သာဝတ္ထိပြည် ဇေတဝန်ကျောင်းတိုက် ဂန္ဓကုဋီ အဆောင်တော်တွင်း၌ခင်းထားအပ်သော ညောင်စောင်း၏ ခြေလေးခုတို့ကျရာ နေရာဌာန။ (၄) တာဝတိံသာ နတ်ပြည်၌ အဘိဓမ္မာတရားတော်မြတ်ကို နတ်တို့အား ဟောတော်မူပြီးသည့်အဆုံး သင်္ကန်းကျွတ်လပြည့်မဟာပဝါရဏာနေ့၌တာဝတိံသာမြင့်မိုရ်ထိပ်ချာမှ သည် သင်္ကဿနဂိုရ်မြို့တော်ဝယ် လုပ်၍ထားသော ရွှေစောင်းတန်း ငွေစောင်းတန်း ပတ္တမြား စောင်းတန်းတို့၏ ဦးခြေကျရောက်ရာ နေရာဌာန။

အဝိစိကြား၊ မရှိခြား၊ ၃ ပါးဝဋ်၊ အဘယ်နည်း။ ။အ–မရှိခြင်း။ ဝိစိ– အကြား၊ အကြားမရှိသော ငရဲဟူ၏။ (၁) အဂ္ဂိဇာလ–မီးတောက်မီးလျှံအကြားမရှိခြင်း။(၂)သတ္တာ–ငရဲသူ ငရဲသား သတ္တဝါများအကြားမရှိခြင်း (၃) ဒုက္ခာ–ဆင်းရဲဒုက္ခ အကြားမရှိခြင်း။

အဝေရာဒိက၊ ပို့ကြမေတ္တာ၊ မျိုး၄ဖြာ၊ ကျမ်းလာ အဘယ်နည်း။ ။ ။ဝိသုဒ္ဓိမဂ်စသော ကျမ်းကြီးတို့၌ လာသည်။ ။(၁) အ,ဝေရာ ဟောန္တု–ရန်မရှိကြပါစေကုန်သတည်း။(၂)အ,ဗျာပဇ္ဈာ ဟောန္တု–စိုးရိမ် ကြောင့်ကြခြင်းမှ ကင်းကြပါစေကုန် သတည်း။ (၃) အ,နီဃာ ဟောန္တု–ညှင်းဆဲဆင်းရဲအပေါင်းမှ ကင်းကြပါစေကုန်သတည်း (၄) သုခီအတ္တာနံ ပရိဟရန္တု–ချမ်းချမ်းသာသာ မိမိကိုယ်ကို ဆောင်ရွက်နိုင်ပါစေကုန်သတည်း။

အသံ ၈ ပါး၊ မျိုးခွဲခြား၊ ခံပြားသီချင်းဆို။ ။သီချင်းကြီး သီချင်းခံများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အသံရှစ်မျိုးရှိကြောင်းကို ''ရွှေ,နှင်း,တော, မြိုင်၊ ပန်း,ခိုင်,မှော်,မှိုင်း၊ ခြားပိုင်းရှစ်သံ၊ ပရိတင်ညွှန်၊ ခက်မွန်,ခမိန်၊ ထနောက်ချိန်ပြား၊ ဖြိုန်းခြား,ချပ်ညွှန့်၊ ထပ်တွန့်,ငုငစ်၊ အသံရှစ် မှတ်လစ် စဉ်ကမာ'' ဟူသော လင်္ကာစကားဖြင့် သိရာ၏၊ (၁) ရွှေတညာသီချင်း ပရိတင်သံ။ (၂) နှင်းရွှန်းဂီမွာန်သီချင်း ခက်မွန်သံ။ (၃) တောတောင်စွယ်သီချင်း ခမိန်သံ။ (၄) တောမြိုင်ခြေလမ်းသီချင်း ထနောက်သံ။ (၅) ပန်းမြိုင်လယ်သီချင်း ဖြိုန်းခြားသံ။ (၆) ခိုင်ပန်းစုံသီချင်း ချပ်ညွှန့်သံ။ (၇) မှော်ရုံမြိုင်ဟောဝ နံသီချင်း ထပ်တွန့်သံ။ (၈) မှိုင်းမှုန်ပြာညိုသီချင်း ငုငစ်သံ။

အသံ ၄ မျိုး၊ ကာရန်ပျိုး၊ ဆိုရိုးတေးကဗျာ။ ။ကဗျာစပ်ဆိုရာ၌ သက္ကဋ္ဌကျမ်းလာ ကာရန်အသံမျိုး ၄ ပါး။ သက္ကဋ္ဌ၌ အကျယ်ယူလေ၊ ။ ။(၁) ဥဒတ္တခေါ် တက်သံ-မြင့်၍ မြောက်၍ သီဆိုရွတ်ဖတ်ရသော အသံ။ (၂) အနုဒတ္တခေါ် သက်သံ-နိမ့်၍ ချ၍ ရွတ်ဖတ် သီဆိုရသော အသံ။ (၃) သွရိတခေါ် နိမ့်မြင့်သံ-အနိမ့် အမြင့် ၂ မျိုး ဖက်စပ်သီဆိုရသော အသံ။ (၄) ဥပစိတခေါ် ပကတိသံ – မူလပင်ကိုသံဖြင့် ရွတ်ဖတ် သီဆို ရသော အသံ။

အသံကြီး ၄ ပါး။ ။ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်းလုံးကို ကြားရသည်ဟု သာသနာဝင် ကျမ်းဂန်တို့၌ လာသော အသံကြီးလေးပါးဟူလို။ မဟာကဏှဇာတ် အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) ပုဏ္ဏက ဘီလူးသည် ကောရဗျမင်းကြီးနှင့် ကြွေအန် ကစားရာ၌ အောင်နိုင်၍ လက်ခမောင်း ပေါက်ခတ်လျက် ''အဟံ ဇေယျော'' ငါအောင်ပြီဟု ဟစ်အော်သော အသံ (၂) ကဿပဘုရားရှင် သာသနာနောက်ပိုင်း၌ ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆီးကပ်သူတို့ နည်းပါးလွန်းသောအခါ မာတလိနတ်သားသည် ခွေးနက်ကြီးယောင်ဆောင်၍ ဟောင်သော အသံ။ (၃) ကေလာသဘာ တောင်ထိပ်၌ ရပ်၍ ''အဟံ အာဠာဝက'' ဟု ဟစ်အော် ကြိမ်းဝါးသော အာဠာဝက ဘီလူး၏ အသံ။ (၄) ပဘာဝတီကို နောက်ပိုးရာဝယ်

ခုနစ်ပြည်ထောင်သော မင်းတို့၏ အလယ်က ''အဟံ ကုသရာဇာ''ဟု ဟစ်အော်ကြိမ်းဝါးသော ကုသမင်း၏ အသံ။

အသံ ၇ ပါး။ ။စောင်းတီး သီဆိုသောအခါစသည်တို့၌ အရေးအကြီးဆုံးသော အသံ ၇ ပါးဟူလို၊ (၁)ဥသဘ—နွားလားဥသဘ တွန်သံနှင့်တူသော အသံမျိုး။ (၂) ဓေဝတ—မြင်း ဟီသံနှင့် တူသော အသံမျိုး။ (၃) ဆဇ္ဇ-ဥဒေါင်း ကော်ကော် မည်သံနှင့်တူသော အသံမျိုး။ ၎င်းအသံကို နှာခေါင်း, သွား, ရင်ပတ်,နှုတ်ခမ်း, အာစောက်, လည်ချောင်း,၎င်းအရပ် ၆ ပါးကိုမှီ၍ ထွက်လေသောကြောင့် ဆဇ္ဇ ခေါ်သည်မှတ်။ (၄) ဂန္ဓာရ—ဆိတ်မည်သံနှင့် တူသောအသံမျိုး။ ၎င်းအသံကို ဂန္ဓာရတိုင်းသားတို့ သီဆိုတတ်သောကြောင့် ဂန္ဓာရ ခေါ်သည်မှတ်။ (၅) မဇ္ဈိမ—ကြိုးကြာ မြည်သံနှင့်တူသော အသံမျိုး။ ၎င်းအသံကားစောင်းညှိပြီးလျှင် သံလယ်၌ဖြစ်သောကြောင့် မဇ္ဈိမ မည်၏။(၆) ပဥ္စမ—ဥဩစသော အသံသာသည့်ငှက်တို့ မြည်ဘွန် ရင့်ကြွေးသံနှင့်တူသော အသံမျိုး။၎င်းအသံကို ဓေဝတ အသံကစ၍ရေလျှင် ငါးခုမြောက်ဖြစ်၍၎င်း။ မဟာဘုတ်ငါးပါးတို့၏ ငါးခုမြောက်ဖြစ်၍၎င်း ပဥ္စမ ခေါ်၏။(၇) နိသာဒ—ဆင် တောသံ ပေးသကဲ့သို့သော အသံမျိုး။

အသံတော် အင်္ဂါ-၈-ပါး။ ။ဘုရားသခင် အသံတော်၏ အင်္ဂါရှစ်ပါး ဟူလို။ ။(၁) ဝိဿဋ္ဌ—သန့်ရှင်း စင်ကြယ်ခြင်း (၂) မဉ္ဇု—သာယာခြင်း (၃) ဝိညေယျာ— သိလွယ်ခြင်း (၄) သဝနိယာ - နာချင်ဘွယ်ရှိခြင်း (၅) ဝိသာရိနော- ပြန့်နှံ့ခြင်း (၆) ဗိန္ဒု— တစည်းတလုံးတည်းရှိခြင်း (၇) ဂမ္ဘီရ -နက်နဲခြင်း (၈) နိန္နာဒိ –ပဲ့တင်ထပ်ခြင်း။ (မဟာဂေါဝိန္ဒသုတ်နှင့် အဘိဓာနဋီကာကျမ်းမှ ယူသည်)။

အသံဖြစ်ရာ၊ ဌာန်မျိုးမှာ၊ ကျမ်းလာနည်း ၄ ပါး။ ။၎င်းအဖြေကို ''ဌာန် ၅ ပါး၊ ၆ ပါး၊ ၇ ပါး၊ ၈ ပါး ၄ နည်း''ဟူသော အမေး၌ ကြည့်ပါ။

အသက်တိုခြင်း အမှုမျိုး ၆ ပါး။ ။ဤ၌ လွယ်ကူစွာ ကျက်မှတ်နိုင်ရန် စာဏကျပျို့မှ ထုတ်ဖော်လိုက်သည်။ ။(၁) မလတ်ဆတ်ငြား၊

အသားများနှင့်၊ (၂) ယွယ်အားလွန်ထ၊ ကြီးမိန်းမနှင့်၊ ဆန္ဒတူစုံ၊ မြူးမေထုန်တည့်၊ (၃) အဟုန်ပြင်းပြ၊ သစ်ဆင်းလတွင်၊ ကာယလောင်ညို၊ နေပူမိလျက်၊ (၄) မှတ်သိကုန်ကြ၊ သုံးရက်မျှလျှင်၊ စေ့မှမြတ်အင်၊ နွားနို့ချဉ်ကို၊ ရက်လျှင်မလည်၊ စားသုံးသည်တည့်၊ (၅) ဥဒည်ထိပ်မှာ၊ အရုဏ်လာမှ၊ ရောင်ဝါဝေရှက်၊ စောနံနက်တွင်၊ ရမ္မက်လွန်မှု၊ မေထုန်ပြုနှင့်၊ (၆) လင်းလှုသည်သာ၊ နံနက်ခါတွင်၊ အိပ်ရာမထ၊ အိပ်လွန်းကြဟု၊ ခြောက်ဝအပြား၊ ဤတရားကား၊ ဆိုးဝါးချက်အို၊ အသက်ကိုလျှင်၊ ပျက်ယိုစေတတ်၊ လျှင်စွာသတ်၏၊ လေးမြတ်ချစ်ခင်၊ အသက်မင်ကာ၊ ရှောင်ကြဉ်ကြရာ၊ နီတိမှာသည်၊ ဤစာ ကပ်လုံး တည်သတည်း။

အသက်မရှည်သူ ၇ ယောက်။ ။ထွက်သက် ဝင်သက် ခေါ်အဿာသ ပဿာသ ကာယသင်္ခါရ မရှိသူ ၇ ယောက်။ ။(၁) အမိဝမ်း၌ နေသူ (၂) ရေနစ် ရေငုတ်နေသူ (၃) မြဟ္မာ ဟူသမျှ (၄) နိရောဓသမာပတ် ဝင်စားသူ၊ (၅) ပဥ္စမဈာန် ပုဂ္ဂိုလ်၊ (၆) တွေဝေနေသူ၊ (၇) သေသောသူ။

အသက်မရှည်သူ ၈ ယောက် တနည်း။ ။၎င်းအဖြေကို အောက်ပါလင်္ကာဖြင့် သိပါလေ။ (၁) မိဝမ်း၌ဖြစ်၊ (၂) ရေနစ်၊ (၃) ဆိပ်မွန်၊ (၄) တွေဝေလွန်ထ၊ (၅) ကောင်းကင်ကျတည့်၊ (၆) စတုတ္ထဈာန်နေသူ၊ (၇) သေသူတလီ၊ (၈) မြဟ္မပြည်၊ ရှစ်မည် သက်မရှူ။

အသက်ရှည်စေတတ်သော အကြောင်း ၅ ပါး။ ။ပဥ္စမအင်္ဂုတ္တိုရ ပါဠိတော် ဂိလာနဝဂ်မှ ယူဖြေသည်။ ။(၁)သပ္ပယ ကာရီ—မိမိနှင့် သင့်လျော်ရာကိုသာ ပြုလေ့ရှိခြင်း။ (၂) သပ္ပယေ မတ္တံ ဇာနာတိ—ထိုလျော်ရာကို ပြုခြင်း၌ အတိုင်းအရှည်သိခြင်း။ (၃) ပရိဏာတ ဘောဇီ—ကြေကျက်လွယ်သော အစာကိုသာ စားလေ့ရှိခြင်း။ (၄) သီလဝါ—၅ ပါးသီလနှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၅) ကလျာဏ မိတ္တတာ—မိတ်ဆွေခင်ပွန်းကောင်းရှိခြင်း။ ။တနည်း ၅ ပါးကား ။(၁)သပ္ပယ ကာရီ—၎င်း။ (၂) သပ္ပါယေ မတ္တံ ဇာနာတိ—၎င်း။ (၃) ပရိဏာတ ဘောဇီ—၎င်း။ (၄) ကာလ စာရီ- မိမိနှင့်လျော်သော စားမှု, သွားမှု, အိပ်မှု စသည်

တို့ကို အချိန်အားလျော်စွာ ပြုလေ့ရှိခြင်း။ (၅) မြဟ္မစာရီ—မြတ်သော ကိုယ်ကျင့်တရား ရှိခြင်း။

အသက်ရှည်ရသော ကုသိုလ်မျိုး ၆ ပါး။ ။သီဟိုဠ်ကျွန်း ဝဿဘ မင်းကြီးအား ရဟန္တာအရှင်မြတ်တို့ ဟောတော်မူသည်။ မဟာဝင်ပါဠိတော် (၁) ပရိဿဝန ဒါန-ရေစစ်အလှူ၊ (၂) အာဝါသ ဒါန-ဇရပ်,တန်ဆောင်း,ဂူ,ကျောင်းမဏ္ဍပ်,အလှူ။(၃)ဂိလာန ပစ္စယ ဒါန-သူနာတို့အား ဆေးအလှူ။ (၄) ဇိဏ္ဏကာဝါသ ပဋိသင်္ခရဏ ဒါန-ပျက်စီးယိုယွင်းနေသော စေတီ,တန်ဆောင်း,ကျောင်း,ဇရပ်, တံတားတို့ကို ပြင်ဆင် ဆောက်လုပ်မှုအလှူ။ (၅) ဇီဝိတ ဒါန- သတ္တဝါတို့ကို ဘေးမဲ့ ပေးလွှတ်ခြင်း အလှူ (၆)ပဉ္စသီလ သမာဒါန —ငါးပါးသီလကို ခါးဝတ်ပုဆိုး ထမိကဲ့သို့ မြဲစွာစောင့်ထိန်းမှု။

အသက်ရှိသော လူသေကောင် ၇ ယောက်။ ။အသက်ရှင်လျက် လူသေမည်သောသူများ။ (၁) ဒုက္ခိတော—သူများနည်းတူ ခြေလက် အင်္ဂါ အပြည့်အစုံရှိပါလျက် ဝတ်မွတ်ဆင်းရဲ မွဲပြာကျနေသောသူ။ (၂) ဗျာဓိတော-ရောဂါအနာ မကွာနှိပ်စက် စိတ်ပျက်ဖွယ်ကောင်းသောသူ။ (၃) မုဠှော—အတ္တဟိတ ပရဟိတ ကျိုးနှစ်ဝကို ကျနသေချာစွာ ဝေဘန်ပိုင်းခြား ဆင်ခြင်ဉာဏ်အသိတရား မရှိသောသူ။ (၄)ဣနဝါ—ဘယ် ခါမရွေး စိတ်ပူဆွေးရန် သူများထံမှ ခံယူချေးငှါး ကြွေးမြီ များသောသူ။ (၅) နိဿယေဝကော—မင်းဝယ်ကိုယ်ကြပ် မပြတ်ခစား မင်းကျွန်များနှင့် သူတပါးထံ အစေခံငြား လခစားလုပ်သောသူ။ (ဝါ) ကိုယ်ပိုင်အခ လုပ် မရှိသူ။ (ဤ ၅ ယောက်ကား နီတိကျမ်းလာ ဗျာသဆရာ ဆိုသော စကားတည်း) (၆) ဣတ္တာ ကုတ္တက—ယောကျ်ားဖြစ်လျက် မိန်းမရှာ လိုနေသူ။(၇) အလသ—အပုင်းများလျက် စဉ်းစားခါသာ အချိန်ကိုဖင့်နွဲ့ ဆွဲငင်နေသူ။ ယင်း ၂ ယောက်တို့ကို အာစရိယဝါဒအရ ထည့်သွင်းလိုက်၏။

အသင်္ချေယျ ကပ်မျိုး ၄ ပါး။ ။ကမ္ဘာကြီး တည်မှု ပျက်မှုကို ပိုင်းခြားသောကာလကြီး လေးပါးဟူ၏။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ။(၁) သံဝဋ္ဋကပ်—မီး,ရေ, လေ,တို့ဖြင့် ကမ္ဘာကြီးပျက်စီးနေဆဲ အခိုက်ကာလ။(၂)

သံဝဋ္ဋ ဌာယီ ကပ်–ထိုသို့ ဖျက်ဆီးပြီးနောက် အပျက်ကြီးအတိုင်း တည်နေသောကာလ။(၃) ဝိဝဋ္ဋ ကပ်- ကမ္ဘာပျက်ကြီးကို ပြန်ပြီး အကောင်းဖြစ်ရန် ပြန်လည်တူထောင်ဆဲကာလ။(၄) ဝိဝဋ္ဋ ဌာယီ ကပ်–ကမ္ဘာကောင်းကြီး ဖြစ်သည့်နေ့ကစ၍ အကောင်းအတိုင်း တည်နေဆဲကာလ။

အသင်းအဖွဲ့များပျက်စီးကြောင်း တရား–၃ ပါး။ ။(၁) ဗဟုနေတ္တာရ–လမ်းပြနည်းညွှန်၊ အမွန်ဦးစီး အကြီးအမှူး လုပ်လိုသူတို့ ပေါများခြင်း။ (၂) သဗ္ဗ ပဏ္ဍိတမာနိ–သင်းသားအားလုံး ကိုယ့်ကိုယ်ကို ပညာရှိဟုသာ မှတ်ထင်လျက် ဘဝင်မြင့်နေကြခြင်း။ (၃) ဗဟု မဟိစ္ဆာ–ရာထူး မက်မောသူတွေ ပေါများနေခြင်း။

အသတ် ၆ ပါး။ ။စာရေးဆရာတိုင်း အလေးမူ ဂရုပြုအပ်သည် ဖြစ်၍ ခပ်သိမ်းသော သတ်ပုံသတ်ညွှန်း ကျမ်းအသီးသီးတို့၏ မှီတွယ်ရာ ငြမ်းကြီးသဖွယ် ဖြစ်သော အသတ် ၆ ပါးဟူလို။ (၁) တ,သတ်၊(၂) န,သတ်၊(၃) ပ,သတ်။ (၄) မ,သတ်။ (၅) နိဂ္ဂဟိတ်,ခေါ် သေးသေးတင်သတ်။ (၆) ကဗျာလင်္ကာ ဖွဲ့စီသီကုံးရာ၌ ယှဉ်အပ် ယှဉ်သင့်သော ယုဋ္ဌအသတ်။

အသပ္ပါယ အပြား ၇ ပါး။ ။ယောဂါဝစရ ပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် မသင့်တော် မလျော်ကပ်သော အရပ် ၇ ပါး။ ''ဝိသုဒ္ဓိမဂ်''။ ။ (၁)အာဝါသ အ သပ္ပါယ–မိမိတို့နှင့် မလျော်ကပ် မတင့်တယ် မသင့်မြတ်သော ကျောင်းအိပ်ရာ နေရာ။ (၂) ဂေါစရ အ သပ္ပါယ–မိမိတို့၏ စိတ်ကြိုက်နှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်၍ ဆွမ်းရပ်ငြိုငြင်စွာ သွားရသော ဆွမ်းခံရာ။ (၃) ဘဿ အ သပ္ပါယ–ဝိနည်းပါဠိတော် စသည်တို့မှလာသော သုဂတိဘုံ, ရွာ, မဂ်, ဖိုလ်, နိဗ္ဗာန်တို့နှင့် ဝေးကွာဖီလာဖြစ်သော ၃၂ ပါးသော တိရစ္ဆာနကထာခေါ် တိရစ္ဆာန်တို့၏ စကား။ (၄) ပုဂ္ဂလ အ သပ္ပါယ– သီလ သမာဓိ ပညာ ဗဟုဿုတ စသော ဂုဏ်ထူးမရှိ အတိအန္ဓလူဗာလဖြစ်၍ မမှီဝဲမပေါင်းသင်းအပ်သောပုဂ္ဂိုလ်။ (၅) ဘောဇန အ သပ္ပါယ– မိမိတို့ စိတ်ကြိုက်ဖြစ်သော ဘောဇဉ်ခဲဘွယ် အာဟာရတို့ကို တခါတလေမျှ မသုံးဆောင် မမှီဝဲရသော အရပ်ဒေသ။ (၆) ဥတု အ သပ္ပါယ– မိမိတို့ ရူပကာယအား မသင့်လျော်

မလျောက်ပတ်စေသော ဥတုရှိသောအရပ်ဒေသ။ (၇) ဣရိယာပထ အသပ္ပါယ—အိပ် ထိုင် ရပ် သွား ဣရိယာပုထ် လေးပါးတို့တွင် မိမိတို့နှင့် မလျောက်ပတ်သော ဣရိယာပုထ်။

အသပ္ပုရိသ ဒါနမျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းအဖြေ ''သူယုတ်တို့ ပေးလှူနည်းမျိုး ၅ ပါး''မှာ ကြည့်ပါ။

အသမ္ဘိန္နဓာတ်တော် ၇ ဆူ။ ။ဗုဒ္ဓဘုရား၏ မပြိုကွဲသော ဓာတ်တော်မြတ် ခုနစ်ဆူ ဟူလို။ ။(က) နဖူးသင်းကျစ်တော် ဓာတ်တဆူ။ (ခ) စွယ်တော် ဓာတ် ၄-ဆူ၊ (ဂ)ညှပ်ရိုးတော် ဓာတ် ၂-ဆူ၊ ပေါင်း— ၇ ဆူဖြစ်၏။

အသမ္ဘိန္န၊ ဓာတ်မြတ်လျှ၊ ပင့်ကြွ ၆ ဌာန။ ။အသမ္ဘိန္န ဓာတ်တော် ၇ ဆူကို ပင့်ယူကိုးကွယ်ရာဌာန ခြောက်ပါးဟူ၏။ (၁) နဖူးသင်းကျစ်တော်ဓာတ် ဗြဟ္မာ့ပြည်၌ တဌာန။ (၂) အထက်လက်ျာစွယ်တော်နှင့် ၎င်းညှပ်ရိုးတော်ဓာတ် ၂ ဆူ တာဝတိံသာ စူဠာမုနိ၌ တဌာန။ (၃) အောက်လက်ျာစွယ်တော် နဂါးပြည်၌ တဌာန။ (၄)အောက်လက်ဝဲစွယ်တော် ကာလိင်္ဂရာဇ်နိုင်ငံမှဆောင်ယူ၍ သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ တဌာန။ (၅) အထက်လက်ဝဲစွယ်တော် (ဂန္ဓာရ) သင်းတွဲပြည်၌ တဌာန။ (၆) လက်ဝဲညှပ်ရိုးတော် လင်္ကာဒိပ မဟိယင်္ဂဏာ၌ တဌာနဟု မူလကျမ်းဂန်တို့၌ဆို၏။ ထိုမှနောက်၌ကား အပြောင်းအလွဲ ရှိသေး၏ဟု မှတ်ရာသည်။

အသာဓါရဏ ဉာဏ်တော် ၆ ပါ။ ။ပစ္စေကဗုဒ္ဓါရဟန္တာဟူသမျှတို့နှင့် မဆိုင် ဘုရားပိုင် သက်သက်ဖြစ်သော ဉာဏ်တော်များ။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် ပါဠိတော် (၁) အာသယာ နုသယာ ဉာဏ—သတ္တဝါတို့၏ အလိုအာသာ ဟူသမျှကို သိသောဉာဏ်။ (၂) ဣန္ဒြိယ ပရောပရိယတ္တိ ဉာဏ—သတ္တဝါ ဣန္ဒြေ ရင့်မရင့်ကို ထောက်ခြင့် သိမြင်နိုင်သော ဉာဏ်။ (၃) သဗ္ဗညုတ ဉာဏ—တရားအကုန်ကို စုံအောင် သိသောဉာဏ်။ (၄) အနာဝရဏဉာဏ- ဧယျငါးအင်ကို သိမြင်တော်မူရာ၌ အပိတ်အပင်အတားအဆီးမရှိသောဉာဏ်။ (၅)ယမက ပါဋိဟာရိယ ဉာဏ-တံခိုးပြာ

ဋ္ဌိဟာ ပြရာ၌လေ့လာပြီးရှိသောဉာဏ်။ (၆) မဟာ ကရုဏာ သမာပတ္တိ ဉာဏ–သတ္တဝါကို လွန်စွာ သနားတော်မူသော ဉာဏ်။

အသားကြီး ၁၀ ပါး။ ။ဝိနည်းတော်လာ ရဟန်းတော်များ မစားရသော အသားကြီးဆယ်ပါးဟူလို။ (၁) မနုဿ မံသ–လူသား။ (၂) ဟတ္ထိမံသ–ဆင်သား။ (၃) အဿ မံသ–မြင်းသား။ (၄) သုန ခ မံသ–ခွေးသား။ (၅) အဟိ မံသ–မြွေသား။ (၆) သီဟ မံသ–ခြင်္သေ့သား။ (၇) ဗျဂ္ဃ မံသ–ကျားသား။ (၈) ဒီဝိ မံသ–ကျားသစ်သား။ (၉) အစ္ဆမံသ–ဝံသား။ (၁၀) တရစ္ဆမံသ– ဝံပုလွေသား။

အသိတရားမျိုး ၆ ပါး။ ။ရတနာ ၃ ရပ် ဂုဏ်တော်မြတ်တို့နှင့် စပ်၍ သိမှုဉာဏ်များ။ သံယုတ်နှင့် ပဏ္ဏာသမှ။ ။(၁) အနုဿဝ အသိ–ဆရာသမား စသူတို့၏ အဆင့်ဆင့်ဟောပြောသံဖြင့် သိခြင်း။ (၂) သဒ္ဓါအသိ ရတနာသုံးပါးတို့၏ဂုဏ်ကို ယုံကြည်စွာမှတ်၍ သိခြင်း။ (၃) အာကာရပရိဝိတက္က အသိ - ချင်းချာသွင်ပြင်ကို ဆင်ခြင်ကြံစည်၍သိခြင်း။ (၄) ဒိဋ္ဌိနိဇ္ဈာနက္ခန္တိ အသိ–မိမိသဘောဖြင့် လိုက်လျော်ညီစွာ စွဲမြဲ၍သိခြင်း။ (၅) ဝိဋ္ဌကသမ္ဗုဒ္ဓါ အသိ–စာပေဖတ်၍ တတ်မြောက်သောအခါ စာပေလာအသိ။ (၆) ပစ္စက္ခ အသိ–ဆိုပြီးအသိငါးပါးတို့ကို လွန်မြောက်၍ ကိုယ်ဘိုင်တပ်အပ်သိခြင်း။

အသိတိ ရှစ်ကျိပ်။ ။မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ်ကို ခေါ်သည်။ ၎င်းကို ''လက်ဝဲရံ လက်ျာရံ''မှာ ကြည့်ပါ။

အသီးကြီး ၉ မျိုး။ ။ဝိနည်းတော်လာ ရဟန်းတော်များ နေလွဲသောအခါ အဖျော်ရမကာအဖြစ် မအပ်သော အသီးကြီး ၉ မျိုး။ (၁) အုန်းသီး၊ (၂) ထန်းသီး။ (၃) အိမ်ဝိန္နွံသီး။ (၄) တောင်ဝိန္နွံသီး။ (၅) ဘူးသီး။ (၆) ဖရုံသီး၊ (၇) သခွါးဆစ်သီး၊ (၈) သခွါးပြွတ်သီး။ (၉) သခွါးကြောင်သီး။

အသုဘ ၁၀ ပါး။ ။မတင့်မတယ် ရွံစဘွယ်ဖြစ်သော နိမိတ်အာရုံ ကမ္မဋ္ဌာန်း ဆယ်ပါးဟူ၏။ (၁) ဥဒ္ဓုမာတက–ဖူးဖူးရောင်ထ မလှရုပ်သွင် အမြင်ဆိုးဝါးသော အခေါင်ပုပ်။ (၂) ဝိနီလက–ဖေါက်ပြန်ညိုပုပ် စက်ဆုပ် ရွံရှာဖွယ်ကောင်းသော အခေါင်ပုပ်။ (၃) ဝိပုဗ္ဗက–ယိုစီး

လိန်းကျံသော ပြည်ပုပ်တို့ဖြင့် စက်ဆုပ်ဖွယ် အကောင်ပုပ်။ (၄) ဝိစ္ဆိဒ္ဒ က–နှစ်ပိုင်းပြတ်နေသော စက်ဆုပ်ဖွယ် အကောင်ပုပ်။ (၅) ဝိက္ခာယိ တက–အထူးထူးအပြားပြား ကျီး ခွေးတို့စား၍ စက်ဆုပ်ဖွယ်သော အ ကောင်ပုပ်။ (၆) ဝိက္ခိတ္တက–အထူးထူး အပိုင်းပိုင်းအားဖြင့် ပစ်လွှင့် ချထားအပ်သော စက်ဆုပ်ဖွယ်သော အကောင်ပုပ်။ (၇) ဟတ ဝိက္ခိတ္တက–လက်နက်ဖြင့် ပိုင်းဖြတ်အပ် ပစ်လွှင့်အပ်သော စက်ဆုပ်ဖွယ် အကောင်ပုပ်။ (၈) လောဟိတက–သွေးအလိန်းလိန်း ပေကျံစက် ဆုပ်အပ်သော အကောင်ပုပ်။ (၉) ပုဠုဝက–ပိုးလောက် ပြည့်လျှံ အောင့်အံဖွယ်ဖြစ်သော အကောင်ပုပ်။ (၁၀) အဋ္ဌိက–စက်ဆုပ်ဖွယ်ရာ အရိုးစုသာဖြစ်သော အကောင်ပုပ်။

အသုရာများ၊ မျိုးအပြား၊ ၃ ပါးကျမ်းဂန်လာ။ ။(၁) ဝေပ စိတ္တိ အသူရာ – တာဝတိံသာနတ်တို့နှင့် သက်တမ်းစည်းစိမ် တန်ခိုး ညီမျှ၍ မြင့်မိုရ်တောင်အောက်၌နေကြသောအသူရာမျိုး။ (၂)ဝိနိပါတိက အသူရာ–၎င်းတို့သည်လည်း နတ်အသူရာမျိုးပင်။ သို့သော် စတုမဟာ ရာဇ် တာဝတိံသာနတ်တို့လောက် တန်ခိုးမကြီးချေ။ ရှားပါးသော အ ဝတ်တန်းဆာ အစားအစာရှိကုန်၏။ အချို့ကား တိဟိတ် ပဋိသန္ဓေ နေကုန်သည်ဖြစ်၍ မဂ် ဖိုလ်နိဗ္ဗာန်ဘိုင် ရကြကုန်၏။ (၃)ကာလကဉ္စိက အသူရာ–၎င်းတို့သည်ကား ပြိတ္တာအသူရာမျိုးတို့သာတည်း။ ထို့ကြောင့် ကာလကဉ္စိက အသူရာမျိုးကို အသူရကာယ် ဘုံ၌ သွင်း၍ရေတွက်အပ် ကုန်၏။

အဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ယောက်။ ။ပဋိသန္ဓေအခါ ဟိတ်နှင့် မယှဉ် သော ပုဂ္ဂိုလ် နှစ် ယောက် ဟူ၏။ (၁) ဒုဂ္ဂတိ အဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်–အပါယ် လေးပါးဘုံသားများ (၂) သုဂတိ အဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ် – ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ကျိုးကန်း ဆွံ့-အ-လာသူများ။ (ရူပါဝစရ သုဂတိ အဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်)။ ဗိဝိတဆက္က ဗိဝိတနဝက ကလာပ်ဖြင့် ပဋိသန္ဓေ နေသော အသည သတ် ရူပါဝစရသုဂတိအဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်လည်းရှိသေး၏။

(အာ)

အာကာသ ၄ မျိုး။ ။ရေးချစ်လို့ မရသော ကောင်းကင် လေးမျိုး။ (အင်္ဂုတ္တိုရ်ဋီကာ)။ ။(၁) အဇဋာ ကာသ–ယခုမျက်မြင် ဖြစ်သော ဟင်းလင်းကောင်းကင်။ (၂) ပရိစ္ဆိန္နာကာသ–တံခါးပေါက် တိုက်နံရံပေါက် အိုးမျက်နှာဝပေါက် စသည်ပိုင်းခြား ကာရံအပ်သော အပေါက်ဟူသမျှ။ (၃) ကသိဏုဂ္ဃါဋိမာ ကာသ–အာကာသာနဉ္စာယတန ရှာန်၌လာလတံ့သော ကသိုဏ်း ၉ ပါးတွင် တပါးပါးကို ခွါချ၍ရအပ်သော ကောင်းကင် ပညတ်။ (၄) ပရိစ္ဆေဒါ ကာသ–ပရိစ္ဆေဒရုပ်ခေါ် အာကာသဓာတ်။

အာဃာတ ဝတ္ထု ၉ ပါး ၁၀ ပါး ၂ နည်း။ ။၎င်းအဓိပ္ပါယ်အကျယ် ''ရန်ညှိုးဖွဲ့ကြောင်း တရား ၁၀ ပါး''၌ ပြဆိုအံ့။ ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်နှင့် ဝိဘင်းတို့မှ)။

အာစရိယာ၊ ဂုဏ်အင်္ဂါ၊ ၂၅ ဖြာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းပုစ္ဆာ၏အဖြေကို''ဆရာ့ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၂၅ ပါး''၌ ကြည့်ပါ။

အာစောက်ရပ်မှာ၊ ဖြစ်ပေါ်လာ၊ မြန်မာအက္ခရာ မျိုး ၈ လုံး။ ၎င်းအဖြေ''တာလုဇ အက္ခရာ ၈ လုံး''မှာ ကြည့်ပါကုန်။

အာဇာနည်များ၊ မျိုး ၆ ပါး၊ ဖြေကြားမိန့်တော်မူ။ ။မကြောက်မရွံ့ မတွန့်မဆုတ် ဘဲကြေ င်းကျိုးဟုတ်မှန်ကိုဝေဘန်တတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ ၆ မျိုး၊ (သံယုတ်အဋ္ဌကထာ)။ (၁) သီဟ–ခြင်္သေ့ အာဇာနည်မျိုး။ (၂) ဟတ္ထာဇာနေယျ–ဆင် အာဇာနည်မျိုး။(၃) အဿာဇာနေယျ–မြင်း အာဇာနည်မျိုး၊ (၄) ဥသဘာဇာနေယျ–နွားလား အာဇာနည်မျိုး။ (၅) ပုရိသာဇာနေယျ–ယောကျ်ား အာဇာနည်မျိုး။(၆) ခီဏာသဝ–ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်။

အာဇီဝဋ္ဌမကသီလ။ ။အာဇီဝလျှင် ၈ခုမြောက်သော သီလဟူ၏။(သံယုတ်ပါဠိတော်နှင့် မဟာဋီသုတ်အဋ္ဌကထာတို့မှ)။(က)ကာယဒုစရိုက် ၃ ပါး။(ခ) ဝစီဒုစရိုက် ၄ ပါး။(ဂ)မိစ္ဆာဇီဝ ၁ ပါး၊၎င်းရှစ်ပါးကိုရှောင်ကြဉ်စောင့်ထိန်းမှုသီလကိုဆိုသည်၊(အမြဲဟူမှစရိယာကိုယူ)။

အာနန္ဒာထေရ်၊ ဘွဲ့ ၅ ထွေ၊ ရလေ တော်ဒဂ်။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ရှင်အာနန္ဒာ၊ ဘွဲ့ပုံသာ၊ ၅ ဖြာ တော်ဒဂ်" ဟူသော ပုဒ္ဓာဝ္ဒ ရှုပါလေ။

အာပတ် ၇ ပုံ။ ။ရဟန်းတော်များအတွက် ဝိနည်းပညတ်ချက်လာ အခြေခံဥပဒေကြီး ၇ မျိုး။ (၁) ပါရာဇိက(၂) သံဃာဒိသိသ် (၃) ထုလ္လစ္စည်း(၄) ပါစိတ် (၅)ပါဋိဒေသနီ (၆)ဒုက္ကဋ် (၇)ဒုဗ္ဘာသိ။

အာပတ်မသင့်သော ရဟန်းမြတ် ၂ ပါး။ ။ခွဲပုဂ္ဂလာ အနုဝတ္တိ ဟူသော ဝိနည်းတော်လာ အတိုင်း။ (၁) မဟာမုနိရာဇာ—ရဟန်း မင်းမြတ် ဖြစ်တော်မူသော ဘုရား သခင်။ (၂) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ—ဘုရားငယ် ဖြစ်တော်မူသော ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါအရှင်မြတ်။

အာပေါခါတ် ၁၂ ပါး။ ။စိမ့်ဝင်စေးကပ် အဝိနိဗ္ဘောဂရုပ်တို့ကို ဖွဲ့စပ်ပေါင်းစည်းတတ်ခြင်း သဘောရှိသော—သင်္ဂဝါတို့သန္တာန်၌ ငါ့ဟာ ငါ့ဥစ္စာဟု စွဲလမ်းတတ်သော ဝတ္ထုအရည်ဓာတ် ၁၂ ပါး ဟူလို။ (၁) ပိတ္တံ-သည်းခြေ (၂) သေမှံ-သလိပ် (၃) ပုဗ္ဗော-ပြည် (၄) လောဟိတံ-သွေး (၅) သေဒေါ—ချွေး (၆) မေဒေါ—အဆီခဲ (၇) အဿု—မျက်ရည် (၈) ဝသာ—ဆီကြည် (၉) ခေဠော—တံတွေး(၁၀) သိင်္ဃာဏိကာ—နှပ် (၁၁) လသိကာ - အစေး (၁၂) မုတ္တံ—ကျင်ငယ်။

အာမေဋိတ်များ၊ ဖြစ်ကြောင်းကား၊ ၉ ပါးကျမ်း၌လာ။ ။အနက် တခုတည်းကိုပင် နှစ်ကြိမ် သုံးကြိမ် ရွတ်ဆိုခြင်းကို 'အာမေဋိတ်' ခေါ်၏။ ပုံ-မြွေကြီးမြွေကြီးစသည်မျိုး။ အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာ ကျမ်း၌ကား အောက်ပါကိုးမျိုးကို ပြ၏။ ။(၁)ဘယေ-ကြောက်သော အခါမျိုး။ (၂)ကောဓေ-စိတ်ဆိုး ဒေါသဖြစ်သော အခါမျိုး။ (၃) ပသံသာယံ-ချီးမွမ်း ကောင်းချီး ပေးသော အခါမျိုး။ (၄) တုရိတေ-အဆောတလျင် ပြုသောအခါမျိုး။ (၅) ကောတူဟလေ—အဆန်း အသစ် တွေ့သောအခါမျိုး။ (၆) အစ္ဆရေ—အံ့ဩသော အခါမျိုး။ (၇) ဟာသေ-အားရဝမ်းသာ ရွှင်လန်းခါမျိုး။(၈) သောကေ—စိုးရိမ် ဝမ်းနည်းသော အခါမျိုး။ (၉) ပသာဒေ—ကြည်ညိုလွှန်းသော အခါမျိုး။

အာယတန ၁၂ ပါး။ ။အာရုံတရားတို့၏ ထွက်ဝင်သွားလာရာ နေအိမ်သဘွယ် ဖြစ်သော သဘော ၁၂ ပါး ဟူလို။ ။(၁) စက္ခာ

ယတန – စက္ခုပသာဒ, ခေါ် မျက်စိ အကြည်ဓာတ်။ (၂) သောတာယတန-သောတပသာဒ, ခေါ် နား အကြည်ဓာတ်။ (၃) ဃာနာယတန-ဃာနပသာဒ, ခေါ် နှာခေါင်း အကြည်ဓာတ်။ (၄) ဇိဝှါယတန-ဇိဝှါပသာဒ, ခေါ် လျှာအကြည်ဓာတ်၊ (၅) ကာယာယတန-ကာယပသာဒ, ခေါ် ကိုယ် အကြည်ဓာတ် (၆) မနာယတန- စိတ် ၈၉ ခုဟုဆိုအပ်သော မနော အကြည်ဓာတ်၊ (၇) ရူပါယတန-အဆင်း အာရုံ၊ (၈) သဒ္ဒါယတန-အသံ အာရုံ၊ (၉) ဂန္ဓာယတန-အနံ့ အာရုံ၊ (၁၀) ရသာယတနာ-အရသာ အာရုံ၊ (၁၁) ဖေါဋ္ဌဗ္ဗာယတန-ပထဝီ, တေဇော, ဝါယော, ဟုဆိုအပ်သော ဓာတ်သုံးပါးအပေါင်း အတွေ့အာရုံ၊ (၁၂) ဓမ္မာယတန-စေတသိက် ၅၂ ပါး, သုခုမရုပ် ၁၆ ပါး, နိဗ္ဗာန် ဟုဆိုအပ်သော ဓမ္မာရုံ။

အာရက္ခ သမ္ပဒါတရား ၅ ပါး။ ။တိုးတက်ခိုင်မြဲရေးအတွက် မိမိတို့ပစ္စည်းအရပ်ရပ်ကို စောင့်ရှောက်မှုတရား ငါးပါးဟူ၏။ ။(၁) ရာဇ ဘယ အာရက္ခ-မင်းပြစ်မင်းဘေးနှင့် ရှုံးပြင်ကန္တာ ရှောင်ရှားမှု။ (၂) စောရ ဘယ အာရက္ခ-သူခိုးဓါးပြဘေးမှ လုံခြုံရေးအတွက် စောင့်ရှောက် တတ်မှု။(၃) အဂ္ဂိ ဘယ အာရက္ခ-မီးဘေးမှကင်းဝေးအောင် ရှောင်ရှားတားဆီးတတ်မှု။ (၄) ဥဒက ဘယ အာရက္ခ-ရေဘေးမှ ကင်းဝေးအောင် ထားတတ် ရှောင်တတ်မှု၊ (၅) အပိယ ဒါယာဒ ဘယ အာရက္ခ-သားဆိုး သမီးဆိုး အမွေခံဆိုး မဖြစ်ရအောင် လိမ္မာစေမှု ကြောင့်ကြပြုကာ စောင့်ရှောက်စေခြင်း။

အာရုံ ၅ ပါး ကာမဂုဏ် တရား။ ။ငင်းသရုပ် "ကာမဂုဏ် ၅ ပါး"၌ ပြမည်။

အာရုံ ၆ ပါး။ ။မျက်စိ, နား, နှာ, စသော တံခါးခြောက်ပေါက်မှ ဝင်လာသော အရာ ၆ ပါး ဟူ၏။ ။(၁) ရူပါရုံ – အဆင်း (၂) သဒ္ဒါရုံ-အသံ (၃) ဂန္ဓာရုံ-အနံ့ (၄) ရသာရုံ-အရသာ (၅) ဖေါဋ္ဌဗ္ဗာရုံ-အတွေ့အထိ (၆) ဓမ္မာရုံ-သုခုမရုပ် သောဠသ, စိတ်တခုယုတ်ကိုးဆယ်, စေတသိက် ၅၂, နိဗ္ဗာန်, ပညတ်။

အာလိန် ၅ ဆင့်။ ။မရိုးစည်လုံးသဏ္ဍာန်ကဲ့သို့ အလယ်ပူ အထက်ရှူးနေသော မြင့်မိုရ်တောင်ကြီး၌ အပြင်ဆင်ဝင် တောင်ခါးပန်းစွန်းငါးဆင့်ရှိကုန်၏၊ ၎င်းကိုပင် အာလိန် ငါးဆင့်ဟု ခေါ်ဆိုသည်မှတ်။ ထို အာလိန်ငါးဆင့်တို့သည် တဆင့်တဆင့်၌ အထု၏၎င်း အပြင်၏၎င်း အတိုင်းအရှည် ပမာဏအားဖြင့် ယူဇနာငါးထောင်စီ အသီးအသီး ရှိကုန်၏။ မြင့်မိုရ်တောင်၏ ရေပေါ်ယူဇနာ ရှစ်သောင်းလေးထောင်တွင် အောက်ထက်ဝက်ဖြစ်သော ယူဇနာလေးသောင်းနှစ်ထောင်ကို ငါးစုပြုသော် အောက်ဆုံးအစုသည် ပဌမအာလိန်မည်၏။ ထိုပဌမအာလိန်သည် ရေအထက်ပေါ်နေသည်ကား ထက်ဝက်, ရေအောက်နစ်နေသည်ကား ထက်ဝက်ဖြစ်၏။ ထိုပဌမအာလိန်၌ နဂါးမင်းတို့နေ၏။ ထိုအထက် ဒုတိယအာလိန်ကားလက်ပံပင်တောကြီး အတိဖြစ်၍ ဂဠုန်မင်းတို့ နေကြကုန်၏။ ထိုအထက် တတိယအာလိန်ကား ဂုမ္ဘဏ်တို့နေရာဖြစ်၏။ ထို့အထက် စတုတ္ထအာလိန်ကား ဘီလူးရက္ခိုသ်တို့၏ နေရာဖြစ်၏။ ထိုအထက် ပဥ္စမအာလိန်ကား မြင့်မိုရ်တောင်၏ခါး ယုဂန္ဓိုရ်တောင်၏ ထိပ်နှင့်ညီမျှ၍ ''ဓတရဋ္ဌ, ဝိရူဠှက, ဝိရူပက္ခ, ကုဝေရ'' အမည်ရှိသော နတ်မင်းကြီး လေးပါးတို့၏ နေရာ စတုမဟာရာဇ် နတ်ပြည်ပင် ဖြစ်လေ၏။

အာဝေဏိကဂုဏ်တော် (၁၈) ပါး။ ။ဘုရားရှင်အတွက် သက်သက်သီးခြား ဂုဏ်တော် ၁၈ ပါး။ ။(၁) အတီတံသေ ဗုဒ္ဓဿဘဂဝတော အပ္ပဋိဟတဉာဏံ–အတိတ်အဖို့၌ ဉာဏ်တော်၏အပိတ်အပင်အတားအဆည်းမရှိခြင်း။ (၂) အနာဂတံသေ– အနာဂတ်အဖို့၌လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။ (၃) ပစ္စုပ္ပန္နံသေ– ပစ္စုပ္ပန်၌လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။ (၄) သဗ္ဗံ ကာယကမ္မံ ဉာဏပုဗ္ဗင်္ဂမံ ဉာဏာနုပရိဝတ္တံ– ကာယကံမှု အလုံးစုံ၌ ဉာဏ်တော်သာလျှင် ရှေ့သွားရှိခြင်း။ ဉာဏ်တော်သို့သာ အစဉ်လိုက်ခြင်း။ (၅) သဗ္ဗံ ဝစီကမ္မံ– ဝစီကံမှုတို့၌လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။ (၆) သဗ္ဗံ မနောကမ္မံ–မနောကံမှုတို့၌လည်း၎င်းအတိုင်းပင်။ (၇) နတ္ထိ ဆန္ဒဿ ဟာနိ–အလိုဆန္ဒတော်၏ ယုတ်လျော့ အားနည်းမှုမရှိခြင်း။ (၈) နတ္ထိဝိရိယဿ ဟာနိ–အားတုတ်မှုဝိရိယ၏လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။ (၉) နတ္ထိ သမာဓိဿ ဟာနိ– သမာဓိတော်၏လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။

(၁၀) နတ္ထိ ပညာယဟာနိ– ပညာတော်အရာ၌လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။ (၁၁) နတ္ထိ ဓမ္မဒေသနာယ ဟာနိ– တရားဟောရာ၌လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။(၁၂) နတ္ထိ ဝိမုတ္တိယာဟာနိ–ဝိမုတ္တိတရားအဖို့၌လည်း ၎င်းအတိုင်းပင်။ (၁၃) နတ္ထိ ဒဝါ–ပြက်ရယ်ပြုမှု၊မြူးထူးမှု မရှိခြင်း။(၁၄) နတ္ထိ ရဝါ– ချွတ်ချော်တိမ်းပါးမှု မရှိခြင်း။ (၁၅) နတ္ထိအဖုဋံ– ဉာဏ်တော်နှင့် မတွေ့ထိသော အရာဟူ၍ မရှိခြင်း။ (၁၆) နတ္ထိ ဝေဂါယိတတ္တ–အဆောတလျင်ပြုရသည်၏အဖြစ်မျိုးမရှိခြင်း။(၁၇) နတ္ထိအဗျာဝဋမနော–ကြောင့်ကြမဲ့ စိတ်မျိုး မရှိခြင်း။ (၁၈)နတ္ထိ အပ္ပဋိသင်္ခါနုပေက္ခာ–ပညာဉာဏ်မဆင်မခြင် ရှုလေ့မရှိခြင်း။

အာဝေဏိက ဒုက္ခ ၅ ပါး။ ။မိန်းမများအတွက် သီးခြားခံယူရသော ဒုက္ခငါးပါး။ သင်္ဂါယတနသံယုတ်ပါဠိတော် မာတုဂါမသုတ်မှ ယူပြသည်။ ။(၁) အရွယ်ရောက်လျှင် ရာသီဥတုသွေး တလတကြိမ်သွန်ရခြင်း။ (၂) လင်၏နောက်သို့လိုက်ပါသွားရခြင်း။ (၃) လင်၏ခြေရင်း အလုပ်အကျွေးအဖြစ် ပြုလုပ်ရခြင်း။ (၄) ကိုယ်ဝန် ဆောင်ရခြင်း။ (၅) သားဖွားရခြင်း။

အာဝေဏိက၊ ပိဋကြမေတ္တာ၊ ၇ ဖြာ၊အင်္ဂါ အဘယ်နည်း။ ။ သီးခြားကန့်သတ်၍ ပိဋကသပ္ပါးများသော ''ဩဓိသ မေတ္တာ ၇ ပါး''ကိုပင် အာဝေဏိကမေတ္တာဟု ခေါ်ကြသည်၊အဖြေရှင်း၌ရှုပါကုန်။ ။မှတ်ချက်။ အချို့ ဆိုင်းနောက်ထနှင့် သဘင်သည်တို့ကား မပီမသ''အာဝေဓိက မေတ္တာ''ဟု ခေါ်နေကြကုန်၏။

အာသယ တရား ၄ ပါး။ ။စိတ်တို့၏ မှီရာတည်ရာ၊ သို့မဟုတ် သတ္တဝါတို့၏ မှီရာ တည်ရာလေးပါးဟူလို။ သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ။ (၁) သဿတ ဒိဋ္ဌိ–သတ္တဝါ သင်္ခါရတို့၏ မြဲ၏ဟူသော အယူ (၂) ဥစ္ဆေဒ ဒိဋ္ဌိ–သေပြီးနောက် သတ္တဝါသင်္ခါရတို့ ပြတ်၏ဟူသော အယူ (၃)သစ္စာနုလောမိကဉာဏ်– မဂ္ဂသစ္စာအားဖြင့်ရင်း, ပရမတ္ထသစ္စာအားဖြင့်ရင်း, လျော်ပတ်လျော်ကန်သော ဉာဏ်အမြင် (၄) ကမ္မဿ ကတဉာဏ်– ကုသိုလ်ကံသည် မိမိဉစ္စာဖြစ်၍ ပြုရမည့်ကံတည်း၊ အကုသိုလ်ကံသည်

မိမိဥစ္စာမဟုတ်၍ မပြုရမည့်ကံတည်းဟု ကံသာလျှင် မိမိဥစ္စာမှန် ဥစ္စာ မိမိ၏ဥစ္စာဟုတ်သည်ကို သိတတ်သောဉာဏ်အမြင်တည်း။

အာသဝတရား ၄ ပါး။ ။ဘုံအားဖြင့် ဘဝဂ်, ဓမ္မအားဖြင့် ဂေါတြဘူတိုင်အောင်ယိုစီးနှိပ်စက်တတ်သော တရားများ။(၁) ကာမာသဝ–ကာမ ၁၁ဘုံ၌တပ်နှစ်သက်တတ်သောလောဘ။(၂)ဘဝါသဝ–ရူပ ၁၆ ဘုံ အရူပ ၄ ဘုံ၌ တပ်မက်သော လောဘ။(၃) ဒိဋ္ဌာသဝ–မှားသောမိစ္ဆာအယူ ဒိဋ္ဌိစေတသိက်။ (၄) အဝိဇ္ဇာသဝ- သစ္စာဉာဏ်အမြင်ကို ဖုံးလွှမ်းပိတ်ဆည်းတတ်သော မောဟ။

အာဟာရ ၄ ပါး။ ။မိမိဆိုင်ရာ အကျိုးတရားများကို အရှည်ခန့်အောင် ပို့ဆောင်ထောက်ပံ့စေတတ်သော တရားသဘော ၄ ပါး။ (၁) ကဗဠီကာရာဟာရ–စားအပ်သော အစားအစာဟူသမျှ။ (၂) ဖဿာဟာရ- အတွေ့အထိ ဖဿသဘော။ (၃) စေတနာဟာရ–စေ့ဆော်မှု စေတနာသဘော။ (၄) ဝိညာဏာဟာရ- ဝိပါက်ဝိညာဏ်ဖြစ်သော တရားစု။

အာဋ္ဌာဝကဘီလူး၏ လက်နက်ကြီး ၉ ပါး။ ။အာဋ္ဌာဝကသံယုတ်မှ။ (၁) သုံးယူဇနာမြင့်သောတောင်ထွတ်ကို ဖြိုဖျက်နိုင်သော မုန်တိုင်းလက်နက်။ (၂) သစ်ပင်တောင်ကမ်းတို့ကို နှစ်လွှမ်းနိုင်သော မိုးရေလက်နက်။ (၃) တောင်ထုကြီးကို ဖြိုခွဲကြေမွနိုင်သော ကျောက်စစ်မိုးလက်နက်။(၄) သင်ရုန်း, လှံကန်,သန်လျက်မိုးလက်နက်။ (၅) ရဲရဲညီးသော မီးကျီးမိုး, မီးတောက်မီးလျှံဘွဲ့ဖြိုလက်နက်။ (၆)ပြာပူမိုးလက်နက်။(၇) သလဲမိုးလက်နက်(၈) ညွန်ပျောင်းမိုးလက်နက်။ (၉) အင်္ဂါ ၄ ပါးရှိသော အမိုက်တိုက်လက်နက်။

အား ၈ ပါး။ ။ဤအားရှစ်ပါးကား အင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော်လာဖြစ်၏။ (၁) ရုဏ္ဏဗလာ ဒါရကာ–သူငယ်တို့အားကား ငိုခြင်း။ (၂) ကောဓဗလာ မာတုဂါမာ–မိန်းမတို့အားကား အမျက်ထွက်ခြင်း။(၃) အာဝုဓဗလာ စောရာ–ခိုးသူ ထားပြတို့အားကား လက်နက်။(၄)ဣဿရိယဗလာ ရာဇာနော–ဘုရင်မင်းတို့အားကား အစိုးရခြင်း။(၅) ဥဇ္ဈတ္တိဗလာ ဗာလာ–သူမိုက်တို့အားကား မြော်မြင်လွတ်ကင်းကဲ့ရဲ့ခြင်း။ (၆)

နိဗ္ဗုတ္တိဗလာ ပဏ္ဏတ္တိ—ပညာရှိတို့အားကား မြော်မြင်ရှုစား သတိထား ခြင်း။ (၇) ပဋိသန်္ဓနဗလာ ဗဟုသုတာ—အကြားအမြင် များသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အင်အားကား အရာရာ၌ကောင်းစွာဆင်ခြင်ခြင်း။ (၈) ခန္တီဗလာ သမဏာ ဗြာဟ္မဏာ—ရသေ့ရဟန်းတို့၏အင်အားကားသည်းခံခြင်း။

မှတ်ချက်။ ။ဤပါဠိတော်၌ သည်းခံခြင်း ခန္တီအားသည် ရှစ်ခု မြောက်ဖြစ်၏၊ ၎င်းကိုရည်၍ ပါရမီခန်း၌ ''ပရမံတပေါ်၊ ခန္တီကျော်ဟု၊ သူတော်အကျင့်၊ အားရှစ်ဆင့်''ဟု စပ်ဆိုထားလေပြီ။

အားတော် ၁၀ ပါး၊ မြတ်ဘုရား၊ ကိုယ်အား, ဉာဏ်အားရှိ။ ။ မြတ်စွာဘုရားသခင်၏ ဉာဏ်တော်အားဆယ်ပါး။ ကိုယ်တော်အားဆယ်ပါး ဟုလို။ဉာဏ်တော် အားဆယ်ပါး။ ။ (၁) ဌာနာဋ္ဌာန ကောသလ္လ ဉာဏ်—အရာဟုတ်သည် မဟုတ်သည်တို့ကို သိတော်မူခြင်း။ (၂) ကမ္မဝိပါက ဉာဏ်—ကံ ကံ၏အကျိုးကို သိတော်မူခြင်း။ (၃) သဗ္ဗတ္ထဂါမိနီ ပဋိပဒါ ဉာဏ်—အလုံးစုံကုန်သော ဘဝ တို့သို့ ရောက်ခြင်း အကြောင်း၌ သိတော်မူခြင်း။ (၄) အနေကဓာတု နာနာဓာတု ဉာဏ်-များသောလောကဓာတ် အထူးထူးသော လောကဓာတ်တို့ကို သိတော် မူခြင်း။ (၅) နာနာ ဓိမုတ္တိ ဉာဏ်—အထူးထူးသောအလိုတို့ကိုသိတော်မူ ခြင်း။(၆)ဣန္ဒြိယ ပရောပရိယတ္တိဉာဏ်—ဣန္ဒြေနုရင့်ခြင်း၌သိတော် မူခြင်း။ (၇) ဈာန ဝိမောက္ခာဒိ ဉာဏ်- ဈာန် ဝိမောက္ခစ သည်တို့၌ သိတော် မူခြင်း။ (၈) ပုဗ္ဗေ နိဝါသ ဉာဏ်—ရှေးက နေခဲ့ဘူးသော ခန္ဓာအစဉ် ကို သိတော်မူခြင်း။ (၉)ဒိဗ္ဗစက္ခု ဉာဏ်—အပိတ်အပင် အတားအဆီးမရှိ နတ်မျက်စိကဲ့သို့ ပကတိ သိမြင်တော်မူခြင်း။ (၁၀) အာသဝက္ခယ ဉာဏ် အာသဝေါတရားတို့၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်ကို သိတော်မူခြင်း။ ဤကား ဉာဏ် တော်အား ၁၀ ပါးတည်း။ (ဉာဏဝိဘင်းပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌ ကထာမှာ အကျယ်ရှု) ကိုယ်တော်အားဆယ်ပါး။ ။မြတ်စွာဘုရားသခင်၏ ပကတိ သောအားတော်မြတ်သည် ''ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း''ဆယ်စီးအားနှင့်အညီအမျှ ရှိတော်မူသတတ်။ ၎င်းကိုပင် အားတော်ဆယ်ပါးခေါ်၏။ ထို့ကြောင့် ဒသဗလော — ကိုယ်တော်အား ဆယ် ပါး နှင့် ပြည့်စုံတော် မူသော မြတ်စွာဘုရား ဟု ဘာသာ ပြန်ဆိုကြလေပြီ။မှန်၏။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ပန

ဒသန္နံ ဆဒ္ဒန္တာနံ ဗလံ ဓာရေတိ တေနေဝ ဘဂဝါ ကာဠာဝက ဟတ္ထိဂဏနာယ ကောဋိသဟဿဗလံ ဓာရေတိ ပုရိသဂဏနာယ ဒသန္နံ ပုရိသ ကောဋိသဟဿာနံ ဗလံ–မြတ်စွာဘုရားသည် ဆဒ္ဒန် ဆယ်စီးအားကို ဆောင်နိုင်၏။ထို့ကြောင့် ယခုအခါ မြန်မာပြည်စသည်၌အသုံးပြုနေသော ‘‘ဆင်မည်းခေါ်’’အောင်မြည်တတ်သော‘‘ကာဠာဝက’’ဆင်ပေါင်း ကုဋေတထောင်အား ဗိုလ်ခြေ ယောက်ျား ကုဋေ တသောင်းအားကို ဆောင်နိုင်သော အားတော်မြတ် ရှိသည် ဟူ၏။ (အဘိဓာန်ဋီကာမှ)။

(ဣ)

အိ,အက္ခရာ၊ ရေးထုံးမှာ၊ မြန်မာ ၄ မျိုးရှိ။ ။မြန်မာဘာသာ၌ ‘‘ဣ,အိ,ဤ,၏’’ ၎င်းလေးမျိုးကို သင့်သလိုရေးသားကြလေသည်။

အိပ်ခြင်းမျိုး ၄ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့၏ အိပ်ခြင်းအပြား လေးပါး သမ္မောအဋ္ဌကထာ။ ။(၁)ကာမဘောဂီ သေယျ– ကာမဂုဏ်ခံစားသူတို့ အများအားဖြင့် လက်ဝဲဘက်စောင်း၍ အိပ်ကြ၏။ (၂) ပေတသေယျ–ပြိတ္တာတို့သည် ပက်လက် အိပ်ကြ၏။ (၃)သီဟ သေယျ–ကေသရခြင်္သေ့တို့ကား လက်ျာနံပါးဖြင့်သာ အအိပ်များကုန်၏။ သူမြတ်တို့လည်း ဤသို့အိပ်ကြ၏။ (၄) တထာဂတ သေယျ–ဘုရားရှင်တို့သည် လက်ျာနံပါးဖြင့် စတုတ္ထဈာန် ဝင်စားကာအိပ်တော်မူကြ၏။ (စတုတ္ထဈာနသေယျံ ပန တထာဂတသေယျာဝ ဟောတိ)။

အိပ်မက်,မက်ခြင်း အပြား ၆ ပါး။ ။အိပ်မက်ခြင်းအကြောင်း ၆ ပါး။ သို့မဟုတ် အိပ်မက်တတ်သူ ၆ ယောက်။ (၁) ဝါတိက–လေဓာတ်ပျက်၍ မက်ခြင်း။ (၂) ပိတ္တိက–သည်းခြေပျက်၍ မက်ခြင်း။ (၃) သေမှိက–သလိပ် ပျက်၍ မက်ခြင်း။ (၄) ဒေဝတူပသံဟရတ–နတ်တို့ လှည့်ပတ်၍ မက်ခြင်း။ (၅) သမုဒါစိဏ္ဏတ–လေ့ကျက် သုံးဆောင်ဘူး၍ မက်ခြင်း။ (၆) ပုဗ္ဗနိမိတ္တ–ပုဗ္ဗနိမိတ်ပြ ဖြစ်လတံ့ကို မြင်မက်ခြင်း။

အိမ်ဆောက်ကောင်းကြား၊လ ၆ ပါး၊မိန့်ကြားဖြေတော်မူ။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို အောက်ပါ မြေခံရွေးနည်း လင်္ကာဖြင့်သိပါ။

လောကီလူများ၊ အမျိုးသားတို့၊ မှတ်ထားစေရန်၊ မြေခံကျမ်းမြတ်၊ ဇာရပ်အိမ်ကျောင်း၊ ဆောက်ဘုံရှောင်းသော်၊နတ်တော်,ခေါင်,ကြူး၊ပြာ, ကူး, ဆုန်, ပေါင်း၊ ဆောက်ကောင်း ၆ လ၊ မှတ်ကုန်ကြလော့။

အိမ်မှာမွေးထား၊ ငှက် ၄ ပါး၊ စီးပွါးချမ်းသာတိုး။ ။ထိုငှက်မျိုးလေးပါးကို မိမိတို့နေအိမ်၌ မွေးထားခြင်းဖြင့် စီးပွါးဥစ္စာ ကျက်သရေမင်္ဂလာ တိုးတက်ခြင်းများဖြစ်သည်ဟု ဇောတိတတ္တ ဗေဒင်ကျမ်းကြီး၌ ဆို၏။ (၁) ပါရာဝတ-အိမ်ခိုငှက်။ (သဘော်ခို)(၂)မယူရ-ဥဒေါင်းငှက်၊ (၃) သုက—ကျေး,ကြက်တူရွေး။ (၄) သာရိက-သာလိကာငှက်။

အိမ်ရှေ့မင်းသား၊ ဖြစ်ထိုက်ငြား၊ ၅ ပါးလက္ခဏာ။ ။(၁) မိဘ နှစ်ပါးစုံမှ သန့်ရှင်းစွာ မွေးဖွါးခြင်း။ (၂) အဘိရူပ,ပါသာဒိက အလွန်တင့်တယ်ရှုချင်ဖွယ်အဆင်းဂုဏ်တို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း၊ (၃) ခမည်းတော်,မယ်တော်တို့ ချစ်အောင်ကျင့်တတ်ခြင်း။ (၄)တိုင်းပြည်လူထု မြတ်နိုးအောင် ကျင့်တတ်ခြင်း။(၅) တိုင်းရေးပြည်မှု စစ်မှုရေးရာတို့၌ လိမ္မာခြင်း။

အိမ်သူ့ဝတ် ၅ ပါး။ ။၎င်း၏သရုပ်ကို ''မယားဝတ်ငါးပါး'' ၌ကြည့်ပါ။

ဇုန္တတရား ၄ ပါး။ ။အလိုဆန္ဒတရားများကို သမ္မော အဋ္ဌကထာ ခုဒ္ဒကပါဠိဘင်း၌ ဤသို့ပြ၏။ (၁) အတြိစ္ဆ— မိမိနှင့်ထိုက်တန်သလောက်နှင့် မရောင့်ရဲနိုင်ဘဲ အလွန့် အလွန် အလိုကြီး ခြင်းမျိုး။ ကိုယ့်လက်၌ရှိ စည်းစိမ်ထက် သူများခံစားလျက်ရှိသောစည်းစိမ်ကို ပိုမိုနှစ်သက် လိုချင်ခြင်းမျိုး။ (၂) မဟိစ္ဆ—အလိုကြီးခြင်း။ ဝါကြွားညာဝါး၍ မိမိမျှတလောက်ရုံထက် အပိုအမိုရအောင် ယူငင်ခြင်းမျိုး၊ (၃) ပါပိစ္ဆ—ယုတ်မာသောအလိုဆိုး။ မိမိ၌ သီလ,သမာဓိ, တရားထူးမရှိပါဘဲ ရှိယောင်ဆောင်၍ ကြည်ညိုခံယူကာ လှည့်စားခြင်းမျိုး။ (၄) အပ္ပိစ္ဆ—အလိုနည်းခြင်း,ရောင့်ရဲခြင်း။ ရသမျှနှင့်သာ တင်းတိမ်ကာ သုံးဆောင်ခြင်းမျိုး။

ဇုမ္ဗိပါဒ် ၄ ပါး။ ။ကြီးပွါးတိုးတက် တန်ခိုးကြီးမှု၏ အခြေခံ

တရား ၄ ပါး။(၁) ဆန္ဒိဒ္ဓိပါဒ်-အလို ဆန္ဒတရား။(၂) ဝီရိယိဒ္ဓိပါဒ်-အားထုတ် ကြိုးစားမှု။(၃) စိတ္တိဒ္ဓိပါဒ်—ကြံစည် စိတ်ကူးမှု။ (၄) ဝီမံသိဒ္ဓိပါဒ်— စုံစမ်းဆင်ခြင်မှု။

ဣဒ္ဓိမျိုး ၁၀ ပါး။ ။ပြီးစီး အောင်မြင်မှုမျိုး တန်ခိုး ဆယ်ပါး။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၌ လာ၏။(၁)အဓိဋ္ဌာနိဒ္ဓိ—မိမိ၏မူလရုပ်သွင်တူဖန်ဆင်းခြင်း။ (၂) ဝိကုဗ္ဗနိဒ္ဓိ—မိမိအသွင်စွန့်၍၊ နဂါးဂဠုန်ရုပ်စသည် ဖန်ဆင်းခြင်း။ (၃)မနောမယိဒ္ဓိ—မိမိကိုယ် အဆင်းသဏ္ဍာန်ကို စိတ်အလိုအတိုင်းပြီးစေခြင်း။(၄)ဉာဏဝိပ္ဖါရိဒ္ဓိ—အနာဂါမ်,ရဟန္တာတို့၏ အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်ကိုမရမီ ရှေ့အဖို့ ရပြီးနောက်အဖို့တို့၌ သူတပါး၏ လုံ့လပယောဂဖြင့် မသေနိုင်ခြင်းမျိုး။(၅)သမာဓိဝိပ္ဖါရိဒ္ဓိ—အနာဂါမ်,ရဟန္တာတို့၏နိရောဓသမာပတ် ဝင်စားခိုက် သူတပါး လုံ့လပယောဂဖြင့် မသေနိုင်ခြင်းမျိုး။ (၆) အရိယိဒ္ဓိ—အရိယာတို့၏အနိဋ္ဌ စသည့်အာရုံကို ဣဋ္ဌာရုံပြု၍ရှုနိုင်ခြင်းမျိုး။ (၇) ကမ္မဇိဒ္ဓိ— ငှက်စသည်တို့၏ ကောင်းကင်၌ ပျံနိုင်ခြင်းမျိုး။ (၈)ပုညဝတော ဣဒ္ဓိ—စကြာမင်းစသည်တို့၏ မိုးကောင်းကင်၌ စစ်အင်္ဂါလေးပါးနှင့်သွားနိုင်ခြင်းမျိုး။(၉)ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ—ဝိဇ္ဇာဓိုရ်စသည်တို့၏ မြေလျှိုးမိုးပျံတန်ခိုးဟူသမျှ။ (၁၀) တတ္ထတတ္ထ သမ္မာပယောဂပစ္စယိဒ္ဓိ-ကလာအတတ် ၆၄ ရပ်နှင့် အဋ္ဌာရသ ဝိဇ္ဇာအတတ်မျိုးဟူသမျှ။

ဣန္ဒြေ ၆ ပါး တံခါး ၆ ပေါက်။ ။ကောင်းသောအာရုံကိုသွင်း၍ မကောင်းသောအာရုံတို့ကို ပိတ်ဆည်းရန် တံခါး ၆ ပေါက်။ (၁) စက္ခုန္ဒြေ- ရူပါရုံခေါ် အဆင်း၏ ထွက်ဝင်ရာ ''စက္ခုပသာဒ'' ခေါ် မျက်စိပေါက်။ (၂) သောတိန္ဒြေ - သဒ္ဒါရုံခေါ် အသံ၏ ထွက်ဝင်ရာ ''သောတပသာဒ'' ခေါ်နားပေါက်။ (၃) ဃာနိန္ဒြေ – ဂန္ဓာရုံခေါ် အနံ့၏ ထွက်ဝင်ရာ ''ဃာနပသာဒ'' ခေါ် နှာခေါင်းပေါက်။ (၄) ဇိဝှိန္ဒြေ—ရသာရုံခေါ် ချို,ချဉ်,စပ်,ငန်,ဖန်,ခါး,အရသာခြောက်ပါး၏ ထွက်ဝင်ရာ''ဇိဝှါပသာဒ''ခေါ် လျှာ။ သို့မဟုတ် ပစပ်ပေါက်၊ (၅) ကာယိန္ဒြေ—ဖောဋ္ဌဗ္ဗါရုံ ခေါ် အတွေ့အထိခံတတ်၏ ထွက်ဝင်ရာ''ကာယပသာဒ''ခေါ် အတွေ့အထိကို သိနိုင်သော အရပ်ဟူသမျှ ကာယကိုယ်ပေါက်။(၆) မနိန္ဒြေ—ဓမ္မာရုံခေါ် ပသာဒရုပ် ၅ ခု၊ သုခုမရုပ် ၁၆ ခု၊

စိတ် ၈၉ စေတသိက် ၅၂၊ နိဗ္ဗာန် ပညတ်တို့၏ ထွက်ဝင်ရာ''မနောဒွါ ရ''ခေါ်စိတ်ပေါက်။

ဣရိယာပုထ် ၄ ပါး။ ။ကိုယ်အမူအရာ ဖြစ်ကြောင်းလေးပါး။ (၁) ဂမန–သွားခြင်း။(၂) ဌာန-ရပ်ခြင်း။(၃) အာသန–ထိုင်ခြင်း။ (၄) သယန–လျောင်းခြင်း,အိပ်ခြင်း။

ဣဿရနိမ္မာန ဝါဒကြီး ၄ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ် ''မြဟ္မာ့ဝါဒကြီးလေးပါး''၌ကြည့်ပါ။''

ဣဿရိယ ဘုန်းတော်မျိုး ၈ ပါး။ ။စိတ်ကို အစိုးရတော်မူခြင်း တန်ခိုး။အာဏိမာစသော–ဘုန်းတော် ၈ ပါးနှင့် ပြည့်စုံသည်ကို ခေါ်သည်။ (၁) အာဏိမာ- ကိုယ်တော်ကို အဏုမြူ သဖွယ် သေးငယ်အောင် ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း ဘုန်းတော်။ (၂) လဃိမာ–ပေါ့ပေါ့ပါးပါး ကူးလွှား ပျံသန်းနိုင်အောင် ပြုနိုင်သော ဘုန်းတော်။(၃) မဟိမာ-- ကိုယ်တော်ကို အလိုရှိသလောက် ကြီးကျယ်အောင် ဖန်ဆင်း နိုင်သော ဘုန်းတော်။(၄) ပတ္တိ–ရောက်လိုရာ အရပ်သို့ ချက်ချင်း ကြွရောက်နိုင် သော ဘုန်းတော်။(၅) ပါကမ္ပံ-အဆင်းသဏ္ဌာန် အသွင်အပြင် အမျိုးမျိုး ဖန်ဆင်းနိုင်သော ဘုန်းတော်။(၆) ဤသိတာ–မိမိ စိတ်တော်မှ စ၍ လောကအလုံးကိုပါ ပိုင်ပိုင်နိုင်နိုင် စိုးမိုးအုပ်ချုပ်တော်မူနိုင်သော ဘုန်းတော်။(၇) ဝသိတာ- ဈာန် သမာပတ် အဘိညာဉ်တို့ကို ခဏခြင်း ဝင်စားနိုင်သော ဘုန်းတော်။ (၈) ယတ္ထ ကာမာ ဝသာယိတာ– အမိန့်တော်မူသည့်အတိုင်း မလွန်မကျူး အထူး ပြီးစေနိုင်သော ဘုန်း တော်။

(ဉ)

ဥကွောင်းလေမျိုး ၁၂ ပါး။ ။လည်ပင်းနှင့် ခေါင်းပိုင်းကို အများဆုံး ဒုက္ခပေးတတ်သော လေများ၊ ၎င်းသရုပ် ''လေမျိုး ၈၀ (ဃ)''အပိုဒ်၌ ရှုပါလေ။

ဥကြတ် ၃ ပါး၊ နိမိတ်များ၊ မိန့်ကြားကျမ်းပေဒင်။ ။ရှေး

ပောင်း စာပေတို့၌ ''ဥပ္ပါတ, သဒ္ဒါကို–ဥကြတ်ဟု'' ပြန်ဆိုသည်။ ဥကြတ် ဟူသည် နိမိတ်အထူးပင် ဖြစ်၏။ ၎င်းသရုပ်ကား ''ကိတ် ၃ ပါး'' အဖြေနှင့်အတူပင်။

ဥစ္စာပျက်မှု ကြောင်း ၆ ခု။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''စည်းစိမ်ဥစ္စာပျက်စီးကြောင်း တရား ၆ ပါး''၌ကြည့်ပါ။

ဥစ္စာမျိုး ၄ ပါး။ ။လူတိုင်း သတိပြုသင့်သော ဘုရားဟော ဥစ္စာ ၄ မျိုး။ ။(၁) ဇင်္ဂမ ဥစ္စာ–သက်ရှိ, သက်မဲ့, ပြောင်းရွှေ့နိုင်သော ပစ္စည်းဥစ္စာဟူသမျှ ''ဇင်္ဂမ''မည်၏။ (၂) အင်္ဂသမ ဥစ္စာ–အင္ဂာရသ သိပ္ပ နှုတ်အတတ် လက်အတတ်ဟူသမျှသည် မိမိသွားရာလိုက်ပါသော ကိုယ်အင်္ဂါ အစိတ်အပိုင်းနှင့်တူသောကြောင့် ''အင်္ဂသမ''မည်၏။ (၃) နိဓာန ဥစ္စာ–တော,တောင်,ရေမြေ ကျောက်ဆောင်လိုဏ်ဂူနှင့်တကွ ၎င်းတို့အတွင်း၌ မြုပ်နှံထားအပ်သော ရတနာရွှေငွေဟူသမျှ ''နိဓာန'' မည်၏။ ထာဝရဥစ္စာမျိုးပင်။ (၄) အနုဂါမိကဥစ္စာ–ဒါန သီလ ဘာဝနာ စသော ကုသိုလ်ကောင်းမှု ဟူသမျှသည် မိမိသွားရာ ဘဝသံသရာသို့ အစဉ်လိုက်ခါ ကောင်းကျိုး ချမ်းသာကိုသာ ပေးလေ့ရှိသောကြောင့် အကောင်းဆုံး အမြတ်ဆုံး အထွတ်အထိပ်ဆုံးသော ဥစ္စာမည်၏။

ဥစ္စာမျိုး ၆ ပါးတနည်း။ ။အဒိန္နဒါန်ဖြစ်သောဥစ္စာများ။ ဝိနည်းတော်လာ။ (၁) အနိဿဋ္ဌဥစ္စာ–မိမိလက်မှမစွန့်လွှတ်သေးသော ဥစ္စာ။ (၂) အပရိစ္စတ္တဥစ္စာ–ငဲ့ကွက်စောင့်ရှောက်မှုမရှိသော်လည်း၊ မူလထားမြဲ နေရာ၌တည်၍၊ မစွန့်လွှတ်သေးသောဥစ္စာ။ (၃) ရက္ခိတဥစ္စာ–အစောင့်အရှောက်ဖြင့်ထားသောဥစ္စာ။ (၄) ဂေါပိတဥစ္စာ–သေတ္တာ စသည်ဖြင့် လုံခြုံစွာထားသောဥစ္စာ (၅) မမာယိတဥစ္စာ–ငါ့ဟာဟု စွဲလမ်းမြတ်နိုး နေသောဥစ္စာ။ (၆) ပရပရိဂ္ဂဟိတဥစ္စာ–သူတပါးတို့ စောင့်ရှောက်သိမ်းဆည်းထားသောဥစ္စာ။

ဥစ္စာသယန, မဟာသယနမျိုး အပြား ၂၀။ ။သုတ်သီလက္ခန်ပါဠိတော် မဇ္ဈိမသီလကောဏ်း၌ ဘုရားဟောတော်မူသည်ဖြစ်၍ ရှစ်ပါးသီလသမားများ လိုက်နာရှောင်ကြဉ်ရမည့် မြင့်သောနေရာနှင့် မြတ်သောနေရာ အပြားနှစ်ဆယ် ဟူ၏၊ ။(၁) အာသန္ဒိ–လူတန်းစေ့သူ

တို့၏ တတောင့်ထွာထက်လွန်သော အခြေရှိသည့် ညောင်စောင်း,အင်းပျဉ်, ခုတင်အထူးများ။ (၂)ပလ္လင်္က–အခြေ၌ ခြင်္သေ့ သားရဲရုပ်တပ်သော ပလ္လင်နေရာ။ (၃) ဂေါနက–လက်လေးသစ်ထက် ကျော်လွန်သော မွေးရှည်ကော်ဇောကြီး၊ (၄) စိတ္တက–အရုပ်, ပန်းကွက်တို့ဖြင့် ဆန်းကြယ်စွာ ရက်လုပ်ထားသော သားမွေးခင်း။ (၅) ပဋိက–သားမွေးဖြင့်ပြုအပ်သော ခင်းနှီးဖြူ။ (၆) ပဋလိက–ပန်းပြောက် ချယ်သော သားမွေးအခင်း။ (၇) တုလိက–လဲမျိုး ၃ ပါးဖြင့်သွတ်သွင်းထားသော မွေ့ရာခင်း။ (၈) ဝိကတိက-ခြင်္သေ့,ကျား,သစ်,စသော အရုပ်တို့ဖြင့် ဆန်းကြယ်သော သိုးမွေး ခင်းနှီး။ (၉) ဥဒ္ဒလောမိ–နှစ်ဖက် အမွေးရှိသော သားမွေးခင်းနှီး။ (၁၀) ဧကန္တလောမိ–တဖက်သာ အမွေးရှိသော သားမွေးခင်းနှီး။ (၁၁) ကဋ္ဋိဿ–ရတနာရွှေငွေတို့ဖြင့် ချုပ်ကပ်လိမ်းကျံထားသော ပိုးချည်ရက်အခင်း။ (၁၂) ကောသေယျ–ရတနာရွှေချည်, ငွေချည်တို့အကြား၌ ပိုးချည်ဖြင့် ရက်လုပ်ထားသော ခင်းနှီး။ (၁၃) ကုတ္တက–ကခြေသည်မ ၁၆ ယောက်တို့ ကလောက်သော သားမွေးကော်ဇောကြီးမျိုး။

ဥဒ္ဒါန သမ္ဗန္ဓါမျိုး ၅ ပါး။ ။ပစ္စည်းဥစ္စာတိုးပွါးမှု အားထုတ်ရာ၌ အောက်ပါဘရားငါးပါးနှင့် ပြည့်စုံစွာ အားထုတ်ရှာဖွေရမည်။(၁) ဉာဏ သမ္ပတ္တိ-ပြုလုပ်မည့်ကိစ္စ၌ အကျိုးရှိ မရှိကို စိစစ် ဝေဖန်ကာ ဉာဏ်နှင့် ချိန်ရမည်။(၂)ဂတိ သမ္ပတ္တိ–ထိုကိစ္စ၌ အနေအထား အသွားအလာ အခြင်းအကျင်းတို့ကို အချက်ပိုင်ရမည်။ (၃) ဥပမိ သမ္ပတ္တိ–ထိုပစ္စည်း၌ လှုပနိုင်ခံ့ ပြီးလွယ်ခေတ်မှီရေးနှင့်ပြည်စုံရမည်။(၄)ကာလ သမ္ပတ္တိ– စောလွန်းခြင်း နောက်ကျခြင်း မရှိစေရဘဲ အချိန်သင့် ဖြစ်စေရမည်။ (၅) ပယောဂ သမ္ပတ္တိ–မုချအကျိုးရှိရမည်ဟု တခုတည်းသော ဇွဲလုံ့လဖြင့် ကြိုးစားအားထုတ်မှု။

ဥဏှမျိုး ၆ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ အပူပေါင်းဝေါဟာရ။(၁) ပိတ်ချင်း။(၂) ဒိတ်ချင်းမြစ်။(၃) စရိ။(၄) ကန့်ချုပ်နီ။(၅) သဘော်ချင်းခြောက်။(၆) ငရုတ်ကောင်း။

ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မတရား ၃ ပါး။ ။လူတို့၏ ကုသလကမ္မပထတ

ရား ဆယ်ပါးထက်လွန်မြတ်သော (၁) ဈာန်တရား။ (၂) မဂ်တရား။ (၃) ဖိုလ်တရားတို့ကိုခေါ်သည်။

ဥတု ၃ ပါး၊ ယူ၍ဖွါး၊ ခေါ်ပြား ဥတောန။ ။မဇ္ဈပဒ အဋ္ဌကထာ၌ ''မေဃဥတုဉ္စ ပဗ္ဗတဥတုဉ္စ အရဏာဥတုဉ္စ ဂဟေတွာ ဇာတတ္တာ ပုတ္တဿ ဥတေနောတိ နာမမကာသိ''ဟု မိန့်ဆိုသည်။ ထို ဥတုသုံးပါးကိုယူ၍ မွေးဖွားသောကြောင့် ဥတေနခေါ်သည်ဟူ၏။ (၁) မေဃဥတု-မိုဃ်း ဥတု။ (၂) ပဗ္ဗတ ဥတု—တောင်ခိုးငွေ့ ဥတု။ (၃) အရဏာ ဥတု-နေရောင်နီပူငွေ့ ဥတု။

ဥတု ၃ ပါး။ ။အဖန်ဖန် လှည့်လည်တတ်သော သဘောတရား ၃ ပါး။ အင်္ဂုတ္တိုရ် အဋ္ဌကထာမှ။ (၁)ဟေမန္တဥတု- ဆောင်းဥတု၊ တန်ဆောင်မုန်းလဆုတ် ၁ ရက်နေ့မှ တပေါင်းလပြည့်နေ့ အထိ။ (၂) ဂိမှာန ဥတု—နွေဥတု။ တပေါင်းလဆုတ် ၁ ရက်နေ့မှ ဝါဆိုလပြည့်နေ့ အထိ (၃) ဝဿန္တ ဥတု—မိုးဥတု။ ဝါဆိုလဆုတ် ၁ ရက်နေ့မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်နေ့ အထိ။

ဥတု ၆ ပါး။ ။၎င်းကိုပင် ''ရတု ၆ ပါး''ဟုလည်း ခေါ်ဆိုကြသေး၏။သရုပ်ကို ''ရတု ၆ ပါး''၌ ကြည့်ပါလေ။

ဥဒ္ဒိဿဘာဂိယ သံယောဇဉ်မျိုး ၅ ပါး။ ၎င်းသရုပ်ကို'' သံယောဇဉ် ၂ မျိုး''၌ ရှုပါ။

ဥပစာ ၁၀ ပါး။ ။တင်စား၍ ခေါ်ဆိုခြင်း ဆယ်ပါးဟူလို။(၁) ကာရဏူပစာ—အကြောင်း၏ အမည်ကို အကျိုး၌ တင်စား၍ခေါ်ခြင်း။ ပုံ—မျက်စိဖြင့် အဆင်းကိုမြင်၏။ ဟူရာ၌ မျက်စိအရ အကြောင်း, စက္ခုပသာဒကို ဆိုလျှင်အကျိုး စက္ခုဝိညာဉ်ကိုယူရသည်(၎င်း ကာရဏူပစာကို ဟေတူပစာ ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။) (၂) ဖလူ ပစာ—အကျိုးအမည်ကို အကြောင်း၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ ပုံ—ထမင်း ချက်၏ ဟူရာ၌ ဆန်ကိုသာ ချက်သည်ဖြစ်၍''ထမင်း''အရ အကျိုးကိုဆိုလျှင် အကြောင်းဆန်ကို ယူရသည်။ (၃) သဒိသူ ပစာ-အတူဖြစ်သော ဥပမာအမည်ကို အတူရှိသော ဥပမေယျ၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ပုံ — ငနွား, ငခွေး, ငမျောက်, ဟူရာ၌ အတူဥပမာဖြစ်သော နွားစသည်ကို မယူဘဲ ဥပမည်း

ဥပမေယျဖြစ်သော ''လူ'' ကိုယူရာ၏။ (၄) ဌာနူ ပစာ—တည်ရာ ဌာန အမည်ကို တည်တတ်သော ဌာနီ၌ တင်စား၍ခေါ်ခြင်း၊ ပုံ—ညောင် စောင်းကြွေးကြော်၏, ရန်ကုန်မြို့သိပ္ပံကျောင်းတော်ကြီးသည် ယဉ်ကျေး ဘွယ်ရာ စာပေပညာ တတ်မြောက် လိမ္မာ၏ ဟူရာ၌။ ဌာနဖြစ်သော ညောင်စောင်း,ကျောင်းတို့ကို မယူဘဲ ဌာနီဖြစ်သော လူကိုယူရာ၏။ (၅) ဌာနျ။ ပစာ-တည်တတ်သော ဌာနီအမည်ကို တည်ရာဌာန၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ ပုံ—လှံလာခဲ့, သေနတ်လာခဲ့, ဟူ၍ ဌာနီဖြစ်သော လှံသေ နပ်တို့ကို ဆိုလျှင် ဌာနဖြစ်သော လူကိုယူရသည်။ (၆) ဂုဏူ ပစာ— တည်တတ်သော ဌာနီ နိဿိတ ဂုဏ်အမည်ကို တည်ရာ ဌာန နိဿယ ဂုဏေး၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ (ဂုဏ်ဌာနီ နိဿိတကို ဆိုလျှင် ဂုဏေးဌာန နိဿယကိုယူ)။ ပုံ— ပုဆိုးညို၊ ပုဆိုးဖြူ။ (၇) ကေဒေသူ ပစာ-အာပေါင်းဖြစ်သော ကေဒေသီအမည်ကို အစိတ် ဖြစ်သော ကေဒေသ၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ (အပေါင်းကိုဆိုလျှင် အစိတ် ကိုယူ) ပုံ—ဟိမဝန္တာတောင်ကို မြင်၏။ သမုဒ္ဒရာကို မြင်၏။ (၈)သမီပူ ပစာ—အနီးရှိသော သမီပီအမည်ကို အနီးဖြစ်သော သမီပ၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ (သမီပီကိုဆိုလျှင် သမီပ ကိုယူ)ပုံ- ဂင်္ဂါ၌ ကောက်ပင်စိုက်ပျိုး ၏ ဟူရာ၌ ဂင်္ဂါအနီး ကမ်းနား သမီပ ကိုယူ။ (၉) တဒ္ဓမ္မူ ပစာ—ထင် ရှားရှိသော တဒ္ဓမ္မအမည်ကို ထင်ရှားမရှိသော အတဒ္ဓမ္မ၌ တင်စား၍ ခေါ်ခြင်း။ (ထင်ရှားရှိသည်ကို ဆိုလျှင် ထင်ရှားမရှိသည်ကို ယူ)။ ပုံ-မိန်း မမြို့မသားသည် ယုန်ချိုလေးကို ထမ်း၍ ကောင်းကင်ပန်းကို ပန်ဆင် လျက် ထွက်သွား၏။ (၁၀) ဘေဒူ ပစာ—မကွဲပြားဘဲလျက် ကွဲပြားသ ကဲ့သို့ ခေါ်ခြင်း။ ပုံ—ငါ၏ကိုယ် ဟူရာ၌ ငါလည်း ခန္ဓာငါးပါး, ကိုယ် လည်း ခန္ဓာငါးပါးပင်။ ဤသို့ ငါနှင့် ကိုယ်သည် ထူးခြားကွဲပြားခြင်း မရှိသော်လည်း သူတပါးတို့ကိုယ်ကို နစ်ပယ်ရခြင်း အကျိုးရှိ၍ ကွဲပြားသ ကဲ့သို့ ဆိုသည်။

ဥပဒ်အိမ်ကြီး ၃ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းအလို ဘေးဥပဒ်ဖြစ်စေ တတ်သော အိမ်ကြီး သုံးပါးကိုဆိုသည်။ (၁) အာရီအိမ်။ (၂) ဗျယ အိမ်။ (၃) မရဏအိမ်။

ဥပဒ္ဒဝေါ ၁၆ ပါး။ ။ကပ်၍ ဖျက်းဆီးသတ်ဖြတ် နှိပ်စက် ပူပန်စေတတ်သော ဘေးရန် ၁၆ ပါး ဟူလို။ (ဥပဂန္တွာ ဒုနောတီတိ ဥပဒ္ဒဝေါ၊ ဥပဂန္တွာ ဒဝတိ ပီဠေတီတိ ဝါ ဥပဒ္ဒဝေါ) ဟု အဘိဓာန်ဋီကာဆရာ မိန့်ဆိုထားလေပြီ။ ၎င်း ၁၆ ပါးကို မဟာနိဒ္ဒေသပါဠိတော်၌ ဟောတော်မူသည်။ (၁) ရေရွတ် ဆဲရေးခံရခြင်း။ (၂) လက်ထိပ် ခြေထိပ် ထိပ်ပင်းတံခါးဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၃) ကြိုးလက်ပြန်နှောင်ဖွဲ့အချည်ခံရခြင်း။ (၄) သံခြေကျင်းဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၅) ကြိမ်ဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၆) နွယ်ဖြင့်နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၇) တိုက်သွင်းလှောင်၍ နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၈) ဆူးသံကြိုး အရံအဆီးဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၉) ရွာဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၁၀) နိဂုံးဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၁၁) မြို့ဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၁၂) တိုင်းနိုင်ငံဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၁၃) ဇနပုဒ်ဖြင့် နှောင်ဖွဲ့ခံရခြင်း။ (၁၄) ဤအရပ်မှ မသွားမလာ မရွှေ့မပြောင်းရဟု အမိန့်အာဏာထား ခံရခြင်း။ (၁၅) ဥစ္စာကို သိမ်းဆောင်ယူငင်ခံရခြင်း။ (၁၆) ရေရွတ် ဆဲရေးခြင်းစသော အကြောင်းတို့ကြောင့် ဆင်းရဲခြင်း၊ စိတ်နှလုံးမသာယာခြင်းကို ခံစားရခြင်း။

ဥပဒ္ဒဝေါ ၁၆ ပါး တနည်း။ ။(၁) ပဋိသန္ဓေနေရခြင်း။ (၂) အိုရခြင်း၊ (၃) နာရခြင်း။ (၄) သေရခြင်း။ (၅) မင်းဆိုးတို့၏ ဘေးဆိုးထိခြင်း။ (၆) မီးဘေးသင့်ခြင်း။ (၇) ခိုးသူဘေးသင့်ခြင်း။ (၈) ရေဘေးသင့်ခြင်း။ (၉) ရေပဲဘေး သင့်ခြင်း။ (၁၀) လှိုင်းတံပိုးဘေးသင့်ခြင်း။ (၁၁) လပိုင်ငါးရဲဘေးသင့်ခြင်း၊ (၁၂) မိကျောင်းဘေး သင့်ခြင်း။ (၁၃) မိမိကိုယ်ကြောင့်ဖြစ်သော ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ (၁၄) သူတပါးကြောင့် ဖြစ်သော ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ (၁၅) ဒဏ်သင့်ခြင်း။ (၁၆) အပါယ်သို့ ကျရောက်ခြင်း။ သမ္မောဟ ဝိနောဒနီ အဋ္ဌကထာမှ ယူဖြေသည်။

ဥပဓိတရား ၄ ပါး။ ။လောကီဘူမာ သံသရာသို့ ဆောင်ပို့ယှဉ်မှီစေတတ်သော တရား ၄ ပါးဟူ၏။ (တေရသကဏ်ဋီကာနှင့် သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ်အဋ္ဌကထာ)။ (၁) ကာမုပဓိ–ကာမ တရားစု။ (၂) ခန္ဓုပဓိ–ခန္ဓာ တရားစု၊ (၃) ကိလေသုပဓိ–ကိလေသာ တရားစု။ (၄) အဘိသင်္ခါရုပဓိ–အသစ်အသစ် ထပ်မံ ပြုပြင်စီရင်မှု သင်္ခါရတရားစု။

ဥပမာမျိုး ၃ ပါး။ ။နှိုင်းယှဉ်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး ဟူ၏။ (၁) သဒိသူပမာ-တူမျှသော ဥပမာ။ (၂) ဝိသဒိ သူပမာ-မတူမမျှသောဥပမာ။ (၃) ကေဒေ သူပမာ-တစိတ်တဒေသ တူသော ဥပမာ။

ဥပသမ္ပဒါမျိုး ၈ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို "ရဟန်းရှစ်မျိုး"မှာ ကြည့်လေ။ (ပါရာဇိအဋ္ဌကထာမှ)။

ဥပါဒါန်မျိုး ၄ ပါး။ ။ပြင်းစွာ စွဲလမ်းတတ်သောတရား၄ပါး။ (၁) ကာမုပါဒါန်-ကာမဂုဏ်ကို စွဲလမ်းတတ်သော လောဘ တရား။ (၂) ဒိဋ္ဌုပါဒါန်-မှားသောမြင်ခြင်းဖြင့် စွဲလမ်းတတ်သော ဒိဋ္ဌိတရား။ (၃) သီလဗ္ဗတုပါဒါန်- နွားတို့အလေ့အကျင့်ဖြင့် သံသရာမှ စင်ကြယ်၏ဟု စွဲလမ်းတတ်သော ဒိဋ္ဌိတရား။ (၄) အတ္တဝါဒုပါဒါန်-မိမိ၏အယူဝါဒသာ မှန်၏ဟု အယူမှားကို စွဲလမ်းတတ်သော ဒိဋ္ဌိတရား။

ဥပါယ်မျိုး ၄ ပါး။ ။ရန်အောင်ကြောင်း နိမိတ်တမည်ပရိယာယ်မျိုး ၄ ပါး။ (၁) ဘေဒဥပါယ်-ရန်သူကို ဖေါက်ခွဲနိုင်ခြင်း, ရန်သူ၏အဖွဲ့အစည်း အသင်းအပင်း အစုအရုံးကို ပျက်စေခြင်း, ကုန်းတိုက်ခြင်း။ (၂) ဒဏ္ဍ ဥပါယ်-နိုင်ထက်ကလူ အာဏာဒဏ် ပြုမူ ထားတတ်ခြင်း။ (၃) သာမ ဥပါယ်-အသင်းအပင်း အစည်း အဝေး ဖွဲ့၍ ညီညွတ်စွာ ပြုခြင်း။ ပါတီ အင်အား ကြီးပွါးအောင် လုပ်ခြင်း, ဝါဒ ဖြန့်ခြင်း။ (၄) ဒါန ဥပါယ်-ကျေးကျွန်သင်းပင်းတို့အား စားနပ်ရိက္ခာ မျိုးစေ့များကို မှန်ကန်စွာပေးခြင်း, မြတ်သော အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်တို့အား လှူဒါန်း ထောက်ပန့်ခြင်း, နိုင်ငံခြားသား မင်းတပါးတို့အား တန်ဖိုးလက်ဆောင် သမီးကညာစသည် ဆက်သ ပေးကမ်းခြင်း။

ဥပါယ်မျိုး ၅ ပါးတနည်း။ ။(၁) ဇနက္ကဇာတ်တော်လာဖြစ်သည်။ (၁) ဇပ္ပ-မိမိ၏အားစွမ်းလုံးလဖြင့်ပြုလုပ်ခြင်း (၂) မန္တ-ပညာရှိတို့နှင့် တိုင်ပင်ဆွေးနွေးခြင်း (၃) သုဘာသိတ- သာယာခြင်စွာကျေနပ်ဘွယ်ပြောဆိုခြင်း (၄) ပဝေဏိ-မျိုးနွယ်စဉ်ဆက်တို့၏ ဂုဏ်သိန်ဥစ္စာကို ဖေါ်ပြခြင်း (၅) အနုပ္ပါဒါန-ပစ္စည်းဥစ္စာလက်ဆောင်ပဏ္ဏာပေးခြင်း။

ဥပါသကာအင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော ဒါယကာ ယောကျ်ား မိန်းမကို ဥပါသကာခေါ်သည်။ (၁) ရတနာသုံးပါး, ကံ, ကံ၏ အကျိုးကိုသာ ယုံကြည်ခြင်း။ (၂) ငါးပါး, ရှစ်ပါး, ဆယ်ပါးစသော အကျင့်သီလနှင့် ပြည့်စုံခြင်း (၃) ကာမဂုဏ်နှင့်စပ်သော အာရုံခေါ် မြင်,ကြား,နံ, တွေ့ထိမှုတို့ကို စွဲသိ၍ လောကမင်္ဂလာ အယူကို မစွဲမယူခြင်း။ (၄) မြင်, ကြား,နံ, တွေ့ထိသော မင်္ဂလာမှုကို မယုံကြည်မူ၍ အကြောင်းဖြစ်သော ကံတရားကိုသာ ယုံကြည်ခြင်း။ (၅) ဗုဒ္ဓဘုရား၏ အဆုံးအမခေါ်သာသနာတော်အတွင်း၌သာ ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို ပြုလုပ်ရှာမှီးခြင်း။

ဥပါသကာ အင်္ဂါ ၇ ပါး တနည်း။ ။အကျယ်လိုမူသတ္တင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်မှာယူ (၁) မြတ်စွာ ဘုရား၏ တပည့်သား သံဃာတော်အရှင်မြတ်တို့အား ဖူးမြင်ခြင်းမှ မယုတ်လျော့ခြင်း။ (၂) သူတော်ကောင်းတို့ ဟောကြားညွှန်ပြ ဆိုဆုံမသော တရားစကားကို နာယူခြင်း၌ မမေ့လျော့ခြင်း။ (၃) ငါးပါး သီလကို ခါးဝတ် ပုဆိုးကဲ့သို့ မြဲစေလျက် ရှစ်ပါး ဆယ်ပါးစသော သီလများကိုလည်း ရံခါ စောင့်ရှောက်ဆောက်တည်ခြင်း၊ (၄) အတုမရှိသော မြတ်စွာဘုရားသခင်၏သာသနာတော်ထမ်း ရဟန်း သာမဏေ စသည်တို့၌သာ အကြည်ညိုများခြင်း။ (၅) မချွတ်မချယ် လွတ်လွတ်ကျွတ်ကျွတ် တရားတော်ကို နာယူ ကျင့်ကြံခြင်း။ (၆) ဗုဒ္ဓ၏ သာသနာတော်မှတပါး အခြားသာသနာ၌ အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်ကို မရှာခြင်း။ (၇) မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သားတို့အားသာ ရှေ့ဦးစွာ ပေးလှူလေ့ရှိခြင်း။

ဥပါသကာ ဂုဏ် ၁၀ ပါး။ ။ဥပါသကာ, ဥပါသိကာတို့ ယူစရာ ဂုဏ်များ။ ။(၁) သံဃာများနှင့် ချမ်းသာဆင်းရဲ မကွဲမပြား တရားကို စောင့်ရှောက် ကြိုးမှူးခြင်း။ (၂) အကုသလ ဒုစရိတ ဓမ္မတို့ကို ရှောင်ရှားခြင်း၊ (၃) ဗုဒ္ဓသာသနာတော်ကို ထွန်းကား ကြီးပွါးစေခြင်း။ (၄) ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မ ခေါ် အယူကို ဖြောင့်မှန်စေခြင်း။ (၅) အင်း, အိုင်, မန္တရား, နတ်,စုန်းစသော လောကီလုပ်ငန်းများကို မယုံကြည်မကိုးစားခြင်း။ (၆) တပါးဘုရားကို မကိုးကွယ်ရန် ကြောင့်ကြတခု မပြု

တော့ခြင်း။(၇) ကိုယ် နှုတ် ၂ပါးကိုစောင့်ရှောက် လုံခြုံစေခြင်း။ (၈) ပြုံးရွှင်ခြင်း ဇူသော-မှ ကင်းခြင်း။ (၉) မစဉ်းလဲ မကောက်ကျစ်ခြင်း၊ (၁၀) ရတနာသုံးရပ်ကို မပြတ်ဆည်းကပ်ခြင်း။

ဥပုသ်အပြား ၃ ပါး။ ။လူများ ဆောက်တည်ကြသည့် ဥပုသ်အပြား သုံးပါး။ ။(၁) နိဂဏ္ဌ ဥပုသ်–တိတ္ထိတို့ စောင့်သောဥပုသ်မျိုး။ ပုံ–မိုင်တရာအတွင်း၌ ရှိသော သတ္တဝါကိုသာ သတ်ပါမည် စသည်ဖြင့် သိက္ခာပုဒ်ကို ဆောက်တည်၏။ အပြစ်ရှိသည်။ (၂) ဂေါပါလ ဥပုသ်–သီလ ဥပုသ်ခံယူပြီး ရတနာသုံးပါး၏ ဂုဏ်တော်ကျေးဇူးတော်များကို မအောက်မေ့ မပွါးများ ဝတ်ရေးစားမှု အစုစုတို့ကိုသာ ကြံစည် အောက်မေ့နေသော ဥပုသ်မျိုး။ နည်းသောအကျိုးရှိ၏။ (၃) အရိယာ ဥပုသ်–ဥပုသ်ဆောက်တည်ပြီးလျှင် အနိစ္စ ဒုက္ခ အနတ္တ အသုဘ တရားတို့ကို ဆင်ခြင်စဉ်းစားခြင်း, ရတနာသုံးပါး၏ ဂုဏ်တော် တရားတော်တို့ကို အောက်မေ့ပွါးများခြင်း။ များမြတ်သော အကျိုးရှိ၏။

ဥပုသ်အပြား ၆ ပါး တနည်း။ ။အရိယာဥပုသ် သို့မဟုတ် ကောင်းမြတ်ဖြူစင်သော ဥပုသ်မျိုးခြောက်ပါး၊ (၁) ဗြဟ္မုပေါသထ–ဘုရားရှင်၏ ဂုဏ်တော်များကို ဆင်ခြင်စောင့်သုံးသောဥပုသ်။(၂) ဓမ္မုပေါသထ–တရားတော်၏ ဂုဏ်တော်များကို (လ) ဥပုသ်။(၃) သံဃုပေါသထ–သံဃာတော်၏ ဂုဏ်တော်များကို(လ)ဥပုသ်။ (၄) သီလုပေါသထ–မိမိစောင့်သုံးသော သီလ၏ဂုဏ်များကို (လ)ဥပုသ်။ (၅) ဒေဝုပေါသထ–နတ်တို့ကို သက်သေပုံထား၍ မိမိစောင့်သော သီလ၏ဂုဏ်များကို(လ)ဥပုသ်။(၆) အနဂ္ဂိကုပေါသထ–သူ့အသက်သတ်ခြင်း စသော ဒုဿီလအကျင့်များမှရှောင်ရှား၍ ရှစ်ပါးသီလကို ရှိသေစွာ စောင့်သုံးမှုမျိုး။

ဥပုသ် ၉ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များနှင့် ဆိုင်သော ဥပုသ်ကိုးပါး ဟူလို။ (၁) စာတုဒ္ဒသီ ဥပုသ်။ (၂) ပန္နရသီ ဥပုသ်။ (၃) သာမဂ္ဂီ ဥပုသ်။ (၄) သံဃဥပုသ်။ (၅) ဂဏဥပုသ်။ (၆) ပုဂ္ဂလ ဥပုသ်။ (၇) သုတ္တုဒ္ဒေသ ဥပုသ်။(၈) ပါရိသုဒ္ဓိ ဥပုသ်။(၉) အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်။

ဥပုသ်စောင့်နည်း ၄ မျိုး။ ။လူတို့ ဥပုသ်စောင့်သည့် နေ့ လ

နှစ်များ။ စတုက္ကနိပါတ်အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်မှ။ (၁) ပကတိဥပုသ်- ၈ ရက် လပြည့်၊ လကွယ်၊ ဥပုသ်မျိုး။ (၂) ပတိဇာဂရ ဥပုသ်- အကြို အပို စောင့်သော ဥပုသ်မျိုး။ (၃) အမိဌာန် ဥပုသ်- ရက်၊ လ၊ နှစ် ပိုင်းခြား ဆောက်တည်သော ဥပုသ်။ (၄) ပါဋိဟာရိယ ဥပုသ်- အထွက် တရက် ခေ့၌ စောင့်သော ဥပုသ်။

ဥပုသ်သည်များ၊ ရှောင်ကြဉ်စား၊ ၄ ပါး ကာလိက။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ကာလိက ၄ ပါး" ၌ ရှုပါကုန်။

ဥပေက္ခာပြား၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ ဖွင့်ငြား ဋ္ဌကထာ။ ။လျစ်လျူရှုခြင်း၊ အလယ်အလတ်တန်း၌ စိတ်ဓာတ်ကိုထားခြင်း၊ မုန်းချစ် နှစ်ပါးတို့၏ကြား၌ အာရုံထားနိုင်ခြင်း သဘောကို ဆိုသည်။ ၎င်းအပြားကိုကား ဆယ်ပါးသာဟု မှချမယူရာပေ။ ဤဆယ်ပါးကား အဋ္ဌသာလိနီနှင့် ပါရာဇိကဏ် အဋ္ဌကထာ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာတို့၌ လာ၏။ ။ (၁) သင်္ခါရုပေက္ခာ- သင်္ခါရ တရားစု၌ လျစ်လျူရှုမှု။ (၂) ဝေဒနုပေက္ခာ- ခံစားမှု၌ လျစ်လျူရှုမှု။ (၃) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ- ဖြစ်ဖက်တရားစုအပေါ်၌ ညီမျှစွာဆောင်ရွက်သော ဥပေက္ခာစေတသိက်။ (၄) ဆဠင်္ဂုပေက္ခာ- အာရုံ ခြောက်ပါး၌ ကောင်းဆိုးမယူ လျစ်လျူရှုခြင်း။ "ရဟန္တာ၌သာ ဖြစ်၏"။ (၅) ဗြဟ္မဝိဟာရုပေက္ခာ- ကံသာလျှင်မှုလဟု သတ္တဝါတို့အပေါ်၌ ရှုဆင်ခြင်ခြင်း။ (၆) ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာ- ဖြစ်ဖက်တရားစု အပေါ်၌ လျစ်လျူရှုခြင်း။ (၇) ဝီရိယုပေက္ခာ- ပြင်းထန်၊ လျော့နည်းမှု မရှိသော ဝီရိယ။ (၈) ဝိပဿနုပေက္ခာ- ဝိပဿနာ ဉာဏ်တရားစု။ (၉) ဈာနုပေက္ခာ- တတိယဖြစ်သော ဈာနသုခ၌ လျစ်လျူရှုခြင်း။ (၁၀) ပရိသုဒ္ဓုပေက္ခာ- စတုတ္ထဈာန်၌ လျစ်လျူရှုခြင်း။

ဥဘတောဗျည်းမျိုး ၂ ပါး။ ။လူ တကိုယ်ထည်း၌ မိန်းမအင်္ဂါဇာတ်၊ ယောကျ်ားအင်္ဂါဇာတ် ၂ မျိုးစုံ ပါသူကို "ဥဘတောဗျည်း" ခေါ်၏။ အကျယ်ဝိနည်းပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာ၌ရှုလေ။ (၁) ယောကျ်ား ဥဘတောဗျည်း- ယောကျ်ားရုပ်ပုံ သဏ္ဌာန်ရှိ၍ လိင် ၂ ခုပါသည်၊ ကာမကိစ္စ၌ ယောကျ်ားအဖြစ်နှင့်လည်း ပြုနိုင်သည်။ ရံခါ မိန်းမအဖြစ်နှင့်

လည်း ခံယူနိုင်သည်။ သန္ဓေကိုပေးနိုင်၏။ မိန်းမသဘောဖြင့် ခံယူသော အခါ သန္ဓေကို မယူနိုင်ချေ။ (၂) မိန်းမ ဥဘတောဗျည်း– မိန်းမ ရုပ်ပုံ သဏ္ဍာန်ရှိ၍ မေထုန်မှု၌ မိန်းမကဲ့သို့လည်း ခံယူနိုင်လျက် ပဋိသန္ဓေကိုပါ ယူနိုင်သည်။ ရံခါ ယောကျ်ားကဲ့သို့လည်း သွားနိုင်၏။ သို့သော်သန္ဓေကို ကား မပေးနိုင်ချေ။

ဥမျိုး ၅ ပါး၊ ထိုဥ ငှက်များ၊ ခွဲခြားဖြေဆိုပါ။ ။နာမည်၏ အစ၌ ဥ,ပါသော ငှက်များကိုဆိုသည်။ (၁) ဥဒေါင်း။ (၂) ဥဗျိုင်း။ (၃) ဥငြိး။ (၄) ဥပုတ်။ (၅) ဥသြ။

ဥယျာဉ်တော်ကြီး ၄ ပါး။ ။တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ ရှိသော ဥယျာဉ်တော် လေးပါးဟူလို။ အကျယ်ကို ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ၌ ရှုလေ။ (၁) နန္ဒဝန်ဥယျာဉ်–အယုဇ္ဈပုရမြို့တော်ကြီး၏ မြောက်မျက်နှာ ယူဇနာ ၂၀ ကွာသော အရပ်မှာရှိ၏။နန္ဒာမည်သောကန်ကြီးလည်း ၎င်းဥယျာဉ် အတွင်းမှာပင်ရှိ၏။ (၂) ဖါရုသကဥယျာဉ်–တောင်မျက်နှာ ယူဇနာ ငါးဆယ်ကွာသော အရပ်၌ရှိ၏။ (၃) စိတ္တလတာဥယျာဉ်–အရှေ့မျက် နှာ ယူဇနာ ၂၀ ကွာသောအရပ်မှာရှိ၏၊ ထိုဥယျာဉ်အတွင်း၌ စိတ္တာမည် သော ရေကန်ကြီးလည်းရှိ၏။အာသာဝတီမည်သော နွယ်တို့သည်လည်း ရှိကုန်၏။ (၄) မိဿကဥယျာဉ်–အနောက်မျက်နှာ ယူဇနာ ၂၀ ကွာ သောအရပ်၌ရှိ၏။ ထိုဥယျာဉ်ကြီးကား မွှေ့လျော်ဘွယ်ရာ အမျိုးမျိုးတို့ ဖြင့် ရောထွေးသာယာလျက်ရှိ၏။

ဥဿဒငရဲငယ်၊ လေး,ငါး,ဆယ်၊ အဘယ်အဘယ်နည်း။ ။ ထိုငရဲမျိုးကို ငရဲငယ်များဟုခေါ်ကြ၏။ ၄ ပါး ၅ ပါး ၁၀ ပါးဟု အ မျိုးမျိုးရှိသည်။ အကျယ်ကို ''ငရဲငယ်''ဟူသော ဝေါဟာရမှာပြမည်။

ဥဿဘယာၝမျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းဥဿဘယာၝကျောက်မျိုး ငါး ပါးကို မဏိသုတ္တရ ကျမ်းရင်းလကၡာအတိုင်း တန်ဖိုးနှင့်တကွ သရုပ်ကိုပါ ပြအံ့။ (၁) ဇမ္ဗုနာဥဿဘယာၝ–မျက် ဥဿဘယာၝ၊ အနွယ်ပြားသည်၊ ငါးပါး၌မှာ၊ ဇမ္ဗုနာကား၊ ဆင်းဝါနွားနို့၊ ပြာညို့ညို့တည့်၊ နှစ်လို့ လျောက်ပတ်၊ ရွှေတကျပ်ထက်၊ တင်လပ်လောက်ပေ၊ ဘိုးထိုက်ရွှေကား၊ ငါးကျပ်သွား၏။ (၂)ယုတ္တာ ဥဿဘယာၝ–ထူးခြားယုတ္တာ၊ ကျောက်

ဆင်းမှာကား၊ မှန်စွာကျစ်လစ်၊ နွားနို့သစ်သို့၊ ရွှေစစ်ကျပ်ပေါ်၊ တင်လောက်သော်မူ၊ထိုက်လျော်ရွှေနီ၊တကျပ်ညီ၏။(၃)ဖလာ ဥသျှာဘယား–ကျောက်ရှင်ဖလာ၊ လက္ခဏာကား၊ ပြာပြာရှိထွေ၊ တကျပ်ရွှေထက်၊ တင်ပေလောက်ငြား၊ အဘိုးအားမူ၊ရွှေသားနှစ်ကျပ်၊ သင့်ဆုံးဖြတ်လော့။ (၄) ဘသ္မာ ဥသျှာဘယား–တရပ်ဘသ္မာ၊ရုပ်ဝါဆန်းထူး၊ ထင်းရှူးအဆင်း၊ တကျပ်တွင်းဝယ်၊ ထည့်သွင်းလောက်တန်၊ ဘိုးထိုက်ဟန်ကား၊ အမှန်ရှေ့လား၊ မထူးခြားတည်း။ (၅) ခတ္တိယာ ဥသျှာဘယား– တွင်ငြား ခတ္တိယာ၊ စိမ်းပြာညိုရောင်၊ ငှက်ခါးတောင်သို့၊ အခေါင်ရွှေစင်၊ တကျပ်တွင်၌၊ ထားတင်လောက်လှ၊ သုဝဏ္ဏဟု၊ အပ္ပမှန်ရွှေ၊ ခြောက်ကျပ်နေသည်၊ လူပြည် စံတုမ ကင်းလှည့်တည်း။

ဥသျှောင် ၇ မျိုး၊ဖွဲ့ထုံးရိုး၊ မင်းစိုး လှကညာ။ ။မင်းခမ်းဝင်ဆံထုံးတော် ၇ မျိုးကိုပင် ဥသျှောင် ၇ မျိုး ခေါ်သည်။(၁) မြိတ်ဖြူ။ (၂) မြိတ်စို့။(၃) မြိတ်လွတ်။ (၄) စုလည်း။ (၅) ယဂင်၊ (၆) လုံးတင်။ (၇) မြိတ်ရစ်။

ဥသျှောင်ထုံးငြား၊ ငါးဆဲ့ငါး၊ မျိုးပြား အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို နန်းတွင်းစာဆိုတော် ‘ရဝေရှင်ထွေး’ ၏ ဆံပင်ဖွဲ့ထုံးနည်း ၅၅ မျိုးကို စပ်ဆိုထားသော ‘အန်ချင်း’ဖြင့် ထုတ်ဖေါ်လိုက်အံ့။

အစောတို့လေ၊ရတနာတွေ၊ ရွှေမိုးစွေ၍၊ သပြေမည်ခံ၊ ပြည်ပုဂံဝယ်၊ နိုင်ငံကျယ်ပြော၊ ရှေးမင်းစောတို့၊ မုနောဇမ္ဗူ၊ စံတော်မူက၊ (၁) မြိတ်ဖြူ(၂) မြိတ်စို့၊(၃) သွယ်ညို့မြိတ်လွတ်၊(၄) ရစ်ပတ်စုလည်း၊ (၅) ရော့ရည်းထုံးဖွဲ့ (၆) တုမဲ့ရွှေရောင်၊ တိမ်တောင်တက်သက်၊(၇) လျှပ်စစ်ပြက်သို့၊(၈) စဥ့်ကြောင်ရောင်ပြေး၊(၉) နှင်းသွေးမစို့၊(၁၀) ကြာညို့ဝတ်ဆံ၊(၁၁)ရူပံနှိုင်းယှည့်၊ရှုကြည့်မငြီး၊(၁၂)ဦးပြည်းရှင်ပျော်၊(၁၃) ဇင်ယော်တန်းဝဲ၊(၁၄) ပုလဲကိုးပုန်း၊(၁၅) ဂမုန်းငုံအာ၊(၁၆) လေသာဝေ့လည်၊(၁၇) မြူခြည်မတင်၊ယကင်ထုံးထုံး၊ (၁၈) လုံးတင်။ (၁၉) ခရုချောင်၊(၂၀) ထုံးကြောင်၊(၂၁) ထုံးကြား၊(၂၂) ငါးပါးမြိတ်စို့၊(၂၃)အောင် မျှို့ နိမိတ်၊မြိတ်ရစ်လှပ၊(၂၄)ကရဝိကန္နတ်သီး၊ (၂၅) ဆိတ်သွီးနှင့်၊ (၂၆) ပြန်ပြီးဆယ်ထွေ၊ (၂၇) နေအရုဏ်ခံ၊

(၂၈) ညည့်ယံသောက်ရှူး၊(၂၉) တိမ်ဦးနဂါး၊(၃၀) လေးပါးရောသီ၊(၃၁) နှင်းပြိုစံလွှတ်၊(၃၂) နဂါးငုတ်ကျောက်ကွင်း၊(၃၃) နန်းတွင်းမဉ္ဇူ၊(၃၄)ထွက်ပြူမုဒ်ဝ၊(၃၅) ပဒုမသိဒ္ဓိ၊(၃၆) မဏိကိုးပါး၊(၃၇) ချယားပွင့်သေး၊(၃၈)ယုန်ရေးလဝယ်၊(၃၉) နေလယ်ဥဒေါင်း၊(၄၀) သုံးချောင်းခြူးရှုက်၊(၄၁) စဥ်ကြက်ရောင်ချော၊(၄၂) သဘော်တန်းခွန်၊(၄၃) အနန္တဖုသျှ၊မောရဂီဝါ၊(၄၄) ဟသ်ာစာခွံ့၊ ထုံးအုံ့တခင်း၊(၄၅) ပဇင်းတောင်ဖြန့်၊(၄၆) သည်းညွန့်လက်သင်၊(၄၇) ကွမ်းလင်၊(၄၈) နောက်တွဲ၊(၄၉) မုတ္တာရွဲနှင့်၊(၅၀) ပုလဲကွန်ခြာ၊(၅၁) ရတနာမဏ္ဍိုင်၊(၅၂) ပွင့်ဆိုင်ပုလ္လာရိက်၊ (၅၃) နဂါးအိတ်လေးထောင့်၊(၅၄) ရှစ်မြှောင့် (၅၅) ပြန်ကာဖက်၊ ပန်းရှုက်ခေါင်မွှေ၊ နန်းလုံးဝေမျှ၊မြုတေစံကျော်၊ နှင်းမမြော်ကို။ လွမ်းတော်မမူလှည့်ပြီလော....လေ။ ဖော်ချင်းတို့လေ....ဖော်ချင်းတို့။

ဦ

ဦ, အက္ခရာ၊ ရေးထုံးလာ၊ မြန်မာ ၃ လုံးရှိ။ ။မြန်မာ စာပေရေးရာ၌ ''အူ,ဦ,ဥု''၎င်းသုံးမျိုးကို ရေးထုံး ပြုကြသည်။

ဦးစွန်း ၅ ပါး၊ မြန်မာများ၊ ဆံထားခေါင်ထိပ်မွေ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မြန်မာ့ဦးစွန်း၊ ၅ မျိုးထွန်း''အမေး၌ ဆိုအံ့။

အုပ်ထိန်းခြင်းရှိသော မိန်းမ ၂၀။ ။အုပ်ထိန်းခြင်း ရှိသဖြင့် ယောက်ျားတို့ မသွားလာအပ်သော မိန်းမ ၂၀ ဟူလို။ (၁) မာတုရက္ခိတ-အမိ အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ (၂)ပိတုရက္ခိတ—အဖ အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။(၃) မာတာပိတု ရက္ခိတ-မိဘ ၂ပါး အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။(၄) ဘာတုရက္ခိတ— မောင်ကြီး မောင်ငယ် အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။ (၅) ဘဂိနီ ရက္ခိတ—အစ်မကြီး အစ်မငယ် အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။(၆) ဉာတိရက္ခိတ—ဆွေမျိုးအုပ်ထိန်းသောမိန်းမ။(၇)ဂေါတ္တရက္ခိတ—အနွယ်တူ အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။(၈) ဓမ္မရက္ခိတ—သီတင်းသုံးဘော် စောင့်ရှောက် အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။ ၎င်း ၈ ယောက်သော

မိန်းမတို့ကား သူတို့မှာ ကံမထိုက်။သွားလာ လွန်ကျူးသူ ယောကျ်ားများမှာသာ ကံထိုက်သည်ဟူ၏။ (၉) သာရက္ခာ— ထိမ်းမြား ကြောင်းလမ်းပြီးသူ ‘‘လက်ထပ်ပြီးသူ’’လင် အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။ (၁၀) သ ပရိဒဏ္ဍာ-မင်းတို့ ကောက်ယူရန်သတ်မှတ်လျက်ဒဏ်ထားပြီးလျှင် အုပ်ထိန်းသော မိန်းမ။ (၁၁) မနုဿတာ—ဥစ္စာဖြင့် ဝယ်ယူလျက် မယားအဖြစ် ထားသောမိန်းမ။ (၁၂) ဆန္ဒ ဝါသိနီ- သဘောတူ အလိုတူ၍ ညားနေသော မိန်းမ။ (၁၃) ဘောဂ ဝါသိနီ- စည်းစိမ် ပေး၍ ပေါင်းဖေါ်သော မိန်းမ။ (၁၄) ပဋ ဝါသိနီ — ပုဆိုးပေး၍ ‘‘ပုဆိုးတန်းတင်’’ ပြု၍နေသော မိန်းမ။ (၁၅) ဩဒ ပတ္တ ကိနီ—ရေခွက် လက်ဆုံချ၍ မိဘနှစ်ပါး ထိမ်းမြားပေးသော မိန်းမ။ (၁၆) ဩဘဋ စုမ္ဗဋာ—ခေါင်းခုကိုချ၍ လင်မယားအဖြစ်နေသော မိန်းမ။(၁၇) ဒါသီစ ဘရိယာစ—ကျွန်လည်းဖြစ် မယားလည်းဖြစ်သော မိန်းမ။(၁၈) ကမ္မကာရီစ ဘရိယာစ—အမှုလုပ်လည်းဖြစ် မယားလည်းဖြစ်သော မိန်းမ။ (၁၉) ဓဇာ ဟဋာ—စစ်မြေပြင်မှ ဆောင်ယူခဲ့သော မိန်းမ။(၂၀) မုဟုတ္တိကာ—တခဏမျှ ပေါင်းဖော်ရန် ငှါးရမ်းထားသော ခဏ္ဍမယားဖြစ်သူ မိန်းမ။ **မှတ်ချက်**။ရင်း ၁၂ ယောက်သောမိန်းမများကို သွားလာလွန်ကျူးခဲ့မူ လင်ရှိမယားဖြစ်၍ မိန်းမရော ယောကျ်ားပါ ၂ ဦးစလုံး ကံထိုက်သည်ဟူ၏။အကျယ်ကိုလိုမူပါရာဇိကကဏ်ပါဠိတော်,အဋ္ဌကထာ, ဋီကာ’’အဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ, မူလဋီကာမှာရှုပါလေ။

အုပ်ထိန်းရာသော မိန်းမ ၂၁ ပါး။ ။စောင့်ရှောက် ထိန်းသိမ်းမှု အမြဲရှိနေအပ်သော မိန်းမမျိုး နှစ်ကျိပ်တပါးဟူ၏။မမ္မသတ်မှ။ (၁) သက်ရွယ်ကြီးသော မိန်းမ။(၂) ရူးသော မိန်းမ။(၃) နူသော မိန်းမ။ (၄) ကိုယ်ဝန်ရှိသောမိန်းမ.(၅) အရွယ် မရောက်သေးသော မိန်းမ။ (၆) ခရီးဝေးကလာသော မိန်းမ။(၇)ငြိကိုလို၍ချုပ်ထားသောမိန်းမ။ (၈) အဖစောင့်သောမိန်းမ။(၉) အမိစောင့်သောမိန်းမ။(၁၀)အဖိုးစောင့်သောမိန်းမ။ (၁၁) အဖွါးစောင့်သော မိန်းမ။(၁၂) အစ်မစောင့်သော မိန်းမ။(၁၃) ညီမစောင့်သောမိန်းမ။(၁၄) မောင်ကြီးစောင့်သော မိန်းမ။(၁၅) မောင်ငယ်စောင့်သောမိန်းမ။(၁၆) မိကြီး

စောင့်သော မိန်းမ။ (၁၇) မိထွေးစောင့်သော မိန်းမ။ (၁၈) ဘကြီး စောင့်သော မိန်းမ။ (၁၉) ဘထွေးစောင့်သော မိန်းမ။ (၂၀) ဦးရီး စောင့်သော မိန်းမ။ (၂၁) အရီးစောင့်သော မိန်းမ။ **မှတ်ချက်။** ။ဤ နှစ်ကျိပ်တပါးသော မိန်းမများအနက် တဦးတယောက်သောမိန်းမကပင် မိမိ၏ ကာမကို သဘောတူပေါင်းသင်းရန် ပေးသော်လည်း အုပ်ထိန်းသူ တို့၏ အခွင့်ကို မရဘဲ ပေါင်းသင်းသော ယောကျ်ားအား ကြီးလေး သော အပြစ်ဒဏ်ကို ပေးရမည်ဟု မနုကျယ် ဓမ္မသတ် ဆဋ္ဌမတွဲပုဒ်မ ၂၈ တွင် ဆိုလေသည်။

(ငေ)

ကောဘဏ္ဍာ၊ ခိုးနည်းလာ၊ ၅ ဖြာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ခိုးခြင်း ၂၅ ပါး''၌ ရှုပါ။

ကောမန္တာ၊ သင့်လျော်ရာ၊ ၆ ဖြာအရပ်မျိုး။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားနှင့် ရဟန်းသံဃာတော်များအား ဆည်းကပ်ခစား တရားနာသောအခါ အ ပြစ် ၆ ပါးမှ လွတ်မြောက်၍ သင့်တင့်လျောက်ပတ်သော အရပ်များကို ဆိုသည်။ ဝိနည်းပါဠိတော်မှ။ (၁) ဝေးလွန်းသောအရပ် (၂)နီးလွန်း သောအရပ် (၃) မြင့်သောအရပ်၊ (၄) လေညာလေတင်အရပ်၊ (၅) နောက်ကျောတည့်တည့်အရပ်၊ (၆) ရှေ့တည့်တည့်အရပ်။

ကောမန္တာ၊သင့်လျော်ရာ၊ ၈ ဖြာ ရပ်တနည်း။ ။၎င်း၏ သရုပ် ကို ''နိသဇ္ဇ ဒေါသမျိုး ၈ ပါး'' ဟူသောသုတေသန၌ ဆန့်ကျင်ဘက် ပြန်ယူပါလေ။

ကေဒဂ်-ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရ ရဟန်းယောကျ်ား ၄၁ ပါး။ ။ (၁) 'အဂ္ဂ ရတ္တညူ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ကောဏ္ဍည၊ (၂) 'အဂ္ဂ မဟာပညာ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်သာရိပုတ္တရာ။ (၃) တံခိုးအရာ၌ 'အဂ္ဂ ဣဒ္ဓိမန္တ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မောဂ္ဂလာန်။ (၄) ဓုတင်ဆောင် 'အဂ္ဂ ဓုတင်ဂဓရ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မဟာကဿပ၊ (၅) 'ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်'

ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်အနုရုဒ္ဓါ။(၆) အမျိုးမြတ် 'အဂ္ဂဥစ္စကုလိက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူအရှင်ဘဒ္ဒိယ၊ ၎င်းသည် ဘဝမခြားဘဲ ငါးရာတိုင်တိုင်ဆက်၍ မင်းဖြစ်ဘူးသောကြောင့် အမျိုးမြတ် ဘွဲ့ထူးတံဆိပ်ရသည်ဟူ၏။(၇) အသံကောင်း 'အဂ္ဂ မဉ္ဇုဿရ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင် လကုဏ္ဍ ဘဒ္ဒိယ။ (၈) ခြင်္သေ့သံဖြင့် ကြိုးဝါးသည့်'အဂ္ဂ သီဟနာဒိက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ပိဏ္ဍောလ ဘာရဒွါဇ၊ ၎င်းသည် အရဟတ္တဖိုလ် ရသည့်နေ့မှာပင် မဂ်ဖိုလ်၌ ယုံမှားသံသယရှိသော သူသည် ငါ့ကို မေးကြဟု မကြောက်မရွံ့ ခြင်္သေ့သံဆိုလျက် ဘုရားရှေ့တော်၌လည်း အရှင်ဘုရား သာသနာတော်၌ ပြုဘွယ်ကိစ္စသည် အကျွန်ုပ်အား အပြီးတိုင်ရောက်ပါပြီဟု ခြင်္သေ့သံကို ဆိုလေသည်၊ ထို့ကြောင့် ဧတဒဂ်ရသည်ဟူ၏။ (၉) တရားဟောကောင်း 'အဂ္ဂ ဓမ္မကထိက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ပုဏ္ဏ။ (၁၀) အကျဉ်းကို အကျယ်ဖွင့်တတ်ရာ၌ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မဟာ ကစ္စည်း။ (၁၁) စိတ်နှလုံးဖြင့်ပြီးသော ကိုယ်ကိုဖန်ဆင်းရာ'အဂ္ဂစေတောဝိဝဋ္ဋ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်စူဠပန်။ (၁၂) 'အဂ္ဂ သညာ ဝိဝဋ္ဋ ကုသလ' အရာ၌ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မဟာပန်။(၁၃)ကိလေသာကင်း၍နေသော အရာ မြတ်သော အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်အရာတို့၌ ဘွဲ့တံဆိပ်နှစ်ထပ်ရသူ အရှင် သုဘူတိထေရ်။ (၁၄) အရညကင်တောရ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ ရှားတောခနေ အရှင်ရေဝတထေရ်။(၁၅) ဈာန်ဝင်စားသောအရာ၌ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ကင်္ခါရေဝတ။ (၁၆) လုံ့လဝိရိယရှိရာ၌ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ ကုဋေ ၂၀ တန် တန်ဆာကို လှူ့ဘဝကာတ်ဆင်ခဲ့ဘူးသော သူဌေးသား သောဏ ခေါ်အရှင်ကောဠိဝိသသောဏ။(၁၇) သာယာ နာပျော်ဘွယ်ရှိအောင် ရွတ်ဖတ်တတ်သော အရာ၌'အဂ္ဂ ကလျာဏ ဝါက္ကရ'ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ လူ့ဘဝက တကုဋေတန်နားတောင်းတန်ဆာဆင်ပန်ခဲ့ဘူးသူ အရှင်ကုဋိကဏ္ဏသောဏ။ (၁၈) လာဘ် ပေါများသောအရာ၌ 'အဂ္ဂလာဘီ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်သီဝလိ။(၁၉) သဒ္ဓါ အားကြီးသောအရာ၌ 'အဂ္ဂ သဒ္ဓါဓိမုတ္တ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဝက္ကလိ။ (၂၀) သိက္ခာသုံးပါးကို လိုလားလိုက်နာရာ၌ 'အဂ္ဂသိက္ခာကာမ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ သားတော်အရှင်ရာဟုလာ။(၂၁) 'အဂ္ဂသဒ္ဓါပဗ္ဗဇိတ' အရာ၌ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်

ရဋ္ဌပါလ။ (၂၂) စာရေးတန်ခေါ် မဲ့လိပ်ချအလျှကို ရှေးဦးစွာယူရာ၌ 'အဂ္ဂ ပဌမ သလာကဂ္ဂါဟကာနံ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ကောဏ္ဍဒါန။ (၂၃) ကဗျာ ဂါထာ သီကုံးဖွဲ့ဆိုရာ၌လျင်မြန်ခြင်း 'အဂ္ဂပဋိဘာနဝန္တာနံ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဝင်္ဂီသ။ (၂၄) ထက်ဝန်းကျင် ကြည်ညိုဘွယ်ကို ဆောင်ရာ၌ 'အဂ္ဂ သမန္တ ပါသာဒိက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဥပသေန။ (၂၅) ကျောင်း အိပ်ရာနေရာ ခင်းတော်ရာ၌ 'အဂ္ဂ သေနာသနပညာပက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဒဗ္ဗ။ (၂၆) နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးအပ်သည့်အရာ၌ 'အဂ္ဂ ဒေဝါနံ ပိယမနာပ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ပိလိန္ဒဝစ္ဆ။ (၂၇) တရားကို လျင်စွာသိသော အရာ၌ 'အဂ္ဂခိပ္ပါဘိည' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဒါရုစိ။ (၂၈) ဆန်းဆန်းကြယ်ကြယ်စကားကို ပြောဆိုတတ်ရာ၌ 'အဂ္ဂစိတ္တကထိက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူအရှင်ကုမာရကဿပ။ (၂၉) 'အဂ္ဂပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တ' ဉာဏ်အရာ၌ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မဟာကောဋ္ဌိတ။ (၃၀) ဗဟုသုတအရာ, သတိမမေ့သည့်အရာ, ပညာလျင်သည့်အရာ, လုလ္လရှိသည့်အရာ 'အလုပ်အကျွေးကောင်း, ပေါင်းဘွဲ့တံဆိပ်ငါးထပ်ရသူအရှင်အာနန္ဒာ။ (၃၁) အခြံအရံများခြင်း၌ 'အဂ္ဂမဟာပရိသ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဥရုဝေဠကဿပ။ (၃၂) အမျိုးကိုကြည်ညိုအောင်ပြုလုပ်တတ်ရာ၌ 'အဂ္ဂကုလပသာဒက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ကာလုဒါယီ။ (၃၃) အနာရောဂါကင်းရာ၌ 'အဂ္ဂ အပ္ပါဗာဓိက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဗာကုလ။ ၎င်းသည် အယုတ်သဖြင့် သန်းဝေခြင်း ချေဆတ်ခြင်းမျှ မရှိဟူသတတ်။ (၃၄) ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ်၌ 'အဂ္ဂ ပုဗ္ဗေနိဝါသ အနုဿရန္တာနံ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်သောဘိတ (၃၅) ဝိနည်းမိုရ်ရာထူး၌ 'အဂ္ဂဝိနယဓရ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်ဥပါလိ (၃၆) ဘိက္ခုနီမတို့ကို ဆုံးမရာ၌ အကောင်းဆုံး 'အဂ္ဂဘိက္ခုနောဝါဒက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ ရှင်နန္ဒက (၃၇) ဣန္ဒြေကောင်းရာ၌ 'အဂ္ဂ ဣန္ဒြိယဂုတ္တဒွါရ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ ညီတော်မင်းနန်ခေါ် အရှင်နန္ဒ။ (၃၈) ရဟန်းတော်တို့ကို ဆုမ္မရာ၌ အကောင်းဆုံး 'အဂ္ဂဘိက္ခုပြဝါဒက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မဟာကပ္ပိန္န၊ (၃၉) တေဇောကသိုဏ်း ရာထူး၌ 'အဂ္ဂ တေဇောဓာတု ကုသလ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်သာဂတထေရ်၊ (၄၀) ဒေသနာတော် အသစ်အသစ်တင်ရာ၌ 'အဂ္ဂ ပဋိဘာနေယျက'

ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူအရှင်ရာဓ (၄၁) ညစ်နွမ်းခေါင်းပါးသော ပန့်သကူသင်္ကန်း ကိုဆောင်ရာ၌ 'အဂ္ဂ လူခ စိဝ ရျခရ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရသူ အရှင်မောဃရာဇ။

ဧတဒဂ် ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရ ရဟန်းမိန်းမ ၁၃ ပါး။ ။(၁) မိဖွေးတော် မဟာပဇာပတိ ဂေါတမိထေရီ-'အဂ္ဂ ရတ္တညူ' ဘွဲ့တံဆိပ် တော်ရသည်။ (၂) ခေမာ ထေရီ-''အဂ္ဂ မဟာပညာရှိ'' ဘွဲ့တံဆိပ် တော်ရသည်။ (၃) ဥပ္ပလဝဏ် ထေရီ- ''တန်ခိုးကြီး''ဘွဲ့တံဆိပ်တော် ရသည်။ ဘုရားရှင် ယမိုက်ပြာဋိဟာ ပြခါနီး၌ အရှင်ဘုရားတန်ခိုးပြတော် မမူပါနှင့်တော့၊တပည့်မသည် အလျား ၁၂ ယူဇနာ အနံ ၁၂ ယူဇနာ အဝန်း ၃၆ ယူဇနာ မိုလ်ထုနှင့် စကြာမင်းအဟန်ဖန်ဆင်း၍ ခြေတော် မြတ်ကိုဦးတိုက်ပါမည်ဟုလျှောက်ထားရာတွင် ဧတဒဂ်ဘွဲ့ထူးရလေသည်။ (၄) ပဋ္ဌာစာရီထေရီ- ဝိနည်းရဂ်ရအရာ၌ 'အဂ္ဂဝိနယဓောရီ' တံဆိပ် တော်မြတ်ရသည်။ (၅) ဓမ္မဒိန္နာထေရီ-'အဂ္ဂ ဓမ္မကထိက' ဘွဲ့တံဆိပ် တော်ရသည်။ ဝိသာခါဒါယိ ကာမကြီး လျှောက်ထားရာ အထူးထူး သော နည်းတို့ဖြင့် ခက်ခဲနက်နဲ သိမ် မွေ့သော မူလပဏ္ဏာကျမ်း၌ ''စူဠဝေဒလ္လ'' သုတ်ကို ဟောတော်မူရာ ငါဘုရားဟောသော်လည်း သည်အတိုင်းပင် ဟောရတော့မည်ဟု ကောင်းချီးပေးလျက် ဧတဒဂ်ဘွဲ့ ထူးကို အပ်နှင်းချီးမြှောက်လေသည် ဟူ၏။ (၆) နန္ဒာထေရီ- ဈာန် ဝင်စားသော အရာ၌ 'အဂ္ဂ ဈာယိကာ' ဘွဲ့ထူးတံဆိပ်တော်ရသည်။ (၇) သောဏာထေရီ-'လုလ္လဝိရိယကောင်း' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရသည်။ (၈) ဗကုလာထေရီ-'ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်'ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရသည်။(အချို့မူ ၌ ''သကုလာ'' ဟုရှိသည်) (၉) ဘဒ္ဒါ ကုဏ္ဍလ ကေသာထေရီ- အဘိညာဉ်အရာ၌လျင်မြန်သောကြောင့် 'အဂ္ဂခိပ္ပါဘိည' တံဆိပ်တော် ရသည်။(၁၀) ဘဒ္ဒါ ကပိလာနီ ထေရီ- 'ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ် 'တံဆိပ် တော်ရသည်။ (၁၁) ရာဟုလာမယ်တော် ဘဒ္ဒကစ္စာနာ ယသော်ရော ထေရီ ''ဉာဏ်အမြင်ကြီးရာ၌'' တံဆိပ်တော်ရလေသည်။ (၁၂) ကိသာ ဂေါတမီထေရီ- ညစ်နွမ်းခေါင်းပါးသော ပန့်သကူသင်္ကန်းကို ဆောင်ရာ၌ 'အဂ္ဂ လူခ စိဝ ရ ဓါရီ' တံဆိပ်တော်မြတ်ရသည်။ (၁၃)

သိင်္ဂါလ မာတာ ထေရီ–သဒ္ဓါတရားကောင်း 'သဒ္ဓါဓိမုတ္တ' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်မြတ် ရလေသည်။

ဧတဒဂ် ဘွဲ့တံဆိပ်ရ လူမိန်းမ ၁၀ ယောက်။ ။(၁) သေနိသ သူဌေးသမီး သုဇာတာ–ရှေးဦး စွာ သရဏဂုဏ် ဆောက်တည်ရာ၌ 'အဂ္ဂ ပဌမ သရဏ ဂမန ဘွဲ့တံဆိပ်တော် ရလေသည်။ (၂) ပုဗ္ဗါရုံ ကျောင်းအမကြီး ဝိသာခါ–အလှူဒါနအရာ၌ အများဆုံးဘွဲ့တံဆိပ်တော် ရလေသည်။(၃) ခုဇ္ဇုတ္တရာ–'အဂ္ဂ ဗဟုသုတ 'ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရလေသည်။၎င်းသည် အကြားအမြင်များ၍ သာမာဝတီအား သင်ကြားပို့ချရလေသည်၊ ၎င်းသင်ကြားပို့ချရသော ကျမ်းကား သုတ္တန်ပိဋကတ်၌ ဣတိဝုတ္တက ကျမ်းဟူ၍ ကျမ်း သီး တစောင်ပင် ဖြစ်လေသည်။ သည်ကို အကြောင်းပြု၍ ဧတဒဂ်ဘွဲ့ထူးရသည်ဟူ၏။(၄) သာမာဝတီ–မေတ္တာဖြင့် နေသောအရာ၌ 'အဂ္ဂ မေတ္တာ ဝိဟာရီ' ဘွဲ့တံဆိပ်ကို ရလေသည်။ (၅) နန္ဒမာတာ ဥတ္တရာ–ဈာန်ဝင်စားရာ၌ 'အဂ္ဂဈာယီ' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ကိုရလေသည်။(၆) ကောလိယမင်းသမီး သုပ္ပဝါသာ–အကောင်းအမြတ် ပေးလှူရာ၌ 'အဂ္ဂပဏီတ ဒါယိကာ'ဘွဲ့တံဆိပ်ကို ရလေသည်။ (၇) သုပ္ပိယာ–သူနာကို ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၌ အကောင်းဆုံးသူနာပြုဘတ်သူ 'အဂ္ဂဂိလာနုပဋ္ဌက' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ကိုရလေသည်။ (၈) ကောတိယာနီ–မတုန်မလှုပ်ကြည်ညိုရာ၌ 'အဂ္ဂ အဝေစ္စပ္ပသန္န' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရလေသည်။ (၉) နကုလ မာတာ--ဘုရားနှင့် အကျွမ်းဝင်ခြင်း၌ 'အဂ္ဂ ဝိဿာသိက' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ကိုရလေသည်။ သူသည်လည်း ''နကုလပိတာ'' သူကြွယ်ကဲ့သို့ပင်။ (၁၀) ကာလီ'ခေါ် ဒါယိကာမ–အဆင့်ကြားအားဖြင့် ဘုရားကိုကြည်ညိုသောအရာ၌ 'အဂ္ဂ အနုဿဝပ္ပသန္န'ခေါ် ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ကိုရလေသည်။

ဧတဒဂ်ဘွဲ့ထူး ခံယူရသူ လူဒါယကာ ယောက်ျား ၁၀ယောက်

(၁)''တဖုဿ,ဘလ္လိက''ကုန်သည်ညီနောင်- ရှေးဦးစွာ သရဏဂုဏ် ဆောက်တည်ရာ၌ ဘွဲ့ထူးရလေသည်။၎င်းတို့သည် ဘုရားဖြစ်၍ ၄၉ရက် အလွန် လင်လွန်းပင်ရင်းမှာ ဘုရားနှင့် ရှေးဦးစွာ တွေ့သော လူထူးသူမြတ်တို့ပေတည်း။သို့သော် သံဃာမရှိသေးရကား ''ဒွေဝါစိက–သရ

ဏာဂုဏ်သာရသည်။ (၂) အနာထပိဏ် သူဌေးကြီး– အလှူဒါနအရာ၌ အများဆုံး ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရလေသည်၊ (၃) စိတ္တသူကြွယ်– တရားဟောကောင်း ဘွဲ့တံဆိပ်ရလေသည်။ ၎င်းသည် ရုပ်,နာမ်,ကံ,ဝိပါက်, တို့၌ အထူးလိမ္မာလျက် နောက်ခါ သဋ္ဌာရတနသံယုတ်၌ သုတ်ပေါင်း တဆယ်ကျော်ရှိသော ''စိတ္တသံယုတ်''ကို ဟောရာတွင် ဧတဒဂ်ဘွဲ့ တံဆိပ်တော်မြတ် ရလေသည်။ (၄) ဟတ္ထာဠဝက–''သင်္ဂဟဝတ္ထု လေးပါးဖြင့် ထောက်ပံ့၍ ပရိသတ်အား မိမိထံသို့ ရောက်အောင်ဆွဲ ဆောင်ရာ၌'' ဘွဲ့တံဆိပ်တော် ရလေသည်။ (၅) မဟာနံ သာကီ ဝင်မင်း–အခါမပြတ် အကောင်းအမြတ်တို့ကို ပေးလှူတတ်ရာ၌ 'အဂ္ဂ ပဏီတ ဒါယကာ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရလေသည်။ (၆) ဝေသာလီမြို့နေ ဥဂ္ဂသူ ကြွယ်–နှစ်သက်ဖွယ်ရာကို ပေးလှူတတ်သည့် အရာ၌ 'အဂ္ဂ မနာပ ဒါယကာ' ဘွဲ့တံဆိပ်ရလေသည်။ (၇) ဟတ္ထိဂါမရွာနေ ဥဂ္ဂသူကြွယ်–သံဃာအလုပ်အကျွေးကောင်း 'အဂ္ဂ သံဃုပဋ္ဌက' ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရလေသည်။ (၈) သူရပန်–မတုန်မလှုပ်ကြည်ညိုရာ၌ 'အဝေစ္စ ပသန္န' ဘွဲ့တံဆိပ်ရလေသည်။အချို့မူ၌ သုရမ္ဗဋ္ဌ သူရဗန်ဟုရှိသည်။(၉)ဆရာဇီဝက–ပုဂ္ဂိုလ်ကို ကြည်ညိုတတ်သောအရာ၌ ဘွဲ့တံဆိပ်ရလေသည်။ သီလ, သမာဓိ,ပညာစသော ဂုဏ်ကျေးဇူးအထူးရှိသော ရဟန်းကို ဂုဏ်ကျေးဇူးအလျောက် အထူးတလည်ကြည်ညို မြတ်နိုးတတ်သောကြောင့်'ပုဂ္ဂလပသန္န'ဘွဲ့တံဆိပ်ရသည်ဟူ၏။ (၁၀) နကုလပိတာ သူကြွယ်–ဘုရားနှင့် အကျွမ်းဝင်ရာ၌ ဘွဲ့တံဆိပ်ရသည်။ သူသည် ဘုရားရှင်ကို ရှေးဦးအကြိမ် တွေ့ခါမျှပင်''ချစ်သားရယ် သည်မျှလောက်ကြာမြင့်အောင် မိဘကိုစွန့်၍ ဘယ်အရပ်သို့ကြွနေသနည်းဟု''အကျွမ်းတဝင် ပြောဆိုလေသည်။ သို့ ဆိုနိုင်ခြင်းကား ဘဝမခြားဘဲ ငါးရာတိုင်တိုင် ဘုရားရှင်၏ အဖ ဖြစ်ဘူးပြီ၊ ထို့အတူ ဘကြီးငါးရာ, ဘထွေးငါးရာ, ဝရီး ဒ ဖြစ်အကြိမ်ငါးရာ, ဘဝမခြားဘဲ ဖြစ်ဘူးသည်ကိုစွဲ၍ အကျွမ်းတဝင် ဘုရားရှင်အား ''ချစ်သား ချစ်သား''နှင့် ခေါ်လေ့ရှိသတတ်။ ထို့ကြောင့် 'ဝိဿာသက' ဘွဲ့တံဆိပ်ရလေသည် ဟူ၏။

ဟေဝိဘိဣ ရဟန်းတော်ပေါင်း ၂၈၆၃၃ ပါး။ ။ မြတ်စွာ

ဘုရားလက်ထက်တော်၌၊ ဟေဝိဘိက္ခု ရဟန်းအဖြစ် ရယူသွားကြသော ရဟန်းတော်များ အရေအတွက်သရုပ်ကား၊ ''ဝိနည်းပိဋကတော်၌ ပဉ္စဝဂ္ဂီ ၅ပါး,ယသ–သတို့သားနှင့်အပေါင်းများ၊ပေါင်း ၅၅ ပါး,ဘဒ္ဒဝဂ္ဂီ နောင်ညီသုံးကျိပ်,ရသေ့(ရှင်) ၁၀၀၀,အဂ္ဂသာဝက ၂ ပါးနှင့် ပရိဗိုဇ်များ၊ပေါင်း ၂၅၀,အင်္ဂုလိမာလ ၁ပါး။ပေါင်း၁၃၃၆ပါး။သုတ္တန်ပိဋက ထိုထိုနိကာယ်တို့၌ကား-သေလပုဏ္ဏားနှင့်အပေါင်း၃၀၀,မဟာကပ္ပိနမင်းကြီးနှင့် အမတ် ၁၀၀၀,ကပိလဝတ်ပြည်သား ၁၀၀၀၀,ပါရာယနိက ပုဏ္ဏားနှင့် အပေါင်း ၁၆၀၀၀,။ပေါင်း ၂၇၃၀၀ ဖြစ်၍။ ၂ ရပ်ပေါင်းသော် ၂၈၆၃၃ ပါးဖြစ်၏။ ။မှတ်ချက်။ဤကား–ဝိနည်းနှင့် သုတ္တန်ပိဋကတော်လာ ထင်ရှားသောနေရာများမှ ယူပြခြင်းသာဖြစ်၍ ထိုထက်အလွန်လည်း ရှိတန်ရာသေး၏။

(အဲ)

အဲမောင်းရေး ၃၇ မျိုး။ ။(၁) ပယ်ဒန်း–သက်တင် ရေသောက်ဟန်။(၂) ပယ်စိတ်–ခြံသို့တန်းဆွဲဟန်။(၃) ပယ်ခွဲ–စလွယ်တင်ဟန်။(၄) စန္ဒရရှက်-သိကြားတန်ဆောင်ကိုင်ဟန်၊(၅) လေးကျွန်းမှန်ကူ–မြဟ္မာ လက်သုမ်းဟန်။ (၆) ဘုံနန်းတန်ဆောင်–ကဦးဟန်။ (၇) ဇွန်ဘဲ–ဟင်္သာတောင်ရှက်ဟန်။ (၈) ဆင်ထူး–ဇွန်တောင်ဖြန့်ဟန်။(၉) ရွှေနန်းတိုင်စီ–ကြင်စပန်းတင်ဟန်။(၁၀) ကြာချပ်-တင်ပိုက်စီးဟန်။(၁၁) အုန်းပင်ရေသွန်း–ဂဠုန် တောင်ညှပ်ဟန်။(၁၂) နွယ်ထွက်–တိမ်ခြည်ဖုံးဟန်။ (၁၃) ဇွန်သုတ်–တံပိုးသွဲ့ဟန်။ (၁၄) ရှစ်မြောင့်ခိုနန်း–အမြီးသွေးဟန်၊ (၁၅) လက်ျာဆက်ကြာဖူး–လက်ဝဲစလွယ်တင်ဟန်၊(၁၆)နွယ်ဝင်-ပြည်လုံးရစ်လည်ဟန်။(၁၇)နဝတတ်ရေလည်–ကြက်မိုးစွတ်ခါဟန်၊ (၁၈) ရာဇမတ်-ရေရစ်လည်ဟန်၊ (၁၉) ခိုနန်းပုံလိမ်-ကညောင်းတင်ဟန်။ (၂၀) ရွှေတံခွန်–ပင်လယ်တောင်ဝှေးစွဲဟန်။ (၂၁)မြင့်မိုရ်ပုံလိပ်–လက်ဝဲကဦးဟန်။ (၂၂)ကြာယပ်-လက်ဝဲ ရင်အုပ်ဟန်။ (၂၃) နတ်သားဗိမာန်–လက်ျာရင်အုပ်ဟန်။ (၂၄)ကျွဲတုံး

တင်-ရေပွက်ဟန်လွဲဟန်။ (၂၅) မင်တင်—ဝါကြိတ်လိမ်ဟန်။ (၂၆) ကွန်းရုံးတက်—ခြည်သွတ်ဟန်။ (၂၇) ခရုပတ်—ပုဆွတန်းဆွဲဟန်။ (၂၈) အောက်ချင်းပုံတံဆိပ်—ရွှေလှံမောက်တိုရိပ် ကစားဟန်။ (၂၉) ပိုးခြည်လွှား—ဘယ်ညာလှံရေးကစားဟန်။ (၃၀) ကြာသွတ်အိုး—ရွှေလှံဝဲရစ်ထောက် ကစားဟန်။ (၃၁) ရွှေတံဆိပ်—ဆင်ကန်းတောတိုးဟန်။ (၃၂) ဝန်းကျင်ပတ်သန်း—သမက်စောင်ရန်းစီးဟန်။ (၃၃) ဘီလူးတိုင်ရေးလု-ရွှေလှံကျားမြီးဆွဲဟန်။ (၃၄) ဘီလူးပုခက်စီး-ကျဲမြီးခတ်ဟန်။ (၃၅) ဘီလူးနားထွင်း—ရွှေလှံဆံထုံးရစ်ဟန်။ (၃၆) ဟန်ယဉ်-ရွှေလှံလက်ဝဲကိုင်ဟန်။ (၃၇) ရေကန်သက်ဆင်း— ရွှေလှံဗယ်ညာလွှဲဟန်။

(ဩ)

ဩဃတရား ၄ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့အား ၃၁ ဘုံ ရေ အယဉ်၌ ဆွဲနှစ်ညှဉ်းပန်း နှိပ်စက်တတ်သော တရား ၄ ပါး။ (၁) ကာမောဃ ကာမ ၁၁ ဘုံ၌တပ်သော လောဘ။ (၂) ဘဝေါဃ—ရူပ,အရူပဘုံတို့၌ တပ်သော လောဘ၊ (၃) ဒိဋ္ဌောဃ- မှားသော မိစ္ဆာအယူ ဒိဋ္ဌိ စေတသိက်။ (၄) အဝိဇ္ဇောဃ—သစ္စာအမြင်ဉာဏ်ကိုပိတ်ဆည်းသောမောဟ။

ဩဇာအပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ထင်ရှား ကျမ်း၌လာ။ ။ပါဠိသုန် သာရကျမ်း၌ အောက်ပါဩဇာသုံးပါးကို တွေ့ရ၏။ (၁) အစာဩဇာ— သတ္တဝါ၏ ရုပ်ကိုဖြစ်စေခြင်းသတ္တိ။ (၂) မြေဩဇာ—သစ်ပင်တို့ကို ဖြစ်စေခြင်းသတ္တိ၊ (၃) လူဩဇာ—အမှုကိစ္စတို့ကို ပြီးစေခြင်း သတ္တိ၊

ဩဋ္ဌဇ အက္ခရာ ၉ လုံး။ ။နှုတ်ခမ်းအရပ်မှ မြည်ထွက်လာသော အက္ခရာမျိုး ၉ ပါး။ နှုတ်ခမ်း ၂ ခုကို ပြုပြင်၍ ရွတ်ဖတ်ရသည် ဟူလို။ ''ပ,ဖ,ဗ,ဘ,မ,ဝ,ဥ,ဦ,ဩ''

ဩဒိဿ မေတ္တာ ၇ ပါး။ ။မိန်းမ ယောကျ်ား စသည်အားဖြင့် ရည်ညွှန်းကန့်သတ်၍ ပို့သသော မေတ္တာ၊ (၁) သဗ္ဗာ ဣတ္ထိယော—မ, သတ္တဝါအားလုံး။ (၂) သဗ္ဗေပုရိသာ—ဖို,သတ္တဝါ အားလုံး။ (၃) သဗ္ဗေ အရိယာ—အရိယာ ရှစ်ယောက်။ (၄) သဗ္ဗေ အနရိယာ— ပုထု

ဇန် မှန်သမျှ။ (၅) သဗ္ဗေ ဒေဝါ-နတ် ဗြဟ္မာ အားလုံး။ (၆) သဗ္ဗေ မနုဿာ-လူများ အားလုံး။ (၇) သဗ္ဗေ ဝိနိပါတိကာ- ဝိနိပါတိက ပြိတ္တာများအားလုံး။

ဩရမ္ဘာဂိယ သံယောဇဉ်မျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''သံယောဇဉ် ၂ မျိုး''ဟူသော သုတေသန၌ ရှုပါကုန်။

အောက်မိုလ် ၃ ပါး။ ။အောက်ဖြစ်သော လောကုတ္တရာဝိပါက်စိတ်စု။ ။(၁) သောတာပတ္တိမိုလ်၊ (၂) သကဒါဂါမိမိုလ်၊ (၃) အနာဂါမိမိုလ်၊

အောက်မဂ် ၃ ပါး။ ။အောက်ဖြစ်သော လောကုတ္တရာ ကုသိုလ်စိတ်စု။ ။(၁) သောတာပတ္တိမဂ်၊ (၂) သကဒါဂါမိမဂ်၊ (၃) အနာဂါမိမဂ်။

အောက်မြစ်သံ-အောက်သံ ၁၈ ပါး။ ။ကဗျာလင်္ကာ စပ်ဆိုရာ၌ ''ဗယ်သံ ၁၈ ပါး''ကိုပင် အောက်မြစ်သံ ဟူ၍၎င်း, အောက်သံ ဟူ၍၎င်း ခေါ်သည်မှတ်။

အောင်ခြင်း ၈ ပါး။ ။ရန်သူများကို အောင်နိုင်မှု၌ ဝိဋ္ဋကတ်တော်တွင် ထင်ရှားသော ဘုရားရှင်၏ အပြင် အောင်ခြင်း ရှစ်ပါး။ (၁) မာရ်နတ်မင်း။ (၂) အာဠဝက ဘီလူးမင်း။ (၃) နာဠာဂီရိဆင်မင်း။ (၄) အင်္ဂုလိမာလ ခိုးသူကြီး။ (၅) မိန်းမယုတ် စိဥ္စမာန။ (၆) သစ္စက ပရိဗိုဇ်။ (၇) နန္ဒောပနန္ဒ နဂါးမင်း။ (၈) ဗက ဗြဟ္မာမင်း။

အောင်နိုင်ခြင်း တရား ၅ ပါး။ ။မြတ်စွာဘုရား သခင် ဟောတော်မူသည်။ (၁) အ ကောဓေန ကောဓံ ဇိနာတိ-ဒေါသအမျက်ထွက်နေသူကို အမျက်မထွက်သဖြင့် အောင်နိုင်ခြင်း၊ (၂) အ သာဓုံ သာဓုနာ ဇိနာတိ-မကောင်းယုတ်မာသူကိုကောင်းသဖြင့် အောင်နိုင်ခြင်း။ (၃) ကဒရိယံ ဒါနေန ဇိနာတိ-စေးနှဲဝန်တိုသူကို ပေးကမ်းခြင်းဖြင့် အောင်နိုင်ခြင်း။ (၄) အလိကံ သစ္စေန ဇိနာတိ—မဟုတ်မမှန် ဖေါက်ပြန်ချွတ်ယွင်း သစ္စာကင်းသောသူကို မှန်ကန် တော်ဖြောင့်ခြင်းဖြင့်အောင်နိုင်ခြင်း။ (၅) သဗ္ဗ အကုသလံ ကုသလေန ဇိနာတိ- ခပ်သိမ်းသော အကုသလဓမ္မပါပ အမှုကို ကုသိုလ်တရားဖြင့် အောင်နိုင်ခြင်း။

အိုး ၄ မျိုးနှင့် ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ပါး။ ။အောက်ပါအတိုင်း အိုး ၄ မျိုးကို ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ပါးနှင့် ဥပမာထား၍ ဟောကြားချက်။ ။(၁)တုစ္ဆော ပိဟိတော–အတွင်း၌ ဘာမျှမရှိဘဲ အပြင်၌ အမြင်ကောင်းအောင် သပ်သပ်ရပ်ရပ် ပိတ်ထားသော အိုးမျိုး။ (၂) ပူရော ဝိဝဋော–အမြင်မကောင်းအောင် ဖွင့်လှစ်ထားသော်လည်း အတွင်း၌ အမြိုက်သုဒ္ဓါ တရားထူးတို့ဖြင့် ပြည့်နေသောအိုးမျိုး။ (၃) တုစ္ဆော ဝိဝဋော–ဖွင့်လှစ်၍လည်းထား အတွင်း၌လည်း ဘာမျှမရှိသောအိုးမျိုး။ (၄) ပူရော ပိဟိတော–အတွင်း၌လည်း အမြိုက်တရားတို့ဖြင့် ပြည့်နှက်နေ၏။ ကြည့်ရှုဘွယ် ကောင်းအောင်လည်း သေသေသပ်သပ် ပိတ်ထားသော အိုးမျိုး။

အိုင်ကြီး ၇ အိုင်။ ။ပိဋကစာပေ၌ ထင်ရှား၍ ဟိမဝန္တာ၌ရှိသော အိုင်ကြီးများ။ ထိုအိုင်ကြီးတို့သည် အသီးသီး ယူဇနာငါးဆယ်စီ နက်ကုန်၍ ယူဇနာငါးဆယ်စီ အလျား အနံ ပြန့်ကျယ်ကြကုန်၏။ အဝန်းအဝိုင်း ပတ်လည်အားဖြင့် ယူဇနာ တရာ့ငါးဆယ်စီ ရှိကြကုန်၏။ အင်္ဂုတ္တရအဋ္ဌကထာနှင့် ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ၌ အကျယ်ရှုလေ။ ။(၁) အနောတတ္တအိုင်၊ (၂) ကဏ္ဏမုဏ္ဍအိုင်၊ (၃) ရထကာရအိုင်၊ (၄) ဆဒ္ဒန္တအိုင်၊ (၅) ကုဏာလအိုင်၊ (၆) မန္ဒာကိနီအိုင်၊ (၇) သီဟပပါတအိုင်။

(က)

ကံ ၃ ပါး။ ။ကိုယ်, နှုတ်, စိတ်တို့ဖြင့်ပြုလုပ်သော ကောင်းမှု မကောင်းမှုများ။ (၁) ကာယကံ-ကိုယ်ဖြင့်ပြုသော အမှု။ (၂) ဝစီကံ–နှုတ်ဖြင့် ပြုသောအမှု၊ (၃) မနောကံ-စိတ်ဖြင့်ပြုသော အမှု။

ကံ ၅ ပါး။ ။လူ့ဘိုင်းစောင့်ထိန်းအပ်သော တရား ၅ ပါးဖြစ်သည်။ ၎င်းကိုပင် ငါးပါးသီလဟူ၍၎င်း။ ကမ္မာစောင့် တရားဟူ၍၎င်း၊ နိစ္စသီလဟူ၍၎င်း ခေါ်ဝေါ် ကြကုန်၏။ သရုပ်ကို ''ငါးပါးသီလ''၌ ရှုလေ။

ကံ ၁၀ ပါး။ ။ဒုစရိုက်ဆယ်ပါး, သုစရိုက်ဆယ်ပါး, ကုသလကမ္မပထ တရားဆယ်ပါး, အကုသလ ကမ္မပထ တရားဆယ်ပါး, ကုသိုလ်မျိုးဆယ်ပါး, ပုညကြိယာ ဝတ္ထု ဆယ်ပါးတို့ကို သာမန်အားဖြင့် ''ကံဆယ်ပါး''ဟု ခေါ်ကြ၏။သရုပ်ကို ဆိုင်ရာ စကားရပ်တို့၌ယူပါကုန်။

ကံကြမ္မာ ၃၂ ပါး။ ။မင်းပြစ်မင်းဒဏ်သင့်သူတို့ ခံရသည့် ညှဥ်းဆဲမှုများ။မဟာနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော် အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်တို့၌ဟောတော်မူ၏။ ။(၁)ဆူးရှိသောကြိမ်ဖြင့် ရိုက်ခြင်း။(၂) ဆူးမရှိသောကြိမ်ဖြင့်ရိုက်ခြင်း။(၃) တုတ်တို ဆောက်ပုဘ် နံပါတ်တုတ်ဖြင့်ရိုက်ခြင်း။ (၄) လက်ကိုဖြတ်ခြင်း။(၅) ခြေကို ဖြတ်ခြင်း။(၆) နားကိုဖြတ်ခြင်း၊(၇) နှာခေါင်းကို ဖြတ်ခြင်း။ (၈) နား,နှာခေါင်းကို ဖြတ်ခြင်း။ (၉) ဦးခေါင်းခွံကို ခွါ၍ ပူလွန်းသော သံတွေကို ထည့်သဖြင့် ကြိုက်ကြိုက်ဆူအောင်ပြုခြင်း။ (၁၀) နားပန် အပိုင်းအခြားရှိ အရေနှင့်တကွသော ဆံပင်ကို နှုတ်၍ ကြမ်းထမ်းသော ကျောက်ဖြင့် ပွတ်တိုက်သျက် ခရုသင်းသဖွယ်ဖြစ်အောင် ပြုခြင်း။(၁၁) သံတံကျင်ဖြင့် ခံတွင်းကို ဖွင့်စေ၍ မီးညှို့ထွန်းခြင်း၊ မျက်နှာကို ပဲခွပ်ဖြင့် ရွေ၍ ခံတွင်း၌ သွေးပြည့်စေလျက် ရေကိုငုံသော ရာဟုသဖွယ် ပြုစေခြင်း။ (၁၂) ကိုယ်အလုံးကို ဆီစိမ်သော အဝတ်ဖြင့် ရစ်ပတ်စေ၍ မီးညှိသဖြင့် ဆီမီးတိုင်သဖွယ် ပြုစေခြင်း။ (၁၃) ထို့အတူ လက်၌မီးညှို၍ ဆီမီးတိုင်သဖွယ်ပြုစေခြင်း။ (၁၄) ရေမျိုအောက်မှ စ၍ ဖမျက်တိုင်

အောင် အရေခွါပြီးမှ ကြိုးဖြင့်ဖွဲ့စည်း ဆွဲငင်လျက် မိမိ အရေကို နယ်ကန်စေသဖြင့် ပိတ်မြက်ရွက်သဖွယ် အရေခွါခြင်းကို ပြုခြင်း၊ (၁၅) လက်မှစ၍ အရေခွါသဖြင့် ခါး၌ထားခြင်း၊ ခါးမှစ၍ အရေခွါသဖြင့် ဖမျက်၌ ထားခြင်း။ (၁၆) တတောင် နှစ်ဖက်၌ သံခြေကျဉ်းခတ်၍ သံချောင်း နှက်ပြီးသော် ထက်ဝန်းကျင်က မီးထည့်၍ လေးဘက်တွားလျက် ရှိစေခြင်း။ (၁၇) နှစ်ဖက် အသွားရှိသော ငါးမျှားချိတ်ဖြင့် ချိတ်၍ အရေ အသား အကြောတို့ကို ကွာလျော ကျစေခြင်း။ (၁၈) ထက်လှစွာသော ပဲခွပ်ဖြင့် ရွှေလျက် တသပြာမျှ လောက်သော သားတစ်ဖတ်ကလေးတွေကို ကျစေခြင်း။ (၁၉) ထိုထိုကိုယ်အစိတ်အပိုင်း၌ လှံ ငါးမျှားချိတ်စသည်တို့ဖြင့် ထိုးချိတ်ခပ်နှိပ်၍ဝက်မှင်ဘီးဖြင့် ဆားငန်ရေစသည်ကို ပွတ်၍ အရေ အသား အကြောတို့ကို လျောကျစေလျက် အရိုးသာ တည်စေခြင်း။ (၂၀) နံပါးဘက် စောင်းအိပ်စေလျက် နားထင်ကို သံတံကျင်နှင့် မြေဝယ်ကျအောင် နှက်သွင်းပြီးမှ ခြေဖျားမှ ကိုင်၍ လှည့်ခြင်း။ (၂၁) အပေါ် အရေ အသားတို့ကို မစုတ်မပဲ့စေဘဲ ကျောက်တုံးဖြင့် အရိုးကို ထုပြီးသော် ဆံဖြင့်ရစ်၍ ခွေလျက်ထားခြင်း။ (၂၂) ကြိုက်ကြိုက်ဆူသော ဆီပူဖြင့် လောင်းခြင်း။ (၂၃) နှစ်ရက် သုံးရက်မျှ အစာငတ်ထားပြီးသော ခွေးဆိုးတို့ကို ခဲစားစေခြင်း။ သို့မဟုတ် ကြွက်တို့ကို သံချိုင့်တွင် ထည့်၍ ဝမ်းပိုက်ကို ကိုက်စေခြင်း။ (၂၄) အသက်ရှင်လျက် တံကျင်၌ လျှို၍ထားခြင်း။ (၂၅) သံလျက်ဖြင့်ဦးခေါင်းကို ဖြတ်ခြင်း။ (၂၆) ပူစွာသော သံတွေခဲကို လက်ဝဲလက်၌ စိုက်ခြင်း။ (၂၇) ပူစွာသောသံတွေခဲကို လက်ျာလက်၌စိုက်ခြင်း။ (၂၈) ပူစွာသော သံတံကျင်ကို လက်ဝဲခြေ၌ စိုက်ခြင်း။ (၂၉) ပူစွာသော သံတံကျင်ကို လက်ျာခြေ၌စိုက်ခြင်း။ (၃၀) ပူစွာသော သံတံကျင်ကို ရင်ဝ၌ စိုက်ခြင်း။ (၃၁) ထားမတို့ဖြင့် ရွှေခြင်း။ (၃၂) ပဲခွပ်တို့ဖြင့် ရွှေခြင်း။

ကံကြီး ၅ ပါး၊ ကျူးလွန်ခြင်း၊ ကျသွားအစီစီ။ ။ပဉ္စာနန္တရိယကံကို ခေါ်သည်။ ရင်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် "ပဉ္စာနန္တရိယကံ ၅ ပါး" ၌ကြည့်ပါ။

ကင်းစီးအနက်၊ မျိုး ၄ ချက်၊ တင်ဆက် ဖြေတော်မူ။ ။ငါ ဟူသော သေတ်မျည်းကို ဂဏန်း, အက္ခရာပေါ်၌ တင်ထားလျှင် ကင်းစီးခေါ်၏။ (၁)တင်း ကင်းစီး—၁,၂, ဆန်ပဲစသည် ချင်တွယ်ရာ၌ တတင်း နှစ်တင်းအနက်။ (၂) တောင် ကင်းစီး-၁, ၂, သစ်ဝါးစသည် တိုင်းရာ၌ တတောင် နှစ်တောင် အနက်။ (၃) အင်္ဂါ ကင်းစီး— ၁, ၂,ပေစာ၌ တအင်္ဂါ နှစ်အင်္ဂါဟူသော အနက်။ ''က-မှ၊ကား- အထိ-၁၂-ရွက်ကို-တအင်္ဂါခေါ်သည်'' (၄) ဇင်း ကင်းစီး-၁,၂, ပိတ်ဖျင်တို့၌ တဇင်း နှစ်ဇင်းဟူသော အနက်။ ''၂၄-တောင်ရှိသော ဖျင်အုပ်ကို တဇင်းဟုခေါ်၏''။

ကင်းထောက်လုလင်၊ ကမ္ဘာ့တွင်၊ ကြည်လင် ဝတ် ၁၀ ပါး။ ။ ကမ္ဘာ့ကင်းထောက်လုလင်တိုင်း လိုက်နာကျင့်သုံးအပ်သော ဥပဒေ ဆယ်ပါးဟု အကျဉ်းမှတ်ပါ။ (၁) သူတပါး၏ ယုံကြည်ကိုးစားမှု ကို ခံယူနိုင်သော ဂုဏ်သိက္ခာရှိရမည်။ (၂) တည်ကြည်ဖြောင့်မတ်မှု သစ္စာတရားရှိရမည်။ (၃) အသုံးဝင်သည့်နည်းနှင့် တပါးသူတို့ အား အကူအညီပေးရမည့် ဝတ္တရားနှင့် ပြည့်စုံရမည်။ (၄) လူတိုင်း၏ အဆွေခင်ပွန်းလည်းဖြစ်စေ၍၊ မိမိတို့ချင်းလည်း ညီရင်းအစ်ကိုကဲ့သို့ မှတ်ထင်ရမည်။ (၅) ယဉ်ကျေးသိမ်မွေ့သော ကိုယ်,နှုတ်, စိတ် ရှိရမည်။ (၆) တိရစ္ဆာန်တို့၏ အဆွေခင်ပွန်းလည်း ဖြစ်ရမည်။ (၇) အခက်အခဲဟူသမျှနှင့် ကြုံတိုင်း ပြုံးရွှင်ကြည်လင်စွာ ရင်ဆိုင်ရမည်။ (၈) အထက်အမိန့်ကို တသွေမတိမ်း နာခံရမည်။ (၉) ချွေတာစွာ သုံးစွဲရမည်။ (၁၀) ကိုယ်,စိတ်,နှုတ်, အပြုအမူအားလုံး သန့်ရှင်းစင်ကြယ်ရမည်။

ကစားသမားတို့ အပြစ် ၆ ပါး။ ငှင်းသရုပ်ကို ''လောင်းကစား ကြူးမှု အပြစ် ၆ ပါး''၌ရှုပါ၊

ကဆုန်လ၏ မှတ်သားဘွယ်ကြီး ၁၆ ချက်။ ။ကဆုန်လနှင့် စပ်၍ မှတ်သားဘွယ်အချက်များကား ၁၆ ချက်မျှ အကျဉ်းတွေ့၏။ (၁)

အလောင်းတော် သုမေဓါသည် ဒီပင်္ကရာ မြတ်စွာဘုရားထံ နိယတ ဗျာဒိတ် ခံယူသောလ။ (၂) အလောင်းတော် သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား ဖွါးမြင်တော်မူသောလ၊ (၃) တောထွက်တော်မူသောလ။(နာနာ ဆန္ဒပျို့)။(၄) သစ္စာ ၄ ပါးနှင့်တကွ ဘုရားအဖြစ်ကိုရယူသောလ။ (၅) ပရိနိဗ္ဗာန် စံဝင်တော်မူသောလ။ (၆) မောရိယမြတ်ကို ညောင်ရေစာတ် သွန်းလောင်းသောလ။ (၇) စကားပန်းပွင့်သော လ။(၈) ဝိသာခါနက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်၍ ပြည့်သောလ။(၉) တံငါ တာရာ ထွန်းသောလ။ သက္ကဋနက္ခတ္တဒီပနီအလို ဆင်တာရာ ထွန်း သောလ။ (၁၀) နေ့နာရီ ၃၂၊ ညနာရီ ၂၈ ရှိသောလ။ (၁၁) ရက်စုံသဘ်သောလ။ (၁၂) နဂါးဦးခေါင်းအနောက်, မြောက်မှာ ဝမ်းပြင်, တောင်ခွင်ကျောသား, မြီးကားအရှေ့သို့ ထားသောလ။ (၁၃) စနေ ကြာသပတေး ရက်ရာဇာ, မုဒ္ဓဟူး သောကြာ ပြဿဒါး ဖြစ်သောလ။ (၁၄) နှစ်ဖဝါးဖြင့် မွန်းတည့်သောလ။ (၁၅) ပြိဿရာသီ မည်သောလ။(၁၆) ဖွားဘက်တော် ၇ ပါး ပေါက်ဖွား ဖြစ်ပေါ်သောလ။ **မှတ်ချက်**။ ။တောထွက်ကြောင်း နှစ်မှုကွဲရာ အောက်ပါ နာနာဆန္ဒပျို့အရ ပြလိုက်သည်။ အကျယ် ကျွန်ုပ်တို့ "စံပြမြန်မာအဘိဓာန်"၌ က ပိုင်းမှာ ကြည့်ပါ။

"ရှေးနန်းတော်ထက်၊ လနက်လှည့်ပြောင်း၊ နှစ်ပေါင်းဆဲ့ သုံး၊ ပွါးပြုံးတေဇာ၊ အာကာလန်းလူ၊ စံတော်မူ၍၊ ထွက်ယူမြဲ့ မြဲ့၊ ကိုးဆဲ့ခုနစ်၊(၉၇)၊ သက္ကရာဇ်ကျ၊ ကဆုန်လတွင်၊ ပြည့်ထ စန္ဒာ၊ သန်းခေါင်ခါ၌၊ လေးဖြာနိမိတ်၊ သံဝေဟိတ်ကြောင့်၊ ရှင် စိတ်နှစ်သက်၊ တောသို့ထွက်သည်၊" (မုံရွေး)

ကညာမျိုးပြား ၃ ပါး၊ ၄ ပါး၊ ၇ ပါး၊ ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို "အပျိုစင်မျိုး ၃ ပါး၊ ၄ ပါး၊ ၇ ပါး၊ ၉ ပါး"၌ ပြခဲ့ပြီ။

ကဏ္ဍဇအက္ခရာ ၁၀ လုံး။ ။လည်ချောင်း အရပ်၌ ဖြစ်ပေါ်တတ် သော အက္ခရာ ဆယ်လုံးဟူလို။ ။အ, အာ, က, ခ, ဂ, ဃ, င, ဟ, ဧ, ဩ။

ကတော်ကြီး ၄ ပါး။ ။မှော်ပညာနှင့်အောက်လမ်း ပယောဂဆရာ

တို့ အသုံးပြုသော ကတော်ကြီး လေးပါးဟူ၏။ ။(၁)အနောက်ဖက် ရှင်မကတော်။ (၂) မြောက်ဖက် ရှင်မကတော်။ (၃) ရေယဉ်ကတော်။ (၄) နှဲးကတော်။

ကထာ ၃ ရပ်၊ ပိဋကတ်၊ မိန့်မှတ် သာသနာ။ ။ပိဋက ၃ ပုံကို ကထာအားဖြင့် ပြားသော် ၃ ပါးဟူ၏။ ။(၁) သံဝရာ သံဝရ ကထာ—ကိုယ်နှုတ်နှစ်ပါးတို့ဖြင့် ကျူးလွန်မှုများ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော စောင့်စည်းခြင်းတရားခေါ် ဝိနည်းပိဋက အဆုံး အမတော်။ (၂) ဒိဋ္ဌိ ဝိနိဝေဓန ကထာ—၆၂ ပါးသော ဒိဋ္ဌိတို့၏ အယူအစွဲ အထုံးအဖွဲ့တို့ကို ဖြေရှင်းဖျဉ်ရှင်းခြင်းငှါ ဟောကြားတော်မူအပ်သော သုတ္တန်ပိဋက စကားတော်။ (၃) နာမရူပ ပရိစ္ဆေဒကထာ—ရာဂ, အတ္တ, စသော ကိလေသာတို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်တရား နာမ် ရုပ် များကို ပိုင်းခြားဝေဘန်၍ ဟောကြား ဆုံးမတော်မူအပ်သော အဘိဓမ္မာ ပိဋက စကားတော်။

ကထာမျိုး ၇ ပါး။ ။ကောင်း, မကောင်း စကားမျိုး ၇ ပါးလည်းဟူ၏။ ။(၁) တိရစ္ဆာန ကထာ—သူတော်ကောင်းတို့ အလိုမရှိသော မဂ်ဖိုလ်မှ ဖီလာကန့်လန့် စကား ဟူသမျှ။ တိုင်းရေး ပြည်ရေး သားရေး သမီးရေး စကားမျိုး။ (၂) ဒါန ကထာ—စွန့်ကြဲ ပေးကမ်းလှူဒါန်းမှု စကား။ (၃) သီလ ကထာ—သီလနှင့် စပ်သော စကား။ (၄) သဂ္ဂ ကထာ—နတ်ရွာနှင့် စပ်သောစကား။ (၅) မဂ္ဂ ကထာ—ဈာန် မဂ် ဖိုလ်နှင့် စပ်သော စကား။ (၆) ကာမာဒီနဝ ကထာ—ကာမဂုဏ်၏ စက်ဆုပ် ဖွယ်ရာ အပြစ်စကား။ (၇) နေက္ခမာနိသံသ ကထာ—ကာမတရား စွန့်ပယ်ရှားရေး အကျိုးကျေးဇူး စကား။

ကထာမျိုး ၁၀ ပါး။ ။ကောင်းစွာဟောအပ်သော ကထာဝတ္ထုခေါ် စကားအပြား ဆယ်ပါးဟူ၏။ အကျယ်လိုမူ မဇ္ဈိမနိကာယ် ဝေဒလ္လသုတ်အဖွင့်၌ ရှုပါကုန်။ (၁) အပ္ပိစ္ဆကထာ—အလိုနည်းမှုနှင့် စပ်သောစကား။ (၂) သန္တုဋ္ဌိကထာ—ရောင့်ရဲလွယ်မှုနှင့် စပ်သောစကား။ (၃) ပဝိဝေက ကထာ—ဆိတ်ငြိမ်မှုနှင့် စပ်သောစ

ကား။ (၄) အ,သံသဂ္ဂ ကထာ—ကာယသံသဂ္ဂစသည်နှင့် မနှီးနှော မရောပြွမ်းသောစကား။ (၅) ဝိရိယာရမ္ဘကထာ—ကောင်းစွာအား ထုတ်ခြင်းနှင့် စပ်သောစကား၊ (၆) သီလကထာ—ပဉ္စ,အဋ္ဌ,ဒသ သီလနှင့် စပ်သောစကား။ (၇) သမာဓိကထာ—ဥပစာရ သမာဓိ, အပ္ပနာသမာဓိ စသည်နှင့် စပ်သောစကား။ (၈) ဉာဏကထာ—လောကီပညာ လောကုတ္တရာ ပညာရပ်တို့နှင့် စပ်ဆိုင်ရာ စကား။ (၉) ဝိမုတ္တိကထာ—ဖိုလ်တရား လေးပါးတို့နှင့် စပ်သော စကား။ (၁၀) ဝိမုတ္တိ ဉာဏဒဿန ကထာ—ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်နှင့် စပ်သောစကားစု။

ကထာမျိုး ၁၀ ပါး တနည်း။ စကားအရာ လိမ္မာစေမှု နည်းညွှန်ပြသည့် ကထာမျိုး ၁၀ ပါး။ (၁) ကာလ ဝါဒီ—ဆိုရန် အချိန်သင့်မှ ပြောဆိုရခြင်း။ (၂) ဘူတ ဝါဒီ—ဖြစ်သမျှကိုသာ လျော်စွာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၃) ဓမ္မ ဝါဒီ—တရားမျှတစွာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၄) သစ္စဝါဒီ—မှန်ကန်တိကျစွာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၅) အတ္ထ ဝါဒီ—အကျိုးရှိမည့် စကားကိုသာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၆) မိဟိဟ ပုဗ္ဗ ဘာဏီ—အခြံပြုံးရွှင်မှ ရှေ့ရှိ၍သာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၇) မိတ ဘာဏီ—သင့်မသင့် ထောက်ခြင့်ချိန်ဆ၍ သင့်မှ ပြောရခြင်း။ (၈) အ,တုရိတ ဝါဒီ—အဆောတလျင် မပြောရခြင်း။ (၉) ပေါရီ—အထက်တန်းစား,မြို့သုံး နန်းသုံး စကားတို့ကို ဆိုခြင်း။ (၁၀) ဝိသဒ ဝါဒီ—လေယူ လေသိမ်း ဟန်ကျလျက် ပြီသစွာ ပြောဆို ရခြင်း။

ကထိန် အာနိသင် ၅ ပါး။ ။ကထိန်ခင်းခံရသော ရဟန်းတော်များ ခံစားရသည့် ကထိန်အကျိုး ၅ ပါးဟူလို။အကျယ် ကထိန သိက္ခာပုဒ်နှင့် အဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့မှာ ရှု။ (၁) အနာမန္တစာရ-ထင်ရှားရှိသော ရဟန်းကို မပန်မူ၍ မြို့တွင်း ရွာတွင်း ဆွမ်းဖိတ်ရာ အိမ်သို့ သွားနိုင်ခြင်း။ (၂) အ,သမာဒါန စာရ—အဓိဋ္ဌာန်တင်ပြီး ဆောင်သော သင်္ကန်းကို မယူမူ၍ သွားနိုင်နေနိုင်ခြင်း။ (၃) ယာဝ ဒတ္ထ စီဝရ-အလိုရှိတိုင်း သင်္ကန်းကို အဓိဋ္ဌာန် ဝိကပ္ပနာ မပြုမူ၍ ထားနိုင်ခြင်း။ (၄) ဂဏ ဘောဇန- ထမင်းစား ကြွပါ စသည်ဖြင့် မအပ်

သော မိတ်ခြင်းရှိသော ဂဏဘောဇဉ်ကို စားနိုင်ခြင်း။ (၅)ကထိန်ခင်းသော ကျောင်းတိုက်၌ ကထိန် ခင်းပြီးနောက် တပေါင်းလပြည့်နေ့အတွင်း သံဃာအားလှူသောသင်္ကန်းလျာပုဆိုးကိုဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် သင်္ကန်းကိုဖြစ်စေ၊ ထိုကျောင်းတိုက်ရှိ ကထိန် အနုမောဒနာ ပြုသော ရဟန်းတို့သာ ရနိုင်ခြင်း။

ကထိန်ခင်းမည့် ရဟန်း၏ အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။ဖော်ပြအင်္ဂါ ရှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံသောရဟန်းမှသာ ကထိန်ခင်းထိုက်သည်ဟူ၏။ အဓိပ္ပါယ်ကို တတ်သိသူတို့ထံ မေးမြန်းစုံစမ်းလေ။ ။(၁) ပုဗ္ဗကရဏံ ဇာနာတိ- ရှေးဦးစွာ ပြုလုပ်ရမည့် ကိစ္စရပ်တို့ကို သိရ ပြုရခြင်း။(၂)ပစ္စုဒ္ဓါရံ-ပစ္စုဒ္ဓိရ် ပြုတတ်ရခြင်း။ (၃) အဓိဋ္ဌာနံ-အဓိဋ္ဌာန် တင်တတ်ရခြင်း။ (၄) အတ္ထာရံ-ခင်းပုံ ခင်းနည်း သိထားရခြင်း။ (၅) မာတိကံ-မာတိကာကို သိထားရခြင်း။ (၆) ပလိဗောဓံ-ကြောင့်ကြကို သိထားရခြင်း။ (၇) ဥဒ္ဓါရံ-ကထိန်နှုတ်ပုံကို သိထားရခြင်း။ (၈) အာနိသံသံ-အာနိသင်တို့ကို သိထားရခြင်း။

ကထိန်ခင်းရန်၊ ထုတ်မိန့်ပြန်၊ ၃ တန် သင်္ကန်းမျိုး။ ။ကထိန်ခင်းရန်အတွက် ဘုရားရှင် ခွင့်ပြုတော်မူခဲ့သော သင်္ကန်း ၃ ထည်ကို ဆိုသည်။(၁) သံဃာဋိ-ဒုကုဋ်ခေါ် နှစ်ထပ်သင်္ကန်းကြီး။(၂) ဥတ္တရာသင်္ဂ-ကိုယ်ဝတ်ခေါ် ကေသီ။(၃) အန္တရဝါသက-ခါးဝတ်ခေါ် သင်းပိုင်။

ကထိန်ခင်းရန်ကိစ္စ ၈ ပါး။ ။(၁) ကထိန်သင်္ကန်းကို အလှူခံမှု။ (၂) ကထိန်ခံထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ်ကို သံဃာတော်တို့က စိစစ်ရွေးချယ်ပေးမှု၊ (၃)ထိုရွေးချယ်ခံရသူအားသိမ်တွင်း၌ကထိန်သင်္ကန်းကိုပေးမှု။ (၄) တိစီဝရိတ် အဓိဋ္ဌာန်တင်သင်္ကန်းဟောင်းကို ပစ္စုဒ္ဓိရ်ပြု အဓိဋ္ဌာန်စွန့်မှု။ (၅) ခင်းမည့်သင်္ကန်းသစ်ကို ကပ္ပဗိန္ဒုထိုးမှု။ (၆) သင်္ကန်းအမည်ဖြင့် အဓိဋ္ဌာန်တင်မှု။ (၇) နှုတ်မြွက်၍ခင်းမှု။ (၈) အနုမောဒနာပြုမှု။

ကန္တာရမျိုး ၈ ပါး။ ။လွန်မြောက်နိုင်ခဲသည် ဖြစ်၍ ခဲယဉ်း ဆင်းရဲညှိုးညင်စွာနှင့် သွားရသော ခရီးလမ်း ၈ မျိုး ဟူ၏။ အပဏ္ဏက

ဇာတ်စသည်။ (၁) စောရ ကန္တာရ—ခိုးသား ထားပြ ဘေးရန်ရှိသော ခရီးခက်၊ (၂) ဝါဠကန္တာရ—သားရဲတိရစ္ဆာန်ဘေးရန်ရှိသော ခရီးခက်။ (၃) နိရုဒက ကန္တာရ—ရေ မရှိသော ခရီးခက်။ (၄) အ,မနုဿကန္တာရ— နတ်ဆိုး ဘီလူး သရဲရှိသော ခရီးခက်။ (၅) အပ္ပ ဘက္ခာ ကန္တာရ—စားဘွယ် ခဲဘွယ် အစာအဟာရ မရှိသော ခရီးခက်။ ဤကား အပဏ္ဏကဇာတ် အဋ္ဌကထာလာ ကန္တာရ ၅ ပါးတည်း။ ထိုမှတပါးလည်း (၆) ဥဒက ကန္တာရ—အလွန် ကျယ်ပြောသော ရေပြင်ရှိသော ခရီးခက်။ (၇) ဝါဠုကန္တာရ—အလွန် ရှည်လျားသော သဲပြင်ရှိသော ခရီးခက်။ (၈) ဝနကန္တာရ—လွန်မြောက်နိုင်ခဲသော တောအုပ်ရှိသော ခရီးခက် စသည်များစွာ ရှိကုန်သေး၏။

ကန့်မျိုး ၄ ပါး။ ။ကန့်—ဖြစ်ပေါ်လာပုံ အကြောင်းကား။ ။သက္ကတဘာသာလာ ရသ မဉ္ဇရီ ကျမ်း၌။ လွန်လေပြီးသော အခါ နတ်သမီးတစုသည် နို့သစ်ဖြင့်ပြီးသော သမုဒ္ဒရာ၌ ရေကစား မြူးထူးစံပယ်လျက် အဝတ်ကို ဖွတ်လျော်ခြင်း, ချေးတွန်းခြင်းတို့ကိုပြု၍ ကမ်းနှစ်ဖက်၌ ကိုယ်ချေးနှင့်တကွ အနံ့ပြင်းစွာသော ကန့်သည်ဖြစ်လေ၏၊ ထိုသို့ ဖြစ်သော အခါ ဓာတ ဟူသော အမည်သည်ရင်း။ ဂန္ဓက ဟူသော အမည်သည်ရင်း ထင်ရှားစွာ ဖြစ်သည်ဟူ၏။ ။ (၁) ကန့်နီ—၎င်းသည် ရွှေကိစ္စ, သုက်ကိစ္စကို ပြီးစေနိုင်၏၊ (၂) ကန့်ရွှေဝါ—သွေးစုနာ အနာပေါက်စသည်တို့၌ လိမ်းလျှင် ပျောက်စေနိုင်၏။ (၃) ကန့်ဖြူ—၎င်းသည် ချီးမွမ်းအပ်သည်သာတည်း။ (၄) ကန့်နက်—၎င်းကိုကား ရခဲလှစွာ၏ဟု ရသမဉ္ဇရီခေါ် လောကီကျမ်းကြီး၌ မျိုးခွဲ၍ ဆိုထားသည်။

ကနုတံ၏ အပြစ် ၆ ပါး။ ။ဝိနည်းတော်လာ ရဟန်းတော်များ မသုံးကောင်းသော ကနုတံမျိုး ၆ ပါး။ (၁) အကွဲပါသော ကနုတံ။ (၂) အဆစ် ပါသော ကနုတံ၊ (၃) ဖုထစ် ပါသော ကနုတံ။ (၄) ဆူးရှိသော ကနုတံ။ (၅) အခေါင်း ရှိသောကနုတံ၊ (၆) ကြမ်းတမ်းသော ကနုတံ။

ကပ် ၃ ပါး။ ။ကပ္ပ—စီရင်ခြင်း၊သတ္တဝါတို့၏ အပြုအမူကံအလျောက်

စီရင်ခြင်း ၃ ပါး။ (၁) ဒုဗ္ဘိက္ခန္တရကပ်—သတ္တဝါတို့၏ လောဘ
တရား ပိုမိုအားကြီးလာသောအခါ မိုးခေါင်ရေရှား ငတ်မွတ်ခေါင်း
ပါး၍ သေကြေပျက်စီးခြင်းမျိုး။ ဤသတ္တဝါတို့ကား များသောအား
ဖြင့် ပြိတ္တာ ဘုံသို့ ရောက်ကြရ၏၊ (၂) သတ္ထန္တရကပ်—သတ္တ
ဝါတို့ ဒေါသတရား ပိုမိုအားကြီးလာသောအခါ မေတ္တာပါးရှား၍
တဦးနှင့်တဦး ထိုးခုတ်ရိုက်နှက် သတ်ဖြတ်ခြင်း ဘေးရန်တို့ကြောင့်
သေကြေပျက်စီးရခြင်းမျိုး။ ဤသတ္တဝါတို့ကား များသောအားဖြင့်
ငရဲဘုံသို့ ရောက်ကြရ၏။ (၃) ရောဂန္တရကပ်—အနာရောဂါ
ကျရောက်သေကြေ ပျက်စီးခြင်းမျိုး။ ဤသတ္တဝါတို့ကား များသော
အားဖြင့် နတ်ရွာသုဂတိသို့ ရောက်တတ်ကြကုန်၏။

ကပ်ကြီး ၄ ပါး။ ။ကာလကြီး ၄ ပါး။ သာရတ္ထ သင်္ဂဟ အဋ္ဌ
ကထာမှ။ (၁) အာယုကပ်—သတ္တဝါတို့၏ အသက်တန်း ကာလ
အပိုင်းအခြားတခု။ ရာတန်း,ထောင်တန်း,သောင်းတန်း,စသည်မျိုး။
(၂) အန္တရကပ်—ဆယ်နှစ်တန်းက အသင်္ချေယျတန်းထိ အသင်္ချေ
ယျ တန်းက ဆယ်နှစ်တန်းထိ အတက် အဆုတ် ကာလကြီးတခု။
(၃) အသင်္ချေယျကပ်—အမှတ် ၂ အန္တရကပ်ပေါင်း ၆၄ ကြိမ်
ပမာဏကာလအပိုင်းအခြား။ (၄) မဟာကပ်— အသင်္ချေယျ ၄ ကပ်
ပမာဏ ကာလအပိုင်းအခြား။

ကပ္ပဋ္ဌိဘိ မျိုး ၄ ပါး။ ။ကမ္ဘာတည်နေသမျှ တည်နေသော အရာ
ဝတ္ထုကြီး ၄ ပါး။ နဋ္ဌပါဏဇာတ် ကေနိပါတ်မှ။ (၁) ယက္ခိုက်
စောင့်သော ရေအိုင်ဝယ်အလောင်းတော်မြတ် မျောက်မင်း ဖြစ်တော်
မူစဉ်အခါက ကျူဆစ်တို့ကိုဖေါက်၍ ရေကို သောက်ဖူးသော ကျူ
တော၏ တကမ္ဘာလုံး အဆစ်မရှိဘဲ တည်နေခြင်းတပါး။ (၂)
အလောင်းတော်မြတ် ငုံးမင်းဖြစ်တော်မူစဉ် သစ္စာ မိဋ္ဌာန်ကြောင့်
တကမ္ဘာတိုင်အောင် မီးမလောင်နိုင်သော ၁၆ မင်းပယ်စာ အရပ်
လည်းတပါး။ (၃) ကဿပဘုရား လက်ထက်တော်အခါက ဃဋီ
ကာရအိမ် တည်ရာ၏ တကမ္ဘာလုံး မိုးရေ မစွတ်စိုနိုင်ခြင်းလည်း
တပါး။ (၄) အလောင်းတော် ယုန်မင်းဖြစ်စဉ်အခါက လဝန်း၌

ရေးခဲ့သောယုန်ရုပ်၏ မပျောက်မပျက် တကမ္ဘာလုံး တည်နေခြင်း
လည်းတပါး။ ကျက်မှတ်ရန်ကဗျာ။ ။ထိုးမတိမ်၊ငုံး,အိမ်,ကျူ,လ,
နှယ်၊တူမျှစံနိုင်း။ထပ်တညီ၊ကပ္ပဋ္ဌိတင်ထိုက်ကဲ့၊ ခင်သိုက်ညာမေနှင့်၊
ငါးဆင့်သမိုင်း။

ကပ်မျိုး ငါးပါး။ ။ထိုထိုသောဆေးကျမ်းတို့၌ ကပ်မျိုး ငါးပါးဟု
အပေါင်းစကားနှင့်ညွှန်းဆိုလျှင် အောက်ပါကပ်မျိုးငါးပါးတို့ကိုသာ
သမားတော်ကြီးများ အလိုရှိကြကုန်၏။ဤကား အပြင်ကပ်မျိုးငါးပါး
ဖြစ်၏။ (၁) ကပ္ပိုလ်။ (၂) ကပ်မ။ (၃)ကတြွသင်္ချေ၊ (၄)
ဇူလာနဖါ။ (၅) ဆောင်းမေးခါး။

ကပ်မျိုး ၅ ပါးတနည်း။ ။ဤကား အတွင်း ကပ်မျိုးငါးပါးတည်း။
(၁)ပန်းနု။ (၂) ပန်းမ။(၃) ဇူလာနဖါ။ (၄) ဆောင်းမေးခါး။
(၅) ကတြွသင်္ချေ။

ကပ်မျိုး ၇ ပါးတနည်း။ ။ဆေးကျမ်းလာ ဝေါဟာရ၊ ၎င်းကို
အပြင်ကပ်မျိုး ၇ ပါးဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။ (၁)ပန်းနု။ (၂)
ပန်းမ။(၃)ဇူလာနဖါ။(၄) ကတြွသင်္ချေ။(၅) ကုလားဆောင်းမေး
ခါး။(၆) ကွတ်ကရာ၊(၇) ကပ္ပိုလ်။

ကပ္ပိခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များနှင့် အပ်အောင် ပြုပေးခြင်း
၃ ပါး။ အကျယ် စူဠဝါ ပါဠိတော်၌ရှု။ ။ဘူဇဂမ်, ဗီဇဂမ်,တို့
ကို ဒါယကာလုပ်သူက။ (၁) လက်သည်းဖြင့်ဖြစ်စေ။ (၂) အ
သွားထက်သော ဓား လှံ သံချွန် စသည်ဖြင့်ဖြစ်စေ။ (၃) မီးဖြင့်
ဖြစ်စေ။ ဆိတ်ယူ ထိုးခုတ် ရှို့တိုက်၍ ပေးခြင်းမျိုး။ မှတ်ချက်။ ။
ရဟန်းတော်က ကိုင်ထားပြီး ကပ္ပိယံ ကရောဟိ ဟု ဆိုလျှင် ဒါယ
ကာက ကပ္ပိယံ ဘန္တေ ဟု ဆိုကာ ဆိတ်, ထိုး, ခုတ်, ရှို့လိုက်
ရသည်။

ကပ္ပိယကုဋိ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။ရဟန်းတော်တို့ သုံးဆောင်ကောင်း
သည့် ဝိနည်းတော်လာ ကျောင်းအင်္ဂါ လေးပါး။ ။(၁) ရဟန်း
သံဃာတို့ အပိုင် ဥစ္စာဖြစ်ခြင်း။ (၂) ရဟန်းသံဃာတို့အမြဲနေဘို့
ရာ ကျောင်းဖြစ်ခြင်း။ (၃) သဟသေယျ အာပတ် သင့်နိုင်သော

အမိုးအကာနှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၃) ကပ္ပိယကုဋီ ၄ ပါးတွင် လျော်စွာဖြစ်ခြင်း။

ကပ္ပိယကုဋီမျိုး ၄ ပါး။ ။ဝိနည်းတော်လာ ရဟန်းတို့ကျောင်းမျိုး လေးပါးဟူ၏၊ (၁) ဂဟပတိကုဋိ–မလှူမီ လူတို့ပိုင်ခြင်း, လှူသောခါ ကပ္ပိယ ခဝါဟာရဖြင့် မြွက်ဆိုလှူဒါန်းခြင်း, အင်္ဂါနှစ်ပါးစုံကျောင်း၊ (၂) သမ္မုတိကုဋိ–ကပ္ပိယကုဋိအင်္ဂါ ချို့တဲ့သောကျောင်းကို ကပ္ပိယကုဋိဖြစ်အောင် ဉတ္တိဒုတိယကမ္မဝါစာဖြင့် သမ္မုတ်၍ပေးသောကုဋိ။ (၃) ဂေါနိသာဒိကာကုဋိ–အရံအတား မရှိသောကျောင်း။ (၄) ဥဿာဝနန္တိကာကုဋိ–ရဟန်းတို့ကိုယ်တိုင် ချိတ်ကြွလျက် 'ကပ္ပိယကုဋိံ ကရောမ'ဟု ဆိုကာ တပြိုင်နက် မြေသို့ချစိုက်ပြီးဆုံးစေသော ကုဋိ။

ကမ္ဘာအပြား၊ မျိုး ၆ ပါး ဘုရားမည်သို့ ပွင့်သနည်း။ ။ဘုရားပွင့်သော ကမ္ဘာငါးပါးနှင့် ဘုရား မပွင့်သော ကမ္ဘာတပါး ဟူ၏။ (၁) သာရ ကမ္ဘာ– ဘုရားတဆူသာပွင့်သောကမ္ဘာ။ (၂) မဏ္ဍ ကမ္ဘာ–ဘုရားနှစ်ဆူပွင့်သော ကမ္ဘာ။ (၃) ဝရ ကမ္ဘာ – ဘုရားသုံးဆူပွင့်သော ကမ္ဘာ။ (၄)သာရ မဏ္ဍ ကမ္ဘာ–ဘုရားလေးဆူပွင့်သောကမ္ဘာ။ (၅) ဘဒ္ဒ ကမ္ဘာ– ဘုရားငါးဆူပွင့်သော ကမ္ဘာ။ (၆) သုည ကမ္ဘာ–ဘုရားမပွင့်သော ကမ္ဘာ။

ကမ္ဘာစောင့်တရား ၂ ပါး။ ၄ ပါး။ ၅ ပါး။ ။ကမ္ဘာငြိမ်းချမ်းတိုးတက်သာယာရေး တရားများဖြစ်၏။ ၎င်းအပြေ သရုပ်တို့ကို ''လောကပါလ တရား'' ၌ ရှုလေ။

ကမ္ဘာ့နိယာမ တရားကြီး ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''နိယာမတရား ၁၅ ပါး''ဟူသော ပုဒ်၌ ရှုပါလေ။

ကမ္မဇကလာပ် ၉ စည်း။ ။ကံကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ်စည်း ရုပ်စုမျိုး ၉ ပါး။ (၁) စက္ခုဒသက ကလာပ်။ (၂) သောတဒသက ကလာပ်။(၃) ဃာနဒသက ကလာပ်၊ (၄) ဇိဝှါဒသက ကလာပ်။ (၅) ကာယဒသက ကလာပ်။ (၆) ဣတ္ထိဘာဝဒသက ကလာပ်။

(၇) ပုမ္ဗာဝဒသက ကလာပ်။ (၈) ဝတ္ထုဒသက ကလာပ်။ (၉) ဇီဝိတ နဝက ကလာပ်၊

ကမ္မဋ္ဌာန်း ၄၀ ။ ။ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ လုပ်ငန်းဌာန လေးဆယ်။ (၁) ကသိုဏ်း ဆယ်ပါး။ (၂) အသုဘ ဆယ်ပါး။ (၃) အနုဿတိ ဆယ်ပါး။ (၄) ဗြဟ္မဝိဟာရ လေးပါး။ (၅) အာဟာရေ ပဋိကူလသညာတပါး။ (၆) စတုဓာတု ဝဝတ္ထာန်တပါး။ (၇) အရူပ လေးပါး။

ကမ္မဋ္ဌာန်း အားထုတ်ချိန်မဟုတ်သော အခါ ၅ ပါး။ ။ပဉ္စင်္ဂိကွဲရ ပါဠိတော်နိဒ္ဒေသဝဏ်မှ ယူဖြေသည်။ (၁) ဇိဏ္ဏ ဇရာဘိဘူတ–ဇရာထောင်း၍အိုဟောင်းရွတ်တွသောအခါ။ (၂) ဗျာဓိနာဘိဘူတ–မကျန်းမမာ အနာဘေးနှိပ်စက်သောအခါ။ (၃) ဒုဘိက္ခ ဒုလ္လဘ ပိဏ္ဍ–ငတ်မွတ်ခေါင်းပါး အစာရှားသောအခါ။ (၄) ဝိဝါဒ ဘယ ပတ္တ–အသင်းကွဲ ပါတီကွဲ ဝါဒကွဲ ပြည်ထဲရေးသူပုန်ထပြီး အချင်းချင်းတိုက်ခိုက်နေသောအခါ။ (၅) သံဃဘိန္န–သံဃာချင်းကွဲပြားပြီး အငြင်းပွားနေသောအခါ။

ကမ္မဋ္ဌာန်းကျောင်းများ၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ အပြား အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ရဟန်းကျောင်းများ မျိုး ၁၀ ပါး'' ဟူသောပုစ္ဆာ၌ ရှုပါ။

ကမ္မဋ္ဌာန်း ပေးစွမ်းနိုင်သော ဆရာအပြား ၆ ပါး။ ။ကမ္မဋ္ဌာန်း ယူလိုသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ထိုဆရာမျိုးကို ရှာဖွေစစ်ဆေးရာ၏။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မှ၊ (၁) ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်။ (၂) အနာဂါမ်။ (၃) သကဒါဂါမ်။ (၄) သောတာပန်။ (၅) ဈာနလာဘီ ခေါ် ဈာန်ရ ပုဂ္ဂိုလ်။ (၆) ပိဋကတ ၃ ပုံဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်, နှစ်ပုံဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်, တစ်ပုံဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်, အဋ္ဌကထာဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်, ကမ္မဋ္ဌာန်းတရားအားထုတ် လေ့လာ ဆည်းပူးသူ, သီလာနုတ္တ လဇ္ဇီပေသလ ဗဟုဿုတ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ဟူ၏။

ကမ္မပထံ၊ ပြီးမြောက်ရန်၊ ၆ တန် ပယောဂ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ပယောဂ ၆ မျိုး၌'' ရှုပါကုန်၊

ကရိယာ ၅ တန်။ ။ငင်းသရုပ် အကျယ်ကို ''ကြိယာ ၅ တန်''၌ ကြည့်ပါလေ။ ရေးသားပုံမျှခြား၏။

ကရိယာ ၆၀။ ။ရတု ကဗျာ စီကုံးရေးသားရာ၌ ကဗျာလင်္ကာလိုက်စားသူတိုင်း အသုံးချရမည့် ရှေးဆရာကြီးတို့၏ ဂရုပဒေသ နယပဒေသ နဂ္ဂါယဟ ဖြစ်သော မြန်မာ ဘာသာ အခေါ် ကရိယာ သို့မဟုတ် ကြိယာခြောက်ဆယ်ကို ကဝိပါသဏ္ဍာကျမ်းမှယူ၍ ဤ၌အမြွက်မျှပြဆိုပါအံ့။ ။''မဥ္ဇူဘုန်းမော်၊ပွင့်ချိန်မျှော်သည်၊ဗန်းမော်ခေါင်ထိ၊ တုမရှိသည်၊ ကဝိကဝေ၊ စောမြုတော၊ နှစ်ထွေလင်္ကာ၊ ကျမ်းဒွလာသား၊ နည်းနာနယ၊ ဝိတ္ထာရဖြင့်၊ သုံးတန်ဆင့်၍၊ ဖွင့်သည့်ကဗျာ၊ ကြိသာဘွင်၊ သမာသေန မူလမဇ္ဈေ၊ ကိုသာပေတည့်၊ သံခြေပုံ့ညှင်း၊ ကျွန်ုပ်ခင်းပိမ့်း။ (လျှင်, လျှင်း, မူကား၊ ဝယ်, သား,တမင့်၊ ချိမ့်, ဖြင့်, တွင်, ၏၊ ပိမ့်, လှည့်, မည်, အံ့၊ လော, တုံ,မံ့, တည်း၊ သော်, ခံ့, ဘူး, သော၊ မူလော, ရကား၊ မူ, အား,မှ, က၊ လိမ့်, ဋ္ဌ, တံ့, လည်း၊ တည့်, တည်း, ချည်း,ဟု၊ခဲ့,နည်း, နှင်, လျက်၊ ကြောင့်, ထက်,မို့,လည်၊ စံ့,သည်, စိမ့်, တုံ့ လိမ့်, တည့်, တော, ကား၊ သော့, ၍, လား, သို့၊ မျှ, တို့, ၄ါ, ရှင့်၊ တမို့, နှင့်, ကို၊) ရှင့်ၚင့်ဉာဏ်တော်၊ ထွန်းပေါ်ကျယ်ချွဲ၊ ယှည်ခဲ့တဘ် တော်မူ ဘုရား။

ကရိုဏ်း ၄ ပါး။ ။အက္ခရာသံတို့၏ ဖြစ်ကြောင်း ဌာန အစိတ်အပိုင်းကိုခေါ်သော သဒ္ဒါဝေါဟာရ။(၁) ဇိဝှာမဇ္ဈကရိုဏ်း-လျှာလယ်အရပ်၊တာလုဇအက္ခရာ ရှစ်လုံးတို့ဖြစ်ရာ(၂) ဇိဝှောပဂ္ဂကရိုဏ်း-လျှာဖျားနီးအရပ်၊မုဒ္ဓဇအက္ခရာ ၇ လုံးတို့ဖြစ်ရာ(၃)ဇိဝှဂ္ဂကရိုဏ်း-လျှာဖျားအရပ်၊ ဒန္တဇအက္ခရာ ၇ လုံးတို့ဖြစ်ရာ။ (၄) သကဋ္ဌာနကရိုဏ်း-မိမိတို့မူလဋ္ဌာန ကခဂဃင, ပဖဗဘမ, ဝ ဟ, အံ, အ အာ ဥ ဦ ဧ ဩ တို့၏ဖြစ်ရာ။

ကရိုဏ်း ၁၁ပါး တနည်း၊ ။တိထိကရိုဏ်း ၁၁ ပါး ဟူ၍လည်း ဗေဒင်ကျမ်းတို့၌ ခေါ်ဆို၏။ (၁) ဗဗ ကရိုဏ်း။ (၂) ဗာလဝ ကရိုဏ်း။ (၃) ကောလဝ ကရိုဏ်း(၄)တေထိလ ကရိုဏ်း။ (၅)

ဂရုဇ ကရိဏ်း။ (၆) ၀ဏိဇ ကရိဏ်း။ (၇) ဝိဋ္ဌိ ကရိဏ်း။ (၈) သကုဏိ ကရိဏ်း။ (၉) နာဂ ကရိဏ်း။ (၁၀) စတုပဒ ကရိဏ်း။ (၁၁) ကိတုဃန ကရိဏ်း။ **မှတ်ချက်။** ။၎င်း တွက်နည်းကို ဤသက်ာဖြင့် သိရ၏။

"လွှန်းသုည၊ လွှတ်ကျမှု၊ တည်ထဆဲ့ငါး၊ ကိန်းကိုထားမှ၊ နှော ပြားတက္ကာ၊ တိထိသာတည့်၊ မှန်စွာမဖေါက်၊ နှစ်ခုမြှောက်၍၊ အောက် အောက်ခြောက်ဆယ်၊ ဖြုတ်ကာနွှယ်လျက်၊ အောက်ဝယ်ကြွင်းလျှင်၊ ထက်ဇကာ်ဘင်လော့၊ ထိုဘွင်စပြု၊ ကိတုဃန၊ ဘိုဘာဂတွက်၊ ကေနူတ် ထား၊ သတ္တစားရှင့်၊ လဒ်ကားခုနစ်၊ အဘွင်းဖြစ်၍၊ ကြွင်းရစ်သေသ၊ ကေဖြစ်မူ၊ ဗဗဟူ၏၊ ဒွေးမူ ဗာလဝ၊ သုံးကျ ကောလဝါ၊ လေးမှာ တေထိလ၊ ပဉ္စ ဂရုဇ၊ ခြောက်မှန် ဝဏိဇ၊ သုည ဝိဋ္ဌိ၊ ရှစ်ကြိမ် လှည့်၍၊ လဒ်ရှိအင်္ဂမြင်၊ အကြွင်းတွင်ကား၊ တစ်လျှင် သကုဏိ၊ နှစ်ရှိ နာဂ၊ သုံးဝကြွင်းမူ၊ စတုပ္ပဒ၊ ကရိဏ်းကျတွင်၊ အစ ဝိဋ္ဌိ၊ အဆုံးတိကို၊ ကြည့်ဘိရှောင်ရန်၊ ကြွင်းအကျန် သည်၊ ဆောင်ရန်အကောင်းကရိဏ်း တည်း"။

ကလာအတတ် ၆၄ ရပ်။ ။သိပ္ပံပညာခေါ် လက်မှုပညာ အတတ် ၆၄ ရပ်ကို လိုရင်းပဓာနမျှ ထုတ်ပြသော သုကြနီတိကျမ်းလာ ဖြစ် ၏၊ ဘာဂဝတပုရာဏ်စသည်တို့၌လည်း ကလာအတတ်ပေါင်း များ စွာ ရှိသေးသည်။ ။(၁) နစ္စ-အကမျိုးစုံ အတတ်။ (၂) ဝါဒန-တီးမှုတ်မျိုးစုံအတတ်။ (၃) ဝတ္ထာလင်္ကာရ သန္ဓာန-လူနှင့်လျော် အောင်အဝတ်တန်ဆာဆင်ယင်ပေးမှုအတတ်။ (၄) အနေက ရူပ ဝိ ဘာဝ ကရဏ-အဆင်းသဏ္ဍာန် ရုပ်ပုံအမျိုးမျိုးတို့ကို ကောင်းစွာပြု ပြင်ပေးနိုင်ခြင်း။ (၅) သေယျတ္ထရဏာဒိ သံယောဂ ပုပ္ဖါဒိ ဂန္ထန-အိပ်ရာခုတင်စသည်တို့ကို တင့်တယ် ဖွယ်ရာစွာပြင်ဆင်ခင်းကျင်းတတ် ခြင်း, ပန်းစသည်တို့ကို သီကုံးပြင်ဆင်တတ်ခြင်း အတတ်။ (၆) အ နေကကိဋ္ဌာရဥ္ဇန-ကစားမျိုးစုံတို့ဖြင့် လူအပေါင်းအား နှစ်သက်စေ နိုင်ခြင်း အတတ်။ (၇) အနေကာသန သန္ဓာန ရတိဇ္ဇာနန-နေရာ အမျိုးမျိုး နည်းအမျိုးမျိုးဖြင့် ကာမမွေ့လျော်ပြုပုံနည်းကို သိသော

အတတ်။ (၈) မဇ္ဇာ သဝါဒိကရဏ—သေရည်အရက် အမျိုးမျိုး စိမ်ချက်မှု အတတ်။ (၉) သလ္လဟာရဏ ဝဏဝိဇ္ဇာန-စူးဝင်သော မြား ကျည်ဆန်နှင့် အနာဟူသမျှတို့ကို ခွဲစိတ်ကုသနိုင်ခြင်း အတတ်။ (၁၀) အန္နာဒိပဝန- အစာချက်အပြုတ် စဖိုသည်အတတ်။ (၁၁) ဗီဇာရောပနာဒိ-သစ်ပင်, မျိုးစေ့တို့ကို စိုက်ပျိုးစောင့်ရှောက်ခြင်း လယ်ယာဉယျာဉ်မှုး အတတ်။ (၁၂) ပါသာဏ ဓာတွာဒိ ဝိဓာ ကရဏ ဘသ္မိကရဏ— ကျောက်ခဲ, ရွှေ,စသော ဓာတ်တို့ကို ခွဲစိတ်ခြင်း, ပြာချခြင်းအတတ်။ (၁၃) ဥဿု ဝိကာရ ကရဏ—ထန်းလျက် ကြံသကာ, တင်လဲ, သကြားစသည် ချက်လုပ်တတ်မှု။ (၁၄) ဓာတောသဓိသံယောဂါဒိကြိယာ-ရွှေစသောဓာတ်နှင့် ဆေးတို့ကိုယှဉ် စပ်သောအတတ်။(၁၅) ဓာတုသံယောဂ ဝိဘာဂကရဏ-ရွှေငွေစ သော ဓာတ်တို့ကိုရောစပ်ခြင်း, ခွဲထုတ်ခြင်းဟူသောခေါ်ထုဘေဒအ တတ်။(၁၆) ဓာတွာဒိ သံယောဂ ပုဗ္ဗဝိညာန—ဓာတ်မျိုးစုံစပ်နည်း ကိုရှေးဦးစွာ စတင်စမ်းသပ် ပြုလုပ်နိုင်ခြင်းအတတ်။(၁၇)ခါရနိက္ကာ သန—ယမ်း, ဆား, ဆပ်ပြာ, ထုတ်လုပ်တတ်မှု၊ (၁၈) သတ္ထ သန္ဓာန ဝိက္ခေပ—အလိုရှိရာ၌ ကျရောက်ထိမှန်နိုင်စေရန် လက်နက် ကို ချိန်ရွယ်, ပစ်လွှတ်ခြင်းအတတ်။ (၁၉) မလ္လယုဒ္ဓ—လက်ပန်း လုံးခြင်းအတတ်။ (၂၀) ဗာဟုယုဒ္ဓ—လက်ဝှေ့သတ်ခြင်းအတတ်။ (၂၁) ပတိကြိယာ—ရန်သူလက်ချက်မှ လွတ်မြောက်အောင်ရှောင် လွှဲခြင်းအတတ်၊ (၂၂) ဗျူဟာ စရနာဒိ ကရဏ—စည်,မောင်း, ဘင်ခရာအမှတ်ပြု၍ စစ်ဆင်စစ်တက်အမျိုးမျိုး, ယန္တရားလက်နက် တို့ကို စနစ်တကျ စီစဉ်ချထား ပစ်ခတ်ခြင်းအတတ်။ (၂၃) ဓေဝ တာ တောသန—နတ်တို့အား နှစ်သက်စေခြင်း အတတ်။ (၂၄) သာရထျ ဟတ္ထိ အဿ ဂတိသိက္ခာ—ရထားမောင်း, ဆင်စီး, မြင်း စီးအတတ်၊ (၂၅) မတ္တိကာ ဘဏ္ဍသံကြိယာ—အိုး, အင်, အုဋ် လုပ်, အိုးထိန်းသည်အတတ်။(၂၆) ကဋ္ဌ ဘဏ္ဍသံကြိယာ—သစ် သားထည်မျိုးစုံ ပန်းပု,လက်သမားအတတ်။(၂၇) ပါသာဏဘဏ္ဍ သံကြိယာ—ကျောက်ရုပ်,ကျောက်ပန်း,ကျောက်ဆစ်အတတ်။(၂၈)

မာတုဘဏ္ဍာသံကြိယာ—ကြေးထည်,သံထည်မျိုးစုံ ပန်းပဲ, ပန်းတင်းအတတ်။(၂၉) စိတ္တာဒျာလေခန-ပန်းချီပုံဆွဲအတတ်။(၃၀) တဏ္ဍုလကုသုမဗလိဝိကာရ-(?) သမဘူမိကြိယာ-ချောင်း,မြောင်း, ရေတွင်း,ရေကန်တူးခြင်း၊ ကျုံးတူးခြင်း၊ တိုက်အိမ်မြို့ကွက်တို့၌ မြေညှိခြင်းအတတ်။ (၃၁) ယန္တရ ကဒ္ဓလ—နာရီ, စက်,တူရိယာ မျိုးစုံ ပြုလုပ်နိုင်ခြင်းအတတ်။ (၃၂) ဝဏ္ဏ ရဉ္စန—အရောင်မျိုးစုံ ဆိုးဆေးလုပ်အတတ်။ (၃၃) ဇလဝါယွဂ္ဂိ သံယောဂ နိရောဓကြိယာ—ရေစက်,လေစက်, မီးစက်,အင်ဂျင် အတတ်။ (၃၄) ယာန ကရဏ—ယာဉ်မျိုးစုံတို့ကို ပြုလုပ်ခြင်းအတတ်။(၃၅) သုတ္တာဒိ ရဇ္ဇု ကရဏ—ချည်မျှင် ချည်ကြိုးအမျိုးမျိုးငင်လုပ်သောအတတ်။(၃၆) ဝတ္ထု ဝါယန-အထည်မျိုးစုံ ရက်လုပ်သောအတတ်။ (၃၇) ရတန ဝေဓာဒိ သဒ္ဒသဒ္ဒညာန—ရတနာ တို့၏အနေအထား အပေါက်စသည်တို့၌ ကောင်း,မကောင်း သိသောအတတ်။(၃၈)သုဝဏ္ဏာဒိ ယထာယထဝိညာန-ရွှေစသည်တို့ကို အမျိုးမှန်, မမှန် ကောင်း,မကောင်း သိသောအတတ်။(၃၉) ကိတ္တိမ သုဝဏ္ဏရတနာဒိ ကြိယာဝိညာပန—ပြုလုပ်အပ်သော ရွှေစသည့် ကိတ်ရတနာတို့ကို ပြုလုပ်နိုင်ခြင်းအတတ်။(၄၀) သေပါဒိ သံကြိယာ—ပန်းရံအတတ်။(၄၁) စမ္မမဒ္ဒဝါဒိကြိယာ—သားရေနယ် အမျိုးမျိုးနှင့် ၎င်းတို့ကိုဆေးဆိုးခြင်း သားရေနယ်အတတ်။ (၄၂) သုဝဏ္ဏဒျာလက်ာရကြိယာ- ပုံစံမျိုးစုံလုပ်နိုင်သော ရွှေပန်းတိမ် အတတ်။(၄၃)ပသုစမ္မင်္ဂနီဟာရကြိယာ— သားကောင်ပုံမပျက်အောင် သားရေကိုခွါဆုပ်နိုင်သောအတတ်။(၄၄) ဒုဒ္ဓ ဒေါဟာဒ္ဒိဝိညာန— နို့ညှစ်မှစ၍ ထောပတ်အထိပြုလုပ်နိုင်ခြင်းအတတ်။(၄၅) ကဉ္စုကာဒိ သိဝန—ချုပ်ဝတ်, သင်တိုင်း, အင်္ကျီစသည်တို့ကို ချုပ်လုပ်သီတွယ် ဖြတ်ညှပ်မှုအတတ်။(၄၆) ဇလဘရဏ - ရေးကူးရေငုတ်အတတ်။ (၄၇) ဂေဟဘဏ္ဍာဒိမဇ္ဇန— အိမ်သုံးပရိဘောဂ, အိုးခွက်စသည် တို့ကို ပြောင်လက်စင်ကြယ်အောင် ပြုလုပ်ခြင်းအတတ်။ (၄၈) ဝတ္ထ သမ္မဇ္ဇန—ခဝါသည်အတတ်။(၄၉) ခုရကမ္မ—ဆတ္တာသည်အတတ်။ (၅၀)တိလ မံသာဒိ သိနေဟ နိဏ္ဏာသန-နှမ်းဆီ,အမဲဆီစသည်တို့

ကို ထုတ်ယူခြင်းအတတ်။ (၅၁) သီရာဒျာကသံ့ဏ– လယ်ထွန်အတတ်၊ (၅၂) ရုက္ခာရောပ–သစ်ပင်တက်အတတ်။ (၅၃) မနောဒနုကူလ သေဝါကရဏ– အသျှင့်စိတ်တိုင်းကျအောင် ခစားလုပ်ကျွေးခြင်းအတတ်။ (၅၄) ဝေဏုတိဏာဒိ ပဏ္ဏကရဏ–နှီးခွက်, နှီးဖျာ, မြက်ခွက်,မြက်ဖျာစသည်အတတ်။ (၅၅) ကာစပတ္တာဒိ ကရဏ–စဉ့်အိုးခွက်,ကြွေ,ဖလ်အိုးခွက်,ပန်းကန် ပြုလုပ်ခြင်းအတတ်။ (၅၆) ဇလ သံသေစန ဟရဏ–ရေယူ, ရေထုတ်,ရေလှောင်, ရေပေးအတတ်။ (၅၇) လောဟာဘိသာရ သတ္တကရဏ-သံမဏိ သံရေကြိုစက် လက်နက်မျိုးစုံ လုပ်ခြင်း အတတ်။ (၅၈) ဟတ္ထိ အဿာဒိ ပိဋ္ဌရဏကြိယာ–ဆင်ကုန်း,မြင်းကုန်းစသည်လုပ်ခြင်း အတတ်၊ (၅၉) သိသုသံရက္ခဏ ဓာရဏာဒိကြိယာ–ကလေးသူငယ် စောင့်ရှောက်မွေးမြူရေး အတတ်။ (၆၀) အပရာဓိတာဌနညာဏ–အပြစ်ရှိသူကို အပြစ်နှင့်လျော်စွာ ပုတ်ခတ်ရိုက်နှက်ခြင်းအတတ်။ (၆၁) နာနာဒေသိယ ဝဏ္ဏလေခန–ဘာသာမျိုးစုံတို့၏ စာပေအက္ခရာကို ရေးသားမှု အတတ်။ (၆၂) တမ္ဗူလာရက္ခာဒိကြိယာ–ကွမ်းယာ, ကွမ်းပြင်စသည်အတတ်။ (၆၃) ပြဆိုပြီး ၆၂ ပါးသော ကလာတို့၌ လေးဆေးသင့်လျှင် လေးဆေးစွာ ပြုလုပ်တတ်ခြင်း အာဒါနဂုဏ်။ (၆၄) လျင်မြန်သင့်လျင် လျင်မြန်စွာပြုလုပ်တတ်ခြင်း ပတိဒါနဂုဏ်။

ကလျာဏမိတ္တ အင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။သပ္ပုရိသခေါ် မိတ်ဆွေမြတ်တို့၏ အင်္ဂါ ၇ ပါးဟူ၏။ (၁) သီလ-ကိုယ်ကျင့် သီလနှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၂) သမာဓိ – ကိုယ်နှုတ်စိတ် ငြိမ်သက်တည်ကြည်ခြင်း။ (၃) ပညာ – ရုပ် နာမ် ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တို့ကို သိခြင်း။ (၄) ဓမ္မ ဒါန–သစ္စာ ၄ ပါး ဘာဝနာတရားတို့ကို ဟောကြားနိုင်ခြင်း။ (၅) ပေယျဝါစာ- လိုက်နာဖွယ်သော စကားတို့ကို ဆိုတတ်ခြင်း။ (၆) အတ္ထစရိယာ-သူ့ကောင်းကျိုးကို ကျင့်သုံးနိုင်ခြင်း။ (၇) သမာနတ္တတာ-မိမိနှင့်တူမျှသော အကျိုးတရားကို ဖြစ်စေနိုင်ခြင်း။

ကလျာဏမိတ္တ၊ ခေါ်ဆိုကြ၊ ၃–၀ ပုဂ္ဂိုလ် အဘယ်နည်း။ ။ သတ္တဝါတို့အား အကျိုးကျေးဇူး အထူးများစေသော သပ္ပုရိသ

ကလျာဏမိတ္တ ပုဂ္ဂိုလ်ကြီး ၃ ယောက်။ ဗဟုဇနဟိတ သုတ်မှ ။ (၁) သမ္မာ သမ္ဗုဒ္ဓ - သဗ္ဗညု မြတ်စွာဘုရား။ (၂) အရဟန္တ-ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်၊ (၃) သေက္ခ-တရားကျင့်ဆဲ သီလဝန္တ, ပုဂ္ဂိုလ်။

က, ဝဂ် ၅ လုံး။ ။ဗျည်း ၃၃ လုံးတို့တွင် "က, ခ, ဂ, ဃ, င," ဤငါးလုံးအစုကို ခေါ်ဆိုသည်။

ကဝိ ၄ ပါး၊ မျိုးအပြား၊ ယူငြားအဘယ်နည်း။ ။ပညာရှိကြီး လေးပါးဟူ၏။ ဗြဟ္မဇာလသုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) ဝတ္ထု၊ အနုသန္ဓေကို ကြံစည်ခတွေးဆ၍ ကျနသေချာစွာ ပြုလုပ်တတ်သော စိန္တာကဝိ။ (၂) တစုံတခုကို ကြားရသောအခါ ကြားသည်မှတပါး၊ အခြားမကြားသေးသော အရာများကိုပါ စပ်ဟပ်လျော်ကန်အောင် ပြုလုပ်တတ်သော သုတကဝိ။ (၃) တစုံတခုသော အနက်ကို စုံစမ်း၍ ချဲ့ခြင်း ချုံ့ခြင်းစသည်ပြုလုပ်နိုင်သော အတ္ထကဝိ။ (၄) တစုံတခုသော ဝတ္ထုကို မြင်ကာမျှဖြင့် ထိုနှင့်အလားတူ တခဏခြင်း မိမိ ပညာဖြင့် ဖြစ်ခစေနိုင်သော ပဋိဘာဏကဝိ။

ကသည်း ၃၊ စု၊ ဝါ၊ ၃ စို့။ ။ဤကား မြန်မာရာဇဝင်နှင့် လွှတ်တော် အမှတ်အသားလာ ဝေါဟာရ များ ဖြစ်သည်။ "စု"နှင့် "စို့"ကား။ အစု,အစို့, အသင်း, အဖွဲ့ဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။ ကသည်း ၃ စို့ ဆိုသည်ကား။ ကျောက်မျက် ရတနာများ ထွက်သည့်၊ (၁)မိုးကုတ်နယ်တစို့။ (၂)ကျပ်ပြင်နယ်တစို့။ (၃)ကသည်းနယ် တစို့အားဖြင့် ကသည်း ၃ စို့ဟု ရေးမှတ်ခေါ်ဝေါ်ကြကုန်၏။

က, သတ်ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ၃ တန် မြန်မာ့နည်း။ ။မြန်မာ့ ကာရန် သတ်ပုံထုံးနည်း၌ ကာရန်ငယ် ၆၄ ပါးတွင် က, သတ် ကာရန်များ ဖြစ်သော "အက်, အိုက်, အောက်" ၎င်း ၃ ပါးကို ဆိုသည်။

ကသိုဏ်း ၁၀ ပါး။ ။ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဘို့အတွက် ရှုကျင့်တရားဆယ် ပါး။ အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော် ဒသက။ ။(၁) ပထဝီကသိုဏ်း-ပိုင်းခြားအပ်သည့်အတွင်း အကြွင်းအကျန်မရှိ အာရုံပြုအပ် စီးဖြန်း အပ်သောမြေကသိုဏ်း။ (၂) အာပေါကသိုဏ်း-ပိုင်းခြားအပ်သည့်

အတွင်း အကြွင်းအကျန်မရှိ အာရုံပြုအပ် စီးဖြန်းအပ်သော ရေကာကသိုဏ်း။ (၃) တေဇောကသိုဏ်း—ပိုင်းခြား အပ်သည့်အတွင်း အကြွင်းအကျန်မရှိ အာရုံပြုအပ် စီးဖြန်းအပ်သော မီးကသိုဏ်း။ (၄) ဝါယောကသိုဏ်း— ။ယ။ လေကသိုဏ်း။ (၅) နီလကသိုဏ်း — ။ယ။ ညိုသောကသိုဏ်း။ (၆) ပီတကသိုဏ်း- ။ယ။ ဝါရွှေသော ကသိုဏ်း။ (၇) လောဟိတကသိုဏ်း— ။ယ။နီမြန်းသောကသိုဏ်း။ (၈) ဩဒါတကသိုဏ်း— ။ယ။ ဖြူသောကသိုဏ်း။ (၉) အာကာသကသိုဏ်း— ။ယ။ ကောင်းကင်ကသိုဏ်း။ (၁၀) အာလောက ကသိုဏ်း—ပိုင်းခြားအပ်သည်အတွင်း အကြွင်းအကျန်မရှိ အာရုံပြုအပ် စီးဖြန်းအပ်သော အလင်းရောင်ခြည် ကသိုဏ်း။ ။**မှတ်ချက်**။ ။ယ။ နေရာ၌ အထက်နည်းတူ အလယ်စာသားများကို ဖေါ်ယူပါ။ (ပေယျာလ ဟူ၏)။

(ကာ)

ကာကနီခေါ်၊ စုန်းမကျော်၊ ၄ ဘော်အဘယ်နည်း။ ။ကာကနီကား စုန်း မဟုတ်၊ နဖူးစီး, မှန်ကူပါသော နတ်စိမ်းမျိုးသာဖြစ်သည်၊ ယခု ခတ်မင်းညီနောင်, ဘိုးမင်းကျော်, ဦးရှင်ကြီးစသည်တို့လို အစားမျိုးဟု မှတ်ရာ၏။ အကျယ်ကို သဒ္ဒကပ္ပဒုမ ခေါ် လောကီကျမ်း၌ရှုလေ။ (၁) ဒေဝ ကာကနီ— အောက်တန်းစား နတ်ဆိုးနတ်ယုတ်များ၊ (၂) ဗျန္တ ကာကနီ — ကျားနှင့်ယှဉ်သော နတ်စိမ်းများ၊ (၃) ယက္ခ ကာကနီ-ဘီလူး, သရဲ, ဖုတ်, ပြိတ္တာကြီးများ၊ (၄) ဠူန္ဒ ကာကနီ— ထိုကာကနီတို့၏ အကြီးအကဲ နတ်စိမ်း။

ကာမ ၁၁ ဘုံ။ ။ကာမပုဂ္ဂိုလ်တို့ လားရောက်ရာ ၁၁ ဘုံဟူလို။ ။ အပါယ် ၄ ဘုံ။ လူ့ဘုံ။ နတ်ပြည် ၆ ထပ်။ ပေါင်း ၁၁ ဘုံ။

ကာမဂုဏ် ၅ ပါး။ ။ကိလေသာအာရုံ၌ ဖွဲ့စည်းတတ်သော တရားငါးပါး။ ။(၁) ရူပါရုံ—အဆင်းအာရုံ။ (၂) သဒ္ဒါရုံ-အသံ အာရုံ။ (၃) ဂန္ဓာရုံ—အနံ့အာရုံ။ (၄) ရသာရုံ—အရသာအာရုံ။ (၅) ဖေါဋ္ဌဗ္ဗာရုံ—အတွေ့အထိ အာရုံ။

ကာမတရား ၂ ပါး။ ။ယုတ်ညံ့သေးသိမ်သော တရား ၂ ပါး။ ။ (၁) ဝတ္ထု ကာမ–တဏှာ၏ အာရုံအကြောင်းဖြစ်သော ရွှေငွေ စိန်ကျောက် ဆင် မြင်း ကျွဲ နွား သားမယား စသည်မျိုးကို ခေါ်သည်။ (၂) ကိလေသာ ကာမ–တဏှာခေါ် လောဘ စေတသိက်တရားကို ခေါ်သည်။

ကာမသုဂတိ ၇ ဘုံ။ ။ကောင်းသော လားခြင်းရှိသော ကာမ ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ နေရာ ၇ ဘုံ။ ၁ လူ့ဘုံ။ ၂ နတ်ပြည်ခြောက်ထပ်။ ပေါင်း ၇ ဘုံ။

ကာမေသုကံ၊ ကျိုးပြစ်ဒဏ်၊ ထိမှန် ၁၅ ပါး။ ။သူ့သိမ်းမယား၌ သွားလာ လွန်ကျူးသူတို့ ရရှိသော မကောင်းကျိုး အပြစ် ဆဲ့ငါး ပါး ဟူ၏၊ထိုထို ကျမ်းစာတို့၌ အမျိုးမျိုး လာရှိသည်။ (၁) အပါယ် ၄ ပါး သို့လားရခြင်း။(၂)မိန်းမ, ပဏ္ဍုက် ဖြစ်ရခြင်း။ (၃) ရန်သူ နှင့် တွေ့ရခြင်း။ (၄) လူအများ မုန်းခြင်း။ (၅) စား, ဝတ်, အိပ် ရာ ရခဲခြင်း။ (၆) ဆင်းဆင်းရဲရဲ အိပ်ရ, နိုးရခြင်း။ (၇) အမျက် ဒေါသ ကြီးခြင်း။ (၈) လောကုတ္တရာတရား မရရှိနိုင်ခြင်း။ (၉) စည်းစိမ်ဥစ္စာ ပျက်ပြုန်းရခြင်း။ (၁၀)ယုံကြည်မှု ကင်းမဲ့ ခံရခြင်း။ (၁၁) ဘေး တွေ့ရခြင်း။ (၁၂)ယုံမှား သံသယ များခြင်း။ (၁၃) ချစ်သူတို့နှင့် ခွဲနေရခြင်း။(၁၄)အသက် တိုခြင်း။ (၁၅) ဆင်းရဲကြီး စွာ တွေ့ရခြင်း။

ကာမေသုကံ၊ ထိမည်မှန်၊ ရှောင်ရန်မိန်းမ ၄၁။ ။ငုံးသုတေသ နရပ်ကို "အုပ်ထိန်းခြင်းရှိသော မိန်းမမျိုး ၂၀။ အုပ်ထိန်းရာသော မိန်းမ ၂၁ယောက်"၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ကာမေသုမိစ္ဆာစာရ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။ကာမကိစ္စ၌ ကံမြောက် နိုင်သည့်အင်္ဂါလေးပါး။(၁) အ ဂမနီယ ဝတ္ထု ၂၀ တို့တွင် ပါဝင် ခြင်း။ (၂) ကျင့်ပြု မှီဝဲလိုစိတ်လည်းရှိခြင်း၊ (၃) ရနိုင် သော နည်းဖြင့် လုံ့လလည်းပြုခြင်း။ (၄) ပြုကျင့်ခြင်း ကိုလည်း သာယာခြင်း။

ကာယကံမျိုး ၃ ပါး။ ။ကိုယ်ဖြင့် ပြုလုပ်ကျူးလွန်သော ကံသုံးပါး။ (၁)ပါဏာတိပါတ- သူ့အသက်ကိုသတ်ခြင်း။ (၂) အဒိန္နာဒါန- အရှင်မပေးသော သူ့ဥစ္စာကိုခိုးခြင်း။ (၃) ကာမေသု မိစ္ဆာစာရ- ကိုယ်ပိုင်မဟုတ်သော သူ့မယား သို့မဟုတ် ဖေါက်ပြန်ဖြင့် ကျူးလွန်ပြစ်မှားခြင်း။

ကာယကြီး ၄ ပါး။ ။ကာယဂတာ သတိအရာ၌ သုံးသပ်ရသော ၄၂ ပါးသော ကာယအစု ၄ မျိုးကိုဆိုသည်။ (က) ပထဝီကာယ ၂၀။ (ခ) အာပေါကာယ ၁၂။ (ဂ) တေဇောကာယ ၄။ (ဃ) ဝါယောကာယ ၆။ ပေါင်း ၄၂ ပါး။

ကာယ ဒုစရိုက် ၃ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဖြေ ''ဒုစရိုက် ၁၀ ပါး'' မှာ ထင်ရှားအံ့။

ကာယ ဒွါရ ၃ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်'ကာယကံမျိုး ၃ ပါး' နှင့်အရတူ ဖြစ်သည်။

ကာယမျိုး ၃ ပါး။ ။ကာယခေါ် အမျိုးအစား ၃ ပါး၊ ။(၁) သသမ္ဘာရ ကာယ– ၃၂–ကောဋ္ဌာသ အဆောက်အဦးနှင့်တကွ ဖြစ်သော ကိုယ်ခန္ဓာ။ (၂) ပသာဒ ကာယ–ကာယ ပသာဒရုပ် တွေ့ထိမှု အသိရှိရာ ဌာန။ (၃) စောပန ကာယ–လက်ခြေစ သည်လှုပ်ရှားအောင် ပြုမူတတ်သော ဝိညာဏ်။

ကာရက ၆ ပါး။ ။ပါဠိသဒ္ဒါ ဆရာ တို့ အသုံးပြုသည့် လက္ခဏာ ၆ ပါး ဟူလို။ ။(၁) က၊ သည်။ လက္ခဏာရှိသော ကတ္တု ကာရက။ (၂) ကို၊ သို့၊ လက္ခဏာရှိသော ကမ္မ ကာရက၊ (၃) ဖြင့်။ လက္ခဏာရှိသော ကရဏ ကာရက။ (၄) အား၊ ၄၊ လက္ခဏာရှိသော သမ္ပဒါန ကာရက။ (၅) က၊ မှ၊ အောက်၊ ထက်၊ လက္ခဏာရှိသော အပါဒါန ကာရက။ (၆) က၊ ၌၊ တွင်၊ မှာ၊ လက္ခဏာရှိသော ဩကာသ ကာရက။

ကာရန်ကြီး ၁၆ပါး၊ ကာရန်ငယ် ၆၄ပါး။ ။ဤ၌ ကာရန်ကြီးကို ''မူလကာရန်'' ကာရန်ငယ်ကို ''ကာရန်အသံ''ဟူ၍ ခေါ်ဆို ကြကုန်သေး၏။ မြန်မာ့ ကဗျာ စာဆိုတော် ပညာရှိကြီးများသည် ကာရန်ကို လွန်စွာအလေးပြု ရှိသေကြကုန်၏။ ၃ လုံးစပ်, ၄ လုံးစပ်, ၅ လုံးစပ် လင်္ကာဟူသမျှ မူလကာရန် ၁၆ တန်အတိုင်းသာလိုက်နာစပ်ဆိုမြဲ ပြုကြကုန်သည်။

[illegible]	ကာရန်ကြီး ၁၆ပါး	ကာရန်ငယ် ၆၄ ပါး သို့မဟုတ်အသံကာရန် ၆၄ ပါး			အကြောင်းအရာ
		ဦးရေ	မူလရေးနည်း	အတိုရေးနည်း	
		၁	အ		
၁	အကာရန္တာဒိ ၃လုံး	၂	အာ		
		၃	အား		
		၄	အိ	ဣ	
၂	ဣ ကာရန္တာဒိ ၃လုံး	၅	အီ	ဤ	
		၆	အီး		
		၇	အု	ဥ	များသော အားဖြင့်၊
၃	ဥ ကာရန္တာဒိ ၃လုံး	၈	အူ	ဦ ဥ၊	ဦ၊ ဦး—
		၉	အူး	ဦး ဥုး	သုဓမ္မာဂိုဏ်း သုံး။
		၁၀	အေ	ဧ	ဥ၊ ဥုး—
၄	အေ ကာရန္တာဒိ ၃ လုံး	၁၁	အေ့	ဧ့	ရွှေကျင်ဂိုဏ်း
		၁၂	အေး	ဧး	သုံး။

အမှတ်စဉ်	ကာရန်ကြီး ၁၆ ပါး	ကာရန်ငယ် ၆၄ ပါး သို့မဟုတ် အသံကာရန် ၆၄ ပါး			အကြောင်းအရာ
		ဦးရေ	မူလရေးနည်း	အတိုရေးနည်း	
	အယ် ကာရန္တာဒိ ၃ လုံး	၁၃	အဲ အယ်	အဲ	နောက်ပစ်
		၁၄	အဲ့ အယ့်	အဲ့	ယသတ်
		၁၅	အဲး အယ်း	အဲး	အသံတူ
၆	အော် ကာရန္တာဒိ ၃ လုံး	၁၆	အော်	ဪ	
		၁၇	အော့	ဩ့	
		၁၈	အော	ဩ	
၇	က သတ်ကာရန် ၃ လုံး	၁၉	အက်		
		၂၀	အိုက်		
		၂၁	အောက်		
၈	င, သတ်ကာရန် ၉ လုံး	၂၂	အင်	—	ဝိတ်ရွတ်
		၂၃	အင့်	—	(အေည်)နှင့်
		၂၄	အင်း	—	မစပ်ကောင်း
		၂၅	အိုင်		
		၂၆	အိုင့်		
		၂၇	အိုင်း		
		၂၈	အောင်	ဩင်	
		၂၉	အောင့်		
		၃၀	အောင်း	ဩ်း ဩင်	
၉	စ သတ်ကာရန် ၁ လုံး	၃၁	အစ်		

အမှတ်စဉ်	ကာရန်ကြီး ၁၆ ပါး	ကာရန်ငယ် ၆၄ ပါး သို့မဟုတ် အသံကာရန် ၆၄ ပါး			အကြောင်းအရာ
		ဦးရေ	မူလရေးနည်း	အတိုရေးနည်း	
၁၀	ပိတ်ရွတ် ည သတ် ကာရန် ၃ လုံး	၃၂	ေအည်	ေဤ	ပိတ်ရွတ် (ေအည်) နှင့် င သတ်မစပ်ကောင်း
		၃၃	ေအည့်	ေဤ့	
		၃၄	ေအည်း	ေဤး	
၁၁	ဖွင့်ရွတ် ည သတ် ကာရန် ၃ လုံး	၃၅	အည်	ဤ	လုံးတင်နှင့် မစပ်ကောင်း
		၃၆	အည့်	ဤ့	
		၃၇	အည်း	ဤး	
၁၂	တ,သတ်ကာရန် ၃ လုံး	၃၈	အတ်	—	ပ,သတ်နှင့် မစပ်ကောင်း
		၃၉	အိတ်	—	
		၄၀	အုတ်	—	
၁၃	န,သတ်ကာရန် ၉ လုံး	၄၁	အန်		မ,သတ်နှင့် မစပ်ကောင်း
		၄၂	အန့်		
		၄၃	အန်း		
		၄၄	အိန်		
		၄၅	အိန့်		
		၄၆	အိန်း		
		၄၇	အုန်		
		၄၈	အုန့်		
		၄၉	အုန်း		
၁၄	ပ,သတ်ကာရန် ၃ လုံး	၅၀	အပ်	—	တ,သတ်နှင့် မစပ်ကောင်း
		၅၁	အိပ်	—	
		၅၂	အုပ်	—	

အမှတ်စဉ်	ကာရန်ကြီး ၁၆ ပါး	ကာရန်ငယ် ၆၄ ပါး သို့မဟုတ် အသံကာရန် ၆၄ ပါး			အကြောင်းအရာ
		ဦးရေ	မူလရေးနည်း	အတိုရေးနည်း	
၁၅	မ,သတ်ကာရန် ၉ လုံး	၅၃	အမ်	အံ	န သတ်နှင့် မ သတ် မ စပ်ကောင်း
		၅၄	အ	အံ့	
		၅၅	အမ်း	အံး	
		၅၆	အိမ်	အိံ	ဥ သရတွင် လဝက် တင် ထိုတွင် ဗိန္ဒုစက်၊ ဥုံ ဟု ဘတ်လေ ပါဠိ အနေ၊ အောင်မြင်စေအနက်၊ ၎င်း ဥပဒေသ အလို (ဥံ) မှ ယခုသုံးဥုံ သို့ ပြောင်း လာကြောင်း မှတ်လေ။
		၅၇	အိမ့်	အိံ့	
		၅၈	အိမ်း	အိံး	
		၅၉	အုမ်	အုံ ဥံ	
		၆၀	အုမ့်	အုံ့	
		၆၁	အုမ်း	အုံး	
၁၆	ဝ,သတ်ကာရန် ၃ လုံး	၆၂	အိုဝ်	အို	
		၆၃	အိုဝ့်	အို့	
		၆၄	အိုဝ်း	အိုး	
*	ဝ,သတ်အထူး တလုံး	×	အောဝ်	ဩဝ်	၎င်းကိုကာရန်ကြီး ၁၆ ပါး ကာရန်ငယ် ၆၄ ပါး မှ လွတ်ထားခဲ့ကြသည်။

ကာလ ၃ ပါး။ ။အချိန်အခါမျိုး ၃ ပါးဟူ၏၊ (၁) အတိတ–လွန်ပြီးသော အတိတ်ကာလ။ (၂) အနာဂတ–မလာရောက်သေး မဖြစ်သေးသော အနာဂတ်ကာလ။ (၃) ပစ္စုပ္ပန္န- ယခုဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်ကာလ။

ကာလဒါနမျိုး ၅ ပါး။ ။သင့်လျော်လျောက်ပတ် ကောင်းမြတ်သော ပေးလှူခြင်းငါးပါးဟူ၏။ပဉ္စင်္ဂုတ္တရပါဠိတော် သုမနဝဂ်။(၁) အာဂန္တုက ဒါန- ဧည့်သည်များအား ပေးလှူခြင်း။ (၂) ဂမိက ဒါန–ခရီးသွားများအား ပေးလှူခြင်း။ (၃) ဂိလာန ဒါန–လူနာများအား ပေးလှူခြင်း။ (၄) ဒုဘိက္ခ ဒါန–ငတ်မွတ်ပါးရှား ဒုက္ခသည်များအား ပေးလှူခြင်း။ (၅) သီလဝန္တ နဝဖလ ဒါန-မိမိတို့ လယ်ယာဥယျာဉ်မှ ပေါ်ဦးစသီးနှံတို့ကို သီလရှိသူတို့အား ပေးလှူပြီးမှစားခြင်း။

ကာလိက ၄ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များအား အခါအခွင့်နှင့်ပိုင်းခြား၍ အကပ်ခံရပုံနှင့် မည်သည့်ဝတ္ထုကို မည်သည့်အချိန်အခါ အထိသာသုံးဆောင်နိုင်ကြောင်းကိုဆိုသော ဘုရားရှင်ပညတ်ချက် လေးပါး။ ဥပုသ်သည်များနှင့်လည်း သက်ဆိုင်သည်၊ (၁)ယာဝကာလိက–စပါးမျိုး, ပဲမျိုး,အသီးကြီး ၉ မျိုးစသောအာဟာရကိစ္စကိုပြီးစေနိုင်သည့်ဝတ္ထုဟူသမျှ။ ၎င်းကို အရုဏ်တက်ချိန်မှ မွန်းတည့်အထိသာ အကပ်ခံကောင်း သုံးဆောင်ကောင်းသည်။(၂) ယာမ ကာလိက–ဘုရားခွင့်ပြုတော်မူသော အဖျော် ၈ ပါးနှင့် အနုလောမ အဖျော်တို့တည်း၊၎င်းကို နေအရုဏ်တက်မှ နက်ဖြန်အရုဏ်တက်အထိ တယာမ်အတွင်း သုံးဆောင်ကောင်း အကပ်ခံကောင်းသည်။ (၃) သတ္တာဟ ကာလိက–ထောပတ်, ဆီဦး, ဆီ, ပျား, တင်လဲ, သကြား, ကြိသကာ, ဆေးငါးပါးတို့တည်း။ ၎င်းကို တခါအကပ်ခံထားလျှင် ခုနစ်ရက်ထိ သုံးဆောင်ကောင်းသည်။ (၄) ယာဝဇီဝိက–ပြဲခဲ့ပြီးသော ကာလိက ၃ ပါးနှင့် ကာလိကမှ လွတ်သော ရေ,တန်ပူကို ချန်ထား၍ကြွင်းသော ဇီးဖြူ, ရှိရှား, သဖန်းခါးစသော အာဟာရကိစ္စကိုမပြီးစေနိုင်သည့် ဆေးဘက်ဝင်သော အမြစ်, အရွက်,အသီး

အခေါက်စသည်တို့တည်း။ ၎င်းကို တခါအကပ်ခံထားလျှင် အသက်ရှင်နေသမျှ ကာလပတ်လုံး သုံးဆောင်နိုင်သည်။ ရေ, တန်ပူတို့ကား ကာလိကလေးပါးမှ လွတ်သည်။ အကပ်ခံဘွယ် ကိစ္စမရှိ။ ဥပုသ်သည်များကား၊ ယာဝကာလိကကို နေလွဲသည်မှ မစားရချေ။ ကျန် ၃ ပါးကား စားနိုင်၏။

(ကိ)

ကိတ် ၃ ပါး။ ။ဇမ္ဗူဒိပ် နိမိတ်ဟူသော ရှေးဥဒါန်းအရ အသက်ရှိသော သဝိညာဏက ခေါ် သတ္တဝါတို့၏ ကမ္ဘပစ္စယကို အကြောင်းပြု၍ သုဘာသုဘ ကောင်းကျိုး မကောင်းကျိုးကို ပြသော နိမိတ်ကြီး ၃ ပါးဟူလို။ ။(၁) အာကာသ ကိတ်—ထူးခြားစွာ ကြယ်ပျံခြင်း၊ ကြယ်ကြွေခြင်း၊ ဥက္ကာကျခြင်း၊ နေ လ ကြွတ်ခြင်း၊ ကြယ်တံခွန်လွှဘ်ခြင်း၊ တိမ်တံခွန်ထွက်ခြင်း၊ ဂြိုဟ်အသွားအလာ ဖေါက်ပြန်ခြင်း၊ ဗျဿဇာ ဝဏ္ဏဇာ သီဟဇာကျင့်ခြင်း စသော ကောင်းကင်မှ ဖြစ်ပေါ်သည့် နိမိတ်ဟူသမျှကို ''အာကာသ ကိတ်''ဟု ခေါ်သည်။ (၂) ဘောမကိတ်—တောင်ပို့ပေါက်ခြင်း၊ တောင်ကြီး တောင်ငယ်ပေါ်ခြင်း၊ တောင်ပြိုခြင်း။ မြေပြိုခြင်း၊ ပင်လယ်ဝေခြင်း၊ တော်လည်း, လျှောင်လှုပ်ခြင်း၊ မြေမှ အခိုးအလျှံထွက်ခြင်း၊ အိမ်အောက်နန်းအောက် ကျောင်းအောက်တို့၌ မှိုပွင့်ကြီးများ ပေါက်ခြင်း၊ ကြာပေါက်ခြင်းစသော မြေကြီးနှင့်စပ်၍ ဖြစ်ပေါ်သည့် နိမိတ်ဟူသမျှကို ''ဘောမ,ကိတ်'' ဟုခေါ်ဆိုသည်။ (၃) အန္တလိက္ခ ကိတ်—ဘုရားစေတီတော်တို့မှ ရောင်ခြည်တော် အကြိမ်ကြိမ်လွှတ်ခြင်း၊မျက်ရည်ယိုခြင်း၊ သွေးစိမ်းရှင်ရှင်ယိုခြင်း၊ ချွေးထွက်ခြင်း၊ အမွေးပေါက်ခြင်း၊ သစ်ပင်တို့မှ ရေမီးထွက်ခြင်း၊အခိုးအလျှံထွက်ခြင်း၊ ဇရပ် တန်ဆောင်း ကျောင်း နန်းတော်တို့မှ အခိုးအလျှံ ထွက်ခြင်း၊ အရောင်လွှတ်ခြင်းစသော မြေကြီးနှင့် ကောင်းကင်စပ်ကြားမှ ဖြစ်ပေါ်သည့် နိမိတ်ဟူသမျှကို ''အန္တလိက္ခကိတ်''ဟု မှတ်ရာသည်။

ကိတ္တိမသား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ခံဖြားအမွေ၊ အဘယ်နည်း။ ။၎င်း သရုပ်ကို ''မွေးစားသား ၂ မျိုး'' ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ရှုပါ၊

ကိန္နရာမျိုး ၇ ပါး။ ။ကိ°–အဘယ်နည်း။ နရာ- လူလော နတ်လော ဟု မေးရသော သတ္တဝါတမျိုး။ ထိုသတ္တဝါ၏ သဏ္ဌာန်မှာ မြင်း၏မျက်နှာ လူနှင့်တူသော ကိုယ်လက်အင်္ဂါရှိကြောင်း၊ နတ်မျိုး နတ်နွယ်ဖြစ်ကြောင်း သိရှိရ၏။ ။(၁) ဒေဝ ကိန္နရာ။ (၂) စန္ဒ ကိန္နရာ။(၃) ဒုမ ကိန္နရာ။ (၄) ဒလ္လမာဏဝိက ကိန္နရာ၊ (၅)ကောန္တ ကိန္နရာ။ (၆) သကုဏ ကိန္နရာ။ (၇) ဇင်္ဃာပါဝုရဏ ကိန္နရာ။ ဤကား အသီတိနိပါတ် မဟာကုဏာလဇာတ်လာ ကိန္နရာမျိုးတို့တည်း၊ အာဒိသဒ္ဒါဖြင့် ပြထားရကား၊ကိန္နရာမျိုး များစွာရှိကြောင်း သိရာ၏။

ကိရိယာ ၆၀။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ် အလုံးစုံတို့သည် ''ကြိယာ ၆၀''နှင့် တူ၏။

ကိလေသာစက်၊ ၃၀၀၀ ဝက်။ ။ ဤ၌ 'သုံးထောင်ဝက်' ဟူသည်။ သုံးထောင်၏ ထက်ဝက်ဖြစ်သော ထောင့်ငါးရာကို ဆိုသည်။ ၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ် ''ကိလေသာ ၁၅၀၀''၌ ကြည့်ရှုပါ။

ကိလေသာမျိုး ၃ ပါး။ ။အခိုက်အတံ့အားဖြင့် ထူးခြားသော ကိလေသာ ၃ ပါး။ ။(၁) အနုသယ ကိလေသာ– ဥပါဒ်, ဌီ, ဘင်, ထင်ရှားမရှိ မိမိတို့ခန္ဓာအစဉ်၌ အမြဲကိန်းမြဲ ပါလာသော ကိလေသာ ဓာတ်ထူး။ (၂) ပရိယုဋ္ဌာန ကိလေသာ–ဥပါဒ်, ဌီ, ဘင်, အားဖြင့် ထင်ရှားထကြွလာလျက် ကာယကံမြောက် ဖေါက်ပြန်ကျူးလွန်မှု မပြုနိုင်သော ကိလေသာ တမျိုး။ (၃) ဝီတိက္ကမကိလေသာ–၃ ပါဒွါရမှ ထကြွရုံတွင် မကဘဲ လောဘ ဒေါသအလျောက် ဖေါက်ပြန် ကျူးလွန်မှု ပြုစေတတ်သော ကိလေသာမျိုး။

ကိလေသာ ၁၀ ပါး။ ။ပူပန်ဆင်းရဲစေတတ်သော တရားဆယ်ပါး။ (၁) လောဘ–လိုချင် တပ်မက်ခြင်းသဘော။ (၂) ဒေါသ–ကြမ်းထမ်း ဖျက်ဆီးပြစ်မှားခြင်းသဘော။ (၃) မောဟ–အကြောင်းအကျိုးကို မသိ တွေဝေမိန်းမောခြင်းသဘော။ (၄)မာန–စိတ်ထောင်

လွှား တက်ကြွခြင်းသဘော။ (၅) ဒိဋ္ဌိ–အယူမှားခြင်း၊ အမှားကို သိမြင်စွဲလမ်းခြင်းသဘော။ (၆) ဝိစိကိစ္ဆာ–တွေးတောယုံမှားခြင်း သဘော။ (၇) ထိန–စိတ် မခံ့ခြင်းသဘော။ (၈) ဥဒ္ဓစ္စ–စိတ်၏ ပျံ့လွင့်တုန်လှုပ်ခြင်းသဘော။ (၉) အဟိရိက–မကောင်းမှုမှမရှက် ခြင်းသဘော။(၁၀)။အနောတ္တပ္ပ–မကောင်းမှုမှ မလန့်ခြင်းသဘော။

ကိလေသာ ၁၅၀၀။ ။သတ္တဝါတို့၏ ကိုယ်စိတ်နှစ်ပါးကို ဆင်းရဲ ညစ်နွမ်း ပူပန်စေတတ်သော, ပူပန်စေတတ်ကြောင်းဖြစ်သော တ ရားမျိုးဟူလို။ ။၁၅၀၀ ကိလေသာမြောက်ပွါးပုံကို ဤသို့သိလေ၊ ''နာမ် တေပညာသ (၅၃)။ နိပ္ဖန္နရုပ် (၁၈) လက္ခဏာရုပ် (၄)။ ၎င်းတို့ကို ပေါင်းသော်–နာမ်ရုပ်ပေါင်း (၇၅) ပါး ရသည်၊ ၎င်းကို အဇ္ဈတ္တ, ဗဟိဒ္ဓ, သန္တာန် ၂ ပါးနှင့် မြှောက် (၁၅၀) ရသည်။ ၎င်းကို ကိလေသာ (၁၀) ပါးနှင့် မြှောက်သော် (၁၅၀၀) ဖြစ် သည်။''

(သံပေါက် ဆောင်ပုဒ်)

နာမ် တေပညာ၊ နိပ္ဖန္နာ၊ တည့်ပါ လက္ခဏာ။
သန္တာန် နှစ်ဖြာ၊ မြှောက်ပွါးခါ၊ တရာငါးဆယ်ရ။
ယင်းကိုတဖြာ၊ ကိလေသာ၊ ဆယ်ဖြာမြှောက်ပြန်ရ။
တထောင့်ငါးရာ၊ ကိလေသာ၊ ထိုခါဖြစ်သည်ပ။

(ကု)

ကုံကုမံမျိုး ၄ ပါး။ ။ ထိုထို ဆေးကျမ်းတို့၌ ကုက်ုမာသာ ခေါ်၊ ကုံကုမံမျိုးကို အောက်ပါအတိုင်း ၄ မျိုး ခွဲခြား၍ ပြကုန်၏။(၁) ကုမုဒ္ဒရာ ကုံကုမံ။ (၂)ပဒုမ္မာ ကုံကုမံ။ (၃) ကုသုမာ ကုံကုမံ။ (၄) ကုက်ုမာ ကုံကုမံ။

ကုက္ကုစ္စတရား ၃ ပါး။ ။ပြုပြီးသားမကောင်းမှု မပြုမိခဲ့သော ကောင်း မှုတို့ကို တွေးတောပူပန် စိတ်နှလုံးမသာယာမှု နောင်တခေါ် အပို အလုပ်မျိုးကို ကုက္ကုစ္စခေါ်၏။အက်ုရင်္ဂကာ။(၁)နိဝရဏ ကုက္ကုစ္စ– နိဝရဏ၌ လာသော အထက်ပါ အဓိပ္ပါယ်အတိုင်း ဖြစ်သော

ကုဿုစ္စမျိုး။ ''ကုက္ကုစ္စစေတသိက်'' (၂) ဝိနယ ကုက္ကုစ္စ-အပ်ခလေသလော, မအပ်လေသလောဟု ဝိနည်းအရာ၌ ကြံစည်စဉ်းစားမှု။ပုထုဇဉ် သေက္ခ ရဟန္တာများ၌လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။''ကုသိုလ်နှင့်ကြံယာစိတ္တုပ္ပါဒ်'' (၃) အသံယတ ကုက္ကုစ္စ—ဘုရားဝတ်ကပ်နှင့် သံဃာပရိသတ်စသည်တို့၌ ရိုသေငြိမ်သက်စွာမနေ ဇာခြေမရ ခြေလှုပ်လက်ရမ်း အဟူးအဟာမ်းနှင့် သလိပ်ခတ် လက်ဆစ်ချိုး စကားပြောစသော မသင့်လျော်သည့် အပြုအမူများ။ ''မော်ဟာ ဦးစီးသော အကုသိုလ်''။

ကုဿမျိုး ၁၀ ပါး။ ။အမရိတ ဘောသဇ္ဈ ဆေးကျမ်းကြီးမှ ယူဖြေသည်။ ၎င်းသရုပ်ကို ''နူနာမျိုး ၁၀ ပါး''၌ ရှုပါလေ။

ကုန်းကြည်းပျော်နေ၊သတ္တဝါတွေ၊ဇ ကုဋေခေါ် အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကြည်းကုန်းပျော်နေ၊ သတ္တဝါတွေ''၌ ရှုလေ။

ကုန်းတိုက်ချောပစ်၊ ကံကျိုးပြစ်၊ မှတ်ရစ် ၇ ပါး။ ။၎င်း ၇ ပါးကို ဓမ္မပဒ, အင်္ဂုတ္တရ, ပါဠိတော်တို့နှင့် ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာမှ စုပေါင်း၍ဖြေဆိုထားသည်။ ''ဝိသုဏာဝါစာ ကံ၏အကျိုး ၇ ပါး''၌ ရှုပါကုန်။

ကုန်းဘောင်မင်း ၁၁ ဆက်။ ။ရတနာသိင်္ဃ မြို့တည် နန်းတည် အလောင်းမင်းတရားကြီးမှသည် မန္တလေး ရတနာပုံ ဒုတိယ နန်းစံ သီပေါမင်း တိုင်အောင် ထီးမွေနန်းစံအသျှင်ဘုရင် ၁၁ ဆက်ဟူလို။ ၁။ အလောင်းမင်းတရားကြီး။ ၂။ သားတော် စစ်ကိုင်းမင်း။ ၃။ ညီတော် ဆင်ဖြူရှင် မင်းတရားကြီး။ ၄။ဒုတိယသားတော် စဉ့်ကူးမင်း။ ၅။ ဖောင်းကားမင်း။၆။ ဘိုးတော် ပဒုံမင်း။၇။ ဘကြီးတော် မှန်နန်းရှင် မင်းတရားကြီး။၈။ညီတော် သာယာဝတီ ကုန်းဘောင်မင်း။ ၉။ သားတော် ပုဂံမင်း။၁၀။ ညီတော် မင်းတုံးမင်း။ ၁၁။ သားတော် သီပေါမင်း။**မှတ်ချက်။** ။ဘွဲ့,ငယ်မည်,နန်းစံနှစ်,အစုံကိုမူ ဆရာတော်၏ ''စံပြ မြန်မာအဘိဓာန်''စာမျက်နှာ ၂၃၀ ၌ ရှုပါ။

ကုလဒူသကတရား ၈ ပါး။ ။လှူဒါယကာတို့၏ သဒ္ဓါရိုးရိုးကို လက်ဆောင်ထိုး၍ ဖျက်ဆီးခြင်းမျိုး ၈ ပါး။ ရဟန်းများ ကိုယ်ကို ကြည်

ညှိအောင် ဤနည်းဖြင့် မလုပ်ရ။ (၁) သစ်သီးပေးခြင်း။ (၂) ကသယ်မှုန့်ပေးခြင်း။ (၃) ဒန်ပူပေးခြင်း။ (၄) ဝါးပေးခြင်း။ (၅) ဆေးကုပေးခြင်း။ (၆) ဒါယကာတို့ အစေအပါးခံခြင်း။ (၇) သစ်ပေးခြင်း။ (၈) မြေဖြူပေးခြင်းတို့တည်း။

ကုလားမျိုး ၆၀။ ။ဤ၌ ရှေးသူဟောင်းတို့ ခေတ်သမယ ယဉ်ကျေးမှုမှတ်စုများကိုသိစေရန်မျှဖြစ်သည်။ယခုခေတ်ကားကုလားမျိုးတွေပိုမိုများဘိ၏။၁–သူတယ်။ ၂–ပူရန္တေ၊၃–အာသံ။၄–ရေသူ၊၅–ပန်းသေး။ ၆-ပဋိက္ခယား။ ၇–နောင်လာ။ ၈–ကုလားဖြူ၊ ၉-ဘရင်ဂျီ။ ၁၀–ဘာလိ။ ၁၁–လဝိ။ ၁၂–သီဟိုဠ်။ ၁၃–သိန်း။ ၁၄–စန္ဒာ။ ၁၅-မောပါ။ ၁၆–ဒေးကိုး။ ၁၇–နာထိုး။ ၁၈–စောရာ။ ၁၉–ပဉ္စဟ။ ၂၀–ဘောဓ။ ၂၁-သုဏ္ဍ။ ၂၂–ခင်းကျံ။ ၂၃-ဥမြ။ ၂၄-ဗီနပဏ္ဍ။ ၂၅-ပုရံ။ ၂၆–သင်းတွဲ၊ ၂၇–စေတုဗ္ဗရာ။ ၂၈–သက္ကတံ၊ ၂၉–ဝိန်ရိုး။ ၃၀–မက္ကတိ။ ၃၁–ဘူလိ။ ၃၂–မန္တရာဇ်။ ၃၃–အော်လံတေ ၃၄-အော်လံတစ်။ ၃၅။-ယစ်ပလစ်။ ၃၆–ဟော်ရတော်။ ၃၇–ဇဝိ၊ ၃၈–ပသိ။ ၃၉–ဟိန္ဒူ။ ၄၀-ကလယ်။ ၄၁-အင်္ဂလိပ်။ ၄၂-ပြင်သစ်။ ၄၃–ရုရှား။ ၄၄-ကျေးကုလား။ ၄၅-- ဒုံးကလား။ ၄၆–ဇော်ဂိ။ ၄၇–မာလိ။ ၄၈– ဘောရီ။ ၄၉–သောယုတ်။ ၅၀–လဟုတ်။ ၅၁–ဒေါ်ရော။ ၅၂-ခန္တီ၊၅၃-ပသျှူး။ ၅၄–တပသိ။ ၅၅-ဟာရိ။ ၅၆–လာကာ။၅၇–ဝိစ္ဆဒေါလာ၊ ၅၈–ဒေါ်ရဏာ။ ၅၉–ဘင်္ဂလီ။၆၀–ဗာရာဏသီ၊ ဟူ၍ ဇမ္ဗူတံဆိပ်ကျမ်းမှာ လာသည်။ ထိုကျမ်းတွင် မပါသော ယခုလက်ထက်ပွားကုလားလူမျိုးတို့လည်းအများပြားပင်ရှိပေသေး၏။ ကျွန်ုပ်တို့သိရသလောက်ပင် ဇမ္ဗူဒီပတွင် လူမျိုး ၃၀၀ ဘာသာစကား၃၀၀ ဇာတ် ၂၀၀ ကျော် ရှိသည်ဟူ၏။

ကုသလ ကမ္မပထ တရား ၁၀ ပါး။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ကုသိုလ် ၁၀ ပါး''၌ ပြမည်။

ကုသိုလ်မျိုး ၃ ပါး။ ။အပြစ်မရှိ ကောင်းသော အကျိုးကို ပေးတတ်

သော တရားမျိုး ၃ ပါး။(၁)ကာမာဝစရ ကုသိုလ်။(၂)မဟဂ္ဂုတ် ကုသိုလ်။(၃)လောကုတ္တရာကုသိုလ်။

ကုသိုလ်မျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။ဒါနကုသိုလ်, သီလကုသိုလ်, ဘာဝနာ ကုသိုလ်။

ကုသိုလ်မျိုး ၈ ပါး။ ။လောက၌ ထင်ရှားပေါ်လွင်သော ကုသိုလ်တရားရှစ်ပါး ဟူ၏။ (၁) ကာမကုသိုလ်–ကာမသုဂတိ ၇ ဘုံသို့ လားစေတတ်သော ကုသိုလ်စု။(၂) ရူပကုသိုလ်–ရူပ ၁၆ ဘုံသို့ လားစေတတ်သော ကုသိုလ်စု။(၃) အရူပကုသိုလ်–အရူပ ၄ ဘုံသို့ လားစေတတ်သော ကုသိုလ်စု။(၄) လောကီကုသိုလ်–ဘုံ ၃၁ သို့ လားစေတတ်သော ကုသိုလ်စု။ (၅) လောကုတ္တရာကုသိုလ်– မဂ်စိတ် လေးပါး။ (၆) ဒါနကုသိုလ်–၎င်းနှင့်ဆိုင်ရာ ကုသိုလ် ၄ ပါး။ (၇) သီလကုသိုလ် – ၎င်းနှင့်ဆိုင်ရာ ကုသိုလ် ၄ ပါး။ (၈) ဘာဝနာကုသိုလ်–၎င်းနှင့်ဆိုင်ရာ ကုသိုလ် ၄ ပါး။

ကုသိုလ်မျိုး ၁၀ ပါး။ ။လူ နတ်,နိဗ္ဗာန်,သုံးတန်သောချမ်းသာကို ပေးစေတတ်သော တရားဆယ်ပါး။၎င်းကို''သုစရိုက်ဆယ်ပါး''ဟူ၍၎င်း ''ကုသလကမ္မပထတရားဆယ်ပါး''ဟူ၍၎င်း၊''ပုညကြိယာဝတ္ထုဆယ်ပါး''ဟူ၍၎င်း ခေါ်ဆိုကြ၏၊ (၁) ဒါန–သဒ္ဓါ ကြည်ဖြူ ပေးလှူရခြင်း။ (၂) သီလ– ကာယ, ဝစီ ထို နှစ်လီသော ဒုစရိုက်ကို မလိုက် ပယ်ကြဉ်ရခြင်း။(၃)ဘာဝနာ–သမထ, ဝိပဿနာ, ထိုနှစ်ဖြာကို လေ့လာ ပွါးများရခြင်း။ (၄) အပစာယန– ရတနာ ၃ ပါး ဆရာ မိဘ စသော သူများကို ရိုသေ ရခြင်း။ (၅) ဝေယျာဝစ္စ– ကုသိုလ် ဖြစ်ဖွယ် ဝတ်ကြီး ဝတ်ငယ်ကို သည်ပိုး ရွက်ဆောင် ရခြင်း၊ (၆) ပတ္တိဒါန– မိမိပြုရ ကုသလကို အမျှ ပေးဝေ ရခြင်း။ (၇) ပတ္တာနုမောဒန– သူတပါးပြု မြတ်ကောင်းမှုကို သာဓုနှုမော် ကောင်းချီး ခေါ်ရခြင်း၊ (၈) ဓမ္မသဝန– ဘုရားစကား မြတ်တရားကို ကြားနာရခြင်း။ (၉) ဓမ္မဒေသနာ– ဘုရားစကား မြတ်တရားကို ဟောကြား ရခြင်း။

(၁၀) မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကမ္မ–နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်း ကောင်းသောအယူကို ဖြောင့်မှန်စွာ ယူရခြင်း။

ကုသလကမ္မပထတရား ၁၀ ပါး။ ။ကုသလ–ကုသိုလ်၊ကမ္မ–ကိုယ်, စိတ်,နှုတ်ဖြင့် ပြုလုပ်သောကံ၊ပထ-အကျိုးပေးကြောင်း။ ''ပဋိသန္ဓေ အကျိုးပေးကြောင်း ကုသိုလ်ကံ ဆယ်ပါး'' ဟုလို။ ။(၁) ပါဏာတိ ပါတာ ဝေရမဏီ–သေစေလိုသော စေတနာနှင့်သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း၊ (၂)အဒိန္နာဒါနာ ဝေရမဏီ–ခိုးလိုသောစိတ်ဖြင့် သူတပါး၏ဥစ္စာကို ခိုးယူခြင်းမှရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၃) ကာမေသု မိစ္ဆာစာရာ ဝေရမဏီ–မေထုန်အမှု၌ သူ့သားမယားကို သွားလာမှုမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။(၄) မုသာဝါဒါ ဝေရမဏီ–မဟုတ်မမှန်သော စကားကို ပြောဆို လိမ်လည်မှုမှရှောင်ကြဉ်ခြင်း။(၅) ပိသုဏာဝါစာ ဝေရမဏီ–ချစ်သူနှစ်ဦးတို့ကွဲပြားအောင် ကုန်းတိုက်မှုမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း၊ (၆)ဖရုသဝါစာ ဝေရမဏီ-ကြမ်းထမ်း ယုတ်မာသော စကားကို ပြောဆိုမှုမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၇) သမ္ဖပ္ပလာပ ဝါစာ ဝေရမဏီ–အပေါ့ အဖျင်း အနှစ် ကင်းသော စကားကို ပြောဆိုမှုမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။(၈) အနဘိဇ္ဈာ–သူတပါး ဥစ္စာကို ငါ့ဥစ္စာဖြစ်လာမူ တော်လေစွဟုစိတ်ဖြင့်မကြံစည်မအောက်မေ့ခြင်း။(၉) အဗျာပါဒ–သူတပါးတို့ ပျက်ပြားသေကြေက တော်လေစွဟု စိတ်မှ မကြံစည်ခြင်း။ (၁၀) သမ္မာဒိဋ္ဌိ– ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံ၏ ကောင်းကျိုး မကောင်းကျိုးကို ယုံကြည်ခြင်း၊

(ကော)

ကောဋ္ဌာသ ၅ ပါး။ ကောလာဟလ ၅ ပါး။ ။တစုံတခုသော သတင်းစကား၏ ရှေ့ပြေးနိမိတ်, နောက်ခါဖြစ်ပေါ်ရန် ကျော်ကြားခြင်း ပဲ့တင်သံ ၅ ပါး။ ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာ။ (၁) ဗုဒ္ဓ ကောလာဟလ–ဘုရားမပွင့်မီ နှစ်ပေါင်းတထောင်က ကျော်ကြားသော ပဲ့တင်သံ၊ (၂) ကပ္ပ ကောလာဟလ–ကမ္ဘာမပျက်မီ နှစ်ပေါင်း တသိန်းက ကျော်ကြားသောပဲ့ တင်သံ။ (၃) စက္ကဝတ္တိ ကောလာ

ဟာလ– စကြာမင်းမပေါ်မီ နှစ်ပေါင်း တရာက ကျော်ကြားသော ပဲ့တင်သံ။ (၄) မောနေယျ ကောလာဟလ– မောနေယျအကျင့်ကို မေးလျှောက်ကျင့်ကြံသောပုဂ္ဂိုလ်မပေါ်မီ ၇ နှစ်က ကျော်ကြားသောပဲ့တင်သံ။ (၅)မင်္ဂလ ကောလာဟလ–မင်္ဂလာတရားမဟောမီ ၁၂ နှစ်ကာလမှ ကျော်ကြားနေသောပဲ့တင်သံ။

ကောဋ္ဌာသ ၃၂ ပါး။ ။၎င်း၏သရုပ်များကို– ''သုံးဆဲ့နှစ်ကောဋ္ဌာသ''၌ ရှုပါ။

ကောလမျိုး ၅ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ အပေါင်းဝေါဟာရ။ ၎င်းဆေးငါးပါး အပေါင်းကို 'ပဉ္စကူ' ဟူ၍၎င်း။ 'ကောလငါးပါး' ဟူ၍၎င်း ဝေါဟာရ ပြုကြကုန်၏။ ။(၁)ပိတ်ချင်းသီး။ (၂) ပိတ်ချင်းမြစ်။ (၃) စရိုမြစ်။ (၄) ကန့်ချုပ်နီ။ (၅) ချင်းခြောက်၊

ကောသမျိုး ၂ ပါး။ ။တာ ယူဇနာ ဖွဲ့ရာ၌ တိုင်းတာသော ဝေါဟာရ ဖြစ်သည်။ ၎င်းအကျယ်ကို ဆရာတော် ဦးသြဘာသ၏ မြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်း ပထမတွဲ အမှတ် ၁ စာမျက်နှာ ၁၅၀ (ကောသ) ဟူသော အဘိဓာန်ပုဒ်၌ကြည့်ပါလေ။ (၁) စူလကောသ–အလံ ၅၀၀။ (၂) မဟာကောသ – အလံ ၂၀၀၀။

ကောသလအိပ်မက် ၁၆ ချက်။ ။သုတ္တန်ကာမိတ်တို့အတွက် အမေးအဖြေ ကိဗ္ဗပြီး ရှစ်လုံးဖွဲ့ မြန်မာကဗျာ။ အကျယ် တေရသကဏ်ဋီကာ 'ပ' ၌ကြည့်။ ။(၁) အမေး၊ နွားနက်လေးခု၊ ဖော့မှုဟန်ပြင်၊ မဖော့ကြကဲ၊ ရှောင်လွှဲသည်မြင်။ အဖြေ။ အရှေ့အနောက်၊ တောင်မြောက် မိုးဆင်၊ ခြိမ်းသံပေး၊ မိုးဝေး လွင့်ပျောက်စင်။ (၂) အမေး။ မြေကမကွဲ၊ ငယ်လှသစ်ပင်၊ ဖူးငုံရင့်ပြီး၊ ပွင့်သီးတွေ့မြင်။ အဖြေ။ အရွယ်မမျှ၊ ပျိုမ လုံခင်၊ သမီးသား၊ လင်ထား အိမ်ထောင်ဆင်။ (၃) အမေး။ ယနေ့ဖွားစ၊ နွားမနို့သာ၊ မိခင်နွားကြီး၊ စို့ပြီးနေရှာ။ အဖြေ။ သမီးနှင့်သား၊ စီးပွါးပိုင်ရာ၊ မိနှင့်ဖ၊ ကျွေးမှ စားရမှာ။ (၄) အမေး။ နွားကြီးမကြိုက်၊ ဝန်တိုက်နွားငယ်။ မရုန်းနိုင်ဘဲ၊ ဝပ်လဲနေတယ်။ အဖြေ၊ ကြီးသူပယ်ရှား၊ မြှောက်ထားလူငယ်၊ တိုင်းပြည်ရေး၊ ရှုပ်ထွေး ပွေတော့မယ်။ (၅)

အမေး။ ခံတွင်းနှစ်ခွ၊ မြင်းလှရာဇာ၊ ကျွေးမွေးသမျှ၊ မဝနိုင်ပါ။ အဖြေ။ မှူးမတ်မင်းစိုး၊ လာဘ်ထိုးသူရှာ၊ နှစ်ဘက်စား၊ တရား စီရင်မှာ။ (၆) အမေး။ ခွေးအိုထံဆက်၊ ရွှေခွက်သိန်းတန်၊ ကျင်ငယ်အမြဲ၊ ခွက်ထဲစွန့်ပြန်။ အဖြေ။ မျိုးမြတ်သမီး၊ ပစ္စည်းမက်ဟန်၊ အမျိုးယုတ်၊ လင်လုပ် ပေါင်းဆက်ဆံ။ (၇) အမေး။ ရှေ့ကကျစ်ချ၊ လွန်စကြိုးကို၊ ခွေးမခိုးစား၊ ကိုက်ဝါးကာ မျို။ အဖြေ။ လင်ကြီးပစ္စည်း၊ သိမ်းဆည်းမသို၊ လင်ငယ်အား။ မယား လောက္ခတ်ပို။ (၈) အမေး။ အိုးငယ်ချိုးနှိုး၊အိုးကြီးရေလျှံ။ အိုးကြီးကိုပဲ၊ရေဆွဲလောင်းပြန်။ အဖြေ။ ဆင်းရဲသူများ၊ ဝတ်စားမကျန်။ အခွန်တွက်နှိပ်စက် ငွေကောက်ခံ။ (၉) အမေး။ ကြာမျိုးငါးဝ၊ ပွင့်ကြရေကန်။ ရေသယ်နောက်လျက်၊ ကမ်းဘက်ကြည်ပြန်၊ အဖြေ။ မြို့တွင်းပွေရှုပ်၊ ခွန်ထုပ်ကောက်ခံ။ မြို့ပြင်ထွက်၊ ပြည့်နှက် စည်ကားရန်။ (၁၀) အမေး။ တအိုးထည်းချက်၊ အကျက်မညီ။ ထမင်းမာဆတ်၊ ပျော့နပ်သုံးလီ။ အဖြေ။ မင်းနှင့်လူများ၊ တရားမညီ။ မိုးသုံးစားကွက်ကြား ရွာချမည်။ (၁၁) အမေး။ မွေးထုံနံ့ကြူး၊ စန္ဒကူးသိန်းတန်။ ပုန်းရည်နှင့်လဲ၊ သုံးစွဲ စားပြန်။ အဖြေ။ အလင်္ဇီများ၊ တရားဖိုးတန်။ ငွေနှင့်လဲ၊ အမြဲ ဟောမည်မှန်။ (၁၂) အမေး။ သံကြေးမပေါင်း၊ ဗူးတောင်းဗူးအုံ။ ရေတွင်စုတ်စုတ်၊ နစ်မြုတ်လုံးစုံ။ အဖြေ။ ပညာရှိများ၊ စကားဥဿုံ။ ပြောသမျှ၊ လောကမသုံးကုန်။ (၁၃) အမေး။ အိမ်လုံးတောင်လုံး၊ ကျောက်တုံးကျောက်ဖျာ။ ရေမှာဘွားဘွား၊ထင်ရှားပေါ်လာ။ အဖြေ။ ရဟန်းရှင်ဆိုး၊ လူဆိုးများသာ။ ဂုဏ်ရောင်တိုး၊ တန်ခိုး ပေါ်ထွက်မှာ။ (၁၄) အမေး။ အဆိပ်ပြင်းတောက်၊မြွေဟောက်ကြီးကို။ဘားငယ်များ၊ ကိုက်ဝါးခါမျို။ အဖြေ။ ကညာယူထား၊ သက်ကြား ဖိုးအို။ မယားဆဲ၊ အမြဲ အော်ငေါက်ဆို။ (၁၅) အမေး။ အဆင်းမည်းနက်၊ ကျီးငှက်ထံမှာ။ ရွှေဟသာများ၊ ခစားနေရှာ။ အဖြေ။ ပညာသီလ၊ ပြည့်ဝသူဟာ။ သူယုတ်အား၊ ဝပ်တွား နေရမှာ (၁၆) အမေး။ ဆိတ်ကိုမြင်ခြား။ ကြောက်အားပြင်းထန်၊ ခြင်္သေ့

သစ်ကျား၊ ခုံလွှားပြေးပြန်။ အမြေ။ သူယုတ်မာများ၊ ထောင်လွှား နိုင်ငံ။ သူတော်ကောင်း၊ ပုန်းအောင်း တောမြိုင်ယံ။

(ကောက်)

ကောက်စပါးမျိုး ၇ ပါး။ ။စပါးမျိုး၇ပါးလည်းဟူ။ဝိနယပိဋကတ်တော်မှ။(၁) သာလိ–သလေး,ကောက်ကြီး,ကောက်ညှင်း။(၂) ဝီဟိ–ကောက်သတ်,ကောက်ကြမ်း,ငစိန်,ငကျောက်၊(၃)ကုဒြူ။သလွှး။(၄) ဂေါဓုမ–နတ်ကောက်,ဂျုံ။(၅) ဝရက–ပြောင်း။(၆) ယဝ–မုယော,မာလီ။(၇) ကင်္ဂု–ဆပ်။

ကောက်ဦးဒါနမျိုး ၉ ပါး။ ။လယ်သမားကြီးတို့၏ စပါးပေါ်ဦး ဒါနမျိုးကို ဆိုသည်။(၁) မုန့်ဆန်းဦး။(၂) ကောက်ရိတ်ဦး။(၃) ထုံးဖွဲ့ဦး။ (၄) ကောက်လှိုင်းဦး။ (၅) တလင်းသွင်းဦး။ (၆) ကောက်နယ်ဦး။(၇) စပါးခြင်ဦး။(၈) ကျီသွင်းဦး၊(၉)ထမင်းဦး။

ကောက်စပါးမျိုး ၁၀၇ ပါး တနည်း။ ။သက္ကရာဇ် ၁၂၂၉ ခုနှစ် စိန္တကျော်သူဦးဩရေး၊မဟာအထိကရ ကန်တော်ကြီးမော်ကွန်း၌ ကောက်ကြီးမျိုး ၁၂၆ ပါး၊ ကောက်လတ်မျိုး ၁၀ ပါး။ ကောက်လျင်မျိုး ၁၁ ပါး။ ကောက်ညှင်းမျိုး ၃၄ ပါး။ မုရင်းမျိုး ၆ ပါးဟုလာရှိရာ၊ ဤ၌ အစဥ်အတိုင်းပြသွားအံ့။

ကောက်ကြီးမျိုး ၁၂၆ပါး။ ။စော်ဘွား၊ ရကော့၊ ဘော့ကြီး၊ကြွယ်ကြီး၊ ကြွယ်ပုံဖြူ၊ ငလုံးကြီး၊ရှင်ကြီး၊လုံးဖြူ၊စပါးဖြူကလေး၊တောင်လုံးမွှေး(၁၀)။ရသေး(ကောက်နံ့သာ)၊ နှံ့ဝါ၊ ရိုးလှ၊တဆစ်လှ၊ပေါက်လှ၊ပူဇော်၊ကန်တော်၊ကန်တောင်၊ပန်းရောင်၊ စကားဝါ(၂၀)။ ပင်သာ၊ ရခိုင်၊ ရေမနိုင်၊ ကြောင်ငို၊ တိမ်လုံးညို၊ခြေတို၊စပါးနက်၊ကက်ကက်၊ပန်းကျား၊ကြွက်သွား (၃၀)။ ကြွက်မြီး၊ ပွဲတော်ကြီး၊ ကျွဲမြီး၊ ကောက်မြီး၊ ကောက်ဝင်းကြီး၊ ပုတီးပု၊ တောင်ယာ၊ သီဒါ၊ငယွန်း၊ သာထွန်းဖြူ(၄၀)။မုယော၊လင်ပန်းချော၊ကောက်သွယ်၊ကောက်ပင်ကြွယ်၊ စမွယ်ဖူး၊စာမစား၊ ဝက်မစား၊ငါးဝင်စား၊ငါးရိုး၊မိုးမခ(၅၀)

မိုးမလို၊ ကောက်ပိန်ညို၊ မြီးရှည်၊ ကောက်ပင်စည်၊ နောင်တု၊ ကြာဦး၊ ဦးရှူ၊တလိုင်းဖြူ၊ပင်ခိုင်၊တွေးနိုင်(၆၀)၊ နံ့သားဆီ၊ စပါးနီ၊ ဆန်နီမ၊ ရွာလယ်၊ကောက်ငယ်၊ကြိမ်သီး၊ ငှက်ကြီး၊ ငကျွဲ၊တောင်ဝဲ၊တောင်ပြန် (၇၀)။ သေလွန်၊ငဆောက်၊ ငကျောက်၊ အင်္ဂရင်း၊ ကြံ့သင်း၊မြွေ ဖွယ်၊ရေသွယ်၊ခြို့ကြား၊အောက်ဖါး၊သဇင်ခက် (၈၀)။ စမုန်နက်က လေး၊ကောက်မွှေး၊ဂေါ်ရွတ်၊ခရုပတ်၊မျိုးဆန်း၊တောင်ထိပ်ပန်း၊မှော် တိုက်၊ကောက်ထနောင်း၊လက်သည်းစောင်း၊ထောင်ဖြိုး၊(၉၀)။ ဝက် တိုး၊မှိုင်းလုံး၊မြီးတုံး၊မြီးလတ်၊ကွန်ခေါင်း၊ပေါင်းမသွန်၊ခွတိုး၊ခွကြမ်း၊ ငဆိချမ်း၊လုံးထပ်(၁၀၀)။သီးလျင်၊လုံးစင်း၊စံရွှေထွန်း၊လူပေါ်ကြီး၊ မျိုးတော်၊ကြေည်း၊ကြောင်း၊လွန်ဘက်၊ဆင်လျော့၊ညှော်မထ(၁၁၀)။ ဝေသာလီ၊ခွနီ၊ပန်းထိမ်၊မွှေ့သိမ်၊ကျီးတောင်၊ငစိန်၊လေးကက်စာထိုး၊ ပြည်မအိပ်၊ကျီးကန်း၊ကောက်နံ့သာ(၁၂၀)။ခွေးစာမေ့၊ ပျားကြီး ခေါင်း၊ကောက်မကျဉ်း၊ဗျပ်စုံ၊ခေါ်ဝက်၊ငကျောက်၊(၁၂၆)

ကောက်ညှင်းမျိုး ၃၄ ပါး။ ။ခွေးအာကပ်၊ ချင်းတွင်း၊ နန္ဒင်းဝါ၊ ဝက်လည်ရွဲ၊အိပ်ပုံ၊အိပ်သွန်၊ပိုးစောင်ခြို့၊မုရင်းပြန်၊ခွဲဝါ၊ ပေါက်ဝါ ကြီး(၁၀)ကောက်ညှင်းဖြူ၊ငနှံကြီး၊ငဆားကြီး၊ငပြာကြီး၊ဆင်ပေါင်၊ ပဇင်းတောင်၊ မဲစောင်ခြို့၊ ရှင့်သွေး၊ ရှစ်သောင်းမွှေး၊ခေါ်မောက်၊ (၂၀)။ချိုးလည်ပြောက်၊ မဲပန်းညို၊ အုန်းခိုင်၊ မော်လမြိုင်၊မီးတုတ်၊ မောင်မခေါ်၊ခေါ်လိန်၊ခေါ်သာ၊မကိုင်ရှ၊ဝက်ဆီ (၃၀)။ ဝက်လက် သည်း၊ငချိတ်မည်း၊ကြွက်သွား၊ဆင်ဝမ်းပျဉ်း။ (၃၄)

ကောက်မုရင်းမျိုး ၆ ပါး။ ။ငမန်းဥနီ၊ငမန်းဥဖြူ၊ ပုဖြူမုရင်း၊ ငလူး အိုင်၊ဥသျှစ်၊ဗျပ်ကလေး။

ကောက်လတ်မျိုး (၁၀) ပါး။ ။ဂေါ်တာ၊ မယ်စော၊ အုံ့ပေါ၊ ပြစ် ထူ၊သလဲဖြူ၊ ဆန်ဖြူကြမ်း၊ရွှေအပ်၊ ဖွတ်မြီး၊ငှက်ပျောသွန့်၊နမသလေး။

ကောက်လျင်မျိုး (၁၁) ပါး။ ။ပုန္နသင်ကြောင်၊ ပုန္နသင်ဖြူ၊ကောက် လျင်ဖြူ၊ ကောက်လျင်နီ၊ ပေါ်ပလောင်၊ ဝင်မစဲ၊ စသာ၊ ရေနွယ်၊ နီ ဖြူ၊ ကွမ်းစား၊မက်လိပ်မျိုး၊ မုရင်း။

မှတ်ချက်။ ၎င်းကောက်မျိုး ၁၈၇ ပါးကိုရည်ရွယ်၍ (တွက်ယူမှန်း

စွာ၊ ကောက်ကြီးမှာသော်၊ တရာကမောက်၊ နှစ်ဆဲ့ခြောက်တည့်၊ ကောက်လတ်တဆယ်၊ တသွယ်ကောက်လျင်၊ ဆဲ့တစ်ပင်တည့်၊ ခြောက်လျှင်မုရင်း၊ ကောက်ညှင်းသုံးဆယ်၊ စွန်းကယ်လေးခု၊ စုစု ပေါင်းမှာ၊ တရာကသော်၊ ရှစ်ဆယ်ကျော်၏) ဟုစပ်ဆိုထားလေသည်။

(ကောခင်း)

ကောင်းကင်အပြား၊ မျိုးလေးပါး၊ ထင်ရှားအာကာသာ။ ။ငင်း သရုပ်ကို ''အာကာသ ၄ မျိုး'' ဟူသောပုဒ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ကောင်း ၆၄ ရပ်။ ။ကောင်းခြင်း ၆၄ မျိုး။ ဤ၌ ၆၄ ရပ်ယူပုံ ကား။ မိန်းမမျိုး ၄ ပါးတို့တွင် ပဒုမ္မနီအစားကိုသာ အလိုရှိသည်။ ၎င်းပဒုမ္မနီ၌လည်း 'အသားရွှေ။ အသားနီ။ အသားဖြူ။ အသားမည်း' ဟူ၍ ပဒုမ္မနီ မိန်းမမျိုး ၄ ပါးရှိ၏၊ ထိုလေးပါတို့တွင် တပါးတပါး၌လည်း၊ ဆူ,ကြုံ,နိမ့်, မြင့်, အားဖြင့် ၄ ပါးစီပြားပြန်ရကား။ ပဒုမ္မနီ မိန်းမပေါင်း ၁၆ ပါးရှိ၏။ ထို ၁၆ ပါးတွင် တပါးတပါး၌ 'ဥက္ကဋ္ဌ ပဏီတ၊ မဇ္ဈိမ၊ ဟီန' အားဖြင့် လေးပါးစီပြားပြန်ရကား။ ပဒုမ္မနီမိန်းမ ပေါင်း ၆၄ ပါးဖြစ်သတည်း။ ဤသို့လျှင် ကောင်းသောပဒုမ္မနီမိန်းမ ကိုစွဲ၍ (ကောင်းခြောက်ဆဲ့လေးရပ် သွေးထပ်ထပ်ရှင်ညီ) စသည် ဖြင့် ''ဦးပုည'' ရေးသည့်၊ တနည်း ''ဘိုးသူတော် ဦးမင်း'' ရေးသည့် တေးတပ်ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ဤကား ဇုတ္တိသုဇ္ဈာရကျမ်းတို့ အလိုတည်း။

ကောင်း ၆၄ ရပ် တနည်း။ ။၁၁၄၁ ခုနှစ်တွင် ကင်းဝန်မင်းကြီး ရေးသော 'ရွှေကိုယ်တော်ကြီးချင်း' ၌ 'လက္ခဏာရေး၊ ခြောက်ဆယ် လေးက၊ စသည်များဖြင့်၊ အတင်တင်တည့်' ဟူသော စပ်ဆိုမှုကို ၆၄ ပါးအရ ဝိသောဓနီ စံပြ ကျမ်း၌ ဖြေကြားသည်မှာ (၁) ခြေ ဘဝါး လက္ခဏာ ၁၃ ပါး။ (၂) ကိုယ် လက္ခဏာ ၁၆ ပါး။ (၃) စိတ် လက္ခဏာ ၆ ပါး။ (၄) လက်ဘဝါး လက္ခဏာ ၉ ပါး။ (၅)

လည်ပင်းလက္ခဏာ ၁ ပါး။ (၆) အသံလက္ခဏာ ၃ ပါး။(၇) မျက်နှာ လက္ခဏာ ၈ ပါး၊ (၈) သွား လက္ခဏာ ၁ ပါး၊ (၉) မျက်စိ လက္ခဏာ ၄ ပါး။(၁၀) ဆံပင် လက္ခဏာ ၃ ပါး။ပေါင်း ၆၄ ပါး ဖြစ်၏။အကျယ် ပုင်းကျမ်းငင်း၌ ရှုလေ။

ကောင်းခြင်း ၃ ဖြာ သာသနာ။ ။ဘုရားမြတ်၏ ဆုမ္မမှု ဓမ္မတော်၌ စ, လယ်, ဆုံး ၃ ပါးလုံးကောင်းခြင်း။ (၁) အာဒိ ကလျာဏ-သီလတရားသည် အစ၏ ကောင်းခြင်းမည်၏။(၂)မဇ္ဈေ ကလျာဏ-သမာဓိလုပ်ငန်းသည် အလယ်၏ ကောင်းခြင်း။ (၃) ပရိယောသာန ကလျာဏ—မဂ် ဖိုလ် နိဗ္ဗာန်သည် အဆုံး၏ ကောင်းခြင်း။

ကောင်းခြင်း ၅ ဖြာ။ ။ဓမ္မပဒ အဋ္ဌကထာ၌ လာသောနည်း။ (၁) ကေသာ - နက်မှောင် ရှည်လျားသော ဆံပင်၊ (၂) ဝယ— ၁၆ နှစ်အရွယ် ပျိုမြစ်နုနယ်၍ နေခြင်း၊ (၃) မံသ- စိုပြေ ပြည့်ဖြိုးသော အသားစိုင်များ ရှိခြင်း၊ (၄) အဋ္ဌိ—ဖြူစင် တောက်ပသောသွား, နီသော လက်သည်းများ (၅) ဆဝိ—ဝါရွှေ သန့်စင်သော အရေအဆင်းရှိခြင်း။

ကောင်းခြင်း၅ဖြာတနည်း။ ။မိန်းမများအဖို့ကြွန်အင်ငါးဖြာကောင်းခြင်း ငါးမျိုးကို ဆိုသည်။တေလပတ္တဇာတ်အဋ္ဌကထာမှ၊ (၁)ဆဝိ—ကလျာဏ-ပန်းပိတောက် အဆင်း,ရွှေအဆင်းကဲ့သို့အရေအဆင်း၏ ကောင်းခြင်း။(၂) မံသကလျာဏ—ချိတ်ရေဆိုးသကဲ့သို့လက်ခြေနှုတ်ခမ်းဖျား သန္တာအဆင်းရှိသော အသား၏ ကောင်းခြင်း။(၃) နှာရုကလျာဏ—အသားနှင့်ညီမျှသော အပေါ်၌ ချိပ်ရည်ဖြင့် ပြည့်သကဲ့သို့ လက်သည်း ခြေသည်းရှိခြင်း။အသား လွတ်ရာ၌ နို့ရည်ဆိုင် အဆင်းရှိသည်ဖြစ်၍ အကြော၏ ကောင်းခြင်း။ (၄) အဋ္ဌိကလျာဏ—ညီညာသော ခရုသင်း ပွတ်သစ်ပမာ ရတနာစွဲလုံး ပုလဲကုံး စီသွယ်ထားသကဲ့သို့ ညီညွတ်တင့်တယ် ကောင်းမြတ်စင်ကြယ်သော သွားရှိခြင်း။(၅) ဝယ ကလျာဏ—အနှစ်တရာ ရှည်မြင့်ကြာသော်လည်း ၁၆နှစ်နှယ် ပျိုမြစ်နုနယ် ငယ်သောအရွယ်ဖြင့် တင့်တယ်လှပခြင်း။

ကောင်းခြင်း ၆ ဖြာ၊ မျိုကညာ၊ သူဇာမယ်နတ်မျိုး။ ၊သောတတ္တကိုကျမ်းမှ၊ (၁) တစ–ဝါရှေသော အရေအဆင်း။ (၂) မံသ–စိုပြေ နူးညံ့သောအသား။ (၃) နခ–ခြေသည်း လက်သည်းနီ။ (၄) အဋ္ဌိ–ဖြူဖွေး ညီညာသောသွား။ (၅) သရ–ချိုသာသောအသံ။ (၆) မဏ္ဍလ–ကိုယ်နေလုံးရပ် ကြည့်ကောင်းခြင်း။

ကောင်းဟန် ၃ စု။ ။ရွှေနန်းတော်သုံး မြန်မာဝန်စုတို့တွင် ပါဝင်သော ကောင်းဟန်ဝန် ၃ စု။ ။(၁) ယွန်း ကောင်းဟန်ဝန်။ (၂) ဝင်း ကောင်းဟန်ဝန်။ (၃) တပ် ကောင်းဟန်ဝန်။

(ကိုး)

ကိုးကြောင်းလက်ာ။ ။ရှေးလူဟောင်းတို့၏အလီပေါင်းဂဏန်းသင်္ချာ။

၉×၁–လီ= ၉

နော — ကေ — နော
နှ၁ — ဒွေး — အဋ္ဌာရသ
နဝ — ကြိန္နာ—သတ္တမီသ
နဝ — ဇယ — ဆကြိသ
နဝ — ပဋ္ဌ — ဗျည်းစာလီသ
နဝ — သော —ဇော ပဋ္ဌဿ
နဝ — သတ္တ — ကြိဆ
နဝ — အဋ္ဌ — ဗားသတ်
နဝ — နဝါ — ကေ အဿ

၈×၁-လီ =၈

အဋ္ဌ — ကေ — အဋ္ဌ
အဋ္ဌ — ဒွေး — သောဋ္ဌဿ
အဋ္ဌ — ကြိန္နာ-ဇောမီသ
အဋ္ဌ — ဇယ — ဗား ကြိသ
အဋ္ဌ — ပဋ္ဌ — သုဋ္ဌာလီသ
အဋ္ဌ — သော-- ဂဋ္ဌာ စာလီသ
အဋ္ဌ — သတ္တ — ဆ ပဋ္ဌဿ
အဋ္ဌ — အဋ္ဌ — စတုဆဋ္ဌိ
အဋ္ဌ — နဝါ — ဗားသတ်

၇×၁–လီ= ၇

သတ် — ကေ — သတ်
သတ္တ — ဒွေး — စတုရာဒသ
သတ္တ — ကြိန္န — ကောမီသ
သတ္တ — ဇယ — အသဋ္ဌာမီသ

၆×၁–လီ =၆

သော — ကေ — သော
သော — ဒွေး — ဒွါဒသ
သော — ကြိန္နာ-အဋ္ဌာရသ
သော — ဇယ — ဇောမီသ

သတ္တ — ပဉ္စ — ပဉ္စာတြိံသ
သတ္တ — သော — ဗား စာလီသ
သတ္တ — သတ္တ — နဝါစာလီသ
သတ္တ — အဋ္ဌ — ဆ ပဉ္စာသ
သတ္တ — နဝ — တြိဆ

သော — ပဉ္စ — သုံ တြိံသ
သော — သော — ဆတြိံသ
သော — သတ္တ — ဗား စာလီသ
သော — အဋ္ဌ — အဋ္ဌာ စာလီသ
သော — နဝ — ဇော ပဉ္စာသ

၅×၁-လီ = ၅

ပျည်း — ဧက — ပျည်း
ပျည်း — ဒွေး — သုံဒသ
ပျည်း — တြိန္ဒ — ပဉ္စာဒသ
ပျည်း — ဇယ — သုံဗိသ
ပျည်း — ပဉ္စ — ပဉ္စာဗိသ
ပျည်း — သော — သုံ တြိံသ
ပျည်း — သတ္တ — ပဉ္စာတြိံသ
ပျည်း — အဋ္ဌ — သုံစာလီသ
ပျည်း — နဝ — ပျည်းစာလီသ

၄×၁-လီ = ၄

ဇယ — ဇက — ဇယ
ဇယ — ဒွေး — အဋ္ဌ
ဇယ — တြိက — ဒွါဒသ
ဇယ — စတုက — သောဠသ
ဇယ - ပဉ္စ - သုံ ဗိသ
ဇယ - သော - ဇောဗိသ
ဇယ - သတ္တ - အသဋ္ဌံဗိသ
ဇယ - အဋ္ဌ - ဗား တြိံသ
ဇယ - နဝ - ဆ တြိံသ

၃×၁-လီ = ၃

တြိန်း — ဧက — တြိန်း
တြိန်း — ဒွေး — ဆ
တြိန်း — တြိ — နော
တြိန်း — ဇယ — ဒွါဒသ
တြိန်း — ပဉ္စ — ပဉ္စာဒသ
တြိန်း — သော — အဋ္ဌာရသ
တြိန်း — သတ္တ — ဇကဗိသ
တြိန်း — အဋ္ဌ — ဇောဗိသ
တြိန်း — နဝ — သဏ္ဍာဗိသ

၂×၁-လီ = ၂

ဒွေး — ဧက — ဒွေး
ဒွေး — ဒွေး — စာယ
ဒွေး — တြိန်း — ဆ
ဒွေး — စာလီ — အဋ္ဌ
ဒွေး — ပဉ္စ — သုံဒသ
ဒွေး — သော — ဒွါဒသ
ဒွေး — သတ္တ — စတုရာဒသ
ဒွေး — အဋ္ဌ — သောဠသ
ဒွေး — နဝ — အဋ္ဌာရသ

၁×၁–လီ = ၁

ကော် — ကော — ကော်

ကော် — ဒွေး — ဒွေး

ကော် — တြိုန်း — တြိုန်း

ကော် — ဇယ — ဇယ

ကော် — ဗျည်း — ဗျည်း

ကော် — သော — သော

ကော် — သတ် — သတ်

ကော် — အဌ — အဌ

ကော် — နော — နော

ကိုးကွယ်ခံထိုက်သူ၏ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''ဆည်းကပ် ကိုးကွယ်ထိုက်သူ၏ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၇ ပါး''၌ပြမည်။

ကိုးခဏ်းကမ္မဝါ။ ။ဤဝေါဟာရသည် ရဟန်းတော်တို့၏ လက်သုံးပင်ဖြစ်၏။ (၁) ဥပသမ္ပဒခန္ဓက–ရဟန်းခံကမ္မပါ။ (၂) ကထိနခန္ဓက–ကထိန်ခင်း ကထိန်နှုတ် ကမ္မဝါ။ (၃) သီမာခန္ဓက–သိမ်သမုတ် သိမ်နှုတ် ကမ္မဝါ။ (၄) ဥပေါသထာဂါရ ခန္ဓက–ဥပုသ်အိမ်သမုတ်ကမ္မဝါ။ (၅) ထေရသမ္မုတိခန္ဓက–ထေရ်သမုတ်ကမ္မဝါ။ (၆) နာမသမ္မုတိခန္ဓက– နာမည်သမုတ်ကမ္မဝါ (၇) နိဿယမုတ္တ သမ္မုတိခန္ဓက–နိသျည်းလွတ်သမုတ် ကမ္မဝါ။ (၈) ကပ္ပိယဘူမိ သမ္မုတိခန္ဓက–အပ်သောကျောင်းနေရာသမုတ်ကမ္မဝါ။ (၉) ကုဋိဝတ္ထု ဩလောကန သမ္မုတိခန္ဓက–ကျောင်းရာကို ကြည့်ရှုစစ်ဆေးရန် သမုတ်သောကမ္မဝါ။ (၁၀) ဝတ္ထခန္ဓက–ဝတ်ဆောင်ရာ၌ ဖတ်ရသောကမ္မဝါ။ **မှတ်ချက်။** ၁ မှ ၉ အထိ ၉ ခဏ်းယူပါလေ။ ထိုသို့ ၉ ခဏ်းကမ္မဝါပင်ဆိုရငြားသော်လည်း ''ဝတ္တခန္ဓက'' ကမ္မဝါကား အထုပ်တိုင်းမှာ ပါသည်ချည်းသာမှတ်ရာ၏။

ကိုးခဏ်းပျို။ ။အခဏ်း ၉ ခဏ်းပါသော ပျို့ကဗျာလင်္ကာ (၁) ဟတ္ထိပါလ–တောထွက်ခဏ်း။ (၂) အဿပါလ–တောထွက်ခဏ်း။ (၃) ဂေါပါလ–တောထွက်ခဏ်း။ (၄) အဇပါလ–တောထွက်

ခဏ်း။ (၅) ပုခရာဟိတ်ပုဏ္ဏားကြီးတောထွက်ခဏ်း။ (၆)ပုဏ္ဏေး မကြီးတောထွက်ခဏ်း၊ (၇) သေုကာရီမင်းကြီး တောထွက်ခဏ်း။ (၈) ၎င်းမိဖုရားကြီးနှင့် ခုနစ်ပြည်ထောင်သားတို့တောထွက်ခဏ်း။ (၉) ဇာတ်ပေါင်းခဏ်း။ ၎င်းအခဏ်းတို့ကို ဇာတ်ပေါင်း၍ ရေးသောကြောင့် ကိုးခဏ်းပျို့ဟူ၍ခေါ်ကြသည်။

ကိုးနိုင်နက္ခတ်။ ။''နက္ခတ်ကိုးနိုင်''လည်းဟူ။ ဤ၌ ကိုးနိုင်နက္ခတ်ဟူသည်ကား နက္ခတ် ၂၇ လုံးတို့တွင် တရာသီ တရာသီ၌ ၃ လုံးစီ သွားသဖြင့် အစဉ်အတိုင်း ကိုးပါးသော နဝလက်တွင် ၂၇ လုံးသော နက္ခတ်တို့ တည်နေခြင်းကိုခေါ်ဆိုသည်။ (၁) ဒလိဒ္ဒနက္ခတ်။(၂) မဟာဒ္ဒနနက္ခတ်။ (၃) စောရနက္ခတ်။ (၄) ရာဇနက္ခတ်။ (၅) ဒေသန္တရိနက္ခတ်၊ (၆) ဒေဝိနက္ခတ်။ (၇) ဝါဏိဇ္ဇနက္ခတ်။ (၈) အမစ္စနက္ခတ်။ (၉) သဓဏ မြဟ္မဏနက္ခတ်။

ကိုးဆယ့်ခြောက်ဖြာ၊ နာရောဂါ၊ တဖြာ ၉၈။ ။၎င်းသရုပ်ကို''အနာမျိုး ၉၆ ပါးမှာ'' ရှုပါ။

ကိုးတိုင်းဌာနာ၊ ၁၃ ဖြာထေရ်၊ ပြုလေသာသနာ၊အဘယ်မှာနည်း။ ဗုဒ္ဓသာသနာ ၃ ရာစု ခေတ်၌ ကမ္ဘာ အရပ်ရပ်သို့ သာသနာတော် ပျံ့နှံ့သွားစေရန် ရည်ရွယ်၍ အသောက မင်းတရားကြီးနှင့် ရှင်မဟာ မောဂ္ဂလိပုတ္တ တိဿမထေရ် ကြီးမှူးလျက် စေလွှတ်တော် မူသည့် ရဟန်းတော် ၁၃ ပါးတို့နှင့် အရပ်များ။ ပါရာဇိကဏ် အဋ္ဌကထာ။ (၁) ကသ္မီရ,ဂန္ဓာရတိုင်း- ဟိမဝန္တာ၏ အနောက် မြောက်ဘက်သို့ မဇ္ဈန္တိက မထေရ်။ (၂) မဟိံသက မဏ္ဍလ –အိန္ဒိယနယ် တောင်ပိုင်း၌ရှိသောမိုက်စိုးဟုခေါ်သောဌာနသို့ မဟာဒေဝမထေရ်။ (၃) နဝါဒါသီအရပ်– တောင်ပိုင်း အိန္ဒိယ ဟိုက်ဒရဗတ် နယ် အရှေ့ဘက်ပိုင်း အရပ်သို့ ရက္ခိတ မထေရ်။ (၄) မဟာရဋ္ဌတိုင်း – ဘုံဘေနယ် အပါအဝင် ပူနာမြို့စသော တိုင်းသို့ မဟာဓမ္မရက္ခိတ မထေရ်။(၅) အပရန္တတိုင်း–မလဝါနယ် အနောက် တောင်ဘက် နရဗဒ္ဒ ခေါ် နမ္မဒါ မြစ်ဝ စသော ကချက္ကေ အနီးရှိအပရန္တခေါ် အရပ်သို့ ဓမ္မရက္ခိတ မထေရ်။ (၆) ယောနကတိုင်း – ပါရှား,

တူရကီ, ဂရိက်, အီတလီ စသော တိုင်းခရိုင် နိုင်ငံ တို့၏ တည်ထွန်းရာ ယောနက သေ့က ခေါ်သော အနောက်ဘက်ပြည် နိုင်ငံ အစုသို့ မဟာရက္ခိတမထေရ်၊ (၇) စိနရဋ္ဌ–ဟိမဝန္တာအရပ်ရှိ ချိန,ခေါ် စိန့်တွင်းသို့ မဇ္ဈိမ မထေရ်။ (၈) သုဝဏ္ဏဘုမ္မိ တိုင်း–စိန့်တိုင်းကြီး၏ တောင်ဘက် ရှမ်း, မြန်မာ, ယိုးဒယား, ယွန်း စသော လူမျိုးတို့၏နေရာ သုဝဏ္ဏဘုမ္မိခေါ် အရှေ့တောင်ကျွန်း ဆွယ်ကြီးသို့ သောဏမထေရ်။ ဥတ္တရမထေရ်။ (၉) သီဟိုကျွန်းသို့ မဟိန္ဒမထေရ်, ရဋ္ဌိယမထေရ်, ဥတ္တိယမထေရ်, သမ္ဗလ မထေရ်, ဘဒ္ဒသာလမထေရ်။ ဤသို့လျှင် မထေရ်ဘ၃ပါးတို့ဆိုင် ရာဌာနသို့ထွက်ကြ၍ ဗုဒ္ဓဝါဒကို ဖြန့်ချီတော် မူခဲ့ကြလေပြီ။

ကိုးနဝင်းဘုရား။ ။သမ္မာဒိဋ္ဌိခေါ် ဗုဒ္ဓဘာသာတို့ ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ရာ စေတီတော်၏အမည်တမျိုး။ ထိုစေတီတော်၏ အမြင့်ဉာဏ်တော်မှာ ၉ တောင် ရှိ၍ ထိုစေတီနှင့် စပ်ဆိုင်သည့် အဆောင် အဆောင်တို့မှာ များသောအားဖြင့် နဝင်းကျေ ကိုးခုသာ အထားများသော လောကီဆရာတို့ ငြိမ်သည့်စေတီတော်တမျိုးပင်ဖြစ်လေသည်။ ထိုစေတီတော်များသည် ၁၂၈၃ ခုနှစ် လောက်ကစ၍ မြန်မာပြည် အနှံ့အပြား၌ ခေတ် စားလာခဲ့ကြောင်း သိရသော်လည်း။ ရှေးဟောင်းနန်းစဉ်ခေတ်အခါ ရေဝေဘန်သော် ''သောင်းတိုက်ဇမ္ဗူ၊ ကျွန်းလုံးဟူ၍၊ စည်သမင်းဖျား၊ တည်ခဲ့ထားသည်၊ ဘုရားကိုးဆူ၊ ဂူလည်းကိုးရပ်၊ နတ်လည်းကိုးပါး၊ ဘုံကားကိုးတန်၊ ကိုးရွာရံ၍၊ ကန်လည်းကိုးဆယ်၊ ကိုးသန်းပယ်နှင့်၊ ကိုးဆယ်ကိုးရွာ၊ စပ်ကာမဝေး၊ ကြေးကိုးဖြေးနှင့်၊ နီးဝေးပုံလျှင်၊ စည်ကိုးဆိုင်က၊ ကိုးဌာနကို၊ ဒုက္ခကင်းစင်၊ ချမ်းသာမြင်၍၊ အောင်မင်္ဂလာ၊ ဖြစ်စေငှါဟု'' ဟူသော တပေါင်းယွန်းမြို့သမိုင်းလင်္ကာအရ ကိုးနဝင်း ခေတ်စားခဲ့ပုံကိုလည်း သိရသေး၏။

ကိုးပါးသီလ၊နဝင်္ဂ၊ စောင့်ကြများမိုလ်လူ။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ် ''နဝင်္ဂသီလ''မှာပြမည်။

ကိုယ်ကျင့်တရား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ဘုရားဘယ်သို့ဟော။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အကျင့်တရားမျိုး ၃ ပါး''၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ကိုယ်စောင့်နတ် တကျိပ်တစ်ပါး။ ။မိမိတို့ကိုယ်ကို စောင့်သောနတ် ၁၁ ပါး။ သမန္တစက္ခုဒီပနီ ၄ အမှတ် ဝိသဇ္ဇနာ ၂ မှ ယူသည်။ (၁) သတ္တဘာဂနတ်–နဖူးစာကို ရေးမှတ်တတ်သည်။ (၂) သူရဿတီနတ်–ပညာကိုပွါးစေတတ်သည်။ (၃) သကျနတ်-စည်းစိမ်ဉစ္စာကိုပေးစေတတ်သည်။(၄) မဟိရာဇာနတ်–အိပ်မက်ကို ပေးစေတတ်သည်။ (၅) [illegible]နတ်–နိဂိုက်ကို ဂြိုတတ်သည်။ (၆) ဇနသူ[illegible]သည်[illegible] မှတ်[illegible]သည်။ (၇) ကရဝါနတ်–ကာမသုခကို ပေးစေ တတ်သည်။ (၈) ယောတိကနတ်–သွားလေရာလိုက်၍ စောင်မတတ်သည်။ (၉) ကလျာဏမိတ္တနတ်–ကောင်းသောစကားကို မှတ်သားတတ်သည်။(၁၀) စန္ဒာဒေဝီနတ်–ကျက်သရေကိုစောင့်တတ်သည်။ (၁၁) နရိန္ဒာဒေဝီနတ်-အိပ်သောအခါ ဦးခေါင်းရင်းက စောင့်ရှောက်တတ်သည်။

ကိုယ်စောင့်နတ် တကျိပ်နှစ်ပါး တနည်း။ ။ကျေးဇူးရှင် 'လုံးတော်ဆရာတော်'ဘုရားကြီးကား အထက်ပါ ၁၁ ပါးထည်းတွင် 'ကာလကဏ္ဏိ'ခေါ် နတ်ယုတ်မာတပါးထည့်၍ 'ကိုယ်စောင့်နတ် တကျိပ်နှစ်ပါး'ဟု ရေတွက်ပြထား၏။

ကိုယ်တွင်းမီး ၅ ပါး။ ။(၁) ဥသ္မာမီး–ပကတိကိုယ်ငွေ့။(၂) ပါစကမီး–အစာ ကြေချက်သော ဝမ်းမီး။ (၃) သန္တပ္ပနမီး–ချစ်ချစ်တောက် အပူဖျားမျိုး။ (၄) ဒါဟမီး–လူးလဲ့အောင် ပူလောင်ခြင်းမျိုး ။(၅) ဇီရဏာမီး–လူကို အိုမင်း ဆွေးမြေ့အောင် မသိမသာလောင်သောမီး။

ကိုယ်တွင်းမီး ၁၁ ပါး တနည်း။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ် ''မီး ၁၁ ပါး''၌ ရှုပါ။

ကိုယ်ဝန် တည်နိုင်ခြင်း အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။ပဋိသန္ဓေ တည်နေနိုင်ပုံ အင်္ဂါသုံးပါး။ (၁) မိဘနှစ်ပါး မေထုန်အားဖြင့် စည်းဝေးပေါင်းသင်းခြင်း။ (၂) ပဋိသန္ဓေယူမည့်သတ္တဝါ၏ စုတိဆဲဖြစ်ခြင်း။ (၃) မိခင်၏ ပေါ်ပြီးဆဲ ဥတုသမယနှင့်ကြုံခြင်း။

ကိုယ်ဝန်တည်နိုင်ပုံ ၇ ပါး။ ။၅၌သည်တို့ကား မပြ။ တရံတဆစ် အ

ကြောင်းအားလျော်စွာ တည်ယူနိုင်ခြင်းတို့တည်း။ ဝိနည်းအဋ္ဌကထာမှ။ (၁) ရာဂစိတ်နှင့် ကိုယ်လက်သုံးသပ် ပွေ့ဖက် သာယာသဖြင့် တည်နိုင်သည်။ (၂) ရာဂစိတ်နှင့် အဝတ်ပုဆိုးကို ကိုင်တွယ်သာယာသဖြင့် တည်နိုင်သည်။ (၃) ရာဂစိတ်နှင့် သုက်သွေးကျင်ငယ်ကို စုတ်ယူသွတ်သွင်းသဖြင့် တည်နိုင်သည်။ (၄) ရာဂစိတ်နှင့်ချက်ကို သုံးသပ်သဖြင့် တည်နိုင်သည်။ (၅) ရာဂစိတ်နှင့် စိမ်းစိမ်းကြည့်သဖြင့်တည်နိုင်သည်။ (၆) ရာဂစိတ်နှင့် အနံ့ကို ရှူသဖြင့်တည်နိုင်သည်။ (၇) ရာဂစိတ်နှင့် အသံကို နားထောင်သာယာသဖြင့် တည်နိုင်သည်။

ကိုယ်ဝန်တည်နိုင်ပုံ ၈ ပါး။ ။အထက်ပါ ၇ပါး၌၊အဇ္ဈာစာရ,ခေါ် ၂ ဦးစုံ ကာမမှုပြုခြင်းတပါးထည့်က ရှစ်ပါးဖြစ်၏။ ၎င်းကို ဤဆောင်ပုဒ်သက်ာဖြင့် သိပါလေ။ (အဇ္ဈာစာရ၊ သံသဂ္ဂနှင့်၊ စောဠ,သုစိ၊ နာဘိ,ရူပ၊ သဒ္ဒ,ဂန္ဓာ၊ ဤရှစ်ဖြာကြောင့်၊ စွဲလာကိုယ်ဝန်၊ ဖြစ်သည်မှန်၏။)

ကိုယ့်အမည်ကိုယ်ခေါ် သူတော် ၇ ပါး။ ။ဤသည်တို့ကိုကျမ်းကြီးကျမ်းခိုင်၌ မတွေ့ရသော်လည်း စကားအရာ၌ကား တာစား၍နေ၏။ ထိုကြောင့် ရှေးဆရာသမားများကို မေးမြန်း၍ ဖြေဆို လိုက်ပါသည်။ (၁) တောက်တဲ့၊ (၂) ခွေးခေါ်ရစ်။ (၃) တစ်တီတူး၊ (၄) ဗွက်။ (၅) တီးတုတ်။ (၆) ရွှေပြည်စိုး။ (၇) ဥဩ။

(ဘျ)

ကျန်စစ်သား၏ အမည် ၅ ပါး။ ။အောက်ပါ အမည်တော်ငါးပါးဖြင့် သက္ကရာဇ် ၄၂၆ ခုနှစ်တွင် မင်းအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂံမင်းတပါးဖြစ်သည်။ (၁) သတ်ရာတွင်မပါ ကျန်နေသောကြောင့် ကျန်စစ်သား။ (၂) ကြိန်အင်္ဂါလက္ခဏာနှင့် ပြည့်စုံသောကြောင့် ကြိန်စစ်သား။ (၃) ပရိမ္မအရပ်တွင်ဘွားမြင်သောကြောင့် ပရိမ္မစစ်သား၊ (၄) ရေတိုက်ရာတွင် စက်ထွက်၍ ကရားလန်သောကြောင့် ကရား

လန်စစ်သား။ (၅) ငထီးလှိုင် ရွာသူကြီး အရှင် ဖြစ်သောကြောင့် ထီးလှိုင်ရှင်။

ကျမ်းဂန်အပြား၊ မျိုး ၈ ပါး၊ မြေကြား မြတ်အရှင်။ ။ကျမ်းစာတို့၏ အမျိုးအမည်အပြားကို သာသနာလင်္ကာရစာတမ်း၌ ဤရှစ်ပါးဖြင့် ရေတွက်ပြဆိုထားသည်ကို တွေ့ပူး၏။ (၁) အဋ္ဌကထာ—သံဂါယနာဝင် ပိဋကပါဠိတော် မူရင်း၏အနက်ကို ဖွင့်ပြသောကျမ်းများ၊ (၂) ဋီကာ—အဋ္ဌကထာ၏အနက်ကို ဖွင့်ပြသောကျမ်းများ။ (၃) အနု—ဋီကာ၏အနက်ကို အနုစိတ် ထပ်ဖွင့်သော ကျမ်းများ။ (၄) မဓု—အနု၏အနက်ကိုပင် ထပ်ဖွင့်၍ပြသောကျမ်းများ။ (၅) လက်သန်း—အထက်ပါကျမ်းစာတို့ကို အကျဉ်းချုံး၍ ထိမိအောင် ပြသောကျမ်းစာများ။ (၆) ဂဏ္ဌိ—အထက်ပါကျမ်းစာတို့၏ ခက်ဆစ်ပုဒ်တို့ကိုထုတ်ခါ ရှင်းပြသောကျမ်း။ (၇) ယောဇနာ—ဒေသအားလျော်စွာ အနက်ဘာသာပြန်ကြသော ပါဠိ, အဋ္ဌကထာ, ဋီကာတို့၏ ဘာသာပြန်ကျမ်းများ။ (၈) ဂန္ထန္တရ—ပါဠိ အဋ္ဌကထာ စသည်တို့မှ တပါးသော အလွတ်-အထူးအခြား (ဆုန်းအလင်္ကာ စသည်)ကျမ်းစာတို့ကို ခေါ်ဆို၏။

ကျမ်းဂန်တတ်ကျော်၊ ဆရာတော်၊ ၄ ပေါ် နာမည်ကြီး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကျော် ၄ ပါး''၌ ရှုပါ။

ကျီးတို့၏ ဝတ်အကျင့် ၅ ပါး။ ။မင်းလုပ်သူတို့ လိုက်နာကျင့်သုံးရန် ရာဇမ္မတ္တန် ကျမ်း၌ ပြသည်။ ။(၁) မေထုန်ကို လျှို့ဝှက်စွာ ကျင့်ခြင်း။ (၂) ရန်သူများကို အခါမလပ်ကြည့်ရှု ဆင်ခြင်တတ်ခြင်း။ (၃) အသားများတွေ့လျှင် အဖော်တို့ကို ခေါ်၍စားခြင်း။ (၄) အစာနှင့်ရန်သူကို တပြိုင်နက် ကြည့်ခြင်း။ (၅) လုံ့လ ရှိခြင်း။

ကျုံးမျိုး ၃ ပါး။ ။မြို့ပြည် အခံအရံဖြစ်သော ကျုံးသုံးပါး။ (၁) ရေကျုံး။ ရေပြည့်လျက် ငါးရဲမိကျောင်းတို့ဖြင့် သောင်းကျန်းသော ကျုံး။ (၂) ညွန်ကျုံး။ ရွှံ့ညွန်တို့ဖြင့် ပြည့်စေလျက် ကူးမြောက်နိုင်ခက်သောကျုံး။ (၃) ကျုံးချောက်။ နက်စောက်သော ချောက်ကမ်းပါးသဖွယ် ကျုံးတမျိုး။

ကျေးဇူးတော်များ၊ ၁၈ ပါး။ ဘုရား မြတ်မုနိန်။ ။ဘုရားသခင်နှင့် ပတ်သက်သော အာဝေဏိက ဂုဏ်တော် ၁၈ ပါး ကိုပင် ကျေးဇူးတော် ဟူသော ဝေါဟာရဖြင့် ခေါ်ဆိုကြသေး၏။ သရုပ်အကျယ်ကို 'အာဝေဏိက ဂုဏ်တော် ၁၈ ပါး' ၌ပြခဲ့ပြီ။

ကျေးဇူးရှင်ကြီး ၁၀ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ခင်ပွန်းကြီး ၁၀ 'ပါး၌ ရှုပါ။

ကျေးမျိုး ရှစ်ပါး။ ။ကြက်တူရွေးခေါ် ၄က်သဏ္ဍာဝါကို ဆိုသည်။ ဤ၌ 'ဆက်ရက်လေးမျိုး၊ ကျေးရှစ်မျိုးနှင့်၊ ချိုးမျိုးလေးပါး'ဟု သိရိဝိဇယ—ချီ မင်းနန်ပျို့တွင် စပ်ဆိုသည့်အတိုင်းဖြစ်သည်။ ၁၊ဖေါင်းကား။ ၂၊ တမာ။ ၃၊ ကျေးသန္တာ။ ၄၊ ကျေးဝါ။ ၅၊ကျေးကျုတ်။ ၆၊ ကြက်တော။ ၇၊ ကျေးကုလား။ ၈၊ ကျေးပုဏ္ဏား။ ဝေါဟာရလိနတ္ထ ဒီပနီမှ။

ကျောက်မျိုးငါးပါး။ ။ဆေးကျမ်းများ၏ အပေါင်း ဝေါ ဟာရ၊ ၁၊ ကျောက်ပွင့်။ ၂၊ ကျောက်မြုပ်။ ၃၊ ကျောက်ခက်။ ၄၊ ကျောက်ချဉ်။ ၅၊ဇဝက်သာ။ အချို့ဆရာတို့ကား ဇဝက်သာ အစား ကျောက်စက်ကို ထည့်ကြ၏။

ကျောက်မြတ်ရတနာမျိုး ၂၄ ပါး။ ။ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ မုစလိန္ဒဝဂ်အဖွင့်၌ လာသည်။ (၁) ကျောက်မျက်ရှဲ၊ (၂) ဝရဇိန်ကျောက်။ (၃) မဟာနီလာကျောက်၊ (၄) ဣန္ဒနီလာကျောက်၊ (၅) မသာရဂလ်ကျောက်။(၆) ပဒုမရာဂကျောက်၊ (၇) ဥဿဘယားကျောက်၊ (၈) ကရဏ္ဍဝန်ကျောက်၊ (၉) သုလာကကျောက်။ (၁၀) အမျက် ကျောက်၊ (၁၁) လောဟိတက်ကျောက်၊ (၁၂) ဖလ်မှန်ကျောက်၊ (၁၃) သန္တာကျောက်၊ (၁၄) ဇောတိရသ်ကျောက်၊ (၁၅) ဂေါမုတ်ကျောက်၊(၁၆) ဂေါမိတ်ကျောက်၊ (၁၇) သောဂန္ဓိကကျောက်၊(၁၈) ပုလဲကျောက်၊ (၁၉) ခရုသင်းကျောက်၊ (၂၀) မျက်စဉ်းကျောက်၊ (၂၁) ရဇဝဋ္ဋကျောက်၊ (၂၂) မြကျောက်၊ (၂၃) ပယင်းကျောက်၊ (၂၄) မြဟ္မဏီကျောက်။

ကျောင်းထိုင် အင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။ကျောင်းထိုင် ပုဂ္ဂိုလ်တို့၌ ပြည့်စုံရမည့် အင်္ဂါ ငါးပါး။ ကျောင်းတကာတိုင်း သိထားရန်။ ။ဆယ်ဝါပြည့်တင်း၊ ဝိဘင်းနှစ်ဖြာ၊ ကမ္မာကမ္မ၊ ခန္ဓကပုဒ်၊ နာမ်ရုပ်ပိုင်ပိုင်၊ ခွဲခြားနိုင်၊ ကျောင်းထိုင်အင်္ဂါ ငါးပါးတည်း။ ပရိဝါပါဠိတော်။

ကျောင်းသင်္ခမ်း များ၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ ခြားနား သိစေလို။ ။ရဟန်းတော်များနှင့်သင့်လျော်သောဆိတ်ငြိမ်ရာကျောင်းမျိုးဆယ်ပါးကိုမေးဟန်တူ၏၊ ၎င်းအဖြေ 'ရဟန်းကျောင်းများ၊ မျိုး ၁၀ ပါး' ၌ ရှုပါလေ။

ကျော် ၄ ပါးခေါ်၊ ဆရာတော်၊ စာပေ နာမည်ကြီး။ ။ဆရာအစဉ်အဆက် ချီးမွမ်းပြောဆို မှတ်သားကြကုန်သော မြန်မာနိုင်ငံကျမ်းတတ်အကျော် ဆရာတော်ပုဂ္ဂိုလ်ကျော်ကြီး ၄ လေးပါး။ ၁၊ ပုဂံ သဒ္ဒနီတိဆရာတော် အရှင်အဂ္ဂဝံသ။ ၂၊ စစ်ကိုင်း ရှင်အရိယဝံသဆရာတော်။ ၃၊ အင်းဝ ဝရာဘိသင်္ဃနာထ ဆရာတော်။ ၄၊ တောင်ဘီလာ ဆရာတော် အရှင်မုနိန္ဒဃောသတို့ ဖြစ်ကြ၏။

ကျွန် ၇ ဆက်။ ။''ကျွန်မှမွေးသော သပေါက်။ သပေါက်မှမွေးသော သတက်။ သတက်သားကို သတိ။ သတိ၏သားကို သတွတ်။ သတွတ် သားကို သတော့။ သတော့၏ သားကို သမျော့''ဟု ဓမ္မသတ် ကျမ်းတို့၌ လာကုန်၏။ ။ဤ၌ ဆွေ ၇ ဆက် ကဲ့သို့ အထက်အောက် နှစ်ပါးစုံ ရေတွက်ခြင်း မပြုဘဲ အမိမှ အောက်ကိုသာ ရေတွက်ရလေသည်။ မနုကျယ်ဓမ္မသတ် သဉ္ဇမတွဲ ပုဒ်မ ၂၆ ၌လည်း ကျွန် ၇ ပါး။တနည်း ကျွန်အပြား ၉၄ ပါးကို ခွဲခြားသော တရားတွင် ဆိုထား၏။

ကျွန်မျိုး ၄ ပါး။ ။ဝိနည်းတော်လာ– ရဟန်းခံမပေးကောင်းသော ကျွန် ၄ မျိုး။ (၁) မနက္ကီတကျွန်–ငွေဝယ်ကျွန်။ (၂) ကရမရာနိတကျွန်– သုံ့ပန်း, သုံ့ရကျွန်။ (၃) သံမံဒါသဗျကျွန်– မိမိကိုယ်တိုင် ကျွန်စာရင်းအပ်နှင်းခံယူသောကျွန်။ (၄) အန္တောဇာတကျွန်– ကျွန်မမှမွေးသော အိမ်ပေါက်ကျွန်။

ကျွန့်ဝတ် ၅ ပါး။ ။သူရင်းငှါး ကျေးကျွန်ကူလီ အလုပ်သမားတို့

ကျင့်ကြံလိုက်နာရမည့် ဝတ်ငါးပါး။ (၁) အရှင်အိပ်ပြီးနောက်မှ အိပ်ရခြင်း။ (၂) အရှင်မထမီ ရှေးဦးစွာ ထရခြင်း။ (၃) အရှင်ပေးမှ ယူရခြင်း။ (၄) အရှင့်ကျေးဇူးကိုသာ ချီးကျူးပြောဆိုရခြင်း။ (၅) လုပ်ခင်းဆောင်တာဟူသမျှကို စေ့စပ်သေချာစွာ လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်ရခြင်း။ သိင်္ဂါလောဝါဒသုတ်မှ၊

ကျွန်းကြီး ၄ ကျွန်းနှင့် မှတ်သားဘွယ်များ ၂၄ ပါး။ ။ဇိနာလင်္ကာရဋီကာမှ။ တကျွန်း၌ မှတ်ဘွယ် ၆ ပါးစီ ပါသည်။ (၁) ဇမ္ဗူဒီပါကျွန်း– သုံးထောင့်ပုံသဏ္ဌာန်ရှိ၍ ယူဇနာ ၁၀၀၀၀ ကျယ်သောတောင်ကျွန်း။ကျွန်းဦးသပြေပင်ရှိ၏။ကျွန်းသူ ကျွန်းသားတို့ အသက်ကား၊အပိုင်းအခြားမရှိ။(၂)ပြုဗ္ဗဝိဒေဟကျွန်း–လထက်ဝက်သဏ္ဌာန်ရှိ၍ ယူဇနာ ၇၀၀၀ ကျယ်သောအရှေ့ကျွန်း။ကျွန်းဦးကုက္ကိုပင်ရှိ၏။ ကျွန်းသူကျွန်းသားတို့၏ အသက်ကား ၅၀၀ ရှည်သောဟူ၏။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ၌ ယူဇနာ ၉၀၀၀ အကျယ်ပြ၏။ (၃)အပရဂေါယာနကျွန်း– ဝိုင်းသော လပြည့်ဝန်း သဏ္ဌာန်ရှိ၍ ယူဇနာ ၇၀၀၀ကျယ်သော အနောက်ကျွန်း ကျွန်းဦးထိန်ပင် ရှိ၏။ ကျွန်းသူကျွန်းသားတို့ အသက်ကား၊၁၀၀၀ ရှည်၏။ (၄) ဥတ္တရကုရုကျွန်း– လေးထောင့် အင်းပျဉ်သဏ္ဌာန်ရှိ၍ ယူဇနာ ၈၀၀၀ ကျယ်သော မြောက်ကျွန်း။ကျွန်းဦး၌ ပဒေသာပင်ပေါက်၏။ကျွန်းသူကျွန်းသားတို့ အသက်ကား ၁၀၀၀ ရှည်၏။

(ကြ)

ကြက်တို့၏ ကျင့်ဝတ် ၄ ပါး။ ။မင်းစိုးရာဇာတို့ လိုက်နာပြုကျင့်ရန် ရာဇမတ္တန်ကျမ်း၌ ပြသည်။ ။(၁) ရှေးဦးစွာ နိုးကြားလွယ်ခြင်း။ (၂) ကိုယ့်အမျိုး ဇာတ်တူချင်းခွတ်ရာ၌ စွန့်စားရဲခြင်း။ (၃) အပေါ်ကြက်မတို့နှင့် အစာကို ခွဲဝေ စားခြင်း။ (၄) မိမိထံအောက် ဝင်ရောက်သောကြက်မ၌ စောင့်ရှောက် ပေါင်းဖေါ်ခြင်း။

ကြဇ ၇ မျိုး။ ။ဆေးအဘိဓာန်ကျမ်းရင်းမှ၊ ၁၊ ဇိဝန္တ မည်သော ကြဇကား ရွှေသောအဆင်းရှိ၏။ အဆီအစေးကိုထုတ်၍သော်၎င်း၊ဆီ

ထောပတ်များရည်တို့နှင့်ချက်၍သော်ရင်း၊သုံးဆောင်ငြားအံ့၊ ရောဂါ ခပ်သိမ်းကို ပျောက်ငြိမ်းချမ်းသာစေတတ်၏။ ၂၊ ရောဟိဏီ မည်သော ကြဇ ကား၊ ကြောင်သော အဆင်း လုံးသောလျောင်းသော သဏ္ဍာန်ရှိ၏၊ ဗလ, ဝဏ္ဏ အမှုတို့၌ ပြီးစေတတ်၏။အမာနာ ခပ်သိမ်းကိုလည်း ပျောက်စေတတ်၏။ ၃၊ ဝိဇယ မည်သော ကြဇ ကား ဗူးသီးနှင့် တူသောအဆင်း လုံးသောသဏ္ဍာန်ရှိ၍၊ ပေါက်သော အမာနာ ထိခိုက်ရှနာ ဒဏ်နာ ဟူသမျှတို့၌ ပျောက်ကင်းစေတတ်၏။ ၄၊အဘယ မည်သော ကြဇ ကား၊ ငါးမြောင့်ရှိ၏။ မျက်စိရောဂါကို လျင်မြန်စွာ ပယ်ပျောက်စေတတ်၏။ ၅၊ အမရိက မည်သော ကြဇ ကား ထူးထွေမွန်မြတ်သော ရသာယနံ့နှင့်ပြည့်စုံ၏။ ဝမ်းကို လျှောသက်စေခြင်း၌ သိမ်မွေ့သော သတ္တိရှိ၏။ ၆၊ ပုတနာ မည်သော ကြဇကား၊ အသားပါး၍ အစေ့ကြီး၏။ ကိုယ်ကိုလိမ်းခြင်းတို့၌ အလွန်တန်ခိုးရှိ၏။ ၇ ၊ကာသု၊ တနည်း ၊စေတကီ မည်သော ကြဇ ကား ၃ မြောင့် ရှိ၏။ မွေးထုံယနံ့နှင့်ပြည့်စုံ၏။

ကြည့်ခြင်းကြီး ၅ ပါး။ ။ဘုရားအလောင်းများ လူ့ပြည် ဆင်း၍ သန္ဓေ ယူခါနီး၌ သန္ဓေယူရန် အတွက် လျော် မလျော်ကို ကြည့်လေ့ရှိသော ကြည့်ခြင်းကြီး ငါးပါး။ ၁၊ ကာလ– တက်ကပ် ဆုတ်ကပ် ကာလ နှစ်ပါးတို့တွင် သက်တန်း ဆုတ်ကပ် ကာလကို ကြည့်ခြင်း။ ၂၊ ဒီပ–ကျွန်း လေးကျွန်း အနက် တောင်ကျွန်းကို ကြည့်တော်မူခြင်း။ ၃၊ ဒေသ–တောင်ကျွန်း၏အလယ် ဗဟိုချက်ချာ ဗောဓိပင် ပေါက်ရာအရပ်ကို ကြည့်တော်မူခြင်း။ ၄၊ ကုလ–အမျိုးလေးပါးတို့တွင် ပုဏ္ဏားမျိုးနှင့် မင်းမျိုးကိုသာ ကြည့်တော်မူခြင်း။ ၅၊ မာတု အာယု ပရိစ္ဆေဒ–မိမိ ပဋိသန္ဓေယူ၍ မွေးဖွားပြီးနောက် ၇ ရက် ရောက်လျှင် မိခင် သေဆုံးရမည့် အသက်အပိုင်းအခြားကို ကြည့်တော်မူခြင်း။

ကြည့်ခြင်းကြီး ၈ ပါး တနည်း။ ။(၁) ကာလံ ဝိလောကေတိ။ (၂) ဒီပံ ဝိလောကေတိ။ (၃) ဒေသံ ဝိလောကေတိ။

(၄) ကုလံ ဝိလောကေဘိ။ (၅) ဇနေတ္တိံ ဝိလောကေတိ– မိခင်အသက်ပိုင်းကိုကြည့်၏။ (၆) အာယုံ ဝိလောကေတိ– လူတို့ သက်တန်းကို ကြည့်၏။ (၇) မာသံ ဝိလောကေတိ–သန္ဓေယူမည့် လကို ကြည့်၏။ (၈) နေက္ခမံ ဝိလောကေတိ–တောထွက်အံ့ကို ကြည့်၏။

ကြည်းကုန်းပျော်နေ၊ သတ္တဝါတွေ၊ ၉ ကုဋေခေါ် အဘယ်နည်း။

ဤ၌ ကြည်းနေ ၉ ကုဋေ၊ ရေနေ ဆယ်ကုဋေ ဟု ဆိုရိုးသာ ရှိသော်လည်း အနန္တလေးပါးမှာ ပါဝင်တဲ့ သတ္တဝါ အမျိုးအမည်တွေကို ဘယ်သူ ထုတ်ဖေါ်နိုင်ပါမည်နည်း။ အခနကသချာမျိုးဖြစ်သည် အတိအကျ မယူရချေ။

ကြန်အင် ၅ သွယ်၊ လှမျိုးမယ်၊ ဘယ်ဝယ်ဘယ်သို့နည်း။ ။

ဤ၌ ကြန် ၅ ပါးဟူသည် ကောင်းခြင်းလက္ခဏာ ငါးပါးကိုပင် ဆို၏။ ၎င်းသရုပ် 'ကောင်းခြင်း ၅ ပါးပုစ္ဆာ'မှာ ပြန်ရှုပါ။

ကြာမျိုး ၅ ပါး။ ။ထိုထိုဆေးကျမ်းနှင့်ကဗျာစာပေတို့၌ ကြာမျိုး ငါးပါး ဟု ညွှန်းလျှင် ၎င်းငါးမျိုးကိုယူပါလေ။ ကြာဖြူ၊ ကြာနီ၊ ကြာညို၊ ၎င်း ၃ ပါးတို့ကား၊ ဥပ္ပလ မျိုးတို့တည်း။ ကြာတံဆိပ်၊ ၎င်းကား ပုဏ္ဍရိက် မျိုးတည်း။ ကြာခေါင်းလောင်း၊ ၎င်းကား ပဒုမ္မာ မျိုးတည်း။

ကြာသပတေးနံ ၅ လုံး။ ။ကြာသပတေးဂြိုဟ်၊ ကြာသပတေးနေ့နှင့် ဆိုင်ရာ အက္ခရာငါးလုံး (ပ, ဖ, ဗ, ဘ, မ,) တို့ဖြစ်၏။

ကြိယာ ၅ တန်။ ။မြန်မာ သဒ္ဒါဆိုင်ရာ ဥပဒေသ မျိုး ငါးပါး။ ကဗျာသာရဏ္ဍသင်္ဂဟ ကျမ်းမှ။ ။(၁) ကတ္တု၊ သကမ္မ ကြိယာ– ကံဖြင့်အလိုရှိသော ကြိယာမျိုး။ ပုံ 'ယုဘ်သည့် စရိုက်၊လူသူမိုက်ကို၊ မကြိုက် မချစ်'ဟူသော စကားရပ်၌ 'မကြိုက်မချစ်' ပုဒ်သည် ကတ္တု၊ သကမ္မ ကြိယာမျိုးတည်း။ (၂) ကတ္တု၊ အကမ္မ ကြိယာ-ကမ္မ ကာရက မပါ၊ကံမရှိသော ကြိယာပုဒ်မျိုး။ ပုံ–'စန္ဒာဒေဝီမဟေသီ လျှင်၊ငိုပြီခဏ' ဟူသော စကားရပ်၌ 'ငိုပြီ' ပုဒ်သည် ကတ္တု၊အကမ္မ ကြိယာပုဒ် မည်၏။ (၃) ဘာဝ ကြိယာ-သဘောအတိုင်း

ဖြစ်နေသော ကြိယာမျိုး။ ပုံ- 'မထွက်လေဖြစ်၊ အပါယ်မြစ်တွင် မွန်းနစ်စုပ်စုပ်၊ ကိုယ်လုံးမြုပ်ချိမ့်' ဟူသော စကားရပ်၌ 'မွန်း, နစ်, မြုပ်' ၎င်းပုဒ်တို့ကား ဘာဝကြိယာ ပုဒ်တို့တည်း။ (၄) ကာရိုက် ကြိယာ–စေခိုင်းခြင်းလက္ခဏာ ပါရှိသော ကြိယာ ပုဒ်မျိုး၊ ပုံ– 'ဗေဒင်အမှတ်၊ ဤအတတ်လည်း၊ မပြတ်စင်းလျင်း၊ လေ့စေ မင်း'ဟူသော စကားရပ်၌'လေ့စေ'ဟူသော ပုဒ်ကား၊ ကာရိုက် ကြိယာ ပုဒ်တည်း။ (၅) ကိတ် ကြိယာ- မြော်လင့် ကြံစည်ခြင်း ကို ဖေါ်ပြသော ပုဒ်မျိုး။ ပုံ– 'ဆိုဘွယ် ထရား၊ နှစ်ဖက်သားတို့ ပိုင်းခြား စိမ့်ငှါ၊ ကပ်လေ့လာ'ဟု ဆိုသော စကားရပ်၌ 'ဆို ဘွယ်' ဟူသော ပုဒ်သည် ကိတ်ကြိယာမျိုးတည်း။

ကြိယာ ခြောက်ဆယ်။ ။မြန်မာသဒ္ဒါနှင့် ကဗျာလင်္ကာ ဝေါဟာရ၊ ၎င်းသရုပ်အကျယ် ''ကရိယာခြောက်ဆယ်'' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ကြိယာဝိသေသနမျိုး ၃ ပါး။ ။ကဗျာသာရတ္ထ သင်္ဂဟကျမ်းမှ။ ၁။ မူလ ကြိယာ ဝိသေသန–မူလသဘောအတိုင်း ကြိယာကို အ ထူးပြုသော ပုဒ်မျိုး။ ပုံ–''အကြောင်းကုန်အောင်၊ ဆောင်လိုရ ကား၊ အင်ရှစ်ပါးဖြင့်၊'' ဟူသော စတုဓမ္မသာရမျို့တွင် စပ်ရာ၌ 'ကုန်အောင်' ဟူသောပုဒ်သည်၊ မူလကြိယာဝိသေသန ဖြစ်၏။ ၂။ သမ္ဗန္ဓ ကြိယာ ဝိသေသန–ဆက်စပ်သောစကားဖြင့် ကြိယာကို အထူးပြုတတ်သော ပုဒ်မျိုးဖြစ်သည်။ ပုံ–''ပဘာဝတီ၊ နန်းသိင်္ဂီ ကို၊ ဗောဓိ ကုသ၊ လွန်တောင့်တလျက်၊ စိတ်က မဆည်း၊ မချုပ် တည်းဘဲ၊ လိုက်လည်းလိုက်သည်၊'' ဟူသော ကုသပျို့၌ 'လိုက် လည်း' ဟူသောပုဒ်သည် သမ္ဗန္ဓ ကြိယာဝိသေသနပုဒ်မည်၏။ ၃။ ပုစ္ဆာ ကြိယာဝိသေသန–အားမေးစကားပါရှိသော ကြိယာဝိသေသန မျိုး။ ပုံ–''ဘယ်သို့ဖြစ်သည်၊ မယ့်ကြံရည်ကို၊ ဥာဏ်ခြည်မသိ၊နေမ ထိအောင်၊'' ဟု မောင်စံသူမှာတမ်းတွင် 'ဘယ်သို့' ဟူသောပုဒ် သည် ပုစ္ဆာကြိယာဝိသေသနမျိုးဖြစ်၏။ **မှတ်ချက်။** ထိုမှတပါး လည်း ထုတ်ယူတတ်လျှင် ကြိယာဝိသေသနမျိုးပေါင်း များစွာရှိ သေး၏၊

ကြီးပွါးတိုးတက်ကြောင်းတရား ၇ ပါး။ ။ကြီးပွါးကျော်ကြားစေလိုသူတိုင်း လိုက်နာကျင့်သုံးရမည့် တရား ၇ ပါး။ သမ္ဗဒါပုဒ်အဖွင့်မှ။ (၁) ဥဋ္ဌာနဝတော - မပျင်းမရိ လုံ့လရှိသူ။ (၂) သတိမတော– သတိသမ္ပဇဉ် ရှိသူ။ (၃) သုစိ ကမ္မဿ – လုပ်ငန်း၌ သန့်ရှင်းသပ်ရပ်ကောင်းမွန်သူ။ (၄) နိသမ္မ ကာရိနော– စူးစမ်းဆင်ခြင်ပြီးမှ အလုပ်လုပ်သူ။ (၅) သညတဿ–ကိုယ် နှုတ် စိတ်တို့ကို နိုင်နင်းစွာ စောင့်ထိန်းနိုင်သူ။ (၆) ဓမ္မဇီဝိနော – တရားသော နည်းလမ်းဖြင့် အသက်မွေးသူ။ (၇) အပ္ပမတ္တဿ - ကုသိုလ်တရား၌ မမေ့လျော့သောသူ။

ကြီးမြတ်သူမျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်အစုံ ''ထေရ်မျိုးသုံးပါး'' ဟူသော စကားရပ်၌ ပြမည်။ တနည်းလည်း။ (၁) ဇာတိဝုဍ္ဎ မျိုးဇာတ်အားဖြင့် မြတ်သောသူ။ (၂) ဝယဝုဍ္ဎ– သက်ရွယ်ကြီးရင့်သူ။ (၃) ဂုဏဝုဍ္ဎ–ဂုဏ်သိက္ခာကြီးသူ။ ၎င်းတို့ကိုရိုသေအပ်၏။

ကြေးတူရိယာ၊ မျိုး ၁၀ ဖြာ၊ သံသာ ချိုငြိမ့်ညောင်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ကြေးသံ ၁၀ ပါး' ၌ ပြအံ့။

ကြေးနီမျိုး ၇ ပါး။ ။သဒ္ဒဓါတုက ငိဇ္ဇာဓရ ပကာသနီကျမ်းမှ။ (၁) ဗျက္ခ ငန္ဒက တမ္ဗ–ကျားသား ကန့်မှ ထွက်သော ကြေးနီ၊ ညိုညိုရှိ၏။ (၂) ပိဏ္ဍ ဇာတက တမ္ဗ–ဥဒေါင်းမွေးမှ ထွက်သော ကြေးနီ၊ ဖန့်ဖန့်ရှိ၏။ (၃) ပုပ္ဖ နာဂ တမ္ဗ-ကံ့ကော်ပွင့်မှ ထွက်သော ကြေးနီ၊ ရဲရဲရှိ၏၊ (၄) ကုဏ္ဍက တမ္ဗ–ဗဟန်းကြက်ချေးမှ ရခသောကြေးနီ၊ ဝါဝါရှိ၏၊ (၅) ရဿ သတ္တက တမ္ဗ–ပဒါးစားကျောက်မှ ထွက်သော ကြေးနီ၊ စိမ်းစိမ်းရှိ၏။ (၆) လောဟ ဇာတ တမ္ဗ–ခြသံမှ ထွက်သော ကြေးနီ၊ ဖြူနီနီ ရှိ၏။ (၇) နာဂဇ တမ္ဗ–သလွဲမည်းကျောက်မှ ရသောကြေးနီ၊ မောင်းမောင်းရှိ၏။ ။**မှတ်ချက်**။ ။ထွက်ရပ်သမားများသည် အမှတ် ၆၊ ၇၊ ကြေးနီနှစ်ပါးကို သုံးစွဲကြရန် အထူးမှာဆိုထား၏။

ကြေးသံ ဆယ် ပါး။ ။၎င်း ကြေးတူရိယာ၏ မျိုးကွဲ အပြား တို့ကို 'မဟာရာဇဝင်ကြီး'မှ ထုတ်၍ ဖြေသည်။ ။ ၁၊ စည်းစုပ်။ ၂၊

ခွက်ခွင်း။ ၃၊ ကြေးနင်း။ ၄၊ မောင်း။ ၅၊ ခေါင်းလောင်း။ ၆၊ ကြေးစည်။ ၇၊ နရည်းစရော။ ၈၊ ဆည်းလည်း။ ၉၊ ကြေးပတ်။ ၁၀၊ အိုးစည်။ (ယခု ဖါးစည် ဟူ၏)။ ဤဆယ်ပါးသော ကြေးသံတို့ကို သို့မဟုတ် ကြေးတူရိယာမျိုးတို့ကို မဃဒေဝ လင်္ကာသစ်၌ ဤသို့ စပ်ဆိုထားလေသည်။

အထူးသရုပ်၊ စည်းစုပ်ခွက်ခွင်း၊ ကြေးနင်းခေါင်းလောင်း၊ မောင်းနှင့်ကြေးစည်၊ တမည်နရည်း၊ ဆည်းလည်း ကြေးပတ်၊ အိုးစည်မှတ်သား၊ တီးခတ်ဆော်ညှံ၊ တကျံကျံဖြင့်၊ ကြေးသံ ဆယ်ပါး၊ ကြား၍အမြဲ၊ နားမရဲတည်း။

ကြောင်ကျောက်မျိုး ၄ ပါး။ ။မဏိသျှတ္တရကျမ်းလာ 'ကြောင်' ခေါ် ရတနာမျိုး လေးပါး (၁) ကြောင်ဇေယော်–ကြိုးစလွယ်တင် ထင်လျက် အသားဝါဝါရှိသည်။ (၂) ကြောင်ဝေယော်– ရွှေကြိုး ငွေကြိုး ရက်တန်းလျက်ရှိသည်။ (၃) ကြောင်ရှိန်ပုတ်–ဝါဝါရွှေရွှေ စိမ်းစိမ်း ညိုညိုရှိ၏။ (၄) ကြောင်ရှိန်တူ–ကြိုးစိုက် ပိုက်ကွန်ရက် သဏ္ဍာန်ရှိ၏။

ကြောင်မျက်ရွဲမျိုး ၄ ပါး။ ။မဏိသျှတ္တရကျမ်းလာ ''ကြောင်မျက်ရွဲမျိုး လေးပါး'' ကို တန်ဘိုးနှင့်တကွ ခွဲခြား၍ ကျမ်းရင်း လင်္ကာအတိုင်း ဖြေဆိုလိုက်သည်။ ''ကြောင်မျက်ရွဲဟု၊ ကျော်သဲ တရိုး၊ လေးပါးမျိုးတွင်၊ အဘိုးထိုက်စွာ၊ (၁) 'ကြောင်ဇေယာ' ကား၊ ဝါဝါအဆင်း၊ ဥနှင်းသို့၊ ထွန်းသင်းပြိုးပြက်၊ တံခွန်ထွက်၏။ (၂) ထိုထက် 'ဟော်ရပ်'၊ မျက်အမြတ်ကား၊ လျှံပတ်ရွှေဆင်း၊ ညီးညီးဝင်း၏၊ ထိပ်တွင်းတံခွန်ရေး၊ ထွက်လုပြေး၏။ (၃) မည်ပေး 'ဝေါရပ်' ပေါ်ပညတ်သည်၊ ကျောက်မြတ်ရှု၍၊ မနီ လွန်းထ၊ ဖြူလှမဆို၊ သက်တင်လိုတွင်၊ ထိပ်ပြင်လက်လက်၊ တံခွန်ထွက်၏။ (၄) တချက် 'ဘသွာ'၊ ဝဏ္ဏာအဆင်း၊ ရွှေရည်ကျင်းသို့၊ ဝင်းဝင်း သက်တင်၊ ရေးထွက်ချင်၏။ ဤလျှင်လေးပါး၊ ကျောက်တို့များကား၊ ရွှေသားကျပ်ပြင်၊ ထားလောက်တင်မူ၊ ရွှေစင် တရာ ထိုက်ပေစွာ သည်၊ အာကာခေါင်တည့် ချင်းလှည့်တည်း''။

ကြောင်မျိုး ၅ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ ဝေါဟာရတမျိုး။ ထိုထို ဆေးကျမ်းတို့၌ ကြောင်မျိုး ငါးပါးဟု ညွှန်းဆိုလျှင် ၎င်းငါးပါးကို သာ သမားတော်ကြီးများ အလိုရှိကြသည်။ ၁၊ ကြောင်တောက်၊ ၂၊ ကြောင်ပန်း။ ၃၊ ကြောင်ရှာ (လျှာ)။ ၄၊ ကြောင်မီးပူ။ ၅၊ ကြောင်ခြစ် (ကြောင်ပျစ်) လည်းဟူ၊

ကြွက်မျိုး ၄ ပါးနှင့် ပုဂ္ဂိုလ် ၄ စား။ ။ကြွက်လေးပါးကို ပမာ ထား၍ ပုဂ္ဂိုလ် လေးစားကို ပြချက်။ ။၁၊ ဂါဓံ ခတ္တာ နော ဝသိတာ—နေစရာ တွင်းလိုဏ်ဂူကိုကား ကိုယ်တိုင် တူး၏။ သို့သော် ထိုတွင်းလိုဏ်၌ မနေ။ မတော်ရာ၌နေ၍ ရန်သူကြောင့် သေရသော ကြွက်မျိုးကဲ့သို့ သာသနာတော်၏ အဆုံးအမ ပိဋကစာပေကိုကား သင်ကြားတတ်မြောက်၏။ လိုက်နာ ကျင့်ကြံမှုကိုတော့ မပြု၊ မဂ်ဖိုလ် နိဗ္ဗာန်မရ၍ အဖန်ဖန် သေနေရသူမျိုး ဟူ၏။ ၂၊ ဝသိတာ နော ဂါဓံ ခတ္တာ—တွင်းလိုဏ်ကိုကား ကိုယ်တိုင် မတူး သူတပါး တူးထား ပြီးသား တွင်းလိုဏ်များ၌သာနေ၍ အသက်ဘေးကို ကာကွယ်နေ ထိုင်သော ကြွက်မျိုးကဲ့သို့၎င်း။ ၃—ဂါဓံ ခတ္တာစ ဝသိတာစ—ကိုယ် တိုင်တွင်း လိုဏ်ကိုတူး၍ ကိုယ်တိုင်နေထိုင်သော ကြွက်မျိုးကဲ့သို့၎င်း။ ၄—နေဝ ဂါဓံ ခတ္တာ နော ဝသိတာ —ရန်သူအတွက် ကာကွယ်ရေး တွင်လည်း ကိုယ်တိုင်မတူး၊နေလည်းမနေသော ကြွက်မျိုး ကဲ့သို့၎င်း။ ပုဂ္ဂိုလ်လေးစားကို သိရာ၏။

ကြွေ, အန်, ဖဲမျာ:၊ လောင်းကစား၊ ၆ ပါးအပြစ်ရ။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို 'ကစားသမားတို့အပြစ် ၆ ပါး' ပြဿနာ၌ ရှင်းခဲ့ပြီ။

(ကွာ)

ကွာဝေးခြင်းကြီး ၄ ပါး။ ။ဆက်စပ်လို့ မရနိုင်အောင် ကွာဝေး သောအရာကြီး ၄ ပါးဟူ၏၊ ၎င်းသရုပ်ကို "အနန္တ ကွာဝေးခြင်း ကြီး ၄ ပါး"၌ ပြဆိုခဲ့ပြီ။

ကွေကွင်းရခြင်းဘာဝမျိုး ၃ ပါး။ ။မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်မှ။ (၁)

နာနာဘာဝ–သေကွဲ ကွဲရခြင်း။ (၂) ဝိနာဘာဝ–ဒေသ တပါး-လွင့်ပါး၍ ရှင်ကွဲ ကွဲကွာရခြင်း။(၃) အညထာဘာဝ–စည်းစိမ်ချမ်းသာ ခံစံပျော်ပါးရာမှ ဆင်းရဲ မွဲတေရပြန်ခြင်း။

(ခ)

ခက်ကြီး ၄ ပါး။ ကျော်ရှောင်လွှား၊ မမှား ချမ်းသာရာ။ ။ သုတေသီတို့အဘွက် ဥမ္မာဒန္တီပျို့မှ ၃ ပါးယူ၍ စတုတ္ထတပါးကို ကျမ်းဆရာကဖြည့်စွက်လိုက်သည်။ ၁၊ စစ်ရေး မက်ရေး၊ ရန်သူဘေးကြောင့်၊ အပြေးအလွဲ၊ ဆွေမျိုးကွဲသား၊ ပြည်ထဲရေးရာ၊ ခက်သည်သာတည်း။ ၂၊ အစာအစား၊ ထွားထွားမည့်ကြေ၊ ရှားပါးလေ၍၊ သေကျေပျောက်စဲ၊ ငတ်မွတ်ကဲလျှင်၊ ပြည်ထဲရေးထက်၊ ဝမ်းရေး ခက်၏။ ၃၊ ထို့ထက်မှာမူ၊ ချစ်ခင်သူနှင့်၊ အတူတကွ၊ မပေါင်းရဘဲ၊ လွမ်းတပူဆွေး၊ သူနှင့်ဝေးသော်၊ ပြည်ထဲရေးနှင့်၊ ဝမ်းရေးတို့ထက်၊ လွမ်းရေး ခက်၏။ ၄၊ အထက်ဖေါ်ပြ၊ ခက်သုံးဝထက်၊ ခက်လှတပါး၊ ထိုအစားကား၊ မပါးထုထုံ၊ အလွန်နုံအ၊ ပမာဏကို၊ ဘာမျှမသိ၊ ထိုသူထည့်၍၊ မရှိ တာထက်၊ မသိခက်သည်၊ ခက်ဘိတရား၊ မျိုးလေးပါးတည်း။

ခက်မ ၅ ဖြာ၊ ကိုယ်ခန္ဓာ၊ ကျမ်းလာခွဲခြားသိ။ ။ လူသတ္တဝါပဋိသန္ဓေနေရာဝယ်၊ ပဌမ ကလလရေကြည်၊ ဒုတိယ အမြှုပ်၊ တတိယ သားတစ် ကလေး၊ စတုတ္ထ အသားဆိုင်ကြီး၊ ၎င်းအသားဆိုင်ကြီး မှတဆင့်၊ ''ဦးခေါင်း လက်နှစ်ဖက် ခြေနှစ်ဖက်'' ပေါင်း ၅ ပါး ဖြစ်ပေါ်လာသည်ကို ခက်မငါးဖြာခေါ်သည်။

ခင်ပွန်းကောင်းအင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။ မိတ်ဆွေကောင်းတို့၌ ရှိထားရမည့် ကိုယ်ကျင့်တရား ၇ ပါး။ အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော် သတ္တကနှင့်ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ။ (၁) ဒုဒ္ဒတံ ဒဒါတိ–ပေးနိုင်ခက်သော ဝတ္ထုပစ္စည်းကို ပေး၏။ (၂) ဒုက္ကရံ ကရောတိ - ပြုနိုင်ခက်သော ငတ္တရား

ကိုပြု၏။ (၃) ဒုက္ခမံ ခမတိ – အလွန် အမင်း သည်းခံ၏။ (၄) ဂုယှမဿ ပရိဂုယှတိ–လျှို့ဝှက်ထိုက်သော အမှုကို မပေါ်အောင်လျှို့ဝှက်ထားတတ်၏။ (၅) ဂုယှမဿ အာဝိ ကရောတိ–လျှို့ဝှက်အပ်သော အမှုကို သူ့အား လျှို့ဝှက်ရန် ပြောကြားပေး၏။ (၆) အာပဒါသု န ဝိဇဟတိ – ဘေးရန်ကြုံသောအခါတို့၌ မစွန့်မပြစ်ထားခဲ့။ (၇) ခေန ခိဏေန နာတိ မညတိ–ပစ္စည်းမဲ့တေ ဆင်းရဲနေသော်လည်း မထီမဲ့မြင်မပြု။

ခင်ပွန်းကြီး ၁၀ ပါး။ ။ကျေးဇူးမမေ့အပ် မပြစ်မှား အပ်သော မိတ်ဆွေကောင်းကြီး ဆယ်ယောက်။ ။(၁) ဗုဒ္ဓ–သဗ္ဗညု မြတ်စွာဘုရားသခင်။ (၂) ပစ္စေကဗုဒ္ဓ-ဘုရားငယ်ခေါ်, ပစ္စေကဗုဒ္ဓ။ (၃) အရဟန္တ–အာသဝေါ ကုန်ပြီးသော ရဟန္တာ။ (၄) အဂ္ဂသာဝက–မြတ်စွာဘုရား၏ လက်ျာရံ လက်ဝဲရံခေါ် သာဝကများ။ (၅) မာတာ–မွေးသမိခင်၊ (၆) ပိတာ–မွေးသဘခင်။ (၇) ဝုဍ္ဍါပစာယန-အသက်, သိက္ခာ, ဂုဏ်ဝါ, သီလ, အာစာရ, အမျိုးစသည်တို့၌မိမိထက်ကြီးမြတ်၍ ရှိသေအပ်သူများ။ (၈) အာစရိယ–သွန်သင်ဆုံးမပညာသင်ပေးတတ်သောဆရာမြ။(၉) ဟိတ ကရ–ထမင်း, အဖျော်, အိပ်ရာ, နေရာ, အဝတ် ပုဆိုးစသော အာမိသ–နှင့်တကွ တစုံတခု ကျေးဇူးရှိဘူးသူ မှန်သမျှ။ (၁၀) ဓမ္မကထိက ကောင်းကျိုးရရေးအတွက် တရားဟောပေးသူ တရားဟောဆရာ။

ခဏကြီး ၉ ပါး။ ။အဋ္ဌက္ခဏခေါ် သာသနာတော်နှင့် မလျော်သောဌာန 'ရပ်ပြစ် ၈ ပါး'နှင့် ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒ နဝမက္ခဏကို ပေါင်းသော် ခဏကြီး ကိုးပါးဖြစ်၏။

ခဏငယ် ၃ ချက်။ ။အဘိဓမ္မာ ဝေါဟာရဖြစ်သည်။(၁) ဥပါဒ်–ရုပ်,နာမ် တို့၏ ဖြစ်ဆဲခဏ။ (၂)ဌီ –ရုပ်, နာမ်တို့၏ တည်ဆဲခဏ။ (၃) ဘင်–ရုပ်,နာမ်တို့၏ ချုပ်ဆဲခဏ။

ခန္တီအကျိုး ၅ ပါး။ ။ငုင်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် ''သည်းခံခြင်းအကျိုး ၅ ပါး''မှာကြည့်လေ။

ခန္တီတရား ၂ ပါး။ ။ကောင်းမှု လုပ်ငန်းတရားအတွက် သည်းခံ

ခြင်းမျိုး ၂ ပါး။ ။(၁)အဓိဝါသန ခန္တိ-ချမ်း ပူ ဆာ မွတ် စသည်မျိုးနှင့် အမျက်ဒေါသ စသည်တို့ကိုပါ သည်းခံ အောင့်အည်းမှုမျိုး။ (၂) အနု လောမ ခန္တိ-ဉဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်မှစ၍ အနုလောမဉာဏ် အထိကို ခေါ်သည်။ အနု လောမ ခန္တိတိ နဝ ဝိပဿနာ ဉာဏာနိ။

ခန္တိပါရမီတရားမျိုး ၃ ပါး။ ။လူ နတ် နိဗ္ဗာန်ကို ရည်မှန်း၍ ကြမ်းတမ်းပြစ်မှားမှု ဒေါသတို့မှ သည်းခံခြင်းတရား ၃ ပါး။ ။ (၁) ခန္တိ ပါရမီ-ရွှေ, ငွေ, ဥစ္စာ စသည့် အပဖြစ်သော ဝတ္ထုပစ္စည်းတို့အတွက် သည်းခံခြင်းမျိုး။ (၂) ခန္တိ ဥပ ပါရမီ-ခြေ, လက်, မျက်စိ စသော ကိုယ်တွင်း ဝတ္ထုတို့အတွက် သည်းခံခြင်း။ (၃) ခန္တိ ပရမတ္ထ ပါရမီ-မိမိအသက်ကို သတ်ဖြတ်ဖျက်ဆီး ရာ၌ သည်းခံခြင်းမျိုး။

ခန္ဓာ ၃ ပါး၊ မြတ်တရား၊ ဆောင်ထားကိုယ်၌သာ။ ။သုတ်သီလက္ခန် သုဘသုတ်၌ ဟောတော် မူသည်၊ ။(၁) သီလက္ခန္ဓာ-သီလ စောင့်စည်းမှု တရားစု။ (၂) သမာဓိခန္ဓာ-တည်ကြည်မှုရှာန် သမာဓိ တရားစု။(၃) ပညာက္ခန္ဓာ-ဝိပဿနာဉာဏ် ပညာ တရားစု။

ခန္ဓာ ၅ ခု၊ ဆင်းရဲစု။ ကြည့်ရှုဖျက်ဆီးရာ။ ။ရုပ်,နာမ်တရားတို့၏ စုပေါင်းအမည်ငါးပါး။ လက္ခဏာရေး ၃ ပါးဖြင့် ဆင်ခြင်ဖျက်ဆီးရာ၏။ (၁) ရူပက္ခန္ဓာ-ရုပ် ၂၈ ပါးကို ခေါ်သည်။ 'ရုပ်ခန္ဓာ' (၂) ဝေဒနက္ခန္ဓာ-ဝေဒနာစေတသိက်ကိုခေါ်သည်။'နာမ်ခန္ဓာ' (၃) သညက္ခန္ဓာ--သညာစေတသိက်ကို ခေါ်သည်။ 'နာမ်ခန္ဓာ' (၄) သင်္ခါရက္ခန္ဓာ-ဝေဒနာ,သညာ,မှ တပါးသော စေတသိက် ငါးဆယ်ကို ခေါ်သည်။ 'နာမ်ခန္ဓာ' (၅) ဝိညာဏက္ခန္ဓာ-စိတ်တရားစု ဟူသမျှကိုခေါ်သည်။ 'နာမ်ခန္ဓာ'။

ခရီးခက်ကြီးမျိုး ၈ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''ကန္တာရမျိုး ၈ ပါး'' ၌ ပြဆိုခဲ့ပြီ။

ခါးကြိုးတန်ဆာ၊ မျိုး ၅ ဖြာ၊ မိန့်မှာရာဇဝင်။ ။ခါး၌ လှပစေ

ရန် တန်ဆာဆင်သော ရွှေ, ငွေ,ပုလဲ,စသော ရတနာကြိုးများ။ (၁) ကဝဠိ-ကြိုးတသွယ်ရှိသော ခါးကြိုး၊ (၂) သတ္တတိ-ခုနစ်သွယ်ရှိသော ခါးကြိုး။ (၃) မေခလာ- ရှစ်သွယ်ရှိသော ခါးကြိုး။ (၄) ရသနာ- ဆဲ့ခြောက်သွယ်ရှိသော ခါးကြိုး။ (၅) ကလာပ- နှစ်ဆဲ့ငါးသွယ်ရှိသော ခါးကြိုး။

ခုံရုံးမျိုး ၂ ပါး။ ။တိုင်းပြည်ခရိုင် နိုင်ငံအရပ်ရပ်ရှိ ရုံးတော်တို့၌ မပြတ်မစဲ ခက်ခဲသောတရားများကို ဆုန်းဖြတ်ပေးရသော ခုံရုံးမျိုး ၂ ပါး။ သမ္မတ ခုံ- ခုံတော် မောင်ကျဖမ်းတို့ကဲ့သို့ တဦးတယောက်တည်းသောသူကို အများကပိုင်း၍ သမုတိပေးကာ ခုံသူကြီးအရာတင်မြှောက်လျက် အဆုန်းအဖြတ်ကို ခံယူသော သမ္မတခုံရုံး။ (၂) ညှိခုံ - ဖြတ်ထုံးပေးခက်၍နက်နဲသောတရားမျိုးကို အများခုံလူကြီးတို့ စုရုံးကာ ထင်မြင်ယူဆချက်အမျိုးမျိုးပေး၍ ဝေဘန်ဆုန်းဖြတ်ရသော ညှိခုံရုံး။

ခိုးခြင်း အင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို 'အဒိန္နာဒါန် အင်္ဂါ ၅ ပါး' ၌ ပြဆိုခဲ့ပြီ၊

ခိုးခြင်း ၂၅ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များအတွက် ပါရာဇိက ဥပဒေပုဒ်မ ၂၊ အဒိန္နာဒါန် သိက္ခာပုဒ်၏ အသေးစိတ် ရှင်းလင်းချက် ၂၅ ပါး။ ။(၁) နာနာဘဏ္ဍပဥ္စကခေါ် ပိုင်ရှင်မပေးသော သက်ရှိသက်မဲ့ ပစ္စည်း ဘဏ္ဍာအမျိုးမျိုးတို့ကို အောက်ပါနည်း ငါးပါးဖြင့် ခိုးယူခြင်းမျိုး။ (က) အာဒိနယ-ကျောင်း, အိမ်, မြေ, ခြံစသည်တို့ကို လိမ်ညာသော နည်းဖြင့် တရား ဆင်ကာ စွဲဆို ခိုးယူခြင်းမျိုး။ ပိုင်ရှင်က စိတ်လျှော့ဝန်ချလိုက်လျှင် ပါရာဇိက။ (ခ) ဟရဏ-သည်ပိုးထမ်းဆောင်လာသော သူ့ပစ္စည်းကို ကိုယ့်ဥစ္စာဖြစ်အောင်ပြောဆိုစွပ်စွဲ၍ ထမ်းဆောင်လာသူ၏ကိုယ်ပေါ်မှ ကျစေလျက် ခိုးယူခြင်းမျိုး။ သူ့ကိုယ်ပေါ်မှ ချလိုက်သည်နှင့် ပါရာဇိက။ (ဂ) အဝ ဟရဏ-သူတပါး ခေတ္တအပ်နှံထားသော သူပိုင်ဥစ္စာဘဏ္ဍာကို မအပ်ပါဟူ၍၎င်း၊ ငါ့ဥစ္စာဖြစ်သည် ငါ့ဟာ ပြန်မပေးနိုင်တော့ ဘူးဟု၎င်း၊ လိမ်ညာပြောဆိုလျက် ခိုးယူခြင်းမျိုး။ ပိုင်ရှင်

စိတ်လျော့ ဝန်ချသည်နှင့် ပါရာဇိက။ (ဃ) ဣရိယာပထ ဝိကော ပန-ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်လာသော သူတပါး ဥစ္စာကို ထမ်းဆောင် လာသူနှင့်တကွ ထမ်းလာသည့်ဥစ္စာကိုပါ ခိုးယူအံ့သော အကြံဖြင့် ပစ္စည်းရှေ့လှုပါ ခိုးယူခြင်းမျိုး။ပိုင်ရှင်စိတ်လျော့ပြီး ဒုတိယခြေလှမ်း ကြွသည်နှင့်ပါရာဇိက။(င) ဌာနာစဝ န–သူချထားသော ပစ္စည်းဥစ္စာ ကို ခိုးယူလိုစိတ်ဖြင့် မူလနေရာမှ ရွှေ့အောင်ကြွအောင် လုပ်ခြင်းမျိုး။ ရွှေ့သည်ကြွသည်နှင့် ပါရာဇိကကျတော့၏။ နာနာဘဏ္ဍပဥ္စကပြီး ၏။ (၂) ကေဘဏ္ဍ ပဥ္စက–ဤ၌ သက်ရှိ သဝိညာဏက ဖြစ်သော ဘဏ္ဍာကိုသာယူရသည်။ ခိုးယူခြင်း နည်းငါး၂ါးမှာ နာနာဘဏ္ဍပဥ္စ ကအတိုင်း အာဒိနယ,ဟရဏ,အဝဟာရဏ, ဣရိယာပထဝိကော ပန, ဌာနာစဝန, နည်းတို့နှင့် အတူတူပင်မှတ်လေ။ ကေဘဏ္ဍ ပဥ္စက ပြီး၏။ (၃) သဟတ္ထိက ပဥ္စက –ဤ၌ သက်မဲ့ ဖြစ်သော အဝိညာဏက ပစ္စည်းကို ပိုင်ရှင်မပေးဘဲ အောက်ပါငါးနည်းဖြင့် ခိုး ယူခြင်းမျိုး။ (က) သာဟတ္ထိက–မိမိကိုယ်တိုင် ကိုယ်ထိ လက် ရောက် ခိုးယူခြင်းမျိုး။ (ခ) အာဏတ္တိက–ဤသူ၏ဘဏ္ဍာကို သွား ခိုးချေဟု စေခိုင်းခြင်းမျိုး။ (ဂ) နိဿဂ္ဂိယ–ကင်းခွန် အကောက် တော်စသည် မပေးရအောင် ဤဖက် နယ်ခြားမှ ထိုဖက်နယ်မြေသို့ ကျအောင် ပစ္စည်းဥစ္စာကိုပစ်သွင်း၍ သို့မဟုတ် တနည်းနည်းဖြင့် ကြံဆ၍ ခိုးယူသွားခြင်းမျိုး။ (ဃ) အတ္ထ သာဓက – ထိုသူ၏ ဘဏ္ဍာကို အခွင့်သာတဲ့အခါ ခွမ်းနိုင်တဲ့အခါကိုစောင့်ပြီး ခိုးယူ လိုက်ရမည်ဟု စေခိုင်းထားလျက် ခိုးယူစေခြင်းမျိုး။ (င) ဓုရ နိက္ခေပ-တရားစွဲ၍ယူခြင်း လိမ်ညာလှည့်ပတ်၍ယူခြင်း၌ ဥစ္စာပိုင်ရှင် ကငါ့တော့ရှုံးပါပြီ၊ ငါ့ဥစ္စာတော့မရတော့ပါဘူးဟုဝန်ချလိုက်ခြင်း မျိုး။ ။သာဟတ္ထိက ပဥ္စက ပြီး၏။ (၄) ပုဗ္ဗ ပယောဂ ပဥ္စက- အရှင်မပေးသော ပစ္စည်းဘဏ္ဍာကို အောက်ပါနည်းငါးမျိုးဖြင့် ခိုးယူ ခြင်း။ (က) ပုဗ္ဗ ပယောဂ - ၎င်းခိုးနည်းကား အာဏတ္တိကနှင့် သဘောတူဖြစ်၏။ (ခ) သဟ ပယောဂ–လယ်မြေခြံမြေစသည်တို့ ကို နယ်ခြား မှတ်တိုင် ငုတ်စသည်ကို နှုတ်၍ ရွှေ့ပြောင်းစိုက်နှက်

ခိုးယူခြင်းမျိုး။ (ဂ) သံဝိဓာ ဝဟာရ– အချင်းချင်းစုပေါင်းတိုင်ပင်၍ ခိုးယူခြင်းမျိုး၊ တိုင်ပင်စဉ်က သဘောတူပါသူသည် ခိုးရာ၌ ပါပါ, မပါပါ, ပါရာဇိက။ (ဃ) သင်္ကေတ ကမ္မ–အချိန်ကာလ နာရီအပိုင်းအခြား မှတ်သားချိန်းချက်လျက် ဤမည်သောဘဏ္ဍာကို ခိုးယူတော့ဟု ခိုးခိုင်းခြင်းမျိုး။ သူပေးသောအချိန်နှင့် ပစ္စည်းအတိုင်း အတိအကျခိုးယူသော် ပါရာဇိက။ (င) နိမိတ္တ ကမ္မ–မျက်စိမှိတ်ခြင်း၊ လက်မြှောက်ခြင်း, စသော အမှတ်နိမိတ် သညာ တခုခုထား၍ ခိုးခိုင်းခြင်းမျိုး။ နိမိတ်ပြလိုက်သည်နှင့်တပြိုင်နက်ခိုးပြောအံ့ နိမိတ်ပြသူ ပါရာဇိက။ ။ပုဗ္ဗ ပယောဂ ပဉ္စက ပြီး၏။ ။

(၅) ထေယျာ ဝဟာရ ပဉ္စက–မိုင်ရှင်မပေးသော ပစ္စည်းဘဏ္ဍာကို အောက်ပါနည်းငါးမျိုးဖြင့် ခိုးယူခြင်းမျိုး၊ (က) ထေယျာဝဟာရ–နံရံစသည် ဖေါက်ထွင်းဖွင့်ဖြဲ၍ခိုးခြင်း၊ တောင်း တင်း ချိန် အလေးစသည်တို့ကို စဉ်းလဲကောက်ကျစ်၍ ခိုးယူခြင်းမျိုး။ (ခ) ပသယှာ ဝဟာရ–နိုင်ထက်စီးနင်းပြု၍ယူခြင်း၊ ထားပြတိုက်ယူခြင်း၊ ပုန်ကန်ထကြွ၍ယူခြင်း၊ မင်းစိုးရာဇာတို့သည် ရသင့်သောအခွန်ထက် အာဏာပြ၍ ပိုမိုကောက်ခံခြင်းမျိုး။ (ဂ) ပရိကပ္ပ ဝဟာရ–ဤ၌ ၁၊ ဘဏ္ဍာပရိကပ္ပခေါ် အထည်အလိပ်ကိုသာ ယူအံ့ဟု ကြံစည်လျက် အခန်းတွင်းသို့ဝင်သွားပြီး မှောင်ထဲ၌ အထုပ်ကြီးကို ထမ်းယူလာလျက် ကြည့်သောအခါ အထည်မဟုတ်ဘဲ ချည်ခင်တွေဖြစ်နေအံ့ ပါရာဇိကမကျ။ အထည်အလိပ်ဖြစ်နေက ပါရာဇိကကျ၏။ ၂၊ ဩကာသ ပရိကပ္ပခေါ် အရပ်ဖြင့်ပိုင်းခြားကြံစည်၍ ခိုးခြင်းကား ဤခြံဝင်းအတွင်း၌ ငါကိုတွေ့မြင်ပါမူ ဤပစ္စည်းဥစ္စာကို ဤခြံဝင်းအတွင်း၌ လှည့်လည်ရင်းကြည့်ရှုရန် ကိုင်လာသယောင်ဆောင်၍ ပြန်ပေးလိုက်အံ့၊ အကယ်၍ တစုံတယောက်နှင့်မှ မတွေ့ရပါမူ ခိုးယူသွားအံ့ဟုသောအကြံဖြင့် ခိုးယူခြင်းမျိုး။ အပိုင်းအခြား လွန်သည်နှင့် ပါရာဇိက။ (ဃ) ပဋိစ္ဆန္န ဝဟာရ–ပန်းခြံ ရေ[illegible]းဆိပ်စသည်တို့၌ သူတပါးချွတ်ချထားသော ဘဏ္ဍာကို ခိုး[illegible]ဖြင့် နောက်မှ ယူအံ့ဟုကြံလျက် မြေမှုန့် မျက်မှိုက်စသည်တို့ဖြင့် ဖုံးအုပ်

ထားပြီးခိုးယူခြင်းမျိုး။ (၄) ကုသာ ဝဟာရ–မဲလိပ် စရေးတန်စသည်တို့ကို မိမိသို့အကောင်းရရန် ကြိုစည်လျက် တစုံတခုသော နည်းပရိယာယ်ဖြင့် ခိုးယူခြင်းမျိုး။ ထေယျာဝဟာရ ပဥ္စကပြီး၏။

ခိုးခြင်း ပယောဂမျိုး ၆ ပါး။ ။(၁) သဟတ္ထိက–ကိုယ်တိုင်ခိုးခြင်း။ (၂) အာဏတ္တိက-စေခိုင်း၍ ခိုးခြင်း။ (၃) နိသဂ္ဂိက–နေရာရွှေ့ပြောင်း, ပစ်လွှင့်ခိုးခြင်း။ (၄) ထာဝရ-တင်းတောင်းလိမ် ချိန်လိမ်စသည်ပြု၍ ခိုးခြင်း။ (၅) ဝိဇ္ဇာမယ– အမေ့ အဟန့်စသော အတတ်ပညာဖြင့်ခိုးခြင်း။ (၆) ဣဒ္ဓိမယ–တန်ခိုးဖြင့် ခိုးခြင်း။

ခိုက်ရန်ဖြစ်ကြောင်း တရား ၉ ပါး၊ တနည်း ၁၀ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်ကို 'ရန်ညိုးဖွဲ့ကြောင်း တရား ၁၀ ပါး' ဟူသော စကားရပ်၌ ကြည့်ပါ။

ခေတ်သုံးပါး။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားသခင်နှင့် စပ်သော နယ်ပယ်သုံးပါးကို ဆိုသည်။ အကျယ်လိုမူ ဇိနာလင်္ကာရ ဋီကာနှင့် ပါရာဇိကအဋ္ဌကထာ၌ရှု။ (၁) ဇာတိခေတ်–ပဋိသန္ဓေ နေသောအခါ တုန်လှုပ်သည့် စကြာဝဠာ တသောင်းတိုက် အတွင်းကို ခေါ်သည်။ (၂) အာဏာခေတ်-ဓမ္မစက် အာဏာတော်ပြန့်နှံ့ရာ စကြာဝဠာ ကုဋေတသိန်းအတွင်းကို ခေါ်သည်။ (၃) ဝိသယခေတ် – သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်မြင်၏ ကျက်စားရာ မရေမတွက် နိုင်သော စကြာဝဠာတို့ကို ခေါ်သည်။

ခေါ်ဘဏ်အပြား၊ မျိုး ၅ ပါး၊ တပ်သားဖွဲ့ပုံ အဘယ်နည်း။ ။စာပေ၌ 'ခေါ်ဘဏ်'ဟု မခေါ်။ အင်္ဂါဘဏ် ဟူသော ခေါ်၏။ ၎င်းသရုပ်ကို ''အင်္ဂါဘဏ်မျိုး ၅ ပါး'' ၌ရှုပါ။

ခဲဘွယ်မျိုးပြား၊ ၁၂ ပါး၊ ဘုရားပညတ်ချက်။ ။ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များ၏ ဘောဇဉ်နှင့်ခြားနားသည့် စားဘွယ်ဝေါဟာရတမျိုး ဝိနည်းပါစိတ်အဋ္ဌကထာ (၁) မူလ ခါဒနိယ-စားကောင်းသော သစ်မြစ်ခဲဘွယ်များ။ ပုံ-နုပဲ, ကြွက် နပေါင်း, စသည်မျိုး။ (၂) ကန္ဒ ခါဒနိယ – သစ်ဥ သစ်ဖု ခဲဘွယ်များ။ ပုံ-ပေါက်ဥ,

ကဇွန်းဉ, မျောက်ဥ စသည်များ။ (၃) မုဋ္ဌာလ ခါဒနီယ- ကြာစွယ်, ကြာရင်းမျိုး။ (၄) မဇ္ဈက ခါဒနီယ- အခညှာင့် ခဲဘွယ်များ။ ပုံ–ထန်းမြစ်ညှောင့် စသည်မျိုး။ (၅) ခန္ဓ ခါဒနီယ– ပင်စည်ခဲဘွယ်များ။ပုံ– ကြံပင် စသည်မျိုး။ (၆) တစ ခါဒနီယ– အခွံ, အခေါက် ခဲဘွယ်များ။ (၇) ပတ္တ ခါဒနီယ–အရွက်, သစ်ရွက်ခဲဘွယ်မျိုး။ (၈) ပုပ္ဖ ခါဒနီယ–အပွင့်, သစ်ပွင့်, ပန်းပွင့် ခဲဘွယ်မျိုး။ (၉) ဖလ ခါဒနီယ–အသီး, အနှံခဲဘွယ်မျိုး။ (၁၀) အဋ္ဌိ ခါဒနီယ- သစ်စေ့ အဆန်ဖြစ်သော ခဲဘွယ်မျိုး၊ ပုံ–သစ်ဆိမ့်, ဗာတံ စသည်များ။ (၁၁) ပိဋ္ဌ ခါဒနီယ- မုန့်ခဲဘွယ်ခေါ် ပဲ,ဂျုံ, ပြောင်းမှုန့်တို့ဖြင့် ပြုလုပ်သောမုန့်များ။ (၁၂) နိယျာသ ခါဒနီယ- သစ်ပင်မှထွက်သော အစေးခဲဘွယ်မျိုး။ ပုံ-ဟိင်္ဂုလ်စသည်များ။

ချစ်ကြည်အပ်ဇွာ၊ မျိုး ၁၀ ဖြာ၊ လိုက်နာဘယ်သို့ ကျင့်မည်နည်း။

ဩဝါဒထုံး ပျို့၌ ချစ်ကြည်ရာသည် ဆယ်ပါးကို ဤသို့ ကျင့်ဆောင်ရန် မိန့်ကြားဓါ။ ။ချစ်ကြည်ရာသည်၊ ဆယ်ပါးမည်ကား။ (၁)သွေးရည်ရင်နှစ်၊ သားကိုချစ်က၊ ကျိုးပြစ်ပြသ၊ ဆုမ္မနိုင်စေ။ (၂) အိမ်နေမယား၊ ခင်ပွန်းအားကို၊ ရှုစားကြင်ကျွမ်း၊ ဘုံးစမ်းမြော်တင်း၊ စိုင်းပြင်းနိုင်စေ။ (၃) ရှိသေအပ်လှ၊ မိနှင့် ဖကို၊ ဒေါသပြစ်ဝေး၊ ချစ်မြော်လေးက လုပ်ကျွေးတမူ၊ မွေးမြူပြုစု၊ ကြည့်ရှုနိုင်စေ။ (၄) သျှင်ကေရာဇ်၊ မင်းကိုချစ်က၊ ပုဆစ်တုပ်ပျပ်၊ မြဲကြပ်ထံပါး။ ခစားနိုင်စေ။ (၅) ဘွက်ရေရှည်ကြာ၊ သံသရာကို။ မေတ္တာလျှောက်ပို့၊ ချစ်ပန်းပျို့က၊ နှူးညွှံ့စိတ်စေ။ (၆)ကျွန်ခြွေရံကို၊ အသေ အချာ၊ ချစ်ကြင်နာက၊ ဥဇ္ဇာ ပေးကမ်း၊ ဖုံးလွှမ်းနိုင်စေ၊ (၇) ဖေါ်ရွေ သင်းပင်း၊ အိမ်နီးချင်းကို၊ ချောင်းရင်းဆံလျှံ၊ မေတ္တာကျုံက၊ သည်းခံနိုင်စေ။ (၈)ဆွေခင်ပွန်းကို၊ ချစ်ကြည်ညိုမူ၊ ယွင်းယိုမရှိ၊ သတိမဲ့စေ။ (၉) မျိုးဆွေတို့အား၊ချစ်ကြည်ငြားက၊ သွားလာတက်သက်၊ ပေါင်းဖက်နိုင်စေ။ (၁၀)ရေမြေကွဲပြား၊ ရပ်ဝေးသားကို၊ ဆွေဝါးအယှည့်၊ ချစ်အားပြည့်ကား

ရှုကြည့်မြော်ငန်း၊ နှုတ်ဆက်ခွန်းဖြင့်၊ မေးမြန်းနိုင်စေ၊ ခွဲဝေမှာထား၊ သည့်ဆယ်ပါးကို။ ချစ်အားရှိက မြဲလို့လ။

ချစ်ကြိုက်စွဲလမ်း၊ တမ်းတ လွမ်း၊ ၅ ခဏ်း သံသဂ္ဂ။ ။ငင်းသရုပ်ကို ''သံသဂ္ဂမျိုး ၅ ပါး'' ဟူသော ပြဿနာ၌ ဖြေဆိုမည်။

ချစ်ခင်ရင်းနှီးမှုကြောင်းရင်း၃ပါး။ ။တဦးနှင့်တဦး ကြည်နူးခင်မင်ခြင်း အကြောင်းတရား သုံးပါး။ (၁) ပုဗ္ဗေဝ သန္နိဝါသ—ရှေးဘဝက အတူတကွနေထိုင်ပေါင်းသင်း သဘင်းသီလ တူမျှစွာ ပြုခဲ့မှုကြောင့် တပါး။ (၂) ပစ္စုပ္ပန္န ကမ္မ- မျက်နှာမြင် ချစ်ခင်ပါစေဟု သူ၏ကောင်းမှုတခုခု၌ ဆုတောင်းပြုခြင်းကြောင့် တပါး။ (၃) ပစ္စုပ္ပန္န ဟိတ- ယခုမျက်မှောက် ဘဝခရီး၌ သူ၏ အကျိုးစီးပွါးကို လိုလားဆောင်ရွက် ကူညီပေးမှုကြောင့် တပါး။

ချမ်းသာကြီး ၄ ပါး။ ။ငင်းသရုပ်ကို ''သုခကြီး ၄ ပါး'' မှာ ရှုပါ။

ချမ်းသာမျိုး ၃ ပါး။ ။ကမ္ဘာသားများအတွက် ချမ်းသာရေးဟု သမုတ်အပ်သော သဘောတရား သုံးပါး၊ သို့သော် အိုနာသေဘေး မလွတ်၊ ချမ်းသာတုသာ ဖြစ်၏။ ။(၁) လူ့ချမ်းသာ—လူ့ဘဝ စည်းစိမ်ချမ်းသာ ဟူသမျှ။ (၂) နတ်ချမ်းသာ—နတ်ပြည်ခြောက်ထပ် နတ်တို့ချမ်းသာ။ (၃) ဗြဟ္မာချမ်းသာ—ဗြဟ္မာ ၂၀ ရှိ ချမ်းသာမှုများ။

ချမ်းသာမျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။ငင်းသုံးပါးကား တခုထက်တခု ပို၍ ချမ်းသာစစ်ဖြစ်၏။ ။(၁) ဈာန်ချမ်းသာ—ဈာနသုခမျိုး။ (၂) မဂ်, ဖိုလ် ချမ်းသာ—မဂ္ဂသုခ, ဖလသုခမျိုး။ (၃) နိဗ္ဗာန်ချမ်းသာ—ချမ်းသာတကာတို့၏ အထွတ်အထိပ် ချမ်းသာမျိုး။

ချသံ,ခေါ်ပြား၊ ၁၀ ပါး၊ သင်ကြားကဗျာ အဘယ်နည်း။ ။ငင်းသရုပ်ကို ''ဘယ်သံ ၁၀ ပါး'' ၌ ရှုပါ။

ချောပစ် ကုန်းတိုက်သူ၏ အပြစ်မျိုး ၇ ပါး။ ။ငင်းသရုပ်ကို ''ပိသုဏဝါစာ ကံ၏ မကောင်းကျိုး ၇ ပါး''၌ ရှုပါလေ။

ခြင်္သေ့မျိုး ၅ ပါး။ ။သုတေသီတို့ အတွက် အကျဉ်းချုပ်မျှ ဖြေထားသည်။ အင်္ဂုတ္တရ အဋ္ဌကထာ– ဒု။ (၁) တိဏ သီဟ- ပြောက်ကြားသော ကိုယ်ရေအဆင်းရှိသော နွားမနှင့်တူသည့် မြက်စားခြင်္သေ့မျိုး။ (၂) ပဏ္ဍု သီဟ- ဖျော့သော သစ်ရွက်လျော် အဆင်းရှိ၍ သားစားခြင်္သေ့မျိုး၊ ရန်ကုန် တိရစ္ဆာန်ရုံ၌ရှိသော ခြင်္သေ့မျိုး။ (၃) ကာလ သီဟ- မည်းနက်သော အဆင်းရှိ၍ မြက်နှင့်သားသေကောင်များကိုသာ စားလေ့ရှိသော ခြင်္သေ့နက်မျိုး။ (၄) ကေသရ သီဟ—သားကောင်းအရှင်များကိုသာ ဖမ်းယူ စားသောက်လေ့ရှိသော ခြင်္သေ့မျိုးကား၊ နီရဲသော နှုတ်သီးဖျား အမြီးဖျားရှိ၏။ နီမြန်းသော အရေးအစင်းသုံးခုတို့သည် ဦးခေါင်းမှစ၍ ကျောက်ကုန်းလယ်သို့ရောက်အောင် ဆင်းသွားလျက် ချက်၌ လက်ျာရစ်ပတ်ခွေကာ တည်နေ၏၊ ၎င်း၏ လည်ဆံ မွေးတို့ကား ခွေ့ကွန်ရက်ကမ္ဗလာတို့ဖြင့် ခြုံဆင်မြန်းထားသကဲ့သို့ရှိ၏၊ ထိုမှကြွင်းသောအရေပ် အစိတ်အပိုင်းတို့ကား ပွတ်သစ်စခုသားကဲ့သို့ ဖြူဝင်းစင်ကြယ်လျက်ရှိ၏။ ၎င်းသည် အခါတော်၍၊ အသက် သေမည့်ပင် ဖြစ်စေကာ သားသေကောင်နှင့် မြက်သင်ရွက်တို့ကို ဘယ်အခါမျှ မစားမသောက်ချေ။ (၅) မနုသီဟ ခေါ် နရသီဟ - ခြင်္သေ့မျက်နှာနှင့် လူ၏ကိုယ်သဏ္ဍာန် ရှိ၏၊ အဝတ် တန်ဆာ ဆင်ယင်၏။ ၎င်းတို့ကား အခါခပ်သိမ်းရှိနေသည်မဟုတ်၊ မြတ်စွာဘုရား ပွင့်ရှိတော်မူသော ကာလ၌ ဖြစ်ရှိသည်ဟု မှတ်ရမည်။ ထို့ကြောင့် ခြင်္သေ့ ၄ မျိုးသာ ရေတွက်ရိုး ပြုကြကုန် သတတ်။

ခြေတော်ရာ ၃ ဆူ။ ။ဘုရားရှင်၏ အမြဲတည်နေသော ခြေတော်ရာ စေတီမြတ် ၃ ဆူ။ လက်ာဒီပ ခေါ် သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ တဆူ။ ယောနကရဋ္ဌ ခေါ် ဇမ္ဗူဒိပ် ကျွန်း၌ ၂ ဆူ။ ပေါင်း ၃ ဆူ။

ခြောက်ဆဲ့နှစ်ပါးသော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။ ။ဤ၌ အကျဉ်းမျှသာ ပြလိုက်သည်၊ အကျယ်ကိုလိုမူ ဗြဟ္မဇာလသုတ်၌ ရှုကြပါကုန်၊ (က) သဿတ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၄ ပါး၊ (ခ) ဧကစ္စ သဿတ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၄ ပါး၊ (ဂ) အန္တာနန္တ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၄ ပါး၊ (ဃ) အမရာ ဝိက္ခေပ

ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၄ ပါး၊ (င) အဓိစ္စ သမုပ္ပန္န ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၂ ပါး၊ (စ) ဥဒ္ဓမာ ဃာတန သညီ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၁၆ ပါး၊ (ဆ) ဥဒ္ဓမာ ဃာတန အသညီ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၈ ပါး၊ (ဇ) ဥဒ္ဓမာ ဃာတန နေဝသညီ နာသညီ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၈ ပါး၊ (ဈ) ဥစ္ဆေဒ ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၇ ပါး၊ (ည) ဒိဋ္ဌဓမ္မ နိဗ္ဗာန ဒိဋ္ဌိဝါဒ ၅ ပါး။

ခြောက်ဆဲ့လေးဖြာ၊ ကောင်းခြင်းရာ၊ ကညာ့လှအပျို။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကောင်း ၆၄ ရပ်''၌ ရှုပါ။

ခြောက်ဆဲ့လေးဖြာ၊ ကျင့်ဝတ်လာ၊ ဆရာ ဝိနည်းမိုရ်။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အနုဝဇ္ဇက ကျင့်ဝတ် ၆၄ ပါး'' ဟူသော အမေး၌ ဖြေခဲ့ပြီ။

ခြောက်ပါးသီလ။ ။ဝိကာလ ဘောဇန ဆဋ္ဌ သီလ ဟု လည်း ခေါ်၏။ ။(၁) ပါဏာတိပါတာ။ (၂) အဒိန္နာဒါနာ။ (၃) အဗြဟ္မစရိယာ။ (၄) မုသာဝါဒါ။ (၅) သုရာမေရယ။ (၆) ဝိကာလ ဘောဇနာ—ဝေရမဏီ သိက္ခာပဒံ သမာဒိယာမိ။

ခြောက်ပြစ်ကင်းဟု၊ ခေါ်ဆိုပြု၊ ၆ ခု အပြစ် အဘယ်နည်း။ ။မိန်းမများ ရုပ်ဆင်းအင်္ဂါ ရွေးချယ်ရာ၌ အပြစ်ခြောက်ပါးကိုဆိုသည်။ ၎င်း ၆ ပါးကို တင်စား၍ နေရာတကာ၌ ပမာထား ပြောဆိုကြကုန်၏။ ဓမ္မပဒမဟာဋီကာ။ (၁) အတိ ထူလာ—ဝလွန်းသူ။ (၂) အတိ ကိသာ—ပိန်လွန်းသူ။ (၃) အတိ သုက္ကာ—ဖြူလွန်းသူ။ (၄) အတိ ကဏှာ—မည်းလွန်းသူ။ (၅) အတိ ဒီဃာ—ရှည်လွန်းသူ။ (၆) အတိ ရဿာ—ပုလွန်းသူ။

ခွေးတို့အကျင့် ၆ ပါး။ ။လူတို့နည်းယူစရာ ခွေးတို့၏အကျင့်များ။ စာဏကျနီတိပျို့မှ ထုတ်ဖြေလိုက်သည်။ ၊ခွေးတို့ဟူသည်၊ (၁)အတည်တည်လျှင်၊ အမည်မရှား၊ အစာများကို၊ သောက်စားနိုင်လျှင်း။ (၂) အစာသွင်းလည်း၊ ချက်ခြင်းမျှလွယ်၊ အနည်းငယ်မျှ၊ ဝမ်းဝယ်ရောက်က၊ နေနိုင်ကြ၏။ (၃)ခဏခြင်းဝယ်၊အိပ်ပျော်လွယ်၍။(၄) တသွယ်မှတ်ရန်၊ အနိုးမြန်လျက်။(၅) ထက်သန်အားသစ်၊ အရှင်ကို

ချစ်၏။ (၆) စင်စစ်ရဲရင့်၊ ဤခြောက်ဆင့်ကို၊ အသင့်ယူငင်၊ တတ်အောင်သင်လေ့။

ခွေးမျိုးငါးပါး။ ။ဘယခေဆးအခေါ်ဖြစ်သော အပေါင်း စကား။ (၁) ပေါက်ခွေး၊ (၂) ခွေးငယ်ရိုင်း ခေါ် ခွေးလည်းယား၊ (၃) ခွေးတောက်ကြီး၊ (၄) ခွေးတောက်သိမ်၊ (၅) ခွေး–ခွေးသေးပန်းလည်းဟူ၏။

ခွဲထားစပ်များ၊မျိုး ၂ ပါး၊ အသွားမည်သို့ ခြားသနည်း။ ။ အောက်ပါအတိုင်းခြားနားကြပါသည်။ (၁) သံတူ, သတ်ခွဲ, ကြောင်းလွဲခွဲထား – အသံသာတူ၍ အက္ခရာချင်းလည်းမတူ၊အသတ်မတူ, အကြောင်းမိပ္ပါယ် မတူသော ခွဲထားစပ်မျိုး။ ပုံ-မင်းပေါင်း ၆ ဆက်၊ ကြီလျက်ဖမ်းငှါ၊ မတတ် 'ရာ' လည်း၊ မာ 'ယာ' ဆောင်ပြ၊ ဥဒေါင်းမဉ္ဇူ။(မဃဒေဝ)။ စနောင့်စနင့်၊ ရှိနှင့် 'ကျင်' သော်၊ 'ကြင်' ငါတို့ကား။ (ဇနကပျို့)။စွန်းနား သုံး'ယို'၊ လုံးတိတိလည်း၊ တ'ရှိ'လည်းကောင်း။(နေမိဘုံခန်း)။(၂) သံတူ, သတ်တူ, ကြောင်းလွဲခွဲထား–အသံလည်းတူ, ကာရန်အက္ခရာလည်းတူ၍ အကြောင်းအဓိပ္ပါယ် ကွဲလွဲသော ခွဲထားစပ်မျိုး။ ပုံ-ဆယ်ဆူသီ 'လ' နိယမလည်း၊ ကာ'လ'ပိုင်းခြား။(မဃဒေဝ)။ စေ့စပ်ကုန်တွင်၊ အောင်စီ 'ရင်' သည်၊ ဘု 'ရင်' များချာ။ (သူဇာပျို့)။ လျပ်ပေါ်မည်း 'နက်' ယောက်ျားပျက်နှင့်၊ လက် 'နက်' မြှောက်ချီ။(ဝိဓူရပျို့)။

(ဂ)

ဂတိ ၅ ဖြာ၊ သတ္တဝါ၊ လားရာအဘယ်နည်း။ ။ပုထုဇဉ်တို့လားရောက် ကျဆင်းရာ ၅ ပါး။ (ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ)။ ။(၁) ဒေဝဂတိ–နတ်ပြည်, ဗြဟ္မာပြည်၊ (၂) မနုဿ ဂတိ–လူ့ပြည်။ (၃) ပေတဂတိ–ပြိတ္တာပြည်,အသူရကာယ်ပြည်။(၄) တိရစ္ဆာန ဂတိ–တိရစ္ဆာန်ပြည်။ (၅) နိရယ ဂတိ–ငရဲပြည်။

ဂတိမြဲရန်၊ ပုထုဇန်၊ ၆ တန် ဂုဏ်အင်္ဂါ။ ။ဂတိ မြဲ မမြဲကို ဥပရိပဏ္ဏာသ အဋ္ဌကထာ၌ ပြဆိုသည်ကား။ ။သဒ္ဓါ, သီလ, သုတ, စာဂ, ပညာ, ပဋိဘာန,ဤအင်္ဂါခြောက်ပါးနှင့် ပြည့်စုံသောသူသည်သာ မြဲသောဂတိ ရှိ၏။ အထက် ငါးပါးနှင့် ပြည့်စုံ၍ဆုတောင်း ပဋိဘာန မရှိမူ လားရာဂတိ မမြဲပေ။ ပဋိဘာန ဆုတောင်း ရှိသော်လည်း အထက်ပါ အင်္ဂါငါးပါး မရှိပါမူ လားရာဂတိ မမြဲဟူ၏။

ဂန္ထတရား ၄ ပါး။ ။သံသရာဝဋ်မှ မလွတ်အောင် ဖွဲ့နှောင်တတ်သော သဘော ၄ မျိုး။ (၁) အဘိဇ္ဈာ ကာယဂန္ထ-လိုချင်မှု လောဘတရား၊ (၂) ဗျာပါဒ ကာယဂန္ထ-ပြစ်မှားမှု ဒေါသတရား၊ (၃) သီလဗ္ဗတ ပရာမာသ—မှားယွင်းမှုကိုပင် ကိုယ့်အယူကိုယ်မှန်, သူ့အယူသူမှန်ဟု မှတ်ထင်စွဲယူ သုံးသပ်မှု ဒိဋ္ဌိတရား၊ (၄) ဣဒံ သစ္စာဘိ နိဝေသ ကာယဂန္ထ—မိမိ၏ မှားသောအယူကို ငါ့အယူသာ မှန်သည်၊ သူ့အယူ အားလုံး မှားသည်ဟု ယူစွဲသုံးသပ်မှု မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတရား။

ဂန္ထာရမ္ဘမျိုး ၃ ပါး။ ။ကျမ်းစာရေးမှု ပြုစုရာ၌ စတည်အားထုတ်မှုမျိုး ၃ ပါး။ (၁) ပဏာမ ပုဗ္ဗက ဂန္ထာရမ္ဘ—ရတနာသုံးပါးကို ရှိခိုးခြင်းလျှင် အစထား၍ အားထုတ်မှု၊ (၂) အာသီသ ပုဗ္ဗက ဂန္ထာရမ္ဘ—မိမိလိုရာကို တောင့်တမှုလျှင် ရှေ့သွားရှိသော အားထုတ်မှု၊(၃) ဝတ္ထု ပုဗ္ဗက ဂန္ထာရမ္ဘ—ဖြစ်ရပ် ဝတ္ထုကြောင်းနိဒါန်းကို ရှေးဦးပြထား၍ အားထုတ်မှု။

ဂန္ဓာရီ ဝိဇ္ဇာမျိုး ၄ ပါး တနည်း။ ။ဂန္ဓာရီနတ်မျိုး၏ အပြား ၄ ပါးကို ဆိုသည်။ အတုလ ဝိဇ္ဇာမယ သိဒ္ဓိကျမ်းမှ။ ။(၁) ဆေးဝိဇ္ဇာ ဂန္ဓာရီနတ်—ဆေးဖြင့် စီရင်သည်၊ (၂) ပြဒါးဝိဇ္ဇာ ဂန္ဓာရီနတ်—ပြဒါးရှင်လုံးဖြင့် စီရင်သည်။ (၃) သံဝိဇ္ဇာ ဂန္ဓာရီနတ်—သံသေလုံးဖြင့်စီရင်သည်။ (၄)အင်း, မန္တာန်, ဝိပဿနာ ဂန္ဓာရီ ဝိဇ္ဇာနတ်—၎င်းတို့၏တန်ခိုးဖြင့် သိဒ္ဓိ ပြီးသူများ။

ဂန္ဓာရီဝိဇ္ဇာမျိုး ၂ ပါး။ ။ဂန္ဓာရီအရကို ၎င်းဝိဂြိုဟ်ဖြင့် သိပါ။ ''ဂန် ဥဿာဟံ ဓာရေတီ တိ ဂန္ဓာရော၊ ဂန္ဓာရော ယဿ အတ္ထိ

တသ္မိံ ဝါ ဝိဇ္ဇာတိ တိ ဂန္ဓာရီ”။ (၁) စူဠ ဂန္ဓာရီ-ဖုတ်ကြီး ၄၀ ကဝေ ၉၉ နှင့် တကွ ၃၇ မင်း, ဂုမ္ဘာန်, ကဏ္ဍ, ဂန္ဓဗ္ဗ, စသော အောက်နတ် ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုစွဲ၍ ပြုလုပ်စီရင်ကြသော အင်း, အိုင်, မန္တာန်, ဂါထာ, မန္တရားလက်ဖွဲ့, ခါးလှဲ့, မော်, စသောပညာ တတ်သူ မော်ဆရာ, ပယောဂဆရာ, အောက်လမ်းဆရာ, အကြမ်း ဆရာစသည်မျိုး။ (၂) မဟာ ဂန္ဓာရီ–သူရဿတီ မယ်တော်ကြီးမှ စ၍ ဒေဝီ ၂၁, သာသနာစောင့် နတ်မင်းကြီး ၄ါးပါး, ၊ စတုလော ကပါ:လနတ်မင်းကြီးလေးပါး, ဘိုးတော်သိကြားမင်းမှစ၍ အထက် နတ်ဟူသမျှနှင့် ဝိဇ္ဇာ, ဇော်ဂျီ, တပသီတို့၏အဖြစ်, ၎င်းတို့နှင့်သက် ဆိုင်ပတ်သက်၍ ရသော သိဒ္ဓိအကျိုးရှိသူဟူသမျှကို ဆိုသည်။ ကျမ်းဂန်များ၌ ၎င်းနှစ်ခုသာ မှုရင်းပြသည်။

ဂဗ္ဘသေယျ ပဋိသန္ဓေမျိုး ၂ ပါး။ ။အမိဝမ်းတိုက်၌ ပဋိသန္ဓေနေ ပုံ ၂ မျိုး။ ။(၁)အဏ္ဍဇ ဂဗ္ဘသေယျ–ဥဖြင့်နေသော အမျိုး၊ ၄က်, မြွေ, စသည်။ (၂) ဇလာဗုဇ ဂဗ္ဘသေယျ အမိ၏ သား အိမ်၌နေ၍ မွေးဖွားသောအမျိုး။ လူ, ခွေး, နွား စသည်။

ဂမ္ဘီရတရားကြီး ၄ ပါး။ ။ပိဋကတော်လာ နက်နဲသိမ်မွေ့သော တရားကြီး လေးပါး။ အဋ္ဌသာလိနီ အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) ဓမ္မ ဂမ္ဘီရ–အကြောင်းအားဖြင့် နက်နဲခြင်း, တရားတော်၏ နက်နဲခြင်း။ (၂) အတ္ထ ဂမ္ဘီရ–အကျိုးအားဖြင့် နက်နဲခြင်း, အနက်အဓိပ္ပါယ် နက်နဲခြင်း။ (၃) ဒေသနာ ဂမ္ဘီရ- အနုလောမ, ပဋိလောမ ဒေသနာတော်အားဖြင့် နက်နဲခြင်း, ဟောပြောပုံ၏ နက်နဲခြင်း။ (၄) ပဋိဝေဓဂမ္ဘီရ– ထိုးထွင်းသိရခြင်း၌ နက်နဲခြင်း။

ဂမုန်းမျိုး ၃၁ ပါး။ ။ဤ၌ ဂမုန်းညွှန်းကျမ်းလာအတိုင်း ပြထား သည်။ (၁) ဂမုန်းဖြူ–နန္ဒင်းရွက်ကဲ့သို့ရှိ၏၊ အမြစ်ဖြူ၏၊ တနှစ်တ ခါ ရွေ့၍ပေါက်၏၊ ထိုကို “ဂမုန်းလည်” ဟူ၍လည်းခေါ်၏ အဖြူစစ်ကာ နေရာမမြဲရှိ၏၊ ၎င်းကား ကြေးဖြူသည်။ (၂) ဂမုန်း နီ–ဆိတ်ဖုးရွက်ကဲ့သို့ ပြာလဲ့လဲ့နှင့် ပင်ရင်းနီ၏၊ နန္ဒင်းတက်ကဲ့သို့ ရှိ၏၊ ထုံးမှာခတ်သော်နီ၏၊ ဟင်းသပဒါးကဲ့သို့နီမှစစ်သည်၊ သဇ္ဇိ

ရာဇာ အစိမ်း,ဖုတ်, တခွေ့,ဘီလူးတို့ကိုနိုင်၏၊ ဂဝံထု၍ဆောင် ရှိမ်းပြီး၏။ (၃) ဂမုန်းနက်—နန္ဒင်းတက်ကဲ့သို့ရှိ၏၊ ကျောက်မီးသွေးကဲ့သို့နက်၏၊ သို့မှစစ်သည်။ ကိုယ်၌လိမ်းသော် ရှိမ်းပြီး၏၊ ဂဝံထု၍ဆောင် ရှိမ်းဆာယာအောင်၏၊ အမှုန့်ပြု၍ ကြေးခပ်ပြာကို လင်းအောင် ထိုးလျက်ခပ် ရေနံတွင်သွန်း သုဝဏ္ဏ ဓမ္မရာဇ်ဖြစ်၏၊ (၄) ဂမုန်းကတိုး—အရွက်လက်ဝါးခန့် အရှည်ဝန်းဝန်း မြေနှင့်တထွာခန့်ရောက်သည်၊ မွှေးကြိုင်၏၊ ဇာတ္တိသျှ ကောင်း၏။ (၅) ဂမုန်းခဏ္ဍာ—ဂမုန်း ကတိုးကဲ့သို့ အရွက်အနား လက်တလုံးခန့်ရေးရေးနီ၏။ ဇာတ္တိသျှ ကောင်း၏။ (၆) ဂမုန်းခွေးလာ—အရွက်လက်ဝါးခန့်အကြောတွင် ပြာသာဒ်ရောက်၏။ဆိတ်ဖူးရွက်ကဲ့သို့ အဆင်းပြာပြာ စိမ်းစိမ်းညိုညိုရှိသည်၊ ခွေးချစ်တတ်သည်၊ (၇) ဂမုန်းကြက်လာ—ဆိတ်ဖူးရွက်ကဲ့သို့ရှိသည်၊ပြာချည်စိမ်းချည်ရှိ၏၊ ကြက်ချစ်တတ်၏။ (၈) ဂမုန်းဝက်လာ—ဝမ်းနီ၍ ကျောက်မဲ့၏။ ဝက်ချစ်တတ်၏။ (၉) ဂမုန်းနွားလာ—အကြောညို၏၊ ဝမ်းနီ၏၊ ညိုမောင်းတွင် ဖြူဖြူပြောက်ပါသည်၊ နွားချစ်တတ်၏။ (၁၀) ဂမုန်းပြောက်ကြီး—နန္ဒင်းပင်နှင့်တူ၏။ ညိုမောင်းတွင် အဖြူညှင်းပြောက်ပါသည်။ (၁၁) ဂမုန်းပြောက်ငယ်—ဆိတ်ဖူးရွက်ကဲ့သို့ ဥတွင်ပြာသာဒ်ရောက်သည်၊ အရွက်တွင် ညှင်းပြောက်ရှိသည်။ (၁၂) ဂမုန်းရှင်သူငယ်—ဆေးတလုံးပင်ကဲ့သို့ငုံး ငှက်ပျောရွက်ကဲ့သို့ရှင်း အဖျားတိတိ ဝန်းဝန်းရှိ၏၊ အရွက်နီ၏၊ ငှက်ပျောခေါင်း ပိန်းခေါင်းကဲ့သို့ရှိမှ စစ်သည်။ အမှုန့်ပြု ဘင်ကိုဖြူး၍ထိုး၊ နွားချေးရေမှာဆယ်မီးစေ့အောင်သွန်း၊ ဘင်ဖြူ၏၊ ဒန်ကိုဖြူး ဒန်သေ၏၊ (၁၃) ရစ်ဂမုန်း—နန္ဒင်းပင်သဏ္ဍာန် အရွက်နီသည်၊ ပြာစိမ်းစိမ်း ညှင်းသေးပြောက်ပါ၏၊ အရွက်ထူသည် အရွက်ဖျားစိမ်းသည်၊ ဇာတ္တိသင့်သျှ ပြီး၏။ ဆောင်သောအခါ စားသောက်တန်ပြန် သေဆေးဟူသမျှကို နိုင်၏။ ကျား မြွေ မကိုက်ဝံ့။ (၁၄) ဂမုန်းလိပ်မထွား—ဆိတ်ဖူးရွက်နှင့် သဏ္ဍာန်တူသည်၊ ကွကွရှိသည်။ အရွက် ကျရောက်ရာ၌ အညွှန့် အပင်ပေါက်သည်၊ အမြစ် ပေါ်သည်၊ ကျွန်ကျေး ထွက်

ပြေးတတ်သော် ထမင်းဟင်းမှာ အမှုန့်ခတ်၍စားလေ မပြေးနိုင်ပြီ။ ဇူဇ္ဈိသျှ ၊။ (၁၅) ဂမုန်းလိပ်မေ့-ဇရစ်, မဟော်ရာ နှင့် တူ၏၊ အပင်သေးသေးအရွက်တချပ်တည်း၊အမြစ်မှာ တလုံးတည်း ရှိ၏။ အရိုးကို ဆိတ်သော် နို့ရေကဲ့သို့ ထွက်သည်။ မေ့စေ တတ်သည်။ (၁၆) ဂမုန်းဆိတ်လာ၊ ခတ္တာရွက်ကဲ့သို့ နက်ကျောကျောရှိ၏၊ အမြစ် တမာမြစ်နှင့်တူ၏။ (၁၇) ဂမုန်းလိပ်လာ၊ ဆိတ်ဖူးရွက်ကဲ့သို့ အတွင်းဝမ်းကအပြောက်ရှိ၏၊ အမြစ်တွင် အပေါက်အပေါက်ရှိ၏။ (၁၈) ဂမုန်းသဃ်ာစင်-ဇလတ္တာပုံကဲ့သို့ အမြစ်လုံးလုံးနေ၏၊ (၁၉) ဂမုန်းဂေါသဇင်-တန်ပြန်ကောင်း၏၊ ဆိုခဲ့ပြီးသော ဂမုန်းမျိုးဘိုကို အစဉ်မှန်အောင်စုံမူ၊ရာဇ သဗ္ဗ သျှ ပြီးတော့သည်၊ ခြင်္သေ့,ကျား,သစ်,ဆင်,မြင်း,ကျွဲ,နွား, နဂါး, မိကျောင်း, ဝံ, ဘီလူး,တစ္ဆေ,ဝနေရက္ခ,ဘုမ္မဇ္ဇစသော နတ် ပြိတ္တာ စုန်းပြိတ္တာတို့ကို နိုင်သည် ''ဂမုန်းပေါင်း'' ဟူ၏။ (၂၀) ဂမုန်းဆင်လာ-ဆေးတလုံးရွက်နှင့်တူ၏၊ ရွက်ကြောစိမ်းစိမ်းရှိ၏၊ သရက်ကင်းနှင့်တူ၏၊ အတက်ဖျားကား ဆင်ခေါင်းကဲ့သို့ရှိ၏၊ ဆင်ချစ်စေတတ်၏၊ 'ဂမုန်းဆင်ကာလကဏ္ဍ'ဟူ၍လည်းခေါ်ဆို၏၊ (၂၁) ဂမုန်းမြင်းကာလကဏ္ဍ-အရွက် တဖက်၏ အရိုးအကြော အရွက်အလုံးစုံနီ၏၊ တဖက်ကား စိမ်း၏၊ အတက်သရက်ကင်းနှင့်တူ၏၊ မြင်းချစ်၏၊(၂၂) ဂမုန်းလူကာလကဏ္ဍ - အရွက်ကြက်ဖြူရွက်နှင့်တူ၏၊ ခေါင်းတွင် လှံနှစ်စင်း ကြက်ခြေခတ် အမှတ်တံဆိပ်ရှိ၏၊ သဗ္ဗရာဇ ဇူဇ္ဈိသျှ ။ (၂၃) ဂမုန်းမ-ရွှေသားသဏ္ဍာန် ပင်လုံး ဝန်ရိုးဖျားကဲ့သို့ရှိ၏၊ ကြောင်ပန်း ရှားဇောင်းပင်တွင် ပေါက်တတ်၏။ (၂၄) ဂမုန်းကြက်တောင်စင်-ကြက်မွေးကြက်တောင်နှင့် တူသောရွက်ခက်ရှိ၏၊ (၂၅) ဂမုန်း သံဃာစင်-ဆေးတလုံးပင်နှင့်တူ၏၊ အစေးဖြူနီရှိ၏။ (၂၆) ဂမုန်းစမ္ပါရ - နွားမြက်ရင်းပင်နှင့်တူ၏၊ အစေးထွက်၏၊ ရွက်သားထူထူ အရိုးစိမ်းစိမ်း အမြစ်စုစုံရှိ၏။ (၂၇) ဂမုန်းလက်ညှိုး- လက်ညှိုးထိုးဟန်ရှိ၏၊ ကျောက် သစ်ပင်တို့တွင် ပေါက်တတ်၏၊ (၂၈) ဂမုန်းကျီးခြေ- ကျီးခြေသဏ္ဍာန် အပင်

သေးသေး ရှိ၏။ (၂၉) ဂမုန်းလက်ဆက်– အလက်ချင်းဆက်နေသည်၊ ဖြူနီရှိ၏၊ အနိကားပီယ။ (၃၀) ဂမုန်းလဝန်း – အရွက်ကံ့ကော် ပိတောက်ရွက်တို့နှင့်တူ၏၊ ခေါင်းကြက်သွန်ဖြူနှင့်တူ၏။ (၃၁) ဂမုန်းပြာသာဒ်–ဆိတ်ဖူးပင်နှင့်တူ၏၊ အရွက်တွင် ပြာသာဒ်ပေါက်၏၊ ပီယ။

ဂရုကံကြီးမျိုး ၂ ပါး။ ။သေသည်၏အခြားမဲ့၌ အကျိုးပေး၍ ကြီးလေးသော ကံ နှစ်ပါး။ (၁) မဟဂ္ဂုတ်ကုသိုလ်ကံ။ (၂) ပဉ္စာနန္တရိယ အကုသိုလ်ကံ။

ဂရုဓံတရား ၈ ပါး။ ။အဋ္ဌ ဂရုဓမ္မတရားလည်းခေါ်သည်။ ဘိက္ခုနီမပြုလိုသူများ၊ သို့မဟုတ် ဘိက္ခုနီမများ တသက်ပတ်လုံး အမြဲနိစ္စ လိုက်နာပြုကျင့်ရန် အလေး အမြတ်ပြု တရားရှစ်ပါး။ (၁) ရဟန်းယောကျ်ားကင်းသော ကျောင်းရပ်၌ ဝါမကပ် မဆိုရခြင်း။ (၂) လခွဲတကြိမ် ရဟန်းယောကျ်ားများအား ဥပေါသထပုစ္ဆက, ဩဝါဒုပသင်္ကမနခေါ် ၂ ပါးသောတရားကို တောင်းပန်ရခြင်း။ (၃) ဝါကျွတ်ကာလ ဥဘတောသံဃာ့ထံ ပဝါရဏာပြုရခြင်း။ (၄) ဂရုဓမ္မ အဇ္ဈာပန္န ဘိက္ခုနီမသည် ဥဘတောသံဃာ၌ ပက္ခမာနတ်ကို နှစ်စဉ်နှစ်တိုင်း မပြတ်ကျင့်ရခြင်း။ (၅) သိက္ခာမာန်အဖြစ် နှစ်နှစ်တိုင်ကျင့်နေပြီးမှ ဥဘတောသံဃာ၌ ရဟန်းခံရခြင်း။ (၆) ရဟန်းယောကျ်ားတို့အား တစုံတခုပရိယာယ် သွယ်ဝိုက်နည်းနှင့်မျှ မဆဲရေးရခြင်း။ (၇) ဘိက္ခုတို့ ဟောကြားဆုံးမတိုင်းသာလိုက်နာရခြင်း။(၈) ယနေ့ပြုစသောရဟန်းငယ်ကလေးအားပင် ညွှတ်တွားရိုသေရခြင်း။

ဂရုဓမ္မတရား ၅ ပါး။ ။လူတိုင်း အလေးအမြတ်ပြုအပ်သော ‘ငါးပါးသီလ’ကို ခေါ်သည်။

ဂဠုန် ၁၂ ပါးဆေး။ ။အဂ္ဂိရတ်ဝေါဟာရ။ အာကာသဓာတ် ၁၂ ပါးကို အလေးတူ ထိုးချက်ထားသည့် ဆေးတမျိုး။

ဂါရဝ ၃ ပါး။ ။၎င်း ၃ ပါးကို လိုက်နာက သားကောင်းရတနာများရနိုင်ကြောင်းနှင့် ဥတေနပျို့၌ မုံရွေးဇေတဝန် ဆရာတော် ဆို

၏။ (၁) မိဘ ၂ ပါးအား ရှိသေလေးစားရခြင်း။ (၂) ယောက္ခမများအား ရှိသေလေးစားရခြင်း။ (၃) မိမိလင်သားအား ရှိသေလေးစားရခြင်း။

ဂါရဝတရား ၆ ပါး။ ။ရိုသေတုပ်ဝပ် သေးမြတ်ရမည့်တရား ၆ ပါး။ ၎င်းအား လိုက်နာခြင်းဖြင့် ကြီးပွါးချမ်းသာနိုင်သည်။ (၁) သတ္ထုရိ သဂါရဝ–ဘုရား၌ ရှိသေရခြင်း။ (၂) ဓမ္မေ သဂါရဝ–တရား၌ ရှိသေရခြင်း။ (၃) သံဃေ သဂါရဝ–သံဃာတော်၌ ရှိသေရခြင်း။ (၄) သိက္ခာယ သဂါရဝ–ကိုယ်ကျင့်တရား၌ ရှိသေရခြင်း။ (၅) အပ္ပမာဒေ သဂါရဝ–မမေ့မလျော့မှု၌ ရှိသေရခြင်း။ (၆) ပဋိသန္ထာရေ သဂါရဝ–မိတ်ဖွဲ့စေ့စပ်မှု၌ ရှိသေရခြင်း။

ဂါရဝတရား ၁၀ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် လူတိုင်း လိုက်နာရှိသေလေးစားရမည့် အရာဆယ်ပါး၊ ဤကား အင်္ဂုတ္တိုရ်လာ တူရာပေါင်း၍ ပြလိုက်သည်။ (၁) ဗုဒ္ဓ ဂါရဝ–ဘုရားရှင်အားလေးစားရခြင်း (၂) ဓမ္မ ဂါရဝ–တရားတော်အား လေးစားရခြင်း။ (၃) သံဃဂါရဝ–သံဃာတော်အား လေးစားရခြင်း။ (၄) သိက္ခာဂါရဝ–ကျင့်ကြံလေ့လာမှု၌ လေးစားရခြင်း။ (၅) သမာဓိ ဂါရဝ–တည်ကြည်ဖြောင့်မှန်မှု၌ လေးစားရခြင်း။ (၆) အပ္ပမာဒ ဂါရဝ–ကောင်းမှုဂုဏ်လာ၌ မမေ့မပေါ့ လေးစားရခြင်း။ (၇) ပဋိသန္ထာရ ဂါရဝ–ပေါင်းသင်းဆက်ဆံမှု ပြေပြစ်ချောမောရေး၌ လေးစားရခြင်း။ (၈) ဟိရိ ဂါရဝ–မကောင်းမှု ပြုလုပ်ရမည်မှ ရှက်ခြင်း၌ လေးစားရခြင်း။ (၉) ဩတ္တပ္ပ ဂါရဝ–မကောင်းသောအလုပ် ပြုလုပ်ရမည်မှ ကြောက်ခြင်း၌ လေးစားရခြင်း။ (၁၀) အညမည ဂါရဝ–အချင်းချင်း အတူနေသူများအား တဦးကိုတဦး လေးစားရှိသေမှုရှိရခြင်း။

ဂုဏ်ဂမ်မျိုး ၄ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကုံကုမ်မျိုး ၄ ပါး'' ၌ ပြခဲ့ပြီ။

ဂုဏ်ဆယ်ပါးလာ၊ အလင်္ကာ၊ ဂါထာကဗျာဖွဲ့၊ ။ပါဠိဘာသာနှင့်ကဗျာလင်္ကာ စီကုံးဖွဲ့နွဲ့ရာ၌ ယဉ်ကျေးမှု အလင်္ကာဂုဏ် ဆယ်ပါး။ ၎င်းကိုပင် ''သဒ္ဒါလင်္ကာရ ၁၀ ပါ'' ဟုလည်းခေါ်သေး၏။

(၁) ပသာဒဂုဏ်- ကိလိဋ္ဌနှင့် ဗျာကိဏ္ဏဒေါသလွတ်၍ နှစ်သက်ကြည်ရွှင်ဘွယ်သော စီကုံးမှု။ (၂) သုခုမာလတာ ဂုဏ်-သံရှည်သံသေး နှစ်သက်ကြည်အေးဘွယ် အက္ခရာများပြီး, သံဟိန်းသံဝါ အက္ခရာအနည်းငယ်ညှပ်၍ စီကုံးသော အဖွဲ့အနွဲ့မျိုး။ (၃)မဓုရတာ ဂုဏ်-ကာရန်တူ, ဌာန်တူ, သတ်ပုံတူတို့ကို များများသုံး၍ ချိုသာစွာ စီးကုံးသွားမှု။ (၄) သမတာ ဂုဏ်-သံပြင်းသံညှင်း အက္ခရာတို့ကို အညီအမျှ ထည့်သွင်း စီကုံး ထားသော ဂါထာ ကဗျာ လင်္ကာမျိုး။ (၅) ဩဇာ ဂုဏ်-သဒ္ဒါအနက်တို့၌ နေရာအားလျော်စွာ ကျဉ်းချုံး ကျယ်ချဲ့မှုနှင့် နာမ်ပုဒ်ချင်း ဆက်စပ်သုံးနှုန်းမှုတို့ကို အများဆုံးပါဝင်စေသော စီကုံးမှု။ (၆) သိလေသ ဂုဏ်-ချောမောပြေပြစ် ကျစ်လစ်စေ့စပ်သော အဖွဲ့အနွဲ့မျိုး၊ (၇) ဥဒါရတ ဂုဏ်-ထူးထွေကဲလွန်သော ဂုဏ်တို့ကို ထိုဂုဏ်အောက် မယုတ်လျော့စေဘဲ အံ့ချီးခိုးမြှောက် လက်ဖျောက်တီးခတ်လောက်အောင် စီကုံးထားမှု။ (၈) ကန္တိ ဂုဏ်-ကြီးကျယ်သော စကားလုံး ဖြစ်ငြားသော်လည်း လေလုံးထွားသည်ဟု မဆိုသာ နှစ်သက်ဖွယ် ဖြစ်အောင် စီကုံးရေးသားမှုမျိုး၊ (၉) အတ္ထ ဗျတ္တိ ဂုဏ်-အနက်အဓိပ္ပါယ် သိလွယ်ပေါ်လွင်အောင် ပြသောအစီအကုံးမျိုး။ (၁၀) သမာဓိ ဂုဏ်-မချမဟုတ် နှိုင်းယှဉ်တင်စား ဥပစာအားဖြင့် ဖွဲ့ဆိုထားမှု။

ဂုဏ်တော်ထွတ်ဖျား၊ အမြတ်ထား၊ အပြား ၃ မျိုးဆို။ ။လောကသားတို့ အထွတ်အမြတ်ထား၍ ကိုးကွယ်အောက်မေ့ ပွါးများကြသော ''ဘုရားဂုဏ်, တရားဂုဏ်, သံဃာဂုဏ်'' ၎င်းသုံးပါးကို ဆိုသည်။

ဂေါစရ ရုပ် ၇ ပါး။ ။အာရုံဖြစ်သော ရုပ်တရားစု ၇ ပါး။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ရုပ် ၂၈ ပါး'' ၌ ကြည့်ပါ။

ဂျုပ်မျိုး ၉ ပါး၊ မြွေငါးများ၊ ကျက်စား မြစ်ပင်လယ်။ ။မြွေဥဒကွာင်း ငါးမြီးရှိသော ရေ၌နေသည့် မြွေဆိုး မျိုးများ။ (၁) ဂျုပ်မွဲ၊ (၂) ဂျုပ်နက်၊ (၃) ဂျုပ်ဝါ၊ (၄) ဂျုပ်နီ၊ (၅) ဂျုပ်

ညှို့မှိုင်း (၆) ဂျပ်ရွှေဝါ၊ (၇) ဂျပ်လုံး၊ (၈) ဂျပ်ရေကပ်ဖေါက်၊ (၉) ဂျပ်ငန်း၊

ဃွတ်မျိုး ၂ ပါး။ ။(၁) ဃွတ်ရိုးရိုး၊ (၂) ဘော်နှင်းဃွတ် ဟု ဓါတ်သတ္တု ကျမ်းတို့၌ လာသည်။

ဂြိုဟ်ကြီး ၈ လုံး။ တနည်း ၉ လုံး။ ။ဂြိုဟ်သက် နေရင်နှင့်တကွ ဖြေလိုက်သည်။ ။(၁) တနင်္ဂနွေ၊ ဂဠုန်ရုပ်၊ အရှေ့မြောက်ထောင့် ၆ နှစ်။ (၂) တနင်္လာ၊ ကျားရုပ်၊ အရှေ့အရပ်၊ ၁၅ နှစ်။ (၃)၊ အင်္ဂါ၊ခြင်္သေ့ရုပ်၊အရှေ့တောင်ထောင့်၊ ၈ နှစ်၊ (၄) ဗုဒ္ဓဟူး၊ ဆင်ရုပ်၊ တောင်အရပ်၊ ၁၇ နှစ်။ (၀) စနေ၊ နဂါးရုပ်၊ အနောက်တောင်ထောင့်၊ ၁၀ နှစ်။ (၅) ကြာသပတေး၊ ကြွက်ရုပ်၊ အနောက်အရပ်၊ ၁၉ နှစ်။ (၈) ရာဟု၊ ဟိုင်းဆင်ရုပ်၊ အနောက်မြောက်ထောင့်၊ ၁၂ နှစ်။ (၆) သောကြာ၊ ပူးရုပ်၊ မြောက်အရပ်၊ ၂၁ နှစ်။

မှတ်ချက်။ ။အထက်ပါ ဂြိုဟ်ရှစ်လုံးထဲသို့ ကိတ်ဂြိုဟ် တလုံး ထည့်လိုက်က ဂြိုဟ်ကြီး ၉ လုံး ဖြစ်၏။

ဂြိုဟ်နေ ဂြိုဟ်သွား၊ မျိုး ၄ ပါး။ ။ကောင်းကင်ဂြိုဟ်တို့၏ သွားလာလှည့်ပတ်မှု၌ မှန်ကန်ခြင်း,ဖေါက်ပြန်ခြင်းတို့ကို ဆိုသည်။ (၁) သီဃာစာ—မိမိသွားရမည့် ရာသီခွင်ကို ခုန်ကျော်၍ ရှေ့သို့သွားခြင်းမျိုး။ (၂) ဗက္ကစာ—ရှေ့သို့မသွားဘဲ နောက်သို့ပြန်ခုန် ဆုတ်နစ်ခြင်းမျိုး။ (၃) နိယမ္မ—ရာသီခွင်တခု၌ မိမိနေရမည့်အချိန်ထက် ပိုမိုရပ်တည်၍ နေခြင်းမျိုး။ (၄) သမ္မာဂတ—မိမိနေရမည့် ရာသီခွင်၌ အချိန်စေ့နေ၍ အချိန်မှန်,ရာသီခွင်မှန်, ပြောင်းရွှေ့သွားလာခြင်းမျိုး။

(ဃ)

ဃောသအက္ခရာ ၂၁ လုံး။ ။ဂါထာ မန္တန် အင်းအိုင်စသည်တို့၌ ပယိန်းပယိန်းပြင်းပြင်း ရွတ်ဖတ်ရသော သဒ္ဒါဋ္ဌကျမ်းလာ အက္ခရာမျိုး။ ဂ,ဃ,င,၊ ဇ,ဈ,ည,၊ ဍ,ဎ,ဏ,၊ ဒ,ဓ,န,၊ ဗ,ဘ,မ, ယ,ရ, လ,ဝ,ဟ,ဠ။

(င)

ငရဲကြီး ၈ ထပ်။ ။ချမ်းသာမရှိ ဆင်းရဲအတိပြီးသော အရပ်ကြီးရှစ်ပါး။ (၁) သဉ္ဇီဝငရဲ။ သံ ပုနပ္ပုနံ ဇီဝန္တိ ဧတ္ထာတိ သဉ္ဇီဝေါ—ဘယ်လိုပင် သတ်ဖြတ်ညှဉ်းဆဲသော်လည်း ကံမကုန်သမျှ အဖန်ဖန် အသက်ရှည်၍ ခံနေရသောငရဲ။ (၂) ကာဠသုတ်ငရဲ။ ကာလသုတ္တံ ထပေတွာ တစ္ဆန္တိ ဧတ္ထာတိ ကာဠသုတ္တော—မည်းနက် သော တချဉ်းကြိုးဖြင့် ချဘိုင်း၍ သစ်ရွေသလို တကိုယ်လုံး ခုတ်ရွေလှီးဖြတ် ခံရသောငရဲ။ (၃) သံဃာတငရဲ၊ သံ ဃန္တေန္တိ ဧတ္ထာတိ သံဃာတော—သံတောင် သံခဲကြီးတို့ဖြင့် အဖန်ဖန် လှိမ့်မွှေ ကြိတ်ခြေ ညှဉ်းဆဲခံရသောငရဲ။ (၄) ဇာလရောရုဝငရဲ၊ မဟာရဝံ ရဝန္တိ ဧတ္ထာတိ ရောရုဝေါ—မီးတောက်မီးလျှံတို့ဖြင့် အဖန်ဖန် နှိပ်စက်ခံရ၍ ကျယ်လောင်စွာ အော်ဟစ်မြည်ကြွေးသော အသံရှိသည့်ငရဲ။ (၅) ဓူမ ရောရုဝငရဲ—မီးခိုးမီးအုံ့တို့ဖြင့် ပိတ်ဖုံးနှိပ်စက်ခံရ၍ ကယ်ပါဟူ၍ ပြင်းစွာအော်မည်နေရသောငရဲ၊ အချို့စာ၌ 'ရောရုဝ, မဟာရောရုဝ' ဟုရှိသည်၊ (၆) တာပနငရဲ၊ တာပေတီတိ တာပနော—သံတံကျင်ကြီးတို့ဖြင့် ထိုးဖေါက်ပြီး တကိုယ်လုံး မီးလျှံစွဲအောင် သံတွေခဲထဲ၌ အမြဲကင်ဖုတ်ခံနေသောရငရဲ။ (၇) ပတာပနငရဲ။ ပတာပေတီတိ ပတာပနော—အလျှံ ရဲပြောင်သော သံတောင်ကြီးပေါ်သို့ ရိုက်နှက်မောင်းတင်လျက် မြေထက်၌ စိုက်ထောင်ထားသော လှံသွားများပေါ်သို့ ဦးခေါင်းပြောင်းပြန်ကျစေသောငရဲ၊ (၈) အဝီစိငရဲ။ နတ္ထိ ဝီစိ ဧတ္ထာတိ အဝီစိ—ဤငရဲ၌ မီးလျှံနှင့်ငရဲသားရော ဆင်းရဲဒုက္ခတို့ပါ အကြားမရှိ ပြည့်နှက်လျက် သာနေသည်ဟူ၏။

ငရဲငယ်မျိုး ၅ ပါး၊ ပေါင်း ၂၀။ ။ငရဲကြီးတထပ်၌ လေးမျက်နှာရှိရာ တမျက်နှာလျှင် အောက်ပါငရဲငယ် ၅ မျိုးစီ ခြံရံနေရကား ငရဲကြီး တထပ်၏ ပတ်ဝန်းကျင်၌ ငရဲငယ်ပေါင်း ၂၀ ဟု ခေါ်ဝေါ်အပ်၏။ ၎င်းငရဲငယ်များကို ပါဠိလို 'ဥဿဒငရဲ' ဟုခေါ်၏။ ဥဿဒ,

သဒ္ဒါကား အမျိုးအပြားကိုဟောသည်၊ ဤ၌ ဒေဝဒူတသုတ်လာ ငရဲငယ်မျိုး ငါးပါးကိုပြလိုက်သည်၊ အချို့နေရာ၌ ၄ ပါး ၄ လီ ၁၆ ပါးဟုလည်း လာရှိ၏။ (၁) ဂူထပုတိက ခေါ် ဘင်ပုတ်ငရဲ– ပိုးလောက်ကောင် ဆင်၏လည်ပင်း, လှေ့,ဝိန်းကောငယ်မျှ ကြီးမားပေါများလျက်ရှိသော မစင်ဘင်ပုတ်တွင်းကြီး၌ နစ်မြုပ်ထိုးကိုက်ခံရသောငရဲ။ (၂) ကုက္ကုလဏ္ဍ ခေါ် ပြာပူငရဲ- အလျှံရဲရဲထသော မီးခဲတို့ကို အလွန်အမင်းပူပြင်းသော ပြာပူတို့က ဖုံးဖိထားသော ကျင်းထဲ၌ကျ၍ ဆင်းရဲခံနေရသောငရဲ။ (၃) သိမ္ဗလိ ခေါ် လက်ပံတောငရဲ၊ အလွန်ရှည်သော လက်ပံ ဆူးတို့က ငရဲသားအပေါ်တက်လျှင် အောက်ဖက်သို့ ထက်သောအဖျားလှည့်နေလျက်၊ အောက်ဆင်းပြန်က အထက်သို့အဖျားလှည့်နေကြသောငရဲ။ (၄) အသိပတ္တ ခေါ် သံလျက်တောငရဲ။ ဒါး, လှံ, သံလျက်နှင့်တူသည့် အရွက်တွေပေါများကြွေကျသော သံလျက်ပင်တောထဲ၌ ပြေးမလွတ်အောင် ဆင်းရဲဒုက္ခခံနေရသောငရဲ။ (၅) ခါရောဒက ခေါ် ကြိမ်ပိုက်မြစ်ငရဲ။ ကြိမ်ဆူးကြိမ်ပိုက်တွေ အထပ်ထပ်ရံလျက် ခါးငန်စပ်ပူသော ရေရှိသည့်မြစ်ထဲ၌ ကူးမလွတ်အောင် ဆင်းရဲခံနေရသောငရဲ။

ငရဲငယ် ၁၀ ပါး တနည်း။ ။ထိုငရဲဆယ်ပါး၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်များကို အောက်ပါမဃဒေဝ လင်္ကာစကားဖြင့် သိကြရာ၏။ ။ "ထိုပြီနောက်မှ၊ ဥဿဒ၌၊ ပြင်ကပတ်ခြံ၊ စပ်ကာရံသား၊ ဆူလျှံပွပွ၊ ပွက်ပွက်ထလျက်၊ ကြွကြွတက်ငေ၊ ကြေးသံရေနှင့်၊ မသေမသက်၊ သိပ်သိပ်နက်ဖြင့်၊ ကျွက်ကျွက်အုဘ်အုတ်၊ တရုတ်ရုတ်လျှင်၊ ချက်ဖြုတ်ဘွားဘွား၊ သားငါးချဉ်ချို၊ ဟင်းဒယ်ကျို၍၊ ကြိုကြိုကြွားကြွား၊ ရှောင်ရှားထွက်ခွါ၊ လွတ်ရာမရ၊ ကြောက်ဖွယ်စွလျှင်၊ **လောဟကုမ္ဘီ**၊ ကြေးနီအိုးကြီး၊ ညီးညီးပူကဲ၊ ငရဲတခွင်၊ ရဲချင်ချင်နှင့်။ ထိလျှင်ရှူး၊ သင်ရုန်းဦးသို့၊ အဆူးရှည်လံ၊ ဝင်းဝင်းလျှံသည်။ **လက်ပံငရဲ**၊ ။လွန်ကဲချက်ချက်၊ မြမြထက်သား၊ သန်လျက်လက်သည်း၊ အော်မည်ကြည်းလျက်၊ လန့်ကျည်းပြင်းစွာ၊ ကုတ်ကျစ်ကာလျှင်၊

ခံရာမချိ၊ ကြောက်ဘွယ်တိဖြင့်၊ **အသိခန**၊ မည်ရမလွဲ။ ငရဲတတန်။ စီးဟန်သက်သက်၊ ဆူကြွက်ကြွက်နှင့်၊ ပွက်ပွက်လျှံဝေ၊ ကြေးနီရေဟု၊ ပူထွေလွန်မော၊ **တမ္ဗောဒက**၊ မည်ရမလွဲ။ ။ငရဲတထွေ၊ သံတွေညီးညီး၊ အရှိန်ကြီးလျက်၊ မီးကျီးအလျှံ၊ တောက်ပုံပူလော၊ **အယောဂုဠ**၊ အမည်ရသား။ ။နာမခေါ်မြဲ၊ ငရဲတချက်၊ ကြောက်မက်စဖွယ်၊ ကြီးကျယ်ဖြိုးမြင့်၊ မိုးနှင့်တမျှ၊ မီးလျှံထလျက်၊ **သေလပဗ္ဗတ**၊ မည်ရပြောင်ပြောင်၊ သံမီးရောင်နှင့်၊ ကျောက်တောင် တခဲ၊ ငရဲတဆစ်။ ။ပူအစ်ထန်ပြင်း၊ စပါးဖျင်းသို့၊ စီးဆင်းလျှံခြောင်း၊ ခိုးထောင်းထောင်းနှင့်၊ မြစ်ချောင်းတူလှ၊ ဆူပွက်ထသား။ **ဘုသနဒီ**၊ သညီမှတ်စွဲ၊ ငရဲတမျိုး။ ။လျှံခိုးမရှိန်၊ မထိန်မတောက်၊ မနောက်မခဲ၊ မရဲမချဉ်၊ မီးလွတ်စင်လည်း၊ ရိုးခြင်ဆီတွင်း၊ အကုန်ချင်းအောင်၊ ထွင်း၍ ကျော်၊ ရေအယဉ်သို့၊ ရှောင်ကြဉ်မဖြစ်၊ ဆင်းရဲနစ်သား၊ မြစ်ပမာဏ၊ **သီတနဒီ**။ ။ဤလည်းလွန်ကဲ၊ ငရဲတသီး၊ ကျားကြီးဆင်ပေါက်၊ လောဟိကျောကဲ့သို့၊ လန့်ကြောက် ဖွယ်လီ၊ မျက်စိချင်းချင်း၊ ငွယ်ဝင်းဝင်းနှင့်၊ ကောက်ချင်းရှက်ထွေး၊ တောင်ပြေးမြေကိုက်ရစ်၊ အော်ဟစ်မြူးခုန်၊ သဲသဲတုန်အောင်၊ ဝိုင်းကုန်အုန်းအင်း၊ ပြန်းပြင်းဆူဝေ၊ မြင်ရုံသေမျှ၊ ခွေးရွေ ခွေးနက်၊ ကျားထက် ဆိုးကျူး၊ ခွေးဘီလူးတို့၊ ရှူးရှူးရှင်ရှင်၊ ရွတ်ရွတ်ငင်၍၊ လျှင်လျှင်ကြွက်ကြွက်၊ ပြေးမလွတ်အောင်၊ ကျွတ်ကျွတ်မျိုဝါး၊ ဟတ်စားကိုက်ခဲ၊ **ခွေးငရဲ**ဟု၊ ။ခေါ်၏တရပ်၊ ကြီးညှပ်ယန္တရား၊ စက်အလားသို့၊ ထွားထွားညက်ကြွတ်၊ မည်ကျိတ်ကျိတ်နှင့်၊ ကြောက်ထိတ်ဖွယ်ကြီး၊ တတီးတီးတည့်၊ ယိုစီးအယဉ်၊ ညီးညီးပျဉ်၍၊ မစဉ်တရစ်၊ ကိုယ်လုံးနစ်မျှ၊ သွေးချောင်းကျသား၊ **ယန္တပါသာ**။ ။သညာမည်စွဲ၊ ငရဲတပုံ၊ လုံးစုံခဘော်ပြ၊ ယမဒလကီ၊ တွင်ညီခေါ်ရိုး။ ဤဆယ်မျိုးလည်း၊ ကြောက်စိုးလန့်ဘွယ်။

လျှင်လှုပ်ခြင်းအကြောင်း ၉ ပါး။ ။အကျဉ်းမျှ ဖြေသည်။ သာသနာဝင်၌ ၈ ပါးသာလာ၏။ (၁) ဓါတုကွောဘ ခေါ် ဓာတ်ချောက်ချား၍ တုန်လှုပ်ခြင်းတမျိုး။ ''အပူဓါတ်၊ အဓေါတ် လွန်ကဲ

ပြင်းထန်၍ လှူပ်ခြင်းမျိုး၊ ဟူ၏''။ (၂) ဇာတ္ထိမန္တ ပုဂ္ဂိုလ်၏ တန်ခိုးကြောင့် လှုပ်ခြင်း။ (၃) နေမိတ္တကခေါ် သာမန် လူသားတို့၏ ကောင်းဆိုးနိမိတ်အတွက် လှုပ်ခြင်း။(၄) ဘုရားအလောင်းပဋိသန္ဓေနေ၍ လှုပ်ခြင်း။(၅) ဘုရား အလောင်း ဖွါးမြင်၍ လှုပ်ခြင်း။(၆) ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူ၍ လှုပ်ခြင်း။(၇) ဓမ္မစကြာဒေသနာကို ဟောတော်မူ၍ လှုပ်ခြင်း။(၈) အာယုသင်္ခါရ လွှတ်တော်မူ၍ လှုပ်ခြင်း။(၉) ပရိနိဗ္ဗာန် ပြုတော်မူ၍ လှုပ်ခြင်း။

သေတ် ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ၉ တန် မြန်မာ့နည်း။ ။မြန်မာ့ရေးထုံး ကာရန်ငယ်အသံ ၆ ပါးကို ပြရာ၌ ''အင်, အင့်, အင်း,၊ အိုင်, အိုင့်, အိုင်း,၊ အောင်, အောင့်, အောင်း'' ဟု ပညာရှိများ သတ်မှတ်ထားကြ၏။

ငါးကြီး ၈ စင်း။ ။ပိဋကတော်နှင့် မာဂဓအဘိဓာန်တို့၌ ထင်ရှားသော ငါးကြီးရှစ်မျိုး။ (၁) အာနန္ဒာငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၁၀၀၀ ရှိ၏။ (၂) တိမိနန္ဒာ ငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၁၀၀၀ ရှိ၏။ (၃) အဇ္ဈာရောဟ ငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၁၀၀၀ ရှိ၏။ (၄) မဟာတိမိ ငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၁၀၀၀ ရှိ၏။ (၅) တိမိရ ပိင်္ဂလ ငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၅၀၀ ရှိ၏။ (၆) တိမိပိင်္ဂလ ငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၄၀၀ ရှိ၏။ (၇) တိပိင်္ဂလငါးကြီးမျိုး၊ အလျား ယူဇနာ ၃၀၀ ရှိ၏။ (၈) တိမိ ငါးကြီးမျိုး၊ အလျားယူဇနာ ၂၀၀ ရှိ၏။ **မှတ်ချက်။** အဘိဓာနဒီပိကာခေါ် မာဂဓအဘိဓာန်နှင့် ၎င်းဋီကာ၌ကား၊ တိပိင်္ဂလမှတပါး ၇ မျိုးသာလာသည်။ မဟာနိဒ္ဒေသုတ် 'ဂမ္ဘိရာဘာဝသော'ပုဒ်အဖွင့်၌ကား ယူဇနာနှင့်တကွရှစ်မျိုးကို အထက်ပါ အတိုင်း ဖွင့်ပြထားလေသည်။ကေနိပါတ် နိစ္စဇာတ်အဋ္ဌကထာနှင့်တကွ အခြားကျမ်းပေါင်းများစွာတို့၌လည်း အမည်ကွဲ ယူဇနာကွဲအားဖြင့် လာရှိကြသေး၏၊ သို့သော် ဤ၌ ကျယ်မည်စိုး၍ မပြတော့ပြီ။ အဘိဓာန်နိသျသစ်ဆရာကား ၎င်းငါးတို့ကို 'ဝေလငါး' ဟု ဘာသာပြန်ထား၏။

ငါးပါးအင်္ဂုလိ၊ ပဏာမ်ချီ၊ မျိုးမည်ခွဲခြား သိ။ ။၎င်း၏ သရုပ် အဓိပ္ပါယ်''အင်္ဂုလိ ၅ သွယ်၊ သိမှတ်ဖွယ်'' ၌ကြည့်ပါ။

ငါးပါး သီလ။ ။ကမ္ဘာသူကမ္ဘာသားတို့ အမြဲစောင့်ထိန်းရသော ကမ္ဘာ့စောင့်တရားငါးပါး၊ (၁) ပါဏာတိပါတာ ဝေရမဏီ-သူ့အသက်ကိုသတ်ခြင်းမှရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၂)အဒိန္နာဒါနာ ဝေရ မဏီ-သူ့ဥစ္စာကို ခိုးခြင်းမှရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၃) ကာမေသုမိစ္ဆာ စာရာ ဝေရမဏီ-သူ့သားမယားကိုသွားလာလွန်ကျူးခြင်းမှရှောင် ကြဉ်ခြင်း။ (၄) မုသာဝါဒါ ဝေရမဏီ-မဟုတ်မမှန်သောစကား ကိုပြောဆိုခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။(၅)သုရာ မေရယ မဇ္ဇပမာဒဋ္ဌာနာ ဝေရမဏီ- သေအရက်ကို သောက်စားခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။

ငါးမည်ရ ပြည်ရွှေဘို။ ။နရပတိစည်သူမင်း လက်ထက်ကစ၍ ထင် ပေါ်ခဲ့သော ၅ မည်ရရွှေဘို။ (ရာဇဝင် ပညာရှင်တို့အဆို)။ ။ (၁) မုဆိုးပို-နရပတိစည်သူမင်းလက်ထက် သူကောင်းပြုခံ မုဆိုး ငပို စတင်တည်ထောင်၍ (မုဆိုးငပို့ရွာ) ဟူ၏။ (၂) ကုန်းဘောင် မြို့-စည်ကားလာသောအခါ ချောင်းကိုကုန်းဘောင်ထိုး၍ ပိုမိုအကျိုး ရှိသောကြောင့် (ကုန်းဘောင်မြို့) ဟုပြန်သည်။ (၃) ရန်ကြီး အောင်-အလောင်းဘုရားကြီးသည် ဤနေရာမှ ရန်ပြုသူတို့၏ ရန် စွယ် ရန်ညှောင့်အပေါင်းကို အောင်မြင်တော်မူသောကြောင့် (ရန် ကြီးအောင်) ဟု တွင်စေသည်။ (၄) ရတနာသိင်္ခ-အလောင်း ဘုရားကြီး မြို့နန်းတည်ပြီးသောအခါရတနာအပေါင်းတို့နှင့် ပြည့်စုံ၍ (ရတနာသိင်္ခ) ဟု မော်ကွန်းထိုးပြန်သည်။(၅)ရွှေဘို-၁၁၉၉ ခု နှစ်၊ နန်းတက်တော်မူသော ရွှေဘိုမင်း၊ ကုန်းဘောင်မင်း၊ သာယာ ဝတီမင်းဟု ၃ မည်ရ ဘိုးတော်ဘုရား၏ မြေးတော်လက်ထက်၌ မုဆိုးပိုကိုပင် သုတိသြဘာ, မင်္ဂလာနှင့် ပြည့်စုံအောင် 'ရွှေဘို'ဟု ခေါ်ဝေါ် သမုတ်ကြပြန်သည်။

ငါးမျိုး ၁၀၀။ နန်းတွင်းမှာ၊ ရေးကာ ပုံနှင့်ပြ။ ။ပုဂံဝန် ထောက်မင်း ဦးတင်ထံမှ မှတ်သားရဘူးသည်။ နန်းတွင်း၌ သား တော် သမီးတော်များ သိရှိနိုင်ရန် ငါးမျိုးအမည်တို့ကို ပုံစံတူ

ပန်းချီရောင်စုံနှင့် ရေးဆွဲထားသည်ဟူ၏။ ထိုပရပိုဒ် ယခုတိုင်အောင် မန္တလေး ဦးကိုကိုလတ် ဘံ၌ သိမ်းဆည်းထားသည်ဟူ၏။ ကျွန်ုပ်တို့ အဘိဓာန်ကြီးအတွက် ကိုယ်ဘိုင် ပင်လယ်ပိုင်းသို့ထွက်၍ သုတေသန ပြုခဲ့ သော်လည်း ထိုစဉ်က အမည် မပါသေးသော ငါးများကိုပင် ဤ၌ တွေ့ရှိရသေးသည်။ ငါးကြင်း၊ ငါးသိုင်း၊ ငါးစင့်ရိုင်း၊ ငါး မြစ်ချင်း၊ ငါးတင်ဝန်၊ ငါးဖယ်လောင်း၊ ငါးခုံးမ၊ ငါးထွေ၊ ငါးရဝ်၊ ငါးလိုက် (၁၀) ငါးလင်ဝန်၊ ငါးထရွက်၊ ငါးပျက်၊ ငါးပြေမ၊ ငါးသလဲထိုး၊ ငါးစင်စပ်၊ ရင်ပေါင်စာ၊ ငါးစင်းပြား၊ ငါးစင်းလုံး၊ ငါးကြောင်း၊ (၂၀) ငါးဖေါင်ရိုး၊ ငါးမြွေ၊ ငါးရွှေး၊ ငါးရှင့်၊ ငါး သန်၊ ငါးလူး၊ ငါးလဲ၊ ငါးနောက်သွား၊ ငါးမြင်း၊ ရွှေစာရေး၊ (၃၀) ငါးစည်ပူ၊ ငါးအုံတုံ၊ ငါးဘမ်းမ၊ ငါးရုံ့ဒိုင်း၊ ငါးတန်၊ ငါး ဆင်၊ ငါးမန်း၊ ကကတစ်၊ ကကလောင်၊ ကသပေါင်း၊ (၄၀) ကကူရန်၊ ကဘီလူး၊ ငါးမြင်းကွမ်းစား၊ ငါးပုတ်သင်၊ ငါးရှူ၊ ငါးမြင်း ကျဉ်တောက်၊ ငါးတောက်တဲ့၊ ငါးအိုက်၊ ငါးပုဏ္ဏား၊ ငါးနွား၊ (၅၀) ငါးကျွဲ၊ ငါးစွန်၊ ငါးသေဏ္ဍာ၊ ငါးပါး၊ ငါးတန်ခွန်၊ ငါးပုံ၊ ငါး ဝင်၊ ငါးနက်ပြာ၊ ငါးကျုတ်၊ ငါးမြောက်၊ (၆၀) ငါးကျောင်း၊ ငါးလဝါ၊ ငါးမောင်းမ၊ ငါးပြင်လက်၊ ငါးပတ်၊ ငါးလေးထောင့်၊ ငါးရင်ကုန်း၊ ငါးတီ၊ ငါးဘရွဲ၊ ငါးကရုး၊ (၇၀) ငါးမြင်းလှေး၊ ငါးသံကောက်။ ငါးကြည်း၊ ငါးသလောက်၊ ငါးရောင်၊ ငါးဘိန်း၊ ငါး ပတ၊ ငါးလိပ်၊ ငါးဆကာ၊ ငါးတောတူ၊ (၈၀) ငါးပယုံ၊ ငါး ဖေး၊ ငါးတောက်၊ ငါးလွှန်းထိုး၊ ငါးဆော်၊ ငါးနုသန်း၊ ငါးစင်း၊ ငါးဝက်မ ငါးသားတစ်၊ ငါးဘီလူး၊ (၉၀) ရွှေငါး၊ ငွေငါး၊ ငါးနံ ချောင်၊ ငါးဝိုက်တောင်၊ ငါးပုစွန်၊ ငါးတန်း၊ ငါးဖြင်တောင်၊ ငါး မြင်းအုပ်ဖါး၊ ငါးလကာ၊ ငါးသလောက် (၁၀၀)။ ။**မှတ်ချက်**။ ဤ၌မပါရှိသေးသော ငါးမျိုးပေါင်းလည်း များစွာရှိသေး၏။

ငါးရာ့ငါးဆယ်။ ။ဗုဒ္ဓဘာသာဝေါဟာရ ငါးရာ့ငါးဆယ် ဟုဆို လျှင် ဘုရားဟော ဇာတ်နိပါတ်တော်ဟု ဗုဒ္ဓဘာသာ အဝါးဝသူ တိုင်း နားလည်ကြကုန်၏။ ဤ၌ နိပါတ်အမည်နှင့် ဇာတ်ဝတ္ထုသင်္ချာ

မျိုကိုသာ အကျဉ်းရုံး၍ ဖြေသွားမည်၊ (၁) ဧကနိပါတ်–အပဏ္ဏကဇာတ်အစ၊ သဗ္ဗသံဝရ ဇာတ်အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၅၀ ပါဝင်သည်။ (၂) ဒုကနိပါတ်–ရာဇောဝါဒ ဇာတ်အစ၊ ကပိလ ဇာတ်အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၀၀ ပါဝင်သည်။ (၃) တိကနိပါတ်–သက်ပွဇာတ် အစ၊ ဗကဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၅၀ ပါဝင်သည်။ (၄) စတုက္ကနိပါတ်–ဝိဝရကလိင်္ဂဇာတ် အစ၊ ဒေဝတာပဉ္စဇာတ် အဆုံး ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၅၀ ပါဝင်သည်။ (၅) ပဉ္စကနိပါတ်–မဏိကုဏ္ဍလဇာတ် အစ၊ ကပေါတဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၂၅ ပါဝင်သည်။ (၆) ဆက္ကနိပါတ်–အဝါရိယဇာတ် အစ၊ ပါရာဝတဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၂၀ ပါဝင်သည်။ (၇) သတ္တနိပါတ်–ကုက္ကုရဇာတ် အစ၊ ပရန္တပဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၂၁ ပါဝင်သည်။ (၈) အဋ္ဌကနိပါတ်– ကစ္စာနိဇာတ် အစ၊ ဒိဝိဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၀ ပါဝင်သည်။ (၉) နဝနိပါတ်–ဂိဇ္ဈဇာတ် အစ၊ တိတ္တိရဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၂ ပါဝင်သည်။ (၁၀) ဒသနိပါတ်– စတုဒွါရဇာတ် အစ၊ ဃဋပဏ္ဍိတဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၆ ပါဝင်သည်။ (၁၁) ဧကာဒသနိပါတ်–မာတုပေါသက ဇာတ် အစ၊ သုပ္ပါဒကဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၉ ပါဝင်သည်။ (၁၂) ဒွါဒသနိပါတ်–စူဠကုဏာလဇာတ် အစ၊ မိတ္တာမိတ္တဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၀ ပါဝင်သည်။ (၁၃) တေရသ နိပါတ်–အမ္ဗဇာတ် အစ၊ သရဘဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၀ ပါဝင်သည်။ (၁၄) ပကိဏ္ဏကနိပါတ်-ကေဒါရဇာတ် အစ၊ ဘိက္ခာပရံပရဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၃ ပါဝင်သည်။ (၁၅) ဝီသတိနိပါတ်–မာတင်္ဂဇာတ် အစ၊ အယောဃရဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ် ဝတ္ထုပေါင်း ၁၄ ပါဝင်သည်။ (၁၆) တိံသနိပါတ်– ကိံဆန္ဒဇာတ် အစ၊ ဘဏ္ဍုတိန္ဒုကဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၁၀ ပါဝင်သည်။ (၁၇) စတ္တာလီသနိပါတ်– တေသကုဏာဇာတ် အစ၊ ဈူလသုတ

သောမဇာတ်အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၅ ပါဝင်သည်။ (၁၈) ပဏ္ဏာသနိပါတ်–နိဠိနီဇာတ် အစ၊ မဟာဗောဓိပရိဗ္ဗာဇက ဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၃ ပါဝင်သည်။ (၁၉) သဋ္ဌိနိပါတ်–သောဏကဇာတ် အစ၊ သံကိစ္စဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထု ၂ ခု ပါဝင်သည်။ (၂၀) သတ္တတိနိပါတ်– ကုသဇာတ် အစ၊ သောဏနန္ဒဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထု ၂ ခုပါသည်။ (၂၁) အသီတိနိပါတ်–ဇူဠဟံသဇာတ် အစ၊ မဟာသုတသောမဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထုပေါင်း ၅ ပါဝင်သည်။ (၂၂) မဟာနိပါတ်–တေမိဇာတ် အစ၊ ဝေဿန္တရာဇာတ် အဆုံး၊ ဇာတ်ဝတ္ထု ၁၀ ပါဝင်သည်။ **မှတ်ချက်။** ။ဤသို့ ဇာတ်ဝတ္ထုအရေအတွက် အားဖြင့်၊ ၅၄၇ ဇာတ်သာ ရှိသည်ကို အမိကသချာ ခေါ် သချာပိုအားဖြင့် (၅၅၀)) ငါးရာ့ငါးဆယ် ဟု ခေါ်သည်။

ငါးရာ့နှစ်ဆယ် ရှစ်သွယ် (၅၂၈) မေတ္တာ။ ။မေတ္တာစစ်, မေတ္တာမှန်များ။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာ–ဒု နှင့် အင်္ဂုတ္တရဋီကာ–ပ။ အနောဓိသ မေတ္တာ ၅ ပါး၊ ဩဓိသမေတ္တာ ၇ ပါး။ ပေါင်း ၁၂ ပါးကိုတည်၊ အဝေရာဟောန္တု, အဗျာပဇ္ဇာဟောန္တု, အနီဃာ ဟောန္တု, သုခီ အတ္တာနံ ပရိဟရန္တု ၄ ခုနှင့်မြှောက် ၄၈ ပါးရ၏။ ၎င်းကို အရပ်ဆယ်ပါးနှင့်မြှောက်၊ ၄၈၀ ဖြစ်၏။ယင်း ၄၈ နှင့် ၄၈၀ နှစ်ရပ်ကို ပြန်၍ပေါင်း ၅၂၈ ရ၏။

ငြင်းခုံခြင်း အကြောင်း တရား ၆ ပါး။ ။ထိုတရား ၆ ပါးကို ပယ်ရှားဖျောက်ဖျက်ရန်အတွက် ဟောကြားတော်မူသည်။ မပယ်ရှားက ငြင်းခုံမှုများ ဖြစ်ပွါးတတ်သည် ဟူ၏၊ (၁) ကောဓနော ဟောတိ ဥပနာဟီ–အမျက်ဒေါသကြီးခြင်း၊ ရန်ငြိုး ဖွဲ့တတ်ခြင်း တရား။ (၂) မက္ခီ ဟောတိ ပဠာသီ–ကျေးဇူးမသိတတ်ခြင်း၊ ဂုဏ်တုဂုဏ်ပြိုင် ပြုတတ်ခြင်းတရား။ (၃) ဣဿုကီ ဟောတိ မစ္ဆရီ–ငြူစူတတ်ခြင်း၊ လျှို့ဝှက်တတ်ခြင်းတရား။ (၄) သဌော ဟောတိ မာယာဝီ–စဉ်းလဲ ကောက်ကျစ်တတ်ခြင်း၊ လှည့်ပတ်ဖြားယောင်း တတ်ခြင်းတရား။ (၅) ပါပိစ္ဆော ဟောတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–မကောင်း

သောအလိုဆိုးရှိခြင်း၊ မိစ္ဆာအယူရှိခြင်းတရား။ (၆) သန္တိဌ္ဌ ပရာမာသီ ဟောတိ အာဒါနဂ္ဂါဟီ ဒုပ္ပဋိနိဿဂ္ဂီ—အမှားမှု၌ တယူသန် တစောက်ကန်း အယူသည်းနေခြင်း။

ဇြောင့်ကြီး ၅ စင်း။ ။သတ္တဝါတို့၏ အသည်းနှလုံး၌ ဘူးဝင်ကာ လွန်စွာနှုတ်ရခက်သော ဇြောင့်ကြီးများဟူ၏။ (၁) ရာဂဇြောင့်—အလိုရမ္မက်၊ (၂) ဒေါသဇြောင့်—ကြမ်းတမ်းပြစ်မှားဖျက်ဆီးနှိပ်စက်မှု။ (၃) မောဟဇြောင့်—မိုက်မဲမှု။ (၄) မာနဇြောင့်—ငါတကားဟု ငလွှားထောင်တတ်မှု။ (၅) ဒိဋ္ဌိဇြောင့်—မှားသောအယူအစွဲ။

ငှက်မျိုး ၄ ပါး၊ ခွေးမြူထား၊ စီးပွါးချမ်းသာတိုး။ ။ဇင်းသရုပ်ကို ''အိမ်မှာမွေးထားငှက် ၄ ပါး'' ဟူသော ပုစ္ဆာဉ်ဆိုခဲ့ပြီ။

ငှက်မြတ်နားတွင်၊ ထုံးတမ်းဝင်၊ ၄ အင်ငှက်မျိုး အဘယ်နည်း။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့ တည်ထား ကိုးကွယ် ကြသည့် ပုထိုးစေတီ၏ မကိုဋ်၌ ဓိန်ဖူးအောက်တွင် ပါဝင်သော ငှက်မြတ်နားခေါ် ဝဏ္ဏဂုဏ်၌ ထည့်သွင်းပြုလုပ်ရသည့် ငှက်မြတ်မျိုး ၄ ကောင်ကို ရှေးဆရာများထံမှ (ဟင်း, လင်း, ကြက်, ကျေး၊ ငှက်မြတ်လေးကောင်၊ ထည့်ဆောင်လုပ်ထား၊ ငှက်မြတ်နားဟု၊ ခေါ်ကြားသမု၊ လူတို့ပြု၏) ဟူသော ပေါ်ရာဇာကို ပရိဘာသာကို ကျောင်းသားဘဝက လက်ရေးစာအဖြစ် ကျက်မှတ် ထားဘူး၏။ ကြောင်းရင်း အဓိပ္ပါယ်မှာ။ (၁) ဟင်း။—ဟင်းသာ ငှက်မြတ်။ (၂) လင်း—လင်းမြီးဆွဲငှက်မြတ်။ (၃) ကြက်—ကြက်ဖ ငှက်မြတ်။ (၄) ကျေး—ကြက်တူရွေး ခေါ် ကျေးငှက်မြတ်။

(စ)

စက် ၄ ပါး။ ။လိုရာကိစ္စ ပြီးစီးပြည့်စုံမှုအတွက် သမ္ပတ္တိစက် ၄ ပါး။ ဒသုတ္တရသုတ်ဋ္ဌကထာ။ (၁) ပဋိရူပဒေသ၀ါသ စက်—ပညာရှင်ကို ဆရာတင်မှု။ 'သပ္ပုရိသူပ နိဿယံ'။ (၂) ပဋိရူပ ဒေသဝါသ စက်—ကိုယ့်လုပ်ငန်းဆောင်တာနှင့် သင့်လျော်သော နေရာ

အရပ်၊ သာသနာတော်စည်ကားရာအရပ်။ (၃)အတ္တသမ္မာ ပဏိဓိစက်– ကောင်းရာ၌ မဖြစ်မနေကြိုးစားမှု၊ ပြုပြင်ရေး, ဋ္ဌ, လုံ့လ။ (၄) ပုဗ္ဗေစ ကတ ပုညတာ စက်–အထက်ပါ စက်သုံးပါးကြောင့် မိမိတို့လုပ်ငန်းစဉ်ကြီး တိုးတက်ပြီး ထူးချွန်လာသည့် တိုင်အောင် အကျိုးပေးသောရှေးကောင်းမှု။

စက္ကဝတ် မင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။ဤ၌ စက္ကဝတ် ၃ ပါး သီးခြား ထုတ်မေးသော်လည်း အောက်ပါ ''စကြာမင်းမျိုး ၆၂ ပါး'' ၌ အကျုံးဝင်သည်သာတည်း။ (၁) ခ်ာတုရန္တ စက္ကဝတ္တိ – လေးကျွန်းလုံး စိုးပိုင်သောမင်း။ (၂) ဒီပ စက္ကဝတ္တိ–ကျွန်းကြီးတကျွန်းလုံးကို စိုးမိုးသောမင်း။ (၃) ပဒေသ စက္ကဝတ္တိ–ကျွန်းငယ်စုကို အစိုးရသောမင်း။

စကားအရာ အင်္ဂါ ၄ တန်။ ။မိမိတို့ ပြောဆိုသည့်စကားသည် ဤအင်္ဂါလေးတန်နှင့် ညီညွတ်၍ ကောင်းမွန်ရမည်ဟူ၏။ သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ်၊ ဝင်္ဂီသသုတ်နှင့် သုတ္တနိပါတ် သုဘာသိတသုတ်။(၁) သုဘာသိတ–ကောင်းစွာပြောဆိုရခြင်း။ (၂) ပိယ ဝါစာ–ချစ်ဖွယ် နှစ်သက်ဖွယ်ရှိရခြင်း။ (၃) သစ္စာ–မှန်ကန် ဖြောင့်မတ်တည်ကြည်ရခြင်း။ (၄) ဓမ္မ–သဘာဝကျ၍ လိုက်နာနိုင်ဘွယ် ရှိရခြင်း။

စကား ၆ ခွန်း။ ။လူတို့ ပြောဆိုသောစကားအပေါင်းကို သတ္တုချလိုက်လျှင် ထိုခြောက်ခွန်းသာ ရသည်ဟူ၏။ ပါရာဇိကအဋ္ဌကထာ။ (၁) ဟုတ်မှန်၍ အကျိုးရှိပြီး သူလည်းနာလိုသောစကား။ (၂) ဟုတ်မှန်၍ အကျိုးရှိပြီး သူများမနာလိုသောစကား။ (၃) ဟုတ်မှန်၏ အကျိုးမရှိ သူများလည်းမနာလိုသော စကား။ (၄) မဟုတ်မမှန် အကျိုးရှိ၍ သူများနာလိုနှစ်သက်သောစကား။ (၅) မဟုတ်မမှန်အကျိုးမရှိ သူများနာလိုနှစ်သက်သောစကား။ (၆) မဟုတ်မမှန်အကျိုးလည်းမရှိ သူများလည်းမနာလိုမနှစ်သက်သောစကား။

စကားကြီး ၁၀ မျိုး။ ။စကားပြောထုံး နည်းဥပဒေကြီးဆယ်မျိုးဟူလို။ (၁) ရေကူး ညာ တင်စကား–လိုရာဆိပ်ကမ်းကို ရေညာက

တင်ကြို၍ကူးမှ ရောက်သကဲ့သို့ 'မိမိလိုရာရောက်အောင် တင်ကြို၍ စကားပို၍ ပြောဆိုခြင်း။' (၂) ကောက်ပင် ရိတ်လှီးစကား– ကောက်ပင်ကို လက်တဖက်ဖြင့် မြဲမြဲစွာဆုပ်၍ တံစဉ်ဖြင့် အရင်း ကရိတ်ဖြတ်လျှင် လက်တွင်ရှိသမျှ စပါးကိုရသကဲ့သို့ 'သူ ဆိုသော စကား မိအောင်ဖမ်းကိုင်ပြီးမှ ပြတ်စဲအောင် ပြောဆိုခြင်း။' (၃) ရေစီးဖေါင်ဆန်စကား – လိုအင်ဆန္ဒ ရှိသမျှသော အရာဝတ္ထု တို့ကို ဖေါင်တွင်တင်၍ ဖြည်းညှင်းစွာ ဆန်တက်သွားလျှင် လိုအင် ကိစ္စ ပြီးသကဲ့သို့ 'ခြေသိမ်းခေါင်းပိုက်, ပမာ, ပမည်းဟပ်စပ်၍ ပြီး ပြတ်အောင်ပြောဆိုခြင်း။' (၄) အိုးတန် ဆန်ခတ်စကား–အိုးနှင့် ဆန် တန်ရုံထည့်၍ ချက်လျှင် ကောင်းစွာကျက်နပ်သကဲ့သို့ 'ကိုယ် နှင့် ဂုဏ်အင်တန်ရုံ မယုတ်မလွန် ပြောဆိုခြင်း။' (၅) ဆီပွတ် ကျည်ပွေ့စကား–ကျည်ပွေ့ဖြင့် အကြိမ်ကြိမ် အထပ်ထပ် ဆီပွတ် လျှင် ဆီထွက်၍ မိမိလိုဘတ် ကိစ္စပြီးသကဲ့သို့ 'လိုရာကိစ္စပြီးစေ ခြင်းငှါ ထိုစကားကိုပင် အဘန်ထပ်ပြောဆိုခြင်း။' (၆) ဆင်ဖမ်း ရန်ရှောင်စကား – ဆင်ထိုးဖမ်းမည်လိုက်လျှင် တိမ်းရှောင်ဖဲသွေ လွတ်ရာ၌ ပြေးလွှဲခါနေရသကဲ့သို့'ကိုယ်ထံသို့ ရောက်မည့်စကားကို ရှောင်လွှဲ၍ ပြောဆိုခြင်း။' (၇) တောင်သူ ယာခုတ်စကား– တောင်သူလယ်သားတို့သည် မိမိတို့တည်ခုတ်မည့် လယ်ယာမြေ ကွက်၌ ရှေးဦးစွာ ခြုံပိတ်ပေါင်းနွယ် သစ်ပင်ငယ်တို့ကို ခုတ်ထွင် ရှင်းလင်းပြီးမှ သစ်ပင်ကြီးတို့ကို ခုတ်ထွင်ဖိလှဲသကဲ့သို့ 'စကားငယ် ကို ပြောဆိုပြီးမှ စကားကြီးကို ဖိစီး၍ ပြောဆိုခြင်း။' (၈) ကြက် ဆုတ် ခွတ်ပစ်စကား–ကြက်ခွတ်ရာ၌ နောက်ဆုတ်ဟန်ပြု၍ခွတ်သာမှ ခွတ် ပစ်သကဲ့သို့ 'သူ့စကားအလိုသို့ လိုက်တန်ကလိုက်၍ စီးသာ မှစီးလျက် ပြီးပြတ်အောင် ပြောဆိုခြင်း။' (၉) ရေစစ်ပမာစကား– ဓမ္မကရိက် ခေါ် ရေစစ်ကို ရေတွင်နှစ်ခါ ပြည့်မှ အပေါက်ကို ပိတ်၍ ဆွဲယူလိုက်လျှင် ရေမထွက်နိုင်သကဲ့သို့ 'သူတပါး ပြောဆို ခွင့်မရအောင် ပိတ်ဆို့၍ပြောဆိုခြင်း။' (၁၀) ခက်တင် မောင်း နင်းစကား–မောင်းနင်းသောသူသည် တဖက်လိုက်ပါ တိမ်းစောင်း

လွန်းလျှင် အတင်ခက်၍ မတိမ်းမစောင်း နင်းရသကဲ့သို့ ဟုတ်သည်ဖြစ်စေ၊ မဟုတ်သည်ဖြစ်စေ၊မတင်မကျ ပြောခြင်း။

စကားပြောရာ၊ အင်္ဂါ ၁၀ ပါး။ ။(၁) ကာလဝါဒီ–ပြောချိန် ပြောခွင့် သင့်မှ ပြောရခြင်း။ (၂) ဘူတဝါဒီ– ဟုတ်မှန်သော စကားကိုသာ ပြောရခြင်း။ (၃) ဓမ္မဝါဒီ–တရားနှင့်စပ်သည်ကိုသာ ပြောရခြင်း။(၄)အတ္ထဝါဒီ–အကျိုးစီးပွါးနှင့် စပ်သည်ကိုသာ ပြောရခြင်း။ (၅) ပိယဝါဒီ–ချစ်ဖွယ်သော စကားကိုသာ ပြောရခြင်း။ (၆) မိဟိတပုဗ္ဗဘာဏီ–ပြုံးရွှင်မှုရှေ့ထား၍ ပြောကြားရခြင်း။ (၇) မိတဘာဏီ–မတိုမရှည် မပိုမလွန် ခြင့်ချိန်ပြောရခြင်း။ (၈)အတုရိတဝါဒီ–အဆောတလျင် မပြောရခြင်း။ (၉) ပေါရီ–မြို့ကြီးသူတို့ အသုံးအနှုန်း ဓလေ့ထုံးကို ယူ၍ ပြောရခြင်း။ (၁၀) ဝိသဒ္ဒဝါဒီ–သန့်ရှင်းသေချာ တိကျပြတ်သားစွာ ပြောဆိုရခြင်း။

စကြာမင်း ၅ မျိုး။ ။၎င်းကိုပင်‘‘စက္ကဝတ်မင်း,စကြာဝတေးမင်း’’ဟု ဆိုကြကုန်၏။ ၎င်းငါးပါးကို ‘‘ကဝိသေတ္တု၊မဉ္ဇူသာကျမ်း’’ မှ ထုတ်သူသည်။ (၁) အာဝုဓစက္ကဝတ္တိရာဇာ–လူသတ် လက်နက်စက်အမျိုးမျိုးကို အစိုးရသော ယခုခေတ် အနုမြူလက်နက်ရှင်, ရှေးခေတ် အဇာတသတ်မင်းတို့ကဲ့သို့ ‘လက်နက်စကြာမင်း’ မျိုး။ (၂) ပုညဝဆုန စက္ကဝတ္တိရာဇာ –ဇောတိက, ဇဋိလ, ကာကောဏ္ဍ, မေဏ္ဍကစသော သေဋ္ဌေးကြီးတို့၏ ဆိတ်ရုပ်,ကျေးရုပ်, ရွှေတောင်, ထမင်းအိုး, စလည်တောင်းစသည်တို့မှ သုံးမကုန် ယူမလျော့ တိုးပွါးခြင်း သမုဒ္ဒရာလေးစင်းကိုပင် ပြည့်အောင် ဖုံးနိုင်လောက်သော ဥစ္စာရွှေငွေ ဆံခရစပါး ပေါများကုံလုံကြသည့် ‘ပုညဝဆု စကြာမင်း’ မျိုး။ (၃) အာဏာ စက္ကဝတ္တိ ရာဇာ–သက်မဲ့ အဝိညာဏကဖြစ်သော ရွှေခြေကျဉ်းကိုစေလွှတ်၍ မဒ္ဒဝပြည်ကို အစိုးရသော ကာလနဂါးမင်းအား ခြေကျဉ်းဖြင့်ခတ်၍ ခေါ်နိုင်ခြင်း အာဏာ။ ထို့အတူ ရွှေချိုင့်ကိုစေလွှတ်၍ ကရဝိက်ငှက်မင်းကို ဖမ်းယူဆောင်ကြဉ်းနိုင်သော အာဏာရှိကြသည့် သီရိဓမ္မာသောကမင်း

တိုက်ကဲ့သို့သော 'အာဏာစကြာမင်း' မျိုး။ (၄) ပုညပဒ စက္ကဝတ္တိ-ရာဇာ—မဟာသုဒဿန စကြာမင်း, ကာလိင်္ဂဗောဓိစသော စကြာမင်းတို့၏ ဖွါးစကပင် ခြေ၌ စကြာပုံတော်င်း တံဆိပ်လက္ခဏာ ပါခြင်းကြောင့် ကျွန်းကြီးလေးကျွန်းနှင့်တကွ ယုဂန္ဓိုရ်တောင်အထက် အာလိန်ငါးဆင့်ရှိ နတ်တို့ကိုပါ အစိုးရလတံ့ဟု သိစေနိုင်သော စကြာပုံတောင်းရတနာကိုရကြသည့် 'ပုညပဒစကြာမင်း' မျိုး။ (၅) ဂန္ဓာရီ စက္ကဝတ္တိ ရာဇာ—ရှေးစာဟောင်းတို့၌ 'ကန္တာရ အတတ်' ဟု ရေးရှိကြသည်။ ခဲ, သံ, ပဒါး, ကြေးနီစသော ခဲတတ်တို့အား ရွှေငွေ မနောမယ ခဲတင်လုံးများဖြစ်လာအောင် ချက်လုပ်နိုင်ခြင်း၊ မြေလျှိုးမိုးပုံနိုင်ခြင်း၊ ထိုထိုဆန်းကြယ်လှစွာသော ဂါထာ, မန္တာန်မန္တရား, အင်း, အိုင်, ခလဲ့, လက်ဖွဲ့စသော လောကီပယောဂ ဟူသမျှတို့၏တန်ခိုးဖြင့် မြေလျှိုးမိုးပုံနိုင်ခြင်း၊ စိတ်အလိုအတိုင်းပြီးခြင်းစသည်တို့ကို ဖြစ်စေနိုင်သော လောကီဝိဇ္ဇာ မော်ဆရာအပေါင်းတို့သည် ''သမ္မာပယောဂ ဇုဒ္ဓိဝဆုန စက္ကရာဇာ ခေါ် 'ဂန္ဓာရီစကြာမင်း'တို့ဖြစ်ကြကုန်၏။

စကြာမင်းကျင့်ဝတ် ၃ ပါး။ ။(၁) ဒါန—တိုင်းသားပြည်သူ ရှင်လူ ရဟန်းတို့အား အလှူပေးခြင်း။ (၂) ဒမ—ဇူဠေန္ဒြေကို ဆုံးမခြင်း။ (၃) သံယမ-ကိုယ်နှုတ်နှစ်ပါးနှင့် ငါးပါး, ရှစ်ပါး, ကိုးပါးသီလများကို စောင့်စည်းခြင်း။

စကြာမင်းကျင့်ဝတ် ၁၀ ပါး တနည်း။ ။အင်္ဂုတ္တရဋ္ဌကာ ဒု။ ။ (၁) အန္တောဇန ဗလကာယ—သားမယားတို့ကို သီလ၌တည်စေခြင်း, အဝတ်အစားပေးခြင်း, ဘေးဥပဒ်မှ စောင့်ရှောက်ခြင်း, မိုလ်ပါစသည့်တို့၌ လစာရိက္ခာမှန်မှန် လုံလောက်အောင် ထုတ်ပေးခြင်း။ (၂) ခတ္တိယ—အဘိသိက်ခံပြီးမင်းတို့အား ရွှေ ငွေ ဆင် မြင်း ရတနာစသည် ပေးကမ်းချီးမြှောက်ခြင်း။ (၃) အနုယုတ္တ—မိမိထံပါး၌ ခစားဆည်းကပ်နေသော မင်းတို့အား ယာဉ်ရထား နေအိမ်စသည် လျော်စွာပေး၍ နှစ်သက်စေခြင်း။ (၄)ဗြာဟ္မဏ ဂဟပတိက—ပုဏ္ဏားပညာရှိတို့အား ထမင်းအဖျော်စသည် လှူဒွယ်ဝတ္ထုပေး-

ခြင်း၊ အိမ်ထောင်ရှင်တို့အား မျိုးစေ့ ထွန်တုံးစသည်တို့ကို ပေးခြင်း။ (၅) နေဂမ ဇနပဒ-တောရွာနေ ပြည်သူလူထုအား စားနပ်ရိက္ခာ မျိုးစေ့, လယ်ယာကြိယာ အမတော်ကြေးစသည် ပေးခြင်း။ (၆) သမဏ, ဗြဟ္မဏ-ရဟန်းသံဃာနှင့် သူတော်စင်တို့အား လျော်ကန်သော ပရိက္ခရာ လှူဘွယ်တို့ဖြင့် လှူဒါန်းပူဇော်ခြင်း။ (၇) မိဂပက္ခိ-သား, ငှါး, ငှက်, တို့အား နယ်ပယ်သီးခြား သတ်မှတ်ထား၍ ဘေးမဲ့ပေးခြင်း။ (၈) အဓမ္မကာရ ပဋိက္ခေပ-မတရားမှု ဟူသမျှတို့ကို လုံးဝတားမြစ် ပိတ်ပင်စေခြင်း။ (၉) အဓနာနံ ဓနာနုပ္ပါဒ- မရှိဆင်းရဲ လူတန်းစား ကျောမွဲတို့အား ဥစ္စာဓန ပေးဝေခြင်း။ (၁၀) သမဏ ဗြဟ္မဏ ပညာ ပုစ္ဆန-ရဟန်းသံဃာ သူတော်သူမြတ်တို့ထံ ဆည်းကပ်ခစား၍ ရှောင်ကြဉ်အပ်, မှီဝဲအပ်, ပွါးများအပ်, ပြုလုပ်အပ်သော အရာများကို မေးမြန်းတိုင်ပင် လျှောက်ပန်ဆင်ခြင်း။

စကြာမင်းကျင့်ဝတ် ၁၂ ပါး တနည်း။ ။အင်္ဂုတ္တရဋီကာ ဒု။ ။
(က) အဓမ္မ ရာဂ ပဟာန-အမိ, အဖ, အစ်မ, ညီမ, ညီ, အစ်ကို, မိကြီး, မိထွေး, ဘကြီး, ဘထွေး, စသည့် မတပ်အပ်သော အရာ၌ ရာဂဖြင့် တပ်သက် ပြစ်မှားမှုကို ပယ်ခြင်း။ (ခ) ဝိသမ လောဘ-မထိုက်သောအရာ၌ တပ်သောလောဘ, ထိုက်သောအရာ၌ အလွန်အမင်းတပ်သော လောဘမျိုးကို ပယ်ရှားခြင်း။ အထက်ပါ ၁၀ ပါး၌ ၎င်းတရား ၂ ပါးထည့်က ၁၂ ပါး ဖြစ်သတည်း။

စကြာရတနာ ၇ ပါး။ ။စကြာမင်းမြတ်၏ ရတနာတော်များ။ (၁) စကြာ။ (၂) ဆင်ဖြူ။ (၃) မြင်းပျံဟူ။ မှတ်ယူ။ (၄) ပတ္တမြား။ (၅) မြောက်ကျွန်းသူမယ်။ (၆) သားနန်းနွယ်။ မှတ်ဖွယ်။ (၇) သူဌေးအား။ ၎င်း ၇ ပါးကို 'မဟာ သုဒဿန သုတ်တော်' မှာဟောသည်။

စကြာရတနာ၊ ရကြောင်းလာ၊ ၃ ဖြာကုသိုလ် အဘယ်နည်း။ ။
အထက်ပါ စကြာရတနာ ၇ ပါးကို ဤကုသိုလ် ၃ ပါးကြောင့် ရသည်ဟု မဃာဒေဝလင်္ကာ အပိုဒ် ၂၉၁ ၌ ''ဘုန်းခေါင်မိပတိ၊ မဟိဒ္ဓိနှင့်၊ လောကိတမွတ်၊ စက္ကဝတ်မဟာ၊ မြတ်ရာဇာတို့-

စကြာယာဉ်မင်း၊ ဆင်, မြင်းရတနာ၊ ဤသုံးဖြာကို၊ မဟာကုသလ၊ အဒေါသကြောင့်၊ ရ၏ဟူငြား။ ။ပတ္တမြားနှင့်၊ မိဖုရားနတ်၊ သေဋ္ဌေး မြတ်မူ၊ စွန့်လွှတ် စာဂ၊အလောဘကြောင့်၊ ရ၏ဟူပေ။ ။သက်ဝေ ဩရသ်၊ အိမ်ရှေ့မြတ်ဟု၊ လောကမာတ်နယ်၊ တိုက်ဝန်းကျယ်၌၊ နတ်နှယ်အလား၊ လေးကျွန်းသားကို၊ တရားမဖေါက်၊ ရှုချီးမြှောက်၍၊ စောင့်ရှောက်နိုင်သီး၊ ရှုမငြီးသည့်၊ သားကြီးပရိဏာ၊ ရတနာ ကား၊ ပညာဟူထ၊ အမောဟဖြင့်၊ မူလဟိတ်ကျိုး၊ စုံဖြည့်ဖြိုး၏။'' ဟုဆိုထား၏။

စကြာဝဠာမျိုး ၃ ပါး, တနည်း ၄ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် ကို ''လောကဓာတ်မျိုး ၃ ပါး, ၄ ပါး'' ဟူသော ပုဒ်၌ ဆိုမည်။

စက်ကြီး တဆယ့်သုံးပါး။ ။ရှေးဆရာကြီးများ ရေးသားစီရင်ထားခဲ့ ကြသော အန္တရာယ်ကင်း မန္တာန်တော်ကြီး၏သရုပ် ၁၃ပါးအမည်၊ (၁) အောင် ၁၀၈ ကွက်ဗုဒ္ဓစက်–ဘုရား၏ စက်လက္ခဏာ ၁၀၈ ပါး၊ (၂) တဆယ့်လေးချက် ဓမ္မစက်– မဂ် ၄ ပါး၊ ဖိုလ် ၄ ပါး သွက္ခာတာစသော တရားဂုဏ်တော် ၆ပါးကိုဆိုသည်။ (၃)တဆယ့် ရှစ်ချက် သံဃစက်-ပရမတ္ထသံဃာတော်ခေါ် အရိယာသံဃာရှစ်ပါး သမုတိသံဃာတပါး၊ ပေါင်း သံဃာတော် ၉ ပါးနှင့် သံဃာဂုဏ် တော် ၉ ပါးကို ဆိုသည်။ (၄) လရောင်ဝင်းလျက် ရှင်ရင်းပစ္စေက ဗုဒ္ဓ ရဟန္တာစက်–ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါ အရှင်မြတ်တို့၏ ဂုဏ်တော်တည်း ဟူသော ကိုယ်ရောင်တော်ကို ဆိုသည်။ (၅) မြင့်မိုရ်တောင်ဦး မက ကျူးလျက် မိဘစက်–မာတာပိတုဂုဏ် အနန္တကိုဆိုသည်။ (၆) ဂုဏ် ကျေးဇူးကို အထူးသိလျက် ဆရာ့စက်- ဆရာ့ကျေးဇူးဂုဏ်ကို အထူး သိရမည်ဟု ဆိုလိုသည်။ (၇) ဗြဟ္မစိုရ် လက်နက် ဗြဟ္မာ့စက်-ဗြဟ္မ စရိယ တရားလေးပါး။ (၈) မိုးကြိုး လက်နက် သိကြားစက်။ (၉) လောင်မီးကျလျက် နတ်တို့စက်။ (၁၀)ဘွဲ့ဖြူလက်နက် ဘီလူးစက်၊ ဘွဲ့ဖြူခေါ် မီးတောက်စေတတ်သည့် လက်နက် တမျိုး။ ၎င်းသည် အဝတ်ပုဆိုး ကြိုးဝန်းသဖွယ်ဖြစ်၍ လူကို ပစ်လိုက်က ထိလျှင် မီး တောက်သည် ဟူ၏။ (၁၁) တောင်ဟုန်ပြင်းလျက် ဂဠုန်စက်။

(၁၂) အာခံတွင်းက ဝင်းဝင်းတောက်လျက် နဂါးစက်၊ (၁၃) သုံးထောင်သချာ ဟေမဝန္တာ အာဏာစိုးလျက် သီဟစက် စက်ကြီး တဆယ့်သုံးပါး၊ ရွတ်သံကြားက၊ ဘေးများမြင်မှု၊ မကောင်းစုကို၊ ဝေးက ကြဉ်ရှောင်၊ အောင်စေတတ်သည်၊ မြတ်သည့်ပညာ၊ ဆရာ တည်း။ ဩြောင်း နမော ဗုဒ္ဓါ နုဘာဝေန၊ ဩြောင်းနမော ဓမ္မာ နုဘာဝေန၊ ဩြောင်း နမော သံဃာ နုဘာဝေန၊ ဩြောင်းနမော ဍူရေ ဍူရေ သွားဟုံဟုံ။

စက္ခုအပြား၊ မျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'မျက်စိမျိုး ၄ ပါး'၌ ရှုပါလေ။

စက္ခုငါးပါး။ ။ဘုရားပိုင် စက္ခုတော် ငါးပါးဖြစ်သည်။ အဋ္ဌသာ လိနီ၌ အကျယ်ရှုလေ။ ။(၁) ဗုဒ္ဓ စက္ခု—ဣန္ဒြိယ ပရော ပရိယတ္တိ ဉာဏ်နှင့်, အာသယာ နုသယ ဉာဏ်တော် ၂ ပါး။ (၂) ဓမ္မ စက္ခု—မဂ် ဉာဏ်တော်။ (၃) သမန္တစက္ခု—သဗ္ဗညုတဉာဏ် တော်။ (၄) ပညာစက္ခု၊ သို့မဟုတ် ဉာဏစက္ခု—အာသဝက္ခယ ဉာဏ်တော်။ (၅) ဒိဗ္ဗစက္ခု—နတ်မျက်စိနှင့် တူသော ဒိဗ္ဗစက္ခု အဘိဉာဏ်တော်၊ **မှတ်ချက်။** ။အချို့ဆရာတို့ကား ပသာဒ စက္ခုခေါ် မံသစက္ခုကိုထည့်၍ ပူကြသေး၏။

စက်တော်ရာ ၃ ဆူ။ ။ဘုရားရှင်၏ ခြေတော်ရာ စေတီသုံးဆူ။ (၁) သီဟိုဠ်ကျွန်း—သုမနတောင်၌ ပထမ ကြွသွားစဉ် ချတော် မူခဲ့သည့် တဆူ။ (၂) ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်း-သစ္စဗန္ဓက တောင်၌ တဆူ၊ (၃) နမ္မဒါ မြစ်နား၌ တဆူ။ ပေါင်း ၃ ဆူ ဖြစ်သည်။ သာရတ္ထသင်္ဂဟ၌ 'တီဏိ ခေါပန ဘဂဝတော ပါဒစေတိယာနိ လင်္ကာဒီပေ ဧကံ ဇမ္ဗူဒီပေ ယောနရဋ္ဌေ ဒွေတိ' စသည်ဖြင့်ဆိုပြီ။ အချို့ကား 'ဇမ္ဗူမှာဒွေ ယာမာဧ'ဟု စပ်ဆိုကာ ယာမာနတ် ပြည်၌ တဆူရှိကြောင်းပြောကြသေး၏၊ကျမ်းဂန်မလာ၊ ကလေကဝ စကားသာ မှတ်ရမည်။

စက်လက္ခဏာတော် (၁၀၈) ပါး။ ။မြတ်စွာ ဘုရား၏ ခြေဖဝါး တော်၌ အကန့်အကွက်အားဖြင့် ထင်သော စက်လက္ခဏာပေါင်း ၁၀၈ ပါး ဟူလို။ ။မင်္ဂလပဏ္ဏာသ အဋ္ဌကထာ၌ အကျယ်ရှု။ သတ္တိ–လှံမပုံ။ သိရိဝစ္ဆ–ကျက်သရေတိုက်ပုံ 'အိမ်မွန်,ဟူ၍လည်း ခေါ်၏'၊နန္ဒိယာဝဋ္ဋ-ဇလပ်ပွင့်ပုံ။သောဝတ္ထိက-လည်ရေသုံးဆင့်။ ဝဋံသက-ဦးဆောက်ပန်း။ ဝဍ္ဍမာန–ထမင်းပွဲ။ ဘဒ္ဒပိဋ္ဌ–ရွှေအင်း ပျဉ်, ရွှေသလွန်။ အင်္ကုသ–ရွှေချွန်းတောင်း။ပါသာဒ– ရွှေပြာသာဒ်။ (၁၀)တောရဏ- ရွှေတုရိုဏ်တိုင်ပုံ။ သေတစ္ဆတ္တ- ထီးဖြူတော်ပုံ။ ခဂ္ဂ-သန်လျက်ပုံ။ တာလဝဏ္ဋ - ထန်းရွက်ရပ်ဝန်း။ မယူရဟတ္ထ- ဥဒေါင်း မြီးစည်းယပ်။ စာမရီဟတ္ထ-စာမရီသားမြီးယပ်။ ဥဏှီသ- ရွှေသင်းကျစ်။ပတ္တ–မြသပိတ်။မဏိ-ပတ္တမြားရတနာ။ သုမန ဒါမ–မုလေးပန်းကုံး။(၂၀)နီလုပ္ပလ-ကြာညိုပန်း။သေတုပ္ပလ-ကြာဖြူပန်း။ ရတ္တုပ္ပလ–ကြာနီပန်း။ ပဒုမ–ပဒုမ္မာကြာနီပန်း။ ပုဏ္ဍရိက–ကြာပုဏ္ဍ ရိက်, 'လပကြာပုံ။' ပုဏ္ဏ ဃဋ–ရေပြည့်အိုး။ ပုဏ္ဏပါတိ- ရေပြည့် ဖလား။ သမုဒ္ဒ–သမုဒ္ဒရာ လေးစင်း။ စက္ကဝါဠ–စကြာဝဠာတောင်၊ မေရု–မြင့်မိုရ်တောင်။ (၃၀) သူရိယ မဏ္ဍလ–နေစက်ဝန်း။ စန္ဒ မဏ္ဍလ–လစက်ဝန်း။ နက္ခတ္တ–နက္ခတ်။ပုဗ္ဗ ဝိဒေဟ–အရှေ့ကျွန်း။ အပရ ဂေါယာန–အနောက်ကျွန်း။ဇမ္ဗူဒီပ –တောင်ကျွန်း။ဥတ္တရ ကုရု- မြောက်ကျွန်း။စက္ကဝတ္တိ–စကြာရတနာ ၇ ပါးနှင့်တကွသော စကြာဝတေးမင်းရုပ်ပုံ။ ဒက္ခိဏာဝဋ္ဋ သင်္ခ–လက်ျာရစ် ခရုသင်း။ သုဝဏ္ဏ မစ္ဆ ယုဂ–ရွှေငါးကြင်းရုပ်အစုံ။ (၄၀) စက္ကာဝုဓ– စက် လက်နက်။သုပဏ္ဏရာဇာ–ဂဠုန်ငှက်မင်း။သံသုမာရ-မိကျောင်းမင်း။ ဓဇ ပဋာက–တန်ခွန် ကုက္ကား မလေးပွါး။ သုဝဏ္ဏ သိဝိကာ– ရွှေသံလျှင်း။သုဝဏ္ဏ ဝါဠ ဗီဇနီ–ရွှေဖြင့်ပြီးသော သားမြီးယပ်။ ကေလာသ ပဗ္ဗတ - ကေလာသငွေတောင်ကြီး။ သီဟ ရာဇာ– ကေသရီခြင်္သေ့မင်း ဗျဂ္ဃ ရာဇာ–ကျားမင်း။ဝလာဟကအဿရာဇာ– ဝလာဟကမြင်းပျံ၊ (၅၀)ဥပေါသထ ဆဒ္ဒန္တ နာဂ ရာဇာ- ဥပေါ သထဆင်မင်း, ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်းပုံ။ဗာသုကိနာဂရာဇာ-ဗာသုကိ နဂါး

မင်း။ဟံသ ရာဇာ–ရွှေဟင်္သာမင်း။ ဥသဘ ရာဇာ–နွားလားဥသဘ။ ရောဝဏ–ဦးခေါင်း ၃၃ လုံးရှိသော ရောဝဏ် ဆင်မင်း။ သုဝဏ္ဏ မကာရ-ရွှေမကာရ်းရုပ်။စတုမုခ–လေးကျွန်းသားတို့၏မျက်နှာ၄မျိုး။ မှတ်ချက်။ ။စတုရာနန–ဗြဟ္မာဟူ၍ အဘိဓာန် တို့၌ ဗြဟ္မာ၏ ပရိယာယ်ကို ပြရာဘွင် ဗြဟ္မာသည် မျက်နှာ လေးခုရှိ၏ဟု ဆိုသဖြင့် (၁၀၇)ကွက် စက်လက္ခဏာတွင် ပါရှိသော မျက်နှာလေးပါးသည် ဗြဟ္မာမင်း၏ ဦးခေါင်းပုံ ဟူ၍ဆရာတို့ဆိုကြကုန်၏။သုဝဏ္ဏ နာဝါ–ရွှေလှေယာဉ်။သဝစ္ဆရခေနု–သားငယ်နှင့်တကွသော နွားမ။ကိံပုရိသ–ကိန္နရာဖိုရုပ်။(၆၀)ကိံ ပုရိသီ–ကိန္နရာမ ရုပ်။ကရဝိက- ကရဝိက် ငှက်မင်း။မယူရ ရာဇာ–ရွှေဥဒေါင်းမင်း။ကောဉ္စရာဇာ–ကြိုးကြာငှက် မင်း။စက္ကဝက္ကရာဇာ–စက္ကဝက်ငှက်မင်း။ဇီဝဇီဝက ရာဇာ–ဇီဝဇုံ ငှက်မင်း။စတုမဟာရာဇိကာ–ငှင်းနတ်ပြည်။ တာဝတိံသာ- ငှင်းနတ် ပြည်။ယာမာ–ငှင်းနတ်ပြည်။တုသိတာ–ငှင်းနတ်ပြည်။ (၇၀)နိမ္မာန ရတိ–ငှင်းနတ်ပြည်။ပရနိမ္မိတ္တဝသဝတ္တီ- ငှင်းနတ်ပြည်။ဗြဟ္မပါရိသဇ္ဇာ– ငှင်းဗြဟ္မာပြည်။ဗြဟ္မပုရောဟိတ–ငှင်း။မဟာဗြဟ္မာ–ငှင်း။ပရိတ္တာဘာ– ငှင်း။အပ္ပမာဏာဘာ–ငှင်း။အာဘဿရာ- ငှင်း။ပရိတ္တ သုဘာ -ငှင်း အပ္ပမာဏသုဘာ-ငှင်း။(၈၀)သုဘကိဏှာ–ငှင်း။ဝေဟပ္ဖလာ–ငှင်း။ အသညသတ္တာ–ငှင်း။အဝိဟာ–ငှင်း။အတပ္ပါ-ငှင်း။သုဒဿာ–ငှင်း။ သုဒဿီ–ငှင်း။ အကနိဋ္ဌာ–ငှင်း ဗြဟ္မာပြည်။ ယုဂန္ဓရ–ယုဂန္ဓိုရ် တောင်။ ဧသံဓရ- ငှင်းတောင်။ (၉၀) ကရဝိက–ငှင်းတောင်။ သုဒဿန–ငှင်းတောင်။ နေမိန္ဓရ–ငှင်းတောင်။ ဝိနတက–ငှင်း တောင်။အဿ ကဏ္ဏ-အဿကဏ်တောင်။ အနောတတ္တ–အနော တတ်အိုင်။ကဏ္ဏမုဏ္ဍ–ငှင်းအိုင်။ရထကာရ-ငှင်းအိုင်။ဆဒ္ဒန္တ–ဆဒ္ဒန် အိုင်။ ကုဏာလ–ငှင်းအိုင်။(၁၀၀)မန္ဒာကိနီ–ငှင်းအိုင်။သီဟပ္ပတ– ငှင်းအိုင်။ လဝဏ သီတာ–ဆားငန်ရေ သီတာ။ ဥစ္ဆုသီတာ- ကြံရေ သီတာ။ သုရာ သီတာ–သေရည်သီတာ။ သာမိ သီတာ–အမှု ခပ် သိမ်းကိုပြီးစေတတ်သော သီတာ။ဒဓိ သီတာ–နို့ခမ်း မလိုင်သီတာ။ ဒုဒ္ဓ သီတာ–နို့ရည်သီတာ။(၁၀၇)ဇလ သီတာ-ရေချိုသီတာပုံ။

စကြဲန်လျှောက်ခြင်း အကျိုး ၅ ပါး။ ။လမ်းလျှောက်ခြင်း, စင်္ကြံန်လျှောက်ခြင်း အကျိုး ၅ ပါး။ အင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော်။ (၁) အဒ္ဓါနက္ခမ- ခရီးရှည်လမ်းသို့ မမောမပန်း သွားနိုင်ခြင်း။ (၂) ပဓာနက္ခမ-ထကြွလုံ့လ ဝီရိယရှိခြင်း၊ပေါ့ပါးလျင်မြန်ခြင်း။ (၃) အပ္ပါဗာဓ-ကျန်းမာရေးများစွာရခြင်း။ ရောဂါကင်းခြင်း။(၄) သမ္မာပရိဏာမ- အစားအစာ ကြေကျက် မျှတခြင်း၊ စားကောင်းခြင်း။(၅) သမာဓိ စိရဋ္ဌိတိက-စင်္ကြံနှင့်ရပြီးသော သမာဓိနိမိတ်တို့သည် အခြားဣရိယာပုတ်သို့ပြောင်းသော်လည်း မပျောက်မပျက် တည်နေနိုင်ခြင်း။

စင်ကြယ်ရေး တရား ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'သောစေယျ တရား ၃ ပါး'ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုအံ့။

စစ်အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။ဤ၌ ကြည်းတပ်မတော် အတွက်သာ မှတ်လေ။ ဝိနည်းပါဠိတော်လာ ရှေးခေတ်တပ်စု။(၁) ဟတ္ထိ-ဆင်တပ်။(၂) အဿ-မြင်းတပ်-(၃)ရထ-ရထားတပ်။(၄)ပတ္တိက-ခြေသည်တပ်။

စစ်အင်္ဂါ ၆ ပါး တနည်း။ ။စစ်တပ်၏ အစိတ်အပိုင်း အင်္ဂါရပ်များကား။ ယခုခေတ်၌ ၆ ပါးဖြင့် ရေတွက်ကြကုန်၏။ ။(၁) ဆင်စီးတပ် (၂) မြင်းစီးတပ်။ (၃) ရထားစီးတပ်။ (၄) ခြေသည်တပ်။ (၅) ရေယာဉ်တပ်။ (၆) လေယာဉ်တပ်။

စစ်အင်္ဂါ ၈ ပါး၊ ။ယောဓဗျူဟာ ကျမ်းလာဖြစ်၏။ ၎င်းရှစ်ပါးနှင့်ပြည့်စုံမှ တိုင်းပြည် ကျယ်ပြန့်နိုင်သည်။(၁) ယောဓ မဏိ-စစ်၏ဥက္ကောင်း မကိုင်မီခေါ် စစ်သူကြီးချုပ်။(၂) ယောဓကွိ- စစ်မျက်စိခေါ် ဟူးရား ဗေဒင်တတ်သူ။ (၃) ယောဓကဏ္ဏ- စစ်နားခေါ် သူလျှိုစုံထောက် ကင်းတို့ရှည် (၄) ယောဓဗလ- စစ်အားခေါ် ဗိုလ်ကြီး,ဗိုလ်မှူး,တပ်မှူးစသည်။(၅) ယောဓဓနု-စစ်ခံတွင်းခေါ် လိမ္မာသော တမန်ဆက်သား။ (၆) ယောဓ စရဏ- စစ်ခြေခေါ် တပ်သားစုများ။(၇) ယောဓ ဒါဠ-စစ်အစွယ်ခေါ် သူရဲကောင်းကြီးများ၊ (၈) ယောဓဓါယု-စစ်၏ အသက်ခေါ် စားနပ်ရိက္ခာ, ခဲယမ်း လက်နက်,ယာဉ်,ရထား,ဆေးဝါးနှင့် ဆရာများ။

စစ်အောင်နိုင်ရာ၊ ၁၂ ဖြာ၊ ကြောင်းမှာအဘယ်နည်း။ ။ရာဇသေဝကဒီပနီကျမ်းလာ။ (၁) စစ်တက်ဖြန့်ချိ စီစဉ်မှု၌ လိမ္မာခြင်းကြောင့် အောင်နိုင်ခြင်း။ (၂) မင်းနှင့်အမတ် စည်းလုံးညီညွတ်ခြင်းကြောင့်ရင်း။ (၃) စစ်ကူ,ရိက္ခာ, မပျက်မပြတ်သောကြောင့်ရင်း။ (၄) သေနာပတိချုပ် ခန့်ထားစီရင်တိုင်း ရဲမက်ဗိုလ်ပါတို့ မဆိုင်းလိုက်နာသောကြောင့်ရင်း။(၅) သူရဲကောင်း များသဖြင့်ရင်း။ (၆) ယတြာမန္တာန် ပြုစီရင်သဖြင့်ရင်း။ (၇) ဇာတာစန်းလက်တက်သဖြင့်ရင်း။ (၈) စားနပ်ရိက္ခာ ပြည့်စုံပိုလျှံမှုကြောင့်ရင်း။ (၉) တိုင်းနိုင်ငံတော်တွင်း အနာရောဂါကင်းသဖြင့်ရင်း၊ (၁၀) သူလျှိုစေ၍ သူ့ပြည် တွင်းရေး ရှုတ်ထွေး ကွဲပြားစေသဖြင့်ရင်း။ (၁၁) ဗလိနတ်စာ ပူဇော်ပသသောကြောင့်ရင်း၊ (၁၂) ဆင်, မြင်း,ရထား, ယာဉ်တပ်, လက်နက်ကောင်းများ ရှိသဖြင့် အောင်နိုင်ခြင်း။

စစ်ကပ်ခြင်းမျိုး ၂ ပါး။ ။(၁) စန္ဒကဗျူဟာ- လမင်းကို ကြယ်နက္ခတ် ခြံရံသကဲ့သို့၊မင်း,စစ်သူကြီးကို အလယ်ကထား၍ ကပ်ခြင်း။ (၂) ပဘက်ရ ဗျူဟာ–နေမင်းကဲ့သို့ ကြယ်နက္ခတ်မရံဘဲ မင်း,စစ်သူကြီးတို့ ရှေ့တည်၍ကပ်ခြင်း။

စစ်ခံခြင်းနည်း ၆ မျိုး။ ။သူထိုးလာသောစစ်ကို ကြည့်၍ သင့်သလို ခံတိုက်ရမည်ဟု လောကဗျူဟာကျမ်း၌ ပြ၏။ (၁) နဒီစရဗျူဟာ- ရင်ပေါင်တန်း၍ တန်တားပမာခံခြင်း။(၂) ဝိဇ္ဇုံကဗျူဟာ–ကင်းမြီးကောက် လက်ကဲ့သို့ အလယ်ပင်းစေပြီးလျှင် ဝဲ ယာ ထောင်၍ ခံခြင်း။(၃) သကဋဗျူဟာ–လှည်းဦးကင်းကဲ့သို့ ဝဲယာထား၍ရှေ့တပ်လွှန်ခံခြင်း။(၄) မဓုဝဇ္ဇနဗျူဟာ—ပျားအုံကဲ့သို့ တဝန်း တစုတည်း ခံခြင်း။(၅) စက်ပါဒဗျူဟာ—ကျီးခြေကဲ့သို့ ရှေ့ ၃ တပ် နောက် ၁ တပ်၊ အလယ်၌ မင်း,စစ်သူကြီး နေ၍ ခံခြင်း။ (၆) ဥဒ္ဓနဗျူဟာ–ခုံလောက်ကဲ့သို့ ၃ တပ်ဆိုင်ခံခြင်း။

စစ်ချီစစ်ရေး ပြနည်းမျိုး ၄ ပါး။ ။(၁) သမကဒဏ္ဍဗျူဟာ–ရှားလှင်ကန့်ကဲ့သို့ အစီအရီ စစ်ဖျား စစ်ရင်း တညီတည်း တန်းခွဲ

ပ-န I3

တန်းပြောင်းပြ၍ချိခြင်း။ (၂) ပါသာဒိကဗျူဟာ—ပြာသာဒ်ဆောင် ပေါက်သကဲ့သို့ အထပ်အထပ် နောက်အားကြီး၍ ချိခြင်း။ (၃) ဇင်္ကောဋ္ဌကဗျူဟာ—ပန်းပုံတောင်းကဲ့သို့ စစ်ဖျားကြီး၍ နောက်စစ် တရွေ့ရွေ့ ချိခြင်း။ (၄) ဒိဂ်ဗျူဟာ—မရိုးစည်ကဲ့သို့ စစ်ရင်း စစ်ဖျားသေး၍ စစ်လယ်အားကြီးကြီး ချိခြင်း။

စစ်ဆင်စစ်တိုက်နည်း ၃ ပါး။ ။စစ်တက်စစ်ချိ စစ်ရေးခင်းနည်း ၃ ပါး။ ။(၁) ပဒုမဗျူဟာ—ပဒုမ္မာကြာပွင့်ချပ်ကဲ့သို့ အထပ်ထပ် လှည့်၍ စစ်ဆင်ခြင်း။ (၂) စက္က ဗျူဟာ—စက်ဝန်း စက်ဝိုင်းလည်ချမ်း ပစောက်သဏ္ဌာန်ကဲ့သို့စစ်ဆင်ခြင်း။ (၃)သကဋ ဗျူဟာ— လှည်းဦးကင်းကဲ့သို့ အလယ်ရှူး၍ ဝဲယာတောင်ပံပြန့်ကာ စစ်ဆင်ခြင်း။

စစ်ဆင် စစ်ထိုးနည်း ၆ မျိုး တနည်း။ ။လောကဗျူဟာကျမ်းမှာ အကျယ်ရှု၊ ။(၁) ဒွိဇာဒိပဗျူဟာ- ဂဠုန်တောင် ဖြန့်သကဲ့သို့ စစ်ဆင်ထိုးနည်း။ (၂)ဝါရိဝေဂဗျူဟာ—ရေအယဉ် စီးဆင်းသကဲ့သို့စစ်ဖြန့်ကာ နောက်မဆုတ်ဘဲ စစ်ထိုးနည်း။(၃) ဥသဘဗျူဟာ—နွားလားဥသဘကဲ့သို့ အော်ဟစ် ခြိမ်းခြောက်ကာ ဟန်ရေးပြ၍ အပြင်းအထန် စစ်ထိုးနည်း။ (၄) ဓနုကဗျူဟာ—တင်ထားသော လေးညို့ကဲ့သို့ ပစောက်, လရေး ကွေးပုံ စစ်ထိုးနည်း။(၅)မကာရဗျူဟာ - မကာရီး ကွက်ကဲ့သို့ အထပ်ထပ် စစ်ထိုးနည်း။ (၆) ဘုဇာ ဗျူဟာ- မြွေတွားသကဲ့သို့ ကောက်တကျစ် စစ်ထိုးနည်း။

စစ်ဆင်စစ်ထိုး၊ ၂၉၊ အမျိုးခြား၍သိ။ ။အဓိပ္ပါယ်နှင့် အကျယ်ကို လောကဗျူဟာကျမ်းနှင့်ဗျူဟာ စက္ကိဖွို့၌ ရှုပါကုန်။မဏ္ဍုကဗျူဟာ၊ သပ္ပဗျူဟာ၊ ဥပါယဗျူဟာ၊ဇတ္တိ ဗျူဟာ။ သုဝဗျူဟာ။ မေဃဗျူဟာ၊ ပဏ္ဏဗျူဟာ ဝိဋ္ဌဗျူဟာ၊ဒါရကဗျူဟာ၊ ပဒုမဗျူဟာ(၁၀)။ မဓုဗျူဟာ၊ ဘေရီဗျူဟာ၊ ကိဋကဗျူဟာ၊ ရက္ခဗျူဟာ၊ ဥဂ္ဂတဗျူဟာ၊ အဂ္ဂိဗျူဟာ၊ ကာကဗျူဟာ၊ ဗျဂ္ဃဗျူဟာ၊ မက္ကဋဗျူဟာ၊ ဝိရဗျူဟာ (၂၀)။ ဟာသဗျူဟာ၊ သသဗျူဟာ၊ ဥဒကဗျူဟာ၊ စန္ဒဗျူဟာ၊ သူရိယဗျူဟာ၊ မဉ္စဗျူဟာ၊ ယက္ခဗျူဟာ၊ နိဗ္ဗောဓဗျူဟာ၊ သိဒ္ဓိ ဗျူဟာ(၂၉)

စစ်ဆုတ် စစ်ပြန်နည်း ၆ မျိုး။ ။(၁) အဂ္ဂိ ဇာလ ဗျူဟာ-မီးတောက် မီးလျှံကဲ့သို့ ထင်ထင်ရှားရှား ဝါးမျိုဖျက်ဆီး၍ ဆုတ်ပြန်ခြင်း။ (၂) အမာဝါသီဗျူဟာ-လ ကွယ်သကဲ့သို့ မသိမသာ ဆုတ်ပြန်ခြင်း။ (၃) သီဟဂတိဗျူဟာ-ခြင်္သေ့ သွားသကဲ့သို့ ရဲရဲ တင်းတင်း ရှေ့တက် နောက်ဆုတ် ပြန်ခြင်း။ (၄) သဘ္ဘနာဒီဗျူဟာ-လက်နက်သံပေး ဟစ်ကြွေး ကြိမ်းမောင်း၍ ပြန်ခြင်း။ (၅) မဂ္ဂဆိန္ဒဗျူဟာ-လမ်း၊တန်တားတို့ကို ဖျက်၍ပြန်ခြင်း။ (၆) စိရဋ္ဌဗျူဟာ-ကြာမြင့် ဖြေးနှေးစွာ နေ၍ ပြန်ခြင်း။

စစ်တပ်ကြီးမျိုး ၄ ပါး။ ။ယခုခေတ် စစ်တပ်မျိုးများဖြစ်သည်။ (၁) ကုန်းတပ်—စစ်အင်္ဂါလေးပါးလုံးစုံသော တပ်မတော်ကြီးမျိုး။ (၂) ရေတပ်—လှေ၊သင်္ဘော၊ ၎င်းနှင့်ဆိုင်ရာ လက်နက်စုံပါသော တပ်မတော်ကြီးမျိုး။ (၃) လေတပ်-ကောင်းကင်ပျံ ယာဉ်မျိုးနှင့် လက်နက်စုံပါသော တပ်မတော်ကြီးမျိုး။ (၄) ယန္တရားတပ်—လူမပါဘဲ စက်ယန္တရားဖြင့် လွှတ်၍ တိုက်သောတပ်မျိုး။

စစ်တပ်စိုးမိုး၊ နည်း ၆ မျိုး၊ ဆင်ရိုးပရိယာယ်။ ။လောကဗျူဟာကျမ်းမှ စစ်သူကြီးတို့အားညွှန်ကြားချက် ၆ ပါး။ (၁) စစ်အိပ်—အရပ်အနေသင့်တင့်စွာ စီမံခန့်ရပ်၍ တပ်မရှိထင်မှားကာ သူ့တပ်လာအောင် ဆိပ်ညှံ့ညှံ့ပြုထားခြင်း၊ (၂) စစ်နိုး—အရပ်အနေမသင့် စစ်သည်တို့ညိုးနွမ်းရှိလျှင် လှန့်ခြောက်တီးမှုတ် ကြွေးကြော်မြူးတူးစေကာ စစ်နိုးရခြင်း၊ (၃) စစ်ပျို—စခန်းရှည်ကြာ၍ လက်နက်ရိက္ခာပြတ်သဖြင့် စစ်အိုလျှင် စစ်ရိက္ခာအသစ်တဖန်တည့်ကာ ပျိုနုစေပြန်ခြင်း၊ (၄) စစ်ရဲ—အရပ်အနေမသင့် စစ်သည်တို့ထိတ်လန့်ရှိလျှင် စိုးရိမ်ကင်းရန်အားပေး၍ စစ်ကိုရဲစေခြင်း၊ (၅) စစ်ဆိတ်—တိုက်ခိုက်လုပ်ကြံမည်ရှိလျှင် သူခပ်သိမ်းတို့မသိစေဘဲ၊ ပညာရှိစစ်သူကြီးတို့နှင့်သာ တိုင်ပင်၍ ရုတ်တရက်တိုက်ခိုက်လုပ်ကြံခြင်း။ (၆) စစ်ရွှင်—ဥစ္စာဆင်မြင်း လူသူလက်ဝယ်ရလျှင် မင်းထိုက်စိုးတန်သာချန်၍ ရသူယူစေခြင်း။ အောင်ပွဲရတပ်မျိုးအား အောင်ပွဲခံဆုတံဆိပ်ပေးကာ ရွှင်ပျော်စေခြင်း။

စစ်တပ်ဖွဲ့နည်း ၉ မျိုး။ ။၎င်းဖွဲ့နည်း သရုပ်အမည်များကို 'တပ်မတော် ၉ မျိုး' မှာ ကြည့်ပါ။

စစ်ပညာရပ်၊ သင်ယူအပ်၊ အတတ် ၇ ဖြာ။ ။စစ်ဖက်ဆိုင်ရာ အရာရှိကြီးများကို နိုင်ငံကြီးတိုင်း၌ သင်ကြားလေ့လာနေစေသော သေနင်္ဂပညာ ခုနစ်ရပ်ကို ဆိုသည်။ ။(၁) ချီစစ်–ရန်သူများအား တိုက်ခိုက် ခြေမှုန်းရန် ချီတက်ပုံ နည်းမျိုး။ (၂) တိုက်စစ်–တိုက်ပုံ တိုက်နည်း မျိုး။ (၃) လိုက်စစ်–ဆုတ်ပြေးပြေးသော ရန်သူနောက်သို့ လိုက်ပုံ နည်းမျိုး။ (၄) ခံစစ်–ရန်သူ လာတိုက်သည်ကို ခုခံ တိုက်ခိုက်နည်းမျိုး။ (၅) ဆုတ်စစ်–အရေးမလှ၍ ပြန်ဆုတ်ပုံ နည်းမျိုး။ (၆) စစ်ရေး–စစ်ရေးလေ့ကျင့်ပုံ နည်းမျိုးနှင့် အုပ်ချုပ်ပုံပါ အစုံ။ (၇) စစ်အေး–လက်နက်မသုံးဘဲ အခြားနည်း ပရိယာယ်များဖြင့် ကိုယ့်ထံညွှတ်ရန် ကျင့်သုံးခြင်းမျိုး။

စစ်မက်ဖြစ်ကြောင်း ၁၃ ပါး။ ။စစ်ဖြစ်ခြင်း၏ အနီးစပ်ဆုံးအကြောင်းများ ၁၃ ပါး။ လောကဗျူဟာကျမ်းမှ။ (၁) နယ်ခြားသတ်မှတ်မှုကြောင့်၊ (၂) မြေအောက်မြေပေါ် ပစ္စည်းလိုချင်မှုကြောင့်၊ (၃) ဆင်ကောင်းမြင်းကောင်း လိုချင်မှုကြောင့်၊ (၄) စက်သုံးလက်နက် လိုချင်မှုကြောင့်၊ (၅) သမီးကညာ လိုချင်မှုကြောင့်၊ (၆) ကုန်းတိုက်ဥပါယ်ပြုမှုကြောင့်၊ (၇) သစ္စာဖောက်ပြန်မှုကြောင့်၊ (၈) စေပါးသော ရာဇသံစကားကို အနိမ့်အကျ မသိမှုကြောင့်၊ (၉) လူမျိုးရေး, ဘာသာရေးကို ဖျက်ဆီးမှုကြောင့်၊ (၁၀) မင်းအစိုးရတို့ တိုင်းပြည်မစောင့်ရှောက်မှုကြောင့်၊ (၁၁) ဗိုလ်ပါရဲမက် သူရဲသူငက်တို့ မရှိ, နည်းပါးမှုကြောင့်၊ (၁၂) ကုန်သည်တို့ လောဘကြီးမှုကြောင့်၊ (၁၃) ရန်ညှိုးဖွဲ့မှုကြောင့်။

စစ်ရှုံးရသောအကြောင်း ၁၂ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်သဘောရပ်အားလုံးကို 'စစ်အောင်နိုင်ခြင်းအကြောင်း ၁၂ ပါး'မှ ပြောင်းပြန်ယူခြင်းဖြင့် သိနိုင်ရာ၏။ မဟာရာဇဝင်ကြီး ပဋ္ဌမတွဲ၌ကား ဆယ်ပါးဟု သရုပ်နှင့်ပြထား၏။

စစ်သံ ၁၀ မျိုး၊ ဗြိမ့်ဗြိမ့်တိုး၊ မြေမိုးပြိုလှုသဲ။ ။စစ်၏အသံမျိုး

ဆယ်ပါးဟူ၏။ ၁၊ ဆင်သံ။ ၂၊ မြင်းသံ။ ၃၊ ရထားသံ၊ ၄၊ မိုလ်ခြေစစ်သည်သံ။ ၅၊ အမြောက် စိန်ပြောင်း ပုံး သေနတ်သံ။ ၆၊ တိုက်မောင်းကြီးငယ်သံ။ ၇၊ တိုက်စည်သံ။ ၈၊ တံပိုး ခရာသံ၊ ၉၊ မုဒိန်း မရိုးစည်သံ၊ ၁၀၊ စည်ကြီးသံ ဗင်သံ။

စစ်သားတို့ သစ္စာတရား ၄ ပါး။ ။လောကဗျူဟာ ကျမ်းမှ။ (၁) ကိုယ့်တိုင်းပြည်နှင့် ကိုယ့်လူမျိုးအတွက် ပါဏာတိပါတကံကို ခံယူရခြင်း။(၂) သူ့သားအိမ်ရာ သူ့ဥစ္စာကို မလွှန်ကျူး မလုယူရခြင်း။(၃) ရန်သူမဟုတ်သူကို မသတ်ရခြင်း။ (၄) ရန်သူနှင့်ကြုံက အသက်ကို စွန့်၍ တိုက်ရခြင်း။

စစ်သူကြီး အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။စစ်သူကြီး, မိုလ်ချုပ်, မိုလ်မှူး, တပ်မှူး, တပ်ကြပ်တို့၌ ရှိထားရမည့် အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ရာဇနီတိ။(၁) ရန်သူစစ်တပ်ကို နှိမ်နင်းဖျက်ဆီးနိုင်သောပညာအရည်အချင်းရှိထားရခြင်း။ (၂) စစ်အောင်နိုင်ရေးအတွက် မြေကွက်၊ကုန်း ကျင်း စသည် နေရာကောင်းကို ရွေးတတ်ရခြင်း။(၃) အရေးမသာ တပ်ပျက်မှု ရှိသောအခါစစ်သည်ရဲမက်အားလုံးကို သိမ်းကျုံးကွပ်ကဲ၍တဦးတယောက်ကိုမျှ မစွန့်ဘဲ တပ်ဆုတ်၍ လာရခြင်း။ (၄) လက်အောက်ရဲဖော်စစ်သည်တော်များနှင့် ဆင်းရဲချမ်းသာ မျှတစွာ ကျင့်သုံးရခြင်း။(၅) စွမ်းပကားနှင့် ခွန်အားဗလ ကြီးမားရခြင်း၊ ''သူရသတ္တိနှင့် ကာယဗလ''။(၆) တည်ကြည်ဖြောင့်မတ်သော ကိုယ်ကျင့်တရားရှိရခြင်း။ (၇) သေနင်္ဗျူဟာကျမ်းကို တတ်သိ ကျေပွန်ရခြင်း။(၈) စစ်သည် ရဲမက်တို့ မပင်ပန်းရအောင် စီစဉ်တတ်ရခြင်း။ (၉) လုံ့လသတိ အမြဲရှိရခြင်း၊''ဝိရိယနှင့် အပမာဒ''

စစ်သူကြီးတို့ အင်္ဂါ ၉ ပါး တနည်း။ ။ဤကား။ အာစရိယဝါဒခေါ် ငါတို့ကျောင်းသားဘဝက သင်ကြားခဲ့ရသော နည်းတည်း ။ စစ်မြေပြင်၌၊ စိုးကွပ်ခြင်းရာ၊ အင်ကိုးဖြာကား။ အလိမ္မာကို၊ သူထက်ပို၍၊ (၁) ကင်းတို ကင်းရှည်၊ (၂) အတည်, အရပ်၊ (၃) အကပ်အခွါ။ (၄) ဗြူဟာဘက္က၊ သေနင်္ဂနှင့်၊ ပဒုမဗြူဟာ။ (၅) တပ်တာ မြေကတုတ်၊ တည်လုပ်ပြင်ငြား၊ စိုက်ထားဆူးညှောင့်၊ (၆)

အစောင့်အနေ။ (၇) အစေအဘာန်။ (၈) အကြံအတွေး၊ အရေးအရာ၊ အဖြာဖြာကို၊ ပညာသတိ။ (၉) ရဲသည့်စိတ်ထွ၊ နှလုံးမြဲလျက်၊ ကွပ်ကဲစီရင်၊ စစ်ဘုရင်ဟူ၊ စစ်သူကြီးရာ၊ ခံထိုက်စွာ၏။

စဉ်းလဲ့ရခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။လိမ်လည်လှည့်ပတ် ဖြားယောင်းရခြင်းအကြောင်း ၃ ပါး။ ဘုရင်နှင့် စစ်သူကြီး, သံတမန်တို့ ကျင့်ရန်။ ။(၁) ဇီဝိတ မာယာ-အသက်၏ ပျက်စီးဘွယ်ရာ၌ စဉ်းလဲရခြင်း။ (၂) ယောဂ မာယာ–သူ၏စစ်ကို အောင်ဘွယ်ရာ၌ စဉ်းလဲ့ရခြင်း။ (၃) မဟာဝိနာသ မာယာ-သတ္တဝါအများ ပျက်စီးဘွယ်ရာ အမှုကြီးတို့၌ စဉ်းလဲ ရခြင်း။

စည်မျိုး ၁၂ ပါး တနည်း။ ၁၃ ပါး။ ။မဟာရာဇဝင်ကြီးမှ ထုတ်၍ဖြေထားသည်။ ။(၁) မြှောက်စည်။ (၂) သံလွင်။ (၃) စည်ပြော။ (၄) စည်ကြီး။ (၅) ဒုံမင်း၊ (၆) စည်ဝန်း။ (၇) စည်သေး။ (၈)စည်ပုတ်၊ (၉)စည်ပန်းတောင်း၊ (၁၀) ပတ်သာ–ပုံသာ။ (၁၁) တဖက်ပိတ်စည်။ (၁၂) စည်အိုင်။ **မှတ်ချက်။** အချို့ကား 'စည်ဒိုး' ကို ထည့်၍ စည်မျိုး ၁၃ ပါး ယူကြ၏။ စည်းသေးနှင့်အတူ မှတ်က ၁၂ ပါးပင် ရ၏။ မဃဒေဝ လင်္ကာ၌ ''နန်းပွဲအလိုက်၊ နန်းထိုက်တမည်၊ကြူးရိုက်မြည်သား၊မြှောက်စည်, သံလွင်၊ ထိုပြင်ရှိရေ့၊ စည်ပြောတသီး၊စည်ကြီး, တသင်း၊ ဒုံမင်း သံမှုန်း၊ စည်ဝန်း, စည်သေး၊ တရေးစည်ပုတ်၊ ပြုတ်ပြုတ်ဆော်ညှောင်း၊ စည်ပန်းတောင်း, ပတ်သာ၊ သညာထူးလည်၊တဖက်စည်ကား၊ စည်အိုင်ခေါ်ရိုး၊ စည်မျိုး ဆဲ့နှစ်'' ဟု လာရှိ၏။

စည်းစိမ်ဥစ္စာ ပျက်စီးကြောင်းတရား ၆ ပါး။ ။သိင်္ဂါလ သတို့သားအား ဘုရားဟောတော်မူသည်ကို ၎င်းလင်္ကာဖြင့်သိပါ။ (၁) သေစာ သောက်စား၊ (၂) လမ်းသွား ခါမဲ့၊ (၃) ရှုငဲ့ သဘင်၊ (၄) ပျော်ရွှင် အန်လောင်း၊ (၅) မကောင်း မိတ်ဖျင်း၊ (၆) ပျင်းရှိခြင်းများ၊ ဤ ၆ ပါးကား ပျက်ပြားဥစ္စာ ယွင်းကြောင်းတည်း။

စည်းစိမ်ချမ်းသာ၊ မျိုး ၄ ဖြာ၊ ကျမ်းလာမည်သို့နည်း။ ။ဗုဒ္ဓဘာသာ ကျမ်းစာတို့၌ ဒါန,သီလ,ဘာဝနာမှုအတွက် စည်းစိမ် ၄ ပါး

ကို ညွှန်ကြားကြကုန်၏။ (၁) လူ့စည်းစိမ်,လူ့ချမ်းသာ။ (၂) နတ်စည်းစိမ်,နတ်ချမ်းသာ။ (၃) ဗြဟ္မာ့စည်းစိမ်,ဗြဟ္မာ့ချမ်းသာ။ (၄) နိဗ္ဗာန်စည်းစိမ်,နိဗ္ဗာန်ချမ်းသာ။

စဏ္ဍပဇ္ဇောတမင်း၏ ယာဉ်တော် ၅ ပါး။ ။သူ၏ကောင်းမှု ပုညာနုဘော်ကြောင့်ရှိသော အစွမ်းကောင်းများ။ (၁) ကာကခေါ် ယောက်ျား၊ ယူဇနာ ၆၀ နေ့ချင်းသွားနိုင်၏။ (၂) နာဠာဂိရိဆင်၊ ယူဇနာ ၁၂၀ နေ့ချင်းလျှင်စွာသွားနိုင်၏။ (၃) ဘဒ္ဒါလီဆင်မ၊ ယူဇနာ ၅၀ ချက်ချင်း လျှင်စွာသွားနိုင်၏။ (၄) မုဉ္စကေသီ မြင်းမ၊ ယူဇနာ ၁၂၀ ခရီးကို နေ့ချင်းလျှင်စွာ သွားနိုင်၏။ (၅) ဘဇ္ဇကုလီမြင်းမ၊ ၎င်းအတိုင်း။

စဏ္ဍာလ ၄ စု။ ။ကျောက်စာဝန်တော် စိန်နီ၏ မှတ်စုပုရပိုက်တဆူ၌ အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ရ၏။ (၁) ပြည့်တန်ဆာမများ တစု။ (၂) သွေးမစွမ်း,အနူများ တစု။ (၃) သူတောင်းစားများ တစု။ (၄) သူ့ကောင်ထမ်း,မြေမြှုပ်သုဘရာဇာတစု။ ၎င်းတို့ကို အရွှတ်ဝန်က အုပ်ချုပ်ရသည်။

စဏ္ဍာလ ၅ မျိုး။ ။အလုပ်ကြမ်း သမားများ ဟူ၏။ ကေနိပါတ်၊ အပဏ္ဏကဇာတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) စဏ္ဍာလ-ဒွန်းစဏ္ဍားမျိုး၊ ပန်းပဲ အလုပ်ကြမ်းသမားများ။ (၂) နေသာဒ-တံငါ မုဆိုးမျိုး။ (၃) ပုက္ကုသ-ပန်းမှိုက်သွန်,အညစ်အကြေး သုတ်သင်သူမျိုး၊ (၄) ရထကာရ-သစ်ခွဲသမား, ရထား လှည်း စသည် အလုပ်သမား။ (၅) ဝေဏ-ဝါးခုတ် ဝါးခွဲ,နှီးထိုး ဖျာရက် စသည် ပြုသောသူမျိုး။

စဏ္ဍာလ ၅ မျိုး၊ တနည်း။ ။(၁) စပ်။ (၂) အမှိမ်း။ (၃) သူကောင်ထမ်း။ (၄) တွင်းတူး။ (၅) သူသေကင်း။ ၅ မျိုးကိုလည်း စဏ္ဍာလ ၅ မျိုးဟူ၍ ''လောက ဝေါဟာရ'' အားဖြင့် ခေါ်ကြသေး၏။ **မှတ်ချက်။** ။''စဏ္ဍာလငါး၊ အစုများက၊ ရခြားတမည်၊ အခွန်သည်ကား၊ တပြည်တစံ၊ တနိုင်ငံက၊ သံကို ကျွေးမွေး၊ ပေးကမ်းဘို့ရန်၊ အရွှတ်ဝန်သို့၊ မကျန်စေငှါ၊ အပ်ထားရာ၏။'' ဟု မဃဒေဝလင်္ကာ ပုဂ္ဂလောဝါဒခန်း၌စပ်ဆိုလျက်ရှိ၏။

စတုဥဇ္ဇာမျိုး ၄ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ အပူမျိုးအပေါင်းဝေါဟာရ။ (၁)သဘော်ချင်း။ (၂) ငရုတ်ကောင်း။(၃) ပိတ်ချင်းသီး။ (၄) ပိတ်ချင်းမြစ်။

စတုဇာတ မျိုး ၄ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ အမွှေးမျိုး အပေါင်း ဝေါဟာရ။ (၁) ဖါလာ။ (၂) ကရဝေးရွက်။ (၃) ကရဝေး ခေါက်။(၄) ကံ့ကော်ဝတ်ဆံ။

စတုဓ္ဓက္ခရာ ၅ လုံး။ ။ကမ္ဘဝါဖတ်ရာ၌ ပြင်းပြင်းရွတ်ရ၍ ဝဂ်ငါးပါး တို့တွင် ပါဝင်သော ဃ,ဈ,ဎ,ဓ,ဘ,အက္ခရာ ငါးလုံးကိုခေါ်သည်။

စတုပညာသ ဆေး ၅၄ သား။ ။အင်္ဂရိတ် ဝေါဟာ ရ၊ ဘယဆေး၌ လည်း သုံး၏။(၁) ဆား ၈။(၂) လက်ချား ၁၅ (၃) ဆပ်ပြာ ၁၆ (၄) ယမ်းစိမ်း ၁၅။ပေါင်း ၅၄ သားကို ချော်ချက်၍ သုံး ရာ၌ အင်္ဂရိတ်ဆရာတို့က''စ,က,ဗ,ယ''စတုပညာသ ဟု ခေါ်ဆို ကြလေသည်။ ၃,၂,၅,၀ ဂြိုဟ်သက်တို့ကို အလေးချိန်ပြုသည်မှတ်။

စတုပညာသဆေး၊ ၅၄ သားတနည်း။ ။(၁) ထုံးရေကြည် ၁၀။ (၂) ဇဝက်သာ ၂၁။ (၃) ဆား ၈။ (၄) လက်ချား ၁၅။ ၎င်း ၅၄ သားကို လုပ်ရပ်ကျမ်းတို့၌ ဋ,သ,ည,ခ,ဟု ခေါ်ဆိုကြ ကုန်၏။၇,၆,၃,၂ ဂြိုဟ်သက်တို့ကို အလေးချိန်ပြုသည်။

စတုဗလဆေး ၄ ပါး။ စိန်, ဆေး, ဇ.နှ့်,ဟင်း ခေါ် မင်းလေးပါး ဆေးကို လုပ်ရပ်ကျမ်းတို့၌''စတုဗလဆေး''ဟု ခေါ်ဆိုကြကုန်၏။

စတုဗီဇမျိုး ၄ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ အစေ့မျိုးအပေါင်းဝေါဟာ ရ။ (၁) ဇီယာနက်စေ့။ (၂) ပဲနံ့သာစေ့။ (၃) စမုန်ဖြူစေ့။ (၄) စမုန်နီစေ့။

စတုမဓုမျိုး ၄ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ နေလွဲညစာ သုံးဆောင် ရန် ဘုရားခွင့်ပြုတော်မူသော အချိုမျိုးလေးပါး။ အာယုဝဍ္ဎနပြီး ၏။ (၁) ထောပတ်။ (၂) ပျားရည်။ (၃) တင်လဲ။ (၄) နှမ်းဆီ။ ၎င်းလေးပါးအမျိုး။ နေ၊ သို့မဟုတ်၊ မီးနှင့်ချက်။

စတုမဟာရာဇ် နတ်မင်းကြီး ၄ ပါး။ ။စတုမဟာရာဇ် နတ်ပြည်၌ ၄ ဌာနခွဲ၍ အုပ်စိုးသော နတ်မင်းကြီးလေးပါးဟူ၏။ (၁) အရှေ့

ပိုင်းဌာနၵ် ဓတ္တရဋ္ဌနတ်မင်းကြီး။ (၂) တောင်ပိုင်းဌာနၵ် ဝိရုဠ္ဌက နတ်မင်းကြီး။ (၃) အနောက်ပိုင်း ဌာနၵ် ဝိရူပက္ခ နတ်မင်းကြီး။ (၄) မြောက်ပိုင်းဌာနၵ် ကုဝေရခေါ်, ဝေဿဝဏ်နတ်မင်းကြီး။

စတုအင်္ဂါ၊ဘွဲ့နာမ၊ ၄ မြာ အင်္ဂါသိ။ ။စတု ရင် ဗလ, ဟူသော ဘွဲ့ပိုတံဆိပ်၏ အင်္ဂါ လေးပါးကို ဆိုသည်။ ။(၁) သဒ္ဒါ ကျမ်းအတတ်။ (၂) ကဗျာလင်္ကာအတတ်။ (၃) အမေးပြဿနာ ဓမ္မသတ်ကျမ်းစကားအတတ်။ (၄)စစ်ဆင် စစ်ချီ စစ်ထိုးအတတ်။ ၎င်း အင်္ဂါ ၄ ရပ်ဘွဲ့၌ ခေါင်ထိပ်အထိ တတ်မြောက်သူ။

စတုရာရက္ခတရား ၄ ပါး။ ။ရဟန်းရှင်လူတို့ ညနံက် အမြဲမပြတ် ပွါးများအပ်သော တရားလေးပါး။ ။(၁) အသုဘ ကမ္မဋ္ဌာန်း။ (၂) မရဏာနုဿတိ။(၃) မေတ္တာဘာဝနာ။ (၄)ဗုဒ္ဓါနုဿတိ။

စတုဝဂ္ဂ ဓမ္မ ၄ ပါး။ ။ကာလိဒါသစသော ဆရာကြီးတို့ ရေးခဲ့သည့် လောကီမဟာကဗျာကျမ်းလာ လေးပါးသော တရားစု။ (၁) ချမ်းသာကြောင်း ဓမ္မ။ (၂) အတတ်ပညာ၊ လယ်ယာရွှေငွေဥစ္စာတို့ကို ရခြင်းနှင့် ရပြီးကို စောင့်ရှောက်ခြင်းတည်း ဟူသော–အတ္ထ။ (၃) ကာမဂုဏ်ငါးပါးဟူသော–ကာမ။ (၄) နိဗ္ဗာန် ဟူသော–မောက္ခ။

စတုဝိသာရဒဉာဏ်တော် ၄ ပါး။ ။စတုဝေသာရဇ္ဇ ဉာဏ်တော် ၄ ပါးလည်းဟူ၏။ဟုတ်မှန်ကြောင်းကို ရဲရင့်စွာ အသံပေး ပြောဆို ဝန်ခံခြင်း ၄ ပါး။ အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်စတုက္က။ (၁) ဗုဒ္ဓတ္တဉာဏ်– ဘုရားအဖြစ်ကိုဟုတ်မှန်စွာသိသောဉာဏ်။ (၂)အာသဝက္ခယဉာဏ်– အာသဝ ကုန်ခြင်းကို သိသောဉာဏ်။ (၃) အန္တရာယဉာဏ်– အန္တရာယ်ရှိသည်ကို သိသောဉာဏ်။ (၄) နိယျာနိက ဉာဏ်– လောက သံသရာမှ ထွက်လမ်းကို သိသောဉာဏ်။

စန္ဒကူး မျိုး ၄ ပါး။ ။၁၊ရတ္တစန္ဒန–စန္ဒကူးနီ။ ၂၊ ကာလာနုသာရီ– စန္ဒကူးနက်။ ၃၊ဟရိစန္ဒန–စန္ဒကူးရွှေ။ ၄၊ ဂန္ဓသာရ– စန္ဒကူးဖြူ။

စန်းယှဉ်နက္ခတ် ၁၃ လုံး။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ပုဏ္ဏမိနက္ခတ် ၁၃ လုံး" ၌ကြည့်ပါ။

စပ်တူ, စပ်ဖက် မလုပ်အပ်သူမျိုး ၈ ယောက်။ ။၎င်းသရုပ်အဖြေကို ''မတိုင်ပင်အပ်သူ ၈ ယောက်'' ၌ ရှုပါလေ။

စပါးမျိုး ၇ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ကောက်မျိုး ၇ပါး'၌ဆိုခဲ့ပြီ။

စပါးမျိုးအပြား ၁၀၇ ပါး၊တနည်း။ ။အထိကရ မဟာကန်တော်ကြီးမော်ကွန်းမှ၊၎င်းသရုပ်များကို''ကောက်မျိုး ၁၀၇ ပါး'' ၌ပြခဲ့ပြီ။

စမကြီး ၄ လုံး။ ။တြင်းကျေ, နဝင်းကျေဖြစ်၍ လောက ကောင်းကျိုးကိုပေးစေတတ်သော ''စ,ဓ,ဗ,ဝ''ခေါ် အက္ခရာ ၄ လုံး။

စမုန်မျိုး ၅ ပါး။ ။၁၊ စမုန်စပါး။ ၂၊ စမုန်မွှေး။ ၃၊စမုန်ဖြူ။ ၄၊စမုန်နီ။ ၅၊ စမုန်နက်။

စမုန်မျိုး ၇ ပါး တနည်း။ ။၁၊ ဇီယာ။ ၂၊ စမွတ်။ ၃၊ စမုန်စပါး။ ၄၊ စမုန်မွှေး။ ၅၊ စမုန်ဖြူ။ ၆၊ စမုန်နီ။ ၇၊ စမုန်နက်။

စရဏတရား ၄ ပါး။ ။လောကီ,လောကုတ်, အတတ်တို့၏အခြေခံအကြောင်းရင်း အလုပ်တရားလေးပါး။ (၁) လောကီစရဏ—လောကီဝိဇ္ဇာကို တတ်မြောက်နိုင်ရန် ပရိကံဖြစ်၍ မူလအခြေ သင်ကြား အားထုတ်မှု လေ့ကျင့်ခဏ်း ဟူသမျှ။ (၂) ဗြဟ္မ စရဏ—ဗေဒင်သုံးပုံတို့၏ အခြေခံဖြစ်သော ကမ္မဿကတ ဉာဏ်နှင့် ၅ ပါး သီလတရားစု။ (၃) ဈာန် စရဏ – ဈာန်ဝိဇ္ဇာ ခေါ် လောကီအဘိညာဉ် ငါးပါး၏ ရှေ့အဖို့ ကျင့်ကြံအားထုတ်စရာ ဆယ်ပါးသီလ,ဣန္ဒြိယသံဝရသီလ,ပရိကမ္မစသောနိမိတ် ၃ ပါး, ဈာန် ၄ ပါး, သမာပတ် ၈ ပါးတရားစု၊ (၄) ဗုဒ္ဓ စရဏ—ဘုရားသခင်၏ အလိုတော်ကျဖြစ်သော စရဏတရား ၁၇ ပါး။

စရဏတရား၉ ပါး၊ တနည်း။ ။အမွှဋ္ဌသုတ်၌ စရဏတရားကိုးပါးကို မြတ်စွာဘုရား ဟောကြားတော်မူသည်။ (၁) သီလသံဝရ၊ (၂) ဣန္ဒြိယသံဝရ၊(၃) ဘောဇနေ မတ္တညုတာ၊ (၄) သတိသမ္ပဇည၊(၅) စတုပစ္စယသန္တောသ၊(၆) ပဌမဈာန်၊(၇) ဒုတိယဈာန်၊(၈) တတိယဈာန်၊(၉) စတုတ္ထဈာန်။

စရဏတရား ၁၅ ပါး၊တနည်း။ ။နိဗ္ဗာန် သွားကြောင်း ခြေချောင်း

နှင့် တူသော တရားများဟူ၏။ မဇ္ဈိမ ပဏ္ဏာသ တတိယဖြစ်သော သေခပဋိပဒါ။ (၁) သီလသံဝရ၊ (၂) ဣန္ဒြိယေသု ဂုတ္တဒွါရတာ၊ (၃) ဘောဇနေမတ္တညုတာ၊ (၄) ဇာဂရိယာ နုယောဂ။ (၅) သဒ္ဓါ၊ (၆) သတိ၊ (၇) ဟိရီ၊ (၈) ဩတ္တပ္ပ၊ (၉) ဗဟုသစ္စ၊ (၁၀) ဝိရိယ၊ (၁၁) ပညာ၊ (၁၂) ပဌမဈာန်၊ (၁၃), ဒုတိယဈာန်၊ (၁၄) တတိယဈာန်၊ (၁၅) စတုတ္ထဈာန်။

စရဏတရား ၁၇ ပါး၊ တနည်း။ ။အထက် ဖော်ပြပါ ၁၅ ပါးသို့ (၁) သမ္မာဒိဋ္ဌိ။ (၂) စတုပစ္စယ သန္တောသ။ ၎င်းနှစ်ပါးထည့်သော် စရဏတရား ၁၇ ပါးဖြစ်၏။

စရိယ တရား ၃ ပါး။ ။အတ္ထ, ပရ, နှစ်ဝကျိုးတွက် လုပ်ကိုင် အားထုတ်ခြင်း ၃ ပါး။ (၁) လောကတ္ထစရိယာ–ကမ္ဘာသား အများ ကောင်းကျိုးချမ်းသာ ရရှိခံစားနိုင်ရန် အတွက် ဖြည့်ကျင့် ပြုစုခြင်း။ (၂) ဉာတတ္ထ စရိယာ–မိမိအမျိုးသားတို့၏ အကျိုး၄ါ ဖြည့်ကျင့် ပြုစု အားထုတ်ခြင်း။ (၃) ဗုဒ္ဓတ္ထ စရိယာ–ဘုရားသခင် ဖြစ်နိုင် လောက်သည်အထိ ဉာဏ်ပညာကြီးပွါးအောင် ပြုကျင့်အားထုတ် ရှာမှီးခြင်း။

စရိုက် ၆ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့၏ သဏ္ဍာန်မှာ ပါရှိနေသော သဘော တရား ၆ ပါး။ (၁) ရာဂစရိုက်–ရာဂပေါများထူပြောသူ၊ (၂) ဒေါသစရိုက်–ဒေါသပေါများ ထူပြောသူ၊ (၃) မောဟစရိုက်– မောဟပေါများ ထူပြောသူ၊ (၄) ဝိတက်စရိုက်–တောင်တောင် ဤဤ ကြံစည်ခြင်းများပြားသူ၊ (၅) သဒ္ဓါစရိုက်–သဒ္ဓါတရား ကောင်း သူ၊ (၆) ဗုဒ္ဓိစရိုက်–ဆင်ခြင်ဉာဏ်ပညာကောင်းသူ။

စဝဂ် ၅ လုံး။ ။စ, ဆ, ဇ, ဈ, ည။ ၎င်းအက္ခရာငါးလုံးကို တစုတည်း တဆက်တည်း ရွတ်ဆိုရသောကြောင့် စဝဂ်ခေါ်သည်။

စာဂဂုဏ် ၆ ပါး။ ။စာဂါနုဿတိအရ စာဂဂုဏ် ၆ ပါးကား၊ပေး ကမ်းစွန့်ကြဲသူတို့အဖို့ ဖြစ်၏။ (၁) ဝိဂတ မလ မစ္ဆေရ–မစ္ဆေရမှ ကင်းစင်ခြင်းဂုဏ်၊ (၂) စာဂ–ပေးလှူစွန့်ကြဲနိုင်မှုဂုဏ်၊ (၃) ပယတ ပါဏိ–စင်ကြယ်သော သက်ရှိခြင်းဂုဏ်၊ (၄) ယာစ ယောဂ–

အလှူခံတို့နှင့် ယှဉ်ခြင်းဂုဏ်၊ (၅) သံဝိဘာဂ ရတ-ဝေ ဘန်ခြင်း၌ မွေ့လျော်မှုဂုဏ်၊ (၆) ဝေါသဂ္ဂ ရတ-စွန့်ကြဲခြင်း၌ မွေ့လျော်မှုဂုဏ်။

စာဂီ ၅ ဖြာ၊ လောင်းမြတ်ဗွာ၊ ကျင့်ရာအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကား 'စွန့်ခြင်းကြီး ၅ ပါး'နှင့် တူ၏။ 'စွန့်ခြင်းကြီး ၅ ပါးကိုပင် 'စာဂီ ၅ ဖြာ၊ စာဂ ၅ ပါး'စသည်ဖြင့် ခေါ်ဆိုကြကုန်၏။

စာတတ်ကြောင်းရာ၊ အင်္ဂ ၈ ဖြာ၊ လိုက်နာစွဲမှတ်သိ။ ။သု,စိ,ပု, ဘာ,ဝိ,လိ,သိ,ဓာ,ဟူသော စာတတ်ခြင်း၏ အခြေခံအင်္ဂါရပ် ရှစ်ပါးကိုဆိုသည်။ (၁) သု, သုဏောယျ-ကြားနာရာ၏။ (၂) စိ, စိန္တေယျ-ကြံစည်ရာ၏။ (၃) ပု, ပုစ္ဆေယျ-မေးမြန်း စုံစမ်းရာ၏၊ (၄) ဘာ, ဘာသေယျ-ပြောဆိုရာ၏။ (၅) ဝိ, ဝိစာရေယျ-ဆင်ခြင်နှိုင်းဆရာ၏။ (၆) လိ, လိခေယျ-ရေးသားရာ၏။ (၇) သိ, သိက္ခေယျ-သင်ကြားလေ့ကျင့်ရာ၏။ (၈) ဓာ, ဓာရေယျ-နှုတ်တက်အာဂုံ ဆောင်ရာ၏။

စာပေရေးရာ၊ နည်း ၅ ဖြာ၊ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မြန်မာစာပေ ရေးသားသော၊ ၅ ထွေနိသျည်း''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ရှုပါလေ။

စာပေရွတ်ဖတ်၊ နည်း ၁၀ ရပ်၊ ကျမ်းမြတ်မည်သို့ မိန့်သနည်း။ သဒ္ဒါကျမ်းတို့၌ 'ဗျဉ္ဇနဗုဒ္ဓိ ၁၀ ပါး' ကို စာပေရွတ်ဖတ်ပုံ နည်းဥပဒေအရ မိန့်ဆိုကြ၏။ ကမ္မဝါစာ ရွတ်ဖတ်ရာ၌လည်း ထိုဆယ်ပါးကို ဝိနည်း ဥပဒေက ညွှန်ကြားထားသည်။

စာပေဝင်ကျော်၊ ဆရာတော်၊ မှ ဖော် မြန်တိုင်းရစ်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ကျော်လေးပါးခေါ်၊ ဆရာတော်' ဟူသော သုတေသနရပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

စာရမျိုး ၃ ပါး။ ။သင်္ဃတည်နေသောမိန်းမတို့ လိုက်နာရသောအကျင့်သုံးပါး။ (၁) တိတက္က-ခါးသောအစာအာဟာရမှရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၂) ကသာဝ-ဖန်သောအစာအာဟာရမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၃) ကဋုက-စပ်ပူသောအစာအာဟာရမှရှောင်ကြဉ်ခြင်း။

စာရေးတော်ကြီး အင်္ဂါ ၆ ပါး။ ။လွှတ်သုံး၊ ရုံးသုံးစာရေးတော်ကြီးတို့၏ အင်္ဂါ ၆ ပါး။ ရာဇသေ◌ကကျမ်း။ (၁) သက်ိ ဥတ္တ႒ုဟံ–တကြိမ်ဆိုလျှင် မင်း၏အလိုကိုသိတတ်ခြင်း။ (၂) သီဃ လေခကံ-လျင်မြန်သောလက်ရေးလည်းရှိခြင်း။ (၃) သုလေခကံ-လက်ရေးလည်းလှပပြီသခြင်း။ (၄) မေဓါဝီ–ထိုးထွင်းဉာဏ်လည်း ရှိခြင်း။ (၅) ဝါကျပဋုကံ-စကားသွားစာပုဒ်လည်း ကောင်းမွန်ပြေပြစ်ခြင်း။ (၆) ဒက္ခံ–အရာ႐ှာနအားခလျော်စွာ လိမ္မာပါးလျှင်ခြင်း။ တော်–ဤသို့ဆိုပြား, ၆ပါးအင်္ဂါနှင့်ပြည့်စုံသူကို လေခကေ–စာရေးတော်ကြီးအရာ၌ပေ–ထ◌ားရာခန့်ရာ၏။

စာလုံး ၅ မျိုး၊ ရေးရိုးစဉ်လာ၊ ဖေါ်ပြပါ။ ။ဤမြန်မာစာလုံး ရှေးထုံးရေးပုံ ငါးပါးကား 'မုဒ္ဒါလိပိ သိပ္ပလိပိ လိပိလေခန သမ္ဘဝါဂုဏ္ဍိကာ ဃုဏာသမ္ဘူတာ၊ လိပိယော ပဉ္စဓာ' ဟူသော သဒ္ဒတကျမ်းမှ နည်းယူ ကူးပြောင်းလာ၏။ ။(၁) တံဆိပ်ရိုက်စာလုံး–မုဒ္ဒါ လိပိမျိုး။ (၂) ပန်းချီရေးစာလုံး–သိပ္ပ လိပိမျိုး။ (၃) ကညစ်ရေးစာလုံး–လိခါ လိပိမျိုး။ (၄) ချစားရာ၌ ထင်နေသောစာလုံး–ဃုဏာ လိပိမျိုး။ (၅) မင်းရေး စာလုံး–ဂုဏ္ဍိကာ လိပိမျိုး။

စာသင်နည်းမျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ပရိယတ္တိမျိုး ၃ ပါး' ဟူသော သုခတသန ပုဒ်မှာ ကြည့်ပါလေ။ ပါရာဇိကကဏ် အဋ္ဌကထာ။

စားတော်ကဲ အင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။စဖိုသည်ခေါ် ထမင်းချက်သမား၏ ဂုဏ်အင်္ဂါငါးပါး။ ရာဇနီတိ၌ ဆို၏။ ။(၁) စဖိုသည်၏ မျိုးရိုးစဉ်ဆက် ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဟင်းလျာချက်နည်းမျိုးစုံ ကျမ်းစာတို့ကိုလေ့လာ တတ်မြောက်ရခြင်း။ (၃) မြိန်ရှက်ဖွယ်ရာ ချက်ပြုတ် ကြော်လှော် တတ်ရခြင်း။ (၄) ချက်ပြုတ်ရေး၌ မျက်နှာလွှဲကာလူတကာကို မစေခိုင်းရခြင်း။ (၅) ချက်ပြုတ်ရေး၌ စိတ်ကူးဉာဏ် ကြံစည်ဝေဘန်မှု ရှိရခြင်း။

စိတ်၏တည်ရာ၊ ဝတ္ထုမှာ၊ ၆ ပြားအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဝတ္ထုရုပ် ၆ ပါး''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ရှုပါ။

စိတ်တခု ယုတ် ၉၀။ ။ကပ္ပါသူ ကပ္ပါသား သတ္တဝါရှိသမျှတို့၏ သန္တာန်၌ ဆိုင်ရာဆိုင်ရာဖြစ်သော စိတ်အစုကို တခုမကျန် အကျဉ်းအားဖြင့် ရေတွက်သော် (၈၉) ပါး၊၉၀ ပြည့်မှာ တခုယုတ်နေ၍ တခုယုတ် ကိုးဆယ် ဟု ခေါ်ဆိုရလေသည်။ ။(၁) ကာမစိတ် (၅၄) ပါး။ (၂) ရူပစိတ် (၁၅) ပါး။ (၃) အရူပစိတ် (၁၂) ပါး။ (၄) လောကုတ္တရာစိတ် (၈) ပါး။

စိတ္တဇရုပ် ၁၅ ပါး။ ။စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ရုပ် ၁၅ ပါးကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၁) ကာယဝိညတ်ရုပ်၊ (၂) ဝစီဝိညတ်ရုပ်။ (၃) သဒ္ဒရုပ်၊ (၄) လဟုတာရုပ်၊ (၅) မုဒုတာရုပ်၊ (၆) ကမ္မညတာရုပ်၊ (၇) ပထဝီရုပ်၊ (၈) တေဇောရုပ်၊ (၉) အာပေါရုပ်၊ (၁၀) ဝါယောရုပ်၊ (၁၁) ဝဏ္ဏရုပ်၊ (၁၂) ဂန္ဓရုပ်၊ (၁၃) ရသရုပ်၊ (၁၄) ဩဇာရုပ်၊ (၁၅) အာကာသဓာတ်ခေါ် ပရိစ္ဆေဒရုပ်။

စိတ်ဓာတ်အားနည်းခြင်း အကြောင်းတရား ၂၅ ပါး။ ။ကောင်းမှုကောင်းရာတို့ဘက်၌ စိတ်အားလျော့မှုများ ၂၅ပါး။(၁)ကောဓ-အမျက်ထွက်ခြင်း၊ (၂) ဥပနာဟ—ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ (၃) မက္ခ—ချုတ်ချယ်ခြင်း၊ (၄) ပလာသ—သူ့ကျေးဇူးကို ဖျက်ခြင်း။ (၅) ဣဿာ—ငြူစူခြင်း။ (၆) မစ္ဆရိယ—ဝန်တိုခြင်း။ (၇) မာယာ-လှည့်ပတ်ခြင်း။ (၈) သာဌေယ—စဉ်းလဲခြင်း။ (၉) ထမ္ဘ—မိုက်မဲ ခိုင်ခံ့ခြင်း။ (၁၀) သာရမ္ဘ-သူ့ သီလကို ဖျက်ဆီးခြင်း။ (၁၁) မာန—စိတ်ကြီးဝင်ခြင်း။ (၁၂) အတိမာန-အလွန်အမင်းစိတ်ကြီးဝင်ခြင်း။ (၁၃) မဒ-မာန်ဖြင့် ယစ်ခြင်း၊(၁၄) ပမာဒ—မေ့လျော့ခြင်း။ (၁၅) ထိန—တွေဝေခြင်း။ (၁၆) မိဒ္ဓ—ငိုက်မြည်းခြင်း။(၁၇) အာလသျ—ပျင်းရိခြင်း၊(၁၈) ပါပမိတ္တတာ—ခင်ပွန်းယုတ်နှင့် ပေါင်းဖော်ခြင်း။ (၁၉) ရူပ—အဆင်း၌ တပ်မက်လွန်းခြင်း။ (၂၀) သဒ္ဒ-အသံ၌တပ်မက်လွန်းခြင်း။ (၂၁) ဂန္ဓ—အနံ့

၌တပ်မက်လွန်းခြင်း။ (၂၂) ရသ—အရသာ၌ တပ်မက်လွန်းခြင်း။ (၂၃) ဖေါဋ္ဌဗ္ဗ—အတွေ့၌ တပ်မက်လွန်းခြင်း၊ (၂၄) ခုဒ္ဒါဒိပါသ—ဆာလောင် မွတ်သိပ်ခြင်း၊ (၂၅) အရတိ—တရား၌ မမွေ့လျော်ခြင်း။

စိန္တာအပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ မိန့်ကြားကျမ်းဋီကာ။ ။မဏိသာရမဉ္ဇူသာဋီကာ၌ အောက်ပါအတိုင်း ကြံသိမှုတို့ကိုဆို၏။(၁) ဥဂ္ဃဋိတညူ စိန္တာ—ဝိပါက် သဘောမျှသာဖြစ်၍ ဖြူ နီ ညို ပြာ လောက်ကိုသာ သိနိုင်လျက်။ မူရင်းသဘောလက္ခဏာကိုကား ထိုးထွင်း၍ မကြံနိုင်, မသိနိုင်မှု။ (၂) ဝိဇာနန စိန္တာ—ဝိညာဏ် သဘောမျှသာ ဖြစ်၍ မူရင်း သဘောလက္ခဏာသို့ ရောက်အောင် ကြံစည် ထိုးထွင်းကာ သိနိုင်လျက် ဝိပဿနာမဂ်ဖိုလ်ရောက်အောင်ကား မစွမ်းနိုင်မှု၊ (၃) ပဇာနန စိန္တာ—ပညာသဘောဖြစ်၍ ကိစ္စအားလုံးကို သိမ်းကျုံးကာ ထိုးထွင်းသိရှိနိုင်မှု။

စိန်မျိုး ၄ ဖြာ၊ ရတနာ၊ မိန့်မှာ မဏိသျှတ်။ ။မဏိသျှတြကျမ်းလာ ဝဇိရစိန် ရတနာမျိုး လေးပါး။ ။(၁) ခတ္တိယ—ပြိုးပြိုးပြက်ထွက်သောအရောင် ရှိ၏။ (၂) ကဏ္ဏ—ဖြူဖွေးဖွေး၌ သက်တင်ရေး ထင်လုလု အရိပ်ထွက်သည်။ (၃) ကိဿရာ—ဝါ, ညို, နီ ရောင်သန်းနေသည်။ (၄) ဗြဟ္မဏ—အတွင်း၌ အဖြူထုတ်ချင်းထွင်းလျက် အပြင်ဘက်က သက်တင်ရေး ပြာနုရောင် သန်းနေသည်။

စိန်မျိုး ၇ ပါး၊ လုပ်ရတ်များ၊ ခွဲခြားစိတ်ဖြာသိ။ ။ဝိဇ္ဇာဓရ ဓာတုသာရကျမ်းမှ ယူသည်။(၁) အဿဒန္တ သောမလ- မြင်းသွားစိန်၊ ဝါ,နီ,ဖြူအဆင်းရှိ၏။(၂)သောမလ သုက္က-စိန်ဖြူ ဒိုးဆန်။ဂုံညင်းဆန်ကဲ့သို့ရှိ၏၊(၃)သောမလ သုက္က ဂဇ-စိန်ဖြူ ဆင်ဦးနှောက်။ဖြူသော စရိုက်ရှိ၏။ (၄) သောမလ ရတ္တ သုဝ-စိန်နီ ကျေးနှုတ်သီး၊ ရဲရဲနီသော အဆင်းရှိ၏။ (၅) ပတြဇ ကာလ- စိန်နက် မှန်ရောင်၊ နက်မှောင်၏။(၆) သီဟ မတ္တလုဂ် ပတြဇ—ခြင်္သေ့ ဦးနှောက်စိန်၊ ဖြူဖြူမှန်ရောင်ရှိ၏ ။(၇) ဗျဂ္ဃ မတ္တလုဂ် ပတြဇ-ကျား ဦးနှောက်စိန်၊ဖြူဖြူ၊ဝါဝါ၊ မှန်ရောင်ရှိ၏၊ ထို ၇ ပါးတို့တွင် ထွက်ရတ်လမ်း

ဆရာတို့အတွက် ပတြဇကာလ ခေါ် စိန်နက်သည် တန်ခိုးအရှိဆုံးဟု အထူးချီးမွမ်းထုတ်ဆိုထား၏။

စီးပွါးဥစ္စာ၊ ဆုတ်ယုတ်ပျက်စီးကြောင်း တရား ၆ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'စည်းစိမ်ဥစ္စာ ပျက်စီးကြောင်း တရား ၆ ပါး' ဟူသော ပြဿနာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

စုက်မျိုး ၉ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းအချို့တို့၌ အောက်ပါအတိုင်း ခွဲ၍ပြကြ၏။ ။(၁) ပထနီ၊ (၂) သုဘာ၊ (၃) လာဘာ၊ စုတ်ကြီး ၃ အိမ်။ (၄) ဓနု၊ (၅) ကဋုမ္ဘ၊ (၆) သဟဇ၊ စုက်လတ် ၃ အိမ်။ (၇) ဗန္ဓု၊ (၈) ပုတ္တ၊ (၉) ကမ္မ၊ စုက်ကလေး ၃ အိမ်။

စုဒိတက ကျင့်ဝတ် ၂ ပါး။ ။အာပတ်ဖြင့် အစွပ်စွဲခံရသူ စုဒိတက ပုဂ္ဂိုလ်တို့ လိုက်နာကျင့်သုံးရမည့် ကျင့်ဝတ် ၂ ပါး။ ။(၁)သစ္စာ ဘဏော—မှန်သောစကားကိုသာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၂)အ ကုပ္ပေယျ—အမျက်ဒေါသ မထွက်ရခြင်း။

စုန်းမျိုး ၇ ပါး။ တနည်း။ ၇၈ ပါး။ ။ဤ၌လောကီဟူးရား မန္တာန် ကျမ်းတို့တွင် အမျိုးမျိုးရှိကြရာ သင့်လျော်ရာကိုသာဖော်ပြလိုက်သည်။ (၁) ခြေစုန်း။ ၎င်းကား သစ်သီးသစ်ပွင့်ကို စားသည်။ ခြေကို သော်၎င်း၊ခြေရာကိုသော်၎င်း ကိုယ်တိုင် ကိုင်ရမှ ဖမ်းစားနိုင်သည်။ ၎င်းကို 'ရွာသူ'ဟု သမုတ်သည်။ (၂) ခေါင်းစုန်း။ ၎င်းကား သစ်သီးမှည့် အချိုအချဉ်ကို စားသည်၊အရိပ်ကိုသော်၎င်း၊ ခြေရာကို သော်၎င်း ကိုယ်တိုင်ထိရမှ ဖမ်းစားနိုင်သည်၊၎င်းကို 'နဖါးတပ်'ဟု သမုတ်သည်။ (၃) ကိုယ်စုန်း။ ၎င်းကား မစင် ချေးခြောက်ကို စားသည်။ခြေရာကိုသော်၎င်း၊ အရိပ်ကိုသော်၎င်း။ ကိုယ်ကိုသော်၎င်း ကိုယ်တိုင် ထိရမှ ဖမ်းစားနိုင်သည်။၎င်းကို'ဆင်ကွပ်'ဟုသမုတ်သည်။ (၄) မောက်လုံးစုန်း။ ၎င်းကား အသွေး အသား အရေကို စားသည်။ကိုယ်တိုင် မြင်ရ, ထိရ, နမ်းရှုပ်ရမှ ဖမ်းစားနိုင်သည်။ ၎င်းကို 'စုန်း'ဟု သမုတ်သည်။(၅) မောက်ပြားစုန်း။ ၎င်းကား အအူ အသည်း အမြစ်တို့ကို စားသည်။ကိုယ်တိုင် မြင်ရ ထိရ နမ်းရှုပ်ရမှ ဖမ်းစား နိုင်သည်။၎င်းကို 'ရွာသွီး' ဟု သမုတ်သည်၊ (၆) အိမ်

(၆) အိန္ဒတလိမ္ပစုန်း။ ၎င်းကား အကြော် အလှော် အဆိမ့် အအိမ့်တို့ကို စားသည်။အမည်နာမကိုသိမှ မိမိလက်အောက်ရှိ ၃၇မင်းနတ်တို့ကို စေပါး ခိုင်းခန့် ဖမ်းစားနိုင်သည်။၎င်းကို 'ဇော်ဂနီ'ဟု သမုတ်သည်။ (၇) ကဝေခမြောက်စုန်း။ ၎င်းကား လူသွေး လူသား လူရိုးတို့ကို စားသည်။အမည်နာမကိုသိက မိမိလက်အောက်နတ်တို့ကို စေပါးခိုင်းခန့်ဖမ်းစားနိုင်သည်။၎င်းကို 'ကဝေ'ဟုသမုတ်သည်။

မှတ်ချက်။ ။ခြေစုန်း, ခေါင်းစုန်း, ကိုယ်စုန်း, ၎င်းသုံးယောက်တို့ကား။ သေအောင် မဖမ်းစား မကြံစည်နိုင်ကြကုန်၊ မောက်လုံး, မောက်ပြား, အိန္ဒတလိမ္ပ, ကဝေခမြောက်, ၎င်းလေးယောက်သော စုန်းတို့ကား သူ့ကိုသေအောင် ဖမ်းစားကြံစည်နိုင်သော တန်ခိုးသတ္တိရှိကြကုန်၏။ ထိုမှတပါး၊ အခြားစုန်းအမျိုး (၆၆) ပါး။ ပူးသွင်းစုန်းမျိုး (၇) ပါး။ ကာကနီ, ဇော်ဂနီစုန်းမျိုး (၅) ပါး၊ ပေါင်း ၇၈ ပါးသောအကြောင်းအရာအကျယ်ကို ''လောကီအင်္ဂုတ္တိုရ်ကျမ်းရင်းကြီး'' မှာ ရှုပါကုန်၊

စေတနာ ၃ တန်။ ။အလုပ်တခု၌ စေ့ဆော်ခြင်းသဘော တရားမျိုးသုံးပါး။ (၁) ပုဗ္ဗစေတနာ – မပြုလုပ်မီ ရှေ့အဖို့၌ ဖြစ်သောစေတနာ။ (၂) မုဉ္စစေတနာ- ပြုဆဲအခါ၌ ဖြစ်သော စေတနာ။ (၃) ပရစေတနာ-ပြုပြီးနောက်အခါ၌ အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်သော စေတနာ။

စေတီတည်ထား၊ ကိုးကွယ်ငြား၊ ၄ ပါး ပုဂ္ဂိုလ်အပ်။ ။ဖော်ပြပါ လေးပါးသောပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို စေတီတည်ထား ကိုးကွယ်ထိုက်ကြောင်းနှင့် မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်အဋ္ဌကထာ၌လာရှိ၏။ (၁) ပူဇော်အထူးကို ခံတော်မူထိုက်သော ဘုရားရှင်။ (၂) ဘုရားငယ် ခေါ် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအရှင်များ။ (၃) သီလဝန္တဖြစ်သော မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သားများ။ (၄) စကြာရတနာ ၇ ပါးနှင့် ပြည့်စုံသော စကြာမင်း။

စေတီတော်ကိုး၊မြတ်ပုထိုး၊ ၂ မျိုးခွဲခြားသိ။ ။စေတီနှင့် ပုထိုးကို ခွဲခြားသိစေရန် ဆိုသည်။ (၁) စေတီတော်–မုခ်ပေါက် လိုဏ်ဂူမပါသော စေတီမျိုး။ပုံ – ရွှေတိဂုံ၊ ရွှေစည်းခုံ၊ ရွှေဆံတော်တို့လို။

(၂)ပုထိုးတော်–မုခ်ပေါက်လိုဏ်ဂူပါသော စေတီမျိုး။ ပုံ–သဗ္ဗညု၊ အာနန္ဒာ၊ကော်တော့ပလ္လင်တို့လို။

စေတီတော်များ၊ ၄က်မြတ်နား၊ တင်ပြား၄က် ၄ မျိုး။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''၄က်မြတ်နားတွင်၊ ထုံးတမ်းဝင်၊ ၄ အင်၄က်မျိုး အဘယ်နည်း'' ဟူသော ပြဿနာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

စေတီထိုက်စွာ၊ ပုဂ္ဂလာ၊ ၂ ဖြာခွဲခြားသိ။ ။သေပြီးနောက်၌ ကျန်ရစ်သော အလောင်းဓာတ်ရုပ်ကို စေတီတည်ထိုက်သူမျိုး ၂ ပါး။ (၁) သမ္မာ သမ္ဗုဒ္ဓ–မြတ်စွာဘုရားသခင်၏ အလောင်းဓာတ် ရုပ်ကလာပ်။ (၂) ရာဇာ စက္က ဝတ္တိ–စကြာမင်း၏ အလောင်း တော်ရုပ်ကလာပ်။

စေတီ ၄ ပါး၊ ထူးအပြား၊ ခွဲခြားမိန့်တော်မူ။ ။ရှိသေလေးစား အပ်သော အရာဝတ္ထုများ။ ။(၁) သာရီရိက စေတီ–မြတ်စွာ ဘုရား၏ ကိုယ်တော်ဒြပ်မှ ဖြစ်သမျှ ဓာတ်တော်တို့ကို ခေါ်သည်။ 'သရီရစေတီ' လည်းဟူ။ (၂) ပရိဘောဂ စေတီ–ဗောဓိပင်နှင့် တကွ မြတ်စွာဘုရား၏ အသုံး အဆောင်တော် ပရိက္ခရာစသည် ကို ခေါ်သည်၊ (၃) ဥဒ္ဒိဿ စေတီ–မျက်ကွယ်က မှန်းဆရည် ရွယ်အပ်သော ၃၂ ပါးသော လက္ခဏာတော်ကြီး, ၈၀ သော လက္ခဏာတော်ငယ်, ရောင်ခြည်တော် ၆ သွယ်နှင့် တင့် တယ် စမ့်ါယ်တော် မူသော မြတ်စွာဘုရား၏ ရုပ်ပါရုံ 'အဆင်းတော်၊' သို့မဟုတ် ဗုဒ္ဓပဋိမာ ဥဒ္ဒိဿက စေတိယံ– ဟူသော ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာအရ'ရုပ်ပွါးဆင်းတုတော်,'ကောင်းမြတ်သာယာသော အသံတော်, အနန္တဂုဏ်တော် တို့ကိုခေါ်သည်၊ **မှတ်ချက်။** ဤသုံးပါးကား။ တေရသနိပါတ် ကာလိင်္ဂဗောဓိဇာတ်လာ အနာ ထပိဏ် သေဌေးတောင်းပန်၍ ရှင်အာနန္ဒာ လျှောက်ထား သဖြင့် သာဝတ္ထိပြည်မှာ ဘုရား ခွင့် ပြု တော် မူသော စေတီ တို့တည်း။ အချို့ကား။ ''ဓမ္မစေတီ'' ထည့်၍ စေတီလေးပါးဟု ရေ တွက်ကြလေသည်၊ ပဋိစ္စ သမုပ္ပါဒါဒိ လိခိတ ပေါတ္ထကေ နိစ ဟိတ္ဝာ ကတံ ပန ဓမ္မစေတိယံ နာမ–ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်စသော တရား

ဒေသနာတို့ကို ရေးအပ်သော ပေ,ရွှေပြား,ငွေပြား, စသည်များကို သိုမှီးဌပနာ၍ ပူဇော်အပ်သော စေတီသည် 'ဓမ္မစေတီ' မည်၏ ဟူ၍ သာရတ္ထဒီပနီ ဋီကာဆရာမိန့်တော်မူသည်။

စေတောဝိနိဗန္ဓတရား ၅ ပါး။ ။စိတ်ကို ဘာဝနာ အလုပ်သို့ မရောက်အောင် ဖွဲ့နှောင်သော တရား ငါးပါး။ ။(၁) ပစ္စည်း လေးပါး၌ သာယာသောတဏှာ။ (၂) မိမိကိုယ်ခန္ဓာ၌ သာယာ သောတဏှာ။ (၃) စားမှုအိပ်မှု၌ အလေးဂရုပြုသော တဏှာ။ (၄) ကိုယ်ရည်အဆင်းအသွေး လှပရေး၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ (၅) မိမိ၏ရဟန်းသီလဖြည့်ကျင့်မှုသည် ယခုဘဝ၌ နိဗ္ဗာန်ရရန် မဟုတ်, အစားချောင်ကုသိုလ်ရ၊ လူနတ်ဘဝရရုံမျှဟုစိတ်ထားခြင်း။

စောင်းကောက်တီးရိုး၊ ၁၄ ကြိုး၊ အမျိုးအမည်သိ။ ။စောင်း ကောက်ကြိုးတစ်ရာ၌ ရှေးက ၃ ကြိုး၊ ၇ ကြိုး၊ ၁၃ ကြိုးတစ်ခဲ့ ကြရာ၊ ယခုမှာ ၁၄ ကြိုးထိ ရှိနေကြောင်းနှင့်သိရ၏။ ထိုစောင်းကြိုး တို့တွင် အောက်ဆုံးကြိုးကစ၍ အထက်သို့ရောက် ခေါ်ပုံအမည် များကား၊ (၁) သံဖျားကြိုး။(၂) သံချပ်ကြိုး။ (၃) တျာကြိုး၊ (၄) တျောကြို။(၅) တျောကြိုး။ (၆)သုံးပင်ဒုံးလက်ညှိုး။ (၇) ဒုံး နှစ်ပင်လက်ညှိုး။ (၈) ဒုံးလက်ညှိုး။ (၉) ငါးပင်ဒုံးကြိုး။ (၁၀) လေးပင်ဒုံးကြိုး။ (၁၁) သုံးပင်ဒုံးကြိုး။ (၁၂) နှစ်ပင် ဒုံးကြိုး။ (၁၃) အထက်ဒုံးကြိုး။ (၁၄) ပုလဲကြိုး။

စောဒက ကျင့်ဝတ် ၅ ပါး။ ။ဝိနည်းအရ တရားလိုခေါ် စောဒက ပုဂ္ဂိုလ်တို့ လိုက်နာရန် ကျင့်ဝတ် ၅ ပါး။ ။(၁) ကာလေန- သင့်လျော်သော ကာလ၌သာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၂) ဘူတေန-ဟုတ် မှန်သော စကားဖြင့်သာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၃)သဏှေန-နူးညံ့သိမ် မွေ့သော စကားဖြင့်သာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၄) အတ္ထသံဟိတ- အကျိုးနှင့်စပ်သော စကားဖြင့်သာ ပြောဆိုရခြင်း။ (၅) မေတ္တာ စိတ္တ-မေတ္တာစိတ်ဖြင့်သာ ပြောဆိုစွပ်စွဲရခြင်း။

စောဒနာခြင်းနည်း ၃ ပါး။ ။အာပတ်ဖြင့် စွဲချက်တင်ခြင်း သုံးပါး။ ပါရာဇိကအဋ္ဌကထာ-ဒု။ (၁) ဒိဋ္ဌစောဒနာ-မြင်ခြင်းဖြင့် စော

ဒနာမှု။ (၂) သုတစေတနာ—ကြားခြင်းဖြင့် စေတနာမှု။ (၃) ပရိသက်ာ—မသက်ာခြင်း, ရွံရှာခြင်းဖြင့် စေတနာမှု။

စေတနာမျိုး ၄ ပါး။ ။ဝိနည်းအရာ စေတနာခြင်းလေးပါး။(၁) ဝတ္ထု သန္တဿန စေတနာ—မေထုန်မှု, ခိုးမှု, လူသတ်မှုစသော ဝတ္ထုပြ၍ စေတနာခြင်းမျိုး။ (၂) အာပတ္တိ သန္တဿန စေတနာ—အာပတ် တင်ပြ၍ စေတနာခြင်းမျိုး။ (၃) သံဝါသ ပဋိက္ခေပ စေတနာ—ဥပုသ်ကံစသည် မပေါင်းဖေါ်ခြင်း, အတူမပြုခြင်းမျိုး။ (၄) သာမိစိပ္ပဋိက္ခေပ စေတနာ—အရိအသေပေးမှု ရှိခိုးမှုစသည် မပြုခြင်းမျိုး။

စွန့်ခြင်းကြီး ၅ ပါး။ ။သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓမြတ်ဆုပန် အလောင်းတော်များ လိုက်နာကျင့်ကြံ အားထုတ်ရသည့် ပါရမီဖြည့်ခြင်းဆိုင်ရာ စည်းမျဉ်းကြီး ငါးချက်။ဝေဿန္တရာဇာတ် အဋ္ဌကထာ။(၁) ဓန ပရိစ္စာဂ—စွန့်နိုင်ခဲလှစွာသောမင်းစည်းစိမ်, ရတနာ, ဆင်မြင်းစသည်ကိုစွန့်ခြင်း။ (၂) အင်္ဂ ပရိစ္စာဂ—ခြေ, လက်စသော ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းကို စွန့်ခြင်း။(၃) ပုတ္တ ပရိစ္စာဂ-သားတော် သမီးတော် တို့ကို စွန့်ခြင်း။ (၄) ဘရိယ ပရိစ္စာဂ-မယားကို စွန့်ခြင်း။(၅) ဇီဝိတ ပရိစ္စာဂ—မိမိအသက်ကို စွန့်ခြင်း။**မှတ်ချက်။** ။ဤအရာနှင့်ပတ်သက်၍ ထိုထို အဋ္ဌကထာ ဋီကာစသော ကျမ်းဂန်အစောင်စောင်တို့၌ ဝါဒအမျိုးမျိုး။မတူကွဲပြား ခြားနားစွာ ယူပုံကို ဓမ္မပဒ၊မဟာဋီကာ၌ ရှုပါ။

စွယ်တော် ၄ ဆူ၊ သင်္ချိုင်းမြို၊ ပင့်ယူ ၄ ဌာန။ ။မြတ်စွာဘုရားရှင် စွယ်တော်ဓာတ် ၄ ဆူကို ပင့်ယူ ကိုးကွယ် တည်ထားရာ ဌာနကြီး ၄ ပါးကို မေးလိုရင်းဖြစ်၏။ ၎င်းအဖြေကို ''အသဝ္ဂ္ဂ ဝိန္ဒု၊ဓာတ်မြတ် လှ၊ ပင့်ကြွ ၆ ဌာန''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ပြန်ရှုပါ။

(ဆ)

ဆံတော်မရှည်၊ ဒွက်လိ၊ မြတ်သည်ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ။ ။ဆံပင်တော်များ ရှည်လျားခြင်း မရှိဘဲ ဒွက်လ, ခေါ် လက်နှစ်သစ် နှစ်လက်မခန့်

မျှ လက်ျာရစ်လည်၍ အမြဲတည်နေသော ပုဂ္ဂိုလ်မြတ် ၂ ပါးကား၊ (၁) မြတ်စွာဘုရားသခင်။ (၂) ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါအရှင် ဟု ဗုဒ္ဓဝင် အဋ္ဌကထာ နှင့် အပဒါန်အဋ္ဌကထာတို့၌ လာရှိ၏။

ဆံထုံးအပြား၊ ၅၅ ဆင်ပြားပုဂံသူ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဥဿျှောင်ထုံးပြား၊ ၅၅ '' ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ဆံပင်ထားခြင်း၏ အပြစ် ၁၆ ပါး။ ။၎င်းအကျယ် စိတ်ဝင်စားဘွယ်ရာ ဆံပင်ထားမှုအတွက် ပလိဗောဓ ၁၆ ပါးကို ဟံသာဝတီ ရိုက် မိလိန္ဒပဉှာ ဝတ္ထုတော်ကြီး စာမျက်နှာ ၂၁ ၌ ရှုပါလေ။

ဆံပင်ထုံးရိုး၊ ၇ မျိုး၊ မင်းစိုးပျို့ကညာ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဥဿျှောင် ၇ မျိုးဖွဲ့ထုံးရိုး'' ဟူသောပုစ္ဆာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဆ, အသာဓာရဏ ဉာဏ်တော် ၆ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို 'အသာဓာရဏ ဉာဏ်တော် ၆ ပါး' ဟူသော သုတေသန၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ဆက်စပ်လို့ မရနိုင်လောက်အောင် ကွာဝေးသောအရာကြီး ၄ ပါး။ ဝေးသည်ထက်ဝေးသော အရာကြီးလေးပါး။အင်္ဂုတ္တရ စတုက။ (၁) နဘာစ ပထဝီ–မိုးနှင့် မြေကြီး။ (၂) သမုဒ္ဒသာ ဩရိမ ပါရိမံ–သမုဒ္ဒရာ၏ ဟိုမှာဖက်ကမ်းနှင့် ဤမှာဖက်ကမ်း။ (၂) သူရိယ အဋ္ဌု ဒိဟ စဝန ဌာနီ–နေထွက်လာရာ အရပ်နှင့် နေဝင်သွားရာအရပ်။ (၄) သတစမ္မ အသတစမ္မ–သူတော်ကောင်း တရားနှင့် သူယုတ် မာတို့ တရား။

ဆင်မျိုး ၄ ပါး၊ စွယ်ခြားနား၊ ခေါ်ပြား အမည်ထူး။ ။အစွယ် ပေါက်ပုံလိုက်၍ အမည် ၄ ပါးဖြင့် ခေါ်ကြသည်။ (၁) ဟိုင်းမျိုး–အစွယ်လုံးဝမရှိသော ဆင်မျိုး။ (၂) ဟံမျိုး–ခသေးသွယ်သောအစွယ် တိုသောအစွယ်ရှိသည့်ဆင်မျိုး။ (၃) တည်မျိုး–အစွယ်တချောင်း သာ ရှိသော ဆင်မျိုး။ (၄) တံမျိုး–အစွယ် ၂ ချောင်းစုံ ရှိသော ဆင်မျိုး။

ဆင်မျိုး ၁၀ ပါး၊ ဗလအား၊ ခြားနားထူးထွေပုံ။ ။အစဉ်အတိုင်း တမျိုးထက်တမျိုးက ဆယ်ဆအားဗလရှိကြောင်းကို သိရာ၏။ (၁)

ကာဠာဝကဆင် – လူဆယ်ယောက်အားရှိ၍ ညှင်းညှင်းအော်မည်တတ်သော ဆင်မည်းတမျိုး၊ (၂) ဂင်္ဂေယျဆင်–ဂင်္ဂါမြစ် ပတ်ဝန်းကျင်တဝိုက်၌ ရှိကြသည်။ ၎င်းတကောင်၌ ကာဠာဝကဆင် ဆယ်ကောင်အားရှိ၏။ (၃) ပဏ္ဍရဆင် – ဝါဖျော့ဖျော့ အရောင်ရှိ၍ ဂင်္ဂေယျဆင် ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၄) တမ္ဗဆင်–ကြေးနီရောင်အဆင်းရှိ၍ ပဏ္ဍရဆင် ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၅) ပိင်္ဂလဆင်–ကြောင်သောအဆင်းရှိ၍ တမ္ဗဆင် ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၆) ဂန္ဓဆင်–အနံ့မွှေးသော ဆင်နံ့သာ၊ ပိင်္ဂလဆင် ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၇) မင်္ဂလဆင်–တင့်တယ်စွာ သွားတတ်၍ မင်္ဂလာရှိသောဆင်။ ဂန္ဓဆင်ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၈) ဟေမဆင်–ရွှေရောင်အဆင်းရှိ၍ မင်္ဂလဆင်ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၉) ဥပေါသထဆင်-၎င်းအမျိုး၌ဖြစ်သည့် ကောင်းကင်ပျံဆင်ဖြူ။ ဟေမဆင်ဆယ်ဆအားရှိ၏။ (၁၀) ဆဒ္ဒန်ဆင်–အစွယ်မှ ရောင်ခြည် ၆ မျိုးထွက်သောဆင်ဖြူ။ ဥပေါသထ ဆင်ဆယ်ဆအားရှိ၏။ ဘုရားရှင်၏ အားတော်ကား ဆဒ္ဒန်ဆင် ဆယ်စီးအားရှိ၏။

ဆင့်အတွက် လက်နက်မျိုး ၈ ပါး။ ။ဆင်စီးသူရဲများအတွက် ဆင့်ကိုယ်ပိုင် လက်နက်ကြီး ရှစ်ပါးဟု ဟိတောပဒေသ၌ လာ၏။ ။ (က) အစွယ် ၂ ချောင်း။ (ခ) အခြေ ၄ ချောင်း။ (ဂ) နှာမောင်း။ (ဃ) ဥက္ကောင်း။

ဆင်းရဲမူလ၊ ရင်း ၂ စ၊ ရှောင်ကြဝေးဝေးကွာ။ ။၎င်း သရုပ်ကို "မူလ ၂ ပါး"ဟူသော ပြဿနာ၌ ရှုပါကုန်။

ဆည်းကပ် ကိုးကွယ်ထိုက်သူ၏ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။အဟုတ်တကယ် ကိုးကွယ်, ဆည်းကပ်,ပေါင်းသင်းခံထိုက်သူ၏ လက္ခဏာ ၇ ပါး။(၁) သီလဂုဏ်–ကိုယ်ကျင့်တရား ကောင်းမွန်စွာ ရှိမှုဂုဏ် (၂) သမာဓိဂုဏ်-စိတ်ဓာတ် မြင့်မြတ်မှု ဂုဏ်။(၃) ပညာဂုဏ်–လောကုတ်,လောကီ,ပညာဆိဖမှုဂုဏ်။(၄) ဒါနဂုဏ်–ပေးကမ်းစွန့်ကြဲရက်မှုဂုဏ်။ (၅) ပေယျဝစ္စဂုဏ်-ချစ်ဖွယ် စကားဖြင့် ယဉ်ကျေးအောင် ဆိုမှုနိုင်မှုဂုဏ်။(၆) အတ္ထ စရိယဂုဏ်–သူ့အကျိုးကို

သည်ပိုးနိုင်မှုဂုဏ်။(၇) သမာနတ္တဂုဏ်-မိမိနှင့် တူသော ကောင်း ကျိုး သုခကို ပေးစွမ်းနိုင်မှုဂုဏ်။

ဆည်းဆာအပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ၄ ပါး၊ တနည်းလာ။ ။ နေမင်း၏ အလယ်မဟုတ်ချိန် ၃ ပါးဟူလို။ (၁) နံနက် နေတခြမ်း ထွက်ချိန်၊ (၂) နေ့လည် မွန်းတည့်ချိန်၊ (၃) ညနေ နေတခြမ်း ဝင်ချိန်။ ထို့ကြောင့် လောကသာရပျို့၌ ''ဥဒည်း, မဇ္ဈင်၊ နေဝင် အခါ၊ ဆည်းဆာသုံးပါး။ ပိုင်းခြားဂါထာ၊ ရွတ်မြဲရာသား၊ ကာယာ သိဒ္ဓိ၊ တရိသစ္စာ၊ တက်သေ့လာ၍'' ဟု ဆိုထားသည်။

ဆည်းဆာ ၄ ပါး၊တနည်း။ ။သူရိယကာလ၏ မဇ္ဈေချိန် ၄ ပါ ဟူ၏။ (၁) နေ့၏ အဆုံးနှင့် ညဉ့်၏အစ ညနေချမ်းချိန်၊ နေဝန်း ကြီး တခြမ်းဝင်ချိန် ဟူလို။ (၂) ညဉ့်၏အဆုံးနှင့် နေ့၏အစ နံနက်အချိန်။ နေဝန်းကြီး တချမ်း ထွက်ချိန် ဟူလို။ (၃) နေ မွန်းတည့်ချိန်။ (၄) ညဉ့်သန်းခေါင်ချိန်။ **မှတ်ချက်။** မန္တလေး နေပြည်တော်သုံး မြန်မာဗဟိုရိစည် စံတော်ချိန်၌ နံနက်လေးချက်တီး နေ့ ၂ ချက်တီး ညဉ့်လေးချက်တီး ညဉ့် ၂ ချက်တီး တို့သည် ဆည်းဆာချိန်မည်၏။

ဆည်းလည်း ၃ လုံး။ ။ဆည်းလည်းကို အချို့စာစောင်တို့၌''ဆည် လည်''ဟု ရေးထုံးပြုကြသည်။ ရှေးထုံး ဝေါဟာရ အားဖြင့် ပြော လာကြသည်မှာကား ချမ်းသာ,ဆင်းရဲဖြစ်မည့်ရှေ့ပြေးနိမိတ်သုံးပါး ဟူ၏။(၁) ကလေးသူငယ်တို့သည်''အိမ်၏ဆည်းလည်း''မည်၏။ ၎င်းတို့ အမေလေး, အဘလေးစသည့် အနိဋ္ဌ အမင်္ဂလာသံမျိုးကို မကြာခဏ မြွက်ဆိုအော်ဟစ်မှု ဆင်းရဲ ပျက်စီးဘေးရောက်တတ်၏။ မင်္ဂလာရှိသော ဣဋ္ဌသံကိုမြည်ဆိုမှု ထိုအိမ်၌ချမ်းသာကြွယ်ဝတတ်၏။ (၂) ဇာတ်,ရုပ်သေး စသော သဘင်သည် တို့သည် ''မြို့ရွာ၏ ဆည်းလည်း''မည်၏။မြို့ရွာ၏ ဆည်းလည်းသည် အသေအပျောက် ခိုက်ရန် သတ်ပုတ်ဇာတ်ဘို့ကို များစွာပြမှု၊ အပူတိုက်ကို အဆိုအမြည် များမှု၊ မြို့ရွာ ဘေးသင့်တတ်၏။ မင်္ဂလာရှိသော ဇာတ်ကွက်ဇာတ် လမ်းနှင့် ကျက်သရေ မင်္ဂလာရှိသော တေးသီချင်းတို့ကို မကြာခဏ

ပြသသီဆိုမှု သာယာ၀ ပြောတတ်၏။(၃) ရှုးသွပ်သော သူတို့သည် ''တိုင်းနိုင်ငံ၏ ဆည်းလည်း''မည်၏။ထိုတိုင်းနိုင်ငံ၏ ဆည်းလည်းသည် မကောင်းသံမြည်မူ တိုင်းနိုင်ငံ မကောင်းဖြစ်တတ်၏။ ကောင်းသံ မြည်မူ ကောင်းတတ်၏။မြို့ရွာသာယာ တတ်သည် ဟူ၏။

ဆန်းဂိုဏ်းရွေးနည်း ၈ ပါး။ ။နာမည်ပေးရာ၌ ကောင်းကျိုး ဆိုးကျိုးတို့ကိုတွက်ချက်သောဗေဒင်နည်း။ ၎င်းကို အောက်ပါလက်ာအတိုင်း ဒိဃ, ရဿ, ခွဲ၍ သိလေ။ ဇာဠ္ဌဂိုဏ်းကား ကောင်း၏။ အနိဋ္ဌ ဂိုဏ်းကားမကောင်း၊ ။(၁) ဘ,ဂိုဏ်း-ဘူ လ မိ။ လနတ်သားစောင့် မိဂသီနက္ခတ် ဇာဠ္ဌဂိုဏ်း။ (၂) န,ဂိုဏ်း-နု သိ ဘာ။ သိကြာစောင့် ဘရဏီနက္ခတ် ဇာဠ္ဌဂိုဏ်း။ (၃) ယ, ဂိုဏ်း–ယ, တိမ်, သတ်။တိမ်နတ်သားစောင့် သတ္တဘိသျှနက္ခတ် ဇာဠ္ဌဂိုဏ်း၊(၄) မ, ဂိုဏ်း- မတ် ဘုံ ဇေ။ ဘုမ္မဇ၀ိုဏ်းနတ်စောင့် ဇေဋ္ဌနက္ခတ် ဇာဠ္ဌဂိုဏ်း။(၅) ဇ,ဂိုဏ်း- ဇ နေ ပု။ နေနတ်သားစောင့် ပုဗ္ဗာဖုသျှ နက္ခတ် အနိဋ္ဌဂိုဏ်း။ (၆) သ, ဂိုဏ်း–သု လိ သွာ။ လေနတ်သားစောင့် သွာတိနက္ခတ် အနိဋ္ဌဂိုဏ်း။ (၇) ရ, ဂိုဏ်း–ရာ မိ ကြတ်။ မီးနတ်သားစောင့် ကြတ္တိကာ နက္ခတ် အနိဋ္ဌ ဂိုဏ်း။ (၈) တ, ဂိုဏ်း–တတ် အာ သ၊ အာကာသဇ၀ိုဏ်းနတ်စောင့် သရ၀ဏ်နက္ခတ် အနိဋ္ဌဂိုဏ်း။

ဆပ်မျိုး ၄ ပါး။ ။ဆပ်ခေါ်ကောက်မျိုး ၄ ပါး။ ဆေးကျမ်းများမှ ယူဖြေသည်။ (၁) ကာလကဂ်–ဆပ်နက်မျိုး။ (၂) ရတ္တဂ်–ဆပ်နီမျိုး။ (၃) သုကဂ်–ဆပ်ဖြူမျိုး။ (၄) ပီတကဂ်–ဆပ်ဝါမျိုး။

ဆဗ္ဗဂ္ဂီ ၆ ယောက်။ ။မြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်က၊ ၎င်းတို့ကို အကြောင်းပြု၍ သိက္ခာပုဒ်ပေါင်းများစွာ ပညတ်ရသော ၆ ပါး ဂိုဏ်းရဟန်းစု၊ ဝိနည်းပါဠိတော်။ (၁) အဿဇိ။ (၂) ပုနဗ္ဗသုက။(၃) မေတ္တိယ။ (၄) ဘုမ္မဇက။ (၅) ပဏ္ဍုက။ (၆) လောဟိတက။

ဆယ်ပါးသောဒဏ်၊ ဖြေဆိုရန်၊ အဟံ ပုစ္ဆာမိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဒဏ် ၁၀ ပါး'' ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ဆိုအံ့။

ဆယ်လီရွေး ဆယ်ပါး။ ။မြန်မာသင်္ချာ တွက်ကိန်း ဝေါဟာရတမျိုး။ ဆယ်မူးတကျပ်နှင့် တွက်ကိန်းတမျိုးကိုပင် "ဆယ်လီရွေး" ဟုခေါ် ဆိုကြလေသည်။ ၎င်းလင်္ကာကား။ "မြန်မာသင်္ချာ၊ တွက်နည်းနာဝယ်၊ ဆယ်သာကျပ်ပြည့်၊ အကြွင်းရှိခါ၊ တွက်ဖို့ရာကို၊ စဉ်လာရှေးထုံး၊ စီရင်ကုံးအံ့၊ တွက်ကျုံးကြွင်းလာ၊ မြောက်စရာကား၊ မူးမှာတဆယ်၊ ပဲဝယ် နှစ်ပါး၊ ရွေးကား ၆ မှန်၊ ဆန်,နှမ်း,စတု၊ သုံးခုမုန်ညင်း၊ မြူမင်း ဦကာ၊ လိက္ခာ သတ္တု၊ အနုပရမာ၊ ဆတ္တိံသာဟု၊ သေချာစဉ်သင့်၊ ဆဲ့နှစ်ဆင့်သည်၊ ကြွင်းဖြင့် မြောက်ရန် သွယ်သွယ်တည်း"။ထင်ရှား စေအံ့။(၁) ပရမာ ဏုမြူ ၃၆ လုံး—အနုမြူ တလုံး။(၂) အဏုမြူ ၃၆ လုံး—(ကညစ်ချေး)လိက္ခာတလုံး။(၃)လိက္ခာမြူ ၇ လုံး—(သန်း ဥကျွေးင်း)ဦကာ တလုံး။(၄) ဦကာ ၇ လုံး—မုန်ညင်းစေ့တလုံး။ (၅) မုန်ညင်းစေ့ ၃ လုံး—နှမ်းတလုံး။(၆) နှမ်းစေ့ ၄ လုံး—ဆန် တလုံး။ (၇) ဆန်စေ့ ၄ လုံး—ချင်ရွေးငယ် တလုံး (၈) ချင်ရွေး ၆ လုံး—တပဲငယ်။(၉) ၂ ပဲငယ်-တမူးငယ်။ (၁၀) ၁၀ မူးငယ် တကျပ်။**မှတ်ချက်။** ။ကျပ် ၁၀၀ ကို တပိဿာ ခေါ်၏။

ဆရာမျိုး ၃ ပါး။ ။အတတ်ပညာပေးသူ ၃ ပါးဟူ၏။ (၁) သင်ဆရာ။ ကိုယ်ထိလက်ရောက် ကျကျနန သင်ပြပေးသော ဆရာ မျိုး—မုတာစရိယ။ (၂) မြင်ဆရာ။ သူလုပ်ကိုင်နေသည်ကို တွေ့ ကာမြင်ကာဖြင့် တတ်မြောက်ခြင်းရှိသူ၏ ဆရာ—ဒိဋ္ဌာစရိယ။ (၃) ကြားဆရာ။ သူပြောဆိုရွတ်ဖတ်နေသည်ကို ကြားရသဖြင့် တတ် မြောက်သူ၏ ဆရာ—သုတာစရိယ။

ဆရာ့ဂုဏ်အင်္ဂါ ၂၅ ပါး။ ။ဆရာမြတ်တို့ လိုက်နာ ပြုကျင့်ရသည့် ဂုဏ်ကျေးဇူး ၂၅ ပါးဟူ၏၊ မိလိန္ဒပဉှာ။ ။၁-တပည့်ဥ္စအမြဲအ စဉ် စောင့်ရှောက်ရ၏။ ၂—မှီဝဲအပ် မအပ်ကို သိရ၏။ ၃—မေ့ လျော့သည် မမေ့လျော့သည်ကို သိအပ်၏။ ၄—အိပ်ရာ, နေရာ၏ ကျန်းမာရေးကို သိအပ်၏။ ၅—ရောဂါရှိ မရှိကို သိအပ်၏။ ၆— ထမင်း ဘောဇဉ် ရအပ် မရအပ်ကို သိရာ၏။၇— အထူးရှိ မရှိကို သိ အပ်၏။ ၈—စားသောက်ဖွယ် တို့ကို ကောင်းစွာစစ်ဆေး ဝေဘန်

အပ်၏။ ၉-ပညာတိုးမှုအတွက် အားပေးစကား ပြောကြားအပ်၏။ ၁၀-အလုပ်အကျွေး ကောင်းသူကို သိထားအပ်၏။ ၁၁-ဆွမ်းခံရာ၌ အလုပ်အကျွေးကို သိအပ်၏။ ၁၂-ကျောင်း၌ အလုပ်အကျွေးကိုသိအပ်၏။ ၁၃-ဆရာသည်တပည့်တို့နှင့်ပြက်ရယ်မှုမပြုအပ်။ ၁၄-တပည့်တို့နှင့် သဟာယ်ချင်းပမာ အရောတဝင် မပြုရာ။ ၁၅-တပည့်၏ အပြစ်ကိုမြင်သော်လည်း သည်းခံအပ်၏။ ၁၆-တပည့်ကို အရိုအသေ မပေးမပြုအပ်။ ၁၇-အတတ်ကို လျှိုက်ဝှက်စွာ ပြုသင့်က ပြုရာ၏။ ၁၈-အတတ်ကို အကြွင်းမထား ပြုသင့်က ပြုရာ၏။ ၁၉-တပည့်များအား တတ်သိစေချင်သောစိတ် ထားရာ၏။ ၂၀-တပည့်များအား အတတ်ပညာ မမေ့နိုင်ရာသော နည်းလမ်းများဖြင့် သင်ကြားရာ၏။ ၂၁-မိမိသင်လက်စပညာဖြင့် ရှေ့ကိုသာတိုး၍ သင်ကြားလိုစိတ်ရှိလာအောင်၊ကြီးပွါးလိုစိတ် ထားအပ်၏။ ၂၂-မေတ္တာစိတ်ကို ဖြစ်စေအပ်၏။ ၂၃-ဘေးရန် ရှိသော ကာလတို့၌ မစွန့်ရာ၊ ၂၄-အမှုကိစ္စပြုလုပ်ဖွယ်၌ မမေ့မလျော့ရာ။ ၂၅-တပည့်မေ့လျော့မှားယွင်းသော် တရားနှင့်လျော်စွာချီးမြှောက်အပ်၏။

ဆရာ့ဝတ် ၅ ပါး။ ။ဆရာလုပ်သူတို့ တပည့်များ အပေါ်၌ လိုက်နာပြုကျင့်ရမည့် ဝတ် ၅ ပါး။ ။(၁) အတတ်ပညာ သင်ကြားပေးရခြင်း။ (၂) လိမ္မာယဉ်ကျေးအောင် ဆုမ္မ ပဲ့ပြင်ပေးရခြင်း။ (၃) သင်ပေးရမည့် အတတ်ပညာကို ခြွင်းချန် မထားရခြင်း။ (၄) ဘေးရန်အပေါင်းကို တားဆီး ကာကွယ်ပေးရခြင်း။ (၅) မိမိထံ၌ အတတ်ပညာ စုံညီပါက သင့်ရာပညာကို သင်ကြားစေရန် အခြား ဆရာ့ထံအပ်၍ ရွှေ့ပြောင်းပေးရခြင်း။

ဆားမျိုး ၅ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာဆားမျိုးဝင်အပေါင်းဝေါဟာရ။ ၃ နည်းပြား၏။ (၁) ဇဝက်သာ။ (၂) သိန္ဓော။ (၃) ဆားပုတ်။ (၄) သမုဒ္ဒရာဆား။ (၅) ရုက္ခမှုဆား။ တနည်း။ (၁) ဆား။ (၂) သိန္ဓော။ (၃) ဆပ်ပြာ။ (၄) ယမ်း။ (၅) ကျပ်ခိုး။ တနည်း။ (၁) သမုဒ္ဒရာဆား။ (၂) သိန္ဓော။ (၃) ဆားပုပ်။ (၄) ကျပ်ခိုး။ (၅) မြေပေါက်ဆား။

ဆီမီးလှူကျိုး ၅ ပါး။ ။ဤကား အကျိုးများစွာတို့အနက် ထူးကဲသောအကျိုးငါးပါးသာဟု မှတ်ရာ၏။ (၁) တန်ခိုးတေဇော်အာနုဘော်ကြီးခြင်း။ (၂) ရဲရင့် လျှင်မြန်ခြင်း၊ (၃) ထွန်းလင်းတောက်ပ အဆင်းလှခြင်း၊ (၄) ဉာဏ်ပညာ ထက်မြက်ကြီးကျယ်ခြင်း၊ (၅) ကိတ္တိ ၂ ပါး ကျော်ဇောထင်ရှားခြင်း၊

ဆုကြီး ၅ ပါး၊ ပန်လိုဌား၊ မျိုးပြားမည်သို့နည်း။ ။နိဗ္ဗာန်ကို လိုလား တောင့်တကြသော အမျိုးကောင်းသားသမီးတို့သည် အောက်ပါဆုကြီး ငါးပါးကို ပန်ကြားကျင့်ဆောင်ရာ၏။ (၁) ဘုရားဆု–၄,၈,၁၆,သင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း။ (၂) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါဆု–၂ သင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း။ (၃) အဂ္ဂသာဝကဆု–၁ သင်္ချေနှင့်ကမ္ဘာတသိန်း။ (၄) မဟာသာဝကဆု–ကမ္ဘာတသိန်း။ (၅) ပကတိသာဝကဆု အပိုင်းအခြားမရှိ။

ဆုတောင်းပြည့်ရာ၊ အင် ၆ ဖြာ၊ လားရာ ဂတိမြဲ။ ။ဆုတောင်းပြည့်ခြင်း၏ ဂဏ်အင်္ဂါ ခြောက်ပါးကိုဆိုသည်။ ၎င်းသရုပ် 'ဂတိမြဲရန်၊ ပုထုဇန်၊ ၆ တန် ဂဏ်အင်္ဂါ' ပုဏ္ဏာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဆုမှုခြင်းရာ၊ အင် ၅ ဖြာ၊ ကျမ်းလာ မည်သို့နည်း။ ။တပည့်များအား ဆိုဆုမှုရာ၌ ဆရာလုပ်သူက အောက်ပါအင်္ဂါ ၅ ပါးနှင့် စုံညီစွာ ရှိစေရန် 'သောဠစသဃတာ' မင်္ဂလာအဖွင့်၌ ဆို၏။ ။ (၁) ပဋိရူပ အင်္ဂါ-သင့်လျော်သော ကာလ, ဌာန, ဒေသ,သမယမျိုး။ (၂) သစ္စ အင်္ဂါ- ဟုတ်မှန်သော စကားဖြင့်သာ။ (၃) သုခုမ အင်္ဂါ-သိမ်မွေ့ နူးညံ့သော စကားဖြင့်သာ။ (၄) ဟိတ အင်္ဂါ-အကျိုးရှိ ခြေင်သော စကားဖြင့်သာ။ (၅) မေတ္တာပုဗ္ဗင်္ဂမ–မေတ္တာရှေ့ထားဖြင့်သာ။

ဆေးကုအကျော်၊ သမားတော်၊ ၅ ဘော်အင်္ဂါသိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''သမားဘော် အင်္ဂါ ၅ ပါး'' ဟူသော ပုဏ္ဏာ၌ ကြည့်ပါကုန်။

ဆေးဒါန်းမျိုး ၄ ပါး။ ။သဗ္ဗဓာတုက ဝိဇ္ဇာဓရကျမ်းမှ (၁) သေလ ဟရိတာလ – ကျောက်ဆေးဒန်း၊ နန္တင်းသားကဲ့သို့ရှိ၏။ (၂) တာလ သာဒရ – ဆေးဒန်းမြင်းသီလာ၊ ချိပ်သားကဲ့သို့ရှိ၏။ (၃) တာလ သုဝဏ္ဏ–ဆေးဒါန်းရွှေဝါ၊ ပရပိုက်ခေါက်ရွှေကဲ့သို့ရှိ၏။ (၄) သုက္က ဟရိတာလ–ဆေးဒန်းဖြူ၊မြေဖြူကဲ့သို့ရှိ၏။

ဆဲကြီး ၄ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းအလို မည်သည့် နေ့ရက်တွင်မဆို မင်္ဂလာအခါမပေးအပ်သော ဆဲ အခါကြီးလေးပါးဟူ၏။ (၁) နေထွက်ဆဲအခါ။ (၂) မွန်းတည့်ဆဲအခါ။ (၃) နေဝင်ဆဲအခါ။ (၄) သန်းခေါင်တည့်ဆဲအခါ။ အချို့ကျမ်းတို့၌ "ဆည်းဆာလေးပါး" ဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်ကြသေး၏။

ဆဲရေးခြင်းမျိုး ၁၀ ပါး။ ။၎င်းဆဲရေးခြင်းဝတ္ထု၊ ဆယ်ပါးသည်၊ ဝစီဒုစရိုက် တရားချည်းဖြစ်ရကား၊ ရဟန်းတော်များအတွက် ပညတ်ချက်ထုတ်ထား၏။ လူများအဖို့လည်း ရိုင်းပြသောအရာဖြစ်၍ မဆဲရေးကောင်းချေ။ ဝိနည်းပါဠိတော်။ (၁) ဇာတိ–သာကီယမျိုး, စဏ္ဍာလမျိုးစသည်ဖြင့် ဇာတ်ကိုထိပါး၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၂) နာမ–ဦးမျိုးယုတ်, ကိုဥာဏ်ကြီးစသော အမည်နာမတို့ဖြင့် ထိပါးဆဲရေးခြင်း။ (၃) ဂေါတ္တ–နေမျိုးနွယ်, ပုဂံပြည်သမ္ဗည္ဒုဆက်,ရွှေစည်းခုံနွယ်စသည်ဖြင့် အနွယ်ကိုခိုက်၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၄) ကမ္မ–ဖိနပ်ထိုက်သမား, ချေးကျုံးဝိဇ္ဇာကြီး, ထမင်းတော်စားရေးဆရာကြီး, စိန်ကုန်သည်ကြီးစသည်ဖြင့် အလုပ်အကိုင်ကိုစွဲ၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၅) သိပ္ပ – အင်ဂျင်နီယာပါရဂူကြီး, ကျူထရံရက်ဝိဇ္ဇာကြီး,စသည်ဖြင့် အတတ်ပညာကိုစွဲ၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၆) အာဗာဓ–ဖါကျိုး, ရှိုက်ကုန်း, မီးယပ်ပိန်စသည်ဖြင့် ရောဂါအနာကိုထိခိုက်၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၇) လိင်–လံဗားကြီး, အသူရိန်ကြီး, ငပု, ညှပ်စိ, ငကုန်း, မယ်ဗမာ, မေင်းဒဂုံစသည်ဖြင့် အသွင်ကိုစွဲ၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၈) ကိလေသ–တဏှာအိုး, ဒေါသကုမ္ဘာ, မရှင်းမရှင်း ဝိစိကိစ္ဆာကြီးစသည်ဖြင့် ကိလေသာတပါးပါးအမည်ကိုတပ်၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၉) အာပတ္တိ-ပါရာဇိက, သံဃာဒိသိသ်, ဒုက္ကဋ်အိုးစသည်ဖြင့် အာပတ်

အမည်ကိုတပ်၍ ဆဲရေးခြင်း။ (၁၀) အက္ကောသ—နှင့်အမေ, နှင့်
နှမ, ခွေးမသား, ခွေးသားဝက်မြေး, မဟောသဓာ, ဘုရားလောင်း
စသည်ဖြင့် ဆဲရေးခြင်းမျိုး။ ။မှတ်ချက်။ ထို အက္ကောသဝတ္ထု
ဆယ်ပါးတွင် အယုတ်အမြတ်အားဖြင့် ၂ ပါးစီဖြစ်၏။

ဆဲ့နှစ်ရာသီလ, ပွဲ, ပန်း, နက္ခတ်, တာရာ, နှင့် ရာသီရုပ်ပုံအစုံ။ ။

ဆဲ့နှစ်လရာသီ၏ ဆိုင်ရာမှတ်ဖွယ်များကို အကျဉ်းမျှ အစုံဖြေလိုက်
သည်။ ၁။ မိဿရာသီ-တန်ခူးလ, အတာသင်္ကြန်ရေလောင်းပွဲ,
ရင်ခတ်ပန်း ကံ့ကော်ပန်း, စိတြနက္ခတ်နှင့်စန်းယှဉ်ပြည့်, တံငါ
တာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား ဆိတ်သဏ္ဍာန်ဖြစ်၏။ ၂။ ပြိဿ
ရာသီ—၎င်းအကျယ် ''ကဆုန်လနှင့်မှတ်ဘွယ် ၁၆ ချက်''ဟူသော
သုတေသနရပ်၌ကြည့်ပါ။ ၃။ မေထုန် ရာသီ—နယုန်လ, စာမေး
ပွဲသဘင်, မဟာသမယအခါတော်မွေ့သဘင်, စပယ်ပန်း မြတ်
လေးပန်း, ဇေဋ္ဌနက္ခတ်နှင့်စန်းယှဉ်ပြည့်, မြင်းတာရာထွန်း, ရာသီ
ရုပ်ကား အပျိုနှင့်လူပျို ယှဉ်တွဲနေပုံ။ ၄။ ကရကဋ် ရာသီ—
ဝါဆိုလ, ပဉ္စင်းခံပွဲသဘင်, မွေ့စကြာအခါတော်သဘင်, ပုန်းညက်
ပန်း, အာသဠှိခေါ် ဥတ္တရာသဠ်နက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ဖျင်း
တာရာထွန်း, ရာသီ ရုပ်ကား ပုဇွန်လုံး ဂဏန်း သဏ္ဍာန်ပုံ။
၅။ သိဟ်—ဝါခေါင်လ, စာရေးတန်မဲ ဆွမ်းလောင်း ပွဲသဘင်,
ခတ္တာပန်း, သရဝဏ်ခေါ် ဓနသိဋ္ဌ်နက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ဖျင်း
တာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား ခြင်္သေ့ သဏ္ဍာန်။ ၆။ ကန်ရာသီ—
တော်သလင်းလ, လှေပြိုင်ပွဲ သစ်ဆင်းပွဲသဘင်, ယင်းမာပန်း, အဒြ
ခေါ် ပုပ္ပါဘဒြပိုက်နက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့် ဖျင်းတာရာ ထွန်း, ရာ
သီရုပ်ကား ကညာပျိုရုပ်ပုံ။ ၇။ တူရာသီ—သီတင်းကျွတ်လ, မြင့်မိုရ်
မီးထွန်းပွဲ, ပဝါရဏာပွဲ, အဘိဓမ္မာအခါတော် သဘင်များ, ကြာမျိုး
ငါးပါးပန်း, အဿဝဏီ နက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ကျီး တာရာ
ထွန်းတောက်, ရာသီရုပ်ကား ကုန်သည် ချိန်ခွင်ကိုင်ပုံ။ ၈။
ဗြိစ္ဆာရာသီ—တန်ဆောင်မုန်းလ, ကထိန် ပွဲတော်, တန်ဆောင်တိုင်
ပွဲတော်, ကြတ္တိကာနက္ခတ်ပွဲသဘင်, ခဲရွှေဝါပန်း, ကြတ္တိကာနက္ခတ်

နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ကျီးတာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား ကင်းမလက်မဲပုံ။ ၉။ ဓနုရာသီ–နတ်တော်လ, နတ်ကနားပေးပွဲ, ဂမုန်းအင်ပန်း သဇင်ပန်း, မိဂသီနက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ဟသ်ာ တာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား အရှေ့ပိုင်း လူ အနောက်ပိုင်း မြင်းဖြစ်၏။ ၁၀။ မကာရရာသီ–ပြာသိုလ, မြင်းခင်း ဆင်ခင်းသဘင်ပွဲ, သူရဲကောင်းများ ဘွဲ့နှင်းသဘင်, ခွါညိုပန်း, ဖုဿျှနက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်,ပုဇွန်တာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား သမင်နှင့် ငါးဖြစ်၏။ ၁၁။ ကုံရာသီ– တပို့တွဲလ, ယာဂုန္ဓမ်းမနဲပွဲ, ထမနဲပွဲ, မီးပုံ ပူဇော်ပွဲ, ဆူးပန်း, မာဃနက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ချိန်တာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား ရေထမ်းသမား ဆင်းရဲသားပုံ၊ ၁၂။ မိန်ရာသီ–တပေါင်းလ, သဲပုံစေတီ ဘုရားပူဇော်ပွဲ, သရဖီပန်း, ပိတောက်ပန်း, ဖဂ္ဂုဏ္ဏ ခေါ် ဥတ္တရာဖလဂုဏ္ဏီနက္ခတ်နှင့် စန်းယှဉ်ပြည့်, ဆံကျင် တာရာထွန်း, ရာသီရုပ်ကား ငါးနှစ်ကောင် ရေကူးနေပုံ။ **မှတ်ချက်။** ဤ၌ တာရာချားကား သက္ကဋနက္ခတ္တဒီပနီနှင့် မယ်ခွေးအဲတို့ မတူကွဲလွဲရှိကြသည်။

ဆဲ့နှစ်လခွင်၊ အမည်တွင်၊ ၄ အင်အမည်ထူး။ ။ယခုခေါ်ရိုးအစဉ် လအမည်ဆဲ့နှစ်ပါးတို့တွင် ရှေးဟောင်းအမည် ၄ ပါးကိုမေးသည်။ (၁) ဝါဆို-မြွယ်တာ ဟု ရှေးဦခေါ်၏။ (၂)ဝါခေါင်–နံကာ ဟု ရှေး၌ခေါ်၏၊ (၃) တော်သလင်း-သစ်ဆင်းဟု ရှေး၌ခေါ်၏။ (၄) သီသင်းကျွတ်–သန့်တူဟုရှေး၌ခေါ်၏။

ဆွမ်းကပ်သူများ၊ သတိထား၊ ၅ ပါးကပ်အင်္ဂါ။ ။ရဟန်းသံဃာတော်တို့အား ဆွမ်းကပ်သောအခါ အကပ်မြောက်ကြောင်း အင်္ဂါငါးပါးကို သိထားရန်ဆိုသည်။ ၎င်းကို ဤဝိနည်းလင်္ကာဖြင့်သိပါ။ (၁) ရှေးရှုလည်း ဆောင်။ (၂) နှစ်တောင့်ထွာ ရောက်၊ (၃) မြောက်နိုင် ဝတ္ထု။ (၄) သုံးခု ပေးခြင်း၊ (၅) ခံခြင်းနှစ် လောက်။ ကျမ်းလာထောက်၊ ကပ်မြောက် အင်္ဂါငါးပါးတည်း။ ။**မှတ်ချက်။** (၃) ၌ ယခုခေတ် အားကောင်းသူ တယောက် နိုင်လောက်သော ဝတ္ထုကိုသာဆိုသည်။ (၄)၌ ကိုယ်ဖြင့်ပေးခြင်း, ကိုယ်နှင့်စပ်

သော ဇွန်း ယောက်မစသည်တို့ဖြင့် ပေးခြင်း, နှစ်တောင့်ထွာအ တွင်း၌ ပစ်မြှောက်လိုမှ့တွန်း၍ ပေးကပ်ခြင်း သုံးမျိုးကိုဆိုသည်။ (၅)၌ ကိုယ်ဖြင့်ခံယူခြင်း,ကိုယ်နှင့်စပ်သော ခွက် သပိတ် ခုံစသည် တို့ဖြင့်ခံယူခြင်းနှစ်ပါးကိုဆိုသည်။

ဆွမ်းဒါန၏အကျိုး ၅ ပါး။ ။ဆွမ်းကျွေးပေးလှူခြင်း အကျိုး ငါးပါးဟူ၏။ (၁) အာယု–အသက်ရှည်ခြင်း။ (၂) ဝဏ္ဏ– အဆင်းရုပ်ရည်လှပခြင်း။ (၃) သုခ – ကိုယ်စိတ်နှစ်ဖြာချမ်းသာ ခြင်း။ (၄) ဗလ–ခွန်အားသန်စွမ်းခြင်း။ (၅) ပဋိဘာန– သင့် မသင့်, မှန်မမှန်ဝေဘန်ဉာဏ်ရှိခြင်း။

ဆွမ်းဘတ်မျိုး ၇ ပါး။ ။ဆွမ်းအတွက် ရဟန်းတော်များအား ဘုရားရှင် ခွင့်ပြုတော်မူခြင်း ၇ ပါး၊ ဆွမ်းမခံဘဲစားကောင်းသည်။ (၁) သံဃ ဘတ်-တိုက်သံဃာအားလုံးအား ပေးလှူသောဆွမ်း။ (၂) ဥဒ္ဒေသ ဘတ်–ဘတ္တုဒ္ဒေသကရဟန်းကို ရည်ညွှန်း၍ လှူသော ဆွမ်း။ (၃) နိမန္တန ဘတ်– ပင့်ဖိတ်၍ လှူသောဆွမ်း။ (၄) သလာက ဘတ်–မဲချ၍ လှူသောဆွမ်း။ (၅) ပက္ခိက ဘတ်– ဆန်းဆုတ်ပက္ခ၌ ရက်သတ်မှတ်၍ လှူသောဆွမ်း။ (၆) ဥပေါသ ထိက ဘတ်– ဥပုသ်နေ့၌ လှူသောဆွမ်း။ (၇) ပါဋိပဒိက ဘတ်- ဥပုသ်ထွက်၌ လှူသောဆွမ်း။

ဆွမ်းမခံရာသည့် ဌာန ၆ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ ဆွမ်းမခံရဟု ဘုရားပညတ်တော်မူခဲ့သည့် ဌာန ၆ ပါး။(၁)ဝေသိယ ဂေါစရ– ပြည့်တန်ဆာမအိမ်, ၎င်းတို့ရင်ကွက်၊ (၂) ဝိဓဝါ ဂေါစရ– မုဆိုးမချည်း နေသောအိမ်။ (၃) ထုလ္လကုမာရီ ဂေါစရ–အပျို ကြီး အပျိုဟိုင်းချည်း နေသောအိမ်။ (၄) ပဏ္ဍက ဂေါစရ– ပဏ္ဍုက်အိမ်။ (၅) ဘိက္ခုနီ ဂေါစရ–ဘိက္ခုနီမထံ။ (၆) ပါန ဂါရ ဂေါစရ–သေတင်းကုပ်, ဘုံဆိုင်။ ၎င်း ခြောက်ဌာနတို့သို့ မိတ်ဆွေခင်ပွန်းဖွဲ့၍ သွားလာ လည်ပတ် ခြင်းကိုလည်း မပြုအပ်၊ ပြုသော် ဒုက္ကဋ်အာပတ်အပြစ်သင့်၏။

ဆွမ်းမျိုး ၂ ပါး၊ အကျိုးများ၊ ထွတ်ဖျားခေါင်ထိပ်ဇွဲ။ ။ လောက၌ အခြားဆွမ်းတို့ထက် အကောင်းဆုံးဖြစ်၍ မြတ်စွာဘုရား ချီးမွမ်းတော်မူသော ဆွမ်းထူးဆွမ်းမြတ် နှစ်မျိုး။ မဟာပရိနိဗ္ဗာန သုတ်မှ။ (၁) သုဇာတာ သေဌေးသမီးလှူသော နို့ဃနာဆွမ်း။ ထိုဆွမ်းကို ဘုန်းပေးတော်မူ၍ အမြတ်ဆုံး သမ္မာသမ္ဗောဓိဉာဏ်ကို ရတော်မူသည်။ (၂) ဒါယကာ စုန္ဒလှူသော သူကရမဒ္ဒဝခေါ် ဝက်ဟင်းဆွမ်း။ ထိုဆွမ်းကို ဘုန်းပေးတော်မူပြီး၍ ခန္ဓာကြွင်းမရှိ သော အနုပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန်နန်းသို့ ကြွမြန်းဝင်စံတော်မူသည်။

ဆွေ ၇ ဆက် မျိုး ၇ ဆက်။ ။မိမိ၏ အထက်နှင့်အောက် ၇ ဆက် တိုင် ရေတွက်၍ ရသူကို 'ဉာတိက–ဆွေမျိုးတော်သူ'ဟု ဝိနည်း ပိဋကတော်၌ အသိအမှတ်ပြုထား၏။၇ ဆက်တွင် အထက်,အောက် မှ မပါဝင်သူကို 'အညာတိက – ဆွေမျိုး မတော်သူ' ဟု ယူ ရ၏။ အထက် ၇ ဆက်ရေတွက်ပုံ။ ။(၁) ဘ, ဘိုး, ဘီ, ဘင်, ဘောင်, ဘော–ဟူ၍၎င်း၊ (၂) ဘ, ဘိုး, ဘေး, . ဘီ, ဘင်, ညှောက်, စေ့, ဟူ၍၎င်း၊ (၃) ဘ, ဘိုး, ဘေး, ဘီ, ဘဲ့, ဘော့, ဘွေး, ဟူ၍၎င်း။ (၄) အဖ,အဖိုး, အဖေ, အဘွေး, အဘဲ, အဘီ, အဘော, ဟူ၍၎င်း။ ဤသို့ ဆရာအမျိုးမျိုးတို့ ကျမ်းအမျိုးမျိုး၌ တမျိုးစီ ဝေါဟာရသုံးစွဲပုံ ကွဲကြောင်းနှင့်မှတ်သား ကြ၏။အောက် ၇ ဆက် ရေတွက်ပုံ။ ။(၁)သား, မြေး, မြစ်,တီ, တွတ်, ကျွတ်, ကျွတ်ဆက်, ဟူ၍၎င်း။ (၂) သား, မြေး, မြစ်, တီ, ကျွတ်, ဆတ်, ဆက်, ဟူ၍၎င်း၊ (၃) သား, မြေး, မြစ်, တီ, မျှော့,ကျွတ်, ကျွတ်ဆက် ဟူ၍၎င်း။ ဤသို့ မူကွဲသုံးမျိုးမျှ တွေ့ မှတ်ရဘူး၏၊ 'မဃဒေဝလင်္ကာ' ဆရာအလိုသော်ကား။ 'ဆွေစု မျိုးစစ်၊ ခုနစ်ဝင်ထ၊ ကိုယ့်ထက်မှလျှင်၊ အဘ, အဘိုး၊ ခေါ်ရိုး စဉ်ရှေး၊ အဘေး, အဘဲး၊ တကွဲးအဘွေး၊ တရေးအဘော်။ အောက်သော်တခြား၊ သား,နှင့် မြေး, မြစ်၊ တဆစ် တီ, မျှော့၊မှတ် လော့ ကျွတ်,ဆက်၊ ကျမ်းဂန်ထွက်၏။'ဟူ၍ဖြစ်၏။

ဇဝက်သာမျိုး ၂ ပါး။ ။အချို့ကျမ်းတို့၌ ၅ ပါးရှိ၏။ (၁) အဂ္ဂ ယဝက္ခယ–မီးစားဇဝက်သာ၊မဖေါက်ထုံးကဲ့သို့ ခပ်ပွပွရှိသည်၊ လက်ျာသက်ဝဲ ထွက်ရတ်လမ်းဆရာတို့အတွက် ၎င်းမှသာ အကျိုးကို ပြီးစေနိုင်၏၊ (၂) ဒက ယဝက္ခယ-ရေစားဇဝက်သာ၊ အသားစဉ်းနှင့် ဖြူပျဉ်းပျဉ်းရှိ၏၊ သွေးဆေး, ငန်းဆေး, လျက်ဆားစသော ဗိန္ဒောဆရာတို့သုံးစွဲသည့် ဓာတ်တမျိုး။ ၎င်းကိုသုံးခြင်းကြောင့် လုပ်ရတ်သမားတို့မည်သည့်အခါမျှ အကျိုးကို မဖြစ်စေနိုင်ဟု သဗ္ဗဓာတု ယောဂသျှတ်ကျမ်း၌ ဆိုထားလေပြီ ။

ဇာတ်ကြီး ၁၀ ဖွဲ့။ ။ဗုဒ္ဓအလောင်းတော်မြတ်၏ ထင်ရှားသော ဘဝကြီးဆယ်ပါး။ (၁) တေမိယဇာတ်၊ (၂) ဇနက္ကဇာတ်၊ (၃) သုဝဏ္ဏသျှမ်ဇာတ်၊ (၄) နေမိဇာတ်၊ (၅) မဟောသဓာဇာတ်။ (၆) ဘူရိဒတ်ဇာတ်၊ (၇) စန္ဒကုမာရဇာတ်၊ (၈) နာရဒဇာတ်၊ (၉) ဝိဓုရဇာတ်၊ (၁၀) ဝေဿန္တရာဇာတ်။

ဇာနီမျိုးပြား၊ ထို ၆ ပါး၊ ကျော်ကြား ကမ္ဘာတည်။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အာဇာနီများ၊ မျိုး ၆ ပါး၊ ဖြေကြားမိန့်တော်မူ''ဟူသော အမေး၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဇီယာမျိုး ၅ ပါး။ ။ရှေးရေး ဆေးကျမ်းစာပေများ၌ 'စမုံစပါး, စမုံဖွဲ့, စမုံဖြူ, စမွတ်, ဇီယာ၊ ၎င်းငါးပါးကို 'ပဉ္စဇီယာ' ဇီယာမျိုး ၅ ပါးဟု ရေးသားကြကုန်၏။

ဇီဝိတနဝက ကလာပ်။ ။အဝိနိဗ္ဘောဂရုပ် ၈ ခု နှင့် ဇီဝိတရုပ် ၁ ခု၊ပေါင်း ၉ ခု တစည်းကို ခေါ်သည်။

ဇီဝိတိန္ဒြေ ၂ ပါး။ ။သစ်ပင်စသည်တို့ကို မသေအောင်စောင့်ထိန်းပေးတတ်သော ရုပ်ဇီဝိတိန္ဒြေ,သက်ရှိသတ္တဝါတို့ကို မပုပ်သိုးအောင် ထိန်းသိမ်းသော နာမ်ဇီဝိတိန္ဒြေ။

ဇုံပိုင်း ၅ ရပ်။ ။ဇုံ ဟူသော ဝေါဟာရသည် လောကဓာတ် ပထဝီဝင် သင်ခန်းစာတို့တွင် သုံးစွဲကြသော အခေါ်ပုဒ်တည်း။ ၎င်း၏ အဓိပ္ပါယ်ကား၊ 'အပူ အအေး ပိုင်းခြားထားသော အရပ်' ဟူ၏။ ။(၁) မြောက်ပိုင်းအအေးဇုံ— မြောက် ဝင်ရိုးစွန်း ပတ်

လည်း၌ အာတိတ် စက်ဝိုင်းအတွင်းရှိ အရပ်။ (၂) တောင်ပိုင်းအ အေးဇုံ—တောင်ဝင်ရိုးစွန်းပတ်လည်၌ အန္တာတိတ် စက်ဝိုင်း အ တွင်းရှိ အရပ်။(၃) အပူပိုင်းဇုံ—ဥတ္တရာယာဉ်စွန်းတန်း အရပ်နှင့် ဒက္ခိဏ ယာဉ်စွန်းတန်းအကြားရှိ အရပ်။ (၄) မြောက်သမဇုံ— အာတိတ်စက်ဝိုင်းနှင့် ဥတ္တရာယာဉ်စွန်းတန်းအကြားရှိ အရပ်။(၅) တောင်သမဇုံ—အန္တာတိတ် စက်ဝိုင်းနှင့် ဒက္ခိဏာယာဉ်စွန်တန်း အ ကြားရှိ အရပ်။

ဇာ့ပိုင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။နတ်မျိုးသုံးပါးဟူ၍.ဒေဝ,သဒ္ဒါမှ ''ဇာ့ပိုင်း'' ဖြစ်လာကြောင်းမှတ်။ ။(၁)ဘုမ္မဒေဝ-ဘုမ္မဇာ့ပိုင်း၊မြေ၌နေသော နတ်မျိုး။(၂)ရုက္ခဒေဝ-ရုက္ခဇာ့ပိုင်း၊သစ်ပင်၌နေသောနတ်မျိုး။(၃) အာကာသဒေဝ-အာကာသဇာ့ပိုင်း၊ကောင်းကင်၌နေသောနတ်မျိုး။

ဇော်ဂနီခေါ်၊ စုန်းမျိုးကျော်၊ ၄ ဘော်အဘယ်နည်း။ ။ ကျမ်းကြီး ကျမ်းခိုင်တို့၌ကား ဇော်ဂနီကို 'စုန်း' ဟုမဆိုကြ၊ မိစ္ဆာနတ်စိမ်းဟုသာ ဆိုကြ၏။ ကဝေ သာရကျမ်း၌ကား အောက် ပါအတိုင်း လာလေသည်။ (၁) ဒေဝ ဇော်ဂနီ – အောက်တန်း နတ်ဆိုးနတ်ယုတ်များ။ (၂) ဗျဿ ဇော်ဂနီ – ကျားနှင့်ယှဉ်သော နတ်စိမ်းများ။ ၃) ယက္ခ ဇော်ဂနီ–ဘီလူး, သရဲ, ဘုတ်, ပြိတ္တာ များ။ (၄) ဗုန္ဒ ဇော်ဂနီ–ထိုထိုဇော်ဂနီတို့ကို အစိုးရသော နတ် စိမ်းများ။

ဇော်ဂနီများ၊ စုန်းမျိုးပြား၊ ထင်ရှား ၆၄။ ။သဒ္ဒ ကပ္ပ ဒုမ အဘိဓာန်ကျမ်း၌ ယောဂိနီပုဒ်အဖွင့်တွင် ဇော်ဂနီ ခြောက်ကျိပ် လေးပါးနှင့်တကွ ၎င်းတို့ကိုအလိုရှိသလို စေခိုင်းနိုင်ကြောင်း,အတတ် မန္တရား ပူဇော်ပသပုံများကိုပါ အစုံပြထားသည် ဟူ၏။ အကျယ် ၎င်းကျမ်း၌ ရှုပါလေ။

(ဈ)

ဈာန်အပြား ၃ ပါး။ ။ရူပါဝစရဈာန်, အရူပါဝစရဈာန်မျိုး၌ ပုထုဇန်အရိယာကိုစွဲ၍ ကွဲသောဈာန်မျိုး ၃ ပါး။ (၁) သမထာ

နုယောဂ ပဒိုလဒ္ဓဈာန်—သမထကမ္မဋ္ဌာန်းသက်သက်ကို အားထုတ်၍ ရသောဈာန်မျိုး။ (၂) မဂ္ဂ သိဒ္ဓဈာန်—မိမိ၏ဆုတောင်းပတ္ထနာအလျောက် မဂ်ကိုရရောက်သည်နှင့်တပြိုင်နက် ဈာန်သမာပတ်တို့ကိုပါ အပြီးရသော ဈာန်မျိုး။(၃) ဥပပတ္တိ သိဒ္ဓဈာန်— ကာမဘုံသားဈာနလာဘီစုတေ၍ ဗြဟ္မာ့ပြည်ရောက်သွားသောအခါ တမင်အားမထုတ်ရဘဲ ဖြုန်းကနဲထပ်၍ရသောဈာန်မျိုး။

ဈာန် ၅ မျိုး။ ။ကိလေသာတရားတို့ကို သောင်မြှုက်ဖုတ်ကြည်းတတ်သော သဘောတရားငါးပါး။ (၁)ပထမဈာန်။ (၂) ဒုတိယဈာန်။ (၃) တတိယဈာန်။ (၄)စတုတ္ထဈာန်။ (၅) ပဉ္စမဈာန်။

ဈာနင် ၅ ပါး။ ။ဈာန်၏အစိတ်အင်္ဂါများကိုဆိုသည်။ (၁) ကြံစည်ခြင်း ဝိတက်။(၂) စဉ်းစားခြင်း ဝိစာရ။ (၃) နှစ်ခြိုက်ခြင်း ပီတိ။ (၄) ချမ်းသာခြင်း သုခ။(၅) တည်တန့်ခြင်း ဧကဂ္ဂတာတို့ဖြစ်၏။

ဈာန်, မဂ်, ဖိုလ်များ၊ တား မြစ်ထား၊ ၅ ပါး အန္တရာယ်။ ။ ၎င်းသရုပ် 'အန္တရာယ်ကြီး ၅ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဈာန်ရပုဂ္ဂိုလ်၊ ရောက်ကြောင်းဆို၊ ဘုံမို ၂၀ အဘယ်နည်း။ ။ ဈာန်ရပုဂ္ဂိုလ်တို့ ရောက်ကြောင်းဘုံကား 'ဗြဟ္မာ ၂၀' ပင်ဖြစ်၏။ ထိုဘုံတို့သို့ အများအားဖြင့် မိန်းမဇာတ်အဖြစ်နှင့် မရောက်ကောင်းချေ။ ပုရိသချည်းသာ ဖြစ်သောကြောင့် ဘုံမို အမိုများသာ နေသောဘုံဟုခေါ်သည်။

ဈာပနမျိုး ၃ ပါး။ ။ခုတ်ကြည်း သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။ (၁) အဂ္ဂိ ဈာပန—စကြာမင်းနှင့်, ဘုရား, ရဟန္တာ, သီလဝန္တ သမုတိသံဃာတော် အရှင်မြတ်များ၏ အလောင်းကို မီးဖြင့် သင်္ဂြိုဟ်ရသည်၊ သို့မဟုတ်ဘဲ မြေမြှုပ်နှံ့က မိုးခေါင်တတ်သည်။ ရေသို့မျှောက ရေကြီးတတ်သည်ဟု ကောဂကီ ဆိုရိုးရှိ၏။ (၂) ဘူမိ ဈာပန-မြေမြှုပ်နှံခြင်း, သစ်ခက်စသည်တို့ဖြင့် ဖုံးအုပ်၍ ထားခြင်းမျိုး။ (၃) ဥဒက ဈာပန—ရေသို့နှစ်ချပစ်မျှောခြင်းမျိုး။

(ဉ)

ဉာဏ်တော်အား ၁၀ ပါး။ ။ဘုရားသခင်၏ ဉာဏ်တော်အနန္တတို့တွင် ထင်ရှားသော ဉာဏ်တော်များ။ ဒသနိပါတ် အင်္ဂုတ္တိုရ်မှ။ (၁) ဌာနာဋ္ဌာန ကောသလ္လဉာဏ်—အကြောင်း ဟုတ် မဟုတ် သိသောဉာဏ်။ (၂) ဝိပါကဉာဏ်—ကောင်းကျိုး မကောင်းကျိုးကို သိသောဉာဏ်။ (၃) သဗ္ဗတ္ထ ဂါမိနီဉာဏ်—သတ္တဝါတို့ လားရာသွားရာ ကုန်အောင်အစုံသိသောဉာဏ်။(၄) နာနာ ဓာတုဉာဏ်—အထူးထူးသောဓါတ်တို့ကို သိသောဉာဏ်။ (၅) အဓိမုတ္တိဉာဏ်—အလိုဆန္ဒအားလုံးကို သိသောဉာဏ်။ (၆) ဣန္ဒြိယ ပရောပရိယတ္တိဉာဏ်—ဣန္ဒြေနုရင့်ကို သိသောဉာဏ်။ (၇) ဈာနာဒိ သံကိလေသဉာဏ်—ဈာန်,ဝိမောက္ခ,သမာဓိ, သမာပတ် စသည်တို့၏ ညစ်ညူးကြောင်းကို သိသောဉာဏ်။ (၈) ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ်—ရှေးဖြစ်ဟောင်း ဘဝခန္ဓာစဉ်ကို သိသောဉာဏ်။ (၉) ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်—နတ်မျက်စိကဲ့သို့ အလင်းရောင်ခြည် အားကောင်းသော အဘိညာဉ်ချက်စိဉာဏ်။ ၁၀) အာသဝက္ခယဉာဏ်—အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်။

ဉာဏ် ၁၀ ပါးလာ၊ ဝိပဿနာ၊ ခွဲဖြာဝေဘန်သိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ဝိပဿနာဉာဏ် ၁၀ ပါး" မှာရှုပါ။

ဉာဏ်ပညာ အားနည်းခြင်း၏ အကြောင်း ၅ ပါး။ ။ဈာန် မဂ်ဖိုလ်၏ အပိတ်အပင် အညစ်အကြေး ဉာဏ်ပညာ အားနည်းကြောင်းတရားငါးပါး။ (၁)ကာမဆန္ဒ—ကာမပေါ်၌ လိုလားခြင်း။ (၂) ဗျာပါဒ—ပြစ်မှား, ဖျက်ဆီး, ကြမ်းထမ်းခြင်း၊ (၃) ထိနမိဒ္ဓ—ပျင်းရိ, ထိုင်းမှိုင်း, ငိုက်မြည်းခြင်း၊ (၄) ဥဒ္ဓစ္စ ကုက္ကုစ္စ—စိတ်ထားပျံ့လွင့်ခြင်း, အလို့လို့ရှိခြင်း။ (၅) ဝိစိကိစ္ဆာ—ကောင်းသောအလုပ်၌ မယုံသက်ဖြစ်ခြင်း။

ဥေယျဓမ္မ°တရား ၅ ပါး။ ။ဥေယျဓမ္မခေါ်၊ ဘုရားရှင်တို့ သိအပ်သောတရားငါးပါး။ (၁) သင်္ခါရခေါ်—ပုညာဘိသင်္ခါရ,အပုညာဘိသင်္ခါရ,အာနဉ္ဇာဘိသင်္ခါရလည်း ဥေယျတပါး၊(၂) ဝိကာရခေါ်-

ကာယဝိညတ်, ဝစီဝိညတ်, ရူပဿ လဟုတာ, မုဒုတာ, ကမ္မညတာ တည်းဟူသော ဝိကာရလည်း ဥဒေယျတပါး။ (၃) သက္ခဏာခေါ်– ဥပစယ, သန္တတိ, ဇရတာ, အနိစ္စတာ တည်းဟူသော လက္ခဏာလည်း ဥဒေယျတပါး။ (၄) နိဗ္ဗာန်ခေါ်– အသင်္ခတဓာတ် မြတ်သောတရားလည်း ဥဒေယျတပါး။ (၅) ပညတ်ခေါ်– ပုဂ္ဂိုလ်, သတ္တဝါ, တော, တောင်, ရေ, မြေ, သမုဒ္ဒရာ, စကြာဝဠာ, သတ္တပညတ်, နာမပညတ် ဟူသမျှလည်း ဥဒေယျတပါး။

ညဉ့် ၃ ယာမ်။ ။ညဉ့်၏ အချိန် ၃ ပိုင်းဟူ၏။ ။(၁) ပုရိမ ယာမ်– ညဉ့်ဦးယာမ်၊ ၆ နာရီမှ ၁၀ နာရီထိ။ (၂) မဇ္ဈိမ ယာမ်– သန်းခေါင်ယာမ်၊ ၁၀ နာရီမှ ၂ နာရီထိ။ (၃) ပစ္ဆိမ ယာမ်– မိုးသောက်ယာမ်၊ ၂ နာရီမှ ၆ နာရီထိ။

ညဉ့်နက်ခံခါ၊ လည်သူမှာ၊ ၆ ဖြာအပြစ်ရ။ ။၎င်းပြဿနာရပ်ကို ''အ ကာလခါ၊ လည်သူမှာ၊ ၆ ဖြာ အပြစ်ရ'' ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ဖြေခဲ့ပြီ။

ညသတ်ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ရွတ်ရန်နည်း ၆ ပါး။ ။မြန်မာသင် ပုန်းကြီးကျမ်းလာ ၃၆ ပါးသော ဌာနတို့တွင် ပါဝင်သည့် စာစီစာကုံးနည်း ဥပဒေသ ဝေါဟာရ။ နှုတ်ခမ်း ဖွင့်၍ ရွတ်ရသော 'အညိ, အည့်, အည်း' ဝိတ်၍ ရွတ်ဖတ်အပ်သော 'အဉ်, အဉ့်, အဉ်း' တို့ ဖြစ်ကြ၏။ ကဗျာဆရာတို့က ကာရန်ငယ်သံ ၆၄ ပါး၌ သွင်းယူကြသည်။

ညာသံကြီးများ၊ ၁၈ ပါး၊ ဆိုပြား ကဗျာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''တက်သံ ၁၈ ပါး''၌ရှုပါ။

ညာသံငယ်ခေါ်၊ ကဗျာပေါ်၊ ယူသော် ၁၈ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''နိမ့်သံအပြား ၁၈ ပါး'' ၌ရှုပါ။

ညီလာခံပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ခြားနားရွေ့နန်းတော်။ ။မြန်မာ ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ မြို့ပြ ပြည်ရွာဆိုင်ရာ တရားဌာနဆိုင်ရာ စစ်ဖက်ဆိုင်ရာ အရာရှိဝန်ဘို့နှင့် ဥပုသ်နေ့မှတပါး တနေ့ ၃ ခါ တိုင်ပင်မေးမြန်း ဆွေးနွေးခြင်းကို ညီလာခံ ၃ မျိုးဟုခေါ်သည်။ (၁) နံက်

ညီလာခံ–ပြည်တွင်းပြည်ပ နိုင်ငံရေးရာများကို နံက် ၉ နာရီလောက်မှာ လဖက်ရည်တော်ဆောင်၍ ဆွေးနွေးသည်။ (၂) နေ့ ညီလာခံ–အကောက်တော်ခွန်ကိစ္စ၊ စစ်ရေးရာမှုကိစ္စ၊ အလုပ်ရုံ၊ စက်ရုံ၊ လယ်ယာ ဆည် မြောင်းကိစ္စတို့ကို အထက်ပါအဆောင်၌ပင် ညနေ ၃ နာရီလောက်မှာ စည်းဝေးတိုင်ပင်ကြသည်။ (၃) ညဉ့် ညီလာခံ–ညဉ့်ဦးယာမ်တွင် မှန်နန်းတော်ဆောင်၌ များသော အားဖြင့် စည်းဝေးခလေ့ရှိသည်။ ထိုညီလာခံ၌ အရာရှိအများ စုံလင်စွာလာရန်မလို။ အတွင်းတော်သား အိပ်ဖန်စောင့်များနှင့်သာ သာသနာတော်ရေးကိစ္စ၊ ရာဇဝတ်မှုကင်းလွတ်ရေးကိစ္စ၊ မိဖုရားနှင့် သားတော် သမီးတော်များကိစ္စတို့ကို တိုင်ပင်ဆွေးနွေးသည်။

(ဋ)

ဋ ဝဂ် ၅ လုံး။ ။ဗျည်း ၃၃ လုံးတို့တွင် ''ဋ, ဌ, ဍ, ဎ, ဏ'' ၅ လုံးတစုကိုခေါ်သည်။

(ဌ)

ဌာန် ၅ ပါး, ၆ ပါး, ၇ ပါး, ၃ နည်း။ ။ မြန်မာ အက္ခရာ အသံဖြစ်ရာ ဌာနများကို ဆိုသည်၊ (က)၊(၁) ကဏ္ဌဌာန်- က, ခ, ဂ, ဃ, င, အ, အာ, ဟ၊ ၎င်းအက္ခရာ ၈ လုံးသည် လည်ချောင်းအရပ်မှာဖြစ်၏၊ (၂) တာလုဇ္ဇဌာန်—စ, ဆ, ဇ, ဈ, ည, ဣ, ဤ, ယ၊ ၎င်းအက္ခရာ ၈ လုံးသည် အာစောက်အရပ်မှာ ဖြစ်၏။ (၃) မုဒ္ဓဇဌာန်—ဋ, ဌ, ဍ, ဎ, ဏ, ရ, ဠ၊ ၎င်း ၇ လုံး သောအက္ခရာတို့သည် လျှာထိပ်အရပ်မှာဖြစ်၏၊ (၄) ဒန္တဇဌာန်– တ, ထ, ဒ, ဓ, န, လ, သ၊ ၎င်း ၇ လုံးသောအက္ခရာတို့သည် သွားအရပ်မှာဖြစ်၏။ (၅) ဩဋ္ဌဇဌာန်—ပ, ဖ, ဗ, ဘ, မ, ဥ, ဦ၊ ၎င်း ၇ လုံးသော အက္ခရာတို့သည် နှုတ်ခမ်းအရပ်မှာဖြစ်၏။ (ဩသအလို)။ (ခ) ရူပသိဒ္ဓိ၊ 'နာသိ' ထည့်၊ မိန္ဒဘိ ၆ ပါးလာ။ ရူပသိဒ္ဓိ သဒ္ဒါ

ကျမ်းတွင် နိဂ္ဂဟိတ်သံကို နှာခေါင်း၌ ဖြစ်သော နာသိကဋ္ဌာန် ဟု သီးခြားယူ၍ဋ္ဌာန် ၆ ပါးပြ၏။ (ဂ)နီတိအလို၊ 'ဥရ'ကို၊ ထည့်ဆို သတ္တသာ။သဒ္ဒနီတိကျမ်းတွင် ဟ အက္ခရာကို င,ည,ဏ,န,မ,ယ, ရ,လ,ဝ၊ဟတိုး ၉ လုံးသံတို့နှင့် ယှဉ်သောအခါ၊ ရင်၌ဖြစ်သော ဥရ ဋ္ဌာန်ဟု သီးခြားယူပြန်၍ ဋ္ဌာန် ၇ ပါးပြ၏။

ဠာယီဘာဝမျိုး ၁၀ ပါး။ ။စာရေးဆရာတို့ ဝတ္ထု ဇာတ်အိမ်၌ ပြည့်စုံစွာ ပါဝင်ဖြစ်တည်လေ့ရှိသော အင်္ဂါ ဆယ်ပါး။ ။(၁) ရတိ–မိန်းမယောက်ျားတို့ ချစ်ကြိုက်မှု။ (၂) ဟာသ–ပြုံးရယ် ပျော်ရွှင်မှု။ (၃)သောက–သနားစရာစိုးရိမ်ပူဆွေးမှု။(၄)ကောဓ– စိတ်ဆိုးစရာ ကြမ်းကြုတ် အမျက်ထွက်မှု။ (၅)ဥဿဟ–ရဲရင့်မှု၊ စွန့်စားမှု၊ လုံ့လဝီရိယ။ (၆) ဘယ-ကြောက်လန့်စရာ။ (၇) ဇိဂုစ္ဆာ–ရွံမုန်းစရာ။ (၈) ဝိမှယ-အံ့ဩစရာ။ (၉) သမ-ငြိမ်သက် တည်ကြည်မှု။ (၁၀) ဝလစ္ဆ–စင်ကြယ်သော အဒေါသ မေတ္တာ ဖြင့် သာယာကြည်လင်သည့် စိတ်မျိုး။

(တံ)

တံစိုးလက်ဆောင်မျိုး ၃ ပါး။ ။ရန်အောင်ကြောင်း လာဘ်ပေး ထိုးမှုမျိုး ၃ ပါး။ ပဌမ ၂ ပါးကား တရားမဝင်၊ မေတ္တာတံစိုးသာ တရားဝင်မျိုး ဖြစ်၏။ ။(၁) ပဏ္ဏာကာရ တံစိုး–ရွှေငွေကျေး ကျွန် မိန်းမတို့ဖြင့် လက်ဆောင်ထိုးခြင်း။ (၂) ဝလ္လဘာကာရ တံ စိုး–အကျွမ်းတဝင် ခင်မင်ရင်းနှီးစွာ မျက်နှာနာအောင် ပြုလုပ်ပေါင်း သင်းမှု။ (၃) မေတ္တာကာရ တံစိုး–မေတ္တာ ဘာဝနာ သမာဓိ သစ္စာတရားဖြင့် မိမိအား လေးစားယုံကြည်အောင် ပြုမှု။

တံစိုးမျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။တရားသူကြီးတို့ ကြဉ်ရှောင်အပ်သော လာဘ်သုံးပါး။ပေါရာဏိကဓမ္မကျမ်းမှ။ (၁)ဉာတိသလောဟိတ– သားချင်းဆွေမျိုးတော်၍ရင်း။ (၂) ပိယမိတ္တ– ချစ်ကျွမ်းဝင်သူ ဖြစ်၍ရင်း။ (၃) ဓနဂ္ဂါဟ–ဥစ္စာကြေးငွေယူ၍သော်ရင်း၊ တရား ကို အနိုင်ပေးခြင်းမျိုး။

တံပိုးကြီးများ၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ဒီဖျားလှိုင်းရေတက်။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''လှိုင်းတံပိုးကြီး ၃ ပါး''၌ကြည့်ပါ။

တံပိုး ၈ ဖြာ၊ တူရိယာ၊ မှုတ်ခါသံငြိမ့်ချောင်း။ ။လေဖြင့်မှုတ်သော တူရိယာမျိုးရှစ်ပါး။ မဟာရာဇဝင်ကြီးမှ။ (၁) ဒုလောင်း။ (၂) ခရာကောက်။ (၃) ခရာမွှာ။ (၄) လက်။ (၅) တံရှည်။ (၆) နှဲ 'တံပိုး' (၇) ပြွေ။ (၈) ဖက်လိပ်။ **။မှတ်ချက်။** ဆရာအချို့ကား လက်ခေါက်, လက်ချောင်းကိုပယ်၍ ချည်ချောင်းကို ထည့်ယူကြ၏။

တံပိုးမျိုး ၈ ပါးတနည်း။ ။တံပိုးရှစ်မည်၊ ဟူတုံသည်သည်း၊ သံစည်ငြိမ့်ချောင်း၊ ဒုလောင်းတဖုံ၊ နှစ်စုံခရာ၊ တံမွှာ, တံရှည်၊ အမည်တကွဲ၊ နှဲ, ပြွေ, ဖက်လိပ်၊ ဖျော်ကြသိပ်သို့၊ စိပ်စိပ်ကြည်နူး၊ ကြော်ရင့်ကျူး၏။ မဃဒေဝလင်္ကာသစ်။

တံမြက်လှည်းခြင်း အကျိုး ၅ ပါး။ ။တံမြက်လှည်းသူ၏ အကျိုး ၅ ပါး။ (၁) သကစိတ္တံ ပသီဒတိ-မိမိစိတ်ကြည်လင်၏။ (၂) ပရစိတ္တံ ပသီဒတိ-သူတပါးစိတ်ကိုကြည်စေ၏။ (၃) ဒေဝတာ အတ္တမနာ- နတ်တို့နှစ် သက်ဝမ်းမြောက်၏။ (၄) ပါသာဒိကံ သံဝတ္တနိကံ ပုညံ ဥပစိနာတိ-ကြည်လင်ဘွယ်ကိုဖြစ်စေ တတ်သော ကြောင့် ကောင်းမှုကုသိုလ် ဆည်းပူးသည်ဖြစ်၏။ (၅) သုဂတိံ သဂ္ဂလောကံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-သေသည်၏အခြားမဲ့၌ သုဂတိနတ်ရွာလားစေတတ်၏။

(တ)

တက်ရေး ၁၂ ခန်း။ ။မြန်မာဘုရင်များ လက်ထက် ရေတပ်အမှုထမ်း လှေတော်သားတို့၏ လှေလှော်နည်း ယဉ်ကျေးမှု တက်ဆန်းဆဲ့နှစ်ခန်းကို ဆိုသည်။ ။(၁) ရေပေါက် ကြဲဟန်။ (၂) ပုလဲသီဟန်။ (၃) ပန်းဝတ် ခြွေဟန်။ (၄) ဟင်္သာဖို ဝဲဟန်။ (၅) ဟင်္သာအဖော် ခေါ်ဟန်။ (၆) ဇင်ယော် သုတ်ဟန်။ (၇) ဇင်ယော် ဝဲဟန်။ (၈) အိမ်မိုးခြင် တင်ဟန်။ (၉) နတ်သွီးပန်းကုံး

ဟန်။ (၁၀) နတ်သွီးပန်းကုံးဆင်ဟန်။ (၁၁) ပန်း ဆွတ်ခူးဟန်။ (၁၂) ပန်းတောင်း ချီဟန်။

တက်ရေး ၃၇ ပါး။ ။မြန်မာဘုရင်မင်းမြတ်တို့ လက်ထက်တော်အခါက တော်သလင်း သစ်ဆင်းလရာသီ ရေသဘင် ပွဲတော်များတွင် တက်ရေး ၃၇ ပါး၊ တက်ချင်း ၃၇ ပါး၊ လျှောက်လှူးတား ၃၇ ပါးတို့မှာ အလွန်ထင်ရှား၏။ ကဝိလက္ခဏာ ဒီပနီ။ ။ဘုရားရှိခိုး။ ရွှေလောင်းချီ။ ရွှေလောင်းထွက်။ ရွှေဖေါင်ယှည်။ တက်ကောက်။ တက်မြှောက်။ တက်တန်း။ တက်စောင့်။ တက်ထောင်။ တက်ရှက်။(၁၀)။တက်ဝှက်။တက်ခပ်။တက်လှ။အိမ်မိုးခြင်တင်။ ဇင်ယော်သုတ်။ ဇင်ယော်ဝဲ။ ဝမ်းပဲတောင်ဖြန့်၊ ဝမ်းပဲ့ကန့်။ လက်မြန်။ ခေါ်တော်မူ။ (၂၀)။ နတ်သမီးပန်းဆွတ်။ နတ်သမီးပန်းလှမ်း။ နတ်သမီးပန်းတောင်း။ စမွါယ်ငုံ။ သန်လျက်ထမ်း။ဆေးတံတော်ထိုး။ ရာဇမတ်ကြီး။ရာဇမတ်ငယ်။နေရောင်ကာ။နေရောင်ပြ။(၃၀)။တင်းတိမ်ရံ။ တင်းတိမ်လှစ်။ သုံးချက်ပေါက်ပြန်။ သုံးဖန်ချီ သုံးဖန်ချ။ ဆင်စွယ်ဝန်းရှက်။ ကိန္နရာ တောင်ရှက်။ ရွှေငှက်တောင်ခတ်။ (၃၇)။

တက်သံအပြား၊ ၁၈ ပါး၊ ဆိုင်ငြားဂီတလာ။ ။ကဗျာလင်္ကာ အရာတို့၌ ဆွဲ, ငင်, ရှည်, လျား, မည်, ဟိန်း, ခြိမ်း, ပြင်း, ထုတ်, သွင်း, သွယ်,ပြောင်း,သံတို့ဖြင့် ရွတ်ဖတ်ရသော အသံကို ''တက်သံ'' ခေါ်သည်။ ။၎င်းကိုပင် ဂီတအရာ၌ 'ဉာသံကြီး, မူလသံ, ပကတိသံ' စသည် ပညတ်ကြသေး၏။ ။အကျယ် ''ကဗျာဖွဲ့နည်း နိသျည်း'' ကျမ်း၌ရှုလေ၊ ''အာ, ဧ, ဦ, ဧ, ဩော်, အင်, အဉ်, အည်, အန်, အမ်, အိန်, အိမ်, အုန်, အုမ်, အယ်, အောင်, အိုင်, အိုဝ်'' တို့ဖြစ်၏။

တဆဲ့ရှစ်ချက်၊ သံဃစက်၊ ရေတွက်အဘယ်နည်း။ ။စက်ကြီး ၁၃ ပါး၌လာသော စကားရပ်ဖြစ်သည်။ ၎င်း၏သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကား။ ။အရိယာသံဃာတော်ရှစ်ပါး၊ သမ္မုတိ သံဃာတော်တပါး။ ပေါင်းသံဃာ ၉ ပါးနှင့် သံဃဂုဏ်တော် ၉ ပါး၊ ပုဂ္ဂိုလ်နှင့်ဂုဏ် ၂ ရပ်ပေါင်း ၁၈ ပါးကိုပင် ''သံဃစက်'' ဟုခေါ်သည်။

တံဆိပ်လေးချက်၊ ဓမ္မစက်၊ ရေတွက်အဘယ်နည်း။ ။စက်ကြီး ၁၃ ပါးမှလာသော စကားဖြစ်သည်။ မဂ်တရား ၄ ပါး၊ဖိုလ်တရား ၄ ပါးနှင့် တရားဂုဏ်တော် ၆ပါး၊ ပေါင်း ၁၄ ပါးကိုခေါ်သည်မှတ်။

တည်ခြင်း ၅ ဖြာ၊ ဝန္ဒနာ။၊ ခါခါဦးနှိမ်ချ။ ။ဒူး ၂ ဘက်, လက် ၂ ဘက်, နဖူး, ဤငါးပါးကိုအခင်း, ကြမ်းပြင်းစသည်၌ညီစွာ တည်ခြင်းပြု၍ ရှိခိုးခြင်းမျိုးကို ''တည်ခြင်းငါးမျိုးရှိခိုးခြင်း'' ဟု ခေါ်၏။ ''ကာယဝန္ဒနာ–ကိုယ်ဖြင့်ရှိခိုးခြင်း'' ဟုလည်းခေါ်၏။

တဏှာ ၃ ပါး၊မျိုးအပြား၊ထင်ရှားကျမ်း၌ပြ။ ။အာရုံ, ဒိဋ္ဌိ,အားဖြင့် ကွဲပြားလာသော လောဘသဘောတရား ၃ ပါး။ (၁) ကာမ တဏှာ–ကာမဂုဏ် အာရုံတွေကို တွယ်တာနှစ်သက်နေမှု။ (၂) ဘဝ တဏှာ– ကာမဂုဏ် အာရုံတွေကို မြဲ၏ဟုယူဆနေသော သဿတဒိဋ္ဌိ ခေါ် ဘဝဒိဋ္ဌိ နှင့် အတူဖြစ်သော တဏှာ။(၃) ဝိဘဝ တဏှာ– ကာမဂုဏ်အာရုံတွေကို ပြတ်စဲ၏ဟု ယူဆစွဲလမ်းမှု ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိခေါ် ဝိဘဝဒိဋ္ဌိ နှင့်အတူဖြစ်သော တဏှာ။

တဏှာအစစ်၊ ၁၀၈၊ ခေါ်လစ် အဘယ်နည်း။ ။ လောဘခေါ် တဏှာ၏ အကျယ် ပွါးယူနည်း။ ။ကာမတဏှာ, ရူပ တဏှာ, အရူပသဏှာ,၎င်းတဏှာ ၃ ပါးကိုတည်။ ရူပါရုံ,သဒ္ဒါရုံ, ဂန္ဓာရုံ, ရသာရုံ, ဖေါဋ္ဌဗ္ဗာရုံ, ဓမ္မာရုံ, ဤအာရုံ ၆ ပးါနှင့် မြှောက် ၁၈ ပါးရ၏။ ၎င်းကိုတည်။ အတိတ်ကာလ, ပစ္စုပ္ပန်ကာလ, အနာဂါတ်ကာလ , ဤကာလ ၃ ပါးနှင့်မြှောက် ၅၄ ပါး ရ၏။ ၎င်းကိုတည်၊ အဇ္ဈတ္တသန္တာန်, ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်, ဤသန္တာန် ၂ ပါးနှင့် မြှောက် ၁၀၈ ပါးရ၏။

တတိယက္ခရာ ၅ လုံး။ ။ဝဂ်ငါးပါးဘို့တွင်ပါသော ၃ လုံးမြောက်ဖြစ်သည့်။ 'ဂ, ဇ ,ဍ, ဒ,ဗ' အက္ခရာ ၅ လုံးကိုခေါ်သည်။

တထောင့်ငါးရာ ကိလေသာ။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'ကိလေသာ ၁၅၀၀' ဟူသော သုတေသန သရုပ်၌ ပြခဲ့ပြီ။

တန်ခိုး ၁၀ ပါး၊ဉာဏ်ဗလ ၁၀ ပါး၊ ထင်ရှားပြတော်မူ။ ။၎င်းသရုပ်ကား 'ဉာဏ်မျိုး ၁၀ ပါး' နှင့် တူ၏။

တန်ခိုးတော်လာ၊ ပြာဋိဟာ၊ ၃ ဖြာအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ် ''ပါဋိဟာရိယမျိုး ၃ ပါး'' ၌ရှုပါ။

တန်ဆာဆင်မှု၊ ၁၄ ခု၊ လူထုနည်းယူရာ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အဆင် တန်ဆာ၊ ဆင်ရာအပြား ၁၄ ပါး'' ဟူသော အမေး၌ ပြန်ရှုပါ။

တန်လိုင်း ၄ မျိုး။ ။ဇမ္ဗူတံဆိပ်ကျမ်းမှ။ (၁) မွန်သိ၊ (၂) မွန်ညန်၊ (၃) မွန်တာ၊ (၄) မွန်းနန် တို့ဖြစ်ကြ၏။ ။**မှတ်ချက်။** နောင်လာနောက်သားတို့ကား တန်လိုင်းဟူသော အရေးအသား ကို အလွန်စက်ဆုတ်၍ မွန်ဟုသာ ရေးသား ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။

တပည့်များအား၊ ဆုံးမငြား၊ ၅ ပါးစုံအင်ညီ။ ။၎င်းသရုပ် ''ဆုံး မခြင်းရာ၊ အင် ၅ ဖြာ'' ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

တပည့်ဝတ် ၅ ပါး။ ။ဆရာအပေါ်၌ တပည့်များက၊ ပြုကျင့်ရမည့် ဝတ်ငါးပါး။ (၁) ပညာသင်ကြားရာ၌ လုံ့လဝီရိယနှင့် ညီညာထ ကြွမှု ရှိရခြင်း။ (၂) ဆရာ၏ သင်ကြား ပြသ ဆုမ္မမှုတို့ကို လိုက်နာ ကျင့်ကြံ ရှိသေရခြင်း။ (၃) ဆရာလာသောအခါ ခရီးဦးကြို အရို အသေပေးရခြင်း။ (၄) ဆရာ့ထံပါး၌ အမြဲမပြတ် ခစားလုပ်ကျွေး ဆည်းကပ်ရခြင်း။ (၅) ဆရာ့ထံပါး သင်ကြားပြီး ပညာများကို မမေ့ မပျောက်နိုင်စေရန် တွေးကြံအံရွတ်ရခြင်း၊ မရသေးသော ပညာများကို သင်ကြားရခြင်း။

တပ်မတော်ဖွဲ့နည်း ၆ ရပ်။ ။ရှေးခေတ် စစ်တပ်ဖွဲ့နည်း ၆ ပါး။ ပိုမိုဘင်ရှားအောင် မဃဒေဝလင်္ကာသစ် စကားဖြင့် ပြလိုက်သည်။ (၁) ပတ္တိတပ်—ရထားတဆောင်၊ ဆင်ပြောင်တစီး၊ မြင်းသုံးစီးနှင့်၊ ရဲကြီးငါးယောက်၊ နည်းစဉ်လျောက်ဖြင့်၊ ထို လောက်စစ်သည်၊ ပတ္တိ မည်၏။ (၂) သေနာမုခတပ်-ထိုသည်ပတ္တိ၊ သုံးပြန်ရှိက၊ ခေါ်ဘိ သညာ၊ သေနာမုခ။ (၃) ဂုမ္ဗတပ်-ထိုမုခအား၊ သုံးခုပွါးသော်၊ မည်ငြား ဂုမ္ဗ။ (၄) ဂဏတပ်-ဂုမ္ဗမြှောက်သုံး၊ ခေါ်ထုံးဂဏ။ (၅) ဝါဟိနီတပ်-ဂဏသုံးလီ၊ ဝါဟိနီတည့်။ (၆) ပုတနာတပ်—

ဝါဟိနီစစ်၊ သုံးပြန်ဖြစ်က၊ တွင်လစ် ပုတနာ။ (၇) စမူတပ်– ပုတနာဟူ၊ သုံးဆယူသော်၊ စမူမည်ငြား။ (၈) အဏီကိနီ–စမူအားလျှင်၊ မြှောက်ပွါးတြီ၊ အဏီကိနီ။ (၉) ခေါဘဏီတပ်–ယင်းဆယ်လီဖြင့်။ ခေါဘဏီစစ်၊ ၉ ဆင့် ဖြစ်၏။

တမန်တော် ၃ စား။ ။မြန်မာမင်းတို့၏ မင်းခမ်းမင်းနားတွင် စေပါးသော အမတ် (၁၄) ပါးတို့အနက်။ တမင်းနှင့် တမင်း၊ တတိုင်းပြည်နှင့် တတိုင်းပြည်၊ တနန်းရင်းဝန်နှင့် တနန်းရင်းဝန်၊ ဆက်ဆံကူးလူးရာဝယ် သုံးသော အမတ်မျိုးကို 'တမန် အမတ်'ဟု ခေါ်ဆိုသည်။ ၎င်း တမန်အမတ်သည်လည်း။ (၁) တမန်ကြီး။ (၂) တမန်လတ်၊ (၃) တမန်ငယ် ဟု သုံးစားထားသေးရာ၊ ဂုဏ်တန်ခိုး အတန်းအစားမြင့်သော တိုင်းကြီး ပြည်ကြီး မင်းများထံသို့ တမန်အတတ် ဂုဏ်သိရ်ပညာ ကြီးရင့်လိမ္မာလှစွာသော တမန်ကြီးများကိုသာ စေလွှတ်သည်။ တိုင်းလတ် ပြည်လတ် မင်းလတ် များထံ တမန်လတ်များကို စေလွှတ်သည်။ တိုင်းငယ် ပြည်ငယ် မင်းငယ်ကလေးများထံ တမန်အတတ် ပညာဂုဏ်ငသည် သေးနုသေးသော တမန်ငယ်များကို စေလွှတ်သည်။

တမန်တော် ၅ ပါးတနည်း။ ။၎င်းသရုပ်'သံတမန်မျိုး ၅ပါး'၌ရှုပါ။

တမန်တော်အင်္ဂါ ၆ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို'သံတမန်အင်္ဂါ ၆ ပါး' ၌ရှုပါ။

တမန်တော် အင်္ဂါ ၈ ပါး တနည်း။ ။တမန်တော်များ၌ အသင့်ရှိထားရမည့် အရည်အချင်းအင်္ဂါရပ် ရှစ်ပါး။ တိုင်းတပါးသွား သံတမန်များလည်း လိုက်နာရမည်။ ။အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်အဋ္ဌကထာနှင့် စူဠဝါပါဠိတော်၌လာရှိသည်။ (၁) သောတာစ–သူပြောကြားသော သဘင်းစကားကို အကင်းပါးစွာဖြင့် သိကြားလွယ်ရခြင်း။ (၂) သာဝေတာစ–အရှင်ပြောကြားသော သတင်းစကားကို လုံးစေ့ ပတ်စေ့ ပြန်ဆို တင်ပြနိုင်ရခြင်း။ (၃) ဥဂ္ဂဟေတာစ–အားထုတ်၍ မှတ်သားလေ့လာ ရခြင်း။ (၄) ဓာရေတာစ–ဆိုတိုင်း မှန်ကန်နိုင်မြဲစွာ ဆောင်နိုင်ရခြင်း၊ (၅) ဝိညာတာစ– အနက်အဓိပ္ပါယ် အရိပ်အခြည် လူရည်လူကဲကို ပါးနပ်စွာ သိတတ်ရခြင်း။ (၆)

ဝိညာဝေပတာစ- သူတပါးအားကြားသိလွယ်စေအောင်ပြောဆိုတတ်ရခြင်း။ (၇) သဟိတာ သဟိတ ကုသလ-အကျိုးရှိ မဲ့ကို ဝေဘန် နိုင်းညှိ တတ်သိ လိမ္မာရခြင်း။ (၈) နကာလဟ ကာရက–ငြင်းခုံ ခိုက်ရန် ဆန့်ကျင်မှုများ မပြုလုပ် မပြောဆိုရခြင်း။

တယောက်ထီးတည်း ကိန်းအောင် ရခြင်း အကျိုး ဂုဏ် ၂၈ ပါး။ ။၎င်းအကျယ် စိဘ်ဝင်စားဘွယ်တို့ကို၊ ဟံသာဝတီရိုက် ''မိလိန္ဒပညှာဘာသာပြန်'' စာမျက်နှာ ၂၃၇ ၌ ရှုပါလေ။

တရာ့တပါး၊ လူမျိုးမျာ း၊ ဖြေကြား မြတ်အရှင်။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''လူမျိုး ၁၀၁ ပါး'' ဟူသော အမေး၌ ရှုပါ။

တရာ့တပါးသော ထီးဆောင်းမင်းများ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မင်း ပေါင်း ၁၀၁ '' ဟူသော အမေး၌ ဖြေဆိုအံ့။

တရာ့ ရှစ်ကွက် စက်လက္ခဏာ၊ တရာ့ ရှစ်ကွက် ဗုဒ္ဓစက်။ ။၎င်း၏သရုပ်အဓိပ္ပါယ် မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာလာ ''စက်လက္ခဏာတော် တရာ့ရှစ်ပါး'' ဟူသော စကားရပ်၌ ဖြေခဲ့ပြီ။

တရာ့ရှစ်နဝင်း။ ။၌ ''နဝင်း'' နှင့် '' ၁၀၈ နဝင်း'' တို့၏အထူးကား အဿဝဏီ, ဘရဏီ, ကြတ္တိကာ စသော ၂၇ သွယ်နက္ခတ်ကြယ်တို့တွင် တသွယ်တသွယ်၌ လေးပါဒ်စီရှိ သောကြောင့် နက္ခတ် ၃၇ ကို ၄ ပါဒ်နှင့် မြှောက်သော်၊ ၁၀၈ ပါဒ် ဖြစ်၏။ ၎င်း ၁၀၈ ပါဒ်ကို ၁၂ ရာသီနှင့် အညီ အမျှ ဖြစ်စိမ့်သော ငှါ၊ ၁၂ ရာသီနှင့်စားသော် တရာသီ တရာသီ၌ ၉ ပါဒ်စီအညီ အမျှ ရကြ၏။ တရာသီတရာသီ၏ ပါဒ်အစိတ် ၉ ခုကိုပင်''နဝင်း'' ဟုခေါ်ဆိုလေသည်။ သို့ဖြစ်ရကား ၁၂ ရာသီနဝင်း၏ အပေါင်း ဖြစ်သော ၁၀၈ ပါဒ်ကို 'တရာ့ရှစ်နဝင်း, ဟု ခေါ်ဆိုလေသည်။ ၎င်းနဝင်းဟူသော ဝေါဟာရ၏ မူရင်းစကားကား။ နဝင် ဟူသော မဂဓဘာသာပင်ဖြစ်၍ နဝ အင် ဟု ပုဒ်ခွဲပြီးလျှင် နဝ သဒ္ဒါ ကိုးခုဟူသောအနက်။ အင် သဒ္ဒါကား အစိတ်ဟူသောအနက်တို့ကို ဟောသည်ဖြစ်ရကား နဝင်းဟူသော ပါဠိပျက်စကား၏ အဓိပ္ပါယ်

ကို မြန်မာလို ''တရားသီ တရားသီဥ်ရှိသော ပါဠိစိတ် ၉ ''ခုဟု အမိပ္ပါယ်ရလေသည်။

တရားအားထုတ်ခွင့်မရသော အခါကြီး ၅ ပါး။ ။အရိယာအဖြစ်ရအောင် အားထုတ်ခွင့်မရသော ကာလကြီးငါးပါးဟူ၏။ ၎င်းအဖြေ ''ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်ချိန်မဟုတ်သော အခါ ၅ ပါး''၌ရှုပါ။

တရားခံခေါ်၊ ရဟန်းတော်၊ ကျင့်နေ်ဝတ် ၂ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် ''စုဒိတက ကျင့်ဝတ် ၂ ပါး'' ပုဒ်ဆောင်၌ဆိုခဲ့ပြီ။

တရားဂုဏ်တော် ၆ ပါး။ ။ဓမ္မဂုဏော အနန္တောဟုရှိသော်လည်း ပိဋကတ်တော်၌ ထင်ရှား၍ မြတ်စွာဘုရားကိုယ်တိုင် အထဝ်ထဝ်ဟောတော်မူခဲ့သော ဤဂုဏ်တော် ၆ ပါးကိုသာ သုံးသပ်ကြကုန်၏။ (၁) သွာက္ခာတဂုဏ်တော်—စ, လယ်, ဆုံး, သုံးပါးလုံး စုံအောင် ကောင်းသောဂုဏ်။ (၂) သန္ဒိဋ္ဌိကဂုဏ်တော်—ကျင့်သူတို့အား ဘဝမခြားဘဲ၊ ဒိဋ္ဌမျက်မှောက် ကိုယ်တွေ့ အကျိုးခံစားရသောဂုဏ်။ (၃) အကာလိကဂုဏ်—ကာလမရွေ့ ကျင့်သည့်နေ့ပင် မဂ်လာကောင်းကျိုး ဖြာဝေဖြိုးသောဂုဏ်။ (၄) ဧဟိပဿိကဂုဏ်—လာလှည့်ရှုလှည့် ကျင့်လှည့်စမ်းပါ လွန်ချမ်းသာ၏ဟု အစမ်းခံခြင်းငှါ ထိုက်သောဂုဏ်။ (၅) ဩပနယိကဂုဏ်—မိမိကာယအဇ္ဈတ္တဘွင် ရရှိပေါက်ရောက် ကိုယ်တွေ့မြောက်အောင် ကပ်၍ဆောင်ထိုက်သောဂုဏ်။ (၆) ပစ္စတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗော ဝိညူဟိဂုဏ်—အသီးအသီးသော မိမိတို့သန္တာန်၌ ချမ်းသာပါပေ့, ကောင်းပါပေ့ဟု ကိုယ်စိတ်နှစ်ဖြာ ချမ်းသာစွာခံစားသိမြင်ရသောဂုဏ်တော်။

တရားဂုဏ်တော်၊ ၆ ပါးခေါ်၊ ၄ ပေါ်တရားကိုယ်။ ။အထက်ပါ ဂုဏ်တော် ၆ ပါးသည် ဤ တရားကိုယ်လေးပါးမှ ထွက်လာသည့် ဂုဏ်တော်များသာဟူ၏။ ။(၁) မဂ်တရား—ကိလေသာကိုသတ်တတ်သောတရား။ (၂) ဖိုလ်တရား—ကိလေသာကို ငြိမ်စဲးစေသောတရား။ (၃) နိဗ္ဗာန်တရား—ဆင်းရဲခပ်သိမ်း ငြိမ်းသောတရား။ (၄) ပရိယတ်တရား—မဂ်, ဖိုလ် ရရေး လမ်းညွှန် တရားစု။

တရားစိရင်၊ ပြန်တမ်းဝင်၊ မည်တွင် ၆ ပါး၊ သူကြီးများ။ ။

ပြန်တမ်းဓမ္မသတ်ဝင် တရားသူကြီးမျိုး ၆ ပါး။ ။(၁) ဘုရင်မင်းမြတ်။ (၂) တရားလို တရားခံတို့ သဘောတူ တင်မြှောက် ဆုန်းဖြတ်ခိုင်းသော အနုညာတ တရားသူကြီး။ (၃) ရွာစား မြို့စား,ရွာသူကြီး မြို့သူကြီး။ (၄) ဘုရင်မင်းမြတ်က ခန့်ထားသော တရားသူကြီးများ။ (၅) ကြုပ်ဆင် ခုံညှိ တရားသူကြီး။ (၆) အမှုဆောင်ရှေ့နေများ။

တရားတော်၏ နက်နဲခြင်း ၄ ပါး။ ။၎င်း သရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''ဂမ္ဘီရတရားကြီး ၄ ပါး''၌ ပြခဲ့ပြီ။

တရားနာရခြင်း အကျိုး ၅ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်၏ တရားတော်များကို ရိုသေစွာ ကြားနာရသူတိုင်း ရရှိနိုင်သော အကျိုးများ။ ။ (၁) မကြားဘူးသေးသည့် တရားသစ်ဆန်းတို့ကို ကြားနာရခြင်း။ (၂) ကြားသိပြီးသားတို့ကို တဖန်ထပ်မံ ခိုင်မြဲသန့်ရှင်း စေခြင်း။ (၃) အယူအမြင် အတွေး အခေါ် ဝေဘန်မှုဉာဏ် ဖြောင့်မှန်ခြင်း။ (၄) နှလုံး နှစ်ခွ ယုံမှားသံသယကို ပယ်ဖျောက်နိုင်ခြင်း။ (၅) စိတ်နှလုံး ချမ်းမြကြည်လင် ရွှင်ပြခြင်း။

တရားမတု၊ ရန်မပြု၊ ၁၀ ဇုရှောင်ရာဘယ်သူနည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ရန်လည်းမဆိုင်၊ မပြိုင်တရား ၁၄ ပါး''ဟူသော အမေး၌ ရှုပါ။

တရားမရနိုင်သူမျိုး ၁၆ ယောက်။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မဂ်,ဖိုလ် မရထိုက်သူ ၁၆ ယောက်''၌ရှုပါ။

တရားလိုခေါ်၊ ရဟန်းတော်၊ ကျင့်နော်ဝတ် ၅ ပါး။ ၊၎င်းသရုပ်ကို ''စောဒကကျင့်ဝတ် ၅ ပါး''ဟူသောပုစ္ဆာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ၊

တရားသူကြီး၊ ကျင့်သုံးမှီး၊ ထုံးနည်းအင် ၉ ဖြာ။ ၊တရားသူကြီး, ခုံသမတ် ပြုလုပ်သူတို့ လိုက်နာတတ်သိ စုံပြည့်ထားရမည့် အင်္ဂါကိုးပါးဟူ၏။ မာနုသီက ဓမ္မသတ်ကျမ်းရင်းနှင့် ၎င်းဋီကာတို့၌ လာသည်။ (၁) များသောသုတ, ကြားနာမှုရှိခြင်း။ (၂) ဆန်းကြယ်များပြားစွာ မေးစစ်တတ်ခြင်း။ (၃) နူးညံ့သာယာ သူကြည်ဖြူစွာ ဆိုတတ်ခြင်း။ (၄) တည်ကြည်ဖြောင့်မတ်၍ သီလရှိခြင်း။

(၅) အမှုမှန်ကို ရဲရင့်စွာ စီရင်ဝံ့ခြင်း။ (၆) ပိဋကတ်, ဗေဒင်, ဓမ္မသတ် တတ်ခြင်း။ (၇) စီရင်ထုံးနည်းများစွာတို့ကို မှတ်သားတတ်ခြင်း။ (၈) သဘင်လယ်၌ တိကျမှန်ကန်စွာ ဆိုဝံ့ မိန့်ဝံ့ ရှိခြင်း။ (၉) သူမျိုးခြားတို့၏ စာပေစကားကိုလည်း တတ်သိနားလည်ခြင်း။ **မှတ်ချက်။** ။ဤ၌ တရားသူကြီးအင်္ဂါ ၃ ပါး, ၅ ပါး, ၇ ပါး, ၈ ပါး, စသည်ဖြင့်လည်း ထိုထိုနီတိ ဓမ္မသတ်တို့၌ လာရှိသေး၏။ သို့သော် ဤအင်္ဂါ ၉ ပါး၌ အကျုံးဝင်သည်သာ။

တရားသူကြီး၊ လက်သုံးမှီး၊ ၄ နည်းမဟာပဒေသ။ ။၎င်းသုတေသနကို ''မဟာပဒေသမျိုး ၄ ပါး, ၃ နည်း''၌ကြည့်ပါလေ။

တ ဝဂ် ၅ လုံး။ ။ဗျည်း ၃၃ လုံးတို့တွင် ''တ, ထ, ဒ, ဓ, န''၎င်း ငါးလုံးအစုကိုခေါ်သည်။

တ သတ်ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ၃ တန့်မြန်မာ့နည်း။ ။မြန်မာ သင်ပုန်းကြီးကျမ်းလာ တဝမ်းပူဖြင့်သတ်ရသည့် ဌာန ၃ ပါးဟူလို။ ''အတ်, အိတ်, အုတ်,'' တို့ဖြစ်ကြ၏။ ၎င်းကို ကာရန်ငယ်သံ ၆၄ ပါး၌ ကဗျာဆရာတို့သွင်းယူကြ၏။

(တာ)

တာမျိုး ၃ ဖြာ၊ တိုင်းထွာရာ၊ ဘယ်တာဘယ်သို့နည်း။ ။တိုင်းထွာသောတာဟ်၊ သို့မဟုတ် တိုင်းထွာနှိုင်းယှဉ်ကြောင်း ပမာဏကိုခေါ်ဆိုသည်။ ၎င်းတာသည် ၃ မျိုး, ၅ မျိုး စသည်ဖြင့် ပြားသော်လည်း အခိုင်အမာ အများသုံးကား ၃ မျိုးတို့သာဖြစ်ကုန်၏။ ။(၁) ကုလားလေးတာ, ''ကုပ်လုပ်လေးတာ'' လည်းဟူ။ ၎င်းမှာလေးတောင်ဖြင့် ဖွဲ့သော တာတိုမျိုးဖြစ်၍ အရည်ဝါသီ တောရကျောင်းများကို တိုင်းတာရာ၌ ဤတာမျိုးဖြင့် အသုံးပြုရသည်။ ဝိနည်းတော်များ၌ ဤလေးတောင်တာနှင့် အပြန်ငါးရာ ရွာအိမ်, တဲ, ကန္တဖုတ်တို့နှင့်ဝေးကွာမှသာလျှင် တောရကျောင်းမည်သည် ဟု ဆုန်းဖြတ်ချက်ချထားကြလေပြီ။ (၂) မြင့်မိုရ်တာ—၇တောင်တာဖြင့် ဖွဲ့သော တာလတ်မျိုးဖြစ်၍ ဤတာဖြင့် မြင့်မိုရ်တောင်ကို အစပြု၍

တောင်စဉ် ၇ ထပ်, ဟိမဝန္တာ, ဇမ္ဗူသပြေပင်, ပင်လယ်ကသစ်ပင်, သခွတ်ပင်, စသည့် သစ်ကြီး ၇ ပင်တို့၌၎င်း၊ ထို့ပြင် ဘုရားစေတီ, အုင်ကျောင်း, ပြာသာဒ်, စရပ်, တန်ဆောင်း, ကျုံးမြောင်း, မြို့နန်းစသောအဆောက်အဦတို့၌၎င်း၊ တိုင်းထွာနိုင်းယှဉ်အသုံးပြုကြကုန်၏၊ (၃) စက္ကဝါဠတာ—ဆယ်တောင်ဖြင့်ဖွဲ့ရသောတာရှည်မျိုးဖြစ်၍ စကြာဝဠာ တိုင်းရာ၌ အသုံးပြုသည်။ ၎င်းပြင် ရေတွင်း, ရေကန်, အင်း, အိုင်, ချောင်းမြောင်း, မြစ်, ရေဇက်တွင် တိုင်းထွာအသုံးပြုကြသည်။

တာရာကြီး ၉ လုံး။ ။အတွင်းတာရာ ၉ လုံးဟုလည်း ခေါ်သည်။ (၁) သုံးလုံးယှဉ်လာ၊ ကျီးတာရာ၊ သင်္ချာ ၁၀, ၁၁ လုံးဆို။ သင်းတွဲပြည်မှာ၊ ကျီးတာရာ၊ ယှဉ်ခါသွားတတ်ဆို။ အဿဝဏီ၊ ဘရဏီ၊ ကြတ္တိကာ၊ ၎င်းနက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၂) သုံးသုံးယှဉ်လာ၊ ရွှေဟင်္သာ၊ သင်္ချာ ၉, ၁၀ လုံးဆို။ မြန်မာပြည်မှာ၊ ရွှေဟင်္သာ၊ တာရာရောင်ဝန်းဆို၊ ရောဟဏီ၊ မိဂသီ၊ အဒြ၊ ၎င်း နက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၃) ပုဇွန်တာရာ၊ ၁၄ သာ၊ ယှဉ်လာသုံးလုံးဆို။ရာဇဂြိုဟ်မှာ၊ ကက္ကဋ္ဌာ၊ တာရာ ပုဇွန်ဆို။ ပုဏ္ဏဖုသျှ၊ ဖုသျှ၊ အဿလိဿ၊ ၎င်းနက္ခတ် သုံးလုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၄) ယှဉ်တူသွားရာ၊ ချိန်တာရာ၊ မှန်စွာလေးလုံးဆို။ တက္ကသိုလ်ပြည်၊ တာရာမည်၊ ထွန်းသည် ချိန်ခွင်ဆို။ မာဃ၊ ပြုပ္ပါဘရဂုဏ္ဏီ၊ ဥတ္တရာဘရဂုဏ္ဏီ၊ ၎င်းနက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်၊ (၅) ဆံကျင်တာရာ၊ သုံးလုံးသာ၊ ယှဉ်ကာ သွားသကို။ ကောသမ္ဗီပြည်၊ ဆံကျင်မည်၊ ရောင်ခြည်ထွန်းသကို။ ဟဿဒ၊ စိတြ၊ သွာဒိ၊ ၎င်းနက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၆) တံငါတာရာ၊ ရှစ်လုံးသာ၊ သွားလာယှဉ်မြဲကို။ တန်လိုင်းပြည်မှာ၊ ကောဝဋ္ဌာ၊ ယှဉ်ခါ ပုဏ္ဏားဆို။ ပုဏ္ဏားတာရာလည်းဟူ၏။ ဝိသာခါ၊ အနုရာဓ၊ ဇေဋ္ဌ၊ ၎င်းနက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၇) သုံးလုံးယှဉ်လာ၊ ဆင်တာရာ၊ သင်္ချာ ၈, ၉လုံးဆို ရှမ်းတို့ပြည်မှာ၊ ဆင်တာရာ၊ ယှဉ်ခါ သွားသည်ဆို။

မူလ၊ ပြုပ္ပါသဠ်၊ ဥတ္တရာသဠ်၊ ၎င်းနက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၈) ကိုးလုံးယှဉ်လာ၊ မြင်းတာရာ၊ ယှဉ်လာသုံးလုံးဆို။ (၁၃ လုံးလည်းဟူ၏။)မြင်းတာရာသည်၊ ကုလားပြည်၊ ရောင်ခြည်လင်းသကို။ သရဝဏ်၊ ဓနသိဒ္ဓ၊ သတ္တဘိသျှ၊ ၎င်း နက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ (၉) ကိုးလုံးမှန်စွာ၊ မျိုင်းတာရာ၊သွားလာယှဉ်မြဲကို။ သောက္ကတဲပြည်၊ တာရာမည်၊ ထွန်းသည်ဥမျိုင်းဆို။ ပြုဗ္ဗဘဒြပိုဒ်၊ ဥတ္တရာဘဒြပိုဒ်၊ ရေဝတီ၊ ၎င်း နက္ခတ် ၃ လုံးနှင့် ယှဉ်၍သွားသည်။ ။နံသင့်ပြည်ရွာ၊ ကြယ်တာရာ၊ ထွန်းခါပြန့်ပြော၀။ ညှို့သောရောင်ဝါ၊ ထိုပြည်ရွာ၊ ပူဆာချောက်ချားစွ။ တာရာသံပေါက်၊ အကျဉ်းကောက်၊ ပြီးမြောက် နိဋ္ဌိတ။

တာရာ (၂၈) လုံး။ ။အပြင်တာရာမျိုး နှစ်ဆဲ့ရှစ်လုံးကိုဆိုသည်။ ထို ၂၈ လုံးတို့တွင်လည်း တောင်မျက်နှာ ၉ လုံး၊ အရှေ့မျက်နှာ ၆ လုံး၊မြောက်မျက်နှာ ၆ လုံး၊အနောက်မျက်နှာ ၇ လုံးဟု အသီးသီး ရှိလေသည် ဟူ၏။ ။နေမိဏ္ဍဝိဇ္ဇာ ကျမ်း၌ ဒီကျယ် ရှုလေ။ (အရှေ့မျက်နှာတာရာ ၆ လုံး) ၁– ဇာတက တာရာ ၂ လုံး၊ ညောင်စောင်းပုံ။ ၂– ပဥ္စက တာရာ ၅ လုံး၊စမွယ်ပွင့်ပုံ။ ၃– နရမ္ဘ တာရာ ၄ လုံး၊ပလ္လင်ပုံ။ ၄– ပါသာဒ တာရာ၂၄ လုံး၊ပြာသာဒ်ပုံ။ ၅– သျှုန တာရာ ၃ လုံး၊ ပန်းတောင်းပုံ။ ၆– ပကပ္ပ တာရာ ၄ လုံး၊အင်းပျဉ်ပုံ။ ။(အနောက်မျက်နှာတာရာ၇လုံး။) ၈–ပညာသ တာရာ လုံးရေ ၅၀၊ကြက်ရုပ်။၉–ဇရက တာရာ ၆ လုံး၊ မိကျောင်းမြီးခပ်ပုံ။ ၁၀– ကောဗျာကတိ တာရာ ဆယ်လုံး၊ ကပ်ခင်းပုံ။ ၁၁–သရိဒ္ဓက တာရာ ၄လုံး၊ကြက်ခြေပုံ။၁၂–ဝါနရီတာရာ၄လုံး၊ ချိန်စဉ်းကိုင်းပုံ။၁၃–အရိဒ္ဓဇတာရာ ၆ လုံး၊ စောင်းတန်းလှေကားပုံ။ ။(တောင်မျက်နှာ တာရာ၉လုံး)၁၄–အာဏီ တာရာ တလုံး၊ ပတ္တမြားပုံ။၁၅–ဇုသျှတာရာ ဆဲ့တလုံး၊ ကြောင်ဥကွောင်းပုံ။၁၆–သန်ခ် တာရာ ၅လုံး၊ခရုသင်းပုံ။၁၇–စတုကပ္ပတာရာ ၄ လုံး၊ လက်ရှက်ပုံ။၁၈–ယောဂ္ဂတာရာ ၆ လုံး၊ ကြိုးလွန်ပုံ။ ၁၉–ရတ္တ တာရာ ၂လုံး၊ ရှစ်လုံးလည်းဟူ၊လှေငယ်ဦးပဲ့၌ တံငါလင်မယား ထိုင်နေ

ဟာန်။ ၂၀—ဖေါစောကိတာရာရှစ်လုံး၊ ဟသ်ာ ဗိုမပုံ။ အရှေ့ ၄လုံး။ အနောက် ၄ လုံး။ ၂၁—ဘဂဏ္ဍ တာရာ ၇ လုံး၊ချွန်းတောင်းပုံ။ ၂၂ ဘဏ္ဍရတာရာ၅လုံး၊လယ်ပုဇွန်ပုံ။ ။(မြောက်မျက်နှာ တာရာ၆လုံး) ၂၃—ဓာရ တာရာတလုံး၊ကြာပွင့်ပုံ(မှုဝံကြယ်)။ ၂၄—တာလိတာရာ လုံးရေမရှိ၊ကြာရိုးကြာရွက်ပုံ။ ၂၅—ဖုသျှတာရာ ၇လုံး၊ နဂါးပုံ(ခုနစ်စဉ်ကြယ်)။ ၂၆—ကေသိဏ္ဍတာရာ ၆ လုံး၊ကြောင်စာခွက်ပုံ။ ၂၇ ဩဂုဏိ တာရာ ၄ လုံး၊ မှန်ကူသီးပုံ။ ၂၈— ရူပ တာရာ ၅လုံး၊ တံကျင်ပုံ။

တာရာ (၉၄) လုံး။ ။ဤကား အတွင်းတာရာ၊ အပြင်တာရာတို့၌ မပါဝင်ဘဲ အလွတ်တာရာများကို ဆိုသည်။ နေမိဏ္ဍဝိဇ္ဇာကျမ်း၌ အကျယ်ရှု။ (၁) ပဒုမ တာရာ ငါးလုံး။ (၂) ပဥ္စာယု တာရာ နှစ်လုံး၊ (၃) ပဥ္စလိ တာရာ ငါးလုံး။ (၄) ကဏ္ဍ တာရာ ရှစ်လုံး။ (၅) ဝတီ တာရာ ခြောက်လုံး။ (၆) ယတုက တာရာ ကိုးလုံး။ (၇) စုတိ တရာ ခြောက်လုံး။ (၈) ကုဏ္ဍုဠ တာရာ ခြောက်လုံး။ (၉) ဝုဏ္ဍ တာရာ ခုနစ်လုံး။ (၁၀) ယဏ္ဍ တာရာ ကိုးလုံး။ (၁၁) သရုပ တာရာ ရှစ်လုံး။ (၁၂) အာဏိကာ တာရာ တလုံး။ (၁၃) သူရ တာရာ တလုံး။ (၁၄) မာန တာရာ လေးလုံး။ တင်းကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၁၅) မာနိ တာရာ လေးလုံး။ တင်းနီကို ခေါ်သည်။ (၁၆) အာနိ တာရာ ခြောက်သုံး။ (၁၇) ရောဟဏီ တာရာ တလုံး။ စိုင်ခေါ်သော ကြယ်ကို ဆိုသည်။ (၁၈) လဘန္တံ တာရာ သုံးလုံး။ (၁၉) သံယု တာရာ ငါးလုံး။ (၂၀) မဏိက တာရာ ဆဲ့နှစ်လုံး။ ရွှဲကို ခေါ်သည်။ (၂၁) စိဏ္ဍတာရာ သုံးလုံး။ (၂၂) တူလက တာရာနှစ်လုံး။ တံကျင်ကို ခေါ်သည်။ (၂၃) သောဘ တာရာ လေးလုံး။ (၂၄) ကေဝဋ္ဋ တာရာ လေးလုံး။ တင်္ကွန်တိုင်ကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၂၅) ဘေနီ တာရာ ခြောက်လုံး။ စည်ကြီးကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၂၆) ပါတိ တာရာ ဆဲ့ရှစ်လုံး။ ဖလားကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၂၇) အန္တံ တာရာ လုံးရေ သုံးဆယ်။ (၂၈) အာနိန် တာရာ

ခြောက်လုံး။ ထက်စည်ကို ဆိုသည်။ (၂၉) မိဂသိဂ် တာရာ လေးလုံး။ သမင်ချိုကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၃၀) သုဘ တာရာ ငါးလုံး။ (၃၁) ကုဏ္ဍမှ တာရာ လေးလုံး။ ကြက်ကို ဆိုသည်။ (၃၂) ကဏ္ဍ တာရာ ငါးလုံး။ (၃၃) သံဝသိ တာရာ တလုံး။ (၃၄) အာရပိ တာရာ တလုံး။ (၃၅) သံကိရ တာရာ ဆဲ့နှစ်လုံး။ (၃၆) အလုတ္တ တာရာ လေးလုံး။ (၃၇) မာသု တာရာ တလုံး။ (၃၈) လောက တာရာ လေးလုံး။ (၃၉) ဗျာယု တာရာ လုံးရေ နှစ်ဆယ်။ (၄၀) အဗ္ဘန္တက တာရာ နှစ်လုံး။ (၄၁) သံကာ တာရာ တလုံး၊ (၄၂) စိတြဘူ တာရာ သုံးလုံး။ (၄၃) ကောလိ တာရာ တလုံး။ (၄၄) စရိ တာရာ လေးလုံး။ (၄၅) ပါသရိ တာရာ တလုံး။ (၄၆) အဋ္ဌမိ တာရာ ဆဲ့နှစ်လုံး။ (၄၇) နိမ္မာန တာရာ ဆဲ့တလုံး။ (၄၈) အစောတ တာရာ နှစ်လုံး။ (၄၉) သုဒ္ဓက တာရာ နှစ်လုံး။ (၅၀) ပုသန္တ တာရာ တလုံး။ (၅၁) ရေစောကလ တာရာ တလုံး။ (၅၂) အာယုတလိန တာရာ တလုံး။ (၅၃) ပါသလိ တာရာ တလုံး။ (၅၄) ဓုမ တာရာ တလုံး။ (၅၅) သာတုလိ တာရာ တလုံး။ စနေဂြိုဟ်ကို ခေါ်သည်။ (၅၆) ဘဝတုသံ တာရာ တလုံး။ (၅၇) ရာဟုလိန တာရာ တလုံး။ ရာဟု ဂြိုဟ်ကို ခေါ်သည်။ (၅၈) ပုဏ္ဍိက တာရာ တလုံး။ (၅၉) ကလိ တာရာ တလုံး။ (၆၀) မယုလ တာရာ တလုံး။ (၆၁) မာနိတ တာရာ လေးလုံး။ (၆၂) မလ္လိက တာရာ တလုံး။ (၆၃) ပုပ္ဖဇလ တာရာ ခြောက်လုံး။ (၆၄) ဗလ္လိ တာရာ တလုံး။ (၆၅) သမ္ပတ္တိ တာရာ နှစ်ဆဲ့နှစ်လုံး။ (၆၆) တမ္ဗ တာရာ ဆဲ့နှစ်လုံး။ (၆၇) ဝိရိဠ တာရာ တလုံး။ (၆၈) မူလ တာရာ တလုံး။ (၆၉) အာယ တာယာ ငါးလုံး။ (၇၀) သံလိန္တ တာရာ ငါးလုံး။ (၇၁) ဂဏ္ဍုပ္ပါဒ တာရာ နှစ်လုံး။ (၇၂) သံချု တာရာ တလုံး။ (၇၃) ပတိပါဂန္တု တာရာ သုံးလုံး။ နဂါးခေါင်းကို ဆိုသည်။ (၇၄) သုကရ တာရာ သုံးလုံး။ (၇၅) အာဒိစ္စ တာရာ လေးလုံး၊ (၇၆) သရ တာရာ သုံးလုံး။ မြားကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၇၇)

ဥဒ္ဒိဂ် တာရာ တလုံး။ (၇၈) ကာက တာရာ တလုံး။ တနင်္ဂနွေ ဂြိုဟ်ကို ခေါ်သည်။ (၇၉) အာယု တာရာ နှစ်ဆဲ့ငါးလုံး။ (၈၀) ဃရ တာရာ သုံးလုံး။ (၈၁) သာလပိဋ္ဌိ တာရာ လေးလုံး။ (၈၂) ပုပ္ပတ္တိ တာရာ တလုံး။ (၈၃) မူလ တာရာ ကိုးလုံး။ (၈၄) ပါမြိ တာရာ ငါးလုံး။ (၈၅) ဂဝိသ တာရာ လေးလုံး။ ချွန်းတောင်းကို ဆိုသည်။ (၈၆) သာလမ္ဘ တာရာ ငါးလုံး။ (၈၇) မာလိက တာရာ ဆယ်လုံး။ (၈၈) သာလိန္ဒ တာရာ နှစ်လုံး (၈၉) ဖလ တာရာ တလုံး။ (၉၀) သာခါဝိ တာရာ သုံးဆယ်။ (၉၁) ဖါလိက တာရာ သုံးလုံး။ ငါးမျှားချိတ်ကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၉၂) ပါလိန္ဒ တာရာ နှစ်လုံး။ (၉၃) သုဂိ တာရာ နှစ်လုံး။ (၉၄) သုဝ တာရာ တလုံး။ ကျေးသားကို ခေါ်သည်။

တာလုဇ အက္ခရာ ၉ လုံး။ ။အာစောက်ခေါ် အာဂလောင်အရပ်မှ မြည်၍ ထွက်လာသော အက္ခရာမျိုးရှစ်ပါး။ ‘ဣ,ဤ,စ,ဆ,ဇ,ဈ,ည, ယ,ဧ,တို့ဖြစ်ကြ၏။

တာဝတိံသာ၊သုဓမ္မာ၊ ၄ ဖြာ စည်းဝေးကြောင်း။ ။တာဝတိံသာ နတ်ပြည် သုဓမ္မာဇရပ်ကြီး၌ နတ်တို့၏ အစည်း အဝေးများကို အောက်ပါအကြောင်း လေးပါးတို့ကြောင့် ကျင်းပ ပြုလုပ်ကြသည်ဟု သုတ်မဟာဝါ ဇနဝသဘသုတ် အဋ္ဌကထာတို့၌ဆို၏။(၁) ဝဿူ ပနာယိက သင်္ဂဟတ္ထံ- ဝါဆို သံဃာတော်တို့ကို ချမ်းသာစွာ တရား အားထုတ်နိုင်ရေးအတွက် စောင့်ရှောက်ပေးရန်ဘို့ပဌမဝါဆိုလပြည့် နေ့နှင့် ဒုတိယဝါဆိုလပြည့်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကာ တာဝန်ယူစေခြင်း။(၂) ပဝါရဏာ သင်္ဂဟတ္ထံ–ပဝါရဏာ ပွဲတို့၌ သံဃာတော် များ ချမ်းသာစွာ ပြုနိုင်ရေးအတွက် တာဝန်ပေးရန် အစည်းအဝေး ပြုခြင်း။(၃) ဓမ္မ သဝနတ္ထံ–တရားနာရန်အလို့ငှါ အစည်းအဝေး ကြီး ပြုလုပ်ခြင်း။ (၄) ပါရိစ္ဆတ္တက ကိဠာနု ဘဝနတ္ထံ–ပင်လယ် ကသစ် ပန်းပွင့်ချိန်၌ ပန်းဆွတ်ပျော်ပွဲကြီးဆင်ယင်ကျင်းပရေးအတွက် သုဓမ္မာဇရပ်ကြီး၌ အစည်းအဝေးပွဲပြုလုပ်ကြခြင်း။

(တိ)

တိတ္တိရိတ်ဆရာကြီး ၆ ယောက်၊ တိတ္တိ ဘုရား ၆ ဆူ။ ။သာသနာ ဝင်၌ထင်ရှား၍ ဘုရားနှင့်ပြိုင်ဘက် တိတ္တိဆရာကြီး ၆ ယောက်။ (၁) ပုရာဏ ကဿပ။ (၂) မက္ခလိ ဂေါသာလ။ (၃) နိဂဏ္ဌ နာဋပုတ္တ။ (၄) သဥ္စယ ဗေလဋ္ဌ ပုတ္တ–သိဥ္စည်း။ (၅) ဗကုဓ ကစ္စာယန။ (၆) အဇိတ ကေသ ကမ္ဗလ။

တိထိ ၅ ဖြာ၊ မင်္ဂလာ၊ အခါတော်ကိုရွေး။ ။ငင်းတိသီငါးပါးကို အခါခပေးကျမ်းမှ ယူသည်။ (၁) နန္ဒာ တိထိ–မည်သည့်လမဆို လွှန်း, လွှုတ်, ၁ ရက်, ၆ ရက်, ၁၁ ရက်နေ့တို့၌ တနင်္ဂနွေ, သောကြာနှင့်ကြိမ်မူ နန္ဒာတိထိမည်၏။ထိုနေ့၌ ဇရပ် အိမ် ကျောင်း အုဌ်ရိုး ပုထိုး စေတီနှင့်တကွ ရေကန် ရေတွင်း တံခွန် မဏ္ဍပ် တန်တားစသည်တို့ကိုငင်း၊ မင်းထံခစားခြင်း ခရီးသွားခြင်းတို့ကိုငင်း။ ပြုရသော နေ့ကောင်း နေ့မြတ်ဖြစ်၏။ (၂) ဘဒြာတိထိ။ မည်သည့် လမဆို လဆန်း, လဆုတ် ၂ ရက်။ ၇ ရက်, ၁၂ ရက် နေ့တို့၌ တနင်းလာ, ဗုဒ္ဓဟူးနှင့် ကြိမ်မူ ဘဒြာတိထိမည်၏။ ထိုနေ့၌ မင်းထံ ခစားခြင်း, မိတ်ဖွဲ့ခြင်း, ကာယသိဒ္ဓိ စီရင်ခြင်း, အမည်မင်္ဂလာမှည့် ခြင်း, ရောင်းဝယ်ခြင်းတို့ကိုပြုရာသောနေ့ကောင်းနေ့မြတ်ဖြစ်၏။ (၃) ဇေယျာတိထိ မည်သည့် လမဆို လဆန်းလဆုတ် ၃ ရက်, ၈ ရက်, ၁၃ ရက်တို့၌ အင်္ဂါနေ့နှင့် ကြိမ်မူ ဇေယျာတိထိမည်၏။ထိုနေ့၌ မြို့ ရွာ နန်းတော် တည်ဆောက်ခြင်း၊ ကျုံးမြောင်း တန်တားပြုလုပ်ခြင်း၊ ထားလှံ၊ သေနတ်၊ အမြောက်၊ ဗုံးမှုန့်း၊ အဲမောင်း၊ ချပ်၊ မိန်ညို၊ ကာ၊ လွှား၊ ဆင်မြင်း၊ တန်ဆာ ဆင်ယင်ပြုလုပ်ခြင်း၊ ရန်သူရှိရာ တပ်တည် ခြင်း၊ ကင်းတို့ ကင်းရှည်ထားခြင်း၊ အောင်တမန် သံတော်များ စေခန့် ခြင်း၊ မင်းမြောက် တန်းဆာ စီရင်လုပ်ဆောင်ခြင်း၊ ပြာသာဒ် ရထား ဆောက်လုပ်ခြင်း၊ ဘုရားထီးတင်ခြင်း။ အိသိက်ခံယူခြင်း၊ တိုင်းတပါး နှင့် စာချုပ်ဆိုခြင်း၊ ယတြာ၊ ယာယီ ခရီး မှုခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်ရာ၌ အ ကောင်းဆုံးသောအခါ ဖြစ်၏။ (၄) ရိတ္တာတိထိ။ မည်သည့် လမဆို

လဆန်း,လဆုတ်,၄ ရက်, ၉ ရက်,၁၄ ရက်တို့၌စနေနေ့ကြိမ်သော် ရိတ္တာတိထိမည်၏။ထိုနေ့၌ အမှုခပ်သိမ်း မဆောင်ကောင်း၊အကျိုးမဲ့ အချည်းနှီး ဖြစ်တတ်၏။(၅) ပုဏ္ဏာတိထိ။ မည်သည့်လမဆို လဆန်း,လဆုတ်,၅ရက်,၁၀ ရက်, ၁၅ရက်တို့၌ ကြာသပတေးနေ့နှင့် ကြိမ်မူ ပုဏ္ဏာတိထိမည်၏။ထိုနေ့၌ အတတ်သင်ခြင်း၊ မော်ကွန်းတည်ခြင်း၊မန္တာန်ရွတ်ခြင်း၊ကမ္ဗည်းကျောက်စာထိုးစိုက်ခြင်း၊ဥယျာဉ် လယ်ယာ စိုက်ပျိုးခြင်း၊ သဘင်ခံခြင်း ၊ယာဉ် ရထား လှည်းလှေ သင်္ဘော အသစ်တို့ကို စ၍ စီးနင်းခြင်း၊ ကျိုကြ တိုက်တာ ဂိုဒေါင်တို့၌ ဥစ္စာသွင်းခြင်း၊ထိမ်းမြား မင်္ဂလာပြုခြင်း၊သားမြေးတို့ကို အဝတ်တန်ဆာ ပေးခြင်း၊ဝတ်စား ဆင်ယင်ခြင်း၊ ရတနာ အမျိုးမျိုးတို့ကို ရောင်းဝယ်ခြင်း စသည်ပြုရာ၌ အကောင်းဆုံးသောအခါများဖြစ်၏။

တိထိ ၅ ပါး ဇယားပုံ

လစဉ်	ရက်များ			နေ	တိထိအမည်
လ္ဆန်း,လ္ဆုတ်	၁	၆	၁၁	၁ နွေ၊ ၆ ကြာ	နန္ဒာတိထိ
။ ။	၂	၇	၁၂	၂ လ်ာ၊ ၄ ဟူး	ဘဒြာတိထိ
။ ။	၃	၈	၁၃	အင်္ဂါ	ဇေယျာတိထိ
။ ။	၄	၉	၁၄	စနေ	ရိတ္တာတိထိ
။ ။	၅	၁၀	၁၅	ကြာသပတေး	ပုဏ္ဏာတိထိ

တိထိ ၅ ပါး တနည်း။ ။စန်းဂိုဒေါ်သော ဗေဒင်သုံးစကားတမျိုးဟု အကျဉ်းမှတ်လေ။ လဆန်း ၁,၂,၃,၄ ရက်သည် စန်းအားနည်းသောကြောင့် ဟိနစန်း ဟိနတိထိမည်၏။ လဆန်း ၅,၆,၇ ၈,၉,၁၀ ရက်သည်စန်းအားကြီးသောကြောင့် ဗလဝစန်း။ ဗလဝတိထိ မည်၏။ လဆန်း ၁၁,၁၂,၁၃,၁၄,၁၅ ရက်သည် စန်းအားအလွန်ကြီးသောကြောင့် အတိဗလဝစန်း၊ အတိဗလဝတိထိမည်၏။ ထို့အတူ လဆုတ် ၁,၂,၃,၄,၅,၆,၇,၈,၉,၁၀ ရက်သည် စန်းအားကြီးသောကြောင့် ဗလဝစန်း။ ဗလဝတိထိမည်၏။ လဆုတ် ၁၁,၁၂,၁၃,၁၄,၁၅ ရက်သည် စန်းအားနည်းသောကြောင့် ဟိနစန်း၊ ဟိနတိထိမည်၏။ ထိုတိထိတို့တွင် ဟိန

စန်း ဟိနတိထိကိုကား မဆောင်အပ်။ မကောင်းကျိုးကို ပေးတတ်သည်၊ ဗလဝစန်း ဗလဝတိထိကား ကောင်းကျိုးကိုပေးတတ်၏။ အတိဗလဝစန်း အတိဗလဝတိထိကား အလွန်သောအကျိုးကိုပေးတတ်၏ဟု ရာဇမတ္တဏ်ဆရာ ဒီပိကာဆရာတို့ ဆိုကုန်၏။

တိထိ ၅ ပါး တနည်း။ ။ဆောင်အံ့သောတိထိကိုတည်၊ ၅ ခုစား။ တစ်ကြွင်းမူ ''နန္ဒာတိထိ'' လူနတ်တို့နှစ်သက်၏။ ၂ ကြွင်းမူ ''ဘဒြာတိထိ'' ကောင်းကျိုးကိုဖြစ်စေ၏။ ၃ ကြွင်းမူ''ဇေယျာတိထိ'' အောင်မြင်ထမြောက်တတ်၏။ ၄ ကြွင်းမူ ''ရိတ္တာတိထိ'' အချည်းနှီးဖြစ်တတ်၏ အမှုခပ်သိမ်းမဆောင်ကောင်း။ သုဥ်းမူ ''ပုဏ္ဏာတိထိ'' ပြည့်စုံတတ်၏။

တိရစ္ဆာန်အပြား မျိုး ၄ ပါး။ ။တိရစ္ဆာန် အနန္တပင်ရှိသော်လည်း အမျိုးအားဖြင့်ကား ဤလေးပါးသာရ၏။ (၁) အပါဒကမျိုး—အခြေမရှိသောတိရစ္ဆာန်များ။ (၂) ဒွိပါဒကမျိုး—ခြေနှစ်ချောင်းရှိတိရစ္ဆာန်မျိုး။ (၃) စတုပ္ပါဒမျိုး—ခြေ ၄ ချောင်းရှိ တိရစ္ဆာန်မျိုး။ (၄)ဗဟုပ္ပဒမျိုး—ခြေ ၄ ချောင်းထက်များသောတိရစ္ဆာန်မျိုး။

တိရစ္ဆာနာ၊ ဗုတ္တိသာ၊ ကထာ ၃၂။ ။မင်္ဂိုလ်မှ ဗိလာကန့်လန့်စကားရပ်ဟူသမျှသည် တိရစ္ဆာန ကထာချည်း မည်၏။အနေက ဝိဟိတံ တိရစ္ဆာန ကထံ ဟု သီလက္ခံပေါဠိပါဠိသုတ်၌ လာရှိသောကြောင့်လည်း တိရစ္ဆာနကထာကို ၃၂ ပါးဟု အတိအကျ သချာတပ်ရန် မလိုဟုထင်သည်။သို့သော်'အမေးရှိက—အဖြေရမြဲ'သဘောတရားအတိုင်း ထိုပေါဠိပါဒသုတ် ပါဠိတော်မှပင် ၂၈ ပါး ယူ၍ အခြားကျမ်းမှ ၄ ပါးနှင့် ဖြေလိုက်အံ့။ (၁) ရာဇ ကထံ—မင်းနှင့်စပ်သော စကား။ (၂) စောရ ကထံ—ခိုးသူနှင့်ရင်း၊ (၃) မဟာမတ္တ ကထံ—အမတ်ကြီးနှင့်ရင်း။ (၄) သေနာ ကထံ— စစ်သည်နှင့်ရင်း။(၅) ဘယ ကထံ—ကြောက်မက်ဖွယ်နှင့်ရင်း။(၆) ယုဒ္ဓ ကထံ စစ်တိုက်ခြင်းနှင့်ရင်း။(၇) အန္နကထံ—စားဖွယ်နှင့်ရင်း။(၈) ပါနကထံ—သောက်ဖွယ်နှင့်ရင်း။ (၉) ဝတ္ထ ကထံ—အဝတ်နှင့် ရင်း။ (၁၀) သယန ကထံ—အိပ်ရာနှင့်ရင်း။(၁၁) မာလာ ကထံ—ပန်း

နှင့်၎င်း။ (၁၂) ဂန္ဓ ကထံ–နံ့သာမွှေးတို့နှင့်၎င်း။ (၁၃)ဉာတိ ကထံ–ဆွေမျိုးနှင့်၎င်း။(၁၄) ယာန ကထံ–ယာဉ်နှင့်၎င်း။ (၁၅) ဂါမ ကထံ–ရွာနှင့်၎င်း။(၁၆) နိဂမ ကထံ–နိဂုံးနှင့်၎င်း။ (၁၇) နဂရ ကထံ-မြို့နှင့်၎င်း။ (၁၈)ဇနပဒကထံ–နယ်နှင့်၎င်း။ (၁၉)ဣတ္ထိ ကထံ မိန်းမနှင့်၎င်း။(၂၀)ပုရိသ ကထံ–ယောကျာ်းနှင့်၎င်း။ (၂၁) သူရကထံ- သူရဲကောင်းနှင့်၎င်း။(၂၂)ဝိသိခါကထံ–မြို့တွင်းလမ်းနှင့်၎င်း။ (၂၃) ကုမ္ဘဋ္ဌာန ကထံ–ရေခပ်ဆိပ်နှင့် ၎င်း၊ (၂၄) ပုဗ္ဗပေတ ကထံ–သေလွန်သူနှင့်၎င်း။ (၂၅) နာနတ္တ ကထံ–အထွေထွေနှင့်၎င်း။ (၂၆) လောကက္ခာယိကံ–လောကကြောင်းနှင့်၎င်း။ (၂၇) သမုဒ္ဒက္ခာယိကံ–သမုဒ္ဒရာပင်လယ်နှင့်၎င်း။ (၂၈) ဣတိဘဝါဘဝ ကထံ- ကြီးပွါး ဆုတ်ယုတ်ခြင်းနှင့်၎င်း။ (၂၉) ဂမိက ကထံ–ခရီးသည်နှင့်၎င်း။ (၃၀) ကုမာရ ကထံ-လူပျိုနှင့်၎င်း။ (၃၁) ကုမာရီ ထထံ–အပျိုနှင့်၎င်း၊ (၃၂) ကုမ္ဘဒါသီ ကထံ-ရေရွက်ကျွန်မနှင့်စပ်သောစကား။

တိလက်သာမျိုး ၃ ပါး။ ။လင်းလေ, ဆေးသူငယ်ချက်, ပညာလက်ာ, ၎င်း ၃ ပါးကို ခေါ်ဆိုသည်။ ဆေးကျမ်းဝေါဟာရ။

(တု)

တုဏ္ဍာ မျိုး ၄ ပါး။ ။သဗ္ဗဓါတု ဝိဏ္ဏာရ ပကာသနီကျမ်းမှ၊ ဖြစ်ရာ ဌာနနှင့်တကွ အကျယ်ကို ၎င်းကျမ်း လောဟာပါစက အခန်းတွင် ရှုလေ။ ။(၁) ဟာဋက တုဏ္ဍကံ–ရွှေစားတုဏ္ဍာ။ ရှစ်မူးရွှေနှင့် ညီမျှ၏။ ရွှေထွက်သည်၊ လက်ျာလမ်းမှာ အသုံးပြုရသည်၊ (၂) ရူပ တုဏ္ဍကံ–ငွေစားတုဏ္ဍာ။ ဖြူသော စရံရှိ၏၊ ငွေထွက်သည်။ လက်ဝဲလမ်း၌ စီရင်ရသည်။ (၃) ဗိသ နာသန တုဏ္ဍကံ–ကြေးစားတုဏ္ဍာ။ စိမ်းပြာပြာ အရောင်ရှိ၍ ယခု ဘယဆေးဆိုင်များ၌ ရသော တုဏ္ဍာမျိုး။ ကြေးထွက်သည်၊ ဆေးဝါး ကုခြင်းတို့၌ သုံးရ၏။ (၄) ပါရဒ တုဏ္ဍကံ– ပြဒါးစားတုဏ္ဍာ၊ ဖြူစိမ်းစိမ်းနှင့် ပွပွရှိ၏။ ပြဒါးထွက်သည်။ ထွက်ရပ်သိဒ္ဓိလမ်းတို့၌ စီရင်ရသည်

ဟူ၏။ ၎င်းကိုပင် 'ရ' ကျေ၍၊ (ပါဒ တုည္သာ)ဟု ခေါ်ဆိုကြလေသည်။

(ဘူ)

တူရိယာ ၅ ပါး။ ။တီးမှုတ်ရန်တန်ဆာဖြစ်သော တူရိယာမျိုး၅ပါး။ မဟာသုဒဿနသုတ်အဋ္ဌကထာမှ။(၁) အာတတ–အိုးစည်စသော သားရေတဖက်ပိတ်၍ ကြက်အပ်သောစည်။(၂) ဝိတတ– သားရေနှစ်ဖက် ပိတ်အပ်သော မုရိုးစည်စသည်။(၃) အာတတ-ဝိတတ-အလုံးစုံ သားရေဖြင့်ကြက်အပ်သော ထက်စည်စသည်။ (၄)သုသိရ–အခေါင်းရှိသော နှဲ, ပြွေ,ခရုသင်း,ကော့နက်, ခရာ, ဝိစိ စသည်။ (၅) ဃန-တခဲနက် တီးခပ်အပ်သော လင်းကွင်း,မောင်း, တရုပ် လင်ပန်းစသည်။

တူရိယာမျိုး ၅ ပါး၊ တနည်း။ ။(၁) ကြေးဖြင့်ပြီးစေအပ်ပြုလုပ်၍ တီးအပ်သောမောင်း,ကြေးနင်းစသောတူရိယာ။(၂) ကြိုးဖြင့်ပြီးစေအပ် ပြုလုပ်၍ တီးအပ်သော စန္ဒရား, စောင်းကောက်,ဟွန်းတရော မယ်ဒလင်စသော တူရိယာ။(၃) သားရေ၏ မျက်နှာပြင်၌ တီးခပ်အပ်လော ပတ်မကြီး,ဗုံရှည်စသော တူရိယာ။(၄) လေဖြင့် မှုတ်၍ မြည်စေအပ်သော နှဲ,ပြွေစသောတူရိယာ၊(၅) အချင်းချင်းရိုက်ခတ်၍ တီးအပ်သော ဝါးလက်ခုပ်,ချပ်စသော တူရိယာ။ ၎င်းတို့ကိုပင် မဃဒေဝလင်္ကာ၌ 'အာဝိ အစ၊တတ သုံးထွေ၊နှဲ ပြွေ ဝံသ၊သုသိရနှင့်၊ ဃဏ ဘော်ထည့်၊ပြည့်၏ငါးဖြာ၊ကျမ်း၌ လာသား' ဟူ၍၎င်း။ ဥတေနပျို့၌လည်း''ကြေးကြိုးသားရေ၊ လေနှင့်လက်ခုပ်၊ သရုပ်ပိုင်းခြား၊ ငါးပါးမှန်စွာ၊ သံဝါသံမြင့်၊ ကျူးအေးရင့်လျက်'' ဟူ၍၎င်း စပ်ဆိုထားကြ၏။

တူရိယာမျိုး ၃၇ ပါး။ ။ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံတော် သားတို့၏ ရှေးဟောင်း ယဉ်ကျေးမှုမှ သမိုင်းဝင် တူရိယာများ။(၁) စည်မျိုး ၁၃ ပါး။(၂) ကြေးမျိုး ၁၀ ပါး။ (၃) တံပိုးမျိုး ၈ ပါး။(၄) အငြိမ့်မျိုး ၆ ပါး။ ပေါင်း ၃၇ ပါး ဖြစ်၏၊

တေဇောဓါတ်အပြား၊မျိုး ၄ ပါး။ ။(၁) သန္တပ္ပန တေဇော–ကိုယ်အလုံးကို ပူပန်စေတတ် အိုက်ခြင်းပူခြင်း အငွေ့ထွက်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော အပူဓာတ်။ (၂) ဒဟ တေဇော–မခံမရပ်နိုင်အောင် အလွန်ပူလောင်၍ ရေလောင်းပါ ယပ်ခပ်ပါဟု ငိုကြွေးဟစ်အော်နေရသော အပူဓာတ်။ (၃) သီတ တေဇော–ကိုယ်အလုံးအလွန်အေး၍ ကြက်သီး တဖြန်းဖြန်းထနေသော အအေးဓာတ်။ (၄) ပါစက တေဇော–စားမျိုသော အစာအာဟာရတို့ကို ခြေတတ် ချက်တတ် ကြေကျက်အောင်ပြုတတ်သောဓာတ်။

(တော)

တော ၄၀။ ။ပဒုံသမ္မာဒါမင်္ဂ အဋ္ဌကထာ၌ဖွင့်ဆိုသည့် အနိစ္စတော ဒုက္ခတော၊ စသောဘာဝနာလေးဆယ်ကို အချို့ဆရာတို့က "တော လေးဆယ်" ဟု ရေးသား ခေါ်ဝေါ်ကြကုန်၏။ ၎င်းအကျယ် "ဘာဝနာ လေးဆယ်" မှာပြမည်။

တောထွက်ရဟန်းကြီးတို့ ရနိုင်ခက်သော တရား ၅ ပါး။ ။ ပဥ္စင်္ဂုတ္တိုရ် နိဝရဏဝဂ်မှ။ ဤ၌ 'ဝုဍ္ဍပဗ္ဗဇိတ'ကို တောထွက်ရဟန်းကြီးဟု အသိများကြ၏။ (၁) ဒုလ္လဘော နိပုဏော–နူးညံ့သိမ်မွေ့ ယဉ်ကျေးရှိသေမှု ပြုနိုင်ခက်ခြင်း။ (၂) ဒုလ္လဘော အာကပ္ပ သမ္ပန္နော–ရဟန်းတို့၏ ဟန်ပန်သွင်ပြင် ဝတ်ရုံစားသောက်ပုံကို ပြုနိုင်ခက်ခြင်း။ (၃) ဒုလ္လဘော ဗဟုဿုတော–ပိဋကစာပေ အကြားအမြင် ရနိုင်ခက်ခြင်း (၄) ဒုလ္လဘော ဓမ္မကထိကော–တရားဟောဆရာကြီးဖြစ်ရန်ခက်ခြင်း။ (၅) ဒုလ္လဘော ဝိနယ ဓရော–ဝိနည်းဓိုရ်ကြီးဖြစ်ရန်ခက်ခြင်း။

တောထွက်ရဟန်းကြီးတို့ ရနိုင်ခက်သော တရား ၅ ပါး၊ တနည်း။ (၁) ဒုလ္လဘော သုဝစော–ဆိုဆုံးမခံ ခက်၏။ ( ) ဒုလ္လဘော သုဂ္ဂဟိ တဂ္ဂါဟီ–အယူဝါဒကောင်းကို အကောင်း ယူနိုင်ခဲ၏၊ (၃) ဒုလ္လဘော ပဒက္ခိဏဂ္ဂါဟီ–ရိုသေ လိုက်နာ ကျင့်ကြံ ရမည့် ဩဝါဒစည်းမျဉ်းကို ရိုသေစွာလိုက်နာခဲ၏။ (၄) ဒုလ္လဘော ဓမ္မ

ကထိကော–တရားဟောဆရာကြီးဖြစ်ရန် ခဲ့ယဉ်း၏။ (၅) ဒုလ္လဘော ဝိနယဓရော–ဝိနည်းဓိုရ်ကြီးဖြစ်ရန် ခဲယဉ်း၏။

တောမြိုင်ပရိယာယ်၊ မျိုး ၈ သွယ်၊ ဖွယ်ဖွယ်ရာရာသိ။ ။၎င်း၏ သရုပ်ကို "မြိုင်ကြီး ၈ သွယ်၊ ကမ္ဘာ၀ယ်၊ ဆန်းကြယ်အမည်များ" ဟူသော သုတေသနစကားရပ်၌ ကြည့်ပါ။

တောင်ကျွန်း၏ ထူးမြတ်ခြင်းကြီး ၅ ပါး။ ။အခြားကျွန်းတို့ထက် ထူးမြတ်ပုံကိုဆိုသည်။ (၁) ယူဇနာတသောင်းကျယ်၍ အခြားကျွန်းတို့ထက် ကျယ်ဝန်းခြင်း။ (၂) မဟာဗောဓိပင်မင်းနှင့် အပရာဇိတပလ္လင်တော် ပေါက်ရာဖြစ်ခြင်း။ (၃) ဘုရားပစ္စေကဗုဒ္ဓါတို့၏ ပွင့်ထွန်းပေါ်ပေါက်ရာဖြစ်ခြင်း။ (၄) စကြာ, မန္တာတ်မင်းမြတ်တို့၏ ဖြစ်ပေါ်ရာဖြစ်ခြင်း။ (၅) နိဗ္ဗာန်သို့ ဖြောင့်တန်းစွာကူးနိုင်ရာ ကျွန်းမြတ်ဖြစ်ခြင်း။

ဟောင်စဉ် ၇ ထပ်။ ။ဟိမဝန္တာ ဆဒ္ဒန်အိုင်၏ အရံများဖြစ်သော တောင်ဝန်းတောင်ထပ်တို့မှာ ၇ ဖြာ ရှိ၏။ ဇိနာလင်္ကာရ ဋီကာ။ (၁) သုဝဏ္ဏပဿတောင်။ (၂) မဏိပဿတောင်။ (၃) သူရိယပဿတောင်။ (၄) စန္ဒပဿတောင်။ (၅) ဥဒကပဗ္ဗတောင်။ (၆) မဟာကာဠတောင်။ (၇) စူဠကာဠတောင်။

တောင်စဉ် ၇ ထပ်တနည်း။ ။မြင်းမိုရ်တောင်ကြီးကို ဝန်းဝိုင်းပတ်ခွေလျက်တည်နေကြသော တောင်ရံခုနစ်ထပ်ဟူလို။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၌အကျယ်လာ၏။ (၁) ယုဂန္ဓရတောင်–၎င်းတောင်၏ ရေမြုပ်ရေပေါ်အထုအနံတို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၄၂၀၀၀ စီရှိ၏။ (၂) ဤသန္ဓရတောင်–၎င်းတောင်၏ ရေမြုပ်ရေပေါ် အထုအနံတို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၂၁၀၀၀ စီရှိ၏။ (၃) ကရဝိကတောင်–၎င်းတောင်၏ ရေမြုပ်ရေပေါ် အထုအနံတို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၁၀၅၀၀ စီရှိ၏။ (၄) သုဒဿနတောင်–၎င်းတောင်၏ ရေမြုပ်ရေပေါ် အထုအနံတို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၅၂၅၀ စီရှိ၏။ (၅) နေမိန္ဓရတောင်–၎င်းတောင်၏ ရေမြုပ်ရေပေါ် အထုအနံတို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၂၆၂၅ စီရှိ၏။ (၆) ဝိနတကတောင်–၎င်းတောင်၏ ရေ

မြစ်ရေပေါ် အထုအနံတို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၁၃၁၂ ခွဲစိရှိ၏၊ (၇) အဿကဏ်တောင်-ငင်းတောင်၏ ရေအောက်မြစ်ရေထက် ပေါ် အထုအနံတို့ကား ၆၅၆ ယူဇနာ တတိုင်နှင့် တာ ၆၀၀ စီ ရှိ၏။

(တောင်)

တောင်ဖြောင့်ရခြင်း ၆ ပါး။ ။လူတိုင်း အစဉ် လိုက်နာ ပြုကျင့်ရခြင်း အကြောင်း ၆ ပါးဟူလို။(၂) ကတညု-သူပြုဘူးသော ကျေးဇူးကို သိရဆပ်ရခြင်း။(၂) ကတ ဝေဒီ-သူကျေးဇူးကို ဖေါ်ထုတ် မြွက်ဆို ချီးကျူးရခြင်း၊(၃) ဒဠှတ္တိ-မိမိဆိုသောစကားကိုမြဲမြံတည်ကြည်စွာ ရှိအောင် ပြုရခြင်း၊(၄) ဒုက္ခံ-သူ့ဆင်းရဲကို ကိုယ့် ဆင်းရဲကဲ့သို့ မှတ်ထင်ရခြင်း။(၄) ကလျာဏမိတ္တ ဗန္ဓ-အဆွေ ခင်ပွန်းကောင်းတို့ နှင့် မိတ်ဆက်ပြုဖွဲ့ရခြင်း။(၆) မိတ္တ သံသဂ္ဂ-ပေါင်းသင်းဆက်ဆံပြီး မိတ်ဆွေကောင်းတို့အား မပြစ်မှားရခြင်း၊ အစဉ်ပေါင်းရခြင်း။

တောင်ဝင်သူ ၄ ယောက်။ ။သာသနာဝင် ကျမ်းစာတို့၌ တောင်တည့် မွန်မြတ်သည်ဟု ချီးကျူးထောမနာပြုခံရသော မိန်းမမြတ်၄ယောက်။ (၁) အမရာဒေဝီ-မဟောသဓာ၏ ဇနီး။ (၂) စန္ဒ ကိန္နရီ-စန္ဒ ကိန္နရာ၏ဇနီး။(၃) မဒ္ဒီဒေဝီ-ဝေဿန္တရာ မင်း၏ မိဖုရား။(၄) သမ္ဗုလဒေဝီ-သောတ္ထိသေနမင်း၏ မိဖုရား။

(တို)

တိုးတက်ကြီးပွါး၊ ကြောင်းတရား၊ လိုက်စား ၇ ဖြာ။ ။ငင်းသ ရင်ကို 'ကြီးပွါးတိုးတက်ကြောင်းတရား ၇ ပါး' ဟူသော သုတေ သန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

(တိုက်)

တိုက်ကြီး ၇ တိုက်။ ။ကမ္ဘာဝေါ၌ရှိ အကြီးဆုံးသော ကုန်းမြေအပိုင်းအခြားကြီးများဟူ၏။ လောကဓာတ်နည်း။ (၁) အာရှတိုက် (၂) ဥရောပတိုက်။ (၃) အာဖရိကတိုက်။ (၄) ဩစတြေလိယတိုက်။ ၎င်းတိုက်ကြီး ၄ တိုက်တို့သည်၊ ကမ္ဘာဟောင်းခေါ် ကမ္ဘာလုံး၏ အရှေ့ခြမ်း၌ ရှိကြသည်။ (၅) မြောက်အမေရိကတိုက်၊ (၆)တောင်အမေရိကတိုက်၊ကမ္ဘာသစ်ခေါ် ကမ္ဘာလုံး၏အနောက်ခြမ်း၌ ရှိကြသည်။ (၇) အန္တာတိတ်ကာတိုက်။ တောင်ဝင်ရိုးဖျားအနီး၊အန္တာတိတ်သမုဒ္ဒရာတွင် ရှိသည်ဟူ၏။

(တိုင်)

တိုင်သံ ၁၀ ပါး၊ ကဗျာများ၊ ဆိုငြားအဘယ်နည်း။ ။ကဗျာလင်္ကာ ရွတ်ဖတ်သီဆိုရာ၌ တက်သံနှိမ့်သံ နှစ်ပါးတို့၏အကြားမှ မှန်မှန်ရပ်ဖြဘ် ရွတ်ဆိုရသော အသံတမျိုး။ ၎င်းကိုပင် ''သံလတ်၊ သံမှန်''ဟုလည်း ခေါ်ကြသေး၏။အကျယ်ကို ကဗျာဖွဲ့နည်းနိသျည်းကျမ်း၌ရှုလေ။ အက်, အစ်, အတ်, အပ်, အိတ်, အိပ်, အုတ်, အုပ်, အောက်, အိုက်, တို့ဖြစ်၏။

တိုင်ကြီး ၁၀ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းလာ ဇာတာဖွဲ့ရာ စသည်တို့၌ အသုံးပြုသည်။ ၁–မူလတိုင်။ ၂–ဓာတ်တိုင်။ ၃–စက်တိုင်။၄–ပုညတိုင်။ ၅–ဉာဿရိယတိုင်။ ၆-ပဋိသန္ဓေတိုင်။ ၇–ပဝတ္တိတိုင်။ ၈-ထီးဖြူတိုင်။ ၉-သီရိတိုင်။ ၁၀–ဆင်ဖြူတိုင်။

တိုင်ပင်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။အတိုင်ပင်ခံဝင်သူတို့ သတိပြုဘွယ်ရာဖြစ်၏။ မိလိန္ဒပညှာနှင့် ဘူဋ္ဌနိဒ္ဒေသပါဠိတော်။ ။(၁)ကဝိ မန္တနပညာရှိတို့၏ တိုင်ပင်ခြင်း။ ကောင်းမြတ် သင့်လျော်သော် နာယူ၍၊ မကောင်းထင်သော်ကား၊ ဆိတ်ဆိတ်နေခြင်းမျိုး။ ကောင်းသော်အားပေး,မကောင်းတားမြစ်။ (၂) ရာဇ မန္တာ–မင်း၏တိုင်ပင်ခြင်း၊ အကျိုးရှိမဲ့ကိုကား ပမာဏ မထား။ မင်းအလို လိုက်ခါ လျှောက်မှ

ချီးမြှောက်ခြင်းပြုမည်ဖြစ်၍ မင်းအကြိုက်ချည်းလိုက်၍ ပြောဆိုရခြင်းမျိုး။သို့မဟုတ်က ရာဇဒဏ်ပေးခံရတတ်သည်။ (၃)ဒါသ မန္တန—ကျွန်၏တိုင်ပင်ခြင်း၊ သခင့်အလိုသို့ လိုက်၍ သခင့်အကြိုက်ချည်း ဖြစ်အောင် ပြောဆိုရခြင်းမျိုး။ မျက်နှာသာပေးရန်ဖြစ်သည်။ မှတ်ချက်၊ ပညာရှိတို့ကား ကဝိမန္တနမျိုးဖြင့်သာ တိုင်ပင်ခံကြ၏။

တိုင်းကြီး ၉ မျိုး၊ မော်ကွန်းထိုး၊ အုပ်စိုး မြန်မာပြည်။ ။၎င်း၏ သုတေသနရပ်တို့ကို 'မြန်မာ့တိုင်းကြီး ၉ တိုင်း၌ ရှုပါ။

တိုင်းကြီး ၁၀ တိုင်း။ ။မြန်မာနိုင်ငံတော် ဘုရင်မင်းတို့ခေတ် ရာဇဝင်မှ။ (၁) သုနာပရန္တတိုင်း—လယ်ကိုင်း, ပေါင်းလင်း,ကလေး, သောင်သွပ်, စသော ပြည်တို့တည်ရာ။ (၂) တမ္ဗဒီပတိုင်း—ပုဂံ, ပင်းယ, အင်းဝ, မြင်စိုင်းစသော ပြည်တို့တည်ရာ။(၃) ကမ္ဗောဇတိုင်း— သီပေါ, ညောင်ရွှေ, မိုးနဲ စသော ပြည်တို့ တည်ရာ။ (၄) ဇိမ်တိုင်း—ဗမ်, ခွေးလုံ, စန္ဒာစသော ပြည်တို့တည်ရာ။ (၅) သီရိ ခေတ္တရာမတိုင်း—သရေခေတ္တရာ, ဥဒေတရစ်, ပန်းတောင်းစသောပြည်တို့တည်ရာ။ (၆) ဇယဝဍ္ဍနတိုင်း—ကေတုမတီ, ဇယဝတီစသော ပြည်တို့တည်ရာ။ (၇) ရာမညတိုင်း—တံသုဝတီ, ဒဂုံ, ဒလ, ကုသိမ်, ရောင်ပြ (မြောင်းမြ) မုတ္တမ စသော ပြည်တို့တည်ရာ။ (၈) ဟရိဘုဥ္စတိုင်း—ဇင်းမယ်, ကျိုင်းသည်စသော ပြည်တို့တည်ရာ။ (၉) ခေမဝရတိုင်း—ကျိုင်းတုံစသော ပြည်တို့တည်ရာ။ (၁၀) မဟာနဂရတိုင်း—ကျိုင်းရုံး, မိုင်းစည် စသော ပြည်ကြီးတို့၏တည်ရာဟူ၏။

တိုင်းကြီး ၁၆ တိုင်း။ ။အင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော်လာ တိုင်းကြီးသောဠသ၏ အမည်များ။ ၁—အင်္ဂတိုင်း။ ၂—မဂဓတိုင်း။ ၃—ကာသိတိုင်း။ ၄—ကောသလတိုင်း။ ၅—ဝဇ္ဇီတိုင်း။ ၆—မလ္လတိုင်း၊ ၇· စေတိတိုင်း။ ၈—ဝံသတိုင်း။၉—ကုရုတိုင်း။၁၀—ပဉ္စာလတိုင်း။၁၁—မစ္ဆတိုင်း၊ ၁၂ သူရသေနတိုင်း။၁၃—အဿကတိုင်း။၁၄—အဝန္တိတိုင်း။ ၁၅—ဂန္ဓာရတိုင်း။၁၆—ကမ္ဗောဇတိုင်း။

တိုင်းကြီး ၂၁ တိုင်း။ ။ဗုဒ္ဓ ပိဋကတော်၌ ထင်ရှားသော တိုင်းကြီး

၂၁တိုင်း။'မဂဓ'အဘိဓာန်မှ။ ကုရုတိုင်း၊ သက္ကတိုင်း။ကောသလတိုင်း။ မဂဓတိုင်း။ သိဝိတိုင်း။ ကလိင်္ဂတိုင်း။ အဝန္တိတိုင်း။ပဉ္စာလတိုင်း။ ဝဇ္ဇီတိုင်း။ ဂန္ဓာရတိုင်း(၁၀)။ စေတီယတိုင်း။ ဝင်္ကတိုင်း။ ဝိဒေဟတိုင်း။ ကမ္ဘောဇတိုင်း။ မဒ္ဒတိုင်း။ ဘဂ္ဂတိုင်း။ အင်္ဂတိုင်း။ သီဟတိုင်း။ ကသ္မီရတိုင်း။ ကာသိတိုင်း(၂၀)။ပဏ္ဍုဝတိုင်း(၂၁)။

တိုင်းပြည်အင်္ဂါ၊ ၇ ဖြာ၊ ကျမ်းလာ မည်သို့နည်း။ ။သုကရသာရနီတိကျမ်း အမရကောသအဘိဓာန်ဋီကာ ကျမ်းတို့၌ကား ဤသို့လာ၏၊ (၁) ပြည့်ရှင်မင်း, သမ္မတမင်းရှိစေရမည်။ (၂) ဝန်ကြီး, သံကြီး, မင်းတိုင်ပင်အမတ်များ။ (၃) စစ်မက်ကူညီရေး မဟာမိတ်မင်းများ။ (၄) စားနပ်ရိက္ခာ ရွှေငွေဘဏ္ဍာများ။ (၅) ကျုံးမြောင်းခံတပ် နယ်စပ်တန်တိုင်း, တောင်တော။ (၆) ကျယ်ပြန့်သော တိုင်းနိုင်ငံတော်ဖြစ်ရခြင်း။ (၇) စစ်သည်ဗိုလ်ပါ, စစ်အင်္ဂါ စုံ, ကြည်း, ရေ, လေ, တပ်စုရှိစေရမည်။

တိုင်းပြည်အေးမှု၊ ကြောင်း ၁၀ ခု။ ။၎င်း၏သရုပ်ကို မဃဒေဝ လင်္ကာ၌၊ ''နေ-လ ဂြိုဟ်သွား၊ ဖြောင့်သားတဖြာ၊ မိုးမှန်စွာနှင့်၊ ဥဗ္ဗာတက်ဖြိုး၊ သီးမျိုးပေါယယ်၊ အန္တရာယ် ကင်းငြိမ်း၊ မုဒိမ်းမထွက်၊ စင်မက်လည်းကင်း၊ ချင်းချင်းညီညွတ်။ ဖြောင့်မတ်တရား၊ သုံးပါးရတနာ၊ ရိုသေစွာလျက်၊ သဃ်ာရဟန်း၊ စောင့်မှန်းအကျင့်၊ ဤဆယ်ဆင့်ကား၊ လင်းပွင့်တိုင်းပြည်,သာကြောင်းတည်း'' ဟုဆိုထား၏။

တိုင်းပြည် တိုးတက်ကြီးပွါးကြောင်း တရား ၇ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အပရိဟာနိယတရား ၇ ပါး ဂ နည်း'' ဟူသော ပြဿနာရပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

တိုင်းပြည် ပျက်မှု၊ ကြောင်း ၁၀ ခု။ ။၎င်း၏သရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို 'ပြည်ရွာ ပျက်မှု ကြောင်းဆယ်ခု' ဟူသော သုတေသန၌ ရှုပါ။

တိုင်းပြည်မြို့ရွာအပြား ၆ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို'' ပြည်ရွာ အပြားမျိုး ၆ ပါး''၌ငြမည်။

တိုင်းပြည်ရတနာ၊ ၉ ပါးလာ၊ စုံစွာဖြည့်၍ထား။ ။မင်း အစိုးရ

တို့သည် တိုင်းပြည်၌ ပြည့်စုံစွာ ထားရှိ ကြရမည့် ပြည့်နဝရတ် ခေါ် ရတနာကိုးပါး။ ကာမဏ္ဍကီ ကျမ်းမှ။ ၎င်းတို့ကို မန္တိပ်ငက် မည့ဉ်းပန်းရာဟူ၏။ (၁) ပြည့်ဦးကင်း-တိုင်းရေးပြည်မှုကို ဆောင် ရွက်စီမံပေးနိုင်သောမှူးကြီးမတ်ရာများ။ (၂) ပြည့်တန်ခွန်–သီလ ဝန္တ, ပညာဝန္တ, ရဟန်းတော်များ။ (၃) ပြည့်မျက်စိ– လိမ္မာ ကျွမ်းကျင်ကုန်သော ဆေးဆရာ,ဟူးရားဗေဒင်ဆရာ,စက်ယန္တယား ဆရာများ။(၄) ပြည်၏ နား– သစ္စာရှိသော သူလျှိုများ။ (၅) ပြည့်အစွယ်–သူရသတ္တိရှိကြသည့်မင်းညီ မင်းသား မင်းဆွေမျိုးများ။ (၆) ပြည်ကြီးမျက်နှာ– ရုပ်ရည်ချောသည့် လှမျိုးမယ်များ။ (၇) ပြည်၏ဝမ်းဗိုက် -စားနပ်ရိက္ခာနှင့်ဥစ္စာပေါများသောသူဌေးသူကြွယ် တို့။ (၈) ပြည့်၏ခြေ– စစ်သည်မိုလ်ပေါ် အပေါင်းနှင့် ယာဉ်မျိုးစုံ။ (၉) ပြည့်၏လက်– ခဲယမ်းမီးကျောက် အမြောက်သေနပ် စသော လက်နက်စုံ။

(ဩ)

ဩင်းအပြား ၃၆ ပါး။ ။ဗေဒင်အလို တရာသီ၌ ဩင်း သုံးခုရှိလေ ရာ ၁၂ ရာသီ၌ ၃၆ ဩင်း ဖြစ်လေသည်။ ၎င်းကိုပင် ''ဆတ္တိံ ဩင်း''ဟုခေါ်ကြ၏။

ဩကဋ္ဌက် ၃ ပါး။ ။ပူစပ်သော အရာဝတ္ထု ၃ ပါး ဟူလို။ ငြုတ်, ပိတ်ချင်း,ဂျင်း ကို ခေါ်သည်။

ဩဂုဏ်းဂြိုဟ်နေရာသီ ၈ မျိုး။ ။၁၂ ရာသီအိမ်တို့တွင်(၁) မိဿ ၌ အင်္ဂါ။ (၂) ပြိဿ၌ တနင်းလာ။(၃) သိဟ်၌ တနင်္ဂနွေ။ (၄) ကန်၌ ဗုဒ္ဓဟူး။ (၅) တူ၌ သောကြာ။(၆)မြိဿ၌ ကြာသပတေး။ (၇)မကာရ၌ ရာဟု။ (၈) ကုမ်၌ စနေဂြိုဟ်တို့တွေ့ရှိမူ ဌာနဗလကို စွဲ၍ ၃ ဆအားရှိသော ဩဂုဏ်းဂြိုဟ်များဟုသိရာ၏။

ဩဒေါသမျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် 'ဒေါသ ၃ ပါး'၌ ရှုပါ။

ဩ့လမျိုး ၃ ပါး၊ ၂ နည်း။ ။ချို, ချဉ်, ဖန်၊ တနည်း။ ခါး, ဖန်, ချို, ရသာ ၃ ပါးရှိသော အသီး။ ဆေးကျမ်း ဝေါဟာရ။

(၁) သစ်ရှား- ရှစ်ရှားသီး။ (၂)သစ်ဆိမ့်သီး။(၃)သဖန်းခါးသီး။ တနည်း။ ။(၁) ဆီးဖြူသီး။(၂) သစ်ဆိမ့်သီး။ (၃) ကြွက်ဇုသီး။

ဩြိသုဂန္ဓ ဝမျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်း သုံးပါးကို အမရိတ ဘေသဇ္ဇ ကျမ်း၌ မဒိုမနာဆေးဟု အလွန်ချီးမွမ်းထားလေသည်၊ ပျားရည်နှင့် စားရာ၏။ ။(၁) မုဏ္ဍာ-နွား မြက် ရင်း။ (၂) ပိပ္ပလမူလ—ပိပ္ပလိမြစ်။ (၃) ဂန္ဓတိဏ-မြက်မွှေး။

ဩြိသုဇာတမျိုး ၃ ပါး။ ။ဘာယဆေးဖေါ်စပ်ရာ၌ အပေါင်းစကား။ (၁) ဖါလာသီး။ (၂) ကရဝေးရွက်။ (၃) ကရဝေးခေါက်ခေါ် သစ်ကြံပိုး။ ၎င်းကို အချို့ဆေးကျမ်းတို့၌ ''ဩြိဇာတ'' ဟု ရေးသုံးသေး၏။

(ထ)

ထန်းပင် ပရိယာယ်၊ ခေါ်ဆိုဘွယ်၊ ၆ သွယ် အမည်များ။ ။ ထန်းပင်၏ အခိုက်အတန့်ကိုစွဲ၍ အမည် ၆ မျိုးပြားသည်။ (၁) ကျေးမြီး—အညှောက်ပေါက်ပေါ်စ အရွက် ၂ ရွက် ၃ ရွက်ရှိသည့်အခါ။ (၂) လက်ခမြှာ်—ထန်းလက်ငယ် ပေါ်သည့်အခါ။ (၃) ဆင်ခြေပေါ်-ဥကျောင်း ပင်ခြေ ပေါ်သည့်အခါ။ (၄) သမီးလှ—ပင်လုံးကို ထန်းပတ်အများ ရံပတ်လျက် ရှိသည့်အခါ။ ၎င်းကို ''ထမိဝတ်လည်းခေါ်၏။ (၅) ရည်ရ—ထန်းနို့ ထန်းသီး ထွက်သီးသောအခါ။ (၆) ပင်ထွက်-ထန်းပတ်စင်၍ ပင်လုံးလက်ခက်သာရှိသော အခါမျိုး၌ ခေါ်ဆိုသည်။ထို့ကြောင့် ''ရတနာဗိမန်ကျောက်စာ''တွင်၊ ''ကျေးမြီး,လက်မြှော်၊ ဆင်ခြေပေါ်, သမီးလှ၊ ရည်ရ, ပင်ထွက်၊''ဟု ရှင်မဟာသီလဝံသ ရေးသားတော်မူခဲ့၏။

(ဆိ)

ဆိခြင်း ၅ ဖြာ၊ ဝန္ဒနာ၊ ပြုခါရှိခိုးကြ။ ။ရတနာသုံးပါး ဆရာမိဘများကို ရှိခိုးဦးချရာ၌ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတခေါ် တည်ခြင်းငါးပါးကိုပင် ဆိခြင်းငါးပါးဆိုသည်။ (က)ပုဆစ်ဒူးနှစ်ဖက်နှင့် မြေအခင်းစသည်၌

ထိရခြင်း ၂ ပါး။ (ခ) တတောင်နှစ်ဖက်နှင့် ပုဆစ်ဒူးထိရခြင်း ၂ ပါး။ (ဂ) လက်အုပ်နှင့် နဖူး ထိရခြင်းတပါး။ ပေါင်း ၅ ပါး ဖြစ်၏။

ထိမ်းမြားအပ်ငြား၊ လ ၆ ပါး။ညွှန်ကြားကျမ်းဗေဒင်။ ။မင်္ဂလာဆောင်ကောင်းသောလ ၆ ပါးကိုမေးလိုရင်းဖြစ်သည်။ ရင်းသရုပ်များကား၊ ''မင်္ဂလာဆောင်ရိုး၊ လ ၆ မျိုး၊ကျိုးပြစ်မည်သို့ ရှိသနည်း'' ဟူသော ပုစ္ဆာ၏အဖြေနှင့်တူ၏။

ထိမ်းမြားမင်္ဂလာ ပြုခြင်းမျိုး အပြား ၃ပါး။ ။သတို့သမီးသတို့သားတို့အား မင်္ဂလာထိမ်းမြားမှုပြုရာ၌''မာနုသာိကဓမ္မသတ်''ကျမ်းတွင် အာဝါဟ, ဝိဝါဟ, ၂ ပါးပြ သော် လည်း ပညာရှိကြီးများက စရ မင်္ဂ လာ တ ပါး ထည့် ၍ ၃ ပါးပြကြကုန်၏။ (၁)အာဝါဟ–ယောက်ျားအိမ်ရာသို့ မိန်းမကို ခေါ်ဆောင်လာပြီး ပြုသောမင်္ဂလာ။ (၂) ဝိဝါဟ–မိန်းကလေးနေရာ အိမ် ဂေ ဟာ သို့ သတို့သားကို ခေါ်ဆောင်ကာ ပြုပေးသောမင်္ဂလာ၊ (၃) စရမင်္ဂလာ-မိမိနေရာအိမ်မှတပါး ကြီးကျယ်ခမ်းနားသော အဆောက်အဦကြီးများ၌ ဆင်နွှဲပေးသောမင်္ဂလာ။

ထိမ်းမြားမင်္ဂလာမျိုး ၈ ပါးတနည်း။ ။မနုဓမ္မသတ်မှ၊(၁)ဗြဟ္မာ–ရာထူး,ဂုဏ်သိရ်, ဓနရှိန်,အမျိုးမြတ်တို့အား လေးစားပူဇော်သောအားဖြင့် သမီးပေးမင်္ဂလာ ပြုခြင်းမျိုး။(၂)ဒဒေယျ–လုပ်ရေးကိုင်တာ၌ ဖြတ်လတ် သေချာ၍ သဘောကျကာ သမီးနှင့် ပေးစားသောမင်္ဂလာ။(၃) ကိရိယာ–သူ၏ပစ္စည်းဘဏ္ဍာရတနာရွှေငွေစသည်ကို ယူထားမိ၍ သမီးပေးရခြင်းမျိုး။ (၄) ပညာ–လူလိမ္မာ ပညာရှိအား မိမိသမီးကို လိမ္မာအောင် သွန်သင်ရန် ရည်မှန်း၍ ပေါင်းသင်းဘို့ ပေးစား လိုက်ခြင်းမျိုး။ (၅) အ သုတ–သူ၏ လက်ဆောင် ဘဏ္ဍာတွေကို မရအရ ချူယူပြီး ဆွေမျိုးညာတိတို့မျှ မသိအောင် သမီးကို လက်သိပ် ထိုးလိုက်ခြင်းမျိုး။ (၆) ဂန္ဓဗ္ဗာ–ခိဘ ၂ဦး ၂ ဘက် သဘော တူ၍ ကြည်ဖြူစွာ ပေးစား လက်ထပ်ခြင်း မင်္ဂလာမျိုး။ (၇) အဗ္ဘာဟိတ–နိုင်ထက်ကလူ ဇွတ်အတင်း ယူရမည်ဟု ညှဉ်း

ဆဲ ရိုက်နှက်၍ ပေးစားခြင်းမျိုး။ (၈) သာမသဿ—လူငယ်ချင်းချင်း မှောက်မှောက်မှားမှား ချစ်မိးပွါး၍ နေသည်ကို တွေ့ရ၍ ပေးစား ခြင်းမျိုး။

(ထီ)

ထီးဆောင်းမင်း ၁၀၁ ပါး။ ။၎င်း သရုပ်ကို ''မင်းတရာ့တပါး၌'' ကြည့်ပါလေ။

ထီးတော်ထိပ်ဖျား၊ ငှက်မြတ်နား၊ ၄ ပါးငှက်မျိုးတင်။ ။၎င်း၏ သရုပ်ကို ''ငှက်မြတ်နားတွင်၊ ထုံးတမ်းဝင်၊ ၄ အင်ငှက်မျိုးသိ'' ဟူသောစကားရပ်၌ပြခဲ့ပြီ။ ။

ထီးဖြူတော်မျိုး ၄ စင်း။ ။မင်းမြောက်တန်ဆာငါးပါးအဝင်ဖြစ်သည်။ ရာဇဘိသေက ကျမ်းမှ။ (၁) ထီးရွက်ကိုးဆင့် ထီးရိုးဆယ်တောင် ရှိသော ''နဝဒဏ္ဍထီး'' ။(၂) ထီးရွက် အမှတ်မရှိ ထီးရိုး ခြောက်တောင် ရှိသော ''မနောဟရထီး'' ။(၃) ထီးရွက် အမှတ်မရှိ ထီးရိုး ငါးတောင်ရှိသော ''အာတပတြထီး။ ''(၄) ထီးရွက်အမှတ်မရှိ ထီးရိုးလေးတောင်ရှိသော ''ဝိဇယတြထီး'' မှတ်ချက်။ရှေ့သုံးစင်းကား၊ရာဇပလ္လင်မှာဆောင်းသောထီးတော်များ ဖြစ်၏။ ဝိဇယတြထီးကား ယွန်းကြွ စက်ချီတော်မူရာ စသည်တို့၌ အမြဲဆောင် ဆောင်းသော ထီးတော်ဖြစ်၏။

ထီးဖြူးတော် ၄ စင်းတနည်း ။ ။မင်းခမ်းလင်္ကာ ကဗျာစာတမ်းတို့၌ ''ကနကဒဏ်၊ထီးမွန် ၂စင်း၊ ဝင်းဝင်းလျှံပတ်၊ တမွတ်နှစ်ဆူ၊ ရောင်မှု ညီးညီး၊ယာဉ်ထီးလေးပါး''ဟု စပ်ဆိုထားကြ၏။ ။မှတ်ချက်။ ယာဉ်ထီးဟူရာ၌ ကောရာဇမင်းမြတ်တို့စီးသော ဆင်ယာဉ်ရထားယာဉ် လှေယာဉ် သုံးပါး၌ထီးဖြူတော်များ စိုက် ဆောင် ရ သည် ကို စွဲ၍ 'ယာဉ်ထီး'ခေါ်တွင်စေသည်။

ထီးဖြူတော် ၈ စင်း။ ။ ဒွိသာဇေယျကျမ်းလာ ထီးဖြူတော်ရှစ် ဖြာဟူ၏။ (၁) ကနက္ကဒါဏ်ထီး။(၂)သူရိယထီး။(၃) ပဒုမာထီး။ (၄) သမုတိထီး ဟူ၍ လက်ဝဲထီးလေးစင်း။ (၅) ကစ္ဆုထီး။

(၆) စန္ဒထီး။ (၇) ကုမုဒထီး။ (၈) ဝိသကြိုထီးဟူ၍ လက်ျာထီး ၄ စင်းအားဖြင့် ရှစ်စင်းထီးဖြူ မှတ်ယူရာ၏။

ထုံးမြိတ် ၅ ပါး၊ ဥခေါင်းဖျား၊ ထားဖြားဆံပင်ရှည်။ ။ ၎င်းသရုပ် ''မြန်မာ့ဦးစွန်း၊ ၅မျိုးထွန်း''ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ ရှုပါ။

(ထေ)

ထေယျသံဝါသကမျိုး ၃ ပါး။ ။ရဟန်း ပြု မပေးကောင်းသော ထေယ်ခိုး ၃ ယောက်ဟူလို။(၁) လိင် ထေနက- ဆရာဥပဇ္ဈာယ် မရှာ၊ ကိုယ့်ဟာကိုယ် သင်္ကန်းဝတ်စည်း၍ ရဟန်း, ကိုရင်၏ အသွင်ခိုးဆောင်နေသောသူ။ (၂) သံဝါသ ထေနက-ရဟန်းဟု ဝန်ခံ၍ ရဟန်းကောင်း တို့နှင့် ပေါင်းဖော် နေထိုင်သော သာမဏေ။(၃) ဥဘယ ထေနက—အထက်ပါ ၂ မျိုးလုံးကို ခိုးသောသူ။

ထေယျာဝဟာရ၊ ခိုးနည်းလာ၊ ၅ ဖြာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်း သရုပ်ကို ''ခိုးခြင်း ၂၅ ပါး'' ၌ ရှုပါကုန်။

ထေရ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ရဟန်းတော် အမျိုးအတန်းစား ၃ ပါး။ (၁) အနုထေရ်-ပဉ္စင်းခံသည်မှစ၍ ဆယ်ဝါအထိ ထေရ်ငယ်။ (၂) မဇ္ဈိမထေရ်-ဆယ်ဝါမှ ဝါနှစ်ဆယ်ထိ ထေရ်လတ်။ (၃) မဟာထေရ်—ဝါနှစ်ဆယ်မှစ၍အထက်သည်ကား၊ထေရ်ကြီး၊ မဟာထေရ်မည်၏။

ထေရ်မျိုး ၃ ပါးတနည်း။ ။ကြီးမြတ်သောသူမျိုး ၃ ပါး။ (၁) ဇာတိထေရော—ဇာတ်အားဖြင့် ကြီးမြတ်သူ။ (၂) ဓမ္မထေရော- တရားဓမ္မဂုဏ်အားဖြင့် ကြီးမြတ်သူ။ (၃) သမုတိထေရော—အကြီး အကဲဟု သမုတ်ခြင်းအားဖြင့် ကြီးမြတ်သူ။

(ဒ)

ဒက္ခိဏေယျ ပုဂ္ဂိုလ် ၈ ယောက်။ ။မြတ်သော အလှူခံ ပုဂ္ဂိုလ် ၈ ယောက်။ ။(၁) သောတာပန် ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ယောက်။ (၂)

သကဒါဂါမိ ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ယောက်။ (၃) အနာဂါမိ ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ယောက်။ (၄) အရဟတ္တ ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ယောက်။

ဒဏ် ၁၀ ပါး။ ။လောက၌ ခင်ပွန်းကြီး ဆယ်ပါးခေါ် ကျေးဇူးရှင်ကြီး ဆယ်ပါးကို ပြစ်မှားခြင်းကြောင့် ရရှိသော အပြစ်ကြီး ဆယ်ပါး။ ။(၁) ဖရုသ ဝေဒနာ–ကြမ်းထမ်းစွာ ဦးခေါင်းနာစသည် ကပ်ရောက်ခြင်း။ (၂) ဟာနိ–စည်းစိမ်စသည် ဆုတ်ယုတ်ပျက်စီးဆုံးပါးခြင်း။ (၃) သရီရ ဘေဒန– လက်ခြေပြတ်ခြင်း, ကိုယ်အင်္ဂါပျက်စီးခြင်း။ (၄) ဂရုကာဗာဓ–ဆေးကု၍ မရ ကြီးလေးစွာသော အနာ ကပ်ရောက်ခြင်း။ (၅) စိတ္တက္ခေပ–ရူးသွပ်ခြင်း, စိတ်ပုံ့လေလွင့်ခြင်း။ (၆) ရာဇူပသဂ္ဂ–မင်းဘေး မင်းဒဏ်သင့်ခြင်း။ (၇) ဒါရုဏာဗ္ဘက္ခာန– ရန့်ကြမ်းစွာ စွပ်စွဲခံရခြင်း။ (၈) ဉာတိ ပရိက္ခယ-ဆွေမျိုး ပြုန်းတီး ပျက်စီးခြင်း။ (၉) ဘောဂ ပဘင်္ဂု– စည်းစိမ် အခြွေအရံ ပျက်စီးခြင်း။ (၁၀) အာဂါရဂ္ဂိ ဒယှန–နေရာ,တိုက်, အိမ်, အဆောက်အဦကို မီးသင့် လောင်ကျွမ်းခြင်း။

ဒဏ္ဍူပါယ်၊ မျိုး ၃ သွယ်၊ ကျင့်ဘွယ်မင်းတို့သိ။ ။အမရ ကောသ ဋီကာ ဥပါယ် ၄ပါးအဖွင့်မှ ယူပြ ဖြေဆိုသည်။ တကြိမ်နှင့်ကြောက်အောင် ဒဏ်ခတ် ဆုံးမပါဟု ဆိုလိုသည်။ ။(၁) အသက်သေအောင် သတ်ဖြတ်ခြင်းဒဏ်။ (၂) ဥစ္စာဒဏ်, ရာထူးမှနုတ်ပယ်ခြင်းဒဏ်။ (၃) ထောင်ဒဏ်, ကြိမ်ဒဏ်, ခြေလက်စသည် ဖြတ်ပစ်ခြင်းဒဏ်။

ဒန္တဇအက္ခရာ ၈ လုံး။ ။သွားအရင်းမှ မြည်ထွက်၍ လာသော အက္ခရာမျိုး ၈ ပါး။ လျှာဖျားဖြင့် သွားသို့ထောက်၍ ရွတ်ရသော အက္ခရာမျိုးဟူ၏။ "တ,ထ,ဒ,ဓ,န,လ,ဝ,သ,"။ **။မှတ်ချက်။** ဝအက္ခရာကား နှုတ်ခမ်းနှင့်သွား ၂ ပါးထိ အက္ခရာမျိုးဖြစ်၏။

ဒန်ပူစားခြင်းအကျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် "သွားတိုက်ခြင်းအကျိုး ၅ ပါး"၌ ဖြေကြားမည်။ ဗုဒ္ဓဝါဝါဒီတော်။

ဒသဗလာ၊ အား ၁၀ ဖြာ၊ ထုတ်ခါဖြေတော်မူ။ ။၎င်းသရုပ်ကို "အားတော် ၁၀ ပါး"၌ ရှုပါလေ။

ဒသမူ ၁၀ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာ အပေါင်းဝေါဟာရ။ ဤ၌ ပဥ္စကူသည်၊ခုဒ္ဒပဥ္စကူ,မဟာပဥ္စကူ,ဟုနှစ်မျိုးလာလေသည်။"ဆူးလေ, ဆင်ခရမ်း, ကစော့, သာလမြရဏီ, ပြိဿမြရဏီ" ၎င်းငါးပါးကို ခုဒ္ဒပဥ္စကူဆိုသည်။ မဟာပဥ္စကူကား–"ဥသျှစ်,ကြောင်လျှာ,တပဆေး,သခွတ်,ရမနေ" ၎င်းငါးပါးကိုဆိုသည်။ ဤဆေးဆယ်ပါး အမြစ်အပေါင်းကို ဆေးကျမ်းတို့၌ "ဒသမူ ဆယ်ပါး" ဟု ခေါ်ဝေါ်သွန်းဆိုကြကုန်၏။

ဒသရူပါ၊ သတ္တဝါ၊ ၁၀ ဖြာရုပ်ပုံ အဘယ်နည်း။ ။ရွှေဘုံနိဒါန်းလာ ဒသရူပဖေါင်တော်ပုံမှ ယူဖြေသည်။ (၁) ခြသေ့်နှုတ်သီး, အမောက်, လည်ဆံ။ (၂) တိုးအမြီးနှင့် ခြေတဖက် လက်တဖက်။ (၃) နွားလာတ့်။ (၄) ငါးကြင်းအမြီး။ (၅) မြင်းနားနှစ်ဘက်, ခြေတစ်,လက်တစ်။ (၆) ဆင်စွယ် နှစ်ချောင်း။ (၇) မကန်းနှာမောင်း။ (၈) သမင်ချိုတဖက်။ (၉) ကျွဲချိုတဖက်။ (၁၀) ကရဝိက်အတောင်နှစ်ဖက်။

ဒသာကြီး ၁၀ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းလာ ကောင်းဆိုးခွဲခြား သတ်မှတ် တွက်စစ်သော အခိုက်အတန့် ကာလ၏ အစိတ်ကြီး ဆယ်ပါး။ ။(၁) ကိုယ်ဝန် တည်ခိုက် ကာလ။ (၂) မွေးဖွားခိုက် ဝိဇာတ ကာလ။ (၃) နို့စို့ကလေး အခိုက်ကာလ။ (၄) ဆယ်နှစ်အတွင်း ဒါရက အရွယ်။ (၅) ဆယ်နှစ်မှ ၁၅ နှစ် အထိ ကိသောရ အရွယ်။ (၆) ကုမာရ–ပျိုမျိုအရွယ်။(၇) ထက်ဝက်အိုရွယ် လူလတ် ကာလ။ (၈) မဟလ္လက– အဘိုးအို ရွယ်။ (၉) မတ ကာလ–သေခါနီးရွယ်။ (၁၀) မရဏ–သေခြင်းကာလ။

(ဒါ)

ဒါန ဥပါယ်၊ မျိုး ၅ သွယ်၊ မင်းဝယ် ကျင့်ဆောင်သုံး။ ။အမရကောသဋီကာ ဥပါယ် ၄ ပါး အဖွင့်မှ ယူပြသည်။ (၁) ဒဗ္ဗဒါန–သူ ယူသုံးဆောင်သည်ကို ပြန်မတောင်းတော့ဘဲ အပြီးအပိုင် ပေးလိုက်ခြင်း။ (၂) အနုမောဒန ဒါန–မိမိအား ပန်ကြား,မပန်

ကြွားဘဲ ယုငင်သုံးဆောင်သည်ကို ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (၃) အပုဗ္ဗ ဒါန-ရှေးကမရစဖူး ထူးမြတ်သော ဥစ္စာရတနာတို့ကို ပေးကမ်းခြင်း။ (၄) သယံဂါဟ ပဝတ္တန ဒါန-မိမိ၌ အခန့်မသင့်မိ သူတပါးဥစ္စာကို ချေးငှါးယူသုံးစေလျက် နောင်ခါ ငါပေးမည်ဟု တာဝန်ဂတိ ထားပေးခြင်း။ (၅) ဠဏာပွမောစန ဒါန-ကြွေးမြီ နှိပ်စက်ခံနေရသူကို စိုက်ဆပ်ပေးခါ သူ့ကြွေးမှ လွတ်စေခြင်း၊

ဒါနပြုကြ၊ ကျိုးမဟာ၊ သုံးဝအင်္ဂါလာ။ ။ဒါနပြု အလှူပေးရာ၌ အောက်ပါအင်္ဂါ ၃ ပါးနှင့် ပြည့်စုံမှ မဟပ္ဖလ ခေါ် ကြီးကျယ်မွန်မြတ်သော အကျိုးမျိုး ရနိုင်သည်။ (၁) အလှူပေးသူသည် စင်ဖြူသောသီလဖြင့် လွတ်ကျွတ်စွာ စွန့်ကြဲ လှူဒါန်းနိုင်ရခြင်း။ (၂) အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ကိုယ်ကျင့်သီလ ဖြူစင်ခြင်း၊ (၃) လှူဘွယ်ဝတ္ထု၏ ဓမ္မိယလဒ္ဓခေါ် တရားသဖြင့် ရရှိထားသော ပစ္စည်းများ ဖြစ်ရခြင်း။

ဒါနပြုရှာ၊ ကြောင်း ၈ ဖြာ၊ ကျမ်းလာအဘယ်နည်း။ ။အင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော်နှင့် သံဂီတိသုတ် ပါဠိတော် သို့၌ လာသည်။ အဖြေကို အောက် ပါ လင်္ကာ ဖြင့် သိပါ။ ။(၁)ရောက်လာ၍ လှူ-မိမိတို့ ဌာနသို့ ရောက်လာ၍ လှူခြင်း။ (၂) ကြောက်၍ လှူနှင့်-ကြောက်သောကြောင့် လှူခြင်း၊ (၃)ပေးလှူ၍ လှူ-သူက ပေးလှူ၍ တဖန် ပြန်လှူခြင်း။(၄)ပေးလိမ့်လှူတည့်-လာဘ်ကို မျှော်ကိုး၍လှူခြင်း၊ (၅)ရှေးသူတို့ငြမ်း-မိရိုးဖလာ လှူခြင်းမျိုး။ (၆) မချက်စွမ်းနှင့်-ရဟန်းတော်များ ချက်မစားကောင်း၍ လှူခြင်း။(၇)ချီးမွမ်း ရလို-ချီးမွမ်း ခံယူလို၍လှူခြင်း။(၈)မဂ်,ဖိုလ်,လိုသည်-မဂ်ဖိုလ်ကိုရလို၍ လှူခြင်း ။မိန့်ဆိုဒါန ရှစ်မျိုးတည်း။

ဒါနမျိုး ၂ ပါး။ ၅ နည်း။ ။ပေးလှူပုံ ကောင်းဆိုး နည်းငါးမျိုး။ (၁)ဝဋ္ဋ နိဿိတ ဒါန-လူနတ်စည်းစိမ် ချမ်းသာမျှကိုသာ တောင့်တ၍ ပြုသော အလှူမျိုး။(၂)ဝိ ဝဋ္ဋ နိဿိတ ဒါန-ဝဋ်မှ ထွက်မြောက်ရာမဂ်ဖိုလ်နိဗ္ဗာန်ကိုရည်မှန်း၍ ပြုသော ဒါနမျိုး။(ပါရမီဒါန လည်းဟူ)။ ၎င်းတနည်း။(၁)အာမိသ ဒါန- ဝတ္ထု၊ ပစ္စည်းမျိုးစုံ

အလှူမျိုး (၂) ဓမ္မ ဒါန—တရားပေစာ အလှူ, တရားဟော, တရားနာ, တရား အားထုတ်, တရား စာသင်ယူ ဗိုလ်ချုပ်မျိုး။ ၎င်း တနည်း။ (၁)သံဃိကဒါန—အများဆိုင်,အများပိုင်, အလှူမျိုး။ (၂)ပုဂ္ဂလိက ဒါန—တဦးတည်းပိုင်, ပုဂ္ဂိုလ်ကိုလှူခြင်း။ ၎င်းတ နည်း။ (၁) အဂ္ဂ ဒါန-စားဦးစားဖျား အထွတ်အမြတ် အသစ်ကို ပေးလှူခြင်း။ (၂) ဥစ္ဆိဋ္ဌဒါန—စားကြွင်း စားကျန် သုံးပြီးများကို ပေးလှူခြင်းမျိုး။ ၎င်းတနည်း။ (၁)သက္ကစ္စ ဒါန-ရိုသေလေးမြတ်စွာ ပေးလှူခြင်းမျိုး။(၂) အသက္ကစ္စ ဒါန—မရိုမသေ ပေးလှူမှုမျိုး။

ဒါနမျိုး ၃ ပါး။ ။ပေးကမ်းလှူဒါန်းရာ၌ အယုတ်, အလတ်, အမြတ်, သုံးပါး၊ ။(၁) ဟီန ဒါန—ပကာသနမှု လိုလားပြီး စိတ်, ဆန္ဒ, ဝီရိယ, ပညာ တို့ ညံ့ညံ့ဖြင့် ပြုသော **ဒါနမျိုး**။ (၂) မဇ္ဈိမ ဒါန-စိတ်, ဆန္ဒ, စသည် အလတ်စား လောကီ စည်းစိမ်ချမ်းသာ လောကသာ အာရုံထားပြီးပေးလှူသောဒါနမျိုး။(၃)ပဏီတဒါန—စိတ်,ဆန္ဒ စသည် ထက်မြက်စွာလောကမှထွက်ရေး နိဗ္ဗာန်သို့ မြော် တွေး၍ ပေးလှူသော ဒါနမျိုး။ ။**မှတ်ချက်**။ ။အကျယ်လိုမူ လယ် တီဆရာတော်၏ ဒါနဝတ္ထု ဒီပနီ၌ ရှုပါလေ၊

ဒါနမျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။(၁) ဒါန ဒါသ—ကျွန်ကို ပေးကျွေး သလို ယုတ်ညံ့စွာ ပေးလှူခြင်းမျိုး။ (၂) ဒါန သဟာယ—မိတ်ဆွေ ကို ပေးကျွေးသလို ကိုယ်စားသုံးသည့် အတိုင်း ပေးလှူခြင်းမျိုး။ (၃) ဒါန သာမိ-သခင်အရှင်ကို ပေးကျွေးသလို အထွတ်အမြတ်ကို ပေးလှူခြင်းမျိုး။

ဒါန ဝတ္ထုမျိုး ၁၀ ပါး။ ။ပေးလှူစရာ ဝတ္ထုပစ္စည်း ဆယ်ပါး။ အင်္ဂုတ္တရဒါနဝဂ်။ ။(၁)အန္န—ဆွမ်းအလှူ၊ (၂) ပါန—အဖျော် ရည် အလှူ၊ (၃) ဿရ—ကျောင်းဇရပ် အလှူ၊ (၄) ဝတ္ထ—အ ဝတ်သင်္ကန်းအလှူ၊ (၅)ယာန-လှေရထားစသောယာဉ်အလှူ၊ (၆) မာလ—ပန်း အလှူ၊ (၇) ဝိလေပန—နံ့သာ ပျောင်းရည် အလှူ၊ (၈) သေယျ—အိပ်ရာ ကော်ဇော အလှူ၊ (၉) ဂန္ဓ—နံ့သာမှုန့် ပေါင်ဒါရေမွှေးအလှူ၊ (၁၀) ပဒီပ—ဆီမီးအလှူ။

ဒါယကာ၀တ် ၅ ပါး။ ။ရဟန်းတို့အား ဒါယကာ ဒါယိကာမများက ပြုရမည့်၀တ် ငါးပါး။ ။(၁) ချစ်ကြည် မြတ်နိုးသောစိတ်ကို အမြဲထားရခြင်း။ (၂) ဆောင်ရွက်ပြုလုပ်ရမည့် ၀တ်ကြီး ၀တ်ငယ်တို့ကို အစဉ်မပြတ် ပြုလုပ်ပေးရခြင်း၊ (၃) ရဟန်းတို့နှင့် တွေ့သောအခါ ခင်မင်ချိုသာစွာနှင့် ကျန်းမာ ချမ်းသာကြောင်းစသော သာရဏီယကထာ စကားတို့ကို ပြောကြား နှုတ်ဆက်ရခြင်း။ (၄) ပစ္စည်းလေးပါးဖြင့် ရဟန်းတို့လိုသမျှ တောင်းယူနိုင်အောင် ၀ိနည်းကံအားလျော်စွာ ဖိတ်ကြား၍ ထားရခြင်း။ (၅) ထိုသို့ ပစ္စည်းလေးပါး ဒါယကာ ဖြစ်သည်နှင့်အညီ မိမိတတ်အားသမျှကို ပေးလှူ ပူဇော်ရခြင်း။

(ဒိ)

ဒိဋ္ဌဓမ္မ အကျိုးခံစားရသူ ၆ ယောက်။ ။ဘုရားသခင် ထင်ရှားရှိစဉ်ကာလ မိမိတို့ဒါနကြောင့် မျက်မှောက်ဘ၀၌ပင် အကျိုးခံစားရသူ ၆ ယောက်ဟူ၏။ အခြားပုဂ္ဂိုလ်များလည်း ရှိသေးသည်မှတ်လေ။ (၁) မလ္လိကာ မိဖုရား။ ဘုရားအား မုယောမုံ့အသိုးလှူ၊ ထိုနေ့၌ပင် ကောသလမင်းကြီး၏ မိဖုရားကြီးဖြစ်။ (၂) ပုဏ္ဏခေါ် ကျွန်ကူလီ။ ရှင်သာရိပုတ္တရာအား ဆွမ်းလှူ။ ထိုနေ့၌ပင် သူဌေးကြီးပုဏ္ဏဖြစ်၏။(၃) ကောသာဠက ပုဏ္ဏားး။ ဘုရားအား အပေါ်ရုံပုဆိုးလှူ။ ထိုနေ့၌ပင် အလုံးစုံ ရှစ်ခုရှစ်လီသော ဥစ္စာတို့ကို ရ၏။ (၄) သုမန ပန်းသည်မ။ မုလေးပန်းရှစ်ဆုပ်လှူ။ ထိုနေ့၌ပင် စည်းစိမ်ချမ်းသာတို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်းသို့ ရောက်၏။ (၅) သုပ္ပိယ ခေါ် ဒါယိကာမ။ ဂိလာန ရဟန်းအား ပေါင်သားလှီးလှူ။ နှစ်ရက်မြောက်၌ အနာလုံး၀ပျောက်။ အမာရွတ်မျှမထင်။ (၆) ဂေါပါလ မာတာ ဒေဝီ။ ဆံပင်ဖြတ်ရောင်းရ ရှစ်သပြာငွေမျှကို ရှင်မဟာကစ္စည်းထေရ်အားလှူ။ ထိုနေ့၌ပင် ဥတေနမင်းကြီး၏ မိဖုရားကြီးဖြစ်။

ဒိဋ္ဌဓမ္မနိဗ္ဗာန်မျိုး ၁၉ ပါး။ ။ဆိုင်ရာတရားစုတို့၏ ချုပ်ငြိမ်းမှု ချမ်းသာကို ယခုမျက်မှောက်ဘဝ၌ပင် ကောင်းစွာတွေ့မြင် ခံစားရသော နိဗ္ဗာန် အမျိုးအစား တဆယ့်ကိုးပါး။ အင်္ဂုတ္တိုရ်မှ။ (၁) ဝိနီဝရဏ နိဗ္ဗာန် (၂) ပဌမဈာန် နိဗ္ဗာန်။ (၃) ဒုတိယဈာန်၎င်း။ (၄)တတိယဈာန်၎င်း။(၅) စတုတ္ထဈာန်၎င်း။(၆) ပဉ္စမဈာန်၎င်း။ (၇)အာကာသာနဉ္စာယတနနိဗ္ဗာန်။(၈) အာကိဉ္စညာယတန၎င်း။ (၉)ဝိညာနဉ္စာယတန၎င်း။ (၁၀) နေဝသညာနာသညာယတန၎င်း။(၁၁)သညာဝေဒယိတနိရောဓ၎င်း။ (၁၂) သောတာပတ္တိမဂ္ဂ၎င်း ။(၁၃) သောတာပတ္တိဖလ၎င်း။ (၁၄)သကဒါဂါမိမဂ္ဂ၎င်း။ (၁၅)သကဒါဂါမိဖလ၎င်း။(၁၆)အနာဂါမိမဂ္ဂ၎င်း။(၁၇)အနာဂါမိဖလ၎င်း။(၁၈)အရဟတ္တမဂ္ဂ၎င်း။(၁၉)အရဟတ္တဖလနိဗ္ဗာန်။

ဒိဋ္ဌဓမ္မ ဝေဒနီယကံ ၏ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။မျက်မှောက် ဘဝ၌ ကြီးကျယ်စွာ အကျိုးပေးနိုင်မှုအတွက် အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ဓမ္မပဒ အဋ္ဌကထာဒုမှ။ (၁) အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်မှာ ဘုရား, ရဟန္တာ, ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်ရခြင်း။ (၂) နိရောဓသမာပတ်မှ ထခါစ ဖြစ်ရခြင်း။ (၃) အလှူဝတ္ထု၏ ဓမ္မိယလဒ္ဓ ဖြစ်ရခြင်း။ (၄) ထူးကဲလွန်မြတ်သော သဒ္ဓါ ရှိရခြင်း။

ဒိဋ္ဌိကြီး ၄ ပါး။ ။သမ္မာဒိဋ္ဌိဝါဒနှင့် ဆန့်ကျင်သော အကျင့်တရား ၄ ပါး။ (၁) အကြိယ ဒိဋ္ဌိ—ကောင်းမှု မကောင်းမှု ကုသိုလ် အကုသိုလ်ခေါ်သော အကြောင်းတရားစု ပြုမှုတို့ကို ပယ်သောအယူ။ (၂) နတ္ထိက ဒိဋ္ဌိ—ကောင်းမှု မကောင်းမှုတို့၏ ကောင်းကျိုး မကောင်းကျိုးဟူသည် မရှိ၊ လူသေက လူ့ဘဝ၊ နတ်ဘဝ၊ အပါယ်ဘဝဟူ၍မရှိ၊ မရောက်၊ အပြီးအပြတ် ဟူသော ဝါဒမျိုး။ (၃) အဟေတုက ဒိဋ္ဌိ—ကောင်းမှု မကောင်းမှု ပြုချင်ရာပြု၊ ကုသိုလ် အကုသိုလ်အရာသို့မရောက်။ သူ့အသက်သတ်နိုင်သည်။ သူ့ဥစ္စာ ခိုးနိုင်သည်စသော အကြောင်းအကျိုး ၂ မျိုးလုံးကို ပယ်သည့်ဝါဒ။ (၄) နိယတ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ—အကိရိယ ဒိဋ္ဌိ၊ နတ္ထိက ဒိဋ္ဌိ၊ အဟေတုက ဒိဋ္ဌိ ၃ ပါးတို့တွင် တပါးပါးကို မြဲမြဲစွာစွဲလမ်း ယူထားသောဝါဒ။

ဒိဋ္ဌိကြီး ၆၂ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''ခြောက်ဆဲ့နှစ်ပါးသော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ''မှာကြည့်ပါ။

ဒိဋ္ဌိဂိုဏ်းဆရာကြီး ၆ ယောက်။ ။စာပေတို့၌ အများ အားဖြင့် ''တိတ္ထိဂိုဏ်း, တိတ္ထိဘုရား''ဟု လာရှိသည်။ ၎င်းသရုပ်ကိုလည်း ''တိတ္ထိဂိုဏ်းဆရာကြီး ၆ ယောက်''ဟူသော ပုဒ္ဓာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဒိဋ္ဌိဖြစ်ခြင်း အကြောင်း ၂ ပါး။ ။ဋီကာကျော်မှ။ (၁) အယူသီလခဖေါက်ပြန်မှားယွင်း ပျက်စီးခြင်းရှိနေသူကို မှီဝဲဆည်းကပ်ခြင်း။ (၂) သဿတအယူ, ဥစ္ဆေဒအယူရှိနေခြင်း။

ဒီဃနိကာယ် ၃ ကျမ်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို''နိကာယ် ၅ ရပ် ''-က-ပိုဒ်၌ကြည့်ပါ။

ဒီဃသရ ၅ လုံး။ ။ ၂ မတ္တာရာကာလမျှ ရှည်ရှည် ရွတ်ဖတ်ရသော သရငါးလုံး၊ ။''အာ,ဤ,ဦ,ေ,ဩ''။ ။တို့ဖြစ်၏။

(ဒု)

ဒုက္ခမျိုး ၃ ပါး။ ။ဆင်းရဲခြင်းအပြား ၃ ပါး။ (၁)ဒုက္ခ ဒုက္ခ-ကာယိကဒုက္ခ, စေတသိကဒုက္ခ ခေါ် ကိုယ်စိတ် ၂ပါး ဆင်းရဲခြင်းမျိုး။ (၂)သင်္ခါရ ဒုက္ခ-လောကစည်းစိမ်တွေ မဖြစ် ဖြစ်အောင် ပြုပြင်အားထုတ်ရမှုဆင်းရဲ။ (၃) ဝိပရိနာမ ဒုက္ခ-သင်္ခါရနယ်ပယ်ဟူသမျှ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးရမြဲ ဆင်းရဲ။

ဒုစရိုက် ၃ ပါး။ ။ကာယဒုစရိုက်, ဝစီဒုစရိုက်, မနောဒုစရိုက်ကို ခေါ်သည်။အကျယ်''ဒုစရိုက် ၁၀'' ပါး၌ရှုပါ။

ဒုစရိုက် ၁၀ ပါး။ ။သာရတ္ထဒီပနီ ဋီကာမှ။ ။ငရဲ, တိရစ္ဆာန်, ပြိတ္တာ, အသူရကာယ်, အပါယ်လေးပါးသို့ လားစေတတ်သော ဒုစရိုက်တရား ဆယ်ပါး။ ။(၁) ပါဏာတိပါတာ-သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်း။ (၂) အဒိန္နာဒါနာ-သူ့ဥစ္စာကို ခိုးယူခြင်း။ (၃) ကာမေသု မိစ္ဆာစာရာ-သူ့မယားကို သွားလာ လွန်ကျူးခြင်း။ ဤသုံးပါးကား မကောင်းမှုကို ကိုယ်ဖြင့် ပြုကျင့်သောကြောင့် ကာယဒုစရိုက် ၃ ပါး မည်၏။ (၄) မုသာဝါဒါ-မဟုတ် မမှန်သော

စကားကို အမှန်အဟုတ် ပြုလုပ်ပြောဆိုခြင်း။ (၅) ပိသုဏာဝါစာ— သူနှစ်ယောက်တို့၏ အချစ်ကို ပျက်အောင် ကုန်းတိုက်ခြင်း၊ (၆) ဖရုသ ဝါစာ–အကြမ်းအထမ်း ဝေါက်ငမ်းဆဲရေးခြင်း။ (၇) သမ္ဖပ္ပ လာပ ဝါစာ-အပေါ့ အဖျင်း အနှစ်ကင်းသော စကားကို ပြောဆို ခြင်း။ ဤလေးပါးကား မကောင်း မှုကို နှုတ်ဖြင့် ပြုသောကြောင့် ဝစီ ဒုစရိုက် လေးပါးမည်၏။ (၈) အဘိဇ္ဈာ–သူ၏ ဥစ္စာကို ငါ့ ဥစ္စာ ဖြစ်သော် တော်လေစွဟု စိတ်ကအောက်မေ့ခြင်း။ (၉) ဗျာ ပါဒ–သူတပါးကို ငြိုးထားရန်မက် နှိပ်စက်ရအောင် စိတ်က ကြံ ဆောင်ခြင်း။ (၁၀) မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–ဘုရားဟောမှန် ကျမ်းဂမ္ဘီရကို ပယ်လှန် စိတ်ထား အယူ မှားခြင်း။ ဤသုံးပါးကား မကောင်းမှုကို စိတ်ဖြင့် ကြံစည်သောကြောင့် မနောဒုစရိုက် ၃ ပါးမည်၏။

ဒုစရိုက် ၃၀။ ။အထက်ပါ ဒုစရိုက် ၁၀ ပါးတို့တွင် တပါးတပါး လျှင် စေတနာ သုံးပါးစီ ရှိရကား စေတနာသုံးတန်ဖြင့် မြှောက် က ဒုစရိုက် ၃၀ ဖြစ်၏။

ဒုစရိုက် ၄၀။ ။''ကိုယ်တိုင်, တိုက်တွန်း, ချီးမွမ်း, စိတ်တူ,ပွါး ပြန်မူ၊ မှတ်ယူလေးဆယ်ကံ'' ဟူသော ဆောင်ပုဒ်အရ အထက်ပါ ဒုစရိုက် ဆယ်ပါးကိုတည်၊ (၁) ကိုယ်တိုင် ပြုခြင်း။ (၂) သူတပါး အား ပြုဖြစ်အောင် တိုက်တွန်းခြင်း။ (၃) သူတပါးပြုမှုကို ချီးမွမ်း ထောမနာဝမ်းသာခြင်း။ (၄) စိတ်တူခြင်း။ ၄ ပါးနှင့်မြှောက်ပွါး က အပါး ၄၀ ဖြစ်သည်။ ပါဠိ အင်္ဂုတ္တရဒသကနိပါတ်ယူ။

ဒုတိယက္ခရာ ၅ လုံး။ ။ဝဂ်ငါးပါးတွင် ပါဝင်သော 'ခ,ဆ,ဌ, ထ,ဖ'၊ အက္ခရာ ငါးလုံးတို့ကို သဒ္ဒါစည်းမျဉ်းအရ ခေါ်ဆိုသည်။

ဒုလ္လဘတရား ၅ ပါး။ ။ရခဲလှစွာသော သဘောတရားငါးပါးဟု လို၊ အကျယ် သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ်အဋ္ဌကထာ၌ရှိ။ (၁) ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒ ဒုလ္လဘ–ဘုရားအဖြစ်ကိုရခဲခြင်း။ (၂) မနုဿတ္တဘာဝ ဒုလ္လဘ– လူ့ဘဝ လူ့အဖြစ်ကိုရခဲခြင်း၊ (၃) သဒ္ဓါသမ္ပတ္တိ ဒုလ္လဘ–ရတနာ သုံးပါး၏ ဂုဏ်ကျေးဇူးနှင့် ကံ, ကံ၏အကျိုးကို ယုံကြည်ခြင်း စိတ် ဓာတ်ကိုရခဲခြင်း၊ (၄) ပဗ္ဗဇ္ဇိတဘာဝ ဒုလ္လဘ–ဘုရားသာသနာ

တွင်း၌ ရှင်သာမဏေ ရဟန်းပဉ္စင်းအဖြစ်ကို ရခဲခြင်း။ (၅) သဒ္ဓမ္မ သဝန အတိဒုလ္လဘ—သူတော်ကောင်းတို့၏ တရားစစ်တရားမှန်ကို အလွန်တရာ ကြားနာရခဲခြင်း။

ဒုဿီလရဟန်း၏ ကျေးဇူးဂုဏ် ၁၀ ပါး။ ။လူ့ဒုဿီလထက်, ရဟန်းဒုဿီလက အောက်ပါ ကျေးဇူးဂုဏ်ဆယ်ပါးသာသည်ဟူ၏။ (၁) ဗုဒ္ဓ သဂါရဝဂုဏ်—ဘုရားရှင်၌ ရိုသေခြင်းရှိသည်။ (၂) ဓမ္မ ဂါရဝဂုဏ်—တရားတော်၌ ရိုသေခြင်းရှိသည်။ (၃) သံဃဂါရဝ ဂုဏ်—သံဃာတော်၌ ရိုသေခြင်းရှိသည်။ (၄) သဗြဟ္မစာရီ သဂါ ရဝဂုဏ်—သတင်းသုံးဘော်၌ ရိုသေ၍ ပါဠိအဋ္ဌကထာ၌ သင်ယူခြင်း လုံ့လရှိသည်။ (၅) သဝဏ ဗာဟုလဂုဏ်—အကြားအမြင် များ သည်။ (၆) ပရိသဂတ အာကပ္ပ သမ္ပန္နဂုဏ်—ဒုဿီလပင် ဖြစ် သော်လည်း ပရိသတ်အလယ်၌ ရဟန်းအသွင်အပြင်ကိုဖြစ်စေသည်။ (၇) ဂရဟာဘယ ကာယဝါစာရက္ခဂုဏ်—သူတပါး ကဲ့ရဲ့မည့် ဘေးကိုကြောက်၍ ကိုယ်နှုတ်ကို စောင့်ရှောက်သည်။ (၈) ပဓာန ဘိမုခဂုဏ်—ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ရှေ့ရှုစိတ် ရှိသည်။ (၉) ဘိက္ခု သာ မညုပဂတဂုဏ်— ရဟန်း၏အဖြစ်သို့ ကပ်သည်။ (၁၀) ပါပစ္ဆန္န ဂုဏ်—မကောင်းမှုကိုပြုသော်လည်း ဖုံးလွှမ်း၍ပြုကျင့်၏။

(ဒေ)

ဒေဝဒူတ တရား ၅ ပါး။ ။လူတို့ သံဝေဂရမှုအတွက် နတ်တမန် ခေါ် သေမင်းတမန် ငါးပါး။ ဥပရိမပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်။ (၁) ဇာတိ—ပဋိသန္ဓေ တည်နေ မွေးဖွားရမှု။ (၂) ဇိဏ္ဏ—အိုမင်း ရင့် ယော်ရမှု။ (၃) အာတုရ—ကျင်နာကိုက်ခဲ ရောဂါသည်းခြင်း။ (၄) အာဝုခ—ထား, လှံ, သေနတ်စသော လက်နက်မျိုး။ (၅) မတ—သေသူ, သူသေကောင်။

ဒေဝဓမ္မတရား ၂ ပါး၊ ။နတ်များ နှစ်သက် မြတ်နိုး သော တရား။ ကမ္ဘာ့စောင့်တရား ၂ ပါးလည်းခေါ်၏။ဒေဝဓမ္မဇာတ် ဒုကင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော်၌လာသည်။ (၁) ဟိရီ-မကောင်းမှုအားလုံးမှ ရှက်ခြင်း

သဘော။ (၂)ဩတ္တပ္ပ–မကောင်းမှုအားလုံးမှကြောက်ခြင်း မပြုဝံ့ခြင်းသဘော။

ဒေဝီ ၅ ပါး။ ။လောကီသိဒ္ဓိတို့ကို ပေးစွမ်းနိုင်သည့် နတ်သမီးကြီး ငါးဖော်။(၁) သူရဿတီ။(၂)စန္ဒီ။(၃)ပရမိဿွာ။(၄) မဟာပိန္နဲ။ (၅)ဂေါရိဝိန္ဒာ။ ။၎င်းတို့ကို တောင့်တဖိတ်ခေါ် ကျူးရင့်သည့် ဂါထာကား။''သူရဿတိစ မေ မာတာ၊မာတာစ မေ သူရဿတီ၊ အနုကမ္ပံ ဥပါဒါယ၊ ဝိယံဒေဟိ၊လာဘံဒေဟိ၊ ဓနံဒေဟိ၊ သုခံ ဒေဟိ၊ မိတ္တံဒေဟိ၊ ဉာဏံဒေဟိ၊ သူရဿတီ''။ ။ကျန် ဒေဝီ ၄ပါးကိုလည်းအမည်သွင်း၍ ဤနည်းဖြင့်ရွတ်ဆိုကျူးရင့်ရလေသည်။

ဒေဝီ ၇ ပါးတနည်း။ ။(၁) မိန္ဒရဒေဝီ။(၂)သက္ကဒေဝီ။(၃)မေခလာဒေဝီ။(၄)ကိန္နရာဒေဝီ။(၅)ရုက္ခဒေဝီ။(၆)စန္ဒာဒေဝီ၊ (၇)စန္ဒီဒေဝီ။၎င်းတို့ကို တောင့်တဖိတ်ခေါ် ကျူးရင့်သည့် ဂါထာများကား အထက်ပါ သူရဿတီ ဂါထာအတိုင်း။

ဒေဝီ ၉ ပါးတနည်း။ ။လောကီသိဒ္ဓိအကျိုးကို ထင်ရှားစွာပြီးစေတတ်သော ဒေဝီ ၉ ပါးကို မှော်ပညာဆရာများ အထူးလိုက်စားပင့်ဆောင် ပူးကပ်ကြစေသည်။ (၁) မာတာဒေဝီ၊ (၂) ဇာရန္ဒသီ။ (၃) ဇာရန္ဒတီ၊ (၄)မဏိမေခလာ၊(၅) သူရဿတီ၊(၆)မာယာဒေဝီ။(၇)ဇာဂြိဒေဝီ။(၈) ပြာဂြိဒေဝီ။(၉) ဇာရုဝတီ။ ၎င်းတို့ကိုလည်း သူရဿတီ ဂါထာအတိုင်း ဤဥ္စာအမည်သွင်း၍ အစောင့်အရှောက်တောင်းရန်ကျူးရင့်ဖိတ်ခေါ်နိုင်သည်။

ဒေဝီတကျိပ် နှစ်ပါး။ ။ (၁) သဏ္ဍာဘာဂါ၊ (၂) သူရဿတီ၊ (၃) မဟာလက္ခိ၊ (၄) ဗလိရာဇာ၊ (၅) ဝါမာသူရ၊ (၆) ဇလသချာ၊ (၇) ဂရာပါက၊ (၈) ယောဂန္တရာ၊ (၉) ကလျာဏဂ်ါ။ (၁၀) နန္ဒာဒေဝီ။ (၁၁) နရိန္ဒာ ဒေဝီ၊ (၁၂) မဟာပိဿနူ။ ၎င်းတို့ကို ကျူးရင့်ဘိတ်ခေါ် အပ်နှင်းသည့် ဂါထာများကား ဆိုင်ရာ အမည်သွင်း၍ အထက်နည်းအတိုင်း ရွတ်လေ။

ဒေဝီ တကျိပ်နှစ်ပါး တနည်း။ ။ဤဥ္စ ဖော်ပြထားသည့် ဒေဝီ ၁၂

ပါးကိုကား။ လောကစောင့်ဒေဝီ တကျိပ်နှစ်ပါးဟု ထိုဒေဝီသျှတ္တရတွင် သီးခြား ထုတ်ဆို ပြထားသည်။ ။(၁) သူရဿတီဒေဝီ။ (၂) စန္ဒီဒေဝီ။ (၃) နိတြဲဒေဝီ။ (၄) မနောဟာရီဒေဝီ။ (၅) ဖုဿဝတီဒေဝီ။ (၆) ရမ္ဘာဒေဝီ။ (၇) ကာရဒေဝီ။ (၈) ဂန္ဓဗ္ဗီဒေဝီ။ (၉) ဝိနတ္တရီဒေဝီ။ (၁၀) စန္ဒာဒေဝီ။ (၁၁) ပရမေဿာဒေဝီ။ (၁၂) မဏိမေခလာဒေဝီ။ ဤသို့လျှင် ပေါင်း ဒေဝီ သုံးကျိပ်သုံးပါး။ တနည်း လေးကျိပ် ငါးပါး ဟု ထိုဒေဝီသျှတ္တရကျမ်းတွင် အပေါင်းကိုလည်း ပြဆိုထားလေ၏၊ ထိုကြောင့် ၎င်းနတ်ပင့်လက်ာကြီး အဆုံးနားတွင်။ ။''ဆရာမိန့်ခွန်း၊ ဆိုခဲ့ညွှန်းသည်၊ နှုတ်ခွန်းသံတိုင်း၊ မဆုတ်ဆိုင်းနှင့်၊ အမှိုင်းအမ၊ ကိုယ်ကာယတွင်၊ စောင့်ကြမြဲပင်၊ စွဲထုံလျှင်၊ နတ်ရှင်ဒေဝ ါ၊ သဗ္ဗဘာဂ၊ သူရဿတီ၊ လက္ခဏီမဟာ၊ ဗလိရာဇာ၊ ဝါမာသူရ၊ ဇလသင်္ချာ၊ ဂရာပါက၊ ယောဂတနှင့်၊ ကလျာဏတဖြာ၊ နန္ဒာဒေဝီ၊ နရိန္ဒာဒေဝီ၊ မဟာဝိဿနိုး၊ ဆဲ့နှစ်မျိုးနှင့်၊ တန်ခိုးကြီးစွာ၊ ကိန္နရာဇော၊ သင်္ကေ်ာဒေဝီ၊ တလီရောင်ဖြာ၊ မေခလာမည်၊ ကိန္နရီရက္ခ၊ ထိုမှစန္ဒီ၊ ကျော်သည်စန္ဒာ၊ ခုနစ်ဖြာနှင့်။ မာတာဒေဝီ၊ ဇူရန္ဒသီ၊ ဇူရန္ဒတီ၊ မဏိမေခလာ၊သူရဿတီ၊ မာယာဒေဝီ၊ ဇာဂရီ ပြာဂရီ၊ ဇာရုဝတီ၊ ဒေဝီကိုးပါး၊ မိမင်းများနှင့်။ ငါးဦးတလီ၊ သူရဿတီ၊ စန္ဒီ ပရမိဿာ၊ မဟာဝိန္ဒွ၊ လွန်ကဲကျော်ဇော၊ ဂေါရဝိန္ဒ၊ ဟူသမျှနှင့်၊ တကွပေါင်းရုံး၊ သုံးကျိပ်သုံးတို့၊ စုရုံးအကုံ၊ ရောက်ကြ တုံလော။ လုံးစုံစကား၊ ဆိုသည်များကို၊ ထောင်နားနာကြ၊ အချအချီ၊ အလှီအဆွဲ၊ အနွဲ့အငင်၊ ခုပင်ထက်ကြပ်၊ မရပ်မနေ၊ ပြုကြပေလော'' စသည်ဖြင့် ပါရှိလေသည်။ ကဝေသာရ ကျမ်းမှာလည်း ၎င်းနတ်ပင့် မန္တာန်ကြီးများ ပါရှိလေသည်။

ဒေသစာရီမျိုး ၃ ပါး။ ။ဘုရားရှင်တို့၏ ဒေသစာရီကြွချီတော်မူမြဲ ၃ ပါး။ ဝိနည်းအဋ္ဌကထာမှ။ (၁) မဟာမဏ္ဍလဒေသစာရီ—သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော် ၁ ရက်နေ့၌ ရဟန်းတော်များခြံရံကာ ထိုထိုမြို့ရွာနိဂုံတို့သို့ တရားဓမ္မဟောပြဆုမ္မတော်မူခြင်း၊ ပစ္စည်း

၄ ပါးအလှူခံကာ ချီးမြှောက်တော်မူခြင်းတို့ဖြင့် ၉ လတိုင်တိုင် လှည့်လည်တော်မူ၍ ဝါဆိုခါနီးလာမှ သင့်လျော်ရာ ကျောင်း၌ ဝါကပ်တော်မူခြင်းမျိုး။ (၂) မဇ္ဈိမ မဏ္ဍလဒေသစာရီ – တပည့်သာဝကသံဃာတို့ သမထဝိပဿနာဉာဏ်နုသေးသည်ဖြစ်၍ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်ကျော် ၁ ရက်နေ့ကျမှ အထက်ပါနည်းအတိုင်း ၈ လတိုင်တိုင် လှည့်လည်ကြွချီတော်မူခြင်းမျိုး။ (၃) အန္တိမ မဏ္ဍလဒေသစာရီ–ချွတ်ထိုက်သောသတ္တဝါတို့ ဉာဏ်နုသေးသည်ဖြစ်အံ့၊ ဝါဆိုရာဌာန၌ပင် နတ်တော်လပြည့်ထိအောင် ငံ့လင့်တော်မူ၍ အထက်ပါနည်းအတိုင်း နတ်တော် လပြည့်ကျော် ၁ ရက်နေ့မှ စတင်ချီကြွတော်မူရာ ၇ လပတ်လုံးဖြစ်လေသည်။

ဒေသနာတော် ၃ ရပ်။ ။ပိဋကတ်သုံးပုံ၌ ဒေသနာအားဖြင့် ၃ပါးပြား၏။ (၁)အာဏာ ဒေသနာ-အမိန့် အာဏာတော်ကိုအများအားဖြင့် ထည့်သွင်းပညတ်တော်မူသောဝိနည်းပိဋကတော်။ (၂) ဝေါဟာရ ဒေသနာ-ဝေါဟာရပါရဂူဖြစ်တော်မူသော ဘုရားသခင်သည် ဝေါဟာရကို အများဆုံးသုံး၍ ဟောကြားတော်မူသော သုတ္တန်ပိဋကတော်။ (၃)ပရမတ္ထ ဒေသနာ-ပရမတ်တရားကို အဦးထား၍ ဟောကြားတော်မူသော အဘိဓမ္မာပိဋကတော်။

ဒေသနာမျိုး ၂ ပါး။ ။ဘုရားရှင် ဟောကြား ဆုမ္မှု အစဉ်နှစ်ပါး၊ (၁)ပညတ္တိ ဒေသနာ-လူနတ် ရဟန်း မိဘ ဆရာ ဘုရားစသော အနက်ဒြဗ်နှင့် ၎င်းတို့၌ရှိသော ဂုဏ်ကိုပြ၍ ဟောသောဒေသနာ။ ၎င်းကိုပင် 'သမ္မုတိဒေသနာ'ဟုလည်း ခေါ်သေး၏။ (၂)ပရမတ္ထ ဒေသနာ- စိတ် စေတသိက် ရုပ် နာမ်တို့ကိုပြ၍ ဟောသောဒေသနာ။

(ဒေါ)

ဒေါမာန်ပွါးများ၊ ၁၄ပါး၊ မျိုးစားပုဂ္ဂိုလ် ဘယ်သူနည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို''အမျက်ကြီးဌြား ၁၄ ပါး''ဟူသောသုတေသန၌ပြခဲ့ပြီ။

ဒေါသ ၃ပါး။ ။သလိပ်,သည်းခြေ,လေ,ဤသုံးပါးကို သတ္တဝါတို့၏

ကိုယ်ကို ဖျက်ဆီးတတ်သောကြောင့် ထိုထိုဆေးကျမ်းတို့၌ ဒေါသ ၃ ပါးဟု ခေါ်ဆိုရေးသားကြ၏၊

(ဒျ)

ဒျန့် ၃ ပါး၊ ဂီတသွား၊ သီခြားထံ့တျာ။ ။သီချင်းကြီး, သီချင်းခံ့, ဘွဲ့, ပတ်ပျိုး, ကြိုး, စသည် သီဆိုရာ၌ (၁) အာဒျန့်။ (၂) လျှာဒျန့်၊ (၃) နှာဒျန့်''ဎင်းဒျန့် ၃ပါးဖြင့်ဂီတသွားတို့၌ အဟိုက်, အငင်, အသွဲ့ အဖြတ်ထည့်လျက် ကျူးရင့်သီဆိုပုံ နည်းကို ဆို၏။

(ဒွ)

ဒွါဒရာသီ၊ ၁၂ လီ၊ ခေါ်မှီလူတို့ထုံး။ ။ရာသီ ဆဲ့နှစ်ပါးကိုဆိုသည်။ ၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''ဆဲ့နှစ်ရာသီ'' မှာကြည့်ပါ။

ဒွါဒသရူပါ၊ သင်္ဂဝါ၊ ၁၂ ဖြာရုပ်ပုံ အဘယ်နည်း။ ။ရှေးဘုံနိဒါန်းလာ ဒွါဒသရူပ ဖေါင်ပုံမှယူဖြေသည်၊ ။(၁)ခြသေ့်နှုတ်သီးနှင့် ၎င်းအမောက်၊ (၂) တိုးမြီးနှင့် ၎င်းလက်တဖက်,ခြေနှစ်ဖက်၊ (၃) ကိန္နရာလက်နှစ်ဖက် ကနေဟန်၊ (၅) မြင်းနား နှစ်ဖက်၊ (၆) ဆင်စွယ် နှစ်ချောင်း၊ (၇) မကန်းနှာမောင်း၊ (၈) ကရဝိက်အတောင် နှစ်ဖက်၊ (၉) သမင်ချို နှစ်ဖက်၊ (၁၀)ကျွဲချို နှစ်ဖက်၊ (ချိုနှစ်ထပ်) (၁၁) စာမရီ လည်ဆံ၊ (၁၂) ငါးကြင်းအမြီး(တိုးမြီးနှင့် ၂ ထပ်)။

ဒွါရ ၃ ပါး။ ။အကုသိုလ်, ကုသိုလ် ၂ ပါးတို့၏ ဝင်ထွက်ကျရောက် ဖြစ်ပေါ်ရာ ၃ ပါး။ ။(၁) ကာယ ဒွါရ–ကိုယ်ဖြင့်ပြုသော ကောင်းမှု, မကောင်းမှု ဖြစ်ပေါ်ရာ။ (၂) ဝစီ ဒွါရ-ဂုဏ်ကျေးဇူးကို ချီးကျူးပြောဆိုကြောင်း ကဲ့ရဲ့ကြောင်း ဖြစ်သောနှုတ်။ (၃)မနော ဒွါရ-မှန်းဆ၍ အာရုံပြုကြောင်းဖြစ်သောစိတ်။

ဒွါရ ၆ ပါး။ ။အာရုံတို့၏ ထွက်ဝင်ရာ အပေါက် ၆ ပါး ဟုလို။ (၁) စက္ခု ဒွါရ–မျက်စိ။ (၂) သောတ ဒွါရ–နား၊ (၃) ဃာန

ဒွါရ-နှာခေါင်း၊ (၄) ဇိဝှါ ဒွါရ-လျှာ။ (၅) ကာယ ဒွါရ-ကိုယ်။ (၆) မနော ဒွါရ-စိတ်။

ဒွါရ ၉ပေါက်။ ။ကိုယ်ခန္ဓာ၌ရှိသော မျက်စိ၂ပေါက်။ နား၂ပေါက်။ နှာခေါင်း ၂ ပေါက်။ ပါးစပ်, ဝစ္စမဂ်, ပဿာဝမဂ်, ပေါင်း ၉ ပေါက်ကို ခေါ်သည်။

ဒွါရ ၁၀ ပေါက်။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'ယောက်ျား ဒွါရ ၁၀ ပေါက်' ၌ ကြည့်ပါ။

ဒွါရ ၁၃ ပေါက်။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်'မိန်းမ ဒွါရ ၁၃ ပေါက်'၌ ပြမည်။

(ဓ)

ဓနိတအက္ခရာ ၁၀ လုံး။ ။ကမ္မဝါစာဖတ်ရာ၌ အသံတင်းတင်း ပြင်းပြင်းထန်ထန်ရွတ်ရသော အက္ခရာမျိုး ၁၀ လုံး။ ''ခ,ဃ,ဆ, ဈ,ဌ,ဎ,ထ,ဓ,ဖ,ဘ,''တို့တည်း။

ဓမ္မကထိကမျိုး ၄ ပါးနှင့် ပရိသတ် ၄ စား။ ။တရားဟောဆရာ ၄ မျိုးနှင့် တရားနာ ပရိသတ် ၄ ပါး။ ပညာရှိ,မရှိ ခွဲခြားချက်။ (၁) ဗာလ ဓမ္မကထိက,ဗာလ ပရိသတ်-အ နည်း ငယ် မျှ လည်း ဟောကြား သေး၏၊ အကျိုးစီးပွါးနှင့်လည်း မယှဉ်၊ တရားနာ ပရိသတ်ကလည်း နာကား နာယူ၏၊ အကျိုးရှိမရှိ ပါမျှမသိချေ။ (၂) သဘာဝ ဓမ္မကထိက,ပဏ္ဍိတ ပရိသတ်-အနည်းငယ်သာ ဟောကြား၏၊ အကျိုးစီးပွါးနှင့်ကား ယှဉ်၏၊ တရားနာ ပရိသတ် ကလည်း အကျိုးရှိမရှိ သိလိမ္မာ၏။ (၃) ဗာလ ဓမ္မကထိက, ဗာလ ပရိသတ်-ရှည်ရှည်လျားလျား များများလည်းဟောကြား၏၊ အကျိုးစီးပွါးနှင့်လည်းမယှဉ်။ သူ့ ပရိသတ်ကလည်း အကြောင်း အကျိုး ပါမျှမသိ၊စီးပွါးရှိမဲ့လည်း နားမလည်။ (၄) ပဏ္ဍိတ ဓမ္မကထိက, ပဏ္ဍိတပရိသတ်- အကျိုးစီးပွါးနှင့် စပ်ယှဉ်သော တရားတို့ကို ရှည်ရှည်လျားလျား များများလည်း ဟောကြား၏။

ပရိသတ်ကလည်း ကြောင်းကျိုးဆင်ခြင် ဉာဏ်ပညာနှင့်ယှဉ်၍ နာ တတ်၏။

ဓမ္မခန္ဓာ၊ ၄ ပါးလာ၊ ဝေဖြာခြားနားသိ။ ။တရားတော်၏ ဂုဏ် အပေါင်းအစု ၄ ခု။ (၁) သီလက္ခန္ဓာ–သီလတည်းဟူသော ဂုဏ် အပေါင်း။ (၂) သမာဓိက္ခန္ဓာ–သမာဓိတည်းဟူသော ဂုဏ်အ ပေါင်း။ (၃) ပညာက္ခန္ဓာ–ပညာတည်းဟူသော ဂုဏ်အပေါင်း။ (၄) ဝိမုတ္တိခန္ဓာ–နိဗ္ဗာန်တည်းဟူသောဂုဏ်အပေါင်း။

ဓမ္မခန္ဓာပေါင်း ၈၄၀၀၀(ရှစ်သောင်းလေးထောင်)။ ။ပိဋကသုံးပုံ ၌ ဘုရားဟောဓမ္မခန္ဓာပေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်ရှိသည်ကို ဆို သည်။ (၁) ဝိနည်း ပိဋကတော်၌ ဓမ္မခန္ဓာပေါင်း ၂၁၀၀၀ (နှစ်သောင်းတထောင်)ရှိသည်။ (၂)သုတ္တန်ပိဋကတော်၌ ဓမ္မခန္ဓာ ပေါင်း ၂၁၀၀၀(နှစ်သောင်းတထောင်)ရှိသည်။ (၃)အဘိဓမ္မာ ပိဋကတော်၌ ဓမ္မခန္ဓာပေါင်း (၄၂၀၀၀)လေးသောင်းနှစ်ထောင် ရှိသည်။ ပေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်ဖြစ်၏။

ဓမ္မခန္ဓာ၊ မြတ်အင်္ဂါ၊ ၉ ဖြာ ဝေဘန်သိ။ ။ပိဋက ၃ ပုံ၏ အင်္ဂါကိုးပါးကို စိတ်ဖြာ၍ သိထားပါ ဟူ၏။ (၁) သုတ္တ–မင်္ဂလ သုတ်, ရတနသုတ်, နာလကသုတ် စသော သုတ်ဟူ၍ အမည် ရသည့် ဓမ္မခန္ဓာများ။ (၂) ဂေယျ–သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ် စသော ဂါထာများစွာတို့ ပါရှိသည့် သုတ်များ။ (၃) ဝေယျာကရဏ- အဘိဓမ္မာပိဋက စသော ဂါထာမပါရှိသည့် ဒေသနာတော်ဟူသမျှ။ (၄) ဂါထာ–ဓမ္မပဒ, ထေရဂါထာ, ထေရီဂါထာ စသော ဂါထာသက်သက်ဖြင့် ဟောတော်မူသည့် တရားဒေသနာတော်များ။ (၅) ဥဒါန-နှစ်သက်ရွှင်ပြသည့် သောမနဿဉာဏ်နှင့် ယှဉ်လျက် ရွတ်ဆို ကျူးရင့်တော်မူသော 'အနေကဇာတိသံသာရံ' စသည့် နှစ်ဆဲ့ရှစ်သုတ်တို့ကို ခေါ်သည်။ (၆) ဣတိဝုတ်–''ဝုတ္တံ ဟေတံ ဘဂဝတာ'' အစရှိ၍ ဟောကြားတော်မူသော တရာ့တစ်ဆဲ့ရှစ် (၁၁၀) သုတ်တို့ကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၇) ဇာတက– အပဏ္ဏက ဇာတ်, ဝေဿန္တရာဇာတ် စသော ငါးရာ့ငါးဆယ်ဇာတ် တို့ကို

ဆိုသည်။ (၈)အဗ္ဘုတ ဓမ္မ—"စတ္တာ ရောမေ ဘိက္ခဝေ အဗ္ဘုတ ဓမ္မာ အာနန္ဒေတိ" အစရှိသော အံ့ချီးဘွယ်ရာနှင့် ယှဉ်၍ ဟောတော်မူသည့် တရားတော်ဟူသမျှ။ (၉) ဝေဒလ္လ—မေးခြင်း ဖြေခြင်းဟူသော အမေးအဖြေများဖြင့် ဝမ်းမြောက် ရွှင်ပြခြင်းတို့ကို ရကြသည့် စူဠ ဝေဒလ္လသုတ်,မဟာ ဝေဒလ္လသုတ်, သမ္မာဒိဋ္ဌိသုတ် စသော တရားတော်များကို ဆိုသည်။

ဓမ္မတာ ၃၀။ ။ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာလာ ဘုရားရှင်ဟူသမျှ တို့၏ ပြီး, ပြည့်စုံမြဲဖြစ်သော သဘောတရားသုံးဆယ်ဟူ၏။ ၎င်းအကျယ်ကို "ဘုရားရှင်တို့ ဓမ္မတာ ၃၀" ဟူသော သုတေသန စကားရပ်၌ ရှုပါလေ။

ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါမျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို၊ "ပဋိသမ္ဘိဒါ ၄ ပါး" ၌ ကြည့်ပါ။

ဓမ္မိက ဒါနအပြား ၃ ပါး။ ။တရားနှင့်လျော်သော အလှူမျိုး ၃ ပါး။ပရိဝါ အဋ္ဌကထာ။ ။ (၁)သံဃဿ နိန္နံ သံဃဿေဝ ဒေတိ– သံဃာသို့ လှူရန် ညွတ်ပြီးသော ဝတ္ထုကို သံဃာအားပင်ပေးလှူခြင်း။(၂)စေတိယဿနိန္နံ စေတိယဿေဝ ဒေတိ–စေတီသို့ လှူရန် ညွတ်ပြီးသော ဝတ္ထုကို စေတီအားပင် ပေးလှူခြင်း။ (၃) ပုဂ္ဂလဿ နိန္နံ ပုဂ္ဂလဿေဝ ဒေတိ–ပုဂ္ဂိုလ်လှူရန် ညွတ်ပြီးသော ဝတ္ထုကို ပုဂ္ဂိုလ်အားပင် ပေးလှူခြင်း။

ဓာတ် ၄ ရပ်ခေါ်၊ ဗေဒင်ကျော်၊ မိန့်တော်မူ ဘုရား။ ။ဗေဒင်အလိုအားဖြင့် ထင်ရှားကျော်စောသော ဓာတ် ၄ ရပ်ကား။ ။ (၁) သူရိယဓာတ်။ (၂) ပါပဓာတ်။ (၃) အမြိတ္တဓာတ်။ (၄) ကောလီဓာတ်တို့ ဖြစ်ကြ၏။

ဓာတ် ၁၈ ပါး။ ။မိမိတို့ ဆိုင်ရာ သဘောကို ဆောင်ရွက်တတ်သော တရား ၁၈ ပါး၊ ။စက္ခုဓာတ်။ သောတ ဓာတ်၊ ဃာနဓာတ်။ ဇိဝှါဓာတ်။ ကာယဓာတ်၊ မနောဓာတ်။ ရူပဓာတ်။ သဒ္ဒဓာတ်။ဂန္ဓဓာတ်။ရသဓာတ်။(၁၀)။ ဖေါဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်။မနောဝိညာဏဓာတ်၊ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်။ သောတဝိညာဏဓာတ်၊ ဃာနဝိ

ညာဏဓာတ်။ ဗီဇ္ဂါ ဝိညာဏဓာတ်။ ကာယ ဝိညာဏ ဓာတ်။ မနောဓာတ်(၁၈)။

ဓာတ်ကသိုဏ်းခေါ်၊ မျိုး ၄ ဘော်၊ ဖြေတော်မူ ဘုရား။ ။ပထဝီကသိုဏ်း, အာပေါကသိုဏ်း, ဝါယော ကသိုဏ်း, တေဇောကသိုဏ်းတို့ကိုပင် ဓါတုကသိုဏ်းဟုခေါ်၏။အကျယ် ''ကသိုဏ်း ၁၀ပါး''၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ဓာတ်ကြီး ၄ ပါး။ ။အဘိဓမ္မာ ကျမ်းလာ အများသုံး ထင်ရှားသိလွယ်သောဓာတ်ကြီးများ။ ။(၁) ပထဝီဓာတ်–မြေ။ (၂) တေဇောဓာတ်–မီး။ (၃) အာပေါဓာတ်–ရေ။ (၄) ဝါယောဓာတ်–လေ။

ဓာတ်တော် ၃ ပါး၊ ရွယ်အစား၊ခြားနားရောင်ခြည် အဘယ်နည်း။ ဓာတ်တော်တို့၏ အရွယ်အစားနှင့် အဆင်းအရောင်တို့ကား အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်ကြ၏။ (၁) မဟန္တာ မုဂ္ဂမာသာစ–ဓာတ်တော် အကြီးစားကား ပဲနောက်စေ့ ပမာဏရှိ၍၊ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏာ- ရွှေရောင် အဆင်းရှိကုန်၏။ (၂) မဇ္ဈိမာ ဘိန္နတဏ္ဍုလာ- အလတ်စားကား ဆန်ကျိုးစေ့ ပမာဏရှိ၍၊ ဗကုလဝဏ္ဏာ–မြတ်လေးငုံအဆင်းရှိကုန်၏။(၃) ခုဒ္ဒကာ သာသပမတ္တာ–အသေးစား ကား မုန်ညင်းစေ့မျှ ပမာဏရှိ၍၊ မုတ္တဝဏ္ဏာ–ပုလဲရောင် အဆင်း ရှိကုန်၏။

ဓာတ်တော် ၇ ပါး၊မြတ်ကိုယ်စား၊ချန်ထားအဘယ်နည်း။ ။မြတ်စွာဘုရား၏ သရီရဓာတ်တော်များအားလုံးကို ရေတွက်သော် ၇ပါး ကျန်ရှိနေကြောင်းနှင့် သိရ၏။ (က) စွယ်တော် ဓာတ် ၄ ဆူ။(ခ) ညှပ်ရိုးတော်ဓာတ် ၂ဆူ။(ဂ) ဥဏ္ဏာလုံ မွေးရှင်တော်ဓာတ် ၁ ဆူ။ အသမ္ဘိန္နမျိုး ၃ ပါး။ (ဃ) အရိုးတော် ဓာတ် များစွာ။ (င) အသားတော်ဓာတ် များစွာ။ (စ) အသွေးတော် ဓာတ်များစွာ။ (ဆ) ဆံတော်ဓာတ် များစွာ၊ သသမ္ဘိန္နမျိုး ၄ပါး။ပေါင်း ၇ ပါး။

ဓာတ်မို ၁၂ ပါး။ ။အင်္ဂရတ်ဝေါဟာရ'အာကာသဓာတ်၁၂ပါး' ကိုပင် လုပ်ရတ်ဆရာတို့ သုံးနှုန်းကြကုန်၏။သရုပ်ကို 'အာကာသ ၁၂ပါး'၌ ပြခဲ့ပြီ။

ဓာတ်မ ၉ ပါး။ ။လုပ်ရတ်ကျမ်းလာ ဝေါဟာရ ဖြစ်သည်။ အင်္ဂရိတ်ဆရာတို့ကား ဓာတ်မ ၉ ပါးဟုဆိုက ၁–ဘော်။၂–ဘင်။ ၃–နာ။၄–သံ။၅-ဍွတ်။၆–သွတ်။၇–ဒန်။၈–ကိတ်။၉–သုတဟုနား လည်ကြကုန်၏။အကျယ်ကို 'လောကီသိပ္ပဝိဇ္ဇာဓရကျမ်း'၌ရှုလေ။

ဓါးရေး ၃၇ မျိုး။ ။နဝဒေးလူးတားမှ သုတေသနပြုသည်။ ဓါးချီ, ဓါးခင်း, မျက်နှာကာ, ဓါးလှ, ဓါးလျှိုး, မှောက်ထိုးရပ်, ရင်ခွဲ, အသားလှန်, ဓါးခုတ်, ဇင်ယော်သုတ်။ (၁၀)။တဖက်ထိုး, ရှေ့လှည်း, နောက်လှည်း, ရွှေနှုတ်မြွက်ယာလှ, ရွှေနှုတ်မြွက်ဝဲလှ, စွန်သုတ်, ပါးကပ်, ပန်းကုံးဖြတ်, ဓါးလွှင့်, ပန်းကုံးသီ။ (၂၀) ဆက်ရက်ခုန်, မီးတိုင်ပြု, ပိုးခြည်လွှား, သက်တင်ရေသောက်, ရွှေဘယက်လည့်လျောက်, ဒေါင်းမြီးကာ, ကျားမြီးဆွဲ, ဓါးရွက်, လက်ကောက်ဝတ်, မောင်းကပ်။ (၃၀)။ရွှေနှုတ်လည်လျောက်, နောက်လည့်လျောက်, ဓါးသွဲ, ဓါးပြ, တဖက်နှုတ်, နှစ်ဖက်နှုတ်, နောက်လှည့်။ (၃၇)။

ဓုတ္တ ၃ ပါး၊ လွန်ကြူးခြင်း၊ ပျက်ပြားဥစ္စာ ပါယ်လားရာ။ ။ ဓုတ္တမျိုး ၃ ပါးကိုလိုက်စားလွန်ကြူးသူများ ဥစ္စာဆုံးပါး၍ အပါယ် ၄ ပါးသို့ လားရသည်ဟူ၏။ (၁) သုရာ ဓုတ္တ–သေရည် သောက်ကြူးသူ။ (၂) ဣတ္ထိ ဓုတ္တ–မိန်းမလိုက်စား ပျော်ပါးကြူးသူ။ (၃) အက္ခ ဓုတ္တ–အလောင်းအစား ကစားကြူးသူ။

ဓူတင် ၁၃ ပါး။ ။ကိလေသာကို ခါတွက်ကြောင်း ခေါင်းပါးစေခြင်းတရား ၁၃ ပါး။ ။(၁) ပံ့သုကူ ဓုတင်–ဂဟပတိ စီဝရံ ပဋိက္ခိပါမိ၊ ပံသုကူလိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ– ဒါယကာတို့ လှူသော သင်္ကန်းကို စွန့်ပါ၏၊ ပံ့သုကူသင်္ကန်းကို ဆောက်တည်ပါ၏။ (၂) တေစီဝရိက် ဓုတင်– စတုတ္ထစီဝရံ ပဋိက္ခိပါမိ၊ တေစီဝရိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ–လေးထည်မြောက် သင်္ကန်းကို စွန့်ပါ၏၊ သုံးထည်သော သင်္ကန်းကိုသာ ဆောက်တည် ပါ၏။ (၃) ပိဏ္ဍပါတ် ဓုတင်–အတိရေကလာဘံ ပဋိက္ခိပါမိ၊ပိဏ္ဍပါတိကင်္ဂံသမာဒိယာမိ- လာဘ်ပိုလာဘ်လျှံကို ပယ်ပါ၏။ ဆွမ်းခံလို့ရသော ဆွမ်းကို စား

သောက်ပါ၏။(၄) သ ပဒါန ဓုတင်–လောလုပ္ပစာရံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ သပဒါန စာရိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ–လျှပ်ပေါ်လော်လီ အိမ်စဉ်ကျော် ၍ခံယူခြင်းကို ပယ်ပါ၏။ အိမ်စဉ် မကျော် မလှပ် ရပ်၍ ရသော ဆွမ်းကို ဆောက်တည်ပါ၏။ (၅) ဧကာသနိက် ဓုတင်– နာနာသန ဘောဇနံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ ဧကာသနိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ–နေရာ အထူးထူး၌ စားခြင်းကို ပယ်ပါ၏၊ တထိုင် တနေရာတည်း၌ စား ခြင်းကို ဆောက်တည်ပါ၏။ (၆) ပတ္တပိုင် ဓုတင်– ဒုတိယ ဘာဇနံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ ပတ္တ ပိဏ္ဍိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ – နှစ်ခွက် မြောက်သောဆွမ်း,ဟင်းကိုပယ်ပါ၏။တခွက်ထည်းနှင့်သာ ဆောက် တည်ပါ၏။(၇)ခလုပစ္ဆာ ဓုတင်–အတိရိတ္တ ဘောဇနံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ ခလုပစ္ဆာကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ- အတိရိက်ဝိနည်းကံဆွမ်းကို ပယ်ပါ ၏။ ခလုပစ္ဆာဓုတင်ကို ဆောက်တည်ပါ၏။ (၈) အရညကင် ဓုတင်–ဂါမန္တ သေနာသနံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊အရညိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ- ဂါမဝါသီကျောင်းသင်္ခမ်းကို ပယ်ပါ၏။ တောရကျောင်း၌ နေခြင်း ကို ဆောက်တည်ပါ၏။ (၉) ရုက္ခမူ ဓုတင်။ ဆန္နံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ ရုက္ခမူလိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ– အမိုးအကာရှိသောကျောင်းကို ပယ် ပါ၏။ သစ်ပင်ရင်း၌ နေပါ၏။(၁၀) အဗ္ဘောကာသိက ဓုတင်– ဆန္နဥ္စ ရုက္ခမူလဥ္စ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊အဗ္ဘောကာသိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ– အမိုးအကာရှိသောကျောင်းနှင့် သစ်ပင်တို့ကို ပယ်ပါ၏။ လွင်တီး ခေါင်၌ နေခြင်းကို ဆောက်တည်ပါ၏။ (၁၁) သုသာန ဓုတင်– န သုသာနံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ သောသာနိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ– သုသာန် မဟုတ် သော နေရာကို ပယ်ပါ၏။ သုသာန်၌ နေပါ၏။ (၁၂) ယထာ သန္တတိဓုတင်–သေနာသန လောလုပ္ပံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ ယထာ သန္တတိကင်္ဂံသမာဒိယာမိ–နေရာကောင်း၊ ကျောင်းကောင်း ရွေးချယ်မှုကို ပယ်ပါ၏။ဖြစ်စဉ်အတိုင်း နေထိုင်ပါ၏။(၁၃) နိသဇ် ဓုတင်–သေယျံ ပဋိက္ခိပ္ပါမိ၊ နေသဇ္ဇိကင်္ဂံ သမာဒိယာမိ–အိပ်ခြင်း ကို ပယ်ပါ၏။ ထခြင်း ထိုင်ခြင်းကို ဆောက်တည်ပါ၏။

ဓုတင်တရား၏ ကျေးဇူးဂုဏ် ၂၈ ပါး။ ။မိလိန္ဒပဉှာပါဠိတော်မှ။

ရှုဟင်ကျင့်သူ၏ အကျိုးဂုဏ်များဖြစ်သည်။(၁) သုဒ္ဓါဇီဝ-အသက်မွေး စင်ကြယ်၏။ (၂) သုခ ဖလ-ချမ်းသာကျိုး ရှိ၏။(၃) အနဝဇ္ဇ-အပြစ်မရှိ။(၄) န ပရ ဒုက္ခာပန-သူတပါးတို့အား ဒုက္ခမပေး။ (၅) အ,ဘယ-ဘေးမရှိ။(၆) အ,သမ္ဗိ ဋ္ဌန-သူတပါးကို မနှိပ်စက်။(၇) ဧကန္တ ဝဍ္ဍိက-အမှန်ကြီးပွါး၏။(၈) အ,ပရိဟာနိယ ကုသိုလ်တရား မဆုတ်ယုတ်။ (၉) အ,မာယံ-မာယာ စဉ်းလဲခြင်းမရှိ။(၁၀) အာရက္ခာ-သေခြင်းကို စောင့်တတ်၏။(၁၁) ပဏ္ဍိတဒဒ-တောင့်တတိုင်းပေး၏။(၁၂) သဗ္ဗသတ္တ ဒမန-သတ္တဝါ အားလုံးကို ဆုမ္မတတ်၏။ (၁၃) သံဝရ ဟိတ- စောင့် စည်းသော အကျိုး ရှိ၏။ (၁၄) မင္ဂရူပ- လျောက်ပတ်သော အကျင့် ဖြစ်၏၊ အ,နိဿိတ-ကိလေသာတို့ မမှီမကပ်နိုင်။(၁၆) ဝိပ မုတ္တ- ကိလေသာမှလွတ်၏။(၁၇)ရာဂက္ခယ-ရာဂကုန်၏။(၁၈) ဒေါသက္ခယ-ဒေါသ ကုန်၏။ (၁၉) မောဟက္ခယ-မောဟ ကုန်၏။ (၂၀) မာနပဟာန-မာန် တက်မှုကို ပယ်၏။ (၂၁) ကု ဝိတက္ကစ္ဆေဒန-မိစ္ဆာ ဝိတက်ကို ဖြတ်၏။ (၂၂) ကင်္ခါ ဝိတရဏ- ယုံမှားသံသယ ကူးမြောက်၏၊ (၂၃) ကောသဇ္ဇ ဝိဒ္ဓံသန- အပျင်းကို ပယ်ဖျောက်၏၊ (၂၄) အရတိ ပဟာန-မမွေ့လျော်ခြင်းကို ဖျောက်၏။(၂၅) ခမန-သည်းခံတတ်၏။ (၂၆) အတုလ- အတုမရှိ မြတ်သော အကျင့်တည်း။ (၂၇) အပ္ပမာန-မနှိုင်းယှဉ်အပ်သော ဂုဏ်ရှိ၏။(၂၈) သဗ္ဗဒုက္ခက္ခယ ဂမန-နိဗ္ဗာန်သို့ရောက်၏။

ရုရ ၂ ပါး၊ ရဟန်းများ၊ ထမ်းပြား ကျင့်ဆောင်သည်။ ။ရဟန်းတော်များလိုက်နာပြုကျင့်ရသောတာဝန် ၂ပါး။ ။(၁)ဂန္ထဓုရ-စာပေသင်ယူ ပို့ချ ရေးမှတ်ဟောပြောနေမှု။(၂)ဝိပဿနာဓုရ-ကမ္မဋ္ဌာန်း ဘာဝနာ အားထုတ်နေမှု။

(နံ)

နံသင့်အက္ခရာမျိုး ၃၃ လုံး။ ။အ—တနဂ်နွေနံ့,၊ က ခ ဂ ဃ င-တနလ်ာနံ့,၊ စ ဆ ဇ ဈ ည-အင်္ဂါနံ့,၊ ဋ ဌ ဍ ဎ ဏ၊ တ ထ ဒ

ဓ နု–စနေနံ့, ၊ပ ဖ ဗ ဘ မ–ကြာသပတေးနံ့,၊ သ ဟ–သောကြာနံ့,၊ လ ဝ ဠ–ဗုဒ္ဓဟူးနံ့,၊ ယ ရ–ရာဟုနံ။

နံသင့်လူမျိုး ၁၀၁ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းလာ နေ့နံနှင့် လူမျိုး ယှဉ်ပုံ ဖြစ်၏။ ။(၁) တနင်္ဂနွေနံ–ယွန်း။ (၂) တနင်္လာနံ–ရှမ်း။ (၃) အင်္ဂါနံ–မွန်, တလိုင်း။ (၄) ဗုဒ္ဓဟူးနံ–ကတူး။ (၅) ကြာသပတေးနံ–မြန်မာ၊ (၆) သောကြာနံ–သက်။ (၇) စနေနံ–ကုလား။ (၈) ရာဟုနံ–တရုတ်လူမျိုး။

နံ့သာမျိုး ၄ ပါး။ ။(၁) ကုံကုမံ။ (၂) လေးညှင်း။ (၃) ကမျည်း။ (၄) တောင်ဇလပ်။ ဤကား မဂဓအဘိဓာန်အလိုတည်း။

နံ့သာမျိုး ၅ ပါး။ ။(၁) နံ့သာဖြူ။ (၂) နံ့သာနီ။ (၃) ကရမက်။ (၄) အကျော်။ (၅) စမ္ပါ။ ဗိဇ္ဇောဆေးကျမ်းတို့၌ သွေး, လေ,သလိပ်, သည်းခြေတို့ကိုနိုင်၏။ အပူကိုငြိမ်းစေတတ်၏ဟု ဆိုသည်။

နံ့သာမျိုး ၁၀ ပါး။ ။သာရတ္ထသင်္ဂဟာကျမ်းမှ ယူပြသည်။ (၁) ကာလာနုသာရီစသော အမြစ်နံ့သာ။ (၂) စန္ဒကူးစသော အနှစ်နံ့သာ။ (၃) ထင်းရှူးစသော အကာနံ့သာ။ (၄) သစ်ကြံပိုးစသော အခေါက်နံ့သာ။ (၅) သီး,စသော အလွှာနံ့သာ။ (၆) ပွဲလျှက်စသော အရည်နံ့သာ။ (၇) ကွမ်းရွက်စသော အရွက်နံ့သာ။ (၈) ကံ့ကော် မာလာကျိုကျုစသော အပွင့်နံ့သာ။ (၉) ဇာတိပ္ဖိုလ်စသော အသီးနံ့သာ။ (၁၀) အလုံးစုံအနံ့နှင့် ပြည့်စုံသော သက်န်းစသော ပင်စည်နံ့သာ။

နက္ခတ် ၂၇ လုံး။ ။လုံးရေ သဏ္ဌာန်အစုံနှင့် ကျမ်းစာမူရင်းအတိုင်း ပြလိုက်သည်။ ။ ၁။ အဿဝဏီ၊ ခြောက်လုံးညီ၊ တူပြီ မြင်းခေါင်းဆို။ ၂။ ဘရဏီမှာ၊ သုံးလုံးသာ၊ ပမာခုံလောက်လို။ ၃။ ကြတ္တိကာကြယ်၊ ခုနစ်သွယ်၊ ကြက်ငယ်စုသလို။ ဖျောက်ဆိပ်ကြယ်ခေါ်။ ၇ ဖော်၊ ယူသော် ကြတ္တိကာ။ ဤနက္ခတ်သုံးလုံးကား၊ ကျီးတာရာနှင့် ယှဉ်၍သွား၏။ ၄။ ဆယ်လုံးအညီ၊ ရောဟဏီ၊ တူပြီငါးကြင်းဆို။ ၅။ မိဂသီမှာ၊ သုံးလုံးသာ၊ ဝေါဟာ လိပ်ခေါင်း

ဆို။ ၆။ လိပ်လက်ခေါင်ကြ၊ အဒ္ဒရ၊ ဧက တလုံးဆို။ ဤနက္ခတ် သုံးလုံးကား၊ ဟသ်ာတာရာနှင့် ယှဉ်၍သွား၏။ ၇။ ပုဏ္ဏဖုသျှ၊ ငါးလုံးပြု၊ နှိုင်းတု သဘော်လို။ ၈။ ၄က်ချေးခံသွင်၊ ဆယ်လုံးမြင်၊ ခေါ်တွင် ဖုသျှဆို။ ၉။ အသလိဿ၊ လေးလုံးရ၊ တူမျှ ခက်ရင်း ဆို၊ ဤနက္ခတ် ၃ လုံးကား၊ ပုဇွန်တာရာနှင့် ယှဉ်၍သွား၏။ ၁၀။ ကြယ်မာဃမှာ၊ လေးလုံးသာ၊ တူစွာ သံကောက်ဆို၊ ၁၁။ ပြုပ္ပါ ဘရဂုဏ္ဏီ၊ ၁၂။ ဥတ္တြာဘရဂုဏ္ဏီ၊ နှစ်လုံးစီ၊ တူညီညောင်စောင်း လို၊ ဤနက္ခတ် ၃ လုံးကား၊ ချိန်တာရာနှင့် ယှဉ်၍ သွား၏။ ၁၃။ ဟဿဒမှာ၊ ငါးလုံးသာ၊ ပမာလက်ဝါးလို။ ၁၄။ စိတြမှာ၊ တလုံးသာ၊ ပမာ ပုလဲလို။ ၁၅၊ သွာဒိကား နှစ်၊ သဏ္ဍာန်စစ်၊ ကသစ်ပွင့် လိုလို၊ ဤနက္ခတ် ၃ လုံးကား၊ ဆံကျင်တာရာနှင့် ယှဉ် ၍ သွား၏။ ၁၆။ ဆဲ့လေးလုံးသာ၊ ဝိသာခါ၊ ပမာ ပတ်ဝိုင်းလို။ ၁၇။ ဆဲ့ငါးလုံးရ၊ နှုရာဓ၊ နဂါးလည်ဆစ်လို။ ၁၈။ ငါးလုံး မှန်လှ၊ ကြယ်ဇေဋ္ဌ၊ နဂါးချက်ခေါ်ဆို။ ဤနက္ခတ် ၃ လုံးကား၊ တံငါတာရာနှင့် ယှဉ်၍သွား၏။ ၁၉။ လေးလုံးမှန်လှ၊ ကြယ်မူလ၊ နဂါး မြီးဖျားဆို။ ၂၀။ ပြုပ္ပါသဠ်၊ ၂၁။ ဥတ္တြာသဠ်၊ လေးလုံးမှန်၊ လှမ်းဟန် ဆင်မလို၊ ဤနက္ခတ် ၃ လုံးကား၊ ဆင်တာရာနှင့် ယှဉ်၍ သွား၏။ ၂၂။မောင်ရင်ဆိုင်းထမ်း၊သုံးလုံးတန်း၊ရောင်ရွှန်းသရဝဏ်။ သုံးလုံးမြွားဟန်၊ သရဝဏ်၊ ရောင်လျှံရွှန်းစိုစို။ ၂၃။ အင်ကြွင်းသီး သွင်၊ လေးလုံးမြင်၊ မည်တွင်ဓနသိဋ္ဌဆို။ ၂၄။ သတ္တဘိသျှ၊ခြောက် လုံးရ၊ တူမျှဆုံကြီးလို။ ဤနက္ခတ် ၃ လုံးကား မြင်းတာရာနှင့်ယှဉ် ၍သွား၏။ ၂၅။ ပြုပ္ပါဘဒြပိုက်၊ ၂၆။ ဥတ္တရာဘဒြပိုက်၊ ခေါ်သ မိုက်၊ မှတ်ပိုက်အင်းပျဉ်လို။ ၂၇။ ကိုးလုံးအညီ၊ ရေဝတီ၊ တူပြီမြှုံး လိုလို။ ဤ ၃ လုံးမှာ၊ မျိုးတာရာ၊ သွားရာယှဉ်မြဲကို။ နက္ခတ်တာ ရာ၊ ယှဉ်သွားလာ၊ ရုံခါမကွဲပြို။ ကျမ်းသျှတ္တရာ၊ ဤသို့လာ၊ မှတ်ပါ များလူမိုက်။

နက်နဲခက်ခွာ၊ ဂမ္ဘီရာ၊ မှ ဖြာတ ရား မြတ်။ ။၎င်း သရုပ် ကို ''ဂမ္ဘီရတရားကြီး ၄ ပါး''ဟူသောသုတေသနဍ် ဆိုခဲ့ပြီ။

နဂါးမျိုး ၇ ပါး။ ။ဂဠုန်ငှက်ဘေးမှ ကင်းဝေးသော နဂါးများဟူလို။ သာရတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာနှင့် သံယုတ်အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) ပဏီတ တရာ—ဇလာဗုဇ, ဂဗ္ဘသေယျက, ဥပပါတိက ဟုဆိုအပ်သော မိမိတို့ဇာတ်သဘောအားဖြင့် မြတ်သောနဂါးတို့လည်းတမျိုး။ (၂) ကမ္ဗလဿ တရာ—နဂါးစစ်သူကြီး, စစ်ဗိုလ်မှူး, စစ်ဘုရင်များဖြစ်ကြသော ကမ္ဗလနဂါး, အဿတရနဂါးတို့လည်း တမျိုး။ (၃) ဓတရဋ္ဌာ—ဓတရဋ္ဌမည်သော နဂါးဘုရင်တို့လည်း တမျိုး။ (၄) သတ္တ သီဒန္တရ ဝါသိနော—တောင်စဉ်သီဒါ မဟာသမုဒ္ဒရာ၌ နေကြကုန်သော နဂါးတို့လည်းတမျိုး။ (၅) ပထဝိဋ္ဌကာ—မြေအတွင်း၌ မှီတင်းပုန်းအောင်းကာ နေလေ့ရှိကြကုန်သော မြေအောင်းနဂါးတို့လည်းတမျိုး။ (၆) ပဗ္ဗတဋ္ဌကာ—တောင်ခေါင်းတောင်တွင်း၌ မှီတင်း နေထိုင်ကြကုန်သော တောင်တွင်းနဂါးတို့လည်းတမျိုး။ (၇) ဝိမာနဋ္ဌကာ—ဘောဂဝတီ နဂါးပြည်၌ ရွှေငွေဗိမာန် စံအိမ်ပုံဖြင့် ဇိမ်ခံပျော်ပါး၍ နေကြကုန်သော နတ်နဂါးတို့လည်းတမျိုး။

နဂါးမျိုး ၁၀၂၄ ပါး၊ တနည်း။ ။အကျယ်ကို သာရတ္ထသင်္ဂဟကျမ်းနှင့် ပကိဏ္ဏကဝိသဇ္ဇနာဒုတွဲ၌ ရှုပါကုန်။ ကဋ္ဌမုခ, ပူတိမုခ, အဂ္ဂိမုခ, သတ္ထမုခခေါ် နဂါးမျိုးလေးပါးကိုတည်၊ ဒဋ္ဌဝိသ, ဒိဋ္ဌဝိသ, ဖုဋ္ဌဝိသ, ဝါတဝိသခေါ် အဆိပ်မျိုး ၄ ပါးနှင့်မြှောက် ၁၆ ပါးရ၏။ ၎င်းကိုတည်၊ အာဂတဝိသ နောဃောရဝိသ, နောအာဂတဝိသ ဃောရဝိသ, အာဂတဝိသစ ဃောရဝိသ, နောအာဂတဝိသစ နဃောရဝိသ ခေါ်အဆိပ်မျိုး ၄ ပါးနှင့်ထပ်မြှောက် ၆၄ပါးရ၏။ ၎င်းကိုတည် ယောနိမျိုး ၄ ပါးနှင့်မြှောက် ၂၅၆ ပါးရ၏။ ၎င်းကိုတည် ရေနေ,ကြည်းနေ ၂ ပါးနှင့်မြှောက် ၅၁၂ ပါးရ၏။ ၎င်းကိုတည်၊ ကာမရူပီ, အကာမရူပီ ခေါ် စည်းစိမ်ရှိမဲ့ ၂ ပါးနှင့်မြှောက်သော် နဂါးမျိုးပေါင်း ၁၀၂၄ ပါး ရ၏။

နဂိုရ်ဖိုဟ် ၄ လုံး။ ။မိ,နိ,ဇေ,လှ,၊ နဂိုရ်ကျ ဟူသော ဗေဒင်လင်္ကာအရ "ကြာသပတေး, စနေ, တနင်္ဂနွေ, ဗုဒ္ဓဟူး" ၎င်း

ဂြိုဟ်များ၌ သက်ရောက် ဂြိုဟ်စားမှု ယာယီမရှိ ပကတိဟု ဟော ကြကုန်၏။

နတ် ၃ ပါး။ ။ကမ္ဘာ့သားတို့ ကိုးကွယ်အားထားရာ နတ်မျိုးအပြား ၃ ပါး ဟူလို။ စူဠနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော်။ (၁) ဝိသုဒ္ဓိနတ်—ကိလေသာ တို့မှ စင်ကြယ်ပြီးသော ဘုရား, ရဟန္တာနှင့် သံဃာတို့ကိုခေါ်သည်။ (၂) ဥပပတ္တိနတ်— နတ်ပြည် ဗြဟ္မာပြည်တို့၌ ကိုယ်ထင်ရှားဖြစ် သော နတ်ဗြဟ္မာတို့ကို ခေါ်သည်။ (၃) သမ္မုတိနတ်-လူအပေါင်း တို့ အပေါ်၌ အုပ်ချုပ်၍ မင်းလုပ် နေသော ဘုရင် ဧကရာဇ်တို့ကို ခေါ်သည်။ အကျယ်လိုမူ ဋီဃနိကာယ် သက္ကပဉ္စာသုတ် အဋ္ဌကထာ ဇာတိဝုတ် အဋ္ဌကထာ ကျမ်းတို့၌ ရှုကြကုန်။

နတ် ၃ ပါး တနည်း။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'ဖိုးဝိုးမျိုး ၃ ပါး'ဟူသော သုတေသန၌ ပြန်ရှုပါ။

နတ်ကြီး ၄ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ် ကို 'နတ်မင်းကြီး ၄ ပါး'၌ ရှုပါ။

နတ်ကြီး ၅ ပါး။ ။လောကီ မှော်ဆရာတို့ ပြောကြားရွတ်ဆိုလေ့ ရှိကြသော နတ်ကြီး၅ ပါး။ ၎င်းကို မ, ကာရလောပ ဉာဏာလင်္ကာရ ရာဇဂုရု ဆရာတော် ခင်ကြီးပျော်ရေး 'ကဝေသာရ ကျမ်းရင်း'မှ ယူသည်။ (၁) မဟာကပ္ပိန္နနတ်—အရှေ့ကျွန်းအရပ်နေ။ (၂) ကပ္ပ စိန္တာနတ်-အနောက်ကျွန်းအရပ်နေ။ (၃) ကပ္ပနန္ဒာနတ်-တောင် ကျွန်း အရပ်နေ။ (၄) ဇေယျာကပ္ပ နတ်-မြောက်ကျွန်း အရပ်နေ။ (၅) ရုဇေယျာကပ္ပနတ်-လေးကျွန်း ထိပ်ဖွေ လယ်မခွဲနေ။

နတ်စစ်သူကြီး ၄ ယောက်။ ။မြင့်မိုရ်တောင်ထိပ် ၄ မျက်နှာရှိ 'စတု မဟာရာဇ် နတ်မင်းကြီး ၄ ပါး'ကိုပင် သိကြားမင်း၏ နတ်စစ်သူကြီး ၄ ယောက်ဟု ခေါ်ဆိုကြ၏။

နတ်တမန်ခေါ်၊ တရားတော်၊ ၅ ဘော် သံဝေဂ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဒေဝဒူတ တရား ၅ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

နတ်တို့စည်းဝေးခြင်း အကြောင်း ၄ ပါး။ ။သုမင်္ဂလ သဘင်ကြီး၌ နတ်တို့ စည်းဝေးခြင်း အကြောင်း ၄ ပါးကို ဆိုသည်။ ၎င်းအဖြေ

'တာဝတိံသာ၊ သုဓမ္မာ၊ ၄ ဖြာစည်းဝေးကြောင်း'ဟူသော သုတေသနရပ်၌ ကြည့်ပါ။

နတ်တို့ စုဝေးကြောင်း၊ နိမိတ် ၅ ပါး။ ။နတ်များ စုဝေးခါနီး၌ ၎င်းနိမိတ် ၅ ပါး ထင်လာတတ်သည်။သမောဟ အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) နတ်ပန်းညှိုးနွမ်းခြင်း၊ (၂) နတ်ဝတ်တန်ဆာ ညှိုးနွမ်းခြင်း၊ ကိုယ်အဆင်းမလှခြင်း။ (၃) လက်ကတီးကြားမှ ချွေးထွက်ခြင်း။ (၄) နေရာဘုံဗိမာန်၌ မပျော်မွေ့ခြင်း။ (၅) မျက်တောင်ခတ်ခြင်း။

နတ်တို့စုတေခြင်းမျိုး ၄ ပါး။ ။နတ်တို့သေရခြင်း အကြောင်း ၄ ပါး။ ။(၁) အာယုက္ခယ-သက်တန်းစေ့၍ သေရခြင်း။ (၂) ကမ္မက္ခယ- သက်တန်း မစေ့မှီ ကံကုန်၍ သေရခြင်း။ (၃) အာဟာရက္ခယ—စားချိန်မစားမိ၍အာဟာရ ကုန်ပြတ်ပြီးသေရခြင်း (၄) ကောပ—အမျက်ဒေါသ ထွက်လွန်းအားကြီး၍ သေရခြင်း။

နတ်နက္ခတ် ၉ လုံး။ ။ဤဖော်ပြပါ နက္ခတ် ၉ လုံးသည် နတ်နက္ခတ်မည်၏။ ဗေဒင်သုံး။ (၁)အဿဝဏီ။ (၂)ရေဝတီ။ (၃) မိဂသီ၊ (၄) သရဝဏ်။ (၅) ဖုသျှ၊ (၆) ပုဏ္ဏဖုသျှ။ (၇) အနုရာဓ။ (၈) ဟဿဒ။ (၉) သွာဒိ။

နတ်ပြည် ၆ ထပ်။ ။နတ်တို့ နေရာ ဌာန ခြောက်ပါး။ ။(၁) စတုမဟာရာဇ်နတ်ပြည်။ (၂) တာဝတိံသာ။ (၃) ယာမာ။ (၄) တုသိတာ၊ (၅) နိမ္မာနရတိ။ (၆)ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တီ။

နတ်ပြည် ရောက်ဘူးသော လူသား ၄ ယောက်။ ။၎င်းသရုပ် 'လူစင်စစ်က နတ်ပြည်ရောက်ဘူးသူ ၄ ယောက်' ဟူသော သုတေသန၌ ကြည့်ပါ။

နတ်ဖြစ်ခြင်း အကြောင်း ၃ ပါး။ ။နတ်ပြည် ရောက်လိုသူများ ကျင့်ကြံရန်တရားသုံးပါး။ (၁) သစ္စံ ဘဏေ-အမှန်ကိုသာ ဆိုပြောရာ၏။ (၂) န ကုဇ္ဈေယျ—အမျက်မထွက် စိတ်မဆိုးရ။ (၃) အပ္ပသ္မိ ဒဇ္ဇာ—တောင်းခံလာက နည်းနည်းဖြစ်ဖြစ် ပေးလှူရာ၏။

နတ်မင်းကြီး ၄ ပါး။ ။စတုမဟာရာဇ် နတ်မင်းကြီး ၄ ပါးကိုဆိုလိုသည်။ (၁) အရှေ့အရပ်ကို အစိုးရသော ဓတရဋ္ဌနတ်မင်းကြီး။

(၂) အနောက်အရပ်ကို အစိုးရသော ဝိရူပက္ခနတ်မင်းကြီး။ (၃) တောင်အရပ်ကို အစိုးရသော ဝိရူဠှကနတ်မင်းကြီး။ (၄) မြောက်အရပ်ကို အစိုးရသော ကုဝေရနတ်မင်းကြီး။ ။**မှတ်ချက်**။ ၎င်းတို့ကိုပင် ''နတ်စစ်သူကြီး ၄ ယောက်''ဟုလည်း ခေါ်သေး၏။

နတ်မျိုး ၂ ပါး။ ။အတုလ ဝိဇ္ဇာမယ သိဒ္ဓိကျမ်းမှ။ (၁) ကမ္မသကနတ်–ဒါန,သီလ,ဈာန်,ဘာဝနာကုသိုလ်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော နတ်ဗြဟ္မာများ။ (၂) ဂန္ဓာရီနတ်–ဆေး,အင်း,မန္တာန်, ပြဒါး,သံ,ကျောက်မျက်ရတနာ စသည်တို့တန်ခိုးဖြင့် မြေလျှိုးမိုးပျံနေကြသော ဝိဇ္ဇာဓရ္ဓိရ်များ။

နန်း၃မ ၃ ဆောင်။ ။ဗုဒ္ဓဝင်၌ ထင်ရှားသော အလောင်းမြတ် သိဒ္ဓတ်ဘုရင်၏ ရွှေနန်းသုံးဆောင်ဟူ၏။ (၁) ရမ္မ ခေါ် ဘုံ ၉ ဆောင်ရှိသော ရွှေနန်းပြသာဒ်တော်။ (၂) သုဘ ခေါ် ဘုံ ၇ ဆောင်ရှိသော ရွှေနန်းပြသာဒ်တော်။ (၃)သုရမ္မခေါ် ဘုံ ၅ဆောင်ရှိသော ရွှေနန်းပြသာဒ်တော်။

နန်းမတော်ကြီး ၄ ဆောင်။ ။နန်းရ မိဖုရားကြီး ၄ ပါးကိုအစွဲထား၍ နန်းမတော် ၄ ဆောင်ဟု ဝေါဟာရ ပြုကြကုန်၏။ အကျယ် ''နန်းရ မိဖုရားမျိုး ၄ ပါး''၌ရှုလေ။

နန်းရ မိဖုရား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ ခွဲခြားရွှေနန်းတော်။ ။မြန်မာဘုရင်တို့ ထုံးတမ်းစဉ်သာမှာ နန်းရမိဖုရားကြီး ၄ ပါးနှင့်အဆောင်ရမိဖုရား ၄ ပါးဟု ထားရိုး ရှိသည်။ (၁) တောင်ညာစံဒေဝီမဟေသီ မိဖုရားခေါင်ကြီး၊ တောင်နန်းမတော် မိဖုရားခေါင်ကြီး။ (၂) မြောက်နန်းမတော် မိဖုရား။ (၃) အလယ်နန်းမတော် မိဖုရား။ (၄) အနောက်နန်းမတော် မိဖုရား။

နဘောစပ်ရိုး၊ နည်း ၈ မျိုး၊ ကျမ်းကိုး ပြပါလေ။ ။အောက်ပါ နဘောစပ်နည်း ရှစ်ပါးကို ကဗျာဖွဲ့နည်း နိသျည်းကျမ်း၌ ပြရုပ်ဥဒါဟရုဏ်နှင့် အစုံအလင်ရှိပါ၏။ (၁) ရိုးရိုး နဘောစပ်နည်း။ (၂) ပြန်ဂဟတ် နဘောစပ်။ (၃) ဣတ္တရာ နဘောစပ်။ (၄) ရွက်ချပ်

နဘောစပ်။ (၅) ချိန်ခွင်ညှာ နဘောစပ် (၆) ခြသေ့လည်ပြန် နဘောစပ်။ (၇) တေ့ဆက်နဘောစပ် (၈) နဘော ပြန်စပ်နည်း။

နယ်ချဲ့တရား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ရှောင်ရှား သူတော်စင်။ ။''ပပဥ္စတရား ၃ပါး''ကိုပင် နည်းပရိယာယ်ဖြင့် နယ်ချဲ့တရားဟုခေါ်ကြ၏။ သရုပ် အတူတူပင်။

နယ ၃ ထွေ၊ မြန်စာပေ၊ ယူလေ ရှေးထုံးမှီး။ ။ကြိယာသုံးစွဲနည်း ဥပဒေသ၌လာသော သဒ္ဒါဝေါဟာရ။ (၁) ဥဇ္ဇုသ နယ-ကြိယာတွင် တိုက်ရိုက်ညွှန်းပြသော နည်းမျိုး။ ပုံ–ဥဇနာပြောင်၊ ရွှေနန်းတောင်ထက်၊ ထွန်းပြောင် သုံးလ၊ဟူသော ပလိပ်စား ချောင်း၌'ထွန်းပြောင်'ဟူသော ကြိယာပုဒ်သည် ဥဇ္ဇုသ နယမည်၏။ (၂) သံသယ နယ-ကြိယာတွင် စိတ်၌သာ ထင်မှတ်၍ ယုံမှားဘွယ်ရာ သုံးသော နည်းမျိုး။ ပုံ- မဖြစ်လျှင်ကြေ၊ ဖြစ်လျှင်သေ၊ လူလေအတတ်၊ အဂ္ဂိရတ် ဟူသော ဓာတ်ပြလက်ာ၌၊ 'မဖြစ်လျှင်၊ ဖြစ်လျှင်' ဟူသော ကြိယာပုဒ်တို့သည် သံသယနယမည်၏။ (၃)အာဏတ္တိနယ–ကြိယာတွင် စေခိုင်းခြင်း, တောင့်တခြင်း, အလိုရှိခြင်း, တောင်းပန်ခြင်းတို့ဖြင့် သုံးသော နည်းမျိုး။ ပုံ–ကောင်းသောဆန္ဒ၊ ဥဿာဟဖြင့်၊ နိစ္စမပျင်း၊ ကြိုးကုန်မင်း ဟူသော ဘူမိဒတ်ဇာတ်ပေါင်း၌ ပါသည့်'ကြိုးကုန်'ဟူသော ပုဒ်မျိုးသည် အာဏတ္တိနယမည်၏။ ဤသို့လျှင် ကဗျာလင်္ကာရေးစပ်ရာ၌ နည်း ၃ ထွေကိုသိရာ၏။

နရည်းစရာ၊ တူရိယာ၊ ၆ ဖြာမျိုးအပြား။ ။နရည်းစရာခေါ်တီးမျိုး၌ ပါဝင်သော တူရိယာ ၆ မျိုး။ 'ပတ်သာ, ပုံ, မောင်း, နှဲ, ကြေးနင်း, လင်းကွင်း'။

နဝင် သီလ။ ။အင်္ဂါ ၉ ပါးရှိသော သီလ။ရှစ်ပါးသီလထဲ၌''မေတ္တာ သဟဂတေန စေတသာ သဗ္ဗ ပါဏ ဘူတေသု ဖရိတွာ ဝိဟရန်္တ သမာဒိယာမိ'' အလုံးစုံသောသတ္တဝါတို့အပေါ်၌ မေတ္တာနှင့်ယှဉ်သောစိတ်ဖြင့် ပြန့်နှံ့၍နေထိုင်ခြင်းကိုဆောက်တည်ပါ၏ဟူသော သိက္ခာပုဒ်တပါးကိုထည့်၍ ၉ ပါးသီလဟု ခေါ်သည်။

နဝင်းအပြား ၁၀၈ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''တရာ့ ရှစ်နဝင်း''ဟု ဆိုခဲ့ပြီ။

နဝင်းချော်,နဝင်းဆေးမျိုး၉ပါး။ ။အင်္ဂရုတ်ဝေါဟာရ၊ဓါတ်ကိုး ပါးဖြင့်ပြီးသော ဆေးဟူလို။ ကန့်, ကျောက်ချဉ်, ဆား, ၃ ပါး တလုံးချက်။ ယမ်း,လက်ချား,ဇဝက်သာ, ၃ပါးတလုံးချက်။ပရုတ်, ထုံး,ဆပ်ပြာ ၃ ပါးတလုံးချက်။ ယင်း ၃ ပါး ၃လီကိုပင် ''နဝင်း ဆေး,နဝင်းချော်''ဟု အင်္ဂရုတ်သမားတို့ ခေါ်ဝေါ်သုံးကြကုန်၏။

နဝဒေးကြီး၊ ဘွဲ့ဂုဏ်မှီး၊ ကျော်ဟီး ၃ နာမ။ ။ပဌမနဝဒေးကြီး၏ ''စစ်ကိုင်း ထောင်သင်း၊ စလင်း လက်ျာ၊ ပြည်မှာ နဝဒေး'' ဟူသော ဘွဲ့ထူး ဂုဏ်ထူးများ၏ အမည်တော် ၃ ပါးကို ဆိုသည်။

နဝဒေးခေါ်၊ ဘွဲ့အကျော်၊ ၄ ဘော်အင်္ဂါရပ်။ ။ နဝဒေ ပါဠိ၊ ''န-မရှိ။ ဝဒေ-ဆိုဘွယ်ရာအပြစ်'' ၎င်းဘွဲ့တံဆိပ်ခံရသူများကား အောက်ပါအင်္ဂါ၄နှင့်ပြည့်စုံရမည်ဟူ၏။(၁)နိုင်ငံတော်အုပ်ချုပ်ကွပ် ကဲရေး၌လိမ္မာရခြင်း။ (၂)တရားဥပဒေ စီရင်ဆုန်းဖြတ်ရေး၌ ကျွမ်း ကျင်ရခြင်း။(၃)စစ်တိုက် စစ်ဆင် စစ်ဆုတ်ရေး၌ လိမ္မာပါးနပ်ရဲရင့် ရခြင်း။ (၄)ဆေးဗေဒင်နှင့် ကဗျာလင်္ကာ သဒ္ဒါစာပေတို့၌ ပြောင် မြောက်ရခြင်း။

နဝရတ် ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို အောက် ပါ လင်္ကာဖြင့် သိ ရာ၏။''နီလာ,စိန်ကြောင်,ထိန်ပြောင်ပတ္တမြား၊ မြသား,ဂေါမုတ်, ဥဿဖယား, သန္တာ။ ရတနာပုလဲ, ထူးကဲမွန်မြတ်၊ နဝရတ် ၉ပါး၊ ကျော်ထင်ရှားသည်၊မှတ်သားအစဉ်ခေါ်ရိုးတည်း''။နဝရတ်၉ ပါး၊ ဂုဏ်စွမ်းအားကား၊ ပတ္တမြားဘုန်းတောက်။ မြကျောက်အေးချမ်း၊ စိန်စွမ်းဂုဏ်ရောင်၊ ကြောင်ကားသိဒ္ဓိ၊ မဏိနီလာ၊ မေတ္တာကဲချုပ်၊ ဂေါမုတ်ခွန်အား၊ ဥဿဖယား ကျန်းမာ၊ သန္တာကြည်ကဲ၊ ပုလဲ ကျက်သရေ၊ ကွန့်ကွန့်ဝေသည်၊ ကိုးထွေနဝရတ် စွမ်းရည်တည်း။

နဝရတ်ထား၊ရပ် ၉ ပါး၊ ကွင်းငြား လက်စွပ်ဝတ်။ ။အထက်ပါ နဝရတ်ကျောက် ၉ပါးကို လက်စွပ်ကွင်းလိုသောသူသည် ပတ္တမြားကို အလယ်ထား၍ စိန်ကို ရှေ့တည့်တည့်ကထားပြီးလျှင် ကွင်းသော

ရတနာ ၇ ပါးကို အစဉ် အတိုင်း လက်ျာရစ်လှည့်၍ ကွင်းလေ။ ဝတ်ဆင်သူအား ဘေးဥပါဒ်ကင်းရှင်း၍ ရန်အပေါင်းတို့ကို နိုင်နင်းမည်၊ ဘုန်းကျက်သရေ တက်နေပမာ မင်္ဂလာရှိမည်၊လာဘ်သပ္ပကာ ပေါများမည်ဟူ၏။

နဝရူပါ၊ သဏ္ဍာဝါ၊ ၉ မြာရုပ်ပုံ အဘယ်နည်း။ ။ရွှေဘုံနိဒါန်းလာ 'နဝရူပဖေါင်' ပုံမှ ယူဖြေသည်။ (၁) ကရဝိက် နှုတ်သီးနှင့် လည်ဆံ၊ (၂) နွားလဘို့။ (၃) ငါးကြင်းအမြီး။ (၄) ဆင်စွယ် နှစ်ချောင်း၊ (၅) မကန်း နှာမောင်း၊ (၆) သမင်ချို နှစ်ဖက်၊ (၇) ကြက်တူရွေး အတောင် နှစ်ဖက်၊ (၈) တိုးလက်တဖက်,ခြေတဖက်,အမြီး။ (၉)မြင်းနား နှစ်ဖက်, လက်တဖက်, ခြေတဖက်။

နသတ်ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ၉ 'တန် မြန်မာ့နည်း။ ။မြန်မာသင်ပုန်းကြီးကျမ်းလာ စာစီစာကုံး ၃၆ ပါးသော ဌာနနှင့် ၆၄ ပါးသော ကာရန်ငယ်အသံတို့တွင် ပါဝင်သည့် ဝေါဟာရ၏။ "အန့်, အန်, အန်း, အိန့်, အိန်, အိန်း, အုန့်, အုန်, အုန်း" တို့ ဖြစ်ကြ၏။

(နာ)

နာနာဘာလ္လာ၊ နိုးနည်းလာ၊ ၅မြာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'နိုးခြင်း ၂၅ ပါး' ၌ ကြည့်ပါကုန်၊

နာမ် ၁၀ ပါးဆေး။ ။အင်္ဂရိတ် ဝေါဟာရ 'ယမ်း, ဆား, ဆပ်ပြာ, ဇဝက်သာ, ပရုတ်,ထုံး, ကျောက်ချဉ်, ကန့်, ဒုဋ္ဌာ, လက်ချား' ယင်းဆယ်ပါး လေးတူချက်သည့် ဆေးကို ဆို၏။ လုပ်ရတ်သမားတို့ သုံးကြ ကုန်၏။

နာမ်စားမျိုး ၄ ပါး။ ။ဝါကျတခု၌ နာမ်ပုဒ်တို့ကို ထ ခါထပ်ခါ မသုံးရအောင် နာမ်၏အစားသုံးသော ပုဒ်မျိုးကို ဆိုသည်။ ။(၁) ပုဂ္ဂလ နာမ်စား–လူ နတ် ဗြဟ္မာ စသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏အစား သုံးသော ပုဒ်မျိုး။ ပုံ–'ယောကျ်ားတဆူ၊ ထိုသ သူ လျှင်၊ လူ၌သော်

လဲ၊ လွှန်ရခဲ၏၊' ဟူသော စတုဓမ္မသာရပျို့၌ 'သူ' ဟူသော ပုဒ်သည် ပုဂ္ဂလ နာမ်စား မည်၏။ (၂) သ ပစ္စာဂမ နာမ်စား– မိမိကိုယ်ကို တဖန်ပြန်၍ သုံးစွဲသော ပုဒ်မျိုး။ ပုံ–'နင့် ကိုယ်ကို ပင်၊ နင်ဆင်ခြင်၊ ကြောခြင်လျှော့ပါးစွာ'။ဟူသော ခွဲထားသံပေါက် ၌''ကိုယ်ကို' ဟူသော ပုဒ်သည် ၁မိသို့ တဖန်ပြန်လာ သောကြောင့် 'သ ပစ္စာဂမ နာမ်စား' မည်၏။ (၃) နိဒဿန နာမ်စား– နာမ်ပုဒ်တို့၏ အစား ညွှန်းပြ သုံးစွဲသော ပုဒ်မျိုး။ ပုံ–'ဤကား မကောင်း၊ ထိုကား ကောင်း၏၊ နောက်နှောင်းသောခါ။ သိရစ် ပါလိမ့်' ဟူသော ကုသပျို့၌ 'ဤကား, ထိုကား' ဟူသော ပုဒ် တို့သည် တစုံတခုသော နာမ်ပုဒ်တို့၏အစား ညွှန်းပြသော နည်းအား ဖြင့် သုံးရကား 'နိဒဿန နာမ်စား' မည်၏။ (၄) ပုစ္ဆာ နာမ် စား–နာမ်ကို အမေးနည်းအားဖြင့် သုံးသောပုဒ်မျိုး။ ပုံ–'မည်သူ ဆိုညွှန်း၊ မဘိုက်တွန်း၊ လိုထွန်းကျမ်းလက်ာ'ဟူသော ဘူရိဒတ်ပျို့ နိဂုံး၌၊ 'မည်သူ' ဟူသော ပုဒ်သည် မေးခွန်းအရာ၌ တည်သော ကြောင့် 'ပုစ္ဆာနာမ်စား' မည်၏။ **မှတ်ချက်။** နာမ်စားကား ကဗျာလက်ာ၌ ၆ ပါးလည်း ရှိသေး၏။

နာမ်တေပညာ၊ ဘိဓမ္မာ၊ ၅၃ ဖြာသိ။ ။အဘိဓမ္မာသဘော ၅၃ ပါးဟူ၏။ (က) စိတ် ၈၉ ခုကို အာရမ္မဏ ဝိဇာနန သဘော တခုသာ ရသောကြောင့် နာမ်တပါး။ (ခ) စေတသိက် ၅၂ ပါး–ပေါင်း ၅၃ ပါး ဖြစ်၏၊

နာမျိုး ၅ ပါး။ ။နာမျိုးအဝင် ဆေးပင်မျိုးငါးပါးဟူလို။ (၁) နာဂမောက်၊ (၂) နာဂသိန်၊ (၃) နာဂမ၊ (၄) နာဂမှိုင်း၊ (၅) နာဂထ။ **မှတ်ချက်။** ။နာဂမောက်ကို၊ 'နာဂဆက်, ဟူ၍လည်းခေါ်ကြသည်။

နာယကဂုဏ် ၆ ပါး။ ။နာယကပြုလုပ်သူတို့ လိုက်နာရမည့် ဂုဏ် ၆ ပါးဟူ၏။(၁) ခမာ–သည်းခံခြင်းခေါ် ခန္တီတရားများ ထားရှိ ရခြင်း။ (၂) ဇာဂရိယ -အစစအရာရာမှာ သတိထက်ကြပ်ပါခြင်း နိုးကြားခြင်း။ (၃) ဥဋ္ဌာန-ငယ်သားတို့ထက် ဆထက်များစွာ လွန်

သာသော လုံ့လရှိခြင်း။ (၄) သံဝိဘာဂ–လျောက်ပတ် လျော်ကန် တော်တန်သလို ခွဲစိတ် ချီးမြှောက် ထောက်ပံ့ရခြင်း။ (၅) ဒယာ–သူတပါးအား ကိုယ်နှင့်မခြား သနားကြင်နာရခြင်း။ (၆) ဇာဂ္ဂနာ–အလုံးစုံသော အခွင့်အရေးကို တွေးတောမြော်မြင်ဆင်ခြင်ဉာဏ်နှင့် ပြည့်စုံရခြင်း, စုံစမ်းခြင်း။

နာယကပုဂ္ဂိုလ်၏ အသိဉာဏ် ၅ ပါး။ ။နာယက ရှေ့ဆောင်လုပ်သူသည် ဤပညာငါးပါးနှင့်ပြည့်စုံရမည်ဟူ၏။ (၁) အတ္ထညူ–အကျိုးစီးပွါးရှိမရှိကို သိရမည်။ (၂) ဓမ္မညူ–တရား ကောင်းနှင့်ညီ မညီကိုသိရမည်။ (၃) မတ္တညူ– အတိုင်းအရှည်ကိုသိရမည်။ (၄)ကာလညူ–အချိန်အခါသင့်မသင့်ကိုသိရမည်။ (၅) ပရိသညူ–ပရိသတ်လူထု၏ စိတ်ထားကိုသိရမည်။

နာရီ ၂ ပါး၊ အချိန်များ၊ခြားနားမည်သိုသိ။ ။ဤ၌ စက်နာရီနှင့်မြန်မာနာရီယှဉ်ပုံကို သိနိုင်ရန် ပြသည်။ (၁)တမောင်းခေါ် မြန်မာတနာရီသည် စက် ၂၄ မိနစ်နှင့် ညီမျှ၏။ (၂) မြန်မာ ၂နာရီဗိဇနာ ၃၀သည် စက်တနာရီနှင့်ညီမျှ၏။ (၄) မြန်မာတဗိဇနာသည် စက် ၂၄ စက္ကန့်နှင့်ညီမျှ၏။ (၅) မြန်မာ၅ ခရာသည် စက် ၂ စက္ကန့်နှင့်ညီမျှ၏။

(နိ)

နိက္ခမပါရမီ၏ နှောင်ကြိုး၁၀ဖွဲ့။ ။၎င်းသရုပ်ကား “အနှောင်အဖွဲ့ကြိုး၁၀ ပါး”နှင့်တူ၏။

နိကာယ် ၅ရပ်၊ပိဋကတ်၊ကျမ်းမြတ်ထုတ်ဘော်ဖြေ။ ။အပေါင်းအစုပေါင်းစုထားသော ကျမ်းစာငါးခု။ [က]-ဒီဃနိကာယ် ၃ ကျမ်း, သုတ္တန် မျိုး ပါဠိတော် များ (၁) သုတ်သီလက္ခန် (၂) သုတ်မဟာဝါ။(၃) သုတ်ပါထေယျ။ [ခ]–မဇ္ဈိမ နိကာယ် ၃ ကျမ်း, သုတ္တန်မျိုးပါဠိတော်များ (၁)မူလပဏ္ဏာသ (၂) မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသ (၃)ဥပရိမ ပဏ္ဏာသ [ဂ]–သံယုတ္တနိကာယ် ၅ ကျမ်း, သုတ္တန်မျိုးပါဠိတော်များ (၁) သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ်။ (၂) နိဒါနဝဂ္ဂ

သံယုတ်။ (၃) ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ်။ (၄) သဠာယတနဝဂ္ဂ သံယုတ်။ (၅) မဟာဝဂ္ဂသံယုတ်၊ [ဃ]– အင်္ဂုတ္တရ နိကာယ် ၁၁ ကျမ်း, သုတ္တန်မျိုးပါဠိတော်များ (၁)ဧကင်္ဂုတ္တရ။ (၂) ဒုကင်္ဂုတ္တရ။(၃) တိကင်္ဂုတ္တရ။(၄) စတုက္ကင်္ဂုတ္တရ။ (၅)ပဉ္စင်္ဂုတ္တရ။ (၆)ဆက္ကင်္ဂုတ္တရ။ (၇) သတ္တင်္ဂုတ္တရ။ (၈) အဋ္ဌင်္ဂုတ္တရ။ (၉) နဝင်္ဂုတ္တရ၊ (၁၀) ဒသင်္ဂုတ္တရ။(၁၁) ဧကာဒသင်္ဂုတ္တရ။ [င]–ခုဒ္ဒကနိကာယ် သုတ္တန်မျိုး ၁၅ ကျမ်းနှင့် ဝိနည်း ၅ ကျမ်း အဘိဓမ္မာ ၇ ကျမ်းပါဠိတော်များ (၁) ခုဒ္ဒကပါဌ၊ (၂) ဓမ္မပဒ။ (၃) ဥဒါန။ (၄) ဣတိဝုတ္တက၊ (၅) သုတ္တနိပါတ၊(၆) ဝိမာနဝတ္ထု။ (၇) ပေတဝတ္ထု၊ (၈) ထေရဂါထာ။ (၉) ထေရီဂါထာ။ (၁၀) ပါဠိဇာတက (၁၁) မဟာနိဒ္ဒေသ။ (၁၂) ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်။ (၁၃) အပဒါန် (၁၄) ဗုဒ္ဓဝင်၊ (၁၅) စရိယာပိဋက။ ဝိနည်း ၅ကျမ်းပါဠိတော်များ (၁) ပါရာဇိကကဏ်၊ (၂) ပါစိတ်။ (၃) မဟာဝါ။ (၄) စူဠဝါ။ (၅) ပရိဝါ။ အဘိဓမ္မာ ၇ ကျမ်းပါဠိတော်များ (၁) ဓမ္မသင်္ဂဏီ၊ (၂) ဝိဘင်း။ (၃) ပုဂ္ဂလပညတ်။ (၄) ဓါတုကထာ။ (၅) ကထာဝတ္ထု။ (၆) ယမိုက်။ (၇) ပဌာန်း။

နိစ္စလ ရောင်ခြည်တော်မျိုး ၃ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓ ဘုရားကိုယ်တော်မြတ်မှ အမြဲမပြတ်ထွက်နေသော ရောင်ခြည်တော် ၃ပါး၊၎င်းအဓိပ္ပါယ် ဗုဒ္ဓ ကိုယ်တော်ရောင် ၇ ပါး၌ကြည့်ပါ။ (၁) အင်္ဂီရသ ရောင်ခြည်တော်၊ (၂) ဗျာမပ္ပဘာ ရောင်ခြည်တော်။ (၃) အသီတိပ္ပဘာ ရောင်ခြည်တော်။

နိစ္စသီလမျိုး ၂ ပါး။ ။ရသေ့,ယောဂီနှင့် လူသူတော်တို့ အမြဲတစေ စောင့်သုံး၍ နေနိုင်သော သီလမျိုး ၂ ပါး ဟူ၏။ (၁) ငါးပါးသီလ။ (၂) ဆယ်ပါးသီလ။

နိပါတ်တော် ၂၂ ပါး။ ။ဘုရားဟော ဇာတ်နိပါတ်တော်၏ အမည် ၂၂ပါး။၎င်းသရုပ်ကို ‘ငါးရာ့ငါးဆယ်’ ဟူသော သုတေသန ပုဒ်၌ ရှုပါ။

နိဗ္ဗာန်မျိုးပြား၊ ၇ ပါး၊ ဖြေကြားမြတ်အရှင်။ ။တကျော်မှ ထွက်မြောက်ရာ အရပ်မျိုး ၇ ပါး။ ။(၁) ဒိဋ္ဌဓမ္မ နိဗ္ဗာန်–ဘုရားရဟန္တာတို့ အသက် ထင်ရှားရှိစဉ် ခံစားအပ်သော နိဗ္ဗာန်။ (၂) သမ္ပရာယိက နိဗ္ဗာန်–ပရိနိဗ္ဗာန် စံပြီးနောက် နိဗ္ဗာန်။ (၃) သဉပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန်–ဒိဋ္ဌဓမ္မ နိဗ္ဗာန်၏ ပရိယာယ်။ (၄) အနုပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန်–သမ္ပရာယိက နိဗ္ဗာန်၏ ပရိယာယ်။ (၅) သုညတနိဗ္ဗာန်– သင်္ခါရတို့မှ ကင်း ဆိပ် သော နိဗ္ဗာန်။ (၆) အနိမိတ္တနိဗ္ဗာန်–သင်္ခါရနိမိတ်တို့မှကင်းစင်သော နိဗ္ဗာန်။ (၇) အပ္ပဏိဟိတနိဗ္ဗာန်– တဏှာ တောင့် တခြင်း ကင်း စင် သော နိဗ္ဗာန်။ မှတ်ချက်။ ။ထိုမှတပါးလည်းအမည်နာမ များစွာ ရှိသေး၏။

နိမ့်သံအပြား၊ ၁၈ ပါး၊ စပ်ငြား ကဗျာပြု။ ။သံရှည်ကို မစွန့်လွှတ်ဘဲ တင်းမာ ပြတ်သားစွာ ရွတ်ဖတ်သီဆိုရသော အသံများ။ ၎င်းကိုပင် ‘သံဗို, ညာသံငယ်,ဝိသဇ္ဇနီသံ, စသည်ဖြင့် ခေါ်ဆိုကြသေး၏။ ‘အကျယ် ကဗျာဖွဲ့နည်း နိသျည်း ကျမ်း’ ၌ ရှုလေ။ ‘အား, အီး, ဦး, အေး, ဩး, အင်း, အဉ်း, အည်း, အန်း, အမ်း, အိန်း, အိမ်း, အုန်း, အုမ်း, အဲး, အောင်း, အိုင်း, အိုဝ်း’ တို့ ဖြစ်ကြ၏။

နိမိတ် ၃ ပါး၊ ခွဲသိထား၊ တရားကမ္မဋ္ဌာန်း။ ။ဘာဝနာ၏ အကြောင်းဖြစ်သော အာရုံ ၃ မျိုးကို ခေါ်ဆိုသော ဝေါဟာရ။ (၁) ပရိကမ္မ နိမိတ်–ပရိကမ္မဘာဝနာ၏ အာရုံကို ပရိကမ္မနိမိတ်၊ ‘မူလစီးဖြန်းသော အာရုံကို ခေါ်ဆိုသည်’။ (၂) ဥဂ္ဂဟ နိမိတ်–ကမ္မဋ္ဌာန်းစီးဖြန်း၍ စိတ်ထည်း၌ အတော်တည်ကြည်လာသည့်အခါ သို့မဟုတ် မူလပထဝီကသိုဏ်းစသည်ကို မျက်စိဖြင့် မကြည့်တော့ဘဲ စိတ်ဖြင့်မှန်း၍တန်းတန်းဖြောင့်ဖြောင့် ထင်ရှားပေါ်လွင်စွာ အာရုံကို ယူနိုင်သည့်အခါ ထိုစိတ်ဖြင့် ယူနိုင်သောအာရုံကိုပင် ဥဂ္ဂဟနိမိတ်ဟုခေါ်ဆိုသည်။ (၃) ပဋိဘာဂ နိမိတ် –ပဋိဘာဂ သဒ္ဒါကား အတု,အတူဟူသော အနက်ကိုဟော၏။ မူလစီးဉ်ထားသည်မှတပါး အခြားသော အတုအပအာရုံ၊ သို့မဟုတ် မူလကသိုဏ်းဝန်းနှင့်တူ

စွာ စိတ်ထည်းမှာ ထင်ပေါ်လာသော အာရုံကို ပဋိဘာဂ နိမိတ် ခေါ်ဆိုသည်။

နိမိတ်ကြီး ၄ ပါး။ ။နိဗ္ဗာနပ္ပါရမီ၏ အကြောင်းဖြစ်သော။ ၁–သူ့အို၊ ၂– သူနာ၊ ၃–သူသေ။ ၄–ရဟန်း တို့ကို ခေါ်ဆိုသည့် ဗုဒ္ဓဝင် ဝေါဟာရ။

နိမိတ်ခေါ်လှာ၊ မျိုး ၃ ဖြာ၊ မြွက်ရှာ ဆည်းလည်းဆို။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဆည်းလည်း ၃ လုံး''သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

နိယတ ဗျာဒိတ် ရကြောင်း အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ် ''ဗျာဒိတ်ရကြောင်းအင်္ဂါ ၈ ပါး''၌ ကြည့်ပါ။

နိယာမတရား ၁၅ ပါး။ ။မြဲသော အလေ့အကျင့် သဘောတရား တို့ကို ခေါ်ဆိုသည်။ ဤ၌ ပညာရှိကြီးများ ထုတ်ဆိုရေးသားချက် တဆဲ့ငါးပါးကိုသာ ပြသော်လည်း အတိအကျ မမှတ်အပ်၊ထိုထက် ပို၍လည်း ကြံဆ ယူငင်နိုင်သေး၏။ အမှတ် ၁ မှ ၅အထိကို နိဒါန ဝဂ္ဂ သံယုတ်ပါဠိတော်လာဟု မှတ်ရာ၏။ ၎င်းကိုပင် ''ကမ္ဘာ့ နိယာမတရားကြီးငါးပါးဟုလည်းခေါ်ဆိုကြ၏။(၁)စိတ္တ နိယာမ– စိတ်တို့၏ အစဉ် အတိုင်း ရှေ့စိတ် နောက် စိတ် ဖြစ်ပွါးသော သဘောတရား။(၂) ကမ္မ နိယာမ-ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံတို့၏ ကံနှင့် အလားတူစွာ၊ ကမ္မဝိပါက်တရား ဖြစ်ပွါးခြင်းသဘော၊ (၃)ဗီဇ နိယာမ–သစ်စေ့သစ်ညွန့်စသည်တို့၏ မူလမျိုးရိုး ပင်ရင်း နှင့် အလားတူစွာ ပေါက်ခြင်း သဘော။ (၄) ဥတု နိယာမ- ဆောင်း,နွေ, မိုး,ဥတုတို့၌ နှင်းကျခြင်း, ပူအိုက်ခြင်း, မိုးရွာခြင်း စသော အစဉ် မပြတ် အလားတူ ဖြစ်ခြင်း သဘော။ (၅) ဓမ္မ နိယာမ–ရေတို့၏ နိမ့်ရာသို့စီးဆင်းခြင်း, သစ်ညွန့်တို့၏ ကောင်း ကင်သို့ထိုးတက်ခြင်း, နေလကြယ်တာရာတို့၏ ထွန်းလင်းတောက်ပ လှည့် လည် ခြင်း စ သော သဘောတရားစု၊ (၆)ကပ္ပ နိယာမ– ကမ္ဘာ၏ ပဌမတည်ထောင် ဖြစ်ပေါ် ပျက်စီး မြုပြင် ပြောင်းလဲ နေခြင်းသဘော။ (၇)လိင် နိယာမ–ထီး,မ,သတ္တဝါတို့၏ အချင်း ချင်းမတူထူးခြားသော အသွင်,အသံသဘော။(၈)ပထဝီ နိယာမ–

မြေ၏တည်ရာမှိုရာဖြစ်ခြင်း ခက်မာခိုင်ခန့်ခြင်းသဘော။(၉)အာပေါနိယာမ–ရေ၏နိမ့်ရာသို့စီးဆင်းခြင်း, စည်းလုံးခြင်း, မြေခြင်း ပျော့ပျောင်းခြင်းသဘော။(၁၀)တေဇော နိယာမ–မီး၏ ပူလောင်ခြင်း, မြဲ့ကျက်ကျွမ်းခြင်း, ကြေညက်စေခြင်း, ရင့်ရော်ဆွေးမြေ့စေခြင်းနှင့်, ချမ်းအေးခြင်းသဘော။ (၁၁) ဝါယောနိယာမ–လေ၏ဘွန်းကန်ထကြွ လှုပ်ရှားတောင့်ခိုင်ခြင်းသဘော။(၁၂)အာကာသ နိယာမ–ကောင်းကင်၏ဟင်းလင်းပွင့်ခြင်း,ရေးခြစ်၍မရခြင်း,အဆင်းအရောင်ရှပ်သွင် ကင်းခြင်းသဘော။ (၁၃) သူရိယ နိယာမ–နေမင်း၏အရောင်အဆင်းကိုပေးခြင်း,လက်ျာရစ်အမြဲလှည့်လည်ခြင်း,အရှေ့မှထွက်၍အနောက်သို့ဝင်ခြင်းသဘော။ (၁၄)စန္ဒ တာရကနိယာမ–လနှင့် ကြယ်တာရာတို့၏ အလင်းရောင်ကိုပေးခြင်း, အမြဲ လက်ျာရစ်လှည့်လည်၍သွားခြင်း, အရှေ့မှထွက်ပြီး အနောက်သို့ဝင်ခြင်း သဘော။ (၁၅)ပဋိစ္စ သမုပ္ပါဒ် နိယာမ–ကုသိုလ် အကုသိုလ်တရားတို့၏ တခုဖြစ်လျှင် အခြားတခုဖြစ်ပေါ်လာခြင်း,သဘောတရားတခုချုပ်လျှင် အခြားတခု ချုပ်ငြိမ်းသွားသော သဘောတရားစုမျိုး။

နိရောဓ သမာပတ်၏ ပုဗ္ဗကရဏကြီး ၄ ပါး။ ။နိရောဓသမာပတ် မဝင်စားမီ ရှေးဦးစွာ အမြဲပြုလုပ် မိဋ္ဌာန်ရသော ပြုဘွယ်ကြီး လေးပါးဟူ၏။ ။(၁) သဗ္ဗာ ပဋ္ဌောသန-မြတ်စွာဘုရားခေါ်လျှင် သိနိုင်ခြင်း။ (၂) သံဃ ပဋိမာနန–သံဃာ တောင့်တလျှင် သိနိုင်ခြင်း။ (၃) နာနာဗဒ္ဓ အဝိကောပန–မိမိနှင့် စပ်သော သက်နှ်း ပရိက္ခရာတို့ကို ရေ မီး စသော ရန်သူများ မဖျက်ဆီး နိုင်ခြင်း။(၄)အဒ္ဓါန ပရိစ္ဆေဒ–ဝင်စားနေမည့် နေ့ရက်အချိန်ကို ပိုင်းခြား သတ်မှတ်ခြင်း။

နိရောဓသမာပတ် ဝင်စားနိုင်သူ ၂ မျိုး။ ။စိတ်, စေတသိက်, စိတ္တဇရုပ်တို့ကို အခိုက်အတန့်အားဖြင့် ချုပ်စေကာ ချမ်းသာမှုကို ခံစားနိုင်သူ ပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ယောက်ကို ဆိုသည်။ ။(၁) ဈာနလာဘီ အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်တယောက်။ (၂) ဈာနလာဘီ ရဟန္တာ ပုဂ္ဂိုလ်တယောက်။ **မှတ်ချက်။** ။သောတာပန် သကဒါဂါမ်

နှင့် ပုထုဇဉ် ရဟန်းရ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကား နုသောသမာဓိရှိ၍ မဝင်စားနိုင်ဟူ၏။ ရဟန်းသမာပတ် မရသူ အနာဂါမ် ရဟန္တာ တို့လည်း မဝင်စားနိုင်ချေ။

နိသဇ္ဇဒေါသမျိုး ၈ ပါး။ ။မြတ်စွာဘုရားနှင့် သံဃာတော်များထိုင်ကပ်ရောက်ခစားသောခါ မနေအပ်သော အရပ်နေရာမျိုး ရှစ်ပါး၊ မသင့်တင့်သော အပြစ်သင့်သည့် ဟူ၏။ သုတ္တနိပါတ် မင်္ဂလသုတ်အဋ္ဌကထာမှ သုတေသနပြုသည်။(၁)အတိဒူရ–ဝေးလွန်းသော နေရာ။ (၂) အစ္စာသန္န–နီးလွန်းသော နေရာ။ (၃) ဥပရိဝါတ–လေညာ,လေတင်အရပ်။ (၄) ဥန္နတ ပဒေသ–မြင့်လွန်းသောနေရာ။ (၅) အတိ သမ္မုခ–မျက်နှာနှင့် တည့်တည့်အရပ်။ (၆) အတိပစ္ဆာ–နောက်ကျောတည့်တည့်အရပ်။ (၇) ဩနတ–နိမ့်ကျလွန်းသောနေရာ။ (၈) ပဿ–ဘေးတိုက်တည့်တည့်နေရာ။

(နီ)

နီလာအပြား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ ခွဲခြားမဏိသျှတ်။ မဏိသျှတ္တရကျမ်းလာ နီလာမျိုးလေးပါးကို တန်ဘိုးနှင့်တကွ ၎င်းကျမ်းရင်းလင်္ကာအတိုင်း ခွဲခြား၍ ထုတ်ပြလိုက်၏။ ‘‘လေးသွယ်နီလာ၊ ပြားကြရာတွင်။ ၁။‘နီလာ’ခေါ်ဆို၊ အောက်မဲ့ညိုပွင့်၊ ပန်းသို့တင့်၏။ ထပ်ဆင့်ဒုတိယ၊ ၂။‘နီလကဏ္ဍိ’၊ ရှုဉ်းလက္ခဏာ၊ အပြာတွင်ဖက်၊ ညိုညိုစွက်၏။ အချက်နှစ်ပါး၊ ဤကျောက်များကား၊ ကျပ်သားရွှေတိ၊ တင်လောက်ဘိမူ၊ သိင်္ဂီပျဥ္စ၊ ကျပ်ထိုက်စွတည့်။ ၃။‘ဇာန္ဒနီလာ’၊ လက္ခဏာကား၊ သူရိယာနေခြည်၊ ရောင်သို့တည်၏။ ရွှေရည်တကျပ်၊ တင်လောက်လပ်မူ၊သုံးကျပ်ရွှေကောင်း၊ထိုက်ပေရှောင်း၏။ ၄။ တခြောင်း‘ဥပနီလာ’၊ သညာခေါ်ဆို၊ ကြာညိုပွင့်ရောင်၊ တကျပ်ခေါင်မှာ၊ စိမြှောင်သင့်စွာ၊ ထားလောက်ပါမူ၊ ရွှေသားနှစ်ကျပ်၊ အဘိုးပြတ်သည်၊ မချွတ်မှန်ဖြောင့် လှည့်သတည်း’’။

နီဝရဏတရား ၆ ပါး။ ။ရဟန် မဂ် ဖိုလ်စသော ကုသိုလ်တရားတို့ကို ပိတ်ပင်တားဆီး ကန့်ကွက်တတ်သော တရား ၆ ပါး။ (၁)

ကာမစ္ဆန္ဒ နီဝရဏ-အာရုံငါးပါး ကာမဂုဏ်တရားတို့ကိုသာ ခံစား လိုခြင်း လောဘ။ (၂) ဗျာပါဒ နီဝရဏ-အမျက်ဒေါသ ပြစ်မှား ကြမ်းထမ်းခြင်း။ (၃) ထိန မိဒ္ဓ နီဝရဏ—ထိုင်းမှိုင်း ငိုက်မျည်းခြင်း။ (၄) ဥဒ္ဓစ္စ ကုက္ကုစ္စ နီဝရဏ—မတည်ကြည်သောစိတ်, ပျံ့လွင့် ခြင်း, ပူပန်ခြင်း။ (၅) ဝိစိကိစ္ဆာ နီဝရဏ – ရတနာသုံးပါး၏ ဂုဏ်ကျေးဇူးနှင့် မိမိတို့ပြုလုပ်ရမည့် အကျိုးခံစားခွင့် ရှာန်မဂ်ဖိုလ် တရားတို့ကို သို့လောသို့လော ယုံမှားတွေးတောခြင်း။ (၆) အဝိဇ္ဇာ နီဝရဏ—အမှန်ကို မသိတတ်ခြင်း မောဟ။

(နု)

နုမှာ ၅၀၀၊ ဘုရား၊ လျာ၊ သညာအမည်ထုတ်။ ။ကျမ်းကြီးကျမ်းခိုင် တို့၌ ၎င်းတို့၏ အမည်နာမများကိုမတွေ့ဘူးသေးပါ။ ရင့်မာ တကျိပ်ကား အနာဂတဝင်ကျမ်း၌ အမည်များနှင့်တကွ လာရှိ၏။ ''ရင့်မာတကျိပ်၊ နှင်းရာ၊ နောင်လာရှစ်သောင်း၊ ဘုရားပေါင်း၊ ဘုရားပေါင်းနောက်၊တို့နှစ်ယောက်၊တို့နှစ်ယောက်နောက်၊ ခင်ကြီး ပေါက်''ဟု အရက်သမား စကားမျိုးလောက် ကိုသာ ကျွန်ုပ်တို့ ကြားမှတ်ရဘူး၏။

နုဿတိ ၁ဝ ပါး။ ။၎င်း၏သရုပ်အဓိပ္ပါယ်''အနုဿတိ ဆယ်ပါး'' မှာပြခဲ့ပြီ။ ဤဝေါဟာရကား ကဗျာလင်္ကာအစပ်နှင့် စာပေဝါးမဝ သူတို့မှ ဖြစ်လာ၏။ အမှန်မှာ ''အနုဿတိ''သာဖြစ်သည်။

(နူ)

နူနာမျိုး ၁၈ ပါး။ ။ကုဋ္ဌနူနာမျိုး ၁၈ ပါး၊ အမတသာဂရဆေး ကျမ်းမှ အကျဉ်းယူပြသည်။ အကျယ် ၎င်း၌ရှုပါလေ။ (၁) ကာပါ လိက—ကိုယ်ရေနီ,ညို,အဖူးပေါက်,ကြမ်းချောက်၍ အလွန်နာကျင် ခြင်းဖြစ်၏။ (၂) ဩဒုမ္ဗုရ-ကိုယ်ရေနီ, သဖန်းသီးဖုထ, အလွန် ယား, ဆံပင်အမွေး ဖြော့တော့သောအဆင်းရှိ၏။ (၃) မဏ္ဍလ— ကိုယ်ရေဖြူ,နီ,စေးထန်းထန်းရှိ၏၊ အဖူးအကွက်ထ၏။ (၄) ဣက္ခ

ဇ၃၊—အနာဖြစ်ရာ၌ လျှာကွဲသို့ရှိ၏၊ အတွင်း၌ ဝါညိုရှိ၏၊ နာကျင်၏။ (၅) ပုဏ္ဏရိက—အရေသည် ကြာရွက်နုကဲ့သို့ စဉ်းငယ်နီ၍ ဖြူ၏။ (၆) သီဓမ—အရေ ကြေးနီအဆင်းကဲ့သို့ရှိ၏၊ယား၏၊ခြောက်၏၊ တစတစ ပြန့်နှံ့၍တက်၏။ (၇) ကာက—အရေ ချင်ရွေးကဲ့သို့ရှိ၏၊ အတွင်း၌ညို၏၊ ဘေးနားနီ၏၊ ခြောက်သွေ့ ကိုက်ခဲနာကျင်၏။ (၈) ကေကုဋ္ဌ—ချွေးမထွက် ငါးတစ်ငါးတုံးကဲ့သို့ ကြီးစွာဖြစ်ပေါ်လာတတ်၏။ (၉) ဂဇစမ္မ—အရေသည် ဆင်ရေကဲ့သို့ထူ၏။ (၁၀) ဒမ္မဒလ—ယား၏, နီရောင်ရှိ၏, အဖုးတို့ဖြင့်ပြည့်၏၊ အဖုပေါက်ကွဲလျက် အဝတ်ပုဆိုးတို့ဖြင့် အထိမခံနိုင်အောင် နာကျင်၏။ (၁၁) ကိဋိဘ— ခြောက်သော အရောင်ရှိ၏၊ ညိုမည်း၏၊ ကြမ်းထော်၏။ (၁၂) ဝေပါဒိက—လက်ခြေတို့၏ အရေသည် ကွဲပျက်ပေါက်ပဲ့ခြင်းသို့ရောက်၏၊ အလွန်နာကျင်၏။ (၁၃) အလသ—အရေ၌ များစွာယား၍ အဖုကြီးတွေ ပေါ်ပေါက် လာတတ်၏။ (၁၄) ဒဒြု—အရေနီလျက် ယားပြီး အဖုတို့ထတတ်၏။ (၁၅) ပါမာ—ပူလောင်၏, ယား၏, သေးငယ်သော အနီဖုကလေးများ ပေါ်ပေါက်လာတတ်၏။ (၁၆) ဝိဇ္ဇောဋက—အရေ၌ ညိုညိုနီနီ သေးငယ်သော အဖုကလေးတွေ ဖြစ်လာတတ်၏။(၁၇) သတာရု—အရေ၌ နီနီညိုညို အဖုးကြီးတွေထတတ်၏။ (၁၈) ဝိစစ္စိကာ—အရိုးအဆစ်တို့ကို ဆွေးမြေ့ပြတ်ပြတ်စေ၏။

(နေ့)

နေထွက်နာရီ၊ ၁၂ လီ၊ မြန်ပြည် ဘယ်လ ဘယ်ချိန်နည်း။ ။

မြန်မာပြည်၌ နေထွက်နေဝင် အချိန်များကို အောက်ပါလက်ကသွား အတိုင်း ပညာရှိများ စီစဉ်ထားခဲ့ကြ၏။ ဤဥစနေနံကို သုညယူလေ။

လက်ကသွား	လအမည်	နာရီ	မိနစ်
ကူး, သောင်း, နေထွက်	တာကူး	၆	၀၀
ဆုန်, ဖက်, မေနှင်း	ကဆုန်	၅	၅၀
ယုန်, မင်း, လှထွေ	နယုန်	၅	၄၀

ဆို,ပေ,ဆယ်ထပ်	ဝါဆို	၅	၃၀
ခေါင်,မတ်,လည်တို	ဝါခေါင်	၅	၄၀
လင်း,ပျို,ပျိုထွေး	တော်သလင်း	၅	၅၀
ကျွတ်,သွေး,ထွက်ထွက်	သီတင်းကျွတ်	၆	၀၀
မုန်း,သက်,အော်နေ	တန်ဆောင်မုန်း	၆	၁၀
နတ်,သေ,ချန်ထား	နတ်တော်	၆	၂၀
ပြာ,သား,စုတ်တံ	ပြာသို	၆	၃၀
တွဲ,ဟန်,ခေါ်ထု	တပို့တွဲ	၆	၂၀
ပေါင်း,ဟု,အတင်း	တပေါင်း	၆	၁၀

နေထွက်လင်းသည်၊မြန်တွင်းပြည်သူ၊ မှတ်ယူသော်။

နေပြည်တော်မှာ၊ ငြိမ့်ညောင်းသာ၊ ကျမ်းလာ သံ ၁၀ မျိုး။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''မြို့တော်သာယာ၊ ငြိမ့်ညောင်းပြာ၊ ၁၀ ဖြာအသံမျိုး'' ဟူသော သုတေသနဥ ရှုပါလေ။

နေမင်း၏ ရန်သူမျိုး ၄ ပါး။ ။နေ၏ အန္တရာယ်ကြီး လေးပါး။ (၁) ဆီးနှင်းမြူခိုး။ (၂) မီးခိုး။ (၃) မိုးတိမ်။ (၄) အသူရိန်တို့ ဖြစ်ကြ၏။ သာရိပုတ္တထေရ အပဒါန် အဋ္ဌကထာမှ။

နေရာ ၅ သွယ်၊ နန်းတော်ဝယ်၊ ဘယ့်နှယ်ဘယ်သို့နည်း။ ။ နန်းတော်တွင်းရှိ မှူးမတ်တို့၏နေရာ ၅သွယ်ဟူလို။၎င်းတို့ကို တော်, ဒူး, စနည်း, ဘဝေါ ဟု သိရာသည်။ ဤအခေါ်အဝေါ်တို့မှာ ရာမညတိုင်းသားတို့ ဘာသာဖြစ်၏။ (၁) တော်နေရာ- ကွန်းစင်နေရာ။ (၂) ဒူးနေရာ- သေဉ်မနေရာ။ (၃) စနည်းနေရာ- သေဉ်ရုံနေရာ။ (၄)(၅) ဘဝေါနေရာ–သေဉ်ထွေးနေရာ။'အတွင်းဘဝေါ, အပြင်ဘဝေါ'အားဖြင့် နေရာငါးသွယ်ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် ''အမတ်ကြီးဟု၊ သီးသီးကျော်ထင်၊ တော်ဟုတွင်သား၊ ကွန်းစင်လုံးညီ၊ ရွှေတိုင်မှီလျက်၊ နောက်ပြီနောက်တည်၊ ဒူး, စနည်ကာ၊ နှစ်မည်ဘဝေါ၊နတ်လောတွေးဘွယ်၊မတ်ငါးသွယ်နှင့်၊''ဟု ပညာရှိတို့ စပ်ဆိုထားကြ၏။

နေရောင်ခြည် ၇ မျိုး။ ။နေရောင်ခြည်ခေတ်တွင်ပါသော အဆင်းရောင်ခြည် ၇ မျိုး။ (၁) အနီရောင်။ (၂) အဖြူရောင်။ (၃) ညိုစိမ်းရောင်။ (၄) အဝါရောင်။ (၅) မောင်းမှိုင်းရောင်။ (၆) ခရမ်းရောင်။ (၇) ပြိုးပြက်ရောင်။

နေဝင်နာရီ၊ ၁၂ လီ၊ မြန်ပြည် ဘယ်လ ဘယ်ချိန်နည်း။ ။၎င်းအဖြေကား ၁၂ နာရီကိုယ်တည်၊ ထိုလ၏ နေထွက်နာရီနှင့်နှုတ် အကြွင်းနေဝင်နာရီဖြစ်၏။

နေ့နံမျိုး ၈ ပါး။ ။တနင်္ဂနွေနေ့နံအစ - ရာဟုနေ့နံ အဆုံး, ၎င်းရှစ်ပါးကိုခေါ်သည်၊

နေ့၌အိပ်သင့်သောသူ ၁၇ ဦး။ ။ဥတုဘောဇနကျမ်းမှ ယူဖြေသည်။ ဤသူများကား ကျန်းမာရေးအတွက် နေ့ကို အိပ်ရမည်။ (၁)ပင်ပန်းခံသူ။(၂)မေထုန်မှီဝဲပြီးသောသူ။(၃)ခရီးပြင်းသွားသူ။(၄)ဆင်မြင်းတို့ပန်းအောင်စီးသူ။(၅) ကိုယ်လက်နွမ်းနယ်သူ။(၆) ဝမ်းသက်သူ၊(၇)ရင်ကျပ်ရင်ဘတ်နာရှိသူ။(၈)ပန်းနာရှိသူ။(၉)ရေငတ်နာရှိသူ။(၁၀)သက်လုံပျက်သူ။ (၁၁)လေနာရှိသူ၊(၁၂)ခေတ်အားခွန်ကုန်ခန်းသူ။(၁၃)သလိပ်ကုန်ခန်းသူ။(၁၄)သူအို။(၁၅)သေအရက် များစွာယစ်သူ။ (၁၆)အဇီဏ္ဏနာရှိသူ။ (၁၇)ညဥ့်ကိုမအိပ် ရသူ။

(နော)

နောက်ပစ်အနက်၊ ၃ ပါးထွက်၊ မိန့်မြွက်ဖြေတော်မူ။ ။ဝဲနှင့်စလယ်၊ ပယ်၌ဝယ်၊ တင့်တယ်နောက်ပစ်မှ။ ဟူသော ပရိဘာသာအရ။ (၁) ငွေ တဝဲ နှစ်ဝဲ ဟူသောအနက်၊ (၂) ဆန်တစလယ် ဟူသောအနက်၊ (၃) မြေ တပယ် နှစ်ပယ် ဟူသော အနက်တို့၌ ဲ,ဲ ဟု နောက်ပစ်နှင့်ရေးရ၏။

နောက်ပစ်မျိုး ၃ ပါး။ ။မြန်မာသင်ပုန်းကြီးကျမ်းလာ ၃၆ ပါးသော၌ာနတို့တွင် ပါဝင်သည့် စာစီစာကုံး ဥပဒေသ ဝေါဟာရ။ ''အဲ့,အဲ့,အဲး''တို့ဖြစ်၏။ (နောက်ပစ် ယသတ် သမာနတော)။

နောင်တ တရားကြီး ၁၀ ပါး။ ။လွန်ပြီးအမှုတို့ကို ပြန်တွေးကာ စိတ်မအေးဘွယ် အကြောင်းတရား ၁၀ ပါး။ ဥဒါဒဿနီပါတ် ဇနသန္ဓဇာတ် ပါဠိတော်မှ။ ။(၁) ငယ်ရွယ်စဉ်အခါ ပစ္စည်း ဥစ္စာ မရှာ မဆည်းပူးခဲ့လျှင် အိုမင်းသော နောင်အခါ၌ မရှိဆင်းရဲ မွဲပြာကျသောကြောင့် နောင်တ ရတတ်သည်။ (၂) ငယ်ရွယ်စဉ်အခါ ပညာသင်ကြားရန် အခွင့်အရေးရပါလျက် ပညာကိုမသင်မကြား ဆိုးတေ ကာ ကျောင်းပြေး လုပ်ခဲ့သော သူသည် ပညာ မရှိခြင်း ကြောင့် နောင် အသက် မွေးမှု ငြိုငြင် ဆင်းရဲ သောအခါ နောင်တ ရတတ်သည်။ (၃) ကောက်ကျစ်စဉ်းလဲခြင်း ကုန်းချောစကား ပြောကြား ရန်တိုက်ခြင်းများ ပြုမိခဲ့လျှင် နောင်သေရာညောင်စောင်း ၌ လျှောင်းစက်ရသောအခါ နောင်တ တရား ရတတ်သည်။ (၄) သူ၏အသက်ကို သတ်ခြင်း ကြမ်းကြုတ်ခြင်း ယုတ်မာ ညစ်ညမ်း သော အမှုတို့ကို ပြုခြင်း သတ္တဝါများအား သနားမဖက် ရက်စက် သည်ကို ပြုမိခြင်းတို့ကြောင့်လည်း နောင်ခသောအခါ နောင်တ ရ တတ်သည်။ (၅) အဂမနိယ မသွားလာအပ်သော သူ့မယား နှင့် သမီးများကို သွားလာပေါင်းသင်း မှိဝဲဖျက်ဆီး မိခြင်းကြောင့် လည်း နောင်တတဖန် ပူပန် ရတတ်သည်။ (၆) များစွာသော ပစ္စည်း ဥစ္စာ ထမင်း အဖျော်တို့ ရှိပါလျက် ထိုစဉ်အခါက ဒါနမပြုမိ လျှင် နောက်သောအခါ၌ နောင်တ ရတတ်သည်။ (၇) ဥစ္စာ အား ကိုယ်အား ဥာဏ်အား များစွာ ရှိပါလျက် အိုမင်းသော မိဘ တို့ကို အသက်ရှိစဉ်အခါက မလုပ်ကျွေး မမွေးမြူ မိခဲ့လျှင် နောက် သောအခါ နောင်တ ရတတ်သည်။ (၈) ပုဗ္ဗာစရိယ ဖြစ်၍ အဖန် ဘလဲလဲ ဆိုဆုံးမတတ်သော အလုံးစုံသော ဝတ္ထုကာမ အရသာ တို့ကို ရှာကြံဆောင်ယူ၍ ကျွေးမွေး ပေတတ်သော မိခင် ဘခင် မြတ်ကို မထေမဲ့ ပြုမိလျှင် နောက်အခါ နောင်တ ရတတ်သည်။ (၉)သီလသမာဓိ ပညာဗဟုသုတသခင် ရဟန်းတော်အရှင် သူတော် စင်များ ထင်ရှားရှိပါလျက် မဆည်းကပ်မကိုးကွယ်မပေးလှူမိသူသည် လည်း နောက်သောအခါ နောင်တရတတ်သည်၊ (၁၀)ငြိမ်သက်

တည်ကြည်သောအကျင့် ချိုးချံသောအကျင့်သည် ကောင်းမြတ်၏ဟု သူတော်ကောင်းတို့ ဟောကြားခဲ့ပြီ။ ဤသို့သော အကျင့်မြတ်တို့ကို ငါလည်းရှေးက မကျင့်ခဲ့မိဟု နောက် သော အ ခါ နောင်တရ တတ်သည်။

နောင်ပြင်ရန်ခက်၊မျိုး ၅ ချက်၊မိန့်မြွက်ပညာရှင်။ ။ဤ၌ စလေဆရာကား ရှေ့သုံးပါးဖြစ်သော အိမ်ထောင်ပြု၊ ဘုရားတည်၊ ဆေးမင်ကြောင်ထိုးမှုတို့ကို ပြသွား၏။ ကျောင်းလှူ ကျောင်းထိုင်ပင့် ကိစ္စနှင့် စာချုပ်ရေးကိစ္စထည့်၍ ၅ ပါး ဖြစ်လာ သည်။ ကျောင်းလှူမှားလျှင် ဘုန်းကြီးနှင့်စကားများ နှင်ချလို့လည်းမသွား အပယ်သို့သာ လားတတ်ကြသည်။ စာချုပ်မှုကိစ္စကား သာ၍ပင်ဆိုးချေ၏။ ထိုကြောင့် 'အိမ်ထောင်မှုဘုရားတည်၊ဆေးမှင်ရည်စုတ်ထိုး။ကျောင်းထိုင်ပင့် မြတ်သံဃာ၊ စာချုပ်ရာ ခက်တဲ့အမျိုး။ ဤ ၅ခုသမ္မဇဉ်၊ ဉာဏ်ယှဉ်ကာ ပြုကြမြော်ကိုး' ဟု ဆိုရိုးပြုကြသည်။

(နို)

နို့အရသာမျိုး ၅ ပါး။ ။နွားနို့စသည်မှ ဖြစ်ပေါ်သော အရသာဓာတ်များ။ (၁) ခီရ-နို့စိမ်း နို့ကျက်။ (၂) ဒဓိ-မိန်ခဲ။(၃) တက္က- ရက်တက်ရည်။ (၄) နဝနီတ-ထောပေး၊ ဆီဦး။ (၅) သပ္ပိ-ထောပတ်။

နို့ထိန်း အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဝင် အဋ္ဌကထာမှ။ ရှေးခါက ယခုကဲ့သို့ တိရစ္ဆာန်နို့မျိုးဖြင့် မိမိတို့သားသမီးတို့ကို မမွေးမြူ၊ လူလူချင်း နို့ဖြင့်သာ မွေးမြူစေကြ၏။ ထိုကြောင့် မိမိကလေးအား နို့ထိန်း တိုက်ကျွေးမည့် သူမသည် 'မမြင့်လွန်း, မနိမ့်လွန်း, မကြုံလွန်း, မဆူလွန်း, မမည်းလွန်း, မဖြူလွန်း, ရင်သားမရှည်လွန်း, မတိုလွန်း, ချောင်းဆိုးပန်းနာမရှိသူ ဖြစ်စေရသည် ဟူ၏။

နိုင်ငံတော် ကျယ်ပြန့်မှု အကြောင်းကြီး ၈ ပါး။ ။တိုင်းပကား ပြည်နယ် တိုးကျယ် ပြန့်ပွားခြင်း အကြောင်း အင်အား ၈ပါး။ ရာဇနီတိသျှုတြ။ ။(၁) စစ်၏ ဦးခေါင်းခေါ် စစ်သူကြီး ဗိုလ်

ချုပ်ရှိရခြင်း။ (၂) စစ်၏ မျက်စိ ခေါ် ဟူရားတတ်နှင့် ဆရာဝန်များ ရှိရခြင်း။ (၃) စစ်၏ နား ခေါ် သူလျှိုကောင်းများ ရှိရခြင်း။ (၄) စစ်၏ အား ခေါ် ရဲမက် စစ်သည်ကောင်း များစွာ ရှိရခြင်း။ (၅) စစ်၏ ခံတွင်း ခေါ် တမန်လိမ္မာများ ရှိရခြင်း။ (၆) စစ်၏ အစွယ် ခေါ် ဗိုလ်မှူး တပ်မှူး ရှိရခြင်း။ (၇) စစ်၏ ခြေ ခေါ် ကြည်း, ရေ, လေယာဉ်နှင့် ယာဉ်မောင်း သူရဲကောင်းများ ရှိရခြင်း။ (၈) စစ်၏ လက် ခေါ် လက်နက်ခဲယမ်းရိက္ခာများစွာ ရှိရခြင်း။

နိုင်လိုသူများ၊ ကျင့်ဆောင်ထား၊ ၅ ပါး မြတ်စမှာ။ ။၎င်းကို "အောင်နိုင်ခြင်းတရား ၅ ပါး" ဟူသော သရုပ်ဖွဲ့ဆိုခဲ့ပြီ။

(နှ)

နှစ်အမျိုးအစား ၃ ပါး။ ။နက္ခတ်ဗေဒင်ကျမ်းတို့မှ။ (၁) မလ္လာကဂတိကနှစ်–ရက်ပေါင်း ၃၆၄ ရက်ကျမှ မိဿရာသီသို့ တနင်္ဂနွေရောက်လျှင် နေသည် အသွားနှေးသောကြောင့် မလ္လာက ဂတိကနှစ်ခေါ်သည်။ လွှန်း တိထိ ၁ ရက် ၂ ရက်မှာ လမြင်ရ၏။ (၂) သီဟဂတိကနှစ်–ရက်ပေါင်း ၃၅၄ ရက်နှင့် မိဿရာသီသို့ တနင်္ဂနွေရောက်လျှင် နေသည် ခုန်ကျော်၍ အသွားမြန်သောကြောင့် သီဟဂတိကနှစ်ခေါ်သည်။ လွှန်း တိထိ ၄ ရက် ၅ ရက်မှ လမြင်ရ၏။ (၃) ယထာ ဂတိကနှစ်–ရက်ပေါင်း ၃၆၀ အပြည့်မှာ မိဿရာသီသို့ တနင်္ဂနွေရောက်လျှင် နေသည် မနှေးမမြန် အနေဖြင့် သွားသောကြောင့် ယထာ ဂတိကနှစ်ခေါ်သည်။ လွှန်း တိထိ ၃ ရက်မှာလမြင်ရ၏။ ဆေးညွှန်ဇာရှိသော နှစ်မည်၏။ ။**မှတ်ချက်။** တလ၏အသံရက်ပေါင်း ၃၀။ မိဿ စသော ဆဲ့နှစ်ရာသီလျှင် အသံရက်ပေါင်း ၃၆၀ ကိုအမြဲထား၍ နှစ်မျိုး ၃ ပါး ပိုင်းခြား၍ပြသည်။

နှစ် အမျိုးအစား ၅ ပါး။ ။သုတေသီတို့အတွက် အချက်ကျသိစေရန် တွက်နည်းသင်္ချာပါ ဖော်ပြထားသည်။ ။လက်ဘသံပိုင်းကားကမ္ဘာ 'ကပ္ပ,၊ သာသန,သံဝစ်၊ တိထိ,နှစ်နှင့်၊ သစ်သစ်သင်္ချာ၊

အသံ္ဘမည်ထုတ်၊ သုဒ္ဓဒ္ဒိန်သွား၊ နှစ်ငါးပါးတွင်၊ ပျက်ပွါးတည်ထ တပေါင်းစ၍၊တိံသဒ္ဒ၊ လဖြင့်ရေတွက်၊အရက်ခြောက်ဆယ်။သုံးရာ ကြွယ်သား၊ထို၀ယ်နှစ်ကို၊ကပ္ပဆို၏။ ထိုလည်းတကြောင်း၊တပေါင်း ကွယ်ပြည့်၊ပါဠိပဒ၊တန်းခူးစ၍၊ခြောက်လခြောက်လ၊ ဝိသမနှင့်၊ သမ ဖြင့်အား၊ငါးဆဲ့လေးခါ၊ရက်သုံးရာကား၊သာသ နာနှစ်၊ ဖြစ်၏ရင်း။ တပေါင်းလပြည့်၊ တန်းခူးပြည့်ဖြင့်၊ ဆဲ့နှစ်လှည့်လည်၊ တိထိမည် ၏။ တလည်ဆိုဘွယ်၊ သုံးဆယ်အသ်၊ ဆဲ့နှစ်ခါဠ၊အသ်သံ၀စ်၊ ခေါ်မြဲနှစ်တည်း။ သက္ကရာဇ်ဦး၊ တန်းခူးတာတက်၊ ရက်၏အပ၊ ကြို့ခဲ့ကြ၍၊သုံးရာ့ရက်ပါး၊ခြောက်ဆဲ့ငါးနှင့်၊ ဆဲ့ငါးနာရီ၊ နှစ်ပါဒ်ချိ လျက်၊ တမိဇနာ့၊ သုံးပြန်ကျတွင်၊ သုဒ္ဓဒိန္န၊ သံ၀စ္ဆရဟု၊ သဒ္ဓမ္မပုည၊ ရွှေ၀ဆိမီး၊ စွယ်စုံကြီးတို့၊ ရှေးတီးတင့်နှိုင်း၊ ဆက်စဉ်လှိုင်း၍၊ သံပိုင်း မင်္ဂလာ၊ တင်ပြန်ရာသည်။ မင်းသာပိုင်သ စိုးမြန်းတည်း။

နှစ် အမျိုးအစား ၁၂ ပါး။ ။ခုနှစ်သက္ကရာဇ် အမည် ၁၂ မျိုး။ ၎င်းကိုပင် ''သကြိန်မျိုး ၁၂ ပါး'' ဟုလည်းခေါ်ကြသည်။ သကြိန်လက်ရိုးကျမ်းတို့မှ နည်းရရုံပြလိုက်၏။ ရောက်ဆဲ သက္ကရာဇ် ကိုတည် ၂ ခုနုတ်၊ ၁၂ ခုစား။ ၁ ကြွင်းမူ ဇေယျနှစ်။ ၂ ကြွင်းမူ ဝိသာခါနှစ်။ ၃ ကြွင်းမူ ဇေဋ္ဌနှစ်။ ၄ ကြွင်းမူ အာသဠှိနှစ်၊ ၅ ကြွင်းမူ သရ၀ဏ်နှစ်။ ၆ ကြွင်းမူ ဘဒြနှစ်။ ၇ ကြွင်းမူ အဿယုဇ္ဇနှစ်။ ၈ ကြွင်းမူ ကြတ္တိကာနှစ်။ ၉ ကြွင်းမူမိဂသီနှစ်။ ၁၀ ကြွင်းမူ ဖုဿျနှစ်။ ၁၁ ကြွင်းမူ မာဃနှစ်။ သုညကြွင်းမူ ဖဂ္ဂုဏနှစ်။

နှစ်ကျိပ်ရှစ်ဆူဘုရား။ ။ဂေါတမဘုရားအလောင်း ဗျာဒိတ်ခံသော ကမ္ဘာမှစ၍ ပွင့်တော်မူသော ဘုရားများ၏ အမည်တော်တို့ဖြစ် သည်။ တဏှင်္ကရာဘုရား။ မေဓင်္ကရာဘုရား။ သရဏင်္ကရာဘုရား။ ဒီပင်္ကရာဘုရား။ ကောဏ္ဍညဘုရား။ မင်္ဂလဘုရား။ သုမနဘုရား။ ရေ၀တဘုရား။ သောဘိတဘုရား။ (၁၀) အနောမဒဿီဘုရား။ ပဒုမဘုရား။ နာရဒဘုရား။ ပဒုမုတ္တရဘုရား။ သုမေဓဘုရား။ သုဇာ တဘုရား။ ပိယဒဿီဘုရား။ အတ္ထဒဿီဘုရား။ ဓမ္မဒဿီဘုရား။ သိဒ္ဓတ္ထဘုရား။ (၂၀) တိဿဘုရား။ ဖုဿဘုရား။ ဝိပဿီဘုရား။

သိခိဘုရား။ ဝေဿဘူဘုရား။ ကကုသန်ဘုရား။ ကောဏာဂုံဘုရား။ ကဿပဘုရား။ (၂၈) ဂေါတမဘုရား။

နှစ်ဆယ့်ငါးပါး၊ ဘေးကြီးများ၊ ဖြေကြား မြတ်အရှင်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဘေးကြီး ၂၅ ပါး'၌ရှုပါ။

နှစ်ဆယ့်ရှစ်ရုပ်။ စင်ဆွဲထုတ်၊ ပြုလုပ် ရုပ်သေး သဘင် သော်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ရုပ်သေးကပွဲ၊ ပါစမြ၊ ထုတ်ဆွဲ ၂၈ ရုပ် အဘယ်နည်း'ဟူသော သုတေသန၌ ရှုပါ။

နှစ်ဆဲ့လေးပစ္စည်း။ ။၎င်းသည် ပဋ္ဌာန်းတရားတော်ဖြစ်၍ အာဂုံဆောင်ပြုပြီး နေ့စဉ်စည်းချွတ်ဖတ်ပါက ရန်သူမျိုးငါးပါးမှ ကင်းလွတ်သည်။ ဟေတုပစ္စယော၊ အာရမ္မဏပစ္စယော၊ အဓိပတိပစ္စယော၊ အနန္တရပစ္စယော၊ သမနန္တရပစ္စယော၊ သဟဇာတ ပစ္စယော၊ အညမညပစ္စယော၊ နိဿယပစ္စယော။ ဥပနိဿယပစ္စယော၊ ပုရေဇာတပစ္စယော၊ ပစ္ဆာဇာတာပစ္စယော၊ အာသေဝနပစ္စယော၊ ကမ္မပစ္စယော၊ ဝိပါကပစ္စယော၊ အာဟာရပစ္စယော၊ ဣန္ဒြိယပစ္စယော။ ဈာနပစ္စယော၊ မဂ္ဂပစ္စယော၊ သမ္ပယုတ္တပစ္စယော၊ ဝိပ္ပယုတ္တပစ္စယော၊ အတ္ထိပစ္စယော၊ နတ္ထိပစ္စယော၊ ဝိဂတပစ္စယော၊ အဝိဂတပစ္စယောတိ။

နှလုံးသွေးရောင်မျိုး ၆ ပါး။ ။လူ၏ စိတ္တုပ္ပါဒ်ကို လိုက်၍ဖြစ်ပေါ်သောသွေးရောင်ခြောက်ပါး။ (၁) ရာဂစရိုက်ထူပြောသူ၏ နှလုံးသွေးသည် ချိပ်ရည်ကဲ့သို နီမောင်းသော အဆင်းရှိ၏။ (၂) ဒေါသစရိုက်ထူပြောသူ၏ နှလုံးသွေးသည် ထောက်ရှာသီးမှည့်ကဲ့သို့ မည်းနက်သော အဆင်းရှိ၏။ (၃) မောဟစရိုက်ထူပြောသူ၏ နှလုံးသွေးသည် သားဟင်းလျာ ဆေးရည်ကဲ့ဘို့ ဖြော့တော့သော အဆင်းရှိ၏။ (၄) ဝိတက်စရိုက်ထူပြောသူ၏ နှလုံးသွေးသည် မဖြူမညို ပဲစဉ်းငုံအဆင်းကဲ့သို့ ဖြော့တော့သော အဆင်းရှိ၏။ (၅) သဒ္ဓါစရိုက်ပြောသောသူ၏ နှလုံးသွေးသည် မဟာလှေခါးပန်းအဆင်းကဲ့သို့ ဝါဝင်းကြည်လင်သော အဆင်းရှိ၏။ (၆) ပညာ

စချိုက် ပြောသောသူ၏ နှလုံးသွေးသည် ပွတ်သစ်စပတ္တမြားကဲ့သို့ သန့်ရှင်းစင်ကြယ်သော ရောင်ဆင်းရှိ၏။ (အဘိဓမ္မာနည်း)

နှုတ်ခမ်းရပ်မှာ၊ ဖြစ်ပေါ်လာ၊ မြန်မာအက္ခရာ ၇ လုံး။ ။ ၎င်းသရုပ် ''ဩဋ္ဌဇ အက္ခရာ ၇ လုံး'' ဟုဆိုခဲ့ပြီ။

နှုတ်မလုံသူမျိုး ၉ ယောက်။ ။လျှို့ဝှက်ဘွယ်တို့ကို မတိုင်ပင်မပြောကြားအပ်သူ ကိုးယောက်။ဟိတောပဒေသမှ။ ၁။ရာဂ စရိတ-ရာဂထူပြောသူ။ ၂။ဒေါသ စရိတ-ဒေါသကြီးသူ။ ၃။မောဟ စရိတ-တွေဝေ ထိုင်းမှိုင်းသူ။ ၄။ဘီရုက-ကြောက်တတ်သူ၊ သတ္တိနည်းသူ။ ၅။ အာမိသ ဂရုက- လာဘ်လာဘ တပ်မက်သူ။ ၆။ ဣတ္ထိ-မိန်းမ။ ၇။ သောဏ္ဍ- သေသောက်ကြူး ယစ်ထုပ်။ ၈။ ပဏ္ဍက-ပဏ္ဍုက်- ၉။ ဒါရက-ကလေး, သူငယ်။

(ပ)

ပံ့သုကူအပြား၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ ခွဲခြား ဖြေတော်မူ။ ။ရဟန်းတော်များ ပံ့သုကူ ကောက်ယူအပ်သော ပံ့သုကူ အဝတ်မျိုးဆယ်ပါးကို ဝိနည်းပရိဝါမှ သုတေသနပြုသည်။ ။(၁) သောသာနိကံ-သုသာန်၌ စွန့်ပစ်ထားသော အဝတ်ပုဆိုး။ (၂) ဥစ္စာရ ခါယိတံ-ကြွက်ကိုက်၍စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း၊ (၃)ဥပစိက ခါယိတံ-ခြစား၍ စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း။(၄) အဂ္ဂိ ဒဍ္ဎံ-မီးလောင်, မီးပေါက်၍စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း။(၅) ဂေါ ခါယိတံ- နွား ခဲစား၍ စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း။(၆) အဇိကာ ခါယိတံ- ဆိတ် ခဲစား၍ စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း။ (၇)အဘိသေကိ ယံ-အဘိသိက်ပွဲ၌ စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း။(၈)ထူပ စီဝရံ-စေတီပုထိုး၌လှူထားသောဝင်း၊ (၉)ပါပဏိ ကံ- အိမ်ဈေးအနီး၌ စွန့်ပစ်ထားသောဝင်း။(၁၀) ဘတပဋိယာဘတံ- သုသာန် လိုက်ပို့သူတို့ ပြန်လာသောအခါ အမင်္ဂလာဟု စွန့်ပစ်လိုက်သောအဝတ်ပုဆိုး။

ပကာဘိသံ၊ ၁၈ တန်၊ ဂီတံဆိုရိုး အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်သည် 'တက်သံ ၁၈ ပါး' နှင့် တူ၏။

ပစ္စည်း ၄ ပါး။ ။သာသနာရေးကိစ္စ၌ သုံးစွဲနိုင်သော ပစ္စည်းမျိုးလေးပါး။ (၁) ဆွမ်းပစ္စည်း–ဆွမ်း, ခဲဘွယ်, ဘောဇဉ်, ချိုချဉ်နှံ့စသော ဝတ္ထုများ။ (၂)သင်္ကန်းပစ္စည်း–ဝတ်ရုံ သုံးဆောင်ကောင်းသော သင်္ကန်း ဇုထည်။ (၃) ကျောင်းပစ္စည်း-ကပ္ပိယကုဋိခေါ်ကျောင်းအမျိုးမျိုး။ (၄) ဆေးပစ္စည်း–ကျန်းမာရေးဆိုင်ရာ ဆေးအဖျော်အမျိုးမျိုး။

ပစ္စည်းဥစ္စာ၊မျိုး၄ဖြာ၊စိတ်ဖြာဝေဘန်သိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ဥစ္စာမျိုး ၄ပါး"ဟူသော ဓနဗေဒ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ကုန်ဆုံးရာ၊၃ဖြာအကြောင်းသိ။ ။၎င်း သုံးပါးတို့တွင် ဒါနမှုဖြင့် ပြုစုကုန်ဆုံးရခြင်းကား ပဌမ အမြတ်ဆုံးဟု ဟိတောပဒေသ၌ ညွှန်းပြ၏။ (၁) ဒါန-သဒ္ဒါကြည်ဖြူ ပေးလှူစွန့်ကြဲ၍ကုန်ဆုံးခြင်း။ (၂)ဘောဂ–မိမိကိုယ်တိုင် သုံးဆောင်ခံစား၍ ကုန်ဆုံးခြင်း။ (၃)နာသ-မစားရက် မလှူရက် ရန်သူမျိုး ငါးပါးဖျက်၍ ကုန်ဆုံးခြင်း။

ပစ္စုပ္ပန်အစွန်းတရားမျိုး ၂ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို "အစွန်း ၃ ပါး" ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ပစ္စုပ္ပန် အစွန်းတရားမျိုး ၆ပါး၊တနည်း။ ။ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်းအရ "သဠာယတန, ဖဿ, ဝေဒနာ, တဏှာ, ဥပါဒါန်, ဘဝ" ၎င်းတရားခြောက်ပါးဟူ၏။

ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ မျိုး ၃ ဖြာ၊မိန့်မှာ ခွဲပြတော်မူဘုရား။ ။ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအပြား၃ပါးကို မေးသည်။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါလည်း သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓမျိုးကဲ့သို့ပင် (၁) ပညာဓိက ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ–ပညာရှေ့ထား ပါရမီပွါးသည်။ (၂) သဒ္ဒါဓိကပစ္စေကဗုဒ္ဓါ–သဒ္ဒါရှေ့ထား ပါရမီပွါးသည်။ (၃) ဝီရိယာဓိက ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ–ဝီရိယ ရှေ့ထား ပါရမီပွါးသည်။မှတ်ချက်။။မုံရွေးအမေး, ကျည်းကန်အဖြေ၌လည်း "ပညာ သဒ္ဒါ၊ဝီရိယဟု။သုံးဝ သုံးဖြာ၊ပစ္စေကာလည်း၊ပြားပါသည်ပင်၊ကျမ်း၌ထင်၏"ဟုဖြေဆိုထားလေသည်။

ပဉ္စ ၅ပါး၊ ခေါ်ဆိုငြား၊ဆေးများဖေါ်စပ်ရာ။ ။ဘယဆေးဖေါ်စပ်

ရာ၌ ဆေးတပင်လုံးကို ခေါ်ဆိုသည်။(၁) မူလ–အမြစ်။ (၂)ခန္ဓ-ပင်စည်။(၃) ပဏ္ဏ–အရွက်။ (၄) ပုပ္ဖ အပွင့်။(၅) ဖလ-အသီး။

ပဉ္စကူမျိုး ၅ ပါး။ ။ဘယဆေး ဝေါဟာရဖြစ်သည်။ပဉ္စ ကဋုကပါဌ်ပျက်။ (၁) ပိတ်ချင်းသီး။ (၂) ပိတ်ချင်းမြစ်။ (၃) စရိ။ (၄) ကန့်ချုပ်နီ။ (၅) ချင်းခြောက်။ ။**မှတ်ချက်။** ။ရသေ့ငါးပါးတို့ ချီးမွမ်းသည်ကိုစွဲ၍ ''ပဉ္စဂုဏ–ပဉ္စဂူ'' ဟုလည်း ခေါ်သည်။ လေ,သလိပ်,သည်းခြေကို နိုင်၏၊ အစာကျေသည်။

ပဉ္စင်းအင်္ဂါ၊ မျိုး ၅ မြာ၊ ခံရှာရဟန်းမြတ်။ ။ပဉ္စင်းမြောက်ရန် ဦးပဉ္စင်းဖြစ်နိုင်ရန်အတွက် အောက်ပါအင်္ဂါ ၅ တန်နှင့် ပြည့်စုံရမည်ဟူ၏။ (၁) ဝတ္ထု သမ္ပတ္တိ–ပဉ္စင်းလောင်း၏ အင်္ဂါပြည့်စုံမှု။ (၂) ဉတ္တိ သမ္ပတ္တိ–ဉတ်၏ ပြည့်စုံ ပီသမှု၊ (၃) ကမ္မဝါစာ သမ္ပတ္တိ–ကမ္မဝါ၏ ပြည့်စုံပီသမှု။ (၄) သီမာ သမ္ပတ္တိ–သိမ်၏ ဝိပတ္တိကင်းစင် သမ္ပတ္တိဝင်မှု။ (၅) ပရိသာ သမ္ပတ္တိ–ရဟန်းပြုပေးသော သံဃာပရိသတ်၏ ပြည့်စုံလုံလောက် စင်ကြယ်မှု။

ပဉ္စတားဂြိုဟ် ၅ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းလာ ဝေါဟာရ။ အင်္ဂါအစ, စနေအဆုံးရှိသော ဂြိုဟ်ငါးလုံးကိုဆိုသည်။

ပဉ္စမဗ္ဂရာ ၅ လုံး။ ။ဝဂ်ငါးပါးတို့တွင် ၅ လုံးမြောက်စီ ဖြစ်သော ''င,ည,ဏ,န,မ''အက္ခရာငါးလုံးကို ခေါ်ဆိုသည်။

ပဉ္စမူကြီး ၅ ပါး။ ။ဘယဆေး ဝေါဟာရ။ သာရကောမုဒီကျမ်း၌ ''ဥသျှစ်, ကြောင်လျှာ, ရမနေ့, သံသတ်, တပဆေး'' ဤအမြစ်ငါးပါးကို ပဉ္စမူကြီးဟု ခေါ်ဝေါ်ပညတ်လေသည်။ ဒဗ္ဗဂုဏကျမ်း၌ကား သံသတ်အရာတွင် သခွတ်ကို ထည့်ယူနိုင်သည်ဟုလည်း မှာကြားထားသေး၏။

ပဉ္စမူကြီး ၅ ပါး၊တနည်း။ ။''ပိတ်ချင်းမြစ်,ဆင်ခရမ်းမြစ်, သာလပြရဏီမြစ်, ပြိဿပြရဏီမြစ်, ကနခိုမြစ်'' ၎င်း ၅ ပါးကိုလည်း တနည်းယူကြသည်။

ပဉ္စမူငယ် ၅ ပါး။ ။ဘယဆေး ဝေါဟာရ။ (၁) ကြိနက်မြစ်။ (၂) မြေဇာမြစ်။ (၃) မြားမြစ်။ (၄) ကိုင်းမြစ်။ (၅)သမန်

မြစ်။ ထိုပဉ္စမှုငယ် ငါးပါးတို့သည်ကား သည်းခြေနှင့်ယှဉ်၍ ဆီးချုပ် သောအနာကို နိုင်၏။

ပဉ္စရူပါ၊ သတ္တဝါ၊ ၅ ဖြာရုပ်ပုံမျိုး။ ။ရွှေဘုံနိဒါန်း၌ ပဉ္စရူပဖေါင် တော်ကိုပြရာဝယ် အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ပူး၏။ (၁) ဆင်နှာ မောင်း,အစွယ်နှစ်ချောင်း၊ (၂) နွားလဘို့။ (၃) ငါးကြင်းအ မြီး၊ (၄) တိုးချိုနှစ်ဖက်, လက်တဖက်, တိုးအမြီး, ခြေတဖက်။ (၅) မြင်းနား နှစ်ဖက်, လက်တဖက်, ခြေတဖက်တို့ဖြစ်၏။ ထိုပြင် သတ္တရူပါရုပ်,နဝရူပါရုပ်စသည်ရှိသေး၏။

ပဉ္စဝဂ္ဂီ ၅ ပါး။ ။ငါးယောက်အစုဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ ၎င်းတို့သည် ဓမ္မစကြာတရားကို ဦးစွာကြားနာကြရသူများဖြစ်၍ ထိုငါးယောက် တစုကို ''ပဉ္စဝဂ္ဂီ'' ဟူ၍၎င်း၊ ''ဝဂ္ဂီ'' ဟူ၍၎င်း၊ ထိုထိုကျမ်းဂန် တို့၌ လာကုန်၏။ (၁) ကောဏ္ဍည။ (၂) ဝပ္ပ။ (၃) ဘဒ္ဒိယ။ (၄) မဟာနာမ်၊ (၅) အဿဇိ။

ပဉ္စာတပအကျင့်မျိုး ၅ ပါး။ ။ပဉ္စ-၅ ပါး၊အာတပ–အပူ,အားထုတ် ခြင်း။ ကိလေသာအစိုပျောက်အောင် နေပူကျဲကျဲ၌ လေးမျက်နှာ က မီးကြီး ၄ ပုံဖို၍ ထိုအလယ်၌ လူဝင်နေ၍ နေပူနှင့်တကွ အပူ ငါးမျိုးဖြင့် ကျင့်စဉ်ကိုခေါ်သည်။

ပဉ္စာနန္တရိယကံမျိုး ၅ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အနန္တရိယကံ ၅ပါး'' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ပဉ္စာဝုဓမျိုး၅ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို''လက်နက်ကြီး ၅ပါး'' ၌ရှုပါလေ။

ပဉ္စ ဗျာကရဏီယ တရား ၉ပါး။ ။အမေး,အဖြေ စည်းကမ်းဥပဒေ ကိုးချက်ကို ခေါ်သည်။၎င်းသရုပ်ကို''အမေး ၅တွေ့နှင့်အဖြေ၄ပါး'' ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ပညတ်မျိုး ၆ ပါး။ ။အနက်ကိုသိစေတတ်သော သဒ္ဒပညတ်အပြား ၆ ပါးဟူ၏။ အမည်နာမကိုဆိုသည်။ (၁) ဝိဇ္ဇမာန ပညတ်– ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားရှိသော ရုပ်,ဝေဒနာ, သညာ စသော အမည်ပညတ်မျိုး။ (၂) အဝိဇ္ဇမာန ပညတ်– ပရမတ္ထအားဖြင့်ထင်

ရှားမရှိသော မြေ, တောင်,လူ,နတ်, ရဟန်းစသော အမည်ပညတ်မျိုး။(၃) ဝိဇ္ဇမာနေန အဝိဇ္ဇမာန ပညတ်– ထင်ရှားရှိ၍ ထင်ရှားမရှိသော 'ဆဠာဘိည ရဟန်း,စသည့် အမည်ပညတ်မျိုး။ (၄) အဝိဇ္ဇမာနေန ဝိဇ္ဇမာန ပညတ်– ထင်ရှားမရှိ၍ ထင်ရှားရှိသော ဣတ္ထိသဒ္ဒေါ စသော အမည်ပညတ်မျိုး။ (၅) ဝိဇ္ဇမာနေန ဝိဇ္ဇမာနပညတ်–တင်ရှားရှိသည်ဖြစ်၍ ထင်ရှားရှိသော စက္ခု ဝိညာဏ စသော အမည်ပညတ်မျိုး။ (၆) အဝိဇ္ဇ မာနေန အဝိဇ္ဇမာန ပညတ်–ထင်ရှားမရှိသည်ဖြစ်၍ ထင်ရှား မရှိသော ရာဇ ပုတ္တော စသော အမည်ပညတ်မျိုး။

ပညာအပြား၊ ထို ၂ ပါး၊ မိန့်ကြားဘိဓမ္မာ။ ။အပြားအားဖြင့် သိမှုမျိုး ၂ ပါး။ ထို့ပြင်လည်း အမျိုးမျိုးပြားသေး၏။ (၁) ယထာဘူတ ပညာ–အဟုတ်သိ အမှန်သိ ကုသိုလ်စိတ် ကြိယာစိတ်တို့နှင့် ယှဉ်သော ပညာ ဝိဇ္ဇာဉာဏ်။ (၂) ဝဍ္ဍနာ ပညာ–သုတပါး အား လှည့်စားဉာဏ် တဏှာလောဘ ပြဋ္ဌာန်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ် အကုသလဝိတက်သဘော။

ပညာ အပြား၊မျိုး ၃ ပါး၊ မိန့်ကြား မြတ်ဗုဒ္ဓါ။ ။သံဂီတိသုတ်၌ ဟောတော်မူသည်။(၁) စိန္တာမယ ပညာ-ကြံစည်သဖြင့် သိအပ်သော အရာမျိုး။ (၂) သုတမယ ပညာ–သု့တပါးထံမှ ကြား၍ သိသောအရာမျိုး။ (၃) ဘာဝနာမယ ပညာ– ပွါးများသဖြင့် သိသော တရားမျိုး။

ပညာဉာဏ် အားနည်းခြင်း၏ အကြောင်း ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် ''ဉာဏ်ပညာ အားနည်းခြင်းအကြောင်း ၅ပါး''နှင့်တူ၏။

ပညာမျက်စိ။ ၅ပါးရှိ၊သတိပြု၍လင်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို''စက္ခု ၅ပါး'' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ၊

ပညာရခြင်း၏ အကြောင်း ၈ ပါး။ ။ပညာတိုးပွါးရခြင်း၏ အကြောင်းတရား ၈ှစ်ပါး။(၁) ဝယ ပရိဏာမ-အရွယ်ကို ငဲ့သဖြင့် ရ၏။(၂) ယသ ပရိဏာမ–အခြံအရံကို ငဲ့သဖြင့် ရ၏။ (၃)ပရိပုစ္ဆ– မေးမြန်းခြင်းဖြင့်ရ၏။(၄)တိတ္ထဝါသ–ကြာမြင့်စွာ နေခြင်းဖြင့် ရ၏။

(၅) ယောနိသော မနသိကာရ–ဝေဘန် ကြံဆခြင်းဖြင့် ရ၏။ (၆) သာကစ္ဆ–ဆွေးနွေး တိုင်ပင်ခြင်းဖြင့် ရ၏။ (၇) သိနေဟုပသေဝန–ချစ်သူကို ပေါင်းသင်းခြင်းဖြင့် ရ၏။ (၈) ပတိရူပ ဒေသာဝါသ–လျော်ကပ်သော အရပ်၌ နေခြင်းဖြင့် ရ၏။

ပညာရှိတို့ နစ်မြုပ်ကြောင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။(၁) မိုက်သောတပည့်ကို ပညာသင်ကြားလက်သုံးထားခြင်း၊ (၂) အကျင့်ယုတ်သောမိန်းမနှင့် အိမ်ထောင်ပြုခြင်း။ (၃) မသူတော်တို့နှင့် ပေါင်းသင်းဆက်ဆံခြင်း။

ပဋိသန္ဓာရမျိုး ၂ ပါး။ ။ရှင်, ရှင်ချင်း၊ လူ, လူချင်း၊ မင်း, မင်းချင်း၊ တဦးနှင့်တဦး, တနိုင်ငံနှင့် တနိုင်ငံ, မေတ္တာမပျက် အဆက်ဆက် ချစ်ခင်ချောမော ပြေပြစ် ညီညွတ်၍သွားရန် အဆက်အစပ် ပြုခြင်းများ။ လက္ခဏာမိဂဇာတ် အဋ္ဌကထာ။ ။(၁)ပစ္စယပဋိသန္ဓာရ–ပစ္စည်း ဥစ္စာဖြင့် စေ့စပ် ချောမော ပြေပြစ်အောင် လက်ဆောင်ပဏ္ဏာ ပြုလုပ်မှု၊ (၂) ဓမ္မ ပဋိသန္ဓာရ–တရားသော စကားဖြင့် အပြေအပြစ် ပြောဆိုမှု, သွန်သင် ဆုမ္မ နည်းလမ်းပြမှု, အကြံဉာဏ်ပေးမှု ပြုလုပ်ခြင်း။

ပဋိသန္ဓေမျိုး ၄ ပါး။ ။ထိုထိုဘဝ၏ အစတည်နေရမှု ဖြစ်စဉ်မျိုး အပြား သေးပါး၊ ။(၁) ဥပပါတ် ပဋိသန္ဓေ–ကိုယ်ထင်ရှား ဘွားကနဲဖြစ်ပေါ်လာသော နတ်ဗြဟ္မာ, ပြိတ္တာ, ပဋိသန္ဓေမျိုး။ (၂) သံသေဒဇ ပဋိသန္ဓေ-အညှီကိုစွဲ၍ အလွန်သေးငယ်စွာမှ တဖြည်းဖြည်း ကြီးပွါး ရသည့် ပိုးလောက်စသော ပဋိသန္ဓေမျိုး။ (၃) အဏ္ဍဇ ပဋိသန္ဓေ–ဥဥ်ဘွင်း၌ နေရသည့် ကြက်, ငှက် စသော ပဋိသန္ဓေမျိုး။ (၄) ဇလာဗုဇ ပဋိသန္ဓေ–မိခင်၏သားအိမ်၌ နေရသော လူ, ခွေး စသည့် ပဋိသန္ဓေမျိုး။ ။မှတ်ချက်။ အဏ္ဍဇနှင့် ဇလာဗုဇ ကို ပေါင်း၍ ဂဗ္ဘသေယျက ပဋိသန္ဓေဟု ခေါ်သည်။

ပဋိသန္ဓေ တည်ခြင်းအင်္ဂါ ၃ ပါး၊ ၇ ပါး၊ ၈ ပါး၊ ၃ နည်း။ ဂဗ္ဘသေယျက ပဋိသန္ဓေတည်နိုင်ပုံ အကြောင်းများ။ ၎င်းအကျယ်ကို 'ကိုယ်ဝန်တည်နိုင်ခြင်း အင်္ဂါ ၃ ပါး၊ ၇ ပါး၊ ၈ ပါး' ၌ရှုပါ။

ပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်ရကြောင်း အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။၎င်း တရားတို့ကို

ဆည်းပူးပွါးစည်းရာ၏။ (၁)ပုဗ္ဗယောဂ–ရှေးဘဝ၌ ၎င်းဉာဏ်မျိုး စေ့ ထူထောင် ဆုတောင်း စိုက်ပျိုးခဲ့ခြင်း။ (၂) ဗာဟုသစ္စ–အကြားအမြင်များခြင်း။ (၃) ဒေသိယ ဘာသာ ဆေက–ဒေသအမျိုးမျိုးတို့၌ ပြောကြားသော ဘာသာစကားအမျိုးမျိုးတို့ကို တတ်သိလိမ္မာခြင်း။ (၄) အာဂမ–မြတ်စွာဘုရား၏ ပါဠိတော်ကို အာဂုံဆောင်ခြင်း။ (၅) ပရိပုစ္ဆာ–ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာတို့၌ မေးမြန်းလေ့ရှိခြင်း။ (၆) အဓိဂမ–ဈာန်,မဂ်,ဖိုလ်တရားကိုရခြင်း။ (၇) ဂုရု သန္နိဿယ–ဗဟုသုတပြည့်စုံသော ဆရာ့ထံပါး၌ ဆည်းကပ်ခစားခြင်း။ (၈) မိတ္တ သမ္ပတ္တိ–ပညာရှိ မိတ်ဆွေကောင်းတို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။

ပဋိသမ္ဘိဒါမျိုး ၄ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားနှင့် ဆုပါရမီဖြည့်ပြီးသော သာဝကကြီးတို့၏ ခွဲခြားစိတ်ဖြာဉာဏ်လေးပါး။အကျယ် ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်နှင့် အင်္ဂုတ္တရဋီကာ၌ရှု။ (၁)အတ္ထ ပဋိသမ္ဘိဒါ–အကြောင်းကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော အကျိုးတရားစု, နိဗ္ဗာန်, ပါဠိတော်၏ အနက်သဘော,ဝိပါက်စိတ်,ကြိယာစိတ်,၎င်းငါးပါးတရားစု။ (၂) ဓမ္မ ပဋိသမ္ဘိဒါ–အကျိုးကိုဖြစ်စေတတ်သော အကြောင်းဟူသမျှ, အရိယာမဂ်လေးပါး, ပါဠိတော်အစဉ်, ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, ၎င်းငါးပါး တရားစု။ (၃) နိရုတ္တိ ပဋိသမ္ဘိဒါ–ဆိုခဲ့ပြီးသော အတ္ထငါးမျိုး, ဓမ္မငါးမျိုးတို့နှင့်ဆိုင်ရာ သဒ္ဒါ, ပုဒ်,ပါဠိ ဆယ်ပါးတို့ကို ကျွမ်းကျင်နားလည်မှု။ (၄) ပဋိဘာန ပဋိသမ္ဘိဒါ–ဆိုခဲ့ပြီး ပဋိသမ္ဘိဒါ ၃ ပါးလုံးကို ထူးထွေကွဲပြား ပိုင်းခြားဝေဘန်၍ သိသောဉာဏ်။ ၎င်းကို ''သဗ္ဗတ္ထက ပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏ်'' ဟုလည်း ခေါ်သည်။

ပဉ္စမက္ခရာ ၅ လုံး။ ။ဝဂ်ငါးပါးတို့တွင်ပဉ္စမဖြစ်သော'က,စ,ဋ,တ,ပ' ၎င်းအက္ခရာ ၅လုံးကို သဒ္ဒါစဉ်းမျဉ်းအရ ခေါ်ဆိုသည်။

ပဏ္ဍုက်မျိုး ၅ ပါး။ ။ယောကျ်ားကောင်း ယောကျ်ားမြတ်၏ အရာမဝင် အသွင်ချို့တဲ့သူငါးမျိုး။၎င်းငါးယောက်ကို ရဟန်းပြုမပေးရဟု ဝိနည်းတော်၌ပညတ်၏။ (၁) အာသိတ္တ ပဏ္ဍုက်–သူတပါး

၏ သုက်သွေးကို ပါးစပ်ဖြင့်ခံတ်ယူသွင်းမျိုရမှ မေထုန်ကို ပြုနိုင်သော ယခုကာလပန်းစုတ်ကုလားများကဲ့သို့သူမျိုး။ (၂) ဥဿူယ ပဏ္ဍုက်-သူတပါးတို့ သွားလာမှိဝဲပေါင်းဘော်နေသော မေထုန်မှုကို ချောင်းမြောင်းကြည့်ရှုရလျှင် မိမိ၏ ကိလေသာအပူငြိမ်းသော ပဏ္ဍုက် တမျိုး။ (၃) ဩပက္ကမိက ပဏ္ဍုတ်- သင်းကွပ် ထုတ်ပစ်ထား၍ ဝှေးစေ့မရှိသူကို ခေါ်ဆိုသည်။ နန်းတော်သူများနှင့် ဖေါက်ပြားပေါင်းဖေါ်လိုထွဲစိတ် မရှိရအောင် မိန်းမဆောင်ကိုင် အမတ်များ၏ ဝှေးစေ့ကို နွားများကဲ့သို့ သင်းကွပ်ထားသည်နှင့် တူသော သူမျိုး။ (၄)ပက္ခ ပဏ္ဍုက်-လွန်းပက္ခ၌ဖြစ်စေ လွှတ်ပက္ခ၌ဖြစ်စေ တပက္ခ တပက္ခ၌ ကာမအရာကို မအောင့်အီး သည်းမခံနိုင်ဘဲ အထူးပိုကဲ ထကြွသောင်းကျန်းလှုက် သံဝါသပြုရမှပင် ကျေနပ်နေနိုင်သော သူမျိုး။ (၅) နပုံသက ပဏ္ဍုက်-မိန်းမအင်္ဂါဇာတ် ယောက်ျား အင်္ဂါဇာတ် နှစ်မျိုးလုံးပင် အထင်အရှား လုံးတန်းစေ့ မရှိသူမျိုး။

ပဏာမပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ သိထားပညာသျှင်၊ ။ရှိခိုးခြင်းသုံးမျိုးဟူ၏။ တက်လုနိုင်ငံရေးသမားတစုကား ၎င်းကိုအလွဲသုံးစား ပြုနေကြ၏။ (၁) ကာယ ပဏာမ-ကိုယ်လက်အင်္ဂါတို့ဖြင့် ကိုင်းညွှတ်ရိုကျိုးရှိခိုးခြင်းတမျိုး။ (၂) ဝစီ ပဏာမ-နမာမိ,ဝန္ဒာမိ ရှိခိုးပါ၏ဟု တစုံတခုသော ဘာသာစကားဖြင့် ရွတ်ဆို ရှိခိုးခြင်း။ (၃) မနော ပဏာမ-ကိုယ်နှုတ်မပါ စိတ်ဖြင့်သာ ရှိခိုးခြင်း။

ပတ္တမြား၏ ဂုဏ် ၃ ပါး၊ ။ပတ္တမြားရတနာ ဝတ်ဆင်သူ၌ ရနိုင်သောအကျိုးဂုဏ် ၃ ပါး။ (၁) ဇူဿိတံ ဒေတိ-အလိုကို ပေးတတ်၏။ (၂) အ သောကံ ဒေတိ-ရွှင်ပြ ကြည်လင်တတ်၏။ (၃) တေဇေတိ-ထွန်းပ ခြင်းကို ပြုတတ်၏။

ပတ္တမြားမျိုး ၄ ပါး၊ ၂ နည်း။ ။အချို့ကျမ်းတို့၌ ''ကြောင်ကျောက်'' မျိုးကို ပတ္တမြားရတနာထည်းသို့ သွင်း၍ ရေတွက်ကြကုန်၏။ ဤ၌သရုပ်ကို ''ကြောင်ကျောက်နှင့် ကြောင်ချက်ရွဲ'' တို့၌ ပြန်ရှုပါကုန်။

ပတ္တမြားမျိုး ၆ ပါး။ ။စွယ်စုံကျော်ထင်ကျမ်းမှ၊ (၁) ဝဇီရကြွန်–ရဲရဲခြင်းခြင်းနီသော ရောင်ခြည်ရှိသည်။ (၂) ဂေါမူလာ–ခရမ်းပွင့်ဝတ်ဆံကဲ့သို့ အဆင်းရောင်ရှိသည်။ (၃) ကွမ်းပြင်ရေ - ကွမ်းသွေးကဲ့သို့ အဆင်းရောင်ရှိသည်။ (၄) မင်းသခံ–သွားစိမ်းတစ်နှင့်တူသော အဆင်းရောင်ရှိသည်။ (၅) တေလိ- နီလည်း မနီလွန်းခပ်ညိုညို ရှိသည်။ (၆) ရှိန်းခို- ယုန်သွေးပေါက်ကဲ့သို့ ခြင်းခြင်းပြောက်ပြောက် ထိန်ထိန်တောက်လျက် ဆူးပန်းပွင့် ခေါင်ရမ်းပွင့်နှင့်လည်း တူသည်။

ပတ္တမြားမျိုးပြား၊ ၂၄ ပါး၊ ထင်ရှားမိန့်တော်မူ။ ။အောက်ပါ ဥဒါန အဋ္ဌကထာကို မြန်မာယောဇနာနည်းဖြင့် သိပါလေ။ ဝဇီရော – ဝဇီရစိန်, ဝရဇိန်, စိန် ရတနာ။ မဟာ နီလော–။ မြညိုကြီး,ကြောင်မျက်နက်ပြာ,။ဣန္ဒနီလော–ကျောက်စိမ်း, သိကြားသက် တန့် ရောင် ကျောက်။ မဟာရင်္ဂါ– မ ဟူ ရာ ကျောက်, မဟာရင် ပတ္တမြား။ ဝေဠူရိယော–ဝင်သဝဏ်, ကြောင်မျက်ရွဲ။ ပဒုမ ရာဂေါ–ပဒုမ္မာ အဆင်းရှိသော ပတ္တမြား။ ဖုဿ ရာဂေါ–ဥဿဖယား, သခွါး ဆေးရောင် ပတ္တမြား။ ကရကဝါနော–ကရကဝန်ခေါ်ပတ္တမြား, ကြက္ကဝန်။ပုလောကော- ပုလောက ပတ္တမြား။ (၁၀) ဝိမလော–ညစ်ကြေးစင်သော ပတ္တမြား။ လောဟိတင်္ဂါ–ပတ္တမြားနီ, ကျောက်နီ။ ဖလိကော–ဖလ်မှန်ကျောက်မျက်။ ပဝါဠော–သန္တာ ကျောက်မျက်။ ဇောတိရသော–ကျောက်စုန်း, ဇောတရသ် ကျောက်။ ဂေါမုတ္တကော–ဂေါမုတ်, ဂေါမုတ်ကျောက်။ ဂေါမေဒကော- ဂေါမြိတ်, ဂေါမိတ်ကျောက်။ သောဂန္ဓိကော–ကြာသိမ်သွေးရောင် ပတ္တမြား။ မုတ္တာ–ပုလဲမျိုးရှစ်ပါး။ သင်္ခေါ–ခရုသင်းကြီး, အရောင် တောက်ပသော သင်္ခကျောက်။ (၂၀) အဉ္ဇနမူလော–ကျောက်မျက်စဉ်း, မျက်စဉ်းကျောက်။ ရာဇဝဋ္ဋော–အရောင်လည်သော မင်းသုံးပတ္တမြား။ အမတံ သုတော–အမြိုက်ကျောက်, အမရခေါ် မြတမျိုး။ ပိယတော- ပယင်းကျောက်မျက်။ (၂၄) မြဟာမဏိ-ကြီးသော ပတ္တမြား, မြဟ္မဏိကျောက်။

ဇာတိ ဇရာမ စတုပ်ဝိသတိ-ဤ ၂၄ ပါးတို့သည်။ မဏိနာမ ပတ္တမြား တို့မည်ကုန်၏။

ပတ်လုံး ၂၂ လုံး။ ။ဆိုင်းဝိုင်းကြီးအတွင်း၌သုံးသော ပတ်လုံးမျိုး ၂၂ လုံးဟူ၏၊ ဘယ်မှ ညာသို့ အစဉ်အတိုင်း ယူလေ။ ဒုန်းခဲကြီး, လက်သဲ, တဆစ်လုံး, ဘယ်တော, ဘယ်ခတေး, ဗုံးလုံး, တေးလက်, တျာလက်, ပတ်စာတပ်, ငါးပေါက်လုံး၊ (၁၀)။ လေးပေါက်လုံး, သုံးပေါက်လုံး, နှစ်ပေါက်လုံး, သံကုန်ဖျား, တျောဖျား, ခြောက် ပေါက်ဖျား, ငါးပေါက်ဖျား, လေးပေါက်ဖျား, သုံးပေါက်ဖျား, နှစ် ပေါက်ဖျား။ (၂၀)။ သံကုန်ညွန့်, ကြူသံ ဆူသံ။ ပေါင်း ၂၂ လုံး ဖြစ်၏။

ပထဝီဓါတ်မျိုး ၂ပါး၊ ။မြေထပ် မြေလွှာမျိုး ၂ပါး။ (၁) သီလာ ပထဝီ—ယခုလက်ရှိ ရွှံ့မြေ၏ အောက်ထပ်၌ရှိသော ကျောက်မြေထု။ (၂)ပံသု ပထဝီ—သီလာမြေထက်၌ ရှိသောမြေဆိုင်မြေခဲမြေမှုန့်စု။

ပထဝီဓါတ် မျိုး ၃ပါး။ ။အရည်, အပျော့, အမှုန့် , အခဲ စသော ဓါတ်သဘောအပြားသုံးပါး။ (၁) သာဓါရဏ ပထဝီ-ဆီမီးလျှံထဲ၌ ၎င်း, ဘိုက်ခါတ်နေသော လေထဲ၌၎င်း, ပါရှိသည့် မြေဓါတ်သဘောနု ကလေးတမျိုး။ (၂)ပံသု ပထဝီ-ပျော့ပျော့မြေမှုန့်နှင့် အဆိုင်အခဲ ဖြစ်သော မြေကိုခေါ်သည်။ (၃) သီလာ ပထဝီ—ကျောက်ဆိုင်, ကျောက်ခဲ, ကျောက်တောင်တို့ကို ခေါ်ဆိုသည်၊

ပထဝီဓါတ်မျိုး ၂၀။ ။ကိုယ်ခန္ဓာအတွင်း၌ ပထဝီဓါတ်လွန်ကဲ၍ မာခဲသောရုပ်ပေါင်း ၂၀။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်။ ကေသာ—ဆံပင်။ လောမာ မွေးညှင်း။ နခါ-ခြေသည်းလက်သည်း။ ဒန္တာ-သွား။ တစော အရေ။ မံသံ-အသား။ နှာရု- အကြော၊ အဋ္ဌိ-အရိုး။ အဋ္ဌိမိဉ္ဇံ ရိုးဘွင်း ခြင်ဆီ။ (၁၀) ဝက္ကံ-အညို့။ ဟဒယံ—နှလုံး၊ ယကနံ အသည်း။ ကိလောမကံ—အမြှေး။ ပိဟကံ-အဖျဉ်း, အရွတ်။ ပပ္ဖါသံ အဆုတ်။ အန္တံ-အူမ၊ အန္တဂုဏံ-အူသိမ်။ ဥဒရိယံ- အစာသစ်။ ကရီသံ—အစာဟောင်း။ (၂၀) မတ္ထလုင်္ဂံ—ဦးနှောက်။

ပဒေသမျိုး ၈ ပါး။ ။စာစီပွဲကိုးရာ၌ ရှောင်ကြဉ်ရမည့် ဥပဒေသ

ရှစ်ချက်။ (၁)ဝိရူဠှတ္ထန္တရ ဒေါသ-ဆန့်ကျင်ဘက် အနက်တပါး ရှိသော သုံးနှုန်းမှု။(၂)အဓိုတ္ထဒေါသ-မတန်ရာသော ဂုဏ်ကြီးဖြင့် ချီးကျူးသုံးနှုန်းမှု။(၃)ကိလိဋ္ဌ ဒေါသ—လိုရင်းအနက်သိနိုင်ခက်သော ပုဒ်ပါဋ္ဌ်မျိုး။(၄)ဝိရောဓိ ဒေါသ—အများသုံးနှင့် ဆန့်ကျင်ခေါ်ဝေါ် သုံးနှုန်းမှု။(၅)နေယျ ဒေါသ- ပုဒ်တပါးကို ဆောင်ယူဖြည့်စွက်မှ လိုရင်းအနက်သိရမှု။ (၆)ဝိသေသနာပက္ခ ဒေါသ—ငဲ့စရာ ဝိသေသနပုဒ်များ လိုနေမှုအပြစ်။(၇) ဟိနတ္ထက ဒေါသ—ကြီးမြတ်သော ဂုဏကြီးကို သေးငယ်သော ဂုဏ်ကလေး၌ သုံးနှုန်းထားခြင်းမျိုး။ (၈) အနတ္ထက ဒေါသ—အနက်ထူးမရှိ, ပုဒ် ကာရန် ပြည့်ရုံမျှ ထည့်သွင်းစီကုံးမှု။

ပဒုမာမျိုး ၅ ပါး။ ။ပဒုမာ ခေါ် ကြာမျိုးငါးပါး။ ဤ၌ အချို့ ပဒုမာမျိုးကား ဘုရားလောင်း ပဋိသန္ဓေနေချိန်, ဖွားတော်မူချိန်, ဘုရားဖြစ်ချိန် တို့၌သာ ပွင့်ကြ ပေါက်ကြ၏။ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ် အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) ခန္ဓပဒုမာ—တပင်တရိုး တပွင့်ချင်းသာ ပွင့်သော ပဒုမာမျိုး။ (၂)သာခ ပဒုမာ—ခက်လက် ဝေဆာ ပဒုမာမျိုး။ (၃) ဒဏ္ဍက ပဒုမာ—အရိုး မာ၍ ကျောက်ဖျာကိုပင် ခွဲထွက် ထိုးဖေါက်နိုင်သော ပဒုမာမျိုး။ (၄) လတာ ပဒုမာ—နွယ်မျိုး ပဒုမာ၊သစ်ပင်ကြီးတို့၌ နွယ်တက်၍ပွင့်၏။(၅) အာကာသ ပဒုမာ—ကောင်းကင်၌ တွဲလွဲဆွဲနေသော နတ်ပန်းပဒုမာမျိုး။

ပဓာန တရားမျိုး ၄ ပါး။ ။ဆင်းရဲဘေးမှ ကျွတ်လွတ်လိုသူတို့ အားထုတ်ခြင်းတရားကြီး၄ပါး။ သင်္ဂီတိသုတ်မှ။(၁)သံဝရ ပဓာန-ဣန္ဒြေ စောင့်စည်းမှု၌ အားထုတ်ခြင်း။ (၂) ပဟာန ပဓာန—အကုသိုလ်စိတ်ကို ပယ်မှု၌ အားထုတ်ခြင်း။ (၃) ဘာဝနာပဓာန—ဗောဇ္ဈင်တရားတို့ကို ပွါးများအားထုတ်ခြင်း။(၄) အနုရက္ခ ပဓာန-သမာဓိ နိမိတ်အာရုံကို စောင့်စည်းခြင်း,ထိုထို့အာရုံ တို့ကို အစဉ် စောင့်မှု၌ အားထုတ်ခြင်း။

ပဓာနိယင်္ဂတရား ၅ ပါး။ ။သမထ, ဝိပဿနာ, အားထုတ်သူ တို့ ရှိထားရမည့် အင်္ဂါ ၅ ပါး။ မဇ္ဈိမ ပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်မှ။

(၁) သဒ္ဓါ-ရတနာသုံးပါး ဂုဏ်တော်၌ ယုံကြည်သက်ဝင်ခြင်း။ (၂) အပ္ပမာဒတာ-ကျန်းမာသန်စွမ်းခြင်း။ (၃) အသဌတာ-စိတ်သဘောထား ဖြောင့်စင်းတော်တည့်ခြင်း။ (၄) အာရဒ္ဓဝီရိယတာ-အကျင့်သီလနှင့် ပြည့်စုံကာ ကြိုးပမ်းစွာအားထုတ်မှု။ (၅) ဥဒယတ္ထ ဂါမိနီပညာ-ရုပ် နာမ် တို့၏ ဖြစ်ပျက်မှုကို သိမြင်နိုင်သော ဉာဏ်ပညာနှင့် ပြည့်စုံခြင်း။

ပန်းပေါင်းစုံညီ၊ ပွင့်တံချီ၊ မျိုးမည် ၁၂၀။ ။ပုဂံဝန်ထောက်မင်း ဦးတင်ထံမှ ရေးမှတ်ရဘူးသည်၊ မြန်မာဘုရင်များလက်ထက် နန်းတွင်းသူနှင့် သားတော် သမီးတော်တို့ အလွယ်တကူ သိခေါ်နိုင်ကြစေရန် ပန်းမျိုးအမည်နှင့် အပွင့်ပုံ ပုံစံတို့ကိုပါ ရောင်စုံပန်းချီ ရေးဆွဲပေးထားသည် ဟူ၏။ ။ကံ့ကော်ပန်း၊ ဇရည်ပန်း၊ မြစ်ကိုင်းပန်း၊ လောင်းပန်း၊ စပယ်ပန်း၊ ဒါရှုပန်း၊ ဇလပ်ပန်း၊ တတိုင်းမွှေး၊ ပန်းတိမ်ငို၊ ထပ်တရာပန်း (၁၀)၊ ဂန္ဓမာ၊ အောက်မဲ့ညို၊ လဲပန်း၊ ဆဲ့နှစ်ရာသီပန်း၊ပန်းသုန်းပန်း၊ ခေါင်ရမ်း၊နှင်းပန်း၊ နေကြာ၊ စွယ်တော်၊ ပုန်းညက်၊ (၂၀)၊ စကား၊ ဖက်သွတ်၊ ခတ္တာ။ ပန်းသွန်း၊ ရုဇနာ၊ ဂမုန်းအင်၊ သုံးဖန်လှ၊ မလ္လာနီ၊ အောက်မဲ့ဖြူ၊ ရွှေနွယ်၊ (၃၀)၊ ဒန့်သလက်၊ ဆတ်သဝါ၊အာသာဝတီ၊ အင်ကောလ၊ အိမ်လုံးချမ်းသာ၊ ဇီဇဝါ၊ ပန်းသွန်း၊ မိုးဆွေ၊ ထင်းရှူး၊ မျာပေါပြေပန်း၊ (၄၀)။ ကြက်ရုံး၊ သရက္ခ၊ သင်းခွေ၊ နော်ဇာ၊ သဇ္ဇာ၊ သစ်ခွ၊ ပန်းညို၊ ကွမ်းသီးပန်း၊ လက်တော်ကုံး၊ တောင်တော်ပန်း၊ (၅၀)၊ ဆိတ်ဖလူး၊ ဒေါ်ရင်း၊ အုန်းပန်း၊ လက်တံရှည်၊ လက်တံတို၊ မြဘ်သေး၊ ရွှေဝါ၊ ကြက်မောက်၊ သဇင်၊ ခရား၊ (၆၀)၊ဇလတ္တာပန်း၊ ကဏ္ဍရီပန်း၊ ထင်ရှားပန်း၊ ဆတ်သွား။ နှင်းဆီ၊ မီးမလောင်၊ ရေခမိုး၊ ကြာညို၊ ခွန်နှစ်မည်၊ သရဖီပန်း၊ (၇၀)၊ နေဇာပန်း၊ မရမ်းကြောင်ပန်း၊ ကြာခေါင်းလောင်း၊ သပြေ၊ တရုတ်စကား၊ ခွာညို။ စကားစိမ်း၊ ရွှေခွက်ပန်း၊ ဂမုန်းပန်း၊ ဗိဓတက်၊(၈၀)၊အင်ကြင်း၊ဆတ်သွားဖူးပန်း၊ပရဝါပန်း၊ ဖယောင်းပန်း၊ ဒေါက်ဒလိပ်ပန်း၊ နန်းလုံးကြိုင်၊ တောင်ဇလပ်၊ ကြာပုဏ္ဍ

ရိက်၊ မောင်မခေါ်ပန်း၊ ပေါက်ပန်း၊ (၉၀)၊ ကတ္တူရူပန်း၊ ခံစပ်ပန်း၊ ပဒုမ္မာ၊ တောင်လုံးကျော်၊ ရင်ခတ်၊ မဥ္စူပန်း၊ သော်ကပန်း၊ ငှက်ကလေးပန်း၊ ပျဉ်းဖြူပန်း၊ (၁၀၀)၊ လသ် ခေါင်ရမ်းပန်း၊ ဘိန်းနွဲ့ပန်း၊ မဟာ လှေကားပန်း၊ မျက်နှာပန်း၊ ငှန်ပန်း၊ ဇူကာပန်း၊ ကြာဖြူ၊ ကြာတံဆိပ်၊ မရိုးပန်း၊ မောက်ခိတောပန်း၊ (၁၁၀)၊ ဦးဆောက်ပန်း၊ ဗျာပါယူပန်း၊ လွှမ်းမတပန်း၊ ကြာနီ၊ ပန်းအိ၊ ရင် ကမ်းပန်း၊ မယားကြီးပန်း၊ ယင်းမာပန်း၊ ဒဝယ်မှိုင်းပန်း၊ အနန်းပန်း၊ (၁၂၀)။

ပန်းပွင့်မာလာ၊ တတ်သိပ္ပါ၊ လူ့ရွာ ၁၂ ပွင့်။ ။ဘုရားမတင်, နတ်မတင်, လူတွင်ပန်းဆယ်ပွင့်၊ အနုပညာရပ်များ။ (၁) ပန်းတိမ်–လက်ကောက် လက်ကြပ်စသည် ပြုလုပ်သော အတတ်။ (၂) ပန်းပဲ–တံစည်း, ဓူး, ဆောက်, ပေါက်တူး စသည် ပြုလုပ်မှုအတတ်။ (၃) ပန်းပု–အပြောက်ထု, ရုပ်လုံးဖော်အတတ်။ (၄) ပန်းချီ–မင်ဆေးရေးမှုအတတ်။ (၅) ပန်းရန်–အုဋ္ဌ, ကျောက်စီမှုအတတ်။ (၆) ပန်းတဉ်း,ပန်တင်း–ခကြေးစည်ခေါင်းလောင်းသွန်းမှု အတတ်။ (၇) ပန်းတော့ – အင်္ဂတေပန်းလှီးအတတ်ပညာ၊ (၈) ပန်းတမော့–ကျောက်ဆစ်,ကျောက်ရုပ်ထုအတတ်ပညာ။ (၉) ပန်းပွတ်–ပွတ်ခုံသမား အတတ်ပညာ။ (၁၀) ပန်းယွန်း–ယွန်းပြောက်ယွန်းထည်ပြုလုပ်မှုအတတ်ပညာ။ **မှတ်ချက်။** ။ပန်းဟျာ, ပန်းဒျာခေါ် ဂီတပညာနှင့် ပန်းရွဲခေါ် ရွဲခသွး ကျောက်ခသွးအတတ်တို့ထည့်၍ ၁၂ ပါးရှိကြောင်းနှင့် ပညာရှိတို့ ယူကြသေး၏။

ပန်းမျိုး ၅ ပါး၊ဖော်စပ်စား၊ ဆေးများအားဘုရင်။ ။၎င်းတို့ကိုအမှုန့်ပြု၍အစားအစာ၌ထည့်ခတ်စားက အားတိုးသည်ဟူ၏။ (၁) ပန်းဉ၊ (၂) ပန်းနု၊ (၃) ပန်းရင်း၊ (၄) ပန်းမ၊ (၅) ပန်းလဲ တို့ဖြစ်၏။

ပန်းမြတ်မာလာ၊ ၇ ဖြာ၊ နန်းလျာတော်ဝင်သုံး။ ။မင်းစဉ်နန်းသုံးဖြစ်သောပန်းမြတ် ၇ ပါးဟူ၏။ ၎င်းကိုရှေးဟောင်းသက်ာအတိုင်းပြလိုက်သည်။ ။''အဂ္ဂဇေယျ၊ ပ သ အောင်ပန်း၊ ရွှေနန်း

မင်းသုံး၊ ဒန်း, အုန်းညွန့်ညို၊ ကုဏ္ဍ[illegible], နေဇာ၊ မာလာချယား၊ ပတ္တမြားညွန့်ထိး၊ သပြေသီးဟု၊ ပန်းကြီး အမြတ်၊ ခုနစ်ရပ်’’။

ပန်းလှူရကျိုး ၅ ပါး။ ။ဤကား အကျိုးများ စွာတို့တွင် ထူးခြားသောအကျိုးငါးပါးဟုသာ မှတ်ရာ၏။ (၁) လှပသန့်ရှင်းသော ရုပ်အဆင်းအင်္ဂါရှိခြင်း။ (၂) သင်းပျံ့မွှေးကြိုင်သော ကိုယ်ယနံ့ ရှိခြင်း။ (၃) နတ်လူတို့ ချစ်ခင်မြတ်နိုးခြင်း၊ (၄) ကျော်စောသတင်း ပျံ့နှံ့ခြင်း။ (၅) ကိုယ်စိတ်ချမ်းသာ ရွှင်လန်းခြင်း။

ပပဉ္စတရား ၃ ပါး။ ။သံသရာကို ရှဲထွင်တတ်သော တရား သုံးပါး။ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ် အဋ္ဌကထာ။ (၁) တဏှာ–လိုချင် နှစ်သက် စွဲသမ်းတွယ်တာမှုသဘော။ (၂) မာန – ဆရာမထား ထောင်လွှားမော်ကြွားမှု သဘော။(၃) ဒိဋ္ဌိ–အယူအစွဲ မှားယူမှုသဘော၊

ပဗ္ဗဇ္ဇပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ခွဲခြားစိတ်ဖြာသိ။ ။သုတ် မဟာဝါနှင့် ဝိနည်းမဟာဝါအဋ္ဌကထာတို့၌ လာရှိ၏။ (၁) ဘိက္ခု ပဗ္ဗဇ္ဇ–ရဟန်းပဉ္စင်း၏အဖြစ်။ (၂) သာမဏေရ ပဗ္ဗဇ္ဇ–ရှင်သာမဏေ၏ အဖြစ်။ (၃) ဉာတိ ပဗ္ဗဇ္ဇ–ရသေ့၏အဖြစ်။

ပယ်မျိုး ၂ ပါး၊ ခြေကွက်ခြား၊ မှတ်သား သိစရာ။ ။အတိုင်းအရှည်ပမာဏ၊ ‘ကရီသ’ဟူသောပါဠိ၏ မြန်မာပြန်‘ပယ်’သည်၊ (၁) ဆင်းရဲသားပယ်။ (၂) မင်းပယ် ဟု ၂ မျိုးရှိရာ၊ ယခုခေတ် ပေ,လက်မဖြင့် ၁၀ လက်မကို တတောင်ယူ၍၊ ထို ၇ တောင်ကို တတာဟု အမှတ်ပြုလျက်၊ ၂၅ တာပတ်လည်ရှိ အကွက်တရပ်ကို ဆင်းရဲသားတပယ် ဟု ခေါ်စေလေသည်။ ထိုဆင်းရဲသားတပယ်သည် ခုနစ်တောင်တာ ပတ်လည်ပေါင်း ၆၂၅။ (ဝါ) တာကွက်ပေါင်း ၆၂၅ ကွက်မျှ ရှိလေသည်။ မင်းပယ်မှာ ဆင်းရဲသားပယ်၏ နှစ်ဆဖြစ်လေသည်။

ပယောဂအပြား မျိုး ၄ ပါး။ ။ရောဂါဖြစ်ခြင်းအကြောင်း သို့မဟုတ်ယှဉ်စပ်ခြင်း လေးပါး။(၁)သွေးပယောဂ။ (၂)လေပယောဂ။ ဓာတ် မိန္ဒောဆရာတို့ အလို။ (၃) ဝိဇ္ဇာမယ ပယောဂ။ (၄) ဗုဒ္ဓိမယ ပယောဂ။ မှော်ဝိဇ္ဇာ အောက်လမ်းဆရာတို့အလို။

ပယောဂမျိုး ၆ ပါး။ ။ကမ္မပထမြောက်ရန် လုလ္လအားထုတ်မှု၆ပါး။ (၁) သာဟတ္ထိက ပယောဂ–ကိုယ်တိုင် လက်ရောက် အားထုတ်လုပ်ကိုင်မှု။ (၂) အာဏတ္တိက ပယောဂ-နှုတ်ဖြင့်၎င်း, စိတ်ဖြင့်၎င်း,အရိပ်နိမိတ်ဖြင့်၎င်း ခိုင်းစေမှု။ (၃) နိဿဂ္ဂိယ ပယောဂ–လေး, သေနပ်, အမြောက်လက်နက်တို့ဖြင့် ပစ်ခတ် သတ်ဖြတ်မှု။ (၄) ထာဝရ ပယောဂ-အမြဲထာဝရ တည်ထားပြုလုပ်စေသော ကျုံး,တွင်း,ချောက်စသောပယောဂမျိုး။(၅)ဝိဇ္ဇာမယပယောဂ–အတတ်ပညာ အင်းအိုင် လက်ဖွဲ့ စသည် တို့ဖြင့် ပြုလုပ်မှုမျိုး။(၆) ဣဒ္ဓိမယ ပယောဂ-ကံ၏ဣဒ္ဓိဟုခေါ်သော တန်ခိုးတို့ဖြင့် ပြုလုပ်မှုမျိုး။ **မှတ်ချက်။** ။ဤ ၆ ပါးကား အများအားဖြင့် အကုသိုလ် ပါဏာတိပါတ၌ ပြသော်လည်း ကုသိုလ်အရာ၌လည်း ဖြစ်သလို ယှဉ်သင့်သေး၏။

ပရဒါရ၊ ကံထိုက်ကြ၊ မိန်းမ ၁၂ ဖြာ။ ။၎င်း သုတေသနရပ်ကို 'အုပ်ထိန်းခြင်းရှိသော မိန်းမမျိုး ၂၀'၌ သီးခြား ရှင်းပြခဲ့ပြီ။

ပရမတ္ထတရား ၄ ပါး။ ။'စိတ်, စေတသိက်, ရုပ်, နိဗ္ဗာန်' ၎င်း ၄ ပါးကို မဖေါက်မပြန်မြတ်သောကြောင့် ပရမတ် ခေါ်သည်။

ပရိက္ခရာ ၈ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ၏အသုံးအဆောင်မျိုး ရှစ်ပါး၊ (၁) ပတ္တ–သပိတ်။ (၂) (၃) (၄) တိစီဝရ-သင်္ကန်း ၃ ထည်။ (၅)ကာယဗန္ဓနံ–ခါးပန်းကြိုး။(၆) ဝါသိက–သင်ရုန်းဓါး။ (၇) သူစိ-အပ်, အပ်ချည်။ (၈) ပရိဿာဝနံ–ရေစစ်။

ပရိက္ခရာ ၁၂ ပါး။ တနည်း။ ။အထက်ပါ ပရိက္ခရာရှစ်ပါး၌ (၁) စမ္မခဏ္ဍ–သားရေနွယ်။ (၂) ဥပါဟန–ဖိနပ်။ (၃) ဗီဇနီ–ယပ်တောင်။ (၄) ဆတ္တ-ထီး။ ၎င်း ၄ ပါးထည့်၍ ၁၂ ပါး ဖြစ်၏။

ပရိက္ခရာပိုင်သူ ၄ ပါးနှင့်၊ သုံးဆောင်နည်း ၄ မျိုး။ ။(၁) သင်္ဃိက ပရိက္ခရာ–ပုဂ္ဂလိက ရဟန်းပိုင်၊ ရက္ခိတဗ္ဗ, ဂေါပိတဗ္ဗ, မမာယိတဗ္ဗနည်းတို့ဖြင့် သုံးဆောင်နိုင်၏။ (၂) သံဃိက ပရိက္ခရာ–ရက္ခိ, ဂေါပိ, မမာယိ, တို့ဖြင့် ဆိုင်၏၊ ကိုယ်ပိုင်မရ။ (၃) စေတိယ သင်္ဃိက ပရိက္ခရာ–ရက္ခိ, ဂေါပိ, နှစ်ပါးနှင့်သာ ဆိုင်၏။

(၄) ပရသန္တက ပရိက္ခရာ–အထက်နည်း ၄ ပါး တို့နှင့် လုံး၀ မဆိုင်၊ သူ့ပိုင် ပရိက္ခရာသာဖြစ်၏။

ပရိညာမျိုး ၃ ပါး။ ။တရားသဘော၌ သိခြင်းအပြား သုံးပါး။ (၁) ညာတ ပရိညာ–ပရမတ္ထ သဘောတရားကို ပိုင်းခြား ထင်ထင် သိမြင်ခြင်း။ (၂) တိရဏ ပရိညာ–သင်္ခါရ တရား စုံ၌ အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ, ဟု လက္ခဏာသုံးပါးဖြင့် ပိုင်းခြားသိမြင်မှု။ (၃) ပဟာန ပရိညာ– ကိလေသပယ်သတ် မဂ် ၄ ရပ်ဖြင့် နိဗ္ဗာနဓာတ်ကို တတ်တတ်ထင်ထင် သိမြင်မှု။

ပရိတ်ကြီး ၁၁ သုတ်။ ။ပတ်ဝန်းကျင် ဘေးရန်ကို ကာကွယ်ပေး တတ်သော တရားတော် ၁၁ သုတ်။ ။(၁) မင်္ဂလသုတ်။ (၂) ရတနသုတ်။ (၃) မေတ္တသုတ်။ (၄) ခန္ဓသုတ်။ (၅) မောရ သုတ်။(၆) ဝဋ္ဋသုတ်။ (၇) ဓဇဂ္ဂသုတ်။ (၈)အာဋာနာဋိယသုတ်။ (၉)အင်္ဂုလိမာလသုတ်။(၁၀)ဗောဇ္ဈင်္ဂသုတ်။(၁၁)ပုဗ္ဗဏှသုတ်။

ပရိတ်နာသူ၏ အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။ပရိတ်တရားနာသူတို့ဖက်က ပြည့် စုံကြရမည့် အင်္ဂါ ၃ ပါးဟူလို။ ၎င်းသုံးပါးနှင့်ပြည့်စုံမှ ချေးညှော် ကို ရေနှင့်ဆေးပစ်သည့်အလား ဘေးရန်များကို တားမြစ်ပျောက် ကင်းစေနိုင်သည်။ (၁) အားကြီးလွန်ကဲသော မကောင်းမှုအကု သိုလ်ကံခေါ် 'ကမ္မာ၀ရဏ မရှိခြင်း။ (၂) မှားသောအယူလက် ရှိသူ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိခေါ် 'ကိလေသာ ၀ရဏ မရှိခြင်း။ (၃) ပရိတ် တော်ကို မရိုသေ မလေးစား မယုံကြည်ခြင်း 'အသဒ္ဓဟနတာ' မရှိခြင်း။

ပရိတ်ရွတ်သူ၏ အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။ပရိတ်ရွတ်ဖတ် သရဇ္ဈာယ်သူတို့ ဖက်က ၎င်းအင်္ဂါသုံးပါးနှင့်ပြည့်စုံမှ ဘေးရန်တားကျိုး တန်ခိုးထက် မြက်မည်။ (၁) မိမိရွတ်ဖတ်သောပရိတ်တော်၏ အနက်အဓိပ္ပါယ် ကို သိရခြင်း။ (၂) ပရိတ်တော်၏ ပါဠိ, ပုဒ်, ဗျည်း, အက္ခရာ, ဌာန်,ကရိုဏ်းတို့ကို ကျနမှန်ကန်စွာ ရွတ်တတ်ရခြင်း။ (၃) ပရိတ် နာသူအပေါ်၌ လာဘ်စသည် မငဲ့ဘဲ တကဲ့ ကောင်းမြတ် စင်ကြယ် သော မေတ္တာစေတနာ ထားရှိရခြင်း။

ပရိနိဗ္ဗာန်မျိုး ၃ ပါး။ ။ဘုရားသခင်၏ ပရိနိဗ္ဗာန် ၃ ပါး။ (၁) ကိလေသ ပရိနိဗ္ဗာန်–ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၌ ကိလေသာ ငြိမ်းချမ်းခြင်း။ (၂) ခန္ဓ ပရိနိဗ္ဗာန်–ကုသိနာရုံ၌ ခန္ဓာတော်ငြိမ်း ခန္ဓာဓာတ်သိမ်းခြင်း။ (၃) ဓာတု ပရိနိဗ္ဗာန်–သာသနာတော် ကွယ်သောအခါ ဓာတ်တော် မွေတော်တို့စုရုံး၍ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်နေရာ၌ တေဇောဓာတ်လောင်၍ ကွယ်ငြိမ်းခြင်း၊

ပရိဘောဂမျိုး ၄ ပါး။ ။ရဟန်း သာမဏေတို့အတွက် ပစ္စည်းသုံးဆောင်မှုမျိုး လေးပါး။ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ။ (၁) ထေယျ ပရိဘောဂ–သိက္ခာသီလမရှိဘဲ ပစ္စည်းလေးပါးကို သုံးဆောင်ခြင်း၊ 'သူခိုး'။ (၂) ဣဏ ပရိဘောဂ–ပစ္စဝေက္ခဏာ မဆင်ခြင်ပုတီးမစိတ်ဘဲ သုံးဆောင်ခြင်း၊ 'အကြွေး'။ (၃) ဒါယဇ္ဇ ပရိဘောဂ–သေက္ခပုဂ္ဂိုလ် ၇ ယောက်တို့သုံးဆောင်ခြင်း၊ 'အမွေခံ'။ (၄)သာမိပရိဘောဂ–ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့သုံးဆောင်ခြင်း၊'ပိုင်ရှင်'။

ပရိယတ္တိ သင်ယူနည်း မျိုး ၃ ပါး။ ။တရားနာခြင်း၊စာပေသင်ကြားခြင်း အပြား ၃ ပါး။ ဝိနည်းအဋ္ဌကထာ။(၁) အလဂဒ္ဒူပမာ ပရိယတ္တိ–မြွေဖမ်းနည်းမတတ်၍ မြွေကိုက်သေသော ဥပမာ။ မိမိတတ်ရှိသော စာပေ ပညာဖြင့် သူတပါးအား နှိပ်နင်းရန်၊ တပါးရန်ကို ကာကွယ်ရေး ဟူသော သဘောထားဖြင့် သင်ယူခြင်းမျိုး။ အကျိုးလုံးဝမရှိ။ ဒုစရိုက် ၄ ပါး အစာသာဖြစ်၏။ (၂) နိဿရဏတ္ထ ပရိယတ္တိ–ဝဋ်ဆင်းရဲမှ လွတ်မြောက်ရေးကို ရှေးရှု၍ သင်ကြားခြင်းမျိုး၊ အကျိုးရှိ၏။မဂ်,ဖိုလ်, နိဗ္ဗာန် ရ,ရောက်နိုင်၏။ (၃) ဘဏ္ဍာဂါရိက ပရိယတ္တိ- ဘဏ္ဍာတိုက်စောင့် ဘဏ္ဍာစိုးပမာ စာပေ ပရိယတ္တိတွေ မပျောက်ပျက်ရလေအောင် ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်သော သင်နည်းမျိုး။ ကိုယ်ကျိုးမရှိ၊ မဂ်, ဖိုလ် မရနိုင်။

ပရိသတ် ၄ ပါး။ ။လူထုစုဝေးပွဲ သဘင် အစုလေးပါး။ (၁) ဘိက္ခု–ရဟန်း ယောကျ်ားပရိသတ်။ (၂) ဘိက္ခုနီ–ရဟန်း မိန်းမပရိသတ်။ (၃)ဥပါသကာ–သီတင်းသည် ယောကျ်ားပရိသတ်။ (၄)ဥပါသိကာ–သီတင်းသည် မိန်းမပရိသတ်။

ပရိသတ် ၄ ပါး၊တနည်း။ ။၁-လူ ပရိသတ်။၂-နတ် ပရိသတ်။၃-ဗြဟ္မာပရိသတ်။၄-ရဟန်းပရိသတ်။

ပရိသတ် ၈ ပါး။ ။သုတ်ပါထေယျ သံဂီတိ သုတ်မှ။ (၁) ခတ္တိယ ပရိသာ-မင်းပရိသတ်။(၂) ဗြာဟ္မဏ ပရိသာ-ပုဏ္ဏားပရိသတ်။ (၃) ဂဟပတိ ပရိသာ-သူကြွယ် သဌေးပရိသတ်။(၄) သမဏပရိသာ-ရဟန်း ပရိသတ်။ (၅) စာတု မဟာရာဇိက ပရိသာ-စတု မဟာရာဇ်နတ်ပရိသတ်။(၆) တာဝတိံသာ ပရိသာ-တာဝတိံသာနတ် ပရိသတ်။(၇) မာရ ပရိသာ-မာရ်မင်းပရိသတ်။(၈) ဗြဟ္မ ပရိသာ-ဗြဟ္မာပရိသတ်။

ပလ္လင် ၈ ခန်း။ ။မြန်မာဘုရင် အဆက်ဆက်တို့ အသုံးပြုတော်မူသည့် ပလ္လင်တော်များ။ (၁) သီဟာသနပလ္လင်- နန်းဦးပြသာဒ်ဆောင်တော်တွင် မင်းတို့ပူဇော်ခံရန်၊ ရမနေသား, ခြသေ့်ရုပ်ခံ။ (၂) ဟံသာသနပလ္လင်-ဇေတဝန်ဆောင်တော်တွင် ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ ရတနာသုံးပါး ပူဇော်ရန်၊ သက်န်းသား, ဟင်္သာရုပ်ခံ။ (၃) သင်္ခါသနပလ္လင်-ပေါင်းတော်ဆောင်တွင် မင်းတို့တရားစကားနာခံရန်၊ သရက်သား, ခရုသင်းရုပ်ခံ။ (၄) ဘမရာသနပလ္လင်-မှန်နန်းဆောင်တွင် မင်းတို့ စက်တော်ခေါ်ရန်၊ ကရဝေးသား, ပိတုန်းရုပ်ခံ။ (၅) ဂဇာသနပလ္လင်-ဗြတိုက်တော်ဆောင်တွင် မင်းတို့ချီးမြှင့်, နှိမ့်ချရန်၊ စကားသား, ဆင်ရုပ်ခံ။ (၆) မရူရာသနပလ္လင်-မြောက်စမုခ်ဆောင်တော်တွင် မင်းတို့ဆင်မြင်းသိမ်းမြန်းရန်၊ ပေါက်သား, ဥဒေါင်းရုပ်ခံ။ (၇) မိဂါသန ပလ္လင်- တောင်စမုခ်ဆောင်တော်တွင် မင်းတို့ တိုင်ပင်ဆွေးနွေးရန်၊ သားရဲရုပ်ခံ, ရေသဖန်းသား။ (၈) ပဒုမာသနပလ္လင်- အနောက် ဝွဲတက်ဆောင်တော်တွင် မင်းမိန်းမတို့ ပူဇော်ခံရန်၊ ပိန္နဲသား, ကြာပွင့်ခံ။ ''ကျက်ရန်လင်္ကာ၊ ဤသို့လာ၏။ ရှစ်ဖြာ ပလ္လင်၊ ¦ထုံးတမ်းစဉ်မှာ၊ သီဟာ, ရမနေ၊ ဟံသေ, သက်န်း၊ ထီးနန်းမပျက်၊ ¦သရက်,ခရု၊ တခုပိတုန်း၊ ကရဝေးသုံးသည်၊ နန်းလုံးချီးမြောက်၊¦သို့ ကလောက်မောက်မို၊ ပေါက်ကို, ဥဒေါင်း၊ ထုံးဟောင်းမမှား၊ စကား,ဟတ္ထိ၊

မည်ရှိမလွဲ၊ ပိန္နဲ, ပဒုမာ၊ မိဂါ, ရေသဖန်း၊ ဤရှစ်ခန်းသည်၊ စံမြန်းပလ္လင်နေရာတည်း၊''

ပလ္လင် ရှစ်ရပ် ၉ ခန်း တနည်း။ ။လွှတ်တော်၌ ဇေတဝန်ဆောင်ခေါ် နောက်က ဆောင်မကြီး၌လည်း ဘုရင်မင်းမြတ်ကိုယ်တိုင် လွှတ်တက်သောအခါ စံမြန်းရန်''သီဟာသနပလ္လင် ခြသေ့ခံဥကင်နှင့်တကွ'' ခမ်းနားစွာ တည်ထားရသေး၏။ ပလ္လင်အမျိုးအစားမှာ ရှစ်ရပ်သာရှိသော်လည်း ထားသောနေရာကား ကိုးခန်းကိုးဌာနရှိသည်ဟုမှတ်။ ထို့ကြောင့် ''ဗောဓိညွန့်ရှင်၊ ဆုကြီးဆင်လျက်၊ ပလ္လင်ကိုးဆင့်၊ ဥကင်ဘွင့်၍'' ဟူသော မဃဒေဝလင်္ကာဘုန်းတော်ဘွဲ့ခဏ်း၌ ဆိုထားလေပြီ။

ပလ္လင် ၆ ပါး၊ ပိုင်သူများ၊ မျိုးစား ဘယ်သူနည်း။ ။ပလ္လင်မျိုး ၆ ပါးကို ပိုင်သူ ထိုင်သူတို့ ဟူ၏။ ။(၁) ကမလာသနပလ္လင်–ကြာပလ္လင် မြဟ္မာမင်းတို့ ထိုင်သည်။ (၂) ဒိဗ္ဗာသနပလ္လင်-နတ်မင်းတို့ ထိုင်သည်။ (၃) ရာဇ ပလ္လင်–လူမင်းတို့ ထိုင်သည်။ (၄) အန္ဒကာရန ပလ္လင်–တရားသူကြီးတို့ထိုင်သည်။ (၅) ဓမ္မာသန ပလ္လင်–ဓမ္မကထိကတို့ ထိုင်သည်။ (၆) အပရာဇိတပလ္လင်- မြတ်စွာဘုရားသခင် ထိုင်ရာ။

ပလ္လင်လုပ်ရာ၊ မြင့်တောင်ထွာ၊ ၃ ဖြာ ပိုင်း မှတ်သား။ ။ရွှေဘုံနိဒါန်း၌ အောက်ပါအတိုင်း သုံးမျိုးလာရှိ၏။(၁)မဟာပလ္လင်မျိုး–၁၆ တောင် အမြင့်ရှိ၏။(၂)မဇ္ဈိမပလ္လင်မျိုး–၈ တောင်အမြင့်ရှိ၏။ (၃) စူဠပလ္လင်မျိုး- ၄ တောင် အမြင့်ရှိ၏။

ပလာမျိုး ၃၇ ဆင်။ ။ရှေးသုံး မြန်မာ ထမိ၊ ပုဆိုး၏ အမည်။၎င်းပလာမှာ အောက်ပါအတိုင်း အဆင်ပေါင်း ၃၇ မျိုး ရှိကြောင်းသိရာ၏။ စောင်းတော်ပိုက်၊ လေးပွင့်ဆိုင်၊ ပေါင်တူစင်း၊ပေါင်ဖို-ပေါင်မ၊ ရဲစင်း၊ တကြောင်းထိုး၊ လောကဓာတ်၊ နဒီ၊ နဒီအံကွဲ၊ (၁၀) ပတိမ်းဆင်၊ နှစ်ကိုယ်တွေ့၊ ဆောင့်တော်ကူး၊ ရွှေဘိုရိုး၊ ရွှေဘိုနန်းသိမ်း၊ ရွှေဘိုထိပ်တင်၊ တိမ်ခိုးဆင်၊ ကွက်တုံး၊ စလွယ်စင်း၊ အဝါစင်း၊ (၂၀) လိမ္မော်စင်း၊ လိမ္မော်ကွက်၊ ရဲကွက်၊ အဝါ

ကွက်၊ နှစ်ထပ်လောကဓာတ်၊ လောကဓာတ်အံဆွဲ၊ သံပတ်ဆင်၊ ငွေပန်းဆင်၊ ဒေဝီဆင်၊ ကျောက်စိမ်းဆင်၊ (၃၀) မရမ်းစင်း၊ ဒေါနစင်း၊ ဘုံဘိုင်ဆင်၊ ရာသက်ပန်၊ အဖြူကွက်၊ ဖူးညှိဆင်၊ ပတ္တမြားဆင်၊ ဖရဲဉဆင်။

ပလိဗောဓကြီး ၁၀ ပါး။ ။သမထ,ဝိပဿနာ နှစ်ဖြာသောလမ်းစခန်းဖြင့် ထွက်လမ်းကိုရှာသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အနှောင့်အရှက် ဖြစ်၍ ဖြတ်ပယ်စွန့်ပစ်ရာသော တရားမျိုးဆယ်ပါး။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မှ။ (၁) အာဝါသ–ကျောင်း, အိပ်ရာနေရာ, အရာမ်။ (၂) ကုလ – အလုပ်အကျွေး ပစ္စည်းလေးပါး ဒါယကာ။ (၃) လာဘ– ပစ္စည်းလေးရပ် လာဘ်သပ္ပကာ။ (၄) ဂဏ – ဂိုဏ်းသံဃာ အပေါင်းအဖေါ်။ (၅) ကမ္မ–နဝကမ္မခေါ် အမှုသစ်။ (၆) အဒ္ဓါန – ခရီးသွားခြင်း။ (၇) ဉာတိ– သာသန့်မျိုးဆွေ အိမ်မျိုးဆွေ။ (၈) အာဗါဓ–မကျန်းမာခြင်း အနာရောဂါ။ (၉) ဂန္ထ–သင်ကြားပို့ချ ကျက်မှတ်ဆဲ ကျမ်းဂန်။ (၁၀) ဣဒ္ဓိ–ဝိပဿနာကို နှောင့်ရှက် ဖျက်ဆီးတတ်သော ပုထုဇန်တန်ခိုး။

ပဝဂ် ၅ လုံး။ ။ဗျည်း ၃၃ လုံးတို့တွင် "ပ, ဖ, ဗ, ဘ, မ" ငါး ၅ လုံးတစုကို ဆိုသည်။

ပဝါရဏာမျိုး ၇ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ အချင်းချင်း ဖိတ်ကြားတောင်းပန်မှု ပြုခြင်း ၇ မျိုး။ ။(၁) သံဃ ပဝါရဏာ–ငါးပါး, ငါးပါးထက်များသော သံဃာတော်တို့ တသိမ်တည်း၌ စုဝေး၍ ပြုခြင်း။ (၂) ဂဏ ပဝါရဏာ–၂ ပါး, ၃ ပါး, ၄ ပါး, အထိ တစုတည်းပြုသော ပဝါရဏာ။ (၃) ပုဂ္ဂလ ပဝါရဏာ– အဖော်မရှိ တပါးတည်းပြုသော ပဝါရဏာ။ (၄) တေဝါစိက ပဝါရဏာ–၃ ကြိမ် ၃ ခေါက်ဆို၍ ဘပါးခြင်းပြုသော ပဝါရဏာ။ (၅) ဒွေဝါစိက ပဝါရဏာ–တစုံတခုသော အန္တရာယ်ကြောင့် ၃ ကြိမ် ဆိုခွင့်မရ၊ ၂ ကြိမ်သာ ဆို၍ပြုသော ပဝါရဏာ။ (၆) ဧကဝါစိက ပဝါရဏာ–ထို့အတူ တကြိမ်တခေါက်သာဆို၍ ပြုသော ပဝါရဏာ။ (၇) သမာန ဝဿိက ပဝါရဏာ- ဝါတူချင်းပေါင်း၍ ၅

ပါးတတွဲ ဆယ်ပါးတတွဲ စသည်ဖြင့် ဆို၍ပြသော ပဝါရဏာမျိုး။
မှတ်ချက်။ ။နေ့ကိုလိုက်၍လည်း စတုဒ္ဒသီ စသည် ပြားသေး၏။
ပ သတ်ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ၃ တန် မြန်မာ့နည်း။ ။ကာရန် ငယ်အသံဖြင့်ပါးနှင့် မြန်မာ သင်ပုန်းကြီးကျမ်းလာ ၃၆ ပါးသော ဌာနတို့တွင် ပါဝင်သည့် စာစီစာကုံး ဥပဒေသဝေါဟာရ 'အပ်, အိပ်, အုပ်' တို့ ဖြစ်ကြ၏။
ပသာဒရုပ် ၅ ပါး။ ။ကိုယ်ခန္ဓာအတွင်းရှိ အကြည်ဓာတ်ရုပ် ၅ ပါး။ (၁) စက္ခုပသာဒ-မျက်စိအကြည်။ (၂) သောတ ပသာဒ–နားအကြည်။ (၃) ဃာန ပသာဒ–နှာခေါင်းအကြည်။ (၄) ဇိဝှါပသာဒ-လျှာအကြည်။ (၅) ကာယပသာဒ-ကိုယ်အကြည်။
ပဟာန်အပြားမျိုး ၅ ပါး။ ။ကိလေသာ အယုတ်တရားစုကို ပယ်မှုငါးပါး။ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာ ဒုနှင့် အင်္ဂုတ္တရ ဋီကာမှ။(၁) တဒင်္ဂပဟာန်–ကာမကုသိုလ်တရားစုဖြင့် ပြဆဲခဏ၌ ပယ်ခြင်း။(၂) ဝိက္ခမ္ဘန ပဟာန်--မဟာဂ္ဂုတ် ကုသိုလ်စု ဖြင့် ခေါင်းပါးအောင် ပြုခြင်း။(၃) သမုစ္ဆေဒ ပဟာန်–မဂ် ကုသိုလ်စုဖြင့် အပြတ်ပယ်ခြင်း။ (၄) ပဋိပဿဒ္ဓိ ပဟာန်-ဖိုလ်တရားစုဖြင့် ငြိမ်းအေးမှု ပြုခြင်း။(၅) နိဿရဏ ပဟာန်–ပရိနိဗ္ဗာန ဓာတ်ဖြင့် ဖြတ်တောက် ထွက်မြောက်သွားခြင်း။
ပဟာန ဝိနည်းမျိုး ၅ ပါး။ ။ပဟာန ဝိနယောပိ တဒင်္ဂပဟာနံ ဝိက္ခမ္ဘန ပဟာနံ,သမုစ္ဆေဒပဟာနံ, ပဋိပဿဒ္ဓိပဟာနံ,နိဿရဏ ပဟာနန္တိ ပဉ္စဝိဓော။သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာ ဥရဂဝဂ်။ အနက် အထက်နည်းအတိုင်း။
ပဟိုရ် ၄ ပါး၊ ချိန်ပိုင်းခြား၊ မှတ်သား စည်နာရီ။ ။ ရှေးမြန်မာ စံတော်ချိန်တွင် နေ့ ၄ ပဟိုရ်, ညဥ့် ၄ ပဟိုရ်ဟု နေ့ညဥ့် တိထီ တရက်တွင် ၈ ပဟိုရ်ပိုင်းခြား သတ်မှတ် ထားသည်။ ၁ ပဟိုရ်လျှင် စည်တကြိမ်ကျစီ ၁၁ ချက်၊ ၂၂ ချက်၊ ၃၃ ချက်၊ ၄၄ ချက်အားဖြင့် တီးသည်။ ၁ ပဟိုရ်သည် စက် ၃ နာရီ အချိန်နှင့် ညီမျှသည်။ စက်နာရီချိန်နှင့် ပဟိုရ်ချိန်တို့ယှဉ်ပုံမှာ–

စက်နာရီ	ပဟိုရ်
(၁) နံက်၉ နာရီ	နေ့ ၁ ပဟိုရ်
(၂) မွန်းတည့် ၁၂ နာရီ	နေ့ ၂ ပဟိုရ်
(၃) ညနေ ၃ နာရီ	နေ့ ၃ ပဟိုရ်
(၄) ညနေ ၆ နာရီ	နေ့ ၄ ပဟိုရ်
(၅) ညဥ့် ၉ နာရီ	ညဥ့် ၁ ပဟိုရ်
(၆) သန်းခေါင် ၁၂ နာရီ	ညဥ့် ၂ ပဟိုရ်
(၇) သန်းလွဲ ၃ နာရီ	ညဥ့် ၃ ပဟိုရ်
(၈) နံက် ၆ နာရီ	ညဥ့် ၄ ပဟိုရ်

ပဟိုရ် ၈ ပါး၊ တရက်ထား၊ ခြားနားနာရီ အသို့နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ပဟိုရ် ၄ ပါး၊ချိန်ပိုင်းခြား၊ မှတ်သားစည်နာရီ''၌ ရှုပါလေ။

(ပါ)

ပါဋိဟာရိယမျိုး ၃ ပါး။ ။ဂုဏ်တော် ၉ ပါးတွင်''သတ္ထာ'' ဂုဏ်တော်၌ အကျုံးဝင်သော တန်ခိုးတော် ၃ ပါးကို ဆိုသည်။ သုတ်သီလက္ခန် ကေဝဋ္ဋသုတ်၌လည်း လာရှိ၏။ (၁) ဣဒ္ဓိ ပါဋိဟာရိယ-တန်ခိုးအကြီးဆုံး နတ်ပြဟ္မာတို့ထက် ပိုမိုလွန်ကဲသော တန်ခိုးတော်ရှင်အဖြစ် စွမ်းနိုင်ခြင်း(ဣဒ္ဓိဝိဓ)။ (၂) အာဒေသနာ ပါဋိဟာရိယ-သတ္တဝါတို့၏ ကြံစည်စိတ်ကူးဆင်ခြင်မှု ဟူသမျှကို သိမြင်ထုတ်ဘော်ပြောကြားတော်မူခြင်း။(စေတောပရိယ)။ (၃) အနုသာသန ပါဋိဟာရိယ-ဤသို့ကျင့် ဤသို့ကြံ စသည်ဖြင့် ဟော ကြားဆုံးမှုကာ သတ္တဝါတို့၏ စိတ်ဓာတ်ကို ဈာန်, မဂ်, ဖိုလ်ဆိုင် အောင် ကြည်ညွှတ်လာစေခြင်း။

ပါဏာတိပါတအင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။သတ်မှုကံမြောက် ဆုံးဖြတ်ချက် အကြောင်းငါးပါး။ ၎င်းအင်္ဂါ ၅ ပါးတို့နှင့်ပြည့်စုံက ထိုသိက္ခာ ပုဒ်ပျက်၏။ (၁) ပါဏ—သက်ရှိသတ္တဝါဖြစ်ခြင်း။ (၂) ပါဏ သညိတာ-သက်ရှိသတ္တဝါဟု မှတ်သိခြင်း။ (၃) ဃာတစိတ္တ-သတ်လို

သောစိတ်ရှိခြင်း။ (၄) ဥပက္ကမ–လုံ့လပြုခြင်း။ (၅) မရဏ–ထိုလုံ့လကြောင့်သေခြင်း။

ပါဏာတိပါတ၏ ပယောဂမျိုး ၈ ပါး။ ။ပါဏာတိပါတကံ ဖြစ်နိုင်ခြင်း၏ အကြောင်းတရားမျိုးရှစ်ပါး။ ပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) ဥဒ္ဒိဿပယောဂ–သတ္တဝါကိုရည်မှတ်၍ သတ်ဖြတ် ထိုးခုတ်ခြင်း။ (၂) အနုဒ္ဒိဿပယောဂ–သတ္တဝါတစုံတခုကို ရည်မှတ်ခြင်းမရှိဘဲဘာကောင်သေသေဟု ပစ်ခတ်ထိုးခုတ်လိုက်ခြင်းမျိုး။(၃)သာဟတ္ထိကပယောဂ–ကိုယ်တိုင်သတ်ပုတ်ထိုးခုတ်ခြင်း။ (၄)အာဏတ္တိကပယောဂ–သူတပါးကို စေခိုင်းခြင်း။ (၅) နိဿဂ္ဂိယပယောဂ–အဝေး၌နေသောသတ္တဝါကို မြား, လှံ, သေနပ်စသည်ဖြင့် ပစ်ခတ်ခြင်း။ (၆) ထာဝရပယောဂ-အမြဲတည်နေ၍ သေစေနိုင်သည့်တွင်းတူးထားခြင်း, ဆေးဝါးအစီအရင်ထားခြင်းစသည့် အရာမျိုး။ (၇) ဝိဇ္ဇာမယပယောဂ-ခါတ်ရိုက်, ခါတ်ဆင်, ဂါထာမန္တရားစသောအစီအရင်တို့ဖြင့် သေအောင်ပြုခြင်း။(၈) ဣဒ္ဓိမယပယောဂ–မိမိကမ္မဇိဒ္ဓိတန်ခိုးဖြင့် သတ္တဝါတို့ကို သေစေခြင်း။

ပါဏာတိပါတကံ၏ မကောင်းကျိုး ၂၃ မျိုး။ ။ပါဏာတိပါတ်သူ့သက်သတ်သူတို့ ခံစားတွေ့ကြုံရသော မကောင်းကျိုးများသည် ပိဋကပါဠိတော်တို့၌ သင်္ချာအမျိုးမျိုးဖြင့် လာရှိသော်လည်း ဤ၌အလုံးစုံပါဝင်သည့် ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာလာ သင်္ချာ ၂၃ ပါးကို ဆိုလေသည်။ သိလွယ် နိုင်ရန် မြန်မာဘာသာ သက်သက်ဖြင့် ပြလိုက်၏။ (၁) ကိုယ်အင်္ဂါချို့တဲ့ခြင်း။ (၂) လုံးရပ်နေထားအချိုးအစားမကျခြင်း။ (၃) နုံနေး လေးဖင့်ခြင်း၊ (၄) ခြေ, လက်,ဖဝါး မညီခြင်း။ (၅) မလှ မတင့်တယ်ခြင်း၊ (၆) အရေအဆင်း မပြောင်ဝင်းခြင်း၊ (၇) အသားအရေ ကြမ်းတမ်းခြင်း၊ (၈) ကြောက်ရွံ့တတ်ခြင်း။ (၉) ခွန်အားဗလ မရှိခြင်း။ (၁၀) စကားပြေပြစ်စွာ မပြောတတ်ခြင်း။ (၁၁) ချစ်ခင်သူ မရှိခြင်း။ (၁၂) မိမိပရိသတ် အကြိမ်ကြိမ် ပျက်စီးခြင်း။ (၁၃) ထိတ်လန့်တတ်ခြင်း။ (၁၄) လက်နက်,အဆိပ်ဘေး သင့်တတ်ခြင်း။ (၁၅)

သူများပယောဂကြောင့် သေရခြင်း။ (၁၆) တွေဝေ မိုက်မဲခြင်း။ (၁၇) ခြေရံပရိသတ် နည်းပါးခြင်း။ (၁၈) ရွံစရာကောင်းသော ရုပ်ဆင်းရှိခြင်း။ (၁၉) ကုန်းကော့သော ကိုယ်ရှိခြင်း။ (၂၀) ကြောင့်ကြ စိုးရိမ်မှုများခြင်း။ (၂၁) ဘေးရန် များခြင်း။ (၂၂) ချစ်ခင်သောသားသမီးတို့နှင့်ကွေကွင်းရခြင်း။(၂၃)အသက်တိုခြင်း။

ပါဒရက်လေမျိုး ၈ ပါး။ ။သွက်ချာပါဒ ရောဂါ ဖြစ်စေတတ်သော လေမျိုး ၈ ပါး ဟူ၏။ ၎င်းသရုပ်ကို 'လေမျိုး ၈၀ (က)' ပုဒ်၌ ရှုလေ။

ပါပဂြိုဟ် ၄ လုံး။ ။ဆိုးသွမ်း ယုတ်မာသော ဂြိုဟ်၊ သို့မဟုတ် နေမှ ပေါ်ထွက် လာသောကြောင့် အရှိန်အခိုး ပူပြင်းသော သဘောရှိသည့် ဂြိုဟ်ဟု ဗေဒင်ကျမ်းများ၌ ဆိုကြကုန်၏။ လောကဒီပသာရကျမ်း၌ 'ပါပလေးချက်၊နေကထွက်၍၊ရှိန်စက် ပူခြင်း၊အခိုးပြင်း၏' ဟုဆိုထားလေပြီ။(၁) တနင်္ဂနွေဂြိုဟ်။ (၂) အင်္ဂါဂြိုဟ်။(၃)စနေဂြိုဟ်။(၄) ရာဟုဂြိုဟ်။

ပါရမီ ၁၀ ပါး။ ။နတ်ရွာ နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်း အကျင့်မျိုး ဆယ်ပါး၊စရိယာပိဋကအဋ္ဌကထာနှင့် ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ၌အကျယ် ရှုလေ။(၁) ဒါနပါရမီ-လှူဒါန်း ပေးကမ်းစွန့်ကြဲခြင်း။(၂) သီလပါရမီ- ငါးပါး, ရှစ်ပါး, ဆယ်ပါးစသော သီလကို ဆောက် တည် သိမ်းဆည်းခြင်း။(၃) နိက္ခမပါရမီ–အိမ်ရာ‌ဥ္စါရှောင် ရသေ့ရဟန်း ဘောင်သို့ ကပ်ရောက်ခြင်း။(၄) ပညာ ပါရမီ–ပညာကို ဆည်းပူး ရှာဖွေ တိုးပွါးစေခြင်း။(၅) ဝီရိယပါရမီ–မတွန့်မဆုတ် အားထုတ် သော ဇွဲနမဲဖြင့် ရဲရဲရွတ်ရွတ် ကြိုးစားခြင်း။(၆) ခန္တီပါရမီ-သည်း ခံခြင်း။(၆) သစ္စာပါရမီ–မှန်ကန် ဖြောင့်မတ်စွာ ပြောဆိုလုပ်ကိုင် ခြင်း။(၈) မေတ္တာပါရမီ–ကပ္ပါသားအများကိုမိမိနှင့်တသားတည်း ချစ်ခြင်း။(၉) အဓိဋ္ဌာန ပါရမီ-အပြစ် ကင်းသော အရာ၌ စိတ်ဖြင့် ဆုံးဖြတ်ခြင်း ဆုံးဖြတ်သည့်အားလျော်စွာလုပ်ကိုင်ခြင်း။ (၁၀) ဥပေက္ခာပါရမီ-သူစိမ်း သူကျက် ငဲ့ကွက်မရွေး ချမ်းသာဆင်းရဲသော အရေး၌ စိတ်တွေးကြံစည်ခြင်းမပြု အလယ်ကြားရှု၍ နေခြင်း။

ပါရမီ အပြား ၃၀။ ။ဤ၌ သုံးဆယ်ဖြစ်စေရန် အထက်ပါ ဆယ်ပါးကို တပါး တပါးလျှင်။ ။(၁) ရိုးရိုးပါရမီ–ကိုယ်ခန္ဓာမှ အပဖြစ်သော အရာများအတွက် မငဲ့ကွက်မှု။ (၂) ဥပပါရမီ-ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်း ခြေ, လက်, မျက်စိတို့အတွက် မငဲ့ကွက်မှု။ (၃) ပရမတ္ထပါရမီ-ကိုယ့်အသက်ကိုပင် မငဲ့ကွက်မှု၊၎င်း ၃ ပါးနှင့်မြှောက်သော် ပေါင်း ပါရမီ ၃၀ ဖြစ်၏။

ပါရာဇိက ၄ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ ၎င်းတို့ဘဝမှ ဆုံးရှုံးမှုကြီး ၄ ပါး။ ။(၁) ပဌမ ပါရာဇိက—အဗြဟ္မစရိယ အမှုကို ပြုခြင်း။ (၂)ဒုတိယ ပါဇိက- လူဇာတ် ပစ္စည်းကို ငါးကျပ်တန်မှစ၍ ခိုးယူမှု။ (၃) တတိယ ပါရာဇိက-လူဇာတ် ဖြစ်သူကို သတ်ခြင်း။ (၄) စတုတ္ထ ပါရာဇိက—ဈာန် မဂ် ဖိုလ် မရဘဲ ရ၏ဟု လိမ်ပြောမှု။

ပါရာဇိက ၂၄ ပါး တနည်း။ ။အဘဗ္ဗပုဂ္ဂိုလ် ၁၁ ယောက်။ ရဟန်းယောကျ်ား ပါရာဇိက ၄ ပါး။ ရဟန်းမ ပါရာဇိက ၄ ပါး။ စုတ်မှိအောင် ရှည်သော အင်္ဂါဇာတ်ရှိသူ။ အင်္ဂါဇာတ်ကို စုတ်မှိအောင် ခါးပျော့သောသူ။ ဘိက္ခုနီမ လူထွက်။ သူတပါးအင်္ဂါဇာတ်ကို စုတ်သောရဟန်း။ သူတပါး အင်္ဂါဇာတ်ကို ဖင်ထဲဝ၅ အောင် ဖိထိုင်သော ရဟန်း။

ပါလီကျွေး ၄၅ ။ ။၎င်းဝေါဟာရသင်္ချာကို မှော်ပညာကျမ်း တို့၌ ''ဥုံ ဘုရားဟူက မောက္ကလူ ၂၄၊ တရားဟူက ပါလီကျွေး ၄၅၊ သံဃာဟူက သံချပ်ဝတ် ၃၇ '' စသည်ဖြင့် မိမိကိုယ်ကို အကွယ်အကာယူရာ၌ အသုံးချနည်းများအတွက်တွေ့ပူး၏။ ။**မှတ်ချက်။** ဘုရင့်နောင်စသောစစ်သူကြီးတို့ဆောင်းသည့် ဦးထုပ်ကို မောက္ကလူ ခေါ်၏။ ၎င်း မောက္ကလူ သဖွယ် လုံခြုံသော ၂၄ ပစ္စည်းနှင့် ကိုယ်၌စည်းချသည်ကို ''မောက္ကလူ ၂၄ '' ဟုဆိုသည်။ ထိုအတူ ၄၅ ဝါကာလပတ်လုံး ဟောတော်မူသော တရားတော်များနှင့် ပါလီကျွေးသဖွယ် ကိုယ်၌ဆင်မြန်းကာရံသည်ကို ''ပါလီကျွေး၄၅'' ဟုဆိုသည်။ထို့အတူ ဗောဓိပက္ခိယတရား ၃၇ ပါးနှင့်သံချပ်ဝတ် သဖွယ် ကိုယ်၌ဝတ်ဆင်ထားမှုကိုပင်''သံချပ်ဝတ် ၃၇ ''ဟုသိလေ။

(ပိ)

ပိဋက ၃ ပုံ။ ။မြတ်စွာဘုရား၏ တရားတော်အမျိုးအမည်သုံးပါး။ (၁) သုတ္တန္တပိဋက၊ (၂) ဝိနယပိဋက၊ (၃) အဘိဓမ္မာပိဋက။

ပိဋကတော်၏ နက်နဲခြင်း ၄ ပါး။ ။ပိဋက ၃ ပုံတို့တွင် တပါး တပါးသော ပိဋက၌ နက်နဲခြင်းအပြား လေးပါး။ (၁) ဓမ္မ ဂမ္ဘီရ-ပါဠိတော်၏ နက်နဲခက်ခဲခြင်း။ (၂) အတ္ထ ဂမ္ဘီရ-ထိုပါဠိ၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်များ နက်နဲခက်ခဲခြင်း။ (၃) ဒေသနာ ဂမ္ဘီရ-နလုံးပိုက်၍ သိုက်မြိုက်ဟောကြားတော်မူအပ်သော ဝိဝိဘေဒသဒ္ဒါအစဥ်၏ ခက်ခဲနက်နဲခြင်း။ (၄) ပဋိဝေဓ ဂမ္ဘီရ-ထိုဓမ္မ, အတ္ထ, နှစ်ရပ်ကို အဟုတ်အဟတ် တပ်အပ်သေချာစွာ သိသော ဥာဏ်၏နက်နဲခြင်း။

ပိဋကတော်၏ အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ဓမ္မခန္ဓာ၊မြတ်အင်္ဂါ၊ ၉ ဖြာဝေဘန်သိ''ဟူသော သုတေသန၌ရှုပါ။

ပိဋကသင်္ချာ၊ ရေတွက်ရာ၊ ၁၀ ဖြာဂဏန်း အသိနည်း။ ။အဖြေကား ဂဏန်းနှင့်တွဲ၍ ဖေါ်ပြထားသော အောက်ပါ အက္ခရာတို့ ဖြစ်ကုန်၏။ + ခေါ် ကြက်ခြေ ၂ လုံးပြကား သက္ကတကျမ်းလာ ရေဖများဖြစ်၍ မြန်မာအက္ခရာနှင့် မဆိုင်ဟုမှတ်။ အက္ခရာသင်္ချာ ယူနည်းဂါထာ၊ ကာဒိ,ငှာဒိ,ယကာရာဒိ၊ နဝသင်္ချာ ပကာသိတာ။ ပ,ကာရာဒိ ပဉ္စသင်္ချာ၊ သုညာနာမ ည,န,သရာ။

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
က	ခ	ဂ	ဃ	င	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ	တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ	....	....	....	....	....
ယ	ရ	လ	ဝ	+	+	သ	ဟ	ဠ	အ

ပိသုဏာဝါစာကံ၏အင်္ဂါ ၄ပါး။ ။ချစ်သူနှစ်ဦးကွဲအောင်ကုန်းတိုက်ပေးမှု အင်္ဂါ လေးပါး။(၁) ဘိန္နိတဗ္ဗ ပုဂ္ဂလ-အခွဲအတိုက်ခံရသူ။ (၂) တပ္ပုရေ ပိယ ကမျတာ-မိမိကို ချစ်စေလို၍ ကွဲပြားမှုကို ရှေး

ရှုခြင်းအဖြစ်။ (၃) ဝါယမ–လုံ့လပြုခြင်း, ရန်တိုက်ခြင်း။ (၄) ဇာနန–မိမိရန်တိုက် ပြောဆိုအပ်သူက မိမိစကားကို သိနားလည်ခြင်း။

ပိသုဏဝါစာကံ၏ မကောင်းကျိုးမျိုး ၇ ပါး။ ။ပိဋကတော်တို့မှ ရသလောက် စုပေါင်း၍ ပြလိုက်သည်၊ တကျမ်းတဖွဲ့ထဲ၌ စုလျက်ပုံလျက်မရှိပေ။ ။(၁) အပါယ်လေးပါးသို့ လားရခြင်း။ (၂) ချစ်သူတို့နှင့် ကွေကွင်းရခြင်း။ (၃) မိတ်ဆွေခြွေရံ နည်းပါးခြင်း။ (၄) သူတော်ကောင်းတရား၌ သဒ္ဓါပုက်တတ်ခြင်း။ (၅) သူတပါးတို့ လုံ့လကြောင့် သေရခြင်း။ (၆) လူများ၏ အမုန်းကို ခံရခြင်း။ (၇) စိတ်ညစ်ညူးစိုးရိမ်ရခြင်း။

ပီတိအပြား၊ မျိုး ၅ ပါး၊ ခြားနားဝေဘန်သိ။ ။ကိုယ်စိတ်နှစ်ပါးကို နှစ်သက်ပြည့်ဖြိုး ပွါးတိုးရှင်လန်းစေတတ်သော သဘော လက္ခဏာ ၅ ပါး။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာ။ (၁) ခုဒ္ဒကာပီတိ–ကြက်သီးမွေးညင်း ထရုံမျှ နှစ်သက် ရှင်ပြခြင်းမျိုး။ (၂) ခဏိကာ ပီတိ–လျှပ်စစ်ပြက်သကဲ့သို့ ခဏခြင်းဖြစ်၍ခဏခြင်း ပျက်သောနှစ်သက်ခြင်းမျိုး။ (၃) ဩက္ကန္တိကာ ပီတိ–ဒီလှိုင်းကြီးများအိဖုံးလွှမ်းမိုးသွားဘိသကဲ့သို့ ကိုယ်လုံး၌ လွှမ်းဖုံးသက်ရောက်လာသော ပီတိမျိုး။ (၄) ဥဗ္ဗေဂါ ပီတိ–နှစ်သက်ခြင်း အဟုန်ဖြင့် မိမိကိုယ်ကို အထက်သို့ ကြွတက်လွင့်မြောက်သွားစေနိုင်သော ပီတိမျိုး။ (၅ ဖရဏာပီတိ–တကိုယ်လုံးကို ဖိမ့်ဆိမ့်အိမ့်သွားအောင် တစိမ့်စိမ့်ကြာမြင့်စွာ ပြန့်နှံ့၍တည်နေသော ပီတိမျိုး။

(ပ)

ပုံ ၃၁ လုံးတို့၏ အမည်များ။ ။သတ္တဝါတို့ နေရာဘုံ ၃၁ ကို အကြောင်းပြုကာ ဆိုင်းဝိုင်း၌ ပုံ ၃၁ လုံးကို ပြုလုပ်စီမံကြောင်းနှင့် မှတ်သားမိပူး၏။ ။ဤ၌ လေတူရိယာ၏ သံမှန် ၂၁ ပေါက်ကို မူလအခြေခံထား၍ ဆိုင်းဝိုင်း၌ ပုံ ၂၁ လုံး သွင်းစီကာ ငိုင်းအပြင်၌ ၁၀ လုံး ထားလျက် ပေါင်း ၃၁ လုံးဟု မှတ်ရာသည်။ ၎င်းတို့အမည်များမှာ (၁) တပေါက်ကဲမှ (၇) ၇ ပေါက်ကဲအထိ

၇ လုံး။ (၈) တေးလုံး။ (၉) ချောလုံး။ (၁၀) ဒူးလုံး။ (၁၁) ဒုန်းလုံး။ ၎င်း ၄ လုံးကို ပကတိ ၄ လုံးခေါ်၏။ ဤ ၄ လုံးကိုပင် ဗယ်ညာအားဖြင့်၊ (၁၂) ဗယ်တေး၊ (၁၃) ညာတေး။ (၁၄) ဗယ်ချော။ (၁၅) ညာချော။ (၁၆) ဗယ်ဒူး။ (၁၇) ညာဒူး။ (၁၈) ဗယ်ဒုန်း။ (၁၉) ညာဒုန်း အားဖြင့် ၈ လုံးပြထားပြီးနောက်၊ (၂၀) အုံထပ် သံမှန် (၂၁) မြင်းစိုင်း။ ၎င်း ၂၁ လုံးကို ဆိုင်းဗိုင်း၌ သွင်း၍တီးစဉ်၊ ဝေဘန်ဉာဏ်ကျယ်လာပြန်ကာ ဘုံ ၃၁ နှင့် အသံတူပြုပြီး ၆ လုံးပတ်, စည်တို, စခွန့်, ပတ်မကြီး, ပတ်တော, ဤဆယ်လုံးကို ထွင်ပြန်၍၊ ပေါင်း ပုံ ၃၁ လုံး ဖြစ်လာသည်ဟူ၏။

ပုဂ္ဂလိက ဒါနမျိုး ၁၄ ပါး။ ။''အလှူခံတကျိပ်လေးပါး'' အား အသီးအသီး ပေးလှူခြင်းသည်ပင် ဖြစ်၏။ ဥပရိမပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်။

ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ပုဂ္ဂိုလ် အမျိုးအစား ၃ ပါးဟူ၏။ (၁) သေက္ခပုဂ္ဂိုလ် ၇ ယောက်- မဂ်ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်, အောက်ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ် ၃ ယောက်။ (၂) အသေက္ခပုဂ္ဂိုလ်—ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်။ (၃) နေဝသေက္ခာ နာသေက္ခပုဂ္ဂိုလ်—အရိယာ မဟုတ် သူများ။

ပုဂ္ဂိုလ် ၄ မျိုး။ ။တရားမှနှင့်စပ်၍ ပြားသော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးလေးပါး။ ပုဂ္ဂလပညတ်ပါဠိတော်မှ။ (၁) ဥဃဋိတညူ ပုဂ္ဂိုလ်- အကျဉ်းမျှ ဟောသော်လည်း လွယ်ကူစွာသိ၍ကျွတ်သူ။ (၂) ဝိပဉ္စိတညူ ပုဂ္ဂိုလ်—အကျယ်ချဲ့ထွင်သိနိုင်သူ။ အကျယ်သိရှိကျွတ်သူ။ (၃) နေယျ ပုဂ္ဂိုလ်—တရားတော်ကို အရဆောင်၍ ကျင့်သူ ကျွတ်ထိုက်သူ။ (၄) ပဒ ပရမ ပုဂ္ဂိုလ်— ပုဒ်မျှကိုသာသိသူ။ ထိုးထွင်း၍မသိသူ။ သည်ဘဝတွင် တရားထူးမရနိုင်သူ။

ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးပြား တကျိပ်နှစ်ပါး။ ။ကမ္မာပေါ်၌ရှိသမျှ ကမ္မာသူ ကမ္မာသားပုဂ္ဂိုလ်များကို အဘိဓမ္မာနည်းဖြင့်ရေတွက်သော်အောက်ပါ တကျိပ်နှစ်ပါးထက် ပို၍မရချေ။ (၁) ဒုဂ္ဂတိအဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်ခေါ် အပါယ်သားများ။ (၂) သုဂတိအဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်ခေါ် ပငိုသန္ဓေက

အ,ထိုင်း, ကန်း,စောင်း,ဆွံ့ လာသူ အောက်တန်းလူများ။ (၃) ဒွိဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်ခေါ် အလယ်တန်းစား လူနတ်များ။ (၄) တိဟိတ်ပုဂ္ဂိုလ်ခေါ် အထက်တန်းစား လူ နတ် ဗြဟ္မာများ။ (၅) သောတာပတ္တိမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၆) ၎င်း ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၇) သကဒါဂါမိမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၈) ၎င်း ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၉) အနာဂါမိ မဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၁၀) ၎င်း ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၁၁) အရဟတ္တမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၁၂) ၎င်း ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ်။

ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးပြား၊ ၁၂ ပါး၊ ၄ ပါး မသေသူ။ ။မဂ်ပုဂ္ဂိုလ်၄ယောက်ကား အဘယ်အခါမှ သေသည်မရှိပေ။

ပုစ္ဆာ ၅ ပါး၊ မေးပုံများ၊ ခွဲခြားဝေဘန်သိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''အမေး ၅ ထွေ'' ဟူသော သုတေသနရပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ပုညကြိယာ ဝတ္ထုဆယ်ပါး။ ။ကုသလကမ္မပထ တရားဆယ်ပါး၊သုစရိုက် ဆယ်ပါးလည်း ခေါ်သည်။ဇာတိဝုတ် အဋ္ဌကထာ။(၁) ဒါန–သဒ္ဓါကြည်ဖြူ ပေးလှူခြင်း။(၂) သီလ-ကာယဝစီ,ခုနစ်လီဒုစရိုက်ကိုယ်၌မယှဉ်, ကောင်းစွာကြဉ်ခြင်း။ (၃) ဘာဝနာ- သမထ, ဝိပဿနာ,ဘာဝနာ ကမ္မဋ္ဌာန်း စီးဖြန်းပွါးများခြင်း။ (၄) အပစာယန–သုံးပါး ရတနာ, ဆရာမိဘ,ဂုဏဝုဍ္ဍ အစရှိသော သူတို့အားရိုသေရခြင်း။ (၅) ဝေယျာဝစ္စ–ကုသိုလ် ဖြစ်ဖွယ် မှုကြီးငယ်ကို သည်ပိုးရွက်ဆောင်ရခြင်း။ (၆) ပတ္တိဒါန–မိမိပြုရ ကုသလကို အမျှပေးဝေရခြင်း။ (၇) ပတ္တာနုမောဒနာ-သူတပါးပြု မြတ်ကောင်းမှုကို သာဓုနုမော် ကောင်းကြီးခေါ်ရခြင်း။(၈) ဓမ္မဿဝန- ဘုရားစရှောင်း သူတော်ကောင်းတို့ တရားကို ကြားနာရခြင်း။(၉) ဓမ္မဒေသနာ–ဘုရားစရှောင်းသူတော်ကောင်းတို့ တရားကို ဟောကြားရခြင်း၊(၁၀) ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မ–အထက်ပါအမှု ကိုးတန်သည် ကောင်းကျိုးသာ၏ဟု ဖြောင့်မှန်စွာ အယူကို ယူခြင်း။

ပုဏ္ဏမီနက္ခတ် ၁၃ လုံး။ ။ဤ၌ အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာလာ ၁၃ ပါး သရုပ်ကိုသာရည်၍ ၁၃ လုံးဟုဖြေသည်။ အခြား ရာဇမတ္တဏ်ကျမ်းလာ နက္ခတ်စုစသည်လည်း များစွာရှိသေး၏။ ပြည့်ဖြိုးဝန်းစက်

သော လပြည့်နေ့ညဥ့်–လမင်းနှင့်ယှဉ်သော နက္ခတ်ကို ခေါ်သည်။ (၁)စိတြနက္ခတ်–တန်းခူးလပြည့်နေ့ညဥ့် စန်းနှင့်ယှဉ်သည်။ (၂) ဝိသာခါနက္ခတ်–ကဆုန်လပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။(၃)(၄)ဇေဋ္ဌနက္ခတ်၊ မူလနက္ခတ် ၂ လုံး–နယုန်လပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။ (၅) ဥတ္တရာသဠ်နက္ခတ်–ဝါဆိုလပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။ (၆)သရဝဏ်နက္ခတ်–ဝါခေါင်လပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။ (၇)ဘဒြနကနက္ခတ်– တော်သလင်းလပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။(၈)အဿဝဏီနက္ခတ်–သီတင်းကျွတ်လပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။ (၉) ကြတ္တိကာနက္ခတ် – တန်ဆောင်မုန်း လပြည့်နေ့ ညဥ့်ငှင်း။ (၁၀) မိဂသီနက္ခတ်–နတ်တော်လပြည့်နေ့ ညဥ့်ငှင်း။ (၁၁) ဖုဿနက္ခတ်–ပြာသို လပြည့်နေ့ ညဥ့်ငှင်း။ (၁၂) မာဃနက္ခတ်–တပို့တွဲလပြည့်နေ့ညဥ့်ငှင်း။ (၁၃)ဖဂ္ဂုနီနက္ခတ်–တပေါင်းလပြည့်နေ့ညဥ့် စန်းနှင့်ယှဉ်သည်။

ပုဏ္ဏား မျိုး ၄ ပါး။ ။ဒေါနသုတ် နိပါတ်တော်လာ။ ၎င်းတို့၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို အောက်ပါ ''မဃဒေဝလင်္ကာသစ်'' စကားဖြင့် ထင်ရှားစေအံ့။ (၂၆၉ ပိုဒ်)။''ထိုမှတသွန်၊ ကြာမြင့်လွန်၍၊ ကာလန္တရ၊ ယခုကျအောင်၊ ကာလအခါ၊ ရောက်ခဲ့လာသော်၊ ကဏ္ဍာဦးက၊ ဖြစ်သချ်ကို၊ အစပိုင်ပိုင်။ မသိနိုင်ကြောင့်၊ လက်ကိုင်တခု၊ ကျမ်းစာပြု၍၊ သုတိတပေါ၊ ယောနိ ဟောသား၊ တယော အင်္ဂါ၊ ညီညွတ်စွာဟု၊ မင်းမှာမခေ၊ ကမ္ဗကရာ၊ စေပါ မန့်၊ အလှ ခံ၍၊ ကောင်းကြံကောင်းကျင့်၊ အသင့်သဘော၊ ဟောပြောဗေဒင်၊ သက်မွေးစင်သား။ နွယ်ဝင်မြတ်လှ၊(၁)ပြဟ္မာဏရိုး၊ ရဲကိုးရဲကား၊ ရဲနွှန် အားနှင့်၊ ခစားမင်းထံ၊ မင်းကြံမင်းတု၊ မင်းမှုကိစ္စ၊ ရွက်ဆောင်ကြသား၊(၂)ခတ္တိရိုး၊ရောင်းမျိုးဝယ်မှု၊ယာလယ်စုနှင့်၊လုပ်ပြုကုန်သည်၊အတည်တကျ၊သက်မွေးကြသား၊(၃)ဝိဿအရိုး၊နွမ်းညှိုးဝမ်းစာ၊ ဆင်းရဲစွာနှင့်၊ စေပါခံထ၊ လုင်ကိုင်ရသား၊(၄)သုဒြရိုး။ လေးမျိုး ပုဏ္ဏား၊ နောက်မှပွါး၍၊ ထင်ရှားလူဝယ်၊ ဆင်စလွယ်နှင့်၊ စင်ကြယ်ကျင့်ဝတ် သိက္ခာတည်း။'' (၂၇၁ ပိုဒ်၌)''အာနိသံသာ၊ ထူးဂုဏ်ဝါနှင့်၊ သိက္ခာကျင့်ဝတ်၊ တင်ဆောင်မှတ်သည်၊ မျိုးဇာတ်

စင်ကြယ်၊ ဆင်စလွယ်လည်း၊ ကိုးသွယ်ဖြဟ္မဏာ၊ ခြောက်ခတြန့်၊ မိဿျသုံးမူ၊ သုဒြမူကား၊ မတူလက္ခဏာ။ မတင်ရာတည့်''ဟု မိန့်ဆို ထားလေသည်။

ပုဏ္ဏားမျိုး ၉ ပါး။ ။ငင်း သရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ဓမ္မသတ် ကျမ်း မှ ယူသည်။ ။ (၁) မယားမနေ ဥစ္စာမစု တော၌နေ၍ အလှူခံစားသော 'ဗြဟ္မစာရီ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၂) အိမ်ထောင် မယားသားနေ၍ သူ့အလှူကို ခံစားသော 'ဗြဟ္မဏ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၃) ဗြဟ္မဏ ပုဏ္ဏားမျိုးမှ မင်းဆွေမျိုးဖြစ်လာသော 'ခတ္တိယ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၄) ကုန်သွယ်၍ သားမယားတို့ကို ကျွေးမွေးလျက် အလှူလည်းခံသော 'ဒယ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၅) သားမယားနှင့်နေ ၍ အလှူမခံ လယ်လုပ်စားသော 'ဝိဿျ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၆) ဝိဿျ မျိုးတွင် အမျိုးကို အစဉ် စောင့်သော 'ရက္ခိတ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၇) ကြမ်းကြုတ်သော အလေ့ရှိသည့် 'ဘာရဒွါဇ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၈) ဘာရဒွါဇမျိုးမှ အကျင့်ပျက်၍ ယုတ်မာသောကြောင့် အမျိုး ကောင်းတို့က နှင်ထုတ်ထားသော 'စဏ္ဍာလ' ပုဏ္ဏားမျိုး။ (၉) ပုဏ္ဏားမျိုး ဇာတ်မှထွက်၍ သားမယားကို စွန့်ခွါလျက် ကျင့်သော 'တပသီ' ပုဏ္ဏားမျိုး။

ပုထုဇန် ၂ မျိုး။ ။ အကန်းနှင့် အကောင်း ခြားနားမှု၊ ဗြဟ္မဇာလသုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) ကလျာဏ ပုထုဇန်—ခန္ဓာ, အာ ယတန, ဓာတ်, သစ္စာ, တို့ကိုသိ၍ ကောင်းသော ပုထုဇန် တမျိုး။ (၂) အန္ဓ ပုထုဇန်—ခန္ဓာ, အာယတန, ဓာတ်, သစ္စာတို့ကို မသိမူ၍ အကန်းနှင့်တူသော ပုထုဇန်ဟု ၂ မျိုးမှတ်ရာသည်။

ပုထုဇန် ၄ ယောက်။ ။အရိယာမှ သီးခြားဖြစ်သူ, ကိလေသာကို များစွာဖြစ်စေတတ်သူ ၄ ယောက်ဟူလို။ (၁) ဒုဂ္ဂတိအဟိတ် ပုထုဇန်—အပါယ် ၄ ဘုံသားများ။ (၂) သုဂတိအဟိတ် ပုထုဇန်- လူ့ဘုံ၌ ကန်း, ဆွံ့, အ, ထိုင်းများ။ (၃) ဒွိဟိတ် ပုထုဇန်—ကာမသုဂတိ ၇ ဘုံသားများ။ (၄) တိဟိတ်ပုထုဇန် အထက်တန်းစား လူ, နတ်, ဗြဟ္မာများ။

ပုထုဇန် ဝေါဟာရမျိုး ၄ ပါး။ ။သံဂီတိသုတ်၌ လာရှိသည့် ကား ဝစီဒုစရိုက် ၄ ပါးကို အဖန်ဖန်ပြောကြားခြင်းပင်ဖြစ်၏။

ပုဒ် ၃ ပါး။ ။စာရေးရာ၌ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကိုသိခြင်း၏အကြောင်း ဖြစ်သော ပုဒ်များ။ (၁) ကေကဍ္ဍရပုဒ်–အက္ခရာတလုံးတည်းဖြင့် တပုဒ်ဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ ပုံ–လူ,နတ်,ခွေး,ဝက်,ကြက်စသည်။ (၂) အနေကက္ခရပုဒ်–အက္ခရာလုံးများစွာပေါင်းမှ တပုဒ်ဖြစ်သောသဒ္ဒါ။ ပုံ-ဗြဟ္မာ,ကရင်နီ,ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ စသည်။ (၃) အနေက ပဒ ပုဒ်– ပုဒ်ပေါင်းများစွာကို တပုဒ်တည်းသာယူသောသဒ္ဒါမျိုး။ ပုံ–စားစား သောက်သောက်,ပြောပြောဆိုဆို စသည်။ ထို့ပြင်လည်း ပုဒ်အမျိုး အစား များစွာရှိသေး၏။

ပုဗ္ဗပယောဂါ၊ နိုးနည်းမှာ၊ ၅ ဖြာအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''နိုးခြင်း ၂၅ ပါး''၌ ရှုပါကုန်။

ပုရောဟိတ်ခေါ်၊ ပညာကျော်၊ ၃ ဘော် အင်္ဂါသိ။ ။ကျက်မှတ်ရ လွယ်စေရန် စာဏကျ ဗျို့လာအတိုင်း ထုတ်ပြလိုက်သည်။ (၁) အရုံခြောက်အင်၊ကျမ်းဗေဒင်ကို၊ကျွမ်းကျင်လွန်တတ်၊ (၂) မန္တာန် ရွတ်နှင့်၊ ခတ်မြတ်တရား၊ စိတ်ဝင်စားလျက်။ (၃) အများသတ္တဝါ၊ အေးမေတ္တာဖြင့်၊ ချမ်းသာစေကြောင်း၊နှလုံးကောင်းနှင့်၊ ဆုတောင်း မင်္ဂလာ၊ပြုခြင်းသာဟု၊အင်္ဂါသုံးသွယ်၊စုံပြည့်ကြွယ်မှ၊ လူဝယ်ပဏ္ဍိတ်၊ ပုရောဟိတ်ဟု၊ ဘိသိက်ဆရာ၊ မည်ပေးရာသည်။ကောင်းစွာ မှတ်ကြ အမြဲတည်း။

ပုလဲမျိုး ၈ ပါး။ ။၎င်း၌ ဗိမ္မိထင်ရှားစေရန် သာရတ္ထသင်္ဂဟ, တေရ သကဏ်ဋီကာတို့လာတိုင်း ပါဠိအနက်တွဲ၍ ဖြေလိုက်သည်။ (၁) ဟတ္ထိကုမ္ဘံ–ဆင်ဦးကင်း၌ဖြစ်သောပုလဲ၊ ရွှေရောင်အဆင်း။ (၂) ဝရာဟဒါဠံ–ဝက်စွယ်၌ဖြစ်သောပုလဲ၊ ဝက်စွယ်အဆင်း၊ (၃) ဘူဇင်္ဂသီသံ–မြွေဥက္ကောင်း၌ဖြစ်သောပုလဲ၊ စိမ်းညိုတောက်ပသည်။ (၄) ဝလာဟကံ–တိမ်တိုက်၌ဖြစ်သောပုလဲ၊ နတ်သုံးရတနာမျိုး၊ အလွန်လင်း၏။ (၅) သင်္ခေါ–ခရုသင်း၌ဖြစ်သောပုလဲ၊ ၎င်းအ

ဆင်းရောင်ရှိ၏။ (၆) သိပ္ပ–ယောက်သွား၌ဖြစ်သောပုလဲ၊အဆင်းရောင်အထူးထူးရှိ၏။ (၇)ဝေဠု–ဝါး၌ဖြစ်သောပုလဲ။ သပျစ်သီးစိမ်းရောင် အဆင်းရှိ၏။ (၈) မစ္ဆသိရော– ငါးဥကျောင်း၌ ဖြစ်သောပုလဲ၊ ငါးဖယ်ကျောက်ကုန်းအဆင်းရှိ၏။ ဇာတိ–ဤသို့ဆိုတိုင်းမှဘွဲ့ ယောနိယော–ပုလဲမျိုးတို့သည်၊ အဋ္ဌ–ရှစ်မျိုးရှိကုန်၏။

ပုသိန် ၃၂ မြို့။ ။ရွှေတိုက်တော် စာရင်းပုရပိုက်မှ။ ယခု အမည်ကိုနောက်ဆက်ကော်မာနှင့် ပြထား၏။ ကျိုက်စတည်မြို့ 'ဟိုင်းကြီး'။ ကျိုက်သရဲမြို့ 'မော်တင်'။ကျိုက်ခရံမြို့ 'ဘုရားလှ, ကျုံထူး'။ကျိုက်ထူပါရုံ ကမ်းဖြူမြို့ 'မြစ်တရော'။ကျိုက်ဇလဘာမော်မြို့။ကျိုက်ပဒေါမြို့ 'ပန်းမဝတီ'။ ကျိုက်အမ္ဗန်မြို့ 'ဆိပ်ကြီး'။ ကျိုက်ဗှန်မြို့ 'ကျုံတုံးကံကြီး'။ ကျိုက်ဇလဲသော်မြို့ 'မြောင်းမြမြို့ဟောင်း'။(၁၀)ကျိုက်မိမ္မိ 'သစ်ရောင်းချောင်း'။ ကျိုက်မောမြို့ 'တကောင်း'။ ကျိုက်ပိမြို့ 'ကျုံတခရော်,ကျုံပျော်'။ကျိုက်မော်မောထလျော်မြို့' ထောင်လုံ'။ ကျိုက်သထောမြို့ 'ရေကြည်ပန်းတော'၊ ကျိုက်ပတိ သာရဒေါမြို့ 'မြို့ကွင်း'။ ဘုရားကြီး သံသေတန်ခွန်မြို့'ဒမ္ဘ'။ ကျိုက်တုံလုံတောမြို့ 'မြန်အောင်'။ ကျိုက်ပြိုတောင်မြို့ 'အင်္ဂပူ, အုတ်ဖို'။ ကျိုက်ငှသုနန္ဒမြို့ 'မန်းကြာ'။ (၂၀) ကျိုက်တောင်တော်မြို့'ပန်းတောကြီး'။ ကျိုက်မင်းပတောမြို့ 'ကျောက်ချောင်း ကလေး'။ ကျိုက်အဗှန် ကျုံတုံးမြို့ 'ဘိုးဘော်ဘုရားကြီး'။ ကျိုက်ခရံဂဟောနံမြို့ 'ခေနံ'။ ကျိုက်သတောမြို့ 'ဘုရားကုန်း'။ ကျိုက်ခတော်တုံမြို့ 'ထန်းဖူး'။ ကျိုက်ခရံထော်,ကျိုက်ဖြူမြို့'သိမ်ချောင်း,သာပေါင်း'။ ကျိုက်နံကလံ တနပဝေါရိမြို့ 'ကျောက်ချောင်းကြီး'။ကျိုက်တည်မုဇ္ဈော–သမြင်တုံးမြို့ 'ပန်းတနော်'။ ကျိုက်သလွန်မွန်'ဒေါင်းဖြူမြို့ဓနုဖြူမြို့'။ (၃၀) ကျိုက်အနန္ဒပူရမြို့ 'ဟသ်ာတ'။ဟသ်ာတမြို့။ (၃၂) ပုသိန်မြို့မ။ **မှတ်ချက်။** ။အချို့ စာမူတို့၌ ဟသ်ာတမြို့မပါ။ ၃၁ မြို့သာရှိ၏။

(ပူ)

ပူဇော်ခြင်းများ၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ခြားနား ဝေဘန်သိ။ ။ရှိသေစွာ ကျင့်ကြံလုပ်ကျွေး ပေးကမ်းခြင်း ၂ မျိုး။ ပရိနိဗ္ဗာနသုတ် အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) အာမိသ ပူဇာ–ပစ္စည်းဝတ္ထုဖြင့် လုပ်ကျွေးပေးကမ်းခြင်း၊ (၂) ဓမ္မ ပူဇာ–တရားတော်မြတ်ကို ကိုယ်တိုင်လိုက်နာကျင့်ကြံခြင်း။

ပူဇော်ခံထိုက်သူ ၁၁ ယောက်။ ။အပူဇော်ခံထိုက်သူမျိုး ၁၁ ပါး။ သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာမှ။ ။(၁) သမ္မာ သံဗုဒ္ဓ–သဗ္ဗညုဘုရားသခင်။ (၂) ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါ–ဘုရားငယ်တမျိုး။ (၃) အရိယာ သာဝက–အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့နှင့်တကွ ၎င်းတို့၏တပည့် သရဏဂုဏ်, သီလရှိသူ, လူ, ရဟန်း စသည်။ ။(၄) မာတာ–မွေးသမိခင်။ (၅) ပိတာ-မွေးသဖခင်။ (၆) ဘာတု–အင်ကိုကြီး။ (၇) ဘဂိနီ–အစ်မကြီး။ (၈) သသုရ–ယောက္ခမ ယောကျ်ားသူ။ (၉) သဿု–ယောက္ခမ မိန်းမသူ၊ (၁၀) သာမိ ဘာတာ- လင်၏အစ်ကို။ (၁၁) သာမိဘဂိနီ–လင်၏ အစ်မ။ ။မှတ်ချက်။ အချို့ ဆရာတို့ကမူ 'ခင်ပွန်းကြီး ၁၀ ပါး' ကိုလည်း ပူဇော်ခံထိုက်သူများဟု ယူကြကုန်၏။ သင့်သည်ချည်းမှတ်။

(ပေ)

ပေမတရားမျိုး ၂ပါး။ ။ချစ်ခြင်းသဘောတရား ၂ပါး။(၁)တဏှာ ပေမ–တထောင့်ငါးရာ ကိလေသာကို ရှေ့ထား၍ ကိလေသာချစ် ချစ်ခြင်း၊ညစ်ညမ်းသော အချစ်သဘောတရားမျိုး။ (၂)ဂေဟာသိတ ပေမ–၅၂၈ သွယ်မေတ္တာကို အဦးထား၍ မေတ္တာချစ် ချစ်ခြင်းမျိုး။ မိမိအိမ်သား သမီးသားနှင့် မိဘဆွေမျိုးများကိုချစ်သော အချစ်သဘောတရားမျိုး။

ပေယာလပြာ၊ မျိုး ၄ ပါး၊ ကျမ်းအားမည်သို့ထိုးသနည်း။ ။ သဒ္ဒသာရတ္ထ ဇာလိနီခေါ် သဒ္ဒါငယ်ကျမ်းဋီကား ပေယာလ မျိုး ၄ ပါး လာရှိ၏။ သို့သော် ထိုးနှံပုံနည်း မသေချာ ဖြစ်နေသည်။

ကျွန်ုပ်တို့ကား အောက်ပါ ပေါရာဏိက ဂါထာလာ ထိုးနှံပုံနည်းကို အသုံးပြု၏။ပေယျာလ၏အဓိပ္ပါယ်ကား ပြဆိုပြီးသားသဒ္ဒါအနက်တို့ကို စောင့်ခြင်းငှါ,သို့မဟုတ်ချဲ၍သိခြင်းငှါစွမ်းနိုင်သော အမှတ်လက္ခဏာ များ ဟူ၏။ ပါတုံ အလံတိ ပေယျာလံ၊ ဝိတ္ထာရေတုံ အလံ ထဝါ၊ အာဒိ မဇ္ဈန္တံ သမ္ဗုတ္တ၊ပ, ယ, လ, ကမ ပေယျာလံ။ ၎င်းဂါထာအရ ထိုထိုကျမ်းဂန်တို့၌ ကျမ်းပြုအရှင် ပညာသျှင်တို့သည် စ, လယ်, ဆုံး, အား, လုံး, ၄ မျိုးခွဲ၍ ထိုးနှံကြကုန်၏။ ဤ၌ အချားသိ လွယ်ကူစေရန် မဲဇာတောင်ခြေ ရတု ၃ ပိုဒ်ကို ပုံစံပြ ၍ ပြဆိုသွားအံ့။ ။(၁) အာဒိ ပေယျာလမျိုး-ပ, ထိုးနှံကြ၏။ ပုံ-(ပ) ရွှေပြည်ဌာန ဝေးသောကြောင့်၊ အစမှနေ၍ ဖေါ်လေဟူ ၏။ (၂) မဇ္ဈေ ပေယျာလမျိုး-ယ, ထိုးနှံကြ၏။ ပုံ-မဲဇာတောင် ခြေ၊ (ယ) ရွှေပြည်ဌာန ဝေးသောကြောင့်၊ အလယ်စာသားများ ကို ဖေါ်လေဟူ၏။ (၃) အန္တ ပေယျာလမျိုး-လ, ထိုးနှံကြ၏။ ပုံ-မဲဇာတောင်ခြေ (လ) အဆုံးတိုင်အောင်ဆက်၍ ဖေါ်လေဟူ ၏။ (၄) သမ္ဗုတ္တက ပေယျာလမျိုး-ပေ, သို့မဟုတ် ‘ပေယျာလ’ ဟု ထိုးနှံကြ၏။ ပုံ-လက်ဝဲသုန္ဒရ အမတ်ကြီးသည် မဲဇာတောင် ခြေမှနေ၍ ဝမ်းနည်း ကြည်ကွဲဘွယ်ဖြစ်သော ဤရတု ၃ ပိုဒ်ကို ဆက်သလိုက်ရာ စာတော်ဖတ်များက (ပေ) ဤသို့ ဖတ်ဆိုပြီးသည် နှင့် အမတ်ကြီးအား ပြန်ခေါ်ရန်အမိန့်တော်မြွက် မှတ်လေသတည်း။ ဤနေရာ၌ ရတု ၃ ပိုဒ်လုံးကို ဖေါ်ဆိုရမည်ဟူ၏။ မှတ်ချက်။ သဒ္ဒ သာရတ္ထ ဇာလိနီ ဆရာ့အလို မဇ္ဈေ ပေယျာလကို ဿ သို့ မဟုတ် လ ထိုးရန် ညွှန်ကြားထားသေး၏။

(ပဲ)

ပဲ့နှင်းအရာ၊ အင် ၉ ဖြာ၊ လိမ္မာကျွမ်းကျင်သိ။ ။ပဲ့နှင်းဟူသည် ပေါရာဏစကားဖြစ်၍ လှေသူကြီး,သင်္ဘောမာလိန်ကိုခေါ်ဆိုသည်။ ၎င်းသရုပ်ကို ‘လှေသူကြီးအင်္ဂါ ၉ ပါး’၌ဆိုအံ့။

(ပေါ)

ပေါကြီး ၃ ပါး။ ။ကျေးဇူးရှင် လယ်တီဆရာတော်ဘုရားကြီး အမြဲ ဟောကြားလေ့ရှိသော ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ တရားတော်ဖြစ်သည်။ "ဥစ္စာပေါမှု။ ကုသိုလ်ပေါရာ။ ပညာပေါများ။ ပေါသုံးပါးကို၊ မနားမနေ၊ ကြိုးစားလေ" ဟူ၏။

(ပိုး)

ပိုးမျိုး ၁၀၊ ကိုယ်တွင်းဝယ်၊ သိဘွယ်မျိုးအမည်။ ။ခွယ်စုံကျော် ထင်အဖြေကျမ်းတွင် ခန္ဓာကိုယ်၌ ပိုးမျိုးရှစ်ဆယ်တို့နေကြပုံနှင့် အမည်များကို ဤသို့ဆိုသည်။ ဤ၌ ဥပလက္ခဏာနည်းမျှသာ ပြသည်။ တမျိုးတမျိုး၌ မျိုးကွဲအခွယ်အပွါးများစွာရှိသေးကြောင်းကိုလည်း သိရာ၏။ စလ,ပိဂလ,ဤပိုး ၂ မျိုးကား ဆံရင်းဦးရေကို မှီနေစားသောက်၏။ ဥဇ္ဇုမ, အန္တောဥဇ္ဇုမ, ဤပိုး ၂ မျိုးကား ဦးနှောက်၌ရင်း။ နာရမုခ, ဒန္တမုခ, မံသတာ, ဤပိုး ၃ မျိုးကား မျက်စိ, နား, နှာခေါင်းတို့၌ရင်း။ ကာမုခ, အပ္ပတိဘယ, အပေါလ, ဤပိုး ၃ မျိုးကား လျှာ၌ရင်း။ စာရန္တ,စာရဏ,ပန္နက, ဤပိုး ၃ မျိုးကား သွားရင်း၌ရင်း။ လေဟ,ဆဝ,ဆဝဋ္ဋ, ဤပိုး ၃ မျိုးကား ခြေသည်းလက်သည်း, အရေလွှာ, အကြောတို့၌ရင်း။ တုလန, ရတ္တ, လောဟိတ, ဤပိုး ၃ မျိုးတို့ကား အသားဆိုင်, အကြောဆိုင်တို့၌ရင်း။ ဝေရမ္ဘ, မဟာဝေရမ္ဘ,ဤပိုး ၂ မျိုးကားလည်ချောင်း၌ရင်း၊ တုလန,ရတ္တာ, လောဟိတာ, ဤပိုး ၃ မျိုးကား ရိုးတွင်းခြင်ဆီ၌ရင်း။ ဝတာ, ဝဋ္ဋုဝတာ, ဤပိုး ၂ မျိုးကား အညှို့၌ရင်း။ ဒန္တ, မဟာဒန္တ, ရောဟိတ, မဟာရောဟိတ, ဤပိုး ၄ မျိုးကား ဟဒယဝတ္ထုခေါ် နှလုံးသား၌ရင်း။ ဝရဏ, တဏှ, သီဝလ, မဟာသီဝလ, ဤပိုး ၄ မျိုးကား အသည်း၌ရင်း။ အဋ္ဌိဝိဓ, အဒဋ္ဌသဒ္ဒ, အဋ္ဌိသီဝလ, အဋ္ဌိသင်္ဂါ, မုဋ္ဌ, မုဋ္ဌသီဝရ, ဤပိုး ၆ မျိုးကား အဖျဉ်းသရက်ရွက်၌ရင်း။ သေတ, လောဟိတ, ကာလ, ကာလသီရ, ဇူကာ, မဟာ

ဇူကာ, ဤပိုး ၆ မျိုးကား ကုလားအုပ်, ဆောင်ထပ်ခေါင်အဆုတ်၌ရှင်း။ ဇူရန္တ, မဟာဇူရန္တ, သိပ္ပ, မဟာသိပ္ပ, အန္တဝရ, ပက္ကာဝရ, ဤပိုး ၆ မျိုးကား အူဘွင်း၌ရှင်း။ လဋ္ဌုပ, မဟာလဋ္ဌုဝ, ဩဇဝ, သိဥ္စိဝ, ဤပိုး ၄ မျိုးကား အစာသစ်, အစာဟောင်းအိမ်တို့၌ရှင်း။ နီလ, ပီတ, ဥဋ္ဌာ, ဒါနဝါ, အသမုခ, ဝဟာန, ဗဟိဒ္ဓ, ဟာနဝ, မုဥ္စိခါဒ, ဝိသာလဟာလမုခီ, ဤပိုး ၁၀ မျိုးကား သည်းခြေ, သလိပ်, ပြည်, သွေး, ချွေး, အဆီခဲ, မျက်ရည်တို့၌ရှင်း။ အတိမုခ, ဇာလာမုခ, ဤပိုး ၂ မျိုးကာ. နှလုံးသွေး၌ရှင်း။ ကရ, ကရန္ဒ, ကရဏိယ, ကံဟက, ဟက္ကက, ဤပိုး ၅ မျိုးကား ကိုယ်၏အရှေ့ပိုင်း၌ရှင်း။ လောဟမုခ, မဟာလောဟမုခ, အာလာလောဟမုခ, မဟာအာလာလောဟမုခ, နှာရ, ဤပိုး ၅ မျိုးကား ကိုယ်၏အနောက်ပိုင်း၌ရှင်း။ စလ္လာ, စလ္လာသီရ, ဝေ့ဇိကျာ, ဇိကျာသီဝရ, ပုထုလ, ဤပိုး ၅ မျိုးတို့ကား အောက်ပိုင်းကိုယ်၌ရှင်း။ မှီတင်းစားသောက်လျက်ရှိကြကုန်၏။

(ပျ)

ပျင်းရိသူများ၊ ပြစ် ၆ ပါး၊ ခံစားဆင်းရဲစွာ။ ။ ၎င်းသရုပ်ကား 'အပျင်းထူသူတို့ ဆင်ခြေ ၆ ပါး'နှင့်တူ၏။

ပျားမျိုး ၆ ပါး၊ ဆေးကျမ်းများ၊ ခွဲခြား ကျိုးပြစ်ပြ။ ။၁–ပျားကြီးမျိုး–ကြောင်ကျားသော အဆင်းရှိသည့် တော ယင်ကောင်ကြီးနှင့် တူသော ပျားကောင်ကြီးမျိုး။ဘာဝပ္ပကာသကျမ်း၌ 'မက္ခိက' မည်၏ဟု ဆိုသည်။ သုဿုတကျမ်း၊ ရာဇဝလ္လဘကျမ်း။ ရာဇနိဃဏ္ဍု ကျမ်းတို့၌ကား ဤပျားကြီးမျိုးသည် 'ပုတ္တိက' မည်သည်ဟု ဆိုကုန်၏။ ပါဠိ အဘိဓာန်၌ ဇုန္ဒုန္ဒိရဟု ဆိုလေသည်။ အရည် နှမ်းဆီ အဆင်းရှိ၏။ (၂) ပျားလတ်မျိုး–ယင်းပျားဟူ၍လည်း ခေါ်ဆိုသည်။ ထိုပျားမျိုးကား နေရာတကာ တွေ့မြင်နိုင်လေသည်။ ရာဇဝလ္လဘ ကျမ်း၌ကား ၎င်းကို 'မက္ခိက' မည်၏ဟု ဆိုသည်။ ၎င်းအရည်ကား ဆီ အဆင်းနှင့်တူ၏။ (၃) ပျားငယ်–

ယင်ပျားငယ်ဟူ၍လည်းခေါ်ဆိုသည်။ ၎င်းအရည်ကား ညိုပြာပြာရှိ၍ ပျားကြီးရည် ထက် ပျစ်၏။ ခုဒ္ဒ, ခုဒ္ဒဇန္တု, မဓုခုဒ္ဒ။ (၄) သစ်ခေါင်းပျား—သစ်ခေါင်းအတွင်း၌ အိမ်ဖွဲ့၍နေသော ပျားတမျိုး။ ထိုပျားရည်သည် အချို, အချဉ်, အခါးဟူ၍ သုံးပါးရှိသည်တွင်အချိုရည်သည် ထောပတ်နှင့် အဆင်းသဏ္ဌာန် အပျစ်အခဲ အလုံးစုံ တူ၍ ၎င်းကို 'ပုတ္တိက' ခေါ်သည်ဟု ဘာဝပ္ပကာသ ကျမ်း၌ ဆိုလေသည်။ ရာဇဝလ္လဘ စသော ကျမ်းတို့မှာကား သစ်ခေါင်း ပျားကို 'ဒါလ'ဟု ဆိုကုန်၏။ ပါဠိအဘိဓာန်ကျမ်း၌ကား 'ဩဒ္ဒါလက' ဟု ဆို၏။ သို့သော် ဩဒ္ဒါလက သဒ္ဒါကား မြေပျားဟောသာ ဖြစ်လေသည်။ (၅) မြေပျား— ညိုဝါသော အဆင်းရှိသည့် အလွန် သေးငယ်သော ပျားကလေးတမျိုး။ ၎င်းတို့သည် အများအားဖြင့် တောင်ပို့ ခေါင်း၏ အလယ်၌ ပျားအုံပြု၍ နေတတ်ကြလေသည်။ ၎င်းတို့ကို 'ဥဒ္ဒါလက=ဩဒ္ဒါလက' ပျားမျိုးဟု ဆေးကျမ်း တို့၌ ဆိုကုန်၏၊ ၎င်းအရည်သည် ညိုဝါဝါ အဆင်းရှိ၏၊ ချို၏၊ အာရုံကြောကို ထကြွစေတတ်၏။ နူနာ, အဆိပ်တို့ကို နိုင်၏။ (၆) ပျားပိတုန်း— ပိတုန်းနှင့်တူ၍ ပိတုန်းအောက် ငယ်သည့် ပျားကောင် တမျိုးကို 'ဘမရ' ခေါ်သည်။ ၎င်းတို့၏ အရည်ကား ဖလ်တုံးကဲ့သို့ ဖြူစင် သန့်ရှင်း၍ ထောပတ်ကဲ့သို့ ပျစ်ခဲစွာရှိ၏။ ၎င်းကိုပင် 'တရုတ်ပျား' 'ပန်းသင်းပျား'ဟူ၍လည်းခေါ်ကြသေး၏။

(ပြ)

ပြင်ရန် ၅ ချက်၊ အလွန်ခက်၊ နောင်တွက်ပူပန်ရာ။ ။၎င်းသရုပ်ကို နောင်ပြင်ရန်ခက်၊ မျိုး ၅ ချက်'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ပြည်ကြီးအင်္ဂါ၊ ၇ ဖြာ၊ ရာဇာ့ပိုင်းခြားသိ။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို 'မြို့၏အင်္ဂါ ၇ ပါး'၌ကြည့်ပါ။

ပြည်ကြီး ၂၀။ ။အဘိဓာန် ကျမ်းလာ ဘုရား လက်ထက်တော်ရှိ ပြည်ကြီး 'မြို့တော်ကြီး' နှစ်ဆယ်။ ဗာရာဏသီပြည်။ သာဝတ္ထိပြည်။ ဝေသာလီပြည်။ မိထိလာပြည်။ အာဠဝီပြည်။ ကော

သန္တုဋ္ဌိပြည်။ ဥဇ္ဇေနီပြည်၊ တက္ကသိုလ်ပြည်။ စမ္ပါပြည်။ (၁၀) သာဂလပြည်။ သံသုမာဂိရိပြည်။ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်။ ကပိလဝတ်ပြည်။ သာကေတပြည်။ ဣန္ဒပတ္တပြည်။ ဥက္ကဋ္ဌပြည်။ ပါဋလိပုတ်ပြည်။ စေတုတ္တရာပြည်။ သံကဿပြည်။ (၂၀) ကုသိနာရုံပြည်။

ပြည်ကြီး ၂၁ ပြည်။ ။မဟာဝင်ဋီကာလာ မဟာသမ္မတမင်းမှ စ၍ (၃၃၄၅၆၉) သုံးသိန်း သုံးသောင်း လေးထောင် ငါးရာ ခြောက်ကျိပ် ကိုးယောက်သော မင်းတို့၏စံရာ နေပြည်တော်များ ဟူ၏။ ကုသဝတီပြည်။ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်။ မိဓိလာပြည်။ ဗါရာဏသီပြည်။ ကပိလဝတ်ပြည်။ ဟတ္ထိပုရပြည်။ ဧကစက္ခုပြည်။ ဝဇိရမုတ္တိပြည်။ မဓုရပြည်။ (၁၀) အင္ဂိပုရပြည်။ ဣန္ဒပတ္တနဂိုရ်ပြည်။ ကောသမ္ဗီပြည်။ ကဏ္ဏဂေါစ္ဆပြည်။ ရောဇနပြည်။ စမ္ပါပြည်။ တက္ကသိုလ်ပြည်။ ကုသိနာရုံပြည်။ တမလိတ္တိယပြည်၊ ကပိလဝတ်ပြည်။ (၂၀)ကောလိယပြည်။ (၂၁) ဒေဝဒဟပြည်၊

ပြည်ကြီးရတနာ၊ အင် ၉ ဖြာ၊ ရာဇာသိတော်မူ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''တိုင်းပြည်ရတနာ၊ ပြည့်စုံရာ၊ ၉ ဖြာနဝရတ်'' ဟူသော သုတေသန၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ပြည်တော်အင်္ဂါ၊ ၇ ဖြာ၊ ရာဇာ မင်းတို့သိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မြို့တော်၏ အင်္ဂါ ၇ ပါး ၂ နည်း'' ဟူသော သုတေသန၌ ကြည့်ပါလေ။

ပြည်တော်သာမှု၊ ကြောင်း ၁၀ ခု၊ လူထုဆင်ခြင်ရာ။ ။'တိုင်းပြည်အေးမှု ကြောင်းဆယ်ခု' ဟူသောစကား၌ ၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် ပြခဲ့ပြီ။

ပြည်ထောင်စုသား၊လူမျိုးများ၊မှတ်သား ၄၉။ ။ပြည်ထောင်စုမြန်မာ နိုင်ငံတော်၌နေထိုင်ကြသော တိုင်းရင်းလူမျိုးအပြားကိုဆိုသည်။ ဤ၌ ရှေးဟောင်းရာဇဝင်သာ ဆိတ်သုံးလေပြီးသော လူမျိုးများနှင့်နောက် ပေါ်စာအုပ်စာတမ်းမှတ်သားချက်တို့တွင် ပါဝင်တွေ့ရှိရသော လက်ရှိ ပြည်ထောင်စုသားလူမျိုးများကိုပါ ရေတွက်ဖော်ပြလိုက်သော်လည်း များစွာကျန်ရှိပေသေး၏။ ။(၁)ချင်းလူမျိုး—မြောက်ပိုင်းချင်းများ

မညို၊ (၄)ရာသီနက္ခတ်၊ သမသတ်သွား၊ (၅)ဖြိုဟ်ကားထို့တူ၊ (၆) လူမှာမုသား။ (၇)ရဟန်းများလည်း၊ တရားမလျော်၊ကြမ်းချော်ခက် ထန်၊ (၈)မမှန်တောင်းတင်း၊ (၉)မင်းနှင့်အမတ်၊ ညီညွတ်ရောရှက်၊ ပေါင်းဖက်ဟောရမ်း၊ (၁၀)ထုံးတမ်းအလွန်၊ ရှေးညွှန်စကား၊ ဤ ဆယ်ပါးသည်။ ဖေါက်ပြားအင်္ဂါ ပြည်ရွာ ပျက်မည့် အကြောင်း တည်း။''

ပြည့်ဖြိုးလက္ခဏာ၊ ၇ဖြာ၊ ချမ်းသာမြင့်မြတ်ကြောင်း။ ။ယောက်ျား မြတ်တို့၏ လက္ခဏာတွင် သတ္တုသံဒ ခေါ် ဖြိုးမောက်ရမည့် ဌာန ခုနစ်ပါးကို ဆိုသည်။ မဟာပဒါနသုတ် အဋ္ဌကထာမှ။ (က) ပခုံး ၂ဖက်။(ခ) လက်ဖမိုး ၂ ဖက်။(ဂ) ခြေဖမိုး ၂ ဖက်။(ဃ)လည် ကုပ် ၁။ ပေါင်း ၇ ပါး။

ပြဒါးမျိုး ၆ ပါး။ ။ဓာတုပဒီသန္တေကျမ်းမှ။ ဖြစ်ရာအရပ်နှင့်တကွ အကျယ်ကိုလိုမူ သဗ္ဗဓာတုက ဝိဇ္ဇာဓရ ပကာသနီကျမ်းမှာရှုလေ။ ထွက်ရပ်လမ်းအဘွက်။ (၁) သောမလ သုက္က ပါရဒ-စိန်မြို့ဦး နှောက်မှ ဖြစ်သောပြဒါး၊ (၂) သေလ ဟလိဒ ပါရဒ–ကျောက် ဆေးဒန်းမှ ဖြစ်သောပြဒါး။ (၃) ဘူမျ ဇာတ ပါရဒ–မြေမှဖြစ် သော မြေအောင်းပြဒါး။ (၄) သိန္ဓုရ သုက္က ပါရဒ– ဟင်းရိုင်း မြုမှ ဖြစ်သောပြဒါး။ (၅)သရဇာတပါရဒ–အိုင်မှဖြစ်သော သယံ ပြဒါး။ (၆)ပုပ္ပ နာဂဇ ပါရဒ–တောင်သလွဲပွင့်မှဖြစ်သော ပြဒါး။

ပြဒါးမျိုး ၆ ပါး။တနည်း၊ ။ဤ ၆ ပါးကား ကာယသိဒ္ဓိ,ဓနသိဒ္ဓိ, လမ်းတို့အဘွက်မျှသာ တန်ခိုးသတ္တိရှိ၏၊ ထွက်ရပ်လမ်းကို မဖြစ်စေ နိုင်။(၁) ရဒ္ဒ သိန္ဓုရ ပါရဒ–ဟင်းရိုင်းနီမှ ထွက်သောပြဒါး။ (၂) ဟရိ တာလ ပီတ ပါရဒ–ဆေးဒါန်းရွှေဝါမှ ထွက်သောပြဒါး။ (၃) အသဲ့ ဒန္တ သောဒလ ပါရဒ–စိန်နီမြင်းသွားမှ ထွက်သော ပြဒါး။ (၄) သရဝါတ ပါရဒ–သယံ လေပုန်းသံမှ ထွက်သော ပြဒါး။ (၅) ဝမ္မိကာဂရ ပါရဒ–တောင်ပို့ချသံမှ ထွက်သောပြဒါး။ (၆) ပုတိဘက္ခ ပါရဒ–အပုပ်မှစား၍ ထွက်သောပြဒါး၊ မှတ်ချက် ၎င်းတို့ကို ဖမ်းနည်း ချုပ်နည်း သတ်နည်း ကြိုးဖေါ်နည်း ပြာရိုက်

နည်း တက်လမ်း အသီးသီးကိုသိလိုက 'ပါရဒေဘ သင်္ဂ ဝိဇ္ဇာဓရ ကျမ်းမှာ ရှုပါလေ။

ပြာဋိဟာပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ဘုရားဟောတော်မူ။ ။ငှင်းသာရှ် "ပါဋိဟာရိယမျိုး ၃ ပါး" ဟု ဆိုခဲ့ပြီ။

ပြိတ္တာ ၄မျိုး။ ။သာသနာတော်ဝင် အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်တို့၌လာသည်။ (၁) ပရ ဒတ္တုပ ဇီဝိတ ပြိတ္တာ–သူတပါးတို့ ပေးမှ စားသောက်ရသော ပြိတ္တာမျိုး။ သူတပါးကို မှီ၍ အသက်မွေး ဝမ်းကြောင်းရှိ၏။ (၂) ခုပ္ပိပါသိက ပြိတ္တာ–မစားမသောက်ရဘဲ ငတ်ပြတ် နှိပ်စက်ခြင်း ခံရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၃) နိဇ္ဈာမ တဏှိက ပြိတ္တာ–တကိုယ်လုံးပူလောင်ခြင်းကို အမြဲမပြတ် ခံစားနေရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၄) ကာလ ကဉ္စိက ပြိတ္တာ–အသူရကာယ်ဟူ၍ သီးခြားခေါ်ဝေါ်အပ်သော ပြိတ္တာတမျိုး။

ပြိတ္တာ ၁၂ မျိုး တနည်း။ ။ဆဂဝင်ဒီပနီကျမ်း, လောကပညတ္တိကျမ်းတို့မှ။ ။(၁) ဝန္တာသ ပြိတ္တာ–ငတ်ပြတ်ဆာလောင် မွတ်သိပ်လှသဖြင့်သူတပါးတို့၏ ချွဲကန်း,သလိပ်,တံတွေး,အန်ဖတ်, နှပ်တို့ကိုသာ ကောက်ယူ စားသောက်နေရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၂) ကုဏပါသ ပြိတ္တာ - လူကောင်ပုပ်, ခွေးကောင်ပုပ်, မြွေကောင်ပုပ်, စသော အကောင်ပုပ်တို့ကိုသာ စားသောက် နေရသည့် ပြိတ္တာမျိုး။ (၃) ဂူထ ခါဒက ပြိတ္တာ–မစင် ဘင်ပုတ်တို့ကိုသာ စားသောက် နေရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၄) အဂ္ဂိဇာလ မုခ ပြိတ္တာ–ခံတွင်းမှ မီး လျှံ ထွက်၍ မီးကျီး မီးခဲ တို့ကိုပင် စား သောက် နေရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၅) သုစိ မုခ ပြိတ္တာ–ကိုယ် လုံး ကြီးထွား၍ လည်ပင်း ရှည်ပြီးလျှင် ခံတွင်းကား အပ်နဖါးပေါက်မျှသာ ရှိသောကြောင့် ရသော အစာကို နားပေါက် နှာခေါင်းပေါက်တို့က သွတ်သွင်း စားသောက်ရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၆) တဏှာဋ္ဋိက ပြိတ္တာ–ရေ အလွန် မွတ်သိပ် ခြင်း ဖြင့် ဆင်း ရဲခံနေရသော ပြိတ္တာတမျိုး။ (၇) သုနိဇ္ဈာမက ပြိတ္တာ–မီးလောင်ငုတ်နှင့် တူသော ကိုယ်ရှိ၍ ဆိုးဝါးသော ရုပ်အဆင်း၊ မကောင်း

သော ယနံ့ထွက်သော ပြိတ္တာမျိုး။ (၈) သတ္တင် ပြိတ္တာ-ထား သွား, ငါးမျှားချိပ်သွားနှင့်တူသော လက်သည်းတို့ဖြင့် မိမိ ကိုယ်အင်္ဂါကို ကုပ်ဖဲ့၍ အသားအသွေးဘို့ကိုသာ စားသောက်ရသည့် ပြိတ္တာမျိုး။ (၉) ပဗ္ဗတင် ပြိတ္တာ-တောင်ပမာဏ ရှိသော ကိုယ်မှ နေ့ညဥ့် မပြတ် အခိုးထွက်နေသော ပြိတ္တာတမျိုး။ (၁၀) အဇဂရ ပြိတ္တာ-စပါးကြီးမြွေနှင့်တူသော ကိုယ်ဖြင့် နေ့ညဥ့်မပြတ် လှည့်လည် သွားလာ၍ ဒုက္ခခံနေရသော ပြိတ္တာတမျိုး။ (၁၁) ဝေမာနိက ပြိတ္တာ-ဒုက္ခတလှည့်, သုခတလှည့်, စက်သည့်၍ အတည်မကျ ခံစားနေရသော ပြိတ္တာမျိုး။ (၁၂) မဟိဒ္ဓိက ပြိတ္တာ-ပြိတ္တာတို့အပေါ်၌ ကြီးမှူးနိုင်သော တန်ခိုးအာဏာ ရှိသော်လည်း ထမင်းအဖျော်တို့ကိုကား မစားမသောက်ရသော ပြိတ္တာမျိုး။ မှတ်ချက်။ ။ဝိနည်းဝိဋ္ဌက စသည် တို့၌လည်း၊ ထိုထိုပြိတ္တာတို့၏ အသွင်အပြင်နေရပ်ဌာန အစားအစာတို့ကိုစွဲ၍ မျိုးကွဲများစွာ လာသေး၏။

(ပွဲ)

ပွဲလမ်းသဘင်၊ မျိုး ၆ အင်၊ ကြူးလျှင်အပြစ်ရ။ ။သိင်္ဂါလသုတ်၌ စည်းစိမ်ဥစ္စာ ပျက်စီးကြောင်း ခြောက်ပါးတွင် တပါး အပါအဝင် အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားရှင် ဟောတော်မူခဲ့သည့် ပွဲသဘင်မျိုး ခြောက်ပါးကို ဆိုသည်။ (၁) ကပွဲသဘင်။ (၂) သီချင်းဆိုပွဲသဘင်။ (၃) တီးဝိုင်းစုံသဘင်။ (၄) စစ်ထိုး, ကြက်တိုက်, နွားပွဲမြင်းပွဲစသောသဘင်။ (၅) ခွက်ခွင်း လက်ခုပ်ဝိုင်းသဘင်။ (၆) အိုးစည် ဗုံးပတ်တီးဝိုင်းသဘင်။ ၎င်းသဘင် ၆ ပါးကို မေးမြန်းသွားလာ ပျော်ကြူး နေသူအား မရသေးသော စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ကို မရနိုင်ကုန်။ ရပြီးသော စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့လည်း ကုန်ခန်း ပျက်စီးတတ်ကုန်၏။

ပွဲလျက်မျိုး ၅ ပါး။ ။ဆေးအဘိဓာန်မှ။ (၁)ကဏာယ-ပွဲလျက်နီ (၂)မဟိံသာချ-ချွဲကျိကျိ, ကွဲချိုအဆင်းရှိပွဲလျက်။ (၃)ဇလာက-ပွဲလျက်ညိုစိမ်း။ (၄) ကဇ္ဇလာဘ- ပွဲလျက်နက်။ (၅) ကုမုဒ-ပွဲလျက်ကြာဖြူ။

ဖက်မျိုး ၆ ပါး၊ ကုန်သည်များ၊ ခွဲခြားအက္ခရာ။ ။ရှမ်းပြည်မှ လာသော သနပ်ဖက်မျိုး ၆ ပါးကို အက္ခရာ ၆ လုံးဖြင့် မှတ်၍ပြ သည်။ ခ ဖက်,ခေါင်ဖက်၊ က ဖက်,ရွက်ကြီး၊ လ ဖက်,ရွက်လတ်၊ စ ဖက်,စကာဖက်၊ ဝ ဖက်, ရွက်ဝိုင်း၊ သ ဖက်, ရွက်သေး။

ဖရုသဝါစာ အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။ငုင်းဒုစရိုက်ကံ မြောက်နိုင်သောအင်္ဂါ သုံးပါး။ (၁) ကောပ-စိတ်ဆိုးအမျက်ထွက်ခြင်း။ (၂) ဥပက္ကုဋ္ဌ- ဆဲရေးတိုင်းထွာခံရသူ။ (၃)အက္ကောသန-ဆဲရေးခြင်း, ကြမ်းတမ်း စွာဆိုခြင်း။

ဖရုသဝါစာ ကံ၏ မကောင်းကျိုး ၅ ပါး။ ။အပြောအဆို ကြမ်းကြုတ်သူတို့ ရရှိခံစားရသော မကောင်းကျိုးများ၊ (၁) ငရဲ, တိရစ္ဆာန်, ပြိတ္တာဘုံ၌ဖြစ်ရခြင်း။ (၂) သတ္တါများ၏၊ အမုန်းကို ခံရခြင်း။ (၃) မိမိစိတ်ကို မကြည်သြလင်စေခြင်း။ (၄) အကဲ့ရဲ့ ခံရခြင်း။ (၅) အသံ ကြမ်းတမ်း ပျက်စီးခြင်း။

ဖလဋ္ဌာန်ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်။ ။ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်ဟူ၏။ (၁) သောတာပတ္တိ ဖလဋ္ဌာန်။ (၂)သကဒါဂါမိ ဖလဋ္ဌာန်။ (၃) အနာဂါမိ ဖလဋ္ဌာန်။ (၄) အရဟတ္တ ဖလဋ္ဌာန်။

ဖလသမာပတ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ဖိုလ်ဝင်စားမှုမျိုး ၃ ပါး။ ။(၁) မဂ္ဂါနန္တရ ဖလ သမာပတ္တိ-မဂ်၏ အခြားမဲ့၌ ဖြစ်သော ဖလ သမာပတ်။(၂) ဝဋ္ဋဋ္ဌ ဖလ သမာပတ္တိ-စိတ်, စေတသိက်, စိတ္တဇရုပ်ဘို့ကို ခေတ္တငြိမ်းအေးစေ၍ သုခရေးသုံးသပ်ခံစားနေသော ဖလသမာပတ်။ (၃) အာယုသင်္ခါရ ဖလ သမာပတ္တိ- 'အာယုပါ လန' လည်းဟူ-သက်ထိန်းသက်စောင့် ဖလသမာပတ်။ ခိုးသားရိုက် စဉ် ရှင်မောဂ္ဂလန်ဝင်စားသော ဖလသမာပတ်မျိုးကို ဆိုလိုသည်။

ဖါလာမျိုး ၅ ပါး။ ။ဆေးကျမ်း ဝေါဟာရများ။ ။(၁) ဖါ လာသီး၊ (၂) ဖါလာနဖိတ်၊ (၃) တူလာနဖါ၊ (၄) ဘူသာ နဖါ၊ (၅) ဖါလာဝတီ။

ဖိုလ် ၄ တန်၊ ဖိုလ်တရား ၄ ပါး။ ။လောကုတ္တရာ ဝိပါက်စိတ်

လည်းဟူ၏။ (၁) သောတာပတ္တိမိုလ်စိတ်။ (၂) သကဒါဂါမိမိုလ်စိတ်။ (၃) အနာဂါမိမိုလ်စိတ်။ (၄) အရဟတ္တမိုလ်စိတ်။

မိုလ်ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်။ ။ဤင်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် "ဖလဋ္ဌာန်ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက်"နှင့်တူ၏။

မိုလ်ဝင်စားခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။ဤင်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် "ဖလသမာပတ် ၃ မျိုး"နှင့် အတူတူပင်ဖြစ်၏။

ဖေါင်းဝတ်မြင်းပြား၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ မိန့်ကြား အဿကြန်။ ။ သကဋဘာသာ အဿကြန်နှုကျမ်း၌ ဖေါင်းဝတ်မွေး မြင်းဆယ်မျိုးကို ဤသို့ပြထားသည်။ အဖြူကိုဖေါင်းဝတ်ခေါ်၏။ (၁) ဖေါင်းဝတ်ညို၊ (၂) ဖေါင်းဝတ်ဖြူ၊ (၃) ဖေါင်းဝတ်ပြောက်၊ (၄) ဖေါင်းဝတ်ပြာ၊ (၅) ဖေါင်းဝတ်မွဲ၊ (၆) ဖေါင်းဝတ်ခြောက်၊ (၇) သမင်ဝမ်း၊ (၈) ဖေါင်းဝတ်နီ၊ (၉) သင်းခွေ၊ (၁၀) ဗယ်လင်း။

(ဖြ)

ဖြစ်တော်ပေါင်းမှာ၊ လောင်းမြတ်စွာ၊ တရာသုံးဆဲ့ခြောက်။ ။ ဘုရားအလောင်း၏ ပါရမီခန်းငယ် တိရစ္ဆာန်ဘဝ၌ ထင်ရှားသော ဇာတ်တော်၏ ဝတ္ထုပေါင်း ၁၃၆ ပါးကို ရှေးပညာရှိများ စပ်ဆိုထားခဲ့သော၌ဘုရားရှိခိုးလင်္ကာဖြင့်သိရာ၏။ "ဩကာသ ဩကာသ ဩကာသ ဗုဒ္ဓါဂုဏ်၊ လောင်းမြတ် လှသည်၊ အစကြိုးကြာ၊ ဆဲ့ခြောက်ခါနှင့်၊ ဟင်္သာကိုးဖြစ်၊ ခြောက်ဖြစ်ကားနို၊ ကျီးညိုသုံးခါ၊ သံသာကြူးထင်၊ ကရဝိက်ငါး၊ လေးကားကိန္နရီ၊ စာမရီဆဲ့ငါး။ မျောက်ကားတဆယ်၊ ဆင်ငယ်ဆဲ့တစ်၊ နွားဖြစ်ဆဲ့လေး၊ ကေးသိန္ဓဝ၊ ကျွဲအဋ္ဌနှင့်၊ သံမြဲသာညောင်း၊ ဥဒေါင်းနှစ်ခါ၊ သာလိကာသဘွာ၊ ဒွါဒသကြက်၊ ဝက်ကားဆဲ့သုံး၊ ပေါင်ရုံးများစွာ၊ တရာသုံးဆယ်၊ ခြောက်ဖြစ်ဝယ်ကို၊ အန္တရာယ်မရှိ၊ ဘေးမထိသည့်။ မုနိမြတ်လောင်း၊ ဖြစ်တော်ပေါင်းဟု၊ အောင်းမေ့သဗ္ဗါ။ ကြည်ညိုစွာဖြင့်၊ ခါခါမြတ်နိုး၊ လက်စုံမိုးကာ၊ ရှိခိုးပါ၏ ဘုရား။"

မှတ်ချက်။ ။အလောင်းတော်မြတ်၏ ထင်ရှားသည့် တိရစ္ဆာန်

ဘာတွေ များစွာကျန်ရှိသေးကြောင်းကို ကျွန်ုပ်တို့ လက်ရှိပိဋကတော်ဖြင့် သိသာ၏။ ဤရှေးဟောင်း လက်ာကား ဘာကိုရည်ညွှန်းသည်မသိရပေ။

(ဖွ)

ဖွားဘက်တော် ၇ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်နှင့် အတူ ဖွားမြင် ပေါ်ပေါက်လာကြသော အရာဝတ္ထု ၇ ပါး။ ''အာ, ဗော, ကာ, ယ,ဆန်,ရွှေ,ကဏ်,''တို့ပင်တည်း။မဟာပဒါနသုတ်အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) အာ—အာနန္ဒာထေရ်ဘုရားညီတော်။ (၂) ဗော—ဗောဓိပင်။ (၃)ကာ—ကာလုဒါယီထေရ် (သို့မဟုတ်) အမတ်။ (၄) ယ—ယသောဓရာဒေဝီ။(၅) ဆန်—ဆန္နထေရ်။သို့မဟုတ် အမတ်။ (၆) ရွှေ—ရွှေအိုးကြီးလေးလုံး။(၇)က—ကဏ္ဍကမြင်းဖြူတော်။မှတ်ချက်။ ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာ၌ အရှင်အာနန္ဒာထေရ်မြတ်ကို ဖွားဘက်တော်တပါးအဖြစ်ဖြင့် ပြဆို၏။ ထိုမှတပါး အရှင်အာနန္ဒာအစား ''အာနေယျဟတ္ထိ'' ဟူ၍ မင်္ဂလာစီးတော်ဆင်ကို ဖွင့်ပြသောကျမ်းများလည်း ရှိသေး၏။

ဖွားသစ်စကို၊ စကားဆို၊ ပုဂ္ဂိုလ် ၅ ယောက်အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မွေးဖွားစကို၊ စကားဆို''ဟူသောသရုပ်၌ ရှုပါ။

(ဗ)

ဗမာ ၇ မျိုး။ ။၎င်း၏သရုပ်အဓိပ္ပါယ်'မြန်မာ ၇ မျိုး'သုတေသန၌ ကြည့်ပါ။

ဗလ ၅ တန်၊ လူထုထံ၊အပ်နှံအစိုးရ။ ။နိုင်ငံတော်ဘိုးတက်ကြီးပွါးစည်ကားသာယာရေးအတွက် အရေးကြီးသော အားအင် ငါးပါး။ (၁) ကာယ ဗလ—ကိုယ်သက်သန်မာထွားကြိုင်းဖွံ့ဖြိုးမှု, ကျန်းမာရေး။(၂) ဉာဏ ဗလ—ဗဟုဿုတ,ဝိဇ္ဇာ, သိပ္ပံ ပညာ ပြည့်စုံစွာရှိမှု၊(၃) ဘောဂ ဗလ-ပစ္စည်းဥစ္စာ ရတနာရွှေငွေ အထွေထွေ

သော ပြည်တွင်းထွက် ကုန် ပေါများမှု။ (၄) စာရိတ္တဗလ-ယဉ်ကျေးမှု ကိုယ်ကျင့်တရား ကောင်းမွန် မြင့်မြတ်မှု။(၅) မိတ္တဗလ-မိတ်ဆွေနှင့် မဟာမိတ်နိုင်ငံများ ပေါများမှု။

ဗလ ၉ တန်။ ။ဆန့်ကျင်ဘက်တို့ကြောင့် မတုန်လှုပ်တတ် ကုန်သော ဗိုလ်ထိုက်သည့် တရား ၉ ပါး။(၁) သဒ္ဓါဗလ။(၂) ဝီရိယဗလ။ (၃) သတိဗလ။(၄) သမာဓိဗလ။(၅) ပညာဗလ။(၆) ဟိရီဗလ။(၇)ဩတ္တပ္ပဗလ။ (၈) အဟိရီဗလ-အရှက်တရားမရှိသူ။ (၉) အနောတ္တပ္ပဗလ—အကြောက် တရားမရှိသူ။

ဗလိ ၅ ဖြာ၊ ရှိသေ့ဗွာ၊ လိုက်နာပူဇော်ကြ။ ။ချမ်းသာတရား တိုးပွါး စည်ပင် အောင်မြင်မှု ရရှိရေးအတွက် ပူဇော်ပသမှုမျိုး ၅ ပါး။ ပဉ္စဂုတ္တရပါဠိတော်။(၁) ဉာတိဗလိ-မျက်မှောက်ရှိ ကိုယ့်လူမျိုးနှင့် သားချင်းမိတ်ဆွေများအား တတ်နိုင်သမျှ ကြည့်ရှုမစ ပေးကမ်းချီးမြှင့်မှု။(၂) အတိထိဗလိ—လာရောက် ကြသော ဧည့်သည်များအား ကျွေးမွေးပေးကမ်း လှူဒါန်း စောင့်ရှောက် ပြုစုမှု။(၃) ပုဗ္ဗပေတဗလိ—ဘဝတပါး ကွယ်လွန်သွားကြကုန်သော မိဘဆွေမျိုးတို့ကို ရည်စူး၍ ကောင်းမှု ကုသိုလ်ပြုလုပ်ခါ အမျှပေးဝေမှု။(၄) ရာဇဗလိ-ကိုယ့်နိုင်ငံတော် ဘုရင်မင်းမြတ်နှင့် အစိုးရအဖွဲ့က ချမှတ်ပညတ် ပေးထားသော အုပ်ချုပ်မှု နည်းဥပဒေ အရပ်ရပ်တို့ကို ရိုသေလိုက်နာ ကျင့်ကြံမှုနှင့် အခွန်အတုတ်များပေးဆက်မှု။(၅) ဒေဝဗလိ-လောကပါလ သာသနာတော်စောင့် နတ် စသည်တို့အား ပူဇော်ပသ အမျှပေးဝေမှု။

(ဗ၁)

ဗာရာဏသီ၊ မြို့ရွှေပြည်၊ ၅ မည်ဇာတ်လာ ဘဇာနည်း။ ။ စရိယာပိဋကအဋ္ဌကထာ အလိုတော်နှင့် ဖြေကြားသည်။ ။ (၁) ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်၌ သုရုန္ဓနပြည်ကြီး။ (၂) စူဠသုတသောမ ဇာတ်၌ သုဒဿန။ (၃) သောဏနန္ဒ ဇာတ်၌ ဗြဟ္မဝဍ္ဎန။ (၄) ခဏ္ဍဟာလ ဇာတ်၌ ပုပ္ဖဝတီ။ (၅) ယုဝဉ္ဇယ ဇာတ်၌

ရမ္မနဂရ။ ။မှတ်ချက်။ ။ဤအမေးကား 'သုရုန္ဓန၊ စသည်ငါးပါး၊ မည်ပြားရှေးခါ။ ကျော်စောစွာသား၊ ဗာရာဏသီ'ဟူသော သံဝရ ပျို့နှင့်တကွ 'သုရုန္ဓန၊ နႆမပဉ္စတ်၊ သုဒဿန၊ ဗြဟ္မဝဍ္ဎန၊ ပုပ္ဖဝတီ၊ သညီခါထွေ၊ ရမ္မေနဂရ၊ တွင်ထင်ငါးဖြာ၊ ပြည်ဗာရာဏ်' ဟူသော အာဒါသမုခ ပျို့လာ စကားရပ်တို့မှ ထုတ်မေးခြင်း ဖြစ်၏။

ဗာရာဏသီ၊ ရှေးအမည်၊ ၆ လီ အဘယ်နည်း။ ။ဤပုစ္ဆာကား စန္ဒကုမာရဇာတ်၌ မင်းပူးဆရာတော် ဦးဩဘာသ စကားချပ်သွင်းထားသည့် အောက်ပါ အမည် ၆ ပါးကို ရည်ရွယ်တူ၏။ ဗာရာဏသီပြည်သည်။ ။(၁) ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်၌ သုရုန္ဓနမည်၏။ (၂) စူဠသုတသောမ ဇာတ်၌ သုဒဿနမည်၏။ (၃) သောဏဒဏ္ဍ ဇာတ်၌ ဗြဟ္မဝဍ္ဎနမည်၏၊ (၄) စန္ဒကုမာရ ဇာတ်၌ ပုပ္ဖဝတီမည်၏။ (၅) ယုဝဉ္စဇာတ်၌ ရမ္မမည်၏။ (၆) သင်္ခပြဟ္မဏဇာတ်၌ မောဠိနီပြည် မည်၏။ ။မှတ်ချက်။ ။၎င်းကို ရည်၍ သံဝရပျို့၌ 'သုရုန္ဓန၊ စသည့် ၆ ပါး၊ မည်ပြားရှေးခါ၊ ထင်ရှားစွာသား၊ ဗာရာဏသီ၊ ပုရိဝရ၊ ရွှေပြည်မတွင်' ဟု အရှင်ရဋ္ဌသာရဆရာ စပ်ဆိုတော်မူ၏။ဤ၌ အချို့စာပေတို့ဝယ် 'သုရုန္ဓန၊ စသည် ငါးပါး၊ မည်ပြားရှေးခါ' ဟု ပါရှိသည်သည်း တွေ့ရသေး၏။

ဗာလ,လက္ခဏာ၊ အင် ၃ ဖြာ၊ မိန့်မှာမြတ်ဗုဒ္ဓ။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''လူမိုက်လက္ခဏာ၊ အင် ၃ ဖြာ'' ဟူသော သရုပ်၌ ရှုပါလေ။

(ဗိ)

ဗီဇဂါမ်မျိုး ၅ ပါး။ ။ဝိနည်းခေတ်လာ ရဟန်းတို့ မကပ္ပိဘဲ မဘုဉ်းပေး မခူးယူ မဖျက်ဆီးရသော မျိုးစေ့ဗီဇ ငါးပါး။ (၁) ဗီဇဗီဇ–အောင်မြင်သော သစ်စေ့ဟူသမျှ။ (၂) ခန္ဓ ဗီဇ–ချိုးဖြတ်၍ စိုက်လျှင် ပေါက်ရောက်သော ပင်စည်အကိုင်းအခက် ဟူသမျှ။ (၃) မူလ ဗီဇ–နနွင်း,ချင်းစသော ဥ,မြစ်, မျိုးစေ့ဟူသမျှ။ (၄)

ဖဋ္ဌ မိဇ--ကြံစသော အဆစ်မျိုးစေ့ဟူသမျှ၊ (၅) အဂ္ဂမိဇ-ကွမ်းစသော အညွန့်ကိုစိုက်ရသည့် မျိုးစေ့ဟူသမျှ။

(ဗု)

ဗုဒ္ဓအပြား၊ မျိုး ၄ ပါး။ ။တတဲသိလိမ္မာ သူကြီး ၄ယောက်ဟူ၏။ အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) သုတဗုဒ္ဓ-အကြားအမြင် များ၍ ကျမ်းဂန်၌ လိမ္မာသော ရဟန်း။ (၂) စတုသစ္စ ဗုဒ္ဓ-သစ္စာ လေးပါးကို သိပြီးသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်။ (၃) ပစ္စေက ဗုဒ္ဓ- သူများကို မသိစေနိုင်,မိမိတကိုယ်တည်းသာ ဆရာမရှိ သစ္စာလေးပါးကို သိတော်မူသော သီးခြားသိပုဂ္ဂိုလ် ဘုရားငယ်။ (၄) သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓ-အလုံးစုံ သိတော်မူပြီးသည့် အတုမရှိသော ဘုရားသခင် မြတ်ရှင်ပင်။

ဗုဒ္ဓကိစ္စတော် ၅ ပါး။ ။လောကသား ကပ္ပါသားတို့အတွက်အကျိုးရှိ ချမ်းသာရေးကိုသာ ရှေးရှုသော ကိစ္စကြီးတို့ ဟူ၏။ အကျယ် သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ်အဋ္ဌကထာ၌ရှု။ (၁) ပုရေ ဘတ္တ ကိစ္စ-နံနက်ခင်း လုပ်ငန်းစု။ (၂) ပစ္ဆာ ဘတ္တ ကိစ္စ-ဆွမ်းစားပြီးချိန်မှညနေခင်းထိ လုပ်ငန်းစု။ (၃) ပုရိမ ယာမ ကိစ္စ-ညဉ့်ဦးယံ လုပ်ငန်းစု။ (၄) မဇ္ဈိမ ယာမ ကိစ္စ-သန်းခေါင်ယံ လုပ်ငန်းစု။ (၅) ပစ္ဆိမ ယာမ ကိစ္စ-မိုးသောက်ယံ လုပ်ငန်းကိစ္စများ။

ဗုဒ္ဓကိုယ်တော်ရောင် ၇ ပါး။ ။ဤ၌ သီရိ ဘုန်းတော်တွင် ပါဝင်ထင်ရှားသော ရောင်လျှံတော်များကိုသာ ဆိုသည်။ ထိုမှတပါး အရာမက များသော ရောင်လျှံတော်တွေလည်း ရှိသေး၏။ (၁) အဂ်ီရသ ပဘာ-ဝန်နီးယနိုက် ပြာဋိဟာ မပြဘဲ ပကတိသော ကိုယ်တော် အလုံးမှ အမြဲအစဉ် ပြိုးပြိုးပြက် ထွက်နေသော ရောင်ခြည်တော် ခြောက်သွယ်။ (၂) ဗျာမပ္ပဘာ-ပကတိ ကိုယ်တော်မြတ်မှ အမြဲမပြတ် ၄ တောင်ပတ်လည်အတွင်း၌ ဝန်းဝိုင်း တည်ထွန်းနေသော အတွင်းရောင်ခြည်တော်။ (၃) အသီတိပ္ပဘာ-အတွင်း ရောင်ခြည်တော်၏ အပြင်ဘက်မှ အတောင် ရှစ်ဆယ် အရပ်တိုင်အောင် ထက်ဝန်းကျင် ဝန်းဝိုင်းထွန်းပနေသော ရောင်ခြည်တော်။ (၄)ကေ

တု မာလာ ပဘာ–ရောင်လျှံတော် ခေါ် ဦးခေါင်းတော် ထက်မှ ထွက်ပ ထွန်းတောက်သော ရောင်ခြည်တော်။ ၅) ဥဏ္ဏာ ပဘာ–ဥဏ္ဏာလုံ မွေးရှင်တော်မှ ထွက်မြူး ကွန့်ကြွသော ရောင်ခြည်တော်။ (၆) ဒါဌာ ပဘာ–နှုတ်တော် ဖွင့်ခိုက် စွယ်တော်မြတ် လေးဆူမှ ထွက်မြူး ကြွမြန်းသော ရောင်ခြည်တော်။ (၇) အနန္တ ပဘာ–ရတနာသဲရတိုက်ခန်း၌ ပဋ္ဌာန်းကျမ်းမြတ်ကို သုံးသပ် ဆင်ခြင်တော်မူသောအခါ, တန်ခိုးပြာဋိဟာတို့ကို ပြတော်မူသောအခါ စသည်တို့၌ အရပ် ဆယ်မျက်နှာလုံး ဝိတ်ဖုံး၍ ထွက်ကြွသည့် အဆုံးမရှိသော ရောင်ခြည်တော် ၆ သွယ်။

ဗုဒ္ဓဉာဏ်တော် ၁၄ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဂုဏ်တော်အဖွင့်၌ 'စုဒ္ဒသဟိ ဗုဒ္ဓဉာဏေဟိ သမန္နာဂတတ္တာ ဗုဒ္ဓေါ' ဟူသော ပါဠိအရှိပြသည်။ (က) သစ္စာလေးပါးကို သိသော ဉာဏ်တော် ၄ ပါး။ (ခ) ပဋိသမ္ဘိဒါ ဉာဏ်တော် ၄ ပါး။ (ဂ) အ သာဓာရဏ ဉာဏ်တော် ၆ ပါး။ ပေါင်း ၁၄ ပါး။

ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ဝင်သူမှာ၊ ၅ ဖြာ ယုံကြည်ချက်။ ။ၚင်းယုံကြည်ချက် ငါးပါးနှင့် ပြည့်စုံမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အစစ် ဖြစ်ကြောင်းကို ဘာသာရေးစာပေတို့၌ ဆိုကုန်၏။ ။(၁) ဗုဒ္ဓ သဒ္ဓဟန–ဘုရား၌ ယုံကြည်ခြင်း။ (၂) ဓမ္မ သဒ္ဓဟန–ဘုရား၏ တရားတော်၌ ယုံကြည်ခြင်း၊(၃)သံဃ သဒ္ဓဟန–ဘုရား၏ တပည့်သား သံဃာတော်၌ ယုံကြည်ခြင်း။ (၄) ကမ္မ သဒ္ဓဟန– ကောင်းကံ,ဆိုးကံ, ခေါ် ကံတရား၌ ယုံကြည်ခြင်း။ (၅) ကမ္မ ဖလသဒ္ဓဟန-ထိုကံ ၂ ပါး၏ ကောင်းကျိုး, ဆိုးကျိုး ရမှုကို ယုံကြည်ခြင်း။

ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ဝင်သူမှာ၊ ဂ ဖြာအင်္ဂါ အဘယ်နည်း။ ။မဂ္ဂင် ဂ ပါးကိုပင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့ လိုက်နာကျင့်ကြံရသော အင်္ဂါရှစ်ပါးဟု သိပါလေ။

ဗုဒ္ဓဘုရား၊ အား ၁၀ ပါး၊ ထင်ရှားမိန့်တော်မူ။ ။ၚင်းသရုပ်ကို ''အားတော် ၁၀ ပါး''၌ရှုပါလေ။

ဗုဒ္ဓဘုရား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ကွာခြားပါရမီ။ ။၎င်းပုဒ်၏ သရုပ်ကို ''ဘုရားအပြား မျိုး ၃ ပါး''၌ ထင်ရှားပြမည်။

ဗုဒ္ဓဘူမိကြီး ၄ ပါး။ ။ဘုရားဖြစ်နိုင်ရန် အကြောင်း ၄ ပါးဟူ၏။ အင်္ဂုတ္တရ အဋ္ဌ ကထာ ဒု။ ။(၁) ဥဿာဟ—လွန်ကဲသော လုံ့လ, အားထုတ်မှု။ (၂) ဥမင်္ဂ—လွန်ကဲသော ပညာ, သမ္မဇဉ်။ (၃) အဝဋ္ဌာန—အမိဋ္ဌာန်ချက်, စိတ် ပြဋ္ဌာန်းမှု။ (၄) ဟိတ စရိယ —မေတ္တာဘာဝနာစသည့် စရိယ ၃ ပါး။

ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ၊ ဝါဆိုရာ၊ ဌာန ၁၇ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဝါတော်ဆိုရာ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓါ''ဟူသော ပုဒ်၌ရှုပါ။

ဗုဒ္ဓဝစနမျိုး ၃ ပါး။ ။ဘုရားသခင် ဟောပြောတော် မူခြင်း စကားအစဉ် ၃ ပါးဟူ၏။ ။(၁) ပဌမ ဗုဒ္ဓဝစန-ဘုရားရှင်ရှေ့ ဦးစွာ ဆင်ခြင်တော်မူသော 'အနေက ဇာတိ သံသာရံ' စသည့် ဥဒါန်း စကားတော်။ (၂) ပစ္ဆိမ ဗုဒ္ဓဝစန—ဘုရားသခင်၏ နောက်ဆုံး ဟောကြားတော်မူခဲ့သည့် 'ဟန္ဒ ဒါနိ ဘိက္ခဝေ အာ မန္တယာမိ ဝေါ ဝယ ဓမ္မာ သင်္ခါရာ အပ္ပမာဒေန သမ္ပာဒေထ' ဟူသော စကားတော်။ (၃) မဇ္ဈိမ ဗုဒ္ဓဝစန-၎င်းစကားတော် နှစ်ပါးမှ တပါး ၄၅ ဝါ ကာလပတ်လုံး ဟောကြားတော်မူသော ဒေသနာတော်အစုရ။

ဗုဒ္ဓပူပါဒ၊ နဝမ၊ ခဏ ၉ ချက်မြောက်။ ။ဘုရားသာသနာလျှင် ၉ ခုမြောက်သော ခဏ။ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒ နဝမ ခဏလည်း ခေါ်၏။ လို ရင်းအဓိပ္ပါယ်ကား ရပ်ပြစ်ရှစ်ပါးမှ လွန်မြောက်ရာ ဘုရားသာသနာ လျှင် ၉ ခုမြောက် ဟူ၏၊

(ဗေ)

ဗေဒင် ၄ ပုံ။ ။ ကာလသုံးပါး၌ဖြစ်ပျက်မှု သဘောတရားများ ဟောကြားသော ကျမ်းစာစု။ ။(၁) သာမ—နေ, လ, တို့၏ သွားရာလမ်းကို ၁၂ ရာသီခွင်ပြု၍ မည်သည့် ရာသီခွင်၌ မည်သည့် ဂြိုဟ် ရပ်တန့်နေသည်ကို ကြည့်ပြီးလျှင် အသ်ာ, လိတ္တာ, တြင်း,

နဝင်း စသည်တို့ဖြင့် ဝေဘန်လျက် ကောင်း, မကောင်းကို ဟောသော ဗေဒင်ကျမ်း။ (၂) ယဇ္ဇ–မိမိတို့အပေါ်၌ ရောက်ဆဲ ရောက်လတံ့ဖြစ်သော ဘေးရန်အပေါင်းတို့မှ လွတ်ကင်းပပျောက်ရန် ဂြိုဟ်နက္ခတ်စသည်တို့အား ပူဇော်ပသသောနည်း ယတြာပြုသောနည်းတို့ကို ပြသော ဗေဒင်ကျမ်း။ (၃) ဇ္ဈသျှ–နေ့, လ ကြွတ်ခြင်း၊ နက္ခတ်, တာရာတို့ အသွားမမှန် ခြင်းကြောင့် ဘေးဥပါဒ်ဖြစ်တတ် ပျက်တတ်ခြင်းကို ပြသော ဗေဒင်ကျမ်း။ (၄) အတပ္ပန–သတ္တဝါတို့အား သေကြေ ပျက်စီး ပူပန်အောင်, မီးလောင်, လေတိုက်, မိုးခေါင်, ရေကြီးအောင်နှင့် ဆင်းရဲမှုအမျိုးမျိုး ပြုလုပ်စီရင်နည်းတို့ကို ပြသော ဗေဒင်ကျမ်း။ ။**မှတ်ချက်**။ ၎င်းနံပါတ် ၄ ကို အာထဗ္ဗဏ ရသေ့ စုဆောင်းစီရင်သောကြောင့် ‘အာထဗ္ဗဏ’ ခေါ်ကြောင်းနှင့် သက္ကဋကျမ်းဟောင်းတို့၌ဆိုကြ၏။

(ဗော)

ဗောဇ္ဈင် ၇ ပါး။ ။ဗောဓိသဉ္ဈ+အင်္ဂ=ဗောဇ္ဈင်္ဂ ‘ဗောဓိသဉ္ဈ–သစ္စာလေးပါး တရားအပေါင်းကို သိခြင်း မဂ်, ဖိုလ်, ဉာဏ်၏။ အင်္ဂ–အကြောင်းတို့တည်း။ ဝါ,အစိတ်အပိုင်းတို့တည်း။ဗောဇ္ဈင်္ဂ–သစ္စာလေးပါးသိကြောင်း မဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်ဉာဏ်၏ အကြောင်း။ သို့မဟုတ် အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သော တရား ၇ ပါး၊ ၎င်းတို့ကို ပွါးစီးစေရသည်ဟူ၏။ ။(၁) သတိ သမ္ဗောဇ္ဈင်–အောက်မေ့ခြင်း မဂ် ဖိုလ်ဉာဏ် အစိတ် ‘သတိစေတသိက်’။(၂) ဓမ္မ ဝိစယသမ္ဗောဇ္ဈင်–တရား စိစစ်ခြင်း မဂ် ဖိုလ်ဉာဏ်အစိတ် ‘ပညာ စေတသိက်’။ (၃) ဝီရိယ သမ္ဗောဇ္ဈင်-လုံ့လစိုက်ခြင်း မဂ် ဖိုလ်ဉာဏ်အစိတ် ‘ဝီရိယ စေတသိက်’။ (၄) ပီတိသမ္ဗောဇ္ဈင်–နှစ်သက်ခြင်း မဂ် ဖိုလ်ဉာဏ်အစိတ် ‘ပီတိစေတသိက်’။ (၅) ပဿဒ္ဓိ သမ္ဗောဇ္ဈင်–ငြိမ်းခြင်း မဂ်ဖိုလ်ဉာဏ်အစိတ် ‘ကာယ, စိတ္တ,ပဿဒ္ဓိ စေတသိက်’။ (၆) သမာဓိ သမ္ဗောဇ္ဈင်–စိတ်၏တည်ကြည်ခြင်း မဂ်ဖိုလ်ဉာဏ် အစ

စိတ် 'ကောဂ္ဂတာ စေတသိက်'။ (၇) ဥပေက္ခာ သမ္ဗောဇ္ဈင်—လျစ်လျူရှုခြင်းမဂ်ဖိုလ်ဉာဏ် အစိတ် 'တတြမဇ္ဈတ္တတာစေတသိက်'။

ဗောဓိပက္ခိယတရား ၃၇ ပါး။ ။ဗောဓိ—သစ္စာလေးပါးကို ကောင်းစွာသိတတ်သော အရိယာမဂ်၏၊ ပက္ခိယ—အသင်းအပင်း အဖော်သဟဲဖြစ်သော တရားစုများ။ မဂ်ဉာဏ်၏ ဘက်တော်သား, မဂ်ဉာဏ်၏ အကျိုးကို ရွက်ဆောင်ပေးသောတရား ၃၇ ပါးဟုလို။ (က) သတိပဋ္ဌာန် ၄ ပါး။ (ခ) သမ္မပ္ပဓာန် ၄ ပါး။ (ဂ) ဣဒ္ဓိပါဒ် ၄ ပါး။ (ဃ) ဣန္ဒြေ ၅ ပါး။ (င) ဗိုလ် ၅ ပါး။ (စ) ဗောဇ္ဈင် ၇ ပါး။ (ဆ) မဂ္ဂင် ၈ ပါး။ ပေါင်း ၃၇ ပါး။

ဗောဓိမျိုး ၃ ပါး။ ။သစ္စာတရားစုကို သိခြင်းနည်း ၃ ပါး။ အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) သမ္မာသမ္ဗောဓိ-ဆရာမရှိ မိမိကိုယ်တိုင်သစ္စာလေးပါးကိုသိ၍ သူတပါးတို့အားလည်း သိစေတော်မူတတ်သော မြတ်စွာဘုရား။ (၂) ပစ္စေကဗောဓိ-ဘုရားမှ အသီးအခြားဖြစ်သော ဘုရားငယ်တမျိုး။ (၃) သာဝကဗောဓိ-ဆရာဖြစ်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သားများ။

ဗောဓိမျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။ဘုရားသခင်၏ ဝါတော်နှင့် ပိုင်းခြားမှုဝေါဟာရ။ မူလပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ။ (၁) ပဋမဗောဓိ-ဝါတော် ၂၀ ထိ။ (၂) ဒုတိယဗောဓိ ၂၁ ဝါမှ ၃၅ ဝါထိ။ (၃) တတိယဗောဓိ—၁၆ ဝါမှ ၄၅ ဝါထိ။

ဗောဓိမျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။သာသနာ့ ဒီပနီဆရာ့အလို။ ဗောဓိ ၃ ပါးလုံး ၁၅ ဝါစီ အညီအမျှသတ်၍ သုံးပါးပေါင်းသော်၄၅ဝါ။ သက်တော် ရှစ်ဆယ်စေ့လျှင် မိမိဘက်စွာကို တခုမကျန် ကုန်စင် ပြီးစေလျက် မဟာသက္ကရာဇ် ၄၈ ခုနှစ်ဝယ် ငါ့ဘို့တတွေကို စွန့်ပယ်၍ နိဗ္ဗာန်လမ်းသို့ စံမြန်းတော်မူခြင်းကိုပင် ဗောဓိ ၃ ပါး ငြိမ်းခြင်းဟူ၏။

ဗောဓိမျိုး ၅ ပါး။ ။တရားထူး တရားမြတ်ကို ထိုးထွင်း၍ သိနိုင်သူ ငါးပါး။ (၁) သမ္မာ ဗောဓိ ၃ မျိုး။ (က) ပညာဓိက သမ္မာသမ္ဗောဓိ—လေးသင်္ချေနှင့် ကပ္ပါတသိန်း ပါရမီဖြည့်မှ ရနိုင်သည်။ (ခ) သဒ္ဓါဓိက သမ္မာသမ္ဗောဓိ— ရှစ်သင်္ချေနှင့် ကပ္ပါတသိန်း

ပါရမီဖြည့်မှ ရနိုင်သည်၊ (၈) ဝိရိယာဓိက သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ-တဆဲ့ ခြောက်သင်္ချေနှင့် ကပ္ပါတသိန်း ပါရမီ ဖြည့်မှ ရနိုင်သည်။ (၂) ပစ္စေကဗောဓိ-နှစ်သင်္ချေနှင့် ကပ္ပါတသိန်း ပါရမီဖြည့်မှရနိုင်သည်။ (၃) အဂ္ဂ သာဝက ဗောဓိ- ၁ သင်္ချေနှင့် ကပ္ပါတသိန်း ပါရမီ ဖြည့်မှရနိုင်သည်။ရှင်သာရိပုတ္တရာ,ရှင်မောဂ္ဂလာန်တို့လို အစား။(၄) မဟာ သာဝက ဗောဓိ- ကပ္ပါတသိန်း ပါရမီဖြည့်မှ ရနိုင်သည်။ ညီတော်အာနန္ဒာ,သားတော်ရာဟုလာ,ရှင်မဟာကဿပကြီးတို့လို၊ (၅) ပကတိ သာဝက ဗောဓိ-ကပ္ပါ အပိုင်းအခြား မရှိ ပါရမီ ဖြည့်ရသော သာမည ရဟန္တာအစားမျိုး။

(ဓိုလ်)

ဓိုလ် ၅ ပါး။ ။အဘိဓမ္မာ၌ ဓိုလ်ဘဲသော သဘောတရားများ။ ကောင်းမှုကုသိုလ် ပြုသောအခါ ထိုငါးပါးကို ဓိုလ်တင်ထားရမည်ဟူ၏။ (၁) သဒ္ဓါဓိုလ်၊ (၂) ဝိရိယဓိုလ်။ (၃) သတိဓိုလ်။ (၄) သမာဓိဓိုလ်။ (၅) ပညာဓိုလ်။

ဓိုလ် ၉ ပါး တနည်း။ ။ဓိုလ်ထိုက်, ဓိုလ်ဆွဲသော ကုသိုလ်,အကုသိုလ် တရားစုများ။ ၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်'ဗလ ၉ တန်'နှင့်တူ၏။

(ဈ)

ဈဋ္ဌနဗ္ဗုဒ္ဓ ၁၀ ပါး။ ။ကဗျာလင်္ကာ, သီချင်းဂီတများနှင့် ကမ္ဗာ ၊, ဥတ်,သရဏဂုံ ရွတ်ဖတ်ရာ၌ အက္ခရာတို့၏ သံကို, သံရှည်, သံပြင်း, သံလျော့စသော အပြားဆယ်ပါးကို သိရှိထားမှု ဥပဒေ့ဝ်များ။ ပါဠိတျာဒီအဋ္ဌကထာ-၌။ (၁) သိထိလ-လျော့လျော့ ပြင်းပြင်းရွတ်ရသော အက္ခရာ၊ (၂) ဓနိတ-တင်းတင်းရွတ်ရသော အက္ခရာ။ (၃) ဒီဃ-သံရှည်ရွတ်ရသောအက္ခရာ။ (၄) ရဿ-သံတို ရွတ်ရသော အက္ခရာ၊ (၅) ဂရုက-သံလေးရွတ်ရသော အက္ခရာ။ (၆) လဟုက-သံပေါ့ရွတ်ရသော အက္ခရာ။ (၇)

နိဂ္ဂဟိတ–ကရိုဏ်းကိုနှိပ်၍ ရွတ်ရသောအက္ခရာ။ (၈) သန္ဓိနွဲ–ပုဒ်ကိုစပ်၍ ချောမောပြေပြစ်စွာ ရွတ်ရခြင်း။ (၉) ဝဝတ္ထိက–ပုဒ်ကိုဖြတ်၍ ပြတ်ပြတ်သားသား ရွတ်ရခြင်း။ (၁၀) ဝိမုတ္တ–ကရိုဏ်ကိုလွှတ်၍ ဖွင့်၍ရွတ်ရခြင်း။

ဗျည်း ၃၃ လုံး။ ။အနက်ကို မှတ်ကြောင်းဖြစ်သော ပါဠိမြန်မာသင်္ကေတမှုရင်း ၃၃လုံး။ "က, ခ, ဂ, ဃ, င, စ, ဆ, ဇ, ဈ, ည, ဋ, ဌ, ဍ, ဎ, ဏ, တ, ထ, ဒ, ဓ, န, ပ, ဖ, ဗ, ဘ, မ, ယ, ရ, လ, ဝ, သ, ဟ, ဠ, အ, 'အ'ဗျည်းဟူ၏။

ဗျည်း ၃၅ လုံး။ ။ဤ၌ ဗျည်း ၃၅ ဟု မြန်မာမှု အလို ခေါ်ဆိုပြောကြား နေကြသေးသည်ကား "အံ, အား" ဗျည်း ၂ လုံးကိုပါ ထည့်သွင်းရေတွက်ကြကုန်၏။

ဗျာဓိ,စာရီဘာဝမျိုး ၃၃ ပါး။ ။ဇာတ်,ဝဏ္ဏုတို့၌ ပါရှိ စေရမည့် ဌာယီဘာဝ ၉ ပါးမှ ပေါက်ဖွါးလာသော ဖြစ်လွယ် ပျက်လွယ် ထူးခြားချက် စာပေအလင်္ကာသဘောစုများ။ နိဗ္ဗေဒ– ငြီးငွေ့ခြင်း။ တက္က– ကြံစည်ခြင်း။ သင်္ကာ– ယုံမှားခြင်း။ သမ– ပင်ပန်းခြင်း။ သန္တုဋ္ဌိ-ရောင့်ရဲခြင်း၊ ဇဠတာ-မှိုင်တွေခြင်း, မှိန်းငြင်း။ ဒီနတာ–တကိုယ်ထည်း ဆင်းရဲရခြင်း၊ ဉဂ္ဂ–ကြမ်းကြုတ်ခြင်း။ အလသ-ပျင်းရိခြင်း။ (၁၀) သုတ္တ–အိပ်စက်ခြင်း။ တာသ–ထိတ်လန့်ခြင်း။ ဂိလာန–အားမရှိခြင်း။ ဥဿုက္က–လုံ့လ ရှိခြင်း။ ဟရိသ–ကြည်ညိုခြင်း၊ သတိ–အောက်မေ့ခြင်း။ ဗုဿာ–ငြူစူခြင်း။ ဝိသဒ-မလှုပ်ခြင်း, နှမ်းနယ်ခြင်း။ အဝဟိတ္ထ–ဗုန္ဓေဟန်ကိုယ်လက် စောင့်စည်းခြင်း။ ဝိန္တာ-တည်ကြည်ခြင်း သမာဓိ။ (၂၀) ဂဗ္ဗ–မာန်မူခြင်း။ အပမာရ-တက်ခြင်း,ဝက်ရူးပြန်ခြင်း။ မရိသ-သည်းမခံခြင်း ဒေါသ။ မဒ-စည်းစိမ် ယစ်ခြင်း။ မတိ–အသိအမြင် ဉာဏ်ပညာ။ ဥမ္မာဒ–ရူးသွပ်ခြင်း။ မောဟ–မိုက်မဲတွေဝေခြင်း။ ဝိဗောဓ–မအိပ်စက်နိုင်ခြင်း။နိဒ္ဒါ-အိပ်ပျော်ခြင်း, အိပ်ငိုက်ခြင်း။ အာဝေဂ-မျက်စိတွေဝေခြင်း, စိတ်ထင် မှားခြင်း။ (၃၀) သမ္ဘိဋ္ဌ–ရှက်ခြင်း။ မရဏ–သေ

ခြင်း။ သစပလျ–လျှပ်ပေါ်လော်လည်ခြင်း။ (၃၃) ဗျာဓိ–ဖျားနာခြင်း, အနာရောဂါ။

ဗျသနတရား ၅ ပါး။ ။ပျက်စီးခြင်း တရား ၅ ပါး။ထို ၅ ပါးတို့တွင် အမှတ် ၁,၂,၃ တို့ကြောင့် သတ္တဝါတို့အား အပါယ် လေးပါးသို့ မလားရောက်စေကုန်။ သီလဗျသန, ဒိဋ္ဌိ ဗျသန နှစ်ပါးကြောင့်ကား သတ္တဝါတို့ အပါယ်လေးပါးသို့ လားရောက် ကြကုန်၏။ ဝိဘင်းနှင့် ပါထေယျပါဠိတော်။ (၁) ဉာတိ ဗျသန–ဆွေမျိုး ပျက်စီးခြင်း။ (၂) ဘောဂ ဗျသန-စီးပွါးဉစ္စာ ပျက်စီးခြင်း။(၃) ရောဂဗျသန–အနာရောဂါ နှိပ်စက်၍ ပျက်စီးခြင်း။(၄) သီလ ဗျသန–ကောင်းသော အကျင့် အလေ့ သီလ ပျက်စီးခြင်း။ (၅) ဒိဋ္ဌိ ဗျသန–ကောင်းမွန်သော ဘာသာအယူ ပျက်စီးခြင်း။

ဗျာဒိတ်ရ အလောင်းတော်တို့ မဖြစ်ရာသော အရပ် ၁၈ ပါး။ ။ သုတ္တနိပါတ်အဋ္ဌကထာ, ဗုဒ္ဓဝင်တို့မှ။ (၁) န ဇစ္စန္ဓ–ပဋိသန္ဓေမှ မကန်းခြင်း။ (၂) န ဇစ္စ ဗဓိရ–ပဋိသန္ဓေမှ နားမပင်းခြင်း။ (၃) န ဉမ္မတ္တက-မရူးမပေါ မသွပ်ခြင်း။ (၄) န လေမူဂ–အရိယိုခြင်း မရှိ။ (၅) န ပိဓ သိပ္ပိ–မဆွံ့ မအခြင်း။ (၆) န မိလက္ခုဇာတိ–မိလက္ခုမျိုး၌ မဖြစ်ခြင်း။ (၇) န ဒါသိ–ကျွန်မ ဝမ်း၌မဝင်။(၈) န နိယတ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–ၚင်းအယူဝါဒမရှိ။ (၉) န လိင် ပရိဝတ္တန–လိင်အသွင် မပြန်ခြင်း။ (၁၀) န ပဥ္စာနန္တရိယ ကမ္မ–ငါးကံများ မပြုခြင်း။ (၁၁) န ကုဋ္ဌိက–နူနာ ဖြစ်တော်မမူခြင်း။ (၁၂) န တိရစ္ဆာန ယောနိယံဝဋ္ဋကတော–တိရစ္ဆာန်မျိုး၌ ငုံးအောက် အငယ် ဆင်ထက်အကြီး ဖြစ်တော်မမူခြင်း။ (၁၃) န ခုပ္ပိပါသိက နိဇ္ဈာမ တဏှိက ပေတ,ကာလ ကဉ္စိက သူရေသု - ခုပ္ပိပါသိက ပြိတ္တာ, နိဇ္ဈာမတဏှိကပြိတ္တာ, ကာလကဉ္စိက အသူရာမျိုးတို့၌ မဖြစ်ခြင်း။ (၁၄) န အဝိစိနိရယ လောကန္တရကေသု -အဝီစိငရဲ လောကန္တရိက်ငရဲတို့၌မဖြစ်ခြင်း။(၁၅) ကာမာဝစရေ န မာရော- ကာမာဝစရနတ်တို့တွင် မာရ်နတ် မဖြစ်ခြင်း။ (၁၆) န အသညီတ- သုဒ္ဓါဝါသ ဘဝေသု–ရူပဘုံတို့တွင် အသညသတ်သုဒ္ဓါဝါသ ဘုံတို့၌

မဖြစ်ခြင်း။(၁၇) နအရူပ ဘဝေသု–အရူပ ဘဝတို့၌ မဖြစ်ခြင်း။ (၁၈)န အညံ စက္ကဝါဠေ–ဤစကြာဝဠာမှ တခြားသောစကြာဝဠာတို့၌ ပြောင်း၍ ဖြစ်တော်မမူခြင်း။

ဗျာဒိတ်ရကြောင်း အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓလောင်းလျာတို့ နိယတ ဗျာဒိတ်ရခြင်း၏ အကြောင်းအင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။(၁) မနုဿတ္တ–လူ့ဘုံ လူ့ရပ် လူ့ဘိုဇာတ်မှ လူကဖွားလစ် လူသားစင်စစ် ဖြစ်ရခြင်း။ (၂) လိင် သမ္ပတ္တိ–ပဏ္ဍုက်မျိုး ၅ ပါးတွင် မဝင်မပါ သန္တာထူးလစ် ယောကျ်ားအစစ် ဖြစ်ရခြင်း။ (၃) ဟေတု–ထိုဘဝ နှင့် အားထုတ် သွားလျှင် နိဗ္ဗာန် မဂ်ဖိုလ်ကို ရနိုင်လောက်သော ငွမ်းအား အကြောင်းရှိခြင်း။ (၄) သတ္ထာရဒဿန–မြတ်စွာဘုရား သခင်တို့ကို ကိုယ်တိုင်မျက်မှောက် ဖူးတွေ့ရခြင်း။ (၅) ပဗ္ဗဇ္ဇာ– အိမ်မှထွက်လှမ်းတောစခန်း၌ ရသေ့ရဟန်းအဖြစ်ဖြင့်နေခြင်း။(၆) ဂုဏသမ္ပတ္တိ–ဈာန် အဘိညာဉ်တန်ခိုးဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံရခြင်း။ (၇) အဓိကာရ–ကိုယ်နှင့် အသက် မငဲ့ကွက်ဘဲ စွန့်ပစ်ပယ်ခွါ၍ ဘုရား ဆုကိုသာ လိုလားပန်ဆင်ခြင်း။ (၈) ဆန္ဒတာ–ဘုရားဖြစ်လိုဘ ငရဲ၌ လေးသင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း ခံရမည်ဆိုလျှင် ရဲဝန့်စွာခံ၍ ရယူလိုလားသော မဟာဆန္ဒရှိခြင်း။

ဗျာဒိတ်ရပြီး ပုဂ္ဂိုလ်ကြီး ၁၀ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''ရင့်မာတကိုယ်'' ၌ပြည်။

ဗျာပါဒ အင်္ဂါ ၂ ပါး။ ။၎င်း မနောကံမြောက်မှု အင်္ဂါ ၂ ပါး။ (၁) ပရသတ္တ–မိမိမှ တပါးသော သတ္တဝါဖြစ်ရခြင်း။ (၂) တဗ္ဗိနာသန စိန္တနံ–ထိုသတ္တဝါကို ပျက်စီးမှုကြံစည်ခြင်း။

ဗျူဟာမျိုး ၃ ပါး။ ။စစ်တိုက် စစ်ဆင်နည်း ပရိယာယ် ၃ ပါး။ (၁) စက္ကဗျူဟာ–စက်ဝန်း, ပဒေါက်, လချမ်း, လှည့်၍ ထိမိအောင် စစ်ဆင်ခြင်း။(၂) သကဋဗျူဟာ- လှည်းဦး ကဲ့သို့အလည် ရှုံး၍ တောင်ပန်နှစ်ဖက်ဖြန့်ကာ တရှုံးထိုး စစ်ဆင်ခြင်း။ (၃) ပဒုမ ဗျူဟာ–ပဒုမ္မာကြာချင်ကဲ့သို့ အထပ်ထပ်ချ၍ ထွက်ပေါက် မရအောင် စစ်ဆင်ခြင်း။

ဗျူဟာမျိုး ၂၉ ပါး။ ။၎င်းအကျယ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''စစ်ဆင်စစ်ထိုး ၂၉ မျိုး''၌ ရှုပါလေ။

ဗျောသာမျိုး ၃ ပါး။ ။တြိကဋ္ဌုတ် ၃ ပါးကို ဆေးကျမ်းတို့၌ ဗျော သာ ၃ ပါးဟု စီကုံးရေးသားကြ၏။

(ဗြ)

ဗြဟ္မစရိယ ကောမာရ သီလ မျိုး ၅ ပါး။ ။ဗြဟ္မစရိယ ပဥ္စမက သီလလည်းဟူ၏၊ လူပျို, အပျိုတို့စောင့်သုံးကြသည်။ (၁) ပါဏာတိပါတာ ဝေရမဏီ။ (၂) အဒိန္နာဒါနာ ဝေရမဏီ။ (၃) မုသာဝါဒါ ဝေရမဏီ။ (၄) သုရာမေရယ မဇ္ဇပမာဒဋ္ဌာနာ ဝေရမဏီ။ (၅) အဗြဟ္မ စရိယာ ဝေရမဏီ။

ဗြဟ္မစရိယတရား ၄ ပါး။ ။ဗြဟ္မစိုရ်တရား လေးပါး။ မြတ်သော အကျင့် ၄ မျိုးဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။ ။(၁) မေတ္တာ—မိမိကိုယ်နှင့် အမျှ ချစ်ခြင်း။ (၂) ကရုဏာ—ဆင်းရဲသူကို သနားခြင်း။ (၃) မုဒိတာ ချမ်းသာသူအတွက် ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (၄) ဥပေက္ခာ-ဆင်းရဲ ချမ်းသာ ထိုနှစ်ဖြာတို့၏ အကြား၌ စိတ်ဓာတ်ကို ထားခြင်း။ သောက ကင်းဝေး နေနိုင်ရေးတရား။

ဗြဟ္မစရိယတရား ၁၀ ပါး။ ။ ၎င်း၏သရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'သုစရိုက် တရား ၁၀ ပါး' နှင့် အတူတူပင်ဖြစ်၏။

ဗြဟ္မစရိယ ပဥ္စမကသီလ။ ။ဗြဟ္မစရိယ ကောမာရသီလ ကိုပင် အချို့နေရာ၌ 'ဗြဟ္မစရိယ ပဥ္စမကသီလ' ဟူသော အမည်ဖြင့် လာရှိ၏။ အဓိပ္ပါယ်အတူတူပင်။

ဗြဟ္မစရိယာ၊ မေထုနာ၊ ၄ ပြာကိစ္စသိ။ ။ မေထုန်မှုမှ ကြဉ်ရှောင်ခြင်းကိစ္စ ၄ မျိုးဟူ၏။ (၁) မေထုန ဝိရတိ ဗြဟ္မစရိယ—လူပုဂ္ဂိုလ်တို့ အဗြဟ္မစာရီ သိက္ခာပုဒ် ဆောက်တည်ခြင်း။ (၂) သမဏ ဓမ္မ ဗြဟ္မစရိယ—ရဟန်းတော်တို့ ဝိနည်း တရားသာ ပဌမ ပါရာဇိက။ (၃) သာသန ဗြဟ္မ စရိယ—ဗုဒ္ဓအဆုံးအမ ခံယူသူအား

လုံးတို့ မေထုန်မှ လိုက်နာ ကြဉ်ရှောင်မှု။ (၄) မဂ္ဂ ဗြဟ္မစရိယ- အရိယာမဂ်ဖြင့် မေထုန်မှုအကျင့်ယုတ်တို့ကို လုံး၀ ပယ်ဖြတ်မှု။

ဗြဟ္မစရိယာ၊ ယင်းသဒ္ဒါ၊ ၁၀ ဖြာ အနက်ဟော။ ။အဘိဓာန် ကျမ်းလာ ဗြဟ္မစရိယ သဒ္ဒါ၏ အနက် ဆယ်ချက်ကို ဆိုသည်။(၁) ဒါနသို့-အလှူဒါနနှင့် ၎င်း။ (၂) အပ္ပမညာသု-အပ္ပမညာ တရား ၄ ပါးတို့နှင့်၎င်း။(၃) သာသနေ- ဘုရားရှင်၏ အဆုံးအမတော်နှင့်၎င်း။ (၄) မေထုနာရတိယံ-မေထုန်မှ ကြဉ်ခြင်းနှင့်၎င်း။ (၅) ဝေယျာဝစ္စေ-ဝေယျာဝစ္စ ကုသိုလ်နှင့်၎င်း။ (၆) သဒါရတုဋ္ဌိယံ-မိမိမယားဖြင့် သာတင်းတိမ်မှုနှင့် ၎င်း။ (၇) ပဉ္စသီလေ ပ-ငါးပါးသီလနှင့် ၎င်း။ (၈) အရိယမဂ္ဂေ-အရိယာမဂ်နှင့်၎င်း။ (၉) ဥပေါသထင်္ဂ- ဥပုသ်သီလ အင်္ဂါနှင့်၎င်း။(၁၀) ဓိတိယံ-လုံ့လ ဥဿာဟနှင့်၎င်း ဖြစ်၏။

ဗြဟ္မဏခေါ်၊ အင် ၃ ဘော်၊ မိန့်တော်မူ ဘုရား။ ။၎င်းသရုပ် ကို တဘိယ နံ့မော်ဆရာတော်ဘုရား၏ 'တပေါ, သုတိ၊ ယော နိဟူသည်၊ သုံးအင်ဘည်မှ၊ အမည် ဗြဟ္မဏာ၊ ဟုစရာသို့၊ ဗုဒ္ဓသည်း ချာ၊ တော်တို့မှာလည်း၊ အင်္ဂါသုံးတန်၊ ဂုဏ်တံခွန်ကို၊ စိုက်ဝှန်စွင့် စွင့်၊ လွှားစဘင့်မှ၊ သမဏတည့်' ဟူသော ဆုံးမစာဖြင့်သိ။ တ ပေါ၊ သုတိယောနိ တို့၏အဓိပ္ပါယ်ကို ဖွင့်ရသည်။ တပေါ-အကျင့် တရားရှိခြင်း။ သုတိ-ဗေဒင်ကျမ်းအတတ်, အကြားအမြင်များခြင်း။ ယောနိ-ဗြဟ္မဏမျိုးဇာတ်စစ်ခြင်း။

ဗြဟ္မ ဝိဟာရတရား ၄ ပါး။ ။ဗြဟ္မာမင်းတို့၏ နေခြင်း ကျင့်ခြင်း တရားလေးပါး။ သရုပ် 'ဗြဟ္မစိုရ်' နှင့် တူ၏။

ဗြဟ္မာ ၂၀။ ။ဗြဟ္မာဘုံ နှစ်ဆယ်ဟူ၏။ ။(က) ရူပဗြဟ္မာ ၁၆-ဘုံ။ (ခ) အရူပဗြဟ္မာ ၄-ဘုံ။ ပေါင်း ၂၀ ကိုခေါ်သည်။

ဗြဟ္မာ့ဝါဒကြီး လေးပါး။ ။ဗြာဒ္ဒရာဘုရား ခေါ် ဗကမြဟ္မာကြီး ၏ မိစ္ဆာဝါဒကြီးလေးပါး။ ဗြဟ္မဇာလသုတ် အဋ္ဌကထာမှ။ ။ (၁) ထာဝရနေ၏ဟု ယူခြင်း။ (၂) မဟာဗြဟ္မာဘုံ သို့မ ဟုတ် ကောင်းကင်ဘုံမှတပါး ကျွတ်လွတ်ရန် မရှိဟု ယူခြင်း၊ (၃)

လောကကို ဖြဟ္မာခေါ် ထာဝရဘုရား ဖန်ဆင်းသည်ဟု ယူခြင်း။ (၄) မဟာဗြဟ္မာကြီးပင် ထာဝရ ဘုရားရှင်ဟု ယူခြင်း။

ဗြဟ္မာမင်း ဥကွောင်းမိုက် နတ်သမီး ၇ ပါး။ ။လောကီဗေဒင် သင်္ကြန်သက္ကရာဇ် အဏ္ဏပွတ်တို့၌လာသည့် ဗြဟ္မာမင်းကြီး၏ ဥခေါင်းကို တနှစ်တကြိမ် အလှည့်ကျ မိုက်ထားရသော နတ်သမီးများဟူ၏။ ၎င်းကိုပင် သင်္ကြန်ရာဇဥ္စကွောင်းလည်း ခေါ်သေး၏။ (၁) နန္ဒာနတ်သမီး၊ (၂) ကညာနတ်သမီး၊ (၃) ခံသီနတ်သမီး၊ (၄) ဂေါရသာနတ်သမီး၊ (၅) မဟောဒရကာနတ်သမီး၊ (၆) ပြောက်ကာ နတ်သမီး၊ (၇) ရဿကာနတ်သမီး။

ဗြဟ္မာမျိုး ၄ ပါး။ ။ရုပ်၊ နာမ်နှင့် အကျင့်တရားလိုက်၍ အမျိုး ၄ပါး ဖြစ်သည်။ (၁) ရူပဗြဟ္မာ—ရုပ်၊ နာမ် ၂ ပါးရှိသည်။ (၂) အရူပ ဗြဟ္မာ-နာမ်သက်သက်သာ ရှိသည်၊ (၃) အသညသတ် ဗြဟ္မာ-ရုပ် သက်သက်သာရှိသည်။ (၄) သုဒ္ဓါဝါသဗြဟ္မာ- အရိယာ သက်သက် သာ ရှိသည်။

(ဘ)

ဘကြီးတော်ခေါ်။ မင်းဖြစ်ကျော်၊ မည်တော် ၆ ပါး လာ။ ။ ကုန်းဘောင်မင်း ၁၁ဆက်တွင် ၇ဆက်မြောက်မင်းတရားကြီးဖြစ်၍ ရာဇဝင်တို့၌ ဘောက်ပါအမည်တော် ၆ ပါးတို့နှင့်ထင်ရှားခဲ့လေသည်။ (၁) ဘကြီးတော်ဘုရား-ပုဂံမင်းနှင့် မင်းတုန်းမင်းတို့၏ဘကြီးတော် ဖြစ်သောကြောင့်တည်း။ (၂) စစ်ကိုင်းမင်း- မင်းသားငယ် ဘဝက စစ်ကိုင်းမြို့ကို စားရသောကြောင့် တည်း။ (၃) နောင်ခတော်ကြီး- သာယာဝတီခင်းခေါ် ကုန်းဘောင်မင်းလည်းခေါ် သည့် ရွှေဘိုမင်း တြား၏ နောင်တော် ဖြစ်သောကြောင့်တည်း။ (၄)ဖလ်နန်းရှင်၊ မှန် နန်းရှင်- နန်းတော်ကြီး၌ဖလ်၊ မှန်တွေအလွန်များသောကြောင့်တည်း။ (၅)ရတနာပူရ စတုတ္ထမြို့တည် နန်းတည်မင်းတြားကြီး။ (၆)ဆင်ဖြူ ရှင်—နန်းစံ ၁၈ နှစ်တိုင်တိုင် ဘုန်းတန်ခိုးကြီးလျက် ဆင် ရတနာများ စွာ ဆက်သခံရသောကြောင့်တည်း။

ဘယ်သံခေါ်လှစ်၊ မျိုး ၁၈၊ ဝါ, ဂီ, နစ်, မှာသုံး။ ။ ကဗျာလင်္ကာရှုတ်ဖတ်ရာ၌ သာသာအေးအေး အားထုတ်မှု များများမပေးရဘဲ ရွရွကလေး ရွတ်ဆိုရသော အသံမျိုးကို ''ဘယ်သံ, သက်သံ, ချသံ, အောက်သံ, သံမ, အောက်မြင့်သံ'' စသည် ခေါ်ကြ၏။ အကျယ် ကဗျာဖွဲ့နည်း နိသျည်း ကျမ်း၌ ရှုလေ။ ''အ, ဣ, ဥ, ဧ, ဩ, အံ, အဋ္ဌ, အည့်, အန့်, အမ့်, အိန့်, အိမ့်, အုန့်, အုမ့်, အယ့်, အောင့်, အိုင့်, အိုဝ့်''တို့ဖြစ်ကြ၏။

ဘဝ ၂ ပါး။ ။အဘိဓမ္မာဝေါဟာရ။ ။(၁) ကမ္မ ဘဝ–ပြုလုပ်သမျှ ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံတို့၏ စေတနာများ။ (၂) ဥပပတ္တိ ဘဝ–ထိုကုသိုလ် အကုသိုလ်ကံတို့ကြောင့် နောက်ဘဝ၌ ဖြစ်သော ပဋိသန္ဓေဝိညာဉ် ကမ္မဇရုပ်များ။

ဘဝ ၃ ပါး။ ။ဘဝသုံးစုံ ဘုံသုံးဘုံ, ဘဝသုံးရပ် ဘုံသုံးထပ် လည်း ဟူ၏။ ။(၁) ကာမ ဘဝ–ကာမ ပဋိသန္ဓေ ၁၀ ဟူသော ဝိပါက်, ခန္ဓာ, ကတတ္တာရုပ်များ။ (၂) ရူပ ဘဝ–ရူပ ပဋိသန္ဓေ ၆ ခုဟူသော ဝိပါက်, ခန္ဓာ, ကတတ္တာရုပ်များ။ (၃) အရူပ ဘဝ-အရူပ ပဋိသန္ဓေ ၄ ခုဟူသော ဝိပါက်ခန္ဓာ။

ဘဝ ၃ ပါး တနည်း။ ။အပြားဖြစ်သော လူ့ဘဝ, နတ်ဘဝ, ဗြဟ္မာ့ဘဝကိုလည်း အချို့နေရာ၌ ယူနိုင်၏။

ဘဝကြီး ၉ ပါး။ ။ကုသိုလ်ကံ, အကုသိုလ်ကံတို့၏ အကျိုးဖြစ်သော ဘဝအပြားကို ခေါ်ဆိုသည့် အဘိဓမ္မာနည်း။(၁) ကာမ ဘဝ–ကာမဝိပါက် စိတ္တုပ္ပါဒ်နှင့် ကမ္မဇရုပ်များ။ (၂) ရူပ ဘဝ–ရူပ ဝိပါက် ၅ ခု၊ စက္ခု, သောတ, သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းအွေး, သန္တီရဏ ၃ ခု၊ ဝိရတီ ကြဉ်သော စေတသိက် ၃၅ ပါး။ ဘာဝရုပ်၊ ဃာန၊ ဇိဝှာ၊ ကာယကြဉ်သော ကမ္မဇရုပ်များ။ (၃) အရူပ ဘဝ–အရူပ ဝိပါက် စိတ္တုပ္ပါဒ်။ (၄) သညာ ဘဝ–နေဝသညာ နာသညာယတနစိတ် ကြဉ်သော လောကီ ဝိပါက် စိတ္တုပ္ပါဒ်နှင့်တကွ ကမ္မဇရုပ်များ။ (၅) အသညာ ဘဝ–ဇီဝိတ နဝက ရုပ်ကလာပ်။ (၆) နေဝသညာ နာသညာ ဘဝ–နေဝသညာ နာသညာယတန စိတ္တုပ္ပါဒ်

(၇) ကေ ဝေါကာရ ဘဝ–ဇီဝိတနဝက ရုပ်ကလာပ် 'ခန္ဓာ တပါးဘဝ'။ (၈) စတု ဝေါကာရ ဘဝ–အရူပဝိပါက် စိတ္တုပ္ပါဒ် 'ခန္ဓာ ၄ ပါးဘဝ'၊ (၉) ပဥ္စ ဝေါကာရ ဘဝ–ကာမဝိပါက်, ရူပဝိပါက်, စိတ္တုပ္ပါဒ်နှင့် ကမ္မဇရုပ်စု 'ခန္ဓာ ၅ ပါးဘဝ'။

ဘဝဂ် ၃ ပါး။ ။အနုဋ္ဌိကာလာ ဝေဟပ္ပိုလ်ဘုံ,အကနိဋ္ဌဘုံ,နေဝ သညာနာသညာယတနဘုံတို့၏ အမည် ၃ မျိုး။ဘဝ၏ အမြင့်ဆုံး ဘုံဌာနများဟူ၏။ (၁) ဝေဟပ္ပိုလ်ဘုံကို ပုထုဇဉ်တို့၏ဖြစ်ရာဖြစ် သောကြောင့်'ပုထုဇ္ဇနဘဝဂ်,(၂)အကနိဋ္ဌဘုံကိုအရိယာတို့၏ဖြစ် ရာဖြစ်သောကြောင့် 'အရိယာဘဝဂ်, (၃)နေဝသညာ နာသညာ ယတနဘုံကို ပုထုအရိယာ နှစ်ဖြာသောသူတို့၏ ဖြစ်ရာဖြစ်သော ကြောင့်'သဗ္ဗဘဝဂ်' ဟုမှတ်။ ၎င်းကိုပင် 'ဘူမိ ဘဝဂ်' ဟုလည်း ခေါ်၍ ဘဝဂ်မျိုး ၄ ပါးမှတ်ရာ၏။

ဘဝင်လေမျိုး ၁၂ ပါး။ ။ရင်ကို အများဆုံး ဒုက္ခပေးတတ်သော လေများ။၎င်းသရုပ်'လေမျိုး ၈၀(၈)'ပိုဒ်၌ ရှုပါလေ။

(ဘာ၁)

ဘာဝ ၃ ပါး၊ ကွေ့ကွင်းဖြား၊ လူသား စည်းစိမ်ပါ။ ။၎င်း၏ ကွေ့ ကွင်း ကွဲကွာရပုံ အမိပ္ပါယ်စုံနှင့် သရုပ်တို့ကို'ကွေ့ကွင်း ကွဲကွာရခြင်း ဘာဝတရားမျိုး ၃ ပါး'ဟူသော သုတေသနရပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဘာဝနာ ၂ ပါး။ ။ကုသိုလ်စိတ်ကို တိုးတက်ပွါးများစွာ ဖြစ်စေ တတ်သော တရားသဘော ၂ ပါး။ (၁) သမထ ဘာဝနာ-၎င်း လုပ်ငန်းစု တရားနည်းများ၊ (၂) ဝိပဿနာ ဘာဝနာ–၎င်းလုပ် ငန်းစု ဆိုင်ရာလက္ခဏာများ။

ဘာဝနာ ၃ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့သန္တာန်၌ ပွါးများစေရမည့် တရား သုံးပါး။ (၁) ပရိကမ္မ ဘာဝနာ–တစုံတခုသော ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အာရုံပြု၍ အထက်အထက် ဘာဝနာသို့တက်ရန် ရှေးဦးစွာ စတည် စီးဖြန်းမှု, ပွါးများစေမှု, အခြေပြု အဝိုင်မြစ်ဖြစ်သော ဘာဝနာ။ (၂) ဥပစာရ ဘာဝနာ–အိမ်၏အနီးအပါးဖြစ်သော အရှေ့အရပ်

ကို အိမ်ရှေ့ဥပစာ ခေါ်သကဲ့သို့ အပ္ပနာဘာဝနာ၏ အနီးအပါးဖြစ်သော 'ရှေ့နားက' ဘာဝနာ။ (၃) အပ္ပနာ ဘာဝနာ-ဥပစာရဘာဝနာထက် ခိုင်မြဲ၍ လွန်ကဲ ထူးမောက်စွာ အာရုံ၌ တည်နေသော ဈာန်တရားများ။

ဘာဝနာ ၄၀ ။ ။မိမိတို့ခန္ဓာကိုယ်၌ အဖန်တလဲလဲ ပွားများသုံးသပ် ဆင်ခြင်ဘွယ်လေးဆယ်။ အနိစ္စတော-မမြဲတတ်သောကြောင့်ရင်း။ ဒုက္ခတော - ဆင်းရဲတတ်သောကြောင့်ရင်း။ ရောဂတော-အနာများတတ်သောကြောင့်ရင်း။ ဂဏ္ဍတော- ပုပ်စပ်နံစော်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ သလ္လတော-ကိလေသာ၌ ငြိတတ်သောကြောင့်ရင်း။ အာဗာဓတော- အနာနှိပ်စက်တက်သောကြောင့်ရင်း။ ဝယတော-ပျက်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ ဝယ လောကတော-လောကသုံးပါး၌ ပျက်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ ဧတိတော-ခန္ဓာဝန်ကို စွန့်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ (၁၀) ဥပ္ပဒ္ဒဝ တော-ဥပ္ပဒ္ဒဝေါနှိပ်စက်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ ဘယတော-ဘေးဖြစ်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ အဘိရူပိတော-အလွန်ကြောက်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ ဥပသဂ္ဂတော-ကပ်၍ စီရင်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ စလတော-တုန်လှုပ်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ပဘင်္ဂုတော- များသောအားဖြင့် ပျောက်ပျက်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ အ ဓုဝတော-မမြဲတတ်သောကြောင့်ရင်း။ အ တာဏတော-ကိုးကွယ်ရာ မရှိသောကြောင့်ရင်း၊ အလေနတော-ပုန်းအောင်းရာ မရှိသောကြောင့်ရင်း။ အ သရဏတော-ဆီးကပ်ရာ မရှိသောကြောင့်ရင်း။ (၂၀) အာသဝတော-အာသဝတရား၏ အာရုံဖြစ်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ တုစ္ဆတော-အချည်းနှီးဖြစ်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ သုညတော- ဆိတ်တတ်သောကြောင့်ရင်း။အနတ္တတော-ကိုယ်မဟုတ်သောကြောင့်ရင်း။ အာဒီနဝတော-အပြစ်ဖြစ်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ဝိပရိဏာမဓမ္မတော-အသစ်ဖေါက်ပြန်တတ်သောကြောင့်ရင်း။ အသာရ တော-အနှစ်မရှိသောကြောင့်ရင်း။ အဃ မူလက တော-ပျက်ခြင်းလျှင် အရင်းရှိသောကြောင့်ရင်း။ ဝဓကတော- သတ်၍ ပြတ်တတ်သောကြောင့် ရင်း။ ဝိဘဝတော-

ဘာဝ အထူးသို့ အဖန်ဖန် ပြောင်းတတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။ (၃၀) သံဝဏ္ဏနာတော-သင်းချိုင်း၌ ဖြစ်တတ်သောကြောင့် ဂုဏ်။ သံခေတ္တတော-အခိုက်အတန့်မျှ ဖြစ်တတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။အာမိသတော-အစာကို မှီတတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။ ဇာတိ ဓမ္မတော-ပဋိသန္ဓေ နေတတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။ ဇရာ ဓမ္မတော-အိုတတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။ မရဏ ဓမ္မတော-သေတတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။သောက ဓမ္မတော-စိုးရိမ်တတ်သောကြောင့် ဂုဏ်။ ပရိဒေဝ ဓမ္မတော-ငိုကြွေး တတ်သောကြောင့်ဂုဏ်။ ဥပါယာသဓမ္မတော- ရှိုက်ငင် တက်ချက် ပင်ပန်း တတ်သောကြောင့် ဂုဏ်။ သံကိလေသိက ဓမ္မတော- ညစ်ညူး တတ်သောကြောင့် ဂုဏ်။ (၄၀) နိဿရဏ ဓမ္မတော-လည်းလျောင်းရာ မရှိသောကြောင့်ဂုဏ်။

ဘာဝရုပ် ၂ ပါး။ ။အထီး,အမဖြစ်ဘို့ရာ အကြောင်းခံ ဖြစ်သောရုပ် ၂ ပါး။ ၎င်းသရုပ်ကို 'ရုပ် ၂၈ ပါး'၌ ကြည့်ပါကုန်။

ဘာသာကြီး ၆ ပါး။ ။ကမ္ဘာပေါ်၌ ဘာသာပေါင်း များစွာ ရှိသော်လည်း ထင်ရှားသော အယူဝါဒ ဘာသာကြီးမျိုး ၆ ပါး၊ (၁) ခရစ်ယာန်ဘာသာ။ (၂) ဂျိုင်းဘာသာ။ (၃) ဗုဒ္ဓဘာသာ။ (၄) မဟာမေဒင်ဘာသာ။ (၅) ဟိန္ဒူဘာသာ။ (၆) ဟီဗရူဘာသာ။

ဘာသာတရား၌ကိုးစားဆည်းကပ်ခြင်းအကြောင်းရင်း၄ပါး။ ။စတုဗ္ဗအမျိုးကား အမြဲဘဲဆုံး။ (၁) ဥာတိ-တို့အမျိုးအနွယ်ဖြစ်သော ဘုရား,တရား,သံဃာဟူသော သဘောထားဖြင့် ကိုးကွယ် ဆည်းကပ်ခြင်း။ (၂) ဘယ-ဘေးရန်တို့ကို ကြောက်သောကြောင့် ကိုးစားဆည်းကပ်ခြင်း။ (၃) အာစရိယ-ငါ့အား တစုံတခုသော အတတ်ပညာကို ပေးသူဟု ကျေးဇူးတင်အပ်သော ဆရာအမှတ်ဖြင့် ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်း။ (၄) ဒက္ခိဏေယျ- လောကသုံးပါး၌မြတ်သော တရား, အကျင့်သီလများရှိ၍ မြတ်သောအလှူကိုခံထိုက် သသူဟု စိတ်စစ်ဝေဘန်ပြီး ကိုးကွယ်ခစားခြင်း။

ဘာသာတရား၌ ကိုးစားဆည်းကပ်ခြင်း အကြောင်းရင်း ၄ ပါး တနည်း။ ။(၁) ဘယ-ဘေးကြောင့် ကိုးစား ဆည်းကပ်

ခြင်း။ (၂) လာဘ-ရအံ့သော လာဘ်သပ္ပကာကို ချော်ခေါ်၍ ကိုးကွယ်ခြင်း။ (၃) ကုလ—ဂုဏ်ကျေးဇူးအစစ်ကို မသိ မစေဘန်ဘဲ မျိုးရိုးစဉ်ဆက်က ကိုးကွယ် ဆည်းကပ်လာ၍ ကိုးကွယ်ခြင်းမျိုး။ (၄) ဒက္ခိဏေယျ—ဒက္ခိဏေယျပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် မှန် မမှန် မိမိ ဉာဏ်ဖြင့် စိစစ်စေဘန်ပြီးမှ ကိုးကွယ်ခြင်း။ ၎င်းသာ အမြတ်ဆုံးဖြစ်၏။

ဘာသာသဒ္ဒါ၊ ဟောချက်လာ၊ ၄ ဖြာအနက်မျိုး။ ။ဘာသာ ဟူသောသဒ္ဒါ၏ ဟောနိုင်သော အနက်မျိုးလေးပါး။ (၁)စကား ဟူသောအနက်။ ပုံ—မြန်မာဘာသာ, အင်္ဂလိပ်ဘာသာ, ဟိန္ဒီဘာသာဟူသော စကားရပ်၌ပါသော ဘာသာသဒ္ဒါသည် ''စကား'' ဟူသော အနက်၌ဖြစ်၏။ (၂) အလေ့အလာ ဟူသောအနက်။ ပုံ—ကိုယ့်ဘာသာကိုယ်နေ, သူ့ဘာသာသူနေ ဟူရာ၌မှတ်။ (၃) အားမထုတ်ခြင်း ဟူသောအနက်။ ပုံ—ဘာသိဘာသာနေသည်ဟူရာ၌မှတ်။ (၄) အယူဝါဒ ဟူသောအနက်။ ပုံ-ခရစ်ယာန်ဘာသာ, ဗုဒ္ဓဘာသာ, မိုဟာမေဒင်ဘာသာ စသည်တို့၌ပါသော ဘာသာသဒ္ဒါသည် အယူဝါဒဟူသောအနက်ကိုဟော၏။

(ဘိ)

ဘိက္ခုနီများ၊ ၁၃ ပါး၊ ထားပြား တေဒဂ်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'တေဒဂ်ရ ရဟန်းမိန်းမ ၁၃ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဘိန်းမျိုး ၅ ပါး။ ။ပိုးကျားဆေးကျမ်း ဝေါဟာရ။ ။(၁) အခေါက် မဖြစ်သောဘိန်းသည် ညိုသောအဆင်း ဖန်ခါးသော အရသာ ရှိ၏။ (၂) အစေး မဖြစ်သောဘိန်းသည် မည်းနက်သောအဆင်း စပ်သောအရသာ ရှိ၏။ (၃) အရွက် မဖြစ်သောဘိန်းသည် စိမ်းပြာသောအဆင်း ချဉ်စပ်သော အရသာ ရှိ၏။ (၄) အပွင့် မဖြစ်သောဘိန်းသည် ရွှေဝါသောအဆင်း ဖန်သောအရသာ ရှိ၏။ (၅) အသီး မဖြစ်သောဘိန်းသည် နီသောအဆင်း ချိုခါးသော အရသာ ရှိ၏။ ၎င်းဘိန်း ငါးမျိုးလုံးသည် မူးယစ်ထိုင်းမှိုင်း လေးတွဲ့စေသော တန်းခိုးသတ္တိ ရှိသည်ချည်း ဖြစ်၏။

ဘိတ်သိက်ဆရာ၊ လုပ်သူမှာ၊ ၃ ဖြာ အင်္ဂါရှိ။ ။ဎင်းသရုပ်ကို 'ပုရောဟိတ်၏ အင်္ဂါ ၃ ပါး' ၌ ကြည့်လေ။

ဘိသိက်မျိုးပြား ၁၄ ပါး။ ။မြန်မာမင်း အုပ်ချုပ်ပုံစာတန်းမှ။ (၁) ခတ္တိယဘိသိက်။ (၂) ရာဇာဘိသိက်–ဎင်း ၂ မျိုးကား မင်းမြှောက်သောဘိသိက်။ (၃) သကာသာဘိသိက်–တိုင်းပြည် သာယာစေရန် ခံသောဘိသိက်။ (၄) ဝိဇယာဘိသိက်။ (၅) ဇေယျာဘိသိက်–ဎင်း ၂ မျိုးကား စစ်အောင်ရန်ခံသောဘိသိက်။ (၆) သိရိပဝေသနဘိသိက်–ကျက်သရေတိုးစေရန် ခံသောဘိသိက်။ (၇) မဟာဘိသိက်–စီးပွါးချမ်းသာတိုးစေရန် ခံသောဘိသိက်။ (၈) မင်္ဂလာဘိသိက်–ဆင်ရတနာသိမ်းသည့်အခါ ခံသောဘိသိက်။ (၉) ဝိဝါဟဘိသိက်-ထိမ်းမြားမင်္ဂလာ လက်ထပ်သောအခါ ခံသောဘိသိက်။ (၁၀) ဥါရာဘိသိက်-နန်းသိမ်းသည့်အခါ ခံသောဘိသိက်။ (၁၁) အာယုဒီဃာဘိသိက်–အသက်ရှည်စေရန် ခံသောဘိသိက်။ (၁၂) ဥပရာဇာဘိသိက် – အိမ်ရှေ့မင်း ဖြစ်သည့်အခါ ခံသောဘိသိက်။ (၁၃) မဟေသီဘိသိက်–မိဖုရားမြှောက်သည့်အခါ ခံသောဘိသိက်။

မှတ်ချက်။ ။အချို့ ''မုဒ္ဒါဘိသိက်''ပါ ၁၄ ပါးပြကြ၏။

ဘိလူးနက္ခတ် ၁၀ လုံး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းမှ။ ။(၁) ကျတ္တိကာ။ (၂) ဝိသာခါ။ (၃) ပြုပ္ပါသံ။ (၄) စိတြ။ (၅) မူလ။ (၆) မာဃ။ (၇) ဇေဋ္ဌ။ (၈) အသလိဿ။ (၉) သတ္တဘိသျှ။ (၁၀) ဓနသိဋ္ဌ။

(ဘု)

ဘုရားတကာ၊ မစွန့်ရာ၊ ၄ ဖြာရပ်ဌာန။ ။ဎင်းသရုပ်ကို ''အဝိဇဟိတ ဌာနကြီး ၄ ပါး''၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဘုရားပွင့်မှသာ လူရှိသော ဘုံ ၅ ပါး။ ။သုဒ္ဓါဝါသ ဗြဟ္မာငါးဘုံကိုဆိုသည်။ ထိုဘုံတို့၌ အခါခပ်သိမ်း ပုဂ္ဂိုလ်ရှိမနေ၊ ကမ္ဘာတသောင်းခြောက်ထောင်အတွင်း၌ ဘုရားပွင့်မှသာ ထိုဘုံ၌ ဗြဟ္မာရှိသည်ဟူ၏။ အနာဂါမ်များသာ ရောက်ကောင်းသောကြောင့်တည်း။

ဘုရားဖြစ်ရန်၊ ကြောင်း ၄ တန်၊ လင်းမှန် အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ် 'ဗုဒ္ဓဘူမိ ၄ ပါး' နှင့် တူ၏။

ဘုရားမတင်၊ နတ်မတင်၊ လူတွင် ပန်း ၁၀ ပွင့်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ပန်းပွင့်မာလာ၊ တတ်သိပွါ၊ လူ့ရွာ ၁၂ ပွင့်' ဟူသော သရုပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ဘုရားမျက်စိ၊ ၅ ပါးရှိ၊ လင်းဘိဂုဏ်ရောင်ရှိန်။ ။၎င်းသရုပ်ကား 'စက္ခု၊ ၅ ပါး' နှင့် တူ၏။

ဘုရားရုပ်ရည်၊ လှမျိုးကြည်၊ ၂ လီ အခါထူး။ ။မြတ်စွာဘုရား၏ ကိုယ်တော်ရုပ်ရည် အလွန်အမင်း လှပသန့်ရှင်း ကြည်လင်ထွန်းပသော အခါ ထူးမြတ်သော နှစ်ပါးကို ဆိုသည်။ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်မှ။ (၁) အတုမရှိ အမြတ်ဆုံးသော သမ္မာသမ္ဗောဓိဉာဏ်ကို ရတော်မူသော ညဉ့်အခါနှင့်၊ (၂) အနုပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်ဓာတ်ဖြင့် ပရိနိဗ္ဗာန် စံဝင်တော်မူသော ညဉ့်အခါတို့ ဖြစ်၏၊

ဘုရားရှင်တို့၏ ဓမ္မတာ ၃၀။ ။ဘုရားရှင်တိုင်း ပြုရိုးဖြစ်စဉ်သဘောတရား ၃၀ ပေါင်း၏။ ပါဠိတော်မှ မဟာပဒါနသုတ်နှင့် ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာ၌ယူပါ၊ ပဋိသန္ဓေ ဘောဂီကသားဖြစ်သော အလောင်းတော်များသည် မယ်တော်ဝမ်းတွင်းသား ပဋိသန္ဓေနေရခြင်း။ မယ်တော်ဝမ်း၌ တင်ပလ္လင်ခွေလျက် ရှေ့သို့မျက်နှာပြုနေတော်မူခြင်း။ မယ်တော်သည် အလောင်းတော်မြတ်ကို ရပ်လျက်ဖွားမြင်ရခြင်း။ တောအရပ်၌သာ ဖွားမြင်ရခြင်း။ ဖွားသစ်စအခါ ဒသဒိသာကိုကြည့်လျက် မြောက်ဖက်သို့ ခုနစ်ဖဝါး လှမ်းပြီး သီဟနာဒသံဖြင့် ကြုံးဝါးတော်မူခြင်း။ သူအို,နာ,သေ,ရဟန်း, လေးခန်းသောနိမိတ်ကိုမြင်ပြီး သားကြီးဖြရသတယောက်ရမှ တောထွက်တော်မူခြင်း။ အရဟတ္တဓဇခေါ် ကြာသင်္ကန်းတော်ဖြင့် ရဟန်းအသွင်ကိုယူပြီးမှ ဒုက္ကရစရိယာကို အနည်းဆုံး ၇ ရက်ကျင့်ရခြင်း။ ဘုရားဖြစ်မည့်နေ့၌ နို့ဃနာဆွမ်းကို ဘုဉ်းပေးတော်မူရခြင်း၊ မြက်အခင်းပေါ်၌သာ သဗ္ဗညုအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူခြင်း။ (၁၀) ဗောဓိပလ္လင်ပေါ်၌ အာနာပါနကမ္မဋ္ဌာန်းကို စီးဖြန်းပရိကံပြုတော်မူခြင်း။ မာရ်စစ်သည်ကို အောင်

တော်မူခြင်း။ ဗောဓိပလ္လင်ထက်၌သာ ဝိဇ္ဇာသုံးပါးအစထား၍ ဆ
အသာဓာရဏ စသည်ကျေးဇူး ဂုဏ်အထူးတို့ကို ရတော်မူခြင်း။
ဗောဓိပင်၏ အနီးအနား သတ္တဌာနများ၌သာ ၄၉ ရက်နေတော်
မူခြင်း။ တရားဟောတော်မူရန် ဗြဟ္မာမင်းက တောင်းပန်ရခြင်း။
ဣသိပတန မိဂဒါဝုန်၌သာ ဓမ္မစကြာဟောတော်မူခြင်း။ တပို့တွဲ
လပြည့်၌သာ အင်္ဂါလေးပါးရှိသော အစည်းအဝေးကြီး၌ ပါတိ
မောက်ပြတော်မူခြင်း။ ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌သာ နိဗဒ္ဓဝါသ်
ပြုတော်မူခြင်း။ သာဝတ္ထိပြည် မြို့တံခါး၌ တန်ခိုးပြာဋိဟာပြတော်
မူခြင်း။ တာဝတိံသာ၌သာ အဘိဓမ္မာဟောတော်မူခြင်း။ (၂၀)
သင်္ကဿနဂိုရ်ပြည် မြို့တံခါးသို့သာ တာဝတိံသာနတ်ပြည်မှ ဆင်း
သက်တော်မူခြင်း။ ဖလသမာပတ်ကို မပြတ် ဝင်စားတော်မူခြင်း။
နံနက်အခါ ညဦးအခါတို့၌ ဝေနေယျသတ္တဝါတို့ကို ကြည့်တော်မူ
ခြင်း။ အကြောင်းဝတ္ထုပေါ်လျှင် ဝိနည်းဥပဒေကို ပညတ်တော်မူ
ခြင်း။ အဋ္ဌုပ္ပတ်ဖြစ်လတ်သော် ဇာတ်တရားတော်ကို ဟောကြား
တော်မူခြင်း။ ဆွေတော်မျိုးတော်တို့အစည်းအဝေး၌ ဗုဒ္ဓဝင်တရား
တော်ကိုဟောကြားခြင်း။ အာဂန္တုရဟန်းတို့နှင့် ပဋိသန္ထာရပြုတော်
မူခြင်း။ ဒါယကာတို့ပင့်၍ ဝါဆိုတော်မူသောအခါ ဝါကျွတ်လျှင်
ဒါယကာတို့အားပန်ကြားပြီးမှ ကြွသွားတော်မူခြင်း။ အခါါးပါး
တို့၌ ဗုဒ္ဓကိစ္စငါးပါးကို ပြုတော်မူခြင်း။ (၂၉) ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုမည့်နေ့
၌ သားပြွမ်းဆွမ်းကို ဘုဥ်းပေးတော်မူခြင်း။ (၃၀) ကုဋေနှစ်
သန်းလေးသိန်းသော သမာပတ်တို့ကိုဝင်စားတော်မူပြီးမှ ပရိနိဗ္ဗာန်
ပြုတော်မူခြင်း။

ဘုရားအပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ခွဲခြားဆုယူပန်။ ။သဗ္ဗညု ခေါ်
တရားအားလုံးကို ဆရာမရှိကုန်အောင် စုံသိတော်မူသော ဘုရားကြီး
မျိုး ၃ ပါး၊ ခဂ္ဂဝိသာဏသုတ်အဋ္ဌကထာမှ။(၁) သဒ္ဓါဓိကဘုရား–
သဒ္ဓါရှေ့ရှု၍ ဘုရားပြုလမ်းစဉ်ကို ကျင့်သုံးလေ့လာတော်မူသည်။
၅စ်သင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်းပါရမီဖြည့်ရ၏။ (၂)ပညာဓိက ဘုရား–
ပညာရှေ့ထား၍ ဘုရားဖြစ်ကြောင်းတရားတော်များကို ဖြည့်ကျင့်

ဆည်းပူးသည်။ လေးသင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်းပါရမီဖြည့်ရ၏။ (၃) ဝိရိယာဓိက ဘုရား–ဝိရိယလုံ့လကိုရှေ့ထား၍ ပါရမီတော်များကို ကြိုးစားအားထုတ်တော်မူသည်။ ၁၆ သင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာ တသိန်း ပါရမီဖြည့်ရ၏။

ဘုရား ၅ ဆူ။ ။ဤကမ္ဘာ၌ ပွင့်တော် မူကြသော ဘုရားများ ဖြစ်သည်။ ၎င်းကိုပင် အင်း အိုင် တို့၌ ''သံ, ဂေါ်, ပ, မ, အ'' ဟု ရေးသုံးကြကုန်၏။ (၁) ကကုသန် မြတ်စွာဘုရား၊ (၂) ကောဏာဂုံ မြတ်စွာဘုရား၊ (၃) ကဿပ မြတ်စွာဘုရား၊ (၄) ဂေါတမ မြတ်စွာဘုရား၊ (၅) အရိမေတ္တေယျ မြတ်စွာဘုရား။

ဘုရား ၇ ဆူ။ ။ယခုသက်ရှိနတ် ပြဟ္မာတို့ မှီလိုက်သော ဘုရားရှင်များဖြစ်၍ ဘုရား ၇ ဆူဟုခေါ်သည်။ ''ဝိပဿီ,သိခီ,ဝေဿဘူ, ကကုသန်, ကောဏာဂုံ, ကဿပ, ဂေါတမ။''

ဘုရား ၉ ဆူ။ ။ဘုရားရှင်အမှူးထား၍ ရဟန္တာရှစ်ပါးနှင့်တကွ ဂြိုဟ်ကြီး ၉ လုံးတို့ကိုပူဇော်ပသမှု လောကီရေးဘက်၌ ပြုကြသည်။ (၁) ဘုရားသခင်, အလယ်အရပ်၌ ဗောဓိပင်ကိုရည်မှူး၍ ထားသည်။ (၂) ရှင်သာရိပုတ္တရာ, ဗုဒ္ဓဟူးသား၊ တောင်အရပ် လက်ျာဘက်ကနေသည်။ (၃) ရှင်မောဂ္ဂလာန်, သောကြာသား၊ မြောက်အရပ် လက်ဝဲဘက်ကနေသည်။ (၄) ရှင်ဥပါလိ, စနေသား၊ အနောက်တောင်အရပ်က နေသည်။ (၅) ရှင်ရာဟုလာ, တနင်္ဂနွေသား၊ အရှေ့မြောက်အရပ်က နေသည်။ (၆) ရှင်အာနန္ဒာ, ကြာသပတေးသား၊ အနောက်မြောက်နှာအရပ်က နေသည်။ (၇) ရှင်ကောဏ္ဍည, တနင်္လာသား၊ အရှေ့ အရပ်က နေသည်။ (၈) ရှင်ရေဝတ, အင်္ဂါသား၊ အရှေ့တောင်ထောင့်အရပ်က နေသည်။ (၉) ရှင်ဂဝမ္ပတိ, ရာဟုသား၊ အနောက်မြောက်ထောင့် အရပ်ကနေသည်။

ဘုရားဂုဏ်တော် ၉ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓနှင့်စပ်၍ ဂုဏ်တော်အနန္တ ရှိသော်လည်း ပိဋကတ်တော်၌ ထင်ရှား၍ လူအများ အသိအမှတ်ပြု ရှိခိုးကြသော ဂုဏ်တော် ၉ ပါးဟူ၏။ (၁) အရဟံဂုဏ်တော်–လူ,နတ်,

မြဟ္မာ သတ္တဝါဟူသမျှတို့၏ ပူဇော်အထူးကို ခံယူထိုက်သော ဂုဏ်။ (၂) သမ္မာ သမ္ဗုဒ္ဓဂုဏ်တော်–တရား အပေါင်းကို ကောင်းမှန်စွာ သိတော်မူသောဂုဏ်။ (၃) ဝိဇ္ဇာ စရဏ သမ္ပန္န ဂုဏ်တော်–နိဗ္ဗာန် ရောက်ကြောင်း ဝိဇ္ဇာစရဏ တရား အပေါင်းနှင့် ပြည့်စုံတော်မူသော ဂုဏ်။ (၄) သုဂတဂုဏ်တော်–ကမ္ဘာသားတို့ ချမ်းသာရေးအတွက် ကောင်းစွာ ကြွလာခြင်း၊နိဗ္ဗာန်သို့ ကောင်းစွာ ကြွသွားတော်မူခြင်း ဂုဏ်၊ (၅) လောကဝိဒူ ဂုဏ်တော်–လောကဓာတ် အနန္တ၌ ဖြစ်ရှိ သမျှတို့ကို ကုန်အောင်စုံအောင်သိတော်မူသောဂုဏ်။ (၆)အနုတ္တရော ပုရိသ ဓမ္မသာရထိ ဂုဏ်တော်–မယဉ်ကျေးသော လူကြမ်း, နတ်ဆိုး တိရစ္ဆာန်အမျိုးမျိုးတို့ကို ယဉ်ကျေးလိမ္မာစေရာ၌ အတုမဲ့ဖြစ်သော ဂုဏ်။ (၇)သတ္ထာဒေဝ မနုဿာနဂုဏ်တော်–လူနတ်ဗြဟ္မာသတ္တဝါ ဟူသမျှတို့၏ ဆရာ ဖြစ်တော်မူသော ဂုဏ်။ (၈) ဗုဒ္ဓဂုဏ်တော်– သစ္စာလေးပါး အမှန်တရားတို့ကို သူတပါး တို့အား ကွဲပြားစွာ သိ စေတော်မူတတ်သောဂုဏ်။ (၉) ဘဂဝါဂုဏ်တော်–သူမတူအောင် ဘုန်းတော်ရှင်ဖြစ်သောဂုဏ်။

ဘုရားဂုဏ်တော် ၁၀ ပါး၊ တနည်း။ ။ဂုဏ်တော် ဆယ်ပါးကို ယူရာ၌ အထက်ပါ ဂုဏ်တော်ကိုးပါးတွင် ၆ နံပါတ် ဂုဏ်တော် ကို (၁) အနုတ္တရော-အတုမရှိသော ဂုဏ်တော်၊ (၂) ပုရိသ ဒမ္မသာရထိ-ဆုမ္မထိုက်သူကို ဆုမ္မတတ်သော ဂုဏ်တော်ဟု နှစ်ခု ခွဲလိုက်ခြင်းဖြင့် ဂုဏ်တော် ဆယ်ပါးဖြစ်၏။ နည်းများသာ မှတ်ရာ ၏။ ဂုဏ်တော်ကိုးပါးဟူသာ ရှင်လူအများတို့ အသိအမှတ် ပြု ကြသည်။

ဘုန်းတော် ၆ ပါး၊ မြတ်ဘုရား၊ ထင်ရှားဘဂဝါတုန်။ ။ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်၏အတွက် သက်သက်ဖြစ်သော ဘုန်းတော်များ။ (၁) ဣဿရိယဘုန်းတော်–ကိုယ်တော်ကို အဏုမြူပမာဏ, သို့မဟုတ် စကြဝဠာပြည့်အောင် စသည် ဖန်ဆင်းတော်မူနိုင်ခြင်း။ (၂) ဓမ္မ ဘုန်းတော်–ပညာ ဉာဏ် ကြီးခြင်း။ (၃) ယသဘုန်းတော်–အခြံ အရံ များခြင်း, ကျော်စောခြင်း။ (၄) သိရီဘုန်းတော် – ကျက်

သရေ မင်္ဂလာ အဖြာဖြာတို့ဖြင့် တင့်တယ်တော်မူခြင်း။ (၅) ကာမဘုန်းတော်–ကိုယ်တော်မြတ်၏ အလိုတော်ခပ်သိမ်းကို ပြီး ပြီမ်းစေနိုင်ခြင်း။ (၆) ပယတ္တဘုန်းတော် –အား, လုံ့လတော်နှင့် ပြီး ပြည့်စုံတော်မူခြင်း။

ဘုံ ၃ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့၏ ကျင်လည်ရာဖြစ်သော ဘုံ ၃၁ ၏ အကျဉ်း ၃ ပါး။ ကာမဘုံ, ရူပဘုံ, အရူပဘုံ ကို ခေါ်သည်။ တနည်း။ လူ့ဘုံ, နတ်ဘုံ, ဗြဟ္မာ ဘုံ ဟူ၏။

ဘုံ ၄ ပါး။ ။ချမ်းသာ, ဆင်းရဲ, လုပ်ငန်းစဉ် ဉာဏ်အမြင်ကို စွဲ၍ ၄ မျိုး ခွဲသည်။ ။(၁) သုခ ဘုံ–နတ်ဘုံ, ဗြဟ္မာဘုံ, နိဗ္ဗာန်တို့ သည် ချမ်းသာတို့ဖြင့် ထုံမွမ်းအင်လေသောကြောင့် သုခဘုံ မည်၏။ (၂) ပဋိဝေဓ ဉာဏ ဘုံ–ဗုဒ္ဓဘုံ သာဝကဘုံတို့သည် တရား ထူး တရားမြတ်တို့ကို ထိုးထွင်း၍ သိရာဖြစ်သောကြောင့် ပဋိဝေဓ ဉာဏဘုံ မည်၏။ (၃) ကမ္မ ဘုံ–လူ့ဘုံသည် ဉာဏ်နှင့်, ဝီရိယ, ယှဉ်တွဲကာ ကောင်း, မကောင်းမှုခေါ် ကိစ္စလုပ်ငန်း အဝဝ တို့ဖြင့် ရှုပ်ထွေးပွေလီ၍ နေသောကြောင့် ကမ္မဘုံ မည်၏။ (၄) ဒုက္ခ ဘုံ–ဒုဂ္ဂတိသား အပါယ်သားတို့ကား ဆင်းရဲခြင်းများနှင့်သာ အချိန်ကုန်ကြရသောကြောင့် ဒုက္ခဘုံမည်၏။

ဘုံ ၃၁။ ။ကာမ ၁၁ ဘုံ။ ရူပ ၁၆ ဘုံ။ အရူပ ၄ ဘုံ။ ပေါင်း ၃၁ ဘုံဖြစ်၏။

ဘုံလျှိုမျိုး ၅ ပါး။ ။ဝိနည်းတော်လာ ခုတင် ညောင်စောင်း၌ အခင်းမွေ့ရာမျိုး ၅ ပါး။ (၁) ဥဏ္ဏာ ဘိသိ–သားမွေးဖြင့် ပြုအပ် သော ဘုံလျှို။ (၂) စောဠဘိသိ–ပုဆိုးဖြင့် ပြုအပ်သော ဘုံလျှို။ (၃) ဝါက ဘိသိ–လျှော်မျိုးဖြင့် ပြုအပ်သောဘုံလျှို။ (၄) တိဏ ဘိသိ–မြက် မျိုးဖြင့် ပြုအပ်သော ဘုံလျှို။ (၅) ပဏ္ဏဘိသိ–သစ်ရွက် မျိုးဖြင့် ပြုအပ်သော ဘုံလျှို။

ဘူတ ရုပ် ၄ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ‘ရုပ်တရား ၂၈ ပါး’ ၌ ကြည့်ပါ။

ဘူမန္တ ၇ ဘုံ။ ။အပါယ် ၄ ဘုံ, လူ့ဘုံ, စတု မဟာရာဇ်ဘုံ,

တာဝတိံသာဘုံတို့ကား မြေပြင်၌ တည်နေကြသောကြောင့် ဘူမဋ္ဌ ဘုံမည်၏။

(ဘေ)

ဘေဒဥပါယ်၊ နည်း ၃ သွယ်၊ ကျမ်းဝယ် ဘယ်သို့နည်း။ ။အမရကောသဋီကာ ဥပါယ် ၄ ပါးအဖွင့်၌ ဤသို့ဆိုသည်။(၁)ချစ်ခြင်းကို ကွဲပြား ပျက်စီးအောင်ပြုခြင်း။(၂) လက်နက်မိုလ်ပါ အင်အား ပြ၍ လွှမ်းမိုးခြင်း။(၃) နှုတ်စကား, စာများဖြင့် ခြိမ်းခြောက်ခြင်း။

ဘေးကြီး ၂၅ ပါး။ ။မိလိန္ဒပဥှာ မဟာနိဒ္ဒေသ၌ လာရှိသည့် ၂၅ ပါးသော ဘေးဘျမ်းမျိုး။ များသော အားဖြင့် ကျေးဇူးရှင်ဆယ်ပါးကို ပြစ်မှားသူတို့ ခံရတတ်သည်၊ ။ဆွေမျိုး တို့၏ပျက်စီးသောဘေး။ ရောဂါဝေဒနာ နှိပ်စက်ခြင်းဘေး။ ဥစ္စာပျက်စီးခြင်းဘေး။သီလ ပျက်စီးခြင်းဘေး။အယူပျက်စီးခြင်းဘေး။မင်းဘေး၊ခိုးသူဘေး။ ရန်သူဘေး။ ငတ်မွတ်သောဘေး။ (၁၀)မီးဘေး။ရေဘေး။ လှိုင်း၊တံပိုးဘေး။ ရေဝဲဘေး။ မိကျောင်းဘေး။ မကာရ် ငါးရဲဘေး။ မိမိကိုယ်ကို နောင်တ ပူပန်ခြင်းဘေး။ သူတထူး စွပ်စွဲခြင်းဘေး။ နှုတ်ဒဏ် လက်ဒဏ် ကြေးဒဏ် သင့်သောဘေး။ မကောင်းသော အဖြစ်သို့လားရာသောဘေး။ (၂၀)ပရိသတ်အလယ်၌ရှက်ရွံ့သော ဘေး။ သူတပါးကို အမှီပြု၍ အသက်မွေးရသောဘေး။ ပဋိသန္ဓေ နေရခြင်းဘေး။အိုရခြင်းဘေး၊နာရခြင်းဘေး။(၂၅)သေရခြင်းဘေး။

ဘောဇဉ်၏ဂုဏ်ကျေးဇူး ၅ပါး။ ။ထမင်းစသည်၏ ကျေးဇူးဂုဏ် အကျိုး ၅ ပါး။(၁) အသက်ရှင်စေခြင်း။(၂) အဆင်းလှစေခြင်း။ (၃) အားတိုးပွါးစေခြင်း။ (၄ ပူပန်ခြင်းကိုငြိမ်း စေခြင်း။ (၅) ဆာလောင်ခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။

ဘောဇဉ်မျိုး ၅ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ အတွက် စားဘွယ်ဟု ပညတ်သော အရာငါးပါး။ ဝိနည်း ပါဠိတော်။(၁) ထမင်း။(၂) မုယောမုန့်။(၃) မုန့်လုံး။(၄) ငါး။(၅) အမဲ။

(ဘွ)

ဘွားဘက်တော် ၇ ယောက်။ ။သိဒ္ဓတ္ထအလောင်းတော်နှင့်အတူမွေးဖွား ဖြစ်ပေါ်ဘက်။ အာနန္ဒာ၊ ဗောဓိပင်။ ကာလုဒါယီ အမတ်။ ယသော်ဓရာ။ ဆန္နအမတ်။ ရွှေအိုးကြီးလေးလုံး။ ကဏ္ဍကမြင်း။

ဘွဲ့ထူးဂုဏ်ရည် ၁၁ မျိုး။ ။ဘွဲ့ထူးဂုဏ်မည်နှင့်စပ်၍ ပုဂံဝန်ထောက် ဦးတင်ထံ မေးမြန်းရာ(၁၅–၄–၃၁)နေ့စွဲနှင့် အောက်ပါ အတိုင်း အဖြေပေးလိုက်သည်၊ ဗဟုသုတအဘွက်မူရင်းအတိုင်း ဖေါ်ပြလိုက်၏။ ဘွဲ့၏အကြောင်းကို စုံလင်စွာ ပြဆိုအံ့၊ ညီတော် သားတော် ဖြစ်သော အိမ်ရှေ့မင်း၊, မင်းသားကြီး, မင်းသားလတ်, မြို့စား မင်းသားမှ တပါး အဂ္ဂမဟာသေနာပတိ ဝန်ရှင်တော်မင်းကြီးကစ၍ မှူးတော်မတ်တော်တို့အား ပေးတော်မူသော ဘွဲ့အနိမ့်အမြင့် အဆင့်ဆင့် ရှိသည်မှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။ (၁)အမြင့်ဆုံး သတိုးဘွဲ့–သတိုးသုဓမ္မ မဟာသက်တော်ရှည်စသည်၊ (၂)၎င်းအောက်မင်းကြီးဘွဲ့–မင်းကြီး ဇေယျဂါမဏိစသည်။ (၃)၎င်း အောက်မဟာဘွဲ့–မဟာ မင်းထင် ရာဇကျော်စသည်၊ (၄)၎င်းအောက်မင်း ၃ထပ်ဘွဲ့–မင်း မဟာ မင်းထင် မင်းခေါင် စသည်၊(၅) ၎င်းအောက် မင်း ၂ ထပ်ဘွဲ့– မင်းထင်မင်းလှ သင်္ခယာစသည်။ (၆)၎င်းအောက် မင်းတပ် ဘွဲ့–မင်းတင်ကျော်သူစသည်။ (၇) ၎င်းအောက် နေမျိုး မင်းတပ်ဘွဲ့–နေမျိုးမင်းထင် သိင်္ခသူစသည်။ (၈)နေမျိုးဘွဲ့–နေမျိုး သိန္ဓုရာဇာ စသည်(၉) ၎င်းအောက် နော်ရထာဘွဲ့– စည်သူ နော်ရထာ,လက်ဝဲနော်ရထာစသည်၊(၁၀)၎င်းအောက် ရွှေတောင်ဘွဲ့–နရာရွှေတောင်စသည်။ (၁၁)အနိမ့်ဆုံး အမည်ပျောက်ဘွဲ့– ပျံချီ ရာဇာ,ရဲဘွဲ့ပုံတင်,ရန်အောင်စက်,စက္ကုပျံချီ,လက်ဝဲသုန္ဒရစသည်။

(မ)

မကြိုးရာသည်၊၁၀ ပါးမည်၊လောကီ လောကုတ် အဘယ်နည်း။ ။ မကြိုးရာသည်၊ ဆယ်ပါးမည်ကား ဟူသော လင်္ကာဖြင့် ဝိနည်းကျော် သူ ဦးညြ၏ ညြဝါဒထူးထိုး၌ လောကီရေးရာ ကြီးပွားယဉ်ကျေး

မှုအတွက် မိန့်မြွက်ထားသည်ကို သင်ကြားရပူးသည်။ အကျယ်ကို ၎င်းဇို့၌ ရှုပါကုန်။

မဂ် ၃ ပါး။ ။မေထုန်မှု ပြုကျင့်သွားလာရန် လမ်းပေါက်မျိုးကိုဆိုသည်။ ရဟန်းတော်များ ထိုမဂ် ၃ ပါးတွင် မေထုန်မှုပြုက ပါရာဇိကကျ၏။ (၁) မုခမဂ်–ပါးစပ် ခံတွင်း။ (၂) ပဿာဝမဂ်–ကျင်ငယ်သွားရာလမ်း, မိန်းမအင်္ဂါဇာတ်။ (၃) ဝစ္စမဂ်–ကျင်ကြီးသွားရာလမ်း, စအို။

မဂ် ၃၀ တံနည်း။ ။အမြဲဟွာစာရှိ သိက္ခာပုဒ်အရ မေထုန်မှု မပြုရသော ကာမလမ်း ခေါ် မဂ်ပြားသုံးဆယ်။ (က) လူယောကျ်ား၌ မုခမဂ်, ဝစ္စမဂ် ၂ ပါး။ (ခ) နတ်ယောကျ်ား၌လည်း ၎င်း ၂ ပါး။ (ဂ) တိရစ္ဆာန်ယောကျ်ား၌လည်း ၎င်း ၂ ပါး။ (ဃ) လူမိန်းမ၌ မုခမဂ်, ပဿာဝမဂ်, ဝစ္စမဂ်, ၃ ပါး။ (င) နတ်မိန်းမ၌လည်း ၎င်း ၃ ပါး။ (စ) တိရစ္ဆာန်မိန်းမ၌လည်း ၎င်း ၃ ပါး။ (ဆ) လူဥဘတောဗျည်း၌လည်း ၎င်း ၃ ပါး။ (ဇ) နတ်ဥဘတောဗျည်း၌ ၎င်း ၃ ပါး။ (ဈ) တိရစ္ဆာန်ဥဘတောဗျည်း၌လည်း ၎င်း ၃ ပါး။ (ည) လူနပုံး၌ မုခမဂ် ဝစ္စမဂ် ၂ ပါး။ (ဋ) နတ်နပုံး၌လည်း ၎င်း ၂ ပါး။ (ဌ) တိရစ္ဆာန်နပုံး၌လည်း ၎င်း ၂ ပါး။ ပေါင်း ၃၀ ဖြစ်၏။

မဂ္ဂင် ၈ ပါး။ ။သေတာပန်စသည် ဖြစ်ကြောင်းတရား- အင်္ဂါရှစ်ပါးဟူ၏၊ ဤ၌ မှားယွင်းသော စကားနှင့် အလုပ်အကိုင်ဟူသမျှတို့မှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းကိုပင် မှန်ကန်သောတရားဟု သိရာ၏။ (၁) သမ္မာဒိဋ္ဌိ–မှန်ကန်သော ရှုမြင်ခြင်း။ (၂) သမ္မာသင်္ကပ္ပ–မှန်ကန်စွာကြံစည်ခြင်း။ ၎င်း ၂ ပါးကား ပညာစခန်းတည်း။ (၃) သမ္မာဝါစာ–မှန်ကန်စွာ ပြောဆိုခြင်း၊ (၄) သမ္မာကမ္မန္တ–မှန်ကန်စွာ ပြုလုပ်ခြင်း၊ (၅) သမ္မာအာဇီဝ–မှန်ကန်စွာ အသက် မွေးခြင်း။ ၎င်း ၃ ပါးကား သီလစခန်းတည်း။ (၆) သမ္မာဝါယမ–မှန်ကန်စွာ လုံ့လထုတ်ခြင်း။ ၎င်းကား သီလ, သမာဓိ, ပညာစခန်းတည်း။ (၆) သမ္မာသတိ–မှန်ကန်စွာ အောက်မေ့ခြင်း။ (၈) သမ္မာသ

မာဓိ–မှန်ကန်စွာ စိတ်တည်ဘန့်ခြင်း။ ၎င်း ၂ ပါးကား သမာဓိ စခန်းတည်း။

မဂ္ဂဋ္ဌာန် ၄ ယောက်။ ။မဂ်ပုဂ္ဂိုလ် လေးယောက်လည်းခေါ်သည်၊ (၁) သော တာပတ္တိမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၂) သကဒါဂါမိ မဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၃) အနာဂါမိမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၄) အရဟတ္တမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။

မဂ်တရား ၄ ပါး။ ။သောတာပတ္တိမဂ်, သကဒါဂါမိမဂ်, အနာဂါမိ မဂ်,အရဟတ္တမဂ်, ၎င်းကိုပင် မဂ်စိတ် ၄ ပါးလည်း ခေါ်သည်။

မဂ်ဖိုလ်တရား၊ ဓိတ်ပင်ထား၊ ၅ ပါး အန္တရာယ်။ ။၎င်းသရုပ် 'အန္တရာယ် ၅ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

မဂ် ဖိုလ် မရထိုက်သူမျိုး ၁၆ ယောက်။ (၁) တိရစ္ဆာန်။ ပြိတ္တာ။ အသူ မှားယွင်းသူ၊ စဉ်းလဲ ကောက်ကျစ်သူ။ အမိကို သတ်သူ။ အဖကို သတ်သူ။ ရဟန္တာကို သတ်သူ။ သံဃာကို သင်းခွဲသူ။ ဘုရားကို သွေးစိမ်း တည်စေသူ။ (၁၀)ရဟန်း အသွင်ကို ခိုးသူ။ တိတ္ထိဘောင်၌ ပြောင်းရွှေ့နေသူ၊ ဘိက္ခုနီမကို ဖျက်ဆီးသူ။ သံဃာ ဓိသိသ် အာပတ်သင့်နေသော ရဟန်း။ ပဏ္ဍုတ် ၅ မျိုး၌ပါဝင်သူ။ ဥဘတောဗျည်း ခေါ် ထီး.မ အင်္ဂါဇာတ် ၂ မျိုး ပါရှိသူ။(၁၆) ခုနစ်နှစ်အောက် ငယ်ရွယ်သူ။ ဤပုဂ္ဂိုလ် ၁၆ ဦးတို့မှာ ပဋိပတ် ကျင့် ဝတ်မှန်ကို ကောင်းစွာပင် ကျင့်စေကာ မဂ်, ဖိုလ် မရနိုင် ကြောင်း ရှင်နာဂသေနထေရ် မိန့်ဆိုဖြေကြား၏။

မဂ်လာဆံထုံး၊ ၇ ထုံး၊ ဖွဲ့ထုံးလှသူဇာ။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် ကို 'ဥသျှောင် ၇ မျိုး' ၌ ပြဆိုခဲ့ပြီ။

မဂ်လာဆောင်မျိုးအပြား ၃ ပါး၊ တနည်း ၈ ပါး။ ။၎င်းသ ရုပ်ကို 'ထိမ်းမြားမင်္ဂလာအမှု မျိုးအပြား ၃ ပါး၊ ၈ ပါး' ၌ပြ ခဲ့ပြီ။

မဂ်လာ ဆောင်ရိုး၊ လ ၆ မျိုး၊ ကျိုးပြစ်မည်သို့ရှိ။ ။ဤ၌ ကောင်း မကောင်း ၆ လ စီနှင့် အကျိုးအပြစ်တို့ကို အောက်ပါ ပညာရှိတို့၏ လေးချိုးကဗျာဖြင့် သိပါလေ။ ။ဝါဆို, ဝါခေါင် ထိမ်းလျှင်လှ သေဘိန်းပ ဆွေကြင်ဘော်၊ ခေါင်းပါးစွာ တော်သ

လင်းနှင့်၊ သားပုဏ္ဏာ ခြွေရံ ကင်းပါလိမ့်၊ ကွင်းရှောင်ကြ နတွောင်။ ပြာသိုမှာ ဥစ္စာယွင်းလို့၊ ကွေကွင်းကြ တပေါင်းနှောင်၊ မလျော်တဲ့ ခြောက်လ။ ကြွင်းမာသော၊ ထိမ်းမြားပါ သေတော့၊ ရံခြွေရှေ့ ဆန်စပါးရယ်တို့၊ ပေါများကုံလုံလို့၊ လူ့ဘုံမှာ အိုအောင်ပေါင်းရမယ်ကွယ်၊ ကျောင်းကြီး အမ။

မင်္ဂလာတရား ၁၂ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''လောကီမင်္ဂလာ ၁၂ ပါး''ဟူသော သုတေသန၌ကြည့်ပါ။

မင်္ဂလာတရား ၃၈ ပါး။ ။ကမ္ဘာသူ ကမ္ဘာသား သတ္တဝါအားလုံးတို့အား ချမ်းသာကိုပေးတတ်သော တရား ၃၈ ပါး။ (၁) အသေဝနာစ ဗာလာနံ–သူမိုက်ကို မဆည်းကပ်ရခြင်း။ (၂) ပဏ္ဍိတာနဉ္စ သေဝနာ-ဉာဏ်ပညာရှိသူတို့ကို ပေါင်းသင်းရခြင်း။ (၃) ပူဇာစ ပူဇနေယျာနံ–ပူဇော်ထိုက်သောသူတို့ကို ပူဇော်ရခြင်း။ (၄) ပဋိရူပ ဒေသာဝါသ-သင့်လျော်ကောင်းမြတ်ရာ၌နေရခြင်း။ (၅) ပုဗ္ဗေစ ကတ ပုညတာ–မဆွကာ ကောင်းမှုကုသိုလ်ကို ပြုခဲ့ဘူးခြင်း။ (၆) အတ္တသမ္မာ ပဏိဓိ–ကိုယ်စိတ်နှစ်ဖြာကို ကောင်းစွာပြုပြင်ထားခြင်း။ (၇) ဗာဟုသစ္စ–အကြားအမြင် ပညာများသူဖြစ်ခြင်း။ (၈) သိပ္ပမင်္ဂလာ–အပြစ်ကင်းသည့် စက်မှုလက်မှု အတတ်မျိုးစုံတတ်ထားရခြင်း။ (၉) ဝိနယ သုသိက္ခိတ–ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ကိုယ်ကျင့်ဝိနည်းကို ကောင်းစွာ သင်ယူခြင်း။ (၁၀) သု ဘာသိတ ဝါစာ–အင်္ဂါလေးပါးရှိသော စကားကို ပြောဆိုတတ်ရခြင်း။ (၁၁) မာတာပိတု ဥပဋ္ဌာနံ-မိဘ ၂ ပါးအား စင်စစ်လုပ်ကျွေးမွေးမြူရခြင်း။ (၁၂) ပုတ္တဒါရဿ သင်္ဂဟ– သားမယားတို့အား စွမ်းနိုင်သလောက်ကျွေးမွေးထောက်ပံ့ရခြင်း။ (၁၃) အနာကုလ ကမ္မန္တ–ချို့ယွင်းမှုမရှိ မိမိတတ်သိလိမ္မာပြီးသော အလုပ်ကို ကာလ ဒေသအလိုက် ထိုက်သလိုလုပ်ရခြင်း။ (၁၄) ဒါနမင်္ဂလာ–ပေးကမ်းစွန့်ကြဲလှူဒါန်းရခြင်း၊ (၁၅) ဓမ္မစရိယ–ကုသလကမ္မပထ တရားဆယ်ပါးကို ပြုလုပ်ရခြင်း။ (၁၆) ဉာတကာနဉ္စ သင်္ဂဟ-ဆွေးမျိုးတို့ကို တတ်နိုင်သလောက်ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့ရခြင်း။ (၁၇) အန

ဝဋ္ဋကမ္မ– နောင်သံသရာရေး၌ အပြစ်ဘေးမကျ ပဋ္ဌာတိသုခကို ရနိုင်သည့် ငါးပါး, ရှစ်ပါး စသော သီလများနှင့် အများကောင်းကျိုး စေတနာဝန်ထမ်းအလုပ်များကို လုပ်ရခြင်း။ (၁၈) အာရတီ–မကောင်းမှုကို စိတ်ဖြင့် ဝေးစွာ ရှောင်ကြဉ်ရခြင်း။ (၁၉) ဝိရတီ – မကောင်းမှုမှ ကိုယ်နှုတ် နှစ်ပါးဖြင့် ရှောင် ကြဉ်ခြင်း။ (၂၀) မဇ္ဇပါန သံယမ–သေရည်အရက် သောက်စားမှုမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (၂၁) အပ္ပမာဒ ဓမ္မ–ကောင်းမှုတို့၌ မမေ့မလျော့ခြင်း။ (၂၂) ဂါရဝ–ရိုသေထိုက်သူကို ရိုသေခြင်း။ (၂၃)နိဝါတ-မာနမထား နှိမ့်ချရိုသေသော စိတ်များရှိခြင်း။ (၂၄)သန္တုဋ္ဌိ–ရသမျှနှင့် ရောင့်ရဲတင်းတိမ်ခြင်း၊ (၂၅) ကတညုတာ–သူပြုဘူးသောကျေးဇူးကို ပြန်၍သိခြင်း။ (၂၆) ကာလေန ဓမ္မဿဝန-သင့်လျော်ရာအခါ၌ သူတော်ကောင်းတရားကို နာကြားရခြင်း။ (၂၇) ခန္တီမင်္ဂလာ–နေရာတိုင်း၌ သည်းခံရခြင်း။ (၂၈)သောဝစဿတာ- ဆိုဆုံးမလွယ်ကူသူ ဖြစ်ရခြင်း။ (၂၉)သမဏာဒဿန-အရိယာသံဃာတော်များကို ဖူးတွေ့ရခြင်း။ (၃၀) ကာလေန ဓမ္မသာကစ္ဆာ–လျောက်ပတ်သောအခါ၌ တရားစကား ဆွေးနွေးမေးမြန်းရခြင်း။ (၃၁)တပ မင်္ဂလာ–မကောင်းကြံမကောင်းပြု,မကောင်းဆိုမဖြစ်နိုင်စေရန် သတိနှင့် ဝီရိယ တရားအစဉ်ထားခြင်း၊ (၃၂) ဗြဟ္မစရိယ–မြတ်သော အကျင့် ရှိရခြင်း။ (၃၃) အရိယာသစ္စာနဒဿန-သစ္စာ လေးပါးကို မဂ်တရားဖြင့်သိမြင်ရခြင်း။ (၃၄)နိဗ္ဗာနသစ္ဆိကိရိယ-အရဟတ္တဖိုလ်ကိုမျက်မှောက်ပြုရခြင်း။ (၃၅)ဖုဋ္ဌဿလောက မမ္မေဟိ စိတ္တံ ယဿနကမ္ပတိ–လောကဓံတရား ရှစ်ပါးတို့နှင့်တွေ့ရသော်လည်း စိတ်တုန်လှုပ်မှုမရှိခြင်း။(၃၆)အသောက–စိုးရိမ်ကြောင့်ကြမှု မရှိခြင်း။(၃၇)ဝိရဇ–ရာဂစသော ကိလေသာမြူမရှိခြင်း။ (၃၈) ခေမမင်္ဂလာ-ကြောက်ထိတ်လန့်မှု ဘေးမရှိခြင်း။

မင်္ဂလာပန်း ၇ ပွင့်၊ ။မင်္ဂလာအောင်ပွဲသဘင်၌ ယတြာပန်း ၇ မျိုး။

သတို့သား သတို့သမီးတို့ ထိမ်းမြားသော နေ့သည် တနင်္ဂနွေနေ့ဖြစ်မူ ကံ့ကော်ပန်းကို ပန်ဆောင်ကြရသည်။ တနင်္လာနေ့ ဖြစ်မူ

နှင်းဆီပန်း။ အင်္ဂါနေ့ဖြစ်မူ ဇလပ်ပန်း၊ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့ဖြစ်မူ စပယ်ပန်း, သပြေပန်း။ ကြာသပတေးနေ့ဖြစ်မူ သီး,သံသတ် ပန်း။ သောကြာနေ့ဖြစ်မူ ငန်းပန်း,နှင်းပန်း။ စနေနေ့ဖြစ်မူ အုန်းပန်း။ ဤသို့လျှင် မိမိတို့၏ အညွှန့် နံသင့် ပန်းများကို ပန်ဆင်၍ မင်္ဂလာမှု ပြုကြကုန်ရာသည်။

မင်း ၄ ပါးဆေး။ ။စိန်,ဆေး,ကန့်,ဟင်း ခေါ် ဓာတ် ၄ပါးဆေးကို အင်္ဂရိတ်ကျမ်းတို့၌ မင်း ၄ ပါးဆေး ခေါ်သည်။

မင်းကောရ၊ သတ္တိမှာ၊ ၃ ဖြာရှိ၏ အသိုနည်း။ ။ 'မန္တာ, ဥဿာဟ၊ပဘာဝဟု၊ ရာဇသတ္တိ, ၃ ပါးရှိ၏' ဟူသော စကားအရ ဖြစ်သည်။ ။(၁) မန္တ သတ္တိ–ပညာရှိတို့နှင့် အစစတိုင်ပင်နိုးနှောမှု (၂)ဥဿာဟ သတ္တိ–ရဲကျ , လက်နက်, စစ်သားရှာမှီးမှု။ (၃) ပဘာဝ သတ္တိ–စိမ်းကျက်မရွေး ပြစ်ပေးဆုမှုမှု။

မင်းကျင့်တရား ၁၀ ပါး။ ။မင်းကောင်းမင်းမြတ်တို့ ကျင့်ရာသောဝတ်။ မဟာဟံသဇာတ်နှင့် နန္ဒိယဇာတ် အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) ဒါန–အလှူပေးခြင်း။ (၂) သီလ–ငါးပါးသီလ ဆယ်ပါးသီလကို ဆောက်တည်ရခြင်း။ (၃) ပရိစ္စာဂ–ပေးကမ်းချီးမြှင့် စွန့်ကြဲရခြင်း။ (၄) မဒ္ဒဝ–ကိုယ် နှုတ် နူးညံ့သိမ်မွေ့ရခြင်း။ (၅) ဥပေါသထ–အဋ္ဌင်္ဂ သီလ စောင့်သုံးရခြင်း။ (၆) အက္ကောဓ-အမျက်မထွက်ရခြင်း။ (၇) အဝိဟေသ-ရဟန်းရှင်လူ ပြည်သူတို့နှင့် မဆန့်ကျင်ရခြင်း။ (၈) အဝိဟိံသန–ပြည်သူလူထုတို့ကို အခွန်အတုတ်အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် မညှဉ်းဆဲရခြင်း။ (၉) ခန္တိ–သည်းခံရခြင်း။ (၁၀) သမ္မာ ပဋိပန္န- ဖြောင့်မတ်မှန်ကန်စွာ ကျင့်ရခြင်း။

မင်းခမ်းတော်မှာ၊ ၁၃ ဖြာ၊ ဝဲယာ ဆောင်ယောင်ကျင်း။ ။ မင်းနန်းမင်းခမ်း၌ အဆောင် အယောင်တော်များ ခင်းကျင်းရာဝယ် လက်ဝဲ ၁၃ ပါး၊ လက်ျာ ၁၃ ပါးကိုဆိုသည်။ ၎င်း၏ သရုပ်ကို အောက်ပါ ရွှေဘုံနိဒါန်းလာ လင်္ကာ ၂ ရပ်ဖြင့် သိရာ၏။ ။(က) လက်ျာတော်က၊ ရွှေလှော်သိင်္ဂါ၊ မျက်စိမြွှာသား၊ ရတနာသန်လျက်၊ လျှံလက်လျှပ်လျှပ်၊ သားမြီးယပ်နှင့်၊ ထက်ချပ်မကွာ၊ ရတနာ ပန်းတောင်း၊ ခြူးပေါင်းပုလဲ၊ သန္တာဆွဲလျက်။

ရဲရဲရောင်တက်၊ ကွမ်းခွက်ရှစ်ထောင့်၊ ထို့ကြောင့်မရွေ့၊ ခြသေ့် ခံလျက်၊ ကွမ်းခွက်ရတနာ၊ စလင်းကြာနှင့်၊ သိဂ်ါရွှေမှည့်၊ ကွမ်းထည့်ကျပ်မှ၊ ကျပ်လျား စသား၊ သီဟာခံထား၊ ကရားတကောင်း၊ ထိုနှောင်းမြူတာ၊ ရေပြည့်ဖွာတည့်၊ ထီးမှာလေးဆူ၊ စိုက်ထူကြွား ကြွား၊ ယပ်မားချပ်လျက်၊ ရောင်ခြည်ရှက်သည်၊ ပြိုးပြက် ထိန်ထိန် လင်းလင်းတည်း။ ။(ခ) လက်ဝဲတော်က၊ ရွှေလှော် လျှံဝါ၊ မျက်စိမွှာသည်၊ ရတနာဘိနပ်၊ သပ်သပ်တောင်ဝှေး၊ ရောင်ပြေးမိုးဝါး၊ လက်တင်ကြားနှင့်၊ နဂါးကွမ်းခွက်၊ စဉ်လျက် သလစ်၊ လျှပ်လျှပ်ဝင်းဝါ၊ မကွာတသီး၊ ကွမ်းလောင်းကြီးကား၊ အပြီးဆို ဘွယ်၊ ကွမ်းလောင်းငယ်နှင့်၊ တင့်တယ်လှဖွာ၊ ရတနာဖလား၊ ကရားထိုနှောင်၊ သလင်းမြောင်လု၊ လျှံရောင်ရတနာ၊ သစ်တိုင် ပါ၍၊ မြူတာရေချမ်း၊ ပြည့်ဖြိုးလျှမ်းသည်၊ မင်းခမ်း မည်သား၊ ထီးလေးပါးနှင့်၊အကြားအကြား၊ ယပ်မားချပ်လျက်။ စဉ်ဆက်စုံညီ၊ ဆဲ့သုံးစီတည့်၊နှစ်လီပေါင်းမြောက်။နှစ်ဆဲ့ခြောက်လျှင်၊ အံ့လောက် ထူးဆန်း၊ ရှေ့တော်ထွန်းသည်၊ ရောင်ရှန်းပြောင်ပြောင် ဝင်းဝင်း တည်း။

မင်းဆက် ၅ သွယ်၊ ရှင်ဘို့မယ်၊ နန်းလယ်တင့်သည်သာ။ ။ဤ ပုဒ္ဓါကား ကဝိလက္ခဏာ ဒီပနီကျမ်းလာဖြစ်၍ ထိုမှပင် ယူဖြေလိုက် သည်။ (၁) ဘုရင်မင်းခေါင်။ (၂) သားတော်သီဟသူ။ (၃) မင်းလှငယ်။ (၄) ကလေးကျေးတောင်ညိုမင်း။ (၅) မိုးညှင်းမင်း တရားကြီး။ ထိုမင်းငါးဆက်တို့ မိဖုရားမြှောက်ခြင်းကို ခံရသည့် ရှင်ဘို့မယ်ဟု ဆိုလေသည်။

မင်းတို့ အား ၅ ပါး။ ။တိုင်းနိုင်ငံကို အုပ်ချုပ်၍ မင်းလုပ်သူတို့၌ ရှိထားရမည့် ဗလငါးပါးကို ဆိုသည်။ (၁) ဗာဟု ဗလ–လက်ရုံး, လက်နက်, စစ်သည်အင်အား။ (၂) ဘောဂ ဗလ–စားနပ်ရိက္ခာ ရွှေငွေရတနာ ဆင်မြင်း ဥစ္စာအား။ (၃) အမစ္စ ဗလ–အမတ် လိမ္မာများ အင်အား။ (၄) အဘိဇစ္စ ဗလ– အမျိုးမြတ် သန့်ရှင်း ခြင်းအား။ (၅) ပညာ ဗလ–ဉာဏ် ပညာရှိခြင်း အင်အား။

မင်းတို့ဆင်ရာ၊ ရတနာ၊ ၉ ဖြာနဝရတ်။ ။ဤ၌ ကာမဘ္ဘကို ကျမ်းလာ မင်းတို့ ကျင့်သုံးလိုက်နာ ဆောင်ရွက်ရမြဲဖြစ်သော တိုင်းပြည် ရတနာ ကိုးပါးကို ဆိုသည်။ ၎င်းအဖြေ ''တိုင်းပြည်ရတနာ၊ ပြည့်စုံစွာ၊ ၉ ဖြာနဝရတ်'' ဟူသော သရုပ်၌ ရှုပါ။

မင်းတို့ မမေ့အပ်သော အရပ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ဘုရင်မင်းမြတ်နှင့် အစိုးရတို့ မမေ့အပ်သော အရပ် ၃ ပါး။ တိကနိပါတ် အင်္ဂုတ္တိုရ်၌ ဟောသည်။ (၁) အဘိဇာတ ဌာန–မွေးဖွားရာအရပ်။ (၂)အဘိသေက ဌာန–ဘိသိက်ခံရာ သစ္စာခံယူရာအရပ်။ (၃) ဇယ ဌာန–ရန်အောင်ရာအရပ်။

မင်းတိုင်း ၁၂ မှု။ ။ဤ၌ 'မင်းတိုင်း' ဆိုသည်ကား ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ကောက်ယူသောအခွန်အတုတ်ကိုဆိုသည်။ ယင်းအခွန်အတုတ်ကို အောက်ပါပစ္စည်းတို့အပေါ်၌ ကောက်ခံလေ့ရှိသည်။ (၁)တမာစေး။(၂)လျှော်။(၃)အုံတုံခေါက်။ (၄) ဥသျှစ်သီး။ (၅)တင်လဲ။ (၆) မရိုး မီးသွေး။ (၇)ဘာရေးရန်ထန်းဖူး။ (၈) မကျီးမှည့်။ (၉) ရေနံ။(၁၀) အဖွဲ့။(၁၁) လဲဝါ။ (၁၂) ကျွဲကော်။ယင်းအခွန်အတုတ်တို့မှ ဇာတ်တော် စင်ခတ်ကြီးသားများနှင့်အခြားအမှုထမ်း အရာထမ်းများကို လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်ပေးလေ့ရှိသည်။

မင်းပေါင်း ၁၀ ပါးဆေး။ ။၎င်းကို လောကီသမ္မုတိ၌သျှုံ၊ ဆေးကြီးဟူ၍၎င်း၊ တတိယသူရဿတီဆေး ဟူ၍၎င်း အဆိုရှိသည်။ (၁) မြဟ္မာမင်း–ဆေးဥတလုံး။ (၂) သိကြားမင်း–နန္ဒင်းမင်း။ (၃) ဝိဿနိုးမင်း-ငွေပန်းမင်း။ (၄) စကြဝတေးမင်း–တိလက်သာ။ (၅) မိုးမင်း–ဂမုံးရွှေဝါကြီး။ (၆) သေမင်း–ဂမုံးရွှေဝါငယ်။ (၇) ဂုံမင်း–ဂုံမင်းပင်။ (၈) သက်ငယ်မင်း-သမန်းမြက်။ (၉) လမင်း–ဂမုံးလဝင်း။ (၁၀) ကျက်သရေမင်း–ဂမုံးပေါင်း။ ဂမုံးကျက်သရေဆောင်လည်းဟူ၏၊ ၎င်းတို့ကိုပေါင်း၍ မင်းမြောက်တန်ဆာငါးပါးနှင့်ပြင်၊ ဥုံ ''သဗ္ဗရာဇာ ဝိယံ မမ'' ဟူသော မန္တာန်နှင့် (၁၀၀၀) စုတ်။ သမ္ဗုဒ္ဓေ (၁၀၈) စုတ်။ စကြဝတေးမင်းပုံထု၍ဆောင်၊ အကျိုး အနန္တဟူ၏။

မင်းပေါင်း ၁၀၁ ပါး။ ။ဤ၌ တရာ့တပါးသော ထီးဆောင်း မင်းတို့၏အမည်ကို ဇမ္ဗူတံဆိပ်ကျမ်းလာ လူမျိုး တရာ့တပါးကို အကြောင်းပြု၍ ကိုယ့်လူမျိုးနှင့် ကိုယ့်မင်း ဖြစ်ရကား မင်းမျိုး ပေါင်း ''ရာ့ တပါး'' ဟု ဆိုလိုရိပ်ရှိ၏။

မင်းမျိုး အပြား၊ ၇ ပါး၊ ခွဲခြား ဝေဘန်သိ။ ။ဤ၌ မင်း ဟူသော မြန်မာအဘိဓာန်ပုဒ်သည်။ စကြာမင်းမှ စ၍ ရွာစား ရွာသူကြီးတိုင်အောင် သက်ဆိုင်လေရကား ဝိနည်းပါဠိတော် အဋ္ဌကထာတို့၌ လာသည့် မင်းမျိုး ၇ ပါးအပြားကိုသိထားရာ၏။ (၁) ပထဗျာ ရာဇာ-မြေ အလုံးစုံကို အစိုးရသည့် စကြာမင်းကဲ့သို့သော မင်း၊ (၂) ပဒေသ ရာဇာ—တခုသောကျွန်းတွင် တစိတ်တဒေသကို အစိုးရသောမင်း။ (၃) မဏ္ဍလိက ရာဇာ—ကျွန်းတခုတွင် တမြို့နှစ်မြို့ကို စားရသောမင်း။ (၄) အန္တရ ဘောဂိကာ ရာဇာ—မင်းနှစ်ပါးတို့၏ အကြားတွင် နှစ်ရွာ သုံးရွာ၏ အရှင်ဖြစ်သောမင်း။ (၅) အက္ခဒဿ ရာဇာ- ဓမ္မသဘင်ရုံးတော်၌နေ၍ အပြစ်အား လျော်စွာ လက်ခြေစသည်ဖြတ်၍ ဆုမ္မ တတ်သော တရားစီရင်ရသည့် တရားသူကြီးမင်း။ (၆) မဟာမတ္တ ရာဇာ—ထိုထိုရွာနိဂုံးစသည်တို့၌ နေ၍ မင်း၏ကိစ္စတို့ကို ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်တတ်သော ဘုရင်ခံ၏ ရာထူးဌာနမိသူ အမတ်ကြီး မင်း။ (၇) ယေဝါပန ရာဇာ—မင်းတို့ကိုအမှီပြု၍၎င်း၊ မိမိ၏ ဝိရိယကိုမှီ၍၎င်း။ သတ်ဖြတ် ခွဲစိတ်ခြင်းကို ပြုလုပ်စီရင်တတ်သောမင်း။ **မှတ်ချက်။** ။ဤဖော်ပြပါ မင်းတို့တွင် 'ရဟန်းမှာ သိက္ခာ။ မင်းမှာ ဘိသိက်' ဟု ညွှန်ပြ ဝတ်အရေးတော်ပုံစာအုပ်ကျမ်းတို့၌ ဆိုသောကြောင့် ထီးဖြူဆောင်းခြင်းစသော မင်းမြောက်တန်းဆာငါးပါးတို့ကို ဆင်ယင်သုံးစွဲလျက် သုံးပါးသော ရာဇဘိသိက်ကို ခံသောမင်းကိုသာ မင်းဟူ၍ယူသင့်သည်။ သို့ရာတွင် ရာဇဝင်၏ အရာ၌သာ မင်းမြောက်တန်းဆာနှင့် ရာဇဘိသိက်ခံသောမင်းကို မင်းဟုယူရသည်။ အခြားနေရာတို့၌ကား မင်းတိုင်းလည်း အဘိသိက်ခံသည်မဟုတ်သောကြောင့် သင့်သလို ယူကြကုန်။

မင်းမျိုးစိုးနွယ်၊ ဆင်စလွယ်၊ ၈ သွယ် မျိုးအပြား။ ။ရာထူး ဂုဏ်ရည်အလိုက်ခြားနားကာ စလွယ်မျိုး ရှစ်ပါး ထားရှိကြောင်းနှင့်သိရ၏။(၁)ဘုရင်မင်းမြတ်များကား ၂၄ သွယ်ရှိ စလွယ်ကိုသာ ဆင်မြန်းကြသည်။ (၂) ဥပရာဇာတို့က ၂၁ သွယ်ဆင်သည်။ (၃) မင်းညီမင်းသားတို့က ၁၈ သွယ်ဆင်သည်။ (၄) မဟာမျိုးနွယ်တို့ကား ၁၅ သွယ်ရသည်။(၅) အဂ္ဂမဟာ သေနာပတိ တို့ကား ၁၂ သွယ် ဆင်ရသည်။(၆) မှူးမတ်ကြီးတို့ကား ၉ သွယ် ဆင်ရသည်။ (၇) မှူးမတ်လတ်တို့ကား ၆ သွယ်ရ၏။(၈) မှူးမတ်ငယ်တို့ကား ၃သွယ်သာ ရသည်ဟူ၏။

မင်းမြောက်တန်ဆာ ၅ ပါး။ ။ဘုရင်မင်းမြတ်တို့၏ အဆောင် အယောင်တော် ၅ ပါး။ ။(၁) ခဂ္ဂ—သန်လျက်။ (၂) ဆတ္တ—ထီးဖြူ။ (၃) ဥဏှီသ—သင်းကျစ်။ ၄) သုဝဏ္ဏ ပါဒုက-ရွှေခြေနင်း။(၅)ဝါဠ ဗီဇနီ—သားမြီးယပ်။

မစည်ကားအပ်သော အရပ်မျိုး ၃ ပါး။ ။မင်းစိုးရာဇာနှင့် တိုင်းသူပြည်သားတို့ တရားမစောင့် ကောက်ကျစ်စဉ်းလဲသော အခါမျိုး၌ အောက်ဖေါ်ပြပါ နေရာ ၃ ပါးတွင် လူစည်ကား၏။ ။ ၁) ဝိနိစ္ဆယ သာလာ—တရားစီရင်ရာ ရုံးတော်။ (၂) သုသာန—သုသာန် သင်္ချိုင်း။ (၃) ဗန္ဓနာဂါရ—လူဆိုးတို့ကို ချုတ်နှောင်ရာထောင်။

မစ္ဆရိယတရား ၅ ပါး။ ။ဝန်တိုမှု မလိုမုန်းထားခြင်း မျိုး ငါးပါး၊ ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်မှ။(၁) အာဝါသ မစ္ဆရိယ—အိမ်, ကျောင်း, တိုက်တာ နေရာထိုင်ခင်းတို့၌ ဝန်တိုခြင်း။ (၂) ကုလ မစ္ဆရိယ—မိမိဆွေမျိုး ဥပတိ တပည့်ဘကာ တကာခတို့ သူများထံ ဆက်ဆံပေါင်းသင်း ကြည်ညိုမှုကို ဝန်တိုခြင်း။(၃)လာဘ မစ္ဆရိယ-ပစ္စည်းလာဘ်သာဘ၌ ဝန်တိုခြင်း။(၄) ဝဏ္ဏ မစ္ဆရိယ—ကိုယ် အဆင်း, ဂုဏ်သတင်း၌ ဝန်တိုခြင်း။ (၅) ဓမ္မ မစ္ဆရိယ—မိမိ တတ်သိလိမ္မာသော အတတ်ပညာ၌ ဝန်တိုခြင်း၊

မင်္ဂလာမဒေါ်၊ ဒေသတော်၊ မှတ်သော်နယ်ခြား၊ ၅ မျိုးထားရှင်း။ ဘုရားရှင်တို့ ပွင့်တော်မူရာ တောင်ကျွန်း၏ အလယ်ဗဟိုဌာန နယ်မြေသတ်မှတ်ချက်ငါးရပ်ကို ဆိုသည်။ ။(၁) အရှေ့လားသော် ဇင်္ဂလ နိဂုံး (၂) အရှေ့တောင်လားသော် သလ္လဝတီ မြစ်။ (၃) တောင်လားတော် သေတကဏ္ဏိ နိဂုံ။ (၄) အနောက်လားသော် ထုနပုဏ္ဏားရွာ။ (၅) မြောက်လားသော် ဥသိရဒ္ဓဇ တောင်။ မှတ်ချက်။ အဝန်းအကျယ် ယူဇနာ ကိုးရာရှိသည်ဟူ၏။

မင်္ဂလာမနိကာယ် ၃ ကျမ်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''နိကာယ် ၅ ရပ်'' ခ ပိုဒ်မှာကြည့်ပါ။

မတင့်တယ်ရာသည် မျိုး ၄ ပါး။ ။ဤ၌ မှတ်ကျက်လွယ်ကူရန် စာဏာကျပျိုမှ ထုတ်ပြလိုက်သည်။ (၁) အဝတ်မပါ၊ ဆင်တန်ဆာကား၊ သပြာလူနှက်၊ တသိန်းထိုက်လည်း၊ မကြိုက်စဘွယ်၊ မတင့်တယ်တည့်၊ (၂) ဆီထောပတ်များ၊ မပါငြားသည့်၊ စားအစာမှာ၊ ရသာမကြွယ်၊ မတင့်တယ်တည့်။ (၃) ပျိုရွယ်လှစွာ၊ မယ်ကညာ လည်း၊ ၎င်မြွာနှစ်စုံ၊ ပန်းအငုံတို့၊ နွမ်းကျုံ့မလှ၊ လျော့လျည်းကျမူ၊ မိုးကာသက်လာ၊ ဖြစ်တုံပါလည်း၊ အင်္ဂါချို့ငယ်၊ မတင့်တယ်တည့်၊ (၄)နက်ကျယ်လိမ္မာ၊ တတ်ပညာလျှင်၊ မပါကင်းဝေး၊ အသက်မွေး လည်း၊သိမ်သေးမဖွယ်၊ မတင့်တယ်တည်း။

မတိုင်ပင်အပ်သူမျိုး ၈ ယောက်။ ။ထိုသူတို့နှင့်တိုင်ပင်သော်အကျိုးစီးပွါး ပျက်တတ်သည်ဟူ၏၊ စပ်တူ စပ်ဖက် မလုပ်ရာ၊ (၁) ရာဂ စရိုတ-ရာဂ ထုပြောသူ။(၂) ဒေါသ စရိတ-ဒေါသအမျက် ထွက်လွယ်တတ်သူ။(၃) မောဟ စရိတ—မိုက်မဲ တွေဝေသူ။ အကြံတုံး, ဉာဏ်တုံးသူ။ (၄) မာန စရိတ-မာန်မာန ကြီးသူ။ လူမော် လူကြွား။ (၅) လုဒ္ဒ—လောဘရမ္မက် ကြီးသူ၊ (၆) အလသ—ပျင်းရိသူ။ (၇) ကောင်န္တိ—တယောက်တည်း ကျိတ်၍ လုပ်တတ်သူ။ (၈) ဗာလ—လူမိုက် လူရမ်း လူတစောက်ကန်း။

မတိုင်ပင်အပ်သော အရပ်မျိုး ၈ ပါး။ ။ဓိလိန္ဒပညာ ကျမ်းမှ (၁) ဝိသမ ဌာန-မညီမညွတ်သော အရပ်။ အကျိုး ဖရိုဖရဲ ဖြစ်တတ်၏။

(၂) သဘာဝ ဌာန–ကပ္ပသဘင် စသည့်အရပ်။ တုန်လှုပ်၏၊နှလုံး ပူပန်၏။(၃) အတိ ဝါတ ဌာန–အလွန် လေထန်သော အရပ်။ အသံကို နှိပ်စက်၏။(၄) ပတိ ဆန္ဒ ဌာန- ဖုံးလွှမ်းသော အရပ်။ သူတပါး နားထောင်တတ်၏။(၅) ဒေဝ ဌာန–နတ် နေရာ အရပ်။ အကျိုးစီးပွါး နှောင့်နှေးတတ်၏။(၆) ပထ ဌာန–ခရီးလမ်းအရပ်။ စီးပွါး မဖြစ်နိုင်။(၇) သင်္ဂါမ ဌာန–စစ်မြေပြင် အရပ်။ တုန်လှုပ်တတ်၏။(၈) ဥဒကတိတ္ထ-ရေဆိပ် ရေခပ်ရာ။ ထင်ရှားပေါ်လွယ်တတ်၏။

မန္တလေးမြို့တည်၊ ၇ လိ၊ စုံညီတပြိုင်နက်။ ။သက္ကရာဇ် ၁၂၂၁ ခုနှစ် (အုပ်ကျစ်ကျော်ဇ, မန္တလေး) ၌ မန္တလေးရတနာပုံ နေပြည်တော်ကြီးကို တည်ထောင် ဖန်ဆင်းသောအခါ 'မြို့တော် ကျုံးတော် စေတီတော် သိမ်တော် ကျောင်းတော် ပိဋကတ်တိုက်တော် သုဓမ္မာဇရပ်တော်' ၎င်းခုနစ်ဌာနတို့ကို တပြိုင်နက်တည်း အုတ်မြစ်ချ၍ တည်ဆောက်သည် ဟူ၏။

မန်းအောင်မြေချာ၊ လောင်းမြတ်စွာ၊ ၆ ခါဇာတ်ဘဝ။ ။အလောင်းတော်မြတ် နုစဉ်အခါဝယ် မန္တလေးတောင်ခြေ အောင်မြေအရပ်၌ ''ခြင်္သေ့မင်း, ဆင်မင်း, ဆတ်မင်း, ငုံးမင်း, ဖွတ်မင်း, မုဆိုးသား'' ဟူသော ဇာတ်ဘဝတို့ဖြင့် ကျင်လည်ကျက်စားခဲ့ဘူးကြောင်းများဖြင့် ကင်္ဂလက္ခဏာဒီပနီကျမ်း နိဒါန်း၌ မိန့်ဆိုထားလေသည်။

မနသိကာရမျိုး ၂ ပါး။ ။အာရုံကိုယူပေးခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း သဘောတရား ၂ ပါး။ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ။ (၁)ယောနိသော မနသိကာရ–ကောင်းအာရုံ မကောင်းအာရုံတို့ကို တွေ့ထိရာ၌ သင့်တင့်လျောက်ပတ်စွာ ကုသိုလ်ဖြစ်အောင် နှလုံးသွင်းခြင်း။ (၂) အယောနိသော မနသိကာရ–ထိုထိုအာရုံတို့၌ မသင့်တင့် မလျောက်ပတ်စွာ အကုသိုလ်ဖြစ်အောင် နှလုံးသွင်းခြင်း။

မနသိကာရမျိုး ၃ ပါး၊ တနည်း။ ။၎င်းသုံးပါးကား အာရုံ ဝိထိဇောတို့၏ သဘောမျှဖြစ်၍ အနုစိတ်ကို အက်ဂရိုက၌ရှုလေ။

မနေအပ်သော အရပ်မျိုး ၅ ပါး။ ။ဤ၌ကျက်မှတ်၍ လွယ်ကူစေရန် စာဏကျပျို့မှ ထုတ်ပြလိုက်သည်။ မနေအပ်ရာ၊ အရပ်မှာကား၊ (၁) ဥစ္စာစုဝေး၊ မြတ်သေဌေးနှင့် (၂) ဆေးကုလိမ္မာ၊ ဆေးဆရာတည့်။ (၃) စုံလာဆယ်အင်၊ရာဘုရင်ဟု။ (၄) ရေလျှင်တည်ကြောင်း၊ မြစ်နှင့်ချောင်းတည်း။ (၅) မကောင်း,ကောင်းသော၊ အတတ်ဟောသည့်၊ သဘောမြင့်မြတ်၊ ဗေဒင်တတ်ဟု၊ လျောက်ပတ်ဘွယ်ရာ၊ ဤငါးဖြာတို့၊ ကင်းကွာမဲ့ထ၊ ရပ်ဒေသကား၊ မုချဆပ်ဆပ်၊ မနေအပ်တည့်။ **မှတ်ချက်။** ။အမှတ် ၄ အရ ရထားသဘောလမ်းမဲ့ကိုယူ။ ဟိတောပဒေသ၌ ၄ ပါးလာ၏။

မနော ကံ ၃ ပါး၊ မနော ဒုစရိုက် ၃ ပါး။ ။၎င်း၏သရုပ်ကို ''ဒုစရိုက်ဆယ်ပါး''မှာ ထင်ရှားစွာ ပြခဲ့ပြီ။

မပေးလှူအပ်သော ဒါနမျိုး ၅ ပါး။ ။အကျိုးမရှိသော ဒါနမျိုးငါးပါးဟူ၏။ (၁) မဇ္ဇ ဒါန–သေရည်,အရက်,ဘိန်းစသည် ယစ်မျိုးအလှူ။ (၂) သမဇ္ဇ ဒါန–ဇာတ်,ရုပ်သေး,အငြိမ့်စသော ကခြေသည်သဘင်အလှူ။ (၃) ဣတ္ထိဒါန–ကာမမှုအတွက် အလိုဖြည့်ကြံစေရန် မိန်းမအလှူ။ (၄) ဥသဘ ဒါန–နွားမတို့ အလယ်၌ ထယ်ခါခန့်ငြားသော နွားလားနွားသိုးကြီးတို့ကို ပေးလှူခြင်း။(၅) စိတ္တကမ္မ ဒါန–ကြည့်လိုက်လျှင် ကာမဂုဏ်စိတ်တွေ တဖွားဖွားဖြစ်လာနိုင်အောင် ဆန်းကြံလှပစွာ ပြုရေးသားထားသော သုခုမအနုပညာ ပန်းချီကားချပ်များ။

မပေးလှူအပ်သော ဒါနမျိုး ၁၀ ပါး။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'အပါယ်လားကြောင်း အလှူမျိုး ၁၀ ပါး'၌ ပြပြီးပြီ။

မမေ့နိုင်ခြင်းအကြောင်း ၁၆ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'သတိ ရခြင်း၏အကြောင်း ၁၆ ပါး'၌ ရှုပါလေ။

မယ်ကမ္ဘာခေါ်၊ မိန်းမကျော်၊ ၄ ဘော် ကျမ်းဂန် ထွက်။ ။၎င်းသရုပ်'တော်ဝင်သူ ၄ ယောက်'ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

မယ်ဘွဲ့ ရွေးချယ်၊ လှနတ်မယ်၊ ၆ သွယ် အင်္ဂါစစ်။ ။ထိုထို မြို့,ရွာ,တိုင်း,နယ် တို့၌ အလှမယ် ရွေးကာ ဘွဲ့ပေးကြရာတွင် ရှေးဦးစွာ

အလှလက္ခဏာ ၆ ပါးကို စိစစ်ရမည်ဟူ၏။ ၎င်းသရုပ်'အပြစ် ၆ ပါး၊ ကင်းစင်ခြား၊ လှထွား ပျိုသူဇာ'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

မယား ၅ ပါး၊ ပယ်စွန့်ထား၊ မိန့်ကြား ဓမ္မသတ်။ ။ကွာစွန့်အပ်သော မယားမျိုး ငါးပါးယူ၏။ ရှေ့ ၃ ပါးကို မကွာလိုကလည်း နေနိုင်သည်။ ကဝိသက္ခဏာဒီပနီကျမ်းမှ။ (၁) မြုံသောမယား၊ ရှစ်နှစ်ငံ့ စောင့်ရမည်။ (၂) သွီးမိန်းမသာ ဖွားသောမယား၊ ရှစ်ယောက် ဆယ်ယောက်အထိ မွေးအောင် စောင့်ငံ့ရမည်။ (၃) နူသောမယား၊ ကွာလိုက ကွာစေ။ (၄) လင်စောင်မျှောက်မထားသော မယား။ (၅) အမျိုးတို့၏ အကျင့်တရားကို ဖျက်သောမယား။

မယားအပြား၊ ၇ ပါး၊ မိန့်ကြား မြတ်ဗုဒ္ဓါ။ ။၎င်း သရုပ်ကို မဃဒေဝလင်္ကာစကားရပ်ဖြင့် သိရာ၏။ 'မယားခုနစ်မျိုး၊ ရှိမြဲရိုးတွင်၊ သူခိုးအရှင်၊ သူသတ်သွင်သို့၊ အကြင်မယား၊ လား၏ငရဲ၊ အမြဲမှတ်ဘိ၊ အမိတမျှ၊ နှမမယွန်း၊ ခင်ပွန်းတသွယ်၊ ကျွန်နှယ်လေးဖြာ၊ မယားမှာကား၊ နိဗ္ဗာနတ်ပြည်၊ လားမြဲမည်၏။ ယင်းသည်လေးသွယ်၊မယားဝယ်လည်း၊ ကျွန်နှယ်အလား၊ ထိုမယားမူ၊ယောကျ်ားဆုပန်၊ နိဗ္ဗာန်ဆုကောင်း၊ တောင်းကမလွှဲ၊မချွတ်တူတည်၊ ပြည့်မြဲမည်၏။' အင်္ဂုတ္တိုရ် သတ္တကနှင့် သုဇာတဇာတ် အဋ္ဌကထာ၌ အကျယ်ရှု။

မယားအရာ၊ မြောက်ကြောင်းမှာ၊ ၁၀ ဖြာကျမ်းအထွက်။ ။ဓနက္ကီတာဒယော ဒသ ဘရိယာ, ဟူသော တေရသကဏ်ဋီကာပါဠိအရ မယားအရာ မြောက်ခြင်း၏ အကြောင်း ဆယ်ပါးကို သိရာ၏။ ၎င်းအကျယ်ကို ''အုပ်ထိန်းခြင်းရှိသော မိန်းမ ၂၀ '' သရုပ်တွင် နံပါတ် ၁၁ မှစ၍ ကြည့်ရှုပါလေ။

မယားခိုး အပြား ၇ ပါး။ ။မယားခိုးမှု စီရင်ရာ၌ မနုဓမ္မသတ်အလို အောက်ပါခုနစ်ပါးကိုပြသည်။ (၁) ဟတ္ထဂ္ဂါဟ-လက် စသည် ကိုင်တွယ် သုံးသပ်ခြင်း။ (၂) ဃရပဋ္ဌ-လင်မရှိခိုက် အိမ်သို့ သွားရောက်ခြင်း။ (၃) ဂုယှဋ္ဌာန-လုံခြုံသောအရပ်၌ ကာမနှင့် စပ်သောစကား

တို့ကို ဆိုခြင်း။(၄) သလ္လာပ-ကာမဂုဏ်ဖြင့်ဖြောင်းဖြပြောဆိုခြင်း။ (၅) သေနိ-တင်းတိမ်, ခြင်ထောင်တွင်းသို့ ဝင်ရောက်ခြင်း။(၆) ဒွါရ-တိုက်တံခါး အတွင်းသို့ ဝင်ရောက်ခြင်း။(၇) သေယျ-အိပ်ရာခန်းသို့ ဝင်ရောက်ခြင်း။

မယားမြတ် ၈ ယောက်။ ။လောကီကျမ်းလာဥပဒေသ။ (၁) ထမင်းစားသောအခါ မိခင်ကဲ့သို့ ပြုစုလုပ်ကျွေးတတ်သောမယား။(၂) လင်ကို အဝတ်အစားပြုပြင်ဆင်ယင်၍ ပေးတတ်သောမယား။ (၃) လင်ကို ပကတိအခါ၌ မောင်ကဲ့သို့ ရိုသေရှက်ကြောက်တတ်သောမယား။ (၄) လင်ကို ကျွန်မသဖွယ် လုပ်ကျွေးတတ်သောမယား။ (၅) ဘေးရန်ရှိသောအခါ အဟုံအပင်ရသောမယား။ (၆)ကာမကိစ္စ၌ လင်၏မွေ့လျော်ဘွယ်ကို ပြုကျင့်တတ်သောမယား။ (၇) အရောင်အဆင်း၏ တင့်တယ်လှပခြင်းကို ပြုပြင်ဖိးလိမ်းတတ်သောမယား၊ (၈) လင်၏အလို၌ သည်းခံနိုင်သောမယား။

မယားမြတ်တို့အကျင့် လက္ခဏာ ၆ ပါး။ ။မိန်းမမြတ်တို့ လိုက်နာပြုကျင့်ခြင်း အလေ့မြတ် ခြောက်ပါးဟူ၏။ မဟာသုဒဿနသုတ်ပါဠိတော်မှ။ (၁) ပုဗ္ဗုဋ္ဌာယိ-ရှေးဦးစွာ အိပ်ရာမှ ထလေ့ရှိခြင်း၊ (၂) ပစ္ဆာ နိပါတိ-နောက်မှ အိပ်လေ့ရှိခြင်း။ (၃) ကိံကာရ ပဋိဿာဝိဏီ-ပြုလုပ်ပေးရန် လင့်အသံစကားကို အသင့်နာခံလေ့ရှိခြင်း။ (၄) မနာပ စာရီ-နှစ်ခြိုက်ဘွယ်ကို ပြုလေ့ရှိခြင်း။ (၅) ပိယ ဝါဒိနီ-ချစ်ဘွယ်စကားကို ဆိုလေ့ရှိခြင်း။ (၆) မနသာပိ နော အတိစာရီ-ယောကျ်ားတပါးကို စိတ်ဖြင့်မျှ မကြံစီမလွန်ကျူး နေလေ့ရှိ၏။

မယားဝတ် ၅ ပါး။ ။အိမ်ထောင်ရှင်ခေါ် မယားလုပ်သူတို့ ပြုကျင့်ရမည့် ဝတ်ငါးပါး။ ။(၁) အိမ်တွင်းမှု ပြုဘွယ်တို့ကို စေ့စွာ ပြုလုပ်ရခြင်း။ (၂) လင်ရှာ၍ရသော ပစ္စည်းဥစ္စာကို စုဆောင်းမိအောင် သိမ်းတတ်ရခြင်း။ (၃) မိမိလင်မှ တပါးယောကျ်ားကို မတပ်မက် မနှစ်သက်ရခြင်း။ (၄) မိမိဆွေမျိုး လင်၏ဆွေမျိုးတို့ကို

ံလျော်သလို ပေးကမ်းဖြန့်ချိရခြင်း။ (၅) အပျင်းမထူ အိမ်သူ-ပြီလှစွာ နေထိုင်ရခြင်း။

မရဏာအပြား မျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်း၏သရုပ်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို 'သေခြင်းအပြားမျိုး ၃ ပါး'၌ရှုပါ။

မရှိသေတတ်သူမျိုး ၁၂ ယောက်။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'ရှိသေထိုက်သူအား မရှိသေသူ ၁၂ ဦး'၌ ရှုပါ။

မရောင့်ရဲ မတင်းတိမ်နိုင်သောအရာကြီး ၃ မျိုး။ ။ဘယ်အခါမျှ ပေးလို့ ဖြည့်လို့ ဖို့လို့ ပြည့်စုံအားရမှု မရှိနိုင်ဟူ၏။ အင်္ဂုတ္တရတိက။ (၁) အဂ္ဂိခန္ဓော-ဟုန်းဟုန်းလောင်ငြီး မီးပုံကြီး။ (၂) သမုဒ္ဒေါ-သမုဒ္ဒရာပင်လယ်။(၃) မဟိစ္ဆော-အလိုလောဘ ကြီးမားလွန်းသူ။

မရောင်းကောင်းသော ကုန်စည်မျိုး ၅ ပါး။ ။ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့ ရှောင်ကြဉ်ဖယ်ရှား အပြစ်ရသော ရောင်းကုန်ငါးပါး၊ (၁) သတ္တဝါဏိဇ္ဇာ-အများသေကြောင်း လက်နက်ပေါင်း အမျိုးမျိုး။ (၂) သတ္တဝါဏိဇ္ဇာ-ဆင်, မြင်း, လူစသော အစေခံသတ္တဝါအပေါင်း။ (၃) မံသ ဝါဏိဇ္ဇာ-အသားစားကြောင်း ကြက်ငှက်စသော သားကောင်အပေါင်း။ (၄) မဇ္ဇ ဝါဏိဇ္ဇာ-သေရည်အရက်မျိုး ဟူသမျှ။ (၅) ဝိသ ဝါဏိဇ္ဇာ-အများသေကြောင်း အဆိပ်ပေါင်းဟူသမျှ။

မရှက်ရာသည် ၄ ပါး။ ။လွယ်ကူစွာ ကျက်မှတ်နိုင်ရန် စာဏက္ကျ ပျို့မှ ထုတ်ပြလိုက်သည်။ (၁) ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ရစိမ့်ငှါလျှင်။ သွားလာလည်းပြု၊ ရောင်းဝယ်မှုတည့်။(၂) တခုခုသာ၊ တတ်ပညာကို၊ လိုရာကပ်ချဉ်း၊ သင်ကြား ခြင်းနှင့်၊ (၃) မကင်းနိုင်ရာ၊ လူတကာတို့၊ အစာစားခြင်း၊ မရှက်လျှင်းနှင့်။ (၄) ပေါင်းသင်း မေထုန်၊ ကာမဂုဏ်ဟု၊ မြူးခုန်ပျော်ပါး၊ ကိုယ့်မယားနှင့်၊ လင်သားချင်းချင်း၊ ခံစားလျှင်းသော်၊ ရှက်ခြင်းစွန့်ရ၊ မှန်မုချတည့်။

မသွားရာသာ၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ ကျမ်းကား အဘယ်နည်း။ ။ဤ၌ "မသွားရာသည်၊ ဆယ်ပါးမည်ကား" ဟူသောလင်္ကာဖြင့် စိန္တကျော်သူဦးသြရေး ဩဝါဒထူးပျို့တွင် တွေ့မြင်ဖတ်ရှုဘူး၏။ အခြားကျမ်းစာများ၌ကား မတွေ့ရပါ။

မ သတ်ကာရန်၊ ရေးထုံးမှန်၊ ၉ တန် မြန်မာမှု။ ။ကာရန်ငယ်အသံမျိုး ၆၄ ပါးနှင့် ၃၆ ပါးသော ဌာနတို့တွင် ပါဝင်သည့် ဝေါဟာရ၊ ။'အမ်, အမ့်, အမ်း,၊ အိမ်, အိမ့်, အိမ်း,၊ အုမ်, အုမ့်, အုမ်း။' မှတ်ချက်။ ။များသောအားဖြင့် မ သတ်နှင့် နိဂ္ဂဟိတ်ခေါ် သေးသေးတင် တို့ကား တူသော သတ်ပုံကာရန် ရှိကြ၏။

မသာချရာ၊ ဈာပနာ၊ ၃ ပြ မျိုးအပြား။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'ဈာပနမျိုး ၃ ပါး'ဟူသော ပြဿနာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

မသူတော်တရား၊ ၇ ပါး၊ ရှောင်ရှားတိုင်းပြည်သူ။ ။သူယုတ်မာတို့၏ အကျင့်တရား ၇ ပါး။ ခုဒ္ဒကဝဏ္ဏပိဘင်းပါဠိတော်မှ။ (၁) အ သဒ္ဓေါ-သဒ္ဓါတရားမရှိ။ (၂) အ ဟိရိကော-မကောင်းမှု၌ မရှက်တတ်။ (၃) အ နောတပ္ပီ-ယုတ်မာမှု၌ မကြောက်တတ်။ (၄) အပ္ပသုတော-အကြားအမြင်' လိမ္မာမှုနည်း၏။ (၅) ကုသိတော-ပျင်းရိ၏။ (၆) မုဋ္ဌဿတိ-သတိမေ့၏။ (၇)ဒုပညော-ပညာမရှိ။

မသေဘူးဆို၊ ၄ ပုဂ္ဂိုလ်၊ မြေဆိုမိန့်တော်မူ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးပြား ၁၂ ပါး'ဟူသော ပုစ္ဆာ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

မဟာလွတာ တန်းဆာမျိုး ၂ပါး။ ။မင်းမိဖုရား,ကတော်မြတ်များ၏ ဝတ်ရုံတော် ၂ မျိုး။ မဟာလတာဟုသည်း ခေါ်၏။ (၁) ဥက္ကဋ္ဌယကင်စိုက် မဟာလွတာ တန်းဆာတမျိုး။ (၂) မဟာလွတာတန်းဆာ ရိုးရိုးတမျိုး။

မဟာကပ်ခေါ်၊ ၄ ဘော်အင်္ဂါ၊ မြေဆိုပါ။ ။အောက်ပါ အသင်္ချေယျ ၄ ကပ်ကို မဟာကပ်၏ အင်္ဂါလေးပါး ဟု သိရာ၏။ ဤအသင်္ချေယျ လေးကပ်တို့ကား အချိန်ကာလအားဖြင့် ညီမျှသော ပမာဏရှိကြကုန်၏။ ဤလေးကပ်သည် မဟာကပ် တကပ်မည်၏။ (၁)သံဝဋ္ဋ အသင်္ချေယျကပ်-ကပ္ပါပျက်မိုးကြီးရွာသည်ကစ၍ကပ္ပါလောက ဓာတ်ကြီးတခုလုံး ဘာမျှမရှိ ဟင်းလင်းပြင်ကြီးဖြစ်သည်တိုင်အောင် ပျက်ဆဲကပ်ကာလတမျိုး။ (၂) သံဝဋ္ဋဋ္ဌာယီ အသင်္ချေယျကပ်-ဟင်းလင်းပြင်ကြီးဖြစ်သည်ကစ၍ ကပ္ပါပြုမိုးကြီးရွာသည်

တိုင်အောင် အပျက်ကြီးအတိုင်းတည်နေသော တည်ဆဲကပ်ကာလ တမျိုး။ (၃) ဝိဝဋ္ဋ အသင်္ချေယျကပ်–ကပ္ပါပြုမို့ကြီးရွာသည်က စ၍ နေ, လ, နက္ခတ် ပေါ်သည်တိုင်အောင် ကပ္ပါဖြစ်ပြီး၍ တည် ဆဲကပ်ကာလတမျိုး။ (၄) ဝိဝဋ္ဋဋ္ဌာယီ အသင်္ချေယျကပ်-နေ လ နက္ခတ် ပေါ်သည်ကစ၍ ကပ္ပါပျက်မိုးကြီး ရွာသည်တိုင်အောင် တည်ဆဲကာလတမျိုး။

မဟာပဉ္စကျူမျိုး ၅ ပါး။ ။ပိဋကော် ဆေးကျမ်းဝေါဟာရ ။၁–ဥသျှစ်မြစ်။ ၂-သခွတ်မြစ်။၃-ကြောင်လျှာမြစ်။ ၄-ရမနေ့မြစ်။ ၅-တပဆေးမြစ်။ ၎င်းအကျိုးကား။ လေကိုဖြောင့်စေ၏။ ဝမ်းကိုကောင်းစေ၏။ အပူကိုငြိမ်းစေတတ်၏။

မဟာပဒေသမျိုး ၄ ပါး။ ။အကျယ်ဝန်းဆုံးသော တရား၏ တည်ရာ နည်းဥပဒေကြီး လေးပါး၊ သို့မဟုတ် ကြီးမြတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်များအား ညွှန်ကြားချက်။ သာသနာတော်၌ အမှုဖြစ်ပွါးလာလျှင် ယင်းလေးပါးဖြင့် ညွှန်ကြားဆိုပြောတိုင်း လက်မခံ အဟုတ်မပြုရ ဟုတ်မဟုတ်စိစစ်ညှိနှိုင်းပြီးမှ ဆုံးဖြတ်ရမည်ဟူ၏။ ။(၁) ဗုဒ္ဓါပဒေသ–ဘုရားထံမှ ကြားနာရသော တရားဟု ဘုရားအား ညွှန်ကြားခြင်း၊ (၂) သံဃာပဒေသ–သံဃာထံမှ ကြားနာမှတ်သားရသော တရားဟု သံဃာအား ညွှန်ကြားခြင်း။ (၃) သမ္ဗဟုလာ ထေရာပဒေသ–ဂိုဏ်းထံမှ ကြားနာမှတ်သားရသော တရားဟု ဂိုဏ်းအား ညွှန်ကြားခြင်း။(၄) ဧက ထေရာပဒေသ-သက်ဝင်ယုံကြည်ခံတည်ထိုက်သော ထေရ်ကြီးတပါးထံမှ ကြားနာမှတ်သားရသော တရားဟုပုဂ္ဂိုလ်အားညွှန်ကြားခြင်း။ ဤကား–သုတ်မဟာဝါအလို။

မဟာပဒေသမျိုး ၄ ပါး၊ တနည်း။ ။ဝိနည်းမဟာဝါအဋ္ဌကထာ။
(၁) အပ္ပဋိက္ခိတ္တ အကပ္ပိယ-မပယ်မြစ်ခဲ့သော မအပ်သောဝတ္ထု။
(၂) အပ္ပဋိက္ခိတ္တ ကပ္ပိယ-မပယ်မြစ်ခဲ့သော အပ်သောဝတ္ထု။
(၃) အနနုညာတ အကပ္ပိယ–ခွင့်မပြုခဲ့သော မအပ်သောဝတ္ထု။
(၄) အနနုညာတ ကပ္ပိယ–ခွင့်မပြုခဲ့သော အပ်သောဝတ္ထု။

မဟာပဒေသမျိုး ၄ ပါး တနည်း။ ။သုတ်မဟာဝါအဋ္ဌကထာ။

(၁) သုတ္တ–ဘုရားဟော သံဂါယနာဝင်ပါဠိတော်များ။ (၂) သုတ္တာနုလောမ–အဋ္ဌကထာ ဋီကာများ။ (၃) အာစရိယ–ဆရာသမားတို့၏ ခိုင်လုံသောအယူအဆ။ (၄) အတ္တနောမတိ–မိမိ၏ ဟုတ်မှန်စွာ ဝေဘန်ယူဆမှု သဘော။

မဟာပုရိသ လက္ခဏာတော် ၃၂ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'လက္ခဏာတော်ကြီး ၃၂ ပါး'၌ ရှုပါလေ။

မဟာဘိည ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ၄ ပါး။ ။တခုသော အာဝဇ္ဇန်းဝီထိစိတ်စဉ်ဖြင့် အတိတ်ဘဝ ၁၆ သင်္ချေကာလဘိုင်အောင် တပြိုင်နက်မြင်နိုင်သော ပုဂ္ဂိုလ်ထူး ၄ ယောက်၊ ဘုရားတဆူသာသနာ၌ ထိုပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ၄ ပါးသာရှိသည်ဟူ၏။ (၁) ရှင်သာရိပုတ္တရာ။ (၂) ရှင်မောဂ္ဂလာန်။ (၃) ရှင်ဗာကုလထေရ်။ (၄) ယသော်ဓရာထေရီမ။

မဟာဘုတ်ကြီး ၄ ပါး။ ။အကြောင်းညီညွတ်က ကြီးကျယ်ပွါးများခြင်းသို့ ရောက်အောင် စွမ်းဆောင်နိုင်သော သတ္တိရှိသည့် ရုပ်ဓာတ်ကြီးလေးပါးကိုခေါ်ဆိုသည်။ (၁) ပထဝီခေါ်မြေဓာတ်–အလုံးစုံသောရုပ်ဟူသမျှတို့၏ ထောက်တည်ဖွဲ့စည်း လောင်မြိုက်ရာဝတ္ထု၊ ခက်မာသောသဘောလက္ခဏာကလေး။ (၂) အာပေါခေါ် ရေဓာတ်–ပြန့်နှံ့ဖွဲ့စည်းတတ်သော သဘောလက္ခဏာကလေး။ (၃) တေဇောခေါ် မီးဓာတ်–အငွေ့၏အဖြစ်သဘောလက္ခဏာကလေး။ (၄) ဝါယောခေါ်လေဓာတ်–တုန်လှုပ်ရွေ့ရှား ထောက်ကန်ခြင်းသဘောလက္ခဏာကလေး။

မဟာလတာ၊ ဆင်တန်ဆာ၊ ၂ ဖြာမျိုးခွဲသိ။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'မဟာလ္လတာမျိုး ၂ ပါး'၌ပြခဲ့ပြီ။

မဟာလတာ၊ဆင်မြန်းကာ၊၃ ဖြာမိန်းမမြတ်။ ။ဤသာသနာတော်အတွင်း၌ မဟာလတာ တန်းဆာကို ဆင်မြန်းရသူ ၃ ယောက်ကို တွေ့ရပေ၏။ (၁) ဝိသာခါ သူဌေးမကြီး၊ (၂) မလ္လိကာ ခေါ် ဗန္ဓုလ စစ်သူကြီးကတော်။ (၃) ရာဇဂြိုဟ် သူဌေး သမီး တဦး။ မှတ်ချက်။ ။ဆင်ပြောင်ငါးစီးအား ဆောင်နိုင်သူတို့သာ ယင်းတန်ဆာကို ဝတ်ရုံနိုင်သည် ဟူ၏။

မဟာသာလမျိုး ၃ ပါး။ ။ဥစ္စာအနှစ်နှင့် ပေါများပြည့်စုံသော သူဌေးကြီးများ၏ အမျိုးအပြား။ (၁) ခတ္တိယ မဟာသာလ မျိုး–မိမိတို့ သုံးသည်ထက် ပိုနေသော ငွေကုဋေ ရာ,ထောင်,မြေ၌ မြှုပ်ထားရသည့် သူဌေးကြီးများ။ (၂) ဗြဟ္မဏ မဟာသာလ မျိုး–အပိုငွေ ကုဋေရှစ်ဆယ်အထက် မြေမြှုပ်ထားရသော ပုဏ္ဏားကြီးများ။ (၃) ဂဟပတိ မဟာသာလမျိုး–အပိုငွေ ကုဋေလေးဆယ်အထက် မြေမြှုပ်ထားရသော ပုဏ္ဏားကြီးများ။

မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ်။ ။၎င်းတို့၏ သရုပ် အမည်တော်များကို 'လက်ဝဲတော်ရံ ၄ ကျိပ် လက်ျာတော်ရံ' ၄ ကျိပ်မှာ ထင်ရှားစေမည်၊ အာဂုတ္တိုရ်မဟာဋီကာမှ။

မာန်တက်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။ငါတကားဟု ထောင်လွှား မှတ်ထင်တတ်သော အကြောင်း ၃ ပါး။(၁) သေယျမာန်–ဂုဏ်,ဇာတ်,ပညာ, ဥစ္စာ,အဆင်း,သားချင်း,ခြွေရံစသည်အားဖြင့် သူ့ထက် မြတ်၏ဟု မှတ်ထင်ခြင်း။ (၂) သဒိသမာန်–ထိုထို ဂုဏ် သိရ် ဥစ္စာ စသည်၌ သင်းတို့နှင့်ငါ အတူတူသာဟု မှတ်ထင်တတ်ကြခြင်း။(၃) ဟီနမာန်–ငါက သင်းတို့အောက်က လူဖြစ်သော်လဲ ဘာ အရေးစိုက်ရမလဲဟု ထောင်လွှားမှုမျိုး။ မဟာနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော်။

မာန်တက်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး တနည်း။ ။အထက် နည်းနှင့် သဘောတူ သဒ္ဒါကွဲ မျှသာ ထူးသည်။ (၁) ဇာတိမာန်– မျိုးဇာတ်ကို စွဲ၍ တက်ခြင်း။ (၂) ဂေါတ္တမာန်-အဆက် အနွယ်ကို စွဲ၍ တက်ခြင်း။ ဓုသာရိယမာန်–အစိုးရမှု စည်းစိမ်ချမ်းသာမှုကို စွဲ၍ တက်ခြင်း၊

မာန်တက်ခြင်းမျိုး ၉ ပါး။ ။အထက်ပါ မာန်တက်ခြင်း ၃ ပါး တို့တွင် တပါး တပါး၌ ပဏီတမာန်, မဇ္ဈိမမာန်, ဟီနမာန်ဟု ၃ ပါးစီ ပြားပြန်ရကား မာန်တက်ခြင်း ၉ ပါးဖြစ်၏။ ခုဒ္ဒကဝိဘင်းပါဠိတော်။

မာန်ယစ်ခြင်း ၃ ပါး။ ။မာန်မူခြင်း မာန်ယစ်မူးခြင်း၏အကြောင်း ၃ ပါး။ (၁) အာရောဂျမဒ–ရောဂါကင်းစင် ကျန်းမာခြင်းလျှင် မာန်ယစ်ခြင်း။ (၂) ယောဗ္ဗနမဒ-အားအင်ဖြိုးကြွယ် အရွယ်၏

လျောက်ပတ်တင့်တယ်ခြင်းဖြင့် မာန်ယစ်ခြင်း။ (၄) ဇာတိမဒ– မျိုးဇာတ်ဂုဏ်ရည်ကိုစွဲ၍ မာန်ယစ်ခြင်း။

(မာ)

မာနမျိုးပြား၊ ထို ၄ ပါး၊ မိန့်ကြားကျမ်းဗေဒင်။ ။မာသမျိုး ၄ ပါးကိုပင် အချို့ဗေဒင်ကျမ်းတို့၌ 'မာနမျိုး ၄ ပါး'ဟု ရေးသား ခေါ်ဝေါ်ကြ၏။ အနက်အဓိပ္ပါယ် အတူတူပင်မှတ်လေ။

မာယာ ၃ နှင့်၊ အမြဲယှဉ်၊ ဘုရင်စစ်သူကြီး။ ။၎င်းသရုပ် 'စဉ်းလဲ ရခြင်းမျိုး ၃ ပါး'၌ ရှုပါလေ။

မာယာ ၄၀၊ မှုမျိုးကြွယ်၊ ပျိုမယ်ဇာတ္တိယ။ ။မိန်းမတို့သည် မိမိ ဘို့ကို တပ်နှစ်သက်စေရန်အတွက် ယောကျ်ားတို့အပေါ်၌ လှည့်ပတ် ဖြားယောင်းခြင်းမျိုး ၄၀ ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ အသီတိနိပါတ် ကုဏာလဇာတ်ပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ ၂ ရပ်မှ။(၁)ဝိဇမ္ဘတိ– ယောကျ်ားကိုမြင်လျှင် ငါ့ဤသို့ပြုခြားအံ့၊ ငါ့အား တပ်နှစ်သက် လိမ့်မည်ဟု ယောကျ်ားအပါး၌ ရပ်လျက် ကိုယ်လက် ဆန့်သော အမှုအရာကို ပြု၏။ (၂) ဝိနမတိ-ဤငါပြုသော အမှုဘ်ဖြင့် အခွင့် ရသည် မရသည်ကို ယောကျ်ားသိလိမ့်မည်ဟူ၍ မူလက ချိန်းချက် ထားသည်ဖြစ်စေ မထားသည်ဖြစ်စေ တစုံတခုသောဝတ္ထုကို မြေ မှကြွအောင် ပြုသကဲ့သို့ မိမိ၏ ကိုယ်ကို ကျောပြင်ကို မြင်အောင် ညွှတ်ရောင် ပြု၏။ (၃) ဝိလသတိ–သွား လာ အိပ် ထိုင် လျောင်း ၎တို့ဖြင့်၎င်း၊ သို့မဟုတ် အတင့်အတယ် တန်ဆာဆင်ခြင်းဖြင့်၎င်း၊ ယော ကျ်ားမှာ ငွေမက်အောင် ဝံပယ်ပျောင်းပုံသော အခြင်းအရာကို ပြု၏။ ၄) ဝိလဇ္ဇတိ–ရှက်စနိုးယောင်ပြုလျက် အဝတ်ဖြင့်ကိုယ်လက် ကို ဖုံးလွှမ်းခြင်း နံရံတိုင်စသည်တို့ကို မှီကပ်၍နေခြင်းစသည်ဖြင့် ရှက် ယောင်ဆောင်၏။(၅)နခေန နခံ ဃဋ္ဋေတိ- ခြေသည်းကိုခြေသည်း ချင်း၊လက်သည်းကိုလက်သည်းချင်းခြစ်၍ လှည့်ဖြား၏။(၆) ပါဒေန ပါဒံအက္ကမတိ-ခြေဖွားတခုဖြင့် ခြေတခုကိုနင်း၏၊ (၇) ကဋ္ဌေန ဝိခလခတိ-သစ်သားတုတ်ချောင်းဖြင့်မြေကိုခြစ်ရေး၏။(၈) ဒါရကံ

ဥလ္လဿတိ–ကလေးသူငယ်ကို ချီ၍မြှောက်၏။ (၉) ဥလ္လဿာပေတိ-သူတပါးကိုတိုက်တွန်း၍ သူငယ်ကိုမြှောက်စေ၏။ (၁၀)သိဉ်တိ သူငယ်ကို နမ်း၏၊ (၁၁) သိဃ်ာပေတိ-မိမိကို နမ်းခိုင်း၏။(၁၂) ကိဠတိ-သူငယ်ကို ကစား၏။ (၁၃) ကိဠာပေတိ- သူငယ်ကို ကစားစေ၏။ (၁၄) စုမ္ဗတိ-သူငယ်ကို ဖက်ယမ်း၏၊ စုတ်၏၊(၁၅) စုမ္ဗာပေတိ-သူငယ်ကို ဖက်ယမ်းစေ၏၊ စုတ်စေ၏။ (၁၆) ဘုဉ္ဇတိ–သူငယ်၏ မုန့်စသည်ကို ယူ၍စား၏။ (၁၇) ဘုဉ္ဇာပေတိ–သူငယ်ကို စားစေ၏။ (၁၈) ဒဒါတိ–သူငယ်အား တစုံတခုကို ပေး၏။ (၁၉) အာယာစတိ–တဖန်ပြန်၍ တောင်း၏။ (၂၀) အနုကရောတိ–သူငယ်နှင့် အတူလိုက်၍ ပြု၏။ (၂၁) ဥစ္စံ ဘာသတိ – ယောကျ်ားအား မြင့်သောအသံ နှစ်သက် ဖွယ်သော စကား ချီးမွမ်းသောစကားကို ဆို၏။ (၂၂) နိစ္စံ ဘာသတိ–ယောကျ်ားအား ညှင်းညှင်းသော အသံ မနှစ်သက် ဖွယ်သော စကား နှိမ့်ချသောစကားကို ဆို၏၊ (၂၃) ဝိစ္စံ ဘာသတိ–ပရိသတ်အလယ်၌ သီချင်းစသည်ကို ထင်စွာဆို၏။ ပတိ ဝိစ္စံ ဘာသတိ–ဆိတ်ငြိမ်ရာ၌ ကခြင်း သီခြင်းစသည်ဖြင့် ဖြားယောင်း၍ ပြောဆို၏။ (၂၄)နစ္စေန ဂီတေန ဝါဒိတေန ရောဒိတေန ဝိလာသိတေန ဝိဘူသိတေန ဇဂ္ဃတိ–ကခြင်း၊ သီခြင်း၊ တီးမှုတ်ခြင်း၊ ငိုခြင်း၊စမွယ်ခြင်း တန်ဆာဆင်ခြင်း၊ပြင်းစွာရယ်ခြင်းဖြင့် နိမိတ်အမှတ်ကိုပြု၏။ (၂၅) ပေက္ခတိ–စောင်းငဲ့၍ ကြာကြာကြည့် ကြည့်၏။(၂၆) ကမ္မိ စာလေတိ-ခါး တင်ပါးကို နိမ့်တုံမြင့်တုံ ပြု၏။ (၂၇) ဂုယှ ဘဏ္ဍကံ-လျှို့ဝှက်အပ်သော ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းကို လှုပ်၏။ (၂၈) ဥရု ဝိဝရတိ– ပေါင်ကိုဖွင့်ဖေါ်၏။ (၂၉) ထနံ ဒဿေတိ–နို့သားမြတ်ကို ပြ၏။ (၃၀) ဥရု ပိဒဟတိ–ပေါင်ကိုဖုံး၏၊ (၃၁)ကစ္ဆံ ဒဿေတိ–လက်ကတီးကို ပြ၏။ (၃၂) နာဘိ ဒဿေတိ–ချက်ကို ပြ၏။ (၃၃) အက္ခိံနိ ခဏာတိ-မျက်စိကို မှိတ်၏၊ (၃၄) ဘမုံ ဥက္ခိပတိ– မျက်ခုံးချီ၏၊ မျက်စပစ်၏။ (၃၅) ဩဋ္ဌံ ပလိက္ခတိ–နှုတ်ခမ်းကို ကိုက်၏။ (၃၆) ဇိဝှံ

နိလ္လာပေတိ-လျှာကို ထုတ်၍။ (၃၇) ဒုဿံ မုဥ္စတိ-ထမိကို ကျွတ်အောင် ပြု၍။ (၃၈) ဒုဿံ ပတိဗန္ဓတိ-ထမိကိုပြင်၍ဝတ်၍။ (၃၉) သီသံ မုဥ္စတိ-ဆံထုံးကိုဖြေ၍။ (၄၀) သီသံဗန္ဓတိ-ဆံကို ပြန်ထုံး၍။

မာရ် ၅ ပါး။ ။နှောင့်ရှက်ဆီးတားမှု ငါးပါး။ (၁) ရွှေပလ္လင်တော်မြဲကို စစ်တပ်နှင့်တိုက်လုသော မာရ်နတ်သားကို 'ဒေဝပုတ္တမာရ်'ခေါ်သည်။ (၂) ကိလေသာ ၁၀ ပါး၊ သို့မဟုတ် ၁၅၀၀ ကိလေသာကို 'ကိလေသာမာရ်'ခေါ်သည်။ (၃) ဘဝသစ်အဖို့ ပြစ်ချစိမ် ပြုပြင်တတ်သောကံကို 'အဘိသင်္ခါရမာရ်' ခေါ်သည်။ (၄) ရဟန္တာမဖြစ်မီအတွင်း ကုသိုလ်ကံအကုသိုလ်ကံတို့၏ စီမံပြစ်ချရာ ဘဝသစ်၌ဖြစ်ရလတံ့သော ခန္ဓာငါးပါးကို'ခန္ဓမာရ်'ခေါ်သည်။ (၅) သေရခြင်းသဘောကို 'မစ္စုမာရ်'ခေါ်သည်။

မာရ်စစ်သည် ၁၀ ပါး။ ။ကုသိုလ်မှု၌ တိုက်ဖျက်လေ့ရှိသော မာရ်နတ်၏ စစ်သည်တော် ဆယ်ယောက်။ (၁) ကာမ ရာဂ-ကာမဂုဏ်၌ တပ်မက်မှု။ (၂) အရတိ-ကောင်းမှု၌ မမွေ့လျော်မှု။ (၃) ခုပ္ပိပါသ-ဆာလောင် မွတ်သိပ် တတ်မှု။ (၄) တဏှာ-ဆာလောင်သော အရာကို ရှာမှီးခြင်း။ (၅) ထိန မိဒ္ဓ-ငိုက်မျည်းအိပ်ချင်ခြင်း။ (၆) ဘီရု-ကြောက်ခြင်း။ (၇) ဝိစိကိစ္ဆာ-ယုံမှားသံသယ ဖြစ်ခြင်း။ (၈) မက္ခ, ထမ္ဘ-ကျေးဇူးမဲ့ ပြုခြင်း,ခက်ထန်ခြင်း။ (၉) လာဘ, သိလောက, သက္ကာရ, မိစ္ဆာလဒ္ဓ-မဟုတ်မမှန် လုပ်ကြံယုတ်မာသော လာဘ်, ကျော်ဇော, ပူဇော်ခံမှုမျိုး။ (၁၀) အတ္တုက်ံသန, ပရဝမ္ဘန-ကိုယ့်ကိုမြှောက်, သူ့ကိုနှိမ့်မှု သဘောယုတ်။

မာလိန်မှူး အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''သင်္ဘောသူကြီး အင်္ဂါ ၉ ပါး''၌ ရှုပါ။

မာသမျိုး ၃ ပါး။ ။ဗေဒင်ကျမ်းသုံး ဝေါဟာရဖြစ်သည်။၎င်းကိုပင် 'လ မျိုး ၃ ပါး'ဟုလည်း ခေါ်သေး၏။ (၁)သူရိယ မာသ-မိဿံပြီဿစသော ၁၂ ရာသီကို ခေါ်သည်။တနည်း။ တနင်္ဂနွေ ဂြိုဟ်မင်း

ရပ်တည်ခြင်းကို အစွဲပြု၍ ခေါ်သောလ။ သို့မဟုတ် ယခုလပြည့်မှသည် နောက်လပြည့်၏အကြားကို သူရိယ မာသဟုခေါ်သည်မှတ်။ မြန်မာဘာသာအားဖြင့် နေမင်းကို အမှတ်စွဲပြု၍ခေါ်သောလ ဟူ၏။ (၂) စန္ဒရ မာသ–တန်းခူး, ကဆုန်စသော ၁၂ လကို ခေါ်သည်။ တနည်း။ တနလ်ာဂြိုဟ်ရပ်တည်ခြင်းကို အစွဲမှတ်ပြု၍ ခေါ်သောလ။ သို့မဟုတ် ယခုလကွယ်ကစ၍ နောက်လကွယ် တိုင်အောင် အကြားကို စန္ဒရ မာသဟု ခေါ်ကြ၏။ မြန်မာ ဘာသာအားဖြင့် စန္ဒခေါ် တနလ်ာစန်းဂြိုဟ်ကို အမှတ်အသားပြု၍ခေါ်သောလတည်း။ ဥပမာ၊ မိန်ရာသီနှင့် မိဿရာသီအကြား တဝက်စီကို စန္ဒရ မာသ တန်းခူးလဟု ခေါ်သည် သိလေ။ (၃) သဝဏ မာသ-သည်နေ့ နေထွက်သည်ကစ၍ နောက်တနေ့ နေထွက် တိုင်အောင် ရေတွက် ခြင်းဖြင့် ရက်ပေါင်း ၃၀ ပြည့်သောအခါ သဝဏ မာသ တလဟုခေါ်သည်။ **မှတ်ချက်။** ။စန္ဒရမာသကိုပင် ဝေါဟာရမာသဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။

မာသမျိုး ၄ ပါး တနည်း။ ။၎ကား သဒ္ဒတ္ထထေ:မ မဟာနိဓိ အဘိဓာန် ကျမ်းဆရာအလိုတည်း။(၁) သော:ရ မာသ–နေမင်းသည် တရာသီ၌ အံသာ ၃၀။ သို့မဟုတ် ရက် ၃၀ နေသည်ကိုစွဲ၍ ပိုင်းခြား နိုင်းယှဉ်သော:လ။ (၂) သာဝဏ မာသ–ဗိဋကတော်အလို အချက်ဖြင့် ဗေဒင်အလို သန်းခေါင်ဖြင့် နေသွားကိုပိုင်းခြားကန့်သတ်၍ ရက်ပေါင်း ၃၀–၂၉ ရက်တို့ဖြင့် ရေတွက်သောလ။ (၃) စန္ဒရ မာသ – နေနှင့်လ တကြိမ်ထပ်မိသည်မှ တကြိမ်ထပ်မိသည်အထိ တိထီ ၃၀ ရက် ၃၀ ဖြင့်ခေါ်သောလ၊ (၄) နက္ခတ္တ မာသ– နက္ခတ်တလုံးသည် တရက်မည်၏။ ပုဏ္ဏမီနက္ခတ်ဖြင့် ပိုင်းခြားနှိုင်းယှဉ်အပ်သောလမျိုးကိုခေါ်သည်။

(မိ)

မိစ္ဆာဝိတက်မျိုး ၉ ပါး။ ။သီတင်းသည်တို့အတွက် သိသညိုး နွမ်းကြောင်း ဝိတက်မျိုး ၉ ပါး၊ (၁) ကာမ ဝိတက် –ကာမ

ဂုဏ်၌ ကြံစည်မှု လျော်ခြင်း။ (၂) ဉာတိ ဝိတက်—ဆွေမျိုး အတွက် ကြံစည်မှုမျိုး။ (၃) ဇနပဒ ဝိတက်—တိုင်းပြည်ဇနပုဒ် အတွက် ကြံစည်ချက်များ။ (၄) အမရဏ ဝိတက်—မနာ, မအို, မသေ လိုခြင်း။ (၅) အနုဝဉာတ ဝိတက်—မထေရ်မဲ့ ပြုရန်။ (၆) လာဘ ဝိတက်—လာဘ်ပစ္စည်းရေး၌။ (၇) သက္ကာယ ဝိတက်—စွဲလမ်းမှု တပ်နှစ်သက်မှု၌။ (၈) ကိတ္တိ ဝိတက်—ကျော်စောလိုမှု၌။ (၉) ဂေဟသိတ ဝိတက်—အိုးအိမ်ကိုမှီ၍ ကြံစည်ခြင်းမျိုး။

မိတ်ဆွေ၏အပြစ် ၇ ပါး။ ။၎င်းအပြစ် ၇ ပါးတွင် တပါးပါးရှိသူကို မိတ်ဆွေမဖွဲ့အပ်ချေ။ ဟိတောပဒေသ။ (၁) ရဟဿဘေဒ—လျှို့ဝှက်သိုသိပ်အပ်သော အကြောင်းအချက်ကို ထုတ်ဖော်ဖွင့်ချခြင်း။ (၂) ယာစန—အတောင်းအရမ်းများခြင်း။ (၃) နိဋ္ဌုရ—ကြင်နာမဖက် ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်ခြင်း။ (၄) စလစိတ္တ—စိတ်ခိုင်မြဲမတည်ခြင်း။ (၅) ကောဓ-ဒေါသကြီးခြင်း။ (၆) နိသစ္စ—မဖြောင့်မှန်ခြင်း။ (၇) ဇုတ—လောင်းကစား အပျော်အပါးများခြင်း။

မိတ်ဆွေကောင်း အင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပာယ်ကို "ခင်ပွန်းကောင်း အင်္ဂါ ၇ ပါး" ၌ပြခဲ့ပြီ။ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ။

မိတ်ဆွေမျိုးအပြား ၃ ပါး။ ။၎င်းမိတ်ဆွေမျိုး ၃ ပါးတွင် အစဉ်အတိုင်းတပါးထက်တပါးပိုမိုရင်းနှီးမှုရှိသည်ဟူ၏၊ (၁) သန္ဒိဋ္ဌ မိတ်ဆွေ—အချင်းချင်း တွေ့ကြုံသွားလာ ပြောဆိုဘူးသော မိတ်ဆွေမျိုး။ (၂) သမ္ဘတ္တ မိတ်ဆွေ—အတူတကွ ထမင်းလက်ဆုံ စားဘူးသည် ထိအောင် ရင်းနှီးသော မိတ်ဆွေမျိုး။ (၃) သမသိက္ခိတ မိတ်ဆွေ-ကျောင်းနေဖက် ကစားဖက် တကျောင်းတည်းထွက် မိတ်ဆွေ, တရားကျင့်သုံး သီတင်းသုံးဖက် မိတ်ဆွေ, ဆရာတူ တပည့်မျိုး။

မိတ်ဆွေမျိုးအပြား ၄ ပါး တနည်း။ ။ဟိတောပဒေသမှ။ (၁) ဩရသ—ရင်၌ဖြစ်သော သားချစ်သမီး ပင်ကိုယ်ပြီးသောမိတ်ဆွေ။ (၂) ကတသမ္ဗန္ဓ-ထိမ်းမြားလက်ထပ် စေ့စပ်၍ပြုအပ်သော ဆွေးမသမက် ခမီးခမက်စသောမိတ်ဆွေ။ (၃) ဝံသက္ကမာဂတ—မျိုးရိုးမပျက် ဆင်းသက်လာသော အစဉ်အဆက်ဖြစ်သော မိတ်ဆွေ။

(၄) ဗျသနာရက္ခက – ပစ္စည်းဥစ္စာ ပျက်သောခါ၌ လာရောက် စောင့်ရှောက် ကူညီကာကွယ်ပေးတတ်သောမိတ်ဆွေသစ်။

မိတ်ဆွေဝတ် ၅ ပါး။ ။ငင်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို အောက်ပါလင်္ကာ စကားရပ်ဖြင့်သိ၍ လူ့ယဉ်ကျေးမှုကို ပြုကြပါကုန်။ (၁) ပေး ကမ်းချီးမြှင့်။ (၂) ကိုယ်နှင့်ယှဉ်ထား။ (၃) စည်းပွားဆောင် ရွက်။ (၄) နှုတ်မြွက်ချိုသာ။ (၅) သစ္စာမှန်စေ၊ ဝတ်ငါးထွေ၊ ကျင့်လေမိတ်သဟာ။

မိတ်ပျက်ခြင်းရာ၊ ကြောင်း ၄ ဖြာ၊ မိန့်မှာ ကျမ်းနီတိ။ ။မိတ်ဆွေ ချင်း မုန်းတီး ပျက်ပြားကြောင်း တရား ၄ ပါး။ (၁) ပရိုးပတား ပြောကြား နေထိုင်ခြင်း။ (၂) တဦးထံတဦး လည်ပတ် ဝင်ထွက် သွားလာမှု မရှိခြင်း။(၃) ပစ္စည်းဥစ္စာ ပေးယူ ဆက်ဆံမှု မရှိခြင်း။ (၄) အခါမဟုတ်သည်၌ တောင်းယူချေးငှါး များလွန်းခြင်း။

မိန်းမအပြား၊မျိုး ၄ ပါး၊ ခွဲခြားသျှတြ။ ။လောကီ ဇာတ်သျှတ္တရမှ (၁) ပဒုမ္မနီ မိန်းမမျိုး–ခါးစည်း, ရင်ကျယ်, သေးသွယ်ချော မောသော လက်ချောင်းများ, အသားဖြူ, ကိုယ်ယနံ့ ကြာညို ကဲ့သို့မွှေး, ရသာချိုေ သံသာမြည်ကြွေး, စက္ကဝက်ငှက်မကဲ့သို့ သွား လာမှုယဉ်ကျေးခြင်း လက္ခဏာများရှိ၏၊ ဆင်ကဲ့သို့ ကြည့်တတ် သည်ဟူ၏၊ (၂) သင်္ခနီ မိန်းမမျိုး–အသားညိုညက်, ကိုယ်ယနံ့ ကား ငရုတ်ပန်းနံ့ ပုံ့ပုံ့သင်းသင်းရှိ၏, ရသာချဥ်၏, ဟင်္သာမ ကဲ့သို့သွားလာ၏, လက်ချောင်းကြီး၏, မျက်နှာထူ လည်ကုတ်တို ချင်ကြားစေ့, ဆံပင်နီရှိတတ်သည်၊ ကျားကဲ့သို့ ကြည့်တတ်သည် ဟူ၏၊ (၃) စိတြနီ မိန်းမမျိုး–ဝါရွှေဝင်းသော အသားရောင်ရှိ ၏, ကိုယ်ယနံ့ကား ကျင်နံ့ကဲ့သို့ရှိ၏, ရသာဖန်ဖန်ရှိ၏, ဒိန်ညင်း ငှက်ကဲ့သို့ သွားလာတတ်၏, ကျီးကန်းကဲ့သို့ ကြည့်တတ်၏။ ရင်ကုန်း, တင်ကျယ်,ချက်နက်, ဖမိုးမွေးလက်မွေးရှည်, လက်သည်း အိမ်တို၍ ဒူးဆစ်အောက်ပိုင်း တိုတတ်သည်, ဆန်းကြယ်စွာ ပြင် ဆင်ဝတ်စားတတ်သည်ဟူ၏။ (၄) ဟတ္ထိနီ မိန်းမမျိုး–အသားနီ ပန်းရောင်, ကိုယ်ယနံ့ ညှီဟောင်ဟောင်, အရသာစပ်ရှားရှား

ဆင်ကဲ့သို့သွားခြင်းများ, ယင်ကောင်ကဲ့သို့ကြည့်ခြင်းအလားရှိ၏, ငမ်းပြင်း, ဗိုက်ကျယ်, သား မြတ်ရှည်တွဲ၍ ခေါင်းသီးကြီး၏, ဆံကောက်၍ မေးရိုးကြီးကြီးရှိတတ်သည် ဟူ၏။

မိန်းမ ၂၀၊ အုပ်ထိန်းကွယ်၊ ရှောင်ဘွယ်မေထုန်မှု။ ။ငင်းပြဿနာ အဆုန်းအဖြတ် မှုကျယ်ကို "အုပ်ထိန်းခြင်းရှိသော မိန်းမမျိုး၂၀"၌ ပြန်ကြည့်ပါလေ။

မိန်းမဂြိုဟ် ၄လုံး။ ။ရွှေ,ခါး,သီ,ထ, ဂြိုဟ်မိန်းမဟူသော လက်ာအရ၊ ရာဟုဂြိုဟ်,တနင်္လာဂြိုဟ်,သောကြာဂြိုဟ်,စနေဂြိုဟ်တို့ကိုဆို၏။

မိန်းမတို့ အပြစ် ၆ ပါး။ ။(၁) အရေ်ရှည်လွန်းသောမိန်းမ၊(၂) အရပ် ပုလွန်းသူ။ (၃) အသားဖြူလွန်းသူ။ (၄) အသားမည်းလွန်းသူ။ (၅) ဝလွန်းသူ။ (၆) ပိန်လွန်းသူ ဟူ၏။

မိန်းမတို့၏ အပြစ် ၇ ပါး တနည်း။ ။များသောအားဖြင့် မိန်းမတို့မှာ ဖြစ်တတ်ကြောင်းကို ဟိတောပဒေသကဆို၏။ (၁)အသတျ-ဖေါက်ပြန်မှားယွင်း, မိတ္တာစာရအကျင့်မျိုးကို ပြုတတ်ခြင်း။ (၂) သာဟသာ–မဉ္ဇူးစမ်းမဆင်ခြင်, အမှုကိစ္စကို အဆောတလျင်ပြုကတတ်ခြင်း၊ (၃) မာယာ–ကောက်ကျစ်မတည်၊ လိမ်လည်လှည့်ဖြားတတ်ခြင်း။ (၄) မဆ္ဆရိယ–ဝန်တိုမိစ္ဆာ များစွာ ဖြစ်တတ်ခြင်း။ (၅) အတိလုဒ္ဓ-တဏှာရာဂ၊ လောဘရမ္မက်၊ ထက်မြက်ဖိစီးလွန်းအားကြီးခြင်း၊ (၆)နိဂ္ဂုဏတ္တ–ခမ်းနားကြီးကျယ်သော ပြုလုပ်ဖွယ်တို့၌ ရေလည်စွာမသိမလိမ္မာခြင်း။ (၇)အသောစတ္တ-အတွင်းပြင်ပ၊ နှစ်ဌာနဝယ်၊ မစင်ကြယ်မသန့်ရှင်းခြင်း။

မိန်းမတို့၏ အား ၅ ပါး။ ။မာတုဂါမတို့ မာန်တက်ကြောင်း အား ၅ ပါး။ (၁) ရူပဗလ–အဆင်းအသွင် လှခြင်း။ (၂) ဘောဂဗလ–ပစ္စည်းဥစ္စာ ပေါများခြင်း။ (၃) ဉာတိဗလ-ဆွေမျိုးတောင့်ခြင်း၊(၄)ပုတ္တဗလ–သားရတနာရှိခြင်း။ (၅)သီလဗလ-ကိုယ်ကျင့် သီလရှိခြင်း။ **မှတ်ချက်။** ။ဉာတိဗလ အစား"လိမ္မာခြင်းနှင့် မပုင်းရှိခြင်း" ကို ထည့်၍လည်း သင်္ဂဟတသုတ်၌ ဟောသေး၏။

မိန်းမတို့ ပျက်စီးခြင်း ကြောင်းရင်း ၉ ပါး။ ။လောကနီတိအဖွင့်မှ။ (၁) မိမိတယောက်တည်း လှည့်လည် သွားလာနေထိုင်ခြင်း။ (၂) လင်ကိုပစ်ထား မိဘနေအိမ် သွား၍ များစွာ နေတတ်ခြင်း။ (၃) လူများစွာ စည်းဝေးသော အရပ်သို့ သွားလာထွက်ဝင်တတ်ခြင်း။ (၄) ပွဲလမ်းသဘင် အပျော်အရွှင် လိုက်စားတတ်ခြင်း။ (၅) ယောကျ်ား ပုဂ္ဂိုလ်တို့နှင့် ပူးကပ်ရောဝင်စွာ နေတတ်ခြင်း။ (၆) အမြဲပြုဘွယ် အလုပ်အကိုင်မရှိ ပျင်းရိနေခြင်း။ (၇) လင်ယောကျ်ား အိုမင်း၍ ကာမမှု၌ မစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၈) လင်ယောကျ်ားနှင့်၃–၄ လ ကင်း၍ နေခြင်း။ (၉) ဝတ်စားဘွယ်ရာ ဥစ္စာချို့တဲ့ခြင်း။

မိန်းမတို့ ပေါက်ပြန် ပျက်စီးကြောင်းတရား ၁၃ ပါး၊ တနည်း။ ဟိတောပဒေသကျမ်းမှ။ ။(၁) သပဋ္ဌာန–ကိစ္စတိုင်း၌ ကိုယ်တိုင် စိုးမိုးလုပ်ကိုင် အာဏာပိုင် ပြဋ္ဌာန်းမှု ရနေခြင်း။ (၂) ပိတုမန္ဒိရ နိဝသန–အဘနှင့်သာ ကြာမြင့်စွာ အုပ်ထိန်းခံ၍ နေရခြင်း။ (၃) ယာတြောဿဝ အင်္ဂတိ–အထူးစီစဉ်သော ပျော်ပွဲသဘင်တို့၌ ပါဝင်ဆင်နွှဲခြင်း။ (၄) ပုရိသ သန်မိ ဂေါဋ္ဌိ–ယောကျ်ားတို့နှင့် ဝိုင်းဖွဲ့ရယ်မော တသောသော နေထိုင်ခြင်း။ (၅) အနိယမဝါသ–အိမ်တကာ လျှောက်လည်၍ နေခြင်း။ (၆) ဝိဒေသဝါသ–တမြို့တရွာ တနယ် တရပ်သို့ အမြဲမတည် တယောက်တည်း လှည့်လည် နေထိုင်ခြင်း။ (၇) သကုလဋ္ဌ သံသဂ္ဂ-လော်လီသော သွမ်းသော မိန်းမရမ်းတို့နှင့် အတူပေါင်းသင်းနေထိုင်ခြင်း။ (၈) နိဗ္ဗာယဝုတ္တိဗျသန-သက်မွေးဝမ်းကျောင်း ကောင်းသောလုပ်ငန်း၏ မကြာခဏ ပျက်စီးဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ (၉) ပတိ ဝုဒ္ဓက-လင်ယောကျ်ား၏ သက်ကြီးရွှင်းယို အရွယ်အိုခြင်း။ (၁၀) ဤဿိတ-လင်ဖြစ်သူက အချောင်မယား အမြှောင်ထား၍ ပျော်ပါးကာ နေခြင်း၊ (၁၁) ပဝါသန–လင်ယောကျ်ားနှင့် ကွေကွင်းကွဲကွာ ကြာမြင့်စွာ နေခြင်း။ (၁၂) ပါန–သေအရက်သောက်ခြင်း။ (၁၃) သုပ္ပ–ယောကျ်ားတပါးနှင့် ပျော်ပါးပေါင်းဖေါ်ရသည်ဟု အိပ်မက်ခါ လွန်မင်းစွာ အိပ်ခြင်း။

မိန်းမတို့ မရကောင်းသောဘဝကြီး ၅ ပါး၊ တနည်း ၆ ပါး။ ။ မိန်းမသားဇာတ်အဖြစ်ဖြင့် မရကောင်းမဖြစ်ကောင်းသော ဘဝကြီး ငါးပါးဟူ၏။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာဝတ္ထု သောဓနီ ဂါထာဝဏ္ဏနာမှ။ (၁) သမ္မာ သမ္ဗုဒ္ဓ–ဘုရားဘဝ အဖြစ်။ (၂) စက္က ဝတ္တိ ရာဇာ–စကြဝတေးမင်းကြီး၊ (၃) မဟာ ဗြဟ္မာ–ဗြဟ္မာမင်းကြီး၊ (၄) သက္ကာ–သိကြားမင်းကြီး။ (၅) မာရော–မာရ်နတ်မင်းကြီး။

မှတ်ချက်။ ။ ပေဟိဘိက္ခု ရဟန်းမ ဘဝကိုလည်း မရကောင်းချေ။

မိန်းမတို့ မရောင့်ရဲနိုင်ခြင်း တရား ၄ ပါး။ ။ များသော အားဖြင့် ရှိတတ်ကြောင်းကို နိတိကျမ်း၌ ဆိုသည်။ (၁) မေထုနေ– မေထုန်မှု၌၎င်း။ (၂) ဓနေ–ဥစ္စာစည်းစိမ် ရမှု၌၎င်း။ (၃) ပုတ္တ-သား ဖွါးရေး၌ ၎င်း။ (၄) အလင်္ကာရေ-တန်းဆာဆင်ဝတ်ရေး၌၎င်း။

မိန်းမတို့ မာန်တက်ခြင်း အကြောင်း ၅ ပါး။ ။ မာတုဂါမသံယုတ် လာ အထက်ပါ 'မိန်းမတို့၏ အား ငါးပါး 'ကိုပင်ဆိုသည်။

မိန်းမတို့သတ္တိ ၄ ပါး။ ။ ကျက်မှတ်ရလွယ်ကူစေရန် စာဆိုကျဖွဲ့ လာအတိုင်း ထုတ်ပြလိုက်သည်။ မိန်းမဟူသည်၊ ဤမျိုးမည်ကား၊ လူရည်တင့်ထွား၊ မိုယောကျ်ားထက်၊ (၁) အစားနှစ်ပြန်၊ (၂) ဥာဏ်မှာလေးဆ။ (၃) လုံ့လခြောက်ပုံ၊ (၄) ကာမဂုဏ်ရှစ်၊ လွန်၍ဖြစ်၏၊ အနှစ်ပညာ၊ ရှေ့သွားကာဖြင့်၊ လူ့ရွာလေးကြ၊ ဆက်ဆံကြလေ့။

မိန်းမ ဥါရ ၁၃ ပေါက်။ ။ အမတ သာဂရ ဘေသဇ္ဇ ကျမ်းကြီးမှ။ (က) မျက်စိ ၂ ပေါက်၊ (ခ) နား ၂ ပေါက်။ (ဂ) နှာခေါင်း ၂ ပေါက်၊ (ဃ) နို့သားမြွတ် ၂ ပေါက်၊(င) ကျင်ငယ်ပေါက်၊ (စ) ကျင်ကြီးပေါက်။(ဆ) ငယ်ထိပ်ပေါက်။(ဇ) သားအိမ်တိုက် ခန်းပေါက်၊(ဈ) ပါးစပ်ပေါက်။ ပေါင်း ၁၃ ပေါက် ဖြစ်၏။

မိန်းမများသာ၊ ဆက်ဆံရှာ၊ ၅ ဖြာ အာဝေဏိ။ ။ ၎င်းသရုပ် ''အာဝေဏိက ဒုက္ခ ၅ ပါး'' ဟူသော ပြဿနာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

မိန်းမမြတ်ကျင့်ဝတ် ၅ ပါး။ ။ ဇူဇကသို့ဘုတြမှ ယူပြဖြေဆိုလိုက်သည်။ မဟာသုဒဿနသုတ်၌လည်း ဤနည်းနှင်နှင်လာ၏။(၁)လုပ်ငန်းကိစ္စ

ရပ်တို့၌ လင်နှင့်တိုင်ပင်ကာ စိတ်သဘောတူညီမှုယူ၍ ပြုလုပ်ခြင်း။ (၂) လင်အိပ်မှ အိပ်ရခြင်း။ အိပ်ရာဝင် နှင်းနှိပ်ပေးရခြင်း။ (၃) လင်မထမီ ထရခြင်း။ (၄) လင်မြတ်နိုး နှစ်သက်မှုတို့ကို လိုက်နာ ပြုမူ ကျင့်ကြံရခြင်း။ (၅) လင်နှင့်ပြောဆိုရာ၌ ပြုံးချိုသောမျက်နှာ သာယာသောအသံများ အမြဲထားရှိရခြင်း။

မိန်းမမြတ်တို့ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။မိန်းမမြတ်များ လိုက်နာကျင့်သုံး သောဝတ္တရားကိုးပါး ဟူ၏။ သာမုဒ္ဒိကကျမ်းမှ။ (၁) အိမ်တွင်း မှု သန့်ရှင်းရေး ပြုလုပ်စိမံတတ်ရခြင်း။ (၂) ကိုယ့်လင်မှတပါး အ ခြားယောကျ်ားသို့ စိတ်မျှမကူးခြင်း။ (၃) လင်ရှာရသောဥစ္စာကို သိမ်းဆည်းတတ်ရခြင်း။ (၄) လင်၏ရှေးဦးစွာ အိပ်ရာမှထရခြင်း။ (၅) လင်အိပ်ပြီးမှအိပ်ရခြင်း။ (၆) လင်၏စီမံတိုင်ပင်မှုကို ခံယူ ကူညီရခြင်း။ (၇) လင့်အလိုအကြိုက်ကို သိတတ် ပြုတတ်ရခြင်း၊ (၈) ပြုံးသောမျက်နှာ ချိုသာသောစကားရှိရခြင်း။ (၉) အပူ ဉာအေးနှင့်လျော်စွာ လင့်အား ဝတ်ဆင်ပေးတတ်ရခြင်း။

မိန်းမမြတ်ဖြစ်ကြောင်းတရား ၄ ပါး။ ။မိန်းမမြတ်ဖြစ်နိုင်ရန် ကိုယ် ကျင့် တရားလေးပါး။ ကောသလမင်းကြီးအား ဘုရားဟောသည်။ (၁) သီလ ဝတီ-အကျင့်သီလ ဇုန္ဒြေသိက္ခာရှိခြင်း။ (၂) မေဓာ ဝိနီ-အမြော်အမြင် ဆင်ခြင် ဉာဏ်နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၃) သဿု ဒေဝါ-ယောက္ခမကို အိမ်ဦး နတ်ကဲ့သို့ ဆည်း ကပ်ခြင်း၊ (၄) ပတိဗ္ဗတာ—လင်ကို ရိုသေ ယုယ မြတ်နိုးခြင်း။

မိန်းမလှသား၊ ဘွဲ့ပုံထား၊ ဆယ်ပါး တေဒင်။ ။၎င်း သ ရုပ် 'တေဒင်ရသူ လှမိန်းမ ၁၀ ယောက်'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

မိဖုရားကြီးမျိုး ၄ ပါး။ ။၎င်းတို့၏ သရုပ်အမိပ္ပါယ်ကို အောက် ပါ မဃဒေဝလင်္ကာသစ် စကားဖြင့် ထင်ရှားစေသည်။ 'ရွှေ ထီးခပြောင်ပြောင်၊ နန်းဆောင်ဆောင်ထက်၊ မြောက် တောင် အနောက်၊ အလယ်မြောက်၍၊ လေးယောက် မိဖုရား၊ အကြီးထား မှ, အကျယ်ကို နန်းရမိဖုရားမျိုး ၄ ပါး' မှာ ကြည့်လေ၊

မိဖုရားပြားမျိုး ၈ ပါး၊ ခြားနားဝေဘန်သိ။ ။နန်းရမိဖုရားကြီး

၄ ယောက်နှင့် အဆောင်ရ မိဖုရား ၄ ယောက်ပေါင်းရှစ်ယောက်ကိုဆိုသည်။ အကျယ်ကို ဆိုင်ရာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

(မီ)

မီတာ ဂ မျိုး။ ။ဤ၌ ထင်ရှားစေရန် ကီလိုမီတာကစ၍ ဖော်ပြသည်။ ကီလိုမီတာ ကား။ ပြင်သစ်ဘာသာ စကားဖြစ်သည်။ မြန်မာလိုဆိုမူ ကီလိုကား (၁၀၀၀) မီတာကား အတိုင်းအရှည် တခုဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ မီတာပေါင်း (၁၀၀၀) တထောင် ရှည်၏ ဟုဆိုလိုသည်။ ကီလို ဆိုသောစကားလုံးမှာ ပါဠိဘာသာ "သဟဿ" ဆိုသောစကားလုံးနှင့် ဆက်သွယ်လျက်ရှိကြောင်းကို အင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်၌ပြ၏။ အတိုင်းအရှည်ကို သုံးရာ၌ မြန်မာတွင် တောင်, တာ, လက်သစ်,။ အင်္ဂလိပ်တွင် လက်မ, ပေ, ကိုက်, စသည်တို့ကို မှတ်သည်ရှိသကဲ့သို့ ပြင်သစ်ပြည်၌ အသုံးပြုသည့် "မက်ထရစ်" နည်းတွင် မီတာ ဟူသော အရှည်ကို မှတ်ကြသည်။ မီတာတခုသည် ၃ ပေ ၃ လက်မ ၅ ပဲသာသာရှိ၏။ တနည်း ၃ ပေ ၃ ၃် လက်မ။ တနည်း ၃၉.၃၇ လက်မရှိ၏ဟု မှတ်ရာသည်။ ပြင်သစ်ပြည် ပါရစ်မြို့တော်၌ "မြူရိုဒီအချီ" ခေါ် ဘဏ်တိုက်ကြီးတွင် ၁ မီတာရှည်သော သတ္တုချောင်းတခုကို အများပြည်သူတို့ စံနမူနာအတွက် ထားရှိလေသည်။ ၎င်းမီတာသုံးနည်းစံနစ်ကို အင်္ဂလိပ်, အမေရိကံ, ရုသျှ တို့မှတပါး ကျန်သော ကမ္ဘာ့နိုင်ငံများအားလုံးလိုလို အသုံးပြုကြ၏။ မီတာ၏ အမျိုးအစားရှစ်ပါးကား။ (၁) မိလီမီတာ၊ (၂) စင်တီမီတာ၊ (၃) ဒယ်စီမီတာ၊ (၄) မီတာ၊ (၅) ဒေကာမီတာ၊ (၆) ဟက်တိုမီတာ၊ (၇) ကီလိုမီတာ၊ (၈) မရီးယားမီတာ ဟူ၍ ရှစ်မျိုးရှိလေသည်။ အမှတ် ၄ မီတာခေါ် ၁ မီတာသည် ၃ ပေ ၃ ၃ လက်မရှိကြောင်းကို ပြဆိုခဲ့ပြီဖြစ်၍ ၎င်းတို့ကို ရေတွက်လိုသော် အငယ်ဆုံး 'မိလီမီတာ' မှ အကြီးဆုံး 'မရီးယားမီတာ' အထိ ဆယ်ဆတိုးသွားရသည်ချည်းမှတ်လေ။ (မိလီမီတာတဆယ်သည် စင်တီမီတာ

တခု, စင်တိမိတာတဆယ်သည် ဒယ်စိမိတာတခုဟုဆိုလေသည်။)
ထိုကြောင့် ကီလိုမိတာတခုကို အင်္ဂလိပ်သုံး မိုင်,ဖါလုံ, နည်းနှင့်
ဘွက်သော် ၅ ဖါလုံ။ကိုက်ပေါင်း (၁၁၀၀) နီးပါးရှိကြောင်း တွေ့
ရ၏။

မိး ၃ ပါး။ ။သက်ဆိုင်သူတို့အား ကောင်း,ဆိုး,နှစ်မျိုးကိုပေးတတ်
သော မီးသုံးပါးဟူ၏။ (၁) အာဟုနေယျဂ္ဂိမီးခေါ် ဆရာမိဘာ
နှစ်ပါး။ တပည့် သားသမီးတို့၏ ပူဇော် သက္ကာရကို ခံထိုက်
သော ကျေးဇူးရှင် ဆရာမိဘာနှစ်ပါးအား ပြစ်မှားဆန့်ကျင်သော
သားသမီးတို့သည် အပါယ်ငရဲ၌ ဆင်းရဲ လောင်ကျွမ်း တတ်သော
ကြောင့် မီး ခေါ်သည်၊ (၂) ဂဟ ပတဂ္ဂိမီးခေါ် လင်ယောကျာ်း။
အိမ်ရှင် လင်ယောကျာ်းသည် မယားဖြစ်သူ၏ အိမ်ရာဝတ်စား
တန်းဆာများကို ဖြစ်စေတတ်သဖြင့် ကျေးဇူးရှင်ကြီးပင် ဖြစ်၏။
ထိုကျေးဇူးရှင်လင်ဖြစ်သူကို ကျူးလွန်ပြစ်မှား မရှိသေသောမယား
သည် အပါယ်ငရဲသို့ ကျရောက်လောင်ကျွမ်း ဆင်းရဲရသည်ဖြစ်၍
လင်ကို မီးခေါ်သည်။ (၃) ဒက္ခိဏေယျဂ္ဂိမီးခေါ် ရဟန်း
သံဃာ။ ရဟန်းသံဃာတော်အရှင်မြတ်တို့သည် ကောင်းသော အ
ကျင့်သီလ သိက္ခာသမာဓိတို့နှင့် ပြည့်စုံသောကြောင့် သူတို့၏
လုပ်ကျွေးပေးလှူ ပူဇော်ခြင်းကို ခံထိုက်ကေား ပြစ်မှားလွန်ကျူး
သူအပေါင်းတို့သည် အပါယ်ငရဲသို့ ကျရောက်လောင်ကျွမ်း ဆင်းရဲ
ရသည်ဟူ၏။ ထိုကြောင့် မီးခေါ်သည်။

မိး ၁၁ ပါး။ ။သတ္တဝါတို့ကို လောင်ကျွမ်းပျက်စီး ဆင်းရဲစေတတ်
သောတရား ၁၁ ပါး။ သာရတ္တဒီပနီဋီကာ ဒုမှ။ (၁) ရာဂမီး-
အလိုရမ္မက်။ (၂) ဒေါသမီး-ပြစ်မှားပုတ်ခတ်။ (၃) မောဟမီး-
အမှန်မသိ။ (၄) ဇာတိမီး-ပဋိသန္ဓေနေ၊ (၅) ဇရာမီး-အို။
(၆) မရဏာမီး-သေ။ (၇) သောကမီး-စိုးရိမ်ပူဆွေး။ (၈) ပရိ
ဒေဝမီး-ငိုကြွေးရှိုက်ငင်။ (၉) ဒုက္ခမီး-ကိုယ်ဆင်းရဲ။ (၁၀)
ဒေါမနဿမီး - စိတ်ဆင်းရဲ။ (၁၁) ဥပါယာသမီး - ဆို့တက်
မေ့မြော။

မီးလှုံခြင်း အပြစ် ၅ ပါး။ ။ပစ္စက္ခရ ပါဠိတော်မှ။ ။(၁) အစက္ခုသော-မျက်စိနှင့် မသင့်။ (၂) ဒုဗ္ဗဏ္ဏ ကရဏော-အဆင်း မလှ ပြုတတ်၏။ (၃) ဒုဗ္ဗလ ကရဏ-အင်အားနည်းအောင် ပြုတတ်၏။ (၄) သင်္ဂဏိကာရာမ ဗန္ဓန-မိဘ်ဖွဲ့ပျော်ပါး ချိန်ဆုံးပါးခြင်း။ (၅) တိရစ္ဆာနကထာ နိုပဝတ္တိ-မင်္ဂလိ ဖိသာစကားတို့သာ များစွာဖြစ်ခြင်း။

မီးသတ်ကျင့်ဝတ် ၁၀ ပါး။ ။မီးသတ်အဖွဲ့ဝင်သားများ လိုက်နာကျင့်ကြံကြရမည့် ဝတ်တရားဆယ်ပါး၊ မီးသတ်ကျင့်ဝတ် ဥပဒေကျမ်းမှ၊ ။(၁) စည်းကမ်းသေဝပ်ရခြင်း။ (၂) သူရသတ္တိ ရဲရင့်မှု ရှိရခြင်း။ (၃) သနားကရုဏာ ရှိရခြင်း။ (၄) ယဉ်ကျေးသိမ်မွေ့ရခြင်း။ (၅) လျင်မြန်ဖျတ်လတ်ရခြင်း။ (၆) စိတ်ထားတည်ကြည်ရခြင်း။ (၇) ဝဏ္ဏရေး ကျွမ်းကျင်ရခြင်း။ (၈) သစ္စာရှိရခြင်း။ (၉) ညီညွတ်စည်းလုံးမှု ရှိရခြင်း။ (၁၀) ကျန်းမာသန်စွမ်းရခြင်း။

(မု)

မုဒြာ ၉ ဆူ၊ တည်တော်မူ၊ စည်သူ မင်းလောင်းမြတ်။ ။အလောင်းစည်သူမင်းကြီး ပိုင်းခန်းလှည့်ရာ မခလေးကျွန်းမှ သိကြားနတ်တို့ ဆက်သိုက်သော သရက္ခန်ခေါ် သာရဂန္ဓ နံ့သာသစ်ကို ပုဂံသို့ ဆိုက်ရောက်သောအခါ 'မုဒ္ဒိ' ခေါ် လက်တဆုပ်ပမာဏစီ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွါးတော် ၉ ဆူ ထုတော်မူ၍ စေတီပုထိုး တည်ထားကိုးကွယ်တော်မူကြောင်းနှင့် သိရ၏။ ဤ၌ မုဋ္ဌိ ပါဠိမှ-မုဋ္ဌော ဖြစ်လာကာ လက်တဆုပ်ပမာဏကို ခေါ်ဆိုကြောင်း မှတ်ရာ၏။ ။အဘွင်းမုဒြော ၉ ဆူ။ ။(၁) စကြိမုဒြော။ (၂) ဆီးတောမုဒြော။ (၃) သစ္စာရမုဒြော။ (၄) ဆည်းလည်းမုဒြော။ (၅) ရွှေတောင်ဦးမုဒြော။ (၆) တောင်ငယ်လေးမျက်နှာမုဒြော။ (၇) လမ်းလွဲမုဒြော။ (၈) နံကိုင်းမုဒြော၊ (၉) ဂူနီမုဒြော။ ။အပြင်မုဒြော ၉ ဆူ။ ။(၁) ပြင်စကြိမုဒြော။ (၂) ရန်အောင်မြင်မုဒြော။

(၃) သမာန်မုဋ္ဌော။ (၄) ကန်တော်အောက်မုဋ္ဌော (၅) ရှားတောမုဋ္ဌော။ (၆) ပုညမုဋ္ဌော။ (၇) ငှက်မြတ်နားမုဋ္ဌော။ (၈) ပဲခူးမုဋ္ဌော။ (၉) ချောက်ဘုရားလှမုဋ္ဌော။ **မှတ်ချက်**။ ဤဋ္ဌ အမည်နှင့် နေရာဌာနတို့ကို အမျိုးမျိုး အဆိုရှိကြ၏။ ပညာရှိများထံ အမှန်မူ၍ ယူကြပါကုန်။

မုဆိုး မျိုး ၃ ပါး။ ။ပါဏာတိပါတ်ဖြင့် သက်မွေးဝမ်းကြောင်းပြုသူ လူကြမ်းကြီး ၃ ဦး။ (၁) မာဂဝိက-သားမုဆိုး,သားသတ်သမား။ (၂)သာကုဏိက-ငှက်မုဆိုး,ကြက်ငှက်သတ်သူ။ (၃) ကေဝဋ္ဋ-တံငါ, အင်းသားကြီးများ။

မုတ္တမ ၃၂ မြို့။ ။မွန်တိုင်း ၃ ရပ်တွင် သထုံတိုင်း၏မြို့များ။ (၁) ကော့ပိန်။ ကျိုင်း။ ဇွယ်ယ။ ကျိတ်။ အောင်သို့။ မြဝတီ။ ပေါင်။ သဇ္ဇိစ်။ ထားကျိုင်။ (၁၀) လှိုင်းဘွဲ့။ မော်လမြိုင်။ အထရံ။ ဘယ်ယော်။ ပါခဂူ။ လမိုင်း။ ရေး။ ဘီလူးကျွန်း။ ခရယ်။ ဇရာ။ (၂၀)ကွန်း။ ဇမိ။ လကွန်းပျည်း။ မြိုင်။ အလှိုင်။ ယင်းငြိမ်း။ ကော့။ တိုဝန်း။ အီဗျစ်။ အိပဲ။ (၃၀) တိုက်ကလား။ ယင်အုံ။ (၃၂) ဘုံကာမိ တို့တည်း။

မုဒ္ဓဇအက္ခရာ ၇ လုံး။ ။လျှာဖျားထိပ်ကလေးဖြင့် အာခေါင်ကိုထိ၍ ရွတ်ဆိုရသော အက္ခရာမျိုး ၇ ပါး။ "ဋ,ဌ,ဍ,ဎ,ဏ,ရ,ဠ,"

မုနိအပြား မျိုး ၆ ပါး၊ ဝပ်တွား တောင်းဆုယူ။ ။သူတော်ကောင်း သူမြတ်လောင်း ခြောက်ပါး။ ဗုဒ္ဓနိဒ္ဒေသပါဠိတော်နှင့် မဟာနိဒ္ဒေသ။ (၁) အဂါရ မုနိ- သာသနာတော်၏ အဆုံးမခံသူလူနှင့် ပဒေသရာဇ်, ကေရာဇ်စသောမင်းများ။ (၂)အနာဂါရ မုနိ-ပုထုဇဉ် သီလဝန္တရဟန်း။ (၃) သေက္ခ မုနိ-အောက်မဂ် အောက်ဖိုလ်ကျင့်ဆဲ သေက္ခပုဂ္ဂိုလ် ၇ ယောက်။ (၄) အသေက္ခ မုနိ-ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်။ (၅) ပစ္စေက မုနိ-ဘုရားငယ် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ (၆) မုနိ မုနိ-မုနိတို့၏အသျှင် ဘုရားသခင်။

မုသာဝါဒ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။လူများ မုသာဝါဒသိက္ခာပုဒ် ပျက်စီးခြင်းအင်္ဂါ ၄ ပါး။ ၎င်းအင်္ဂါ ၄ ပါးနှင့်ပြည့်စုံမှ သိက္ခာပုဒ်ပျက်

သည်။ (၁) အတထ—မမှန်သောဝတ္ထု။ (၂) ဝိသံဝါဒ ဝိတ္တ—မှားယွင်းစေလိုသောစိတ်။ (၃) တဇ္ဇ ဝါယမ—ထိုစိတ်အားလျော်သော ကိုယ် နှုတ် လှုံ့လပြုခြင်း။ (၄) တဒတ္ထ ဇာနန—သူလိမ်တိုင်း သိရှိယုံကြည်ခြင်း။

မုသာဝါဒ ကံ၏ မကောင်းကျိုး ၁၅ ပါး။ ။မဟုတ်မမှန် လိမ်ညာ ပြောသူတို့ ရရှိ ခံစားရသော အပြစ်မျိုး ဆယ့်ငါးပါးဟူ၏။ ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) မကြည်ညိုဖွယ်ရာ ရုပ်ဆင်းရှိခြင်း။ (၂) သွား မညီမညွတ် ရှိခြင်း။ (၃) နား မချမ်းသာသော အသံ ရှိခြင်း။ (၄) ဝလွန်း ဆူလွန်းခြင်း။ (၅) ပိန်လွန်း သေးလွန်းခြင်း၊ (၆) နိမ့် ပုလွန်းခြင်း၊ (၇) မြင့် ရှည်လွန်းခြင်း။ (၈) ကြမ်းတမ်းသော အသားအရေ ရှိခြင်း။ (၉) ခံတွင်းပါးစပ် ပုပ်ညှီခြင်း။ (၁၀) ဆွံ့အ တုန်လှုပ်ခြင်း၊ (၁၁) သူတပါးတို့ မယုံကြည်ခြင်း။ (၁၂) တိုသော လျှာ,စကားမပြီ ရှိခြင်း။ (၁၃) လျှပ်ပေါ်တတ်ခြင်း။ (၁၃) မိုက်မဲ တွေဝေခြင်း။ (၁၄) ဉာဏ် ပညာ နည်းပါးခြင်း၊ (၁၅) ကြောက်ရွံ့တတ်ခြင်း။

(မူ)

မူလ ၂ ပါး။ ။ဝိဋကတော်လာ ဒုက္ခအကြောင်းရင်း အမြစ် ၂ ပါး၊ (၁) အဝိဇ္ဇာ—အမှန်တရားကို အမှန်အတိုင်း မသိမှုသဘော။ (၂) တဏှာ—သောဘတရားဖြင့် ရှာမှီးတပ်မက်မှု သဘော။

မူလသံ ထား၊ ၁၈ ပါး၊ စပ်ငြားကဗျာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်း သရုပ် 'တက်သံ ၁၈ ပါး' နှင့် တူ၏။

(မေ)

မေတ္တာအကျိုး ၁၁ ပါး၊ ။မေတ္တာတရား ပွါးများသူတို့ မျက်မှောက်ခံစားရသော အကျိုး ၁၁ ပါး။ ။(၁) ချမ်းသာစွာအိပ်ရခြင်း။ (၂) ချမ်းသာစွာ နိုးရခြင်း။ (၃) မကောင်းသောအိပ်

မက်ကိုမမြင်မက်ရခြင်း။ (၄) လူတို့ ချစ်နှစ်သက်ခြင်း။ (၅) နတ်တို့ မြတ်နိုးခင်မင်ခြင်း။ (၆) နတ်တို့ စောင့်ရှောက်ခြင်း၊ (၇) မီး အဆိပ် လက်နက် မသင့်နိုင်ခြင်း။ (၈) စိတ်လျင်မြန်စွာ တည်ကြည်ခြင်း။ (၉) မျက်နှာရုပ်ဆင်း ကြည်လင်ရွှင်ပြခြင်း။ (၁၀) မတွေဝေဘဲ သေရခြင်း။ (၁၁) သေသောအခါ ဗြဟ္မာပြည်သို့ လားရခြင်း။

မေတ္တာမျိုး ၂ ပါး။ ။သတ္တဝါများအပေါ်၌ ချစ်ခင်နာလိုစိတ် ပွါးတိုးစေသောတရား ၂ ပါး။ (၁) မေတ္တာစစ်–အဒေါသ ပုဗ္ဗင်္ဂမ မေတ္တာ, သတ္တဝါများအပေါ်၌ ချစ်ခင်နာလို စွတ်စိုစေးကပ်တတ်သော 'အဒေါသစိတ္တုပ္ပါဒ်'။ (၂) မေတ္တာတု–သားချစ်မယားချစ် မိဘချစ်ဆရာချစ် ဆွေမျိုးချစ်သည့် မခွဲနိုင်သောအချစ်များ။ ဂေဟသိတပေမခေါ် အိမ်၌မှီသောအချစ်မေတ္တာတု, မေတ္တာယောင်မျိုး 'တဏှာပေမ' သာဖြစ်၏။

မေတ္တာမျိုး ၃ ပါး။ ။ချစ်ခင်စွာ ကူညီပွါးစီးပေးမှုမျိုးသုံးပါး။ (၁) ကာယကံ မေတ္တာ–သတ္တဝါအပေါင်းတို့ ချမ်းသာကြောင်း အတွက် ကိုယ်အားဖြင့် ဝိုင်းဝန်းစောင့်ရှောက်ကူညီပေးမှု။ (၂) ဝစီကံ မေတ္တာ–ချစ်ခင်သောစိတ်ဓာတ်ဖြင့် နှုတ်ကမြွက်ဆိုပြောကြားခြင်း။ (၃) မနောကံ မေတ္တာ–သတ္တဝါအပေါင်းအား ဘေးရန်ခပ်သိမ်း ကင်းငြိမ်းပါစေဟု စိတ်ဖြင့်အောက်မေ့ပွါးများခြင်း။

မေတ္တာမျိုး ၅၂၈ ပါး၊ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်အကျယ် ''ငါးရာ့နှစ်ဆယ်ရှစ်သွယ်မေတ္တာ'' ၌ပြခဲ့ပြီ။

မေတ္တာရှေ့သွားဖြင့် အောင်ခြင်း ဝတ္ထုကြီး ၄ ပါး။ ။မေတ္တာအစွမ်းဖြင့် အောင်မြင်ခြင်းတို့ကား ပိဋကတော်၌ များစွာရှိသော်လည်း ၎င်း ၄ ပါးဖြင့် ထင်ရှားပေါ်လွင်စေလိုက်သည်။ ။(၁) ဥတိန္န မင်းကြီးကို သာမာဝတီ အောင်မြင်ခြင်း။ (၂) ဆိပ်ပူလောင်းသူ ဥတ္တရာကို သိရိမာ အောင်မြင်ခြင်း၊ (၃) နာဠာဂိရိဆင်ကို ဘုရားမြတ် အောင်တော်မူခြင်း။ (၄) အာဠာဝက ဘီလူးကို မြတ်ဘုရား အောင်တော်မူခြင်း။

မေထုန် ၂ ပါး၊ မျိုးအပြား၊ ခွဲခြားမိန့်ဆိုဘိ။ ။(၁)မေထုန်ကြီး— မိန်းမ,ယောက်ျား, ကာယကံမြောက် အင်္ဂါဇာတ်ချင်းချင်း သွားလာမှီဝဲခြင်းမျိုး။ (၂) မေထုန်ငယ်—မိန်းမ,ယောက်ျား ရသော့ စိတ်ဖြေအားဖြင့် ပြုမူသာယာမှုမျိုး။

မေထုန်ငယ် ၇ ပါး။ ။အမြဲပွားစရိယ သိက္ခာပုဒ်တော်၏ ညှိုးနွမ်း ပေါက်ကြားမှုမျိုး ၇ ပါး။ ဗြဟ္မစာလသုတ်,ဋီကာ,သစ်နှင့် အင်္ဂုတ္တရ ဋီကာ ၃။ မိန်းမယောက်ျား ၂ ဦးလုံးအတွက် အပြန်အလှန်ယူရမည်။ (၁) မာတုဂါမ၏ ပွတ်ကိုက်ဆုပ်နယ် နှိပ်နင်း ပေးမှု၌ သာယာခြင်း။ (၂) မာတုဂါမနှင့် ပြုံးကာရယ်ကာ တို့ကာဆိတ်ကာ နေရသည်ကိုသာယာခြင်း။ (၃) မျက်နှာချင်းဆိုင်၍ အားပါးတရ ကြည့်ရှုနေရမှုကိုသာယာခြင်း။ (၄) မျက်ကွယ်ရာ အနီးအနားက ၎င်းတို့၏ ပြောသံဆိုသံ ရယ်သံကိုကြား၍ သာယာစွာ နားစိုက်ထောင်ခြင်း။ (၅) ရှေးအခါက မာတုဂါမနှင့် ပျော်ပျော်ကြီး ပြုမူခဲ့နေထိုင် ကျင့်ကြံမှုအမျိုးစုံကို တွေးတောအောက်မေ့ သာယာခြင်း။ (၆) သူတပါးတို့ ပြုမူကျင့်ကြံ ခံစားနေမှုကိုမြင်ရ၍သာယာခြင်း။ (၇) ယခုဘဝ ပြုမှုအားထုတ်ရသော သီလကုသိုလ် ကြောင့် နောက်ဘဝ၌ နတ်မင်းကြီးဖြစ်ပြီး နတ်သမီးနတ်သား များစွာတို့နှင့် ပျော်ပါးရန်မျှော်လင့်လျက် သာယာနေခြင်း။

မေထုန်မမှီဝဲအပ်သော မိန်းမမျိုး ၁၄ ပါး။ ။ထို ဆဲ့လေး ယောက်တို့တွင် အချို့ကား ကျန်းမာရေးကို ထိခိုက်စေ၍ အချို့ကား ဘာသာတရားနှင့် လောကဝတ် ဥပဒေများက တားမြစ်၍ အပြစ်ရှိသည်။ အမရိတ ဗေသဇ္ဇ ကျမ်းမှ၊ ၎တုလာနေသူ၊ အလိုမရှိသူ၊ ညစ်နွမ်းမသန့်စင်သူ၊ မချစ်ခင်သူ။ ပြည့်တန်ဆာမ။ အရွယ်ကြီးရင့်သူ။ ရောဂါသည်မ။ ကိုယ်အင်္ဂါချို့တဲ့သူ။ ကိုယ်ဝန်ဆောင်မ။ ရှင်သူမ။ အင်္ဂါဇာတ်၌အနာရှိသူ။ သင်္ချင်းသူ။ မာတုရက္ခိတ စသည်ရှိသူ။ သီလရှင်မ။

မေရယမျိုး ၅ ပါး။ ။ကုသိုလ်ကောင်းမှု၌ မေ့လျော့စေတက်သော အရက်မျိုး ၅ ပါး။ ၎င်းသရုပ်‘အရက်မျိုး ၅ ပါး’မှာကြည့်ပါ။

မေးမြန်းခြင်းရာ၊ ကြောင်း ၅ ဖြာ၊ပုစ္ဆာ ၅ ပါး မှတ်။ ။အမေး ပုစ္ဆာပြုခြင်း အကြောင်း ငါးမျိုး။(၁) မန္ဒ မောမူဟတ္တာ-ထုံထိုင်း တွေဝေခြင်းကြောင့် မေးခြင်း။(၂) ပါပိစ္ဆ ဇုစ္ဆာ-ပတာက-လူတဖက် သားအား နှိမ်နင်းနှိပ်စက်လိုသော အလိုဆိုး ယုတ်မာ စိတ်ကြောင့် မေးခြင်း။(၃) ပရိဘဝ-မာနတရားဖြင့် သူတပါးအား မထေ လေး စား ပြုလိုသောကြောင့် မေးခြင်း။(၄) အညာတု ကာမ-မိမိ ကိုယ် တိုင် အဟုတ်အမှန် သိလိုသောကြောင့် မေးခြင်း။(၅) ဇာနေတု ကာမ-သူတပါး မသိသောအရာကို မှန်ကန် ကျနစွာ သိစေရန် ဖြေ ကြားလိုသောကြောင့် မေးခြင်း။

(မော)

မောနေယျ တရားမျိုး ၃ ပါး၊ ။ရဟန်းမုနိ၏အဖြစ်ကိုပြုတတ်သော တရားအပြား ၃ ပါးဟူ၏။သံဂီတိသုတ်မှ၊(၁) ကာယ မောနေယ- ကာယဒုစရိုက်မှ စင်ကြယ်ခြင်း။(၂) ဝစီ မောနေယျ-ဝစီ ဒုစရိုက်မှ သန့်ရှင်းခြင်း (၃)မနော မောနေယျ-မနောဒုစရိုက်မှရှောင်ရှားခြင်း။

မောနေယျ ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ချီးချံဆင်းရဲစွာကျင့်၍ မဂ်ဖိုလ်ရှာ မှီးသော ပုဂ္ဂိုလ်ထူးကြီး၃မျိုး။သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ—ဒုနှင့်သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာ-ဒု။ (၁) ဥက္ကဋ္ဌ မောနေယျ—၇ လသာ အသက်ရှည် သည်။(၂) မဇ္ဈိမ မောနေယျ—၇ ရက်သာ အသက် ရှည်သည်။(၃) မုဒု မောနေယျ—၁၆ ရက်သာ အသက်ရှည်သည်။

မောက်ကလူ ၂၄။ ။၎င်း ဝေါဟာရ သရုပ်ကို 'ပါလိကွေး ၄၅'၌ ပြန်ရှုပါ။

မောက်ချအက္ခရာ၊ ရေးထုံးလာ၊၆ ဖြာမြန်မာမှု။ ။မြန်မာ စာပေ ရေးသားရာ၌ ရေးချနှစ်မျိုးရှိသည်တွင်(ခ,ဂ,င,ဒ,ပ,ဝ)၎င်းဗျည်း ၆ လုံးကို အာ,ဩ,သရ ၂ လုံးဘို့နှင့် ယှဉ်တွဲသောအခါ -ါ,ေ-ါ, ၌သင်္ကေတရှိ မောက်ချပုံတို့နှင့်သာ တွဲရမည်။-ာ,ေ-ာ,၌သင်္ကေတ ရှိ ဝိုက်ချပုံတို့နှင့် တွဲစပ်မရေးရဟူ၏။ ပုံ-ဒါ,ဗါ,ခါ,ငါ,ဝါ။

မောင်ကတော်ခေါ်၊ ကဝေကျော်၊ ၄ ဘော် မိနတ်ဝန်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ကတော်ကြီး ၄ပါး'ဟု ဆိုခဲ့ပြီ။

(မိ)

မိုး ၄ ပါးနှင့် ပုဂ္ဂိုလ် ၄ စား။ ။မိုး ၄ ပါးနှင့်ပမာပြ၍ ပုဂ္ဂိုလ် ၄ စားခွဲပြခြင်း။ (၁) ဂဇ္ဇိတာ နော ဝဿိတာ–ခြိမ်းကားခြိမ်း၏ မရွာသောမိုး။ ဘာသိတာ နော ကတ္တာ – အပြောကား ကြီး– အလုပ်မပါသူ 'လူယုတ်မာဟူ၏'။ (၂) ဝဿိတာ နော ဂဇ္ဇိတာ– မခြိမ်းဘဲ ရွာသောမိုး၊ ကတ္တာ နော ဘာသိတာ – အပြောမဟုတ် အလုပ်သမားသက်သက်။ (၃) ဂဇ္ဇိတာစ ဝဿိတာစ–ခြိမ်းလည်း ခြိမ်း ရွာလည်းရွာသောမိုး။ ဘာသိတာစ ကတ္တာစ–အပြောနှင့်အလုပ် ညီသူ၊ (၄) နေဝဂဇ္ဇိတာ နော ဝဿိတာ–ခြိမ်းလည်းမခြိမ်း ရွာလည်းမရွာ။ နေဝ ဘာသိတာ နော ကတ္တာ–ပြောလည်း မပြော လုပ်လည်းမလုပ်သူ။

မိုးကြီးမျိုး ၉ ပါး။ ။မိုးကြီးပစ်ခြင်းမျိုး ၉ ပါးဟူ၏။ သာရတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာနှင့် ပရိနိဗ္ဗာနသုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁)အ သညာ– အသံမပြည်ဘဲ ကျသောမိုးကြီး။ (၂) ဝိစက္ကာ–တုရှင်း ပုဆိန် ဝဲ ဋ္ဌမ်များကဲ့သို့ အသွားတဖက်သာ့ သော မိုးကြီး။ (၃) သတေရာ– ရယ်သကဲ့သို့ ကျသောမိုးကြီးလျှပ်စစ်။ (၄) ဂဂ္ဂရာ–ဂျက်ဂျက်မြည် လျက် ကျသောမိုးကြီး။ (၅) ကပိသီသာ–မျောက်မျက်နှာ မျောက် သကဲ့သို့ ကျသောမိုးကြီး။ (၆) မစ္ဆ ဝိလောဋိကာ–ငါးမြူးသကဲ့သို့ ကျသောမိုးကြီး။ (၇) ကုက္ကုဋကာ–ကြက်တောင်ဖြန့်သကဲ့သို့ ကျ သောမိုးကြီး။ (၈) ဒဏ္ဍ မဏိကာ–ထွန်တုံးကဲ့သို့ ကျသောမိုးကြီး။ (၉) သုက္ခာသနိ–မိုးပင်ရွာသော်လည်း အလျှံနှင့်တကွဖြစ်၍ ရေ မစွတ်သော လောင်မီးမိုးကြီး။

မိုးချုပ်ညဉ့်ခါ၊ လည်သူမှာ၊ ၆ ဖြာအပြစ်ရ။ ။၎င်းသရုပ် ကို "အကာလခါ၊ လည်သူမှာ၊ ၆ ဖြာအပြစ်ရ"ဟူသော သုတေသနဌ် ဆိုခဲ့ပြီ။

မိုးမရွာခြင်း အကြောင်း ၅ ပါး။ ။မိုးခေါင်ခြင်း အကြောင်းတရား ငါးပါး။ ဝလာဟကသံယုတ်။ ။(၁) ဥပရိ အာကာသေ တေဇောဓာတု ကုပ္ပတိ—အထက်ကောင်းကင်၌ တေဇောဓာတ်ပျက်၍ မရွာခြင်း။ (၂) ဝါယောဓာတု ကုပ္ပတိ—ဝါယောဓာတ်ခေါ် လေတိုက်ခြင်း ပျက်၍ မရွာခြင်း။ (၃) ရာဟု အသုရိန္ဒော-ရာဟုခေါ် အသုရိန်နတ်ကြီး လက်ဝါးဖြင့်ခံ၍ သမုဒ္ဒရာသို့ သွန်ပစ်သောကြောင့် မရွာခြင်း။ (၄) ဝဿ ဝလာဟကဒေဝါ ပမတ္တာ—မိုးနတ်သားတို့ မေ့လျော့မှုကြောင့် မရွာခြင်း။ (၅) မနုဿအဓမ္မိကာ—လူဘို့တရားမစောင့် ကောက်ကျစ်ယုတ်မာမှုကြောင့် မရွာခြင်း။

မိုးရွာခြင်းအကြောင်း ၈ ပါး။ ။မိုးရွာစေတတ်သော အကြောင်းတရား ရှစ်ပါး။ ဝလဟကသံယုတ်။ ။(၁) နဂါးတို့၏ အာနုဘော်ကြောင့် ရွာခြင်း။ (၂) ဂဠုန်တို့၏ အာနုဘော်ကြောင့် ရွာခြင်း။ (၃) နတ်တို့၏ အာနုဘော်ကြောင့် ရွာခြင်း၊ (၄) သစ္စာစကားကြောင့် ရွာခြင်း။ (၅) ဥတု အစွမ်းကြောင့် ရွာခြင်း။ (၆) မာရ်နတ် လှည့်ပတ်သောကြောင့် ရွာခြင်း။ (၇) တန်ခိုးရှိသူတို့ အာနုဘော်ကြောင့် ရွာခြင်း။ (၈) ကမ္ဘာ ပျက်လိုသောကြောင့် ရွာခြင်း။

(မျ)

မျက်ကြွတ်တရားမျိုး ၉ ပါး။ တနည်း ၁၀ ပါး၊ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို "ရန်ငြိုးဖွဲ့ကြောင်း ၉ ပါး၊ ၁၀ ပါး" ၌ကြည့်ပါ။

မျက်စိအပြားမျိုး ၃ ပါး။ ။သံဂီတိသုတ်၌ မြတ်စွာဘုရား ဟောကြားတော်မူသည်။ (၁) မံသ စက္ခု—အသား မျက်စိ။ (၂) ဒိဗ္ဗစက္ခု—နတ်မျက်စိနှင့်တူသော တန်ခိုးမျက်ိ။ (၃) ပညာ စက္ခု—ပညာဉာဏ် အမြင်။

မျက်စိ ၅ ပါး၊ မြတ်ဘုရား၊ ပိုင်းခြားကိုယ်တိုင်သိ။ ။၎င်းသရုပ်ကား "စက္ခု ၅ ပါး"ဟူသော သရုပ်နှင့် တူ၏။

မျက်မာန်ကြီးငြား၊ ၁၄ ပါး၊ မျိုးစားပုဂ္ဂိုလ် အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို''အမျက်ကြီးငြား၊၁၄ ပါး'' ဟူသော သုတေသန၌ ရှုပါ။

မျက်ရွှံ့မဏိ၊ ဓေါ်ဆိုဘိ၊ စတုဝီသတိ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ပတ္တမြားမျိုးငြား၊ ၂၄ ပါး'' ဟူသော သုတေသန၌ ရှုပါ။

မျိုး ၇ ဆက်၊အောက်အထက်၊ စဉ်ဆက်စပ်၍ယူ။ ။မင်္ဂလသုတ်ပျို့ ဒီကာအလို မိမိမှ အောက်သို့ရေတွက်သော် ''မျိုး ၇ ဆက်'' ဟုခေါ်၏။ ၎င်းအကျယ်''ဆွေ ၇ ဆက် မျိုး ၇ ဆက်'' ၌ဆို ခဲ့ပြီ။

မျိုးစေ့အပြား၊ မျိုး ၅ ပါး၊ မိန့်ကြား ဓိနည်းတော်။ ။၎င်း၏ သရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကား 'ဗီဇမျိုး ၅ ပါး' နှင့် တူ၏။

မျောက်ဥအပြား၊ မျိုး ၆ ပါး၊ ခွဲခြား ဆေးကျမ်းလာ။ ။ဥတု ဘောဇန ကျမ်းလာဖြစ်၏။ ။(၁) ပိဏ္ဍာ လုက – ပလောပီန်ခေါ် မျောက်ဥတမျိုး။ (၂) ကထာလုက–သန်သင်းထောက်ခေါ် မျောက်ဥတမျိုး။ (၃) သန်ါလုက-ဖြူသော မျောက်ဥမျိုး။ (၄) ဟဏ္ဍာလုက–ဆင်ဖွယ်ကဲ့သို့ ရှည်သော မျောက်ဥမျိုး။ (၅) သညာလုက–ဝက်လာဥ ခေါ် မျောက်ဥတမျိုး၊ (၆) ရတ္တာလုက–မျောက်ငချိ။

(မြ)

မြက်ကြီး၊ မျိုး ၇ ပါး။ ။မြက်မင်းမျိုးလည်းဟူ၏။ ဆေးကျမ်းလာ ဝေါဟာရ အပေါင်းစကား၊ (၁) ဟိန္တာလ–ဓနိန်းပင်။ (၂) တာလ–ထန်းပင်။ (၃) ခဇ္ဇုရ–သင်ပေါင်းပင်။ (၄)နာဠိကေရ–အုန်းပင်၊ (၅) ကေတကီ-ဆတ်သွားပင်။ (၆) တာဠီ–ပေပင်။ (၇) ပူဂ-ကွမ်းသီးပင်။

မြက်ပဉ္စမူမျိုး ၅ ပါး။ ။ဆေးကျမ်းလာဝေါဟာရ၊သည်းခြေကြောင့် ဖြစ်သော ဆီးရောဂါကို ပျောက်စေ၏။ (၁) ကဏ္ဍုရွ မူလ–ကြိ

နက်မြစ်။ (၂) ကုသ မူလ—သမန်းမြက်မြစ်၊ (၃) သဒ္ဒလ မူလ—မြေဇာမြစ်။ (၄) ကိစက မူလ—ကိုင်းမြစ်။ (၅) ဘဒ မူလ—မြားမြက်မြစ်။

မြက်မင်းမျိုး ၇ ပါး။ ။ဤသစ်ပင် ၇ မျိုးသည် တိဏရာဇာခေါ် မြက်မင်းမျိုးဖြစ်၍ ဒန်ပူမစားကောင်းဟု လောကီကျမ်းတို့၌ မှာဆိုထားကြကုန်၏။ ၎င်း၏သရုပ်ကား 'မြက်ကြီးမျိုး ၇ ပါး' နှင့်တူ၏။

မြင့်မိုရ်အာလိန်၊ ရန်ကိုနှိမ်၊ စောင့်ချိန် ထို ၅ ဆင့်။ ။၎င်းသရုပ်ကို "အာလိန် ၅ ဆင့်" ဟူသော သုတေသနဌ် ဆိုခဲ့ပြီ။

မြင့်မိုရ်ရောင်များ၊ မျိုး ၄ ပါး၊ မှတ်သားစာပေဝင်။ ။မြင့်မိုရ်တောင်၏ ရောင်ခြည် ၄ ပါး။ သာရတ္ထဒီပနီဋီကာဒမှ။ (၁) ၎င်း၏တောင်ဖက်ပိုင်းဒေသသည် ပတ္တမြားညိုအတိပြီး၏။ (၂)မြောက်ဖက်ပိုင်းဒေသသည် ရွှေအတိပြီး၏။ (၃) အရှေ့ဖက်ပိုင်း ဒေသသည် ငွေအတိပြီး၏။ (၄) အနောက်ဖက်ပိုင်း ဒေသသည် ဖလ်အတိပြီး၏။ **မှတ်ချက်။** ။ထိုပတ္တမြား, ရွှေ, ငွေ, ဖလ်, တို့၏အရောင်သည် မိမိတို့မျက်နှာမူရာ ကျွန်းကြီးလေးကျွန်း, သမုဒ္ဒရာလေးစင်း, တော, တောင်, ရေ, မြေတို့အပေါ်သို့ ထွန်းပလွှမ်းမိုးနေကြောင်း ကျမ်းဂန်တို့၌ဆိုသည်။ ထို့ကြောင့် ကျွန်ုပ်တို့နေရာတောင်ကျွန်းကို မြရောင်ထွန်းသောကျွန်းဟု ဖွဲ့ဆိုသီကုံးကြကုန်၏။

မြင်းခင်းစီးရိုး ၃၇ မျိုး။ ။ရှေးမြန်မာ ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ လက်ထက်တော်က ပြသိုလ မြင်းခင်းပွဲသဘင်၌ မြင်းရေးပြ အလှမြင်းစီးနည်းမျိုး ၃၇ ပါးကို ဆိုသည်။ ထိုနည်းများကို မဃဒေဝ လင်္ကာအပိုဒ်ရေ ၃၃၆ မြင့် ပြဆိုအံ့။ ။'လွှတ်နန်းရင်ပြင်၊ ရှေ့တော်ခွင်ဝယ်၊ ဆင်ကိုဆင်ခြင်း၊ မြင်းလည်း မြင်းနှင့်၊ စီးနင်းမောင်းနှင်။ စက်တော်တင်၍၊နတ်သွင်ရွှေကိုယ်၊ ရွယ်ဖို့ရှုသင့်။ ဘုန်းပွင့်ပွင့်ဖြင့်၊ သက်တင့်ရေသောက်၊ ပြန်ခေါက်ဝဲကာ၊ ပြဘွာလက်လှမ်း၊ ရွှေကွမ်းရိုတက်၊ မပျက်ဟန်လှ၊ သိကြာ့တန်ဆောင်၊ ဂဋ္ဌုန်တောင်နှင့်၊ စွန်တောင်ဖြန့်လေ့၊ ခြသေ့်တန်းဆွဲ၊ ကိုယ်တော်နွဲ့၍၊ ပယ်ခွဲ ပယ်စိတ်၊ ဝါကြိတ် ခိုနန်း၊ စောင်းရန်းသမက်၊ လက်ဆက်ကြာဖူး၊ ဆင်

ထူး ပုခက်၊ နွယ်ထွက် နွယ်ခင်၊ အုန်းပင်ရေသွန်း၊ လေးကျွန်းမှန်ကူ၊ တမူတင့်လွန်၊ ရွှေတံခွန်ယောင်၊ တန်ဆောင်ဘုံနန်း၊ ထူးဆန်းရှစ်မြောင့်၊ ရှစ်ထောင့်ပုံကွဲ၊ ငွန်ဝဲ ငွန်သုတ်၊ သမုတ်ကျယ်ချဲ့၊ စချီဘွဲ့သား၊ သုံးဆဲ့ခုနစ်မျိုး၊ ရှေးသတိုးတို့၊ စီးရိုးစုံပေါင်း၊ ပြန်လှန်ပြောင်းလျက်၊ အဲမောင်းဝင့်ချီ၊ ရှုဘွယ်အိ၏'။

မြင်းဇာတ်အပြား၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ ထင်ရှားအသကြွန်။ ။မြင်းတို့၏မျိုးဇာတ်များကို သကင္ဒအသကြွန် ကျမ်းကြီး၌ အကျယ်လာသော်လည်း ဤ၌အကျဉ်းမျှ ပြဆိုထားသည်။ (၁) သိန္ဓောမျိုး–မန်ကျည်းစေ့ရောင် ခြေလေးဘက်မည်းနက်၏။ (၂) သုဝဏ္ဏသာမျိုး–ရွှေငင်တုနှင်းလည်းခေါ်၏။ ရွှေဝါရောင်အဆင်းရှိသည်။ (၃) အာကာသ ဘိန္နမျိုး–ကောင်းကင်ခွဲမျိုးလည်းဟူ၊ ကိုယ်လုံးဆွတ်ဆွတ်ဖြူ။ (၄) ဝလာဟကမျိုး–တိမ်တုက်ပုံမျိုးလည်းဟူ၏။ တိမ်ပြာရောင်အဆင်း။ (၅) ဝလာဟကသိဿမျိုး–ရောင်စုံပြီးပြောက်ရှိသည်။ (၆) လေမျိုး–ခြေလေးဘက်ကြီး၍ မျက်လုံးငယ်သည်။ (၇) လှိုမျိုး–သေးငယ်ကျင်လှို၍ တောင့်ခိုင်သည်။ (၈)ပွေးမျိုး–ခြေ နှာယောင်ဘိုး၍ ကိုယ်နှင့်အမြီးရှည်လျားသည်။ (၉)ပုစဉ်းမျိုး–ခြေလေးဘက် အမြီးရှည်၍ ကိုယ်ထည်တိုသည်။ (၁၀) မြည်းမျိုး–နံကိုင်းသည် နားရွက်ကြီးသည် ခြေတိုသည် အသံကျယ်လောင်သည်။ **မှတ်ချက်။** ။ဤကား ရှေးဟောင်းမျိုးများဖြစ်၏။ ယခုခေတ် စပ်မြင်းမျိုးပေါင်းလည်းများစွာရှိသေးသည်။

မြစ်ကြီး ၅ သွယ်၊ မှေ့လျော်ဘွယ်၊ ဘယ်ဝယ်အမည်များ။ ။ဇမ္ဗူဒိပ်ကစားပေါ်၌ ထင်ရှားသောမြစ်များ။ (၁) ဂင်္ဂါ–ဂင်္ဂါမြစ်။ (၂) အစိရဝတီ– အစိရဝတီမြစ်။ (၃) ယမုနာ– ယမုနာမြစ်။ (၄) သရဘူ–သရဘူမြစ်။ (၅) မဟီ–မဟီမြစ်။

မြစ်ကြီး ၁၀ ခု။ ။မိလိန္ဒ ပဉ္စာမှ။ (၁) ဂင်္ဂါ။ (၂)ယမုနာ။ (၃) အစိရဝတီ။ (၄) မဟီ။ (၅) သရဘူ။ (၆) သိန္ဓု။ (၇) သရဿတီ။ (၈)ဝေတြဝတီ။ (၉)ဝိတသာ။ (၁၀)စန္ဒဘာဂ။

မြင်ငယ် ၅၀၀။ ။အနော်ရထာမင်းကြီး၏ တောင်မျက်နှာ ကာဋ

တောင်ကို ဖေါက်ထွင်း၍ သုံးဂါဝုတ်ရှိသော နွားခံတွင်းပြွန်ပေါက်မှ ထိုးထွက်လာသည့် ရေအယဉ်သည် အသီးအသီးကာဆီး၍ထားသော တောင်အထပ်ထပ်တို့အောက်သို့ ငုပ်ချည်တလှည့် ပေါ်ချည့်တခါနှင့် စီးဆင်းလာခဲ့ရာ နောက်ဆုံး ကျောက်ဖြာကြီးပေါ်ကျရာမှ လက်ငါးချောင်းပမာ ငါးဖြာငါးသွယ် ကွဲလွဲစီးသွားကြပြန်၏။ ထိုငါးဖြာငါးသွယ်စီးသွားသော ရေအယဉ်မြစ်ကြီးတို့သို့ တဖြာတဖြာ၌ လက်ငဲလက်ရာ ရေအယဉ်မြစ်ငယ်တရာစီ သီးခြားစီးဝင်ကြပြန်ရာ မြစ်ငယ်ငါးရာရှိသည် ဟူသတတ်။

မြစ်မျိုး ၅ ပါး။ သူငယ်များ၊ သင်ကြားပထဝီ။ ။ဝေါဟာရအားဖြင့် ထင်ရှားသော ပထဝီဝင်မြစ်များ။ (၁)မြစ်ဆုံ–မြစ်နှစ်ခုပေါင်းဆုံ၍ တခုတည်း ဖြစ်သွားသော နေရာကို ''မြစ်ဆုံ'' ဟုခေါ်သည်။(၂) မြစ်ခွဲ–မြစ်နှစ်ခုခွဲသည့်နေရာကိုသော်၎င်း။ မြစ်ကြီးမှပင်လယ်သမုဒ္ဒရာထဲသို့ ခွဲထွက်စီးဝင်နေသော ချောင်းကြီးကိုသော်၎င်း ''မြစ်ခွဲ'' ဟု ခေါ်သည်။ (၃) မြစ်လက်တက်–မြစ်မကြီးအတွင်းသို့ စီးဝင်ပေါင်းဆုံလာသော ချောင်းငယ်, မြစ်ငယ်ကလေးများကို ''မြစ်လက်တက်'' ဟု ခေါ်သည်။ (၄)မြစ်ဝကျွန်းပေါ်–မြစ်တခုသည် အဝ၌ မြစ်ခွဲကလေးပေါင်းများစွာနှင့် ပင်လယ်ထဲသို့ စီးဆင်းသော သုံးထောင့်ပုံ ကျွန်းမြေအရပ်ကို မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဟုခေါ်သည် (၅) မြစ်မကြီး–ကြီးကျယ်ရှည်လျား၍ ပင်လယ်ထဲအရောက် စီးဆင်းသွားသော မြစ်ကိုခေါ်သည်။

မြတ်နိုးချစ်ခင်ရာသော အင်္ဂါ ၆ ပါး။ ။အမြဲအစဉ် ချစ်ခင်မြတ်နိုးသူ၏ အင်္ဂါ ၆ ပါး။ ဟိတောပဒေသ။ ။(၁) ပသန္နမုခ–ချီသာကြည်လင် မျက်နှာရွှင်ကာ တွေ့ဆုံလာခြင်း။ (၂) ဝိမလဒိဋ္ဌိ–မုန်းစိတ်မရှိ ပကတိကြည်လင်စွာ ကြည့်ရှုခြင်း။ (၃) ကထာနုရာဂ– ပြောကြားသောစကားကို အားပါးတရ နားထောင်ခြင်း။ (၄) မဓုရဝါဏီ–ချိုသာနူးညံ့စွာ ပြောဆိုမြွက်ကြားခြင်း။ (၅) အဓိက သိနေဟ- လွန်ကဲခင်မင်ချစ်ကြင်လေးမြတ်ခြင်း။ (၆)သန္တမဒဿန–အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် မပြတ်ကြည့်ရှုထောက်ပံ့ပြုခြင်း။

မြန်မာ ၇ မျိုး၊ မော်ကွန်းထိုး၊ ခေါ်ရိုး ၂ နည်းပြ။ ။ရှေးအခါက ထင်ရှားသောမြန်မာလူမျိုးများ။ ၁။ မြန်မာ။ ၂။ တောင်သူ။ ၃။ ပျူ။ ၄။ ကမ်းယံ၊ ၅။ ယော။ ၆။ ရခိုင်၊ ၇။ ထားဝယ်ဟူ၍ဖြစ်ကြ၏ဟု ဇမ္ဗူတံဆိပ်ကျမ်း၌လာသည်။

မြန်မာ ၇ မျိုးတနည်း။ ။သက်နှင့်,ရခိုင်၊ နှိုင်းပြိုင်တောင်သူ၊ ပျူ,ကမ်းယံ,ယော၊ ထားဝယ်နှောက၊ မျိုးသဏ္ဍာဟ၊ ရှေးဟောင်းလင်္ကာများ စပ်ဆိုထားသေး၏။

မြန်မာစာပေ၊ ရေးသားလေ၊ ၅ ထွေနိသျည်း။ ။မြန်မာစာပေ ရေးသားရာ၌ မိုးချနည်းငါးပါးကို ဆိုသည်။ ။(၁) ရိုးရိုးရေးနည်း–မိမိတို့ ရွာသုံးစကားအတိုင်း ဝါကျပြု၍ ရေးခြင်းမျိုး။ (၂) စကားပြေ ရေးနည်း-မင်းပူးဆရာတော် ဦးသြဘာသ၏ ဇာတ်ကြီး ဆယ်ဘွဲ့ ရေးနည်းမျိုး (၃) လင်္ကာသွားရေးနည်း-ရတု, ရကန်, အဲ့, အင်္ဂျင်, ချေင်း, ပျို့ ဦးပုည၏ ပြဇာတ် ရေးနည်းမျိုးနှင့် ပိဋကသွားခေါ် ဦးပုညတရားစာရေးနည်းမျိုး။ (၄) လင်္ကာကြား စကားပြေညှပ်ရေးနည်း– သြဘာစာ, မေတ္တာစာနှင့် ဗိတ်စာအချို့ လင်္ကာသွားညှပ်၍ ရေးနည်းမျိုး။ (၅)ဂီတသွားရေးနည်း- မဟာဂီတပါ သီချင်းများနှင့် ကာလပေါ် သီချင်းများရေးနည်းမျိုး။အောက်ပါလေးပါးကိုမြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု အနုစာပေ ရေးနည်းဟု ခေါ်၏။

မြန်မာစာလုံး၊ ရေးထုံး ၅ ဖြာ၊ သိမှတ်ရာ၏။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'စာလုံး ၅ မျိုး ရေးထုံးစဉ်လာ'ဟူသော သုတေသနပုဒ်၌ဆိုခဲ့ပြီ။

မြန်မာတိုင်းသား၊ လူမျိုးများ၊ အပြား ၄၉။ ။၎င်း၏ရှင်းတမ်းသရုပ်ကို 'ပြည်ထောင်စုသား၊ လူမျိုးများ'ဟူသော ပြဿနာ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

မြန်မာသရ၊ ရေးထုံးပြ၊ မှတ်ကြ ၁၁ လုံး။ ။မြန်မာမှုအားဖြင့် သဒ္ဒါ မြူဟာကျမ်းစသည်တို့အလို ထိုဆဲ့တစ်လုံးကိုဆို၏။ သို့သော် ရေးနည်းအားဖြင့် ဆရာစဉ် ဂိုဏ်းစဉ်ခြားနားကာ ၄ နည်းမျှ ပြားလေသည်၊ (၁) အ,အာ,အိ,အီ,အု,အူ,အေ,အဲ,အော,အော်,အို။ (၂) အ,အာ,ဣ,ဤ,ဥ,ဦ,ဧ,အဲ,ဩ,ဪ,အို။ (၃) အ,

အာ,ဣ,ဤ,ဥ,ဦ,ဧ,အဲ,ဩ,ဪ,ဦ။ (၄) –,–ာ,–ိ,–ီ,–ု,–ူ,–ေ,–ဲ,–ော,–ော်, –ို။

မြန်မာ့ဦးခွန်း၊၅မျိုးထွန်း၊ပြည့်နှံးထုံးနည်းနာ။ ။မြန်မာ လူမျိုးတို့ ဦးစွန်းဆံပင် အထုံးအမြိတ် ငါးပါးကို ဆိုသည်။(၁) သျှောင်ထုံး– ထိပ်လယ်ထုံးအမျိုးမျိုး။ (၂)ကြက်တောင်စည်း- အပေါ်သို့ထောင် စည်းထားသည်။ (၃) ပေါက်ချပ်–ခေါင်းပေါင်း,မကိုင်၊ စည်းပုံ။ (၄) ဦးစွန်း–ဆံပင်ဖါးလျားချ နောက်တွဲပန်။ (၅) မိန်းမထုံး- ဆံထုံး ၇ မျိုး ၅၅ မျိုးစသည်တို့ပုံနည်း။

မြန်မာ့တိုင်းကြီး ၃ ရပ်။ ။ရာဇဝင်၌ ထင်းရှားသော တိုင်းကြီး ၃ တိုင်းကို ပိုင်းခြားယူငင်ပုံ။ (၁) သုနာပရန္တတိုင်း–ဧရာဝတီမြစ် လက်ျာဖက် ကမ်းရှိ နယ်ပယ်ဌာနများကို ခေါ်သည်။ တနည်း စကု,စလင်း, ဖေါင်းလင်း, စသော ပြည်ကြီးတို့တည်ရာ ဧရာဝတီ မြစ်အနောက်ဖက် တောင်ဖက်အရပ် ဒေသများကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၂) တမ္ဗဒီပတိုင်း–ဧရာဝတီ မြစ်၏ လက်ဝဲဖက် ကမ်းရှိ နယ်ပယ် ဌာန များကို ခေါ်သည်၊ တနည်း ပုဂံ, ပင်းယ, အင်းဝ, မန္တလေး, စသော ပြည်ကြီးတို့တည်ရာ ဧရာဝတီမြစ်၏ အရှေ့ ဖက်ဒေသကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၃)ကမ္ဗောဇတိုင်း – အရှေ့ရိုးမ တခေျာက်ကိုခေါ်သည်။ တနည်း၊ရှမ်းနယ်များကိုခေါ်ဆိုသည်။

မြန်မာ့တိုင်းကြီး ၉ တိုင်း။ ။နိုင်ငံတော် အုပ်ချုပ်ရေး လွယ်ကူ စေရန်အတွက် ၉ တိုင်းဌာန ခွဲကာ တိုင်းမင်းကြီးများကို ခန့်ထား လေသည်။ ။(၁) ချင်းဝိသေသတိုင်း – ချင်းတောင် ရခိုင် တောင်တန်းနယ်များ ပါဝင်၍ ဖလမ်မြို့ဘွင် ရုံးစိုက်သည်။ (၂) ကော်သူလေး အထူးတိုင်း- သံလွင်ခရိုင် အပါအဝင် ဖါပွန်မြို့၌ ရုံး စိုက်သည်။ (၃) တနင်းသာရီတိုင်း–တောင်ငူ သထုံ မော်လမြိုင် ထားဝယ် မြိတ်ခရိုင်တို့ ပါဝင်သည်။ (၄) ဧရာဝတီတိုင်း-ပုသိမ် ဟင်္သာတ မြောင်းမြ မအူပင် ဖျာပုံခရိုင်တို့ ပါဝင်သည်။ (၅) ရခိုင်တိုင်း–ပလက်ဝ စစ်တွေ ကျောက်ဖြူ သံတွဲခရိုင်တို့ ပါဝင် သည်၊ (၆) ပဲခူးတိုင်း–ပဲခူး အင်းစိန် သာယာဝတီ ပြည် ရန်ကုန်

ခရိုင်တို့ ပါဝင်သည်။ (၇) မကွေးတိုင်း-မကွေး သရက် မင်းဘူး ပခုက္ကူ ကန်ပလက်ခရိုင်တို့ ပါဝင်သည်။ (၈) မန္တလေးတိုင်း– မန္တလေး ကျောက်ဆည် ရမည်းသင်း မိတ္ထီလာ မြင်းခြံခရိုင်တို့ ပါဝင်သည်။ (၉) စစ်ကိုင်းတိုင်း–စစ်ကိုင်း ရွှေဘို ကသာ မော်လိုက် မုံရွာခရိုင်တို့ ပါဝင်သည်။

မြန်မာ့ရိုးရာ၊ ရေးထုံးလာ၊ ၃၅ ဖြာ ဗျည်း။ ။မြန်မာမှု အလိုအား ဖြင့် သဒ္ဒမြူဟာကျမ်း, ဝေါဟာရတ္ထ ပကာသနီကျမ်း, လယ်တီ သင်ပုန်းကြီး သံခိပ်ကျမ်းတို့ အဆို အောက်ပါ ၃၅ လုံးတို့ ဖြစ်၏။ က,ခ,ဂ,ဃ,င,စ,ဆ,ဇ,ဈ,ည, ဋ,ဌ,ဍ,ဎ,ဏ,တ,ထ,ဒ,ဓ, န,ပ,ဖ,ဗ,ဘ,မ,ယ,ရ,လ,ဝ,သ,ဟ,ဠ,-ံ,-ျ,-း။

မြမျိုး ၆ ဖြာ၊ ရတနာ၊ မိန်မှာမဏိသျှတ်။ ။မဏိသျှတ်ကျမ်းလာ မြကျောက်ရတနာမျိုး ခြောက်ပါး။ (၁) သာခ္ခါ– အလင်းရောင်ရှိ သော စိမ်းနုသွေး။ (၂)ကက္ကရာ–သခ္ခါးခွံရောင်ပြောင်စိမ်းစိမ်းငှင့်။ (၃) မူလိ–မှုံခြောက်သော စိမ်းရောင်သွေး။ (၄) ဝင်သဝတ်– ထွန်းဝင်းသော စိမ်းရောင်သွေး။ (၅) ကိတ္တပတ်–ရွှေပိုးကောင် လည်ကုပ်ညှာအဆင်း၊

—

(မြာ)

မြားရေး ၆ ပါး၊ သရုပ်ပြား၊ ပိုင်းခြားဝေဘန်သိ။ ။ထိုထို ရာဇ ဝင် မဟာဝင် နိပါတ်တော်တို့၌ လေးပစ်ကစား လေးတင်ပွဲများ ကျင်းပသောအခါ မိမိတို့လေးဖြင့်ပစ်လိုက်သောမြား၏ ဆန်းကြယ် သောအရေးအခင်း ၆ ပါးကိုခေါ်ဆိုသည်။ 'ဇေတကုမ္မာ ပြဇာတ် လာ' (၁) ဖေါ်ရဟတ်။ လက်ရုံးတန်ဆောင်၊ စက်ဘုန်းရောင်နှင့်၊ သက်ဆုံးအောင် ငှက်ဘီလူးကို။ မထားဘူး သတ်တော့မည်။ နတ် ယန္တရား၊ အဖြောင့်တမျဉ်း၊ တောင့်တွင်သွင်းသည့်။ ဝိန်စဉ်းသွား၊ အင်းဇယားကျ၊ မြားရေးကိုပြရလျှင်၊ လက်မ တဘွက်၊ လျှပ် တ ပြက်တွင်၊ မြားချက်တထောင်၊ သွားလျက်ဆောင်၊ တောင်ဝက် ပဘ်၊ တထောင်အကောက်၊ချောင်တရှောက်မှာ၊ ကြောင်,မျောက်,

ယုန်,ဝပ်စေတော့၊ လွတ်ရမည်မမှတ်နှင့်။ ထပ်၍ကျသော ''ဝက်ဝေဒိ'' မြားရေးလည်းတပါး။ (၂) မြားပြာသာဒ်ဝေ၊ ပတ်ပတ်ခွေတဲ့၊ နေဝန်းလဝန်း၊ လေးကျွန်းပုံစံ၊ရေကန် ရေတွင်း၊ ပုံတောင်းစကြာ၊ သက်ဆင်းလာသို့၊ မြားဖြာခြင်း၊ ယင်းကိုစက္က၊ ခွေဘိအရေး၊ ဝေဒိပေးတဲ့၊ မြားရေးပြ။ (၃) ဝေသဝဏ္ဏော၊ ရွှေလှံအဖျား၊ သန်လျက်သွားကို၊ မြားမကော၊ ဇောမီးကွက်၊ တာသွင်းစက်ကို၊ တချက်မလွဲ၊ ချိန်တူအစက်၊ မြူမကွက်၊ ထက်ဝက်ခွဲ၊ စွဲအောင် ပစ်နိုင်သော ''ခဂ္ဂဝေဒိ'' မြား။ (၄) တပါးကေစိ၊ ကမ္ဘည်းတဆူ၊ တနည်းမူ၊ အသူရှိသည်မှာ၊ မိဂါသနု၊ သရဘသား၊ သေနိဟု၊ သုံးလီပြား၊ မြီးဖျားသေးမျှင်၊ မွေးတင်ကို၊ လက်စင်အစွဲ၊ တမျဉ်းဆွဲ၍၊ မလွဲအောင်ပစ်နိုင်သော ''ဝါလဝေဒိ''မြား။ (၅) မိုက်မှေးသန်းခေါင်၊ မိုးမှောင်ကျွန်ယ်၊ လ ကွယ်အမှန်၊ ကောင်းကင်ထက်က၊ ငှက်မည်သံကို၊ နာခံ ပစ်ချနိုင်သော ''သဒ္ဒဝေဒိ''မြား။ (၆) လိပ်ငါး မိကျောင်း၊ရေအောင်းသတ္တဝါ၊ မငြိမ်မသက်၊အရှိန်ယက်တွင်၊ မြားချက်ပါအောင်၊ မဟာ သရဘင် ဇာတ်ကိုစွဲ၍၊ ရေဝဲကို အဖြောင့်ကျသော ''ဥဒကဝေဒိ''မြား။ လေးပါး, ငါးပါး၊ ခြောက်ပါးခြင်းရာ၊ ဆက်ရှေးမပြတ်၊ လေးအတတ်ကို၊ ကမ်းခတ်၍ လာခဲ့တယ်၊ ငါဟဲ့ယောက်ျား၊ ဇော တရုတ်မင်း၊ ဘယက်တွင်းက၊ သက်သွင်းလို့ ဖွားသူမို့၊ သိကြားလက်ချိန်၊ လေးရန်နှိမ်နှင့်၊ ဇိဝိန်ဖြာ်တော့မည်၊ တောင်ထပ်၍ တောအုပ်၊ သမုဒ်မှာခိုနိုင်ခို၊မြင့်မိုရ်မှာ ပုန်းနိုင်ပုန်း၊ ဝန်းလုံးစက္ကဝါ၊ ဆယ်မျက်နှာတွင်၊ စိန္တာမုနိ၊ မနော မယိဒ္ဓိ၊ ဥဿုံတမြား၊ စိန်စဉ်းသွားကို၊ မထားဘူးလွှတ်လိုက်မည်။ ဝသဝတ္တီဘုံဆုံးအောင်၊ မီးဟုန်းဟုန်း တောက်ရော့လတယ်။

မြားရေး ၁၂ ပါးတနည်း။ ။မြားပစ်နည်းတံဆဲ့နှစ်မျိုး ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာ။ (၁) သရပဋိဗာဟန–မြားကို မြားချင်းခတ်မိအောင်ပစ်နည်း။ (၂) စက္ကမိဝ–မြားပတ်လည် လက်ထဲသို့ဝင်လာအောင်ပစ်နည်း။ (၃) သရလဋ္ဌိ-မြားနွယ်ကဲ့သို့ ကျအောင်ပစ်နည်း။ (၄) သရရဇ္ဇု–ကြိုးကဲ့သို့ကျအောင် မြားကိုပစ်နည်း။ (၅) သရဝေဒိ–

မြားကို မြားချင်းထွင်း၍သွားအောင်ပစ်နည်း။ (၆)သရပါသာဒ—မြားပြာသာဒ်ကဲ့သို့ကျအောင်ပစ်နည်း။ (၇) သရမဏ္ဍပ-မြားမဏ္ဍပ်ကဲ့သို့ကျအောင်ပစ်နည်း။ (၈) သရသောပါက-မြားစောင်းတန်းကဲ့သို့ကျအောင်ပစ်နည်း။ (၉) သရပါကာရ—မြားတံတိုင်းကဲ့သို့ကျအောင်ပစ်နည်း။ (၁၀) သရပဒုမ်ပါက္ခရဏီ-မြားလေးထောင့်ကန်ကဲ့သို့ကျအောင်ပစ်နည်း၊ (၁၁) သရပဒုမာ—ပဒုမ္မာကြာပွင့်ကဲ့သို့ဖြစ်အောင် ပစ်နည်း။ (၁၂) သရဝဿက—မြားမိုးရွာသကဲ့သို့ကျအောင်ပစ်နည်း။

(မြူ)

မြူမျိုး ၅ ပါး။ ။တွန်းကန် လှုပ်တက်တတ်သော ဓာတ် သဘောငါးပါး။(၁) ပရမာဏုမြူ—နတ်မျက်စိဖြင့်မြင်ကောင်းသောကောင်းကင်၌ လွင့်သွားနေသည့် မြူမှုန်ငယ် ကလေးမျိုး။ (၂) အဏုမြူ-ပရမာ ဏုမြူ ၃၆ လုံးခန့် ပမာဏ နေရောင်ခြည် လင်းထိုးသည့်အပေါက်ငယ်၌ သွားလာလွင့်မျှးနေသောမြူမှုန်မျိုး။(၃) တဇ္ဇာရီမြူ—အနုမြူ ၃၆ လုံးခန့် ပမာဏ လူစသည် သွားလာသောအခါလွင့်ထသည့် မြူမှုန်မျိုး။ (၄) ရထရေနုမြူ— တဇ္ဇာရီမြူ ၃၆လုံးခန့် ပမာဏ ရထား,လှည်းတို့သွားလာသောအခါလွင့်ထသည့်မြူမှုန်မျိုး။ (၅) လိက္ခာမြူ-ရထရေနုမြူ ၃၆ လုံးခန့် ပမာဏ လူတို့၏လက်ခြေ၌ ကပ်သည့်မြူမှုန်မျိုး။ မှတ်ချက်။ ။၎င်း၇လုံး—သန်း ဥကြောင်း တလုံး။၎င်း ၇ လုံး—စပါး တလုံး။ ၎င်း ၇ လုံးကို—တလက်သစ်။ ၁၂ လက်သစ် - တထွာ။ နှစ်ထွာ—တတောင်။ လေးတောင်—တလံ ဟုတာဖွဲ့ကြလေသည်။

(မြေ)

မြေကြီးလှုပ်ခြင်း အကြောင်း ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ငလျင်လှုပ်ခြင်း အကြောင်း ၉ ပါး''၌ဆိုခဲ့ပြီ။

မြေခံရက် ၁၆ ပါး။ ။မြေခံရွေးနည်းဟူ၏။၎င်းကိုအောက်ပါလက်ာ

ဖြင့်သိပါ။ ''လောကီလူများ၊ အမျိုးသားတို့၊ သိထားစေရန်၊ မြေ ခံကျမ်းမှတ်၊ ဇရပ်အိမ်ကျောင်း၊ ဆောက်တုံရှောင်းသော်၊ နဂ္ဂော်, ခေါင်,ကြူး၊ပြာ,ကူး,ဆုန်,ပေါင်း၊ ဆောက်ကောင်းခြောက်လ၊ မှတ် ကုန်ကြလော့။ ဆန်းထစဝ်စစ်၊ နှစ်,သုံး,ငါး,ခွန်၊ ကောင်းမွန်တ ဆယ်၊ ၁၃ သွယ်ရေး၊ ဆဲ့လေး,ဆဲ့ငါး၊ ဆန်းခြားမှန်သစ်၊ ရက် ကောင်းဖြစ်၏။ လဆုတ်ဖြစ်မူ၊ တစ်,လေး,ခြောက်,ရှစ်၊ ကိုး,ဆဲ့ နှစ်ရေး၊ ဆဲ့လေး,ဆဲ့ငါး၊ နေ့ကားဆင်,ကြွက်၊ ပူးရက်ကိုရှောင်၊ အကျိုးဆောင်သည်၊ ကောင်းအောင် ဆန်း,ဆုတ် မြေခံတည်း။

မြေမျိုခံရသူ ၅ ယောက်။ ။ဂေါတမဘုရားရှင် သာသနာတော် အတွင်း၌ အရှင်လတ်လတ် မြေမျိုသွားသူငါးယောက်။ (၁)ဒေဝ ဒတ်ရဟန်း။ (၂) စိဉ္စမာန မိန်းမယုတ်။ (၃) သုပ္ပဗုဒ္ဓ သာကီ ဝင် (၄) နန္ဒက ဘီလူး။ (၅) နန္ဒမည်သော လုလင်။

မြေမျိုး ၅ ပါး။ ။လယ် ယာ ဥယျာဉ် အိမ်ရာ ကျောင်းရာ စ သည်တို့၌ ရွေးချယ် စီစစ် ကြရာသည်။ ပထဝီဗျူဟာ။ ။(၁) အဆင်းဖြူခြား၊ မြေပုဏ္ဏား၊ စီးပွါးဖြစ်တတ်စွာ၊ မြေမင်းပုဏ္ဏား ကျောင်းအိမ်များ၊ ဆောက်ထား ဇရပ်ပါ။ (၂) အဆင်းနီလွှင်၊ မြေဘုရင်၊ မင်းလျှင် ဖြစ်တတ်ပါ၊ မြေဘုရင်မှာ။ နန်းတော်ရာ၊ ချုပ်ခြာ မင်းစိုးမှာ။ (၃) အဆင်းနက်က၊ မြေဒါသ။ ဒုက္ခဘေး တွေ့ရာ၊ မြေဒါသမှာ ဥယျာဉ်ပါ၊ လယ်ယာလုပ်ကိုင်ရ။ (၄) အဆင်းဝါဘိ၊ မြေပကတိ၊ သုခိ အဝေရ၊ မြေပကတိမှာ၊ ရဟန်း သာ နေရာလျောင်လှပါ။ (၅) အဆင်းပြာလျှံ၊ ကေသပံ၊ နိုင်ငံ တည်ထောင်ရာ။

(မြို)

မြို့၏အစ ၄ ပါး။ ။တိုင်း နိုင်ငံတော် မြို့ကြီးများ၌ ယိုလေးပါး ပေါ များစွာ ရှိရမည်ဟု ဆိုလေသည်။ (၁) ပါထေယျ—ဆန်,စပါး,စား နပ်ရိက္ခာ။ (၂) မိဇ-မျိုးစေ့အစုံ။ (၃) တေသာဒိ-ဆီဦး ထောပတ် ဆေးဝါးစုံ။ (၄) ကဋ္ဌုဒက- မြက်,ထင်း,ရေ၊

မြို့တော်၏အင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။နိုင်ငံ၏မြို့တော် သို့မဟုတ် မင်းနေပြည်၌ ရှိထားရမည့် အရာများ။သတ္တဂုံဏ္ဍရပါဠိတော်။(၁) ရန်သူတို့ ဖျက်နိုင်ခက်သည့် ခိုင်ခံ့သော တံတိုင်း မြို့ရိုး။(၂) နက်ကျယ်သည့် ကျုံးမြောင်း။ (၃)ကျယ်သော သူရဲပြေး, ပစ်ပေါက်,ကာပါ,ကတုတ်။ (၄) ထက်မြက်ပြင်းထန် ဘူးရှသည့် လက်နက် ခဲယမ်း မီးကျောက်အများအပြား။(၅) ရဲမက်ဗိုလ်ပါ စစ်သည် ယာဉ်ရထား အများအပြား။ (၆) လိမ္မာ ပါးနပ်သော တံခါးစောင့် ကင်းတပ်။(၇) မြင့်သော မြို့တံတိုင်း။

မြို့တော်၏အင်္ဂါ ၇ ပါး တနည်း။ ။ရာဇနီတိမှ၊ (၁) ဘုရင်မင်းမြတ်၊ သို့မဟုတ် သမ္မတရှိရခြင်း။ (၂) တရားသူကြီး အမတ်များ။ (၃) မဟာမိတ်မင်းများ, ၎င်းတို့၏ သံကြီး တမန်ကြီးများ။ (၄) ရတနာဆယ်ပါး စပါးဘဏ္ဍာများ။(၅) ခိုင်လုံသော မြို့ရိုး တံတိုင်း ကျုံးမြောင်းများ။(၆) ဗိုင်နက်တိုင်းကား စည်ကား ကျယ်ပြန့်ခြင်း။ (၇)စစ်တပ်အင်အား ပေါများတောင့်တင်းခြင်း။

မြို့တော်သာယာ၊ ငြိမ့်ညောင်းငြာ၊ ၁၀ ဖြာအသံမျိုး။ ။နေပြည်တော်တို့၌ မစဲမဆိတ်သော အသံ ဆယ်ပါးကို ဆိုသည်။ ၎င်းဆယ်ပါးကို မဟာ ပရိနိဗ္ဗာနသုတ်၌ ''ဆင်သံ,မြင်းသံ,ရထားသံ, စည်ကြီးသံ, မုရိုးစည်သံ, စောင်း ငြင်းသံ, သီချင်းသံ, ခရုသင်း,နှဲ, ပွေ,ခရာသံ,ကြေးနင်း ခွက်ခွင်းသံ,စားကြပါ သောက်ကြပါဟူသော အသံများဟု မိန့်ဆိုထား၏။

မြို့ပြည်ရွာများ၊ မျိုး ၆ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''ပြည်ရွာအပြား၊ မျိုး ၆ ပါး''၌ပြခဲ့ပြီ။

မြင်းကြီး ၈ သွယ်၊ ကဗျာဝယ်၊ ဆန်းကျယ်အမည်များ။ ။တောဟောဝန်၏ ပရိယာယ်မျိုး ၈ ပါး။ ။(၁) မြင်-စိမ့်စမ်း သစ်ပင်တို့ဖြင့် မြင်ဆိုင်သော တောမျိုး။ (၂) ဂနိုင်-အလွန်နက်နဲ ထူထပ်သော တောကြီးမျိုး။ (၃) ရဂုံ-သာမော ဘွယ်ကောင်းသော သာမန်တောကလေးမျိုး။ (၄)ဝုံ-ဤတောမှ ထိုတောတိုင်အောင် လမ်းခရီးရှိသည့် တောတန်းမျိုး။ (၅) ခင်တန်း-ခြုံငယ် ခြုံကြီးတို့

ဖြင့် စိတန်းနိမ့်မြင့်လျက် ပေါက်သော တောမျိုး။ (၆) ပြား–ရှိ ညွန် ထူပြောသော တောတမျိုး။ (၇) အင်တိုင်း–ကျောက်ကုန်း ကျောက်စရစ်ထူပြော၍ မြက်ခြောက်သစ်ပင်နှောသည့် တောတမျိုး။ (၈) စေးပျစ်–စည်းရိုးသစ်ပင် ထူထပ်သောတော။

(မွ)

မွန်တိုင်း ၃ ရပ်။ ။ကလျာဏီကျောက်စာမှ။သာသနာတော် ၂၀၀၂ ခုနှစ်။သက္ကရာဇ် ၈၂၀ ရောက်သောအခါ ဟံသာဝတီပြည်ကြီးဝယ် ဓမ္မစေတီအမည်တွင်သော ရာမာဓိပတိမင်းသည် (၁) ဟံသာဝတီ မဏ္ဍလ ပဲခူးတိုင်း။(၂) ကုသိမ မဏ္ဍလ–ပုသိမ်တိုင်း။(၃) မုတ္တမ မဏ္ဍလ–သထုံတိုင်းတည်းဟူသော မွန်တိုင်း ၃ ရပ်ကို အုပ်ကွပ်ပိုင်ကားလျက် တရားနှင့်အညီ မင်းပြုသတည်း။

မွန်မျိုး ၃ ပါး။ ။သာသနာ လင်္ကာရ စာတမ်းမှ၊ (၁)မွန်တိ။(၂) မွန်စ။(၃) မွန်ည။

မွန်မျိုး ၄ ပါး။ ။မွန်တ,မွန်ညန်၊ မွန်နန်, မွန်သိ၊ မှတ်ဘိလေရိုး၊ တလိုင်းမျိုးတည့်။ ဇမ္ဗူ့တံဆိပ်ကျမ်းမှ။

မွေးစားသားမျိုး ၂ ပါး။ ။(၁)ရပ်သိရွာသိ ထင်ထင်ရှားရှားအမွေခံအမွေစားမွေးစားခြင်းမျိုးကို ကိတ္တိမ မွေးစားခြင်းဟု ခေါ်ဆိုသည်။ (၂) သနား၍ ကောက်ယူမွေးစားခြင်းမျိုးကို အပတိဋ္ဌ မွေးစားခြင်း ခေါ်သည်။ကိတ္တိမ မွေးစားခြင်းက အပတိဋ္ဌ မွေးစားခြင်းထက်သာ၍ ခိုင်မာသည်။ အပတိဋ္ဌ မွေးစားခြင်းခံရသောသူသည် မွေးစားသော မိဘများနှင့် ခွဲခွါသွားလျှင် ထိုမွေးစားသော မိဘတဦးဦးနှင့်မူလက တစုံတရာဆွေမျိုးမတော်ခဲ့သော် ဆွေမျိုးဆက် ပြတ်လေသည်ဟူ၏။ ဓမ္မသတ်ပေါင်းချုပ် ပဋ္ဌမတွဲ ပုဒ်မ ၁၉၉–၂၀၀။သားရင်းသမီးရင်းနှင့် ကိတ္တိမမွေးစားသော သားသမီးမရှိမှသာ မွေးစားသောမိဘများနှင့် အတူနေ အပတိဋ္ဌ သားသမီးများ အမွေ ဆိုင်သည် ဟူ၏။

မွေးဖွါးစကို၊ စကားဆို၊ ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ယောက် အဘယ်နည်း။ ။ (၁) ဝေဿန္တရာ ဇာတ်တော်လာ ဝေဿန္တရာမင်းသား။ (၂)

မဟောသဓဇာတ်တော်လာ မဟောသဓအမတ်၊ (၃) မုဒုဝင်ကျမ်းလာ သိဒ္ဓ ကုမာရမင်းသား၊ (၄) အမ္ဗဋ္ဌဇာတ်လာ ဥက္ကာကမင်းကြီး၏ ဒိသာခေါ် ကျွန်မမှမွေးဖွားသော 'ကဏှ'၊ ၎င်းကိုစွဲ၍ ကဏှာယနအနွယ် ပွားများဖြစ်လာသည်။

(မှ)

မှူးမတ်တို့ဂုဏ် အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။အမတ်ကြီးတို့၌ ပြည့်စုံရမည့်ဂုဏ်အင်္ဂါရှစ်ပါး။ (၁) ဗဟုဿုတော—အမြင်အကြား များရခြင်း။ (၂) သီလသမ္ပန္နော—သတင်းသီလ ရှိရခြင်း။ (၃) သူရော—ရဲစွမ်းသတ္တိ ရှိရခြင်း။ (၄) မဟုဿာဟော—လုံ့လထကြွ ရှိရခြင်း။ (၅) အကုသိတော—မှုခင်းကိစ္စ ပြီးမြောက်ရေးကို စစ်ဆေး လေ့လာရခြင်း။ (၆) ဗလဝရော – ကိုယ်အားဉာဏ်အား ဗလနှစ်ပါးရှိရခြင်း။ (၇) မိတ္တိမာ—အဂတိ၄ပါး မလိုက်စားရ မမှားရခြင်း။ (၈) ဝပ္ပဝိလာသော—ခံ့ညားရှိသေဘွယ်သောရုပ်ဆင်းကိုယ်ဝါရှိရခြင်း။

မှူးမတ်မျိုးပြား၊ ၁၄ ပါး၊မိန်ကြား အဘိဓာန်။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'အမတ်မျိုး ၁၄ ပါး'၌ ရှုပါလေ။

မှော်ပညာမျိုး ၆ ပါး၊ ၆ လီ။ ။မှော်ပညာ အတန်းအစား ဂိုဏ်းပေါင်း မည်မျှပင် များသော်ကာမူ မဟောသရကျမ်း၊ ကဝေသာရကျမ်းသန္ဓာကျမ်းစသော ကျမ်းကြီးတို့၌ (၁) ဆေးမှော်။ (၂) ရက္ခမှုမှော်၊ (၃) အင်းမှော်။ (၄) ပဒမ်မှော်။ (၅) စမမှော်၊ (၆) သမ္မိမှော် ဟူ၍ ၆ ဆူမျှ လာရှိလေသည်။ထိုမှော်ကြီး ၆ ဆူမှတပါးလည်း မိမိတို့နှစ်သက်ရာ ဂိုဏ်းဆရာကြီးများ၏ ယူဆချက်အရ ဂိုဏ်းခွဲမှော်ဟူ၍ ၆ ဆူရှိပြန်သည်ကား။ (၁) ရက္ခစိုးမှော်။ (၂) အင္ဂါရသမှော်၊ (၃) ပိဋကမှော်၊ (၄) မဟိဒ္ဓိ ဝိပဿနာမှော်၊ (၅) ဓေဝရာသီမှော် (၆) ဒေဝီသူရဿတီမှော် ဟု ခြောက်ပါးပြားပြန်၏။

ယစ်မျိုး ၅ပါး၊ရှောင်ကြဉ်ခြင်း၊စီးပွါးချမ်းသာရာ။ ။ဝေါဟာရ အားဖြင့်သာ 'ယစ်မျိုးငါးပါး'ဟု ခေါ်ဝေါ်ကြသော်လည်း အမှန် မှာ မူးယစ်စေတတ်သော သေရည်အရက်ဟူသမျှ ယစ်မျိုးချည်းပင် မှတ်လေ။(၁) ဘိန်း-လှော်ခဲ,ဘိန်းဆီ,ပြောင်းချေးစသည်။ (၂) ဘင်း-ဆေးခြောက်။ (၃) ကဇော်–သေရည်မျိုး ငါးပါး။ (၄) လှော်ဇာ–အခဲ အဖတ်။(၅) အရက်–မေရယမျိုး ငါးပါး။

ယစ်မျိုး ၁၀ ပါး၊ကျမ်းဂန်များ၊လားခြား အဘယ်နည်း။ ။ဤ၌ သူရာမျိုးငါးပါး၊ မေရယမျိုးငါးပါး ပေါင်းဆယ်ပါးကိုပင်ယစ်မျိုး ဆယ်ပါးဟု ကဗျာလင်္ကာဆရာတို့ စပ်ဆိုသီကုံးကြလေသည်။

ယဇ်ကြီး ၅ပါး၊ပူဇော်ခြင်း၊ပုဏ္ဏားညစ်တို့ဥာဏ်။ ။ယုတ်မာသော မိစ္ဆာအယူ ပူဇော်ခြင်းငါးပါး။(၁) အဿ မေဓ-အဆင်း ငါးပါး ရှိသော မြင်းကိုသတ်၍ ယဇ်ပူဇော်ရမည်။ ပုဏ္ဏားတို့ကိုလည်း များ စွာ ပေးလှူရမည်ဟူ၏။အချို့ ကျမ်းစာများမှာ'သဿမေဓ'ဟု ရှိ ကြ၏။မှန်။ ပါဠိပျက်ဖြစ်သည်။ အမှန်ကား 'အဿမေဓ-အဿ မြင်း+မေဓ–သတ်ခြင်း။ (၂) ပုရိသ မေဓ–ယောကျ်ားကို သတ်၍ ယဇ်ပူဇော်ရမည်။ပုဏ္ဏားတို့ကိုလည်း များစွာ လှူဒါန်းရမည် ဟူ၏။ (၃) သမ္မာ ပါသ–ယဇ် ပူဇော်ရန်နှင့် ပုဏ္ဏားတို့ကို လှူဒါန်းရန် ဥစ္စာပစ္စည်းတို့ကို လှည်း ရထားတို့ဖြင့် များစွာတင်လျက် သူရဿတီ မြစ်ကြီးထဲသို့ဆင်း၍ ငုပ်ရာ အရပ်သို့ သွားရောက်ပြီးလျှင် ဝန်စုကို တိုက်ဆောင်ခဲ့သော လှည်းထမ်းပိုးကျည်း ကန့်လန့်ကျည်ကို ချွတ်၍ သူရဿတီမြစ်ညာကို ဆန်လျက်ပစ်ရမည်။၎င်းကျရာအရပ်၌ ယဇ်တိုင် စိုက်၍ယဇ်ပူဇော်ရမည်ဟူ၏။ သမ္မာသဒ္ဒါ ထမ်းပိုး ကျည်း ကန့်လန့် ကျည်ဟော။ပါသ သဒ္ဒါ–ပ,ရှေးရှိသော အသဓာတ်–ပစ်လွှတ်ခြင်း ဟော၏။ (၄) ဝါဇပေယျ- ကောင်းလှ စွာသော ထောပတ်ကို ပုဏ္ဏားတို့အား တိုက်ကျွေး၍ ယဇ်ပူဇော်ရခြင်း။ အချို့ ကျမ်း၌ 'ဝါစာပေယျ'ဟု ရှိတတ်၏။ဝါဇ သဒ္ဒါ–ထောပတ်ဟော၊ ပေယျ သဒ္ဒါ-သောက်ခြင်းဟော မှတ်လေ။(၅) နိရဂ္ဂဠ-တံခါးကျည်,မင်း တုပ် မရှိရဟူ၏၊ ယဇ်ပူဇော်လိုသောသူသည် မိမိအိမ်ရှိပစ္စည်းတို့ကို

တံခါး ဟင်းလင်းဖွင့်၍ ပုဏ္ဏားတို့အား အလိုရှိရာ အပိတ် အတား မရှိ ယူစေရမည်ဟူ၏။မှတ်ချက်၊ ။ဥက္ကာကရာဇ် မင်းကြီး လက်ထက်၌ ထိုဆိုးယုတ်မာသော ပုဏ္ဏားတို့က ရှေးမင်း စဉ်ဆက် မပျက် သုံးသတ် ခဲ့ကြသော 'သင်္ဂဟ တရား ၄ ပါး'ကို ပုဒ်ပါဌ် မိပ္ပါယ်ဖျက်ဆီးလျက် တမျိုးဉာဏ်ထွင်ကာ ၎င်းယဇ်ကြီး ၅ ပါးကို ရေးတင်ဆက် လျှောက်ကြကြောင်းနှင့် သုတ္တနိပါတ် ဗြဟ္မဏဓမ္မိက သုတ်၌ လာရှိ၏။

ယာဂအကျိုး ၅ ပါး။ ။ပဉ္စင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်၌ ဘုရားဟောတော်မူသည်၊ (၁) ခုဒ္ဒံ ပတိ ဟနတိ-ဆာလောင်ခြင်းကို ပယ်စေ၏။ (၂) ဝိပါသံ ပတိ ဝိနေတိ–မွတ်သိပ်ခြင်းကိုပယ်စေ၏။ (၃)ဝါတံ အနုလောမေတိ–လေကို အောက်သို့သက်စေ၏။ (၄) ဝတ္ထိံ သောဓေတိ–ဆီးအိမ်စည်ပေါင်းကို သုတ်သင်ရှင်းလင်း၍ ဆီးကိုရှင်စေ၏။ (၅) အမာဝသေသံ ပါစေတိ–မကြေမကျက်သေးသော အစာသစ်အကြွင်းအကျန်ကို ကြေကျက်စေတတ်၏။

ယာဂုအကျိုး ၁၀ ပါးတနည်း။ ။အထက်ပါငါးပါးကား အကျိုးရင်းများဖြစ်၏။ ဤငါးပါးကား အကျိုးဖျားဟူ၏၊ ဝိနည်းမဟာဝါ ပါဠိတော်နှင့် သာရတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။ (၁) အာယု–အသက်ရှည်ခြင်း။ (၂) ဝဏ္ဏ–အဆင်းလှခြင်း။ (၃) သုခ-ချမ်းသာခြင်း။ (၄) ဗလ–ခွန်အားဗလရှိခြင်း။ (၅) ပညာ–ဉာဏ်ပညာကြီးခြင်း။

ယာဉ်မျိုး ၂ ပါး၊ လ နေသွား၊ ခွဲခြားလုပ်းမှန်သိ။ ။နေမင်း၏ ထွက်လမ်းဝင်လမ်း လှည့်လည်သောလမ်း ၂ ပါးကို ခေါ်သည်။ (၁) ဒက္ခိဏာယာဉ်– တနင်္ဂနွေပြုပ်ခေါ် နေမင်းသည် ဝါဆို လဆန်း ၁၅ ရက်ည၌ ၂ ချက်တီးကျော်အချိန်ကစ၍ မြောက်ဖက် စွန်းမှသည် တောင်ဖက်သို့ တစတစ ယိမ်းထွက်လာရာ ပြာသိုလ ပြည့်နေ့ ညည် ၂ ချက်တီးချိန်ထိအောင် တောင်လမ်းခရီး တောင်ယာဉ်စီးသောကြောင့် 'ဒက္ခိဏာယာဉ်'ခေါ်သည်။ (၂) ဥတ္တရယာဉ်–နေမင်းသည် ပြာသိုလပြည့်နေ့ညည် ၂ ချက်တီးကျော်အချိန်မှစ၍ တောင်ဖက်ဖျားစွန်းမှသည် မြောက်ဖက်သို့ တစတစယိမ်းဝင်

လာရာ ဝါဆိုလဆန်း ၁၅ ရက်နေ့ ညည့် ၂ ချက်တီးချိန် ထိအောင် မြောက်လမ်းခရီး မြောက်ယာဉ်စီးသောကြောင့် 'ဉတ္တရယာဉ်'ဟု ခေါ်ဆိုကြကုန်သည်။

ယာဉ်မျိုး ၃ ပါး၊ထီးဖြူများ၊စိုက်ထား ၄ ဆူ အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ထီးဖြူတော် ၄ စင်း တနည်း'' ၌ရှုပါ။

ယာယီဂြိုဟ် ၄ လုံး။ ။ကျော်,စံ, သိန်း,ရီ,၊ ဂြိုဟ်ယာယီဟူသော လင်္ကာအရ ''တနင်္လာ,အင်္ဂါ, သောကြာ, ရာဟုဂြိုဟ်'' တို့၌ သက်ရောက်, ဂြိုဟ်အိမ်မှု ထိုသူယာယီများအံ့ဟု ဗေဒင်ကျမ်း၌ လာသည်။

ယုံမှားခြင်း ၈ ပါး။ ။ဘုရားစသည်တို့၌ သို့လောသို့လော တွေးတောမယုံသင်္ကာမှုရှစ်ပါး။ တေရသကဏ္ဍိကာဒုန္နင့် နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ်ပါဠိတော်ဒေသဗလသုတ်။ (၁) ဗုဒ္ဓေ ကင်္ခတိ–ဘုရား၌ ယုံမှားခြင်း။ (၂) ဓမ္မေ ကင်္ခတိ-တရား၌ ယုံမှားခြင်း။ (၃) သံဃေ ကင်္ခတိ· သံဃာ၌ ယုံမှားခြင်း။ (၄) သိက္ခာယ ကင်္ခတိ–အကျင့်သိက္ခာ၌ ယုံမှားခြင်း။ (၅) အတီတ မဒ္ဓါနံ-ရှေးအတိတ်စွန်း၌ ယုံမှားခြင်း။ (၆) အနာဂတ မဒ္ဓါနံ – နောင်အနာဂတ်စွန်း၌ ယုံမှားခြင်း။ (၇) အတီတာနာဂတ မဒ္ဓါနံ–အတိတ်အနာဂတ် ၂ စွန်း၌ ယုံမှားခြင်း။ (၈) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေ ကင်္ခတိ–ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် တရားတော်၌ ယုံမှားခြင်း။

ယုံမှားခြင်း ၁၆ ပါး။ ။အတ္တစွဲရှိနေသူတို့ ကာလ ၃ ပါး၌ သို့လောသို့လော ယုံမှားခြင်းဖြစ်ပုံ ၁၆ ပါး။လွယ်ကူ၍ ကျဉ်းစေရန် မြန်မာသက်သက်ပြလိုက်သည်။ (၁) ငါသည် ရှေးအတိတ်ကာလက ဖြစ်ခဲ့ဘူးပြီလော။ (၂) မဖြစ်ခဲ့ဘဲချား နေရော့သလား။ (၃) ဖြစ်ခဲ့ဘူးလျှင် ဘယ်အမျိုးဇာတ်မှာများ ဖြစ်ဘူးခဲ့ပါလိမ့်မည်နည်း။ (၄) ဘယ်ပုံသဏ္ဌာန်ဖြင့် ဖြစ်ခဲ့ပါလိမ့်။(၅)ငါသည် လွန်ခဲ့တဲ့ တတိယဘဝကဘယ်ဇာတ်ဘယ်ပုံဖြစ်ခဲ့ပြီး နောက် ဒုတိယ ဘဝ ကျတော့ ဘယ်လိုများ ဖြစ်ခဲ့ပါလိမ့်။ **မှတ်ချက်။** ။ဤကားအတိတ်ကြောင်းအတွက် ယုံမှားခြင်း ငါးချက်တည်း။ အနာဂါတ်အတွက်၌လည်း

အတိတ်နည်းတူ ငါးပါးယူလေ၊ ပေါင်းဆယ်ပါးဖြစ်၏။ (၁၁) ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ ယခုငါဟာငါ ဟုတ်မှ ဟုတ်ပါလေရဲ့လား။ (၁၂) ငါမဟုတ်ဘဲများ ရှိလေသလား၊ (၁၃) ဇာတ်အဆူဆူ ငါဘယ်သူများ ဖြစ်ပါလိမ့်။ (၁၄) ဘယ်ပုံဟန်ပန် ဘယ်သဏ္ဍာန်ဖြင့် ငါဖြစ်ပါလိမ့်။ (၁၅) ငါဖြစ်နေတဲ့ ငါဟာဘယ်ပုံဘယ်ဘဝက များ လာပါလိမ့်။ (၁၆) ငါခေါ်တဲ့သတ္တဝါဟာ ဘယ်ဘုံဘဝ ကိုများ ကူးသွားရလိမ့် ဦးမည်နည်း။ ရင်း ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ ယုံမှားခြင်း ၆ ပါးနှင့် ပေါင်းသော် ၁၆ ပါး ဖြစ်၏။

ယုဂ် ၄ ပါး။ ။သူတော်တရားနှင့် ယှဉ်သော ကာလကြီး ၄ ပါး။ (၁) ကတယုဂ် ဆန်းသော ၁၇၂၈၀၀၀ နှစ်ကာလ၊ လူအပေါင်းတို့သည် အခြေ ၄ ချောင်း ထောက်နေဘိသကဲ့သို့ သစ္စာဝတီ တည်ကုန်၏။ ကတညုတ ကတဝေဒီ ရှိကုန်၏။ သူကြီးမိဘ ရိုသေကုန်၏၊ တရားစောင့်ကုန်၏။ (၂) တြေတာယုဂ် ဆန်းသော ၁၂၉၆၀၀၀ နှစ်ကာလ၊ အခြေ ၃ ချောင်းသာ ထောက်၍ တချောင်းသော ခြေ ကျိုးပျက်သကဲ့သို့ သူတော်ကောင်း ၃ စု သူယုတ်မာတစု ဖြစ်ပေါ်၍ လာချေပြီ။ (၃) ဒွါပရာယုဂ် ဆန်းသော ၈၆၄၀၀၀ နှစ်ကာလ၊ ခြေ ၂ ချောင်းသာ ထောက်နေသကဲ့သို့ သူတော်ကောင်း ၂ ပုံ သူယုတ်မာ ၂ ပုံ ဖြစ်၍ လာချေပြီ၊ (၄) ကလိ ယုဂ် ဆန်းသော ၄၃၂၀၀၀ နှစ်အခါ။ အခြေ ၃ ချောင်း ကျိုးပျက် တချောင်းဖြင့်သာ ထောက်တည်၍ နေရသကဲ့သို့ တရားမစောင့်သော သူယုတ်မာ ၃ စု၊ တရားစောင့်သော သူတော်ကောင်း တစု ဖြစ်၍ လာချေပြီ။ ဤ ယခုငါတို့ဖြစ်ရာ ခေတ်ကား ကလိယုဂ်ခေတ်ကြီးဖြစ်၍ သူယုတ်မာ ပေါများလှ၏။

ယုဂ် ၅ ပါး။ ။သာသနာတော်နှစ် အပိုင်းအခြားကာလနှင့် ယှဉ်ခြင်း ၅ ပါးဟူလို။ ။(၁) ဝိမုတ္တိ ယုဂ်–မဂ် ဖိုလ် နိဗ္ဗာန်နှင့် ယှဉ်သော အချိန်ကာလ အပိုင်းအခြား။ (၂) သမာဓိ ယုဂ်–ဈာန် သမာဓိတရားနှင့် ယှဉ်သော အချိန်ကာလ။ (၃) သီလ ယုဂ်–သီလနှင့်သာ ယှဉ်မှီသော အချိန်ကာလ။ (၄) သုတ ယုဂ်–ဗဟု

သုတမျှသာ ရှိတော့သော အချိန်ကာလ။ (၅) ဒါန ယုဂ်—ပေးကမ်းစွန့်ကြဲခြင်းလောက်မျှသာ ရှိတော့သော ကာလ။ **မှတ်ချက်။** တိ°သနိပါတ် ဖုဿထေရဂါထာ အဋ္ဌကထာမှယူသည်။ ၎င်း၌ နှစ်အပိုင်းအခြားနှင့် ဝေဘန်၍ မပြပေ။

ယောကျ်ားအပြား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ မိန့်ကြားသျှတြ။ ။(၁) အဿဂမည်သော ယောကျ်ားမျိုးသည် ပန်းရင်းနံ့ကဲ့သို့သော ကိုယ်နံ့ရှိ၏။ လက်ဖဝါးခြေဖဝါးနူးညံ့၏။ လက်ချောင်းခြေချောင်းရှည်၏။ ရင်ကျယ်၏။ ချက်နက်၏။ အအိမ်၌ကိန်းသောလိင်ရှိ၏။ အရသာ ဆိမ့်၏။ မွေးတွင်းတခုတခု၌ မွေးညှင်းတပင်စီပေါက်၏၊ သူ့ကိုသနားတတ်၏။ သီလစောင့်၏။ ဖြောင့်မတ်တည်ကြည်၏၊ အင်အားတန်ခိုးရှိ၏။ ဆံ, မုတ်ဆိတ်, လက်ကတည်းမွေး, ဇာနွေမွေးရှည်၏။ နိမိတ်ရှည်စွာအဆုံး လက်လေးသစ်မျှရှိ၏။ (၂) မြိဂ မည်သော ယောကျ်ားမျိုးကား စကားများ၏။ သည်းခံတတ်၏၊ သနားတတ်၏။ ဆရာမိဘကိုရိုသေတတ်၏။ မကဲ့ရဲ့တတ်။ ပြေပြစ် ချစ်ဘွယ်သောစကားကိုဆိုတတ်၏။ ပညာကိုခင်မင်တတ်၏။ ကိုယ်အနံ့ကား သေရည်နံ့ကဲ့သို့ရှိ၏။ ကိုယ်အရသာဖန်၏။ ဇာနွေကား ရှည်စွာအဆုံး လက်ရှစ်သစ်သာရှိ၏။ (၃) ပြိဿဘ ယောကျ်ားမျိုးကား ကိုယ်အသားတင်းမာ၏။ ဆူသောအရသာကိုစားတတ်၏။ သီချင်းကိုလိုသား၏။ လောဘရမ္မက်ကြီး၏။ သူ့သမီး မယားကို လွန်ကျူးပြစ်မှားတတ်၏။ အသံကောင်း၏။ မေထုန်ကြူး၏။ သူတပါးကိုကဲ့ရဲ့ပြုစုတတ်၏။ကိုယ်ယနံ့ကား ပျားနံ့ကဲ့သို့ရှိ၏။ အရသာ ချို၏၊ ဇာနွေရှည်စွာအဆုံး လက်ဆယ်သစ်သာရှိ၏။ (၄) အသွမည်သောယောကျ်ားမျိုးကား ကိုယ့်ပစ္စည်းကိုခင်မင်၏။ သူ့ပစ္စည်းကိုလိုချင်တတ်၏၊ များစွာသောမကောင်းမှုတို့ကို ပြုကျင့်တတ်၏။ သူ့သားမယားကိုပြစ်မှားတတ်၏။ သစ္စာမရှိ၊ သူ့ကျေးဇူးဂုဏ်ကို မသိတတ်။ မုသားဆိုတတ်၏။ ဆူဖြိုးသောကိုယ်ရှိ၏။ လက်ကတီးမွေး ဇာနွေမွေးရှည်၏။ အရှက်အကြောက်နည်း၏။ အထူးထူးသော အရသာကိုကြိုက်တတ်၏။ အင်္ဂါဇာတ်အလုံးကြီး၏။ ကိုယ်နံ့ညှီ၏။

ဝမ်းပူ၏။ ဝမ်းပိုက်၌အရေးအကြောင်းမရှိ။ အင်္ဂါဇာတ် ၁၄ သစ်မှု ရှည်၏။

ယောက်ျားငြိုဟ် ၄ လုံး။ ။တနင်္ဂနွေ, အင်္ဂါ, ဗုဒ္ဓဟူး, ကြာသပတေး, ၎င်းဂြိုဟ် ၄ လုံးကို 'လောင်း, အံ့, ပြု, ငြား, ဂြိုဟ်ယောက်ျား' ဟု ဆိုကြကုန်၏။

ယောက်ျားတို့ အတတ်၊ ၁၈ ရပ်၊ သိမှတ် သင်ကြားရာ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'အဋ္ဌာရသ သိပ္ပမျိုး ၃ နည်း' ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ယောက်ျားဒွါရ ၁၀ ပေါက်။ ။အမာဘသာဂရ ဆေး ကျမ်းကြီးမှ ယူပြသည်။ (က) နှာခေါင်း ၂ ပေါက်။ (ခ) နား ၂ ပေါက်။ (ဂ) မျက်စိ ၂ ပေါက်။ (ဃ) ပါးစပ်ပေါက်။ (င) ကျင်ငယ်ပေါက်။ (စ) ကျင်ကြီးပေါက်။ (ဆ) ငယ်ထိပ်ပေါက်။

ယောက်ျားများသာ၊ မှေ့ မျော်ရာ၊ ဘုမ္မာ ၁၅ အဘယ်နည်း။ ။ဤပုဏ္ဏကား ဋီကာဆိုဘာဝနှင့် မရှိကောင်းသော ဖြဟ္မာများကို ရည်ဟန် တူသည်။ သတ်ပြရန်ကား ယောက်ျား၏ နိမိတ်လည်း ရှိသည်မဟုတ်ကြ။အဖြေကား 'အရူပ ၄ ဘုံနှင့် အသညသတ်ဘုံကြဉ်သော ရူပ ၁၆ ဘုံရှိ ဖြဟ္မာများပင်တည်း။

ယောက်ျားမြတ်တို့အား ၅ ပါး။ ။ယောက်ျားမြတ်တို့၌ ရှိထားကြရမည့် ဗလငါးတန်။ ထိုငါးပါးတို့တွင် တဆင့်ထက်တဆင့် အစဉ်အတိုင်းမြတ်၍ ပညာအားသည် အမြတ်ဆုံးဖြစ်ကြောင်း ဒီဃာဝုသတို့သားအား ဘုရားဟောတော်မူသည်။ (၁) ဗာဟု ဗလ-လက်ရုံးအား၊ ကိုယ်လက်သန်မာထွားကျိုင်ခြင်း။ (၂) ဘောဂ ဗလ-ရွှေငွေရတနာ လယ်ယာစပါးစသည့် ပစ္စည်းဥစ္စာများ။ (၃) အမစ္စ ဗလ-မှူးမတ်ရာထူး အာဏာထူးများ။ (၄) အဘိဇ ဗလ-ဆွေမျိုး မိတ်သင်္ဂဟအား။ (၅) ပညာ ဗလ-ဗာဟုသစ္စ သိပ္ပ ပညာအား။

ယောက်ျားမြတ်တို့ လက္ခဏာ ၃၂ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်မှာ 'လက္ခဏာတော်ကြီး ၃၂ ပါး' နှင့် အတူဖြစ်၏။

ယောက်ျားလူမောက်၊ ပေါင်း ၁၀ ယောက်၊ ဘွဲ့မြောက် တော-

ဒဂ်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'တေဒဂ်ရ လူယောက်ျား ၁၀ ယောက်' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ယောက်ျားသားတို့၏ အပြစ် ၆ ပါး။ ။ယောက်ျားမြတ်တို့ရှောင်ကြဉ်အပ်သော တရား ၆ ပါး။ ဟိတောပဒေသမှ။ ။(၁) နိဒ္ဒ-အအိပ်စုံမက်ခြင်း။ (၂) တန္ဒိ-လုပ်ငန်းရပ်၌ အလိုမသန့် နှေးကန်ဖင့်လေး အေးစက်ထိုင်းမှိုင်းခြင်း။ (၃) ဘယ-သတ္တိ ညှိုးဖျင်းကြောက်ရွံ့တတ်ခြင်း။ (၄) ကောဓ-သည်းညည်းမခံ ဒေါသထန်ခြင်း။ (၅) အာလဿ-အပျင်းထူခြင်း။ (၆) ဒီဃသုတ္တ-အချိန်ဖင့်လေး ပြီးစီးမှု နှောင့်နှေးအောင် လုပ်ဆောင်နေခြင်း။

ယောဂတရား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ သိထား ဘိဓမ္မာ။ ။သတ္တဝါတို့ကို ဝဋ္ဋဒုက္ခ၌ အမြဲမပြတ် ယှဉ်စပ် စေတတ်သော တရားလေးပါး။ (၁) ကာမ ယောဂ-ကာမဂုဏ် ငါးပါးကို လိုလားတောင့်တ တပ်မက်တတ်သော လောဘ ဟူသမျှ။ (၂) ဘဝ ယောဂ-လူ့ဘဝ နတ်ဘဝစသော ထိုထိုဘဝ အမျိုးမျိုး၌ နှစ်သက် တတ်သော လောဘ။ (၃) ဒိဋ္ဌိ ယောဂ-လောက၌ ဘာသာအမျိုးအစားတွေ ရာထောင်မက များပြားသော်လည်း ဘာသာမှန်တရားကား တပါးသာ ရှိ၏။ ထိုဘာသာမှန် တရားကို ချန်ထား၍ ဘာသာမှားတို့ကို စွဲလမ်း ကိုးကွယ်မှု ဒိဋ္ဌိ၊ (၄) အဝိဇ္ဇာ ယောဂ-အမှား အမှန်ကို ဝေဘန် ခွဲခြား၍ မသိတတ်သော မောဟတရား။

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ အင်္ဂါ ငါးပါး။ ။တရားအားထုတ်သူတို့ အင်္ဂါ ငါးပါး။ ၎င်းသရုပ် အမိပ္ပါယ်ကို ''ပဓာနိယင်္ဂ တရားငါးပါး'' ၌ ကြည့်ပါ။

ယောဂီရန်သူ၊ ၁၀ ပါးဟူ၊ ယွတ်သူ မာရ်နတ်ယုတ်။ ။ပဓာန လုပ်ငန်း၏ ရန်သူများ ဖြစ်သောကြောင့် ၎င်းကို မာရ်နတ်၏ စစ်သည်တော် ဆယ်ပါးဟု ခေါ်ဝေါ်ပြောကြားလေ့ရှိကြ၏။ သရုပ် 'မာရ်စစ်သည် ၁၀ ပါး' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ယောနိအပြား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ ခွဲခြားသန္ဓေယူ။ ။ပဋိသန္ဓေနေကြရသော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးလေးစားဟူ၏။ (၁) ဩပပါတိက ယောနိ-

ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေ, ကိုယ်ထင်ရှားဖြစ်မျိုး။ (၂) သံသေဒဇ ယောနိ-အညှိစွဲ ပဋိသန္ဓေ, ပိုး,လောက်လန်းစသည်။ (၃) အဏ္ဍဇ ယောနိ-ဥထဲ၌ ပဋိသန္ဓေ, ကြက်ငှက်စသည်။ (၄) ဇလာဗုဇ ယောနိ-အမိသားအိမ်၌ ပဋိသန္ဓေ, လူ, ခွေး, စသည်။ ၎င်းကိုပင် ''ဂဗ္ဘသေယျ'' လည်းခေါ်၏။

(ယှ)

ယှိုးဒယား ၁၂ ခန်း။ ။ပြင်စည်မင်းသားရေးသော သုခုမ အနုပညာ မဟာဂီတ ၁၂ ခန်းဟူ၏။ ။(၁) ရွှေတညာ ဂီတကို 'ဖရဲတင်' ခေါ်သည်။ (၂) နှင်းယွန်းသာဟောမန် ဂီတကို 'ခက်မွန်' ခေါ်သည်၊ (၃) တောတောင်စွယ် ဂီတကို 'ခမိန်' ခေါ်သည်။ (၄) တောမြိုင်ခြေလမ်း ဂီတကို 'ထနောက်' ခေါ်သည်။ (၅) ပန်းမြိုင်လယ် ဂီဘကို 'ဖျင်းခြား' ခေါ်သည်။ (၆) နိုင်ပန်းစုံ ဂီတကို'ထပ်တွန့်'ခေါ်သည်။ (၇) မှော်ရုံဟောဝန် ဂီတကို 'ချွတ်ချို' ခေါ်သည်။ (၈) မှိုင်းမှုံပြာညို ဂီတ ကို 'ငုဝစ်' ခေါ်သည်။ (၉) လွမ်းပိုအောင် ဂီတကို 'ချူခြာ' ခေါ်သည်။ (၁၀) ဆန်းနွေဦး ဂီတကို 'ဘပိ' ခေါ်သည်။ (၁၁) တလိုင်း စိန်ချယ်ညီသင်း ဂီတကို 'အလေ့မေ့' ခေါ်သည်၊ (၁၂) ဝေဇယန္တာ ဂီတကို 'မဟိုရသီ' ခေါ်သည်။

(ရ)

ရံ ၃ ရွှေ။ ။နန်းတော်တွင်း၌ မင်းမိဖုရား သားတော်သမီးတော်များကို စားဖျော်ဖြေသော ရံရွှေတော်မျိုး ၃ စား၊ တော်ငင်သူကညာပျိုများကိုခေါ်ဆိုသည်။ (၁) ရံရွှေတော်ငယ်-ဂေါရီ နှင့်ကညာခေါ်သော ရံရွှေမယ်များ။ (၂) ရံရွှေတော်လတ်-ကုမာရီ နှင့် သွေးစုန်းခေါ် ရံရွှေမယ်များ။ (၃) ရံရွှေတော်ကြီး-မျက်မည်း နှင့် မျက်ဝန်းခေါ် ရံရွှေမယ်များ။ ၎င်းကိုရည်၍ မဃဒေဝလင်္ကာ၌ ''ဂေါရီကားရှစ်၊ ဆယ်နှစ်ကညာ၊ ဆဲ့နှစ်မှာမူ၊ ကုမာခေါ်ထုံး၊

ဆဲ့သုံးနှစ်မယ်၊ သွေးစုန်းရွယ်နှင့်၊ တသွယ်ပိုင်းခြား၊ ဆဲ့ငါးမျက်မည်း၊ ကြည်းကြည်းကြည်ရွှန်း၊နှစ်ဆယ်ဆန်းက၊ မျက်ဝန်းမည်လွှင်၊ ဤမျှလျှင်သား၊ တော်ဝင်ရွှေကောင်း၊ နတ်မယ်ပေါင်းတို့''ဟုစပ်ဆိုထားလေသည်။

ရုံ ၃ ရွှေ တနည်း။ ။မန္တလေး ကုန်းဘောင်ဆက် ရာဇဝင်ကျမ်းပြု ဦးမောင်မောင်တင်ထံ 'ညဉ့်သုံးယာမ်ခါ၊ လေပြည်လာ' ပတ်ပျိုး ဦးပါသည့် 'သုံးရွှေကြော့ရင်'ကို ဖျာပုံမြို့ မြန်မာစာပေကြီးပွါးရေးအသင်း အတွင်းရေးမှူးဆရာငွေက မေးမြန်းသောအခါ 'သုံးရွှေကြော့ရင်'ဆိုသောစကားမှာ အရွယ်သုံးပါး ပိုင်းခြားခယမ်း ထမ်းရွက်ရသော ရုံရွှေတော်တို့၏အသျှင်ဟုဆိုလိုသည်။ အကျယ်ကိုလင်းလျှင် သုံးရွှေဆိုသည်မှာ အရွယ်သုံးပါးကိုပိုင်းခြားပြီးလျှင် ၁၃ နှစ်ရွယ်ထိ ကြက်တောင်,ပေါက်ချိုက်, ညွန့်ကိုက်,ဆံစည်း,စုလည်း, မြကုံး ဖြစ်သည့် အပျိုတော်များကတရွှေ။ ၎င်းအထက် အသက် ၃၀ ရွယ်ထိ အပျိုတော်များကတရွှေ။ ၎င်းအထက် အသက်ကြီးသော အပျိုတော် အထိန်း အယ အချီတော်များကတရွှေ ဖြစ်သဖြင့် ပေါင်း ၃ ရွှေရှိသည်'ဟု ဖြေဆိုထားသည်ကို ၎င်းမူအတိုင်း ထည့်သွင်းဖေါ်ပြလိုက်ပါသည်။

ရကာင်သံ ၃၇ ချင်း။ ။ဝါ, ဂိ, နှစ်တို့အတွက် တောင်ဘီလာမှတ်စုမှ။ အချိကြီးသံ, အချိငယ်သံ, ဆရာတောင်းသံ, ဆရာပန်းသံ, ဆရာညွှန်းသံ, အဘွင်းတီးပြေသံ, အပြင်တီးပြေသံ, ဆင်ဖြူရေချသံ, ရွှေပလ္လင်တည်သံ, ဗောဓိခွက်သံ။ (၁၀)။ ဇမ္ဗူသပြေသီးကြွေသံ, ငါးကြင်းမြီးခတ်သံ, ခရုသင်းသံ, ခွက်ခွင်းသံ,ဘီလူးဝမ်းစည်ကြီးသံ, မြစ်တွေးသန့်ဘွန် သံ, မြစ်ဘွေးငှက်ဘွန် သံ, သိကြားအုပ်ဆောင်းသံ,သိကြားခလုပ်သံ, သိကြားရေကန်တင်သံ။ (၂၀)။ သိကြားလောက်ပစ်သံ, ကင်းပဘ်ကြီးသံ, ကင်းပတ်ငယ်သံ, သပြေလားသံ, ထုံးကိုးတံသံ, မျောက်ခင်းဦးသံ, မိဋ္ဌိလာကန်ပေါက်သံ, ပြုံးကာရယ်ရွှင်သံ, နောက်မြင်းလှသံ, ကသာဝန်းလည်သံ။ (၃၀)။ ပွင့်လှရွှေဝါသံ, လုလင်ပြန် တောစည်သံ,

လက်ဝကုန္တီသံ, မြင်းလှစာတောင်းသံ, မြင်းလှခွာသံ, တငါမအဲ ချင်းသံ, စကြာမင်းဘိသိက်မြောက်သံ, ပေါင်း ၃၇ သံဖြစ်၏။

ရင့်မာ တကျိပ်။ ။အနာဂတင် ကျမ်းမှ။ ပါရမီ ရင့်မာ ပြီးကြ သော ဘုရား အလောင်းတော်များ။ ဘုရားဆုပန် ရင့်မာ သံ၊ ကေန်မှတ်ကွဲ၊ တကျိပ်တဲ့။ ။(၁) ရှေးဦးအစ၊ မိတေယျ၊ သိကြလေကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။ (၂) ရာမ မင်းကောင်း၊ ဆုပန်၊ တောင်း၊ တကြောင်းမှတ်ကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။ (၃) ကော သလမင်း၊ ကျော်သံပြင်း၊ မယွင်းဘူးကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။ (၄) အဘိဘူနတ်၊ ကျော်နှံ့စပ်၊ သိတတ်စေကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။(၅) အသူရိန်နတ်၊ ခေါ်ပညတ်၊ သိတတ်စေကွဲ၊ အလောင်းတဲ့၊(၆) ဒီဃသောဏီ၊ ပုဏ္ဏားမည်၊ အညီမှတ်ကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။ (၇) ဝင်္ဂီကဆို၊ ပုဏ္ဏားမျိုး၊ အိုအောင်မှတ်ကွဲ၊ အလောင်းတဲ့၊ (၈) ဒေါဒေယျခေါ်၊ ပုဏ္ဏားကျော်၊ပျော်ပျော်မှတ်ကွဲ၊ အလောင်းတဲ့၊ (၉) နာဠာဂိရိ၊ ဆင်ဟတ္ထိ။ သိကြလေကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။ (၁၀) ပလလဲဆင်၊အမည်တွင်၊ထင်ထင်မှတ်ကွဲ၊ အလောင်းတဲ့။

ရှည်မှတ်၍သတ်၊ ကံမြောက်လတ်၊ ၆ ရပ် အင်္ဂါသိ။ ။ပါဏာတိ ပါတကံ၏ ပယောဂ ၅ှစ်မျိုးတွင် ဥဒ္ဒိဿပယောဂ၏ အင်္ဂါ ၆ ပါးကို ဆိုသည်။ ပါရာဇိကဏ် အဋ္ဌကထာမှ။ ။(၁) ဝတ္ထုကို မှတ်၍ သတ်ခိုင်းခြင်း။ (၂) အချိန်ကာလကို မှတ်၍ သတ်ခိုင်း ခြင်း။ (၃) အရပ် ဒေသကို မှတ်၍ သတ်ခိုင်းခြင်း။ (၄) ထား လှံ စသည့် လက်နက်မျိုးကို မှတ်၍ သတ်ခိုင်းခြင်း။ (၅) ထိုင် ခြင်း သွားခြင်းစသည် ဣရိယာပုထ်ကို မှတ်၍ သတ်ခိုင်းခြင်း (၆) သတ်ပုံသတ်နည်းကို ဘယ်ပုံသတ်ရမည်ဟု ပြောပြ၍ မှတ်၍ သတ် ခိုင်းခြင်း။

ရတနာ ၃ ပါး။ ။လောက၌ အမြတ်ဆုံး အကောင်းဆုံး ဖြစ်တော် မူသော ဘုရားရတနာ, တရားရတနာ, သံဃာရတနာကို ရတနာ သုံးပါးဟု ခေါ်မှတ်ကြ၏။

ရတနာ ၇ ပါး။ ။လူတို့အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော လောကီရတနာ

၇ မြာ၊ (၁) သုဝဏ္ဏ-ရွှေ၊ (၂) ရဇတ-ငွေ၊ (၃) မုတ္တာ-ပုလဲ၊ (၄) မဏိ-ပဒ္မြား၊ (၅) ဝေဠုရိယ-ကြောင်မျက်ရွဲ၊ (၆) ဝဇိရ-စိန်၊ (၇) ပဝါဠ-သန္တာ။

ရတနာ ၉ ပါး။ ။နဝရတနာ ခေါ် ''နဝရတ် ၉ ပါး'' ကိုပင် ''ရတနာ ၉ ပါး'' ဟု မှတ်လေ။

ရတနာ ၁၀ ပါး။ ။ဝိနည်းပါဠိတော် ပါစိတ်ရတနဝဂ်မှ။ (၁) မုတ္တာ-ပုလဲ။ မဏိ-မြ, ပတ္တမြားစိမ်း။ ဝေဠုရိယ-ကြောင်မျက်ရွဲ။ သင်္ခ-ခရုသင်း။ သိလာ-ကျောက်သလင်း။ ပဝါဠ-သန္တာ။ ရဇတ-ငွေ။ ဇာတရူပ-ရွှေ။ လောဟိတင်္ဂ-ပတ္တမြားနီ။ (၁၀) မသာရဂလ္လ-ပတ္တမြားပြောက်။

ရတနာကျောက်များ၊ အမြတ်ထား၊ မျိုးပြား၊ ၂၄။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကျောက်မြတ်ရတနာမျိုး ၂၄ ပါး'' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရတု ၆ ပါး၊ ဥတုများ၊ ခွဲခြားဆေးဗေဒင်။ ။ဤ၌ ကျဉ်းကျဉ်းနှင့် လွယ်ကူစေရန် နက္ခတ်အလို သူရိယမာသအလိုတို့ကို မဖေါ်ပြဘဲ စန္ဒရမာသ အလိုအားဖြင့်သာ ယှဉ်တွဲ၍ ပြလိုက်သည်။ ။ (၁) သသိရ-သိသိရ ရတု၊ ပြာသိုလဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီးကျော် အချိန်မှစ၍ တပေါင်းလဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီး အထိကို ဆိုသည်။ (၂) ဝိန္ဒြိရ-ဝသန္တ ရတု။ တပေါင်းလဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီးကျော်ကစ၍ ကဆုန်လပြည့်နေ့ ညဥ့် ၂ ချက်တီးအထိ။ (၃) ဂိမ္ဟန္တ-ဂိမှ ရတု၊ ကဆုန်လဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီးကျော်မှစ၍ ဝါဆိုလပြည့်နေ့ည ဥ့် ၂ ချက်တီး ချိန်ထိ။ (၄) ဝဿန္တ-ဝဿာန ရတု၊ ဝါဆိုလပြည့်နေ့ ညဥ့် ၂ ချက်တီးကျော်မှစ၍ တော်သလင်းလဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီးချိန်ထိ။ (၅) သာရဒ-သရဒ ရတု၊ တော်သလင်းလပြည့်နေ့ ညဥ့် ၂ ချက်တီးကျော်မှစ၍ တန်ဆောင်မုန်းလဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီး ချိန်ထိ။ (၆) ဟေမ-ဟေမန္တ ရတု တန်ဆောင်မုန်း လပြည့်နေ့ ညဥ့် ၂ ချက်တီးကျော်မှစ၍ ပြာသိုလဆန်း ၁၅ ရက် ညဥ့် ၂ ချက်တီးချိန်ထိကို ခေါ်ဆိုသည်။

ရတုကဗျာအပြား မျိုး ၄ ပါး။ ။ရတုလင်္ကာ အမျိုးအစား လေးပါးဟူ၏။ (၁) ကေပိုဒ်ရတု–တပိုဒ်တည်းနှင့် အဓိပ္ပါယ်ကြောင်းခြင်းရာ ကုန်စုံအောင်ရေးသား စပ်ဆိုထားသောရတုမျိုး။ (၂) အဖြည့်ခံရတု–ပိုဒ်စုံရတုဖြစ်ရမည့်အစား နောင် ဖြည့်စွက်ရေးသားကြရန်အတွက် ၂ ပိုဒ်သာ ရေးသားထားသောရတုမျိုး။ (၃) ပိုဒ်စုရတု–၃ ပိုဒ်ဖြင့်ပြီး ပြည့်စုံအောင် ရေးသားစပ်ဆိုထားသောရတုမျိုး။ 'မဲဇာတောင်ခြေတို့လို'(၄)ပိုဒ်များရတု–ပိုဒ်စုံမျှမကတော့ဘဲ ၄,၅,၆,၇,၈,၉ပုဒ်စသည်ဖြင့် စပ်ဆိုထားသောရတုမျိုး။ ချီချညီညီ မညီညီ စပ်ဆိုနိုင်သည်။

ရတုကဗျာ ချီ ချနည်းမျိုး ၂၅ ပါး။ ။ကဗျာပန္နသာရကျမ်းမှနည်းရရှိမှုယူပြသည်။ (၁) ထူးဆန်းထွေလာ–၃ ပိုဒ်လုံး၌ ရှည်တိုချီချ မတူကြသော ဖွဲ့စီကုံးနည်း။ (၂) ညွန့်ရှင်–အသတ်ရှိသော စာလုံးဖြင့်သာချခြင်း။ (၃) ပေါက်ပြ–အသတ် ပါ,မပါ အက္ခရာတို့ဖြင့် အချီ အချမျှ၍ ကုံးဖွဲ့ခြင်း။ (၄) ငုံဖူး–၍ ဟူသော အက္ခရာမပါစေဘဲ ချီချခြင်း။ (၅) ပုလဲသွယ်–အသတ်အက္ခရာနှင့် ၍ ဟူသောအက္ခရာ အချီအချမှာပါခြင်း။ (၆) လည်ကုပ်ချီ–ရှေ့ပုဒ်၏ ဒုတိယပါဒ တတိယပါဒတို့တွင် တခုခုသောပါဒ၌ အက္ခရာကိုငင်း၊ အဓိပ္ပါယ်ကိုငင်းယူ၍ လည်ကုပ်တွင်ချီခြင်း၊ (၇) အဖျားကောက်–ရှေ့ပုဒ်၏အချဘွင်ပါသော အက္ခရာအဓိပ္ပါယ်တို့ကို ယူချီခြင်း။ (၈) ရွှေလောင်းပုံ–က,ခ,တ,ယ,ပ,ရ,မ, ငင်းအက္ခရာ ၇ လုံးတို့ဖြင့် ချီချခြင်း။ (၉) သော်တာရောင်–ဟု အက္ခရာ ရှောင်ရှားပြီး အသတ်တူ ကာရန်တူ အသံတူတို့ဖြင့်ချခြင်း။ (၁၀) ကဏ္ဍုဆုံးချီချ–၃ ပုဒ်လုံး၌ အချီအချမညီထားခြင်း။ (၁၁) နေရောင်ခြည်ပြေး–က,တ,ထ,ဟူသော အက္ခရာ ၃ လုံးတို့တွင် တလုံးလုံးဖြင့်ချခြင်း၊ (၁၂) ဖျောက်ဆိပ်လလယ်–ဝဂ္ဂတလုံးလုံး အကြားတွင်ပါ၍ အသတ်ရှိသောအက္ခရာဖြင့်သာချခြင်း။ (၁၃) ညွန့်ဟုံ–ဝ သတ်အက္ခရာများ၍ချခြင်း။ (၁၄) ခိုင်ညွန့်ခက်ဖြာ–၇ လုံးဖြင့်အဆုံးချခြင်း။ (၁၅) မဏိဆံကျင်–၉ လုံးဖြင့်အဆုံးချခြင်း။(၁၆)

အာသာဝတီဝတ်ဆံ–၁၀ လုံးဖြင့်ချခြင်း။ (၁၇) မဏိဦးပြည်း–၁၅ လုံးဖြင့်ချခြင်း။ (၁၈) ဇော်တခိုင်လုံး–၁၉ လုံးဖြင့်ချခြင်း။ (၁၉) မပြတ်ကေသာ–၂၈ လုံးဖြင့်ချခြင်း။ (၂၀) ဇမ္ဗူသပြေသီးမှည့်–၃၅ လုံးအဆုံးချခြင်း။ ထို့ထက်လွန်၍ မချကောင်းချေ။ (၂၁) ချိန်ခွင်လျှာ–ပဋ္ဌမနှင့် တတိယပိုဒ်တို့မှာ သံတူချ၍ ဒုတိယပိုဒ်မှာ သံကွဲချခြင်း။ (၂၂) ဘီလူးရယ်–သရုပ,သဝဏ္ဏအက္ခရာအသတ် အသံစသည်တို့ကို မတူလိုးလွဲပြု၍ စီကုံးခြင်း။ (၂၃) စာကျိုး–ငသတ်, ညသတ်၊ တသတ်, ပသတ်၊ နသတ်, မသတ်၊ တို့ကို စပ်ခြင်း ချီချခြင်း။ (၂၄) စာဆန်း–ကဝိမပိသ, ကဗျာ့ဥပဒေမရှိသည့် ခေတ်ဆန်းစာပေဟူသမျှ။ (၂၅) စာထုံး–စာကျိုးကိုပင်ခေါ်ဆိုသည်။

ရတုစပ်ရာ၊ နည်း ၆ ဖြာ၊ ကျမ်းလာ အဘယ်နည်း။ ။ရတုစပ်နည်းနှင့် ပတ်သက်၍ ကျမ်းပေါင်း များစွာ လာရှိကြသော်လည်း ဤ၌ကဗျာဗန္ဓသာရကျမ်း၌ လာသည်ဟု ဖြေဆိုပါအံ့။ ၎င်းပုံစံကို 'အစပ် ၆ ပါး'၌ ပြန်ရှုလေ။

ရတုပိုဒ်စုံမျိုး ၅ ပါး။ ။ပိုဒ်စုံ စပ်ပုံ နည်းမျိုး ငါးပါးကို ဆိုသည်။ ပိုဒ်စုံဆိုသည်ကား ၃ ပုဒ်ကိုဆို၏။(၁) ရိုးရိုးပုဒ်စုံ- အစပ် ၆ ပါး၌ ဖြစ်သလို ထည့်သွင်း စပ်ဆိုသွားသော ပိုဒ်စုံ ရတုများ။ ပုံ၊ မဲဇာ တောင်ခြေ....တို့လို။(၂) သတ်စေ့နက် ၃ ချက်ညီ ပိုဒ်စုံ–ကာရန် ၃ ချက်လုံးကို ညီညွတ်စွာ ၃ ပုဒ်လုံး၌ မချွတ်အောင် စပ်ဆိုသွားသော ရတုပုဒ်စုံများ။ပုံ၊ ဒုနဝဒေးဆို ညွန့်လန်းရွှေဝါ တို့လို။(၃) စကြာလည် ပိုဒ်စုံ–စကြာများလည်သလို မိမိ၏အချီပိုဒ်နှင့်ပင် အဆုံး၌ ထပ်၍ချသော ပုဒ်စုံမျိုး။ပုံ၊ ရခိုင် မိညိုဆို 'နန်းတွင်းမိညို၊ ကျွန်ုပ်ဆိုသား (ယ) နန်းတွင်းမိညိုသာတကား' တို့လို။(၄) ကိုယ်တွင်းပြည့် ပိုဒ်စုံ–ကိုယ်နှင့်တူသော အလည်ပိုဒ်အားလုံးတို့၌ ပဌမ ပိုဒ်၏ သတ်ပုံကာရန်အတိုင်း မချွတ်လိုက်ယူ စပ်ဟပ် ရသော ပိုဒ်စုံမျိုး။ ပုံ။ ရှင်ရဋ္ဌသာရဆို (က) မြသွယ်ရောင်လျှံ၊ ကုံး၍ ပန်လျက်၊ ဝင်းစံကြွေရွက်၊ ဖူးသစ်ထွက်သော်(လ)။ (ခ) လှသွယ်ခေါင်စံ၊ သုံးရွေ

ရုံလျက်၊ မင်းစံ ရွှေညက်၊ ဦးသစ်ခက်သော် (လ)။ (၈) မြရွှယ် တောင်ရံ၊ ရုံးတွေ့စံလျက်၊ တင်းသံစေခက်၊ကြူးနှစ်သက်သော်(လ) အပိုဒ်ရှိသမျှ ဤနည်းစပ်။ (၅) တောင့်ထဲတွန့် ပိုဒ်စုံ-ပိုးတောင့်ထဲ တွန့်သလို ကောက်ကွေ့တွန့်လိမ်ကာ ၄ လုံးတမျိုး၊၅ လုံး တခါ၊ စပ်ဆိုသီကုံးသွားသော ပိုဒ်စုံမျိုး။ ပုံ၊ ရှင်ရဋ္ဌသာရဆို 'ဒေဝစ္ဆရာ၊ ပြင်လျာ သင့်တင့်ယောင်၊ ရွှေကြက်တောင်ဝယ်၊ လှခေါင်တင့်မျိုး လွှတ်(ယ) ရွှေရင်ဖုံးတုံ မဖုံးတုံ' တို့လို၊

ရတုမျိုး ၃ ပါး။ ။ဥတုမျိုး ၃ ပါးကိုပင် အချို့စာပေတို့၌ 'ရတု' ဟူသော ဝေါဟာရဖြင့် ရေးသုံးကြကုန်သည်။ သဘော အတူပင် မှတ်ပါ။

ရန်အောင်မြင်ရာ၊ နည်း ၆ ဖြာ၊ သိပါအစိုးရ။ ။ရာဇနီတိမှ။ ရန်သူများကိုအောင်နိုင်မှုနည်းပရိယာယ် ၆ ပါး။ (၁) စားနပ်ရိက္ခာ ခဲယမ်းမီးကျောက် လက်နက်စစ်သည်ဗိုလ်ပါတို့ တောင့်တင်းပြည့်စုံ ခြင်း။ (၂) ပရိတ်တော်နှင့် မန္တရားမန္တာန်တို့ကို ရွတ်ဖတ်ခြင်း။ (၃) ပညာရှိတို့နှင့် တိုင်ပင်ခြင်း။ (၄) ချစ်ဖွယ်စကားကို ပြောဆိုခြင်း။ (၅) လက်ဆောင်ပဏ္ဏာတော်ကို ပို့ဆက်ခြင်း။ (၆)အမျိုးအနွယ် ဆက်စပ်ခြင်း, မိတ်ဖွဲ့ခြင်း။

ရန်ငြိုးဖြေကြောင်းတရား ၅ ပါး။ ။ရန်သူအပေါ်၌ ရန်ညှိုးခပြေ စရာ တရားငါးပါး။ (၁) မေတ္တာ ဘာဝေတဗ္ဗာ-ရန်သူ၌ မေတ္တာ ပွားပါ။(၂)ကရုဏာ ဘာဝေတဗ္ဗာ-ရန်သူကိုသနားညှာတာပါ။ (၃) ဥပေက္ခာ ဘာဝေတဗ္ဗာ-လျစ်လျူ ရှုလိုက်ပါ။ (၄) အ သတိ မနသိကာရော - မေ့ပျောက်ပစ်လိုက်ပါ။ (၅) ကမ္မဿ ကတာ အဓိဋ္ဌာတဗ္ဗာ-သူပြုသမျှအမှု သူ့ကံနှင့်သူ ဖြစ်ပါစေတော့ ဟူသော သဘောထားလိုက်ပါ။

ရန်ငြိုးဖွဲ့ကြောင်းတရား ၉ ပါး၊ ၁၀ ပါး။ ။အာဃာတ ဘွဲ့ ဆယ်ပါးလည်းခေါ်၏။ ဒေါသဖြစ်ရန် နီးစွာသော အကြောင်းတို့ တည်း။အမှတ် ၉ အထိ သံဂီတိသုတ်၌ဟော၏။ (၁) မိမိစီးပွါးမဲ့ ကိုယခုပြုနေသူ။ (၂) ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသူ။ (၃) နောင်ခါပြုမည့်သူ။

(၄) မိမိချစ်သူ စီးပွါးမဲ့ကို ယခုပြုနေသူ။ (၅) ရှေးက ပြုခဲ့ဘူးသူ။ (၆) နောင်ခါပြုမည့်သူ။ (၇) မိမိမုန်းသူ၏ စီးပွါးဥစ္စာ ယခု တိုးတက်နေခြင်း။ (၈) ရှေးကတိုးတက်ခဲ့ခြင်း။ (၉) နောင်လည်း တိုးတက်အံ့ဖြစ်ခြင်း။ (၁၀) မိုးရွာလွန်း, နေပူလွန်း, လေတိုက် လွန်း မရွာ မပူ မတိုက် လသာ လမသာခြင်း ခလုတ်တိုက်မိ ခြင်းတို့၌ အရာမဟုတ်ဘဲလျက် အမျက်ထွက်ခြင်းဟူသော အဋ္ဌာန ကောပ။

ရန်ငြိုးမျက်ထား၊အပြစ်များ၊၅ ပါး မကောင်းသင့်။ ၊၎င်း သရုပ် ကို 'အမျက်ပွါးများ၊ ပြစ်တရား၊ ၅ ပါး ကျမ်း၌ဆို' ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရန်လည်းမဆိုင်၊မပြိုင်တရား၊မျိုး ၁၀ ပါး၊ ရှောင်ရှားစရာ အဘယ် နည်း။ ။ဤ၌ အမေးပုစ္ဆာပြုသူက ဆယ်ပါးသာ မေးထားသော် လည်း ဩဝါဒထူးရို့၌ ၁၁ ပါးမျှ လာရှိ၏။ ထို့ကြောင့် ၎င်း ပျို့စာမူ အတိုင်းပင် ဖြေဆိုလိုက်အံ့။ ရန်မပြုရာ ဆဲ့တစ်မှာကား (၁) အာဏာထန်ပြင်း၊စိုးမင်းတို့အား၊ရန်ပြုမှားသော်၊ နှောင်ထား ပုတ်ခတ်၊ဘေးတွေ့တတ်၏။(၂)မှူးမတ်စစ်ကဲ၊ သူရဲမိုလ်မှူး၊တပ်မှူး စစ်ကွပ်၊စစ်ကြပ်မှုထမ်း၊ရာထမ်းတို့အား၊ ရန်ပြုမှားသော်၊ကြေထွားရိ ပွတ်၊ကွပ်ညှပ်ပြင်း၍၊ချည်နှောင်တွေ့၏။ (၃)နောက်ရှေ့မြင်သီး၊ သူ ကြီးကြေးကိုင်၊ မြေပိုင်စချီ၊ အစီအရင်၊ ရွာရှင်တို့အား။ ရန်ပြုမှား သော်၊ ရပ်ခြားမြေရွှေ့၊ နှင်ထုတ်တွေ့၏။ (၄) ညဥ့်နေ့ခတ်လည်၊ ရာဇာ့စည်နှင့်၊ မောင်းသည်တို့အား၊ ရန်ပြုမှားသော်၊ ထိပါးမျက် ငွေ့၊ ဆင်းရဲတွေ့၏။ (၅) သိမ်မွေ့အာစာ၊ ခေမာရည်မှန်း၊ ရဟန်းတို့အား၊ရန်ပြုမှားသော်။ လေးပါးပါယ်ငွေ့၊ ဆင်းရဲတွေ့၏။ (၆) အလေ့ဘာသာ၊ ယုတ်မာကျင့်ရိုး၊ ကျွန်ဆိုးဘို့အား၊ ရန်ပြု မှားသော်၊ လေးစားမထေ၊ မရှိသေလျှင်၊ ပြုလေတုံ၍၊ ကြိစည်မေ့ ၏။ (၇) ရေမြေ့တံခွန်၊ မင်းကျွန်တို့အား၊ ရန်ပြုမှားသော်၊ လှည့် ပြားပတ်ကွေ့၊ ကုန်းတိုက်တွေ့၏။ (၈) ကြီးလေ့ဂုဏာ၊ မိဘတို့ အား၊ ရန်ပြုမှားသော်၊ စကားလောင်ဝေ့၊ မှုရာတွေ့၏။ (၉)

ရွှေငွေအတိ၊ နက်ကျိဖြင်အေး။ သူဌေးတို့အား၊ ရန်မူများသော်၊
တရားပြု၍၊ အလျော်တွေ့၏။ (၁၀) ကောင်းစေ့မဟုတ်၊ သူယုတ်
တို့အား ရန်ပြုများသော်၊ စကားစည်၊ အရှည်အတို၊ မရိုမသေ၊
အတွေတွေလျှင်၊ ပလေလွင့်၍၊ ကွဲရဲ့တွေ့၏။ (၁၁) ချမ်းမြေ့
ယှဉ်မှီး၊ အိမ်နီးချင်းအား၊ ရန်ပွေ့များသော်၊ ရွာသားရွာသူ၊ ဦး
နည်းဖြူတို့၊ ပြုရူစောင်းမဲ၊ ငြီးငွေ့မြဲသည်၊ ဆိုဆဲခံရ မှန်မုချ။

ရန်သူမျိုး ၄ ပါး။ ။ဤ၌ ကျက်မှတ်ရ လွယ်ကူစေရန် စာဏကျမျိုးမှ
ယူပြလိုက်သည်။ (၁) မွေးသည့်ဘခင်၊ ကျေးဇူးရှင်လည်း၊ ကြွေး
တင် အောင်သာ၊ ပြုလုပ်ပါမူ၊ သေချာစိစစ်၊ ရန်သူဖြစ်၏။ (၂)
အချစ်ပိုအင်၊ မွေးမိခင်လည်း ပျော်ရွှင်မိုက်မှား၊ လင်ငယ်ထားမူ၊
မှတ်သားစင်စစ်၊ ရန်သူဖြစ်၏။ (၃) မေတ္တာဆပ္ပါး၊ ချစ်မယား
လည်း၊ အများငေးမျှ၊ အလွန်လှမူ၊ မှတ်ကြစင်စစ်၊ ရန်သူဖြစ်၏။
(၄) ရင်နှစ်ခေါ်ငြား၊ သွီးသားလည်း၊ သင်ကြားပညာ၊ ကင်းမဲ့
ပါမူ၊ မှတ်ရာစင်စစ်၊ ရန်သူဖြစ်၏။

ရန်သူမျိုး ၅ ပါး။ ။ပေါ့တန်စွာ မပြုကျင့်ရသော အရောင်ပါး။
ခုဒ္ဒကပိဘင်းပါဠိတော်နှင့် ပဉ္စဂုဏ္ဍပါဠိတော်။ (၁) ရေရန်သူ။
(၂) မီးရန်သူ။ (၃) မင်းရန်သူ။ (၄) ခိုးသားထားပြရန်သူ။ (၅)
မလိုမုန်းတီးသူ ရန်သူ။

ရပ်ပြစ် ၈ ပါး။ ။အဋ္ဌကထာ ခေါ် နိဗ္ဗာန် မဂ်ဖိုလ် မရကောင်း
သော အရပ် ဌာနရှစ်ပါးဟူ၏။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ။ (၁) ပစ္စန္တဇော–
မုဒ္ဒသာသနာတော် မတည်မရှိသော ပစ္စန္တရာစ်အရပ်။ (၂) အရူ
ပ်နော–နာမ်သာရှိ၍ ရုပ်မရှိသော အရူပ ၄ ဘုံ၌ ဖြစ်ခြင်း။ (၃)
ဝိကလိန္ဒြိယ–ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် အင်္ဂါချို့တဲ့သောသူဖြစ်ခြင်း (၄)
အသညဇော–ရုပ်သာရှိ၍ နာမ်မရှိသော အသညသတ်ဘုံ၌ဖြစ်ခြင်း။
(၅) မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–နိယတ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိမျိုးဖြစ်ခြင်း။ (၆) ပေတော–
ပြိတ္တာဘုံ၌ ဖြစ်ခြင်း။ (၇) တိရစ္ဆာနော–တိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ ဖြစ်ခြင်း။
(၈) နေရယိကော–ငရဲဘုံ၌ ဖြစ်ခြင်း။

ရပ်ပြစ် ၈ ပါး တနည်း။ ။ဤပြလတံ့ကား သမာနဝါဒဆရာတို့အ

လိုတည်း။ သာသနာတွင်းအခါမျိုး၌။ (၁) ငရဲဘုံ၌ဖြစ်သောသူ။ (၂) တိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ဖြစ်သောသူ။ (၃) ပြိတ္တာဘုံ၌ဖြစ်သောသူ။ (၄) အသညသတ်ဘုံ, အရူပဘုံတို့၌ဖြစ်နေသူ။ (၅) မဇ္ဈိမတိုက် ဘုရားပွင့်ခိုက်၌ ပစ္စန္တရာဇ်အားဖြင့် ချို့တဲ့စွာလူဖြစ်နေသူ။ (၆) မဇ္ဈိမတိုက် ဘုရားသက်ထက်၌ တိတ်ဆိတ်ပဋိသန္ဓေ တည်နေသူဖြစ်လျက် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိယူနေသူ။ (၇) ပစ္စန္တရဇ်ခေါ် သာသနာမဲ့ရာ အရပ်မျိုး။ (၈) ဗုဒ္ဓသုညခေါ် သုညကမ္ဘာ၌ မဇ္ဈိမတိုက်သားစု။

ရယ်ခြင်း ၃ ပါး၊ လူအများ၊တရားရစေမှု။ ။ပိုင်ဆိုင်သူတို့အတွက် တရားရရန် ပြဆိုလိုက်သည်။ (၁) မယားသယ်ရယ်ခြင်း။ ချစ်လို့မညီး၊ ဇနီးအိမ်ရှင်၊ မိမိလင်သည်၊ ချစ်ခင်သောအား၊ သမီးသားကို၊ ပိုက်ဖျားအားရမ်း၊ ချိုရှုတ်နမ်းသော်၊ မယ်ဝမ်းကမွေး၊ သူများသွေးကို၊ အလေးတမြတ်၊သင့်သားမှတ်၍၊ လည်ပတ်ဖက်ချီ၊နမ်းလေပြီဟု၊ မထည်မလေး၊ အသွမ်းသွေး၍ အဝေးမျက်ကွယ်၊ မယားရယ်၏။ (၂) မြေ,လယ်,ယာက ရယ်ခြင်း။ ငါ့လယ်ငါ့ယာ၊ ငါ့မြေတာဟု၊ ဥစ္စာခင်မင်၊ ဆိုပြန်လျှင်လည်း၊ အရှင်မဲ့ပါ၊ငါတို့မှာမူ၊ကမ္ဘာမကျေ၊ မခြင်းနေ၏။မသွေယွင်းယို၊သင်းတို့ကိုယ်မျှ၊လိုမပိုင်ဘဲ၊ ဘွယ်သရဲဟု၊ ပြောင်ဖြဲသောနှယ်၊မြေကရယ်၏။ (၃) ရွှေငွေရတနာကရယ်ခြင်း။ ငါ့စိန်ငါ့ရွှေ၊ငါ့ကြေးငွေဟု၊စိတ်စေကြည်သာ၊ဆိုပြန်ပါလည်း၊ ကြမ္မာဆော်ကိုက်၊ ကောင်းတော်ခိုက်မို့၊ အိမ်ဆိုက် မျှသာ၊ တည်းခိုပါရှင့်၊ ငါးဖြာရန်သူ၊ ယူလည်းတို့ပါ၊သေမင်းခွါလည်း၊သင့်ရာ အလျောက်၊ ငါတို့ရောက်သည်။ တို့သခင်လျှင်၊ ဖြစ်ချင်လွန်းလှ၊ လွန်မင်းစွဟု၊ ဒေါသချီးချယ်၊ရွှေငွေရယ်သည်၊သုံးသွယ်ရယ်ဆေး၊ ပြက်သွယ်သွေး။

ရယ်ခြင်း ၆ ပါး၊မျိုးအပြား၊မိန့်ကြားဘိစမ္မာ။ ။၎င်း၊ခြောက်ပါး၌ ၂ ပါးစီ အစဉ်တိုင်း သူမြတ်ရယ်ခြင်း, သူလတ်ရယ်ခြင်း, သူယုတ်ရယ်ခြင်းဟု သိပါလေ။(၁) သိတ–မျက်စိပွင့်ရုံမျှ ပြုံးခြင်း။ (၂) ဟသိတ-သွားအနည်းငယ် ပေါ်ရုံမျှ ပြုံးခြင်း။ (၃) ဝိဟသိတ–အသံသာ ညှင်းစွာ ထွက်ရုံမျှ ရယ်ခြင်း။ (၄) ဥပဟသိတ–ပခုံး ဦးခေါင်းလှုပ်အောင်ရယ်ခြင်း။ (၅) အပဟသိတ–မျက်ရည်ထွက်

အောင် ရယ်ခြင်း။(၆) အတိ ဟာသိတ–လက်ခြေကိုယ်ကို ပစ်ယိမ်း၍ ရယ်ခြင်း။

ရယ်ဘွယ် ၁၀ ပါး၊ ကဝိများ၊ မိန့်ကြားကဗျာ အဘယ်နည်း။ ။ စိန္တကျော်သူ ဦးဩရေး ဩဝါဒထူး ပျိုကဗျာ၌ ဤသို့ဆို၏။(၁) ဆယ်ပါးရယ်ဘွယ်၊ မှတ်ကြောင်း သွယ်ဝိမ့်၊ ဉာဏ်ကျယ် ပါလျက်၊ ပွဲသယ်ချက်ဝယ်၊နှုတ်ထွက်ယွင်းပါး၊ဖွင့်ဆိုမှားအံ့။(၂) ခစားသူ့မှာ၊ သူလိုရာသို့၊ လိုက်နာ ရလျက်၊ မာနတက်အံ့။ (၃) လက္ခဏာမဲ့၊ ချို့တဲ့ဥစ္စာ၊ ဆင်းရဲစွာလျက်၊ ကာမဂုဏ်မှု၊ လုံ့လ ပြုအံ့။ (၄) မြီးထုထပ်ပွါး၊ ဥစ္စာများလျက်၊ မိုက်အား ဖုံးလွှမ်း၊ မပေးကမ်းဘဲ၊ ဒါနနည်းအံ့။(၅) ငြိမ်းချမ်း သာယာ၊ နေရပါလျက်၊ သူ့မှာမှီနေ၊ ခစားလေအံ့။ (၆) သားရေလျော့ပါး၊ အိုလှည့်ငြားလျက်၊ တရားမင်္ဂဗိုလ်၊မမှီခိုအံ့။(၇) ရန်ဖြိုပယ်လှစ်၊ ပြည့်ရှင်ဖြစ်လျက်၊ မူညစ်ဆိုးနွမ်း၊ မူးမတ်သွမ်းနှင့်၊ချစ်ကျွမ်းဝင်ဝင်၊ ရေးတိုင်ပင်အံ့။(၇) သန့်စင်နွယ်ဓာတ်၊မျိုးရိုးမြတ်လျက်၊အတတ်မသင်၊ နားဝင်မကျွမ်း၊လော်လီသွမ်းအံ့။(၉) မနွမ်းဂုဏ်အင်၊ ယောက်ျားစင်လျက်၊ ချစ်ခင်စိုးပိုင်၊ မယားနိုင်အံ့။(၁၀) သုံးဆိုင်ဗေဒင်၊ ကုန်စင်မြောက်မြား။ ထုံးနွယ်ထွားသည်၊ ပုဏ္ဏားဖြစ်လျက်၊ အကျင့်ပျက်အံ့။ ကန့်ကွက်ခြားနား၊ ဤဆယ်ပါးကို၊ အမှားလူတွင်၊ရယ်ဘွယ်ထင်သည်။သည့်ပြင်ရယ်ဆေး ရမည်ဝေး။

ရသသရ၊ ၃ လုံးပြ၊ သဒ္ဒဥပဒေ။ ။ချက်စိတမှိတ် လျှပ်တပြက်ခန့်မျှ တိုသောအသံ တမတ္တ၂ာကာလမျှ အသက်ရှိသော (အ,ဣ,ဥ)ရင်း သုံးလုံးကိုဆိုသည်။

ရဟန္တာတို့ မပြုတော့သော တရား ၅ ပါး။ ။ဘယ်အခါမှ စေတနာနှင့်မပြုသော တရားငါးပါးဟူ၏။ (၁) ပါဏာတိပါတ။ (၂) အဒိန္နာဒါန။ (၃) မေထုနဓမ္မ။ (၄) မုသာဝါဒ။ (၅) သန္နိဓိကာရက–ခဲဘွယ်,ဘောဇဉ်ကိုနောက်နေ့အတွက်သိမ်း၍စားခြင်းမျိုး။

ရဟန္တာမျိုး ၂ ပါး။ ။ဈာန်အစေး ရှိ,မဲ့အားဖြင့်ပြားသည်။ (၁) သုက္ခဝိပဿကရဟန္တာ–ဈာန်, အဘိညာဏ်, တန်ခိုးမရှိ ပကတိ

သူလိုငါလိုနေသောရဟန္တာ။ (၂) ဈာနလာဘီရဟန္တာ–ဈာန်, အဘိညာဏ်, တန်ခိုးရှင်ရဟန္တာ။

ရဟန္တာမျိုး ၆ ပါးတနည်း။ ။ရဟန္တာအမျိုးအစား ၆ ပါး။ (၁) သဒ္ဓါဝိမုတ္တရဟန္တာ–လွန်ကဲသောသဒ္ဓါဖြင့် ကိလေသာမှလွတ်ကင်းသောရဟန္တာ။ (၂) ပညာဝိမုတ္တရဟန္တာ–လွန်ကဲသော ပညာဖြင့် ကိလေသာမှ လွတ်ကင်းသောရဟန္တာ။ (၃) ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တရဟန္တာ–လောကီဝိဇ္ဇာ အဘိညာဉ်မပါ သဒ္ဓါပညာ ၂ ပါးဖြင့်သာ ကိလေသာမှလွတ်ကင်းသော ရဟန္တာ။ (၄) တေဝိဇ္ဇရဟန္တာ–ဝိဇ္ဇာ ၃ ပါးနှင့် ပြည့်စုံသောရဟန္တာ။ (၅) ဆဠဘိညရဟန္တာ–အဘိညာဉ် ၆ ပါးနှင့် ပြည့်စုံသောရဟန္တာ။ (၆) ပဋိသမ္ဘိဒါ ပတ္တရဟန္တာ – ပဋိသမ္ဘိဒါ ၄ ပါးသို့ ဆိုက်ရောက်သော ရဟန္တာ။

ရဟန်းအပြား၊ မျိုး ၈ ပါး၊ ခွဲခြားသိတော်မူ။ ။ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်ကစ၍ ယနေ့တိုင်အောင် ဖြစ်လာကြသော ရဟန်းမျိုးအပြားရှစ်ပါး။ (၁) ဧဟိ ဘိက္ခုဥပသမ္ပဒါ–ဘုရားရှင်က ရဟန်းလာလှည့်ဟု ခေါ်ဆဲ၌ အလိုအလျောက်ပြီးသော ရဟန်းမျိုး။ (၂) သရဏ ဂမနူပသမ္ပဒါ–သရဏဂုံ ခံယူဆောက်တည်ရုံဖြင့် ပြီးသော ရဟန်းမျိုး။ (၃) ဩဝါဒ ပဋိဂ္ဂဟဏူပသမ္ပဒါ– ဤပုံဤနည်းဖြင့် ကျင့်ဟု ဆုံးမခြင်းဖြင့် ပြီးသောရဟန်းမျိုး။(၄) ပဉှာ ဗျာကရဏူပသမ္ပဒါ–သောပါကသာမဏေကဲ့သို့ ပြဿနာဖြေဆို၍ ဘုရားခွင့်ပြုသဖြင့် ပြီးသောရဟန်းမျိုး။ (၅) ဂရုဓမ္မ ပဋိဂ္ဂဟဏူပသမ္ပဒါ – ဂရုဓံကို ဝန်ခံချက်ထားခြင်းဖြင့်ပြီးသော ရဟန်းမျိုး။ (၆) ဒူတေနူပသမ္ပဒါ–အဍ္ဍကာသိက မည်သော ပြည့်တန်ဆာမကဲ့သို့ တမန်စေလွှတ်ခြင်းဖြင့် ပြီးသောရဟန်းမျိုး။ (၇) အဋ္ဌဝါစိကူပသမ္ပဒါ–ဘိက္ခုနီမများထံ ၄ ကြိမ်, ဘိက္ခုယောကျ်ားများထံ ၄ ကြိမ် အားဖြင့် ရှစ်ကြိမ်သော ဉတ်,ကမ္မဝါစာဖြင့် ပြီးသောရဟန်းမျိုး။ (၈) ဉတ္တိစတုတ္ထ ကမ္မူပသမ္ပဒါ–ဉတ်နှင့်တကွ လေးကြိမ်မြောက်သော ကမ္မဝါစာဖြင့်ပြီးသော ရဟန်းမျိုး။

ရဟန်းကောင်းတို့ အသွင်မူရာဂုဏ် ၂၂ ပါး။ ။ရှိခိုးပူဇော်ခြင်း ၄၊ ထိုက်သော ပုထုဇဉ်ရဟန်းဘို့ အသွင်မူရာ ဂုဏ် ၂၂ ပါး။ ဖူးမြင်ရသူတို့ စိတ်ထည်း၌၊ (၁) သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်ဟု ထင်မှတ်ခြင်း၊ ရဟန္တာဟု ထင်မှတ်ခြင်း။ အရိယာဘို့နှင့် တူသောအကျင့်ရှိခြင်း။ တူသောနေထိုင်ခြင်း ရှိခြင်း၊ တူသော အိန္ဒြေရှိခြင်း။ တူသောဆင်းရဲခြင်း ရှိခြင်း။ တူသော သည်းခံခြင်း ရှိခြင်း။ တကိုယ်ထီးတည်းအကျင့်ရှိခြင်း။တကိုယ်ထီးတည်းမွေ့လျော်ခြင်း။ (၁၀)တယောက်ထီးတည်းကိန်းအောင်းခြင်း။မကောင်းမှုမှရှက်ခြင်း။ မကောင်းမှုမှ လန့်ခြင်း။ သဝမ္မအကျင့်ကို အားထုတ်ခြင်း။ ဣုသိုလ်၌ မမေ့လျော့ခြင်း။ သုတ်လွတ်ခြင်းကာမမှ ဖဲကြဉ်ခြင်း။ ပါဠိကို သင်ယူခြင်း။ အဋ္ဌကထာ သင်ယူခြင်း။ သီလ သမာဓိ ပညာ ဂုဏ်၌ မွေ့လျော်ခြင်း။ ကင်းသော တပ်မက်မှုရှိခြင်း။(၂၀)သိက္ခာပုဒ်တော်ကိုဖြည့်ကျင့်ခြင်း။ ဖန်ရည်စွန်းသော သင်္ကန်းကို ဆောင်ခြင်း၊ (၂၂) ဦးပြည်း ဦးခေါင်းရှိခြင်း။

ရဟန်းကောင်းများ၊ထို ၆ပါး၊ဖွဲ့ငြားမိတ်ဆွေမပြုရာ။ ။၎င်းသရုပ်ကို''ဆွမ်းမခံရာသည့်ဌာန ၆ ပါး'' ဟူသော သုတေသနဉ်ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းကျောင်းများ၊ မျိုး ၁၀ ပါး။ ခြားနား မည်သို့နည်း။ ။ ရဟန်းတော်များ၏ ဆိတ်ငြိမ်ရာ ကျောင်းသခ်မ်းကို သာမညဖလသုတ်၌ ဤသို့ပြ၏။ (၁) ဝိဝိတ္တ သေနာသန–အမိုးအကာ အခင်းတို့ဖြင့် ဆိတ်ငြိမ်ရာ၌ ဆောက်လုပ်သောကျောင်း။ (၂) အရညတောရကျော င်း၊ ရွာနည်းချုံစိစ် တောငယ်မျိုး။ (၃) ရုက္ခမူလ–သစ်တပင် ်း ဝါးတပင်အောက်။ (၄) ပဗ္ဗတ- တောင်ပေါ် တောင်စောင်း တောင်သာယာ။ (၅) ကန္ဒရ–ချောက် ချောင် သာယာသော ကမ္ဘားရံ။ (၆) ဂိရိ ဂုဟာ–တောင်ခေါင်း ဥမင် လှိုင်ဂူ။ (၇) သုသာန–သင်္ချိုင်း သုသာန်၊ (၈) ဝနပတ္ထ–တောအုပ် တောနက်ရွာဝေးခေါင်ခေါင်တောကြီး။ (၉)အဗ္ဘောကာသ–လွင်ပြင် လဟာပြင်။ (၁၀)ပလာလ ပုဥ္ဇ–ကောက်ရိုးပုံ မြက်ပုံ ၎င်းအုံသောကျောင်း။

ရဟန်းဆိုး ဒုဿီလတို့၏ ကျေးဇူးရှက် ၁၀ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ဒုဿီလရဟန်းတို့ ကျေးဇူးရှက် ၁၀ ပါး" ၌ ဆိုခဲ့ပြီ၊

ရဟန်းဆိုများ၊ ရှာမှီစား၊ အမှား ၂၁။ ။၎င်းသရုပ်ကို "အနေသန တရား ၂၁ ပါး"၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းတို့၏ ဒုက္ခ ၅ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များခံစားရသည့်ဆင်းရဲခြင်းငါးပါး။ (၁) စီဝရအသန္တုဋ္ဌ–ရရှိရရှိနေသော သင်္ကန်းဖြင့် မရောင့်ရဲနိုင်သော ရဟန်း။ (၂) ပိဏ္ဍပါတအသန္တုဋ္ဌ–ရရှိရရှိနေသော ဆွမ်းဖြင့် မရောင့်ရဲနိုင်သော ရဟန်း။ (၃) သေနာသနအသန္တုဋ္ဌ – ရရှိပြီးသောကျောင်းအိပ်ရာနေရာဖြင့် မရောင့်ရဲနိုင်သော ရဟန်း။ (၄) ဘေသဇ္ဇအသန္တုဋ္ဌ–လက်ရှိဆေးဖြင့်မကြေနပ်သေးခြင်း။ (၅) ဗြဟ္မစရိယ အနဘိရတ–ရဟန်းကျင့်ဝတ်၌ မပျော်ပိုက် မကျင့်ကြံနိုင်ခြင်း။

ရဟန်းတို့ မမေ့အပ်သော အရပ်မျိုး ၃ ပါး။ ။တိကနိပါတ် အင်္ဂုတ္တိုရ်၌ ဟောသည်။ (၁) အဘိဇာတ ဌာန–မွေးဖွားရာ အရပ်။ (၂) ပဗ္ဗဇိတ ဌာန–ရှင်, ရဟန်းပြုရာ အရပ်။ (၃) အဓိဂမ ဌာန–တရားထူးရရာ အရပ်။

ရဟန်းတော်များ၊ဆွမ်းမခံ မကျက်စားရာသောအရပ် ၆ ပါး။ ။ဝိနည်းတော်။ (၁) ပြည့်တန်ဆာမအိမ်။ (၂) လင်သေလင်ကွာ မုဆိုးမ တခုလပ်တို့အိမ်။ (၃) အပျိုကြီး အပျိုဟိုင်းတို့အိမ်။ (၄) ပဏ္ဍုက်များထံ။ (၅) ဘိက္ခုနီများထံ။ (၆) သေရည်အရက်ဆိုင် သေသောက်ဌာန။

ရဟန်းတော်များ၊ မအပ်ငြား၊ ၉ ပါးသီးရှောင်ရည်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'အသီးကြီး ၉ ပါး'ဟူသော သုတေသန၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းတော်များ ရှိမခိုးကောင်းသော ပုဂ္ဂိုလ် ၂၅ ယောက်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'အဝန္ဒိယပုဂ္ဂိုလ် ၂၅ပါး'၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းတော်များ၊ ရှောင်ပယ်ရှား၊ အသားကြီး ၁၀ ဖြာ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'အသားကြီး ၁၀ ပါး'၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းတော်များ၊ ဝန် ၂ ပါး၊ ချထားမြတ်ဗုဒ္ဓါ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ရူရ ၊ ပါး' ဟူ၍ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းတော်များ၊ သားငါးစား၊၃ ပါးအစွန်းလွတ်။ ။၎င်းသုတေသန၏သရုပ်ကို 'အစွန်း ၃ ပါး၊ ကင်းလွတ်ခြင်း၊ သားငါးအပ်သည်သာ' ဟူသောစကားရပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းဖြစ်ခြင်း။အင်္ဂါ ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို 'ပဥ္စင်းအင်္ဂါမျိုး ၅ ဖြာ' ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းမခံကောင်းသူ ၁၃ ယောက်။ ။ရဟန်း ခံပေး သော်လည်း ရဟန်းမဖြစ်။(က)အသက် ၂၀ မပြည့်သောသူ။ (ခ)ပါရာဇိက ကျပြီးသောသူ။(ဂ)အဘဗ္ဗပုဂ္ဂိုလ် ၁၁ ယောက်။ပေါင်း ၁၃ယောက်။

ရဟန်းမများ၊၁၃ ပါး၊ ထားငြား တေဒဂ်။ ။သရုပ် 'တေဒဂ်ရ ရဟန်းမိန်းမ ၁၃ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းယောကျ်ား၊တေဒဂ်ထား၊ ၄၁ ပါး၊အဘယ်နည်း။ ။သရုပ် 'တေဒဂ်ရ ရဟန်းယောကျ်ား ၄၁ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းဝတ် ၆ ပါး။ ။ဒါယကာ ဒါယိကာမများ အပေါ်၌ ရဟန်းတော်တို့က ပြုကျင့်ရမည့် ဝတ် ခြောက်ပါး။ ။(၁) မကောင်းသော ကာယကံမှု ဝစီကံမှု မနောကံမှု တို့ကို မပြုလုပ် မကြံစည်နိုင်အောင် တားဆီးပိတ်ပင် ပေးရခြင်း။ (၂) ကောင်းသောအမှုအရာနှင့် သုစရိုက်မှုတို့ကို ပြုလုပ်ကျင့်ကြံနိုင်ရန် ညွှန်းလှစ်၍ ပြရခြင်း။ (၃) အသစ်အသစ်ဖြစ်သော တရားတို့ကို ဟောကြားရခြင်း။ (၄) နာကြားဘူးပြီးသော တရားတို့ကို တဖန်ထပ်မံ၍ သိနိုင်ရန် သတိရနိုင်ရန် မမေ့နိုင်ရန်အတွက် ဟောပြော၍ ပေးရခြင်း။ (၅) မိမိတို့ ဒါယကာ ဒါယိကာမများအား ဒေ ယုတ်ဆိုးနတ်ပြည်လောက်တော့ လားရောက်ရအောင် ကျင့်ကြံဆောင်ရွက် ပေးရခြင်း။ (၆) မိမိအပေါ်၌ အကျိုးကျေးဇူးများသော ဒါယကာ ဒါယိကာမတို့ကို အကျိုးကျေးဇူးများသလို မေတ္တာတရား ပွါးများပေးရခြင်း။

ရဟန်းသံဃာ၊ ဆွမ်းကပ်ရာ၊ ၅ ဖြာအင်္ဂါသိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဆွမ်းကပ်သူများ၊ သတိထား၊ ၅ ပါးကပ်အင်္ဂါ' ဟူသောပြဿနာ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

ရဟန်းသံဃာ၊ရှေ့မှောက်မှာ၊၂ ဖြာ ထိုင်ဖုံသိ။ ။ရတနာ ၃ ပါး ဆရာသမားတို့အား ရှိခိုးပူဇော်ကန်တော့သောအခါ သီလတောင်း ယူသောအခါ၊ တောင်းပန် လျှောက်ထား သော အခါ မျိုးတို့၌ 'ဥက္ကုဋိကံ နိသီဒိတွာ အဉ္ဇလိံ ပဂ္ဂဟေတွာ' ဟူသော ပါဠိတော် အရ ဆောင့်ကြောင့်ထိုင်ကာ လက်အုပ်ချီမိုးနေရမည်။ (၂) ထို ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို ခစားနေထိုင်သောအခါတို့၌မူ 'ဇဏ္ဏုကာနိ နိပတိတွာ တဿာဘိမုခံ ကရိတွာ'ဟူသော ပါဠိတော်နှင့်အညီ ပုဆစ်ဒူးချ ကာ တုံ့ပိုင်းထိုင်နေရမည်ဟူ၏။

ရဟန်းဟုတ်မှန်၊ အင် ၃ တန်၊ ထုတ်ပြန်မိန့်တော်မူ။ ။ရဟန်း ဟူသည်ကား၊ ပေါ့ပေါ့တန်တန် မနေရာ၊ အောက်ပါအင်္ဂါသုံး ဖြာနှင့် ပြည့်စုံမှ ရဟန်းစစ်မှန် ဖြစ်သည်သာဟူ၏။ ရှေးဆရာတော် ကြီးများ မိန့်ကြားချက်။ (၁) တပေါ–ရဟန်းကျင့်ဝတ်နှင့် ပြည့်စုံ ရခြင်း။ (၂)သုတိ–ကျင့်ရမည့် ရဟန်းတရားကို သိကြား နားလည် ရခြင်း။ (၃) ယောနိ–ရဟန်းမျိုးဇာတ် စစ်မှန်ရခြင်း။

(ရာ)

ရာဂီမျိုး ၅ ပါး။ ။ဓာတ်တပါးတို့အား စွဲကပ်ညစ်ညူးစေတတ် သော ဓာတ်မျိုးငါးပါး။ ၁၊ပြဒါး။ ၂၊ကြေး။ ၃၊ သံ။ ၄၊ သွတ်။ ၅၊ ဋ္ဌတ်။ အဂ္ဂိရတ်ဝေါဟာရ။

ရာဇဂုဏ် ၆ ပါး၊ ဘုရင်များ၊ ပြင်ထားအဆင်သင့်။ ။ဘုရင်မင်း မြတ်တို့၌ ရှိထားပြုလုပ်အပ်သော ဂုဏ်ခြောက်ပါး။ အမရကောသ အဘိဓာန်ဋီကာမှ။ (၁)သန္ဓိဂုဏ်–ရန်သူတို့နှင့် သင့်တင့်အောင် တစုံတခုသောလက်ဆောင်ဖြင့် စေ့စပ်နိုင်မှု။ (၂) ဝိဂ္ဂဟဂုဏ်– သူ့နိုင်ငံကို စစ်ထိုးအောင်နိုင်ပြုစွမ်းနိုင်မှု။ (၃) ယာနဂုဏ်–ရန်သူ တို့ကို တိုက်ခိုက်ရန်ချီတက်နိုင်ရေး ယာဉ်ရထားအားအင်ရှိခြင်း။(၄) အာသနဂုဏ်–ခံစစ် ထိုးစစ်စသည်တို့အတွက် နေရာကောင်း၌ ရှိနေ မှု။ (၅) ဒွိဓာ– သူ့စစ်တပ် အင်အား ညီညွတ်မှုတို့ကို ကွဲပြား အောင်ပြု၍ အနိုင်ယူနိုင်မှုနည်းပရိယာယ်။ (၆) အာသယဂုဏ်–

ရန်သူတို့ ကြောက်လန့် ဘွယ်ရာ မဟာမိတ် နိုင်ငံကြီးများ အမှီ ရှိထားမှု။

ရာဇဂုဏ် ၈ ပါး၊ မင်းတရား၊ ကျင့်ကြံရမည့်သို့နည်း။ ။ဘုရင်မင်းမြတ်တို့၌ ရှိထားရမည့် ကျေးဇူးဂုဏ် ရှစ်ပါးတနည်းကို ဆိုသည်။ ရာဇနီတိ။ (၁) ချီးမြှင့်နှိမ့်ချမှု၌ သိကြားမင်းကဲ့သို့ပြုရခြင်း။ (၂) အခွန်အတုတ်ကောက်ရာ၌ နေမင်းကဲ့သို့ ကျင့်ရခြင်း။ (၃) လူထုစနည်းနာရာ၌ လေကဲ့သို့မသိမသာဝင်ရောက်စုံစမ်းရခြင်း။ (၄)ယမမင်းကဲ့သို့ မုန်းချစ်မရွေးပြစ်ဒါဏ်ပေးရခြင်း။ (၅)သမုဒ္ဒရာကဲ့သို့ ဥစ္စာကို မတောင့်တမခွဲခြားဘဲ ဘဏ္ဍာတိုက်ထဲသို့သာဝင်စေခြင်း (၆) လပြည့်ဝန်းကဲ့သို့မျက်နှာကိုပြုံး၍ရှင်ပြဝမ်းမြောက်စေခြင်း။ (၇)မြေကြီးကဲ့သို့ကောင်းဆိုးသတ္တဝါတို့အား အမျှထား၍ ကျင့်ရခြင်း။(၈) မိုးနတ်သားကဲ့သို့မိုလ်ပါအမှုထမ်းတို့အားစားနပ်ရိက္ခာပေးရခြင်း။

ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ကြီး၊ ဝန်းရံဆည်း၊ တောင်ကြီး ၅ လုံးကာ။ ။ရာဇဂြိုဟ်ပြည်၏ အရံတောင် ၅လုံး။ဝေဘာရတောင်၊ဝေဘာလတောင်၊ ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်၊ ဣသိဂိလိတောင်။ မကုဋ္ဌတောင်။

ရာဇဓမ္မ ၁၀ ပါး၊ မင်းမြတ်များ၊ ထိန်းထားဦးပန်ဆင်။ ။ရာဇဓမ္မ ဆယ်ပါးကို ဆိုသည်။သရုပ်'မင်းကျင့်တရား ၁၀ ပါး'နှင့် တူ၏။

ရာဇဗလ၊အင် ၅ ဖြာ၊ ကျမ်းလာ အညီကျင့်။ ။ငင်း သရုပ်ကား 'မင်းတို့ အား ၅ ပါး'နှင့်တူ၏၊ကျမ်းဂန်တို့၌ ထူးပြားမရှိ။

ရာဇသတ္တိ၊၃ပါးရှိ၊ကျင့်ဘိမင်းအများ။ ။ငင်းသရုပ် 'မင်းဧကရာ၊ သတ္တိမှာ၊ ၃ ဖြာရှိ၏ အဘာသ်နည်း' ပုစ္ဆာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရာထူးရာခံ၊မခန့်ထိုက်သူမျိုး ၅ ယောက်။ ။(၁) မာနိက- မာန်တက်ကြွားသူ။ (၂) မဟိစ္ဆ-လောဘကြီးသူ။ (၃) နိကတ-ကောက်ကျစ် စဥ်းလဲသူ။ (၄) အလသ- အပျင်း ထူသူ။ (၅) အ ကတညု–ကျေးဇူးမသိတတ်သူ၊ ပေါရာဏဒီ၂နီ။

ရာမမင်း ၃ မျိုး။ ။ရာမဟု ထင်ရှားသော မင်း ၃ ပါး။သချာ အရာ၌ 'ရာမ'ဆိုလျှင် ၃ ခုဟော သိရာ၏။ (၁) ဘုရား အလောင်း ရာမမင်း။(၂) ယိုးဒယား ရာမမင်း။(၃) ဇမ္ဗူဒီပ ဗသျှု ရာမမင်း။

ရာမမင်း ၃ မျိုး တနည်း။ ။ဤကား သက္ကဋကျမ်းလာတည်း။ရင်း ၃ ပါးကိုသာ ပညာရှိများ နှစ်သက်ကြသည်။ ။(၁) ပရသု ရာမမင်း ပရသျူ-ယမဒဂ္ဂိ ရသေ့ကြီး၏ အမျိုးဖြစ်၍ ဗိဿနိုး၏ အဝတာရလည်း ဖြစ်၏၊ (၂)စန္ဒြ ရာမမင်း-အယုဒ္ဓယပြည် ဒသရထ မင်းကြီး သားတော်ဖြစ်၍ ထင်ရှားသည်။ (၃) ဗလ ရာမမင်း- ကြိဿဏ၏ နောင်တော်ဖြစ်သောကြောင့် ထင်ရှား၏။

(ရ)

ရုပ်တရား ၂၈ ပါး။ ။အကြောင်းတရား လေးပါးအားလျော်စွာ ဖေါက်ပြန်တတ်သော တရား ၂၈ ပါး။ (က) မဟာဘုတ်, ဘူတရုပ်,၄ ပါး-ပထဝီ, အာပေါ, တေဇော, ဝါယော။ (ခ) ပသာဒရုပ် ၅ ပါး-စက္ခုပသာဒ, သောတပသာဒ, ဃာနပသာဒ, ဇိဝှါပသာဒ, ကာယပသာဒရုပ်, (ဂ) ဂေါစရရုပ် ၇ ပါး-ရူပ, သဒ္ဒ, ဂန္ဓ, ရသ၊ 'ပထဝီ, တေဇော, ဝါယော ခေါ် ဓာတ် ကြီး ၃ ပါးအပေါင်းကို ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ၊ ဤဖောဋ္ဌဗ္ဗရုပ်ခေါ် ပ,တေ, ဝါ, ၃ ပါးသည် မဟာဘုတ်၌ ပါပြီးဖြစ်၍ ရုပ် ၄ ပါးသာ ရေတွက်ရသည်။ (ဃ) ဘာဝရုပ် ၂ ပါး။ ဣတ္ထတ္တ- မိန်းမဖြစ်ကြောင်း ရုပ်။ ပုရိသတ္တ-ယောက်ျားဖြစ်ကြောင်းရုပ် "ဣတ္ထိဘာဝရုပ်, ပုံ ဘာဝရုပ်" ဟူ၏။ (င) ဟဒယရုပ် ၁ ပါး-ဟဒယဝတ္ထုရုပ်။(စ) ဇီဝိတရုပ် ၁ ပါး-ဇီဝိတိန္ဒြေ၊ (ဆ) အာဟာရရုပ် ၁ ပါး-ရသာ ၆ ပါး၌ပါသော အဆီအခဲ၊ ဩဇာမင်ဓာတ်။ (ဇ) ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁ ပါး-အာကာသဓာတ်, ပိုင်းခြား ဖွင့်လှစ်မှုသဘော။ (စ) ဝိကာရရုပ် ၅ ပါး-ကာယဝိညတ်,ဝစီဝိညတ်,လဟုတာ, မုဒုတာ, ကမ္မညတာ။(ည) လက္ခဏာရုပ် ၄ ပါး-ဥပစယ,သန္တတိ,ဇရတာ, အနိစ္စတာ။

ရုပ်သေးကပွဲ၊ ပါစမြဲ၊ ထုတ်ဆွဲ ၂၈ ရုပ်။ ။ရုပ်သေးပြပွဲ စီမံရာ၌ အဘိဓမ္မာလာ မဟာဘုတ် ၄ ပါးကိုစွဲ၍ ဝန်ရုပ် ၄ ပါးနှင့် ဥပါဒါ ရုပ် ၂၄ ပါးကိုစွဲ၍ အခြားအရုပ်များ ၂၄ ရုပ်၊ ဤသို့လျှင် ရုပ်

တရား ၂၈ ပါးအရ အရုပ်ပေါင်းလည်း ၂၈ ရုပ်ဖြစ်သည် ဟူ၏။ ကပ္ပါပြု မြင့်မိုရ်တောင်ကို မူတည်၍ နတ်ကတော်ရုပ် အဦးထွက်သည်။ ။(၁) နတ်ကတော်ရုပ်။ မြင်းရုပ်။ ဆင်ရုပ်။ ကျားရုပ်၊ ဆင်ထိန်းရုပ်။ ဘီလူးရုပ်။ ကုမ္ဘဏ်ရုပ်။ ကြက်တူရွေးရုပ်၊ ငှက်ရုပ်။ (၁၀)ဝဠုန်ရုပ်။နဂါးရုပ်။ ဇော်ဂျီရုပ်။ သေနင်္ဂဲရုပ်။စုန်းမရုပ်၊နတ်ရုပ်။ နေရာထိုင်ခင်းရုပ်။ ရှင်ဘုရင်ရုပ်။ ရွှေနန်းဆက် မိဖုရားရုပ်။ မင်းသားလတ်ရုပ်။ (၂၀) မင်းသားနုရုပ်၊ မင်းသမီးရုပ်။ သံချိုလက်စွဲတော် ရုပ်များ။ သံပျက်လက်စွဲရုပ်များ။ မင်းကြီးသက်တော်ရှည်ရုပ်၊ ရွှေတိုက်ဝန်ရုပ်။ ဝန်ထောက်ရုပ်၊ ဂုတ်ဝန်ရုပ် (၀၀) မြို့တော်ဝန်။ (၂၈) ပုဏ္ဏား (၀၀) ဆရာတော်ရုပ်ပုံ။

(ရူ)

ရူပ ၁၆ ဘုံ။ ။ရူပါဝစရဗြဟ္မာတို့နေရာဘုံ ၁၆ ပါး။ ဗြဟ္မပါရိသဇ္ဇာဘုံ။ ဗြဟ္မပုရောဟိတာဘုံ။ မဟာဗြဟ္မာဘုံ။ ပေါင်း ပဌမဈာန် ၃ ဘုံ။ ပရိတ္တာဘာဘုံ။ အပ္ပမာဏာဘာဘုံ၊အာဘဿရာဘုံ။ ပေါင်း ဒုတိယဈာန် ၃ ဘုံ။ ပရိတ္တာသုဘာဘုံ။ အပ္ပမာဏာသုဘာဘုံ။ သုဘကိဏှာဘုံ။ ပေါင်း တတိယဈာန် ၃ ဘုံ။ ဝေဟပ္ဖိုလ်ဘုံ။ အသညသတ်ဘုံ။ အဝိဟာဘုံ။ အတပ္ပါဘုံ။ သုဒဿာဘုံ သုဒဿီဘုံ။ အကနိဋ္ဌာဘုံ။ ပေါင်း စတုတ္ထဈာန် ၇ ဘုံ။

(ရေ)

ရေအကျိုး ၁၀ ပါး။ ။ရေလှူသောပုဂ္ဂိုလ်များ ဆုမတောင်းဘဲ ၎င်းအကျိုးဆယ်ပါးကို ရသည်ဟူ၏။ (က) ကိတ္တိ,သုခ္ခေါ, ခြွေရံပေါ၊ လျင်ဆော,မွတ်သိပ်ကွာ။ (ခ) သန့်ရှင်း,ဆင်းလှ, ချမ်းသာရ၊ ဗလ,ဉာဏ်ပညာ။(ဂ)ရေကိုလှူကြ၊ကျိုးဆယ်ဝ၊ မှချရမည်သာ။

ရေနံမြေတွင်မှ ထွက်သော ပစ္စည်းမျိုး ၁၀ ပါး။ ။ရေနံမြေတွင်မှ ခွဲထုတ်ယူငင်သော အရာများ။ရေနံဆီနီ၊ ရေနံဆီဖြူ၊ ဂျက်ယာဉ်ပုံဆီ၊ လေယာဉ်ပုံဆီ၊ မြေတ်ဆီ၊ ဖယောင်းဆီ၊ ဒီဇယ်ဆီ၊ စက်ဆီ၊ ထိုးဆီ၊ ကတ္တရာစေးတို့ ဖြစ်ကြ၏။

ရေနေသတ္တဝါ၊ကုဋ္ဌေ ၁၀ဖြာ၊ နာမမျိုးမည်၊ အဘယ်နည်း။ ။ ဤ၌'ကုန်းနေ ၉ ကုဋ္ဌေ၊ ရေနေ ဆယ်ကုဋ္ဌေ'ဟု ဆိုရိုးသာ ရှိသော်လည်း အနန္တ ၄ ပါးမှာ ပါဝင်နေတဲ့ သတ္တဝါတို့၏ အမျိုးအမည်ကို ဘယ်သူ ထုတ်ဖော် ဖြေကြားနိုင်အံ့နည်း။ ၎င်းသင်္ချာနည်းကို အနေကာသင်္ချာဟု မှတ်ရာ၏ ။အတိအကျမယူရာ။

ရေးချအပြား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ သိထားမြန်မာမှု။ ။မြန်မာစာပေ ရေးသားရာ၌ လိုက်နာရမည့် ဥပဒေများ။ ။(၁) မောက်ထိုးချ (ါ) 'ခ, ဂ, င, ပ, ဖ, ဝ' တို့၌ ရေးသည်။ ပုံ–ခါ, ပါ, ဝါ, စသည်။ (၂) ဘေးတွဲချ (ာ) ကျန်အက္ခရာတို့၌ ရေးသည်။ ပုံ–ကာ, စာ, ဓာ, ဗာ,။

(ရဲ)

ရဲဘော်၃ကျိပ်၊အင်္ဂလိပ်၊ဝိုင်းနှိပ်တိုက်နှင်ထုတ်။ ။မြန်မာသက္ကရာဇ် ၁၃၀၂ ခုနှစ်၊ အင်္ဂလိပ် ၁၉၄၁ ခု၊ ၁၂ လ၊ ၂၆ ရက်နေ့၌ ယိုးဒယားပြည် ဘန်ကောက်မြို့တော်ရှိ မျိုးချစ် ပုဂ္ဂိုလ်ကြီး ဦးလွန်းဖေ၏ အိမ်တွင် ဘီ၊အိုင်၊အေခေါ် ဗမာ့လွတ်လပ်ရေး တပ်မတော်ကြီးကို စတင်တည်ထောင်ကာ ရဲဘော် ၃ကျိပ်ဝင်တို့ ကိုယ်တိုင် ဦးစီးကြပ်မတ်၍ ဗိုလ်လုပ်ပြီး မြန်မာပြည်၌ စိုးမိုးအုပ်ချုပ် မတရားမင်းလုပ်နေသော အင်္ဂလိပ်အစိုးရကို ဝိုင်းဝန်းတိုက်ခိုက်နှင်ထုတ်ပြီးနောက် ဂျပန်တို့ကိုပါ တော်လှန်တိုက်ခိုက်လျက် ဗမာပြည်ကြီး ကိုယ်ပိုင်ရအောင် ပြန်ဆောင် ယူပေးခဲ့သူများ ဖြစ်လေသည်။ အကျယ်ကို ''ရဲဘော် ၃ ကျိပ်''ခေါ် ၎င်းတို့ အထ္ထုပ္ပတ္တိစာအုပ်၌ ရှုပါလေ။ ၁–သခင်အောင်ဆန်း(ဗိုလ်တေဇ)။ ၂–သခင်လှဖေ(ဗိုလ်သကျာ)။ ၃–သခင်ရှမောင်(ဗိုလ်နေဝင်း)။ ၄–ကိုလှမောင် (ဗိုလ်ဇေယျ)။ ၅–ကိုထွန်းရှိန်(ဗိုလ်ရန်နိုင်)။ ၆ -သခင်လှမြိုင် (ဗိုလ်ရန်အောင်)။ ၇–ကိုရွှေ(ဗိုလ်ကျော်ဇော)။ ၈–သခင်စံလှိုင်(ဗိုလ်အောင်)။ ၉–ကိုဆောင်း (ဗိုလ်ထိန်ဝင်း)။ ၁၀–သခင်ထွန်းရွှေ- (ဗိုလ်လင်းယုံ)။ ၁၁–သခင်အောင်သိန်း(ဗိုလ်ရဲထွဋ်)။ ၁၂-သခင်ဗဂျမ်း(ဗိုလ်လရောင်)။ ၁၃–သခင်

တင်ဧ(မိုလ်ဘုန်းမြင့်)။ ၁၄–သခင် ထွန်းခင် (မိုလ်မြင့်ဆွေ)၊ ၁၅–သခင်သန်းတင်။ ၁၆–သခင်ထွန်းအုပ်။ ၁၇–သခင်အောင်သန်း (မိုလ်စကြာ)။ ၁၈-သခင်စိုး(မိုလ်မြင့်အောင်)။ ၁၉–သခင်စံမြ- (မိုလ်တောက်ထိန်)။ ၂၀–ကိုလှ (မိုလ်မင်းခေါင်)။ ၂၁ -သခင်စောလွင် (မိုလ်မင်းခေါင်)။ ၂၂-သခင်ကျော်စိန် (မိုလ်မိုးညို)။ ၂၃–သခင်သစ် (မိုလ်ခေနောင်)၊ ၂၄–သခင်မောင်ဦး–(မိုလ်တာရာ)။ ၂၅-သခင်ထွန်းလွင်(မိုလ်ဗလ)။ ၂၆–သခင်သန်းညွန့် (မိုလ်ဇင်ယော်)။ ၂၇–သခင်အေးမောင်(မိုလ်မိုး)။ ၂၈–သခင်မောင်မောင်–(မိုလ်ညာဏ)၂၉–သခင်ငွေ (မိုလ်စောအောင်)။ ၃၀–သခင်သန်းတင်–(မိုလ်မြဒင်)။

(ရော)

ရောဂါပျောက်ငြိမ်းကြောင်းတရား ၁၀ ပါး။ ။ဂိရိမာနန္ဒသုတ်၌ ရောဂါပျောက်ငြိမ်းရေးအတွက် ၎င်းသညာဆယ်ပါးကို ဟောကြားညွှန်ပြတော်မူ၏။ (၁) အနိစ္စ သညာ-သင်္ခါရတရား၏ မမြဲစွဲမှု၌ ပွါးရှုမှတ်ခြင်း။ (၂) အနတ္တ သညာ–အစိုင်အခဲ မြဲစွဲစွာ မတည်နေခြင်းဟူသော။ (၃) အသုဘ သညာ–မတင့်တယ်ဟူသော၊ (၄) အာဒီနဝ သညာ– ကိုးစားရာမရှိ ဆင်းရဲအတိ ဟူသော။ (၅) ပဟာန သညာ–ပယ်ရှားစွန့်ပစ်ရေးဟူသော၊ (၆) ဝိရာဂ သညာ–တပ်မက်ကင်းရေးဟူသော။ (၇) နိရောဓ သညာ–ချုပ်ငြိမ်း ပြတ်စဲခြင်းဟူသော။ (၈) အန ဘိရတိ သညာ–လောကကြီး၌ မွေ့လျော်ဘွယ်မရှိ ဟူသော။ (၉) အနိစ္စာ သညာ– ပြုပြင်ရသောလောက၌အလိုမဲ့ဖြစ်ခြင်း။ (၁၀) အာနာပါဏာသတိ- ထွက်သက်ဝင်သက်ကို အောက်မေ့ခြင်း။

ရောဂါဝေဒနာ၊ဖြစ်ကြောင်းမှာ၊ ၈ ဖြာမူလသိ။ ။၎င်း၏သရုပ်မှာ''အနာရောဂါရခြင်း၏အကြောင်းရင်း ၈ ပါး''နှင့်အတူပင်။

ရောင်ခြည် ၆ သွယ်၊ ဘဝဂ်ကယ်၊ ဘယ်ဝယ်ဘယ်သိုနည်း။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်၏ ရောင်ခြည်တော်များ၊ (၁) နီလ–ညိုသော စိမ်းသော

ရောင်ခြည်တော်။ (၂) ပီတ–ရွှေသော ဝါသော ရောင်ခြည်တော်။ (၃) လောဟိတ–နီသောရောင်ခြည်တော်။ (၄) ဩဒါတ–ဖြူသောရောင်ခြည်တော်။ (၅) မဉ္ဇိဋ္ဌ–မောင်းသော နီပြေပြေ ပန်းရောင်ဖြစ်သော ရောင်ခြည်တော်။ (၆) ပဘဿရ–ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ရောင်စုံထွက်သော ရောင်ခြည်တော်။

ရောင်ခြည်တော်များ၊ ၇ ပါး၊ ဘုရားမြတ်မုနိန်။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'ဗုဒ္ဓကိုယ်တော်ရောင် ၇ ပါး' ၌ပြခဲ့ပြီ။

ရောင်ဆိုင် ၄ မည်၊ ကမ္ဘာ့တည်၊ ဆိုသိကြ။ူးရင့်ကုံး။ ။ဇာတ်သဘင်တို့၌ ပွဲဦးထွက် နတ်ကတော်များ သီဆိုသော 'မင်္ဂလာရယ်မှ မဏ္ဍိုင်၊ ရောင်ဆိုင်ငယ်မှ ၄ ညည်၊သာမောငယ်စည်'ဟူသော ကမ္ဘာ့တည် သီချင်းမှ မြင့်မိုရ်ရောင် ၄ ပါးကို မေးသည်။ ၎င်းအဖြေ 'မြင့်မိုရ်ရောင် ၄ ပါး' ဟူသော သုတေသနွ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

(ရှ)

ရှိသေထိုက်သူအား မရှိသေသူမျိုး ၁၂ ဦး။ ။အရှိအသေ မပေးတတ်သူမျိုး တကျိပ်နှစ်ယောက်။ ။(၁) ရာဂထုပြော တပ်ခြင်းပြင်းသူ။ (၂) ဒေါသ ထုပြောသောသူ။(၃) မောဟကြီး၍ တွေဝေထိုင်းမှိုင်းသူ။ (၄) မာန်မာန ကြီးလွန်းသောသူ။ (၅) သူ့ဂုဏ်ကျေးဇူးကို မသိသောသူ။ (၆) အလွန်ခက်ထန် ကြမ်းကြုတ်သူ။ (၇) အလွန်အောက်တန်းကျ ရိုင်းစိုင်းနေသူ။ (၈) အစိုးရသူ အုပ်စိုးလွှမ်းမိုးနေသူ မင်း၊ (၉) ယုတ်မာ ကောက်ကျစ် စဉ်းလဲသူ။ (၁၀) ဆင်းရဲစေအပ်သူ ဆင်းရဲမည့်သူ။ (၁၁) လောဘရမ္မက်ကြီးလွန်းသူ။ (၁၂) လုပ်ငန်းထဲ၌ စိတ်ပါ အားထုတ်နေသူ။

ရှိသေရခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။ကမ္ဘာ့သားတို့ လိုက်နာရှိသေရခြင်း တရား ၃ ပါး။ သင်္ဂီတိသုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) အတ္တာဓိပတေယျ– မိမိကိုယ်ကိုရှိသေရခြင်း။ (၂) လောကာဓိပတေယျ – ကမ္ဘာ့သူကမ္ဘာ့သားအားလုံးကို ရှိသေရခြင်း။ (၃) ဓမ္မာဓိပတေယျ–ယဉ်ကျေးမှုတရားတော်,ဥပဒေအရပ်ရပ်, ပညတ်ချက်များကိုရှိသေရခြင်း။

(ရှ)

ရှင်အာနန္ဒာ၊ ဘွဲ့ပုံသာ၊ ၅ ဖြာတေဒဂ်။ ။ အရှင်အာနန္ဒာမထေရ် မြတ်၏ တေဒဂ်ဘွဲ့တံဆိပ်တော် ငါးရပ်ကိုဆိုသည်။ (၁) ဗဟုသုတ အရာ။ (၂) သတိမမေ့သည့်အရာ။ (၃) ပညာလျင်သည့်အရာ။ (၄) လုံ့လရှိသည့်အရာ။ (၅) အလုပ်အကျွေး ကောင်းသည့် အရာ။

ရှင် ၄ ပါး။ ။တန်ခိုးကြီးသော ရွာသုံး စာငယ်သုံး ရှင်လေးပါး။ (၁) ရှင်ဥပဂုတ်-တောင်သမုဒ္ဒရာမှာ ကြေးပြာသာဒ်နှင့် နေသည်၊ (၂) ရှင်သာရဒ္ဒဇ-မြောက်သမုဒ္ဒရာမှာ ရွှေပြာသာဒ်နှင့် နေသည်။ (၃) ရှင်သင်္ကြာသာရ- အရှေ့သမုဒ္ဒရာမှာ ရွှေပြာသာဒ်နှင့် နေ သည်။ (၄) ရှင်မေဓ-အနောက်သမုဒ္ဒရာမှာ ကြေးပြာသာဒ်နှင့် နေသည်။ ။**မှတ်ချက်။** သံဂါယနာတင် ကျမ်းကြီး ကျမ်းခိုင်မှာ မလာ၊ သို့သော် လူတို့သုံးနှုန်း မေးမြန်းကြ၍ ဘုရားရှိခိုးအမျိုးမျိုး မှုဟောင်းက ယူဖြေလိုက်သည်။

ရှင် ၄ ပါး တနည်း။ ။'ပေလေးပင် ရှင် လေးပါး' ဟု အင်းဝ ခေတ် မြန်မာစာပေတို့တွင် ကျော်ကြားသည့် သိက်ဝင် ရှင်လေးပါး တို့ ဖြစ်၏။ (၁) မြို့လုလင်ရွာ ဦးသောကြာ ဒေါ်နှင်းဆီတို့၏သား ငယ်မည်မောင်ဥက္ကာ၊ နောက်ခါ ရှင်ဥတ္တမကျော်။ (၂) မြို့လုလင် ရွာဦးကြည် အမိ နတ်ထိန်းကြီးမယ်ဒွေးတို့၏သား ငယ်မည်မောင်ညို နောက်ခါ ရှင်မဟာသီလဝံသ။ (၃) သုတိုးထမ်းရွာ ဘမိမည်ရည် မသိ။ ရှင်အုံးညို။ (၄) မကျည်းယောင်ရွာ ဘမိမည်ရည်မသိ။ ရှင်ခေမာ တို့ဖြစ်ကြ၏။

ရှင် ၄ ပါး အစစ် တနည်း။ ။ဘယ်အခါမျှ မသေသော ရှင်လေး ပါးတို့ကား။ မင်ပုပ္ပိုလ် လေးယောက်သာ ဖြစ်ချေသည်။ ထိုကို ရည်၍ 'စုတေ့မသေ၊ သန္ဓေမစွဲ၊ ငရဲမသား၊ လေးဦးသားတို့' ဟူ၍ ပညာရှိများ ပြောကြား ကြလေပြီ။

ရှင်ပင်သာလျောင်း၊ ၄ ပါးပေါင်း၊ ဥကွောင်းမည်သို့ပြု။ ။ဆရာ သမားတို့ ပြောကြားကြသည်ကား။ ''အရှေ့သာလျောင်း၊တောင်

ပေါင်းလောင်း၊ နောက်စောင်းနေရဗာ၊ မြောက်ကုသိန္နာ၊ ၄ ဖြာ ခေါ်ဝေါဟာ''ဟူ၏။ (၁) ရှင်ပင်သာလျောင်း–အရှေ့ဥကျောင်း ပြု။ (၂) ရှင်ပင်ပေါင်းလဲ,ပေါင်းလောင်း–တောင်ဥကျောင်း၊ (၃) နေရဗာဏ်–အနောက်ခေါင်းပြု ညှော်ခံပုံ။ (၄) ကုသိန္နာရုံ–မြောက် ခေါင်းပြု ပရိနိဗ္ဗာန် ဝင်စံတော်မူပုံ။

ရှင်ဘိုမယ်အား၊ တောင်ညာထား၊ ၅ ပါးထီးဘုရင်။ ။၎င်းသရုပ် ကို 'မင်းဆက် ၅ သွယ်၊ ရှင်ဘိုမယ်၊ နန်းလယ်တင့်သည်သာ' ဟူ သောသုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

ရှင်မပြုကောင်းသူ ၁၁ ယောက်။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို 'အဘဗ္ဗ ပုဂ္ဂိုလ် တကျိပ်တစ်ယောက်'ဟူသော သုတေသနရပ်၌ပြခဲ့ပြီ။

ရှင် သျှင် ၂ ပါး၊ ရေးထုံးပြား၊ နက်ကားဘယ်သို့ ခြားသနည်း။ ။ ရှင်အာဒိစ္စ, သျှင်ကောသလ္လ, ဟူသော အခရေးအသားတို့၌ အနက် သဘော ခြားနားပုံကို မေးသည်။ အဖြေနှစ်ပါးကြိုက်ရာယူ။ (၁) ရှင်–အရိယ, အရဟ, အရဟန္တ ဟူသော ပါဠိပုဒ်တို့မှ အရည်း, အရဟန်, အရှန်, အရှင်,ရှင်ဟု ပြောင်းလဲလာရကား ဖြူစင်သော, ပူဇော်ခံထိုက်, ရိုသေထိုက်သော အနက်သဘောကို ဟော၏။ ပုံ၊ ဗိုလ့်ရွှံ့ကြောက်ငြင်၊ ရှင်ကိုအရည်း။ (ရှင်ရဋ္ဌသာရ)။ (၂) သျှင်– သာမိသဒ္ဒါမှ ပြောင်းလဲလာ၏၊ ပိုင်ဆိုင်သူ, ပိုင်သျှင်ဟူသော အနက် ကိုဟော၏။ ပုံ၊သုဝဏ္ဏသာမ–သုဝဏ္ဏသျှမ်ဖြစ်ပုံမျိုး။ အချို့ဆရာတို့ ယူပုံကား အောက်ပါအတိုင်း။ (၁)ရှင်-ပတိ၊ ဇာဃရ၊ သာမျဏ္ဍ၏၊ အရ ထုတ်ဖွေ၊ အဆွေ အိမ့်ရှင်၊ ဆင်ဖြူရှင်မျိုး၊ စကားရိုးဝယ်၊ ဟ ထိုးရကြိုး။ (၂) သျှင်-တသီးထိုမှ၊ အယျ,အယျော, ဘန္တေ, ဘောန္တော၊ အာဝုသောနှင့်၊ မိန့်ဟောသဒ္ဒါ၊ အာယသ္မ၊ဘဒ္ဒန္တ၏၊ အဟ္ဝ ထွေပြား၊အသျှင်များဟု၊မှတ်သားဆန်းကြယ်၊ သ ဝယ် ယပင့်၊ ဟဆွဲဆင့်လော့ ဟူ၏။

ရှစ်ဆယ်သော လက္ခဏာတော်ငယ်။ ။မြတ်စွာ ဘုရား သခင်၏ လက္ခဏာတော်ချားဖြစ်သည်။ ၎င်းသရုပ်ကို ''လက္ခဏာ-တော်ငယ် ၈၀''၌ ပြအံ့။

ရှမ်း ၉၉ စော်ဘွား။ ။ငွေးဝေါဟာရ၏ သရုပ်တို့ကို သုတေသန လုပ်ဆဲဖြစ်၍ အတိအကျ မဖေါ်ပြ နိုင်သည်ကို ဝမ်းနည်းပါသည်။ တွေ့ရှိသော ပညာရှင်များက ပေးပို့လျှင် ဒုတိယနှိပ်ခြင်း၌ ထည့်သွင်း ဖေါ်ပြနိုင်ပါလိမ့်မည်။ **မှတ်ချက်။** ။ရှမ်းကိုးဆက် ကိုးစော်ဘွား၊ လူးတဆဲ့နှစ်ပနား၊ ရာ့တပါးနှင့်၊ စော်ဘွားစော်ခံ၊ ရွှေညောင်ဘုံပျံ။ ညီလာခံခညောင်း ဟူသောဇာတ်သဘင်စကား၌ကား၊ ၉၉ စော်ဘွား မဟုတ်၊ ၉ ဆက် ၉ စော်ဘွားဟု သိရ၏။

ရှမ်းပြည်နယ်မှာ၊ တောင်တိုံသာ၊ ပမာဝတိံလား။ ။ရှမ်းတို့၏ဌာနီ၌ ပြည်နယ်ပေါင်းမှာ တောင်တိုံသခေါ် ၃၃ နယ်ရှိ၍ တာဝတိံသာ နတ်ပြည်အလား မွေ့လျော်ပျော်ရွှင်ဘွယ်များစွာတို့နှင့် ပြည့်စုံသည့် ပြင် စတုရန်းမိုင်ပေါင်း ၅၆၆၄၅ ကျယ်လျက် စော်ဘွား ၁၆ ယောက် မြို့စား ၁၃ ယောက်နှင့် ငွေခွန်မှူး ၄ ယောက်တို့က အုပ်ချုပ်ကြရသည်။ (ဤကား အင်္ဂလိပ်လက်အောက်မှာ နေရစဉ်ကဖြစ်၏။) (၁) ကျိုင်းတုံနယ်၊ မိုးနဲနယ်။ ညောင်ရွှေနယ်။ ရပ်ဆောက်နယ်။ လဲချားနယ်။ မောက်မယ်နယ်။မိုင်းပန်နယ်၊ မိုင်းပွန်နယ်။စကားနယ်။ (၁၀) နောင်မွန်နယ်။ မိုင်းနောက်။ မိုင်းကိုင်း။ ကျေးသီ ဗန်းစံ။ လွယ်လုံ။ သထုံ။ ဗန်းရင်။ ဟိုပုန်း။ နန်းခုတ်၊ စကွယ်နယ်။ (၂၀) မိုင်းရှူး။ သမခမ်း။ ပွေးလှ၊ ဘော်နယ်။ ရွာငံနယ်။ ပင်မှိ။ ကျုံးနယ်။ (၂၇) ပင်းဒယ။ ဤကား တောင်ပိုင်းရှမ်းပြည် ၂၇ နယ်တည်း။ (၁) သီပေါနယ်။ (၂) တောင်ပိုင်နယ်။ (၃) မိုင်းရယ်နယ်။ (၄) မြောက်သိန္နီနယ်။ (၅) မိုးမိတ်နယ်။ (၆) မိုးလင်းနယ်။ ဤကား မြောက်ပိုင်းရှမ်းပြည် ၆ နယ်တည်း။ ပေါင်း ၃၃ နယ်ဖြစ်၏။

ရှမ်းအမျိုး ၃၀။ ။ဇမ္ဗူတံဆိပ် ကျမ်းရင်းမှ။ လင်း,သက်,ချင်း,ခုံ, ရင်, ကတူး, မြန်, အကျော်, ဂင်,ရှမ်း(၁၀)။ဇဝါ,မျက်နှာမည်း, ကသည်း, ရေမီးထွက်, ကရက်,လဝ ,လော,ဖန်းလောင်,တရက်, ယွန်း(၂၀)။ခနု, ဘအူ, ကရင်, ကချင်,ဂနော,ယောန်,လဖိုက်, တရုပ်,ယိုးဒယား,အနဲ(၃၀)။

(ရှိ)

ရှိနိုးခြင်းရာ၊မျိုး၃မြာကျမ်းလာမည်သို့နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို''ဝန္ဒနာ မျိုး ၃ ပါး'' မှာရှုပါ။

(ရွှေ)

ရွှေအိုးကြီး ၄ လုံး။ ။ဗုဒ္ဓဘုရားနှင့် ဖွါးဘက်တော်ဖြစ်ကြသော ရွှေအိုးကြီးများ။မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ။ (၁) သခ်ံ မည်သော ရွှေအိုးကြီး၊ တဂါဝုတ်ရှိ၏။ (၂) ဧလ မည်သော ရွှေအိုးကြီး၊ ၂ ဂါဝုတ်ရှိ၏။ (၃) ဥပ္ပလမည်သော ရွှေအိုးကြီး။ ၃ ဂါဝုတ်ရှိ၏၊ (၄) ပုဏ္ဍရိက မည်သော ရွှေအိုးကြီး၊ တယူဇနာရှိ၏။

ရွှေတိဂုံဘုရား၊ဓာတ် ၄ ပါး၊တည်ထားဌာပနာ။ ။ဥက္ကလာပမင်းကြီး တည်ထား ကိုးကွယ်တော် မူသော ရွှေတိဂုံ စေတီတော်ကြီး၌ ဘုရား ၄ ဆူ၏ ဓာတ်တော်မြတ်တို့ကို ဆိုသည်။ (၁) ဆူးလေနတ်ကြီး ထံမှ ရရှိသော ကကုသန် မြတ်စွာ ဘုရား၏ တော်ဖွေးတော်ဓာတ်။ (၂) ရောဟဏီမည်သော ဗိုလ်တထောင် နတ်ကြီးထံမှ ရရှိသည့် ကောဏာဂုံ မြတ်စွာဘုရား၏ ဓမ္မကရိဏ် ရေစစ်တော်ဓာတ်။ (၃) ဒက္ခိဏာမည်သော သက်နိုးကျွန်း ကျိုက္ကဆံနတ်ကြီးထံမှ ရရှိသည့် ကဿပမြတ်စွာဘုရား၏ရေသနုပ်တော်ဓာတ်။ (၄)တပုဿ, ဘလ္လိက ညီနောင် တို့ထံမှ ရရှိသော ဂေါတမ မြတ်စွာဘုရား၏ ဆံတော်ဓာတ် ရှစ်ဆူ။ထိုဆံတော်ဓာတ်တို့ကို'အမြိဿရ'မည်သော မှော်ဘီနတ်ကြီးက စောင့်ရသည်ဟု မော်ဓော ရာဇဝင် သမိုင်းနှင့် ရွှေတိဂုံသမိုင်း၊အခြားပညာရှိတို့က ဆိုကြသည်။

ရွှေဘိုမြို့၏ အမည်တော် ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ငါးမည်ရွှေဘို' ဟူသော သုတေသန၌ ပြခဲ့ပြီ။

ရွှေမျိုး ၄ ပါး။ ။ပါဠိအဘိဓာန်ဋီကာမှ။ (၁) စာမီကရရွှေ—စာမိခေါ်သော ပန်းတမျိုးဖြင့် ပြုလုပ်သောရွှေ။ ၎င်းကိုပင် ဂီဝါရွှေဟု ခေါ်ပြန်၏။ (၂) သာတကုမ္ဘရွှေ—ပဒုမ္မာကြာဝတ်ဆံ အဆင်းရှိ

အရာဝတ္ထုတမျိုးကို သာတကုမ္ဘ ခေါ်သည်၊ ၎င်းအဆင်းနှင့်တူသော ရွှေ၊၎င်းကိုပင် နိတုံရွှေ ဟု ခေါ်ပြန်၏။ (၃) ဇမ္ဗူရာဇ်ရွှေ–ဇမ္ဗူသပြေသီးမှဖြစ်သောရွှေ။ (၄) သိင်္ဂီနိက်ရွှေ–သိင်္ဂီခေါ် ငါးတမျိုး၏ အဆင်းနှင့် တူသောရွှေ၊ သို့မဟုတ် သိင်္ဂီငါးသဏ္ဌာန်ပုံရှိသော ကျောက်တုံးတို့မှ ဖြစ်သောရွှေ။

ရွှေမျိုးအပါး ၂၀။ ၊လောကီ ပရိဘောဂကျမ်းစာမှ။ အရမတ်၊ အညမတ်၊ အဥမတ်၊ နိရမတ်၊ ဘော်ငွေမှဖြစ်သော ရွှေမျိုး ၄ ပါး။ နာရဏီ၊ နာရကာ၊ နာရမုတ္တာ၊ နာလာရေ၊ နဂါးကဖြစ်သော ရွှေမျိုး ၄ ပါး။ အဏ္ဏရဏီ၊ ဥရဏီ၊ ဥရဂုတ်၊ ဥရဝါ၊ မြေကဖြစ်သည့် ရွှေမျိုး ၄ ပါး။ သုဝဏ္ဏသာရ၊ သုဝဏ္ဏရာဂီ၊သုဝဏ္ဏမဏီ၊ သုဝဏ္ဏရသ်၊ မြေထွက်ရွှေကိုမူတည်၍ ပြဒါးခံတ်စသည်တို့ဖြင့် ဖေါ်စပ်ပြုလုပ်သော အဂ္ဂိရတ်ရွှေ။ဇော်ဂျီရွှေမျိုး ၄ ပါး။ ဇမ္ဗုနဒ၊ ဇာတရူပ၊ သိင်္ဂီနိက္ခ၊ ဓိဟနက၊ သစ်သီးသစ်ပွင့်စသည်တို့မှ ဖြစ်သော ရွှေမျိုး ၄ ပါး။ ပေါင်း ၂၀ ဖြစ်၏။

ရွှေသာလျောင်းပြား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ ထင်ရှားဖြေတော်မူ။ ။ ရှင်ပင်သာလျောင်း, ကိုပင် ရွှေသာလျောင်းဟု ခေါ်ကြပြန်၏၊ သရုပ် ၎င်း၌ရှုပါ။

(လ)

လ ၁၂ ပါး၊မည်ထူးခြား၊ ၄ ပါး လ အမည်။ ။၎င်းသုတေသန သရုပ်ကို ‘ဆဲ့နှစ်လခွင်၊ အမည်တွင်၊ ၄ အင်အမည်ထူး’ဟူသည်၌ ရှင်းပြခဲ့ပြီ။

လက်အုပ်တင်ချီ၊ အဥ္ဇလိ၊ ၅ မည် အဘယ်နည်း။ ။၎င်း သ ရုပ် ‘အဥ္ဇလိ ၅ သွယ်၊သိမှတ်ဘွယ်’၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လက္ခဏာရုပ် ၄ ပါး။ ။ဥပါဒ်, ဌီ, ဘင် သဘောဖြင့် မှတ်ကြောင်း သိကြောင်းဖြစ်သော ရုပ်များ။၎င်းသရုပ်ကို ‘ရုပ် ၂၈ ပါး’၌ ပြခဲ့ပြီ။

လက္ခဏာတော်ကြီး ၃၂ ပါး။ ။ယောကျ်ားမြတ်တို့ လက္ခဏာကြီးများ ဟူ၏။ သို့သော် စကြဝတေးမင်းနှင့် ဗုဒ္ဓဘုရား အတွက်သာ

မှတ်ယူသုံးစွဲကြသည်။ မဟာပဒါနသုတ်မှ။ (၁) သုပ္ပတိဋ္ဌိတ ပါဒ-ပြည့်ဖြိုး ညီညာသော ခြေဖဝါး အပြင် ရှိခြင်း။ စက္ကပုရိတ ပါဒ-၁၀၀၀ ကွက် စက်သက္ကဏာတော် အစုံပါသောခြေဖဝါး။ အာယတ ပဏှိက-သူတပါးတို့ထက်လုံးဝန်းရှည်သောဖနောင့်။ ဒီဃင်္ဂုလိက-ရင်းတုတ်ဖျားသွယ် ရှည်လျားညီညာသော ခြေချောင်းလက်ချောင်း။ မုဒု တလုဏ ဟတ္ထပါဒ-ဖွါးစအခါကဲ့သို့ အမြဲနူးနယ်သော လက်ခြေများ။ ဇာလက ဟတ္ထပါဒ-အတို အရှည်မရှိ ညီညာသော လက်ချောင်း ခြေချောင်း။ ဥဿင်္ခ ပါဒ-မြင့်တက်သော ဖမျက်။ ဧဏိဇင်္ဃ-ခြေသလုံး၏ ရှေ့နောက် နံပါး၌ အသားစိုင်များရှိ၍ သလေးစပါးနှင့်တူခြင်း။ ဌိတ ဟတ္ထ-ကိုယ်ခန္ဓာ အဖြောင့်ထား၍ ဒူးဆစ်များကို မှီသောလက်။ ကောသောဟိတ ဝတ္ထဂုယှ-အအိမ်ဖြင့်ဖုံး လွှမ်းအပ်သော အင်္ဂါဇာတ် (၁၀)။ သုဝဏ္ဏ ဝဏ္ဏ-ရွှေအဆင်း ကဲ့သို့ ဝါဝင်း၍ လုံးကျစ်သော ကိုယ်အနေ အထား။ သုခုမစ္ဆဝိ-နူးနယ်သော အရေအသား။ ဧကေက လောမ-မွေးညှင်းတတွင်း၌ အမွေးတပင်စီသာ ပေါက်ခြင်း။ ဥဒ္ဒဂ္ဂ လောမ-ထိုမွေးညှင်းတို့သည် လက်ျာရစ်လှည့်၍ အဖျားကော့တက်ပြီး မျက်စဉ်းညိုရောင် ရှိခြင်း။ ဗြဟ္မုဇု ဂတ္တ-ဖြောင့်စင်းသော ကိုယ်ခန္ဓာ။ သတ္တုဿဒ-လက်ဖမိုး ခြေဖမိုး ပခုံးစွန်း လည်ကုတ် ၎င်း ၇ ဌာန၌ ပြည့်ဖြိုးခြင်း။ သီဟ ပုဗ္ဗဍ္ဍ ကာယ-ခြင်္သေ့မင်း၏ ရှေ့ပိုင်း ကိုယ်ကဲ့သို့ ရှေ့ နောက် အောက်ထက် ပြည့်စုံသောကိုယ်။ စိတန္တရံသ-လက်ပြင်ရိုး နှစ်ခုကြား ပြည့်ဖြိုးသော အသား။ နိဂြောဓ ပရိမဏ္ဍလ-အလံနှင့် အရပ် ညီမျှခြင်း ရှိခြင်း။ သမ ဝဋ္ဋက္ခန္ဓ-အညီအမျှလုံး၍ လှသော ပခုံး လည်ပင်း (၂၀)။ ရသဂ္ဂ သဂ္ဂီ-အရသာကို ဆောင်ယူနိုင်သော အကြောကောင်းများ။ သီဟ ဟနု-ခြင်္သေ့၏ အောက်မေးကဲ့သို့ ပြည့်ဖြိုးသော အထက်မေး အောက်မေး။ စတ္တာလီသ သမဒန္တ-သွားပေါင်း ၄၀ ရှိခြင်း။ သမ ဒန္တ-ညီညာတိကျသော သွားရှိခြင်း။ အဝိရဠ ဒန္တ-ကြိုးကျဲမရှိ စေ့သောသွားရှိခြင်း။ သု သုက္က ဒါဌ- သွားများ အားလုံးဖြူစင်၍ ထင်ရှားသော သွားစွယ်ရှိခြင်း။ ပဟုတ ဇိဝှ-

နှာခေါင်းပေါက် နားပေါက်တို့ကို သုံးသပ် နိုင်အောင် ရှည်ပြန့်သောလျှာ။ ဗြဟ္မဿရ– ကရဝိက်သံ, ဗြဟ္မာမင်း၏ အသံကဲ့သို့ သာယာချိုမြိန့်သော အသံ။ အဘိနီလနေတ္တ–ညိုသင့်ရာ အရပ်၌ အလွန်ညိုသောမျက်လုံး။ ဂေါပခုမ–ဖွားသစ်စနွားငယ်၏ မျက်လုံးအိမ်ကဲ့သို့မျက်လုံးအိမ်ရှိခြင်း။(၃၁)ဥဏ္ဏာဇာတ– မျက်ခုံးနှစ်သွယ် အလည်တည့်တည့်၌ ဥဏ္ဏာလုံမွေးရှင်ရှိခြင်း။ဥဏှီသ သီသ–နဖူးသင်းကျစ်ရှိခြင်း။ (၃၂)။

လက္ခဏာတော်ငယ် ရှစ်ဆယ်။ ။ယောက်ျားမြတ်တို့၏ အသေးစိတ် လက္ခဏာတော်ငယ်များ။ ၎င်းတို့ကို ဇိနာလင်္ကာရဋီကာမှ ထုတ်ယူသည်။ (၁) စိတင်္ဂုလီ–အကြားမထင် စေ့စပ်သော ခြေချောင်း လက်ချောင်း။ အနု ပုဗ္ဗင်္ဂုလီ–သွယ်ရှူးဖြူးဖြောင့်သော ခြေချောင်းလက်ချောင်း။ ဝဋ္ဋင်္ဂုလီ-လုံးလျောင်းချောမွေ့သော ခြေချောင်းလက်ချောင်း။ တမ္ဗ နခ–နီမြန်းသော ခြေသည်းလက်သည်း။ တုင်္ဂ နခ–ရှည်သွယ်မြင့်မားသော ခြေသည်းလက်သည်း။ သိနိဒ္ဓနခ–ပြေပြစ်ချောမွေ့သော ခြေသည်းလက်သည်း။ နိဂူဠ ဂေါပ္ဖက–ပြေပြစ်ကောင်းမွန်သော ဖမျက်။ သမ ပါဒ–တိတိညီညီရှိသောခြေ။ ဂဇ သမာန ကမ–ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း၏ သွားခြင်းကဲ့သို့သောသွားခြင်း။ သီဟ သမာန ကမ–ကေသရီအလားကဲ့သို့ သွားပုံယဉ်ခြင်း။(၁၀)။ ဟံသ သမာန ကမ – ဟင်္သာမင်းသွားခြင်းကဲ့သို့ အတူးတင့်တယ်သောသွားဟန်။ ဥသဘ သမာန ကမ–ဥသဘနွားမင်းနှင့်တူသော သွားခြင်း။ ဒက္ခိဏာ ဝဋ္ဋက္ကမ–လက်ျာခြေရှိသဖြင့် လက်ျာရစ်သွားခြင်း။ သမန္တ စာရု ဇာဏု မဏ္ဍလ - ထက်ဝန်းကျင်လုံးချောသော ပုဆစ်ဒူးဝန်း။ပရိပုဏ္ဏ ပုရိသဗျဉ္ဇန–ပြည့်စုံသော ယောက်ျားမြတ်တို့၏နိမိတ်။ အ ဆိဒ္ဒ နာဘိ –အရေးအကြောင်း မပြတ်သောချက်။ ဂမ္ဘီရ နာဘိ–ပုလဲခွက်ကဲ့သို့ နက်သောချက်။ ဒက္ခိဏာဝဋ္ဋ နာဘိ – လက်ျာရစ်လည်သော ဇွေရှိသောချက်။ ဇုဘ ကရ သဒိသ ဥရု ဘုဇ–ဆင်နှာမောင်းကဲ့သို့ သွယ်ပျောင်းချောပြေသော ပေါင်,လက်ရုံး။သု ဝိဘတ္တ ဂတ္တ-ထက်အောက်နံလျားတသားတည်း

ညီညွတ်သောကိုယ်။ (၂၀)။အနုန္နပုဗ္ဗ ဂတ္တ—အစဉ်အတိုင်းချောပြေ ညီညွတ်သောကိုယ်။ ပရိမဏ္ဍ ဂတ္တ—ထက်ဝန်းကျင်မှ ချောမွေ့လှပ သောကိုယ်။ဩဏ တုလ္လတ သဗ္ဗဂတ္တ—ရှိုင်းသင့်ရာဌ်ရှိုင်း၍ ဖြိုးသင့် ရာဌ်ဖြိုး အမျိုးမျိုးတင့်တယ် ရှုချင်ဘွယ်ကောင်းသောကိုယ်။အ လီန ဂတ္တ—အရေရှုံ့တွန့်ခြင်း။မှ ကင်းသောကိုယ်။ တိလကာဒိ ရဟိတ ဂတ္တ—ဝက်ခြံ, မှဲ့, ကြေး, တင်းထိပ်စသည်တို့မှ ကင်းဝေးသော ကိုယ်။အနုပုဗ္ဗ ရုစိ ဂတ္တ-အစဉ်အတိုင်း နှစ်သက်မြတ်နိုးဘွယ်ရှိသော ကိုယ်။ဝိသုဒ္ဓဂတ္တ-စင်ကြယ်သန့်ရှင်း အညစ်ကင်းသောကိုယ်။ သုခုမာ လဂတ္တ—နူးညံ့ပျော့ပျောင်းသော ကိုယ်။သမ္မ ဂတ္တ—မြင်ရသူတို့ အေး မြကြည်လင်းသော ကိုယ်။ဥဇ္ဇလိတ ဂတ္တ—ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် အရောင် ထွက်သောကိုယ်။(၃၀)။ဝိမလ ဂတ္တ—ကိုယ်ဆီ ချွေးစေးမထင် သန့် စင်သောကိုယ်။ ကောမလ ဂတ္တ—နှစ်မြို စိုပျိုသောကိုယ်။ သိနိဒ္ဓ ဂတ္တ—ပြေပြစ်ချော့မွေ့သော ကိုယ်။ သုဂန္ဓ ဂတ္တ—ပန်းပေါင်းစုံတို့ ကဲ့သို့ ထုံမွှေးကြိုင်သင်းသောကိုယ်။ ကောဋိ သဟဿ ဗလဓါရဏ- ကုဥ္စ တထောင်အားကို ဆောင်သောကိုယ်။ သုဝဏ္ဏ တုဂ် နာသ—ရွှေချွန်းသဘွယ် တင့်တယ်မြင့်ချွန်းသော နှာခေါင်း။ ရတ္တ ဒွိဇ မံသ-နီမြန်းလှပသော သွားဖုံး။ သုဒ္ဓ ဒန္တ—ဖွေးဖြူစင်ကြယ် သော သွား။ သိနိဒ္ဓ ဒန္တ—ထွက်ဝင်မရှိ ပကတိညီညာ၍ သိမ်မွေ့ ကျစ်လစ်သောသွား။ ဝိသုဒ္ဓိန္ဒြိယ—သန့်ရှင်းသော အဆင်းဣန္ဒြေရှိ ခြင်း။ (၄၀)။ သုဝဋ္ဋ ဒါဌ-ပုလဲချောင်းကဲ့သို့ ကောင်းစွာလုံးဝန်း တိကျသောသွားစွယ်။ တိက္ခဂ္ဂ ဒါဌ—အဖျားချွန်းသောသွားစွယ်။ ရတ္တောဋ္ဌ—နီမြန်းသောနှုတ်ခမ်း။ အာယတ ဝဒန-ကျယ်ပြန့်ခံ့ညား သော ခံတွင်း။ သုဂန္ဓ မုခ—မွှေးကြိုင်ကြိုင်လျှမ်းသော ခံတွင်း။ဂမ္ဘီရ ပါဏိ လေခ-ထင်ရှားသော လက္ခဏာ အရေးအကြောင်း။ ဥဇု လေခ-ဖြောင့်တန်းသော လက္ခဏာ အရေးအကြောင်း။ အာယတ လေခ-ရှည်လျားသော လက္ခဏာ အရေးအကြောင်း။ သုရုစိရ သဏ္ဌာန လေခ-နှစ်သက်ရှုချင့်စရာ လက္ခဏာသဏ္ဌာန် အရေးရှိခြင်း။ ပရိမဏ္ဍလ ကာယ ဇုတိက—တလံမျှလောက်သော ရောင်ခြည်

အလင်းဓာတ်သည် ကိုယ်ကိုဝန်းဝိုင်း၍ တံတိုင်းပမာ တောက်ပထွန်းလင်းနေခြင်း။(၅၀)။ပရိပုဏ္ဏ ကပေါလ–ဖြည့်ဖြိုးဖောင်းကြွသော ပါးပြင်။ရုစိယ အာယတ ဝိသာလ နေတ္တ–အဆင်းငါးသွယ်ကွန့်မြူးစံပယ် ရှည်လျားပြန့်ကျယ် ဝါထယ်ခန့်ငြားသော မျက်လုံး။ ပဉ္စ ပသာဒ နေတ္တ–ညိုရွှေဖြူနီ တလီအနက် ရောင်လျှံထွက်သည့် မျက်လုံး။ ကုဋ္ဋိတဂ္ဂ ဘမုက–ကောရရော့ မော့ချီသော မျက်တောင် မျက်ခုံး။ မုဒု တလုဏ ရတ္တ ဇိဝှ–နူးညံ့နီတွေးသောလျှာ။ အာယတ စာရု ကဏ္ဏ–တင့်တယ်နုထွား ရှည်လျားသွယ် ပြန့်ကျယ်သော နားရွက်။ နိဂ္ဂဏ္ဌိ သိရ–ဖုထစ်မရှိ ပကတိချောမွေ့သော ဥကျောင်း။ နိဂုဋ္ဌ သိရ–စောင်းရှုံ့မထင် အပြင်ညီသော ဥကျောင်း။ ဆတ္တ သန္နိဘ စာရု သီသ–ထီးမိုးအသွင် ထက်ဝန်းကျင်တိတိ၌ ရောင်လျှံညီသော ဥကျောင်း၊ သုဂန္ဓ မုဒ္ဓ–ရနံ့ပေါင်းစုံတို့နှင့် လှိုင်ထုံ မွှေးပျံ့သော ဦးထိပ်။ (၆၀)။ အာယတ ပုထုလ နလာဋ–ရွှေပြားအလား နံလျားကျယ်ပြန့်သော နဖူးသင်းကျစ်။ သု သဏ္ဌာန ဘမုက–သုံးရက်လကွေး သက်တန်ရေးပမာ တင့်တယ်စွာသော မျက်ခုံး။ အနုလောမ ဘမုက–အဖျားသေးသွယ် အလွန်တင့်တယ်သော မျက်မွှေး မျက်တောင်။ အာယတ မဟန္တ ဘမုက–ထယ်ဝါခန့်ညား ရှည်လျားပြန့်ကျယ်သော မျက်မှောင်။ သဏှ လောမ ဘမုက–နူးညံ့သော အမွေးရှိသော မျက်ခုံး။ သမ လောမ–မွေးညှင်းတွင်းချင်းစီ၍ ညီညာ ဖြောင့်တန်းစွာ ပေါက်သော မွေးညှင်းများ။ ကောမလ လောမ–နူးညံ့စိုပျို စိမ်းညိုသော မွေးညှင်း။ ဘိဒ္ဓန လောမ– မျက်စဉ်းညိုသွင် စိမ်းလွင် ညိုမှောင်သော မွေးညှင်း။ ဒက္ခိဏာဝဋ္ဋ လောမ– လက်ျာရစ်လည်၍ ညာဘက်သို့ အဖျားတည်သော မွေးညှင်း။ သိနိဒ္ဓ လောမ–ကောက်ကွေ့ လိမ်တွန့်ခြင်း မရှိ ပကတိသန့်ရှင်းသော မွေးညှင်း။သုနီလ ကေသ–ပိတုန်းတောင်ကဲ့သို့ ညိုမောင်းမည်းနက်သော ဆံပင်။ (၇၀) ဒက္ခိဏာ ဝဋ္ဋ ကေသ–လက်ျာရစ်သည့်ခွေ ဦးထိပ်ဗွေ၌ တည်နေသော ဆံပင်။ သု သဏ္ဌာန ကေသ–ဆံပင်တွင်းညီ၍ ဖြောင့်တန်းစီရီစွာ ပေါက်သော ဆံပင်။

သိန္ဓု ကေသ–ကောက်ကွေ့လိမ်တွန့်ခြင်း မရှိ ပကတိ ပြေပြစ်သန့်ရှင်းသော ဆံပင်။ သဏှ ကေသ–နူးညံ့သိမ်မွေ့ သေးသွယ်ပျော့ပျောင်းသော ဆံပင်။ အ လုလိတ ကေသ–မရှုပ်ထွေးသော ဆံပင်။ ကောမလ ကေသ–စိုပြေနူးနယ်သော ဆံပင်။ သမ သုဂန္ဓ ကေသ–စပယ် မြတ်လေးပန်းတို့ကဲ့သို့ မွှေးသော ဆံပင်။ သုခုမ အဿာသ ပဿာသ–ရှူရှိုက်မထင် အလွန်ပင် သိမ်မွေ့သော ထွက်သက်ဝင်သက်ရှိ၍ သက်လုံကောင်းခြင်း။ ကေတုမာလ ရတန ဝိစိတ္တ–ကေတုမာလာခေါ် ဦးခေါင်းပေါ်၌ မကိုဋ်ပုံပမာ ခြောက်ရောင်ဖြာ လျှံထွက်နေခြင်း။ (၈၀)

လက္ခဏာယာဉ် ၃ ပါး။ ။မဂ် ဖိုလ် နိဗ္ဗာန် သို့ သွားရောက်ရာ ယာဉ်နှင့်တူသော လက္ခဏာရေး ၃ ပါး။ မှတ်ကြောင်းအရာ ၃ ပါး။ အရေးတကြီး မှတ်အပ်သောကြောင့် လက္ခဏာရေး။ ။(၁) အနိစ္စ လက္ခဏာ-မမြဲသော သင်္ခါရတရားစု အမှတ်အသား။ (၂) ဒုက္ခ လက္ခဏာ- ဆင်းရဲသော သင်္ခါရ တရားစု။ (၃) အနတ္တ လက္ခဏာ–အတ္တမဟုတ် အထည်ကိုယ်မဟုတ်သော သင်္ခါရ အသာရက တရားစု အမှတ်။

လက်ချားမျိုး ၂ ပါး။ ။ဤကား သေလပါစက ဩဇကြကျမ်းမှ။ ။(၁) ဥသိရ ဋ္ဌက်နှ-မြေထွက်လက်ချား၊ ဖြူပွပွနှင့် မှန်ရောင်ရှိ၏။ ၎င်းသည် ဆေးဖော်ရာ ဂဟေစပ်ရာ စသည်မှတပါး ဝိဇ္ဇာဓရထွက်ခန်း ထိုထိုတက်လမ်းများအဖို့ မည်သည့်အခါမျှ အသုံးမဝင်ဟု ရသေ့ ရှစ်သောင်း ဆရာပေါင်းတို့ အထူး ရှောင်ရှား ကြကုန်၏။ (၂) သေလ ဋ္ဌက်နှ–ကျောက်ထွက်လက်ချား၊ ကျောက်ဖြူခဲနှင့် တူစွာရှိ၏။ ငွေလမ်း ရွှေလမ်း ထိုထိုထွက်ရပ်လမ်းတို့၌ လက်ချားကို သုံးရန် ညွှန်းသော် ၎င်းကျောက်ထွက် လက်ချားကို သုံးမှသာ လိုရာအကျိုး ပြီးနိုင်ကြောင်း ဆရာတို့ အထူးမှာဆို ထားကြ၏။

လက်နက်ကြီး ၄ ပါး။ ။သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) ဝေဿဝဏ္ဏနတ်မင်းကြီး၏ တင်းပုတ်သံချောင်းလက်နက်။ (၂) ယမမင်းခေါ် သေမင်း၏ မျက်စောင်းလက်နက်။ (၃) သိကြားမင်း၏ မိုးကြိုး

လက်နက်။ (၄) အာဋ္ဌာဝက ဘီလူးမင်း၏ ဘွဲ့ဖြူပုဆိုး လက်နက်။ ထို့ကြောင့် ရှေးဆရာတို့သည် 'ဝေဿဝဏ္ဏော၊ ယမော သက္က၊ အာဋ္ဌာဝကတို့၊ နိစ္စကိုင်စွဲ၊ ရန်ထိပ်ခွဲသား၊ တွေခဲ သံချောင်း၊ ငဲ့စောင်း မျက်ရှိန်၊ ဝရဇိန်မိုးကြိုး၊ ပုဆိုးနှင့်သော်၊ လေးပါးကျော်သို့'ဟု စပ်ဆို ထားကြ၏။

လက်နက်ကြီး ၄ ပါး၊ တနည်း။ ။အဘိဓာန် ကျမ်းမှ ယူပြသည်။ (၁) မုတ္တာ မုတ္တ လက်နက်–လက်မှလွှတ်၍၎င်း၊ မလွှတ်ဘဲ၎င်း သုံးနိုင်သော တုတ်,တောင်ဝှေးစသောလက်နက်မျိုး၊ (၂) အမုတ္တလက်နက်–မလွှတ်ရသော သံလျက် စသည်။ (၃) မုတ္တ လက်နက်–လွှတ်ရသော လှံ,စက်စသည်။ (၄) ယန္တ မုတ္တ လက်နက်-ပစ်လွှတ်ရသော လေး,သေနပ် စသည်။

လက်နက်ကြီး ၅ ပါးနှင့် မူကွဲများ။ ။၎င်း လက်နက်ကြီး ငါးပါး၏ သရုပ်ပြရာ၌ တဦးနှင့်တဦး မတူကွဲပြား နေကြသည်ကား ထိုထိုပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၏ ကွဲပြားမှုကြောင့်တည်း။ မိလိန္ဒပညာ၌ 'ခဂ္ဂ, သတ္တိ,ကဏယ,ခဋ္ဂ,သုရိကာ'ဟု လာသည်။ ဂါမဏိ သံယုတ်ဋီကာ၌ကား 'အသိ,ခဂ္ဂ,ဂဒါ,သက်၊,စက္ကာနိ,ပဋ္ဌာဝုဓာ'ဟုလာသည်။ ပဋ္ဌာဝုဓမဲဇာတ်ဋီကာ၌ကား 'ပဋ္ဌာဝုဓံနာမ ခဂ္ဂ မုဂ္ဂရ အသိ လဂုဠ ကောဏ္ဍာ မိတိ အထဝါ 'အမုတ္တံ ယန္တမုတ္တဥ္စ၊ ပါဏိမုတ္တံ တထေဝစ၊ သဗ္ဗ သာဓာရဏဥ္စေဝ၊ ဗာဟု ယုဒ္ဓဥ္စ ပဥ္စမံ'ဟု ဆိုထားလေသည်။ ထို့ပြင်လည်း'လှံ-ကောဏ္ဍာ၊ ဂဒါ–သံချောင်း။ဆောက်ပုတ်ကသ်-ဒဏ္ဍာသိ'ဟု၊ သမ္ဘာရှိန်၊ဂဏ်လျှံ တွဲ့ပြည်တော်ပြန်၊ ပဋ္ဌာဝုမှာ၊ ငါးခုပါကြောင်း။'ဟု ကင်းဝန်မင်းကြီး ရေးစပ်ခဲ့သေး၏။ (၁) ခဂ္ဂ–လေး။ (၂) ခဋ္ဂ–သံလျက်။ (၃) ကဏယ–ခက်ရင်း, တောက်။ (၄) မုဂ္ဂရ–သက်ရှိက်တုတ်တို။ (၅) ကုန္တ-လှံ။

လက်နက်ကြီး ၉ ပါး။ ။'မ,တထောင် တကောင်ရှိသွတ်တဲ့ တမွတ်ကိုယ်ထုး။ ကိုးပါးရယ်အစုံနှင့် လက်နက်ဂဏ် တသိန်ရမြင့်တယ် ဘုန်းပွင့်ဘီလူး။'ဟူသော ဒေဝကုမ္ဘန် ပြဇာတ်မှ။ ၁။ ဓါး။ ၂။ လှံ။ ၃။ သေနပ်။ ၄၊ အမြောက်။ ၅။ စိန်ခပြောင်း။ အထက်၌

ပြခဲ့ပြီးလက်နက်ကြီး ၄ ပါးနှင့်ပေါင်းခသော် ကိုးပါးဖြစ်၏။ မှတ်ချက်။ ဆရာအချို့ကား လက်နက်ကြီး ၄ ပါးနှင့် လက်နက်ကြီး ၅ ပါး နှစ်ရပ်ပေါင်းကို ၉ ပါးအဖြစ် ယူကြကုန်၏။

လက်ျာဂြိုဟ်ကြီး ၄ လုံး။ ။'ပါပဂြိုဟ်'ခေါ် ဂြိုဟ်ဆိုးကြီး ၄ လုံးကို 'အ,ထွန်း,ရာ,ဇာ' ဂြိုဟ်လက်ျာဟု ဗေဒင်ကျမ်းတို့၌ဆို၏။ (၁) တနင်္ဂနွေဂြိုဟ်။ (၂)စနေဂြိုဟ်။ (၃)ရာဟုဂြိုဟ်။ (၄)အင်္ဂါဂြိုဟ်။

လက်ျာတော်ရံ လေးကျိပ်။ ။မဟာသာဝကများ ဖြစ်တော်မူကြသည်၊ အင်္ဂုတ္တိုရ်မဟာဋီကာမှ၊ အရှင်သာရိပုတ္တရာ။ အရှင်ကောဏ္ဍည။ အရှင်ဝပ္ပ။ အရှင်ဘဒ္ဒိယ။ အရှင်မဟာနာမ်။ အရှင်အဿဇိ။ အရှင်နာဠက။ အရှင်ယသ။ အရှင်ဝိမလ။ အရှင်သုဗာဟု (၁၀)။ အရှင်ပုဏ္ဏဇိ။ အရှင်ဂဝမ္ပတိ။ အရှင်ဥရုဝေဠကဿပ။ အရှင်နဒီကဿပ။ အရှင်ဂယာကဿပ။ အရှင်မဟာကဿပ။ အရှင်မဟာကစ္စာယန။ အရှင်မဟာကောဋ္ဌိတ။ အရှင်မဟာကပ္ပိန္န။ အရှင်မဟာစုန္ဒ။ (၂၀) အရှင်ဥပါလိ။ အရှင်အနုရုဒ္ဓါ။ အရှင်ကင်္ခါရေဝတ။ အရှင်အာနန္ဒာ။ အရှင်နန္ဒက။ အရှင်ဘဂုလ။ အရှင်နန္ဒိယ၊ အရှင်ကိမိလ၊ အရှင်ဘဒ္ဒိယ။ အရှင်ရာဟုလာ။ (၃၀) အရှင်သီဝလိ။ အရှင်ဒဗ္ဗ။ အရှင်ဥပသေန။ အရှင်ခဒိရဝနရေဝတ။ အရှင်မန္တာနီပုတ္တပုဏ္ဏ။ အရှင်သုနာပရန္တပုဏ္ဏ၊ အရှင်ကဋိကဏ္ဏသောဏ။ အရှင်ကောဠိဝိသသောဏ။ အရှင်ရာဓ၊ အရှင်သုဘူတိ။ (၄၀)

လက်ျာ မင်းခမ်းတော် ၁၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မင်းခမ်းတော်မှာ၊ ၁၃ ဖြာ၊ ဝဲယာ ဆောင်၍ကျင်း'' ဟူသော သုတေသနခွဲ ဆိုခဲ့ပြီ။

လက်ဝဲဂြိုဟ် ၄ လုံး။ ။''သောမဂြိုဟ် ၄ လုံး'' ကိုပင် ဗေဒင်ကျမ်းတို့၌ ''လှ,သော်,ဖေါ်,ကွဲ'' ဂြိုဟ်လက်ဝဲဟု ဆိုကြကုန်၏။ (၁) ဗုဒ္ဓဟူးဂြိုဟ်။ (၂) သောကြာဂြိုဟ်။ (၃) ကြာသပတေးဂြိုဟ်။ (၄) တနင်္လာဂြိုဟ်။

လက်ဝဲတော်ရံလေးကျိပ်။ ။အရှင်မဟာမောဂ္ဂလာန်။ အရှင်အင်္ဂုလိမာလ။ အရှင်ဝက္ကလိ။ အရှင်ကာလုဒါယီ။ အရှင်သဟာဥဒါရီ။ အရှင်

ပိလိန္ဒဝစ္ဆ။ အရှင်သောဘိတ။ အရှင်ကုမာရကဿပ။ အရှင်ရဋ္ဌပါလ။ အရှင်ဝင်္ဂီသ။ (၁၀)။ အရှင်သဘိယ။ အရှင်သေလ။ အရှင်နာဂိတ။ အရှင် လကုဏ္ဍကဘဒ္ဒိယ။ အရှင်ဥပဝါန။ အရှင်မေဃိယ။ အရှင် သာဂလ။ အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒွါဇ။ အရှင်မဟာပန္ထက။ အရှင် စူဠပန္ထက။ (၂၀)။ အရှင်ဗာကုလ။ အရှင်ကုဏ္ဍဓာန။ အရှင်ဒါရုစီရိယ။ အရှင်ယသ။ အရှင် အဇိတ။ အရှင်တိဿမေတ္တေယျ။ အရှင် ပုဏ္ဏ။ အရှင်မေတ္တဂူ။ အရှင်ဓောတက။ အရှင် ဥပသိဝ။ (၃၀)။ အရှင်နန္ဒ။ အရှင်ဟေမက။ အရှင်တောဒေယျ။ အရှင်ကပ္ပ။ အရှင် ဇတုကဏ္ဏိက။ အရှင်ဘဒြာဝုဓ။ အရှင်ဥဒယ။ အရှင်ပေါသာလ။ အရှင် မောဃရာဇ။ အရှင် သင်္ဂိယ။ (၄၀)။ ဤသို့လျှင် အသီတိ ရှစ်ကျိပ် ဖြစ်သတည်း၊ **မှတ်ချက်။** ။အင်္ဂုတ္တိုရ် ဋီကာနှင့် ဇာတ်ဋီကာ မတူကွဲပြား အချို့နေရာ များမှာ ရှိသည်၊

လက်ဲ မင်းခမ်းတော် ၁၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''မင်းခမ်းတော်မှာ ၁၃ ဖြာ၊ဝဲယာ ဆောင်၍ကျင်း'' ဟူသောသုတေသနဥ ဆိုခဲ့ပြီ။

လက်ဲ လက်ကျာ၊ ထီးတော်မှာ၊ ၈ ဖြာအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ထီးဖြူတော် ၈ စင်း' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လ ကွယ် ၂ ပါး၊ မျိုးကွဲပြား၊ ဘုရား မည်သို့ ဟော။ ။ လကွယ်မျိုး နှစ်ပါးကား၊ ရက်စုံ ၁၅ ရက် လကွယ်တမျိုး။ ရက်မစုံ ၁၄ ရက် လကွယ်တမျိုး။ ၎င်းကို ဝိနည်းပိဋကတော်၌ စတုဒ္ဒသီ ဥပုသ်။ ပန္နရသီ ဥပုသ်ဟု ရဟန်းတော်များအတွက် ဟော ကြားတော်မူသည်။

လက်ာစပ်ရာ၊ နည်း ၆ ဖြာ၊ ဖြေပါ ကဝိရှင်။ ။ ၎င်းသရုပ်ကား အစပ် ၎ ပါး၊ လက်ာသွား၊ မိန့်ကြားဖြေတော်မူ' ဟူသော ပုစ္ဆာ နှင့် တူ၏၊

လက်ာမျိုးပြား၊ ၁၄ ပါး၊ မိန့်ကြားမြတ်ကဝိန်။ ။ကဗျာပင်မကြီးမှ ပေါက်ပွါးလာသော လက်ာအပြား ၁၄ ပါး အကျယ်ကို 'ကဗျာဗန္ဓသာရကျမ်း'၌ ရှုပါကုန်။ ။၁။ လက်ာ။ ၂။ ပျို့။ ၃။ မော်

ကွန်း။ ၄။ သံပိုင်း။ ၅။ သမိုင်း ၆။ ရဲတင်း။ ၇၊ တမ်းချင်း ၈။ ချေင်း သံတိုင်။ ၉၊ ချင်းသံပေါက်။ ၁၀။ ရတုမျိုးခုံ။ ၁၁။ လူတား။ ၁၂။ အန်ချင်း။ ၁၃။ သံပေါက်။ ၁၄။ ဝဲရိုက် ဝဲသွင်း။

လင့်ဝတ် ၅ ပါး၊ကျင့်ဆောင်ပြား၊ယောကျ်ားမြတ်မဟာ။ ။သိင်္ဂါလောဝါဒသုတ်မှ။လင်က မယားအပေါ်၌ ပြုကျင့်ရမည့်ဝတ်ငါးပါး။ (၁) မိမိမယားအပေါ်၌မထေမဲ့မြင် စိမ်းစိမ်းကားကား ဘာသိဘာသာနှင့် မကျင့်ကြံ မနေထိုင်ရခြင်း။(၂) မူးပဲ ပိုင်ကစ၍ ရသမျှဥစ္စာကို မယားအား အပ်နှင်းရခြင်း။(၃) မိမိမယားမှတပါးအခြားမိန်းမသားများ၌ မိစ္ဆာတရား မမှားမလိုက်ရခြင်း။ (၄) မိမိမယားနှင့် သင့်တော်သော အဝတ်တန်းဆာ အစား အသောက်တို့ကို ကြည်ဖြူချစ်ခင်စွာ ဆင်ယင်ဝယ်ခြမ်း၍ ပေးရခြင်း။(၅) မိမိမယားအား ချစ်ခင်နှစ်သက် စုံမက်မြဘ်နိုးစွာ ကြည်ဖြူ သဒ္ဒါရခြင်း။

လည်ချောင်းရပ်မှာ၊ဖြစ်ပေါ်လာ၊ မြန်မကွရာမျိုး ၈ လုံး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ကဏ္ဍဇအက္ခရာ ၈ လုံး'၌ ရှုပါ။

လမင်းရန်သူ၊ ၄ပါးဟူ၊မည်သူ မည်ဝါနည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကား 'နေမင်း၏ ရန်သူမျိုး ၄ ပါး'နှင့်တူ၏။

လမျိုး ၃ ပါး၊ဆရာများ၊ဟောကြား ကျမ်းဗေဒင်။ ။ဗေဒင်ဝေါဟာရ။ ၎င်းသရုပ် အမိပ္ပါယ် အလုံးစုံ'မာသမျိုး ၃ ပါး'နှင့် တူ၏။

လယ်တွင်း ၉ ခရိုင်။ ။စပါးများစွာ ထွက်၍ ရှေးခေတ် မြန်မာရာဇဝင်၌ ထင်ရှားသော ခရိုင်နယ်များ။ ပန်းလောင်မြစ်၏ မြောက်ရှိ ရှိရာ။ (၁) စောလှမ္ဘိနယ်။ (၂) ပင်လယ်နယ်။ (၃) မြစ်သားနယ်။ (၄) ပျဉ်းမနားနယ်တို့ဖြစ်၍၊ ဇော်ဂျီမြစ်၏မြောက်ရှိရာ၊(၅) မြောင်လှနယ်။(၆) မြင်းခုံတိုင်နယ်၊ (၇) မကွရာနယ်။ (၈) ပနံနယ်။ (၉) မြင်စိုင်းမ္ဘိနယ် ခရိုင်တို့ ဖြစ်လေသည်။

လာဘ်ပေး ၃ မျိုး၊ တံစိုးထိုး၊ ၂ မျိုး တရားပျက်။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'တံစိုးလက်ဆောင်မျိုး ၃ ပါး' ဟူသော ပြဿနာ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လိင် ၆ ပါး။ ။အများအားဖြင့် သဒ္ဒါအရာ၌ ရွေးချယ်စိစစ် သုံးနှုန်း

ကြသော အရာ ၆ ပါး။ ။(၁) ဣတ္ထိလိင်–မ, နှင့်ဆိုင်သော သဒ္ဒါများ။ (၂) ပုလ္လိင်–ဖို, နှင့်ဆိုင်သော သဒ္ဒါများ။ (၃) နပုလ္လိင်–ဖို, မ မဟုတ်သော အရာများ။ (၄) ဒွိလိင်–နှစ်လိင် နှင့်ဆိုင်သော အရာများ။ (၅) တိလိင်-သုံးလိင်နှင့် ဆိုင်သော အရာများ။ (၆) အလိင်-လိင်ကြောင့် ပြောင်းလဲခြင်း မရှိသော သဒ္ဒါများ။

လိင် ၁၀ ပါး။ ။ရှင်သာမဏေများအတွက် ဘုရားရှင်ပညတ်ချက် ဝိနည်းတော်။ ကိုရင်များ ထိုသိက္ခာပုဒ်တပါးပါးကို လွန်ကျူးလျှင် လိင်ကျ၏။ ဝါ လူ့အဖြစ်သို့ပြောင်းလဲသွား၏။ (၁) သူ့အသက်ကိုသေအောင် ကိုယ်တိုင်သတ်ခြင်း, သူတပါးကိုသတ်ခိုင်းခြင်း။(၂) အရှင်မပေးသောသူ့ဥစ္စာကို ခိုးယူခြင်း, ခိုးခိုင်းခြင်း။ (၃)မေထုန်မှုကို ကံမြောက်အောင်ပြုခြင်း။ (၄) ရယ်စရာမျှကိုလည်း လိမ်ညာ၍ပြောခြင်း။ (၅) သေရည်အရက်တို့ကို သောက်စားခြင်း။ (၆) ဘုရားရှင်၏ဂုဏ်သရေကို ယုတ်ချကဲ့ရဲ့ခြင်း။ (၇) တရားတော်၏ဂုဏ်ကို ယုတ်ချကဲ့ရဲ့ခြင်း။ (၈) သံဃာတော်၏ဂုဏ်ကို ယုတ်ချကဲ့ရဲ့ခြင်း။ (၉)သဿတဒိဋ္ဌိ, ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိအယူကိုယူခြင်း။ (၁၀) ဘိက္ခုနီမကို ဖျက်ဆီးခြင်း။

လိင်အင်္ဂါဇာတ်၊ ခိုင်မာတတ်၊ ၅ ရပ်အကြောင်းမျိုး။ ။ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော်၌ လိင်အင်္ဂါဇာတ်ခိုင်မာထကြွခြင်း၏ အကြောင်းရင်းငါးပါးကိုဟောတော်မူသည်။ (၁) ရာဂုပတ္ထမ္ဘ– ရာဂကြောင့် တောင့်တင်းခိုင်မာခြင်း။ (၂) ပဿာဝုပတ္ထမ္ဘ-ကျင်ငယ်စွန့်လို၍ခိုင်မာခြင်း။ (၃) ဝစ္စုပတ္ထမ္ဘ–ကျင်ကြီးစွန့်လို၍ထကြွခြင်း။ (၄) ဝါတုပတ္ထမ္ဘ– လေတိုက်ခတ်သောကြောင့်ထကြွခြင်း။ (၅) ဥစ္စာလိင်္ဂပါဏ ဒဋ္ဌုပတ္ထမ္ဘ – ကျင်ချောင်း၌ရှိသော ပိုးတို့ထိုးဆွသောကြောင့်တောင့်တင်းခိုင်မာခြင်း။

လိပိမျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကား 'စာလုံးမျိုး ၅ ပါး'နှင့်တူ၏။

လိမ်ညာပြောကြား၊ အပြစ်များ ၁၅ ကျမ်း၌လာ။ ။၎င်းသရုပ် ''မုသာဝါဒ ကံ၏ မကောင်းကျိုး ၁၅ ပါး''၌ ရှုပါလေ။

လူ ၃ ပါး။ ။လူ,နတ်,ဗြဟ္မာ, ၎င်း ၃ ပါးကိုဆိုသည်။ အချို့ဆရာတို့ကား လူ,နတ်,ရဟန်း,ဟု ယူကြသေး၏။ သုံးလူ့ထိပ်တင်–သုံးလူ့မကိုဋ်စသော ဘုရားကိုချီးမွမ်းရာ၌ အသုံးပြုကြ၏။

လူကြီးလုပ်ရာ၊ ဂုဏ်အင်္ဂါ၊ ၆ ဖြာအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကား 'နာယကဂုဏ် ၆ ပါး'နှင့်တူ၏။

လူစင်စစ်က နတ်ပြည်ရောက်ဖူးသူ ၄ယောက်။ ။လူ့ကိုယ်လူ့ဘဝဖြင့် တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ရောက်ဖူးကြသူများ။ (၁) ဂုတ္တိလ စောင်းသမား။ (၂) သာဓိနမင်းကြီး။ (၃) နေမိမင်းကြီး။ (၄) မန္ဓာတု စကြာမင်းကြီး။

လူတို့၏ အညစ်အကြေးတရား ၉ ပါး။ ။၎င်းအညစ်အကြေး မလတရားတို့ကို မိမိတို့ကိုယ်ပေါ်သို့ မကျ မပေနိုင်စေရန် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ကြရမည်ဟူ၏။ ခုဒ္ဒကပိဘင်းပါဠိတော်မှ။ သတ္တဝါတို့၏ အညစ်အကြေး တရားလည်းဟူ၏။ (၁) ကောဓော–အမျက်ထွက်ခြင်း။ (၂) မက္ခော–ကျေးဇူးမသိတတ်ခြင်း။ (၃)ဣဿာ–ငြူစူ မနာလိုခြင်း။ (၄) မစ္ဆရိယံ–သဝန်တိုခြင်း။ (၅) မာယာ–လှည့်ပတ်ဖြားယောင်းခြင်း။ (၆) သာဌေယျံ–စဉ်းလဲ ကောက်ကျစ်ခြင်း။ (၇) မုသာဝါဒေါ–လိမ်ညာပြောဆိုခြင်း။ (၈) ပါပိစ္ဆတာ–မတရားလိုချင်ခြင်း။ (၉)မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–မှားသောအယူရှိခြင်း။

လူတို့သဒ္ဓါ၊ ဖျက်ဆီးရာ၊ ၈ ဖြာ တရားညစ်။ ။ရဟန်းတော်များမိမိကို ကြည်ညိုအောင် လုပ်နည်း တရားဆိုးကြီး ရှစ်ပါး။ နောက်ရဟန်းက သူ့လို လိုက်မလုပ်လျှင် ဒါယကာတို့ မကြည်ညိုဖြစ်သောကြောင့် သဒ္ဓါဖျက်သည် ဟူ၏။ ၎င်း သရုပ်ကို'ကုလဒူသက တရား ရှစ်ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လူနက္ခတ် ၈ လုံး။ ။အောက်ပါနက္ခတ်ရှစ်လုံးကို လူနက္ခတ်ဟုသမုတ်ကြ၏။(၁) အဒြနက္ခတ်။(၂) ပြုပ္ပါဘဒ္ဒြဂုဏ် နက္ခတ်။ (၃)ဥတ္တြာဘဒြဂုဏ်နက္ခတ်။ (၄) ဘရဏီနက္ခတ်။ (၅) ဥတ္တရာသဠ် နက္ခတ်။ (၆) ပြုပ္ပါပရပိုက်နက္ခတ်(၇) ဥတ္တရာပရပိုက်နက္ခတ်။(၈) ရောဟနီ နက္ခတ်။

လူနတ်ချစ်ရာ၊အင်္ဂ ၈ ဖြာ။ ။(၁) ပိယဝါစာ–ချစ်ဘွယ် သာယာ နူးညံ့စွာ ပြောဆိုတတ်ခြင်း။(၂) စာဂ–ပေးကမ်းစွန့်ကြဲခြင်း။(၃) ပရဟိတဗ္ဗ–သူ့အကျိုးစီးပွါးကို လိုလားခြင်း။(၄) နော အမနာပ ဝါဒီ–နောက်ကွယ်၌သူ့အတင်းစကားမပြော,ကုန်းမချောခြင်း။(၅) သီလဝါ– အကျင့်သီလရှိခြင်း။ (၆) ဝဇ္ဇ ပရိပုရီ–လောကဝတ်ပြ ဖေါ်ရွေခြင်း။(၇) ပညဝါ–ပညာရှိခြင်း။ (၈) အကောဓ–အမျက် မရှိခြင်း။

လူမလေး, ခွေးမခံ့သော ပုဂ္ဂိုလ်တကျိပ်။ ။သူတပါးတို့ မရို သေ မလေးစား မထေမဲ့မြင် အောက်မေ့ပြုလုပ် ပြောဆိုခံရသူ ဆယ်ယောက်။ ။(၁) ဝိဓဝါ-လင်မရှိ, လင်ကင်းနေသူမိန်းမ။ (၂) ဒုဗ္ဗလ-အင်းအားဗလ မရှိသူ။ (၃) အ မိတ္တ ဉာတိ-ဆွေ မျိုး မိတ်ဆွေ မရှိသူ။ (၄) မဟဂ္ဃသ-အစားကြူးသူ အစားပုပ် သူ။ (၅) ဂရုကာဗာဓ-ကြီးသော ရောဂါရှိသူ။ (၆) ပါပ မိတ္တ–မကောင်းသော မိတ်ဆွေရှိသူ။(၆) ဓန ဟီန–ပစ္စည်းဥစ္စာ မရှိသူ။ (၈)အာစာရဟီန–အကျင့်ယုတ်သူ။(၉)ကမ္မဟီန–အလုပ် မရှိပျင်းရိသောသူ။(၁၀)ပယောဂဟီန–လုံ့လပယောဂချို့တဲ့သူ။

လူမိန်းမသား၊ တေဒဂ်ထား၊ ၁၀ ပါး အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသ ရုပ်ကို 'တေဒဂ်ရသူ လူမိန်းမ ၁၀ ယောက်' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လူမိုက်အပြား၊ မျိုး ၁၀ ပါး၊ ဖြေကြား ဘယ်ကျမ်းတွင်။ ။ ၎င်းလူမိုက်ကြီး ဆယ်ယောက်ကို ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရရေး ဘူရိတ လင်္ကာကြီးတွင် 'သာကီယ' ဟု ချီသောအပိုဒ်၌ (ရမ်းကား ရမ်းကိုး၊ ရန်စပျိုး၍၊ အမျိုးမေးတောင်း၊ သမင်ရောင်းနှင့်၊ ဆေး ပေါင်းပဲဝယ်၊ ရေဆယ်မီးယူ၊ ဝံကူပုန်းစလုတ်၊ သစ်ခုတ်ယောက်ျား၊ မုံ့ဆန်စားနှင့်၊ ဆယ်ပါးလူမိုက်၊ လူတို့၌တွင်၊ ဤလုလင်သည်၊ ဝင်၏လည်းကောင်း) ဟူ၍ လူမိုက်သရုပ်ကို စပ်ဆိုထားလေသည်။ ထိုပြင် ကန်တော်မင်ကျောင်း မေတ္တာစာ အဖြေ၌လည်း၊ လူမိုက် ဆယ်ပါးဟူသည်ကား။ 'မုံ့ဆန်စားနှင့်၊ မေးမှားမျိုးနွယ်၊ ရေ ဆယ်ဝံကူ၊ မီးယူ သစ်ခုတ်၊ ပုန်းစလုတ်က၊ ပဲပြုတ် ဆေးပေါင်း၊

သမင်ရောင်း' ဟု အကျဉ်းမျှ ရေးသားပြီးလျှင် အကျယ် ပြဆိုထား လေသည်။ ၎င်းကျမ်း၌ ရှုလေ။

လူမိုက်ကြီး ၂ ယောက်။ ။အမိုက်တန်ခွန်စိုက်သူ ၂ ယောက်ဟူ၏။ (၁) အစ္စယံ အစ္စယောတိ နပဿတိ-မိမိ၏ မိုက်ပြစ် အမှား တရားစုကို မိုက်မှားနေမှန်းမသိ မမြင်သူ ။ (၂) ယထာဓမ္မံ န ပဋိဂ္ဂဏှာတိ-အမှန်တရားကို ပြောကြားညွှန်ပြသော်လည်း မလိုက် မနာယူသူ။

လူမိုက်လက္ခဏာ၊ အင် ၃ ဖြာ၊ ကျမ်းလာပါဠိ အသိုနည်း။ ။ ဥပရိမပဏ္ဏာသ ဗာလ ပဏ္ဍိတသုတ်မှ။ (၁) ဒုစိန္တိတ စိန္တာ- မကောင်းမှန်းသိလျက် မကောင်းကြံခြင်း။ (၂) ဒုဘာသိတ ဘာသီ- မကောင်းဟုသိလျက် မကောင်းတာပြောခြင်း။ (၃) ဒုကမ္မ ကာရီ- မကောင်းမှုကိုသိလျက် ဇွတ်တိုးပြုလုပ်ခြင်း။

လူမျိုး ၄ ပါး။ ။ဝိမာနဝတ္ထု အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) မနုဿနေရယိက-လူ့ငရဲသား ခေါ် မကောင်းမှုကို အမြဲပြုနေသူ။ (၂) မနုဿ တိရစ္ဆာန -လူတိရစ္ဆာန် ခေါ် ဗွားကာအိပ်ကာ ကာမမှုနှင့်သာ အမှတ်မဲ့နေသူ။ (၃) မနုဿပေတ- လူ့ပြိတ္တာ ခေါ် သား မယားဥစ္စာစွဲဖြင့် လောဘကြီးနေသူ။ (၄) မနုဿပရမတ္ထ- သူတော်ကောင်းအကျင့်တရားရှိသူ လူမြတ်။

လူမျိုး ၄ ပါး၊ တနည်း။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို ''အမျိုးကြီး ၄ ပါး'' ၌ပြခဲ့ပြီ။

လူမျိုး ၁၀၁ ပါး။ ။''ရှမ်းမျိုးတိံသာ၊ မြန်မာသဋ္ဌာ၊ မွန်သုံးဝနှင့်၊ ကေစ္စန်းကယ်၊ ခြောက်ဆယ်ကုလား၊ ရာ့တပါးဟု၊'' ရှေးဟောင်း လက်ာများမှာ ဆိုသည်။ ထိုလက်ာအရ ဇမ္ဗူ့တံဆိပ် ကျမ်းလာ ၁၀၁ ပါးသရုပ်နှင့်မညီ။ ထိုကျမ်းမှာ မြန်မာ ၇။ တလိုင်း ၄။ ရှမ်း ၃၀။ ကုလား ၆၀။ ဟု လာသည်။

လူယုတ်ဒါနာ၊ မျိုး ၅ ဖြာ၊ ရှောင်ကာ ပေးလှူကြ။ ။၎င်းသရုပ် ကို ''သူယုတ်တို့ ပေးလှူနည်း ၅ မျိုး'' ဟူသောသရုပ်၌ ရှုပါ ကုန်။

လူယောက်ျားများ၊ တေဒဂ်ထား၊ ၁၀ ပါး မည်သူနည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်''တေဒဂ်ရ လူယောက်ျား ၁၀ ယောက်''၌ဆိုခဲ့ပြီ။

လူရဟန္တာ၊၅ ဦးမှာ၊စံရှာ နိဗ္ဗာန်နန်း။ ။လူဝတ်နှင့်အရဟတ္တဖိုလ် ရ၍ ထိုနေ့ မှာပင် လူ့အဖြစ်နှင့် ပရိနိဗ္ဗာန် စံသွား ကြရှာသည့် အောက်ပါ လူရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်ငါးယောက်တို့ကိုဆို၏။(၁)ဥဂ္ဂသေန သူကြွယ်။ (၂) သန္တတိ အမတ်ကြီး။ (၃) ဝိတသောက လုလင်။ (၄) ဒါရုစိပရဗိုဇ်။(၅)ခမည်းတော် သုဒ္ဓေါဒနမင်းကြီးတို့ ဖြစ်၏။

လူသူ ၄ ပါး။ ။(၁) ရဟန်း။ (၂) ပုဏ္ဏား။ (၃) မင်း။ (၄) ဆင်းရဲသား။အချို့ဆရာတို့ကား ဤဖော်ပြပါ ပရိသတ် လေးပါးကို အလိုရှိကုန်၏။၎င်းဝေါဟာရသည် လူသူလေးပါး၊ကြားလို့မှ မသင့်လျော် ဟူသော စကားရပ်၌ ထင်ရှား၏။ အချို့ဆရာတို့က အမျိုး လေးပါးကို ဆိုသည်ဟု ယူကြသေး၏။

လူး ၁၂ ပနား။ ။'ရှမ်းကိုးဆက်ကိုးစော်ဘွား၊ လူးတဆဲ့နှစ်ပနား၊ ရဲ့ဝ.ပါးနှင့်၊ စော်ဘွားစော်ခံ၊ ရွှေဥကင်ဘုံပျံ၊ ညီလာခံသြောင်း၊ မှူးမတ်ပေါင်းစုံလင်ကြပြီလား၊ မင်းကြီးများ'ဟူသော ဇာတ်သဘင် ဘုရင်၏စကားဖြစ်လေသည်။ ဤ၌ 'လူးတဆဲ့နှစ်ပနား'သည်၊ ရှမ်း ဘာသာ၌ 'ရဲ့စစ်ပ်ဆောင်ပနား'ဟုခေါ်၍ နယ်ကြီး ၁၂ နယ်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရလေသည်။ လူး ဟူသောဝေါဟာရ၏မူရင်းကား ရှမ်း ဘာသာ 'လန့်စန့်'ဖြစ်လေသည်၊ ၎င်းကို မပီသသောမြန်မာတို့က 'လင်းဇင်း'ဟုခေါ်ဆိုရာ၊ နောက်ဆုံး 'လူး' ဟုဖြစ်လာလေသည်။ 'လန့်-တသန်း၊စန့်-ဆင်' မြန်မာလို ဆင်တသန်းနယ် သို့မဟုတ် ဆင်တသန်းရှင်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရလေသည်၊ လူးတဆဲ့နှစ်ပနား၏ သရုပ်ကို ကျွန်ုပ်တို့သုတေသနလုပ်ဆဲဖြစ်၍ ဤကျမ်း၌မဖော်ပြနိုင်သည်ကို ဝမ်းနည်းပါကြောင်း။ သိရှိသောပညာရှင်များက ကျွန်ုပ်တို့ထံ ပေးလျှင် ဒုတိယရိုက်နှိပ်ခြင်း၌ ထည့်သွင်းဖော်ပြနိုင်ပါမည်။

လေတူရိယာ၊ မျိုး ၈ ဖြာ၊ မှတ်ခါသံပြိမ့်ငြောင်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'တံပိုး ၈.ဖြာ၊တူရိယာ'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လေမျိုး ၈၀။ ။သုတေသီတို့အတွက် အမည်သိရုံမျှ ဖေါ်ပြ သွားမည်။ အကျယ်လိုမူ ခံဗူးဆရာတော် ဆေးကျမ်း၌ လွယ်လွယ်ရှုလေ။(က) ပါဒရက် လေမျိုးရှစ်ပါး။ (၁) ဥဏ္ဍဝါတ-ခြေမှပူ၍တက်သောလေ။ သီတဝါတ-ခြေမှ အေး၍တက်သောလေ၊ ဥဘယ ဝါတ-ပူအေး ၂ ပါးရော၍ တက်သောလေ။ ဥပါ ဝါတ-တစုံတရာ ကပ်ငြိ သကဲ့သို့ ထင်၍ တက်သောလေ။ ကပ္ပလ ဝါတ-အခြား ဝတ္ထုတို့ဖြင့် ကပ်ဆွဲနေသလို ထင်သောလေ၊ ဇောဂ္ဂ ဝါတ-မြွေ့ တွယ်သကဲ့သို့ ထင်သောလေ။ တုဏ္ဍ ဝါတ-မျဉ်းမျဉ်းသာသာ တက်သောလေ။ ဇလ သုလ ဝါတ-ထုံနှောကျင် ကိုက်ခဲသော လေ(၈)။ ၎င်းကို 'ဖဝါး လေနှာမျိုးရှစ်ပါးဟုလည်း ခေါ်ဆိုသည်။ (ခ) အဇိဏ္ဏလေမျိုး ၁၂ပါး။(၁)အဇိဏ္ဏ ဝါတ-အစာမကျေသောလေ၊ အ ပါစက ဝါတ-အစာမကျက်မနပ်သောလေ။ ဝိရေစန ဝါတ-ဝမ်း သွားစေတတ်သောလေ။ အ ဝိသမ ဝါတ- ဝမ်းမဖြောင့်စေတတ်သောလေ။ ဇူဠ္ဌ ပူရ ဝါတ-ဝမ်းဖေါရောင်စေတတ်သောလေ။အဂ္ဂ ဂေလည ဝါတ-ဝမ်းကို ကျိကျိရစ်ရစ် နာစေတတ်သောလေ။ကမ္ဗလ ဝါတ-ထိုမှ၍မှ လှိုင်းထသကဲသို့ တက်သောလေ။ သူလ ပိဏ္ဍက ဝါတ-ဝမ်းကိုက်စေတတ်သောလေ။ ဝိဗန္ဓက ဝါတ-ဝမ်းကို ခိုင်စေတတ်သောလေ။ ပိဋ္ဌ အန္တက ဝါတ-စမြင်းကို ခံစေတတ်သော လေမြင်းသရိုက်။ အန္တနိဂ္ဂဒဝလ ဝါတ-အူဆုံးကို ထွက်စေတတ်သော လေမြင်းသရိုက်။ ယက္ခ ပိဏ္ဍ မေဒ ဝါတ-သွေးအဆိကိုယိုဆင်းစေတတ်သော လေမြင်းသရိုက်(၁၂)။၎င်းကို အစာမကြေလေ ၁၂ ပါး ဟုလည်း ခေါ်၏။ (ဂ) ဘဝင်လေမျိုး ၁၂ ပါး။ (၁) ဘဝင် ဥဒ္ဒရိဝါတ-ဘဝင်မြင့်သောလေ။ ကာသ ဝါတ-ချောင်းဆိုးသောလေ။ သိမာဂရ ဝါတ-ရင်လေးကျပ်ဆို့ ဆွဲဆိုင်းသောလေ။ ၎င်းကိုပင် လေကျပ်သဘီ, လေဆုံဆို့, လေခေါင်းဆွဲဟု ခေါ်သေး၏။ ပုန္နရ ဝါတ-ရင်ပြည့်မောက်တက်သောလေ။ ဧလ ဝါတ-ရင်

ခုန် နှလုံးတုန်သောလေ။ သွာတ ဝါတ–အသံကို ပျက်စေတတ်သောလေ။ သိနာ ဝါတ–ပန်းခြင်း ဟိုက်ခြင်း ရှိုက်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သောလေ။ ခေါဿ ဝါတ–ကြို့ထိုးသောလေ။ သဟာဿ ဝါတ– သမ်းဝေမူးမိုက်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သောလေ။ ပက္ခာသ ဝါတ–နံကြားရင်ဘတ်တို့၌ လျှိုခြင်းထိုးခြင်းကို ပြုတတ်သောလေ။ အမာသယ ဝါတ – အပျဉ်အစု တည်နေသော လေပျဉ် လေချုပ်။ ဂေါလ ဝါတ–သေလုံးလေခဲ တည်စေသောလေ (၁၂)။ (ဃ) ဥက္ကောင်းလေမျိုး ၁၂ ပါး။ (၁) သီသ ဥဏှ ဝါတ–ထိပ် နဖူး ဥက္ကောင်းပူသောလေ။ သီသ သူလ ဝါတ-ခေါင်းကိုက်ခဲသောလေ။ စက္ခုန္ဒက ဝါတ–မျက်စိကြက်တက် မမြင်သောလေ။ စက္ခု သူလ ဝါတ–မျက်စိကျိန်းအောင့်စေတတ်သောလေ။ သောတ သူလ ဝါတ–နားကိုက် နားအူစေတတ်သောလေ။ သောတ အန္ဓက ဝါတ–နားပင်းဆိတ်စေတတ်သောလေ။ မုခ ဝါတ–ခံတွင်းသွားဖုံး နာစေတတ်သောလေ။ ဇိဝှါ နိဂ္ဂလ ဝါတ–လျှာကိုထွက်စေတတ်သောလေ။ ဘဝင်စလ ဝါတ–ဘဝင်လှုပ်အားကြီး၍ စကားမပြီသောလေ။ ဇိဝှါ ဖေါဋက ဝါတ–လျှာရောင်စေတတ်သောလေ။ ဇိဝှါ ထဒ္ဓက ဝါတ–လည်ချောင်းခံတွင်း မဟနိုင်သောလေ။ ဇိဝှါ ပဝေသန ဝါတ–လျှာကို တိုဝင်စေတတ်သောလေ (၁၂)။ (င) အင်္ဂမင်္ဂလေမျိုး ၁၁ ပါး။ (၁) အင်္ဂ မင်္ဂ ဝါတ–အင်္ဂါကြီးငယ်သို့ သက်ရောက် စေတတ်သောလေ။ မံသက ဝါတ–အသား အရေ ဖေါက်ပြန်စေတတ်သောလေ။ မံသ ဝိသုစိက ဝါတ–အသားအရေကို အပ်နှင့်ထိုးဆွ၍သို့ နာသောလေ။ နိလ ပိတ ဝါတ–အသည်းအအူ အသားအရေတို့ကို ညိုရွှေစေတတ်သောလေ။ လသိက ဝါတ–ကိုယ်လက် စသည် စေးထိုင်းစေတတ်သော လေ၊ အလသက ဝါတ–ကိုယ်သက်လေးလံ ထိုင်းမှိုင်း စေတတ်သောလေ။ အန္တက ဝါတ–အကြော အသား အရေအတွင်း၌ ကပ်စေးသကဲ့သို့ ထင်သောလေ။ ပက္ခ ဝါတ–ကိုယ်တခြမ်း သေစေတတ်သော လေ။ အဘိတ ဝါတ–ရှုံ့စောင်းစေတတ်သောလေ။ မုဂ ဝါတ–ဆွံ့အ

စေတတ်သောလေ။ သုက္က ၀ါတ–ခတ်လေးပါး အသား အရေ တို့ကို ခြောက်ခန်းစေတတ်သောလေ(၁၁)။ (၈)သတ္တကလေမျိုး ၇ ပါး။ (၁) ခုရက ၀ါတ-ဖြတ်တတ်သော လေသင်တုန်း၊ ကတ္တရ ၀ါတ–အသည်း နှလုံးကို ဖြတ်တတ်သော လေကပ်ကျေး။ သဏ္ဍက ၀ါတ–အသည်းနှလုံးကို ထားဖြင့်ဖြတ်သကဲ့သို့သောလေ။ ဘိဇ္ဇန ၀ါဘ-အရိုးအရေတို့ကို ကွဲအက် စုတ်ပြတ်စေသော လေ။ ဘုဇင ၀ါတ–မြွေနဂါးဆိပ်ကဲ့သို့ ပူ၍ အခွေအခွေတက်သောလေ။ ဥပ္ပါဋက ၀ါတ–ပြင်းထန် လျင်မြန်စွာ အင်္ဂါကြီးငယ်တို့ကို ထွက်စေတတ်သောလေ။ အင် နိဂ္ဂလ ၀ါတ--အင်္ဂါကြီးငယ် တို့ကို ဖြည်းဖြည်း သာသာ ထွက်စေတတ်သော လေ (၇)။ (၁၀) အင်္ဂမင်ဝိကာရ လေမျိုး ၁၃ ပါး။ (၁) ကုဏ္ဍေဒက ၀ါတ– ကိုယ်အလုံး၌ ရှိသော လေပြတ်၍ သေစေတတ်သော လေ။ စလ ၀ါတ–ခြေလက် လေးလံ တုန်လှုပ်သော လေ။ အင် ပဝေသ ၀ါတ- အင်္ဂါကြီးငယ် တို၍ ဝင်သောလေ။ အင် ဖေါဋ ၀ါတ–အင်္ဂါဇာတ် ရောင်စေတတ်သောလေ။ သြန္နတ ၀ါတ-ကုန်းကွ ကိုင်းစေ တတ်သောလေ။ ကာယ ဖေါဋ ၀ါတ-ကိုယ်လုံးရောင် ဖေါသောလေ။ ဥဒ္ဓမာရောဟ ၀ါတ-တွန့်ခြင်း လိမ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သောလေ။မုတ္တကိတ္တ ၀ါတ–ကျင်ငယ် မထွက်နိုင်အောင် ပိတ်ဆို့သောလေ။ ကောသဥဒ္ဓရိ ၀ါတ-ဝေ့းတက်စေတတ်သော လေ။ အဏ္ဍ ဖေါဋ ၀ါတ–ဝေ့းစေ့ရောင်ဖေါစေတတ်သော လေ။ ကာယ ဗန္ဓန ၀ါတ-ကိုယ်လုံး ဆိုင်းတွစေတတ်သောလေ၊ ဂုဟ ၀ါတ–ပိန်ကြုံစေတတ်သောလေ။ သာခ ၀ါတ–ခြေလက် ဥကြောင်း ဆတ်ဆတ်မြန်မြန်တုန်လှုပ်စေတတ်သောလေ (၁၃)။ (၉) အမိမာန လေမျိုး ၅ ပါး။(၁) အမိမာန ၀ါတ–ရှူးသွပ် စေတတ်သော လေ။ မုခ ဗန္ဓက ၀ါတ-အာခံတွင်းကို ကျဉ်းစေတတ်သော လေ။ ခိပ္ပ ၀ါတ–လျင်မြန်စွာ တက်စေ တတ်သော သူငယ်နာ လေ။ ကာယ လဟုက ၀ါတ–ကိုယ်လက်ပေါ့ပါးစေတတ်သောလေ။ ကာယ ဂရုက ၀ါတ-ကိုယ်လက် လေးစေတတ်သောလေ(၅)။

လေး အပြား ၃ ပါး။ ။သာသနာတော်ကျမ်းဂန်၊ လောကီကျမ်းဂန် တို့နှင့် ညှိနှိုင်း၍ ပြထားသည်။ (၁) ပိုလ်နှစ်ထောင် နိုင်သော ''ဒဠှဓန္''ခေါ် လေးတမျိုး၊ ကျမ်းဂန်တို့တွင် ပိုလ်နှစ်ထောင် နိုင်သော ဒဠှဓနုလေးဟူသည်ကား ထန်းပင် အပေါ်သားကို လုပ်သော လေးတည်း။ ထိုလေးကို ညှို့တင် ပြီးလျှင် ညှို့အလယ်၌ ပိုလ် နှစ်ထောင်ရှိသော ဝန်ကိုချည်၍ လေးကိုင်းကို ကိုင်ပြီး ချိကြွသော အခါ ပိုလ်နှစ်ထောင်ထုပ် မြေမှ လွတ်သည့်ကာလ လေးကိုင်းနှင့် လေးညှို့မြား တပြန်ခန့်ကွာလျှင် ပိုလ်နှစ်ထောင်နိုင်သောလေးမည် ၏။ မြားတပြန်ထက်ကျယ်လျှင် လေး ပျော့သည်။ ပိုလ်နှစ်ထောင် မနိုင်။ မြားတပြန်ရှိအောင် မကျယ်လျှင် လေးမာသည်ဟု သိရာ၏၊ **မှတ်ချက်။** ။ဤထန်းသားလေးကား အနောက် တိုင်းပြည် မဇ္ဈိမ ဒေသများတွင် ရှေးအခါက အများသုံးစွဲ ကိုင်ဆောင်သော လေး တည်း။ ဘုရားအလောင်း မဓ္ပပါလ ကိုင်သော လေးကား သားချို ကို လုပ်သော အဆက်များစွာရှိသော လေး တမျိုးတည်း။ တင့်လ် လျှင် ၄ိ သားမျှ ရှိ၏။ (၂) ဗိုလ်တထောင်တင် လေး ခေါ် 'သဟဿထာမ' လေးတမျိုး။ ဇနကမင်းသား သိဒ္ဓတ္ထ မင်းသားတို့ တင်၍ ပစ်သော လေးမူကား လက်နက်ကိုင် ဗိုလ်ခြေယောက်ျား တထောင် တင်မှ ချမှရသည်။ ထို့ကြောင့် လက်နက်ကိုင်ကို ပါဠိ လို'ဗလ'၊ မြန်မာလို 'ဗိုလ်' ခေါ်သည်။ ထိုဗိုလ်တထောင် တင်မှ ချမှရသော လေးဟု သိရာသည်။ (၃) 'သဟဿ ဗာဟု' လေး ခေါ် လက်မောင်းတထောင်၊ လက်နက်ကိုင်ငါးရာ တင် လေးတမျိုး၊ ပဏ္ဍုမည်သော အိမ်ရှေ့မင်း၏ သားတော် ငါးယောက်တို့တွင် လေးအတတ်၌ ကမ်းတဖက်သို့ရောက်သောအဇ္ဇုနမင်းသားကိုင်သော လေးကား လက်နက်ကိုင် လူငါးရာ လက်မောင်းတထောင်တင်ရ ချရသော 'သဟဿ ဗာဟု'လေးဟူ၍ ဘူရိဒတ် ဇာတ်တော်တွင် ဆိုသည်၊ ထို့ကြောင့် ကျမ်းဂန်တို့တွင် ထင်ရှားသော လေး ၃မျိုး ရှိသည်ဟု သိရာ၏၊

လေးဆူစာတ်ပုံ ရွှေတိဂုံ။ ။ရင်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''ရွှေတိဂုံ

ဘုရား၊ ခါတ် ၄ ပါး၊ တည်ထားဌာပနာ''ဟူသော သုတေသန ပုဒ်၌ ပြခဲ့ပြီ။

လေးဆဲ့တစ်လုံးသော အက္ခရာ။ ။ငင်းသရုပ် ''အက္ခရာ ၄၁ လုံး'' နှင့်တူ၏။

လေးပစ်အတတ်၊ နည်း ၆ ရပ်၊ သိမှတ်ကြစေရာ။ ။ငင်းသရုပ်နှင့် အကျယ် မှတ်သားဘွယ်ကို ''မြားရေး ၆ ပါး'' ဟူသော အမေး၌ ဖြေခဲ့ပြီ။

(လဲ)

လဲမျိုး ၃ ပါး၊ အခင်းများ၊ ရှောင်ရှားမဟာသယန။ ။ ဥပုသ် သည်များ သတိထားရန်။ ။ဝိနည်း စူဠဝါပါဠိတော်နှင့် ငင်းအဋ္ဌကထာ သေနာသနက္ခန္ဓကမှ။ ငင်း လဲသုံးမျိုးတို့ဖြင့် ပြုလုပ်သော အခင်းသည် မဟာသယနထိုက်၏။ (၁)ရုက္ခ တုလ–လက်ပံပင်လဲ, အုံးဖွဲ, မြှင်,ဝါ, စသည်တို့မှဖြစ်သော သစ်ပင်လဲ ဟူသမျှ။ (၂) လတာ တုလ–ဂုံ, ခွေးတောက်,စသည်တို့မှဖြစ်သော နွယ်လဲဟူသမျှ။ (၃) ပေါဋကိ တုလ–ကိုင်း, ကျူ,ဖေါင်းပွင့်စသည်တို့မှ ဖြစ် သော မြက်လဲဟူသမျှ။

(လော)

လောက ၃ ပါး။ ။ဤလောကဟူသော ဝေါဟာရသည် ပါဠိဘာသာ ဖြစ်၍ မြန်မာအဓိပ္ပါယ်အားဖြင့် ဘရမ်းဘတာ အဆီးအတားမရှိ အရမ်းဖြစ်ပျက်တဘ်လျက် ကြာမြင့်စွာ တည်တန့်ခြင်းမရှိ သောသဘောတရားမျိုးဟူ၏။ ။(၁)ဩကာသ လောက–သတ္တဝါ ဟူသမျှတို့၏ မှီတင်းနေထိုင်ရာ ၃၁ ဌာနသောဘုံ၊ ရေ မြေ တော တောင် ကောင်းကင်။ (၂) သတ္တ လောက–ထို ၃၁ ဘုံ၌ လှည့်လည်ဖြစ်ပျက်ခါ ချမ်းသာ ဆင်းရဲ ဒွန်တွဲရောထွေးလျက် နေကြရ သော သက်ရှိ သတ္တဝါဟူသမျှ။ (၃) သင်္ခါရ လောက–ထို ၃၁ ဘုံနှင့်တကွ သက်ရှိ သက်မဲ့ အားလုံးသော သတ္တလောက ဩကာ

သ လောကတို့ကို ဖြစ်မှု ပျက်မှု အို နာ သေမှု စသော အမျိုးမျိုး အဖုံဖုံတို့ဖြင့် စိမ်ဖန်တီး ပြောင်းလဲ ပြုပြင်ပေးနေသော သဘောတရားမျိုး။ တနည်း ဒေလာကီ စိတ်, စေတသိက်, ရုပ်တရားစုများ။

လောကဓံတရား ၈ ပါး။ ။လောကသားတွေ အမြဲတွေ့ကြုံ ခံစားနေရသောတရားရှစ်ပါး။ ဆင်ခြင်တုံကင်းသောသူကို ရူးသွပ်တုန်လှုပ်စေနိုင်သော သဘောရှိ၏။ ။(၁) လာဘ–လာဘ် ပေါများ၍ တက်ကြွတုန်လှုပ်ခြင်း။ (၂) အလာဘ–လာဘ်နည်း၍ ညှိုးငယ်တုန်လှုပ်ခြင်း။ (၃) ယသ–အခြံအရံများ၍ တက်ကြွတုန်လှုပ်ခြင်း။ (၄) အယသ–အခြံအရံနည်း၍ ညှိုးငယ်တုန်လှုပ်ခြင်း။ (၅) ပသံသာ–ချီးမွမ်းခံရ၍ ဝမ်းမြောက်တုန်လှုပ်ခြင်း။ (၆) နိန္ဒ–အကဲ့ရဲ့ခံရ၍ ဝမ်းနည်း တုန်လှုပ်ခြင်း။ (၇) သုခ–ချမ်းသာကိုစွဲ၍ ဝမ်းသာ တုန်လှုပ်ခြင်း။(၈)ဒုက္ခ–ဆင်းရဲကိုစွဲ၍ ညှိုးငယ် ပူပြင်း စိုးရိမ်တုန်လှုပ်ခြင်း။

လောကဓာတ် အပြားမျိုး ၃ ပါး။ ။တိကင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော်မှ (၁) စူဠနိ လောကဓာတ်–နေတစင်း လတစင်း လေးကျွန်းတမြင့်မိုရ် စကြာဝဠာပေါင်း တထောင်ကို ခေါ်သည်။ (၂) မဇ္ဈိမလောကဓာတ် သို့မဟုတ် ဒွိသဟဿီ လောကဓာတ်–စူဠနိလောကဓာတ်ပေါင်းတသိန်းကိုခေါ်သည်။ (၃) တိသဟဿီ သို့မဟုတ် မဟာသဟဿီ လောကဓာတ်–လောကဓာတ်ပေါင်း ကုဋေတသိန်းကို ခေါ်သည်။

လောကဓာတ်ကြီး ၄ ပါး။ ။လေးကျွန်းတမြင့်မိုရ် ခေါ် စကြာဝဠာစုမျိုး လေးပါး။ (၁) စူဠ လောကဓာတ်–တထောင်သော စကြာဝဠာလောကဓာတ် အရေအတွက်ကို ခေါ်ဆိုသည်၊ (၂) မဇ္ဈိမ လောကဓာတ်–ထိုစကြာဝဠာ လောကဓာတ်ပေါင်း ဆယ်ခု, စကြာဝဠာ အရေအတွက်အားဖြင့် တသောင်းသော လောကဓာတ်ကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၃) မဟာ လောကဓာတ်-ဖြစ်ဖော်ဖြစ်ဖက်, ပျက်ဖော်ပျက်ဖက်ဖြစ်ကုန်သော ကုဋေတသိန်းစီကုန်သော လောကဓာတ်တို့ကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၄) အနန္တ လောကဓာတ်—

အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိ မရေတွက်နိုင်ကုန်သော လောကဓာတ်တို့ကို ခေါ်ဆိုသည်။ **မှတ်ချက်**။ ။ငါတို့ဘုရားရှင်သည်ထိုသေးပါးသော လောကဓာတ်တို့တွင် မဇ္ဈိမလောကဓာတ်။ သို့မဟုတ် ခေတ် ၃ ပါးတို့တွင် ဇာတိခေတ်ဟုဆိုအပ်သော တသောင်းသောစကြဝဠာ လောကဓာတ်အတွင်း အလယ်ဗဟိုကျ ဖြစ်သော ငါတို့နေရာ ဤစကြဝဠာမှာသာ ပွင့်တော်မူသည်။ ဤတွင်လည်း ငါတို့နေရာ ဤဇမ္ဗူဒီပါတောင်ကျွန်းမှာသာ ပွင့်တော်မူ သည်ဟူ၏။

လောကပါလ တရား ၂ ပါး။ ။ ယဉ်ကျေးမှု စည်းကမ်းများ မပျက်စီးရအောင် ကမ္ဘာလောကကြီးအား စောင့်ရှောက်ပေးတတ်သော တရားနှစ်ပါး။ (၁) ဟိရီတရား-မကောင်းအရာဟူသမျှ ပြုလုပ် ပြောဆို ကြံစည်ရမှာ ရှက်ခြင်း။ မပြုဝံ့ခြင်း။ (၂) ဩတ္တပ္ပ တရား-မကောင်းမှုဟူသမျှ ပြုလုပ် ပြောဆို ကြံစည်ရမှာ ကြောက်လန့်ခြင်း, မပြုဝံ့ခြင်း။

လောကပါလတရား ၄ ပါး တနည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ဗြဟ္မစိုရ်တရား ၄ ပါး'' ၌ပြခဲ့ပြီ၊

လောကပါလ တရား ၅ ပါးတနည်း။ ။လောကသားတို့အား တိုးတက်ကြီးပွါး ချမ်းသာမှုများကိုသာပေးလျက် အစဉ်စောင့်ရှောက်နေသော 'ငါးပါးသီလ' တရားကိုပင်ခေါ်သည်။ ထိုတရားငါးပါးကို လူတိုင်းစောင့်သုံး လိုက်နာကြပါက ရုံးတော်နှင့်အချုပ်ထောင် ရဲသားစစ်တပ်များပါ ထားစရာမလိုတော့ပြီ။

လောကပါလ နတ်မင်းကြီး ၄ ပါး။ ။လောကကိုစောင့်ကြပ်သော နတ်မင်းကြီး ၄ ပါးဟူ၏။ (၁) ဓတရဋ္ဌနတ်မင်းကြီး-အရှေ့ကျွန်းအရပ်၌နေ၍ ဂန္ဓဗ္ဗနတ်တို့ကို အုပ်စိုးရသည်။ (၂) ဝိရုဠှက နတ်မင်းကြီး-တောင်ကျွန်းအရပ်၌နေ၍ ကုမ္ဘဏ်နတ်တို့ကိုအုပ်စိုးရသည်။ (၃) ဝိရူပက္ခနတ်မင်းကြီး-အနောက်ကျွန်းအရပ်၌နေ၍ နဂါးမျိုးတို့ကို အုပ်စိုးရသည်။ (၄) ကုဝေရ နတ်မင်းကြီး-မြောက်ကျွန်းအရပ်၌နေ၍ ဘီလူးမျိုးတို့ကို အုပ်စိုးစေခိုင်းနေသည်။

လောကသားတို့၏ ချမ်းသာကြောင်းတရားမျိုး ၆ ပါး။ ။ဟိတော

ပဒေသမှ။ သံသရာလောက၏ ချမ်းသာခြင်းတရား ၆ ပါး။ (၁) အဿာဂမ–စီးပွါးဥစ္စာ ကောင်းစွာမပြတ် တိုးပွါးနေခြင်း။ (၂) အရောဂိတ–အမြဲတစေ ကျန်းမာနေသည်၏အဖြစ်။ (၃) ပိယဘရိယ-ရုပ်ရေလှပ ချစ်စရာမယား။ (၄) ပိယဝါဒိနီ–သာယာချစ်ဘွယ် အသွယ်သွယ်သောစကားကို ဆိုတတ်သောမယား။ (၅) ဝသပုတ္တ–ယဉ်ကျေးလိမ္မာသောသား။ (၆) အတ္ထကာရိစဝိဇ္ဇာ–လောကီလောကုတ် ကျိုးမယုတ်အောင် ရွက်ဆောင်ပြုလုပ်နိုင်သောသား၊ ထို ၆ ပါးတို့ရှိနေခြင်းဟူ၏။

လောကီမင်္ဂလာ ၁၂ ပါး။ ။ယေဘုယျအားဖြင့် လောကကျိုးတို့အတွက်သာ ဖြစ်သော မင်္ဂလာများ။ ။(၁) ပဋိသန္ဓေ အချိန်အခါ လ ရက် စေ့ရောက်သဖြင့် ဖွားမြောက် အောင်မြင်ခြင်း ဝိဇာယ မင်္ဂလာ။(၂) ဖွားသည်မှနောက် ၃ ရက် မြောက်သောနေ့၌ ရတနာ သုံးပါး ဘိုးဘွားဟူသော နန္ဒိမုခနတ်တို့အား ရှိခိုးပူဇော်စေခြင်း မုခ ဒဿန မင်္ဂလာ။ (၃) ဖွားသည်မှနောက် ၇ ရက်မြောက်သောနေ့၌ ဆံရိတ်ခြင်းဟူသော ကေသစ္ဆေဒန မင်္ဂလာ။ (၄) ကမ္ဘာဦးပညာ် ရှေးသူဟောင်းတို့အမှတ်ဖြင့် ကောင်းမြတ်တင့်တယ်သော နေ့ရက်၌ ပုခက်, ယေဉ် တင်ခြင်း ဟူသော ဒေါသာ ကရဏ မင်္ဂလာ၊ (၅) ဖွားသည်မှနောက် ၇၅ ရက်မြောက်သော နေ့၌ ကွမ်းဦး ခွံနို့ခြင်း ဟူသော တမ္ဗုလ ပဏ္ဏ မင်္ဂလာ။ (၆) ဖွားသည်မှနောက် ၃ လ မြောက်သော နေ့၌ နေ လ တို့ကို ပြသကြည့်ရှုစေခြင်းဟူသော ရဝိန္ဒု ဒဿနမင်္ဂလာ။ (၇) ဖွားသည်မှနောက် ရက်ပေါင်း ၁၀၀ မြောက်၌ အမည်သညာ မှည့်ခြင်းဟူသော နာမ ကရဏ မင်္ဂလာ။ (၈) ဖွားသည်မှနောက် ၆ လ မြောက်၍ ထမင်းဦး ခွံနို့ခြင်းဟူသော ပဌမ ဘတ္တ မင်္ဂလာ။ (၉) သင့်တင့်လျောက်ပတ် ချိန်ရွယ်ရောက်လာသောအခါ ဆံထုံးဥသျှောင် ဖွဲ့ထုံးခြင်း ဟူသော ကေသ ဗန္ဓန မင်္ဂလာ။ (၁၀) သင့်တင့်လျောက်ပတ် အချိန်အရွယ် ကျရောက်လာသောအခါ နားထွင်းခြင်းဟူသော ကဏ္ဏဝိဇ္ဈမင်္ဂလာ။ (၁၁) သင့်တင့်

လျော်ကပ်တ် အချိန်အခွင့် ကျရောက်လတ်သောအခါ သာသနာ တော်တွင်းသို့ သွတ်သွင်း ချီးမြှင့်ခြင်းဟူသော သာသနာ နုဂ္ဂဟ မင်္ဂလာ။ (၁၂) သင့်တင့်လျောက်ပတ် အချိန်အခွင့် ကျရောက် သောအခါ မျိုးနွယ်ဇာတ်ဂုဏ် လုံးစုံတူသော သတို့သား သတို့ သမီးနှင့် စလျားနားစပ် လက်ထပ် ထိမ်းမြားရခြင်းဟူသော အာ ဝါဟ ဝိဝါဟ မင်္ဂလာ။

လောကီသစ္စာမျိုး ၂ ပါး။ ။လောကနယ်ပယ်ဖြစ် သစ္စာမျိုး ၂ ပါး။ (၁) ဒုက္ခသစ္စာ—မကောင်းကျိုးဟူသမျှ။ (၂) သမုဒယသစ္စာ- မကောင်းကြောင်းဟူသမျှ။

လောကုတ္တရာ တရား ၉ ပါး၊ တနည်း ၁၀ ပါး။ ။လောကမှ ထွက်ကြောင်းတရားများ။ မဂ်တရား ၄ ပါး, ဖိုလ်တရား ၄ ပါး, နိဗ္ဗာန်တရား ၁ ပါး, ပေါင်း ၉ ပါး။ ပရိယတ္တိတရား ၁ ပါးထည့် လျှင် ဆယ်ပါးဖြစ်၏။

လောကုတ္တရာမျိုး သစ္စာ ၂ ပါး။ ။လောကမှထွက်မြောက်ရာ သစ္စာ ၂ ပါး၊ (၁) မဂ္ဂ သစ္စာ—ကောင်းမြတ်ချမ်းသာကြောင်း ဟူသမျှ။ မဂ် ၄ ပါး။ (၂) နိရောဓ သစ္စာ—ကောင်းသော အကျိုးတရား ဟူသမျှ။ နိဗ္ဗာန်။

လောင်းကစားကြူးမှု အပြစ်မျိုး ၆ ပါး။ ။ဤ၌ လောကပြစ် ၆ ပါး ကိုသာ ဖြေဆိုလိုက်သော်လည်း သံသရာပြစ် ကြီးလေးကြောင်းကို ပါ သိလေ။ "အောင်သူရန်ပွါး၊ ရှုံးသားစိုးရိမ်၊ စည်းစိမ်လျော့ ပါး၊ တရားသဘင်၊ မဝင်သက်သေ၊ မိတ်ဆွေနှိမ့်ဆို၊ မလိုထိမ်း မြား၊ ဤ ၆ ပါးကား၊ လောင်းကစားသူ အပြစ်တည်း။"ဟူ၏။

လောဟာမျိုး ၅ ပါး။ ။ရွှေ, ငွေ, ကြေး, သလွဲစင်, သလွဲမည်း, ၎င်းငါးပါးကို ပဥ္စလောဟာ ဟူ၍၎င်း လောဟာငါးပါး ဟူ၍၎င်း ခေါ်ဆိုကြကုန်၏။

လောဟာမျိုး ၇ ပါးတနည်း။ ။ဇာတိလောဟာခေါ် မူလဇာတ် အားဖြင့် ဖြစ်လာသော သတ္တုဓာတ်မျိုး ၇ ပါးဟူ၏။ သံသေ, သံရှင်, ရွှေ, ငွေ, ခဲမဖြူ, ခဲမနက်, ကြေးနီ။

ခလော်လည် ၅ ထွေ၊ မိန်းမလေ၊ အခြေ အောက်နားလွတ်။ ။
သုဘ္ဘနိပါတ်အဋ္ဌကထာ။ မိန်းမများအတွက် ပျက်စီးကြောင်းအပြစ်မှတ်ရမည်။ (၁) အာဟာရ လောလ—စားသောက်မှု၌ လော်လည်ခြင်း။ (၂) အလင်္ကာရ လောလ–အဝတ်တန်းဆာဆင်မှု၌ လော်လည်ခြင်း။ (၃) ပရ ပုရိသ လောလ-ယောကျ်ားတပါး၌ လော်လည်ခြင်း၊ (၄) ဓန လောလ-ပစ္စည်းဥစ္စာ၌ လော်လည်ခြင်း။ (၅) ပါဒ လောလ-ထိုထိုဤဤ သွားလာလည်ပတ်မှု၌ လော်လည်ခြင်း။

(လျှ)

လျှောင်းတော်မူပြား၊မျိုး ၄ ပါး၊ ထားငြားဥကွောင်းမည်သို့နည်း။
'ရှင်ပင်သာလျောင်း'' ကိုပင် လျောင်းတော်မူဟု ခေါ်ကြပြန်၏။ သရုပ် 'ရှင်ပင်သာလျောင်း'၌ရှုပါကုန်။

(လှျ)

လှျာထိပ်ဌာန်မှာ၊ ဖြစ်ပေါ်လာ၊ မြန်မာအက္ခရာ ၇ လုံး။ ။၎င်း
သရုပ်'မုဒ္ဓဇ အက္ခရာ ၇ လုံး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။
လျှို့ဝှက်အပ်သော အရာကြီး ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို 'သူတပါးတို့အား၊ မပြောကြားအပ်သော အရာကြီး ၉ ပါး'ဟူသော သုတေသနရပ်၌ ရှုပါ။

(လွှ)

လွှတ်ရုံး ၄ ရပ်။ ။မြန်မာဘုရင်မင်းမြတ်တို့ စိုးစံအုပ်ချုပ်စဉ်က နန်းတော်သစ်တပ်တွင်း၌ လွှတ်ရုံးတော်ကြီး ဆောက်လုပ်၍ မင်းကြီးလေးပါး တက်ရောက်စီရင်သည်ကိုပင်လွှတ်ရုံးလေးရပ်ဟုခေါ်သည်။
လွှတ်ရုံး ၅ ရပ် တနည်း။ ။ရာဇဝင်သစ်၌ အကျယ်ကို ယူပါကုန်။ (၁) လွှတ်တော်။(၂) အထက်မြဲတိုက်။ အောက်မြဲတိုက်တော်။ (၃) ရှေ့ရုံးတော်၊(၄) နောက်ရုံးတော်။ (၅) တရားရုံးတော်။

လှမျိုးသူဇာ၊ နတ်ကညာ၊ ၈ ဖြာ အင်္ဂါပြည့်။ ။မိန်းမလှ ရွေးချယ်စိစစ်ရာ၌ ၎င်းအင်္ဂါရှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံမှ လှမြတ်ရတနာဝင် ဖြစ်နိုင်ကြောင်းကို နီတိကျမ်း၌ဆို၏။ (၁) သာမာ-ဝါရွှေသော အသားအရေ။ (၂) မိဂက္ခိ-သမင် မျက်စိ ကဲ့သို့သော မျက်လုံး။ (၃) တနု မဇ္ဈ ဂတ္တာ-ခါးသေး,ရင်ချီ။ (၄) သုရု-ဆင်နှာမောင်းကဲ့သို့သော လက်မောင်း, ပေါင်တန်။ (၅) သု ကေသီ-ကောင်းသော ဆံပင်,မျက်ခုံး။ (၆) သမပန္တိ ဒန္တီ-သွား ဖြူ ညီညာ၍ ချွန်ပေါ်သော အစွယ်။(၇) ဝမ္ဘိရ နာဘိ-ချက်တွင်း နက်၍ ကားသော တင်ဆုံ။ (၈)သုသီလီ-ကောင်းစွာ လေ့ကျင့်ထားသော ကိုယ်နေအမူအရာ,ကောင်းသော အလေ့အကျင့်ရှိခြင်း။

လှေလှော်ဟန်မူမျိုး၊ ၁၂ ပါး။ တနည်း ၃၇ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''တက်ရေး ၁၂ ခန်း။တနည်း ၃၇ ပါး''၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

လှေသူကြီး အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကား''သင်္ဘောသူကြီးအင်္ဂါ ၉ ပါး''နှင့် သဘောချင်းတူ၏။

လှိုင်းတံပိုးကြီးမျိုး ၃ ပါး။ ။မဟာသမုဒ္ဒရာ၌ ကြီးကျယ် ထင်ရှားသော လှိုင်းတံပိုးကြီး အပြား ၃ ပါး။သာရတ္ထ သင်္ဂဟာအဋ္ဌကထာ။ (၁) မဟိန္ဒာ ဝိစိ-ယူဇနာ ခြောက်ဆယ် တိုင်အောင်။(၂) ဂင်္ဂါ ဝိစိ-ယူဇနာ ငါးဆယ်တိုင်အောင်။ (၃) ရောဟန ဝိစိ-ယူဇနာ လေးဆယ်တိုင်အောင် အထက်အရပ်သို့ အလှိုင်းအလှိုင်းတက်မောက် လိမ့်ကျ၍ နေ၏။

(ဝ)

ဝံသအက္ခရာမျိုး ၆ ပါး။ ။ကဗျာစာပေဆိုရာ၌ အမျိုးအလိုက် ဆိုင်ရာအက္ခရာကို အစပ်ထား၍စပ်ဆိုရကြောင်းနှင့် ဆန်းကျမ်းဗေဒင်တို့၌ ညွှန်ဆို၏။ (၁) ဒလိဒ္ဒဝံသ-ဆင်းရဲသားမျိုးအက္ခရာငါးလုံး။ 'ကခဂဃင'။ (၂) အမစ္စဝံသ-မှူးမတ်မျိုးအက္ခရာငါးလုံး 'စဆဇဈည'။ (၃) ဂဟပတိဝံသ သူကြွယ်မျိုးအက္ခရာငါးလုံး 'ဋဌဍဎဏ'။ (၄) သေဋ္ဌိဝံသ-သေဌေးမျိုးအက္ခရာငါးလုံး'တထဒဓန'

(၅) ရတနတ္တယဝံသ—ရတနာသုံးပါးအက္ခရာမျိုးငါးလုံး 'ပဖဗဘမ'။ (၆) ဗြဟ္မဏဝံသ—ဗြဟ္မဏမျိုး အက္ခရာရှစ်လုံး 'ယရလဝသဟဠအ'။

ဝံသအက္ခရာ၊ ၁၂ ဖြာ၊ ဆိုင်ရာမျိုးရိုးသိ။ ။ကဝိပါသလ္လာခေါ်ဆန်းကျမ်းလာတနည်း။ (၁) ခတ္တိယဝံသ—ကဝဂ် ၅ လုံး၊ (၂) ဗြဟ္မဏဝံသ—စဝဂ် ၅ လုံး။ (၃) ဝဿဝံသ—ဋဝဂ် ၅ လုံး။ (၄)ဒေဝဝံသ—တဝဂ် ၅ လုံး။ (၅) ဗြဟ္မဝံသ—ပဝဂ် ၅ လုံး။ (၆)သုဒ္ဒဝံသ—ယအက္ခရာ။ (၇) အပါယဝံသ—ရအက္ခရာ။ (၈) သောတာပန်ဝံသ—လအက္ခရာ။ (၉) သကဒါဂါမိဝံသ—သအက္ခရာ။ (၁၀) အနာဂါမိဝံသ—ဟအက္ခရာ။ (၁၁) အရဟန္တဝံသ—ဠအက္ခရာ။ (၁၂) ဗုဒ္ဓ, ပစ္စေကဗုဒ္ဓဝံသ—အ အက္ခရာ။

ဝင် ၉ ဝင်ဟု၊ ခေါ်ဆိုပြု၊ ကျမ်းစုအဘယ်နည်း။ ။(၁)ဗုဒ္ဓဝင်—ဘုရားအစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။ (၂) မဟာဝင်—ဘုရားရှင်တို့၏ ဆွေတော်မျိုးတော်အစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။ (၃) ရာဇဝင်— မင်းအစဉ်အဆက်ကိုပြသောကျမ်း။ (၄)အနာဂတဝင်—နောင်ပွင့်လတံ့သော ဘုရားအစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။ (၅) ဓာဌာဓာတုဝင်—ဘုရား, ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ, ရဟန္တာတို့၏ စွယ်တော်, ဓာတ်တော်အစဉ်အဆက်ကိုပြသောကျမ်း။(၆)ဒီပဝင်-သီဟိုဠ်ကျွန်းသမိုင်းအစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။ (၇)ထူပဝင် –စေတီပုထိုးတို့၏ အစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။ (၈) ဗောဓိဝင်—ဘုရားရှင်တို့ ပွင့်တော်မူရာ ဗောဓိပင်အစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။ (၉)သာသနာဝင်—သာသနာတော် အစဉ်အဆက်ကို ပြသောကျမ်း။

ဝင်းမျိုး ၄ ပါး၊ မင်းတရား၊ ပိုင်းခြားမည်သို့ ခန့်သနည်း။ ။ မြို့တံခါး နန်းတံခါး လေးမျက်နှာတို့၌ စောင့်ကြပ်သော အစုကြီး ၄ ပါး။ ဘုရင်မင်းမြတ် ထွက်တော်မူသောခါလည်း ဝင်း ၄ ပါးရှိသည်။ မြင့်မိုရ်တောင်ထိပ် နတ်မင်းကြီး ၄ ပါးကို စံထားပြုလုပ်သည် ဟူသတတ်။ (၁) အရှေ့ဝင်း—အရှေ့အရပ် အရှေ့တံခါးစောင့်များ။ ၎င်းတို့ လည်ကုပ်၌ ဓတရဋ္ဌနတ်မင်းကြီး ဂန္ဓဗ္ဗနတ်ကို

စီးဟန် ဆေးနီဖြင့် ထိုးနှံ့ထားသည်။ မြင့်မိုရ်ရောင်ကိုစွဲ၍ ဖြူသော အလံကို ကိုင်ဆောင်လွှင့်ထူရ၏။ (၂) အနောက်ဝင်း–အနောက် ရပ် အနောက်တံခါးစောင့်များ။ ဝိရူပက္ခနတ်မင်းကြီး နဂါးစီးဟန် ဆေးထိုးနှံ့။ ချိပ်ရောင်အလံကိုင်။ (၃) တောင်ဝင်း–လက်ျာဘက် အစောင့်သားများ။ ဝိရူဠှကနတ် ကုမ္ဘဏ်စီးဟန် ဆေးထိုးနှံ့။ အလံ အစိမ်းရောင်။ (၄) မြောက်ဝင်း–လက်ဝဲဘက် အစောင့်များ။ ကုဝေရ နတ်မင်းခေါ်ဝေဿဝဏ်နတ်ကြီး ဘီလူးစီးဟန် ဆေးထိုးနှံ့။ အလံတော် အဝါရောင် ကိုင်ဆောင်လွှင့်ထူ၏။

ဝစီကံ ၄ ပါး၊ ဝစီဒုစရိုက် ၄ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို 'ဒုစရိုက် ဆယ်ပါး' မှာ ကြည့်ပါ။

ဝစီ ပဏ္ဏာမမျိုး ၂ ပါး။ ။မိမိဘာသာနှင့် ဆိုင်ရာကို နှုတ်မြွက်ရှိခိုးရာ၌ ၂ ပါး အပြားရှိသည်။ ။(၁) ကေဝလ ဝစီပဏ္ဏာမ–ရတနာသုံးပါး၏ ဂုဏ်ကျေးဇူးကို မပြမဆိုဘဲ 'ဗုဒ္ဓံ ဝန္ဒာမိ, ဓမ္မံ ဝန္ဒာမိ, သံဃံ ဝန္ဒာမိ' ဟု ရှိခိုးခြင်းမျိုး။ (၂) ထောပနာ ဝစီပဏ္ဏာမ–မိမိတို့ဆိုင်ရာ ဘုရားသခင်၏ ဂုဏ်တော် ကျေးဇူးတော်တို့ကို ဖေါ်ဆို ရှိခိုးခြင်းမျိုး။ 'အရဟတာဒိ နဝဂုဏ ဟိ' စသည်ဖြင့် ချီးကျူး၍ ရှိခိုးခြင်း။

ဝဋ် ၃ ပါးဟု၊ ခေါ်ဆိုပြု၊ လည်မှုသံသရာ။ ။ဒုက္ခထည်း၌ ချာချာလည်ခြင်း ၃ ပါး။ ။(၁) ကိလေသ ဝဋ်–အဝိဇ္ဇာ တဏှာ ဥပါဒါန် ၎င်း ၃ ပါးကိုခေါ်သည်။ (၂) ကမ္မ ဝဋ်–ကမ္မဘဝ ဟုဆိုအပ်သော ဘဝအစိတ်ဖြစ်သည့် သင်္ခါရစုကို ခေါ်သည်။ (၃) ဝိပါက ဝဋ်–ဥပပတ္တိ ဘဝနှင့် ဝိညာဉ် နာမ် ရုပ် စသည်တို့ကို ခေါ်သည်။

ဝဋ်တော် ၁၂ ပါး၊ မြတ်ဘုရား၊ ခံစား ကြွေးဟောင်းကို။ ။ ၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို 'ဝိပါက်တော် ၁၂ ပါး' မှာ ကြည့်ပါ။

ဝဏ္ဏကသိုဏ်း၊ ရှုသူတိုင်း၊ ၄ ပိုင်းခြားနားသိ။ ။ထင်ရှားသော အရောင်အဆင်းများစွာတို့တွင် နီလ, ပီတ, လောဟိတ, ဩဒါတ ခေါ် သန့်ရှင်းသော အဆင်း လေးပါးကို ပိုင်းခြား၍ ကြိုက်ရာ

တပါးကို ရှုရာသည် ဟူ၏။ အကျယ် 'ကသိုဏ် ၁၀ ပါး'၌ ပြန်ကြည့်ပါ။

ဝတ် ၃ ပါး ခေါ်၊ တရားတော်၊ ကျင့်နော် လူအများ။ ။ရဟန်းရှင်လူ ကပ္ပါသူ ကပ္ပါသားတို့ လိုက်နာပြုကျင့်ရမည့်ကျင့်ဝတ်သုံးပါး။ (၁) လောကဝတ်–လူလူချင်းပေါင်းသင်းဆက်ဆံရေးကို အစထား၍ ကပ္ပါသား အားလုံးတို့နှင့် မိတ်ဆွေရင်းချာ ဖြစ်နိုင်ရေးကျင့်မှု လောကွတ်။ (၂) ဓမ္မဝတ်–ပဋ္ဌပ္ပန် တမလွန် နှစ်တန်သော ဘဝ၌ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ မြင့်မြတ်ရေးအတွက် ကျင့်ကြံအားထုတ်မှု။ (၃) ရာဇဝတ်–မိမိတို့ဆိုင်ရာ ဘုရင်မင်းမြတ် သမ္မတအစိုးရတို့ကို ရိုသေလေးမြတ်မှု။ ဥပဒေအရပ်ရပ်ကို စောင့်သိ လိုက်နာမှု။

ဝတ္ထုကံခေါ်၊ လယ်ယာတော်၊ ၃ ဘော် ခြားနားသိ။ ။ ဝတ္ထု မြေ။ ဂါမ–အပေါင်း။ ဝတ္ထု ဂါမ၊ ဝတ္ထုဂါမ– ဝတ္ထုကံ ဖြစ်လာသည်။ ရတနာသုံးပါးနှင့်စပ်၍ လှူသော မြေယာကို ခေါ်ဆို၏။ (၁) ဘုရားမြေ။ (၂) တရားတော်နှင့်စပ်၍ လှူထားသောမြေ။ (၃) သံဃာတော်မြေ၊

ဝတ္ထုရုပ် ၆ ပါး။ ။စိတ် စေတသိက်တို့၏ မှီရာဘည်ရာ ၆ ပါး။ (၁) စက္ခုဝတ္ထု–မြင်တတ်သော မျက်စိအကြည်ဓာတ်ရုပ်။ (၂) သောတ ဝတ္ထု–ကြားတတ်သော နားအကြည်ဓာတ်ရုပ်။ (၃) ဃာန ဝတ္ထု–နံတတ်သော နှာခေါင်း အကြည်ဓာတ်ရုပ်။ (၄) ဇိဝှါ ဝတ္ထု–အရသာကို ခွဲခြားပေးတတ်သော လျှာ အကြည် ဓာတ်ရုပ်။ (၅) ကာယ ဝတ္ထု–တွေ့ထိမှုကို သိတတ်သော ကာယဝိညာဉ်၏တည်ရာ ကာယ အကြည်ဓာတ်ရုပ်။ (၆) ဟဒယ ဝတ္ထု–မနော ဝိညာဉ်၏ တည်ရာ နှလုံးသွေး အကြည်ဓာတ်။

ဝန်ကြီး ၄ ပါး၊ ဘုရင်များ၊ ခန့်ထားအဘယ်နည်း။ ။မြန်မာဘုရင် မင်းမြတ်တို့ လက်ထက် လွှတ်ရုံး ၄ ရပ်၌ ဆုန်းဖြတ် စီရင်ရသော ''အဂ္ဂ မဟာ သေနာပတိ'' ဘွဲ့ခံ ပြန်တမ်းတော်ကြီးဝင် ဝန်ရှင်တော် မင်းကြီးလေးပါးကိုပင် ဝန်ကြီး လေးပါး ခေါ်တွင်ကြ၏။

ဝန်ချိန် ၃ ဖြာ၊ သတ်မှတ်ခါ၊ လိုက်နာလူထုသုံး။ ။ဝတ္ထုပစ္စည်း

အချင်းချင်း နားလည်မှုအတွက် သတ်မှတ်ပိုင်းခြားသည့် ပမာဏ အပြား ၃ ပါး။ (၁) တိုင်းဝန်—လက်သစ်, ထွာ, တောင်တာ, ယူဇနာ, မိတာ, ပေ, ကိုက်, ဖါလုံ, မိုင်, စသည်ဖြင့် အတိုင်းအရှည်ပြပေးရသော ပဏ္ဍုပစ္စည်းမျိုး။ (၂) ချိန်ဝန်—ရွေး, ပဲ, မူး,ကျပ်,ပိဿ,ပေါင်,တန်,စသည်ဖြင့် နှိုင်းချိန်၍ပေးရသော ဝဏ္ဍုပစ္စည်းမျိုး။ (၃) ခြင့်ဝန်—ကွမ်းစား,စလယ်,ပြည်, စိတ်, တင်း, တို့, ကက်, ကျပ်, ကြိ, ကျ, စသည်ဖြင့် နှိုင်းယှဉ်ခြင့်တွယ်ပေးရသော အရာဝဏ္ဍုမျိုး။

ဝန်စုရမင်းမျိုး ၅၀ ။ ။မောင်ဝီဆရာသိန်းကြီး မှတ်တမ်းမှ။ ဆင်ဝန်၊ အောက်မားဝန်၊ ဆင်ဖြူဝန်၊ စီးတော်မြင်းဝန်၊ စို့ ၄၀ ဒိုင်းဝန်၊ ကောင်းဟန်ဝန်၊ ရွှေပြည်ဝန်၊ နောက်တော်ပါမြင်းဝန်၊ ကသည်းမြင်းဝန်၊ အက္ကပတ်မြင်းဝန် (၁၀)။ နန်းဦးမင်္ဂလာမြင်းဝန်၊ တောင်ရွှေပြည်ရန်အောင်မြင်းဝန်၊မြောက်ရွှေပြည့်တန်ခွန်ဘက်မြင်းဝန်၊ ကျုံးဝန်၊ အုဌ်ဝန်၊ နန်းကံကျွေးဝန်၊ ယွန်းစုဝန်၊ သရဲဝန်၊ အမြောက်ဝန်၊ ကျီဝန် (နတ်ထိန်းနတ်အုပ်ဆေးသမား)။ (၂၀)။ အဝေးကျီဝန် (ဘဏ္ဍာတိုက်)၊ ငွေခွန်ဝန်၊ ပုဏ္ဏားဝန်၊ ကုလားဝန်၊ ကသည်းဝန်၊ ဆတ္တာဝန်၊ အရွတ်ဝန် (ကုဋ္ဌနူနာဆိုင်ရာ)၊ အမွေဝန် (သုသာန်ဆိုင်ရာအမွေတိုက်)၊ ဖေါင်ဝန် (လှေသမ္ဗန်ဆိုင်ရာ)၊ မဟာဒါန်ဝန်(အလှူဒါနဆိုင်ရာ)။ (၃၀)။ ဝတ်မြေဝန် (ဘုရားစေတီနှင့်ဆိုင်ရာ)၊ တံဆိပ်တော်ဝန် (ဘွဲ့ပုံတံဆိပ်ဆိုင်ရာ) အိမ်ရှေ့ဝန်၊ဖလ်ချက်ဝန်၊ သံချက်ဝန်၊ ပန်တဉ်းဝန်၊ ပန်းပဲဝန်၊ ဒနက်ပလာဆင်ဝန်၊ ရွှေတိုက်ဝန်၊ အချုပ်ဝန်၊ (၄၀)။ မြေနန်းဝန်၊ ခင်မမင်းဝန်၊ ရေကြည်ဝန်။ စားတော်ဝန်၊ စက်ဝန်၊ တရုတ်ဝန်၊ ယိုးဒယားဝန်၊ တိရစ္ဆာန်ဝန်၊ သဘင်ဝန်၊ ပန်းတိမ်ဝန်၊ (၅၀)။(အခြားဝန် များစွာရှိသေးသည်။)

ဝန်တိုခြင်းမျိုး ၅ ပါး။ ။ငင်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် အကျယ် 'မဇ္ဈရိယတရား ၅ ပါး'နှင့်တူ၏။

ဝန္ဒနာအပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ဖြေကြား ပညာသျှင်။ ။ရှိခိုးခြင်း အမျိုး

အစား ၃ ပါး။ ။(၁) ကာယ ဝဋ္ဋနာ-ကိုယ်အင်္ဂါတို့ဖြင့် ရှိခိုးခြင်း။ (၂) ဝစီ ဝန္ဒနာ-ဂုဏ်ကျေးဇူးတို့ကို နှုတ်မြွက်၍ ရှိခိုးခြင်း။ (၃) စိတ္တ ဝန္ဒနာ-ဂုဏ်ကျေးဇူးတို့ကို အစဉ်အောက်မေ့၍ စိတ်ဖြင့် ရှိခိုးခြင်း။

ဝသီဘော် ၅၊ ခေါ်ဆိုပြား၊ ပိုင်းခြား ဆင်ခြင်ဥာဏ်။ ။လေ့ကျင့်ခြင်းသို့ ရောက်ပြီးသော တရား ငါးပါး။ သ-ရုဏ္ဏ ဒီပနီဋီကာ ဒု။ ။(၁) အာဝဇ္ဇန ဝသီဘော်-ဈာန်မှထသောအခါ ဘဝင်ကို အကြိမ်များစွာ မကျစေဘဲ ဈာန်အင်္ဂါတို့ကို လျင်မြန်စွာ ဆင်ခြင်နိုင်သော 'အာဝဇ္ဇန်း'ကိုခေါ်သည်။ (၂) သမာပဇ္ဇန ဝသီဘော်-ဈာန်ကိုအလိုရှိသောခဏ၌ ဖြုတ်ချည်းဝင်စားနိုင်ခြင်းမျိုးကိုဆိုသည်။ (၃) ဝုဋ္ဌာန ဝသီဘော်-မိမိပိုင်းဖြတ် မှန်းဆထားသော အချိန်၌ ဈာန်ဇောမှဖြုတ်ချည်းထနိုင်ခြင်းကိုဆိုသည်။ (၄) အဓိဋ္ဌာန ဝသီဘော်-မိမိအဓိဋ္ဌာန်ထားသမျှသော ကာလပတ်လုံး ဈာန်ဇောကို ဖြစ်စေနိုင်ခြင်းကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၅) ပစ္စဝေက္ခဏာ ဝသီဘော်-ဈာန်အင်္ဂါကိုဆင်ခြင်ပြီးလျှင် တဖန် ဈာန်ကို အလျင်အမြန် ဝင်စားရန်အတွက် ဈာန်အင်္ဂါတို့ကိုဆင်ခြင်သောအခါ ၇ ကြိမ် မကျစေမူ၍ ၄ ကြိမ် ၅ ကြိမ်မျှသာကျစေသော 'ပစ္စဝေက္ခဏာဇော'ကို ခေါ်ဆိုသည်။

(ဝါ)

ဝါကျဏ္ဏ ဒေါသမျိုး ၆ ပါး။ ။ဝါကျအနက် အပြစ် ၆ ပါး။(၁) အပက္ကမ ဒေါသ-ရှေ့နောက်စကားစဉ် ဖေါက်ပြန်သောအပြစ်။ ပုံ-'ဘာဝနာ သီလ ဒါန'စသည်။ (၂) ဂမ္မ ဒေါသ-မယဉ်ကျေးသောစကားလုံးတို့ဖြင့် ရေးသုံးမှု။ ပုံ-'ကျယ်သောဖင်၊ ရှင်မြူးဖူးထသောနို့'စသည်။ (၃) သံသယတ္ထ ဒေါသ-ယုံမှားဘွယ်ရှိသော အနက်ထွက်သည့် အသုံးအနှုန်းမျိုး။ ပုံ-'ပေးလှူဒါန ထိုဗုဒ္ဓကို' 'သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ ပစ္စေကဗုဒ္ဓ'။ (၄) ဘဋ္ဋရိတိ ဒေါသ-ဝိဘတ်အနက် ကျိုးပျက်သော အနှုန်းအဖွဲ့မျိုး။ ပုံ- 'ထိုထက်နည်းနည်း၊ လှ

ပြီးဒါန'။ 'နည်းလျှင်'အောက်'နှင့်သုံးရမည်၊ များမှ'ထက်'နှင့်သုံးရမည်'။ (၅) ဩဇိတြဟီန ဒေါသ-ရှေ့နောက်မညီ ယုတ္တိမတန်သော အသုံးအနှုန်း။ ပုံ-'ခြသေ့ ဆင် ကျား၊ မကြောက်ဘြားဘဲ၊ ကြွက်သားနီတာ၊ ကြောက်ရွံ့ရှာသည်'။ (၆) ဒုဋ္ဌာ လင်္ကာတိ ဒေါသ-အလင်္ကာများကို ဖျက်ဆီးသော အပြစ်ဒေါသ အသုံးအနှုန်းဟူသမျှ။

ဝါကျဒေါသမျိုး ၉ ပါး။ ။စာပေဝါကျစီကုံးရာ၌ ရှောင်ရှားရမည့်အပြစ် ၉ ပါး။ အလင်္ကာဥပဒေရပ်များ။ (၁) ဧကတ္ထဒေါသ-အကျိုးမရှိဘဲလျက် အနက်သဒ္ဒါ ၂ ပါးကို ထိုဝါကျ၌ အဖန်တလဲလဲ ထပ်၍ပြဆိုခြင်းမျိုး။ (၂) ဘဂ္ဂရီတိ ဒေါသ-စကားအစဉ်ကျိုးပျက်လျက် ရှုပ်ထွေးမြုပ်ကွယ်သွားသော အသုံးအနှုန်းများ။ (၃) ဂမ္မ ဒေါသ-ရိုင်းပြသောစကားလုံး အသုံးနှုန်းတို့ဖြင့် စီကုံးမှု။ (၄) အဓပတတ္ထ ဒေါသ-ပိဋကဏ္ဍခေါ် အနက်ပေါင်း အဓိပ္ပါယ်ကောက်၍မရနိုင်သော စီကုံးမှုမျိုး။ (၅) ဗျာကိဏ္ဏ ဒေါသ-စပ်သင့်နီးသင့်သောပုဒ်များကို နီးနီးမထား ကျော်လွှားခုန်ပေါက် ကမောက်ကမ ရှုပ်ထွေးစွာပြထားမှုများ။ (၆) ယတိဟိန ဒေါသ-ဖြတ်ရမည့်နေရာ၌ အဖြတ်မပြု ဖြတ်မရအောင် ရေးသားထားမှုများ။ (၇) အတိဝုတ္တ ဒေါသ-အပြောကြီးလွန်း ကြွားလွန်းသော စီကုံးရေးသားမှု။ (၈) သဗန္ဓ ဖရုသ ဒေါသ-ကျယ်လောင်သောအသံဖြင့် ရွတ်ဖတ်ရသည့် ခနိတ အက္ခရာတွေ များများထည့်သွင်း စီကုံးမှု။ (၉) ကမစ္စုတ ဒေါသ-လောကသုံး ထုံးတမ်းစဉ်လာမှ တော်လွန်ပုန်ကန်သော အသုံးအနှုန်းများ။

ဝါဆိုခြင်းများ၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ဘုရားခွင့်ပြုချက်။ ။ရဟန်းတော်များ ၃ လအတွင်း အရပ်တပါးသို့ မရွှေ့မပြောင်းရဘဲ နေထိုင်ကပ်ဆိုရမည့် အချိန်ကာလမျိုး ၂ စား။ (၁) ပုရိမဝါ-ဝါဆိုလပြည့်ကျော် တရက်နေ့မှသည် သီတင်းကျွတ်လပြည့်နေ့ထိ၊ ၎င်းကို 'ပထမဝါ' ဟုလည်းခေါ်ဆိုသည်။ (၂) ပစ္ဆိမဝါ- ဝါခေါင်

လပြည့်ကျော် တရက်နေ့မှသည် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်နေ့ထိ၊ ၎င်းကို 'ဒုတိယဝါ' ဟုလည်းခေါ်ဆိုသည်။

ဝါတော်ဆိုရာ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓါ၊ ၄၅နှာ ၁၇ သိ။ ။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာနှင့် ဗိုလ်ကလေး ဦးသက်ရှည်ရေး ဝါတော်စဉ်မြေပုံမှ။ (၁) ဗာရာဏသီပြည် မိဂဒါဝုန် တော နန္ဒိယ ဝိဟာရ၌ ပဌမဝါဆိုသည်။(၂) ရာဇဂြိုဟ် ဝေဠုဝန်ကျောင်း၌ ဒု၊တ၊စ ပေါင်း ၃ဝါ။ (၃) ဝေသာလီပြည် မဟာဝုန်ကျောင်း၌ ပဥ္စမဝါ။ (၄) ရာဇဂြိုဟ် မကုဋ္ဌတောင် ချယားတော၌ ဆဋ္ဌမဝါ။ (၅) တာဝတိံသာ ပင်လယ်ကသစ်ပင်ရင်း၌ သတ္တမဝါ။(၆) ဘဂ္ဂတိုင်း သံသုမာရတောအုပ်၌ အဋ္ဌမဝါ။ (၇) ကောသမ္ဗီပြည် ဃောသိတာရုံကျောင်း၌ နဝမဝါ။(၈) ၎င်းပြည် ပလလည်းတော အင်ကြင်းပင်အောက်၌ ဒသမဝါ။ (၉) မြဟ္မဏဂါမ နာလိကာရုံကျောင်းတော်၌ ဧကာဒသမဝါ။(၁၀) ဝေရဥ္စာပုဏ္ဏားရွာ တမာပင်ရင်း၌ ဒွါဒသမဝါ။ (၁၁) စာလိယတောင်၌ ၁၃ ဝါမှာတကြိမ်, ၁၈ နှင့် ၁၉ ဝါမှာ တကြိမ်ပေါင်း ၃ ဝါ။ (၁၂) သာဝတ္ထိပြည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ ၁၄ ဝါမှာတကြိမ်, ၂၁ ဝါမှ ၄၄ ဝါထိတကြိမ်ဆို။ ပေါင်း ၂၅ ဝါ။ (၁၃) ကပ္ပိလဝတ်ပြည် နိဂြောဓာရုံကျောင်း၌ ပန္နရသမဝါ။ (၁၄) အာဠဝီပြည် မဟာဝုန်တော၌ သောဠသမဝါ။ (၁၅) ရာဇဂြိုဟ်ပြည်နယ် နလန္ဒရွာ သာရိပုတ္တရာမကြီးကျောင်း၌ သတ္တရသမဝါ။ (၁၆) ၎င်းနယ် ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်၌ ဝိသတိမဝါ။ (၁၇) ၄၅ ဝါမြောက်နောက်ဆုံး ဝေဠုဝရွာ၌ ဝါဆိုတော်မူသည်။

ဝါဒ် ၁၀ ပါး၊ လိမ္မာပြား၊ စကားအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ကထာမျိုး ၁၀ ပါး'' ၌ရှုပါလေ။

ဝါပန်သွားရာ၊ ရဟန်းမှာ၊ မှတ်ပါ 'တုံ' ၃ ချက်။ ။ရဟန်းတော်များ ဝါတွင်း ခရီးသွားရန် အတွက် တုံ ၃ ချက်ခေါ် အင်္ဂါ ၃ ပါးနှင့် ပြည့်စုံမှ ဝါကျိုး ဝါပျက် ဝိနည်းဥပဒေမှ လွတ်သည့် ဝါပန်၍ သွားကောင်းသည် ဟူ၏။ ။(၁) ဒါနဥ္စ ဒါတုံ- အ

လှူပေးခြင်း၄ါ အလှူခံပင့်ခြင်း။ (၂) ဓမ္မဋ္ဌ သောတုံ–တရားနာခြင်း၄ါ တရားဟောပင့်ခြင်း။ (၃) ဘိက္ခုံစ ပဿိတုံ–ဖူးမြင်လို၍ ပင့်ခြင်း။

ဝါယော ဓာတ်မျိုး ၆ ပါး။ ။လေဓာတ်ကို ဝါယောဓာတ်ဟုခေါ်ဆိုသည်။ သတ္တဝါတို့၏ ကိုယ်တွင်း၌ ၆ ပါး အပြား ရှိ၏။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်။ ။(၁) ဥဒ္ဒင်္ဂမ ဝါယော–အထက်သို့ ပျံ့အန် ဆန်တက်တတ်သောလေ။ (၂) အဓောဂမ ဝါယော–အောက်သို့ စုံဆင်းသောလေ။ (၃) ကုစ္ဆိဋ္ဌ ဝါယော-ဝမ်းတွင်း၌ တည်သောလေ။ (၄) ကောဋ္ဌာသယ ဝါယော=အူမ၌ တည်သောလေ။ (၅) အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရီ ဝါယော–အင်္ဂါကြီးငယ်သို့ လျှောက်သွားသောလေ။ (၆) အဿာသ ပဿာသ ဝါယော–ထွက်သက် ဝင်သက်လေ။

ဝါရမိတ္တု၊ သတ္တရူ၊ မှတ်ရှု ၇ နေ့။ ။ဘေးရန်များသော ရက်တို့ဖြစ်၍ အမှုကိစ္စ မပြုရဟု ဗေဒင်ကျမ်း၌ ဆို၏။ ။(၁) တနင်္ဂနွေနေ့–ဆန်း ဆုတ် ၁၂ ရက်နှင့် ကြုံမူ ဝါရမိတ္တု။ (၂) တနင်္လာနေ့–ဆန်း ဆုတ် ၁၁ ရက်။ (၃) အင်္ဂါနေ့–ဆန်း ဆုတ် ၁၀ ရက်၊ (၄) ဗုဒ္ဓဟူးနေ့–ဆန်း ဆုတ် ၉ ရက်။ (၅) ကြာသပတေးနေ့–ဆန်း ဆုတ် ၈ ရက်၊ (၆) သောကြာနေ့-ဆန်း ဆုတ် ၇ ရက်။ (၇) စနေနေ့-ဆန်း ဆုတ် ၆ ရက်နှင့် ကြုံမူ ဝါရမိတ္တု။

(ဝိ)

ဝိကာရရုပ်မျိုး ၅ ပါး။ ။အထူးထူးအပြားပြား ခြားနားသော အမူအရာရှိသည့်ရုပ် ၅ ပါး။ ၄င်းကို 'ရုပ် ၂၈ ပါး'၌ ပြခဲ့ပြီ။

ဝိကာလဘောဇန ဆက္က သီလ။ ။၄င်းသရုပ် 'ခြောက်ပါးသီလ'နှင့်တူ၏။

ဝိကာလဘောဇနသိက္ခာပုဒ်၏ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။၄င်းလေးပါးနှင့်ညီက ထိုသိက္ခာပုဒ်ပျက်၏။ (၁) မွန်းတည့်သည်မှ အရုဏ်တက်အတွင်း ဝိကာလချိန်လည်းဖြစ်စေ။ (၂) ခဲဘွယ်မျိုး ၁၂ ပါး၊

ဘောဇဥ်မျိုး ၅ ပါးတို့တွင် တပါးပါးသော ယာဝကာလိကလည်း ဖြစ်စေ။ (၃) ထိုယာဝကာလိကဝတ္ထုတို့ကို စားမျိုသည်လည်းဖြစ်စေ။ (၄) မရှုးသူလည်းဖြစ်စေ။

ဝိဇ္ဇာ ၃ ပါး။ ။ပု,ဒိ,အာ ခေါ် ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ်တော်, ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်တော်, အာသဝက္ခယဉာဏ်တော်, ၎င်းသုံးပါးကို ခေါ်ဆိုသည်၊ သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ်အဋ္ဌကထာ။

ဝိဇ္ဇာ ၈ ပါး။ ။အတူးသဖြင့် သိကြောင်းဖြစ်သော အလင်းရောင်ဉာဏ်အပြား ၈ ပါး။ ဇာတိဝုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ်—ရှေးရှေးသောဘဝ ခန္ဓာအစဥ်ကို မြင်နိုင်သောဉာဏ်။ (၂) ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်—နီး,ဝေး,သေး, ကြီးသော ရူပါရုံဟူသမျှ အကုန်မြင်စွမ်းနိုင်သောဉာဏ်။ (၃) အာသဝက္ခယဉာဏ်—တထောင့်ငါးရာ ကိလေသာကို ပယ်ခွါသတ်ဖြတ်တတ်သော အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ်။ (၄) ဣဒ္ဓိဝိဓဉာဏ်—ထူးထွေအံ့ဆန်းသော တန်ခိုးတော်အရပ်ရပ်ကို ဖန်ဆင်းနိုင်သောဉာဏ်။ (၅) ဒိဗ္ဗသောတဉာဏ်—ဝေး, နီး တိုး,ကျယ်သော အသံဟူသမျှကို ကြားစွမ်းနိုင်သောဉာဏ်။ (၆) စေတော ပရိယဉာဏ်—စိတ်အစဥ်ကို လိုက်၍သိသောဉာဏ်။ (၇) မနော မယိဒ္ဓိဉာဏ်—စိတ်ကြိုက်တိုင်းကိုယ်ပြီးသော တန်ခိုးတော်ရှိသည့်ဉာဏ်။ (၈) ဝိပဿနာဉာဏ်—ဝိပဿနာ ဉာဏ်စဥ်အရပ်ရပ်။

ဝိဇ္ဇာဓရ မျိုး ၅ ပါး။ ။ကျေးဇူးရှင် လယ်တီဆရာတော် ဘုရားကြီးနှင့် သေက္ခ ဇေတဝန် ဦးတိလောက အရှင်မြတ်တို့စီရင်ရေးသားသော ဝိဇ္ဇာမဂ္ဂဒီပနီကျမ်းမှ။(၁) ဝေဒ ဝိဇ္ဇာဓရ—ဇာတ်, ယတြာ သာမ, အာတပွနခေါ် ဗေဒင်လေးမျိုးတတ်သူ။ (၂) မန္တ ဝိဇ္ဇာဓရ—လက္ခဏာ ကျမ်း, နိမိတ်ကျမ်း, ဂါထာမန္တရား, ဆေးဝါးဓာတ်ကျမ်းစသည့် စက်မှု, လက်မှု, လောကီပညာအတတ်အမျိုးမျိုးတတ်သူ။ (၃) ဂန္ဓာရီ ဝိဇ္ဇာဓရ—ဓနသိဒ္ဓိ, အာယုသိဒ္ဓိ, စိန္တာမယသိဒ္ဓိ, ပထဝီသိဒ္ဓိ, အာကာသသိဒ္ဓိ, ဥဒကသိဒ္ဓိ မျိုးကို ပေါက်၍ နတ်သိကြားတို့လောက် အစွမ်းရှိသောဆေးဝိဇ္ဇာ, အင်းဝိဇ္ဇာ, ပြဒါးဝိဇ္ဇာ, သံဝိဇ္ဇာ ဟူသမျှ၊ (၄) လောကီယ ဝိဇ္ဇာ

ဇ္ဇာစရဏ်– လောကီအဘိညာဉ်ငါးပါးကို ရတော်မူကြသော ဈာန်ပျံ ပုဂ္ဂိုလ်အပေါင်း။ (၅) အရိယ ဝိဇ္ဇာစရဏ်–အနိစ္စ ဒုက္ခ အနတ္တ ရုပ်, နာမ်, ဓမ္မ သင်္ခါရတို့ကို အဟုတ်အမှန် သိတော်မူကြသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ယောက်။

ဝိဇ္ဇာစရဏ်မျိုး ၅ ပါး၊ တနည်း။ ။၁၊ပြဒါးဝိဇ္ဇာ၊ ၂၊ သံဝိဇ္ဇာ။ ၃၊ဆေးဝိဇ္ဇာ။ ၄၊ အင်းဝိဇ္ဇာ။ ၅၊ မန္တာန်ဝိဇ္ဇာ၊ ထို့ကြောင့် ဦးပုည အဂ္ဂရတ် မေတ္တာစာ၌။ "ပါဠိအဋ္ဌကထာ ဋီကာကျမ်း ပေါင်း စာဟောင်းစာတမ်း ထုံးတမ်းရာဇဝင်တို့ကို ဆင်ခြင်ထောက်စာ၍ ဝိဇ္ဇာစရဏ်ဖြစ်ဟန်မှာ။ ပြဒါး, သံ,ဆေးစား အင်း,မန္တန် အတတ်များကြောင့် ကောင်းကင်သွားရွှေငွေ အထွေထွေတန်ခိုး မျိုးတို့ကို အစိုးရလတ်၍ လူ့ရပ်နတ်ပြည် လှည့်လည်သွားလာသော ဝိဇ္ဇာဓရစ်ငါးရပ်ရှိသည်ဟု ဆိုထားသေး၏။

ဝိဇ္ဇာမျိုး ၄ ပါး။ ။လောကီ လောကုတ္တရာတို့ကို သိကြောင်း၊ သို့မဟုတ် သိတတ်သော တရား ၄ ပါးဟူ၏။ (၁) လောကီယ ဝိဇ္ဇာ–ဗြဟ္မဇာလသုတ် မဟာသီလခန်းတွင်လာသော အင်္ဂဝိဇ္ဇာ, နိမိတ္တကဝိဇ္ဇာ, ဥပ္ပါတဝိဇ္ဇာ, သုပိနဝိဇ္ဇာ, လက္ခဏဝိဇ္ဇာ စသည့် များစွာသော လောကီအတတ်စု (၂) ဗြာဟ္မဏ ဝိဇ္ဇာ–တိဗ္ဗေဒ ဝေဒါနံ ပါရဂူ ဟူသော ပါဠိတော်အရ ဗေဒဝိဇ္ဇာပုဏ္ဏားတို့၏ အတတ်ဖြစ်သော ဗေဒင်သုံးပုံ။ (၃) ဈာသိ ဝိဇ္ဇာ – သာသနာပ အခါ၌ ရသေ့ယောဂီတို့ လက်သုံး အကောင်းဆုံးခေါ်ရသည့် ဈာန်တရားစုနှင့် ဒိဗ္ဗစက္ခု, ဒိဗ္ဗသောတ, စေတောပရိယ, ပုဗ္ဗေနိဝါသ, ဣဒ္ဓိဝိဓ, ခေါ် လောကီအဘိညာဉ် ငါးရပ်အတတ်စု။ (၄) ဗုဒ္ဓ ဝိဇ္ဇာ–ဉာဏ်ပညာ၏ အရာဌာန သာသနလက်သုံးဖြစ်သော ဝိဇ္ဇာရှစ်ပါးတရားစု။

ဝိဇ္ဇာအတတ် ၁၈ ရပ်။ ။၎င်း တစ်ဆဲ့ရှစ်ရပ်သော အတတ်တို့ကို နှုတ်ဖြင့် ရွတ်ဖတ်သရဇ္ဈာယ်ရသောကြောင့် အဋ္ဌာရသ ဝိဇ္ဇာဟု လောကီကျမ်းတို့၌ ၎င်း ဓိသဏ္ဍာပုရာဏ်၌ ၎င်းလာ၏။ ။(၁) ကပ္ပ– မန္တာန်မန်းမှုတ်နည်းအတတ်ကျမ်း။ (၂) ဗျာကရဏ-သံနေ သံထား

သဒ္ဒါပုဒ်များကို ပြသော အတတ်ကျမ်း။ (၃) ဇောတိသတ္တ–ဂြိုဟ်နက္ခတ်တို့၏ သရုပ်သဏ္ဍာန်နှင့် ကောင်းဆိုးကို ဟောဆိုနည်းကျမ်းအတတ်။ (၄) သိက္ခာ–သရ ဗျည်း ဌာန် ကရိုဏ်း ပယတ်တို့ကို ရွတ်ဆိုပုံနှင့် ပြသော ကျမ်း။ (၅) နိရုတ္တိ- ဝဏ္ဏလာပုံ ပစ္စည်းသက်ပုံ ဝိဂြိုဟ်ပြုပုံတို့ကို ဆိုသော ကျမ်းအတတ်။ (၆) ဆန္ဒောဝိစိတိ–ဆန်း ကျမ်းအတတ်။ (၇) သာမ ဗေဒင်။ (၈) ယဇုဗေဒင်။ (၉) ဣရု ဗေဒင်။ (၁၀) အာထဗ္ဗဏ ဗေဒင်တို့ကိုဟောဆို သရုဇယ်သော အတတ်။ (၁၁) မိမံသာ–ကံ၏ အကြောင်းအရာ ပြဟ္မာ၏အကြောင်းအရာကို စိစစ်ဟောဆိုဆုန်းဖြတ်သော ကျမ်းအတတ်။ (၁၂) ဉာယ–တက်ကျမ်းမျိုးစုံ အတတ်။ (၁၃) ဓမ္မသတ္ထ–တရားဥပဒေ ဓမ္မသတ် ကျမ်း အတတ်။ (၁၄) ပုရာဏ–ရှေးဟောင်း အကြောင်းစကားတို့ကို ဆိုသော ကျမ်းအတတ်။ (၁၅) အာယုဗေဒ–ဆေးကျမ်းဟော အတတ်။ (၁၆) ဓနုဗ္ဗေဒ–မန္တာန် မန်းမှုတ်၍ ပြုအပ်သော လေးပစ်အတတ်။ (၁၇) ဂန္ဓဗ္ဗဗေဒ–သီဆိုကျူးရင့်ကခုန်မှုအတတ်။(၁၈)အတ္ထသတ္ထ–အကျိုးစီးပွါး များစေမည့် ယဉ်ကျေးစွာ ပြောဆိုပုံနည်းမျိုးနှင့် စကားရေလုပုံ နည်းတို့ကို ပြသော ကျမ်းအတတ်။

ဝိညတ်မျိုး ၂ ပါး။ ။သိစေတတ်သော အမှုအရာ နှစ်ပါး။ ။(၁) ကာယ ဝိညတ်–ကိုယ်အမူအရာဖြင့် မျက်စိမှိတ်ခြင်း ခေါင်းညိတ်ခြင်း လက်ပြခြင်း စသည်မျိုး။ (၂) ဝစီ ဝိညတ်–နှုတ်ဖြင့် ပြောဆိုခြင်းမျိုး။

ဝိညာဉ် ၆ ပါး။ ။သိတတ်သော တရားသဘောစု ၆ ပါး။ ။ (၁) စက္ခုဝိညာဉ်–မြင်သိစိတ်။ (၂) သောတဝိညာဉ်–ကြားသိစိတ်။ (၃) ဃာန ဝိညာဉ်–နံသိစိတ်။ (၄) ဇိဝှါ ဝိညာဉ်–လျက်သိစိတ်။ (၅) ကာယ ဝိညာဉ်–ထိသိစိတ်။ (၆) မနော ဝိညာဉ်–တွေးသိစိတ်။

ဝိညာဏဋ္ဌိတိ ၇ ပါး။ ။ဝိညာဉ်၏တည်ခြင်း ၇ မျိုး။ အင်္ဂုတ္တရသတ္တကနှင့် မဟာနိဒါနသုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) နာနတ္တ ကာယာ

နာနတ္တသညီ—ကိုယ်အမျိုးမျိုး သညီအမျိုးမျိုးရှိသော လူနှင့် နတ်အချို့, ဝိနိပါတိက အသုရာအချို့။ (၂) နာနတ္တ ကာယာ ဧကတ္တသညီ—ကိုယ်အမျိုးမျိုး သညီကား တခုတည်းသာရှိသော ပဌမဈာန် ၃ ဘုံဗြဟ္မာများ၊ (၃) ဧကတ္တ ကာယာ နာနတ္တ သညီ—တူသောကိုယ်ရှိ၍ သညီအားဖြင့် ပြားကုန်သော ပရိတ္တာဘာ, အပ္ပမာဏာဘာ, အာဘဿရာဗြဟ္မာများ။ (၄) ဧကတ္တ ကာယာ ဧကတ္တသညီ—တူသောကိုယ် တူသောသညီရှိကြကုန်သော ပရိတ္တာသုဘာ, အပ္ပမာဏာသုဘာ, သုဘကိဏှာ ဗြဟ္မာများ။ (၅) အာကာသာနဉ္စာယတနဘုံ ဗြဟ္မာများ။ (၆) ဝိညာဏဉ္စာယတနဘုံဗြဟ္မာများ။ (၇) အာကိဉ္စညာယတနဘုံ ဗြဟ္မာများ။

ဝိညာဏဋ္ဌိတိ ၄ ပါး။ ။ဝိညာဉ် ၄ ပါးကိုပင် ဌာတ်နေရာ၌ 'ဝိညာဏဋ္ဌိတိ ၄ ပါး'ဟု ခေါ်ဝေါ်၏။ အနက်အဓိပ္ပါယ် အတူတူပင်။

ဝိတက်မျိုး ၃ပါး။ ။မကောင်းကြံစည်ခြင်း၃ပါး။ဇာတိပုတ်အဋ္ဌကထာ။ (၁) ကာမ ဝိတက်—ကာမဂုဏ်ကို ကြံစည်ခြင်း။ (၂) ဗျာပါဒ ဝိတက်—သူတပါးအား သေကြောင်း ပျက်စီးကြောင်းကို ကြံစည်ခြင်း။ (၃) ဝိဟိံသ ဝိတက်—သူတပါးကို ညှင်းဆဲနှိပ်စက်ခြင်းငှါ ကြံစည်ခြင်း။

ဝိတက်မျိုး ၃ ပါးတနည်း။ ။နိက္ခမဝိတက်, အဗျာပါဒဝိတက်, အဝိဟိံသဝိတက်တို့ကို ခေါ်သည်။ ၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်မူကျယ်'သမ္မာသင်္ကပ္ပမျိုး ၃ ပါး'၌ ဆိုအံ့၊

ဝိထိ ၃ ပါး၊ နေလများ၊ လမ်းသွားပေဒင်လာ။ ။နေမင်း၏သွားလမ်းကို အတွင်းဝိထိ, အလယ်ဝိထိ, အပြင်ဝိထိ ၃ ပိုင်းညှိ၍ လမ်း ၃ ပါးဖြင့် ပိုင်းခြားပြခြင်းမျိုး။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာနှင့် သာရတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။ (၁) ဗာဟိရဝိထိ—အပြင်လမ်း၊ တန်ဆောင်မုန်းလဆန်း ၁၅ရက်နေ့ညဉ့် ၂ချက်တီးချိန်မှစ၍ထွက်သွားရာ ပြာသိုလပြည့်နေ့ညဉ့် ၂ ချက်တီးချိန်၌ ဗာဟိရဝိထိ၏ လမ်းဆုံးအစွန်သို့ ရောက်လေသည်။ ထိုအချိန်မှ တဖန်ပြန်လှည့်ဝင်လာရာ တပေါင်း

လဆန်း ၁၅ ရက်နေ့ညဥ့် ၂ချက်တီးချိန်၌ ဗာဟိရဝိထိခရီး၏ မူလအစသို့ ပြန်ရောက်ရကား အသွားအပြန် ၄ လဖြင့် ဗာဟိရဝိထိကုန်ဆုံး၏။ (၂) မဇ္ဈိမဝိထိ- အလယ်လမ်း၊ တပေါင်းလဆန်း ၁၅ ရက်နေ့ညဥ့်၂ ချက်တီးချိန်မှစ၍ မဇ္ဈိမဝိထိခေါ် အလယ်ပိုင်းလမ်းသို့ ဝင်လာရာ ကဆုန်လပြည့်နေ့ညဥ့် ၂ချက်တီးချိန်၌ အလယ်ပိုင်းလမ်းဆုံးသို့ရောက်၏။ ထိုမှဆက်ပြီး အဗ္ဘန္တရဝိထိထဲသို့ဝင်သွားရာ သွား, ပြန် ၄ လမျှကြာပြီးသော် တော်သလင်းလဆန်း ၁၅ရက်နေ့ ညဥ့်၂ ချက်တီးချိန်မှစ၍ မဇ္ဈိမဝိထိထဲသို့ တဖန် ပြန်အထွက် လမ်းခရီးဖြင့် သွားလေရာ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်နေ့ညဥ့် ၂ ချက်တီးချိန်၌ မဇ္ဈိမဝိထိ အလယ်ပိုင်းလမ်းဆုံးသို့ရောက်လေသည်။ (၃) အဗ္ဘန္တရဝိထိ– အတွင်းလမ်း၊ကဆုန်လဆန်း ၁၅ ရက်နေ့ညဥ့်၂ချက်တီးကျော်မှစ၍ အဗ္ဘန္တရဝိထိခေါ် အတွင်းဘက်လမ်းသို့ စဝင်သွားရာ ဝါဆိုလပြည့်နေ့ညဥ့် ၂ ချက်တီးချိန်၌ အတွင်းလမ်းဆုံးအစွန်းသို့ရောက်၏။ ထိုအချိန်မှ တဖန်ပြန်ထွက်လာရာ တော်သလင်းလဆန်း ၁၅ရက်နေ့ညဥ့် ၂ ချက်တီးချိန်၌ အဗ္ဘန္တရဝိထိခရီး၏အဆုံးသို့ရောက်ရကား အဝင်အထွက် ၄ လမျှဖြင့် အဗ္ဘန္တရဝိထိကုန်ဆုံး၏။

ဝိနည်း ၄ ပါး၊လူအများ၊ လိုက်စား ယဉ်ကျေးစွာ။ ။ယဉ်ကျေးမှုအတွက်ဆုံးမချက်အပြား၄ပါး၊ (၁)ဂိဟိဝိနယ–'အာဂါရဝိနယ'လူတိုင်းလိုက်နာကျင့်သုံးရသော ယဉ်ကျေးမှုတရားစုဥပဒေ လူ့ဝိနည်း။ (၂) သမဏ ဝိနယ–'အနာဂါရိယဝိနယ'ရဟန်း သာမဏေတို့ လိုက်နာကျင့်သုံးရသော ဝိနည်းပညတ်တော်များ။ (၃) သံဝရ ဝိနယ–'အနာဂါရိယ ဝိနယ' ရဟန်းရှင်လူတို့ လိုက်နာကျင့်သုံးရသော သံဝရဝိနည်း ၅ ပါး။ (၄) ပဟာန ဝိနယ–အကုသလဓမ္မတို့ကိုပယ်သော ပဟာနဝိနည်း ၅ ပါး။

ဝိနည်း ၅ ကျမ်း။ ။ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များ လိုက်နာကျင့်သုံးဆောက်တည်ရသော သာသနဝိညာဉ်ခေါ် ဥပဒေကျမ်းကြီး ၅ရပ်။ (၁) ပါရာဇိကဏ်ကျမ်း။ (၂) ပါစိတ်ကျမ်း။ (၃) မဟာဝါကျမ်း။ (၄) စူဠဝါကျမ်း။ (၅) ပရိဝါကျမ်း။

ဝိနည်းရှုဝိရိများ၊ ကျင့်ဝတ်ထား၊ တရား ၆၄။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'အနုဝဇ္ဇက ကျင့်ဝတ် ၆၄ ပါး' ၌ ပြခဲ့ပြီ။

ဝိပ္ပတ္တိစက်၊ ၄ ပါးကွက်၊ ရှောင်လျက် ပြေး၍သွား။ ။'သမ္ပတ္တိ စက် ၄ ပါး' ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ကို ယူပါလေ။ တနည်း 'စက် ၄ ပါး' ၏ သရုပ်နှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ကို ယူပါလေ။

ဝိပ္ပတ္တိတရား ၄ ပါး။ ။ပျက်စီးခြင်းသို့ ရောက်ခြင်း ၄ ပါး။ ၊ (၁) ဂတိ ဝိပ္ပတ္တိ-အပါယ်လေးဘုံ၌ ဖြစ်ရခြင်း။ (၂) ဥပဓိ ဝိပတ္တိ—ယုတ်ညံ့ချွတ်ယွင်းသော အတ္တဘောကို ရခြင်း။ (၃) ကာလ ဝိပတ္တိ—မကောင်းယုတ်မာသော မင်းတို့၏ လက်ထက်အခါ၌ ကာလ ဖေါက်ပြန်ခြင်း။ (၄) ပယောဂ ဝိပ္ပတ္တိ—မကောင်းမှုတို့နှင့် အသက်မွေးခြင်း။

ဝိပရိယေသနတရားကြီး ၄ ပါး။ ။ဖေါက်ပြန်၍ ရှာမှီးကျင့်သုံးသော တရားကြီး လေးပါး။ ခုဒ္ဒက ဝိဘင်းပါဠိတော်မှ။ ။(၁) သုဘ-အသုဘတရားစုကို သုဘဟု ထင်ကာ ရှာမှီးတွယ်တာ ကျင့်သုံးမှု။ (၂) သုခ—ဒုက္ခတရားစုကို သုခဟု ထင်ကာ ရှာမှီးတပ်မက် ကျင့်သုံးမှု။ (၃) နိစ္စ—အနိစ္စတရားစုကို နိစ္စဟု ထင်ကာ ၁ မှီးနှစ်သက် မပစ်ရက်နိုင်မှု။ (၄) အတ္တ-အနတ္တ တရားစုကို အတ္တ စွဲကာ သဲသဲမဲမဲ ခိုင်မြဲစွာ ယူနေမှု။

ဝိပ္ပလ္လာသ တရား ၃ ပါး။ ။သိ,မှတ်,ယူ,မှားဖေါက်ပြန်မှု တရား ၃ ပါး။ (၁) စိတ္တ ဝိပ္ပလ္လာသ—အသိမှားကို သိထားခြင်း, အသိ ဖေါက်ပြန်မှု။ (၂) သညာ ဝိပ္ပလ္လာသ—အမှတ်မှားကို မှတ်ထား ခြင်း, အမှတ်ဖေါက်ပြန်မှု။ (၃) ဒိဋ္ဌိ ဝိပ္ပလ္လာသ- အယူမှားကို ယူထားခြင်း, အယူဖေါက်ပြန်မှု။

ဝိပ္ပလ္လာသ တရား ၁၂ ပါး။ တနည်း။ ။၎င်း ၃ ပါး ၄ လီပေါင်း သော် ၁၂ ပါးဖြစ်၏။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်ပါဠိတော်။ (က) အနိစ္စ ရုပ်နာမ်၌။ မြဲသည်ဟု ၁ အသိမှား။ ၂ အမှတ်မှား။ ၃ အယူမှား။ (ခ) ဒုက္ခရုပ်နာမ်၌။ ချမ်းသာဟု ၁ အသိမှား။ ၂ အမှတ်မှား။ ၃ အယူမှား။ (ဂ) အနတ္တရုပ်နာမ်၌။ ငါကောင်ဟု ၁ အသိမှား။ ၂

အမှတ်များ။ ၃ အယူများ။ (ဃ) အသုဘရုပ်တရား၌။ တင့်တယ်ဟု ၁ အသိများ။ အမှတ်များ။ ၃ အယူများ။

ဝိပဿနာ ဉာဏ် ၁၀ ပါး။ ။အထူးထူးအပြားပြား ရှုဆင်ခြင်ရသော **မဟာဂီ ပုဂ္ဂိုလ်**တို့၏ ဉာဏ်အမြင်ဆယ်ပါး။ (၁) သမ္မသန ဉာဏ်–ရုပ်နာမ်တရားစုကို လက္ခဏာ ၃ ပါးတင်၍ ဆင်ခြင်သုံးသပ်သော ဉာဏ်။ (၂) ဥဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်– တရားတို့၏ ဖြစ်ပုံပျက်ပုံကို ရှုသောဉာဏ်။ (၃) ဘင်္ဂ ဉာဏ်–ရုပ်နာမ်တရားစု၏ အပျက်ကိုရှုသောဉာဏ်။ (၄) ဘယ ဉာဏ်–ရုပ်နာမ်တို့၏ ကြောက်မက်ဖွယ်ဘေးကို ရှုသောဉာဏ်။ (၅) အာဒီနဝ ဉာဏ်–ရုပ်နာမ်တို့၏ အပြစ်ကိုရှုသောဉာဏ်။ (၆) နိဗ္ဗိဒါ ဉာဏ်–ရုပ်နာမ်တို့၌ ငြီးငွေ့သောဉာဏ်။ (၇) မုစ္စိတုကမျတာ ဉာဏ်– သင်္ခါရတို့မှ လွတ်မြောက်လိုသောဉာဏ်။ (၈) ပဋိသင်္ခါဉာဏ်– ထိုသင်္ခါရတို့၌ အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တဟု ထပ်မံ၍ရှုသောဉာဏ်။ (၉) သင်္ခါရုပေက္ခာဉာဏ်–သင်္ခါရတို့၌ လျစ်လျူရှုနိုင်သောဉာဏ်။ (၁၀) အနုလောမဉာဏ်– ပြဆိုပြီးဉာဏ်စဉ်ရှစ်ပါးရော မဂ်ဗိုလ်တရားတို့ကိုပါ လျော်စွာရှုသောဉာဏ်။

ဝိပါက်တော် ၁၂ ပါး။ ။မြတ်စွာဘုရား၌ ထင်ရှားသော ဝိပါက်တော်များ။ ထေရအပဒါန် ပါဠိတော်လာ။ ။(၁) ပဌမ ဝိပါက်တော်။ (မေး) ဥရုဝေဠ၊ တောဝ မြိုင်ခွင်၊ ခြောက်နှစ်ပတ်လုံး၊ ကျင့်သုံးအရှင်၊ အားကုန်ခန်းလို့၊ ညှိုးနွမ်းငြိုငြင်၊ ပင်ပန်းရေးဝဋ်ကြွေး ဘယ်ကြောင့်တင်။ ။(ဖြေ) ကဿပဖျား၊ ထင်ရှားပွင့်သော်၊ ဇောတိပါလ၊ နာမအကျော်၊ ပုဏ္ဏားမာန်တက်၊ နှုတ်မြွက်အာဘော်၊ ဝစီပြင်း ရှေ့ရင်း ဝိပါက်တော်။ (၂) ဒုတိယ ဝိပါက်တော်။ (မေး) စိဉ္စမာဏာ၊ မိန်းမစေကျွန်၊ ကိုယ်ဝန်ရှိသော၊ ဆိုပြောအလွန်၊ လက်သယ်ထားလို့၊ ဘုရားကိုညွန်၊ စွပ်စွဲအဘယ့် ဝိပါက်ဝန်။ ။(ဖြေ) သောက်စားလွန်ကျူး၊ ယစ်မူးပျော်ရွှင်၊ သေသောက်သမား၊ ဖြစ်ငြားသခင်၊ ရဟန္တာမြတ်၊ ဆွမ်းရပ်သည်မြင်၊ အကျင့်ယုတ် ဖွင့်ထုတ် စွပ်စွဲအင်။ (၃) တတိယဝိ

ပါက်တော်။ (မေး) တိတ္တိစေခိုင်း၊ မိုက်ရိုင်းဒုဿီ၊ ထင်ရောင်ထင်မှား၊ ပြဗြားသုန္ဒရီ၊ လူရှင်အပေါင်း၊ ယုံကြောင်းပွေလည်၊ ရှင်တော်ထွတ် ဘယ်ဝဋ် ရှေးကမို။ ။(ဖြေ) မုန္နာဥဩဟု၊ မည်ရှိလောင်းတော်၊ မောက်ကြွားမှောက်မှား၊ သောက်စားအမျှော်၊ ရှင်ပစ္စေကာ၊ ဗုဒ္ဓမြင်သော်၊ ဒုဿီတဲ့ စွပ်စွဲ ဝဋ်ကြွေးပေါ်။ (၄) စတုတ္ထဝိပါက်တော်။ (မေး) သုန္ဒရီမိုက်၊ သတ်လိုက်သေရာ၊ တိတ္တိအသင်း၊ သတင်းလွှင့်ကာ၊ တပည့်များနှင့်၊ ဘုရားကိုသာ၊ လူအများယုံမှားဘယ်တွက်တာ။ ။(ဖြေ) လောင်းတော်ရသေ့၊ ပျော်မွေ့စံရာ၊ ရသေ့တဦး၊ ဈာန်မြူးကွန့်လာ၊ ဂြိုဟ်စိတ်ဇော၊ မနောဗ္ဗသာ၊ ကျင့်ယုတ်ကြီး နှုတ်သီး ချွန်သည့်တာ။ (၅) ပဥ္စမ ဝိပါက်တော်။ (မေး) ဝေဘာတောင်စောင်း၊ ကျောက်မောင်းဆင်ကာ၊ ဒေဝဒတ်ယုတ်၊ ခလုတ်အသာ၊ သူဖြုတ်ချလို့၊ ဗုဒ္ဓခြေမှာ၊ ကျောက်လွှာငြိ၊ ဒဏ်ထိ ဘယ်ဝဋ်ပါ။ ။(ဖြေ) သူကြွယ်မျိုးဇာတ်၊ ဖြစ်လတ်တုံချေ၊ ညီကိုလှည့်စား၊ ခေါ်သွားသလေ၊ ကျောက်နှင့်ဖိညှပ်၊ ထုသတ်ကြိတ်ခြေ၊ ကျောက်ဝိပါက် အဆက် ပါခဲ့ပေ။ (၆) ဆဋ္ဌမဝိပါက်တော်။ (မေး) ကျောက်လွှာထိပါး၊ မြတ်ဖျားထွတ်တင်၊ တည်နေဝပ်ကိန်း၊ သွေးစိမ်း အရှင်၊ ခြေမတော်ထဲ၊ ကိုက်ခဲနာကျင်၊ ဝိပါက်ရင်း အလင်းပြစေချင်။ (ဖြေ) သူငယ်ဖြစ်ခိုက်၊ လမ်းဦးပျော်ရွှင်၊ ရှင်ပစ္စေကာ၊ ဝေးမှအမြင်၊ ခဲနှင့်ပစ်လိုက်၊ ထိခိုက်ခြေတွင်၊ သွေးယိုဆင်း ရှေးရင်း ဝိပါဘ်ပင်။ (၇) သတ္တမ ဝိပါက်တော်။ (မေး) ဆွမ်းခံကြွမြန်း၊ ထိပ်ပန်းဘုန်းကြွယ်၊ မုန်ကျဆင်ကြီး၊ ခရီးအလယ်၊ ဒေဝဒတ်မိုက်၊ လွှတ်လိုက်ပြန်တယ်၊ ရင်ဆိုင်တွေ့ ဆင်ဖြေ့ ဘယ်ဝဋ်နွယ်။ ။(ဖြေ) ဆင်ထိန်း ဆင်ကျောင်း၊ အလောင်းဖြစ်တုံ၊ ရှင် ပစ္စေကာ၊ လမ်းမ အဆုံ၊ ဒေါသ ထားလို့၊ ပြစ်မှားသုန်မှုန်၊ ဆင်နှင့်တိုက် ဝဋ်လိုက် စေဘုံကြုံ။ (၈) အဋ္ဌမ ဝိပါက်တော်။ (မေး) ကျောက်လွှာ ခတ်လို့၊ သွေးခေါက်ဆူပူ။ ခြေမတော်ဦး၊ ထွတ်ဖူးတဆူ။ သွေးညိုကိန်းလို့၊ ကျိန်းဝပ်တော်မူ။ ဇီဝက၊ ခွဲရဘယ်ဝဋ်ဟူ။ (ဖြေ) ပဒေသရာဇ်၊ မင်းဖြစ်

စဉ်ဝယ်။ မူးယစ်သောက်စား၊ ဖောက်ပြားမဖွယ်။ လူ့ရှင်လတ်လျာ၊ ထိုးသတ်ပြန်ကာယ်၊ ဓါးဝိပါက်၊ အဆက်သူကနွယ်၊ (၉) နဝမဝိပါက်တော်။ (မေး) သုံးလူထွတ်ဖူး၊ မြိုက်မှူးသျှောင်ကော။ ရှိဖန်ခါလဲ၊ ခေါင်းခဲပလေ။ ဝေဒနာဝင့်၊ မလွှတ်တုံချေ။ ဘယ်ဝိပါက်၊ အဆက်ပါခဲ့ပေ။ (ဖြေ) ရှေးခါကပ်ဟောင်း၊ မကောင်းကံဆော်။ တံငါမျိုးဇာတ်၊ ဖြစ်သတ်သရော်။ ငါးတို့ဦးခေါင်း၊ ထုထောင်းမြင်သော်၊ ဝမ်းမြောက်မိ၊ လိုက်ဘိဝိပါက်တော်။ (၁၀) ဒသမ ဝိပါက်တော်၊ (မေး) ဝါတော်ကပ်တော့၊ မာရ်နတ်နှိုးဆော်။ ဝေရဉ္စာတိုင်း၊ သမိုင်းအကျော်။ မုယောဆွမ်းမို့၊ ကြမ်းကြမ်းထော်ထော်။ ဘုဉ်းပေးရ၊ ရှေးက ဘယ်ဝဋ်နော်။ (ဖြေ) မထင်မရှား၊ မျိုးသားဖြစ်တုံ။ ရဟန်းတော်များ၊ ဆွမ်းစားခိုက်ကြုံ။ ဆွမ်းကြမ်းစားဟု၊ ပြစ်မှားဆိုပုံ။ ဝဋ်စီထွက် ဝိပါက် တော်တွဲယုံ။ (၁၁) ကောဒသမဝိပါက်တော်။ (မေး) အထွတ်ဆုံးဟု၊ သုံးလူ့မျက်မှန်။ ခါးတော်ကိုက်ခဲ၊ အသဲအသန်။ ဝေဒနာများ၊ ခံစားရုံဖန်။ ဘယ်အကြောင်း၊ ကံဟောင်းထုတ်လို့ပြန်။ (ဖြေ) လက်ဝှေ့သတ်ကောင်း၊ အခါလောင်းဖြစ်သော်။ ပြိုင်ပွဲဆိုင်ပွဲ၊ နိုင်မြဲအကျော်၊ နိုင်လျှင်ခါးချိုး၊ ရိုက်ချိုးမြေခပေါ်။ အသဘ်ကောင်း၊ ဇာတ်ဟောင်းဝိပါက်တော်။ (၁၂) ဒွါဒသမဝိပါက်တော်။ (မေး) ဆဒ္ဒန်ဆယ်စီး၊ အားကြီးလျှင်မြန်၊ ဝမ်းတော်သွန်ပြား၊ ရွှေအားမသန်။ ခွေယိုင်နွဲ့လို့၊ မြန်းခဲ့နိဗ္ဗာန်။ ဖြေစေကြောင်း၊ ကံဟောင်းသိဘို့ရန်၊ (ဖြေ) ရောဂါကုစား၊ သမားဉာဏ်ကျယ်။ ရှင်သူဌေးသား၊ ဆေးဝါးကုတယ်။ ခမပေးလို့၊ ဟိုရှေးဘုန်းကြွယ်၊ ဝမ်းလားဆေး၊ တိုက်ကျွေးဝန့်ဟောင်းလည်။ သတိပေး ဥဒေါဇဉ် မြန်မာဂါထာ။ (က) ဝိပါက်ရောက်ရေး၊ ကြောက်သွေးတုန်ဘွယ်။ ဘုရားသော်လဲ၊ ရှောင်လွှဲမလွယ်။ တွေ့ကြုံမြဲ့၊ တဲလယ်လယ်။ မလွှတ်သေး၊ ဝဋ်ကြွေးခက်လှဘယ်။ (ခ) ကြင်နာတောက်ထား၊ သနားမျှော်ခေါ်။ ကုသိုလ်ပွါးမှု၊ အားပြုကြနော်။ နှိပ်စက်ညှင်းပန်း၊ သရမ်းပျက်ချော်။ ရှောင်ကြဉ်ရေး၊ ဝဋ်ကြွေးစင်ဘို့မျှော်။

ဝိမုတ္တိ တရား ၅ ပါး။ ။ကိလေသာမှ လွတ်မြောက်ခြင်းတရား ငါးပါး။ အကျယ် ဥဒါန်း အဋ္ဌကထာ၌ရှု။ (၁) တဒင်္ဂ ဝိမုတ္တိ–ကာမကုသိုလ်စု။ (၂) ဝိက္ခမ္ဘန ဝိမုတ္တိ–ဈာန်ကုသိုလ်စု။ (၃)သမုစ္ဆေဒ ဝိမုတ္တိ–မဂ်ကုသိုလ်စု။ (၄) ပဋိပဿဒ္ဓိန ဝိမုတ္တိ– ဖိုလ်တရားများ။ (၅) နိဿရဏ ဝိမုတ္တိ–နိဗ္ဗာန်တရားမြတ်။

ဝိမောက္ခ တရား ၃ ပါး။ ။သံယောဇဉ်စသည်တို့မှ လွတ်မြောက်နိုင်သော ပညာတရား ၃ ပါး။ (၁) သုညတ ဝိမောက္ခ–အတ္တမှ ဆိတ်သုံးလျက် သံယောဇဉ်စသည်တို့မှ လွတ်နိုင်သောပညာ။ (၂) အနိမိတ္တ ဝိမောက္ခ–နိစ္စဟူသော အကြောင်းစသည်မရှိဘဲ သံယောဇဉ်စသည်မှ လွတ်မြောက်နိုင်သောပညာ။ (၃) အပ္ပဏိဟိတ ဝိမောက္ခ–တဏှာဟူသည့် ကပ်ငြိမှီတွယ်ရာမရှိသော သံယောဇဉ်စသည်တို့မှ လွတ်မြောက်နိုင်သည့်ပညာ။

ဝိမောက္ခတရား ၈ ပါး၊ တနည်း။ ။နီဝရဏတရားတို့မှ ထွက်မြောက်သော တရားရှစ်ပါး ဟူ၏။ လိုရင်းအဓိပ္ပါယ်ချုပ်ကား ဈာန်တရားတို့ဖြင့် အာရုံပြောင်းမှုပင် ဖြစ်၏။ အကျယ်ကို အင်္ဂုတ္တိုရ် ဒုတိယ၊ ပဏ္ဏာသက ဒုတိယ၊ဘူမိစာဂဝဂ် ဝိမောက္ခ သုတ်၌ ကြည့်လေ။

ဝိရတီအပြားမျိုး ၃ပါး။ ။အကုသလ ဒုစရိတအမှုတို့ကိုမပြုကျင့် ဖဲကြဉ်ရှောင်ရှားမှု ၃ ပါး။ သာရတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။ (၁)သမာဒါန ဝိရတီ–သိက္ခာပုဒ်ကို ခံယူဆောက်တည်၍ လွန်ကျူးဘွယ် အချက်တို့မှ ရှောင်ကြဉ်မှု။ (၂) သမ္ပတ္တ ဝိရတီ - သိက္ခာပုဒ်ကို ခံယူဆောက်တည်မထားဘဲ လွန်ကျူးဘွယ်အာရုံတွေ့မှရှောင်ကြဉ်မှု။ (၃) သမုစ္ဆေဒ ဝိရတီ–ဒုစရိုက် ဒုရာစာရမှုကို ဘာတခုမျှ မပြုလုပ်တော့ဘဲ အကြွင်းမဲ့ရှောင်ကြဉ်သော လောကုတ္တရာဝိရတီကို ခေါ်သည်။ **မှတ်ချက်။** ။၃ အမှတ်ဝိရတီကို "သေတုဃာတ ဝိရတီ" ဟူသော အမည်ဖြင့်လည်း သီလက္ခန် ကူဋဒန္တသုတ်၌ လာသေး၏။ အနက်သဘော အတူတူပင်။

ဝိရတီစေတသိက် ၃ လုံး။ ။ဒုစရိုက်တို့မှ ကြဉ်ရှောင်သော တရား

သဘော ၃ ခု။ (၁) သမ္မာ ဝါစာ-ဝစီဒုစရိုက် ၄ ပါးမှ ရှောင်ခြင်းသဘော။ (၂) သမ္မာ ကမ္မန္တ-ကာယဒုစရိုက် ၃ ပါးမှ ရှောင်ခြင်းသဘော(၃)သမ္မာ အာဇီဝ-အသက်မွေးမှု၌ အထက်ပါ ဒုစရိုက် ၇ ပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသဘော။

ဝိရာဂတရား မျိုး ၃ ပါး။ ။ကိလေသာတို့မှ ကင်းခြင်းတရား ၃ ပါးဟူ၏။ (၁) တဒင် ဝိရာဂ- ခဏ္ဍခဏမျှ ရာဂကင်းခြင်း။ (၂) သမုစ္ဆေဒ ဝိရာဂ-ပြတ်စဲသည့်တိုင် ရာဂကင်းခြင်း။(၃) နိဿရဏ ဝိရာဂ-နိဗ္ဗာန်သို့ထွက်မြောက်သည့်တိုင် ရာဂကင်းခြင်း၊

ဝိလာသတရား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ ထင်ရှားမြတ်ဗုဒ္ဓါ။ ။ဘုရားရှင်၏ ဝိလာသအစိတ်အပိုင်း လေးပါးကို ဆိုသည်။ ဇိနာလင်္ကာရမှ။ (၁) ရူပ ဝိလာသ-ရူပကာယတော်၏။ (၂) ဉာဏ ဝိလာသ- ဉာဏ်တော်၏။ (၃)ဝါစာ ဝိလာသ-စကားတော်၏။(၄)ဇုဒ္ဓိဝိလာသ-တန်ခိုးတော်၏။ **၊မှတ်ချက်။** ။ မကြီးစည် နိုင်လောက်အောင် လျောက်ပတ်တင့်တယ်ခြင်းရှိသည်ကိုဆိုသည်၊အကျယ် ၎င်း၌ရှုလေ။

ဝိဝါဒဖြစ်ကြောင်း တရား ၆ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အကျယ်'ငြင်းခုန်ခြင်း အကြောင်း ၆ ပါး'ဟူသော စကားရပ်၌ပြခဲ့ပြီ၊

ဝိဝါဒဝတ္ထု မျိုး ၁၀ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ တရားတွေ့ ရန်ဖြစ်မှုမျိုး။ ၎င်းသရုပ်ကို 'အဓိကရုဏ်း ၄ ပါး'ဟူသောသရုပ်၏ 'ဝိဒါဒိကရုဏ်း'၌ ရှုပါလေ။

ဝိဝေကခေါ်၊ တရားတော်၊ ၃ ဘော်အဘယ်နည်း။ ၊ဆိတ်ငြိမ်ခြင်းတရား ၃ပါးဟူ၏။ (၁) ကာယဝိဝေက-အပေါင်းအဖေါ်တို့မှ ကင်းဆိတ်ခြင်း။ (၂) စိတ္တဝိဝေက-ကာမဂုဏ်၌ တပ်သောစိတ်မှကင်းဆိတ်ခြင်း။(၃)ဥပဓိဝိဝေက-ဥပဓိတရား ၄ ပါးတို့မှကင်းဆိတ်ခြင်း။

ဝိဝေကတရား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ခြားတနည်းလာ။ ။ကိလေသာတို့မှ ဆိတ်သုံးခြင်းတရားမျိုး ၃ ပါး။ (၁) တဒင် ဝိဝေက။ (၂) သမုစ္ဆေဒ ဝိဝေက၊(၃) နိဿရဏ ဝိဝေက။ အဓိပ္ပါယ် 'ပဟာန်ငါး' နှင့်တူ၏။

ဝိသဇ္ဇနီသံ၊ ကဗျာ့မှန်၊ ယူရန် ၁ဂ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် 'နိမ့်သံအပြား၊ ၁ဂ ပါး'နှင့် တူ၏။

ဝိသုဒ္ဓိ ၇ ပါး။ ။စင်ကြယ်မြင့်မြတ်မှု ၇ ပါး။ သာရတ္ထသင်္ဂဟ အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) သီလ ဝိသုဒ္ဓိ–သီလ၏ စင်ကြယ်မှု။ (၂) စိတ္တ ဝိသုဒ္ဓိ-စိတ်၏ စင်ကြယ် တည်ကြည်မှု။ (၃) ဒိဋ္ဌိ ဝိသုဒ္ဓိ–အယူအမြင်၏ စင်ကြယ်မှု။ (၄) ကင်္ခါ ဝိတရဏ ဝိသုဒ္ဓိ–ယုံမှားခြင်းမှ စင်ကြယ်မှု။ (၅) မဂ္ဂါမဂ္ဂ ဉာဏဒဿန ဝိသုဒ္ဓိ–မဂ်ဟုတ် မဟုတ်၌ ဉာဏ်အမြင် စင်ကြယ်မှု။ (၆) ပဋိပဒါ ဉာဏ ဒဿန ဝိသုဒ္ဓိ–မဂ်သို့ ရောက်ကြောင်း အကျင့်ကောင်း၌ ဉာဏ်အမြင် စင်ကြယ်မှု။ (၇) ဉာဏ ဒဿန ဝိသုဒ္ဓိ–သစ္စာလေးချက် ၁၆ နက်ကို ထက်မြက် စင်ကြယ်စွာ သိသော ဉာဏ်။

ဝိဟာရတရားမျိုး ၄ ပါး။ ။နေခြင်းမျိုး ၄ ပါးဟူ၏။ (၁) အရိယာပထ ဝိဟာရ–ရှာသူလူတို့၏နေခြင်းမျိုး။ (၂) ဒိဗ္ဗဝိဟာရ–နတ်တို့၏နေခြင်းမျိုး။ (၃) ဗြဟ္မဝိဟာရ–ဗြဟ္မာတို့၏နေခြင်းမျိုး။ (၄) အရိယဝိဟာရ-အရိယာတို့၏နေခြင်းမျိုး။ **မှတ်ချက်။** ။ တပါးထက် တပါးမြတ်သောနေခြင်းမျိုးဟုမှတ်ရာ၏။

(ဝီ)

ဝီရိယ၏ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။ဝီရိယ ပါရမီကို တကယ် တည်ကြည်စွာ အားထုတ်သူဘို့သည် ၎င်းအင်္ဂါ လေးပါးရှိသော အားအစွမ်းနှင့် ပြည့်စုံရမည် ဟူလို၊ အင်္ဂုတ္တရ အဋ္ဌကထာ ဒု။ ။(၁) အရေသာ ကြွင်းခြင်းသို့။ (၂) အကြောသာ ကြွင်းကျန်ခြင်းသို့။ (၃) အရိုးသာ ကြွင်းကျန်ခြင်းသို့။ (၄) အသား အသွေး ခြောက်ကပ်ခြင်းသို့ ရောက်သည် တိုင်အောင် လုံးလရှိခြင်း။

ဝီရိယတရားမျိုး ၃ ပါး၊ ခွဲခြားဝေဘန်သိ။ ။၎င်း ၃ ပါးနှင့်ပြည့်စုံမှသာ မည်သည့် အလုပ်ကိစ္စမဆို ပြီးဆုံး အောင်မြင်နိုင်၏။ ။ (၁) အာရမ္ဘ ဝီရိယ–လုပ်ငန်းကိစ္စ၌ ပဌမ စတင် ကြိုးစားမှု။ (၂) နိက္ကမ ဝီရိယ–စတင်ပြီး လုပ်ငန်းမှ ကြမ်း၌ မပျင်းမရိ ဆက်လက်ကြိုး

ပန်းမှု။ (၃) ပရက္ကမ ဝိရိယ–လုန်ငန်းစဉ် မူချော၌ တဆင့်ထက် တဆင့် ရင့်သန်စွဲမြဲ စိတ်ဇွဲကောင်းမှု။

(ဝု)

ဝုတ်မျိုး ၂ ပါး။ ။စကားပြောရာ၌ အနည်းအများ ပိုင်းခြားမှု ဥပဒေသ ၂ ပါး။ ။(၁) ဧကဝုတ်–တခုကို သုံးရာ၌ 'သည် ကို နှင့် ဖြင့် ကြောင့် အား မှ ၏ ၌' စသည် အဆုံးထား၍ သုံးရသည်။ ပုံ–လူတယောက်သည် သွား၏။ သူ့ကို ပြောလိုက်။ သူနှင့်လာသည်၊ စသည်တို့ ဖြစ်ကုန်၏။ (၂) ဗဟုဝုတ်– ၂ ခုကစ၍ အထက်ကို သုံးရာ၌ 'ကြ ကုန် တို့' ဟူသော စကားလုံးများဖြင့် အဆုံးထား၍ သုံးရသည်။ ပုံ–လူ ၂ ယောက်တို့သည် သွားကြ၏။ သူတို့ကို စသည်တို့ ဖြစ်ကုန်၏။

ဝုဍ္ဎ ၂ ပါး၊ ရှိခိုးခြား၊ ၄ ပါးအကျိုးရ။ ။ဤ၌ ဝုဍ္ဎ, ဝုဍ္ဎိ, ဝုဍ္ဎ အနက်တူပင်။ အမြဲ ရှိခိုး ရှိသေထိုက်သူမျိုး ၂ ပါးဟူ၏။ အာယု, ဝဏ္ဏ, သုခ, ဗလ, အကျိုးလေးပါးရသည်။ (၁) ဂုဏဝုဍ္ဎ–မိမိထက် သီလဂုဏ်, သမာဓိဂုဏ်, ပညာဂုဏ်စသည်တို့ ကြီးပွါးရင့်မာသူ။ (၂) ဝယဝုဍ္ဎ–မိမိထက် သက်ရွယ် ကြီးရင့်သေးသူ။

(ဝေ)

ဝေမိအပြား၊ မျိုး ၄ ပါး၊ လေးမြားပစ်ခတ်လူ။ ။မြားပစ်အရာ မဟာဝိဇ္ဇာဘွဲ့ရသော မြားပစ်ဆရာကြီး လေးပါးဟူလို။ သရဘင်ဇာတ်အဋ္ဌကထာ၌အကျယ်ယူ။ (၁) အံ့ဘွယ်ထူးခြား၊သားမြီးဖျားတွင်၊ ဆွဲထားဝေးသီ၊လုမ္ဗနီဟု၊ သညီအတီး၊ ခရမ်းသီးဖြင့်၊ မှတ်ပြီးတုံလျှင်၊ သားမြီးပင်ကို၊ ဆွဲငင်ထစ်ထစ်၊ မှန်အောင်ပစ်သား၊ ခေါ်လစ်နာမ၊'ဝါလဝေမိ'။ (၂) မျက်စိတမှိတ်၊နတ်ကြိုတ်တသက်၊ လျှပ်တပြက်၌ မြားချက်ခုနစ်၊ ရှစ်ဆင့်ပစ်သား၊ စင်စစ်မြန်လှ၊ 'အက္ခဏဝေမိ'။ (၃) ကြားဘိရော်ရမ်း၊သံကိုဖမ်း၍၊ ပစ်စွမ်းနိုင်စွ၊ ချက်တိုင်းရသား၊ 'သဒ္ဒဝေမိ'။ (၄) ရှေးတိပစ်ခြား၊ အလျှင်မြားကို၊

နောက်မြားမှချ၊မှန်စေစွသား၊ 'သရဝေဓိ'။ မှတ်ချက်။ ။ထိုမှတပါးလည်း အမျိုးများစွာရှိသေး၏။

ဝေးကွာခြင်းကြီးမျိုး ၄ ပါး။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်ကို ''အနန္တကွာဝေးခြင်းကြီး ၄ ပါး'' ၌ပြခဲ့ပြီ။

(ဝေါ)

ဝေါတော် ၃ ပါး။ ။ဘုရင်မင်းတရားနှင့် မိဖုရား မင်းသား မင်းသမီးတို့ စီးသော လူထမ်း ယဉ်သုံးပါး။ (၁) ဝေါ ပြာသာဒ်— ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ စီးတော်မူသည့်အပေါ်၌ ပြာသာဒ်ဆောင်ပေါက်ထားသော ဝေါတော်တမျိုး။ (၂) ဝေါ ပလာ—ဟင်းလင်း အမိုးအကာမပါသော ဝေါတမျိုး။ (၃) ဝေါ ပေါင်းချုပ်— အမိုးအကာ ပါရှိသော ဝေါတမျိုး။

(သ)

သံအမတ်အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'တမန်တော်အင်္ဂါ ၈ ပါး'၌ ပြခဲ့ပြီ။

သံဂါယနာ၅တန်။ ။၎င်းသရုပ်အကျယ်'သင်္ဂါယနာ ၅ တန်'မှာဆိုအံ့။

သံဃာတော် ၂ မျိုး။ ။ဓာတ်အားဖြင့် ကွဲပြားသော သံဃာတော်မျိုး ၂ ပါး။ (၁)အရိယာသံဃာ—သို့မဟုတ် ပရမတ္ထသံဃာတော်ခေါ် အရိယာဓာတ်ဝင် သူတော်စင်များ။ (၂) သမ္မုတိသံဃာ— ထိုအရိယာသံဃာအနွယ်တော်မှ ဆင်းသက် ပေါက်ဖွားလာသော သံဃာတော်ဟု အသိအမှတ်ပြုခံရသည့် ပုတုဇဉ်သံဃာတော်များ။

သံဃာတော် ၂ မျိုးတနည်း။ ။ဥဘတောသံဃာခေါ် သံဃာ ၂ မျိုး။ (၁) ဘိက္ခုသံဃာ—ရဟန်းယောကျ်ားများ။ (၂) ဘိက္ခုနီသံဃာ—ရဟန်းမိန်းမများ။

သံဃာတော်မျိုး ၉ ပါး။ ။အရိယာ သံဃာတော်မြတ် ရှစ်ပါးနှင့် ၎င်းတို့မှ ဆက်သွယ်လာသော ယခုလက်ရှိ သမ္မုတိ သံဃာတော်ကို ပေါင်းသော် သံဃာတော်မျိုး ၉ ပါး ဖြစ်၏။

သံဃာတော်များ၊ ဆွမ်းကပ်ခြား၊ ၅ ပါး အင်္ဂါသိ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဆွမ်းကပ်သူများ၊ သတိထား၊ ၅ ပါး အင်္ဂါသိ' ဟူသော အမေး၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သံဃာ့ဂုဏ်တော် ၉ ပါး။ ။သံဃဂုဏော အနန္တောဟု ထိုထိုပါဠိ လာရှိကြသော်လည်း အများသိ၍ထင်ရှားသော ဂုဏ်တော်ကိုးပါးကိုသာ ဖေါ်ပြထားသည်။ (၁) သုပ္ပဋိပန္န ဂုဏ်တော်–သိက္ခာသုံးရပ် အကျင့်မြတ်နှင့် ပြည့်စုံသောဂုဏ်။ (၂) ဥဇုပ္ပဋိပန္န ဂုဏ်တော်–သိက္ခာသုံးရပ် လွန်ဖြောင့်မတ်စွာ ကျင့်ကြံအားထုတ်တော်မူသောဂုဏ်။ (၃) ဉာယပ္ပဋိပန္န ဂုဏ်တော်–နိဗ္ဗာန်သို့ ရည်မှန်း၍ သုံးလမ်းသောသိက္ခာတို့ကို ဆောက်တည်တော်မူသောဂုဏ်။ (၄) သာမိစိပ္ပဋိပန္န ဂုဏ်တော်–လူနတ်ဦးခိုက် ရိုသေထိုက်အောင် ကျင့်ဆောင်တော်မူသောဂုဏ်။ (၅) အာဟုနေယျ ဂုဏ်တော်–ဧည့်သည်တော်များအား ရည်ညွှန်းထားသော လှူဘွယ်ဝတ္ထုတို့ကို ခံယူခြင်းငှါ ထိုက်သောဂုဏ်။ (၆) ပါဟုနေယျ ဂုဏ်တော်–လက်ဆောင်ပေးရန်ယူလာသည့် မွန်မြတ်သောဝတ္ထုကိုလည်း ခံယူခြင်းငှါထိုက်သောဂုဏ်။ (၇) ဒက္ခိဏေယျ ဂုဏ်တော်–မွန်မြတ်ကြီးကျယ်သော အလှူတော်များကို ခံယူခြင်းငှါ ထိုက်သော သီလ သမာဓိ ပညာဂုဏ်တို့နှင့်ပြည့်စုံတော်မူခြင်း။ (၈) အဉ္ဇလီကရဏီယ ဂုဏ်တော်–လူနတ်ဗြဟ္မာ သတ္တဝါတို့၏ တုပ်ကွရှိကျိုး ရှိခိုးခြင်းကို ခံထိုက်သောဂုဏ်။ (၉) အနုတ္တရံ ပုညက္ခေတ္တံ လောကဿ ဂုဏ်တော်–ကုသိုလ်မျိုးမှန် စိုက်ပျိုးရန်အတွက် အဖိုးအနဂ္ဃထိုက်တန်သော လယ်ယာမြေကောင်းနှင့်တူသောဂုဏ်။

သံဃိက ဒါနမျိုး ၇ ပါး။ ။ဒက္ခိဏာ ဝိဘင်္ဂသုတ်၌ အရှင်အာနန္ဒာအား ဘုရားဟောတော်မူသောသံဃဒါန ၇ ပါး ဟူလို။ ဥပရိပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်နှင့် သာရတ္ထသင်္ဂဟ အဋ္ဌကထာ၊ ။ (၁) ဘုရားအမှူးရှိသော ဘိက္ခုသံဃာ ဘိက္ခုနီသံဃာ၌ လှူခြင်း။ (၂) ဘိက္ခုသံဃာ ဘိက္ခုနီသံဃာ၌ လှူခြင်း။ (၃) ဘိက္ခုသံဃာ၌ လှူခြင်း။ (၄) ဘိက္ခုနီသံဃာ၌ လှူခြင်း။ (၅) ဤမျှ

လောက်သော ရဟန်းယောက်ျား ရဟန်းမိန်းမတို့ကို အကျွန်ုပ်အား သံဃာထဲမှ ခွဲပေးပါဟု လျှောက်ထား၍ လှူခြင်း။ (၆) ဤမျှလောက်သော ရဟန်းယောက်ျားတို့ကို အကျွန်ုပ်အား သံဃာထဲမှ ခွဲပေးပါဟု လျှောက်ထား၍ လှူခြင်း။ (၇) ဤမျှလောက်သော ရဟန်းမိန်းမတို့ကို အကျွန်ုပ်အား သံဃာထဲမှ ခွဲပေးပါဟု လျှောက်ထား၍ လှူခြင်း။

သံတမန်၏အင်္ဂါ ၆ ပါး ။တိုင်းတပါး၌ ဘုရင့်ကိုယ်စား ခန့်ထားအပ်သော သံကြီးတမန်ကြီးတို့၌ အသင့်ရှိထားရမည့် အင်္ဂါ ၆ ပါး။ (၁) ပညဝါ-ပညာဉာဏ်ရှိခြင်း။ (၂) ဝါကျဆေက-စကားတတ်ရခြင်း။ (၃) သူရ- ရဲရင့်သတ္တိရှိရခြင်း။ (၄) ပရစိတ္တဇာနု- သူတပါးစိတ်ထားကို သိတတ်ရခြင်း။ (၅) ဒန္တ-ယဉ်ကျေးသိမ်မွေ့ရခြင်း။ (၆) ပဋိဝါကျ-သူဆိုတင်သောစကားကို ပြန်လည်ချေဆိုနိုင်ရခြင်း။

သံတမန်အင်္ဂါ ၈ ပါးတနည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို ''တမန်တော်အင်္ဂါ ၈ ပါး''၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သံတမန်မျိုး ၅ ပါး။ ။အရေးပေါ် စေလွှတ်အပ်သော သံတမန်မျိုး ၅ ပါး။ (၁) စေတမန်-ဘုရင်မင်းတို့ မှာတိုင်းဆိုသူ။ (၂) တန်ဆေး-မင်းနှစ်ပါးတို့ကို သင့်အောင်ဆိုသူ။ (၃) သို့သေး-စကားအသွားအလာကို ထောက်၍မယုတ်မလွန်ဆိုသူ။ (၄) သံ-လိုသော အချက်ကို ဘောင်းလာသူ၊ (၅) မင်းစေ-မှာတိုင်းဆို၍ စေဖက်ရမှ သွားသောသူ။

သံဒိဋ္ဌိက နိဗ္ဗာန်မျိုး ၁၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဒိဋ္ဌဓမ္မနိဗ္ဗာန်'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သံဒို ခေါ်ငြား၊ ဂီတသွား၊ ထင်ရှား ၁၀ ဖြာ။ ။ ၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်''နိမ့်သံ ၁၀ ပါး'' နှင့် တူ၏။

သံဘောဂမျိုး ၂ ပါး။ ။ရဟန်းရှင်လူတို့ ပေါင်းသင်းဆက်ဆံမှု မျိုး ၂ ပါး။ (၁)ပစ္စယ သံဘောဂ-ပစ္စည်းဥစ္စာ အသုံးအဆောင်အားဖြင့် တဦးနှင့်တဦး လဲလှယ် ဖလှယ်ခြင်း, တဦး ပစ္စည်းကို

တဦးသုံးဆောင်ခြင်း, အတူတူသုံးဆောင်ခြင်း စသည်ဖြင့် ဆက်ဆံမှု။ မိတ်ဆက်သဘင် ဆင်ယင်မှုစသည်မျိုး။ (၂) ဓမ္မ သံဘောဂ-ရဟန်းသံဃာတော်တို့ ဥပုသ် ပဝါရဏာ အတူပြုခြင်း, ရဟန်းခံစသည်၌ သိမ်အတူဝင်ခြင်း, ပရိတ်အတူရွတ်ခြင်း စသည်ဖြင့် ပေါင်းသင်းဆက်ဆံမှု။ လူတို့ ပရိတ်တရား အတူနာယူခြင်း, ဘုရားဖူးအတူသွားခြင်း စသည်မျိုး။

သံမကျော်၊ ၁၈ ဖြာ၊ ဂီတာ အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်အမိပ္ပါယ်'ဘယ်သံ ၁၈ ပါး' နှင့် တူ၏။

သံမှန် ရစ်ဖြတ်၊ ရွတ်ဆိုအပ်၊ ၁၀ ရပ်ကျော အဘယ်နည်း။ ။ ၎င်းသရုပ်ကို 'တိုင်သံ ၁၀ ပါး' ၌ရှုပါ။

သံယုတ္တနိကာယ် ၅ ကျမ်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'နိကာယ် ၅ ရပ်' (ဂ) ပိုဒ်မှာ ကြည့်ပါ။

သံယောဇဉ် ၂ မျိုး။ ။သံယောဇဉ် ၁၀ ပါးကို ဤသို့ အောက်ကာမ အထက် ရူပ အားဖြင့် ၂ ပါး ခွဲယူကြ သေး၏။ ။(၁) ဩရမ္ဘာဂိယ သံယောဇဉ်- အောက်ကာမဘုံ အတွက် ဖြစ်သော သံယောဇဉ် ငါးပါး။ကာမရာဂ,ပဋိဃ,သီလဗ္ဗတ,ဒိဋ္ဌိ,ဝိစိကိစ္ဆာ။ (၂) ဥဒ္ဒံဘာဂိယ သံယောဇဉ်-အထက် ဗြဟ္မာဘုံ အတွက်ဖြစ်သော သံယောဇဉ် ငါးပါး။ ရူပရာဂ,အရူပရာဂ, မာန, ဥဒ္ဓစ္စ, အဝိဇ္ဇာ။

သံယောဇဉ် ၁၀ ပါး။ ။သတ္တဝါအပေါင်းတို့အား ထိုထိုဘဝမှ မလွတ်ရအောင် တုပ်နှောင် ဖွဲ့ချည်ထားတတ်သော တရား ဆယ်ပါး။ ။(၁ ကာမရာဂ သံယောဇဉ်-ကာမ တဏှာ လောဘ။ ရူပရာဂ သံယောဇဉ်-ရူပ တဏှာ။ အရူပရာဂ သံယောဇဉ်-အရူပ တဏှာ။ ပဋိဃ သံယောဇဉ်-ဒေါသစေတသိက်။ ဒိဋ္ဌိသံယောဇဉ်-ဒိဋ္ဌိစေတသိက်။ မာန သံယောဇဉ်-မာနစေတသိက်။ သီလဗ္ဗတပရာမာသ သံယောဇဉ်-ဒိဋ္ဌိစေတသိက်။ ဝိစိကိစ္ဆာ သံယောဇဉ်-ဝိစိကိစ္ဆာစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စ သံယောဇဉ်-ဥဒ္ဓစ္စ စေတသိက်။ (၁၀) အဝိဇ္ဇာ သံယောဇဉ်-မောဟ စေတသိက်။

သံရိုးပိုင်းခြား၊ သီဆိုငြား၊ ၃ ပါး ဝါဂိနစ်။ ။မြန်မာတို့၏ ဂီတနယ်၌ 'ကြိုးသီချင်း,ဘွဲ့သီချင်း, သီချင်းခံ' ၎င်း ၃ မျိုးကို သံရိုးပိုင်းဟု ခြားနားခေါ်ဆိုကြ၏။

သံလတ်ခေါ်ငြား၊ ဆိုတေးသွား၊ ၁၀ ပါးအဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ် 'တိုင်သံ ၁၀ ပါး'နှင့်တူ၏။

သံလေနိတဗ္ဗတရား ၄၄ ပါး။ ။ကိုယ့်သန္တာန်မှ ပယ်ရှားစွန့်ဖြတ်အပ်သော အကုသိုလ်တရားစုများ လေးဆဲ့လေးပါး။ ဤ၌ ခက်မည့်ထင်သောအရာကိုသာ ဖြေရှင်းသွားမည်။ (၁) ဝိဟိံသက–ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်မှု။ ပါဏာတိပါတ။ အဒိန္နာဒါန။ အမြဟ္မစရိယ။ မုသာဝါဒ။ ပိသုနဝါစာ။ ဖရုသဝါစာ။ သမ္ဖပ္ပလာပ။ အဘိဇ္ဈာ။ ဗျာပါဒ(၁၀)။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–အယူမှားကိုယူနေခြင်း။ မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပ–မကောင်းသော အကြံဟူသမျှ။ မိစ္ဆာဝါစာ။ မိစ္ဆာကမ္မန္တ။ မိစ္ဆာအာဇီဝ။ မိစ္ဆာဝါယာမ။ မိစ္ဆာဉာဏီ–မကောင်းမှုကို ကောင်းမှုထင်မှတ်နေခြင်းမောဟ။ မိစ္ဆာဝိမုတ္တိ–သံသရာမှလွတ်ကြောင်းမဟုတ်သော တရားစု။ ထိနမိဒ္ဓ ပရိယုဋ္ဌိတ။ ဥဒ္ဓစ္စ။ (၂၀)။ ဝိစိကိစ္ဆာ။ ကောဓ–အမျက်ထွက်ခြင်း။ ဉပနာဟ–ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ မက္ခ–ကျေးဇူးမသိတတ်မှု။ ပဠာသိ–ဂုဏ်ပြိုင်မှု။ ဣဿာ။ မစ္ဆရိယ။မာယာ။ သာဌေယျ–စဉ်းလဲခြင်း။ ထမ္ဘ–ခက်ထန်မှု။ (၃၀)။ အတိမာန–အလွန်မာနကြီးခြင်း။ ဒုဗ္ဗစ–ဆိုဆုမ္ခက်မှု။ ပါပမိတ္တ။ ပမတ္တ–ကောင်းမှု၌ မေ့ပေါ့ခြင်း။ အသဒ္ဓ။ အဟိရိက။ အနောတ္တပ္ပ။ အပ္ပသုတ။ ကုသိတ–အပျင်းထူခြင်း။ မုဋ္ဌသတိ–သတိပျက်မှု။ (၄၀) ဒုပ္ပညာ။ သန္ဒိဋ္ဌိ ပရာမာသီ–အမှားယူမှု။ အာဒါနဂ္ဂါဟီ–အမှားကိုစွဲနေမှု။ ဒုပ္ပဋိနိဿဂ္ဂီ–မှားကြောင်း ဟောပြ သော်လည်း မစွန့်နိုင်မှု။ (၄၄)။

သံဝရဝိနည်းမျိုး ၅ ပါး။ ။စောင့်စည်း ထိန်းသိမ်းမှုတရား ၅ ပါး။ သံဝရဝိနယော ပိ ဟိ (၁)သီလသံဝရော။ (၂)သတိသံဝရော။ (၃)ဉာဏသံဝရော။(၄) ခန္တိသံဝရော။ (၅)ဝိရိယ သံဝရောတိ

ပဋ္ဌာဝိဓော။ သုတ္တနိပါတ အဋ္ဌကထာ ဥရဂဝဂ္ဂ အနက်အဓိပ္ပါယ် လွယ်ပြီ။

သံဝေဂတရားမျိုး ၄ ပါး။ ။သံသရာမှ ထိတ်လန့်ကြောက်ရွံ့ခြင်း မျိုး ၄ ပါး။ ။(၁) စိတ္တုပ္ပါဒသ သံဝေဂ— ကြောက်မက်ဖွယ် အာရုံနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ စိတ်၏ ထိတ်လန့်ခြင်းမျိုး။ (၂) ဉာဏ သံဝေဂ—ပဋိသန္ဓေ နေရခြင်း စသည်တို့ကို ဉာဏ်အား ဖြင့်ရှု၍ ထိတ်လန့်ခြင်း။ (၃) ဩတ္တပ္ပ သံဝေဂ—မကောင်းမှုမှ ထိတ်လန့်ခြင်းမျိုး။ (၄) ဓမ္မ သံဝေဂ-ရုပ်နာမ် ဓမ္မ သင်္ခါရတို့မှ ထိတ်လန့်ခြင်းမျိုး။

သံဝေဂ ဝတ္ထုမျိုး ၈ ပါး။ ။ထိတ်လန့်ဖွယ်ရာ ဝတ္ထုများ၊အင်္ဂုတ္တရ အဋ္ဌကထာနှင့် ခုဒ္ဒကအဋ္ဌကထာ မေတ္တာသုတ်ဖွင့်။ ။(၁) ပဋိသန္ဓေ နေရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၂) အိုရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၃) နာရခြင်း ဆင်းရဲ၊ (၄) သေရခြင်း ဆင်းရဲ၊ (၅) ငရဲဘုံ၌ ခံရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၆) ပြိတ္တာဘုံ၌ ခံရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၇) အသူရကာယ်ဘုံ၌ ခံရခြင်းဆင်းရဲ။(၈)တိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ ခံရခြင်းဆင်းရဲ။

သံဝေဂ ဝတ္ထုမျိုး ၈ ပါး တနည်း။ ။သုတ်မဟာဝါ အဋ္ဌကထာမှ၊ (၁) ပဋိသန္ဓေ နေရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၂) အိုရခြင်း ဆင်းရဲ၊ (၃) နာရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၄) သေရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၅) အပါယ် ၄ ဘုံ၌ ခံရခြင်း ဆင်းရဲ။ (၆) အတိတ်ဘဝ၌ ခံခဲ့ရသော ဆင်းရဲ။ (၇) အနာဂတ် ဘဝ၌ ခံရလတ္တံ့သော ဆင်းရဲ။ (၈) ယခု မျက်မှောက်ဘဝ၌ အာဟာရကို ရှာမှီးရသော ဆင်းရဲ။

သံဝေဇနိယ ဌာနကြီး ၄ ပါး။ ။မြတ်စွာဘုရားသခင် ဖွားမြင် တော်မူရာဌာန။ ဘုရားဖြစ်ရာ မဟာဗောဓိပင် ဌာန။ တရားဦး ဓမ္မစကြာ ဟောရာ မိဂဒါဝုန်ဌာန။ပရိနိဗ္ဗာန်စံရာ ကုသိနာရုံ ဌာန၊ ဤ၄ ဌာနကား ဘုရားဖူးလာသူ အမျိုးသားတို့ ဓမ္မသံဝေဂဖြစ်ခါ နတ်ရွာသုဂတိသို့ လားရောက်စေတတ်သော ဌာနထူးများဟူ၏။

သံသဂ္ဂမျိုး ၅ ပါး။ ။ပေါင်းဖော် ရောရှက် စုံမက်ချစ်ကြိုက်နေ ခြင်းမျိုးငါးပါး။ ၎င်းတို့ကိုစွဲလမ်း၍ သီလညစ်နွမ်းခြင်းများ ဖြစ်တတ်

သည် အင်္ဂုတ္တရဋီကာ ဒု (၁) ကာယ သံသဂ္ဂ–ကာယပသာဒချင်း ထိတွေ့မှု။ (၂) သဝန သံသဂ္ဂ–သာယာသော အသံကိုကြားမှု။ (၃)ဒဿန သံသဂ္ဂ–တွေ့မြင်ကြည့်ရှုရမှု။(၄) သမုလ္လပန သံသဂ္ဂ– မျက်နှာချင်းပြိုင်ရင်ချင်းဆိုင်၍မြှိုင်မြှိုင်ကြီးပြောဆိုရမှု။(၅)ပရိဘောဂ သံသဂ္ဂ-သူ၏အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းကို ကိုင်တွယ်သုံးဆောင်ရမှု။

သံသရာချဲ့ တရား ၃ ပါး။ ။''ပပဉ္စတရား ၃ ပါး'' ကိုပင် ပရိယာယ်တမျိုးဖြင့် ခေါ်ဆိုကြသည်၊ သရုပ်အတူတူမှတ်လေ။

သက္ကရာဇ် ဥကျောင်းပိုက် နတ်သွီး ၇ ဖော်။ ။ ၎င်းသရုပ်ကား ''မြဟ္မာမင်း ဥကျောင်းပိုက် နတ်သွီး ၇ ပါး' နှင့် တူ၏။

သက္ကရာဇ်မျိုး ၂ ပါး။ ။မိုးညှင်းမင်းတရား ဖြို့သွားသက္ကရာဇ် မပြိုဖြစ်နေရကား နောက်သား နောင်လာတို့ အတွက် အရှည် သက္ကရာဇ်ကတမျိုး အတိုသက္ကရာဇ်ကတမုံ နှစ်ဝုံဖြစ်နေ၏။ (၁) ဒီဃ သက္ကရာဇ်–ယခုရောက်ဆဲသက္ကရာဇ်ကိုခေါ်သည်။ ပုံ ဤကျမ်း ရေးပြုသည့် ၁၃၁၆ ခုနှစ်မျိုး။ (၂) ရဿ သက္ကရာဇ်–ရောက် ဆဲကောဇာသက္ကရာဇ်ထဲ၌ 'အင်္ဂနေသတ်' ခေါ် (၇၉၈) နုတ်၍ ကျန်သောသချ်ာကို ရဿဟုခေါ်သည်။ ပုံ ဒီဃ ၁၃၁၆-၇၉၈= ၅၁၈ ရဿ ခုနှစ်ဖြစ်၏။

သက္ကရာဇ်မျိုး ၂ ပါးတနည်း။ ။(၁) ကောဇာသက္ကရာဇ်။ သို့မဟုတ် 'ဂေါဇာသက္ကရာဇ်' ယခုရောက်ဆဲသက္ကရာဇ်ရှည်ကိုယူ။(၂) သာသနာသက္ကရာဇ်–ကောဇာသက္ကရာဇ်ကိုတည်၊ ၁၁၈၂ ခုနှော၊ သာသနာ သက္ကရာဇ်ဖြစ်၏။ ပုံ–၁၃၁၆ ခု+ ၁၁၈၂=၂၄၉၈ သည် သာသနာသက္ကရာဇ်ဖြစ်၏။ ကျက်မှတ်ရန် ဥပဒေသကား 'သက္ကကောဇာ၊ တည်ပြီးခါဝယ်၊ တစ်တစ်ရှစ်နှစ် (၁,၁,၈,၂) နှောတုံလစ်က၊ တိတ်ဖြစ်သာသနာ၊ မှတ်ကြရာ၏' ဟု ပညာရှိများ ညွှန်ကြားထား၏။

သက္ကရာဇ်ဖြို့ရာ အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။သက္ကရာဇ်ဖြို့ခြင်း ဟူသည်ကား ဂဏန်းသချ်ာအရေအတွက်တွေ များလာသည်ကို လွယ်ကူစွာသိမှတ် နိုင်စေရန်ရည်သန်၍ အသစ်အတိုပြုခြင်းပင်ဖြစ်၏။ သို့သော် အောက်

ပါအင်္ဂါ ၃ ပါးနှင့်ညီညွတ်မှ ဖြို့အပ်သည် ဖြို့ကောင်းသည်ဟု ပညာရှိတို့ တွက်ကိန်းပုံစံထားကြကုန်၏။ ကံနှီ အတွင်းဝန်မင်းကမူ ကိန်းခမ်းညီအောင်ဖြို့ခြင်းသာ လိုရင်းပဓာနမှတ်ဟု ဆိုလေသည်။ (၁) ရောက်ဆဲသက္ကရာဇ်တည် ၇ ခုနှင့်စား အကြွင်းမဲ့ပြတ်။ (၂)ရောက်ဆဲသက္ကရာဇ်တည် ၁၉ ခုစား အကြွင်းမရှိပြတ်။ (၃) ရောက်ဆဲသက္ကရာဇ်တည် ၉၅ ခုစား အကြွင်းမရှိပြတ်။

သက္ကရာဇ်ဖြို့မင်း၊ ၇ စင်း၊ ဘယ်မင်းဘယ်ခါ ဖြို့သနည်း။ ။

ဤ၌ သက္ကရာဇ်ကို ဖြို့သွားကြသော မင်းနှင့် ကိန်းခမ်း ရသေ့ရဟန်းစသည်တို့၏ အမည်များကို ရာဇဝင် မဟာဝင် သာသနာဝင် ဆရာစဉ်တို့ မှတ်တမ်းမှ သုတေသနပြု၍တွေ့ရှိသမျှဖြင့် ထုတ်ပြဖြကြားသွားသည်။ အမှားပါဝင်က အမှန်ကိုလျှင်စွာ ရှာကြပါကုန်။ (၁) အာကာရဋ္ဌမင်းကြီး လက်ထက် ကမ္ဘာဦးကာလမှစ၍ ''မဟာသုဒ္ဓဝယပ္ပ'' ဟူသော ပိဋကသင်္ချာကိန်းနှင့်အညီ သက္ကရာဇ် (၁၁၄၉၇၀၅) ခုနှစ်တို့ကို ဖြို့ခဲ့သည်။ ထိုနောက်၊ (၂) ကုသမင်းကြီးလက်ထက်မှာ ''နာတိမဇ္ဈလဒ္ဓိဝိယ'' ဟူသော ပိဋကသင်္ချာကိန်းခမ်းနှင့်အညီ သက္ကရာဇ် (၁၄၉၃၀၅၆၀) သောခုနှစ်တို့ကို ဖြို့ခဲ့လေသည်။ ၎င်းနောက်။ (၃) ဘိုးတော်အဥ္ဇနမင်းကြီးသည် ဒေဝီလရသေ့နှင့်တိုင်ပင်ကာ''မာဃစန္ဒေ သို့မဟုတ်ဏာဝစန္ဒေ'' ဟူသော ပိဋကသင်္ချာကိန်းခမ်းနှင့်အညီ သက္ကရာဇ် (၈၆၄၅) ခုနှစ်တို့ကို ဖြို့ခဲ့လေသည်၊ ထိုနောက် မြတ်စွာဘုရားသခင် ပရိနိဗ္ဗာန် စံဝင်တော်မူပြီးသောအခါ သာသနာနှင့် ဂေါဇာနှစ် ညီစေရန်။ (၄) အဇာတသတ်မင်းကြီးနှင့် ရှင်မဟာကဿပထေရ်တိုင်ပင်ကာ ''ဒေဝိယ'' ဟူသော ပိဋကသင်္ချာကိန်းနှင့်အညီ သက္ကရာဇ် (၁၄၈) ခုနှစ်တို့ကို ဖြို့လိုက်ပြန်လေသည်။ ထိုနောက် ၆၂၄ ခုနှစ်သို့ ရောက်သောအခါ၊ (၅) သုမုန္ဒရီမင်းကြီးသည် သီရိခေတ္တရာပြည်ကြီး၌ ''ဒေါဒေါရသ'' ကိန်းခမ်းအရ ၂ ခုကြွင်းထား၍ သက္ကရာဇ် (၆၂၂) နှစ်တို့ကို ဖြို့လိုက်ပြန်လေသည်။ ထိုနောက် ၅၆၂ ခုနှစ်သို့ ရောက်ပြန်သောအခါ။ (၆) ပုပ္ပါး

စောရဟံ မင်းကြီးသည် ပုဂံပြည်၌ ''အလံဗိက'' ကိန်းကြို၍ ခဆ ပဥ္စန်း ခေါ် နှစ်ပေါင်း (၅၆၀)တို့ကို ၂ ချက်ကွင်းထားလျက် ဖြိုလိုက်ပြန်လေသည်၊ ထိုမှနောက် သက္ကရာဇ် (၇၀၀) ခုနှစ်သို့ ရောက်သောအခါ (၇) မိုးညှင်းမင်းတရားကြီးသည်၊ ''အဠနဝ သဠကိန်း သို့မဟုတ် ''ဗသျုဆိဒ္ဓမုနိကိန်း'' အရ (၇၉၈) ခုနှစ်တို့ကို ဖြိုပြန်သော်လည်း ကိန်းခမ်းမရောက်၍ မဖြိုမကြေဟု ပညာရှိတို့ဆိုကြကုန်၏။ ထိုနောက်ကား သက္ကရာဇ်ဖြိုမင်း မရှိ မပေါ်သေးပေ။

သက္ကာယဒိဋ္ဌိ၊ ခွဲမြဲဘိ၊ မှတ်သိ မျိုး ၂၀။ ။ခမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်နှင့် ခန္ဓသံယုတ် ပါဠိတော်တို့မှ။ ။(၁) ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတိ-ရုပ်တရားကို အတ္တဟု ခွဲမြဲယူနေ၏။ ဝါ၊ငါဟု ခွဲယူနေ၏။ (၂) ရူပဝန္တံ အတ္တာနံ-ရုပ်ရှိသည်လည်းဖြစ်သော အတ္တကို၎င်း။ (၃) အတ္တနိဝါ ရူပံ-အတ္တ၌ မူလည်း ရုပ်ကို၎င်း။ (၄) ရူပသ္မိံ ဝါ အတ္တာနံ-ရုပ်၌မူလည်း အတ္တကို ခွဲမြဲစွာ ယူနေ၏။ဝါ၊ ငါကောင်ကို ခွဲမြဲစွာ ယူနေ၏။ **မှတ်ချက်။** ထို့အတူ 'ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရ ဝိညာဏ' ၄ ပါးတို့၌လည်း အတ္တခွဲ ၄ ပါးစီ ဖြစ်ရကား ပေါင်း သက္ကာယဒိဋ္ဌိ နှစ်ဆယ်ဖြစ်သတည်း။ ဤ၌ အကျဉ်းမျှ ပြထားသည်။ မသိလျှင် ပညာရှိများထံ မေးကြပါကုန်။

သက်တန့်အပြား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ သိကြားလွှတ်သည့်လေး။ ။ဇာတ္တ ဓနုခေါ် မိုးကောင်းကင်မှ ထွက်ပေါ်သော လေးကိုင်းသဏ္ဍာန် သက်တန့်၏ အမည် ၃ ပါး။ ဇာတ္တ-သိကြား၊ဓနု-လေး။(၁)စို့-နံနက်ခင်း၌ နေမင်း အရှေ့အရပ်ဘွင် ရှိနေစဉ် အနောက်အရပ်၌ ပေါ်ထွက်ပေါက်ရှိနေသော သက်တန့်ကို စို့ပေါက်သည် စို့ထွက်သည်ဟု ခေါ်ကြ၏။ (၂) ကြိတ်-မွန်းတည့်သကဲ့သို့ မိုးကောင်းကင်အလယ်၌ တည်သော သက်တန့်ကို ကြိတ် သို့မဟုတ် ကြွတ် ထွက်သည်ဟု ခေါ်ကြ၏။ (၃) သက်တန့် စက်တန့်-ညနေချမ်းခါ အနောက်အရပ်မှာ နေရှိနေခိုက် အရှေ့အရပ်၌ အရောင်ပေါ်သည်ကို သက်တန့်ပေါ်သည် စက်တန့်ထွက်သည်ဟု ခေါ်ကြပြန်၏၊

သက်တော်ရှည်ရာသော ကုသိုလ်မျိုး ၆ ပါး။ ။အသက်ရှည်လိုသူတို့ လိုက်နာပြုကျင့်ရန်။ ဤခြောက်ပါးသော ကုသိုလ်အထူးကို အားထုတ်၍ သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ ဝသဘမင်းကို ၁၂ နှစ်အသက်နေစဉ်ရှိသည်ဟု ဗေဒင်ပညာရှိ နိမိတ်ဖတ်သူတို့ဟောလျက် ၄၂ နှစ်တိုင်အောင် နေရဘူးကြောင်းများနှင့် မဟာဝင်ကျမ်းမှာလာသည်။ (၁) ပရိသဝန ဒါန-ရေစစ်အလှူ။ (၂) ဂိလာန ဝတ္ထု ဒါန-သူနာတို့အဖို့ ဆေးစသော အာဟာရအလှူ။ (၃) အာဝါသ ဒါန-ကျောင်းဇရပ်အလှူ။ (၄) ဇိဏ္ဏက ပဋိသင်္ခရဏ-ဟောင်းနွမ်း ပျက်စီးသော ကျောင်း ဇရပ် စေတီစသည်ကိုပြုပြင်ဆင်သောကောင်းမှု၊ (၅) နိစ္စ ဂရုဓမ္မ သီလ-ငါးပါးသီလ အမြဲ ဆောက်တည်သော ကောင်းမှု၊ (၆) ဥပေါသထ သီလ-ရှစ်ပါး ဥပုသ်စောင့်သုံးသောကောင်းမှု။

သက်သံအပြား၊ ၁၀ ပါး၊ ထင်ရှားကဗျာဝင်။ ။၎င်းသရုပ်‘ဘယ်သံ ၁၀ ပါး’နှင့်တူ၏။

သကဒါဂါမ်မျိုး ၆ ပါး။ ။ကာမဘုံ၌ တကြိမ်သာ ပဋိသန္ဓေနေရသူ။ သို့မဟုတ် မိမိမဂ်ရရာဘုံ၌ တကြိမ်သာ ပဋိသန္ဓေနေရသူ ၆ ယောက်။ (၁) ဣဓပတ္တာ ဣဓ ပရိနိဗ္ဗာယီ-ဤလူ့ပြည်၌ သကဒါဂါမ်အဖြစ်သို့ရောက်၍ ဘဝမခြားဘဲ ရဟန္တာဖြစ်လျက် ပရိနိဗ္ဗာန်စံသူ။ (၂) ဣဓပတ္တာ တတ္ထပရိနိဗ္ဗာယီ-လူ့ပြည်၌ သကဒါဂါမ်ဖြစ်, ဒုတိယဘဝ နတ်ပြည်၌ ပဋိသန္ဓေနေ, ထို၌ပင် ပရိနိဗ္ဗာန်စံ။ (၃) တတ္ထပတ္တာ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယီ-ထိုနတ်ပြည်၌ သကဒါဂါမ်ဖြစ်၊ ထို၌ပင် ရဟန္တာဖြစ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံ။ (၄) တတ္ထပတ္တာ ဣဓ ပရိနိဗ္ဗာယီ-နတ်ပြည်၌ သကဒါဂါမ်ဖြစ်, လူ့ပြည်၌ ဒုတိယဘဝ ပဋိသန္ဓေနေ ရဟန္တာဖြစ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံ။ (၅) ဣဓပတ္တာ တတ္ထ နိဗ္ဗတ္တိတွာ ဣဓ ပရိနိဗ္ဗာယီ-လူ့ပြည်၌ သကဒါဂါမ်ဖြစ်, ဒုတိယ ဘဝ နတ်ပြည်၌သန္ဓေနေပြီးလျှင် တတိယဘဝ လူ့ပြည်၌ဖြစ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံ။ ‘၎င်းကား ပဋိသန္ဓေ ၂ ခါနေ၏။ (၆) တတ္ထပတ္တာ ဣဓ နိဗ္ဗတ္တိတွာ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယီ-နတ်ပြည်၌ သကဒါဂါမ်ဖြစ်, ဒုတိယ

ဘဝ လူ့ပြည်မှာ ပဋိသန္ဓေနေ, တတိယဘဝ ထိုနတ်ပြည်၌ဖြစ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံ။ ‘၎င်းလည်း ၂ ခါ ပဋိသန္ဓေနေပင်’။

သက်နီးအပြား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ အပ်ငြား ရဟန်းတော်။ ။ရဟန်းတော်များ ဝတ်ရုံနိုင်သည့်သင်္ကန်းမျိုး ၂ ပါး။ ။(၁) ဂဟပတိစီဝရ-လူ နတ် စသော ဒါယကာတို့ ပေးလှူသော သင်္ကန်းမျိုး။ (၂) ပံသုကူလ စီဝရ-ပံ့သကူကောက်၍ ချုပ်လုပ်သော သင်္ကန်းမျိုး။

သင်္ကန်း ၃ ထည်။ ။တိစီဝရိက်ခေါ် သုံးထည်သော သင်္ကန်း။ (၁) သံဃာဋိ-နှစ်ထပ် သင်္ကန်းကြီး။ ၎င်းကိုပင် ဒုကုဋ် သင်္ကန်းကြီး ခေါ်သေး၏။ (၂) ပါရုပန-ကိုယ်ဝတ် ကောစီ။ (၃) အန္တရဝါသက-ခါးဝတ်သင်းပိုင်၊ ၎င်း ၂ ထည်ကို ဒွိစုံ ဟု ခေါ်သည်။

သင်္ကန်း ၉ ထည်။ ။ရဟန်းတော်တို့၏ အသုံးအဆောင် အဝတ်အထည် ၉ မျိုး။ ။(၁) အန္တရ ဝါသက-ခါးဝတ် သင်းပိုင်။ (၂) ဥတ္တရာ သင်္ဂ-ကိုယ်ရုံ ကောစီ။ (၃) သံဃာဋိ-ဒုကုဋ် နှစ်ထပ်သင်္ကန်း။ (၄) ပစ္စတ္ထရဏ-အိပ်ရာခင်း အပေါ်လွှမ်း။ (၅) မုခ ပုဉ္ဆန စောဠ-မျက်နှာသုတ်ပုဝါ၊ (၆) ပရိက္ခာရ စောဠ-ရေစစ် ပုဝါ။ လက်သုတ်ပုဝါ စသော အတိုအထွာ ပရိက္ခရာ ပုဆိုးမျိုး။ (၇) နိသီဒန-နိသီဒိုင် ခင်းနှီး။ (၈) ဝဿိက သာဋိက-မိုးရေခံပုဆိုး။ (၉) ကဏ္ဍုပ္ပဋိစ္ဆာ-အမာလွှမ်း သင်္ကန်း။

သင်္ကန်းချုပ်ရာ၊ ခွင့်ပြုမှာ၊ ၆ ဖြာချည်မျိုး အဘယ်နည်း။ ။ရဟန်းတော်များ သင်္ကန်းအဖြစ် အပ်စသော ချည်မျိုး ၆ ပါးကို သာ ဘုရားမိန့်မှာ ခွင့်ပြုခဲ့၏။ ။(၁) ခေါမံ-ခေါမမည်သော လျှော်ချည် သင်္ကန်း။ (၂) ကပ္ပါသိကံ-ဝါချည် သင်္ကန်း။ (၃) ကောသေယျံ-ပိုးချည်သင်္ကန်း။ (၄) ကမ္ဗလံ-သိုးမွေးချည် သက္ကလပ် သင်္ကန်း။ (၅) သာဏံ-ပိုက်ဆံလျှော်ချည် သင်္ကန်း။ (၆) ဘင်္ဂံ-အထက်ပါ ချည်ငါးပါးဖြင့် ပြီးသော သင်္ကန်း။

သက်ပွမျိုး ၃ ပါး။ ။ကာမ သက်ပွ, ဗျာပါဒ သက်ပွ, ဝိဟိံသ သက်ပွ, အဓိပ္ပါယ် ‘‘ဝိတက် ၃ ပါး’’ နှင့် တူ၏။

သကြြန်တွင်းမှာ၊ ရှောင်ကြဉ်ရာ၊ ၁၀ ဖြာ တရားစု။ ။ရှေးပညာရှင်တို့ သွန်သင်ဆုမ္မချက် အဆင့်စကား ဆယ်ပါး။ ၎င်းတို့ကို ရှောင်ရှားခြင်းဖြင့်ကျက်သရေချမ်းသာ မင်္ဂလာများ တိုးပွါးသည်။ (၁) ရုဒ–ငိုခကြွေးခြင်း။ ပူဆွေးခြင်း။ (၂) မေထုန – မေထုန် သံဝါသပြုမှု။ (၃) မံသ–အသားဟင်းလျာ စားသောက်ခြင်း။ (၄) သုရာ–သေရည် သောက်စားမူးရစ်ခြင်း။ (၅) ကောဓ– အမျက်ဒေါသ ထွက်ခြင်း, သတ်ပုတ်ခြင်း။ (၆) ရုဓိရ–သွေး ဖေါက်, သွေးထုတ်ခြင်း။ (၇) တေလိက–ဆီလိမ်း, ဆေးလိမ်း ခြင်း။ (၈) ရုက္ခစ္ဆေဒ-သစ်ပင်ဖြတ်ခြင်း ထင်းခုတ်ခွဲခြင်း။ (၉) ကိဏ-ဝယ်ယူခြင်း။ ကျိုသွင်းခြင်း။ (၁၀) ဝိက္ကဏ–ရောင်းခြင်း။ ဆိုင်ထွက်ခြင်း။

သကြြန်မျိုး ၁၂ ပါး။ ။ရောက်ဆဲသင်္ကြာန်စ်ကို တည်၊ ၂ ခု နှုတ်၊ ၁၂ ခုနှင့်စား။ ၁ ကြွင်းမူ ဇေယျသကြြန်။ ၂ ကြွင်းမူ ဝိသာခါ သကြြန်။ ၃ ကြွင်းမူ ဇေဋ္ဌသကြြန်။ ၄ ကြွင်းမူ အာသဠှိသကြြန်။ ၅ ကြွင်းမူ သရာဝဏ်သကြြန်။ ၆ ကြွင်းမူ အဒြသကြြန်။ ၇ ကြွင်းမူ အဿယုဇ္ဇ သကြြန်။ ၈ ကြွင်းမူ ကြတ္တိကာသကြြန်။ ၉ ကြွင်းမူ မိဂသီသကြြန်။ ၁၀ ကြွင်းမူ ဖုဿျသကြြန်။ ၁၁ ကြွင်းမူ မာဃသကြြန်။ ၁၂ ကြွင်းမူ ဖဂ္ဂုဏသကြြန်ဟူ၍သကြြန်လက်ရိုးကျမ်းတို့၌လာရှိ၏။ အခြားသကြြန်စစ် အမည်မျိုးသည်းများစွာရှိသေးသည်။

သင်္ခါရတရား ၃ ပါး။ ။လောကနယ်ပယ်အတွက် ချယ်လယ်ပြုပြင် စီရင်ပေးနေသော တရား ၃ ပါး။ (၁) ပုညာဘိသင်္ခါရ–မဟာကုသိုလ်, ရူပကုသိုလ်စေတနာစု။ လူ့ဘုံ, နတ်ဘုံ, ရူပဗြဟ္မာ့ဘုံအတွက် ပြုပြင်ပေးသည်။ (၂)အပုညာဘိသင်္ခါရ-အကုသိုလ်စိတ် ၁၂ ခု၌ယှဉ်သော စေတနာစု။ အပါယ် ၄ ဘုံအတွက် ပြုပြင်ပေးသည်။ (၃) အာနေဉ္ဇာဘိသင်္ခါရ–အရူပကုသိုလ် ၄ ခု၌ယှဉ်သော စေတနာစု။ အရူပဗြဟ္မာ့ဘုံအတွက် ပြုပြင်စီစဉ်ပေးသည်။

သင်္ခါရတရားကြီး ၇ ပါး။ ။ရေ,မြေ,တော,တောင် သမုဒ္ဒရာနှင့် တကွ သတ္တဝါဟူသမျှတို့ကို ဖန်ဆင်းစီမံ၍ပေးနေသော အပြုတရား

ကြီးလေးပါး။ (၁) ကံ–ကောင်းပြု, မကောင်းပြုဟူသမျှ။ (၂) စိတ်–အာရုံပြုတတ်, သိတတ်သောတရားစု။ (၃) ဥတု–ပူမှု,အေးမှုတရားစု။ (၄) အာဟာရ–အာဟာရ ၄ ပါးတရားစု။

သင်္ချာမျိုးပြား၊ ၇ ပါး၊ ရေးသားစာဆိုတော်။ ။ပါဠိစာဆို ဗမာစာဆိုတို့ အောက်ပါသင်္ချာ ၇ ပါးဖြင့် ထိုက်သလိုရေးစပ်သွားကြ၏။ (၁) မိဿက သင်္ချာ–ရောပေါင်းယူရသော သင်္ချာမျိုး၊ ပုံ-စတုစ, ဒသစ, (စတုဒ္ဒသ) လေးခုတလီ, ဆယ်ခုတခြား, (ဆဲ့လေးပါး) ကိုစသည်သိ။ (၂) ဂုဏိတ သင်္ချာ– မြှောက်၍ယူရသောသင်္ချာမျိုး။ ပုံ–သတဿ, ဒွိကံ, (ဒွိသတံ) တရာယူမှု, နှစ်ခုတမျိုး,(နှစ်ရာဘိုးကို) စသည်သိ။ (၃) သမ္ဗန္ဓ သင်္ချာ–စပ်၍ယူရသော သင်္ချာမျိုး။ ပုံ- ကော,ဋိ,တိ,စတုပဥ္စ, (တသောင်းနှစ်ထောင် သုံးရာလေးဆဲ့ငါး) စသည်သိ။ (၄) သင်္ကေတ သင်္ချာ–တစုံတခု နည်းမှတ်ပြု၍ယူသောသင်္ချာမျိုး။ ပုံ-ရာမ,ဆိုလျှင် ၃ ခုဟုသိ။ စက္ခုဆိုလျှင် ၂ခုဟုသိ။ နေ,လ,ဆိုလျှင် တခုစီဟုသိ။ သီတာ,ဗသျှု, ကာသိ, နဟုတ,လက္ခံ စသည်တို့တည်း။ (၅) အနေက သင်္ချာ–အများဟောသင်္ချာမျိုး။ ပုံ-သတ တေဇော, သဟဿ ရံသိ,အရာ မကသော တန်ခိုး, အထောင်မကသော ရောင်ခြည်တော် စသည်တို့တည်း။ (၆) ပိဋကသင်္ချာ–အက္ခရာအမှတ်ဖြင့် ပေဆိုရေတွက်ခြင်းမျိုး။ ပုံ–က ၁ ခု။ စ ၆ ခု။ ဏ ၅ ခု စသည်သိလေ။ (၇) အဓိကသင်္ချာ–အပိုအမို ရေဆိုသောသင်္ချာမျိုး။ ပုံ-ငါးရာ့ငါးဆယ်၊ ဇာတ်တော်ဝယ်တည့်။

သင်္ချာရေနည်း၊ နိသျှည်း၊ ထုံးမှီး ၃ ပါးလာ။ ။အရေအတွက်ကို ယူရာ၌ နည်း ၃ ပါးနှင့် ညှိနှိုင်း၍ ယူရသည်။ ။(၁) ဦနသင်္ချာ–လျော့နေသော်လည်း ဖြည့်စွက်၍ ယူရသည်။ ပုံ–ငါးရာ့ငါးဆယ် ဇာတ်တော်ကဲ့သို့။ (၂) အဓိက သင်္ချာ-ဆိုသည်ထက်ပို၍ ယူရသော သင်္ချာမျိုး။ ရောင်ခြည်တထောင် မြတ်ဘုန်းခေါင်ကဲ့သို့။ (၃) သမာန သင်္ချာ–အညီအမျှ ဆိုတိုင်းသာ ယူရသောသင်္ချာမျိုး။ ပုံ- ကိုးခန်းပျို့တို့လို။

သင်္ချေ ၄ ရပ်၊ ခေါ်ဆိုအပ်၊ ပညတ်နာမည်ပေါ်။ ။ဤ၌ လေးသင်္ချေနှင့် ကပ္ပါတသိန်း သင်္ချေလေးရပ် အသိန်းကပ် စသော ဝေါဟာရ စကားရပ်တို့အရ သင်္ချေလေးရပ်၏ အမည်များ ဟူ၏။ (၁) သေလ အသင်္ချေ - ဒီပင်္ကရာ မြတ်စွာဘုရားနှင့် ကောဏ္ဍည ဘုရားတို့ အကြားဝယ် မရေမတွက်နိုင် များစွာသော သုညကပ္ပါတို့၏ ဖြစ်ထွေ ဗုဒ္ဓန္တရ အချိန်ကာလ။ (၂) ဘာသ အသင်္ချေ- ကောဏ္ဍညဘုရားနှင့် မင်္ဂလဘုရားတို့ အကြားဝယ် ရှည်လျားသော သုည ကပ္ပါတို့၏ ဖြစ်ထွေ။ (၃) ဇယ အသင်္ချေ-သောဘိတ ဘုရားနှင့် အနောမဒဿီဘုရား နှစ်ဆူတို့ အကြားဝယ် မရေ မတွက်နိုင် များစွာသော သုညကပ္ပါတို့၏ ရှည်လျားသော အချိန်ကာလ။ (၄) ရုစိ အသင်္ချေ-နာရဒဘုရားနှင့် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင် နှစ်ဆူတို့ အကြားဝယ် ရှည်လျားစွာသော သုညကပ္ပါတို့၏ အချိန်ကာလ။

သင်္ချေမျိုးပြား၊ ၇ ပါး၊ သိထားကြစေရာ။ ။စိန္တိတံ သတ္တသင်္ချေယံ-အရ သင်္ချေ ၇ ပါး။ ထိုအတွင်း၌ ဘုရားပေါင်း ၁၂၅၀၀၀ ကို ဖူးတွေ့ခဲ့ရ၍ စိတ်ဖြင့် ဘုရားအဖြစ်ကို ဆုပန်ခဲ့သည်ဟူ၏။ ။ (၁) နန္ဒ အသင်္ချေ။ (၂) သုနန္ဒ အသင်္ချေ၊ (၃) ပထဝီ အသင်္ချေ၊ (၄) မဏ္ဍ အသင်္ချေ၊ (၅) ဓရဏီ အသင်္ချေ။ (၆) သာဂရ အသင်္ချေ၊ (၇) ပုဏ္ဍရိက အသင်္ချေ၊

သင်္ချေအပြား၊ မျိုး ၉ ပါး၊ ခိုင်းခြားတနည်းလာ။ ။နဝသင်္ချေယ ဝါစကံ-အရ သင်္ချေအမည်မျိုး ၉ ပါး။ ထိုအတွင်း၌ ဘုရားပေါင်း ၃၈၇၀၀၀ တို့ထံ ဆည်းကပ်ခစားပြီး နှုတ်ဖြင့်ဆုတောင်းခဲ့ပူးပြီ ဟူ၏ (၁) သဗ္ဗဘဒ္ဒ အသင်္ချေ။ (၂) သဗ္ဗဖုလ္လ အသင်္ချေ။ (၃) သဗ္ဗရတန အသင်္ချေ။ (၄) ဥသဘက္ခန္ဓ အသင်္ချေ။ (၅) ခန္ဓုတ္တမ အသင်္ချေ။ (၆) မာဏိတ အသင်္ချေ။(၇) ဘဒ္ဒအသင်္ချေ။ (၈) ပဒုမ အသင်္ချေ၊ (၉) သဗ္ဗဘလ္လ အသင်္ချေ။

သင်္ဂဟတရားမျိုး ၄ ပါး။ ။မင်းကောင်း, မင်းမြတ်တို့ ကျင့်ရာသော တရားလေးပါး။ လက္ခဏာသုတ် အဋ္ဌကထာ။ (၁) သဿ မေဓ-

တိုင်းပြည်နိုင်ငံပေါ်၌ ကျရောက်ဖြစ်ထွန်းသမျှသော စီးပွားချမ်းသာ တို့မှ မှူးမတ်ပြည်သူတို့ ညှိနှိုင်းတိုင်ပင် စည်းဝေးကြပြီးလျှင် မည်၍ မည်မျှ ကောက်ခံတောင်းယူရမည်ဟူသော ပြဋ္ဌာန်းချက် ဥပဒေ အတိုင်း အပိုအမိုမရှိ မနာကြည်း မထိခိုက်ရအောင် ကောက်ခံခွဲယူ သော လယ်ခွန်တော်နှင့်အခြားအခွန်တော်များ။ (၂) ပုရိသ မေဓ– မင်း မှူးမတ် ရဲမက် လက်နက်ကိုင်စစ်သားစသည့် နိုင်ငံကိုစောင့် ရှောက်ထိန်းသိမ်းသောသူတို့ကို ကြီးစဉ်ငယ်လိုက် အထိုက် အ လျောက် ကောက်ခံ၍ရသော အခွန်တော်ငွေကို စားသုံးလောက် အောင် လခရိက္ခာ စားနပ်တော်များ ပေးကမ်းချီးမြှင့်ရခြင်း (၃) သမ္မာ ပါသ–ကုန်သည် လယ်လုပ်တို့ကို အပိတ်အပင်အတားအဆီး အချုပ်အချယ်မရှိ ဖွင့်ပေးရခြင်း, စောင်မသင့်သမျှ စောင်မကြည့်ရှု ခြင်း, ထို့ထက်အလွန်လည်း ကြီးကျယ်ဖွံ့ဖြိုးနိုင်စေရန် ကူးသန်း လုပ်ဆောင်နိုင်စေရန် အတိုးအပွါးမရှိ အရင်းအနှီး အမတော်ငွေ ကို ပေးကမ်းမစရခြင်း။ (၄) ဝါစာပေယျ-ပြုံးရွှင်ခြင်းလျှင် ရှေ့ သွားရှိသော ချစ်ဖွယ်ချိုမြသော စကားတို့ကို သာယာခြေငံစွာ ပြောဆိုရခြင်း။

သင်္ဂဟ တရားမျိုး ၄ ပါးတနည်း။ ။မင်းမှတပါးသောလူတို့ အဆွေ ခင်ပွန်း အပေါင်းအဖေါ်ရကြောင်း တရား ၄ ပါး။ (၁) ဒါန– ပေးကမ်း စွန့်ကြဲခြင်း။ (၂) ပေယျ ဝဇ္ဇ–ချစ်ဖွယ်သော စကားကိုဆို ခြင်း။ (၃) အတ္ထ စရိယ– သူ့အကျိုးစီးပွါးကို ကျင့်ခြင်း။ (၄) သမာနတ္တ တာ–ကိုယ်နှင့်တတန်းစားတည်းထား၍ ပေါင်းသင်းဆက် ဆံသွားမှု။

သင်္ဂါယနာ ၅ တန်။ ။ဘုရားသခင်ဟောကြားတော်မူခဲ့သော ပိဋက တော်ဓမ္မတို့ကို မပျောက်ပျက် မတိမ်ကောသွားစေရန် စုပေါင်း၍ မှုမှန်ကို ရွတ်ဆိုမေးမြန်း ဆွေးနွေးဖြေကြား ရေးမှတ်အတည်ပြုခြင်း မျိုး။ (၁) ပဌမသင်္ဂါယနာ–သုဘဒ္ဒရဟန်းကြီး၏ ဒုဗ္ဗစအဝဏ္ဏစကား ကိုအကြောင်းပြု၍ ဘုရားသခင် ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံပြီးသည်နောက် ဓာတု ဘာဇနနေ့၌စည်းဝေးရောက်လာတော်မူကြကုန်သော(၇၀၀၀၀၀)

ခုနစ်သိန်းမျှသောသံဃာတော်အရှင်မြတ်တို့၏ ဦးစီးနာယက သံဃာ့
ထေရ်ဖြစ်တော်မူသော အရှင်မဟာကဿပမထေရ်မြတ်သည် ဝိဇာ
သဝ ဆဠာဘိည ရဟန္တာငါးရာ ရွေးကောက်တော်မူပြီးနောက်
အခြံအရံသံဃာတော် ၇၀၀၀၀၀ နှင့် ဘိုးတော်အဇူန ဖြိုကြွင်း
သက္ကရာဇ် ၁၄၈ ခုနှစ် သာသနာသက္ကရာဇ် ၁ ခုနှစ် ဝါခေါင်
လပြည့်ကျော်တရက်နေ့မှစတင်၍ တပေါင်းလပြည့်နေ့ထိ ၇ လတိုင်
အောင် သုဘ ခေါ်တောထွက်ရဟန်းကြီးကိုအကြောင်းပြု၍ရာဇဂြိုဟ်
ပြည် ဝေဘာရတောင်ယံ သတ္တပဏ္ဏိဂူလိုဏ်၌ နှုတ်ရွတ်ခါ ဘုရင်
အဇာတသတ်မင်းနှင့်ပဌမသင်္ဂါယနာတင်တော်မူကြသည်။ ဒုတိ
ယသင်္ဂါယနာ–ဘုရင်အဇာတသတ်မင်းဖြိုကြွင်းသက္ကရာဇ် အနှစ်တရာ
ရောက် သာသနာသက္ကရာဇ် (၁၀၀) တရာခုမြောက်သော် ဝဇ္ဇိ
တိုင်းသား အလဇ္ဇီရဟန်းများ၏ အဓမ္မဝတ္ထု ဆယ်ပါး မတရားပေါ်
ပေါက်ပြန်၍ (၉၀၀၀၀)ကိုးသောင်းကုန်သော သံဃာ့ အစည်း
အဝေးကြီး၏ ဆုန်းဖြတ်ချက် အရ ဘုရင် ကာလာသောကမင်း
မြတ်နှင့်တကွ အရှင်မဟာယသထေရ် အမှူးပြု၍ ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တ
ရဟန္တာ (၇၀၀) ခုနစ်ရာ ရွေးတော်မူလျက် အခြံအရံသံဃာတော်
၁ သန်း ၂ သိန်းနှင့် ဝေသာလီပြည် ဝါလုကာရုံကျောင်းတော်ကြီး၌
နှုတ်ရွတ်ခါ ရှစ်လတိုင်တိုင် ဒုတိယသင်္ဂါယနာ တင်တော်မူကြသည်။
(၃) တတိယသင်္ဂါယနာ–သာသနာသက္ကရာဇ် ၂၃၅ ခုနှစ်ရောက်
သောအခါ ပါဋလိပြည်ကြီးရှင် ဘုရင် အသောကမင်းမြတ်လက်ထက်
ဗာဟိရကတိတ္ထိယတို့သည် ဗုဒ္ဓသာသနာတော်၌ ရဟန်းပြုကုန်လျက်
မိမိတို့မူလအယူ မိစ္ဆာဝါဒကိုသာ ကျင့်ကြံသုံးသပ် နေကြပြန်သော
ကြောင့် (၆၀၀၀၀) ခြောက်သောင်းသောမဟာ သံဃာ့အစည်း
အဝေးသဘင်ကြီးကဆုန်းဖြတ်ချက်ချကာ အသောကဘုရင်မင်းတရား
ကြီးကူညီချက်အရ အရှင်မောဂ္ဂလိပုတ္တ တိဿမထေရ် နာယကပြု၍
ရဟန္တာ (၁၀၀၀)တစ်ထောင် ရွေးချယ်စီစစ်ပြီးလျှင် အရံသံဃာ
၆ သန်းနှင့် ထိုနှစ် နယုန်လမှ စ၍ တပို့တွဲလအထိ ကိုးလတိုင်တိုင်
ပါတလိပုတ်ပြည် အသောကရုံ ကျောင်းတော်ကြီး၌ နှုတ်ရွတ်ခါ

တတိယသင်္ဂါယနာတင်တော်မူကြသည်။ (၄)စတုတ္ထ သင်္ဂါယနာ—သာသနာတော်သက္ကရာဇ် (၄၅၀) လေးရာ့ငါးဆယ်သို့ ရောက်သောအခါ လင်္ကာဒီပ သီဟဠ တည်းဟူသော သီဟိုဠ်ခေါ် သိဃိုဠ် ကျွန်းကြီး သခင် ဘုရင် ဝဋ္ဋဂါမဏိ မင်းတရားကြီး လက်ထက် ပိဋကသုံးပုံကို အာဂုံဆောင်ကြကုန်သော ရဟန္တာ အရှင် မြတ် တို့ သည် နောင် အ နာ ဂတ် ကာလ၌ သတ္တဝါ တို့သည် သတိပညာ ဆုတ်ယုတ် ကုန်လတံ့ နှုတ်တက် အာဂုံ မဆောင်ရွက် မကျက်မမှတ်နိုင်လတံ့တို့ကို မြင်တော်မူကြ၍ သာသနာတော်၏အသက် မပျောက် မပျက် တည်ရှိနိုင်စေရန် ကြံစည်တွေးဆခါ(၅၀၀) ငါးရာသော ရဟန္တာအရှင်မြတ်တို့ ပေထက်မှာရေးလျက် 'ပေထက္ခရာ' ခေါ် စတုတ္ထ သင်္ဂါယနာကို မဟာသံဃာရာဇာ ကြီးမှူးလျက် သီဟိုဠ်ကျွန်း မလယဇနပုဒ် အာလောက လိုဏ်ဂူ၌ တင်တော် မူကြပြန်သည်လည်း တကြိမ်။ ။(၅) ပဉ္စမသင်္ဂါယနာ=ဂေါဇာ သက္ကရာဇ် ၁၂၃၃ ခု၊ သာသနာတော် (၂၄၁၅) ခုနှစ် ရောက်ပြန်ရာ မြန်မာနိုင်ငံတော် ရတနာပုံ နေပြည်တော်ကြီးကို စည်ထီး နန်းအိမ်နှင့်တကွ ပဌမလက်မွန် တည်ထောင်တော်မူခဲ့သော ဘုရင်မင်းတုံးမင်းတရားကြီးသည် ဘုရားရှင် ဓမ္မစက် ပေရွက်နှင့်မလျော် ဟု ဆင်ခြင်ပြီးခါ သာသနာ ငါးထောင် (၅၀၀၀) ကုန်အောင် တည်စေနိုင်ခြင်းငှါ ကိုးဖြာ နဝရတ် ကျောက်မြတ်အဝင် ဖြူစင်သန့်ရှင်းသော သလင်းကျောက်ရတနာ အပြင်ဝယ် အက္ခရာတော် တင်ပြီးလျှင် ရွှေမင်ရွှေစုတ်နှင့် ရေးသား ခတ်နှိပ်တော်မူ၍ အုဋ္ဌ်ပြသာဒ်များအတွင်း သွတ်သွင်းခါ ထားတော်မူပြီးမှ တံဆိပ်တော်ရ သုဓမ္မာဆရာတော်ကြီး ရှစ်ပါးကို ရွေးဖျားရွေးဦး အမှူးပြုကာ (၂၄၀၀) နှစ်ထောင်လေးရာ ကုန်သော သီလဝန် ဂုဏဝန် ကလျာဏပုထုဇဉ် သံဃာတော်အရှင်မြတ်တို့နှင့် တကွ ပဉ္စမသင်္ဂါယနာ တင်တော်မူခဲ့သည်လည်း တကြိမ်အားဖြင့် ပေါင်း ၅ ကြိမ်ဖြစ်သတည်း။ ။မှတ်ချက်။ သီရိစတုရင်္ဂဗလ မြန်မာပညာရှိ ဦးဘော အလိုအားဖြင့် သာသနာတော် ၂၃၄ ခုနှစ်မှာ တတိယ

သင်္ဂါယနာတင်တော်မူသည်ဟု ယူ၏။ ပရိဖက်ဆာ ဆရာလွန်း ခေါ် မစ္စတာ မောင်မှိုင်း ယခု အသက်ကျော်စွာ သခင်ကိုယ်တော်မှိုင်း အလို အားဖြင့် ၂၃၅ ဟု ယူ၏၊ ရေး၏။ စိစစ် ကြပါကုန်။

သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။လူ ရှင် ရဟန်းတို့ ကွယ်လွန် အနိစ္စရောက်သောအခါ သင်္ဂြိုဟ်ရခြင်းမျိုး ၃ ပါး။ ။(၁) ဘူမိဈာပန–မြေမြှုပ် သင်္ဂြိုဟ်ရခြင်း။ (၂) အဂ္ဂိဈာပန–မီးဖုတ် သင်္ဂြိုဟ်ရခြင်း။ (၃) ဥဒကဈာပန–ရေမျှော သင်္ဂြိုဟ်ရခြင်း။

သဘောသူကြီး အင်္ဂါ ၉ ပါး။ ။ဤ၌ အင်္ဂါ ၉ ပါးဟု အတိအကျမယူသင့်၊ တွေ့လည်း မတွေ့ဘူးသေးပေ။ ထို့ကြောင့် ရှေးပညာရှင်တို့ ဆုမ္မ သင်ကြားချက်လာ အာစရိယ ဝါဒဖြင့်သာ ဖြေကြားလိုက်သည်။ ။လေရိပ်မိုးသက်၊ ရေတက် ရေကျ၊ တွေးဆနက်တိမ်၊ ကွေ့လိမ် ခုတ်မောင်း၊ ရေကြောင်းနှံ့စပ်၊ လမ်းဖြတ်လမ်းကူး၊ ကျွန်းဦးကျောက်ဆောင်၊ သဲသောင် စည်းငှ၊ ပင်လယ်ဆူနှင့်၊ ရေဖြူရေနီ၊ တလီရေညှိ၊ ထိုထိုရေစိမ်း၊ ခပ်သိမ်း ဖွေနည်း၊ သိနားလည်မှ၊ ထိုဤလှေဖေါင်၊ သဘောဆောင်၌၊ ကောင်းအောင်ဥာဏ်ချိန်၊ မာလိမ်တသီး၊ လှေသူကြီးရာ၊ ခံထိုက်စွာသည်၊ မဟာရေတပ် ပဲ့နင်းတည်း။

သစ်ကြီး ၇ ပင်။ ။အဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ သာရတ္ထသင်္ဂဟ အဋ္ဌကထာ စသည်တို့၌ ထင်ရှား၍ တကမ္ဘာပတ်လုံး တည်နေနိုင်သည့် သစ်ကြီး ၇ ပင်။ ။(၁) ပါဋလိ အသုရာနဉ္စ–အသူရာပြည်၌ သခွတ်ပင်။ (၂) သုပဏ္ဏာနဉ္စ သိမ္ဗလိ–ဂဠုန်ပြည်၌ လက်ပံပင်။ (၃) ဇမ္ဗူ ဇမ္ဗုဒီပေ ဘာရဏ–တောင်ကျွန်း လူ့ပြည်၌ ဇမ္ဗူသပြေပင်၊ (၄) ဒေဝါနံ ပါရိဆတ္တကော–တာဝတိံသာ၌ ပင်လယ်ကသစ်ပင်၊ (၅) ကဒမ္ဗော အပရဂေါယာနေ–အနောက်ကျွန်း၌ ထိန်ပင် (၆) ကပ္ပရုက္ခော စ ဥတ္တရေ–မြောက်ကျွန်း၌ ပဒေသာပင်။ (၇) ပုဗ္ဗဝိဒေဟေ သိရီသော– အရှေ့ကျွန်း၌ ကုက္ကိုပင်၊ **ကပ္ပဋ္ဌာယီ** ဣမေ မတာ–ဤသစ်ပင်ကြီးတို့ကား ကပ္ပတည်သည်ဟုသိ။

သစ္စာအနက် ၁၆ ချက်။ ။သစ္စာလေးပါးတွင် တပါးတပါး၌ မိမိပင်ကိုယ်သဘောအရ ထင်ရှားအနက်နှင့် အခြားသစ္စာသုံးပါးကို ထောက်ထား၍ ထင်ရှားသောအနက်ဟု ၄ ချက်စီ ရနိုင်သောကြောင့် ''သစ္စာအနက် ၁၆ ချက်'' ဟု ဝေါဟာရစကား ဖြစ်ပွါး၍လာလေသည်။ (က) ဒုက္ခ သစ္စာ၏အနက် ၄ ချက်။ (၁) ပီဠနဋ္ဌော—မိမိကိန်းရာ၊ သတ္တဝါဝယ်၊ သုံးဖြာဒုက္ခ၊ ဖြစ်ပေါ်ကြလျက်၊ ဒုက္ခဖြတ်ရိုက်၊ ကြောင်းနိမိတ်ဖြင့်၊ ကြိတ်ကြိတ်နင်းနင်း၊ နှိပ်စက်ခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၂) သင်္ခတဋ္ဌော—သမုဒယဟိတ်၊ ကြောင်းမဆိတ်သဖြင့်၊ ကံ စိတ် ဥတု၊ ဟာရစုတို့၊ အမှုတည်ထွင်၊ ပြုစီရင်အပ်သော၊ အနက်သဘောလည်း တပါး၊ (၃) သန္တာပဋ္ဌော—မဂ်မြတ်ရေစင်၊ နှိုင်းစာလျှင်သော်၊ ပူပင်ပြင်းပြ။ လောင်ကျွမ်းရခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၄) ဝိပရိဏာမဋ္ဌော-နိဗ္ဗာန်နန်းစာ၊ စခန်းကွာအောင်၊ ဇရာ မရဏ၊ နှစ်ဌာနဖြင့်။ ကာလအရှည်၊ မတည်နိုင်ဘဲ၊ ယိုင်လဲဖေါက်ပြန်ရခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (ခ) သမုဒယ သစ္စာ၏၊ အနက် ၄ ချက်။ (၁) အာယူဟနဋ္ဌော—လောကီအာရုံ၊ အဖုံဖုံဝယ်၊ ခုံမင်ပြန့်မှု၊ ဒုက္ခထုကို၊ ပေါင်းစုခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၂) နိဒါနဋ္ဌော—ဒုက္ခချင်းစပ်။ မကင်းလပ်အောင်၊ နှင်းအပ်သည့်အနေ ဖြစ်စေခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၃) သံယောဂ ဋ္ဌော—ဝဋ်ဒုက္ခမှ၊ မလွတ်ရအောင်၊ ဖွဲ့နှောင်မြှေးရှက်ခြင်း အနက် သဘောလည်းတပါး။ (၄) ပလိဗောဓဋ္ဌော-ဝဋ်မှထွက်သွား၊ မဂ်ရထားကို၊ ဖျက်ထားကန့်ကွက်၊ နှောင့်ယှက်ခြင်း အနက် သဘောလည်းတပါး။(ဂ) နိရောဓသစ္စာ၏အနက် ၄ချက်။ (၁)နိဿရဏဋ္ဌော—ဒုက္ခဖန်ခါ၊ သံသရာမှ၊ ခန္ဓာခေတ်သိမ်း၊ လွတ်ငြိမ်းထွက်မြောက်ခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၂) ဝိဝေကဋ္ဌော—တဏှာအပေါင်း၊ တွယ်တာကြောင်းမှ၊ ကောင်းကောင်းလွတ်ကင်း၊ ဆိတ်ငြိမ်ခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး၊ (၃) အသင်္ခတဋ္ဌော—ကံ စိတ် ဥ ဟာ၊ ကြောင်းများစွာတို့၊ ဘဟာတခု၊ မပြုမပြင်၊ မစီရင်

လျှင်း၊ အကြောင်းကင်းသော အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၄) အမတဋ္ဌော–နကိုယ်အနေ၊အိုသေမရှိ၊ ပကတိခိုင်မြဲသော အနက်သဘောလည်းတပါး၊ (ဃ) မဂ္ဂသစ္စာ၏ အနက် ၄ ချက်။ (၁) နိယျာနဋ္ဌော–သံသရာဒုက္ခ၊ ရုပ်သမျှမှ၊ မုချ ထွက်ကြောင်းဖြစ်သော အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၂) ဟေတွဋ္ဌော–နိဗ္ဗာနဓာတ်၊ အမြှောက်ရပ်သို့၊ ဆိုက်ကပ်ရန်အကြောင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။ (၃) ဒဿနဋ္ဌော–သစ္စာလေးတန်၊ မြှောက်နိဗ္ဗာန်ကို၊ အမှန်ထင်လင်း၊ မြင်နိုင်ခြင်းအနက်သဘောလည်းတပါး။ (၄) အဓိပတေယျဋ္ဌော–လေးတန်သစ္စာ၊ မြင်ဘို့ရာနှင့်၊ ကိလေသာမီး၊ အပူကြီးကို၊ အငြိမ်းငြိမ်းမှု၊ ကိစ္စစုဝယ်၊ ချယ်လှယ်လွှမ်းမိုး၊ အုပ်စိုးနိုင်ခြင်း အနက်သဘောလည်းတပါး။

သစ္စာ တရား ၂ ပါး။ ။အမှန်မှုဟု ယူဆရမည့် တရား ၂ ပါး။ (၁) သမုတိသစ္စာ–လောကဝေါဟာရအားဖြင့်ခေါ်ဝေါ်ပညတ်ကြသော အမိ,အဖ,ယောက်ျားမိန်းမ, လူ နတ်စသည်။ (၂)ပရမတ္ထသစ္စာ–မဖေါက်မပြန် မှန်ကန်သော ပရမတ္ထသဘောတရားဟူသမျှ။

သစ္စာတရား ၄ ပါး။ ။အမှန်သိအပ်သောတရား ၄ ပါး။(၁) ဒုက္ခသစ္စာ–တဏှာလောဘကြောင့်ဖြစ်သော တေဘုမ္မက ဝဋ်ဆင်းရဲစု အကျိုးတရားများ၊ (၂) သမုဒယ သစ္စာ–တေဘုမ္မက ဝဋ်ဒုက္ခတို့ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်သော တဏှာလောဘ။ (၃) နိရောဓ သစ္စာ–ဆင်းရဲအပေါင်းတို့၏ ချုပ်ငြိမ်းကင်းပြတ်ရာ မဂ္ဂသစ္စာ၏ အကျိုးဖြစ်သောနိဗ္ဗာန်။ (၄) မဂ္ဂ သစ္စာ–နိဗ္ဗာန်သို့ရောက်ကြောင်း တရားလမ်းကောင်း ဖြစ်သော မဂ္ဂင်ရှစ်ပါး။

သစ်ပင်မျိုး ၄ ပါးနှင့် ပရိသတ် ၄ ပါး။ ။သစ်ပင်မျိုး ၄ ပါးနှင့် ပရိသတ်၄ပါးကို ဥပမာထား၍ပြခြင်း၊ (၁) ဖေဂ္ဂု သာရပရိဝါရော–မိမိကိုယ်တိုင် အနှစ်မရှိသော တောစိုးသစ်ပင်ကြီးသည် အနှစ်ရှိသော သစ်ပင်အပေါင်းတို့၏ အလယ်၌ တင့်တယ်နေရသလို သီလမရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်အား သီလအကျင့်ရှိသော ပရိသတ်က ဝန်းရံနေသကဲ့သို့သိ၊ (၂) သာရော ဖေဂ္ဂုပရိဝါရော–အနှစ်မရှိသော လက်ပံပင် စသည်

တို့ဖြင့် ဝန်းရံခနေသော အနှစ်ရှိသည့် ကျွန်းပင်ကြီးမျိုးလို၊ (၃) ဖေဂ္ဂု ဖေဂ္ဂုပရိဝါရော-အနှစ်မဲ့သော လက်ပံပင် စသည်တို့ ဝန်းရံခနေသော အနှစ်မရှိသည့် ပညောင်ပင်ကြီးမျိုးလို။ (၄) သာရော သာရပရိဝါရော-ပျဥ်းကတိုးပင် အပေါင်းတို့ ဝန်းရံပေါက်နေသော ကျွန်းပင်ကြီးမျိုးလို။ သီလအကျင့်ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်အား အကျင့်သီလရှိသော ပရိသတ်က ဝန်းရံခနေသကဲ့သို့သိ။

သည်းခံခြင်း အကျိုးထူး ၅ ပါး။ ။ခန္တီအကျိုး ငါးပါးဟူ၏။ အထက် ၄ ပါးကို ယခုဒိဋ္ဌအကျိုးရနိုင်သည်မှတ်။(၁) ဗဟုဇနမနာပ-လူအများတို့ ချစ်နှစ်လိုခြင်း။(၂) န ဝေရ ဗဟုလ-ဘေးရန် မများခြင်း။(၃) န ဝဇ္ဇ ဗဟုလ-အပြစ် မရှိခြင်း၊ (၄) အ သံမူဠ္ဍ ကာလက်တ-မတွေမဝေ သေရခြင်း။ (၅) သုဂတိ သဂ္ဂ လောက-နတ်ရွာ သုဂတိသို့ လားရခြင်း။

သည်းမခံခြင်း အပြစ် ၅ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ်ကို သည်းခံခြင်း အကျိုးနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက် ပြန်ယူပါ။

သညာ ၂ ပါး၊မြတ်တရား၊ပိုင်းခြားမှတ်ရူရာ။ ။ဈာန်ရရောက်ရေး အခြေခံ တရားနှစ်ပါး။(၁) အာဟာရ ပဋိကူလ သညာ-အစာဌ် စက်ဆုပ်ဖွယ် အမှတ်ရှုသိ။(၂) စတုဓာတု ဝဝတ္ထာန-ဓာတ် ၄ပါးကို ပိုင်းခြား မှတ်ရှုသိ။

သညာ ၁၀ ပါး၊ မြတ်တရား၊ မိန့်ကြားဖြေတော်မူ။ ။၎င်းသရုပ် 'ရောဂါပျောက်ငြိမ်းကြောင်း တရား ၁၀ ပါး'နှင့်တူ၏။

သဏ္ဌာန ၇ ဆူ။ ။ဘုရားရှင်တို့၏ ဓမ္မတာ ၃၀ တွင် ပါဝင်သည့်ဌာန ၇ ပါး။ (၁) ပလ္လင်္က သဏ္ဌာဟ-မဟာတဏှာ၊ အဝိဇ္ဇာကို၊ ပညာသန်လျက်၊ အာသဝက်ဖြင့်၊ ပယ်ဖျက်ခုတ်ထွင်၊ အောင်မြင်တော်မူရာ၊ တရာ သန်းတောင်၊ အမြင့်ဆောင်သည့်၊ ရွှေညောင်သီရိ၊ ပင်ဗောဓိ၏။ ဘုမ္မိသေန်၊ ရှေ့မြောက်ယံတွင်၊ တလံခြားကွာ၊ အရပ်သာ၌၊ ရတနာစုံ၊ ခြူးအုံခြူးနွယ်၊ လွှန်ဆန်းကြွယ်သား၊ တဆဲ့လေးတောင်၊ အရောင်ခြောက်ဖြာ၊ အပွရာဇီတော၊ ငါးမာရ်ခြွေလျက်၊ ပလ္လင်ထက်ဝယ်၊ ခုနစ်ရက်ပေ၊ ငြိမ်သက်ဇာန္ဓြေ၊

နေတော်မှူရာအရပ်သာလည်း တဥ္ဆာန။ (၂) အနိမိသ သတ္တာဟ— ဗောဓိပင်မြောက်၊ အုံ့လောက် ထင်ရှား၊ ဆယ်လံ ခြားတွင်၊ ဖဝါးခြေဆုံ၊ ရပ်ပြီးတုံမှ၊ အာရုံမလပ်၊ မခပ်မျက်တောင်၊ ရက်လည် အောင်လျှင်၊ ဘုန်းခေါင်လူ့ထိပ်၊ ငါးမာရ်နှိပ်သည်၊ မမှိတ်မျက်စိ၊ ပကတိဖြင့်၊ ရှုကြည့်တော်မူရာ အရပ်သာလည်း တဥ္ဆာန။ (၃) စင်္ကမ သတ္တာဟ—ရွက်ရင့်ရွှေရောင်၊ တပြောင်ပြောင်တည့်၊ ညောင် ဗောဓိနှင့်၊ အနိမိသအကြား၊ ရှေ့နောက်လျားရှဲ၊ သွားမြဲအမှန်၊ နှစ်လံကွာဘွင်၊ ရတနာစင်္ကြံ၊ ပျော်တုံစံလျက်၊ ခုနစ်ရက်ပေ၊ ငြိမ်သက် ဇာနေ၊ ရောင်ခြောက်ထွေဖြင့်၊ နေတော်မူရာ အရပ်သာ လည်း တဥ္ဆာန။ (၄) ရတနာ ဃရသတ္တာဟ—ဗောဓိအောင်ခန်း၊ ရွှေညောင်နန်းနှင့်၊ တန်းတန်းမဖြောင့်၊ နောက်မြောက်ထောင့်ဝယ်၊ ဘုန်းကြောင့်ဖြစ်ပြန်၊ ၁၅ လံဘွင်၊ ရောင်လျှံသွယ်ဖြာ၊ ရတနာ ၇ ပါး၊ နတ်များဖန်ဆင်း၊ ရွှေအိမ်တွင်း၌၊ သနင်းမြတ်စွာ၊ ဘိဓမ္မာ ကို၊ ရက်ကြာသတ္တ၊ မနစိတ်သန်၊ အကြံဖျော်ဖျော်၊ ဆင်ခြင်တော် မူရာ၊ နာမည်ထူးဆန်း၊ ရွှေအိမ်နန်းလည်း တဥ္ဆာန။ (၅) အဇပါ လ သတ္တာဟ—ညောင်ဗောဓိနှင့်၊ ၃၂ လံ၊ သချာမှန်သည်၊ ရှေ့ရုံ မစောင်း၊ ညောင်ဆိတ်ကျောင်းဝယ်၊ နေညောင်းတင့်တယ်၊ စံပါယ် တုံလျက်၊ ခုနှစ်ရက်ပေ၊ ရောင်ခြောက်ထွေဖြင့်၊ နေတော်မူရာလည်း တဥ္ဆာန။ (၆) မုစ္ဆလိန္ဒ သတ္တာဟ—ညောင်ဗောဓိရှေ့၊ တောင်ခပ် ကျေ့မှန်၊ ၁၅ လံဘွင်၊ပြင်းထန်မောက်ဖြိုး။ ရွာသည့်မိုးကို၊ တန်ခိုး ထန်ပြင်း၊ နဂါးမင်းသည်၊ ဆီးနှင်းခပါက်မျှ၊ မကျစေဌါ၊ ပါးပျဉ်း ကာလျက်၊ ခုနှစ်ရက်မျှ၊ ချမ်းမြရိပ်မြုံ၊ ပျော်ပိုက်လှုံသည်လည်း တဥ္ဆာန။ (၇) ရာဇာ ယတန သတ္တာဟ—ငါးမာရ်နှိပ်နင်း၊ မြေဉ ကင်းဝယ်၊ ပွင့်လင်းသီရိ၊ ဝင်းဝင်းညိသည်၊ ဗောဓိတောင်ခွင်၊ မြသွင်စိမ်းလဲ့၊ သချာပွဲ့သော်။ တဆဲ့တစ်လံ၊ထိုရပ်ဌာန်တွင်၊ ဘုန်းနှ လျှံမြူးထွေ၊ ကိုယ်တည်းနေ၍၊ ရက်လည်စေ့သော်၊ နတ်ကျော် သိကြား၊ လှူပြားလာဆုံး၊ သုံးလုံးကြဇ၊ ဘုဉ်းပေးပြုမှ၊ စတုလော က၊ ဒေဝထင်ရှား၊ နတ်လေးပါးသည်း၊ လှူပြားလာမြောက်၊

ပဲနောက်အဆင်း၊ ရောင်ခြင်းဖိတ်ဖိတ်၊ သပိတ်လေးလုံး၊ တန်ခိုးဘုန်းကြောင့်၊ တလုံးတည်းဖြစ်၊ နားလေးရစ်နှင့်၊ ဆင့်တုံပြီးမှ၊ တဖုသနှင့်၊ ဘလ္လိကညီနောင်၊ လှူဆောင်ကမ်းလှမ်း၊ များမုန့်ဆွမ်းကို၊ ဘုဉ်းပေးပြီးခါ၊ စောမြတ်စွာ၏၊ နေရာရပ်ခန်း၊ မြတ်လင်းလွန်းလည်း တဌာန။

သတ္တရာဘန် ၇ တန်။ ။သတ္တဋ္ဌာနရ ဟူသော ပါဠိပျက်စကား။ မြင့်မိုရ်တောင်မင်းအား လှည့်လည်ရစ်ပတ် နှောင်ဖွဲ့ဝန်းရံ ပိုင်းခြားထားသော ''တောင်စဉ် ၇ ထပ်'' ကိုခေါ်သည်။ သရုပ်ကို''တောင်စဉ် ၇ ထပ်'' ၌ရှုပါ။

သတ္တရူပါ၊ သတ္တဝါ၊ ၇ ဖြာ ရုပ်ပုံအဘယ်နည်း။ ။ရွှေဘုံနိဒါန်းလာ သတ္တရူပ ဖေါင်ပုံမှ ယူဖြေသည်။ (၁) ကရဝိက် နှုတ်သီးနှင့်လည်ဆံ။ (၂) ဆင်စွယ်နှစ်ချောင်းနှင့် နှာမောင်း။ (၃) နွားလဘို၊ (၄) ငါးကြင်းအမြီး။ (၅) ကြက်တူရွေး အတောင်။ (၆) ဘိုးချိုနှစ်ချောင်း လက်တဖက် ခြေတဖက် အမြီး။ (၇) မြင်းနား နှစ်ဖက် လက်တဖက် ခြေတဖက်။

သတ္တဝါတို့၏ အညစ်အကြေး တရား ၉ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'လူတို့၏ အညစ်အကြေး တရား ၉ ပါး' သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သတ္တဝါသ ဘုံ ၉—၀။ ။သတ္တဝါတို့၏ နေရာဘုံ ကိုး၀။ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ် အဋ္ဌကထာ၌ လာသည်။ ။(၁) နာနတ္တကာယ နာနတ္တသညီ—လူ့ဘုံ နတ်ဘုံ။ (၂) နာနတ္တကာယ ဧကတ္တသညီ—အပါယ် ၄ ဘုံ ပဌမဈာန် ၃ ဘုံ။ (၃) ဧကတ္တကာယ နာနတ္တသညီ-ပဥ္စကနည်း၌ ဒုတိယဈာန် တတိယဈာန် နှစ်ဘုံပေါင်း။ (၄) ဧကတ္တကာယ ဧကတ္တသညီ—ပဥ္စကနည်း၌ စတုတ္ထဈာန် ၃ ဘုံ ဝေဟပ္ဖိုလ်ဘုံ သုဒ္ဓါဝါသ ၅ ဘုံ။ (၅) အာကာသာနဉ္စာယတနဘုံ။ (၆) ဝိညာဏဉ္စာ ယတနဘုံ။ (၇) အာကိဉ္စညာ ယတနဘုံ။ (၈) နေဝသညာ နာသညာ ယတနဘုံ။ (၉) အသညသတ်ဘုံ။ ၎င်းကိုရည်၍ ပါရမီခဏ်း၌ 'ထောက်ထား ပညာ၊ မှတ်သားနာလေ့၊ သတ္တဝါသ၊ ဘုံကိုး၀၌၊ ပစ်ချကြမ္ဘာ၊ စေတ

နာကြောင့်၊ သညာကောတ်၊ နာနတ်ထူးခြား၊ အလားလားလျှင်၊ ငါးပါးဂတိ၊ မှားဘွယ်ရှိ၏။ ရှင်မဟာ သီလဝံသ။

သတိတရားမျိုး ၂ ပါး။ ။အောက်မေ့တတ်အမှတ်ရတတ်သောတရား ၂ ပါး။(၁) သတိစစ်–ရတနာသုံးပါး ဆရာမိဘစသော ကောင်းသော အရာများ၌ အောက်မေ့ အမှတ်ရခြင်း သမ္မာသတိ။ (၂) သတိတု–မိစ္ဆာအယူ ရှိသူတို့ မိမိတို့ဆိုင်ရာ ဘုရား တရားတွေကို အောက်မေ့အာရုံပြုမှု မိစ္ဆာသတိ။

သတိပဋ္ဌာန် ၄ ပါး။ ။သတိစေတသိက်၏ မိမိဆိုင်ရာ အာရုံထဲ၌ လွန်လွန်ကဲကဲ စွဲစွဲမြဲမြဲ သက်ဝင် တည်နေရာ ပဋ္ဌာနကြီး ၄ ပါး၊ (၁)ကာယာနုပဿနာသတိပဋ္ဌာန်- ဆံပင်အမွေးစသောကောဋ္ဌာသ ပညတ်အစုာ ယ်အသုဘအခြင်းအရာအားဖြင့်အထပ်ထပ်ရှုခြင်း၌မမေ့ သော သတိ။(၂) ဝေဒနာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်–ဝေဒနာအစုကို အဖန်ဖန်ရှုရာဝယ် ဤကား ကာမသုခဝေဒနာ, ဤကား ဒုက္ခဝေဒနာ,ဤကား ဥပေက္ခာဝေဒနာဟု အထပ်ထပ်ရှုဆင်ခြင်ခြင်း၌ မမေ့ သောသတိ။(၃) စိတ္တာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်–ဤစိတ်ကား ရာဂနှင့်တကွ ဖြစ်သောစိတ်၊ ဤစိတ်ကား ရာဂကင်းသောစိတ်ဟု ခွဲခြမ်းလျက် စိတ်အမျိုးမျိုးဖြစ်ပုံတို့၏ မမြဲပုံ အနိစ္စ လက္ခဏာကို အခါခါ အထပ်ထပ် မပြတ်ရှုသော သတိ။(၄)ဓမ္မာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်– အလုံးစုံသော သင်္ခါရက္ခန္ဓာ ဓမ္မ အပေါင်းသည် ဇစိုးမရ အလိုသို့ မလိုက် အနှစ်မပါ အကာသက်သက် အနတ္တ မျှသာဟု ဝိပဿနာ ဉာဏ်ဖြင့် ဆင်ခြင်အောက်မေ့သောသတိ။

သတိပဋ္ဌာန်၊ပွါးများရန်၊ ၃ တန် အင်္ဂါမိန့်။ ။သတိပဋ္ဌာန် တရား ပွါးစည်းရေး၌ ဤအင်္ဂါ ၃ ပါးနှင့် ပြည့်စုံစေရမည်။(၁)အာတာပီ- အကုသိုလ် ပယ်စွန့်ရေး၌ လုံ့လထားခြင်း။ (၂) သမ္ပဇာန–ဉာဏ် အမြော်အမြင်ကြီးခြင်း။(၃) သတိမာ-စွဲမြဲသော သတိထားရှိရခြင်း။

သတိရခြင်း အကြောင်း ၁၆ ပါး။ ။မိလိန္ဒပဉှာ၊ (၁) ရှေးရှုသော အားဖြင့်။ (၂) အမြဲမှတ်ထားသော အားဖြင့်။(၃) ရှန့်ရင်းသည်ကို သိသောအားဖြင့်။(၄) အကျိုးစီးပွါး ရှိသည်ကို သိသော

အားဖြင့်။ (၅) အကျိုးမရှိသည်ကို သိသောအားဖြင့်၊ (၆) သဘာဝ သဘောတူ အာရုံအားဖြင့်။ (၇) ဝိသဘာဝ သဘော မတူသော အာရုံအားဖြင့်။ (၈) စကားကို အောက်မေ့စေသောအားဖြင့်။ (၉) အမှတ်လက္ခဏာ အားဖြင့် (၁၀) လက်ရေး အားဖြင့်။ (၁၁) ရေတွက်သောအားဖြင့်၊ (၁၂) ဆောင်ရွက်သော အားဖြင့်။ (၁၃) ဘာဝနာအားဖြင့်။ (၁၄) ပုရပိုဒ်ပေတို့၌ ရေးမှတ်သဖြင့်။ (၁၅) အနီး၌ နှံထားသောအားဖြင့်။ (၁၆) အစဉ်ခံစားဖူးသော အားဖြင့် သတိသည် ဖြစ်၏။

သတ္တက လေမျိုး ၇ ပါး။ ။လေသင်တုန်းမျိုးသည်း ဟူ။ ၎င်းသရုပ် လေမျိုး ၈၀ (ခ)ပိုဒ်၌ ရှုပါလေ။

သဒ္ဒါကျမ်းဂန်၊မျိုး ၃ တန်၊ ပုဂံခေါင်ထိပ်မွေ။ ။ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်းကြီးများတွင် မိမိသဘ်နှင့် မိမိစီရင်ရေးပြုထားခဲ့သော ကျမ်းကြီး ၃ ကျမ်းအနက် ပုဂံခေတ် နရပတိစည်သူမင်းတြားကြီး လက်ထက် သက္ကရာဇ် ၅၁၆ ခုနှစ်တွင် အရှင်အဂ္ဂဝံသဆရာတော် စီစဉ်ရေးပြုတော်မူခဲ့သော သဒ္ဒနီတိကျမ်းသည် ခေါင်ထိပ်ဆုံးဟု သီဟိုဠ်ကျမ်းတတ်အကျော် ဆရာတော်ကြီးများ ချီကျူးမြွက်ကြားတော် မူခဲ့ကြသည်ဟု ရှေးထုံးစကားစဉ်ရှိ၏။ (၁) ဇမ္ဗူယပြည်မှ ရှင်ကစ္စည်းမထေရ်ရေးပြုခဲ့သော 'ကစ္စည်းသဒ္ဒါကျမ်း' ယခုမြန်မာပြည်ရဟန်းသာမဏေတို့ မူလသင်ရိုးလက်စွဲသဒ္ဒါကျမ်းပင်ဖြစ်၏။ (၂) သီဟိုဠ်ကျွန်းမှ အရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ် ရေးပြုသော 'မောဂ္ဂလာန ဗျာကရဏကျမ်း'။ (၃) မြန်မာပြည်ပုဂံမှ အရှင်အဂ္ဂဝံသ ဆရာတော်ရေးသားပြုစုခဲ့သော 'သဒ္ဒနီတိကျမ်းကြီး' ၎င်းကျမ်းစာသက်မှာ ဤသုတေသနသရုပ်ပြအဘိဓာန်ကျမ်းကို စတင်ရိုက်နှိပ်သော ၁၃၁၆ ခုနှစ်၌ အနှစ် ၈၀၀ တင်းတင်းပြည့်ခဲ့လေပြီ။

သဒ္ဒါလင်္ကာရမျိုး ၁၀ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဂုဏ် ၁၀ ပါး'မှာ ကြည့်ပါ။

သဒ္ဓမ္မတရား၊ မျိုး ၃ ပါး၊ ထင်ရှား မိန့်တော်မူ။ ။သူတော်ကောင်းတရား ၃ ပါးဟု ဆိုလိုသည်။ ၎င်းကိုပင် အချို့နေရာ၌

သာသနာ ၃ ပါး ဟု ရေးသားကြသည်လည်း ရှိ၏။ သို့သော် အ မှန်ကား နောက် ၂ ပါးကို သာသနာ ဟု မယူဆထိုက်ချေ။ ပရိယတ္တိသာလျှင် အဆုံးမစကားတော် အစစ် သာသနာ ဖြစ်ချေသည်။
(၁) ပရိယတ္တိ သဒ္ဓမ္မ–မြတ်စွာဘုရား၏ အဆုံးမ စကားတော်များ။
(၂) ပဋိပတ္တိ သဒ္ဓမ္မ–ဆုံးမချက်အတိုင်း လိုက်နာ ကျင့်ကြံမှုများ။
(၃) ပဋိဝေဓ သဒ္ဓမ္မ–လိုက်နာကျင့်ကြံမှုအတွက် ရရှိသော လုပ်ခ အကျိုး မဂ် ဖိုလ် နိဗ္ဗာန်မျိုး။

သဒ္ဓါအပြား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ခွဲခြားစိတ်ဖြာသိ။ ။မိမိတို့ ဘာသာဝါဒ ဆိုင်ရာ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုမျိုး ၂ ပါး။ ။(၁) သဒ္ဓါတု– ကျောက်ခဲကို ခဲတော်စစ်ဟုယုံကြည်နေခြင်း၊ ဘုရား တရား သံဃာအစစ် မဟုတ်သည်တို့ကို အစစ်မှတ်ထင်၍ လွန်စွာ ယုံကြည်နေခြင်းမျိုး၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ မောဟ ခေါ် သဒ္ဓါ အတုဖြစ်၏။ (၂) သဒ္ဓါစစ်–ရတနာသုံးတန် ကံ ကံ၏အကျိုးကို ယုံကြည်ခြင်း။

သဒ္ဓါမျိုး ၄ ပါး တနည်း။ ။ယုံကြည်လေးစားမှု အပြားလေးပါး။ ပါဠိထေယျ သင်္ဂီတိ သုတ် အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) ပသာဒသဒ္ဓါ–ကြည် ညိုသင့် ထိုက်အပ်သော ဂုဏ်ကို မြင်ရ ကြားရလျှင် ကြည်ညိုတတ်သော သဒ္ဓါမျိုး၊ သို့သော် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် သဒ္ဓါမျိုးဖြစ်၍ မခိုင်မြဲ တတ်ချေ။ (၂) သြကပ္ပန သဒ္ဓါ–ဗုဒ္ဓ၏ အရဟံစသော ဂုဏ်တော်၊ ဓမ္မ၏ သွာက္ခာတောစသောဂုဏ်တော်၊ သံဃာ၏ သုပ္ပဋိပန္န စသော ဂုဏ်တော်များကို သိ မြင်ကြား၍ ကြည်ညိုသောသဒ္ဓါမျိုး၊ ၎င်းကား ဉာဏသမ္ပယုတ် သဒ္ဓါမျိုးဖြစ်၍ ယခုဘဝအတွက်တာ ခိုင် မြဲလျက် သေလျှင်ပျောက်သည်၊ (၃) အာဂမ သဒ္ဓါ–ဗုဒ္ဓလောင်း လျာတို့၏ နိယတဗျာဒိတ်ကို ရပြီးရာ ဒါန သီလမှစ၍ အစဉ်ပါလာ သောသဒ္ဓါမျိုး။ (၄) အဓိဂမ သဒ္ဓါ–နိဗ္ဗာန်ကို မဂ်ဉာဏ် ဖိုလ် ဉာဏ်ဖြင့်ကိုယ်တိုင်မြင်ပြီးသော အရိယာတို့၏ သဒ္ဓါမျိုး။

သန္တောသ တရား ၁၂ ပါး။ ။သန္တုဋ္ဌိခေါ် ရရသမျှနှင့် ရောင့်ရဲ တင်းတိမ်မှု သဘောတရား ဆဲ့နှစ်ပါးကိုခေါ်သည်။ ၎င်း ''အသွမ်း, သက်န်း, ကျောင်း, ဆေး'' လေးပါးကိုတည်၊ အောက်ပါ သန္တော

သ ၃ ပါးနှင့်မြောက်သော် ၁၂ ပါးဖြစ်၏။ အကျယ် သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာနှင့် သမညဖလအဋ္ဌကထာ၌ရှုလေ။ (၁) ယထာလာဘ သန္တောသ–ကောင်းဆိုးနှစ်ပါး မခွဲခြားဘဲ ရသာသမျှဖြင့်သာ ရောင့်ရဲ၍နေမှု။ (၂) ယထာဗလ သန္တောသ–ကောင်းဆိုး ထုပ်ခွဲခြား ဝေဖန်လျက် မိမိနှင့် သင့်လျော်ရုံမျှသာ လဲလှယ်ဖလှယ်၍ သုံးဆောင်ခြင်း။ (၃) ယထာသာရုပ္ပ သန္တောသ–ကောင်းမွန်အဖိုးတန်သော ပစ္စည်းများကို သူတပါးအားပေးလှူလျက် မိမိမှုကား သူတပါးမကြိုက်သောပစ္စည်းများကိုသာ ရှာဖွေသုံးဆောင်ခြင်း။

သန္နိဋ္ဌာန်ရေးတရား ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'သောဓေယျတရား ၃ ပါး'၌ဆိုအံ့။

သပ္ပါယအပြား မျိုး ၄ ပါး။ ။ရဟန်း,ရှင်,လူတို့ မျှတချမ်းသာမှု သဘောတရားလေးပါး။ (၁) ဘောဇန သပ္ပါယ–စားသောက်မှု၌ သင့်လျော်လျောက်ပတ်ခြင်း။ (၂) အာဝါသ သပ္ပါယ–နေထိုင်ရာ အိုးအိမ်ကျောင်းတို့ လျောက်ပတ်မှု။ (၃) ပုဂ္ဂလ သပ္ပါယ–ပေါင်းသင်းဆက်ဆံမှု၌ ညီညွတ်သင့်တင့်ရေး။ (၄) ဥတုသပ္ပါယ–ကျန်းမာရေး၌ သင့်တင့်လျောက်ပတ်မှု။

သပိတ်အပြား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ဘုရားခွင့်ပြုချက်။ ။(၁) မတ္တိကာပတ္တ–မြေသပိတ်မျိုး။ (၂) အယပတ္တ–သံသပိတ်မျိုး။ ရဟန်းတော်များအတွက် ဤသပိတ် ၂ မျိုးသာဒင်၏။

သပိတ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ရဟန်း သာမဏေတို့ သုံးဆောင်ရန် ဘုရားခွင့်ပြုတော်မူသော သပိတ်သုံးမျိုး၊ အကျယ်ကို ဝိနည်းပဏ္ဏင်္ဂ၌ ရှုပါ။ (၁) ဥက္ကဋ္ဌ သပိတ်–မပျော့မမာ အလောတော် ချက်ပြီး ထမင်းသုံးပြည့်တခွက်ဝင်သောသပိတ်။ (၂) မဇ္ဈိမ သပိတ်–၎င်း ထမင်းမျိုးသုံးခွက်နှင့် တစလယ်ဝင်သော သပိတ်။ (၃) ဩမကသပိတ်– ၎င်း ထမင်းမျိုးသုံးခွက်နှင့် တလမယ်ဝင်သော သပိတ်။

သပိတ် ၉ လုံး။ ။အထက်ပါ သုံးမျိုးကို ကိုးမျိုး ပြားပုံ။က (၁) ဥက္ကဋ္ဌ သပိတ်–အထက်နှင့်တူ၏။ (၂) ဥက္ကဋ္ဌဩကဋ္ဌ သပိတ်–ဥက္ကဋ္ဌ သပိတ်ထက်ကြီးသည်။ (၎င်းသည် အဓိဋ္ဌာန် ဝိကပ္ပနာမအပ်)။ (၃)

ဥက္ကဋ္ဌ ဩမက သပိတ်-ဥက္ကဋ္ဌသပိတ်အောက်ငယ်၍မဇ္ဈိမသပိတ်ထက်ကြီးသည်။ ၃ (၄) မဇ္ဈိမ သပိတ်-အထက်နှင့် တူ၏။ (၅) မဇ္ဈိမ မုက္ကဋ္ဌ သပိတ်-မဇ္ဈိမ သပိတ်ထက် ကြီး၍ ဥက္ကဋ္ဌ သပိတ်အောက်ငယ်သည်။ (၆) မဇ္ဈိမောမက သပိတ်-မဇ္ဈိမသပိတ်အောက် ငယ်၍ ဩမက သပိတ်ထက် ကြီးသည်။ ၈ (၇) ဩမက သပိတ်-အထက်နှင့်တူ၏။ (၈) ဩမက ဥက္ကဋ္ဌ သပိတ်-ဩမကသပိတ်ထက်ကြီး၍ မဇ္ဈိမ သပိတ်အောက် ငယ်သည်။ (၉) ဩမကောမက သပိတ်-ဩမက သပိတ်အောက် ငယ်သည်၊ (၎င်းသည် အဓိဋ္ဌာန် ဝိကပ္ပနာမအပ်)။အကျယ်အဆုန်းအဖြတ်ကို ဝိနည်းတော် ပတ္တဝဂ်မှာ ရှုလေ။

သပိတ်မှောက်ခြင်း၏ အင်္ဂါ ၈ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များကဒါယကာအား သပိတ်မှောက်ရခြင်း အင်္ဂါ ၈ ပါး ဟူ၏။ ဝိနည်းတော်မှ(၁) ဘိက္ခူနံ အလာဘာယ ပရိသက္ကန-ရဟန်းတို့အား လာဘ်တိတ်အောင် လာဘ်မရအောင် ပြုလုပ်ခြင်း၊(၂)အနတ္ထာယ ပရိသက္ကန-အကျိုးမဲ့ ဖြစ်အောင် ပြုခြင်း။ (၃) အ ဝါသာယ ပရိသက္ကန-နေမြဲကျောင်းကန်၌ မနေနိုင်အောင် ပြုခြင်း။ (၄) အက္ကောသန-ဆဲရေးခြင်း။ (၅) ဘေဒန-ရဟန်းချင်း ဂိုဏ်းကွဲအောင် ပြုခြင်း။ (၆) ဗုဒ္ဓ အဝဏ္ဏဘာသန-ဘုရား၏ ဂုဏ်ကျေးဇူးမဲ့ကို ပြောဆိုခြင်း။ (၇) ဓမ္မ အဝဏ္ဏဘာသန-တရား၏ ဂုဏ်မဲ့ကို ပြောဆိုခြင်း။ (၈) သံဃ အဝဏ္ဏဘာသန-သံဃာ့ ဂုဏ်ကျေးဇူးမဲ့ကို ပြောဆိုကဲ့ရဲ့ခြင်း။

သပ္ပုရိသ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၇ ပါး။ ။မင်္ဂလိရကြောင်း တရားလမ်းကောင်း ညွှန်ပြဟောကြားသူတို့၏ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၇ ပါး။ (၁) ပိယဂုဏ်-သဒ္ဓါဝါမှန်သမျှ ချစ်မြတ်နိုးလှခြင်း၊ (၂) ဂရုဂုဏ်-ကမ္ဘာသားအားလုံးတို့ လေးစားနိုင်သော ကိုယ်ကျင့်သိက္ခာရှိရခြင်း။ (၃) ဘာဝနိယဂုဏ်-ဝေဘန်သုံးသပ်နိုင်သော ဉာဏ်ရှိရခြင်း။ (၄) ဝတ္တုဂုဏ်-မေးသမျှ ချောချောဖြေဆိုနိုင်မှု ရှိရခြင်း။ (၅) ဝစနက္ခမဂုဏ်-မေးစမ်းပြောဆိုသမျှ သည်းခံနိုင်ရခြင်း။ (၆) ဂမ္ဘီရဂုဏ်-

နက်နဲခက်ခဲသောတရားမြတ်ကို ဟောကြားထုတ်ဖော်ပြနိုင်မှုရှိရခြင်း။ (၇) နောစာဒေသနာဂုဏ်—မလျော်ရာဒေသနှင့် မဟောပြ မတိုက်တွန်းမှုရှိရခြင်း။

သပ္ပုရိသ ဒါနမျိုး ၅ ပါး။ ။ငင်းသရုပ် 'အသပ္ပုရိသ ဒါနမျိုး ၅ ပါး'နှင့် ဗျတိရိက်ယူပါလေ။

သဗ္ဗညုတဉာဏ်၏အစွမ်း ၃ ပါး။ ။သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်၏အား အစွမ်း ၃ ပါး။ (၁) ဉေယျဓမ်တရားငါးပါးတို့ကို သဘောအား လျော်စွာ သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၂) သို့ သိသည့်အားလျော်စွာ ထိုဉေယျ တရားတို့၏ ဟောအပ်သော အပြားကို သိစွမ်းနိုင်ခြင်း။ (၃) ဝေနေယျပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အာသယ အနုသယ အစရှိသည်ကို ထင်ရှား အောင် ပြစွမ်းနိုင်ခြင်း။

သဘင်ပွဲများ၊ ကြူးပျော်သွား၊ ၆ ပါးအပြစ်ရ။ ။ငင်းသရုပ်ကို 'ပွဲလမ်းသဘင်၊ ပျော်ကြူးလျှင်၊ ၆ အင် အပြစ်ရ' ဟူသော သုတေသနှ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သမဏအင်္ဂါ၊ မျိုး ၃ ဖြာ၊ မိန့်မှာအများသိ။ ။ငင်း သရုပ်ကို 'ရဟန်းဟုခေါ်၊ အင် ၃ ဘော်' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သမ္မာဇဉ်တရား ၄ ပါး။ ။ကောင်းစွာ အပြားအားဖြင့်သိတတ်သော ဉာဏ်အမြင်တရား လေးပါး။ သမ္မာဇည ပါဠိပျက်။ သာမညဖလသုတ် အဋ္ဌကထာ။ ။(၁) သာတ္ထက သမ္ပဇဉ်—အမှုကိစ္စ တစုံတခုကို ပြုလုပ်မည့်အခါမျိုး၌ အကျိုးရှိ မရှိ ဆင်ခြင်ဉာဏ် ကြီးကဲမှုမျိုး။ (၂) သပ္ပါယ သမ္ပဇဉ်—မည်သည့်အရာမဆို အကျိုးပင် ရှိသော်လည်း၊ မိမိနှင့်သင့်လျော်လျောက်ပတ်ဖွယ်ဖြစ်ရန် ဆင်ခြင်ဉာဏ်ကြီးကဲမှုမျိုး။ (၃) အ သမ္မောဟ သမ္ပဇဉ်—မည်သည့် အရာမျိုး မဆို မှောက်မှားတွေဝေ တိမ်းပါးချွတ်ချော်ခြင်း မဖြစ်စေရန် ဆင်ခြင် ဉာဏ် ကြီးကဲမှုမျိုး။ (၄) ဂေါစရ သမ္ပဇဉ်— သွားလာ ကျက်စားရာ၌ တိမ်းပါးချွတ်ချော်ခြင်း မဖြစ်စေရန် ဆင်ခြင်ဉာဏ် ကြီး ကဲမှုမျိုး။

သပ္ပတ္တိစက် ၄ ပါး၊ သပ္ပတ္တိတရား ၄ ပါး။ ။ကောင်းမှုရေးရာ

အတွက် ပြီး ပြည့်စုံခြင်း တရားလေးပါး။ ။(၁) ဂတိ သမ္ပတ္တိ–လူ့ပြည် နတ်ပြည် ဗြဟ္မာ့ပြည်တို့သို့ လားရောက် ရခြင်းမျိုး၊ (၂) ဥပဓိ သမ္ပတ္တိ–ကိုယ်အင်္ဂါ၏ ပြည့်စုံ တင့်တယ် လှပ ခြင်းမျိုး၊ (၃) ကာလ သမ္ပတ္တိ–ကပ်သုံးပါးမှ လွတ်ကင်းသော ကာလမျိုး။ (၄) ပယောဂ သမ္ပတ္တိ–အကျိုးစီးပွားကို ဖြစ်ထွန်းအောင် ဆောင်ရွက် လုပ်ကိုင်နိုင်ခြင်း၊ အား လုံးလ လိမ္မာခြင်းနှင့် ပြည့်စုံခြင်းမျိုး။ **မှတ်ချက်**။ ၎င်းကိုပင် 'သမ္ပတ္တိတရား ၄ ပါး' ဟုလည်း ခေါ်ဆိုကြသေး၏။

သမ္ပဒါတရား ၅ ပါး။ ။သောက ကင်းရေး၌ ကောင်းသော ပြည့်စုံခြင်းတရား ၅ ပါး။ (၁) ဉာတိသမ္ပဒါ–ဆွေမျိုးတို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၂) ဘောဂသမ္ပဒါ–စည်းစိမ်ဥစ္စာနှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၃) အရောဂျ သမ္ပဒါ–အနာရောဂါ ကင်းခြင်း။ (၄) သီလ သမ္ပဒါ–အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံခြင်း။ (၅) ဒိဋ္ဌိ သမ္ပဒါ–အယူ ဘာသာ မှန်နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။

သမ္ပဒါတရား၈ပါး၊တနည်း။ ။ယခုချက်မှောက်ဘဝ၌ချမ်းသာဘောဂနှင့်ပြည့်စုံခြင်း တမလွန်၌ ချမ်းသာကြောင်းဖြစ်ခြင်း တရားရှစ်ပါး။ အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်အဋ္ဌကထာ။ (၁) ဥဋ္ဌာန သမ္ပဒါ–တကြွလုံ့လ ဝီရိယနှင့် ပြည့်စုံမှု။ (၂)အာရက္ခ သမ္ပဒါ–ရပြီးဥစ္စာကို သိမ်းဆည်းတတ်မှု။ (၃) ကလျာဏ မိတ္တာ –အပေါင်းအသင်း ဆန့်မှု။ (၄) သမ ဇီဝိတ တာ–ချွေတာရေး တတ်မှု။ (၅) သဒ္ဓါ သမ္ပဒါ–သဒ္ဓါနှင့် ပြည့်စုံမှု။ (၆) သီလ သမ္ပဒါ–သီလနှင့် ပြည့်စုံမှု။ (၇) စာဂ သမ္ပဒါ-စွန့်ကြဲပေးကမ်းတတ်မှု။ (၈) ပညာ သမ္ပဒါ–နေရာတကာ သိတတ်မှု။

သမ္ဖပ္ပလ္လာပအင်္ဂါ ၂ ပါး။ ။နားထောင်သူတို့အား အကျိုးမဲ့ လုပ်ပျက် ကိုင်ပျက် စကားဖျင်းအင်္ဂါ ၂ ပါး၊ (၁) နိရတ္ထက ပုရတာ–အနက်မဲ့ အကျိုးမဲ့စကားကို ရှေ့ရှုပြုသူ၏အဖြစ်။ (၂) ကထနံ-ယင်း စကားကို ပြောဆိုခြင်း။

သမ္ဖပလာပ ကံ၏ မကောင်းကျိုး ၇ ပါး။ ။အကျိုးမဲ့ ပြိန်ဖျင်း

သော စကားကို ပြောဆိုခြင်းကြောင့် ရရှိသော မကောင်းကျိုးဖြစ်များ။ (၁) ငရဲတိရစ္ဆာန်, ပြိတ္တာဘုံ၌ ဖြစ်ရခြင်း။ (၂) လူအများ၏ အမုန်းကို ခံရခြင်း။ (၃) မရိုသေ မလေးစားခြင်း။ (၄) အယုံအကြည် ကင်းမဲ့ခြင်း။(၅) ပညာ နည်းပါးခြင်း။ (၆) လာဘ် နည်းခြင်း (၇) တန်ခိုး အာနုဘော် နည်းခြင်း။

သင်္ဂြိုဟ်ဂရု မျိုး ၂ ပါး။ ။ရဟန်းတော်များ ပေါင်းသင်းဆက်ဆံရေး တရားနှစ်ပါး။ (၁) ပစ္စယ သင်္ဂြိုဟ်ဂရု-ကိုယ့်ပစ္စည်းကို ပေးကမ်းချီးမြှောက်ခြင်းနှင့် **သူ့**ပစ္စည်းကို ခံယူသုံးစွဲခြင်း။(၂)ဓမ္မ သင်္ဂြိုဟ်ဂရု-တရားဓမ္မ ဟောပြဆွေးနွေး ဩဝါဒပေးခြင်း, နည်းယူကျင့်ကြံခြင်းနှင့် ကံကြီးကံငယ် အတူပြုဆောင်ခြင်းမျိုး။

သမ္မတမင်းအပြား မျိုး ၄ ပါး။ ။ကမ္ဘာစဦးဆက် တင်မြှောက်ခံရတတ်သော သမ္မတမင်းမြတ်တို့၏ ယေဘုယျမျိုး လေးပါးဟူ၏။ (၁) **မနုဿ**သမ္မတ–မင်းကျင့်တရားအပေါင်းတို့ဖြင့် မတိမ်းစောင်း အောင်အုပ်ချုပ်တတ်သည့် လူသမတမင်း။ (၂) သီဟသမ္မတ–အခြေလေးချောင်း သားအပေါင်းတို့တွင် အရဲရင့်ဆုံး ဖြစ်သည့် ခြင်္သေ့သမတမင်း။ (၃) ဟံသသမ္မတ–ငှက်တိရစ္ဆာန်အပေါင်းတို့တွင် စိတ်သဘောအကောင်းဆုံးဖြစ်သည့် ဟင်္သာသမတမင်း။ (၄) **မစ္ဆ**သမ္မတ–ငါးအပေါင်းတို့၏သမတ အာနန္ဒာငါးမင်းကြီး။

သမ္မပ္ပဓာန် ၄ ပါး။ ။ကောင်းစွာအားထုတ်ခြင်း ဝီရိယလေးပါး။ (၁) ဥပ္ပန္န ပါပက ပဟာယ ဝါယမ ပြုပြီးဖြစ်ပြီးသော အကုသိုလ်တရားတို့ကို ဂရုမပြု ပြန်လည်၍မအောက်မေ့ဘဲ တခါထဲပယ်စွန့်ထားမှု။ (၂) အနုပ္ပန္နာန ပါပက အနုပ္ပါဒါယ ဝါယမ-မဖြစ်သေးသော အကုသလဓမ္မကို မဖြစ်ရအောင်အားထုတ်မှု။ (၃) အနုပ္ပန္န ကုသလ ဥပ္ပါဒါယ ဝါယမ-မဖြစ်ပေါ်သေးသော ကုသိုလ်တရားကို ဖြစ်အောင်အားထုတ်မှု။ (၄) ဥပ္ပန္န ကုသလ ဥပ္ပါဒါယ ဝါယမ–ဖြစ်ပြီးပြုပြီးသောကုသိုလ်စုကို အဖန်ဖန်အထပ်ထပ် အောက်မေ့ပွါးများ သတိရအောင်အားထုတ်မှု။

သမသနဥာဏ်မျိုး ၄ ပါး။ ။တေဘူမက ရုပ်နာမ်ဓမ္မကိုလက္ခဏာယဉ်

၃ ပါးတင်၍ ဆင်ခြင်သုံးသပ်သော ဥာဏ် ၄ ပါး။ (၁) ကလာပ သမ္မသန– ခန္ဓာ ၅ ပါးကို ကာလ ၃ ပါးစသည် မခွဲခြားဘဲ ရုပ်ံ အနိစ္စံ ဒုက္ခံ အနတ္တာ၊ ဝေဒနာစသည်၌လည်း ထို့အတူ ဆင်ခြင်သုံးသပ်မှုဥာဏ်။ (၂) အဒ္ဓါန သမ္မသန– ခန္ဓာ ၅ ပါးကို အတိတ် အနာဂတ် ပစ္စုပ္ပန် ဘဝအားဖြင့် ခွဲခြားပြီး လက္ခဏာယဉ် တင်လျက် သုံးသပ်သောဥာဏ်။ (၃) သန္တတိ သမ္မသန–ရုပ်နာမ် ဓမ္မ၌ အပူရုပ်စဉ်, အအေးရုပ်စဉ်, နေ့ရုပ်စဉ်, ညဥ့်ရုပ်စဉ်, မာရုပ်စဉ်, မမာရုပ်စဉ်, စိတ်ဆိုးရုပ်စဉ်, စိတ်ကောင်း ရုပ်စဉ်, နွေရုပ် စဉ်, မိုးရုပ်စဉ်စသည်ဖြင့် ရှုမှတ် ဆင်ခြင်၍လက္ခဏာယဉ်တင်သောဥာဏ်။ (၄) ခဏ သမ္မသန–နာမ်ရုပ် ဓမ္မတို့ကို ခဏသုံးပါးသို့ တင်၍ ဆင်ခြင် သုံးသပ်မှုမျိုး။

သမ္မာဒိဋ္ဌိ ၃ မျိုး။ ။အယူကောင်း ဘာသာမှန် အမျိုး အစား ၃ ပါး (၁) ကမ္မဿကတာ သမ္မာဒိဋ္ဌိ–ကံ့ကံ၏ အကျိုးလောက်ကိုသာ သိမြင်နိုင်သော အယူကောင်းအယူမှန်။ (၂) ဝိပဿနာ သမ္မာဒိဋ္ဌိ ရုပ်နာမ် ဓမ္မတို့၌ လက္ခဏာယဉ် ၃ ပါး တင်၍ သိမြင်ရှုနိုင်သော အယူမှန်။ (၃) မဂ္ဂ ဖလ သမ္မာဒိဋ္ဌိ–မဂ်ဖိုလ် အဆင့် အတန်းသို့ ရောက်အောင် ရှုမြင်နိုင်သော အယူမှန်။

သမ္မာဒိဋ္ဌိ၊ယူသူ၏၊စောင့်သိ အင် ၈ ဖြာ။ ။သမ္မာဒိဋ္ဌိ ဘာသာ၌ လာရှိသော အင်္ဂါရှစ်ပါးကို ဘာသာဝင်တို့ စောင့်ထိန်း သိရှိထားရမည်ဟူ၏။ ၎င်းအင်္ဂါ ရှစ်ပါးကား 'မဂ္ဂင် ရှစ်ပါး 'ပင်တည်း။

သမာဓိရတ်၊ ၆ ပါးစုံ၊အကုန်ထုတ်ပြပါ။ ။တည်ကြည်စွာတင်စား စပ်ဆို သီကုံးမှု အလင်္ကာမျိုး ဆိုသည်။ ဤ၌ ၆ ပါးမေး၍ ၆ ပါးသာ ဖြေလိုက်သည်။ ။(၁) အ ပါဏ သမာဓိရတ်–သက်မဲ့ကို သက်ရှိလေဟန် တင်စား စပ်ဆိုခြင်းမျိုး။ ပုံ–ချေးသေခွေး မီးသွေး ငိုတယ်၊ ကျိုးမွေးကို ရှုံ့တွဲ့မထား ဟူရာ၌ 'မီးသွေးငို' ဦးပုည။ (၂) နိ ရူပ သမာဓိရတ်–ဆင်းရဲကို ဆင်းမဲ့၌ တင်စား ရေးစပ်ခြင်းမျိုး။ ပုံ–မယ်တော်တူနှင်း၊ မိထွေးရင်းကို၊ လေးငင်းသမုဒ်၊ ဘဝနှုတ်မှ၊ ကယ်ထုတ်ဆောင်ယူ ဟူရာ၌ အဆင်းရှိသော သမုဒ္ဒရာ

ကို အဆင်းမဲ့ ဘဝနှင့် တင်စားထားသည်။ ဂေါတမီ အပဒါန်။ (၃)နိ ရသ သမာဓိဂုဏ်–အရသာရှိကို အရသာမဲ့၌ တင်စားစပ်ဆို ထားခြင်းမျိုး။ ပုံ–မွှေးထုံ နံ့သာ၊ အေးမေတ္တာဟု၊ ရသာယန၊ ချိုမြ ဆိမ့်ဆိမ့် ဟူရာ၌ ဒူးရင်း ဩဇာ မှသာ ချိုဆိမ့်သောအရသာ ရကောင်းပါလျက် မရကောင်းသော မေတ္တာတရား၌ တင်စားထားပုံ ကိုသိလေ။ (၄) အ ဒြဝ သမာဓိဂုဏ်–အရည်သဘောကို အရည်မ ဟုတ်ရာ၌ တင်စားခြင်းမျိုး။ ပုံ–ပညာရှင်နို့၊ သောက်စို့မကုန်၊ ဆရာ့ဂုဏ် ဟူရာ၌ သောက်၍ ရစကောင်းသည့် နို့ရည်ကို မရ ကောင်းသော ပညာ၌ တင်စားထားသည်။ (၅) အ ကတ္တု၊ သ မာဓိဂုဏ်–လှူစသော ကတ္တားသဘောကို ကတ္တားမဲ့သော အရာ၌ တင်စား စပ်ဆိုခြင်းမျိုး။ ပုံ-မာရ်စစ်၏ ပစ်ခတ်သော လက်နက် အားလုံးသည် ဘုရား ထံမှောက် ရောက်သောခါ ရှက်ကြောက် ရှိသေကြကာ အသွား တုံးပြီး ပန်းကုံး ပန်းဆိုင်း သွင်ဖြင့် ဦး တင် ပူဇော် ကြကုန်၏ ဟူရာ၌ လူ စသည် တို့သာ ရကောင်း သော ရှက်ကြောက်မှု ကတ္တာ၏ သဘောကို ကတ္တာမဟုတ်သည့် လက်နက်၌ တင်စားထားသည်။ (၆) အ သရီရ သမာဓိဂုဏ်– အထည်ကိုယ်ခြပ်ရှိမှ ရကောင်းသော အရာကို မရကောင်းသော အရာ၌ တင်စားစပ်ဆိုခြင်းမျိုး။ ပုံ–သံသရာစက်၊ ကန့်အကွက်ကို၊ ခုတ်ဖျက်ချိုးဖြတ်၊ မဂ်ဉာဏ်မြတ်ဖြင့် ဟူရာ၌၊ ခြပ်ရှိမှ ရကောင်း သည့် ခုတ်၊ဖျက်၊ချိုး၊ဖြတ်၊မှု တို့ကို ခြပ်မရှိသော သံသရာစက်၌ တင်စားထားသည်။ **မှတ်ချက်** ဤ ၆ ပါးသာ နည်းရရုံမျှသာဖြစ် ၏၊ ထိုထက်ပို၍လည်း သင့်သလို ထုတ်ဆိုနိုင်သေးသည်။

သမာဓိဖြစ်ကြောင်း ၁၁ ပါး။ ။မူရင်းဝိသုဒ္ဓိမဂ်အဋ္ဌကထာနှင့် အခြား အဋ္ဌကထာတို့မှာရှုလေ။ ဤ၌ ဆရာတော်ဦးပုတ်၏ ဆောင်ပုဒ် လင်္ကာကို မှတည်၍ဖြေသွားမည်။ (၁) ဝတ္ထုစင်စေ–ပစ္စည်း ၄ ပါးစသောဝတ္ထုများ စင်ကြယ်သန့်ရှင်း အပြစ်ကင်းရခြင်း။ (၂) ဣန္ဒြေမျှစွာ–သဒ္ဓါနှင့်ပညာ၊ ဝီရိယနှင့် သမာဓိကို မျှတစေရခြင်း။ (၃) လိမ္မာနိမိတ္တ–ကသိုဏ်းနိမိတ်တို့ကိုယူရာ၌ လိမ္မာရခြင်း။ (၄)

ပဂ္ဂဟာ–ဝီရိယလျော့ခြင်းစသည် ဖြစ်သောအခါ ဓမ္မဝိစယ, ဝီရိယ, ပီတိသမ္ဗောဇ္ဈင်တရားတို့ဖြင့် စိတ်ကို ချီးမြှောက်ပေးရခြင်း။ (၅) နိဂ္ဂဟံ – ဝီရိယလွန်၍ စိတ်ပျံ့လွင့်သောအခါ ပဿဒ္ဓိ, သမာဓိ, ဥပေက္ခာသမ္ဗောဇ္ဈင်တို့ဖြင့် စိတ်ကိုနှိမ်ပေးရခြင်း။ (၆)သမ္ပဟံသာ– ပညာယောဂနည်းပါး၍ ငြိမ်သက်သော သုခကိုမရခြင်းကြောင့် စိတ်မနှစ်သက်သောအခါ သံဝေဂဝတ္ထု ရှစ်ပါးကို ဆင်ခြင်၍၎င်း၊ ရတနာသုံးပါးဂုဏ်ကို အောက်မေ့၍၎င်း၊ စိတ်ကိုရွှင်စေရခြင်း။ (၇) ဥပေက္ခာနှင့်–လျော့ခြင်း,လွန်ခြင်းကင်း၍ တပါးအာရုံ၌ကြောင့်ကြမပြု မိမိရှုမြဲဘိုင်းအာရုံ၌သာ အညီအညွတ် ရှု၍နေရခြင်း။ (၈) ပျံ့လွင့်သူကြဉ်–စိတ်ပျံ့လွင့်သူကို ကြဉ်ရှောင်ရခြင်း။ (၉)တည်ကြည်ယှဉ်မှု–တည်ကြည်သူကို မှီဝဲယှဉ်ကပ်ရခြင်း။(၁၀)ဈာနဝိမောက်–ဈာန်ဝိမောက္ခကို ဆင်ခြင်ရခြင်း။ (၁၁) မိမုတ်လော့ကသည်၊ ပွင့်မြောက်ဓိတိ၊ ဆဲ့တစ်တည်း–သမာဓိကိုဖြစ်စေရန် ညွတ်, ကိုင်း, ရှိုင်း,ဝှမ်းသော ကြိုးစားစိတ်ရှိရခြင်း။

သမာဓိမျိုး ၃ ပါး။ ။စိတ်ဓာတ်တည်ကြည်မှုမျိုး ၃ ပါးဟူ၏။(၁) ပရိကမ္မ သမာဓိ–ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ရှေးဦး စတင် အာရုံယူ၍ စီးဖြန်းမှု သမာဓိနု။(၂) ဥပစာရ သမာဓိ- မူလကမ္မဋ္ဌာန်း နိမိတ် အာရုံသည် စိတ်မနေ့ာထဲ၌ စွဲနေပြီ ဖြစ်၍ တည်မြဲသော သမာဓိလတ်။ (၃) အပ္ပနာသမာဓိ–အထွတ် အထိပ်သို့ ရောက်သော ဈာန်သမာဓိကြီး။

သမာပတ်ပြား၊မျိုး၈ပါး၊၉ပါးတနည်းလာ။ ။အမြွတ်သို့ရောက်သော တရားရှစ်ပါး၊အင်္ဂုတ္တရပါဠိတော်၊နဝက။(၁) ပဌမဈာန်-ရှေ့ဦးစွာ ရရှိသောဈာန်။(၂)ဒုတိယဈာန်–၂ ကြိမ်မြောက် တိုးတက်ရရှိသော ဈာန်။(၃) တတိယဈာန်–၃ ကြိမ်မြောက် တိုးတက်ရရှိသောဈာန်။ (၄) စတုတ္ထဈာန်–၄ကြိမ်မြောက် တိုးတက်ရရှိသော ဈာန်။(၅) အာကာသာနဉ္စာယတနဈာန်–ကောင်းကင်ပညတ်ကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်သောဈာန်။(၆)ဝိညာနဉ္စာယတနဈာန်- 'အာကာသာနဉ္စာယတန' ခေါ် မဟဂ္ဂုတ် ဝိညာဉ်ကို အဆုံးမရှိဟု နှလုံးသွင်း၍ ဖြစ်ပေါ် သောဈာန်။(၇) အာကိဉ္စညာယတနဈာန် – နတ္ထိဘော ပညတ်ကို

အာရုံပြု၍ဖြစ်သောဈာန်။ (၈) နေဝသညာ နာသညာယတနဈာန်–ရုန့်ရင်းသော သညာမရှိ သိမ်မွေ့သော သညာမျှသာရှိသောဈာန်။

သမာပတ်ပြား၊မျိုး ၉ ပါး၊ ဖြေကြား မြတ်အရှင်။ ။အထက်ပါ သမာပတ်ရှစ်ပါး၌ ရူပဈာန် ၄ ပါးကို ပဉ္စကနည်းဖြင့် ငါးပါး ပွါး ယူလျက် အရူပဈာန် လေးပါးနှင့်ပေါင်းသော် သမာပတ်မျိုး ၉ပါး ဖြစ်၏။

သမ္မာသက်ပွမျိုး ၃ ပါး။ ။ကောင်းသော ကြံစည်ခြင်း ၃ ပါး။ (၁) နေက္ခမ သက်ပ္ပ–ကာမဂုဏ်တရားတို့မှ ထွက်မြောက်မှုကို ကြံစည် စိတ်ကူးခြင်း။ (၂) အဗျာပါဒ သက်ပ္ပ-သတ္တဝါ များအား ကျန်းမာရေး ချမ်းသာရေး ဘေးရန်ကင်းရေးတို့ အတွက် ကြံစည် စိတ်ကူးခြင်း။ (၃) အဝိဟိံသာ သက်ပ္ပ–ဆင်းရဲဒုက္ခ ရောက်နေ သော သတ္တဝါများအား သနားသော စိတ်ဖြင့် ကယ်ဆယ်မြှင့်တင် ရေးတို့ကို ကြံစည်စိတ်ကူးခြင်း။

သမ္မာ သမ္ဗောဓိမျိုး ၃ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်ကို "ဗောဓိ ၅ ပါး" ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီး။

သမားကြီး ၄ မျိုး။ ။ဆေးဆရာကြီးမျိုး ၄ ပါး။ (၁) ဓာတ် သမား-သစ်မြစ် ဥ, ဖု, ရွက်, ညွန့်, ဖူး, ပွင့်, ကင်း, သီး တို့ ဖြင့် သူနာအားလျော်စွာ ကျွေးမွေးပေးကုသော ဆေးဆရာမျိုး။ (၂) နက္ခတ် သမား-ရာသီ နက္ခတ်, နေ, လ, တို့၏ အသွား အလာကို တွက်ချက်စစ်ဆေးလျက် နက္ခတ်ကြိုက်စာကိုသာ ပေး ကျွေး၍ ကုသောဆေးဆရာမျိုး။ (၃) ပိဋကော သမား--ဗိန္ဓော သမား–သစ်မြစ်, ဥ,ဖု, ရွက်, ပွင့်, ကင်း, သီးတို့၏အပေါင်းကို စု ဆောင်းထောင်းထု အမှုန့်ပြု၍ ပေးကုသောဆေးဆရာမျိုး။ (၄) ဟူးရား သမား–သူနာ၏ မွေးသက္ကရာဇ် နှစ် လ ရက်နေ့အချိန်တို့ကို ဗေဒင်တွက်လျက် ယတြာချေခြင်း, သက်စေ့ထိုး, မီး, ပန်း,ရေ ချမ်း, လှူဒါန်းစေခြင်း, နံသင့်အသားသုံးဆောင်းကို တံတားခင်း စေခြင်း, ညောင်ထောက်ခြင်း စသည်ဖြင့် ကုသောဆရာမျိုး။

သမားတော်ကြီးဂုဏ်အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။သမားကောင်းတို့၌ အမြဲရှိ

ထားရမည့် ဂုဏ်အင်္ဂါ ၃ ပါး။ ။(၁) ပဏ္ဍိတ ဂုဏ်–အနာရောဂါဖြစ်ကြောင်းလက္ခဏာ ရာသီ ဥတု ရတုစသည်ကိုပိုင်နိုင်စွာသိရှိနားလည် လိမ္မာခြင်း။ (၂) ဒက္ခ ဂုဏ်–ရောဂါနှင့် သင့်လျော်လျောက်ပတ် ပျောက်ကင်းစေတတ်သော ဆေးဝါးဓာတ်စာတို့ကို သိရှိ နားလည်၍ တတ်သိ သည့်အတိုင်း မဆိုင်းမတွ ကုသပေးနိုင်သော အစွမ်း သတ္တိဂုဏ် ရှိခြင်း။ (၃) အနာလသ ဂုဏ်–နေ့ညဉ့်မဟူ ပင့်ဆောင်ခေါ်ယူသူတို့နှင့် အတူ လိုက်သွားနိုင်ခြင်း၊ ပကတိသော ထကြွလုံ့လ ဝီရိယရှိမှု ဂုဏ်။

သမားတော်ကြီး ဂုဏ်အင်္ဂါ ၅ပါး၊တနည်း။ ။(၁)ဝေဒပဏ္ဍိတ–ရာသီ နက္ခတ် သက်ဖြတ်ဗေဒင်တို့၌ တတ်သိနားလည် လိမ္မာကျွမ်းကျင်ခြင်း။ (၂) ဘိသက္က ဆေက–ဆေးပေး ဆေးကုမှု၌ ကျွမ်းကျင်ခြင်း။ (၃) နာနာသတ္တ ဒက္ခ–ဆေးကျမ်း၊ အရပ်ရပ် ထိုထိုကျမ်းကောင်း ကျမ်းမြတ်တို့၌ တတ်သိလိမ္မာခြင်း။ (၄) ဥပမိသမ္ပတ္တိ–ကြည်ညို အားကိုးဘွယ် တင့်တယ် ခံ့ငြားသော ရုပ်အဆင်း သဏ္ဌာန်နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ (၅) ဗြဟ္မ စာရီ–ဗြဟ္မစိုရ်တရားလေးပါးနှင့် ပြည့်စုံ လုံခြုံသူ ဖြစ်ခြင်း။

သမုဋ္ဌာန်မျိုး ၄ ပါး။ ။ကမ္ဘာလောကကြီး ဖြစ်ပုက်မှု၏မူရင်းအကြောင်းတရားကြီး လေးပါးဟူ၏။'ကမ္မသမုဋ္ဌာန, စိတ္တသမုဋ္ဌာန, ဥတုသမုဋ္ဌာန, အာဟာရသမုဋ္ဌာန'။ ၎င်းတို့၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို 'အကြောင်းတရားကြီး ၄ ပါး'၌ပြခဲ့ပြီ။

သမုဒ္ဒရာကြီး ၄ စင်း။ ။အံ့ဘွယ်ရှစ်ဖြာတို့နှင့်ပြည့်စုံ၍ ငါး မကန်း စသည်တို့၏ နှစ်သက်ရွှင်လန်းခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော ဆားငန်ရေပြင်ကြီး ၄ မျိုး။ ၎င်းသည် အရှေ့သမုဒ္ဒရာ၊ အနောက်သမုဒ္ဒရာ၊ တောင်သမုဒ္ဒရာ၊ မြောက်သမုဒ္ဒရာအားဖြင့် ၄ ပါးရှိလေသည်။ ထို့ကြောင့် သတပဒိကပုဏ္ဏာ ဝိသဇ္ဇနာကျမ်း၌။ မေး။ သမုဒ်ကယ်တဲ့လေးတန်။ ။ရှစ်သောင်းသချာနှင့်၊ယူဇနာလေးထောင်ဆောင်း၊နက်ကြောင်းအမှန်။ ။မိန့်ဆိုဟန်၊ကျမ်းဂန်အရှိ၊ဘယ်ဆီတွင် ဘယ်လိုကွက်လို့၊ နက်လေမသိ။ ဖြေ။ သမုဒ်ကယ်တဲ့လေးတန်။ ။ရှစ်-

သောင်းသန်းချာနှင့်၊ယူဇနာလေးထောင်ဆောင်း၊နက်ကြောင်းအမှန်။ ၊မိန့်ဆိုဟန်၊ကျမ်းဂန်အရှိ။ ၊ရွှေမြင့်မိုရ်တောင်ခြေရင်းမှာ၊ နက်ခြင်းကိုသိ။

သမုဒ္ဒရာကြီး ၅ စင်း။ ။ပထပိဝင်အရ ကမ္ဘာ့-မုဒ္ဒရာကြီး ၅ စင်း။ (၁) ပစိဖိတ်သမုဒ္ဒရာ။ (၂) အန္တာတိတ်သမုဒ္ဒရာ။ (၃) အတ္တလန်တိတ် သမုဒ္ဒရာ၊(၄) အာတိတ်သမုဒ္ဒရာ။(၅) ဣန္ဒိယသမုဒ္ဒရာ။

သမုဒ္ဒရာကြီး ၇ စင်း တနည်း။ ။သာရတ္ထ သင်္ဂဟ အဋ္ဌကထာ။ (၁) နရ မာလိ သမုဒ္ဒရာ-ဝဇိရစိန်ရတနာတို့ဖြင့် ပြန့်ပြောလျက် စိန်ရောင်တောက်ကာ ထက်သော နှာခေါင်း လူ့ကိုယ်နှင့် တူသော ငါးအပေါင်းတို့ ပျော်မြူး၍ နေ၏။(၂) အဂ္ဂိ မာလသမုဒ္ဒရာ-များစွာသော ရွှေတို့ဖြင့် ပြန့်ပြောလျက် ရွှေ၏ အရောင်တို့ကြောင့် မီးရောင်ကဲ့သို့ ပြောင်ပြောင်တောက်၍နေ၏။(၃)ဒဓိ မာလိသမုဒ္ဒရာ-များစွာသော ငွေထုငွေရောင်တို့ကြောင့် နို့ရည်နို့ခမ်းကဲ့သို့ ဖြူဖွေးတောက်ပြောင်၍နေ၏။(၄) ကုသ မာလိ သမုဒ္ဒရာ-ပေါများသော ပတ္တမြားညိုတို့၏ ရောင်ခြည်တို့ကြောင့် စိမ်းညိုသော သမန်းမြက်ခင်းကြီးကဲ့သို့ရှိ၏။ (၅) နဠ မာလိ သမုဒ္ဒရာ-များစွာသော ကျောက်မျက်ရွဲခေါ် ကျောက်စိမ်း ရတနာတို့၏ ရောင်ခြည်တို့ကြောင့် ဝါးတော ကျူတောကြီးကဲ့သို့ ရှိ၏။(၆) နမာလိ သမုဒ္ဒရာ-ပြန့်ပြောပေါများသော သန္တာရှိသောကြောင့် ရဲရဲနီသော အဆင်းရှိ၏။(၇) ဗလဝါ မုခ သမုဒ္ဒရာ-အဝီစိငရဲကြီး၏ တံခါးနှင့် ဆက်စပ်လျက်ရှိ၏၊ ထို့ကြောင့် ရံခါ ငရဲတံခါး ပွင့်လာသော် ငရဲမီးလျှံသည် ထွက်၍ ကြောက်မက်ဖွယ်သော ဝဲဩသံကြီးကို ဖြစ်စေလျက် ပြင်းစွာသော အသံတို့ဖြင့် မြည်ဟီး၍နေ၏။

သမိုင်းကြီး ၄ ပါး။ ။ကဝေသာရကျမ်း ပယောဂ ဆေးတို့ကို ပြသောအခန်း၌ သမိုင်းကြီးလေးပါး။ ဘပါးလျှင်အမျိုး ၃၀ စီ။ သမိုင်းကြီးလေးပါး ဟူသော်ကား။ (၁) ကြီးပေါင်းစွင့် သမိုင်း။ (၂) ပျားတန် သမိုင်း။ (၃) အထက်ကောင်းကင် ပိုးအိမ်သမိုင်း။ (၄) အောက်ကောင်းကင် ပိုးအိမ်သမိုင်းဟု ပါရှိလေ

သည်။ ၎င်း ၄ပါးကိုစုပေါင်းက သမိုင်းပေါင်းဆေးဖြစ်၏။ ပယောဂ နိုင်သည်မှတ်။

သရ ၈ လုံး၊ ပါဠိသုံး၊ ရေးထုံး သဒ္ဒါစဉ်။ ။မြန်မာပါဠိဘာသာလာ ဗျည်း၏ မှီရာ 'သရ' ရှစ်လုံး။ အ, အာ, ဣ, ဤ, ဥ, ဦ, ဧ, ဩ။

သရ ၁၁ လုံး၊ မြန်မာ့သုံး၊ ရှေးထုံး ရှေးအစဉ်။ ။၎င်းအဖြေ 'မြန်မာသရ၊ရေးထုံးပြ၊ မှတ်ကြ၁၁လုံး' ဟူသော သုတေသနတွင် ပြခဲ့ပြီ။

သရက် ၄ မျိုးနှင့် ပုဂ္ဂိုလ် ၄ စား။ ။သရက် ၄ မျိုးနှင့် ပုဂ္ဂိုလ် ၄ စားကို ဥပမာထား၍ ဟောပြော ချက်များ။ ။(၁) အာမော ပက္က ဝဏ္ဏီ–မှည့်သော အဆင်းရောင်ရှိ၍ အတွင်း၌ စိမ်းသော သရက်မျိုးကဲ့သို့ အနေ အထိုင် အသွင် အပြင် ကြည်ညိုဘွယ် ဣန္ဒြေရှိလျက် ကိုယ်တွင်း၌ တရားမရှိသော အရောင်ဆောင် ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး။ (၂) ပက္ကော အာမ ဝဏ္ဏီ–စိမ်းသော အဆင်း ရောင်ရှိလျက် မှည့်နေသော သရက်မျိုးကဲ့သို့ အသွင်အပြင် ကြည်ညို ဘွယ် ဣန္ဒြေမရှိသော်လည်း ကိုယ်တွင်း၌ တရားရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်၊ (၃) အာမော အာမ ဝဏ္ဏီ-စိမ်းရောင်ရှိလျက် စိမ်းနေသော သရက်မျိုးကဲ့သို့ အသွင်အပြင် ကြည်ညိုဘွယ်ဣန္ဒြေမရှိ၊ ကိုယ်တွင်း၌ လည်း တရားမရှိသောပုဂ္ဂိုလ်။ (၄)ပက္ကော ပက္က ဝဏ္ဏီ-မှည့်ရောင် ရှိလျက် မှည့်နေသော သရက်မျိုး တို့ကဲ့သို့ အသွင် အပြင် ကြည်ညို ဘွယ်ဣန္ဒြေရှိ၍ ကိုယ်တွင်း၌လည်း တရားရှိသောပုဂ္ဂိုလ်ထူး။ ဤသို့ ပုဂ္ဂိုလ် ၄ ပါးကို သိရာ၏။

သရဏဂုဏ်မျိုး ၂ ပါး။ ။ဒုဝိဓံ ဟိ သရဏဂမနံ လောကုတ္တရံ လောကိယဉ္စ ဟူသော် ပါဠိအရ ဖြစ်သည်။ ။(၁) လောကီ သရဏဂုဏ်–ရတနာသုံးပါး၏ ဂုဏ်ကို အာရုံပြု၍ ဆောက်တည် သော ပုထုဇဉ်တို့ သရဏဂုဏ်။ (၂) လောကုတ္တရာ သရဏ ဂုဏ် -အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့ မဂ်၏ ခဏ၌ နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြု၍ ရောက် သော သရဏဂုဏ်။

သရဏဂုဏ်မျိုး ၂ ပါး တနည်း။ ။သံဃာတော်မပေါ်မီ ဆောက်တည်ခြင်းနှင့် သံဃာတော်ပေါ်ပြီးမှ ဆောက်တည်ခြင်းမျှသာ ခြားနားသည်။ (၁) ဒွေဝါစိက သရဏဂုဏ်—ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ (တဖုဿ, ဘလ္လိကတို့လို)။ (၂) တေဝါစိက သရဏဂုဏ်—ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ သံဃံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ (အဇာတသတ်မင်းတို့လို)။

သရဏဂုဏ်မျိုး ၃ ပါး။ ။ဘုရား, တရား, သံဃာ ဤသုံးဖြာကိုပင် အမြဲမပြတ် အောက်မေ့ ကိုးကွယ် လေးစား အပ်သောကြောင့် သရဏဂုဏ် ၃ ပါးဟုခေါ်၏။ (၁) ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ—ဘုရားကို ယုံကြည်ဆည်းကပ်ပါ၏။ (၂) ဓမ္မံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ—တရားကို ကျင့်ပါ၏။ (၃) သံဃံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ—သံဃာကို ယုံကြည် ဆည်းကပ်ပါ၏။

သရဏဂုဏ်မျိုး ၄ ပါး။ ။ရတနာသုံးပါးအား ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်းလေးပါး။(၁)အတ္တ သန္နိယျာတန သရဏဂုဏ်-အဇ္ဇ အာဒိံ ကတွာ အဟံ အတ္တာနံ ဗုဒ္ဓဿ နိယျာတေမိ။ဓမ္မဿ နိယျာတေမိ။ သံဃဿ နိယျာတေမိ။ရတနာ သုံးပါးတို့အား သံသရာဝဋ်မှ ထွက်မြောက်ရန်အတွက် မိမိခန္ဓာ အတ္တဘောကို စွန့်လွှတ်အပ်နှင်း၍ ကိုးကွယ် ဆည်းကပ်ခြင်း။(၂) တပ္ပရာယန သရဏဂုဏ်—အဇ္ဇ အာဒိံ ကတွာ အဟံ ဗုဒ္ဓဿ ပရာယနော။ ဓမ္မဿ ပရာယနော။ သံဃဿ ပရာယနော။ ယနေ့ကစ၍ ငါသည် ရတနာသုံးပါး သာလျှင် လည်းလျောင်းရာရှိ၏ဟု စိတ်မှာကြံ၍ ဤသို့ ကျွန်ုပ်ကို မှတ်ကုန်လော့ဟု လျှောက်ထားဆောက်တည်ခြင်း။(၃) သိဿဘာဝူပ ဂမန သရဏဂုဏ်-အဇ္ဇ အာဒိံ ကတွာ အဟံ ဗုဒ္ဓဿ အန္တေဝါသိကော။ဓမ္မဿ အန္တေဝါသိကော။သံဃဿအန္တေဝါသိကော။ယနေ့ကစ၍ငါသည် ရတနာသုံးပါး၏ တပည့်သားတည်းဟု တပည့်အဖြစ်လျှောက်ထား ဆောက်တည်ခြင်း။(၄)ပဏိပါတ သရဏဂုဏ်-အဇ္ဇ အာဒိံ ကတွာ အဟံ ဗုဒ္ဓဿ အဘိဝါဒနံ ပစ္စုပ္ပဋ္ဌာနံ အဉ္ဇလိ ကမ္မံ သာမိစိကမ္မံ ကရောမိ။ဓမ္မဿ (လ)ကရောမိ။သံဃဿ (လ)ကရောမိ။ ယနေ့က

စ၍ ငါ့ကို ရတနာသုံးပါးတို့အား ရှိခိုးခြင်း လက်အုပ်ချီခြင်း ခရီးဦးကြိုခြင်း လွန်စွာ အရိုအသေပြုခြင်း ရှိသောသူဟု မှတ်ထင်တော်မူပါဟု လျှောက်ထား၍ ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ခြင်း။

သရဏဂုဏ် ၃၀။ ။သရဏဂုဏ်ဆောက်တည်ပုံ နည်းပေါင်း ၃၀ ဟူ၏။ ယှဉ်တွဲဖေါ်ပြချက် ပါဠိနှင့်မြန်မာစကားတို့ကို ဖြည့်စွက်၍ဆိုပါ။ (က) ဇာတိ ပရိယန္တံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး၊ ပဋိသန္ဓေ တည်နေမှု ဆုံးသည်တိုင်အောင် ဘုရားတရား သံဃာကို ကိုးစားယုံကြည်ပါ၏။ (ခ) ဘောဂ ပရိယန္တံ ဗုဒ္ဓံသရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ စည်းစိမ်ချမ်းသာ ဆုံးသည်တိုင်အောင် (လ) ပါ၏။ (ဂ) ဇီဝိတ ပရိယန္တံ ဗုဒ္ဓံသရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ အသက်ကုန်ဆုံးသည်တိုင်အောင် (လ) ပါ၏။ (ဃ) ယာဝဇီဝံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး၊ အသက်ရှည်သမျှ ကာလပတ်လုံး (လ) ပါ၏။ (င) မရဏကာလံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ သေသည့်ကာလတိုင်အောင် (လ) ပါ၏။ (စ) မရဏပရိယန္တကာလံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ သေခြင်းဆုံးရ တိုင်အောင် (လ) ပါ၏၊ (ဆ)ယာဝ အရဟတ္တံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ပေါင်း ၃ ပါး။ အရဟတ္တဖိုလ်ရသည့်တိုင်အောင် (လ) ပါ၏။ (ဇ) အရဟတ္တ ပရိယောသာန ကာလံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ အရဟတ္တဖိုလ်ကိုရ၍ ဘဝဆုံးတိုင်အောင် (လ) ပါ၏။ (ဈ) နိဗ္ဗာနကာလံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ နိဗ္ဗာန်ရောက်သောဘဝတိုင်အောင် (လ) ပါ၏။ (ည) နိဗ္ဗာနကာလ ပရိယန္တံ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ။ ဓမ္မံ။ သံဃံ။ ပေါင်း ၃ ပါး။ ပရိနိဗ္ဗာန်စံသည့်တိုင်အောင် (လ) ပါ၏။

သရဏဂုဏ် ၆၀၊ သရဏဂုဏ် ၉၀။ ။၎င်းတို့ကား သရဏဂုဏ် ၃၀ မှ ပွါးများလာသော အရာများဖြစ်၏။ အကျယ်ဆောက်တည်

နည်းကို 'ဝိဇ္ဇာမယ သိဒ္ဓိကျမ်းကြီး၌ယူလေ။ ထိုကျမ်းကို မကာရလောပ ခင်ကြီးဖျော် ဆရာတော်ပြု၏။

သရဏဂုဏ် ဆောက်တည်ခြင်း၏ အကြောင်းတရား ၄ ပါး။ ။ ၎င်းတို့၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ်များကို 'ဘာသာ တရား၌ ကိုးစားဆည်းကပ်ခြင်းအကြောင်း ၄ ပါး' ဟူသော သုတေသန၌ ပြခဲ့ပြီ။

သရဏဂုဏ် ပျက်ကြောင်း အင်္ဂါ ၂ ပါး။ ။လောကီဘုံသားတို့ ဆောက်တည်ထားသော သရဏဂုဏ် ပျက်ခြင်း၏ အကြောင်းတရား နှစ်ပါး။(၁) သာဝဇ္ဇ ဘေဒ—မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဘာသာ ဘုရားကိုဘုရားမှန် ဘာသာမှန်ဟု မိစ္ဆာဉာဏ်ဖြင့် ဝေဘန်ကြည့်ရှုပြီး ဆည်းကပ်ကိုးကွယ် သွားမှုကို ပြုသောအခါ မူလရှိရင်းသရဏဂုဏ်ပျက်၍ အပါယ်လားပြစ်လည်း ရရှိ၏။ (၂) အနဝဇ္ဇ သုခဝိပါက ဘေဒ=သရဏဂုဏ်ဆောက်တည်ပြီးသေသွားသူ။ သရဏဂုဏ်ကား ပျက်၏။ အပြစ်မရှိ ကောင်းကျိုးချမ်းသာရ၏။

သဟတ္ထိကာ၊ ခိုးနည်းမှာ၊ ၅ ဖြာ အဘယ်နည်း။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ခိုးခြင်း ၂၅ ပါး၌' ရှုပါကုန်။

(သာ)

သာဂရတရားကြီး ၄ ပါး။ ။နက် ကျယ် ရှည်လျားခြင်းကြီးလေးပါး အင္ဂသာလိနီအဋ္ဌကထာ။ (၁) ဇလ သာဂရ-ယူဇနာပေါင်း ရှစ်သောင်း လေးထောင် နက်ဝှမ်းသော မဟာသမုဒ္ဒရာကြီး။ (၂) သံသာရ သာဂရ-ခန္ဓာ အာယတနဓာတ်တို့၏ မပြတ် ဖြစ်ပျက်နေကြသော အစဉ်။ (၃) နယ သာဂရ-ရှင်တော် မြတ်ဘုရား ဟောကြား မိန့်မြွက်တော်မူသော ပိဋက ၃ ပုံ နည်းမျိုးစုံ။ (၄) ဉာဏ သာဂရ-သဗ္ဗညုတ ရွှေဉာဏ်တော်၏ အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိ မွန်မြတ် ကြီးကျယ်ခြင်းသဘော။

သာဒုနရ တရား ၄ ပါး ။ ။လူကောင်း သူကောင်း တို့ကျင့် သုံး လိုက်နာသော တရား ၄ ပါး။ ။(၁) ယာတာနုယာယီ—ရှေးသူဟောင်းတို့ လမ်းကောင်းအကျင့်ကို အသင့်လိုက်

နာ သုံးသပ်ခြင်း။ (၂) အလ္လ ပါဏိံ မာ သုက္ခ—ပေးကမ်းစွန့်ကြဲခြင်းဖြင့် စိုသောလက်ကို မခြောက်သွေ့စေခြင်း၊ (၃) မာစ အဿတိနံ ဝသံ ဂစ္ဆ—မိန်းမတို့နှင့် ပျော်ပါး လိုက်စား မမိုက်မှားခြင်း။ (၄) မာ ဒုဗ္ဘိ စ မိတ္တာနံ—မိတ်ဆွေ ခင်ပွန်းတို့အား မပြစ်မှား မကောက်ကျစ်ခြင်း။ (ဤ ၄ ပါးကား၊ ဝိဓုရဇာတ်လာတည်း။)

သာရနုရတရား ၄ ပါး၊ တနည်း။ ။ဇူဠန္ဒိယ ဇာတ်တော်လာ ၄ ပါးကား။ ။(၁) ဒက္ခ—တရားနှင့်အညီ ပစ္စည်းဥစ္စာ ရှာဖွေရေး၌ လိမ္မာသော ဉာဏ်ပညာရှိခြင်း၊ (၂) သံ ဝိဘဇ္ဇ—ရလာသော ပစ္စည်းဥစ္စာကို သီလအကျင့် ရှိသူတို့အား ခွဲဝေ ပေးလှူခြင်း။ (၃) အ ဟာသ—ဥစ္စာ များစွာရသောအခါ ပျော်ပါးမော်ကြွား ဝမ်းသာမှုများ မရှိခြင်း၊ (၄) အ ဗျထ—ပစ္စည်း ဥစ္စာများ တိမ်းပါး ပျက်စီးသွားသော်လည်း ဝမ်းနည်းပူဆွေးမှု မရှိခြင်း။

သာရနုရတရား ၄ ပါး၊ တနည်း။ ။ဥမ္မာဒန္တိ ဇာတ်လာ မင်းပုဏ္ဏားစသူတို့ ကျင့်ရသော တရား ၄ ပါး။ ။(၁) အာနာလသော ကာမဘောဂီ—စွဲလုလ္လ ရှိသောလူ။ (၂) သညတ ပဗ္ဗဇိတ—ကိုယ်နှုတ် စိတ် စောင့်သော ရဟန်း။ (၃) နိသမ္မ ကာရီ ရာဇာ—စုံစမ်းဆင်ခြင် ပြုလေ့ရှိသောမင်း။ (၄) အကောဓ ပဏ္ဍိတ—အမျက်မာန် မရှိသော ပညာရှင်။

သာမဥပါယ်၊ မျိုး ၅ သွယ်၊ မင်းဝယ် ယှဉ်ကာသုံး။ ။ဥပါယ်မျိုး ၄ ပါး၏အကျယ်ကို အမရကောသဋီကာမှ ယူဖြေသည်။ (၁) သူ့ကျေးဇူးကို ပြောကြားမြွက်ဆိုခြင်း။ (၂) အမှုထမ်းတို့၏ ဂုဏ်ကို ထုတ်ဖေါ်ပြောဆိုခြင်း။ (၃) ဆွေမျိုးတော်စပ်ပုံကို ပြောဆိုဖွင့်ဟခြင်း။ (၄) ဤလိုလုပ်လျှင် နောက်ခါ ဤအကျိုးကိုရမည်ဟုဆိုခြင်း။ (၅) သင့်ကို ယုံကြည်စိတ်ချသည်ဟုဆိုခါ တာဝန်အရေးများကို လွှဲအပ်၍ပေးခြင်း။

သာရဏီယတရား ၆ ပါး။ ။သိတင်းသုံးဘော်ချင်း ဝမ်းမြောက်စွာအောက်မေ့လိုက်နာ ကျင့်ကြံရသော တရား ၆ ပါး။ ဥပရိပဏ္ဏာ

သပါဋ္ဌိတော်။ (၁) ကာယကံ မေတ္တာ–သီတင်းသုံးဘော်တို့၌ မျက်မှောက်မျက်ကွယ် ဘယ်နေရာမှာမဆို မေတ္တာနှင့်ယှဉ်သောကာယကံမှုကို ပြုစုခြင်း။ (၂) ဝစီကံ မေတ္တာ–အထက်ပါအတိုင်း ဝစီကံမှုကို ပြုစုအားထုတ်ရခြင်း။ (၃) မနောကံ မေတ္တာ–ထို့အတူ စိတ်ဖြင့် အမြဲချစ်ကြည် လေးမြတ်ရခြင်း။ (၄) အပ္ပဋိ ဝိဘတ္တ ဘောဂီ–တရားသဖြင့်ရလာသော လာဘ်ပစ္စည်းကို 'အယုတ်ဆုံး တယောက်စာ မဝတဝမျှရသော ဆွမ်းကိုသော်မျှ' မခွဲမချန် သီလကျင့်ဘက် သီတင်းသုံးဘော်တို့နှင့်အတူတကွ ညီမျှစွာ ဝေငှဆက်ဆံစားသောက်နေထိုင်လေ့ရှိခြင်း။ (၅) သီလသာမညဂတော ဝိဟရတိ သဗြဟ္မစာရီဟိ–သီတင်းသုံးဘော်တို့၏ ဖြူစင်မြင့်မြတ်သော သီလနှင့်အတူ မိမိသီလကိုလည်း ဖြူစင်မြင့်မြတ်စွာ ထိန်းစောင့်လျက် မျက်မှောက်မျက်ကွယ် သူတော်ကောင်းတို့ ချီးမွမ်းဘွယ်ဖြစ်အောင် နေထိုင်၍ အတူကျင့်ကြံ၏။ (၆) ဒိဋ္ဌိ သာမညဂတော ဝိဟရတိ သဗြဟ္မစာရီဟိ–နိဗ္ဗာန် မဂ် ဖိုလ် ရောက်ကြောင်း ကောင်းမြတ်သောအယူကို သီတင်းသုံးဘော်တို့နှင့်အတူ ကောင်းစွာယူလျက်နေ၏။

သာလွန်ညောင်စောင်း၊ခြေ ၆ ချောင်း၊ခံကြောင်းရုပ် ၆ မျိုး။ ။ ခြေ ၆ ချောင်း တပ်သော သလွန်ညောင်စောင်း၏ အောက်ခြေ၌ အရုပ် ၆ မျိုးခံ၍ ပြုလုပ်သည့် ယုတ္တိ အဖြေကား။ ပြုစောထီးကို ခမည်းတော် နေမင်းက လေး မြား အပ်၍ ငှက်,ဝက်,ဘီလူး,ဖူး, ရှုးပုံ,ကျား၊ထို ၆ ပါးသော ရန်သူတို့ကို နှိမ်နင်း အောင်မြင်စေကာ မင်းအဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်း နိမိတ်မင်္ဂလာကို ထင်စွာ ပြလို၍ မင်းမြတ်တို့ မပြတ် အိပ်စက်ရာ ဖြစ်သော ရတနာ ညောင်စောင်းတော်၌ အောက်ခံဖြစ်သော ခြေကို ခြောက်ချောင်းတပ်လျက် ငှက်,ဝက်, ဘီလူး, ဖူး, ရှုးပုံ, ကျား အရုပ် သဏ္ဌာန် များကို ခံစေ၍ အိပ်စက်ကာမင်္ဂလာယူကြသည်ဟု ရှေ့ဘုံနိဒါန်း၌ ဆို၏။

သာဝကအပြား မျိုး ၃ ပါး။ ။တပည့်ခံယူ နာကြားသူမျိုးသုံးပါး။ (၁) အဂ္ဂ သာဝကမျိုး–မြတ်စွာဘုရားအောက် ၄ ပုံ ၁ပုံ ပါရမီ ဖြည့်ကျင့်ရသည်။ (၂) မဟာသာဝကမျိုး–ကမ္ဘာတသိန်း ပါရမီ

ဖြည့်ရသော အသီတိရှစ်ကျိပ်တို့။ (၃) ပကတိသာဝကမျိုး–ပါရမီ ဖြည့်မှု သီးခြားမရှိ သူလို ငါလို ပုဂ္ဂိုလ်စုများ။

သာသနာအပြားမျိုး ၃ ပါး။ ။ဆုမ္မခြင်းအပြားသုံးပါးဟူ၏။ဤကား ခုခေတ်သုံးတည်း။(၁) ပရိယတ္တိသာသနာ–စာပေပိဋကတ်သင်ကြားမှု။(၂)ပဋိပတ္တိ သာသနာ–ကမ္မဋ္ဌာန်း ဘာဝနာ အားထုတ်မှု။ (၃) ပဋိဝေဓ သာသနာ–မဂ်,ဖိုလ်နိဗ္ဗာန် တရားမှန်ကို သိမှု။

သာသနာ ၃ ရပ်။ ။ပိဋကတ်သုံးပုံကို သာသနာ အားဖြင့် ၃ ရပ်ခွဲထားသည်။ (၁) ယထာ ပရာဓ သာသနာ–အပြစ်ရှိသူကို အပြစ်အလျောက် ဆုမ္မပညတ်သော ဝိနည်း ပိဋကတ်တော်။ (၂) ယထာနုလောမ သာသနာ–ထိုထို သတ္တဝါတို့၏ အလို အဇ္ဈာသယ အားလျော်စွာ ဟောကြားဆုမ္မတော်မူအပ်သော သုတ္တန် ပိဋကတ်တော်။ (၃) ယထာ ဓမ္မ သာသနာ–အားလုံးသော ပုဂ္ဂိုလ်,သတ္တဝါ,ရေ, မြေ,တော,တောင်ဟူသမျှတို့သည် ပရမတ္ထဓမ္မ အစုသာ ဖြစ်ရကား ရုပ်နာမ်အားလျော်စွာ ဟောကြားဆုမ္မတော်မူအပ်သော အဘိဓမ္မာ ပိဋကတ်တော်၊

သာသနာ ကွယ်ကြောင်း တရား ၅ ပါး၊ ၃ နည်း။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ်မှာအောက်ပါလက်္ခဏာများဖြင့်ထင်ရှား၏။။(က) အင်္ဂုတ္တိုရ် လာ၊ သာသနာကွယ်ကြောင်း၊ တရားပေါင်းကား၊ တရားမနာ၊ စာပေ မသင်၊ နှုတ်တွင်မဆောင်၊ သိအောင် မမှတ်၊ ပဋိပတ်ကွာ၊ ဤ ငါးဖြာတည်း။ ။(ခ) နောက်လာထို့ပြင်၊ စာသင်ပယ်လျော၊ ကျယ်မဟောကြ၊ ကျယ်မချနှင့်၊ ကျယ်စွာမအံ့၊ မကြိမစည်၊ ဤငါး မည်တည်း။ ။(ဂ) ဝါတနည်းမှာ၊ အကျရာ ပုဒ်ပျက်၊ လေ ကျက်သင်ကြ၊ ဆုမ္မမယူ၊စာချ သူရှား၊ လာဘ်များခအောင်ကြံ၊ခိုက် ရန်ကွဲပြား၊ဤငါးပါးသည်၊ဘုရားသာသနာကွယ်ကြောင်းတည်း။

သာသနာ ကွယ်ခြင်းမျိုး ၅ ပါး။ ။သာသနာ ကွယ်ပုံ ကွယ်နည်း အပြားမျိုး ၅ ပါး ဟူ၏။ ။ပရိယတ္တိ သာသနာခေါ် ပိဋက သုံးပုံများ တစ တစ ကွယ်ပျောက်ခြင်း၊ (၂) ပဋိပတ္တိ သာသ နာခေါ် ဈာန် ဝိပဿနာ မဂ် ဖိုလ် ရကြောင်း အကျင့်ကောင်း

များ ပျက်ပြားဆုတ်ယုတ် ကွယ်ပျောက်လာခြင်း။ (၃) ပဋိဝေဓ သာသနာခေါ် မဂ် ဖိုလ် ပဋိသမ္ဘိဒါ ဝိဇ္ဇာ အဘိညာဉ် တို့ တစ တစ ရသူမရှိ ကွယ်ပျောက်၍ သွားခြင်း။ (၄) လိင် သာသနာခေါ် ပရိက္ခရာ ရှစ်ပါးဆောင်သော ရဟန်း အသွင်တို့တွင် တစ တစ သပိတ်ဆောင်သူ ခါးပန်းဆောင်သူ ဒုကုဋ်ဆောင်သူ မရှိနှင့် ကွယ်ကွယ်သွားရာ နောက်ဆုံး သင်္ကန်းစကို နားသန်ပန်ဆောင်ရာမှ စွန့်ပစ်ကြသောအခါ ကွယ်ပျောက်သွားခြင်း။ (၅) ဓာတု သာသနာခေါ် ဗုဒ္ဓဘုရားနှင့် သာဝကများတို့၏ ဓာတ်တော် မွေတော်တို့ကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ် မြတ်နိုးသူတို့ လုံးဝ မရှိသော အခါ ဓာတု ပရိနိဗ္ဗာန် ပြုခြင်းဖြင့် သာသနာတော်မြတ် လုံးဝ ဇာတ်သိမ်း ကွယ်ပျောက်ခြင်းမျိုး။

သာသနာ ၅၀၀၀နှင့် ခေတ် ၅ပါးပိုင်းခြားပုံနည်း ၃ မျိုး။ ။ဗုဒ္ဓ မြတ်စွာသာသနာတော်ကား ၅အနှစ်ငါးထောင်သာ တည်နေနိုင်သည် ဟု ဘယ်ပါဠိတော်မှာမှ မလာမရှိ၊ စင်စစ် သာသနာတော်ကို ကျင့်သုံးလိုက်နာထမ်းဆောင်စောင့်ရှောက်သူတို့၏ အပေါ်မှာသာတည် ရှိနေသည်ဟုမှတ်ရာသည်။သို့သော် အဋ္ဌကထာ နည်းများကိုပြပါအံ့။

ရှုဋ္ဌဝါ အဋ္ဌကထာအလို

(၁) ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တ ရဟန္တာခေတ် အနှစ် ၁၀၀၀။
(၂) သုက္ခဝိပဿက ရဟန္တာခေတ် အနှစ် ။
(၃) အနာဂါမိပုဂ္ဂိုလ် ခေတ် အနှစ် ။
(၄) သကဒါဂါမိပုဂ္ဂိုလ် ခေတ် အနှစ် ။
(၅) သောတာပန်ပုဂ္ဂိုလ် ခေတ် အနှစ် ။

သုတ်ပါထေယျ အဋ္ဌကထာ၌

(၁) ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တ ရဟန္တာခေတ် အနှစ် ၁၀၀၀။
(၂) ဆဠဘိည ။ ။ ။
(၃) တေဝိဇ္ဇာ ဓရ ။ ။ ။
(၄) သုက္ခ ဝိပဿက ။ ။ ။
(၅) ပါတိမောက္ခ သံဝရသီလ ခေတ် အနှစ် ။

အင်္ဂုတ္တိုရ် အဋ္ဌကထာလာ

(၁) ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တ ရဟန္တာခေတ် အနှစ် ၁၀၀၀။
(၂) ဆဠဘိည ရဟန္တာ ။ ။
(၃) တေဝိဇ္ဇာ ဓရ ရဟန္တာ ။ ။
(၄) သုက္ခဝိပဿက ရဟန္တာ ။ ။
(၅) သောတာပန်,သကဒါဂါမ်,အနာဂါမ်ခေတ် အနှစ် ၁၀၀၀။

သား အပြား ၃ ပါး။ ။ကိုယ်ကျင့် တရား အားဖြင့် ၃ ပါးပြား၏။ ဣတိဝုတ္တပါဠိတော်။ (၁) အတိဇာတသား–မိဘတို့ထက် အကျင့် မြတ်သောသား၊ (၂) အနုဇာတသား–မိဘတို့နှင့် တူမျှသော အကျင့်ရှိသောသား။ (၃) အဝဇာတသား–မိဘတို့အောက် အကျင့်ယုတ်သော သားမိုက်သားဆိုးမျိုး။

သားအပြား ၄ ပါး။ ။ဤသား ၄ ပါးတို့ကား ကေနိပါတ် ကဏ္ဍဝါ ဟနဇာတ် အဋ္ဌကထာ၌လာသည်။ (၁) အတြဇသား–မိမိရင်၌ ဖြစ်သော။ သို့မဟုတ် မိမိကိုစွဲ၍ရသောသားမျိုး။ (၂) ခေတြဇ သား-နတ်တို့ကဲ့သို့ အိပ်ရာအပြင် ပလ္လင်စသော မိမိပိုင်နက်အတွင်း ၌ ဖြစ်လာသောသားမျိုး။(၃) အန္တေဝါသိကသား–မိမိအထံ၌ အ တတ်သင်ယူသောသူမျိုး။ (၄) ဒိန္နကသား–မွေးစားစိမ့်သောငှါ သူတပါးကပေးသောသားမျိုး။

သားချင်းမျိုး ၅ ပါး။ ။ဉာတိသ လောဟိတ ဟူသော ပါဠိအရ သားချင်းယူပုံကို ဆွေမျိုးနှင့် ခွဲ၍ပြသည်။ (၁) သောဒရိယ ခေါ် တမိသားချင်း ညီရင်းအစ်ကို။(၂) အဖေ,အမေ၏ အစ်ကို ဘကြီး ဦးကြီးတို့က မွေးဖွါးသော သားသမီး။(၃)အဖေ, အမေ၏ အစ်မ မိကြီး,ကြီးဒေါ်တို့က မွေးဖွါးသော သားသမီး။(၄) အဖေ,အမေ ၏ ညီ,မောင်, ဘထွေး,ဦးလေးတို့က မွေးဖွါးသော သားသမီး။ (၅) အဖေ,အမေ၏ နှမ,ညီမ မိထွေး, အရီးလေးတို့က မွေးဖွါး သော သားသမီးများကို သားချင်းဟု ပညတ်၏။

သားမျိုးပုတ္တာ၊ ၁၂ ဖြာ၊ မိန့်မှာ ဓမ္မသတ်။ ။ဓမ္မသတ် ကျမ်းလာ သားအပြား ဆဲ့နှစ်ပါးကို ဆို၏။ ၎င်းအဖြေ ''အမွေခံထိုက်သော

သား ၆ ပါး၊ အမွေမခံထိုက်သော သား ၆ ပါး''ဟူသော သရုပ်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။ ထို ၂ရပ် ပေါင်းသော် ၁၂ ပါးဖြစ်၏။

သား သမီးရလိုခြင်း အကြောင်း ၅ ပါး။ ။မိဘ ဖြစ်သူတို့ သား သမီး ရလိုမှု အကြောင်း ငါးပါး ဟူ၏၊ အင်္ဂုတ္တရ ပါဠိတော် ပဉ္စက။ (၁) ဘတော ဝါ နော ဘရိဿတိ-အိုမင်းမစွမ်း ရှိသောအခါ ငါ တို့အား ပြန်လည်လုပ်ကျွေး ကျေးဇူး ဆပ်လတ်အံ့။ (၂) ကိစ္စံ ဝါ နော ကရိဿတိ–ငါတို့၌ ဖြစ်ပေါ်လာသော မင်းစိုးကိစ္စအဝဝတို့ကို လုပ်ဆောင်ပေးလတ်အံ့။ (၃) ကုလဝံသော စိရံ ဌဿတိ–အမျိုး ဆက်နွယ် ရှည်ဖွယ်ဖြစ်လတ်အံ့။ (၄) ဒါယဇ္ဇံ ပဋိ ပဇ္ဇိဿတိ–အ မွေစားအမွေခံ ကျင့်ကြံလတ်အံ။ (၅) ဒက္ခိဏံ အနုပ ဒဿတိ– တမလွန်ဘဝ သွားသော ငါတို့အား ရည်စူး၍ ကုသိုလ်ထူးများ ပြုလုပ်ပေးလတ်အံ့။

သားသမီးဝတ် ၅ ပါး။ ။သားသမီးများက မိဘတို့အား ပြုရန် ဝတ် ငါးပါး။ (၁) မိဘနှစ်ပါးအား လုပ်ကျွေးမွေးမြူရမည်။ (၂) အ လုပ် အကိုင်ဟူသမျှကို မိမိက ဦးစီး၍ ဆောင်ရွက် စီမံရမည်။ (၃) မိဘ နှစ်ပါး၏ ဆိုးမွေကောင်းမွေကို ခံယူရမည်။ (၄)အလှူ ဒါနပြု လုပ်သောအခါ မိဘ နှစ်ပါးအား အမျှပေးဝေရမည်။ (၅) မိမိ၏ အနွယ်ကို စောင့်ရှောက်ရမည်။

(သိ)

သိက္ခာ ၃ ပါး။ ။ကိုယ်ကျင့်တရားနှင့် တည်ကြည် ဖြောင့်မတ်မှု ပညာများဟူ၏။ အကျယ် ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာ၌ရှု။ ။ (၁) အဓိ သီလ သိက္ခာ–လွန်ကဲထူးမြတ်သော သီလ အကျင့်။ (၂)အဓိ စိတ္တ သိက္ခာ–လွန်ကဲထူးမြတ်သောတည်ကြည်သောစိတ်။ (၃)အဓိ ပညာ သိက္ခာ–လွန်ကဲထူးမြတ်သော လောကုတ္တရာပညာ။

သိက္ခာမျိုး ၅ ပါး၊ တနည်း။ ။သိပ္ပံပညာမျိုး၅ ပါး။ (၁) ယောဂ သိက္ခာ–စက်မှု လက်မှု ပညာ။ (၂) ဝိနိစ္ဆယ သိက္ခာ–တရားနှင် လျော်ညီစွာ ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ (၃) ကေတု သိက္ခာ–နိမိတ် တိတ်

တပေါင် ဝေဒ စသည့် ပညာ။ (၄) ပေါရာဏ သိက္ခာ-ရှေး ဖြစ်ဖူးသော စကားဟောင်း မင်းစဉ် မင်းဆက် အကြောင်းအရာ စာဆိုတော်ခေါ် စားရေးဆရာ ပညာ။ (၅) ဟတ္ထိ အဿ သိက္ခာ—ဆင်စီး မြင်းစီး စစ်တက် စစ်ဆင်အရေးတို့၌ လိမ္မာသော ပညာ။ **မှတ်ချက်။** ။၎င်းငါးပါးကို ပညာ ငါးပါး ဟုလည်း ရေးမှတ်ကြသေးသည်။

သိကြားမင်း ဖြစ်ကြောင်း တရား ၇ ပါး။ ။သိကြားဖြစ်ကြောင်း ကျင့်ဝတ္တရား ၇ ပါး လက်ာ၊ ကုလာစကာဇာတ် ဏေနိပါတ်နှင့် ဓမ္မပဒ အဋ္ဌကထာ။ ၁ မိဘပြုစု။ ၂ ကြီးသူ့ကြိုးနွံ။ ၃ နှုတ်သံညက်ညော၊ ၄ ကုန်းမချောတည့်။ ၅ နှမြောမနှောင့်။ ၆ သစ္စာစောင့်လျှက်။ ၇ အမျက်နည်းစွာ။ ၇ ဖြာသည်။ နောင်ခါ သိကြားဖြစ်ကြောင်းတည်း ဟူသော လက်ာဖြင့် ထင်ရှားသည့်။

သိကြားမင်းရှိခိုးခံထိုက်သူ၏ ဂုဏ်အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။သဂ္ဂသံယုတ်မှ ထုတ်ယူ ပြဆိုသည်။၎င်းဂါထာကား ''ယေဂဟဋ္ဌာ ပုညကရာ၊ သီလဝန္တော ဥပါသကာ။ ဓမ္မေန ဒါရံ ပေါသေန္တိ၊ တေ နမဿာ မိ မာတလိ'' မာတလိကမေး၍ သိကြားမင်းကဖြေပုံ။ (၁) ပုည ကရာ-ပစ္စည်းလေးပါး, ဒါနဝတ္ထု ၆ ပါး, ၁၀ ပါးတို့ဖြင့် သဒ္ဒါစင်ကြယ် ပေးလှူနေသူ။ (၂) သီလဝန္တော—၅ ပါး, ၈ ပါး, ၁၀ ပါး သီလတို့ကို စောင့်ထိန်းကျင့်သုံးနေသူ။ (၃) ဥပါသကာ—ရတနာ ၃ ပါးကို မြတ်နိုးထပ်ထပ် ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်နေသူ။ (၄) ဓမ္မ ဒါရ ပေါသ—တရားသော အလုပ်သဘောဖြင့် မယား,သားတို့အား လုပ်ကျွေးမွေးမြူသူ။

သိင်္ဂါရ ရသမျိုး ၃ ပါး။ ။ယောက်ျားမိန်းတို့၏ ချစ်ကြိုက်မှု,ပေါင်းဆုံမှိုင်မှု, ကွဲကွာမှုတို့ကိုပင် သိင်္ဂါရရသခေါ်သည်။ (၁) အာယောဂ-ကျား,မတို့ တဦးကိုတဦး ချစ်ကြိုက်စွဲလမ်း နှစ်သက်မှု။ (၂) သန္တောဂ-လူချင်းတွေ့ထိ ကိုင်ဆွဲသုံးသပ်ပေါင်းသင်းမှု။ (၃) ဝိပ္ပယောဂ-ချစ်ကြိုက်စဖြစ်စေ, ပေါင်းသင်းပြီးမှဖြစ်စေ, သေကွဲရှင်ကွဲ ကွဲကွာရခြင်း။

သိထိလ အက္ခရာမျိုး ၁၀လုံး။ ။မန္တာန်မန်းမှုတ်ရာနှင့် ကမ္မဝါဥတ် ရွတ်ဖတ်ရာတို့၌ လျော့လျော့ရွတ်ရသော အက္ခရာ ဆယ်လုံး။ ''က, ဂ,စ,ဇ,ဋ,ဍ,တ,ဒ,ပ,ဗ။''

သိဒ္ဓိမျိုး ၁၀ ပါး။ ။တစုံတခုသော မန္တာန်, အင်း, ဆေး,သံ, ပြဒါး,ပတ္တမြား,ပုလဲစသည့်အရာတို့ဖြင့် လိုရာပြီးနိုင်ခြင်းမျိုးဆယ်ပါး ဟူ၏။(၁) စိန္တာမယသိဒ္ဓိ–စိတ်ကြံရာ ဖြစ်စေခြင်း။(၂) ဥဒကသိဒ္ဓိ–ရေပြင်ပေါ်၌ လျှောက်သွား အိပ်နေနိုင်ခြင်း။(၃) ပထဝီသိဒ္ဓိ–မြေလျှိုးနိုင်, မြေကြောကို ရှု့နိုင်ခြင်း။ (၄) ဓနသိဒ္ဓိ- ရွှေငွေရတနာ လိုရာရနိုင်ခြင်း။(၅) အာယုသိဒ္ဓိ–အသက် ရှည်၍ အရွယ်ပျိုစွာ နေနိုင်ခြင်း။ (၆) အာကာသသိဒ္ဓိ–ကောင်းကင်ခရီး ပျံသန်းနိုင်ခြင်း။ (၇) အာရောဂျသိဒ္ဓိ-အနာကင်းခြင်း။(၈) ကာယသိဒ္ဓိ–ဓါး,လှံ, သေနပ်, အမြောက် မထိနိုင်ခြင်း။(၉) ပိယသိဒ္ဓိ–သတ္တဝါအားလုံး တို့၏ ချစ်ခင်မှုကို ခံရခြင်း။ (၁၀) ဣဒ္ဓိဝိဓသိဒ္ဓိ–ဈာန် တန်ခိုးဖြင့် အထူးထူး ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်းမျိုး။

သိပ္ပံပညာအတတ် ၆၄ ရပ်။ ။'ကလာအတတ် ၆၄ ရပ်' ကိုပင် လက်မှုပညာအတတ်များ ဖြစ်၍ သိပ္ပံပညာ အတတ်ဟု ခေါ်ဆိုကာ 'ဝိဇ္ဇာအတတ် ၁၈ ရပ်'ဟု ခွဲခြား၍ပြလေသည်။၎င်းသရုပ် 'ကလာ အတတ်' ၆၄ ရပ်၌ ရှုပါ။

(သီ)

သီချင်းခံများ၊ သံ ၈ ပါး၊ မျိုးစား ၈၀ ဘန်သီ။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'အသံ ၈ ပါး၊ မျိုးခွဲခြား၊ ခံပြား သီချင်းဆို' ဟူသည်၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သီချင်းမျိုး ၂၂ ပါး။ ။ကဗျာပင်မကြီးမှ ပေါက်ဖွါးလာသော သီ ချင်းမျိုး အပြား ၂၂ ပါး။ အကျယ် 'ကဗျာဗန္ဓ သာရကျမ်း'၌ရှု။ ရကန်။ ဘောစာ။ သာချင်း။ ကာချင်း။ အဲချင်း။ အိုင်ချင်း။လေး ချိုး။ သံချိုချိုး။ ယိုးဒယား။ ပတ်ပျိုး (၁၀)။ ကြိုး၊ ဘွဲ့။ ဘော လယ်ရိုးဆန်း။ တေးရိုးဆန်း။ သဖြန်ရိုးဆန်း။ ဝိုချင်းရိုးဆန်း။ တုံး

ချင်းရိုးဆန်း။ ဟန်ချင်းရိုးဆန်း။ လှေချင်းရိုးဆန်း။ (၂၀)နတ်သံ၊ မှာတမ်း။ (၂၂) ဇာတ်စကားစပ်ပုံ။

သီတင်းကြီး ၄ ပါး။ ။စောင့်သုံးထိန်းသိမ်းရမည့်တရားကြီး ၄ပါး၊ (၁) ပါတိမောက္ခသံဝရသီလ။ (၂) ဣန္ဒြိယသံဝရသီလ။ (၃) ပစ္စယ သန္နိဿိတသီလ။(၄) အာဇီဝ ပါရိသုဒ္ဓိသီလ။၎ ၄ ပါးကို ရည်၍ပါရမီခန်း၌'ပါတိမောက္ခ၊သံဝရဟု၊စသည်ကျင့်ပြင်း၊ သီတင်း ၄ ပါး၊ဆွဲဆွဲထွားလျှင်'ဟု ရှင်မဟာသီလဝံသထေရ် စပ်ဆိုထားခဲ့၏။ အကျယ် သီလကြီး ၄ ပါး၌ ရှုပါ။

သီတင်းသုံးဖော် ၅ ယောက်။ ။သီလ သိက္ခာ စောင့်ဖေါ် ကျင့် ဖက် ငါးယောက် ဟူ၏။ (၁) ဘိက္ခု-ရဟန်းယောကျ်ား ။(၂) သာမဏေရော-သာမဏေယောကျ်ား၊ကိုရင်။ (၃) သိက္ခမာနာ-သိက္ခမာန် သာမဏေမလောင်း။ (၄) ဘိက္ခုနီ-ရဟန်းမ။ (၅) သာမဏေရီ-သာမဏေမ၊ ကိုရင်မ။

သီဒါ ၇ တန်။ ။ကရွက်ခွေများကဲ့သို့ မြင့်မိုရ်တောင်ကို စွပ်ခွေရစ် ပတ်လျက်ရှိသော တောင်စဉ် ၇ ထပ်တို့၏အကြားဖြစ်သည့် သမုဒ္ဒရာ ၇ စင်းကိုခေါ်သည်၊ (၁) မြင့်မိုရ်တောင်နှင့် ယုဂန္ဓရတောင်အ ကြား သီဒါတခုရှိ၏၊ ၎င်းသီဒါ၏စောက်အနက် အကျယ်တို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၄၂၀၀၀ စီရှိ၏။ (၂) ယုဂန္ဓရတောင်နှင့် ဣသန္ဓ ရတောင်အကြား သီဒါတခုရှိ၏။ ၎င်းသီဒါ၏စောက်အနက်အကျယ် တို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၂၁၀၀၀ စီရှိ၏။ (၃) ဣသန္ဓရတောင် နှင့် ကရဝိကတောင်အကြား သီဒါတခုရှိ၏၊ ၎င်းသီဒါ၏ စောက် အနက်အကျယ်တို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၁၀၅၀၀ စီရှိ၏။(၄) ကရ ဝိကတောင်နှင့် သုဒဿနတောင်အကြား သီဒါတခုရှိ၏။ ၎င်းသီဒါ ၏ စောက် အနက် အကျယ်တို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၅၂၅၀ စီရှိ၏။ (၅) သုဒဿနတောင်နှင့် နေမိန္ဓရတောင်အကြား သီဒါတခုရှိ၏။ ၎င်းသီဒါ၏ စောက်အနက်အကျယ်တို့ကား ယူဇနာပေါင်း ၂၆၂၅ စီရှိ၏၊ (၆) နေမိန္ဓရတောင်နှင့် ဝိနတကတောင်အကြား သီဒါ တခုရှိ၏။၎င်းသီဒါ၏ စောက်အနက် အကျယ်တို့ကား ယူဇနာပေါင်း

၁၃၁၂၅ စီရှိ၏။ (၇) ဝိနဗ္ဗာကတောင်နှင့် အသဃာကဏ်တောင် အကြား သီဒါတခုရှိ၏။ ၎င်းသီဒါ၏ စောက်အနက် အကျယ်တို့ကား ၆၅၆ ယူဇနာနှင့် တဲကိုင်ခြောက်ရေတွင်းစီရှိကြ၏။

သီရိမျိုး ၃ ပါး။ ။သားကောင်းရဘနာရနိုင်ရန်မိခင်လောင်းများပြုကျင့်ရသော လောကီကျက်သရေ ၃ ပါး။ မုန်ရွှေးဇေတဝန်ဆရာတော်။ (၁) ကြိုးတန်းကြိမ်တန်းအောက် မဝင်ရခြင်း။ (၂) ခါးဝတ်ထမိကို ထက်အောက်ပြန်၍မဝတ်ရခြင်း။ (၃) ခြေမဆေးဘဲ အိပ်ရာတိုက်ခန်း မဝင်မအိပ်ရခြင်း။

သီလအပြား၊ ၇ ပါး၊ အများမိုလ်လူဆိုင်။ ။ရဟန်းရှင်လူတို့စောင့်သုံးရသော သီလများ။ ထို့ပြင်လည်း အမျိုးများစွာရှိသေး၏၊ (၁) ငါးပါးသီလရိုးရိုး–သာမန်လူနတ်တိရစ္ဆာန်တို့အတွက် နိစ္စသီလမျိုး။ (၂) ငါးပါးသီလအထူး–ကောမာရ ဗြဟ္မစရိယ သီလမျိုး။ (၃) ခြောက်ပါးသီလ–ဘိက္ခုနီလောင်း သိက္ခမာန်များအတွက်။ (၄) ရှစ်ပါးသီလ-ဥပေါသထသီလမျိုး။ (၅) ကိုးပါးသီလ–စကြာမင်းတို့ စောင့်ထိန်းသော ဥပေါသထသီလမျိုး။ (၆) ဆယ်ပါးသီလ–လူသာမဏေတို့သီလ။ 'လူ့အတွက် နိစ္စသီလမျိုး'။ (၇) စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလ–ရဟန်းတော်များသီလ။ အာပတ် ၇ ပုံ။

သီလကြီးမျိုး ၄ ပါး။ ။စတု ပါရိသုဒ္ဓိ သီလ ခေါ် ၎င်းသီလကြီး ၄ ပါးကို ထက်ဝန်းကျင် စင်ကြယ်စေရမည်ဟု ဆိုသည်။ (၁) ပါတိမောက္ခ သံဝရ သီလ–သံသရာဝဋ်ဆင်းရဲမှ လွတ်ကင်းစေတတ်သော သီလတရားစု။ အာပတ် ၇ ပုံ။ (၂) ဣန္ဒြိယ သံဝရ သီလ-စက္ခုစသော ဣန္ဒြေ ၆ ပါးကို စောင့်စည်း လုံခြုံစေမှု၊ (၃) အာဇီဝ ပါရိသုဒ္ဓိ သီလ–ထက်ဝန်းကျင်မှ စင်ကြယ်သော အသက်မွေး ဝမ်းကြောင်းမှု။ (၄) ပစ္စယ သန္နိဿိတ သီလ-ဆွမ်း သင်္ကန်း ကျောင်း ဆေး ခေါ် ပစ္စည်းလေးပါး၌ ကောင်းစွာစင်ကြယ်သဖြင့် မှီယူသုံးဆောင်မှု၊

သီလဂုဏ် ၈ ပါး၊ ၂ နည်း။ ။မိမိတို့ စောင့်ထိန်းသော သီလ၌ ထိုဂုဏ်ရှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံစေရမည်။ ဤ၌ ရှေ့လေးပါးကို လောကီ

သီလဂုဏ်။ နောက်လေးပါးကို လောကုတ္တရာဂုဏ်ဟု မှတ်ရာ၏။ သံယုတ်ပါဠိတော်။ ။(၁) အ ခဏ္ဍ-မကျိုးသော ဂုဏ်။ (၂) အ ဆိဒ္ဒ-မပေါက်သော ဂုဏ်။ (၃) အ သဗလ-မပြောက်သောဂုဏ်။(၄) အ ကမ္မာသ-မကျားသော ဂုဏ်။(၅) ဘုဇိဿ-ကိလေသာမှ တော်လွှန်သော ဂုဏ်။ (၆) ဝိညူ ပသတ္ထ-ချီးမွမ်းအပ်သော ဂုဏ်။ (၇) အ ပရာမဋ္ဌ-တဏှာ ဒိဋ္ဌိတို့ဖြင့် မ စွဲလမ်းမှုဂုဏ်။ (၈) သမာဓိ ၀ ၀တ္တန-သမာဓိ ၂ ပါးကို ဖြစ်စေတတ်သော ဂုဏ်။

သီလစင်ကြယ်၊ ပြည့်စုံဘွယ်၊ ၄ သွယ်အင်္ဂါ ရှိ။ ။သီလစင်ကြယ် ပြည့်စုံခြင်း၏ အကြောင်း အင်္ဂါ လေးရပ်။ ။(၁) မိမိကိုယ် တိုင်လည်း မလွန်ကျူးခြင်း။ (၂) သူ တပါးကိုလည်း မလွန် ကျူးစေခြင်း။(၃) သူတို့ဘာသာ လွန်ကျူး သည်ကိုလည်း ဝမ်း မမြောက်။ (၄) မိမိစောင့်သုံးသော သီလသိက္ခာပုဒ် အသီးသီးကို လည်း ချီးကျူး၏။

သီလစောင့်ငြား၊ ကျိုး ၅ ပါး၊ ဘုရား ဟောတော်မူ။ ။မဟာ ပရိနိဗ္ဗာနသုတ်၌ သီလစောင့်ရှိသူတို့ ခံစားရသော အကျိုး ၅ ပါး ကို ဟောတော် မူသည်။ ။(၁) မမေ့ မလျော့ခြင်းကြောင့် များစွာသော စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ကို ရရှိ၏။(၂) ကောင်းသော သ တင်း ကျော်စောခြင်း ဂုဏ်ကို ရ၏။ (၃) ပရိသတ် လေးပါး အလယ်၌ တင့်တယ် ရဲရင့် ရွှင်ရွှင် လန်းလန်းနှင့် နေရ၏။ (၄) မတွေဝေ မမေ့မေ့ ဘဲ သေရခြင်း ရှိ၏။ (၅) သေပြီးနောက် ၌ နတ်ရွာ၌ ဖြစ်ရ၏။

သီလ ညှိုးနွမ်းပျက်စီးခြင်း၊ တရား ၁၆ ပါး။ ။အောက်ပါအရာ များကို ငဲ့ကွက်မှုမထားဘဲ သီလတရားကို စောင့်ဆည်း ရမည်။ (၁) လာဘ-လာဘ်ကိုငဲ့၍ ပျက်စီးခြင်း။ (၂) ယသ-ခြွေရံကျော် စောမှုကို ငဲ့သောကြောင့် ၎င်း၊ (၃) ဉာတိ-ဆွေမျိုးကြောင့် ၎င်း။ (၄) အင်္ဂါ-ခြေလက် စသည်ကြောင့်၎င်း။ (၅) ဇီဝိတ- အသက်ကြောင့်၎င်း၊ (၆) ခဏ္ဍ-ကျိုးခြင်း၎င်း။ (၇) ဆိဒ္ဒ—

ပေါက်ခြင်းရင်း။ (၈) သမလ–ပြောက်ခြင်းရင်း၊ (၉) ကမ္မာသ–ကျားခြင်းရင်း။ (၁၆) မေထုန်ငယ် ၇ ပါး ထည့်၍ ၁၆ ပါး ယူသည်။

သီလဝိသုဒ္ဓိ အပြား ၄ ပါး။ ။သီလစင်ကြယ်ကြောင်းတရား ၄ ပါး။ (၁) ဒေသနာ သုဒ္ဓိ–ပါတိမောက္ခ သံဝရသီလ ပျက်လျှင် ဒေသနာကြားခြင်းစသည့် မိမိအာပတ် ဆိုင်ရာနည်းဖြင့် ကုစား စင်ကြယ်ခြင်းမျိုး။ (၂) သံဝရ သုဒ္ဓိ–ဣန္ဒြိယ သံဝရသီလ ၆ ပါး၌ တပါးပါးပျက်လျှင် နောင် မပေါက်ကြားစေရဟု အဓိဋ္ဌာန်တင်၍ စင်ကြယ်ခြင်းမျိုး။ (၃) ပရိယေဋ္ဌိ သုဒ္ဓိ–အာဇီဝ ပါရိသုဒ္ဓိ သီလ ပျက်လျှင် ကုလဒူသန အနေသန စသော မိစ္ဆာဇီဝ နောင်ခါ မဖြစ်ရအောင် ရှောင်ကြဉ်၍ သမ္မာဇီဝဖြင့် ရှာမှီးခြင်းမျိုး။ (၄) ပစ္စဝေက္ခဏာ သုဒ္ဓိ–ဉာဏပရိဘောဂ မဖြစ်စေဘဲ ပစ္စည်းလေးပါး၌ ပစ္စဝေက္ခဏာ ဆင်ခြင်၍ ပစ္စယ သန္နိဿိတ သီလကို စင်ကြယ်စေခြင်းမျိုး။

သီဟိုဠ်ကျွန်း၏ အမည်မျိုး ၆ ပါး။ ။(၁) လင်္ကာဒီပ– လင်းယင်ရွက်နှင့် တူသော ကျွန်း။ (၂) တမ္ဗပဏ္ဏိဒီပ–မြေနီရှိသဖြင့် ၎င်း၌ ကိုင်ဘွယ်ထောက်လှမ်းသော လက်မှာ နီသောကျွန်း။ (၃) သီဟဠဒီပ–သီဟဗာဟု ဝင်စားလာ ခြင်္သေ့ကျွန်း။ (၄) သြဇာဒီပ–မြေဆီ သြဇာကောင်း ကျွန်း။ (ကကုသန် ဘုရားလက်ထက် အမည်)။ (၅) ဝရဒီပ–ကြီးမြတ်ကျွန်း (ကောဏဂုံ ဘုရားလက်ထက်အမည်)။ (၆) မဏ္ဍဒီပ–ကြည်လင်ကျွန်း (ကဿပဘုရား လက်ထက်အမည်)။

(သုံ)

သုံး ဆဲ့ တစ် ဘုံ။ ။၎င်းသရုပ် အဓိပ္ပါယ် 'ဘုံ သုံးဆဲ့တစ်' မှာ ကြည့်လေ။

သုံးဆဲ့နှစ် ကောဋ္ဌာသ။ ။ခန္ဓာကိုယ်၏ ၃၂ ပါးသော အဖွဲ့အစု အစိတ်အပိုင်းများကို ခေါ်ဆိုသည်။ ဥပရိမပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်။

ကောသာ–ဆံပင်။ လောမာ–အမွေး။ နခါ–ခြေသည်းလက်သည်း။ ဒန္တာ–သွား။ တစော–အရေ။ မံသံ–အသား။ ဏှာရု–အကြော။ အဋ္ဌိ–အရိုး။ အဋ္ဌိမိဉ္ဇံ–ရိုးတွင်းချဉ်ဆီ။ ဝက္ကံ–အညို့။ (၁၀)။ ဟဒယံ–နှလုံး။ ယကနံ–အသည်း။ ကိလောမကံ–အမြှေး။ ပိဟကံ–အဖျဉ်း။ ပပ္ဖါသံ–အဆုတ်။ အန္တံ–အူမ။ အန္တဂုဏံ–အူသိမ်။ ဥဒရိယံ–အစာသစ်။ ကရီသံ–အစာဟောင်း။ မတ္ထလုင်္ဂ–ဦးနှောက်။ (၂၀)။ ပိတ္တံ–သည်းခြေ။ သေမှံ–သလိပ်။ ပုဗ္ဗော–ပြည်။ လောဟိတံ–သွေး။ သေဒေါ–ချွေး။ မေဒေါ–အဆီခဲ။ အဿု–မျက်ရည်။ ဝသာ–ဆီကြည်။ ခေဠော–တံထွေး။ သိင်္ဃာဏိကာ–နှပ်။ (၃၀)။ လသိကာ–အစေး။ မုတ္တံ–ကျင်ငယ်။ (၃၂)။

သုံးဆယ့်နှစ်ပါးသော ကံကြမ္မာ။ ။၎င်းသရုပ်အကျယ်ကို 'ကံကြမ္မာ ၃၂ ပါး'၌ ပြခဲ့ပြီ၊

သုံးဆယ့်နှစ်ပါးသော တိရစ္ဆာန ကထာ။ ။၎င်း သုတေသနရုပ်ကို 'တိရစ္ဆာနာ၊ ဒွတ္တိံသာ။ ကထာ ၃၂'ဟူသော သရုပ်၌ ပြဆိုခဲ့ပြီ။

သုံးဆယ့်နှစ်ပါးသော လက္ခဏာတော်ကြီး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'လက္ခဏာတော်ကြီး ၃၂'ပါး၌ရှုပါ။

သုံးဆယ့်ရှစ်ဖြာ မင်္ဂလာ။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'မင်္ဂလာတရား ၃၈ ပါး' ၌ကြည့်ပါ။

သုံးပုံ့ဖဲဟု၊ခေါ်ဆိုပြု၊သမုဒြပွတ်အသိုနည်း။ ။သုံးပုံ့ဖဲခေါ်ခြင်း၏ မူရင်းမြုပွတ်ကား ဖဲပေါင်း ၂၄ ချပ်ရှိလေရာ ၈ ချပ်တပုံကျ သုံးပုံပြုကာ စီစဉ်ကစားခြင်းကို အစွဲပြု၍ ခေါ်ဆို လေသည်။

သုံးလွန်းတင် ထမင်း။ ။အောက်ပါဦးကြီး၏ လွမ်းချင်းဖြင့်ထင်ရှား၏။ 'ပဲနှောက်နှင့် ပြောင်းဆန်၊ ကောက်သားငယ်ရံ၊ ဝေဖန်နှောရှက်၊ ရောကာ ချက်လို့၊ ပြောဘက်ကယ် မမြင်။ သြဇာ ပြွမ်းတဲ့ သုံးလွန်းတင်ကို၊ ခင်မင်ဖွယ်ရာ၊ သည်ချိန်ကို လာခဲ့ပ၊ တောရွာသူ့ ခံ့ပုံကို၊ အသားကုန် လက်ပြိုင်ဆွဲလို့၊ နွဲ့စေးငယ်လေး'။ပဲ,ပြောင်း, ဆန် ၃ မျိုး ဆတူ ဘ၏။

သုခအပြား! မျိုး ၄ ပါး၊ ထင်ရှား ဘိဓမ္မာ။ ။ချမ်းသာ ၄ မျိုး။

(၁) ဝေဒယိတ သုခ-ခံစား စံစား ရသော သုခ ချမ်းသာမျိုး။ (၂) သန္တိ သုခ-မခံစားရဘဲ အစဉ်အေးငြိမ်းချမ်းသာသော သုခမျိုး။ (၃) ကာယိက သုခ-ကိုယ်ချမ်းသာခြင်း။ (၄) စေတသိက သုခ-စိတ်ချမ်းသာခြင်း။

သုစရိုက် ၃ ပါး။ ။အပြစ်မရှိ ကောင်းကျိုးသုခရမှုမျိုး ၃ ပါး။(၁) ကာယ သုစရိုက်-ကိုယ်ပြု ကောင်းမှုကုသိုလ်စု။(၂) ဝစီသုစရိုက်-နှုတ်ပြု ကောင်းမှု ကုသိုလ်စု။(၃) မနော သုစရိုက်-စိတ်ပြု ကောင်းမှု ကုသိုလ်စု။

သုစရိုက် ၁၀ ပါး။ ။၎င်းသရုပ်အဓိပ္ပါယ် ပုညကြိယာဝတ္ထု ၁၀ ပါးနှင့် တူ၏။

သုစရိုက်တရား ၁၀ ပါး၊ တနည်း။ ။ဒုစရိုက် တရား ၁၀ ပါးမှ ရှောင်ရှား ပယ်ကြဉ်မှု အကျင့်သီလကိုပင် 'သုစရိုက် ၁၀ ပါး'ဟု တနည်း သိမှတ်ရာ၏။

သုစရိုက်တရားအပြား ၄၀။ ။သုစရိုက် ၁၀ ပါးကိုတည်၊ ကိုယ်တိုင် ပြုလုပ်ခြင်း။ သူတပါးကို ပြုလုပ်ခိုင်းခြင်း။ သူတပါး ပြုလုပ်သည်ကို စိတ်ဖြင့်ဝမ်းသာခြင်း။ သူတပါးပြုလုပ်ရာ၌ နှုတ်ဖြင့် ချီးမွမ်းခြင်း ၄ ပါးဖြင့် မြှောက်သော် သုစရိုက် ၄၀ ဖြစ်၏။

သုစရိုက်တရားအပြား ၁၁၀။ ။နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းတရားကောင်း တရာဟူ၏။ (က) ပုညကြိယာဝတ္ထုဆယ်ပါးကိုတည်။ ကံ ၃ပါးနှင့်မြှောက် ၃၀ ရ၏။(ခ) ပါရမီဆယ်ပါးကိုတည် ဟိန,မဇ္ဈိမ, ပဏီတ ၃ပါးနှင့်မြှောက် ၃၀ ရ၏။ (ဂ) ၎င်း ၂ ရပ် ၆၀ ကို အထက်ပါ သုစရိုက် ၄၀ နှင့်ပေါင်းသော် သုစရိုက် ၁၀၀ ဖြစ်သည် ဟူ၏။

သုညတတရား၊ ၁၂ ပါး၊ ပယ်ရှားအတ္တ အသိုနည်း။ ။ဝိသုဒ္ဓိမဂ် အဋ္ဌကထာလာ အတ္တမရှိပုံကိုပြသည့် အခြင်းအရာဆဲ့နှစ်ပါး။ ၁။ န သတ္တော-ရုပ်,ဝေဒနာစသည်တို့ ကား နာမ်ရုပ်သာဖြစ်၏။ သတ္တဝါမဟုတ်။ ၂။ န ဇီဝေါ- (ယ) ဇီဝမဟုတ်, အသက်မဟုတ်။ ၃။ န နရော- (ယ) လူမဟုတ် နတ်မဟုတ်။ ၄။ န မာဏဝေါ-

(ယ) လုလင်မဟုတ်။ ၅။ နဇုတ္တိ– (ယ) မိန်းမမဟုတ်။ ၆။ နပုရိသော– (ယ) ယောကျ်ားမဟုတ်။ ၇။ နအတ္တာ– (ယ) အတ္တမဟုတ်။ ၈။ နအတ္တနိယံ– (ယ) အတ္တပိုင်ပစ္စည်းမဟုတ်။ ၉။ နာဟံ– (ယ) ငါမဟုတ်။ ၁၀။ နမမ– (ယ) ငါ၏ဥစ္စာမဟုတ်။ ၁၁။ နအညဿ– (ယ) သူတပါး၏ဥစ္စာမဟုတ်။ ၁၂။ နကဿစိ– (ယ) တစုံတယောက်၏ ဥစ္စာမဟုတ်။

သုတ် ၃ ကျမ်း။ ။ဦဃနိကာယ်၌ပါဝင်သော ဒေသနာတော်များ။ အကျယ် 'နိကာယ် ၅ ရပ်'၌ကြည့်ပါ။

သုဒ္ဓိ ၄ ပါး၊ ရဟန်းများ၊ ထူးခြားဖြူစင်ဘိ။ ။ရဟန်းတော်များ အဖို့ စင်ကြယ်ခြင်းလေးပါးဟု အမိန့်ရှိသည့် ဝိနယဝေါဟာရ တမျိုး။ (၁) ဒေသနာသုဒ္ဓိ–ပါတိမောက္ခသံဝရသီလခေါ် ဝိနည်း ပညတ်တော်ဥပဒေသ၏ စင်ကြယ်ခြင်း။ ၎င်းသည် ဒေသနာကြား သဖြင့် စင်ကြယ်သောကြောင့် 'ဒေသနာသုဒ္ဓိ'မည်၏။ (၂) သံဝရ သုဒ္ဓိ–သည်အမှုကို ငါတဖန် မပြုတော့ပြီဟု စိတ်ဆောက်တည်ခြင်း။ စက္ခုစသော ဒွါရခြောက်ကိုစောင့်ထိန်းခြင်းကိုခေါ်သည်။ (၃) ပရိယေဋ္ဌိ သုဒ္ဓိ–ဝိနည်းဥပဒေသနှင့်မညီသော ပစ္စည်းကိုပယ်၍ ဝိနည်းတော် နှင့်အညီရှာမှီးလျက် အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းပြုခြင်းကို ခေါ်သည်။ (၄) ပစ္စဝေက္ခဏာသုဒ္ဓိ ပစ္စည်းလေးပါးကို ပစ္စဝေက္ခဏာ ဆင် ခြင်၍ သုံးဆောင်မှီဝဲခြင်းကိုခေါ်ဆိုသည်။

သုမ္မော သဘင်၊ စည်းဝေးရင်၊ ၄ အင် နတ်အကြောင်း။ ။ ၎င်းအကြောင်းတရား ၄ ပါး၏ သရုပ်ကို 'တာဝတိံသာ၊ သု ဓမ္မာ၊ ၄ ဖြာ စည်းဝေးကြောင်း' ဟူသော သုတေသန၌ ဆို ခဲ့ပြီ။

သုရာမေရယ ကံထိုက်ခြင်းအင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။ဤအင်္ဂါ ၄ ပါးနှင့် ညီမှု နည်းနည်းသောက်လျှင် နည်းနည်း အပြစ်ရှိ၏။ များများ သောက်လျှင် များသော အပြစ် ရှိ၏၊ ဇာတိဝုတ် အဋ္ဌကထာနှင့် သမ္မော အဋ္ဌကထာမှ။ ။(၁) မဇ္ဇဘာဝေါ–သေအရက် ကဖော် ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ပါတုကမျတာစိတ္တံ–သောက်လိုစိတ် ရှိခြင်း။ (၃)

ဝါယာမော–သောက်ဖြစ်အောင် လုံ့လ ပြုခြင်း။ (၄) အဇ္ဈော ဟာရဏံ–သောက်မျိုချခြင်း။

သူရာမျိုး ၅ ပါး။ ။မူးရစ်၍ သူတော်ကောင်းတရားကို မေ့လျော့စေတတ်သော သေရည်ခေါ် သူရာမျိုး ၅ ပါး။ ။(၁)ပိဋ္ဌ သူရာ–ဆန်မှုန့်ကို ပြုလုပ်သော သေရည်။ (၂) ပူဝ သူရာ–မုယောဂျုံမှုန့်ကို ပြုလုပ်သော သေရည်၊ (၃) ဩဒန သူရာ–ထမင်းကို ပြုလုပ်သော သေရည်။ (၄) ကိဏ္ဏ ပက္ခိတ သူရာ–တဆေးမှုန့်ကိုခတ်၍ ပြုလုပ်သော သေရည်၊ (၅) သမ္ဘာရ သံယုတ္တ သူရာ–သေရည်ဖြစ်ကြောင်း ဝတ္ထုပေါင်းကို စုဆောင်း ပြုလုပ် အပ်သော သေရည်။

(သူ)

သူတော်ကောင်း လူကောင်း တရား ၇ ပါး။ ။သတ္တ သပ္ပုရိသ ဓမ္မာ ဟု သီးခြား ဘုရားဟောတော်မူသည်။ (၁) ဓမ္မညူ–ပါဠိ၌ လိမ္မာခြင်း ကိုယ်ကျင့်တရား၌ နားလည်ခြင်း။ (၂) အတ္ထညူ–အနက်၌ ကျွမ်းကျင်ခြင်း အကျိုးရေး၌ နားလည်ခြင်း။ (၃) အတ္တညူ–ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ၌ လိမ္မာခြင်း။ (၄) ကာလညူ–အချိန် ကာလ အပိုင်းအခြားကို သိခြင်း၊ အခြေအနေကို နားလည်ခြင်း၊ (၅) မတ္တညူ–အတိုင်းအရှည် ပမာဏကို သိခြင်း၊အလိုက်သိခြင်း။ (၆) ပရိသညူ–ပရိသတ်အလိုသဘော၌ သိလိမ္မာခြင်း။ (၇) ပုဂ္ဂလညူ–ပုဂ္ဂိုလ်၏ အလိုသဘော၌ ပါးနပ်ခြင်း။

သူဌေးရိုးရာ၊ ဇာတ်နွယ်လာ၊ ၄ ဖြာ မည်သို့မှတ်သနည်း။ ။ သူဌေးတို့၏ မျိုးရိုးအစဉ်ကို ဇာတ်နွယ်အားဖြင့် ဤသို့ ဘွဲ့ပုံ တံဆိပ်များ ပေးအပ်၏။ ။(၁) ခတ္တိယ သေဋ္ဌိ–ဥစ္စာများစွာကြွယ်ဝသော မင်းမျိုး သူဌေး။ (၂) ဗြာဟ္မဏ သေဋ္ဌိ–ဥစ္စာများစွာ ကြွယ်ဝသော ပုဏ္ဏားမျိုး သူဌေး။ (၃) ဝေဿ သေဋ္ဌိ–ဥစ္စာများစွာ ကြွယ်ဝသော အသည်မျိုး သူဌေး။ (၄) မဟာ သေဋ္ဌိ–သူဆင်းရဲအမျိုးမှ သူဌေးကြီး ဖြစ်လာသူများ။

သူတပါးအား မပြောကြားအပ်သော အရာကြီး ၉ ပါး။ ။ထို အကြောင်းတရား ကိုးပါးကို ထင်ရှားစွာ ထုတ်ဖော် မဆိုရဟု ဟိတောပဒေသ၌လာရှိ၏။ မလုံခြုံက ပျက်စီးကျိုးမဲ့ဖြစ်တတ်သည်။ (၁) အာယု–မိမိနေရအံ့သော အသက်အပိုင်းအခြား၊ (၂) ဝိတ္တ–မိမိပိုင် စည်းစိမ်ဥစ္စာ ရတနာဟူသမျှ။ (၃) ဂေဟဆိဒ္ဒ–မိမိ၏ အိမ်၌ မလုံခြုံသော နေရာနှင့် အပြစ်အဆာဟူသမျှ။ (၄) မန္တ– လျှို့ဝှက်အပ်သော တိုင်ပင်ဆွေးနွေးမှုများ။ (၅) မေထုန– ကိုယ့်မယားအား သံဝါသမှု စက်ရှက်ပြုပုံနှင့် ပြုသော နေရာဌာန။ (၆) ဘေသဇ္ဇနယ–ခဲခက်စွာ ဖော်စပ်အပ်သော ဆေးစွမ်းကောင်းများ။ (၇) တပ–မိမိ၏ချိုးချံစွာသောအကျင့်။ (၈) ဒါန–လှူဒါန်းပေးကမ်းခြင်း။ (၉) အပမာဏ– မိမိအား သူတပါးတို့က ပမာမထား မခလေးစားပုံ အခြင်းအရာ။ **မှတ်ချက်။** ။တပနှင့် ဒါနတို့အတွက်ကိုမူ မိမိအား သူတပါးတို့က အထင်အမြင်ကြီးလာအောင်ဖြစ်စေ၊ ဂုဏ်ပကာသနကို ဖော်လို၍ဖြစ်စေ မပြောဆိုအပ်၊ ထင်သေး မြင်သေးဖြစ်တတ်သည်ဟူ၏။ ပဏ္ဍိတ်ဒါနအတွက်ကိုမူကား ထင်ရှားစွာ ပြောဆိုအပ်၏ဟု မှတ်လေ။

သူတော်ကောင်း ဥစ္စာရတနာ ၇ ပါး။ ။၎င်း၏ သရုပ်အဓိပ္ပါယ် 'အရိယာ ဥစ္စာ ၇ ပါး' ဟူသော စကားရပ်၌ ပြခဲ့ပြီ။

သူတော်ကောင်းတရား ၇ ပါး။ ။သဒ္ဓာ သဒ္ဓမ္မာ ဟု သီးခြား ဘုရားဟောတော်မူသည်။ ။(၁) သဒ္ဓေါ-ရတနာသုံးပါး၏ ဂုဏ်ရည်, ကံ ကံ၏အကျိုးတို့၌ ယုံကြည်ခြင်း။ (၂) ဟိရိတာ–မကောင်းမှု၌ အရှက် ရှိခြင်း။ (၃) ဩတပ္ပီ– မကောင်း မှု၌ အကြောက်ရှိခြင်း။ (၄) ဗဟုဿုတော–အကြား အမြင် များခြင်း။ (၅) အာရဒ္ဓ ဝိရိယော–ကောင်းလုပ်၌ လုံ့လဝိရိယ ရှိခြင်း။ (၆) ဥပဋ္ဌိတ သတိ–ကောင်းရာ၌ထင်သော သတိရှိခြင်း။ (၇) ပညဝါ–ဉာဏ် ဆင်ခြင် ပညာရှိခြင်း။

သူမိုက်လက္ခဏာ၊ အင် ၃ ဖြာ၊ မိန့်မှာ မြတ်ဗုဒ္ဓ။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'လူမိုက်လက္ခဏာ၊အင် ၃ ဖြာ' ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သူယုတ်တို့ ပေးလှူပုံ နည်း ၅ မျိုး။ ။အသပ္ပုရိသ ဒါနမျိုး ၅ ပါး။ ။အ သက္ကစ္စ ဒါနံ ဒေတိ-သန့်သန့် ရှင်းရှင်း စင်စင် ကြယ်ကြယ် ပြု၍ မပေးလှူ။ (၂) အ စိတ္တိံ ကတွာ ဒေတိ—မရိုမသေ မလေးမခန့်ပြု၍ ပေးလှူ၏။ (၃) အ သဟတ္ထာ ဒေတိ—ကိုယ်ထိလက်ရောက် မပေးလှူ။ (၄) အပဝိဒ္ဓံ ဒေတိ-စွန့်ပစ်လောက်အောင် မကောင်းပျက်စီးလုနီးမှ ပေးလှူခြင်း။ (၅) အနာဂမန ဒိဋ္ဌိကော ဒေတိ—ရရောက် ခံစားရမည့် နောင်ကျိုးကို မယုံမကြည် ပေးလှူခြင်း။

သူရဲကောင်းပြား၊ ၁၃ ပါး၊ မြောက်စားစဉ်ဘုရင်။ ။မင်း အစိုးရတို့သည် အောက်ပါရည်သွားသ တွင်ရှိသော သူရဲသူခက်တို့ကို စည်းစိမ်ဂုဏ်ထူး အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် မြောက်စားချီးကျူးရာသည်ဟူ၏။ ဤဥ ၁၃ ယောက်ကို သီလက္ခန် သာမညဖလ သုတ် အဋ္ဌကထာနှင့် ၎င်းဋီကာ ကျမ်းတို့မှ ယူ ပြသည်။ (၁) ဟတ္ထာရောဟာ—ဆင်စီး စစ်တိုက်သူရဲကောင်း။ (၂) အဿာရောဟာ—မြင်းစီးစစ်တိုက် သူရဲကောင်း။ (၃) ရထိက—ယဉ်, ရထားစီး စစ်တိုက်သူရဲကောင်း။ (၄) ဓနုဂ္ဂဟာ—လေးနပ်, အမြောက်, စိန်ပြောင်း, လေးပစ် တည့်မတ်သော စစ်တိုက်သူရဲကောင်း။ (၅) စေလက—အောင်လံကိုင်ရှေ့သွားသူရဲကောင်း။ (၆) စလက—တပ်ရင်း, တပ်မ, တပ်ခွဲ, တပ်စိပ်တို့ကို အနေအထားကျအောင် အရာကျကျ စီရင်တိုက်ခိုက်စေတတ်သော သူရဲကောင်း။ (၇) ပိဏ္ဍဒါယိက—ထန်းသီး ခိုင် ချိုင်သကဲ့သို့ တဖက်ရန်သူ၏ဦးခေါင်းကို ဖြတ်ယူစွမ်းနိုင်သော သူရဲကောင်း။ (၈) ဥဂ္ဂရာဇပုတ္တ—တိုက်ပွဲ အောင်ဖန်များ၍ ကျော်ကြားထင်ရှားသော မင်းညီမင်းသား သူရဲကောင်းများ။ (၉) ပက္ခန္ဒိန—ရန်သူ့တပ်တွင်းသို့ ခုန်ပျံထိုးဝင်လျက် သူ့ရှင်ဦးခေါင်းကိုဖြတ်ယူကာ လျင်စွာပြန်လာနိုင်သော 'ပုံချီ' သူရဲကောင်းများ။ (၁၀) မဟာနာဂ—အမှန်ယစ် ဆင်ပြောင်ကြီးနှင့် ရင်ဆိုင်တွေ့စေကာ မဆုတ်မနစ် ထိုးပစ်တွန်းလှန်၍ အနိုင်ယူတတ်သောသူရဲကောင်း။ (၁၁) သူရာ—မဟာသမုဒ္ဒရာကြီးကိုပင် လက်ပစ်ကူးရမည်ဟု အရှင်ကစေ

ခိုင်းလျှင် မဆုဘ်မပြန်ကူးအံ့ဟု ကိုယ်စွမ်းကိုးသူရဲကောင်း။ (၁၂) စမ္မရောစိန-သားရေ, သံချပ်ဝတ်အင်္ကျီကိုဝတ်ဆင်၍ တဖက်စစ်သည်ကို အတင်းဝင်ရောက် နှိမ်နင်းနိုင်သော သူရဲကောင်း။(၁၃) ဒါသပုတ္တ-မကြောက်မရွံ့ နောက်မတွန့်ဘဲ ရန်သူ့အတွင်းသို့ဝင်နိုင်သော ကျွန်သူရဲကောင်း။

သူ့အသက် သတ်ခြင်း၏ အပြစ်မျိုး ၂၃ ပါး။ ။ငင်းသရုပ်ကို 'ပါထာဝတီပါတကာံ၏ မကောင်းကျိုး ၂၃ မျိုး'၌ဆိုခဲ့ပြီ။

သူ့ဥစ္စာခိုး၊ မကောင်းကျိုး၊ အမျိုး ၁၂ ပါး။ ။ငင်းသရုပ် '**အဒိန္န**ဒါန်၏ အပြစ် ၁၂ ပါး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သူ့သားမယား၊ လွန်ကျူးငြား၊ ၁၅ ပါးပြစ်ခံ။ ။ငင်းသရုပ်ကို ''ကာမေသုကာံ၊ကျိုးပြစ်ဒဏ်၊ထိမှန် ၁၅ပါး''ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

(သေ)

သေ ၄ ပါး။ ။ဤသရုပ် ၄ ပါးကား၊ ကျမ်းကြီးကျမ်းခိုင်တို့၌ မလာ၊ ရှေးရိုးပြောစဉ်မှတ်စုမှ သုတေသန ပြုလိုက်သည်။ (၁) ရှင်မဟာကဿပ၏ ရုပ်ခန္ဓာ အလောင်းတော်မြတ်သည် ဘောရတောင် မြကမ္ဗလာထက်ဝယ် ယခုတိုင် ရှိနေသည်ဟူ၏။(၂) အရှင်သုဘာရ၏ အလောင်းတော်မြတ်သည် ဥတ္တမ တောင်ထက်ဝယ် ယခုတိုင်ရှိသည် ဟူသတတ်။(၃) အရှင် ဥပေက္ခာရ၏ ရုပ်အလောင်းသည် ပန်းမျိုးစုံခသော မကုဋတောင်ထက်ဝယ် ယခုတိုင်အောင်ရှိသတတ်။ (၄) အရှင်ဓမ္မသာရ၏ရုပ်ခန္ဓာ အလောင်းတော်မြတ်သည် ပန်းမျိုးစုံခသော မကုဋတောင်ထိပ်ငွေဝယ် ယခုတိုင်ရှိသတတ်ဟူ၏။**မှတ်ချက်**။ သေ ၄ ပါး အစစ်ကား ပုထုဇန်လေးယောက်တို့တည်း။ တနည်း။ ဖလဋ္ဌာန် ၄ ယောက်ဟူ၍ အမြဲမှတ်။

သေက္ခပုဂ္ဂိုလ် ၇ ယောက်။ ။အောက် အရိယာ ခုနစ်ယောက်ကို သေက္ခ ခေါ်သည်၊(၁) ယောတာပတ္တိမဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။(၂) ၎င်းဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ်။(၃) သကဒါဂါမိ မဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၄) ၎င်း ဖိုလ်ပုဂ္ဂိုလ်။

(၅) အနာဂါမိ မဂ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၆) ၎င်း ဖိုလ် ပုဂ္ဂိုလ်။ (၇) အရဟတ္တမဂ် ပုဂ္ဂိုလ်။

သေခြင်းအပြား မျိုး ၃ ပါး။ ။မရဏအပြား ၃ ပါးလည်းဟူ၏။ (၁) ခဏိက မရဏ—ခန္ဓာ အာယတန ဓာတ်တို့၏ ဖြစ်, ပျက်, ချုပ်နေသည်ကို ခေါ်သည်။ (၂) သမ္မုတိ မရဏ—ဖြေသေသည် ငမဲသေသည် ဆင်သေသည် မြင်းသေသည်ဟု သမုတ်ခြင်းမျိုးကို ခေါ်ဆိုသည်။ (၃) သမုစ္ဆေဒ မရဏ—ဘုရားရဟန္တာ အရှင်မြတ်တို့ ခန္ဓာဇာတ်သိမ်း နိဗ္ဗာန်ဝင်ကြွမ်းကို ခေါ်ဆိုသည်။

သေခြင်း၏အကြောင်း ၄ ပါး။ ။တောင်ကျွန်းနေ လူသားတို့ သေခြင်းဖြစ်ပုံ မရဏပွတ္တိ လေးပါး၊ (၁) အာယုက္ခယ- သက်တမ်း စေ့၍ သေခြင်း။ (၂) ကမ္မက္ခယ—သက်တမ်းမစေ့မီ ကံကုန်၍သေခြင်း။ (၃) ဥဘယက္ခယ—သက်တမ်းလည်းစေ့ ကံလည်း ကုန်၍သေခြင်း။ (၄) ဥပစ္ဆေဒက - သက်တမ်းမစေ့ ကံမကုန်မီ ကပ်၍ ဖြတ်တတ်သော ကံတပါးကြောင့်သေခြင်း။

သေခြင်းအကြောင်း ၈ ပါး တနည်း၊ ။၎င်းသရုပ်ကို ''ရောဂါ ဝေဒနာ ဖြစ်ခြင်းအကြောင်း ၈ ပါး'' ၌ဆိုခဲ့ပြီ။

သေမင်း တမန်ကြီး ၄ ယောက်။ ။၎င်း၌ ကျက်မှတ်လွယ်ကူစေရန် စာကဗျာဖျို့မှ ထုတ်ပြ လိုက်သည်၊ (၁) အကျင့် ဖေါက်ပြား၊ အမြောင်ထားသည့်၊ မယား ဖျက်ဆွာ၊ (၂) လွန်ယုတ်မာသည့်၊ သဟာမိတ်ဆွေ၊ (၃) စည်းမဲ့နေသား၊ ရွှေငွေပစ္စည်း၊ မသိမ်း ဆည်းဘဲ၊ အချီးနှိုးမှန်၊ ပေးကမ်းလွန်သည်၊ ကျေးကျွန်တမျိုး။ (၄) အဆိပ်အိုးဟု၊ မြွေဆိုးရှိချေ၊ ဤလေးထွေနှင့်၊ တူနေဘယ်ခါ မပြုရာ။

သေရည်မျိုး ၅ ပါး။ ။၎င်းအဓိပ္ပါယ်သရုပ်တို့ကား ''သုရာမျိုး ငါးပါး'' နှင့်တူ၏။

သေရည်သောက်စား၊ ပြစ် ၆ ပါး၊ ဘုရားဟောတော်မူ။ ။၎င်း သရုပ်ကို 'အရက်သောက်ခြင်း အပြစ် ၆ ပါး' ၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

(သော)

သောစေယျတရားမျိုး ၃ ပါး။ ။သုတ်ပါထေယျ သံဂီတိ သုတ်၌ ဟောတော်မူသည့် သန့်ရှင်း စင်ကြယ်ရေး တရား သုံး ပါး၊ ။ (၁) ကာယ သောစေယျ—ကာယဒုစရိုက် ၃ ပါးမှ စင်ကြယ်ခြင်း။ (၂) ဝစီ သောစေယျ—ဝစီဒုစရိုက် ၄ ပါးမှ စင်ကြယ်ခြင်း၊ (၄) မန သောစေယျ—မနော ဒုစရိုက် ၃ ပါးမှ စင်ကြယ်ခြင်း။

သောတာပန်အပြား မျိုး ၄ ပါး။ ။ပုဂ္ဂလပညတ် အဋ္ဌကထာမှ။ (၁) စူဠ သောတာပန်—ကင်္ခါဝိတရဏ ဝိသုဒ္ဓိစခန်းသို့ ရောက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဒိဋ္ဌိနှင့် ဝိစိကိစ္ဆာကို အတော်များများ ပယ်ခွါစွန့်နိုင်ပြီဖြစ်၍ စူဠ သောတာပန် မည်၏။ (၂) သတ္တက္ခတ္တုပရမ သောတာပန်-သောတာပတ္တိမဂ် ရပြီးနောက် ၇ ကြိမ် ၇ ဘဝ ပဋိသန္ဓေ နေနိုင်ခွင့်ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး။ (၃) ကောလံကောလ သောတာပန်—သောတာပတ္တိမဂ် ရပြီးနောက် ၂ ဘဝမှ ၆ ဘဝအတွင်း တခုသော အမျိုးမြတ်မှ တခုသော အမျိုးမြတ်သို့ ပြောင်းရွှေ့ ပဋိသန္ဓေ နေနိုင်သော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး။ (၄) ဧကဗီဇိ သောတာပန်—မဂ်ရပြီးနောက် တဘဝသာ လူ့ပြည်၌ ပဋိသန္ဓေနေ နိုင်ခွင့်ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး။ **မှတ်ချက်။** ယခုပြပြီး အမျိုးအစား၌ မပါသော သောတာပန်မျိုးလည်း ရှိသေး၏။

သောတာပန်၏အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။သောတာပန်ပုဂ္ဂိုလ်၏အင်္ဂါ။ သို့မဟုတ် အရိယာသာဝကတို့၏ အင်္ဂါ ၄ ပါး၊ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ် ပါဠိတော်မှ။ (၁) ဗုဒ္ဓေ အဝေစ္စပ္ပသာဒ သမန္နာဂတ-ဘုရား၌ မတုန်မလှုပ် ကြည်ညိုလေးစားခြင်း။ (၂) ဓမ္မေ အဝေစ္စပ္ပသာဒ သမန္နာဂတ—တရားတော်၌ မတုန်မလှုပ် ကြည်ညိုလေးစားခြင်း။ (၃) သံဃေ အဝေစ္စပ္ပသာဒ သမန္နာဂတ—သံဃာတော်၌ မတုန်မလှုပ် ကြည်ညိုလေးစားခြင်း။ (၄) အရိယကန္တ သီလေဟိ သမန္နာဂတ—အရိယာကန္တ သီလတို့ကို စောင့်ထိန်းရာ၌ အသက်သေချင် သေပစေ သီလ၌ ညစ်နွမ်းမှု မရှိစေရအောင် ပြည့်စုံစွာ စောင့်ထိန်းခြင်း။

သောတာပန်ဖြစ်ကြောင်း အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ။သောတာပန် ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းတရား ၄ ပါး။ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ်နှင့် သင်္ဂီတိသုတ် ပါဠိတော်တို့မှ။ (၁) သပ္ပုရိသ သံသေဝ—မင်္ဂ ဖိုလ်လမ်းပြ သူတော်ကောင်းနှင့် ပေါင်းသင်းရမှု။ (၂) သဒ္ဓမ္မသဝန—ခန္ဓာ နာမ်ရုပ် သူတော်တရား နာကြားရမှု။ (၃) ဓမ္မာနုဓမ္မ ပဋိပတ္တိ—မင်္ဂ ဖိုလ်ရကြောင်းကျင့်မှု။ (၄) ယောနိသော မနသိကာရ—ရုပ် နာမ်၌ မှန်ကန်တော်တည့်စွာ နှလုံးသွင်းမှု၊

သောမဂြိုဟ် ၄ လုံး။ ။ကောင်းကျိုးချမ်းသာကိုပေးတတ်သော ဂြိုဟ်မြတ်လေးပါး။ (၁) တနင်္လာဂြိုဟ်။ (၂) ဗုဒ္ဓဟူးဂြိုဟ်။ (၃) ကြာသပတေးဂြိုဟ်၊ (၄) သောကြာဂြိုဟ်။

သောင်း ၄ ရပ်။ ။ယူဇနာ တသောင်းစီ ကျယ်ဝန်းသော အရပ်လေးပါး။ သာရတ္ထသင်္ဂဟ အဋ္ဌကထာနှင့် ဇိနာလင်္ကာရ ဋီကာမှ။ (၁) ငါတို့နေရာ ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်း။ (၂) တာဝတိံသာနတ်ပြည်၊ (၃) အသူရာပြည်။ (၄) အဝီစိငရဲ။

(သျှ)

သျှောင်ထုံးအပြား၊ ၅၅၊ ဆင်ငြားပုဂံသူ။ ။ပုဂံသူတို့ ဆင်ယင်ထုံးဖွဲ့သော ဆံထုံးမျိုး အပြား ကိုဆိုသည်။ ၎င်းသရုပ်ကို ''ဥ သျှောင်ထုံးငြား၊ ၅၅၊'' ဟူသော သုတေသန၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

(သွ)

သွပ်မျိုး ၄ ပါး။ ။သဒ္ဒဓာတုက ဝိဇ္ဇာဓရကျမ်းကြီး၌ အောက်ပါအတိုင်း သွပ်မျိုးလေးပါးကို ခွဲခြား၍ ပြဆိုထားလေသည်။ အားလုံးမှတ်စားသည့်ချည်း ဖြစ်၏။ (၁) သေတဇာ သတ္တ—သွပ်ဖြူ, ကျောက်တောင်မှထွက်၏။ (၂) ပီတ သွတယော—သွပ်ခရွဝါ, ကျောက်တောင်မှထွက်၏။ (၃) ဘူမိဇာ သတ္တ—မြေထွက်သွပ်, ညှိပြာပြာရှိ၏။ (၄) တာမျ သတ္တ—ခပ်ပြာသွပ်, စပ်၍ချက်ထားသောသွပ်မျိုး။

သွားအရပ်မှာ၊ ဖြစ်ပေါ်လာ၊ မြန်မာအက္ခရာ ၇ လုံး။ ။၎င်းသရုပ်ကို 'ဒန္တဇအက္ခရာ ၇ လုံး'၌ ဆိုခဲ့ပြီ။

သွားတော် ၄၀၊ ရေရာဝယ်၊ စွယ်တော် ထည့် မထည့်။ ။မြတ်စွာဘုရားသခင်၏။ ၃၂ ပါးသော လက္ခဏာတော်ကြီးတို့တွင် စတ္တာလီသသမဒန္တခေါ် ညီညာသော သွားတော်များ, စွယ်တော် ၄ ဆူနှင့် တကွထည့်၍အထက် ၂၀ အောက် ၂၀ ပေါင်း ၄၀ ဟု မှတ်ရာ၏။

သွားတိုက်ခြင်း အကျိုး ၅ ပါး။ ။ဒန်ပူစား သွားတိုက်ခြင်း၏ အကျိုးခံစားခွင့်ငါးပါး။ ဝိနည်းဥူဠဝါပါဠိတော်မှ။ (၁) စက္ခုသာ°-မျက်စိအမြင် ကြည်လင်ခြင်း။ (၂) မုခံ န ဒုဂ္ဂန္ဓ°=ပါးစပ်မနံခြင်း။ (၃) ဝိသုဒ္ဓ ရသ ဟာရဏီ-အာရုံကြောတို့ သန့်ရှင်းအားကောင်းခြင်း။ (၄) ပိတ္တာဒိ န ပရိယော နဒ္ဓတိ-သည်းခြေ သလိပ် ထမင်းအစာတို့ မရော မရှက်နိုင်ခြင်း။ (၅) ဘတ္တ မဿ ဆာဒေတိ-ထမင်းဆာခြင်းကို ဖြစ်စေနိုင်ခြင်း။

(ဟ)

ဟင်းရိုင်းအပြား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ထင်ရှား ဘူမိရပ်။ ။ဤ၌ အကျဉ်းမျှ ပြသွားမည်ဖြစ်၍ အကျယ်ကိုမူ သမ္ဗောဓာတုကသျှတ် သတ္တမကဏ္ဍ၌ ကြည့်ပါကုန်။ ။(၁) ရတ္တ ရသ သိန္ဓုရ-ဟင်းရိုင်းနီ၊တောင်ထွက် ဆုန်းနီကျောက်ကို ချက်၍ ထုတ်ယူသည်။၎င်းသည် လက်ျာလမ်း၌ အသုံးဝင်၏။ (၂) သေတ ရသ သိန္ဓုရ-ဟင်းရိုင်းဖြူ။ တောင်ထွက် ဆုန်းဖြူကျောက်ကို ချက်၍ ထုတ်ယူသည်။၎င်းသည် လက်ဝဲ ငွေလုပ်သော လမ်းများ၌ အသုံးဝင်၏။

ဟသ်ာလက်မျိုး ၃ ပါး။ ။အဘိဓာန်ဋီကာမှ။ ။(၁) ရာဇ ဟသ်ာမျိုး-နှုတ်သီးနှင့် ခြေချောင်းနီသည်၊ ကိုယ်လုံး ဆွတ်ဆွတ်ဖြူသည်။ (၂) မလ္လိကာ ဟသ်ာမျိုး-စိမ်းညစ်သော ခြေထောက် နှုတ်သီးရှိသည်၊ကိုယ်ရောင်မသန့်ရှိသည်။ (၃) ဓတရဋ္ဌ ဟသ်ာမျိုး-မည်းနက်သော ခြေချောင်း နှုတ်သီးရှိသည်၊ ကိုယ်ရောင်အမျိုးမျိုးရှိသည်။

ဟာသ်ဝှက်မျိုး ၆ ပါး တနည်း။ ။ကိုယ်ရောင် အမွေးလိုက်၍ ၆ ပါး ပြားသည်။ ။(၁) တိဏ ဟံသမျိုး။ (၂) ပဏ္ဍု ဟံသမျိုး။ (၃) မနောသိလာ ဟံသမျိုး။ (၄) သေတ ဟံသမျိုး။ (၅) ပါက ဟံသမျိုး။ (၆) ဓတရဋ္ဌ ဟံသမျိုး။ အကျယ်လိုမူ အဿိတိနိပါတ် ဟံသဇာတ်၌ ယူပါကုန်။

ဟိတ် ၆ ပါး။ ။ကောင်းကျိုး မကောင်းကျိုးတို့ကို ပေးစေတတ်သော အကြောင်းတရား ၆ ပါး။ ၁၊ လောဘဟိတ်။ ၂၊ ဒေါသဟိတ်၊ ၃။ မောဟဟိတ်။ အကုသိုလ်မျိုး။ ၄၊ အလောဘဟိတ်။ ၅၊ အဒေါသဟိတ်။ ၆၊ အမောဟဟိတ်။ ကုသိုလ်မျိုး။

ဟိတ် ၉ ပါး၊ တနည်း။ ။ကုသိုလ်စိတ်နှင့်ယှဉ်သော ဟိတ် ၃ ပါး။ အကုသိုလ်စိတ်နှင့်ယှဉ်သော ဟိတ် ၃ ပါး။ အဗျာကတစိတ်နှင့် ယှဉ်သော ဟိတ် ၃ ပါး။ ပေါင်း ၉ ပါး။

ဟိတအပြား၊ မျိုး ၂ ပါး၊ ခွဲခြား ဝေဘန်သိ။ ။အကျိုး စီးပွါး ဆောင်ရွက်ရှာဖွေရာ၌ ကျင့်သုံး ဝေဘန်မှု ၂ မျိုး။ (၁) အတ္တ ဟိတ–ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ ကိုယ်ကျိုးသက်သက်မျိုး။ (၂) ပရဟိတ– ကိုယ်ရေးမဖက် သူတပါးတို့ အကျိုးသက်သက်မျိုး။

ဟိမဝန္တာ၊ တောင်တောသာ၊ ၄ ဖြာမျိုးအပြား။ ။ဟိမဝန္တာမျိုး ၄ ပါးကိုမေးသည်။ 'ဇမ္ဗူကျွန်းသို့၊ သုံးကျွန်းတို့မှာ၊ ဟိမဝါတော၊ ရှိသည်ဩရှင့်' ကျည်းကန်အဖြေ။ (၁) ဇမ္ဗူဒီပါ ဟိမဝန္တာ– တောင်ကျွန်းဟိမဝါ။ (၂) ပြုဗ္ဗဝိဒေဟ ဟိမဝန္တာ–အရှေ့ကျွန်း ဟိမဝါ။ (၃) အပရဂေါယာန ဟိမဝန္တာ–အနောက်ကျွန်း ဟိမဝါ။ (၄) ဥတ္တရကုရု ဟိမဝန္တာ–မြောက်ကျွန်းဟိမဝါ။

နိဂုံးနှင့် ပတ္ထနာ

ရာမညတိုင်း၊ သမိုင်းအစဉ်၊ ပါဝင်ကျော်ဟိး၊ မအူပင်မြို့ကြီး၏၊ ရှိပ်ငြိမ်းဥပစာ၊ ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ သမ္မာဖြူစင်၊ ကရင်လူမျိုးတို့၊ နေထိုင်ရာဖြစ်သော၊ ခနောင်ထော်ရွာကြီး၌၊ အဖ ဦးဖိုးသိန်း၊ အမိ ဒေါ်ဒေါ်ညွန့်တို့မှ၊ ၁၂၆၀ ခု၊ ဥတု ဝသန္တ၊ ဝါဆို လပြည့်ကျော် ၁၁ ရက်၊ တနင်္ဂနွေနေ့ နံနက်တွင်၊ ဖွားသန္ဓေစင်ထူး၊ သားဦးရတနာဖြစ်သူ၊ငယ်မည် မောင်အေးမောင်၊ ရဟန်းဘွဲ့တော် အရှင်ဩဘာသာဘိဝံသ မထေရ်မြတ်၊ စီစဉ်ပြုစုအပ်သော ဤ'သုတေသန သရုပ်ပြအဘိဓာန်' ကျမ်းစာအုပ်ကို၊ သာသနာတော် သက္ကရာဇ်၊ ၂၄၉၉ ခု၊ ဥတုဂိမ္ဘန္တ နယုန်လ အခါ၊နှစ်ထောင်ငါးရာသော၊ ဆရာတော်သံဃာတော် ထေရ်အရှင်တို့၊ ဆဋ္ဌသံဂါယနာတင်၊ထူးမြတ်ကြိုကြိုက်ခဲလှသည့်၊မဟာဓမ္မသဘင်ကြီးကို၊ ဆင်ယင်ကျင်းပ နေချိန်တွင်ပင်၊ စက်တင် ပုံနှိပ်၍၊ ပြီးဆုံး အောင်မြင်ခြင်းသို့ ရောက်ပါကြောင်း။

စိရံ ဇောတေတု သဒ္ဓမ္မော–ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ၊ သာသနာ၊ ရောင်ဝါအစဉ် ထွန်းစေသောဝ်။

သာသနာစောင့်တတ်၊ သမုတိနတ်ဟု၊ လေးမြတ်ကိုးစား၊ နိုင်ငံတော် အစိုးရမင်းများသည်၊ မင်းကျင့်တရား၊ ဆယ်ပါးပြည့်လျှမ်း၊ရဟန်းရှင်လူ၊ တိုင်းသူ ပြည်သား၊ သတ္တဝါများအား၊ သားရင်း သည်းချာ၊ ကဲ့ ပမာသို့၊ ကြင်နာသနား၊ စောင့်ရှောက် သွားလျက်၊ တရားညီမျှ၊ ဖြစ်စေသောဝ်။

ကမ္ဘာသူ ကမ္ဘာသား၊ သတ္တဝါများလည်း၊ အစား ရေစာ၊ လွှန်စွာ ကြွယ်ဝ၊ ကိုယ်စိတ် အေး၍၊ ရန်ဘေး မခ၊ သောက မဝင်၊ ပျော်ရွှင်ချမ်းသာ၊ ကိုယ့်ပြည်ရွာမှာ၊ ကောင်းစွာ နေရပါစေသောဝ်။

ဤသို့ပြုရ၊ ကုသလ၊ အမျှ ယူကြပါကုန်သောဝ်၊

ဤ တွင် ၍

သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်ကျမ်း

အလုံးစုံ ပြီးဆုံးပြီ။

ကြော်ငြာ

ဦးမိုးလတ် ပြုစုသော စာအုပ်များ။

(၁) သီချင်းပဒေသာ—ပဌမအုပ် .... ၇-ပြား ၅၀။
(၂) သီချင်းပဒေသာ—ဒုတိယအုပ်.... .... ၃ိ။
(၃) နောက်တွေ့ ရှေးသီချင်းကြီးများ .... ၁ိ။
(၄) မြန်မာလ အမည်များ.... .... ၄ိ။
(၅) မြန်မာလိုဓမ္မပဒ .... ၁ိ။
(၆) အသောကကျောက်စာများ .... ၁ိ-၂၅ပြား။

ရနိုင်သောနေရာများ

(၁) ပညာနန္ဒ ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၈၁-(၈၃) အင်းယားမြိုင်
လမ်း၊ တက္ကသိုလ်ရိပ်သာ၊
(၂) တင်ဆွေအေးစာအုပ်ဆိုင် ၊ ... ...
လမ်း၊ (ဆူးလေစေတီအနောက် ...)
(၃) ဟံသာဝတီစာအုပ်ဆိုင်၊ ၃၅၈-ဗိုလ်တထောင်လ...
(၄) ရန်ကုန်မြို့ရှိ အခြားစာအုပ်ဆိုင်ကြီးများ။

[illegible]

ပညာနန္ဒပုံနှိပ်တိုက်၊ ၈၁(၈၃)အင်းယားမြိုင်လမ်း၊ တက္ကသိုလ်ရိပ်သာ၊ ရန်ကုန်

၁၂၅၃